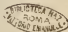

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
26 R
15

STATVTORVM INCLYTAE CIVITATIS STVDIORVM'QVE MATRIS Bononiæ.

CVM SCHOLIIS D. ANNIBALIS MONTERENTII IVRECONSVLTI BONONIENSIS

Tomus Primus.

BONONIAE,

Typis Ioannis Rubei. 1561.

CVM PRIVILEGIO.

ANNIBALI MONTERENTIO IVRISCONSVLTO CELEBERRIMO BONONIENSI.

Augustinus Mollignatus Iurisconsultus Vercellensis Causarum Ciuilium Auditor &caet. S. D. &laudem.

Municipale tuae patriae ius soluis ab omni
Nocte tenebrarum, quae uiguere prius.
Quodq; decem tabulis binas addendo Quirites
Effecere: tuae tu facis hoc patriae.
Abstrusos sensus, dubitaq; uerba resoluis
Et glossema tuum limpida cuncta facit.
Hic labor immensus patriae exanclatus amore
Viuet in aeternum, Felsina dum steterit.
Omnes Causidici tibi debent, & placitantes;
Quod per te sibi sit cognita recta uia.
Iudicibus quoq; gratus erit labor hic tuus, ex quo
Error in ambiguis hic sibi nullus erit.
Ipse perennis eris, quoniam benefacta perire
Non possunt, caelum & praemia digna feret.

NON POTERIT FERVM, NEC EDAX ABOLERE VETVSTAS
LIBERTAS

CONFIRMATIO STATVTORVM

CIVITATIS BONONIAE.

Oelestis, Summusq; omnium rerum conditor, cum totius mundi machinam suo verbo fundaret, mirabilibusque, ac innumeris specierum formis eam perficeret, inter cætera, humani generis præcipuam curam suscipiens, hominem creauit ad conspicuam & admirabilem sui ipsius Imaginem, & similitudinem, atq; eum clarissimis virtutibus mirifice, & singulariter decorauit, ita vt scientiæ, & sapientiæ dono, in quibus cælestis beatitudo, & humana consistit, præditus, tantæ magnitudini præesse, & vt in eius Regimine statuere possit ordinem opportunum. Hoc enim fuit humano generi donum adeo preciosissimum, vt satis digne neque laudari, nec satis magno precio emi possit, ex hoc nanque tam ingenti, & glorioso intelligentiæ munere edocti, cœperunt homines inter se laudabilibus institutis uiuere, & perfrui, & ex eo etiã postmodum digne, & laudabiliter sacratissimas constitutiones, & leges, quibus vniuersi Christianorum, & fidelium, cunctorumque hominum cœtus regerentur, institutæ fuerunt, quæ generales appellantur, Populi vero pro pacifico, & tranquillo singularium suarum Prouinciarum, & Ciuitatum statu, & gubernatione, inter se, quæ Municipales dicuntur leges, & Statuta diuersimode, vtiliter, & laudabiliter condiderũt, Verum quia nulla sanctio legum quantumcunque matura consideratione composita, cum propter varietatem status & conditionis humanæ, tum propter multitudinẽ rerũ, in quibus oĩs operatio nostra est, satis prouidere põt, nec ad decisionem, aut declarationem emergentium negociorum sufficit, ideo ex quotidie occurrentibus, iura iam posita conuenit reformari, & alia etiam denuo, ut res ipsa postulat, vtiliter statui, ac prouideri, Cum autem ab initio, & ab auctoribus huius Magnificæ Ciuitatis, tanquam ab optimis, & sapientibus patribus, & conditoribus, sanctis, & laudandis legibus, atque statutis munita Ciuitas ipsa fuerit, & ornata, & deinde secundum uarias conditiones, & res, atque casus nouos incidentes, leges ipsæ, & statuta correcta soler ti vigilantia aliquando fuerint, ventumque sit, Dei dono, ad præsentia tempora, quorum status, & plurimarum rerum nouarum cognitio, & experientia exigit, vt aliqua ipsorum statutorum reformatio, & aliorum etiam compositio denuo fiat. Ob id nos Bissarion Episcopus Tusculanus, Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Nicenus in Ciuitate Bononiæ, Prouincia Romandiolæ, Exarchatu Rauennæ, Apostolicæ Sedis Legatus, & pro Sanctissimo Dño Nostro D. Nicolao Diuina Prouidentia Pap. Quinto, in Spiritualibus, & temporalibus Vicarius generalis, cum consensu Magnificorum Dominorum, Antianorum, & honorabilium Dominorũ de Collegijs, ac spectabilium Dominorum Sexdecim reformatorum status, & Regiminis dictæ Ciuitatis Bono. ¶ Et nos præfati Antiani, Consules, & Vexillifer Iustitiæ, & Populi & Cõis Bononiæ, quorum nomina & cognomina sunt infrascripta, Videlicet.

Pro

¶ Pro Quarterio Portæ Rauennatis.

¶ D.Philippus quondam Gasparis de Bargelinis, Vexil.Iustitiæ

D.Andreas quondam Ser Ioannis de Manziolino.

D.Ludouicus quondam Andreæ de Boue.

¶ Pro Quarterio Sancti Petri.

D.Ioannes quondam Thomæ de Blanchetis.

D.Ioannes quondam Gabrielis de Gabrielibus.

¶ Pro Quarterio portæ Sterij.

D.Ioannes quondam Leonardi de Castello.

D.Basottus de Caccianimicis.

¶ Pro Quarterio Portæ sancti Proculi.

D.Ioannes quondam Siluestri de Anellis.

D.Michael de Pizolpassis.

¶ Et nos antedicti Confalonerii Populi, & Massarii Artium Ciuitatis Bononiæ, quorum omnium Confaloneriorum Populi prædictorum, nostrique ordinis magistratus, seu officij nomina, & cognomina sunt infrascripta.

¶ Pro Quarterio portæ Rauennatis.

D.Boetius de Gozadinis.

Ioannes Petri de Bologninis.

Bartholomæus Ser Antonii de Castagnolo.

Lucas quondam Ioannis Dolfoli.

¶ Pro Quarterio sancti Petri.

Ioannes quondam Facii de Pasius.

Carolus quondam Alamani de Blanchetis.

Crescentes de Podio Scanni.

Ioannes quondam Ludouici de Armis.

¶ Pro Quarterio Portæ Sterii.

Bartholomæus quondam Dionysii de Castello.

Ludouicus quondam Luchini de Luchinis.

Franciscus Ser Ioannis de Canonicis.

Nicolaus quondam Antonii de Castro sancti Petri.

¶ Pro Quarterio sancti Proculi.

D.Bartholomæus de Herculanis legum Doctor.

Achilles de Zambechariis.

Ludouicus de la Volta.

Rodulphus de Gypso.

¶ Et quorum omnium Massariorum Artium dictæ Ciuitatis nostrique ordinis magistratus, seu officii nomina & cognomina sunt hæc.

Ser Bernardinus de Muletis, Proconsul, & Corrector Notar.

Bartholomæus Mini de Rubeis, Campsorum.

Gaspar Mini de Scarduis, Draperiorum.

Iacobus de Vrsis, Artis Strici.

Florianus de Crosatis, Strazarolorum.

Franciscus Ferantis, Speciariorum.

c

Thomas

Thomas de Aguchiis, Bechariorum.
Petronius Vitalis, Marzariorum.
Ioannes de Cassano, Aurificum.
Petrus de Purgo, Lanarolorum.
Lucas Guilielmi, Bombasiorum.
Blasius de Cultelinis, Fabrorum.
Iacobus Bartholomæi, Calzolariorum.
Iulianus de Scatolis, Magistrorum Lignaminis.
Benedictus Martini, Salarolorum.
Stephanus Vgolini, Pillipariorum.
Antonius Capellanus, Sartorum.
Ludouicus Luchini, Caligariorum.
Bartholomæus Ferauantis, Muratorum.
Palmerius Lucæ, Bisileriorum.
Bartholomæus de sancto Marco, Barberiorum.
Iacobus Magistri Petri, Cartholariorum.
Gaspar Ioannis Bibulani, Pellachanorum.
Franciscus de la Lodia, Quatuor artium.

In sufficienti numero pro quolibet Magistratuum, Ordinum, & Officiorum prædictorum, & ex prædictis ipsorum magistratuum, ordinum, seu officiorum personis legitime, & ex causis infrascriptis specialiter congregatis, Cupientes quātum in nobis est, omnia ea, quæ ad bonum regimen, & ad bene, beateq; viuendū conferre possunt, vigilanti studio desiderate prosequi, Et etiā attendentes quod ab Anno. M.CCC-LXXXIX quo anno editum fuit, & uires habere incœpit Volumen Statutorū de præsenti vigentium, facta fuisse varia, & diuersa Statuta, Prouisiones, Ordinamēta, extrauagantia, quæ etiam necessaria, & vtilia, erantq; recensenda, & quæ approbabilia viderentur, sub debitis, & congruis titulis incorporare, & collocare: Et ēt summo studio desiderantes dictæ Reformationi, & nouæ editioni dictorum Statutorū prouideri, ac difficiles solui quæstiones, ac negociis imminētibus prouisiones cōsonas promulgari, & ambigua declarari, prout nostri officii debitū esse fatemur: Ad hoc maximū & saluberrimum Reipublicæ opus efficiendum, & consumandū, aliàs elegimus, & deputauimus prudētissimos, & iuris, & facti expertissimos, & sufficiētissimos uiros Dominum Correctorem societatis Notariorum Ciuitatis Bononiæ, Clarum Militē, & Egregium Legum Doctorē Dn̄m Scipionem de Gozadinis, Circumspectū, ac famosissimum legum Doctorem D. Gasparem de Arengheria, Celeberrimum, ac conspicuum I.V. Interprætem D. Melchionem de Muglio, Spectabilē ac integerrimum uirum D. Dionysiū de Castello, Expertos ac Eruditissimos uiros causarum patronos, Ser Bernardinum de Muletis, Ser Signorinum de Vrso, Ser Cæsarē Bartholomæi de Beldo de Panzachiis, Bon. Ciues, qui tandē prædicta per nos eis iniuncta, peruigili, ac sedula industria, moderataq; digestione, summoq; labore, auxilio omnipotētis Dei, ad prosperū, & optatū terminum perduxerunt, offerentes nobis presens Statutorum Volumen laudabiliter, ac consultissime, & prudentissime cōpositum, rebus tàm Cōmunibus, quàm priuatis opportunæ profuturum: Quod quidem opus dicti Voluminis

nis statutorum,& cōtenta in eo, vnanimi voluntate,& matura deliberatione Approbauimus, Affirmauimus,& de nouo illa Decernimus, Statuimus,& Ordinauimus, vt & tanquam ritè,& rectè, ac debitè, & vtiliter facta, & ædita, & per præsentes etiam Approbamus, Confirmamus,& de nouo Statuimus, Decernimus, Prouidemus, & Ordinamus, modo, & forma,& in omnibus, & per omnia prout in præsenti statutorum Volumine continetur,& scriptum est, nisi si & quatenus esse reperirentur seu facerent contra Ecclesiasticam libertatem,& ad perpetuam validitatem, publicationem, & notificationem pleniorem omnium, & singulorum in præsenti Volumine contentorum, illud,& illa tanquam statuta, & ordinamenta municipalia dictæ Ciuitatis, & eius Comitatus valida,& solemnia in Camera actorum, siue Archiuo publico Ciuitatis per præfatos Statutarios, vel maiorem partem ipsorum quamprimum id commode poterunt deponi,& in ea perpetuo custodiri & conseruari, Et successiuè postquam sic deposita fuerint, illa robur, vires, & obseruantiam assumere Volumus & Mandamus in Kal. mensis Ianuarii,& tunc proxime secuturi, & ex inde, & de cætero in perpetuum inuiolabiliter obseruari, Vobis Vniuersis, & singulis Ciuibus, incolis,& habitatoribus, ac vniuerso Populo Ciuitatis & Comitatus Bono, quos speciali, ac paterna dilectione prosequimur, prædicta cum multa maturitate digesta largientes. Hortantes vos quatenus illa prompto,& alacri animo,& affectu suscipiatis, & omni studio,& diligentia obseruetis, & obseruari procuretis, Reipublicæ vestræ & nobis quamplurimum vtilitatis,& honoris, si id factum, vel fieri contigerit allatura. Cuius quidem Voluminis,& statutorum tenor fuit,& est, prout infra post datā presentis nostræ Confirmationis, Approbationis, Ordinationis, & Donationis per ordinem subsequitur, & descriptus est.

Datum,& actum Bononiæ in Palatio Residentiæ nostræ sub Anno Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi. M.CCCCLIIII. Indictione secunda, Die tempore Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Domini Nostri D. Nicolai diuina Prouidentia Papæ V.

In nomine domini nostri Iesu Christi.

ILLVSTRIS[d] CIVIT.[e] BONONIÆ[f] studiorum matris[g] Statutorum[h], ac Ordinamentorum[i] liber[k] primus.

a

N NOMINE. A sacrosancta diuini numinis inuocatione quodlibet bonū opus; inchoari debet, nempe a domino nostro IESV CHRISTO in quo uiuimus, mouemur et sumus, vt dicitur in. c. non obseruetis in fin. xxvj. q. vij. & in c. non liceat. infi. ead. caus. q. v. Et dicitur in authen. de monachis. §. penulti. quòd omnia in CHRISTO cōsistūt; vnde somnia sunt & mera figmenta Gentilium dicētium Ab Ioue principium, &c. seu Musa mihi causas memora, cum scriptum sit ab Apostolo ad Corinth. prima. cap. iii. & transumptiue in. c. cum Paulus prima. q. i. ꝙ nemo potest aliud fundamentum ponere præter id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS Illius itaq; auxilio fideliter, & humiliter implorato sperandum est inuocāti elargiri quod & Salomoni, vt ipsemet attestatur sapientiæ c. vij. Optaui, & datus est mihi sensus; inuocaui & venit in me spiritus sapientiæ: Quis. n. inuocauit, & confusus est? ecclesiast. c. ii. Iustinianus quoq; imperator, & legum monarcha in auth. quomodo opor. episco. dixit Bene & laudabiliter omnia geruntur si principium decens & amabile DEO fiat, idem in eundem sensum in pluribus alijs suis constitutionibus, vt in auth. de armis. In auth. de questore. in l. deo nobis. c. de epis. & cler. Ecce igitur magnum inuocationis effectum. Adsunt & duo alii. Alter ꝙ inuocantes censendi sunt militare sub vexillo domini nostri IESV CHRISTI, vel potius mēbra corporis eius sacratissimi, vt inquit Apost. prima ad Corinth. cap. xii. Quomodo enim quispiam inuocabit eum, in quē non credet? & si inuocare ausus fuerit pœna plectendus venit, velut faciat incontemptum nostræ fidei. l. iudæos. C. de iudæis. Adsunt & pleriq; non insubtiliter qui teneant, nec notarium, quamuis Christianum posse licite nomen IESV CHRISTI inuocare in conficiendo instrumento inter Gentiles, vel Iudæos, vt habetur in in rub. ff. de no. oper. nunciat. per Alex. & posteriores. Alter effectus est ꝙ ipsi legum conditores non tanquam ipsi, sed tanquā CHRISTVS facere dicūtur, arg. l. quod meo in prin. ff. de acquir. poss. Item non sua vice, sed delegantis facere, vt. ff. de off. eius cui man. est iuris. l. j. §. fi. &. C. de vet. iur. enucl. l. i. §. omnia, ita formaliter colligit glos. in rub. authenticorum, & Bal. in princ. commenti editi super constitutione Fredrici de pace constantiæ, ideo dicitur prouerbiorum cap. viij. per me reges regnant, & potentes scribunt iustitiam, transumptiue in epist. inter claras. C. de summ. tri. & fid. cath. & alibi dicitur ꝙ nutu diuino principes promulgāt leges. l. fi. C. de præscrip. longi. temporis, & ꝙ DEVS creat imperatores & principes, vt in auth. de fid. instru. §.

quia vero, Est itaq; lex sancta & mandatum sanctum, iustum, & bonum, vt verbis Pauli vtar ad Rom. cap. vii. facit. l. leges sacratissime. C. de leg. b. Vnde etiam nos his vtilitatibus adducti, & maiorum præceptis salutaribus moniti, Attento etiam ꝙ omnis actio maiorum debet esse nostra instructio. c. exemplum. xij. q. j. in arg. l. et hoc Tyberius. ff. de hered. instit. In his scholiis nostris, in quibus elaborandis magno spiritu opus erit, ipsum DEVM omnipotentem filium, & spiritū sanctum his carminibus ad instar illorum Seuer. Boetii. quorum meminit Abb. in rub. de iudiciis inuocabimus dicentes cum Bart. Cassaneu in suo consi. primo. O qui perpetua mundum ratione gubernas, Da pater augustā iuris pertingere mentem, Da legum lustrare decus, da luce reperta difficiles vero sensus dissoluere nodos.

De ipsius itaque omnipotentia confisus, qui res penitus desperatas, & impossibiles nobis, donare & consumare suę virtutis magnitudine potest, vt inquit imperator noster in l. j. §. j. C. de ve. iur. enu. Et qui omnium sciētiarum est caput & author. c. legimus. §. hinc etiam Ambrosius &c. xxxvij. dist. Et qui omnium scientiarum est mirabilis elargitor, xvj. q. j. c. reuertimini: De scientiæ meæ modulo non confisus ad eiusdem trinitatis indiuiduæ, & gloriosæ Virginis, necnon Diui Hieronymi vnius ex quattuor antesignanis Ecclesiæ doctoribus, totius deniq; triumphantis curiæ laudem, & honorem, nec non fœlicis status S. R. Eccl. huiusq; almæ ciuit. BONONIAE patrię meæ dilectissime perēne decus & laudē: Et ad studiose iuuentutis quotidianæ praxis percupide vtilitatem, cui rogatus, persępeq; interpellatus negare nō potui, cōsiderādo maxime illud Platonis, de quo Cicero lib. j. offi. dicēris, nullū hominē sibi tm̄ nasci, sed ortus nostros partim Patria, partim Parentes, partim Amici vēdicāt, facit. l. j. §. & generaliter, ff. de ven. insp. & l. j. ff. solu. mat. l. veluti. ff. de iusti. & iur. iūcta. l. seruus ea lege. ff. de seruis expor. vbi moraliter inquit Iurecōsultus, Beneficijs affici hominē hominis interest. Item quàm iniuriosum sit prętorpore, aut pusillanimitate creditū a Diuina pietate talentum in terram fodere, impellente etiam me non nihil vehementi addiscendi desiderio, cui ex aliqua parte satisfactum est alios docendo, iuxta illud si vis scire doce, vt Abb. refert in. c. de multa. col. ij. de prębēdis, hanc immensam prouinciam, tametsi humeris meis longe imparem aggredior. Pro veteranis autem Aduocatis, peritissimis, ac exercitatissimis Causidicis, quorum magna, Deo auspice, floret nunc tēporis copia (ne aliquis putaret forsan me mihi nimiū arrogare) præsens labor principaliter non assumitur: cum enim (vt de seipso dixit Andreas Isernia in proh. supęr commento ad feuda) Grandis nō sim grandiū ci-

bus esse non possum: Quanquam non desunt ex amicis quamplures, qui citra (vt aiunt) adulationẽ affirmare, vel iureiurando audeant, & ipsos vetera nos insisto tã lato prato pabulum gratum persępe reportaturos fore, sed (prout interpretor ego) vel illorum memoriæ reparandæ grana, quæ alioqui fragilis reputatur iuxta.l.peregre. ff. de acq.poss. &.l.ij.§.omnium.C.de veter.iur. enucl. indigent etenim ob ingruentem negotiorum forensium sil suam tempore quo maturius aliquid peragant iuxta.c.ponderet.l.distinct.& in authent. de her. & falci.in princ.Vel q saltem prouecti in hisce nostris proficient, inquantum capiet inde materiam accuendi eorum subtile ingenium eliciendo in melius veritatem, nam bene dicta reduci possunt inmelius.ff.de verbo.oblig.l.vbi autem. §.i.& in authent.de non ali.aut permutan.in princi.

Gratia itaq; rudiũ, vel etiam mediocrium multa verba textualia, quę alioqui obscurum reddebant intellectum exponam: supplebo item in varijs locis alia sine quibus prauus vel absonus intellectus vel diuersus a statuentium mente insurrexisset, simili causa nonnunquam vocum proprietates impropriabo, extendendo vel restringendo prout opportunum videbitur, aperiam etiam latẽtia mysteria literæ, opportune erunt nonnunquam exẽplificationes, quas non reticebo, terminos legales, præsertim abstrusos non prætermittam, denudabo similia, & contraria iuris communis, vt dignosci quàm facillime valeat. An caput de quo agitur secundum, præter vel contra vniuersalia iura disponat, hincq; deprehendi poterit an argumentatio ad casum ommissum, vel personas subsistat, Huic etiam fini inseruiens conabor enucleare sit ne fauorabile principaliter an odiosum cuiusue fauoris publici an priuati? Item principaliter an secundario, hæc enim inter se permaxime distant in iure nostro: Cognoscet etiam lector plerunq; ex his nostris quàm in controuersis quæstionibus consumatissimi præsentium statutorum conditores opinionem elegerint, quibus nonnunquam communibus postpositis, vel vt maiori vtilitate attenta, vel equitate aliæ magis applaudent, paucas tamen excipio, de quibus nihil certi inuenire possunt, quo fiat, vt refugiendum censeam ad.l. non omnium.ff.de legib. Breuiter non deero ego quãtum uires suppeditabunt ingenii suggere (vt inquir ille, lac de petra, & oleum de saxo durissimo: sub opulentissima tamen breuitate, vt vtar verbo Iustin.in d.l.ij.§.contrarium autem: Maiorum autem gustui tradã profunditates, ac enigmata quæstionum, Quarum decisiones illorum iudicio vbi communes opiniones non constabunt plerunq; reseruabo, & si quando meam in his sententiam interponam trepidabũdo similis fuero, vt qui probe sciã quàm periculosum sit in hac nostra professione hisq; tẽporibus aliquid affirmare, & multo magis noui quidquam (vt vocant) in medium affere quod etiam dicit Decius.in rubrica.extra de preben. Docet nanque vsus non conseruari nobis ipsas sententias quæ summis viris & numero, & pondere iam diu placuerunt, sed vt cum Horat.lo quar, sicut vnda impellitur vnda vrgeturq; eadẽ veniens vrgetq; priorem ita opiniones posteriores pessundatis prioribus apud iudicantes, & aduocatos præualere, Et quid mirum? quando leges ipse fere in perpetuo motu consistant ad similitudinem variantis naturæ, quæ nouas semper deproperat ederat formas, in authen.de his qui ingre.ad app.in prin.& in auth.de cõsan.& vt.fr.§.sed qã.

Summa itaq; ope & alacri studio has nostras lucubrationes accipite, o iuuenes sitibundi, & vos met ipsos sic eruditos ostendite vt spes vos pulcherrima foueat toto opere perlecto posse audacter in publicã fora prodeũtes, gloriose vocis confisi mu nimine laborantium spem, vitam, & posteros defendere, vt in proh.Instit.§. fi.iũcta.l. aduocati.C. de aduo.diuudiciorum, Non dedignetur etiam veneranda senectus in occurrentibus casibus quandoq; in eis aliquantisper immorari, quia sæpe reuellat DEVS minori, quod cœlauit maiori xcv.distinct.ego subiectus in fi.& xxxviij.distinct. nullus; Quidam enim excellunt in subtilitatibus ingenii, Quidam in docendi peritia, Alii in copia differendi, Alii in spiritu linguę et in aliis dotibus quæ requiruntur in doctoribus, vt C. de profess. qui in vrbe constant.l.i.lib. x. & iuxta dona Dei enumerata per Apostolum.j. ad Corinth.xij.cap. vnde recte dixit Imperator noster, Nõ omnes per omnia, sed certi per certa, vel meliores, vel deteriores inueniuntur. C.de ve.iur.enuc.l. i.§. omnibus & alibi dicitur, si minor veritatem inuestigauerit nulla maiori iniuria irrogatur.C.de offic.rectoris prouinciæ.l.potioris.

Submitto autem illas iudicio cuiuscunq; recKus opinantis, vel natu minoris, quia etiam adhuc senex Augustinus ab anniculo discere non renuebar.xxiij.q.iij.si habes, & alibi dicitur, q stultus est qui bona quæ videt discere contemnit. xxij. distinc.de Constantinopolitana. Quinimo rogo in visceribus veritatis, qui est CHRISTVS, vt perfectionem operis fraterna charitate suppleat, & doctorem corrigat, atq; emendet, fateor ego ingenue, & plura a me male dicta, & vitiose allegata ac erroneæ scripta inueniri, quæ possint iusto iudicio, & nulla temeritate culpari c.negare.ix.dist. Nam opere in longo fas est obrepere somnum, & quandoq; bonus dormitat Homerus Horatio teste, quam excusationem Iustinianum in.l.ij. §. si quid autem, C.de ve.iur.enuc.arripuisse satis constat, & cũ vnicuiq; scribẽti multa hoc vsu eueniat teste Hieronymo in prologo super Iob, prout meminit Io.And.in proh. nouellæ super vj. vnde & ipsi Iureconsulti nõnunquam errasse conuincuntur vt ex nonnullis demonstrant moderni Hispani in rub.de leg.primo.nu.vij.cum seq.mihi quoque facilius eueniet, viam quodammodo nouam aggredienti absque Dedalo illo Virgiliano, qui dolos tecti ambages quæ resoluat cœca regens vestigia filo. Deinde scio plurima per incuriam, vel defectum scientiæ meæ ommitti continget, at & in hac re benignum, & equum lectorem me habiturum confidam, si memoria repeter recte dictum fuisse a prædecessoribus nostris, & ante omnes a

Iuliano

Iuliano sapientissimo nullum ius ab initio sufficiens emanasse in republica, vt habetur in auth. quib. mo. natural. effic. legitimi in princip. Et ꝗ diuine res duntaxat perfectissime creantur, humani vero iuris condino semper in infinitum decurrit dicta l.ii. §.sed quia, vt merito verũ sit illud columelle maiores nostros multa quidem fecisse sed non omnia. Caueat tamen ne si quæ benæ a me excogitata & scripta fuerint, et pro quibus gratiæ deo largitori agende forent malit temere iudicare, est enim temeraria reprehensio si quis repræhendat antequàm iterum legat dicente Salomone Ecclesia.xix.cap.antequàm scruteris non repræhendas, intellige prius, & tũc increpa, habetur in c. eorum xi.q.iii. Et multiplicem spetiem temeraríe reprehensionis scribit host. in prohe. summe col.ij.a quibus cauere debet omnis ingenuę, & liberaliter educatus, & vti nam non extarent istius fictionis homines, quorum metu innumeri retrahuntur alioqui doctissimi, & prudentissimi vel ascribendo vel iam scripta ædendo, quæ multum auxilij posteris futura essent, At huiusmodi est hominis deprauata natura arg.l. item si vnus §. principaliter.ff.de arbit. hinc dixit saluator noster, mũdum totum esse in maligno positum facit c. omnis etas xij.q.i.& xx.q.2.c.ij. Istis aũt habeo qd dicere possim. O tu quis es, qui iudicas alios, fac tu idẽ, deinde iudica, nulla.n.equidẽ (mihi crede) via facilior qua quis propriã ignorantiam agnoscat reperiri potest quàm si manum eius ad scribendũ compuleris, attestatur Seneca, & refert Io.And. in allegato supra nouell. prohemio, vel cum Salomone Ecclesi.c.v. Si tibi sit intellectus responde proximo, sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris verbo indisciplinato & confundaris. Vale lector candidissime, & ora deum pro me.

b ¶Iesu: Hæbreorũ nomen est, latine vero saluator gl.in rubri.authenticorum, nam cunctis saluator venit.c. decet domum extra de immu. Ecclesiarũ lib.vi.inditum quæ fuit proprium hoc nomen ab Angelo, vnde fit, vt alicui non sit communicabile, non enim vocamur Iesuani.i. saluatores, sed CHRISTIANI, vt statim dicam.

c ¶Christi, Vox græca, latinæ vncti, est.n.nomẽ appellatiuum ideo cæteris communicabile, quia de plenitudine eius omnes accepimus ut ait apostolus quam ob rem nos Christiani vocamur, idq; nomẽ impositum fuit in concilio Antiocheno vt habetur xxij. distinct.ciij, latius declarat Arch. in d.c.decet domum.

d ¶Illustris, Ita eam nostram ciuitatem hoc nobilissimo Epitheto nominat Bal.in auth. habita.C. ne filius pro patre, tum ex multis quidem præclare gestis, tum maxime ex florentissima tot bonarum scientiarum achademia. Potest & recte nominari Regia ciuitas, quia Theodosius Imperator eam refecit iussu beati Ambrosij, ita glo. dicit in prohemio digestor. §. hæc autem tria. Et hoc Epitheto fere semper D. Ludouicus Blogn. honorabilis concivis noster in suis doctissimis consilijs, atque in scholijs suis super priuilegio studij ciuitatem istam cognominat s posset vocari ALMA ciuitas prout insi.vocat Cõstantinopolim suam Imperator in l. eos C.nego.ne milit.lib. xij.& in l.fi.C.de temp.in integr.rest.nam nostra ciuitas non minoris fienda est ipsa Constantinopoli, cui saltem equiparanda est vt gl.equiparat in præallegato.§. hæc autem tria: Quid autem significat hoc nomen alma, vide aliquot significationes per Io.And.&Abb.in c.ij de off.custo.& inter alias magis illa conuenit quasi ab alendo, & nutriendo, alit.n. ac nutrit abundanter omnes habitantes in ea pane cottidiano, nedum corporis sed animi ob immensam illius omnium bonarum artium copiam, propterea alma mater studiorum vocanda esset per d. cap.ij.vbi vocat almã matrem ipsam ecclesiã. Potest vocari INCLYTA ut vocatur eadem Constantinopolis in l.iij.§.viros igitur.C.de temp.in integr.restit.hoc.n.significat gloriosam, excellentem atque insignem, quæ fulgore famę resplẽdet, Et breuiter omnia illa nomina quæ attribuuntur illi conuenire possunt, & nostre ciuitati quę cõgerit glo. in auth. vt Ecclesia Romana in princip.

e ¶Ciuitatis: De conditore istius ciuitatis non admodum quid certi dicere possumus, remitto me veris annalibus dicam tantumodo quæ sunt nostræ professionis, glosa ergo in l. mancipia. C. de seruis fugi. dicit ꝗ hæc ciuitas habet rem publicam, & intelligere videtur Rempublicã pro fisco, quia in ea lege agitur de pœna pecuniaria applicã da reipublicę licet stricte loquendo aliud sit respublica aliud sit fiscus, vt docet Bar.in l.i. C. de iur. fisci lib.x.vbi dicit ꝗ non omnis ciuitas habet fiscum & in l.i. C.de bo. vacantib.eod.lib. in l.irẽ veniunt.§.ait senatus ff. de petit.hær. Afflictus in com.const. Neap.in prælu.q. xv. Et hæc ciuitas fuit vna de comprehensis in pace Federici Imperatoris constantiæ celebrata vt legitur in exemplari impresso post.lib. fœudorum vbi patet obtinuisse ab eius maiestate merum & mixtum imperium. Quomodo autem describatur ciuitas, vide Io. glo satorem in summa pandectarum in prohemio dicentem ꝗ est hominum multitudo collecta ad bene viuendum, & dixi discriptionem esse quia non cõuertitur cũ suo diffinito, Cognoscitur autem ciuitas a Castro maxime ex signo Episcopatus vt Bar. dicit in extrauag. qui sint rebelles in verbo Lombardiæ vbi Lanus prosequitur: Ommitto dicere etiam quid opidum significet, sed vide.l. pupillus.§.opidum ff.de verbo.significa.vbi mod.late. Et quot modis capiatur hoc nomen ciuitas vide Bar.consilio. clxvi. incipit ciuitati Camarinẽ nu.vi.in prima parte vbi ꝗ tripliciter summi põr, hoc autem loco habito respectu ad causam efficiẽtem & ad preheminentiam stricte capi potest, habito autem respectu ad vinculum quod iniicitur omnes de comitatu complectuntur, propterea largo modo staret, vide Abb.in consi.lij.incip. in q. Ray.colum.ij.lib.ij.allegans vulgatam l.qui ex vico ff. ad municip. & l. i. §. cum vrbem ff.de off. præf.vrbis.

f ¶Bononiæ, Hæc est antiquissima ciuitas, quæ primo Fœlsina appellata est, vt scribit Pli. lib.iij.natura

tura. hystoriæ, vbi dicitur fuisse etiam primam omnium vrbium, quas Aethrusci haberent citra Appenninum, in quam Romani colonias trium millium virorum deduxerunt, & forte dicta est Fœlsina secundum aliquos antiquos authores a Fœlsino conditore, deinde Bononia a Bono eius successore licet secundum alios nõ improbate authoritatis dicta sit a Gallis Boijs, vnde prius Boionia nominabatur, postea vt elegantius nominaretur, de quo semper curandum est, iuxta gl. in. l. facta. §. si in danda. ff. ad Trebellia. & per mod. in rub. ff. solu. matr. vocari cœpta est Bononia, vt legitur in Annalibus huius ciuitatis. videre licet Io. And. in clem. prima de magistris, vbi ex magna affectione, quã erga ciuitatem istam retinebat ponit honorabilem ethimologiam huius nominis. s. (dicit ipse) quasi omnia bona sint in ea, vel bonorum notitia nimis amabilis. Hanc nostram ciuitatem miris præconijs magnificauit Card. in proh. vj. libri, vt refert honorandus conciuis D. Lud. Bolog. in scholiis ad priuilegium Theodosianum. altera reperitur ciuitas vltra montes huiusmet nominis, vt glo. etiam attestatur in. l. semper, in stipulationibus. ff. de reg. iuris.

g ¶Matris, Ab initio concessi priuilegii Theodsiani vsque in hodiernum diem hoc sibi præconium iure merito vendicauit Bononia, alibi gl. in. l. fin. C. de testa. dicit ꝙ Bononia est legum legitima nutrix, & in rub. C. de studiis lib. vrbis Romæ dixit ꝙ Bononiense studium aliorum studiorum obtinet monarchiam, quod etiam cognoscere licet, quia Bonifacio Summo Pontifici compillatori decretalium magis placuit librum illum tam vniuerso orbi necessarium duntaxat scholaribus Bononiæ commorantibus dirigere. Quo autem tempore incœperit studium ponit Io. And. in cle. i. de Magi. s. anno Domini ccccxxv. a iuniore Theodosio, cui sententiæ astipulatur D. Ludouicus Bologninus conciuis noster meritissimus in præallegatis scholiis ad priuilegium d. Theodosij, reprehendens Bart. in proh. ff. §. hæc aũt tria aliter opinatum, quicquid dicat Thomas diplouatatius doctor quidem egregius ad confirmationem opi. Bartoli. Is autem Theodosius fuit, qui iam iussu eius destructam ciuitatem monitis beati Ambrosij refecit, vt habetur in legenda eius, quam asserit Bart. vidisse in Ecclesia S. Victoris tẽpore quo ibi morabatur, vt posset commode libros suos reuidere. Est enim locus ille tum pulchritudine prospectus tum aeris salubritate plurimum literatis expetendus; & non tantum is, sed tota illa regio, quæ sub nomine Barbiani continetur.

h ¶Statutorum, Hac voce vtuntur plerunque iura noua, vt in. l. j. C. de stud. lib. vrbis Romæ, in auth. Cassa, & irrita. C. de sacros. eccl. & in auth. omnes peregrini. C. communia de success. & in. c. nouerint de sen. excommu. in. c. grauem de immu. eccl. & diffinitur eod. modo quo ipsa lex, vt dicit etiã Alb. in prima parte stat. q. j. Et Calcaneus con. vij. nu. xij. dicit ꝙ nihil aliud est statutum alicuius ciuitatis quàm omnium ciuium expressa pactio, seu conuẽtio, vt. C. de decretis Decu. super rub. lib. x. sicut dicitur ꝙ consuetudo est quædam ciuium tacita pactio, inst. de iure nat. §. ex non scripto, & in l. de quib. ff. de legib. ex qua descriptione infert ꝙ quemadmodum pactum inter alias personas initum aliis, nec præiudicat, nec prodest. l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pactis, ita dicendum est in statutis, vt. s. personas ciuium non egrediantur, nec ad commodum, nec ad præiudicium. Dicitur autem statutum quasi stabiliter, & mature firmatũ a populo, & in scriptura redactum, sicut dicitur de lege in. §. singulorum instit. de rerum diuis. facit in arg. l. pronunciatum. ff. de verbo. signi. aliqui dicunt quasi statum ciuitatis tutens. Et pauce sunt ciuitates quæ non habeant sua statuta, quia vnaquaque abundat in suo sensu xxv. distinct. in c. fi. Et possunt rectius appellari leges municipales, & in hac voce conueniunt iureconsulti, & omnes latinæ linguę professores. l. vt gradatim. §. sed si l. ff. demu. & hono. l. iij. §. diuus. ff. de sepulchro viol. l. ij. C. de eman. liber. l. l. anthiochẽsiũ de prileg. credit l. oẽs populi. ff. de iustitia & iure l. i. C. đ fundis patri, lib. xi. Est aũt generalissimũ nomen vt ẽt cõueniat ordinationi testatorum iuxta illud disponat testator & erit lex vt in auth. de nup. §. dispo nat. Item pactis priuatorum, l. legem. C. de pactis, Item priuilegiis priuatis indultis. c. ii in fi. distinc. iij. sed simpliciter prolatum verbum significat ordinationem decretam a populo qua maiores natu simul cum plebe aliquid sanxerunt c. ij. distinc. ij. l. i. ff. de legib. ibi cõmunis reipublicæ sponsio. facit. §. lex est insti. de iu. na. g. & ci. propterea constituitur ius ciuile vt d. glo. in §. ius autẽ ciui. inst. illo eod. tit. Materia autem interpretationis statutorũ habetur in varijs cumulata maxime in l. oẽs populi de iust. & iure, & in l. si serui vestri. C. de nox. per Saly. & per Imol. in l. si vero. §. de viro sol. ma. & l. si constante. ff. solu. matri. Et per canonisti in c. canonum statuta de constit. & per quosdam mod. in c. i. de tempo. ordi. extant q; varij tractatus maxime Nicolai Euerardi in sua centuria, in loco a ratione legis larga. & in alio loco qui rubricatur a rõe legis, stricta seu limitata &c. & pariter tractat Lanfranchi de Oriano qui intitulatur de interpretatione statutorum (est quidem tractatus ille non ad modum lõgus, sed succi plenus.) Item tractatus D. Stephani de Federicis intitulatus de interpretatione iuris, multum conducit. Vide compediose Alb. in prima parte statutorum. q. ix. Alber. Brunum in trac. stantib. masculis art. v. Cassaneum in consu. burg. in earum conclusione car. 382. vbi ponit breuiter in hac materia. xxxij. conclusiones, & alijs locis, & apud alios authores quos enumerare est potius laboriosum quàm subtile præallegati sufficere abunde possunt.

i ¶Et ordinamentorum: Hoc dictum fuit propter plurimas prouisiones æditas a legatis vel pro legatis huius ciuitatis & etiam a defensoribus, non in forma sollennis statuti. Vt patet libro vltimo, qui est particulariter destinatus illis. Et hoc vocabulũ accipio ex conclus. statutorum in principio, & in. §. & quod ipsa statuta & ordinamenta &c.

k ¶Liber primus. s. ex septẽ quibus presens, opus discre-

discretum est adoctissimis compillatoribus,& nō perperam nec sine ministerio hoc contingit, sed numerorum naturam,& artem respicientes,& cō sentaneam eis diuisionem partium facientes,vt fecit similiter Imperator in l.ij.§.omnia igitur.C.de vet.iure enucleando:Quælibet nāq; materia separata libros separatos habere debet,ad gl.in rub.ff. de lega. iij. quæ pro notab.allegatur,In hoc ergo primo libro præponimus magistratus iura ciuilia reddentes, notarios ac nuncios eorum.Insequenti vero tota iudicialis materia composita reperitur.Sed tertius de contractibus & tabellionibus illos conficientibus loquitur. Quartum depūtarūt successionibus defunctorum, tam ex testamento qàum ab intestato cum quibusdam titulis non ad modum extraneis,exceptis duobus vltimis capitibus.s.de modo & forma ali.vlt.bonorū,& eorū securitate,Et de prohi. ali. rei immobilis,quæ satis incōgrue ibi sita sunt, non ausus tamē fuit immutare ordinem prout nec in aliquibus alijs,considerando quàm per maxime attendatur collocatio siue ordinatio voluminis sicut a compillatoribus facta reperitur,quia posterius in ordine situationis cēsendū est posterius in creatione, cōsequēter vbi daretur contrarietas standum esset vltimo nō obstante vna & eadem compillatione, quia ordo compositionis debet attendi non confirmationis, seu cōpillationis,Bart.In l.si certarum.§.fi.ff.de testamēto milit.& in.l.omnes populi in iij.q. prin. in vlt.vcrsic.de iu.& iure,quia codex fuit vno tempore cōfirmatus tamen quia leges fuerūt diuersis temporibus condite posteriores derogant primis, Alexan.consi.lviij.in prima causa lib.iiij.Et Ang. in.l.si miles vbi Imola & Alex.ff. ad legem falcidi.Alex.consi.cxvij.viso titulo q. lib.vj.nu.ij. vbi proprie loquitur circa nostra statuta,dicens non debere attendi tempus confirmationis,sed compositionis & consi.lxv.in causa & lite lib. vij. num. vij.versic.item statutum de correctione erroris est vltimum,et Rui.consi.cxlix.num.x.lib.i. sed hoc vbi nō possunt aliqua sub diuisiōe adiuuari, vide Cattelli.Cott. in memoria,in c.statuta contraria. Quintus habebit materiam criminalium integram sine tamē nostris scholiis .In sexto vero sub sequenter ponuntur statuta loquentia de maleficijs paruis & seu de damnis datis. Vltimus super est cui assignabuntur omnia ordinamenta & extrauagātes. Voco ita illas quia factæ sunt post conclusionem statutorum ad Bal.in c.in causis de re iudi.lac.in l.cum prolatis.ff.illo eod.titulo.

Præmissa generalia.

VONIAM frequens est atque necessaria est interpretatio statutorum ideo placuit subiicere non nullas cōclusiones magistrales.a me in ter legēdum aliàs obseruatas,& quibus maxi meutar in glosematis istis. Studiosus lector alias forte adinuenire poterit ac etiam locupletare nostras pluribus alijs authoritatibus, quia facile est inuentis addere,mihi sufficit quasi summo digito demonstrasse iunioribus quibus etiā hic modus procedendi in ea materia magis conducere uisus est.Scio subsanatores clamare me totiens actū egisse , sed eorum querimoniæ nō tanti apud me sunt quanti est studiosorum vtilitas,ꝓ qua quotidie laboro, quāuis adhuc quemquam nō uiderim qui omnia hęc invnum cōgesse rit.tu lector candide boni consulas.

¶Et in primis sciendum est ꝙ iste terminus interpretatio sumitur duobus modis,Vno modo propriè secūdū eius propriā significationē & dicitur legis dclaratio,ita tenet Alb.in l.i.sup verbo interꝑtationē.ff.de orig.iuris,& illa nullo modo ꝓhibetur vt infra dicā.Alio modo sumitur impropriè & sic pro interpretatione seu declaratione correctiua,restrictiua,& extēsiua gl.est not.in l.i.§. qui operas.ff.ad Tertul.sennt gl.in d.l. i. & ibi Alb. de rosate de orig..iur.Bar.in l.oēs populi in vj.q. prin.de inst. & iure,Saly.in l.ij.i pri.C.de noxal. Ommitto illas spēs interpretatiōis quatuor quas enumerat glo.in c.i.de postul.prælatorum & illas vi.quas Lucas a pœna in l.vnica.C.de professi.qui vrbe Constantinop.col.ii.lib.xii. describit.

¶Item sciendum ꝙ consuetudo habet omnem effectum quem statutū siue lex,quia per omnia habet vim legis l. de quibus. ff. de legib. l. vnica C. quæ sit longa consuetu.Et sic omnia quæ reperiūtur dicta circa consuetudinis interpretationē eadē recte conueniunt statutis,illa.n. dumtaxat habet consensum populi tacitum,statuta vero expressum,Ant.de But.in c.fi.ver.quarto restat extra de consuetu.Sicut igitur consuetudinis virtutes sunt quinque , vt Host. dicit in summa eod. §.fi. vide licet quia inducit iuſ.confirmat, supplet,interpretatur,& corrigit vt per exempla demonstrat Alb. in rub.C.quæ sit longa consue.nu. lxi. ita dicēdū est circa vires statuti.

¶Item sciēdum ꝙ ratio legis & mens legis & causa finalis est idē, not.Alex.per illam l.in l. cū mulier.ff.sol.mat.l.adigere. §. quamuis de iure patr. post Dy.in c.fi. ad fi.de reg.iur.in vj.Bal.in l. maximum vitium col.iij.versi.sed Iacobus de Areno C.de lib.pręteri. Bar.in l.nō dubium ver. secūdū dubiū C.de legib.P. Anch.in c.canonum in iiij. q.princ.ver.quibus adde de constitut. & Bal in l. maximū vitiū col.iij.ver.sed.Bar.C.de lib. pręteritis dicens ꝙ argui debet a ratione tanquā a causa finali.Latis.And.Tiraq.in lib.a cessante causa in prima parte nu.cxxxiij.idem quę author in ead. parte nu.vii.& viij.demonstrat apud bonos authotores & ēt apud nostros causam accipi pro ratione legis,& tantum est dicere causa legis cessante cessat legis dispositio quantū cessante ratione vel cessante,mente,hincq; plerią; sumunt,quod venit ex mente legis esse ex ipsa lege & non ex extensione venire, & ex ea competat directa actio non vtilis, per l.nominis & rei.§.verbum ex leg.ff.de verb.significatione.& in l.i.ff.vti possideris, de quo per Bar.in l. iii.in prin.ff.de legi.tutor.& in l.curaror,C.de nego.gestis, vbi Alex.qui multos alios citat Philip. Decius in l.bonorum.C.de bo.poss. secundū tab. Bal.cōs.ii.verba statuti.lib.i.Nam vbi est omnino da ratio non dicitur extensio aut ampliatio vt vo-

luit gl.not.ĩ c.i.in verbo Italię de tẽp.ord.P.&Cy. in l.iura non in ſingulas.ff.de legib.dum dicũt ꝙ cum in pluribus caſibus eſt eadẽ ratio ea decidit omnes iſtos caſus,non quidem per extenſionem, ſed ſicut genus comprehendit omnes ſuas ſpecies, ita generalis ratio diuerſas ſpecies caſuum,vt habetur per Dy.in rub.de reg.iur.in vi.Cum autem rationes ſunt ſpecie differentes tamen ſimiles tũc eſt extẽſio.i.progreſsio de termino ad terminum per adequationem.

¶Quæ cum ita ſe habeant ideo ratio,ſiue mens, ſiue cauſa in legibus,in ſtatutis,in conſuetudinibus & alijs quibuſcunq; diſpoſitionibus eſt in primis attendenda & conſeruanda ut dicit Bar. in l. contra legem poſt medium.ff.de legib.Illa.n.prædominatur arg.l.in conditionibus primũ locum. ff. de con.& demonſtrat.l.nominis & rei.§. verbum ex.ll.ff.de verb.ſignif.per Bar in l.cum mulier.ff. ſol.mat.materia habetur in l.non dubiũ.C.de legibus,per Socy.conſ.xxx.& conſ.cviij.col. iiij.vol. iiij.ver.xiiij.cõfirmatur, Alex. conſ.50.viſis col.i. & iiij.vol.primo.Iaſ.late in l. iuriſgẽtiũ. §. pretor ait.ff.de pactis,& Iaſ.in l.quod dictum col. ij. illo eod.tit Euerar.in loco a ratione l.ſtricta,latiſsime Tiraq.in tract.a cã ceſſante in prima parte pcipue nu.cxxxviij. hinc eſt (dicit) ꝙ illud habetur pro ſtatuto quod ſtatutũ fuiſſet ſi ſtatuẽtes interrogati reſpondiſſent,ita gl.communiter approbata in l.tale pactum.§.fi.ff.de pactis,facit l.tinus. §. Lutius.ff.de lib.& poſthu.vbi Iaſ.& in l.ſi vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pactis,per Decium conſi.clvi. Pariſ.conſi.lxxxiij.col.ii.vol.iij. hinc eſt quod dicitur Iudaicæ nõ eſſe intelligenda ſtatuta ad corticẽ verborum.l.ſi cui.ff.de ſer.gl.in l.dãni.§.Sed ſi is qui edes in verbo aliquos.ff.de dam. inf. Alex. conſ.cxli.num.v.lib.vij.& ĩ patebit declaratio ad dictum tam generale, Et mens colligitur ex præfationibus Bar.in l.i.ff.ad Macedo. per l. fi. ff. de her.inſt. dicens eſſe multum vtile pro ſtatutis reformandis.Item de mente apparet ſi reſultat abſurdum vel iniquum,Item ſi communis vſus loquendi repugnat,ita Bar.in l.non dubium col.ii. C. de legib.

¶Hoc autem non procedit vbi conſtat formã datam a ſtatuto quia illa omnibus modis obſeruanda eſt quanquã ceſſet ratio legis,puta ſi minor vẽdat fundum ſterilem & modici uel nullius fructus abſq; ſolemnitatibus , nam venditio nullius eſt momenti.l.ſi fundus.ff.de reb.eorum.c. i. de reb. eccl.non ali.in vi.de qua re apud Alciat. libro primo.ff.de verb.ſignif.col.vi. vbi latius loquitur,Fely.in c.cũ dilecta verſ.amplia primo de reſc. Doc. in l.i.ff.de lib.& poſth.Decius ĩ c. appellatiõis extra de app.vbi dicit ꝙ forma vincit oẽm rationẽ.

¶Item ſciendũ ꝙ in dubio præſumitur lex fauorabilis vel ſtatutum fauorabile niſi de odio appareat,ita Vitalis Cãbanus in tractatu clauſ.in cla.lii. colu.vii.Bal.in l.fin.C.qui ad lib.perue.non poſſunt,Alex.conſ.clxxxxvii.nu.iii.lib.vii.quod nota valde ad multa.

¶ Præterea ſciendum quod Rubricæ ſtatutorum ſunt authentice, & allegantur ad deciſionem cauſarum non minus quam rubricæ librorũ ſeu titulorum iuris tã pontificij quam imperialis,iuxta not.in l.i.ff.ſi cer.pet.nam ſecũdũ rubri. ſtatutorũ ſtatuta intelliguntur inquit Bal.per glo. ibi in l.i.C.ne liceat tertio prouocare, arguit etiã Decius conſ.cclxxv.in cauſa quæ Lucæ, nu. viiij. verſi.poſtremo non ommitto Socy.conſ. cxxviij. nu.vii.lib.iiij.arguit Albertus Brunus in trac.ſtantib.maſculis artic.octauo .nu.101. Io.Rubeus Alex.in conſ.xvi.nu.7.Nã rub.ſimplex decidit caſum qui nõ deciditur in tex.puta ſtat ſtatutum ꝙ filia dotata non ſuccedat,nigrum autem loquitur de hereditate matris & auie, certe intelligitur filia excluſa ab hereditate etiam patris propter generalitatem rub.ita Pau.Caſtr. conſ. lxxxiii. preſens caſus modicam habet dubitationem num.iii. lib.ii.ſequitur Cur.Iu.conſ.cxlvii.col.ii.vide etiã Bal.in conſ.ccclxxviii.nu. vi. & in conſ. xxxiiij. lib.v.nu.iii.cũ aliis infinitis quæ adduci poſsint.

Pronuntiata quædam in materia interpretationis uerborũ.

1 STATVTA debet intelligi ſecũdũ verborũ ſignificatum propriiſsimum ommiſſo improprio l.i.§.ſi is qui nauem.ff.de exercitoria,l.nõ aliter.ff.de leg.iii.Bar.in l.nõ dubiũ col.ii.ver.ſecundũ dubium.C.de legib.& nullum eſt maius mentis noſtrę teſtimonium quam qualitas expreſſa uerborum,fuit dictũ Caſsiodori, prout meminit Bal.in rub.extra de teſtib.

2 ¶Statutorũ uerba impropriantur per aliã legem hoc volentẽ glo.& doc.in l.non dubium. C. de legibus ubi Bar.declarat quãdo dicatur legem velle.

3 ¶Statuta ſunt ſtricti iuris vt dicunt doc.in l. quidquid aſtringende.ff.de verb.obl.quia ſunt ad inſtar ſtipulationis Alex.conſ.207.colu.iii.volu. v. Tiraq.libro legũ connubialiũ gl.iii.nu.xxxvij.ſed uide Albericũ ĩ prima parte ſtatutorũ q.ii.ubi diſtinguit an ſit ſtatuta correctoria an cõfirma.iu.cõ.

4 ¶Statuta fauorabilia an ſint improprianda ut fauor amplietur?dubitatio eſt, vide Iaſ. in l. qui ſe patris col.24.verſi.ego alias C.vnde lib.colligentẽ illud ex Baldo ibi & multũ extollentẽ pro limitatione reg.ſupradicte,& videatur Catelli. Cotta in memor.inci.ſtatuta debent interp̃tari.

5 ¶Statuta nunquam cenſentur prohibere literalẽ interpretationẽ,quia eſt intrinſeca & naturalis ſine qua verus intell.haberi non poteſt, Pau.Caſtr. in l.i.ff.ſi cert.pet.vbi Alex.nu.xiii.qui citat vulg. tex. in c. exiit qui ſeminat col.pen.extra de uerb. ſign.in vi.vide Cattell.Cottã in uerbo ſtatuto cautũ eſt, Pariſ.cõſ.lxix.nu.18.vol.4.Saly.in l.ſi ſerui ueſtri col.2.C.de nox.facit l.ii.§.his legib. latis.ff. đ ori.iur.& dicit P.Anch.in c.cano.ſtatuta in 4.q. verſ.& cõcludẽdo extra de cõſtitut. ꝙ rõ & intellectus idem ſunt & ſicut abſq; rõe nõ dicitur eſſe ſtatutũ ita nõ debet eſſe ſine intellectu .

6 ¶Statutum habẽs plura ſignificata equę propria in aliquo verbo debet interpretari ſecundũ illũ q magis conuenit ſubiecte materie arg.l.ſi vno. ff.locati,& de leg.i.l. ſi ſeruus pluriũ.§.fi. Saly. in d.l.

ſi ſerui

si serui vestri col.i.C.de noxa.immo subiecta materia ẽ potẽtior significatiõe ꝓpria d.l.si vno & tex. est notat,in c.solite vbi can.not. de ma.& obediẽ. late per Euerar.in loco a subiecta materia Alciat. lib.ii.de verb.sig.col. xliiii. secũdũ nu. cõtinuatũ.

7 ¶Si statutũ intellectũ secũdũ propriũ significatũ continet absurdũ vel iniquũ debet impropriari l. in ambigua.ff.de legib. l. librorũ. §. quod tamen Cassius de leg.iij.ratio est quia tunc improprium est de mente statuẽtiũ quã sequi debemus.l.nõ dubiũ.ff.de legib.l.cũ virũ.C.de fideicomiss. Alciat. eleganter in lib.ii.de verb.sig. col.iiiij. & impropriissima sig.attendenda est vt præualeat mens ꝓ ut ipse idem probat col.xlv.

8 ¶Statuti verba intelligũtur secundũ cõmunẽ vsũ loquendi qui in omnibus dispositionibus preualet.l.librorũ.§.qui tamẽ Cassius de leg. iij. qualiter aũt cõis vsus esse debeat an peritorũ an etiã sufficiat idiotarũ?traditur in rub.de no.oper.nuncia late apud Alc.lib.ij.colu.v.vers.ex vsu.ff. de ver. sig.per Curtiũ Iuniorẽ con.v.col.mihi.v.vbi etiã dicit ꝙ præsumitur statutũ editũ a personis eruditis,Graueta refert in rub.de leg.primo nu.v.

9 ¶Statuta sunt taliter interpretãda etiã impropriatis verbis vt aliquid operentur Bart. in l. ii.ff.de vsucap. Bal.in rub.C.qui accus. nõ possunt,Pau. in c.pastoralis de excep.Bar.in l.ij.ff.de vsucap.iõ sumitur arg.a contrario sensu quãdo in directo nõ operantur,notat Bal.in l.obseruare.§,proficisci in iiij.q.ff.de off.proconsul,notãt doc.in l.i.§.huius rei de off.eius,Et generaliter loquẽdo extenditur ad aliũ casũ quãdo alias nihil oparẽtur arg.l.ij.ff. de iur.omni.iudi. p Bar.in l.nõ dubiũ.C.de legi.

10 ¶Statuta recipiũt intepretationẽ naturalẽ,iurisg. & diuinã Bal.in rub.C.qui accus.nõ possunt col. fina.Ideo nunquam intelligũtur vt sit sublata citatio Alex con.lxxxiij.lib.ij.

11 ¶Statuta terrarũ cõsistũt in maiori parte in sic uolo sic iubeo sit pro rõe voluntas,Bal.in c.i. de alie. feud.Socy.cons.108.volu.i.nu.7.ideo dicitur ad limites esse intelligenda quasi non adsit ꝓbabilis rõ,vide Cattell.Cottã in memor.inci.stat.terrarũ.

12 ¶Statuta potius sunt ĩterp̃tãda scm̃. ll. loquentes de vltimis volũtatibus quàm de cõtractibus Bar.in l.i.circa finẽ.ff.de his quib.vt indignis Ias.in l.fin. nu.51.de cõst.prin.Alb.Bru.in trac.stãt. masculis art.ix.nu.87.&vide Eu.in loco a lege ad testatorẽ.

13 ¶Statutũ nõ recipit declarationẽ a iure cõi irregulari seu speciali Pau.Cast.in l.lege.xii.tab.in fi.C. de legi.her.Rui.cons.37.nu,13.in tertio.

14 ¶Statuti verba vbi nõ cõueniũt nec cõuenit illius dispõ.l.ita aũt in prin.ff.de admi.tut.l.iiij.§.tonẽs ff.de dam.inf.vbi Bar.c.ad nostram el.iij.extra de iure iur.Alex.ita arguit cõs.xvij.col.i.lib.1.Iac. Butrig.in l.mancipia.C.de ser.fugi.

15 ¶Statuti verba vbi possunt accipi in pterito & ĩ futuro accipiũtur in futuro gl.in c.vt animarũ,&ibi notat Domi.de Const.in vi.gl.in c.i. in uerbo exceperint de clericis nõ resid.eod.lib.gl.notat in l. cũ lege.§.pen.vbi Bal.ff.de cond.& demõstr. not. Bar.in l.oẽs populi in vi.q.prin.versi.pono aliud de iust.& iure,Alex.cons.vij.nu.iiij.lib.ij.

16 ¶Statutum ambiguũ recipit potius declarationẽ ab eod.stat.quam a lege comuni Anch.cõs.cclxvij. ista Domina ver. non obstat, & 424. viso puncto col.fi.Decius cons.lxv.col.2.Gratus cons.clvi.nu. xxx. lib.ij.Paris.cons.97.nu.14.vol.iij.Alex. cõsi xxxij.col.ii.vol.7.immo etiã a rub. ipsius statuti, et econtra rub. dubia ab ipso nigro Doc. abunde in l.i.ff.si cer.pet.Socy.cons.92.nu. v.cum simil.

17 ¶Statutum disponens id quod ius commune an sit ius municipale dicendum?quia non videtur esse proprium ipsius municipij vnde venit in dubitationem nunquid sublata lege communi dicatur sublatũ ipsum statutũ,Et aliquib.videtur ꝙ nõ tanquã proprie ad eũ finẽ statuentes ordinassent illud statutum vt non dependeat a iure communi,de qua q.tractat Alex. post Bart.allegans omnes doc.vsq; ad sua tempora in l.i.in prin.ff. ad l. falcid.& aliquid Euerard.in loco a ratione legis stricta col.fi.

18 ¶Statutum ambiguum in causis allegari non debet Bal.in.c.fi.vers.vlterius noto per illum tex.de constitut.sac.l.de ætate.§.nihil interest.ff.de inter rog.act.Decius cos.540.in fi.fac.notat.in.l.in ambiguo.ff.de rebus dub.

19 ¶Statutum vt procedat in casu debẽt omnes qualitates eius probari Bar.in.l.i. §. ait prætor. ff. ne quid in flu.pub. Decius in consi.524. nu.1. cum aliis locis infinitis,Paris.con.152.nu.5.vol.4.Vide post omnes Catt.Cott.in memo.incip. Qualitas legis vel statuti.

20 ¶In statutis non habet locum , argumentum a contrario sensu , quia illud venit ex extensione; non ex propria significatione,Bar.in.l.omnes populi col.antepen.versi.iuxta prædicta de iust. & iur.Alex.consi.xvij.visis col.ij.lib.ij.ponunt doc. in.l.j.§.huius rei.ff.de off.eius cui man.est iurisd. vbi videbis fall.ratio est,quia per tacitos, & subauditos intell.non debemus iura corrigere.c.cupientes.§.ꝙ si per xx.de elect.in.vj. in gl. patere,Paris. consi.lvj.nu.xxj.vol.ij.

21 ¶Statutum editum cum certis modificationibus noui aliquid inducens quicquid ibi exprimitur pro forma esse dicitur,ita P.Anch.con.ccxlij.ex tenore priuilegii,Decius consi.528. iu fi. subdens , ꝙ in dubio forma statuti dicitur substantialis Bal. in.l. comparationes in.iij.opp.c.de fid.instru.

22 ¶Statutum quando pluries exprimit idem verbũ non videtur velle ꝙ fiat extensio ad alium casum , quâm nominatũ licet materia sui natura esset proportionabilis aliis,glo.est nota. in clem. prima in verbo diocesanis de iur.patr.qnam ita notat Gemi.in c.duobus col.v. de rescrip. in vj. Ias. in.l. si constante nu.lxxxiij. solu.ma

23 ¶Qualitas posita in vno capite statuti contrario iuri commuui non censetur reperita in alio capite,Soci.in notab.decisione in.l.gallus.§. Etquid si tantum colu.v.versiculo postremo.ff.de lib.& posthumis Goza.consi.xix.col.ij.

24 ¶Statuti verba contra ius commune loquentia de priuatis non habent locõ in vniuersitate Ang.in l. nihil interest.ff.ad maced.Anto.de Butrio.in cap. graue de preb.in iiij.not.asserit Decius communẽ

esse in consi.cccclxxxvi.num.viij.

25 ¶Statutum loquens in casu vero non extenditur ad casum fictum l.iij.§.hæc verba. ff. de nego. gestis.s. vbi loquitur contra ius cōmu. secus si præter Alex.consilio ccvii.nu.xxii.lib.vi.Paris.cons. xxii.nu.xvii.volu.ii.Alciatus pulchre declarat in lib.ii.de verb.signif.colu.xlvi.cum duab.seq. nisi sint per omnia eiusdem effectus vt dicitur in morte ciuili iuxta notata in l.gallus.§.& quid si tantū ff.de lib.& posthumis.

26 ¶Statutum loquens in simplicibus non extenditur ad casum mixtum, ita colligit Alex. ex Bart. in l.certi conditio.§.quoniam.ff. si cer. petatur.l. vim passam.§.præscriptione.ff.de adul.& quę no. in.l.ii.ff.de verb.signif. Rui.con. xv. nu.xxv.li.3.

27 ¶Statutū generaliter seu simpliciter loquens debet generaliter intelligi.l.i.§.generaliter.ff. de lega.præstan.l.de pretio.ff.de publiciana.l.prospexit.ff.qui & a quib.ma.lib.nō fiant, & hoc argumento vtitur Alex.in cons.clxxxxvi.nu.ii.lib.vi. & proculdubio hoc est quando constat ꝙ statuentes indistincte corrigere voluerunt legem generaliter intelligendam, puta si extaret aliud statutum ꝙ verba statutorum deberent intelligi prout iacēt ad literam, ita intelligitur d.l.prospexit.Item si non potest fieri restrictio salua ratione recti sermonis vt quia diceret quilibet cuiuscunque conditionis, vel diceret quouismodo Sal.in l.si serui vestri col.ii.C.de noxal.Alciatus in lib.i. de verbor.sig.col.xix.versi.quod diximus statuta &c. Et procedit vbicunque in statuto nulla est expressa ratio & dubium sit quæ ratio mouerit statuentes, tunc.n.standū est statuto & verbis eius l.i.§.si is qui nauem.ff.de exercit.l.non aliter de leg. tertio.Bal.in l.maximum vitium. C.de lib. præt.no. per Doc.in l.non dubium.C.de legibus, & sic seruanda est lex quanquam dura.l.prospexit. ff. qui & a quibus manu.lib. non fiunt.

28 ¶Statutum generaliter loquens respiciens publicam vtilitatem non recipit restrictionē de habilitate.l.iii.§.sed verum versic.hæc quoq;. ff. ad silania, Alex.in l.si ab hostibus nu.ii.ff. solut. mat.& habetur per Saly.in.l.si serui vestri col.ij.ver.Aut queritur C. de noxal.vbi gn̄alius loquitur Saly. dicens ꝙ quando statuta sunt fauorabilia non recipiunt restrict. de habilitate personarum nisi esset tanta inhabilitas quæ impediant priuilegium eis conuenire, vt ipse ibi exemplificat.

29 ¶Statutum si venit ampliatiue ad ius cōe tūc idē erit in ampliante quod in ampliato Alex.in l.si qs priore.ff.ad Treb.nu.vii.post Bal.in rub. extra de causa poss. & prop.facit.l.asse toto.ff.de hęr. inst.

30 ¶Statutum generaliter loquens in materia iuris communis late intelligitur, vt addat iuri cōi nisi insurgat graue præiuditium, Alex.post Imol.in l. iiij.§.prætor.ff.de dam. infec. Ias. in l. properandum.§.siue autem alterutra C.de iudiciis Alciatus lib.i.de verborum signif.col. xix. vbi quædam exempla in id expendit.Nam generalis videtur cōclusio quoniens in statuto rei iam iure communi concesse extensio fit nulla datur restrict.iux.l.i.§. nūciano, & quæ ibi annot.scrib.omnes.ff.de no. oper.nunciatione, nam isto casu generalia verba ad aptitudinem non coarctantur.

31 ¶Statuta generaliter loquentia non restringuntur secundum ius commune quādo dispositio iuris communis non tam effectum respicit, q̄ formā verborum, seu honorem quēdam non admodum magnum, vt ꝙ pater teneatur relinquere filio legitimam titulo institutionis, nam si fiat statutum augens legitimam filiorum, non intelligitur ꝙ debeat relinquere titulo institutionis, quia non tanti est ratio, quæ Iustinianum mouit, vt generalitas sit restringenda, ita Alciatus in lib.j.de verbo.sig. col.20.versi.his amplius, &c.vbi citat Bal.in.l.maximum vitium, col.penult. versic. in contrarium videtur, &c.C.de lib.præteritis, qui tamen Bal. vtitur alia ratione, nempe illa, quia statutum venit ad ius commune derogatiuum, ideo non recipit restrictionem ab illo iure, sed inquit Alciatus crebriore calculo reprobari eam rationem quod verum est, vt infra patebit. Et habetur apud Ias.in l. omnes populi, col.fi.de iust.& iure.

32 ¶Statuta non restringuntur ex dispositionibus legum extraordinario quodam modo aliquid inducentium, exemplum lex iubet matrem ab agnatis excludi, certe non excludetur a sororis filio, qui ascitus est in agnationem contra regulam iuris.l. meminimus.C.de legitimis hęredibus, Ias.in.l.omnes populi in fi. de iust.& iure.

Quando extēsio fit de uno casu ad aliū.

33 IN extensione nō videtur differentia fienda inter legem cōem, et ipsa statuta data terminorū paritate ita Saly.not.in l. si serui vestri nu.22. C.de nox.quod nota si verum est, & dictum Saly.videtur esse de mēte Bar.in l.non dubium col.ij.versi. si vero non reperitur ibi quod intellige etiam in statutis & consuetudine C.de legibus. Et isto modo tempera dictum Bal.in l.ij.C. si aduersus donat.

34 ¶Statutum extenditur ad alium casum in statuto non expressum quando est eadem ratio, per gl. in l.oēs In verbo apostolicæ C.de feriis vbi loquitur de apostolis tamē gloss.extendit ad virginē Mariam cum infinitis prope iuribus, & authoritatibus citatis in hoc per Cassaneū in conclus.sui operis super consu.Burg. Et hoc procedit, vbi ratio est expressa in statuto etiam si sit correctorium iuris cōmunis, ita tenet Bal.in auth. quas actiones C. de sacros.Eccl.l.per.l.his solis. C. de reuo.dona.l.cū mulier §. i. ff. soluto matrimonio, inducendo vt ibi inducit Raph. Cum.idē Pau.Castr.in l.quāuis C.de fideicō.idē Ias.in auth.nō licet C.de lib.pret. Hęc fuit cōclusio Cy.in l.quicūq; C.de ser.fug.

35 ¶Idem si ratio vnica tātum assignari posset in statuto correctiuo ex quo illa habetur pro expressa gl.sing.in l.quamuis C.de fideicom. quā ibi not. Bal.& Pau.Castr.Ias. inst. de act. §. omnium viij. col.vbi dicit glo.in Clem. prima in verbo eligatur de elect.expresse tenere istud, Alex. cons. 48. col.iij.vol.primo, idem Ias.in d.auth.quas actiones C.de sac.eccles.col.vij.

36 ¶Statutum penale & correctorium non extenditur ex identitate rationis etiam si nõ sit expressa in statuto gl. in clem. vt hi qui in verbo eisdem de ętate & qualitate & per illã gl. ita expresse tenet Rom. consi. 122. incip. licet magna. Ias. in auth. quas actiones C. de sac. eccles. vbi plures hanc con clus. tenentes allegat.

37 ¶Statutum extenditur ex identitate rationis ad alium casum, vel aliam personam attenta larga significatiõe vocabuli gl. in auth. minoris debitor C. qui dare tut. possunt. glos. in clemen. prima in verbo eligatur de ætate & qualit. Ias. in l. i. in fi. primę col. ff. de vulg. & pupillari l. filiũ habeo ff. ad macedonianũ l. senatuscõsulto ff. de ritu nuptiarũ.

38 ¶Statutum etiam correctorium extenditur vt non resultet absurdum l. scire oportet. §. aliud. ff. de excus. tutorum Imol. in l. si vero. §. de viro, in prima fall. ff. solut. matri. vbi ponderat glo. in clem. fin. in gl. i. & secunda. de rescrip. Ias. in l. fratres col. prima. C. de inoff. test.

39 ¶Statutum quando alias redderetur elusorium tunc fit extensio ex identitate rationis etiam si fit correctoriũ iuris vt l. si stipulatus. fuero per te. ff. de verbo. obligati. Bar. in l. non dubium C. de legib. Ias. in authen. quas actiones viij. col. C. de sacra. Eccles.

40 ¶Statutum in vno correllatiuorum extenditur ad reliquum ex identitate rationis, hęc conclusio probatur ex l. fi. C. de indicta vid. toll. Bal. in l. liberorum. ff. de his qui not. infa. Bal. in auth. quas actiones col. ij. C. de sac. Eccles. Bar. in l. i. C. de cupressis, Domi. in c. eos. §. clericis col. fi. de tempor. ordi. in l. vj.

41 ¶Statutum extenditur de vno casu ad alium quã do duo casu ęquiparantur per l. antiquam gloss. in l. si quis seruo persuaserit C. de furtis, melior. in l. quod vero contra. ff. de legib. Bar. in l. Marcellus in prin. ff. ad Treb. notat in l. i. ff. de leg. primo.

42 ¶Quando duo sic se habent ꝙ vnum venit consecutiue ad alterum dispositum in vno habet locum in altero c. cum in cunctis extra de elect. ista fuit conclusio d. ant. in c. fi. extra de consuetu.

43 ¶Quando aliquis casus est subrogatus loco alterius contenti in statuto, tunc statutum extenditur ad illum casum subrogatum loco casus contenti in statuto gl. est sing. in clem. Et si principalis in fin. de rescrip. Iacob. Butrig. in l. placet. c. de sacrosan. eccl. Ant. de But. in. §. c. fi. extra de consuetu. Ias. in l. ij. ff. de vulgari.

44 ¶Statutum loquens in casu singulari extenditur ad pluralem, vbi est eadem ratio, puta si dicat, si quis produxerit falsum testem, nam punitur etiã si producat falsos testes. ff. de iur. om. iud. l. si idem §. fi. gl. ff. de dolo. l. j. §. dolum. l. iij. §. negotia. ff. de neg. gestis. Et ibi Bart. Item loquens de actu extenditur ad iteratum, extra de elect. c. si electio in. vj. in glo. fi. in verbo Capellas, Ant. in. d. c. fi. in. ix. fall.

45 ¶Statutum trahitur de vno casu ad aliũ quando vnus casus est expressus per modum exempli not. in c. si Papa de pri. in vi. philipp. Franc. in c. i. de temp. ordi. in vi. in xvij. limitat.

46 ¶Statum extẽditur ad alios casus per legem cõmunem nõ decisos. l. non possunt. ff. de legibus Saly. in l. si serui vestri C. de noxalib. col. ij.

47 ¶Statutum loquẽs in materia iuris cõmunis & faciens aliquas exceptiones factas etiam a iure communi non excludere censetur alias excogitatas ab eod. iure communi. Abb. in c. ad audientiam de clericis non resid. Rui. consi. i. col. 4. vol. 4. Secus autem si loqueretur contra ius vel præter Paris. consi. 159. lib. i. vide Crauetam consi. i. num. 39. vol. 2. & Ias. in l. transigere. col. v. C. de transi. sed contra tenet Bal. in. l. ita nobis pudor. c. de adulteriis, vt refert Ias. in. l. si constante in prin. nu. 86. ff. so. matr. sed Bal. loquitur in materia odiosa, prout patet ex l. quam allegat, vt Ias. ad vertit, quem omnino vide quia ponit pronunciatum indistincte.

48 ¶Statutum quod per viam regulæ procedit, censetur repetitũ in quolibet statuto seq. Bar. in. l. iij. §. erit. ff. vi. Bo. rapt. Ruy. consi. 123. nu. x. lib. v.

49 ¶Si statutum impediat extensionem, intelligitur de omnino dissimili, non de omnino simili glo. in l. illud. C. de sacros. eccl. Ant. de But. not. in. c. fi. in xj. col. versi. Quarto restat de constitutionibus.

50 ¶Facilius fit extensio de casu ad casum, quàm de vna persona ad aliam, vide Aret. in. l. gallus. §. & quid si tantum de de lib. & posthu. col. 3. Rapha. Cuma. in. l. commodissime. ff. de lib. et posthu. vbi Ias. colum. 2. Imo. in. l. si vero. §. de viro, nu. 18. ff. solu. mat. allegat regulam, Quę a iure communi exorbitant, cum ibi not. de regu. iur. in. vj. & l. ii. C. de interd. matrim. facit. l. patri, de adulterijs.

51 ¶Statutum extenditur de vna persona ad aliam, quæ eadem reputatur secundum iuris censuram, vt puta ad hęredem tex. est in l. libertum. §. j. de ritu nupt. dummodo sit eadem ratio.

52 ¶Statuta exorbitantia a iure communi, seu limitatoria iuris cõmunis, quod idem est, vt docet Alciatus lib. 2 col. 61. de verbo. signifi. quicquid ita crediderit Ias. in. l. si. constante. ff. solut. matri. extenduntur de vno casu ad alium, quãdo dispositio est fauorabilis, & ex humanitate inducta tex. est. not. cum sua glo. in. l. i. C. de his qui ante aper. tabulas, quod procedit etiam si promptior ratio sit in casu expresso, quàm in non expresso, vt probatur in. d. l. vnica. Item si adsit taxatiua in statuto huiusmodi, vt est glo. singularis iunc. tex. in. l. fi. C. de reuo. dona. & ibi. Cy. & Saly. habetur per gl. & doct. in l. illud. C. de sacros. eccl. per Bart. in. l. si constante in. ix. quæst. primę partis. ff. solu. mat. natura enim taxatiue dictionis est sic excludere penitus extranea, ꝙ cuncta pertinentia ad rẽ includat, vt est tex. sing. in clem. exiui. §. cum autem de verbo. signifi. Ias. in. d. l. si constante, nu. 84.

53 ¶Statuta quæ non loquuntur contra ius commune, in casu vero habent etiam locum in casu ficto, dixi supra.

54 ¶Quando duo sunt quorum vnum mensuratur ad instar alterius dispositum in vno extenditur ad reliquum, vt patet in tutela legitima quæ deferebatur ad instar successionis ab intestato, ita voluit Bar. in l. i. ff. de legi. tut. Ant. de Butrio in c. fi. de cõsuet. Areti. in rub. de ff. acqui. poss. col. 2.

55 ¶Statutum in vno ex contrarijs censetur statutũ

in altero per contrariam rationem, exemplum in l. Et si contra. §. fi. ff. de vulg. sub, nam quod opera tur propositum in proposito operatur oppositũ in opposito. l. si vt proponis C. de nuptijs Aretin. in rub. de acq. poss. col. 2.

56 ¶ Quãdo duo se hñt adinuicẽ gradatim, ita ꝙ vnũ mẽsuratur gradatim ab alio, si fiat mutatio in vno ex gradibus videtur facta mutatio in altero, ita intelligitur gl. in verbo obseruantiam in cle. generalem de ætate & qualitate, Ant. de Butr. in allegato c. fi. extra de consuetudine, nam si licitũ sit donare aliquam quantitatem laico, & duplum ecclesiæ si ne insinuatione, si in laico augmentabitur quantitas per statutum nouum, ampliabitur & in ecclesia secundum Bart. & Cyn. in. l. illud. C. de sacrosanctis ecclesijs.

57 ¶ Statutum interpretans extenditur in omnem casum legis interpretatæ, tex. est in. §. j. in auth. de filijs ante dot. instru. natis, not. in. c. dispendia de rescript. in sexto.

58 ¶ Quando duo se habent, vt præambula ad vnũ & eundem finem, vt puta electio, & postulatio ordinantur ad finem prouidẽdi ecclesiæ propter identitatem rationis dispositum in vno extenditur ad reliquum, Ant. de But. in. c. j. post glo. de postula. prælatorum glo. in. c. quàm sit, &. c. sciant cuncti de electi in sexto.

59 ¶ Statutum nouum interpretans veterem legem, vel statutum antiquum, seu potius amplians vendicabit locum in omnibus alijs legibus, vel statutis fundatis super dd. iuribus antiquis, ita intelligatur glo. in. c. qui contra in verbo facta, de ele. in. 6.

60 ¶ Statutum etiã corrigens si reduceret nos ad ius antiquum cõsuetum censetur fauorabile, quia res de facili reuertitur ad suam naturam, ideo extenditur, gl. est in. c. statutum in verbo numerãdum de preb. in vj. Ant. de Butrio in. c. olim tibi de verb. signifi. Alex. in. l. si constante in princ. col. ij. ff. so. matr. Ias. in. l. properandum in princ. col. penult. C. de iudi. & alibi sæpe.

61 ¶ Statutum correctorium extenditur ad alium casum ex maioritate rationis, cui licet. de regul. iur. in vj. &. l. non debet. ff. eodem titulo, vnde si statutum permittat Maritum in distincte occidere adulterũ, extenditur ad vulnerãtem, ita Ant. de But. in rep. c. fi. de const. nam talis extensio fit virtute regu. antique, et dicitur potius extensio passiua, vide tamen quatuor fall. apud Euerardum in loco a ratione legis larga, char. 2.

62 ¶ Statutum factum intuitu salutis animarum, etiam si sit correctorium, extenditur ex identitate rationis, ista est theorica Bart. in auth. sac. puberũ circa finem. C. si aduers. vendit. Phi. Franc. in. c. i. de temp. ordi. lib. vj. in. 4. fall. & alibi multotiens.

63 ¶ Statutum quando corrigit super vno, quod venit consecutiue ad alterum si fiat mutatio, vel correctio in vno hæc correctio, vel mutatio extenditur ad alterum, ita not. dicit Domin. in. c. j. in. 4. fall. Lanfranc. in. l. si vero. §. de viro. ff. solu. mar.

64 ¶ Statutum extenditur etiam correctorium ad alium casum quando casus ad quẽ extenditur comprehenditur sub expresso, secundum communem vsum loquendi, ita not. dicit Imo. in. d. §. de viro in viij. col. per id quod legitur, & not. in. l. libro rũ §. quod tamen Cassius. ff. de leg. iij. ad quod faciũt notata per Bart. & doct. in. l. non dubiũ. C. de legi.

65 ¶ Statutum extenditur per rubricã habentem orationem perfectam not. in. l. j. C. ne fid. dotium dentur. Et in auth. nullum credentem agricol. circa princ. in glo. super verbo legem, plene traditur in l. i. ff. si cer. petatur, vbi Alex. transit cum prædicta decis. Et in consi. primo in iiij. volu. Nisi intelligendo Rubricam generaliter insurgeret correctio nigri secundũ Albe. de Rosate Saly. & Alex. in d. l. i. Alb. in rub. C. etiam ob chirograph. pecu. quia standum est nigro tanquàm magis deliberato, ita dicit Ant. de Butrio in proh. decr. allegat gl. in auth. ad hæc C. de vsuris, item quia nigrum tanquam posterius debet attendi l. pacta nouissima C. de pactis.

Restrictio generalitatis.

ALCIATVS in lib. j. de verbo. signi. col. mihi. ix. vers. sequitur tract. etc. vna regula videtur cõplexus fuisse omnia infrascripta pronunciata dicens notabiliter & elegãter more suo, Quotiens statutum de aliqua re, persona, & loco verba facit de idoneo, & & habili ex iuris communis dispositione intelligitur & hinc multas decisiones infert, quæ tamen particularibus capitibus nostris continẽtur, ideqꝫ author colum. xxj. versicu. nec ex hoc solum &c. Dicit decretum moderari ex persona, ex re, qualitate, quantitate, loco, tempore, bono, malove, & iusta excusatione, quorum exempla late & distinctę prosequitur. Valde enim scitu digna sunt.

66 ¶ Statutum generaliter loquens restringitur ne quis indebite damnũ patiatur l. adigere. §. quãuis. ff. de iure patr. & quod legitur in l. 2. C. de noxali. est tex. not. in c. dilectus, & in c. audientiam de clericis non resid. Et vtrobique not. per Imolã. Est de mente gloss. in l. fina. §. in computatione super verbo confunduntur in fi. C. de iure delib. Bar. in l. omnes populi in vi. q. principali de iust. & iure Alex. in l. fructus circa mediũ ff. sol. mat. etiam si taliter restringendo nihil operaretur Alexan. in. l. prena rerum nu. 9. ff. ad l. falcidiam.

67 ¶ Statutum generaliter loquens restringendũ est ne quis indebite lucretur l. vt gradatim. §. et si l. ff. de mu. & honor. idem si lucraretur contra mentẽ disponentis ex ratione adiũcta l. cum pater. §. dulcissimis de leg. 2.

68 ¶ Statutum generaliter loquens restringitur per rationem in eo appositam vel immaginabilem, ita Petrus, Cyn. Pau. Castr. & doct. in l. non dubiũ C. de legib. Bal. in l. maximũ vitiũ. C. de lib. præte. hinc est ꝙ si statutũ reiiciat omnes exceptiones, puta cõtra instrumẽtũ vel sententiã nõ intelligitur excludere illas quas paratus est in continenti probare, quia videtur cõsiderasse malitiam Abb. in c. suscitata de in integr. restitut.

69 ¶ Statutum restringitur quãdo per aliud statutũ repe-

reperitur facta restrictio. l. quanuis & ibi Ang. not. C. de fideicommiss. per gl. in l. de preno. ff. de publicia. & per doct. in præallegata. l. non dubiū C. de legib. hinc est φ statutū excludēs oēs exceptiones nō intelligitur excludere illas que descēdūt ex alio statuto Bar. in l. prima §. Et patui. ff. quod vi aut clam Rui. consil. 138. nu. 10. lib. v.

70 ¶ Statutum generaliter loquens restringitur quā do resultaret absurdum tex. est not. in l. scire oportet. §. aliud ff. de excus. tutorum, facit l. vt gradatim. §. i. ff. de mu. & ho. & l. i. iuncta gl. in verbo vnus quisq; C. de sac. eccles. ēt si redderetur superfluū, Bal. in l. terminato circa fi. C. de fructib. & litis expensis. hinc est vt non debeat seruari generalitas vbi daretur materia delinquendi Alex. cons. 41. nu. v. lib. vij. hinc dicitur φ statutum debet interpretari vt non possit a sapiente reprehendi l. saluio Aristo. ff. de leg. prestan.

71 ¶ Statutum generale restringitur quando fieret præiudiciū tertio si non fieret restrictio tex. not. in l. si quando in prin. C. de inoff. test.

72 ¶ Statutum debet restringi vt non resultet impossibile statuentibus l. continuus actus. §. cū quis. ff. de verb. obl. l. apud Iul. §. fi. ff. de leg. i. l. ij. de administrerum ad ciu. perti. Abb. in c. a nobis de sent. excō.

73 ¶ Statutum debet ita restringi vt nō aperiatur via malitijs l. infundo ff. de rei vendic. l. quoties nihil ff. de reg. iuris Ias. in l. ii. C. de indic. vid. toll. Alex. consi. lv. consideratis volu. i.

74 ¶ Statutum generaliter conceptum corrigens in aliquo ius commune non debet intelligi generaliter corrigere iura omnia circa eandem materiā loquētia, habetur in auth. offeratur. C. de litis cōtest. & in l. sciendum. ff. qui satisd. cogantur Alex. in l. inter cetera ff. de lib. Et posthu. secus si non loquatur de materia iuris cōmunis Ruy. cons. 32. nu. 13 vol. 3. Catt. 9. Cotta, in suis memo. in verbo statutū derogans.

75 ¶ Statutum generale φ contra instru. publica non possint opponi nisi certe quædam exceptiones habebit duntaxat locum contra illum cum quo factū est instrumentum secus si ageretur contra tertium possessorem l. si vnus §. ante omnia ff. de pactis vbi Ias. adducit Io. de Imola in l. fi. ff. quis & a quo app. sit circa antepen. carth. versic. aduerte tamen, simili modo intelligitur statutū tribuens execur. instr. guarentigiato Ang. in l. ii. C. si aduersus creditorē per gl. expressam in l. ea lege. C. de condictione ob caus. quod dictum præcipit notari contra ignorantes procuratores & aduocatos.

76 ¶ Statuta non extenduntur ad casum iuratum gl. in c. cum non deceat de electione in vi. Alex. consi. 38. num. 10. lib. 3. Goz. cons. 88. nu. 7. Rui. cons. 132 nu. 6. vol. 4.

77 ¶ Statutum generale restringitur per rationem naturalem Ant. de Butrio in c. iij. de prebendis Abbas in c. proposuit & in c. sugestum de appellationibus illa. n. habet vim legis l. scire oportet. §. sufficit. & ibi Bal. hoc notat. ff. de excus. tutorum Bal. in c. i. col. viij. de const. & in auth. ingressi, col. i. C. de sacros. eccl. mod. in l. illam C. de collat. namq; debemus coniecturari rationem in l. vel statuto & credendum φ iuris lator non fuerit monis absq; ratione cum sine ratione non fit lex. c. erit autem lex quarta distinctione Cy. post Petrum. l. non dubium. C. de legibus.

FINIS.

DE OFFITIO ET IVRISDITIO-ne[b] D.[c] potestatis[d] Bononiæ.[e]

a
FFITIO: Hic capitur officium pro exercitio iurisdictionis sicut fit in l. i. ff. de off. eius cui man. est iurisd. cum alijs infinitis rubricis quę illo modo incipiunt, & in l. i. ff. de iurisd. o iudi. vbi dicit, Iusdicentis officium latissimum est, Alibi vero capitur pro exercitio alicuius operis absq; iurisditione vt patet infra rubrica de Electione nunciorum, & ipsorum officio, et in titulo. ff. de off. assessoris & in decreta. de off. custodis, & de officio sacriste. nam est terminus generalis ad omne ministerium gl. in l. legatis. §. si ex officio de legatis iij. Ac ethimologia vocabuli hoc indicat, qa dicitur ab efficiendo vt not. Abb. post. Cald. in c. post cessionē in penul. not. de proba. & ibi etiam dicit ꝙ est nomen gene rale, hinc coquus dicitur habere officiū cle. ad nostrum. §. j. de censibus, late deducit Phil. Decius in rubrica de off. delegati nu. iij. vers. venio ad secundam. & repetit etiam in rub. ff. de off. eius col. ij. & Ias. in d. l. i. de iur. o iu. inferentes ad non nullas. qq. in practica satis vtiles, Vide etiam Con. cons. lxxvi. nu. ix. lib. iij.

b ¶ Iurisdictione: Hic accipitur iurisdictio in genere, vt comprehendat merum & mixtum imperiū, & simplicem iurisdictionem, vt in simi. interpretatus, est Alex cons. xxxv. viso processu col. j. lib. iiij. Est nanq; iurisdictio in genere sumpta potestas de publico introducta cum necessitate ius dicendi, & æquitatis statuendę tanquam a persona publica, Gl. & Bar. in l. i. ff. de iuris. o iudi. vbi dicit ꝙ diuiditur in tres species. s. merum imp. mixtum & iurisditionem simplicem pro ut ipse met Bar. Latius prosequitur in l. imperium de iur. o. Iud. Nūquid autem officium & iurisdictio idem sint? disputat Bar. in eadem. l. i. & plura subtiliter dicit tandem quo ad propositum videtur considerandum esse officium, vel simpliciter vt officium potestatis, officium capitaneanis, vel prout coheret persone iudicis: siquidem simpliciter accipitur, officium & iurisdictio idem sunt, si vero pro vt coheret personę si accipiatur pro totali administratione differt officium a iurisdictione, quia vt dixi iurisdictio est ius & potestas, officium vero est exercitiū illius iuris vt. ff. de admin. tut. l. iij. §. in eum. Si accipiatur pro vt particulariter exibetur in qualibet causa, tunc officium est quoddam genus generalissimum cōtinens omnes species officij. s. nobilis, vel mercenarij, vel aduersarij, per quod iudex potest aliquid facere.

c ¶ Domini: Iste titulus optime accōmodatur potestati attēto ꝙ habet dignitatem, iurisdictionem merum & mixtum imperium: quoniam hoc respectu Doctores domini appellantur ad gl. in. l. i. ff. si cer. pet. probat lex. secundum responsum vbi Bald. notat. C. de contrah. et cōmitt. stipul. iuxta vnum modū legendi, Et scribit Petrus Lenasd. in trac. de priuileg. Doc. §. ij. in iiij. parte, per Ioan. de Imola. in rubrica. ff. de verbo. oblig. in primo not. Et valet argumentum de dominio ad iurisdictionē l. qui furere. ff. de statu hominum, qui tex. non est alibi, Sunt etiam nobiles vt dicit Bar. in l. iudices. C. de dign. lib. xij. Et quia sunt in dignitate iudices ideo sunt honorandi. c. vt debitus honor extra de appellat. l. omnem honorem. C. eod. met. titulo, & ex quo habēt dignitatem si moriantur ante finem officij totum salariū debet dari heredibus hoc argumentū facit Bart. in in consi. xliij. Quidam capitaneus lib. ij. vbi loquitur in capitaneo populi Pisani. per. l. i. C. de primipillo lib. xij.

d ¶ Potestatis hoc: Hoc verbum pluribus modis accipitur. l. potestatis verbo. ff. de verb. signif. & per glo. in. §. rursus in verbo potestate instit. de acti. & quod notat Bal. per illum tex. in auth. presbiteros in prin. C. de Episc. & cleri. cum simi. put late scribit Paunus in trac. de officio. & potestate capituli sede vacante, In quarto premisso, et licet verbo potestatis alias includātur cuiuscūq; nominis ac ordinis magistratus, vt in l. fideiussor. ff. de pign. ibi impetrauit a ptāte, & in l. iij. versi. pignorā tātū. ff. de reb. eorū & in c. i. de officio iud. delegati, & in c. inquisitionis. §. prohibemus extra de here. in vj. & in l. domesticis. C. de officio assess. Et per Decium i rubrica de officio deleg. col. iij. vers. secundo quod de potestate, & ibi declarat an potestas, & officium idem sint, Quo tamē ad rem nostram, & hoc loco, accipitur in masculino pro nomine proprio officij, seu vnius magistratus, ita videmus capi. in c. tua. §. j. extra de homi. ibi potestati Vincentiæ tradiderunt, per Archi. in c. magnum. xj. q. videatur c. quantus de verbo. signifi. Et addę supradictus Lucam de pœna, in titulo de exacto. & executo. l. ij. lib. xij. et Cor. consi. ccxliij. num. viij. lib. iij. Et Azo in summa de patria potestate, Bologninum in scholijs super priuilegio Theodosiano. Est quæstio inter scrib. an potestates nostri tēporis antiquis prætoribus sint similes? quæ ponitur in rub. C. qui admitti. Et vera breuiter est illa opi. ꝙ non quia potestates habent iurisdictionem suam limitatam a statutis ciuitatum quibus præsident quæ iurant seruare nec ab his possunt recedere nisi ex mag. causa. Prætores vero largiores habebant habenas de iure communi. Vt late per Philippum Decium ibidem nu. ij. Cum igitur pretores sint de numero spectabilium vt notat glos. in rub. ff. de off. pręt. Sequitur ꝙ potestates censendi sint de numero clarissimorum qui est gradus proxime inferior iuxta quę habētur per gl. & doc. in l. i. ff. de off. eius cui man. est iurisd. alibi tamen prætor ipse vir clarissimus dicitur in l. prima. ff. de reb. eorum, & in l. i. C. de tutelis illu. perso. sed Responde vt per Decium in d. rubrica de off. eius nu. xix.: Et tene menti ꝙ statuta loquentia de potestate habent etiam locum in capitaneo quandoquidem eadem est fere iurisdictio & potestas in quolibet ita Bar. in l. ij. §. & quidē. ff. ad Tertulia. Socy. meminit cons. xxxvj. lib. iij.

e ¶ Bononiæ, Licet alias in alijs dispositionibus cū fit mentio de nomine proprio alicuius ciuita-

tis

tis intelligere debeamus de illa quę muris finitur prout dicit Bar. in. l. vrbis. ff. de verb. sign. vbi proprie exemplificat, quando dicitur Bononia, Perusium, & similes, per illum tex. & l. nã quod liquide. §. si vnus de penu legata: tamen in beneficiis, & concessionibus uenit etiã territorium iuxta l. vnicã §. cum vrbẽ. ff. de off. pręfec. vrbis, constat. n. ꝙ est potestas, totius territorij, & districtus ciuitatis vt stati patebit ex nigro.

Decernimus[a] quòd quilibet potestas[b] Bono. qui pro tempore fuerit durante tempore[c] sui officij, habeat, & habere intelligatur[d], ac exercere[e] possit, & in tota[f] ciuitate Bononiæ, eiusque comitatu[g], & districtu[h],

a ¶ Decernimus. Verbum illud est ꝓpriũ legislatoris, quia est iuris noui introductiuũ habetur ꝑ scri. ꝑ illũ tex. ĩ c. decernimus. extra de iudi. vbi Fely. & ꝑ Cardi. in clem. i. de causa poss. & prop. dicã in statuto primo libri. sequ.

b ¶ Potestas: Est nomen proprium officij, sicut etiã prętor antiquitus dicebatur qui iuri dicendo pręfuerat, in lege. n. xii. tabul. referente Budeo dicebatur Iuris disceptator q priuata iudicet iudicari ue iubeat, Prætor esto, iuris ciuilis custos esto, huic potestati parento, quotcunq; Senatus creuerit populus ue iusserit tot sunto, & hic noster potestas, & secundum iura communia, & nostra statuta aduena esse debet, quia nulli patrię suę administratio sine speciali gratia principis permittitur. l. nulli. ff. de off. rectoris prouincię. l. nulli. C. de diuersis officiis vrbis Romæ lib. xii. vbi etiam declaratur qualiter intelligatur patria propria, habetur per Decium in. l. si eadem de off. assessoris. s. vt etiã propter incolatum prohibeatur ab officio publico habente administrationem, per Afflictum in com. constitu. Neapolita. in const. incip. iustitiarij vbi deducit aliquas fallentias: durante tamen officio tractari debet vt ciuis; gl. in l. ciues. C. de incolis, lib. x. late per Paridem de puteo in trac. syndi. litera. C. in cap. incip. ciuilitas.

c ¶ Tempore: Olim erat sex mẽsium, hodie vnius anni tantum ad similitudinẽ prætorum antiquorum, vt habetur inst. De perpetuis, & tẽporalibus acti. Incipit autem eius iurisdictio iurato off. & nõ ante Ang. per illum tex. in aut. vt iudices sine quo quo suffr. §. iusiurandum, inuestiturq; per baculi traditionẽ, vt notatur ĩ additionib. ad lecturã Bal. in tit. Qiud sit inuestitura ĩ addi. incip. ibi videas.

d ¶ Intelligatur. Licet hoc verbum denotet fictionẽ de se vt probat. l. vnica. in prin. C. de rei ux. acti. & in. l. quoniam, & ibi Bal. in. vi. not. ff. de his qui notãt. infa. in. l. hæres quandoq;. ff. de acqui. hær. quæ citat Roma. cons. 405. præsuppositis col. i. & Panor. cons. xx. casus in effectu col. i. lib. 2. vbi etiam allegat. c. ex studiis iuncta gl. de præsump. Phi. Decius in l. cum quid col. i. in iij. not. ff. si cer. petat. Hoc loco tamen veritatẽ significat propter coniũctionẽ verbi habeat pręcedẽtis, faciunt ad hoc quę ponit Ias. in. l. i. §. hęc aũt. ff. quod quisq; iuris occasione illius tex. ibi pro nulla habeatur, nec sit, & Socy. in rub. sol. mat. dum declarat. l., etiam. ff. de fund. dotali. Præterea non desunt iura alibi, probãtia, ꝙ verbũ intelligtur veritatem significet quę afferunt mod. in. l. si is, qui pro emptore. ff. de vsucapio. non refero aliter.

e ¶ Exercere. Quia nõ sufficit habere habitu (vt vocant) iurisdictionem ideo subiũctũ fuit verbũ istud & quidẽ habitus non attenditur, sed exercitiũ, vt dicit Decius in. c. nouit col. 4. de iudiciis inferens ꝙ ppa Papa nõ dicitur superior ꝗ Imperatore licet ab Imp. ad Papam appelletur regulariter, vt ibidẽ Card. dicit in. 4. col. ver. pręsupposito aũt, de quo dicto nõ itẽdo aliqd determinare, & alibi dixit Bal. in. c. olim ex literis nu. xvi. de rescrip. qđ quo ad obedientiam inspicitur possess. & sic exercitium etiam de facto, non autẽ merum ius, allegat. l. i. C. de summa tri. faciunt dicta Abb. in. c. pastoralis. §. quoniam illo eodem titulo.

f ¶ Tota. Hoc verbũ bene conuenit ciuitati, quę est vniuersitas & vna est, & habetur pro indiuidua iuxta gl. & quę ibi Io. Fabri inst. ꝓ socio. §. i. & Bar. in. l. si vnus. §. pactus ne peteret col. i. in fi. ff. de pactis & cõstat ex ipsa Ethimologia, quia ciuitas quasi ciuium vnitas dicitur, vnitas autem non recipit diuisionem xxiiij. q. prima. c. loquitur. Glos. in. c. dilecto de præb. in verbo diuidi.

g ¶ Comitatu. Nota ꝙ appellatione ciuitatis in stricta significatione non venit comitatus, prout declarat Bar. in. l. vrbis. ff. de verbo. sign. & Saly. in. l. cui pactũ. ff. de ser. expor. Io. And. & alii. in. c. si ciuitas de sent. excom. in vj. Arch. in. c. fœlicis de pœnis; Anc. in. c. statutũ. §. qa vero de rescri. ĩ 6. Et comitatus ꝓprie. & naturaliter importat territoriũ, villarũ, vel castrorũ subiectorũ, cõstitnẽtiũ eãd. rẽpu. & sic nõ ita arcte accipitur ꝓut capitur districtus, scđm Card. ĩ cle. ne Rom. §. sane col. 2. đ electio.

h ¶ Districtu. Dicit Bal. in. c. licet causã nu. 7. de ꝓb. ꝙ districtus est is quo arctatur siue distringitur originarius, & incola, & est vocabulũ ꝓcisum secũdũ illũ, allegat notata ĩ. §. rursus ist. de act. & l. i. C. vbi de poss. agi oporteat. Itẽ districtus est ĩ mari. allegat gl. in c. vbi periculũ de ele. in. 6. vnde expresse dicit Card. in d. §. sane ꝙ aliqua castra sũt de comitatu Imolę quę tñ sũt de districtu Bon. & ꝙ ista diuersitas fit hic. Bõ. Alibi aũt (obseruatur vt Paduę) qcqd est de districtu ẽt dicitur de comitatu, habetur late de istis per Fely. in c. Rodulphus extra de rescrip. Attende tñ quia alio respectu districtus est laxioris significationis quàm cõmitatus secundum Bal. in l. i. §. cũ urbẽ col. 3. ff. de off. pręf. vrbis, hinc est ꝙ clerici dicũtur de districtu iudicis laici qa aliqñ distringit illos ꝑ notata ĩ c. fi. de off. deleg. in 6. vbi Io. And. In nou. & adde Deciũ cõs. 114. Qñq; capitur ꝓ diocesi, qñq; pro comitatu ipso. c. prouinciæ 99. dist. & dicit Bald. ꝙ nullus dicitur habere territoriũ nisi qui habet merũ vel mixtum imperium,

merũ[a],& mixtũ[b] imperiũ,& ordinariã[c], volũtariã[d],& cõtẽtiosam iurisdictionẽ[e], administrationẽ[f],& gladij[g] potestatẽ, in cognoscendo[h], procedendo, terminando,& exequendo, in quibuslibet litibus,seu causis ciuilibus,& criminali-

quia potest in poss.mittere re ipsa.l.iubere cauere.ff.de iurisd.o.iudi.proprium.n.accidens territorij est in poss.mittere re ipsa, vnde consules artium seu mercantię non habent territorium, Ad. do Cassaneum in com.cons. burg.in rub. des iustiries, & droictz. §. i. in verbo on territorie, vbi ad saturitatem loquitur.

a ¶Merum. Est autem nota diffinitio meri imperij quam formauit Bart. ac doct. magis communiter placet.s.ꝙ est iurisdictio quæ off.iudicis nobili expeditur vel per accusationem,publicam vtilitatem respiciens,continetq; sex gradus.Maximum,maius,magnum,paruum,minus,minimum,vt late per eum in d.l.Imperium.ff.de iuris.o iudi.De iure cõi non videtur ꝙ potestates terrarum habeant iurisdictionẽ in criminalibus,nec etiã mixtum imperiũ,Bar.in cons. clxxxix.incip.primo queritur in prima parte, tenuit.Io.& Azo,& etiã Specul.tit.de iurisd.o.iud. ver.in simi.rõnibus vrgentissimis quas refert Bal. in commento de pace constantię in glo.criminalibus,vbi etiã refert Accursium in auth.de defen. ciuitatum dicere ꝙ hodie ex consuetudine mundi ciuitates sunt redactæ ad instar prouinciarum, adeo vt potestates sint loco præsidum, iccirco cõpetat ius gladij.l.illicitas.§.qui vniuersas.ff.de offi.præsidis.Cor.cons.lxxvj.nu.viij.in fi. lib.i. nostra autem ciuitas est de comprehensis in pace Frederici Constantiæ celebrata. Et vide Bar. in cons. 189.primo quæritur lib.primo. Item consil. 449.lib.4.vbi dicit ꝙ ciuitates regulariter de iure non habent merum & mixtum Imperium,sed dũtaxat illę quæ præscripserunt vel habuerunt ex priuilegio.Vide etiam Pau.Cast.in l.eum qui.ff. de iurisd.o iudi.qui dicit ꝙ non potest dici vere potestas qui non habet merũ imperiũ, sed Alex. ibi nõ tenet illius opi.in hoc, Tene tamẽ ꝙ locus ille dicitur insignis qui habet merum & mixtum imperium Bal.& Ang.in l.si seruum in fi. princ. ff.de verbor.obl. vnde nostra ciuitas insignis est.

b ¶Mixtum.Est autem mixtum iurisd. quæ officio iudicis expeditur nobili ad priuatam vtilitatem, & similiter habet sex gradus ascensiue, & descensiue.

c ¶Ordinariã.Dicitur ad differẽtiam iurisd.delegatæ:& qui ordinariã habent suo iure vtũtur qui vero delegatã iure alieno,estq; reuocabilis sicut mãdatũ l.more.ff.de iuris.om.judi.& qui ordinariã habẽt mandare possunt regulariter,qui delegatã nõ,quæ regulę recipiunt plures restrictiones, dic vt ibi.Ordinariã dat lex:Cõsuetudo,Princeps populus,vt dicit gl.in d.l.& qa de iuris.o iu.& scias ĩsup ordinariã coherere ẽt psonę nõ territorio dũ adest persona,vbi vero deficit psona coheret territorio ita,Pau.ibi per l. fi.C.vbi, & apud quos,vide Bar.in hoc distinguentẽ in cons.i. quęritur,qd

est nu.189.in.i.part.vult.n.ꝙ in Castris nõ cohereat territorio.Specul.tit.de off.ord. §. i. & ii. vbi habetur in specie de huiusmodi potestatibus. Et in quibus differant ordinarius, & delegatus demonstrat Maranta in v.prin.distin. quartę partis principalis nu.23.vsq; ad finẽ d.distinctionis, vbi enumerat xl.differentias multũ vtiles. & nota ꝙ ordinaria est fauorabilis dlegata vero odiosa Cor. cõs.clvii.lib.3.viso.& lib. 2.cõs.30. primus quidẽ.

d ¶Voluntariã: Hæc vox opponitur cõtentiose iurisd.de qua statim subiicit, & dicitur volũtaria qa non exercetur nisi in volentes,& non sapit contẽtionem partium,immo vnanimi consensu exercetur a iudice vt habetur ĩ l.ij.ff.de off.pcõ. & lega. & ibi exẽpla sunt de manumissione,& emãcip.& adopnõe,respectu aũt iudicare debẽtis necessaria est, vt declarat Ful.& Ias.ĩ l.imperiũ.ĩ fi.de iur. o. iu. & Spec.in tit.met.§.i.ver.ad huius aũt,videtur dicere ꝙ exerceri potest ẽt ĩter extraneos volẽtes, & Abb.in.c.sicut te,nu.13.ne cler.vel mona.Rober.Maranta ĩ xviij.dist.quartę partis sui Specul.

e ¶Iurisdictionẽ.Scilicet simplicẽ,quę differt a mero & mixto.Et diffinitur,quę iudicis off.mercenario expeditur priuatã vtilitatẽ respiciẽs,ex qua patet quod qlibet petit qđ sibi debetur iure actionis. Habet totidẽ gradus quot& merũ &mixtũ impe. Et sic omnis causa pecuniaria est iurisdictiõis,ita Bar ẽt dicit in l.nec quicq̃. §. vbi Decretũ col. iij. ff.de off.procõs.vel hic nihil subaudias, & intelligitur de iurisd.in genere,quæ prædicatur de imperio,& simplici iurisd. diffinita hoc modo. Est potestas de publico introducta cũ necessitate iuris dicendi & æquitatis statuẽdę,glossa & ibi Bar. in l.i.de iurisd.o.iudicum,gl.in auth. de defens.ciuit.§. iusiurandũ in gl. magna.circa mediũ, & dicitur a iuris,& dictione,accipitur aũt pro potestate,insti.in proh.in ver.dictioni.

f ¶Administrationẽ.nã quidã sunt iudices sine administratione qui alias dicuntur sine cingulo secundũ gl.in auth.de iudicib. §. omnis col. vj. vbi exemplificat in magistrisscholarum.

g ¶Gladij.Exprimit vnum de gradibus meri imperij. Et hoc verbum sumptũ est de d.l.imperium,facit ẽt l.illicitas.§.qui vniuersas.ff.de off.præsid.Et merito in signũ. huius potestatis gladiũ portat.c. sunt quædam.xxiij.q.v.

h ¶In cognoscendo &c.Hæc verba limitant significationem meri imperij, vt scilicet non comprehendat facultatem, ac potestatem condendi legem generalem ciuitati, cui præsidet, hoc enim est maximum de gradibus sex imperii meri,quos considerauit Bar.in vulgata.l.imperium.ff. de iurisdictio.o.iudicum,& est de reseruatis supremo principi,vel supremis potestatibus &c.l.non ambigitur. ff. de legibus. vt Imperatori, vel Papæ.

Et nota

bus, seruando semper in prædictis omnibus iura municipalia Bon. in præsenti uolumine cōprehēsa in his casibus, quibus disponerēt, alias ius ciuile, & cōe, ius canonicū, seu cōsuetudinariū secundū ordinē, & formā nostrorū statutorū[a] his exceptis, quæ eidē potestati quolibet sint interdicta, & generaliter omnia possit & teneatur facere, & exercere, ac expedire ipse solus quæ quilibet alius[b]; iurisdictionē exercens in ciuitate, uel districtu Bon. cū suis qualitatibus, & aliis sibi adiunctis exercere, & expedire possit, uel teneretur, & per eū modum, uiā, & formam, quo, seu quibus exercere posset dictus alius iurisdictionem exercēs. Dum tamen occasione litium uel controuersiarum nihil soluatur eidem[c] uel alteri ultra quàm solui debeat ex forma statutorum comm. Bon. ita q.[d] potestatis, & eius Vicarij, idem tribunal[e] censeatur, & quod uni ex eis competit in ciuilibus, etiā alteri eorū cōpetere intelligatur: nisi aliter per nostra statuta reperiatur, specialiter esse prouisum, & nisi iurisdictio alterius ipsorū per reliquū fuerit præuēta in aliqua causa: quo casu alius in tali causa nō possit se intromittere[f] uel impedire, nisi propter impedimentum[g] uel defectum illius[h], cuius iurisdictio in tali causa præuēta fuisset. ¶ Et singulis[i] diebus iuridicis in causis ciuilibus, uel criminalibus debeat palatia aperta tenere, & cum suis[k] of-

Et nota hanc gradationem sine hos quatuor terminos in iurisditione considerabiles, nam certi reperiuntur qui habent ordinariam in cognoscendo & procedendo, in terminādo vero delegatam vt auditores domini nostri Papę sicut decidit Specul. tit. de offitio ordinarij. §. i. & gl. in clem. auditor de rescrip. Et idem titulo de delegato. §. iam nunc versiatem nō obst. magis autem cognoscuntur hi termini in iudice delegato, quia cōtigit aliquā cōmitti vnū vel nonulla ex dictis capitulis, non autē omnia, in nō cōmissis ergo nō pōt se īgerere, habetur i. l. a diuo Pio in prin. de re iudi. & in l. cognitio de off. eius cui mā. est iurisd. & in l. placet. C. de peda. iudi. adde insuper aliquando iudicē ordinarium posse de causa cognoscere, non tamen iudicare gl. in c. fi. §. si vero de sta. mon.

a ¶ Statutorū: Vt habetur in cōclus. statutorū. §. & vbicunq; & ibi dicemus abunde.

b ¶ Alius: Subaudi eādē exceptionē quę Paulo supra pcedit, nā secūdū statuta mercatorū ptor nō se īgerit ī causis illius fori.

c ¶ Eidem. Exceptis n. solitis salarijs tam in administratione positi, q̄ post depositum officium pro aliquo prestito beneficio tēpore administrationis, quàm iā gratuito meruerūt nihil quicq̄ accipere debent dicit tex. in l. fin. C. ad l. iul. repetund. & alibi dicit tex. estote contenti stipēdijs vestris 86. distin. nō satis. c. fi. xxiij. q. 1. paratus in fi. & c. militare, bonus tex. in auth. iusiurandum quod prestatur ab his circa mediū. Latius prosequitur Spec. tit. de salariis iudicū. §. si vero est ordinarius, & recurrendum est ad c. cū ab omni & ibi notata de vita & honestate clerico. vbi gl. tangit de xeniis, de quibus etiā in l. plebiscito ff. de off. pręsidis, vbi dicit q̄ munera accipere non debet præses nisi esculenta & poculēta quæ intra dies proximos prodigantur, estq; moralis tex. in

terminis in l. solent. §. fi. de off. procō. & legati. sequitur ex his q̄ ēt itineris & vecturarum nō debet habere expensas a partibus, sed omnino vide declarationem ac restrictionem per Paridem de puteo in trac. syndic. in litera S. in verbo salarium.

d ¶ Ita q̄. Melius item q̄, quia dictiones ita q̄ sunt illatiue ex præcedētibus & aliquando ampliāt, aliquādo restringunt Paris. consilio lxxxxij. numero lxxxxiij. lib. ij.

e ¶ Idem tribunal Cōcor. c. ij. de consu. & c. Romana in princip. de app. in sexto.

f ¶ Intromittere. Hoc fuit necessarium edicere cum ex eo q̄ idem tribunal sit arguatur q̄ possit ordinarius de iure se intromittere, vt notat. in d. c. Roma. in prin. immo vt glo. ibi in verbo idem attestatur, potest ordinarius prohibere vicario suo ne procedat, argumento l. iudicium soluitur. ff. de iudiciis, quia pręuentio solet considerari inter diuersorum tribunalium iudices. l. vbi ceptum & l. si quis postea. ff. de iudiciis.

g ¶ Impedimentum; Nota est regula q̄ propter impedimentum probabile vel necessarium recedimus a regulis iuris cōmunis vt legitur etabū de uotat. in l. i. ff. de off. eius cui mand. est iurisdictio. solet. n. dici q̄ necessitas non habet legem, de quo dicto innumeras ponit decis. Petrus Gerardi sing. 100. sed multo plures per And. Tiraquellū titulo de Retraictz lignagier. §. xxvi. glossa prima, maxime num. xviii. cum sequentibus.

h ¶ Defectum. Puta mortē quidquid alias dici possit per l. mortuo. ff. de iudiciis qua caueturvt causa deuoluatur ad successorē illius iudicis.

i ¶ Et singulis. Hic ponūtur plurima documenta quæ maxime obseruanda sunt ab ipso potestate.

k ¶ Cū suis. Nō aūt sedere cū aduocatis eis horis quibus cārū merita referātur ad l. i. C. de off. ciuilium iudicū, Spec. de aduo. §. hic dn̄dū ver. itē nō sedeat.

ficialibus stare[a] in palatio[b] ueteri, ad loca ordinata. ¶Et cuicunq; petenti ius reddere[c] & reddi facere debeat: facilemq;[d] in audiendo se prebeat, & patiẽter[e] audiat, & iuste respõdeat. ¶Nec prohiberi patiatur: aliquem non libere accedere[f] ad eum, & suos iudices, & officiales, seu familiares, & hostium[g] aliquod nullo modo patiatur opponi ad aliquas mansiones palatij, seu domorũ ipsius in quibus habitet perquod liber, & expeditus aditus quoquo modo nõ possit haberi horis iuridicis, & aliis horis cõgruis,[h] & honestis ad ipsũ D. potestatẽ, eiusq; iudices, & familiam: nec portam seu portellũ d. ipsius potestatis patiatur stare clausã, uel clausum, quin ad eum uel eius familiam liber habeatur accessus. ¶Et omnib. iustitiã[i] ob-[k]

a ¶Star c: Hoc idem iure cõmuni cautũ est. l. nulli. C. de offitio rectoris. l. i. C. vt oẽs causę, & in auth. vt iudi. sine quoquo suff. Et non debet cum subditis conuersari ne detur materia fraudandi iustitiã, arg. l. i. ff. de ambitu.

b ¶In palatio. Hinc illud Cathonis, Stato ad pręto rium, facit tex. in auth. de iudicib. §. sedebunt antẽ ibi, & nunc in regia basilica in quibus & nũc domunculis habitant &c.

c ¶Ius reddere. Hic est prĩcipalis finis propter quẽ creatur potestas & alij officiales eiusdẽ, arg. l. ii. §. cunq; cõsules &. §. seq. de ori. iur. Et iudex dictus ẽ quasi ius dicens. c. forus de verbo. signifi.

d ¶Facilẽ. Hoc sumptum fuit ex l. obseruãdum. ff. de off. pręsidis vbi tex. multum moralis docens qualiter se habere debeat iudex erga litigantes seu subditos, addo diui Cypriani sententiam de qua meminit Paris de Puteo in trac. sind. c. iij. nu. 47. Cunctis, inquit, esto benignus, nemini blãdus, paucis familiaris, omnibus ęquus, ad iracũdiam tardus, ad clementiam pronus &c.

e ¶Patienter. Facit. c. iudicantem xxx. q. v. iudicãtem, inquit tex. oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogãdi, respondẽdi, obiiciẽdiq; pręebita patiẽtia ab eo, vt ibi actio ambarum partium sit pleniter illuminata, Specu. titulo de offic. ordi. §. officium, bonus tex. in l. nec quicq̃. §. circa aduocatos. ff. de of. pro consulis & legati, Et inquit Imperator alibi, Relationes vicariorum si quando vsus attulerit libẽter audimus &c. Vnde iudex peccãs in hoc actione in factum conuenitur gl. in l. argentarius. §. cum antẽ ff. de edẽdo, imponere tamen potest finem verbosis concionibus aduocatorũ, vt notatur in l. proxime in fi. ff. de his qui in testamento delentur, ad quod illud Bernar. citatum per Lucam de pœna. C. de lucris aduocat. l. i. lib. xij. Miror quemadmodum religiose aures tue audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorũ, & pugnas verborũ, quę magis ad subuersionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morẽ, & precide linguas vaniloquas, & labia dolosa claude, hi sunt qui docuerũt linguas suas loqui mẽdacia, diserti aduersus iustitiã, eruditi pro falsitate, sapiẽtes sunt vt faciãt malũ, eloquẽtes vt impugnẽt verũ, hi sunt q astruunt nõ cõperta, sed suas struũt de proprio calũnias in nocẽtię, destruunt simplicitatẽ veritatis, obstruũt iudicii vias, & reliqua. Et ad propositũ istius tex. nota ꝙ duo sunt multũ aduersa consiliis, festinatio, & ira, nã vt dicit Seneca in prouerbiis, vbi furor ibi intellectus abest not. in l. i. C. vnde vi secundũ Bal. & in c. clerici de vi. & honest. clericorũ, idẽ Bal. in c. i. col. v. de iudi. dicit ꝙ non dicitur constans animi qui ad impetum se mouet, & veloci consilio comes est pœnitẽtia, secũdum Abb. in c. apostolicã de regularib. facit c. quanto vi. q. i. &. c. Deus secũda q. i. c. summopere xi. q. i. propterea debet iudex multũ deliberare procedere, nã alibi dicitur tẽpore indigemus vt aliqd maturius agamus. 50. distinct. c. ponderet.

f ¶Accedere. Hinc illud Ambrosij secundo de officiis, Oportet Regẽ vultum suum subditis ostendere, quia vultus principis representat vultũ totius reipubli. late Paris de puteo trac. sind. c. iiij.

g ¶Hostium. Conferunt quę ponit Afflictus in cõstit. Neap. incip. baiulos omnes nu. 4. vnde secũdũ Lucã de pœna in titulo de exac. tribu. lib. xii. l. ij. dicitur potestas quasi patens status, secundum vnam ethymologiam.

h ¶Congruis. Nõ dicũtur hore cõgrue quę sunt destinate qeti nocturne vel refectioni corporis, nec ille qbus acqescere solent hoĩes q̃ plures meridiano tẽpore, maxime in ęstate ad l. medicus. & l. cũ patronus. ff. de op. liber. nisi forte emerserit casus inopinatus, qa tũc tenetur assurgere, & prouidere l. i. & l. iiij. secũdo respõso. ff. de dam. infec. facit. l. fi. ff. q sa. cog. Afflictus in cõsti. inci. baiulos nu. 4.

i ¶Iustitiam. Quid significet hoc verbum traditur in l. penul. ff. de iust. & iure, & importat tã quę est ex lege communi, q̃ ex forma statutorum, & dicit Bal. in c. cum venissent col. fi. de testa. ꝙ clausula illa fiat iustitia significat ꝙ fiat, id quod iuris est, plus. n. quandoq; importat ius q̃ iustitia, aliquid .n. est de iure quod non est de iustitia vt notat Ias. in. l. i. in secundo nota. ff. de no. oper. nuncia.

k ¶Obseruet. Alias nõ meretur dici iudex. c. forus extra de verbo. sign. prępositus. n. est ad hoc, vt habetur secũdo regum c. x. & ii. q. i. scelus, & probat tex. in auth. vt diff. iudices in princip. ꝙ subditi propter denegatam iustitiam aliquãdo patriam deseruere. Et nota ꝙ dicitur denegata iustitia quãdo etiam iudex obmutescit requisitus Bal. tit. de muli. vasalo qui contu. versic. nihil respondemus:

& propter

obseruet, ¶Et faciat ne impotentes a potentibus opprimantur[a], orphanis, pupillis[b], & uiduis, & etiam miserabilibus personis iustitiam faciat secundum formam statuti positi sub rubrica de causis[c] pupillorū, & uiduarū: faueatq; eis iuxta posse. ¶Ab iniurijs[d], & opprobrijs illicitis se abstineat. ¶Fideliter, & honeste se gerat. ¶Nec ad loca inhonesta[e] accedat ubi utilitas[f] officij non esset. ¶Extra palatia, & domos palatiorū nō debeat pernoctare[g]. ¶Nec discedere debeat de Ciuitate Bon. & districtu, uel pati, quod aliquis de sua familia discedat, nisi finito tempore[h] syndicatus. ¶Et mittere[i] debeat ipse potestas per Ciuit. Bon. de die & de nocte rimādo[k]

& propter denegatā iustitiā represalie cōcedi possunt Paris in trac. syndic. c. 38. incip. sindicatur etiā officialis. et circa hoc Alex. cōs. xi. circa primū. lib. i. nu. v. plura dicit, & Cassa. cōs. 38. col. iij. An aūt iustitię sit derrogandum propter eminentiam personarū? Paris in d. tra. in verbo iustitia, tāgit, & tenet ꝙ sic, tu alle. c. fi. de poenis vbi gl. notat Lucas de pœna in l. mulieres. C. de digni. lib. xii. col. ii. ver vlt. nota. Latius per afflictum in ꝓph. constituti. Neap. §. nos itaq; Et de multiplici laude iustitiæ vide Lucam de pœna in l. neminem. C. de susceп. & archi. lib. x. & afflictum in d. proh. nu. 35. & vide quoddam cōsiliū impressum cuiusdā Vincentij Cingualdi Galli cuius titulus est d' alienatione iustitiæ, & Neuizanū cōs. 22. ch. prima, & And. de Iser. in com. cōsti. regni in titulo de pœna cōtēptorū curie vbi iter alia dicit ꝙ est periurus, & ꝙ tenetur ad restaurationē damni & perdit dignitatem.

a ¶Opprimantur Add. l. illicitas. §. ne potētiores uiri. Hac de causa prouisum reperitur in iure cōmuni ne liceat potentiorū nomina & titulos prædiis affigere litigiosis, vt. C. de his qui potentiorū nomine &c. Item ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præstare, vel actiones in se transferre, & de alienati. iudi. mu. facta l. iij. & eadem rōe punitur crimen cōcussionis vt. ff. de cōcussionibus per totū, Itaq; pręcipitur iudici ut iudicet ita paruum sicut magnum, nec apud eum sit acceptio personarum, ad similitudinem Dei viuentis a quo reges regnāt & potentes scribunt iustitiam Specul. tit. de delegato. §. excipi possunt &c. versi. item ꝙ odio &c. vide ad plenū hanc materiā apud Neuiza. cōsi. 83. vbi loquitur de saluaguardia quę inuenta est ad prouidendum ne impotentes a potentioribus opprimantur.

b ¶Pupillis, Facit c. administratores. 23. q. v. & ꝙ nota. in c. i. de off. ordi. & in l. j. C. quando Imperator inter pupillos & viduas, vide Cassa. in cōm. consu. burg. rub. vi. §. 4. in gl. se par le vere nu. ix. Et an vidue, & pupilli omnes censeantur vt miserabiles personæ, dicam in statuto de arbitrio domini potestatis &c.

c ¶De causis: Hodie incipit de arbitrio D. potestatis in causis pupillorum.

d ¶Ab iniurijs: Ne dicatur ꝙ iniurię nascātur vnde iura nasci deberent iuxta l. meminerint. C. vnde vi, & extra de accusat. capi. qualiter & quando l.

obseruandum versi. sed & in cognoscendo. ff. de off. præsidis, vbi dicit ꝙ nec etiam debet excandescere aduersus eos quos malos putat.

e ¶Inhonesta: Multo minus in eis locis sententiā dicere debet, quod non est concessum etiam arbitris. l. si cū dies. §. si in aliquem. ff. de arbi. vbi popina etiam reputatur locus inhonestus, & adde ꝙ nec debet circuire prouintiam sine necessitate vt in auth. vt nulli iudi. §. nulli uero &c.

f ¶Vtilitas: Maxime publica, puta si suspicaretur ꝙ in aliqua domo meretricum cōmitterentur maleficia aliqua, nam potest ingredi & inquirere. l. omnes vbi Bar. notat C. de acqueductu lib. x. & l. requirendi C. de ser. fug. vel si esset necesse subiicere rem de qua litigatur occulis corporalibus ad. l. si interruptione. ff. fin. regundo.

g ¶Pernoctare: Idest totā noctem absumere extra palatia. l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verbo. signifi. facit l. illud. ff. de off. præsid. Et vide per Parid. de Puteo in tract. Synd. in litera L. cap. licentia officialis, vbi quęrit nonnullas qq. circa hoc, & ꝙ officiales palatiū habitare debeāt, & nō habitare domos priuatorū probat l. nulli. C. de off. rectoris prouintiæ, vbi pœna imponitur, vide ibi.

h ¶Tempore: Quod est spacium quinquaginta dierum a lege communi C. ut oēs iudices tam ciuiles quā militares, inquit. n. tex. oēs iudices tam ciuiles quām militares per id tempus in celeberrimis locis ante omniū quas nuper gubernauerint ora versentur, vt pateat omnibus liberā super furtis, aut criminibus quærimoniam commouendi.

i ¶Et mittere. Facit. l. cōgruit iuncta gl. de off. presidis, quæ exponit conquirat. i. conquiri faciat, Immo si iudex audiuerit aliquem blasfemantem potest absque alia delatione ipsum punire etiam absque processu, Ias. in l. i. ff. si quis iudici non obtemper. nu. xxix.

k ¶Rimando de armis. Idest qui portēt arma vetitanam secundum statuta non puniuntur nisi inuenti Bar. in l. i. ff. ad. l. Iul. de vi, & ponit Afflictus in comē. consu. Neap. sub rubrica de illicita port. armorum xx. casus quibus de iure communi licita est armorum deportatio quos videbis vbi expediet, & ibi glosatores post Iserniā Regula enim est in contrarium vt in authentica de armis. §. prohibemus, & adde Petrum Aduenas in suo eleganti & laborioso opere nuper edito regularū regula lv.

de armis [a], & ludentibus [b] ad aggiardum [c], & blasfemantibus [d] Deum, Virginem Mariam uel sanctos [e] eius, & facientibus aliud prohibitum. ¶ Nullosq; captos, detrusos uel carceratos detineat, uel detineri patiatur, uel reponi, seu remitti per aliquem eius officialem, uel de sua familia in Prædacoloria, uel alio carcere, camera, seu loco, quàm nouo carcere uel ueteri Communis Bon. custodito per officialem ciuem Ciuitatis Bon. ultra, uel post tres dies a die captionis sine expressa licentia præsidentiũ regimini Bon. quæ debeat in scriptis apparere, nisi banniti essent de maleficio ex quo mori deberent, uel membro aliquo mutilari uel capti pro aliqua causa, uel occasione, quæ tenderet contra statum, & nisi ex aliqua alia superuenienti causa noua, seu legitima propter quã appareret eos capi, carcerari, ac detineri posse, quæ non esset eadem, uel dependens a prima causa pro, qua primo captus uel detentus fuisset: Et de qua superuenienti & noua causa dictus dominus potestas tempore sui syndicatus fidem legitimam facere teneatur, & propter quã tamẽ causã, & sub dicta pœna non possit ultra, uel post tres dies proximos sequturos a die repositionis, uel reintrusionis prædicte retineri in dicto alio carcere quàm in carcere custodito per officialẽ [f] ciuẽ ut supra dictũ est,

salutis.§.i.& in.l.illicitas.ff.de offic.prę́sidis:& de hoc ludo Paris de Puteo loquitur in pręallegato trac. litera p. capite incip. restat videre, & Amodeus in suo tractatu in glossa in eo ꝙ, dicti socij milites num. lxxxxi. vbi plura de ludis prohibitis, & dicit in specie Albe. in prima parte stat. q. 63. ꝙ statutum prohibẽs ludos valet, quia interest reipu. ne re sua quis male vtatur. l. ij. ff. de his qui sunt sui uel ali. iuris, & de ludo aggiardi meminit ẽt Bar. in l. inficiando. ff. de furtis, Et materiam ludorũ prohibitorũ vide per Afflictum in com. Const. neap. rub. de aleatorib. Et cautelã cõtra perdentẽ in ludo ꝓhibito habes apud Cepolam cautell. lv. incipit si aliquis scholaris.

a ¶Armis: Siue offensibilibus siue defensibilibus, Bar. ĩ l. i. ff. ad. l. Iul. de vi. l. iij. §. armis. ff. de vi & ui armata gl. in clem. i. de statu monachorũ in verbo arma, Et appellatione armorum nõ venit gladius ad incidendum panem, nec moderatorius, vt notat gl. sing. in auth. de armis. §. fin. Latius Amod. de castello in tract. synd. in gl. item in eo, vide Ias. inst. de acti. §. ex maleficiis nu. lxxxiij.

b ¶Ludentibus: Potest igitur potestas ex suo officio inquirere ludẽtes, ita etiam de iure communi videtur, vt per Alex. in l. ij. §. si publico. ff. ad l. Iul. de adul. auth. alearũ vsus C. de aleatoribus, vbi etiã Episc. loci debet inquirere, Et adde ꝙ etiam tenetur inquirere de tenentibus domum pro lusoribus, vt in statuto de pœna ludentium &c. Pondera hoc participium præsentis temporis quia innuit ꝙ nõ possit alias punire nisi actu inueniat in ludo Alex. cons. 216. nu. 4. lib. vi. facit etiã decis. Alberici. in secunda parte statutorum q. cxviij. & notabis quia creditur officiali dicenti se inuenisse ludentes vt per paridẽ in tracta. syn. litera N. c. fina. incipien. fuit magna q. nu. iij. sed Afflictus in com. consu. Neap. tit. de illicita por. arm. lib. i. ponit eand. q. & determinat contrariũ. nulla facta mẽtioñ parydis authoritate.

c ¶Ad aggiardum: Credo ꝙ intelligant pro ludo aggiardi omnem ludum alearum & chartarum in quibus versatur fortuna, vel etiã aliquid ingenij, ludus vero tabularũ est permissus a statuto sub titulo de pœna ludentiũ, licet de iure communi esset etiam prohibitus, quia oẽs sunt ludi prohibiti iuxta C. de Alea lusu & aleatorib. l. alearũ, Alexander consi. xi. circa primum uersiculo quo ad tertiũ, lib. v. ita videtur intelligere, vbi nouissimi accumulãt Cottas plures, nã in prohibitis a iure iudices licite cõminantur. ff. de off. præfecti urbis. l. i. §. cũ patronis. ff. de off. ꝑfecti uigilũ l. nã cũ

d ¶Et blasfemantibus: Plerunq;. n. vbi ludus est ibi blasfemia est, vt in. l. alearum. C. de aleatoribus, iõ simili mõ inquirere põt, vt Alexan. dicit in l. ij. §. si publico. ff. de adult. & isto respectu ludi fortunę sunt prohibiti nõ ꝙ de se mali sint vt habetur late apud Barbatiam consilio lxv. libro tertio, & pœna ponitur in statuto criminalium, Et cautellã ad effugiendam pœnã ponit Thom. Ferratius caut. xxv. incipit pœna blasfemantiũ, & Ias. in l. iij. §. iurari colu. 3. de iure iurãdo, vbi duas cautelas ponit, & ibi docet quę proprie dicatur blasfemia. i. an etiam comprehẽdatur maledictum, & vide per Grãma. plura cũmulantẽ Decis. 50. incipit Marcus spatarius, vbi ꝙ sic, & Latius Boeriũ Decis. 301. & per Afflictũ in consu. Neap. titulo de blasfemãtib. Deũ & virginẽ, & Socy. cõsi. 119. lib. 4. Et an dicens al dispetto de Iddio dicatur blasfemare nel maledicere? vide ꝙ non per Bal. cõs. 466. lib. iij.

e ¶Sanctos: Nota plurale, vnde cõstitutio puniẽs nõ cõprehendit blasfemãtes vnũ sanctũ, Afflictus in cõstitutione incip. blasfemãtibus. vij. q. Tiraq. in l. si vnq̃. in gl. susceperit C. reuo. dona. nu. 198.

f ¶Officialẽ: Qui comentariensis vocatur in iure

nostro

& ſaluis ſemper aliis ſeu aliter diſpoſitis in prædictis ſeu circa prædicta per ſtatuta, ſeu prouiſiones dicti commnnis, ſub pœna centum librarum Bon. dicto domino poteſtati & alteri cuilibet cōtrafacienti, & pro qualibet, uice ſaluis diſpoſitis infra in ſtatuto poſito ſub rubrica de generalibus, ſeu communibus pœnis bannitorum, & cōfeſſio, omnisq́ꝫ proceſſus ſequuta & ſequutus poſt dictos tres dies ſi contrafactum fuerit, ſit nullus, & nulla ipſo iure, & Poteſtas eiusq́ꝫ officiales, qui contrafecerint ſoluere teneatur omnem condemnationem in qua ueniebat condēnandus ſeu incurrebat dictus talis captus, & detentus occaſione dictæ confeſſionis, & proceſſus. ¶ Et bannitos uel malefactores capiat, & contra eos procedat & puniat prout exigit forma iuris, & ſtatutorum comu. Bonon. ¶ Et Ciuitatē, & caſtra, comitatum, & diſtrictum eiusdem protegere teneatur & protegat [a]. ¶ Et ſingulares perſonas diligat, & eos in eorum iuribus defendat modis omnibus iuxta poſſe. ¶ Item poſſit & teneatur quandocunq; fuerit requiſitus, & ad petitionem cuiuſcunque perſone inquirere, & procedere atq; cognoſcere, & terminare contra quoſcunq; capitaneos, Vicarios, & officiales Ciues ciuitatis Bon. & eorum notarios, & officiales durantibus [b] eorum officiis, & totiēs quotiens fuerint requiſiti, & etiam & poſt infra annum [c] a die depoſitio officij etiā ſi abſoluti fuiſſent, & eſſent a generali [d]

noſtro. l. cum ad commentarienſes. C. de cuſtod. reorum. Et hoc ideo, quia ipſe poteſt plene ſciſitantes de perſona carcerata informare, quod non accidit ſi aliis ſecretis carceribus eo inſcio detinerētur; & hoc mō preciditur via iudicibus volentibus forte ſeuire, vel opprimere aliquem, quia ſi carceratus reperitur mortuus præſumitur culpa comentarienſis glo. ſing. in. l. cum res. §. ſpecies. ff. de legatis ſecundo. & dicit Angelus in. l. ſi quis ex argentariis. §. prætor in fine, de edendo ꝙ hodie cuſtodes iſti carcerum adhibent cautellam & curāt, ꝙ medici atteſtētur mortuum eſſe abſq; culpa cuſtodis, & faciunt notarium eſſe rogatum, Et idem Ang. dicit in. l. fi. de cuſt. reorum, vbi videtur tex. vbi etiam docet aliam cautellam antequam carceratus moriatur. De materia iſtius cuſtodis carcerum tractat Paris de Puteo in ſuo opere ſindicatus litera A, in verbo, An poteſtas, & ſeq. & dicta in hoc. §. habent aliquam affinitatē cum prohibitione. l. vnicę. C. de priuato cercere? iunc. ibi not. per Ang. & Bald. qui quærit de bannito an licite poſsit detineri in priuato carcere. & concludit ꝙ poſsit. Et de commētarienſe quod præſumatur negligens ſi carceratus aufugit vide Iaſ. conſ. xxvij. in. iij. vol. incipit Cuſtos carceris, latiſsime etiā habetur materia per cor. cōſ. cxxxvj. quamuis in hac conſultatione lib. j. vbi plene examinat intell. l. fi. §. pe. verſicu. ergo ſecus. ff. de cuſt. reorum, & reſidet contra Bal. & Ang. ꝙ ſufficiat comētarienſi probare mortē & nihil aliud ei incumbit, vt latius per ipſum qui omnino videatur.

a ¶ Protegat, Ad hec. c. clemens. viij. q. j.

b ¶ Durantibus, Hoc tranſit etiam de iure communi, quia ſunt minores magiſtratus, vnde pro delictis eorum poſſunt conueniri etiam durante offīo. l. nec magiſtratibus. ff. de iniu. circa autem pertinētia ad ipſum off. qlibet officialis conueniri pōt, ēt durante officio. l. iubemus. C. ad. l. Iul. repet. iunc. gl. non tamen conuenitur coram ſindicatoribus, quia hi tantum habent facultatem limitatam ſindicandi officiales, poſt finitum officium, Paris de Puteo in d. trac. ſub litera D. §. officialis durāte. Et per Alex. in. l. pars literarū. ff. de iudi.

c ¶ Infra annum, Hoc tempus etiam reperitur præfixum a l. communi, in caſu. l. vnuſquiſq;. C. ad. l. Iul. repe. Et in. l. ij. ff. illo eod. tit.

d ¶ Generali, Secus ſi a ſpeciali, quia opponi poſſet exceptio rei iudi. ff. de accuſa. l. ſenatus. ff. de excep. rei iud. l. ſi quis cum totum. §. ſi ancilla, vide etiā Ang. in. l. iubemus C. ad. l. Iul. repet. quia fuit propoſita, & non probata quętella, At quādo nihil dictum fuiſſet, tūc poteſt de iure ſemper conueniri intra vitam actionis in patria ſua etiā, maxime vbi quærellam proponens fuiſſet ignorans, vel abſens, Paris in. d. tr. litera A, cap. xviij. incip. officialis ad quem recurrendum eſt. Et nota ꝙ quadruplici modo dicitur inquiſitio generalis; Vna cum iudex inquirit generaliter quo ad perſonas, & quo ad delicta ad purgandam prouinciam ſuam malis hominibus, de qua in. l. congruit. ff. de offic. præſidis. Et iſta ſunt bannimenta rectorū in initio officij ſpecificādo proditores, adulteros, homicidas, blaſphematores, falſarios, & ſubiicien do clauſ. generalē, & contra omnem aliam perſonam quæ aliquid fecerit aut dixerit contra formam iuris & ſtatutorum ciuit. Et talis inquiſitiōis erit effectus ꝙ ſi delinquētes aufugerent remanebit purgata prouintia, ſi vero non aufugerent poterit iudex vigore talis inquiſi-

quiſi-

inquisitione contra ipsos facta, de, & super omnibus & singulis Barratarijs[a] extorsionibus indebitis, pignoratiõibus; & alijs iniustitijs per eos, & seu per eorũ notarios & officiales factis, & quæ cõmissæ factæ & perpetrate dicerẽtur, & essent per ipsos, uel eorum notarios, & officiales prædictos, in dictis officiis ubicunque, & quandocunque publice, uel oculte facta, seu facte reperirentur: ¶Et etiam uidere, cognoscere, & terminare debeat, omnes & quascunque accusationes[b], & denuntiationes contra eos uel aliquem eorum per quamcunq; personam, commune, uel uniuersitatem prædictorum occasione factas, uel institutas, & quoscunque repertos culpabiles punire, & condemnare possit & debeat ad restitutionem ablatorum, & in pœnis quibuscunq; iuris, & statutorum nostrorum, & etiam ad interesse partis læsæ, etiam nulla in prædictis uel eorũ aliqua seruata iuris uel statutorum solẽnitate: ¶Et etiã habeat potestatem inhibendi dictis officialibus supra nominatis, & faciendi quòd metas, & eorum iurisdictionem non excedant: & etiam eis mandandi, quòd reuocent & restituãt tales indebitas extorsiones[c], pignorationes, & grauamina, & quòd ab illis desistant: & hoc sub illis pœnis, & multis de quibus, & prout ipsi D. potestati placuerit, & uidebitur, illas quæ imponẽdi & exigendi. ¶Et similiter etiã inquirere, procedere, condemnare, punire, inhibere, & facere possit, & teneatur contra quoscunque emptores[d], uel con

quisitionis, & banni procedere ad inquisitionem specialem argumento. l. & si quis. §. quęsitum. ff. si quis caut. licet alias de iure communi esset tale delictum de quo non posset per inquisitionem procedi. lege rescripto. §. si quis accusatorẽ. ff. de mu. & honor. l. iiij. §. i. ff. ad l. Iul. pecul. alias talis inqsitio gñalis & bãnũ videretur frustatoriũ, vt videtur de mente Bar. in l. ii. §. si in publico. ff. de adul. versi. secunda regula. Et desinitur secundum Ang. in l. si vacantia C. de bonis vacantib. lib. x. quod est ius procedendi per officium pro inuestigatione omnis facinorose persone existẽtis in territorio. Secunda est inquisitio generalis quo ad persotias tm̃ specialis quo ad đlicta cum iudici constat de homicidio ignorat aũt quis fecerit & hæc diffinitur est ius procedendi per officium ad inuestigãdum personam quæ maleficinm iam detectum commiserit, de qua in l. iiij. §. mandatis ad l. Iul. pecul. Tertia dicitur inquisitio generalis contra personas de vniuersitate de qua in l. aliud. §. refertur. ff. de re iudica. Quarta dicitur inquisitio generalis quo ad đlicta speciałis autem quo ad personas, & hæc diffinitur. est quoddam ius procedendi per officium ad puniendum & condemnandum facinorosos homines de territorio inquirentis de aliquo crimine non a maleuolis diffamatos, & de hac quarta spetie loquitur nostrum statutum.

a ¶Barratarijs: Barrataria cõmittitur ab officialibus vbicunque aliquid recipiunt a priuatis vt faciãt non facienda vel ommittant facien. l. i. & ibi glossa in verbo accepit. ff. ad l. Iul. repetund. & leg. eadem. §. finali. & l. lex iulia eodem titulo, debent enim habere manus puras vt in authen. iusiurandum quod præstatur ab his in princip. immo dicit φ nullum debent recipere munus a manu, lingua, vel obsequio. c. statutum. §. in super de officio legati lib. vi. vbi iudex qui per pecuniam corrumpitur dicitur Barratarius secundum Odoff. in l. fina. C. de pœna indicis qui male iudi. & dicitur iustitiã Barratare cũ tẽporalibus, vt per Amodeum in d. tract. in gl. itẽ in eo φ dictus põtas etc. vbi recẽset varias pœnas iudicum Barratariorum.

b ¶Acccusationes: Procediturautem contra officiales tribus modis per inquisitionẽ per petitionem verbotenus in actus redactã, & per porrectionem libelli, Paris in tra. cap. xxiiij. datur autem licentia vnicuique accusandi officialem post depositum officium l. iustissimos. C. de off. recto. prouinciæ.

c ¶ Extorsiones, Hoc est crimen concussionis, puta quando dicitur carcerabo te, vel pignorabo te nisi tale quid dederis feceris ue l. i. ff. de concussio. est enim concussio pecunię per metum extortio secundum Bar. in l. iul. ff. de vi publica & recepta restituit, & criminaliter punitur. l. qui eultãdi de condic. ob turpem causam, dicitur autem concussio quasi intimoratio secũdum Odoffr. in l. iubemus ad l. iul. repet. vide Paridem trac. syndic. cap. xxxiiij. incip. syndicatur etiã officialis, facit l. illicitas. ff. de off. pręsi.

d ¶Emptores, uel conductores: Quomodo cognoscitur emptor datij a conductore, & quando sit idẽ emere φ cõducere datiũ? Bar. late declarat in sua q. incip. publicanus, & in l. cotẽ ferro. §. qui maximos. ff. de public. vbi dicit φ quando solutio precij fit annuatim idem iudicatur de emptione quod de locatione, sed quando est vnum precium semel soluendum tunc est vera venditio, vt per ipsum quæ declaratio valet ad

ad ſciendum quando debeat fieri remiſsio propter caſus fortuitos.

a ¶Datiorum. Contra hos eſt maxime inquirendū quia genus peſsimum eſt publicanorum factio. l. quante audacie.ff.de publicanis, & dixit Abb. poſt Io.And. in c. nouit. de iud.ſup glo. Ethnicus ꝙ largo modo publicani dicuntur quaſi publice peccatores iux. illud, quare manducat magiſter veſter cum publicanis, & peccatoribus.

b ¶Gabbellarum: Hoc nomē equiuocum eſt, & varia nomina huiuſmodi ponit Firmanus in trac. d gabbellis in præludiis. vectigal, Archimādia, portorium, Salinaria, Pedagia, Guidagia, Tributa, Collecta, cenſus, penſitatiōes, indictū, ſup indictū vt Larius ibi, de quibus omnibus intelligi debet noſtrū ſtatutum.

c ¶Milites. Ideſt berroarios vnde veri milites iuſte dolent ꝙ hoc tam honorificum nomen trahatur ad tam viles perſonas, vide in.l.i.ff.de teſta. militari, & alibi dicā Larius.

d ¶Volentibus. Quia debent eſſe contenti ſtipendijs ſuis auth. ſed hodie C.de epiſc. & cle. præterea nō pręſumetur ſpontanea voluntas ad. l. nouiſsime.ff. qđ fal. tut. authore. Vide Paridem in tracta. ſyndic. litera O.c. incip. conſiliarii officiales &notarii, An aūt eſculenta & poculenta accipere poſsint, vide quæ latiſſime Afflictus ponit in com.Cōſt.Neap.rub.41. Et abſque eo cum ſtatutum prohibeat officialē acceptantem, pœnam imponendo cenſetur prohibere ēt ſpōte dare volentem, quia dās & accipiēs ſunt correllatiua Bar. in l.inuitus.§.quod cuicun

ductores datiorum[a] ſeu gabbellarū[b] & exactores, nuntios, milites[c], ſeu aliquos officiales ſeu exequutores aliquid ultra debitum extorquentes, petentes, uel etiā a ſponte dare uolentibus[d] recipiētes, uel in aliquo modum, uel iuriſdictionem ſui officii, ſeu formā, & diſpoſitionem iuris, uel ſtatutorum Bonon. excedentes, ſeu eidē in aliquo contrafacientes: Pena ipſi D.poteſtati ſi requiſitus in prædictis, uel eorum aliquo negligēs fuerit librarum centum Bonon. applicādarum pro dimidia Camere Bon. & pro alia dimidia ei qui cōqueſtus fuerit, & eum requiſiuerit, ab eo defacto auferenda ſeu retinenda tempore ſui ſyndicatus, ſaluis tamen maioribus pœnis, ſi quæ reperirētur impoſite per ſtatuta Bon. ¶Et ſtat. ſocietatū artiū legitime approbata, quæ non ſint cōtra[e] præſentia ſtatuta, obſeruet, & obſeruari faciat. ¶Et priuilegia ſtudij cuiuslibet uniuerſitatis ſcholarium forenſium[f] Ciuitatis Bon. dum tamen nō derogent, ac contradicant conſtitutionibus aliquibus alicuius collegii Doctorum ciuitatis Bon. ac ēt cōſtitutiones collegiorū doctorū ciuit. Bon. cuiuſcunq; iuris, & cuiuſcunque facultatis, & ipſum ſtudium Bon. ac ſcholares illius manutenere, defendere[g], & augere debeat, & eis omnibus fauere[h] iuſtitia mediāte, nō obſtātibus in aliquibus ſupraſcriptis in præſēti ſtatuto contentis uel aliquibus infraſcriptis priuilegijs, indultis, uel decretis, ſeu confesſionibus, aut alijs quibuſcunq; contrariis in præteritum factis, uel in futurum faciēdis, quæ declaramus, & uolumus non obſtare: ¶Prouidētes inſuper & mādātes, quòd ipſe poteſtas teneatur per ſe, uel aliū de ſua familia, maxime per iudicem exactionū ad diſcum urſi exigere omnes & ſingulas condemnationes, & multas[i] factas

que de reg.iuris vbi Decius allegat multos tex. ſimiles, atq; declarat procedere quando agitur de intereſſe publico, vt hic, & in caſibus a iure expreſſis alias ſecus, vt per ipſum, vide gloſſ. latiſsimā in pragmatica regni ſub titulo de inſtrumentis a principalibus reluendis & eorum mercede.

e ¶Quæ non ſint contra s Non tamen intelligas ꝙ ſtatuta ſint reiicienda, quia inter ipſos artifices ſeruabuntur corā ſuis iudicibus, & ſic præciduntur ea quæ ponit Bald.in l.recepititia verſic. dubitatur.C.de conſti.pecu.

f ¶Forenſium. Ad auth. habita C.ne filius pro patre, quæ pariter in forenſibus ſcholaribus loquitur, non autē procedit in ciuibus a ceſſante cauſa concedendi priuilegia.

g ¶Defendere. Surrogatur hic ergo poteſtas in locū præfecti vrbis, de quo in prob.digeſtorum.§.illud vero, & etiā loco epiſcopi de quo in d.auth.habita.

h ¶Fauere iuſtitia &c. Tēperamentū philoſophicū. hęc. n. verba inferunt ꝙ vbi ſumus in caſibus in quibus locus ſit gratificationi qui ſunt plures in iure noſtro ad gl.in l.fin. ff.finium regund.& Specul.titulo de inciden.qq. §.qd ſi plures, adde Abb. in c.conſuluit in not. de off.delegati.

i ¶Multas. Multa differt a condemnatione penali vt clare habetur.ī l.ſi qua pœna.ff. de verbor.ſigni. multa enim in arbitrio iudicis reſideti quāta aūt ſit pœna ſtatutū eſt legibus. Et nota non verti dubium in hac ciuitate an poteſtates poſsint multare quandoquidem habent merum imperium, ideo ſuccedit regula. l.ij. §.fina.ff.de iudiciis inn-

ctus

& datas tempore sui regiminis, uel præcessorum suorum quarum terminus solutionis esset lapsus, quæ uenirent cameræ[a] Bon. applicandæ, si ad discum ur si assignatæ reperiantur a quibuscunq; exigi[b] possent uel deberent secundum formam statutorum communis Bono. nisi per statuta eadem exactio prohibibita uideretur. ¶ Et si in prædictis negligens[c] fuerit condemnationes quas non exegerit in suo salario computare & compensare teneatur, & sic eidē computentur, & compensentur, de qua negligentia credatur declarationi syndicorum, qui ipsum debuerint syndicare, quæ pœna locum habeat in his condemnationibus, & multis quarum terminus solutionis uenisset infra quatuor primos menses sui regiminis antedicti: ¶ Et eodem modo exigere[d], & exigi facere teneatur, omne id, & quidquid cameræ Bonon. deberetur quacunque de causa, & maxime omne id de quo pro malpago aliquis descriptus, & datus reperiretur ad discum ur si infra quatuor mēses prædictos uel tēpore suorum præcessorum, si legitima defensio non fieret ab eisdem, sub pœna eidem negligenti quatuor solidorum Bonon. pro qualibet libra eius de quo exactio facta non fuisset. ¶ Et teneatur dare, & dari facere de Berroariis suis unicuiq; petenti pro capiendo bannitos pro maleficio uel debito, seu condēnatione, uel multatos cameræ Bon. quacunque de causa in casu quo exigi deberent ex forma statutorum Bon. & pro aggrauādis & pignorandis quibuscunq;, qui in relatione nuntiorum pignora dare denegarent, uel de illius pignorandi familia, & pro executoribus sententiarum, & aliorum quorumcunque actuum, quibus aliqui se opponerent[e] & pro aliis quibuscunque exe-

ctis ibi notat. de iure communi forte posset dubitari ex his quę ponit Speculator titulo de prolatione sententie. § i. versi. sed nūquid titulus ille &c. Vbi proprie format quæst. in potestate nostri temporis quem videtur ęquiparare duumuiris. i. defensoribus ciuitatum, & tandem residet ꝙ in modica quātitate multare possint, sed Specul. tenuit ꝙ non habeant imperium merum & dicas ꝙ ꝓ quacunq; inobedientia, & in quacunque parte iudicij potest multare ita sūmatur. l. i. §. i. ff. si quis ius dicen. non obtempera. vbi vide Ias. qui ponit quinque requisita vt multa imponi possit a iudice contra inobedientes.

a ¶ Camerę. Regula hęc traditur in l. multarum. C. de mō multarū. s. ꝙ fisco applicatur multa nisi iudex ij specialiter deputauerit cursui publico vel publicis opibus vel ꝓ aptanda camera sua vt dicit Bald. ibi. vide verba Ias. i l. ij. ff. si quis inius vocatus non ierit in vii. notabili.

b ¶ Exigi. Nec enim potest potestas remittere debitū ciuitatis sine consilio decurionum ciuitatis Bar. in l. præses. C. de transactio. per l. prohibere. §. plane quod vi aut clam.

c ¶ Negligens. Ad hoc. l. mancipia vbi gl. ff. de ser. fugitiuis, & hęc est vna de xij. abusionibus seculi quas ponit Augustinus lib. de xii. abusion. vt refert Lucas de pœ. in l. vsus aquę. C. de aqueductu lib. xi. quæ sunt Sapiens sine bonis opibus, Senex sine religione, Adolescēs sine obedientia. Diues sine elemosina, Fœmina sine pudicitia, Domus sine virtute, Christianus cōtentiosus, Pauper superbus, Rex iniquus, Pręlatus negligens, Plebs sine disciplina, Populus sine lege. Et quāuis quatuor dicantur esse illa, quæ humanum peruertunt iudicium, timor, odium, dilectio & census, vt habetur in c. quatuor xi. q. iij. tamen aliqui pro quinto addunt negligentiam, vt dicit Io. And. In c. cū ęterni de re iudi. lib. vj. Et videtur ꝙ magis sit puniendus iudex in ommittēdo quàm in committendo, quia in committendo punitur in quantū ęquum, iudici videbitur. l. fi. de varijs & extraordi. cognit. tamen si ommittit tenenetur ad interesse totale. l. sancimus. C. de iudicijs, & ibi in terminis notat Ang. & Pau. Castr. & dicit Io. And. & alij. in c. dilecti extra. de appella. ꝙ iudex negligens incidit in pœnam d. c. cum ęterni, vide multa alia in simili materia per Afflictū in constituti. Neapo. incip. officiales, sub rub. de officia. reipub. Et an debeat consequi salarium promissum si fuit negligens in off. vide Corserū in singulari. in verbo salarium.

d ¶ Exigere. Adde ꝙ si exigeret pecuniam publicā, & non scripserit in libro introituum punitur pœna manus, ita Bal. in. l. data opera nu. lxxi. C. qui accus. nō possunt per tex. in auth. de mand. princ. §. coges. & si subtraxerit pœcuniam publicam, est crimē peculatus insti. de pub. iudi. §. item lex iulia & capitali animaduersione punitur. vide circa hāc materiam publicę pecunię per Afflictum in constitutionibus Neapol. titulo de official. reipub. lib. primo.

e ¶ Opponerent. Quia regula est, ꝙ non est licitu resistere

resistere officiali exequẽti dũmodo iuste exequatur, tex. est vbi Bart. in l. prohibitum: C. de iure fisci lib. x. Ias. consi. xx. & lxxxvi. lib. iij. & de huiusmodi resistentia quæ fit multis modis vide Pari. de put. in tracta. syndi. in verbo resistẽtia, & ibi ponit de familia exequente, & capiente aliquem si se defendat, & per familiam occidatur, an teneatur familia, vel potestas? ac eundem Paridem in verbo familiaris, & latam materiam cum limitationibus ponit Cassaneus in lib. consu. Burg. rub. i. §. vij. in glo. de simple re scousse: Et nota ꝙ iniuria facta officiali iudicis censetur facta iudici, ita per plura ostẽdit Guido Papæ q. 557. & dicit Alex. in l. quàmuis. ff. de in ius vocand. ꝙ iniuria facta officiali regis dicitur facta regi. Sicut dicit Panor. in c. cum sit generale in secunda col. de foro competenti, ꝙ iniuria facta clerico dicitur facta Deo. Vide ad prædicta Matth. Afflictum in com. const. Neap. quæ incipit obseruent, & in cõstituti. seq. quæ incipit eos tantum, & in rub. de cultu pacis nu. 56. in quibus locis ponit quomodo iniuria facta officiali sit punienda, & quomodo sit procedendum, & multas declarationes, & limitationes in materia. Et nouissime. Vide Petr. a Duenas regula. 281. eximens &c. vbi limitat post Ias. in. §. penales inst. de Actionib. nu. 102.

quutionibus pro quibus contingeret eius auxilium implorari debite faciendis, & tam realibus quam personalibus, ¶ Et etiam ad uetandum seu prohibendum[a] quod de facto alicui uiolẽtia seu iniuria non inferatur, uel fiat in aliquibus, seu circa aliqua, licite, uel debite faciẽdis seu faciẽda. ¶ Teneatur, etiã ipse potestas per se, uel suum Vicarium libros processuum[b] intitulatos, subscriptos, & publicatos manu notariorum qui eos scripserint, & pictos super eorũ copertis, ad arma, seu insigna dicti D. potestatis, & etiam scripturas, & acta agitata, corã eo, uel aliquo de sua curia tempore sui officii, quæ per notarios de sua familia scripta fuissent, & etiam si terminata non essent, per decem dies ante exitum sui officii, uidelicet ut dicitur, & supra describitur per decẽ dies ante exitum sui officii consignare per publicum instrumentũ cum inuẽtario dictorum librorum, & scripturarũ, scriptarum manu illius notarii, qui librum, uel scripturã confecerit, prædictis præsidẽtibus, aut cui cõmiserint, uel officialibus[c] cameræ Actorũ custodiẽda, saluãda, & assignanda nouo successori, uel eius uicario finito syndicatu, præcessoris sui. Et dictis libris reassignatis, uel post terminum prædictum datum ad assignandum, ipse potestas, uel aliquis de sua familia non possit procedere, uel facere aliqam nouitatẽ ex eis, sed eius successoribus terminanda relinquãtur in tempus sui regiminis, & in eis aliqua tempora non currant usque in dictum tempus quo dicti libri reassignati fuerint nouo potestati uel eius Vicario, In maleficijs uero postea committendis usque in tempus noui potestatis, & in præteritis super quibus nulla acta facta fuissent, de quibus possit secundum formam nostrorum statutorum proce-

a ¶ Prohibendum. Vnde dicit Bart. in l. sancitum ff. de rerum diuisione ꝙ iudex potest concedere familiam alicui ne offendatur ab inimico, sumptibus tamen petentis. An aũt timẽs possit impetrare a iudice vt inimicus caueat cũ satisdatione de non offendendo? Bart. in l. capitaliũ. §. ad statuas de pœnis dixit ꝙ sic si causa timoris pateat, habetur ĩ l. presenti. C. de his qui ad ecclesi. confug. per Speculat. titulo de pign. §. sequitur vers. Si timeo quẽ. Sed vide distincti. Angel. in. l. damni. §. cęterum. ff. de dam. inf. quã late prosequitur Paris in tract. syn. litera. O. cap. ij. quod incipit si sunt duo &c.

b ¶ Processuum: Cõcordat optimus tex. in auth. de administra. §. sancimus colla. vij.

c ¶ Officialibus. Bonus tex. & ibi notat Ang. in authen. de defenso. ciuit. in princi. &. §. pręcepta, vbi etiã videre licet ius hoc esse cõforme iuri cõmuni, licet aliqui contradicant ꝙ immo ius cõmune velit actorum librum esse ipsorum met notariorum, & apud eos stare debere, vt Alex. scribit in l. is apud quẽ col. i. C. de edendo. argumento. cap. quoniam contra de prob. Sed salua ꝙ de rigore iuris antiqui illud procedit, at de prouisione iuris nouissimi, prout in d. §. pręcepta aliud est, de quo tex isti. dd. doc. non recordan sunt.

di per uiam accusationis, uel inquisitionis, primus potestas possit cognoscere & procedere, & acta, quæ super eis fierēt per duos dies[a] ante finem sui regiminis consignare teneatur, ut supra conseruāda, custodienda, & demum consignanda: ut supra, Vbi uero successor non uenerit, consignatio fiat omnium actorū medio tempore factorum præsidentibus regimini Bono. aut cui cōmiserint, ut supra, nec tempora currant, ut supra. Si uero fuerint acta, & scripturæ sui prædecessoris, ea ad cameram actorum communis Bono. & pœnes officiales ipsius cameræ debeat consignare, nisi in dictis libris aliqui processus essent pēdentes, quos libros teneatur consignare ut supra eodem modo, & forma quo, & qua tenetur libros sui officii consignare, de quibus consignationibus fieri debeant publica instrumenta, manu unius, uel plurium notariorum ciuitatis Bonon. præsidentium in camera actorum. Sed si fuerint singularium personarum, ei restituantur qui produxerint, uel cuius fuerint ipsa iura, si quæstiones fuerint terminatæ, alias consignētur, ut supra sub pœna uigintiquinque librarum, in casu supra proximo, applicanda pro dimidia cameræ communis Bonon. & pro alia dimidia, parti, quæ produxerit instrumenta. ¶Et si cōtingeret D. ipsū potestatē rōe alicuius inobedientiæ, uel excessus aliquam pœnam[b] imponere in casu sibi permisso[c] secundum formam nostrorum statutorum teneatur præceptum de soluendo scribi facere per unum ex notariis suis, seu Notariorum ad discūm Leonis, seu ipsius potestatis, & in publicam formam consignari, & dimitti ad discum vrsi pœnes officiales dicti dischi infra octo dies a die præcepti: & aliter quā in casu permisso, ut supra imponere

a ¶Duos dies: De istis duobus diebus habetur in authentico de administra. §. illud autem omnibus coll. vii. quod tamen intelligitur ibi, si successor miserit nuncium, vel epistolam amicabilem notificantem aduentum suū vt per Azo. in summa. C. vt omnes causæ tam ciui. quàm crimi. alias iudicat vsq; ad aduentum successoris, Paris de puteo tract. synd. cap. 21.

b ¶Pœnam. An iudex possit mandare sub pœna amissionis causæ? dicit Bald. ꝙ nō in. l. & in multis. C. de appell. per gl. in l i. §. hoc autem iudiciū, & ibi hoc firmat Alex. ff. si quis ius dicenti non obtemper. bene potest propter nimiam contumaciam denegare ipsi audientiā, non in perpetuū sed ad tēpus, vt habetur p gl. in. l. sed, & si per prętorem. §. sed et si dum decreto. ff. ex quibus caus. maio. Bald. in. l. consentaneū col. v. C. quomodo, & quando iudex. Et dicit. Ang. in l. i. C. dę cano. largi. titulorum lib. x. ꝙ quando in præcepto esset apposita pœna inconsueta, & insolita excusatur non comparens Ias. in. l. i. §. i. ff. si quis ius dicenti non obtemperauerit. Vide tres pœnas positas a Bart. ibi, quę infligūtur a iudice non obtemperanti, & Ias. addit duas alias, & dic pœnam, idest multam ad l. si qua pœna ff. de verb. significatione, &. C. de modo multarū per totum, de qua supra, in gl. multas

c ¶Permisso. Expono id est nō prohibito a statuto aliquo, ex illa regula quę habet ꝙ omnia censentur permissa quæ non sunt expresse prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus causis maiores, & ita stat proprie iste significatus ad. l. legis virtus, ff. de legi. & ibi not. & tāto magis est assumēda hęc interpretatio quia cōformat se cum iure communi, iuxta ea quæ dixi supra in gl. multas. Aliqui tā intelligunt ꝙ nō possit multa imponi, nisi expresse caueatur in statuto aliquo, secundum quos exponas permisso, idest imperato.

¶Omnia

non posit,& nisi sic scriptum fuerit, & consignatum,ut præfertur, non possit exigi,& cum consignatum fuerit per iudicem vrsi,exigatur ipsa pœna sine detractione aliqua , etiam termino mensis non expectato . ⁋Et generaliter teneatur,omnia,& singula[a] statuta,& ordinamenta ciuitatis Bonon.facta,& fienda[b],seruare[c], & seruari facere. ⁋Et exequutioni mãdare,omnia& singula quæ eius uel familiæ suæ officio cõmittũtur, sub pœnis appositis uel apponendis. ⁋Et de omnibus gestis[d],& gerẽdis per eum,& suam familiam[e], in dicto officio & seu eius occasione, & in quibus etiã extra officiũ[f] deliquisset', eo tamen du

a ¶Oĩa & singula. An includantur,& statuta collegiorũ,& societatũ approbata,vide disput. Signor. consi.61. incip. Quæstio talis est,potestas Bono.

b ¶Fienda. Nisi hoc adiectum esset iuramentum nõ extenderetur ad futura statuta,Inno. in. c. penul. de cõstitu.& refert Ang. in auth.de man. princip. in prin. Amodeus in tracta.synd.in glo. in eo , & de eo,& super eo q dictus Ioannes per. c. pen. extra de iureiurando.

c ¶Seruare. Si allegentur a partibus , secus si sunt statuta aliarum ciuitatũ, quia debent produci Bar. in l.prescriptione nu.12. C.si contra ius , vel util. publicã Aduertãt igitur superiores vt tradãt statutorum volumina nouo potestati sic iuranti,aliàs non punitur si non seruauerit,vt dicit Ang. in anth.de consul. in fin. & in auth.de man.princip. in princip. Item nota q sub iuramento isto non intelligitur q seruet illicita statuta glo.in.c.i.de iureiurando in vi. quia iuramenum non debet esse vinculum iniquitatis, facit glo.in.c.nerui.xii.distinc.& glo.in l.nemo.§.qui iussu de reg. iur. & ad, propositum de obseruantia statutorum facit.§.omnis in auth. de iudicib.&.l.nemo iudex.C.de sentẽtiis, ad quod faciendum etiam iuramentum pręstar,vt in authẽtico,vt iudi.sine quoquo suffr. §.sic igitur, &. §. penul.& in auth.iusiur.quod pręstatur ab his,vbi formalia verba habentur: Et nunquid possit trãsgredi illa ex causa?recurrẽdum est ad Bald. in authen.hodie. C.de iudici.vbi distinguit Magistratus enim minores omnino tenentur obseruare statuta terrarum,inter quos minores uidentur enumerandi ij qui habent temporalem iurisdictionem,& potestates,& decuriones , prout deducit ibi Iason. Sed forte uerior est opinio q.ll.& statuta sunt ab omnibus iudicibus executioni demandanda,vt est de mente omnium glosatorum, tam in d.auth.hodie quâm in authentico iusiurãdũ quod præstatur ab his,& in auth. de iudicib. §.oĩs. Re vera est disputabilis articulus ꝓpter plura dicta Bal. satis bene fundata,de quibus per Paridem de puteo in trac.litera I.cap.iudex.An si iudex mandat nu.19.dico Bal.maxime in l.si seuerior in secunda oppositione.C.ex quibus cau. in fam.irrog. licet in ueritate eius decisio loquatur circa pœnas statutorum:non autẽ generaliter,circa alia disposita.cogitandum est in maiori ocio, non enim expedit videre in præsentiarum,postquàm doctores communiter consentiunt q potestates , vt minores iudices non possint excedere statuta in aliqua sui parte , sed Roma incidenter in consilio ccccxxix.aliud voluit in casu suo , Illud est tamen tenendum,prout supra tetigi, q nõ tenetur seruare statuta illicita , aut impossibilia,vel libertati ecclesiasticę contraria.c. i. de iureiurando in vi.per Gandinum in rubrica de obseruati.statutorum,versicu. Sed quid si potestas iurauerit,per Albericũ xxv. q.in prima parte statutorum cum plurib . seq. qq.circa d.materiam.

d ¶Gestis. Appellatiõe gesti,venit etiam nõ gestũ, sicut alias appellatione facti, venit non factum gl. in l.ij.in princ.ff.de verbor. obligati. nam tenetur ꝑtor de ommissis , & neglectis, vt est tex. in.l. i.in prin.de tut. & ratio. distrah. qui in simi. loquitur de tutore,& curatore,& de officialib.sunt etiã infinitæ leges puniẽtes negligẽtiam.l. si quis in conscribendo in fin.C.de pactis,&.l.si quos iudices.C.de off. præse.ꝑtorio,in.l.mancipia.C.de seruis fugitiuis,& in auth.de questore,per Amodeum in trac.syndi.in gl.Item in eo,& de eo,& sup eo q dictus olim potestas,vbi dicit q nõ tenetur de leuissima culpa , & Paridem de puteo cap.14. versi.cognoscant etiam syndicatores.

e ¶Familiã. Facit.l.si post.C.de off.assessorũ,Bar. in l.i.§.familiæ,&.§.seq.ff.de publica.& in.l.i.ff. ad l.iul.repetun.habetur latissime per paridẽ. in trac.sub litera.F.incipit familiaris,cum aliis cap. seq.vbi inuenies quando exhibendo delinquentem de familia liberetur potestas , vide Bal. in l.si decesserit quis in fi.ff.qui satis.cog.& gl.in.l.consiliarios.C.de off.ass.vide Roma.in con.xi.in proposita,vbi proprie loquitur circa hoc nostrum statutum Bon.limitando, vt non procedat quando familia post factas Cridas deliquisset,vt p ipsum.

f ¶Extra officium. Dicit Bal.in l.i.C.vbi de ratiociniis,q syndici non habent iurisdictionem in gestis extra officium non contẽplatione officij,quia illi officiales nõ sortiuntur forum in talibus,aliàs sic,puta si officialis commisit adulterium prætextu officij,ut quia mulier fuisset citata,uel inquisita,uel carcerata , & hoc modo limitatur dictum Gugli.in.l.nulli.C.quorum appellati. non recipi.per.l.iij.§.penul.ff.na.caupo.& vide Paridem in eod.trac.cap.xiij.quod incipit iudices nu.vj.& c.seq.nu.xx.vbi quærit si potestas cõueniatur pro debitis pecuniarijs,an coram suis syndicatoribus debeat respondere,& determinat q non,nisi præ-

textu officii contractum fuerit debitum puta pro vestiendo se vel familiam. adde Decium consi. 8. col.ii.versi.hoc idem probatur. Sed hoc statutum videtur latius patere, quod tamen intelligendum est ciuiliter non si criminaliter, vt per Amod. in tract.in gl. qui D. potestas nu.199.

Idem in tit.de pace iur.firm.§.iudices. Qui autem sint iudices ad sindicādum de iure communi, dic ꝙ est præfectus prætorio, & episcopus, ut.C.ut omnes causæ.l.i.in fi. Et in authen. vt iudices sine quoquo suffra.§.necessitate, latius Paris de Put. c.xiij. Et nō ommitto ꝙ contra iudicem qui tulit sentētiam iniquam dolo se statur iuramento damnum passi de suis damnis, & interesse secundū Innoc.in c.fi.extra quod metus causa, facit quod vult, Bar.in.l. quidam tabularum de furt. Afflic. decisione. 284. incipit contra iudices. Notabis etiam ꝙ statutum recte imponere potest istis officialibus pœnam, cum enim ipsi ad officiū electi sunt statim ciues huius ciuit.effecti sunt durante tpe officij, et cōsequēter ei ciuitati subditi fiūt, vt dicit glo. in l.ciues.C.de incolis lib. x.quam approbat Bart. ibi, & in l.i.ff.ad municip.arg.l.municipes la ij.§.fi.ff.eod.tit.ita Ro. ratiocinatur con.427.vide multa succincte dicta per gl.in pragmatica regni, sub tit.de sindicatu offi. vbi quærit nūquid princeps per literas possit remittere sindicatū, et in dubio quid videatur remisisse? nam tantū scrupulosa indagatio, & leuis culpa, non autem si quid per dolum & barrateriam.Bal.in.l. si seruus de leg. i. vbi dicit ꝙ ad hoc allegatur ille tex.per Cy. et ꝙ hoc optime probatur in.l.creditor.§.lucius.ff.mand. Item tangit an sindicatores habeant merum imperium.

rāte[a] teneatur, reddere rationem, & stare[b] ad sindicatum[c] cū tota[d] d.eius familia secundum formam statutorum cōmunis Bon.de hoc loquentium. ¶Præterea mandamus quod D.potestas prædictus, & D.Capitaneus populi, & quilibet ex suis iudicibus, & familiaribus per se, uel alterum ex suis notariis, & quilibet alius officialis cōmunis Bon. teneātur cum aliquem carcerauerint, uel recōmendauerint, seu recommendari, uel carcerari fecerint, uel mandauerint in aliquo ex carcerib. commu. Bon.uel in præda coloria, uel alibi incōtinenti, uel saltem ea die denuntiare, uel in scriptis dare, uel dari facere notario correctionum carcerū Com. Bon. si aliquis notarius ad dictum officium deputatus fuerit, aliàs custodi dictorū carcerum ciuitatis Bon. nomen & cognomen talis carcerati, & locū in quo fuerit carceratus, & causam carcerationis, si causa sit talis, quæ in secreto non debeat retineri, & diem mandati relaxationis, seu mandati de relaxando eūdem sub pœna centum lib.Bonon. pro quolibet, & qualibet uice de facto auferenda, si prædictis, uel aliquo prædictorum contra factum fuerit.

a ¶Eo tamen durante.i. pro delictis cōmissis durante officio. ad quod officium non potest eligi de nouo, seu confirmari nisi expedito sindicatu. tex. est in.l.neminem. & ibi notat. Bart. & Io. de Platea. C.de suscep. & archi.lib.x.

b ¶Stare, Alias si fugiat potest iurari contra ipsum in litē, tex.est in.§.super hoc in authē. de coll. Item in.l.i. col.ij. nu. iij. &.iiij.§. ut omnes iudices tam ciuiles, Io. Bapt. Plotus in.l.si quādo, nu. 631.C.vnde vi.

c ¶Ad sindicatum, Est autem sindicatus experimētum totius iustitiæ, nam æquū visum est, vt quod officialis in officio commedit tempore sindicatus digerat, dicit gl.in.l. ij.C.de cohartalibus lib. xij. Et diuinum præceptum est, vt quisq; villicationis suæ rationem reddat. et habetur primo regum, vbi Samuel requisiuit sindicatū sui ipsius. Et in sindicatu iudex, seu officialis tenetur maxime si quid dolo commiserit, iuxta totum titulum.C.si iudex male iudicauerit, latissime per Amod.in gl.in eo ꝙ dictus potestas, qui author etiam super glo. sindicos declarat, cur ita vocētur, dicens sindicū dici quasi singulorum causas dicens secundum Bal. in.l. ij. C.vbi de ratio.agi.opor.& sicut sindicus ad agendum, & defendendum causas vniuersitatum dicitur, ita sindicus noster dicitur ad reuidendum rationem gestionis, & ad iudicandum officiales. Adde aliqua materię per Afflictum in constitutione Neap.incip.Volumus nu.xij.in nono not. vbi quærit nunquid officiales teneantur de leui, uel leuissima culpa. et post Bal.in.l.quæ fortuitis. C. de pigno. et in.l.q̄q̄.C.de sententiis dicit, quòd tenentur quando constat ꝙ procurarunt officiū.

d ¶Tota: Vnde licet potestas non debeat ducere, nec retinere vxorem in officio.l.obseruare.§. proficisci.ff.de off.præsidis, tamen si eā duxerit tenebitur de male gestis ab ea secundum Bal. ibi, item tenebitur de omnibus quos secum duxit, licet nō fuerint præpositi alicui officio, et delinquant occasione officii potestatis, vt in authen.de iudicib. §.ne autem. Vide Bal. in.l.obseruare. §. proficisci i.col.de off.proconsul. vbi dicit ꝙ si potestas teneretur præsentare familiam suam tempore sindicatus cautela est, ꝙ ponat delinquentem in banno,

quia

quia excuſabitur a præſentatione. Itẽ dicitur ꝙ poteſtas non dicitur obligatus pro familia pœna corporali, ſed pecuniaria, quia illa corporalis, per alium ſolui non poteſt l. qui ſeruum de interrog. actio: inſi. licet lex obliget nautam, & cauponem pro facto familiæ, non tamen videtur ꝙ teneatur pro delicto cõmiſſo in perſonam hoſpitis, alias ſequi poſſet abſurdũ ꝙ nauta deberet decapitari ſi eius famulus aliquẽ occidiſſet, ita Io. de Ann. & clarius Lud. Bologni. in add. conſi. 2.

a Vicarij. Scias ꝙ in iure cõmuni tres reperiũtur ſpecies Vicariorũ ſeu locatenẽtiũ: primo modo dicitur vicarius is, qui conſtituitur ipſo iure a lege ſine facto hominis, prout eſt archidiaconus, qui abſente epiſcopo eſt vicarius epiſcopi. c. i. de off. archi. Secundo modo dicitur Vicarius is qui conſtituitur ab eod. ſuperiore a quo fuit conſtitutus ille ordinarius, & de hoc loquitur tex. in l. ij. C. de offic. eius qui vicem alterius ger. & in l. i. § a præfecto de leg. iij. Tertio modo dicitur vicarius, qui ſubſtituitur in locum ipſius met ſubſtituentis, & de hoc loqtur. l. aliquando. ff. de off. pro conſulis, vbi appellat legatum, & in auth. de collat. §. ad hoc ꝓhibemus, & in auth. ut nulli iudicum in princi. & Bar. in l. obſeruare de off. procõſul, & hæc colliguntur de mente Alex. in rubri. de off. eius, hic ergo loquitur de Vicario ſecundo modo, & habet proculdubio ordinariam iuriſdictionem per allegata per Alex. in d. loco, & poteſt omnia facere, quæ poſſet ipſe ordinarius in cuius locum ſubrogatur, vnde poteſt expedire omnes cauſas meri, & mixti imperij vſq; ad mortem, & membri abſciſionem incluſiue reprobata glo. ibi vt per Bar. in d. l. i. §. in quibus. ff. de leg. tertio, & in d. l. i. col fin. ff. de off. eius cui man. eſt iuriſd. vbi in ſpecie reprobat d. gl. & ibi etiam Alex. xv. colu. & Bal. in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugit. ſed hoc ſtatuto limitata eſt iuriſdictio d. Vicarij, vt in nigro patet. Maius dubium eſt in tertia ſpecie vicariorum, ſed nõ eſt noſtrũ proſequi, quia de illa tertia ſpecie hic nõ tractatur. Et Poteſtas Bonon. ſemper habet Vicarium ſuum ex permiſſione & conceſſione ſtatutorũ, ideo ceſſant multa quæ habẽtur per Bart. in l. obſeruare. ff. de off. ꝓ conſ. Nam ſecundum antiqua iura Præfecti tantũ Vicarios habebant, vt in toto tit. de offi. vicarii, vbi appellatur dignitas. Item vicegerẽs, & locumtenẽs, & vicarius idẽ ſignificãt, vt per Corn. conſil. 48. lib. primo. nu. iij.

DE OFFICIO D. VICARII[a] D. Poteſtatis Bonon. & eius Iuramento.

PRouidemus quod Vicarius D. poteſtatis Bonon. qui pro tempore fuerit, poſsit, & teneatur cognoſcere de omnibus, & ſingulis cauſis ciuilibus, quæ corã eo mouerentur, uel corã ſuis præceſſoribus motæ fuiſſent, & in eis procedere, easꝗ terminare, & executioni mandare ſecundum formam ſtatutorum, & ordinamentorum cõmunis Bonon. & etiam de quibuſcunꝗ cauſis criminalibus. ¶ Et dumtamen pœnã ſanguinis[b] uel aliam perſonalem, ſeu pecuniariam maiorem lib. centum Bon. non poſsit imponere. Quam pœnã perſonalem, & maiorem centum lib. Bon. ſolus poteſtas[c] poſsit imponere etiã ex actis uicarij ſupradicti ſecũdum formã tamen ſtatutorũ Bonon. uel iuris. ¶ Et generaliter omnia poſsit, & teneatur exercere facere, ac expedire ipſe uicarius ſolus, quæ ipſe poteſtas, & quilibet alius iuriſdictionem exercens aliquam in ciuitate, uel diſtrictu Bonon. facere, exercere, & expedire poſſet, uel teneatur, & per eũ modum, & formã, & uiã, & cũ illis qualitatibus quo, ſeu quibus exercere poſſet dictus alius iuriſdictionem exercens, etiam compellẽdo adeſſe eius proceſsibus, cognitionibus, & deciſionibus; Et ſibi conſulere[d] omnes quos putauerit fore utiles, uel neceſſarios pro cognitione, & expeditione cauſæ. ¶ Dum tamen occaſione controuerſiarum, ſeu litium coram. d. Vica

b ¶ Pœnam ſanguinis. Approbata eſt gl. in l. 2. C. de off. eius q vicẽ alterius. quę eſt magis communiter reprobata a doct. in vicario facto a lege, vel ipſo iure, vel hominis miniſterio, vt dixi in rub. ſupra quam glo. etiam ſequitur Bar. in l. obſeruare. ff. de off. procõſul. Et proprie de vicario poteſtatis Bal. i auth. & omnino ver. iuxta hoc etiã quęritur &c. C. nevxor pro marito, Vide Rob. Maran. in v. diſt. quarꝗ par. prin. nu. xx.

c ¶ Poteſtas. Attende etiã, quia idem honor adhibẽdus eſt vicegerenti, qui & ipſi cuius vices geruntur, ita per illum tex. not. Franc. in. c. grandi in §. not. de ſupplen. negli. prę lat. in vi. Quod tamen tẽperã vt pBar. in l. filius. ff. de legatio. diſtinguens inter abſentẽ, & pręſentẽ. Et vide Alex. in l. adopti uũ. §. ſemper. ff. de in ius voc. & Abb. in cõſ. 21. vi ſo dubio in. i. par. vbi diſputãdo tenet ꝙ Vica. epiſco. pfertur archid. eccl.

d ¶ Conſulere. Quia quod a pluribus quæritur faciliter

ciliter inuenitur xx. diſtinct.c.de quibus. C. de fideicommiſſ.liber.l.fin. ad fin.

a ¶Ordinariam. Ex quo habet a lege vniuerſaliter merito dicitur habere ordinariam. Quia poteſtas, per ſe non poteſt dare ordinariam iuriſdictionẽ, ſicut nec Legatus de latere, vt plene docet Cor. cõſilio.xlviii.nu iiij. vſque ad finem conſilij. libro primo.

rio uentillandarum aliquid non ſoluatur, Siue ex ordinaria, ſiue delegata procedat. ¶ Et in prædictis omnibus regulariter habeat, & habere intelligatur ipſe Vicarius ordinariam[a] iuriſdictionẽ, & tam uoluntariam quàm contentioſam, ſaluo eo tamen quod dictum eſt ſupra in præcedenti ſtatuto de præuentione iuriſdictionis. ¶ Si tamen poteſtas legitime abſens fuerit a ciuitate Bono. uel taliter impeditus quòd per ſe ipſum illa expedire nõ poſſet, tũc ex ſpeciali cõmiſſione per poteſtatẽ fiẽda poſſit Vicarius etiã dictas pœnas imponere ſicut poteſtas poſſet, durante tamen ſolum, & dumtaxat abſentia, ſeu impedimẽto prædictis: Et aliis caſibus abſentiæ, uel impedimenti nedum poſſit ſed etiam teneatur dictus Vicarius exequi omnia quæ dictus poteſtas exequi poſſet. ¶ Teneatur etiam dictus Vicarius ſingulis diebus, & horis iuridicis, uidelicet de mane, & de ſero horis congruis ſtare in palatio cõmunis Bonon. iuridico, in ſolitis locis iuridicis, cũ poteſtate, & ſine eo, prout per noſtra ſtatuta eſt ordinatum: & cuicunq; petẽti ius reddere, & in eorum cauſis procedere, prout ex forma dictorũ ſtatutorũ, uel iuris ciuilis fuerit procedendum: Et generaliter omnia, & ſingula facere poſſit, & teneatur quæ eiuſdem Vicarij officio commiſſa ſunt, uel committerentur. ¶ Et Statuta ciui. Bono. ſeruare, & ſeruari facere teneatur, ¶ Et de prædictis omnibus ſeruandis, & exequutioni mandandis, teneatur præſtare corporale iuramentum[b]: & etiam de geſtis, & gerendis reddere rationem, & ſtare ad ſyndicatũ cum dicto poteſtate ſecundum formam ſtatutorum communis Bonon. ¶ Declarãtes quod notarij[c] diſcho: & officio Leonis, D. Poteſtatis deputati ſeu deputandi, & quilibet eorũ

Archi. abũde. Nam hoc iuramentum eſt maioris auctoritatis quàm ipſum verbale vt C. ſi minor ſe maior. dixerit. l. ſi alterius. & ibi not. φ in dubio iuramentum intelligitur de corporali.

b ¶Corporale iuramentũ. Ad differentiam iuramẽti verbalis in quo non requiritur tactus euangeliorum, vel alterius rei. De quo corporali iuramento bonus tex. & ibi materia in c. vt circa verſus medium de electi. in vj. vbi

c ¶Notarij. Qui ſunt nu. duodecim, vt habetur j de offõ. notariorum.

SEV

ſint,& eſſe intelligantur dumtaxat notarij,& officiales in dictis cauſis ciuilibus per D.Poteſtatem ,uel eius locum tenentem,aut eius Vicarium cognoſcēdis ſiue ex ordinaria , uel ex delegata, uel alia quacunq; iuriſdictione agatur, Reſeruato ſemper officio quorumlibet officialium officio maleficiorum nouorū,ſeu paruorū. ¶ Vbi uero de calūnia alicuius accuſationis factæ de dāno dato coram aliquo officiali cōmunis Bonon.tractaretur,posſint prædicti notarii ad Diſchum Leonis deputati, & nō alii,acta,& ſententias dictæ quærellæ calumniæ ſcribere ſuper quibus calumnioſis accuſationibus, & denuntiationibus cognitionem habeat ipſe Poteſtas. & eius Vicarius ſecundum quod in noſtris ſtatutis continetur,etiam alijs officialibus inhibendo.

DE OFFICIO IVDICIS Aquilæ.

ITem ſtatuerunt quod iudex poteſtatis qui præerit ad diſchum Aquilæ posſit,teneatur , & debeat cognoſcere de omnibus , & ſingulis cauſis ciuilibus,quæ coram eo mouerentur,uel coram ſuis præceſſoribus motæ fuiſſent , uel eidem,uel eius officio,ſeu præceſſori[a] ſuo cōmisſis , uel delegatis,& in his procedere,easq; terminare , & exequutioni mandare ſecundum formam ſtatutorum,& ordinamentorum ciuitatis Bonon.& in prædictis omnibus, & ſingulis habeat ordinariam iuriſdictionē tam uoluntariam quàm contēcioſam, Et ſingulis diebus,& horis iuridicis ſtare debeat in palatiis communis Bono. in ſolito loco ſuo iuridico , & cuicunq; petenti ius reddere, & in eorum cauſis procedere prout ex forma ſtatutorum communis Bono.fuerit procedēdum,

SEV præceſſori:Sub nomine officij, ad ea quæ leguntur & notantur in.c.quoniā Abb. extra de off.deleg. per noſtros in.l.& quia.ff.de iuriſdic.om.iud.

& in omnibus ſeruare ſtatuta, & ordinamenta Bonon. ¶ Item etiam ſtatuerũt, & ordinauerunt quod d. iudex ſolus habeat, & habere intelligatur, & debeat in cauſis quibuscũq; ciuilibus eandẽ iuriſdictionẽ, poteſtatẽ, arbitriũ, & bayliã, quã & quod habet, & habere debet in cauſis ciuilibus Vicarius D. poteſtatis Bon. & quod, & prout eidẽ Vicario attributum, & permiſſum eſt ex forma ſtatutorum communis Bonon. de ipſius Vicarij officio, & iuriſdictione diſponentium, & cum eiſdem qualitatibus, ampliationibus, modis, & aliis etiã ultra ordinariam iurisdictonem ſibi attributis, de quibus, & prout in ſtatuto de officio d. Vicarij fit mentio, quæ omnia in d. ſtatuto de officio Vicarij diſpoſita in præſenti ſtatuto appoſita, & prouiſa, & pro hic appoſitis, & diſpoſitis, & eidem iudici conceſsis, & attributis per omnia[a] habeantur, & intelligãtur, & ſint, ſingula ſingulis referẽdo, Et in cauſis quibuscunq; cuiuſcũq; cõditionis, & naturæ exiſtãt uno ipſorum recuſato cauſa, & cauſæ ipſius talis recuſati ipſo iure, & cum eiſdem ſuis qualitatibus deueniant ad alterum ipſorum, ſeruata in recuſando forma ſtatutorũ communis Bononiæ.

a ¶ Per omnia: Ideſt indiſtinctè, &, ſine exceptione: ita iſtam dictionẽ exponit tex. in. §. ſed non uſque inſtitut. de lega. & apponitur in multis legibus, quas refert Iaſ. in. l. i. col. iij. ff. de lega. primo. Et vide deciſionem Bal. in. l. omnia. C. de epiſc. & cler. vbi propter hanc dictionem concludit q; veniant etiam in futurum concedenda illi ad cuius inſtar fit conceſsio, quia dictio per omnia non ſolum ſignificat modũ, ſed etiam tempus, Cum qua deciſione trãſit D. Abb. in. c. fi. ne cleri. vel mona. & Alexan. & Iaſ. in d. l. i. quamuis non deſint qui oppoſitum credant.

DE GENERALI OFFICIO OMnium iudicum D. Poteſtatis.

DEcernimus[b] quod quilibet ex iudicibus D. Poteſtatis teneatur ſtare continue cum dicto D. poteſtate in palatio[c], ſeu domibus palatii in quo ipſe morabitur toto tempore ſui officij, Et quod extra d. palatium pernoctare nõ poſsint, nec etiam de d. palatio diſcedere ſine licentia D. poteſtati Bon. niſi ei aliter mandaretur ex parte præſidentium regimini Bono. ¶ Et dare, & præ-

b DEcernimus. Hæc omnia ſeruient pro forma iuramenti ab iſtis in initio officii pręſtandi prout de iure tenẽtur Vide aliam formã in auth. iuſiurandũ quod præſtatur ab his &c.

c ¶ Palatio. Ad hoc bonus tex. in l. nulli. C. de offic. Rectoris prouincię, vbi etiam redditur quędam ratio impulſiua. ſ. vt hac neceſsitate compellantur eius reparationi prouidere.

¶ Conſi-

ſtare eidem D.poteſtati auxilium, cõſilium[a],& fauorem quo'd ipſe poſsit ſuũ officiũ bene,rationabiliter, & efficaciter exercere,& omnia quæ ad ipſum officium pertinerẽt laudabiliter, & utiliter explicare,omnibus cuiuſcunq; gradus,& conditionis debitam iuſtitiam[b] facere,ipſos etiam in ſuis iuribus conſeruare. ¶ Vniuerſamq́ꝫ ciuitatẽ, & populum Bon.ac diſtrictuales eiuſdem regere,& gubernare,& in ſtatu quieto[c], & pacifico ipſum populum conſeruare. ¶ Et in prædictis omnib. ſtatuta, & ordinamẽta ciuitatis Bon. tã facta quàm fienda obſeruare, credentiasq́ꝫ eis per regimina ciuitatis Bon.uel D.poteſtatem impoſitas in ſecreto[d] tenere.Et obuiare[e] toto poſſe quo'd D.poteſtas, uel aliquis de ſua familia non debeat aliquid facere,uel in ſuo officio exercere contra formam Statutorũ prædictorũ. Nec etiam ipſi per ſe faciant contra formam ſtatutorum prædictorum immo ea omnia obſeruare,& obſeruari facere teneantur ſub pœnis in dictis noſtris ſtatutis cõtentis: ¶ Nec etiã petere,nec pati ſe admitti ad aliquam examinationem[f] publicam,uel priuatam in iure ci-

a ¶ Conſilium:Quia integrum eſt,& diſcretum iudicium,quod plurimorum ſententiis adiuuatur lxxiiij.diſtinct.c.extra conſcientiam,& de officio delega.c.prudentiam. Vnde etiam conſiliarij appellantur iſti aſſeſſores D.Poteſtatis ; Et habetur C. de aſſeſſor.l. conſiliarios. Et vide in ſimili bonum tex. in. l. prohibitũ circa medium ibi adiutores etiam eorum.C.de aduocatis diuerſ. iudicum. quem allegat gl.cum alijs iuribus in.l. quoniam iudices.C.de appel.Nec obſtat ꝙ iudices hic nominentur a ſtatuto habeãtq; iudicandi poteſtatem. quod quidem non eſt proprium aſſeſſorum, ad Bart.in l.j.ff.de offi.aſſeſ. Quouiã habent hoc plus ab iſto ſtatuto,vt poſsint eſſe iubices, non tamẽ deſinunt quin etiam fungantur officio aſſeſſorum in aſsiſtendo & conſulendo, Et tenerentur de malo conſilio. Ita Angel. in d.l.i.ff.de offi.eius.declarat Deci.con. viii. nu.ii. & licet teneat in caſu ſuo oppoſitum , tamen non extabat ſtatutum iſtis verbis formatũ in caſu ſuo; Sed an Poteſtas teneatur ſui aſſeſſoris conſilium ſequi ? latiſsime & cũmulatiſsime pertractat ad vtranque partem examinando Lucas de Pœna in l.omnes,col.vi. vſque ad finem commenti,vbi diſtiguit, aut aperte bonũ, aut aperte malum,aut dubium. Et hoc caſu aut Poteſtas neſcit per ſe , aut eſt peritus vt c. de Decurioni.libro decimo.

b ¶ Debitam iuſtitiam:Ideſt ſuum vnicuique tribuere xii.q.ii.cum notiſsimam.C. de appel.l.eos qui,primo reſponſo;Ita magnum iudicando ſicuti paruum iuxta quod legitur in Deuteronomio, & habetur in.c.nouit circa medium de iudiciis, & probatur in.l.illicitas.§.ne tenuis.ff. de officio præſid. Vide latiſsime per Lucam de Pœna in. l. i.C.de nu.& actua.col.i.lib.xii. ver. debent quippe iudices.

c ¶ In ſtatu quieto:Congruit.n.bono & graui præſidi curare,vt pacata & quieta prouincia ſit.l. congruit.ff.de offi.præſid.& ſingulos iuuare & ſingulis velle prodeſſe.viii. q. i. clemens , & ſic curam ſubditorum habere.viii.q.i.qui epiſcopatum, ita Specul.tit.de offi.ordi.§.officium .

d ¶ Secreto,Nulli enim ſecreta ſunt reuelanda alterius l.i.§.ſi quis tabulas.ff.depoſiti . Adde ꝙ nec iudex debet manifeſtare ſententiam quam laturus eſt Gaudi.in trac.malef. in rubrica de falſariis. Facit in argumentum ꝙ nec etiam ſecreta patrimonii ſunt manifeſtanda .l.ii. in fin.C.quando & quib.quarta pars lib. x. & ſecreta cauſæ non ſunt etiam manifeſtanda.l.lii.§.fi.ff. de arbitr, Et de reuelatore ꝙ ſit piurus Bal. C. de teſti. in l.nullum poſt Io. Andr. in.c.literis de præſump. allegat etiam bonũ text. in.l.ſiquid.§. inſtrumenta.ff.de pœn. vbi grauiſſime puninir pœna metalli , aut deportationis qui inſtrumenta ſibi cõmiſſa aduerſariis pandit.Et ideo ſi uaſallus reuelat ſecreta domini ſui feudo priuandus uenit c.primo de noua forma fidelita. Addas alia pulchra dicta per Lucam de Pœn.in.l.in ſacris verſi. ſecundo ex quo . C. de prox.ſacro.ſcrin.lib.xij. Vide etiam Pandem de Puteo in tracta. ſindica. c.x.incipi.excedunt conſiliarii. Vide tamen Bal. in.l.fin.in prima lect. ff. qui ſatiſd.cogan. vbi ponit fallentiam vnam.Pulchra dicta ponit Matth. de Afflic.in commen.cõſue.Neapol.ſub rubrica lxv.nu.lv.Vide Roma.ſing.506.incipit.iurat qui eſt de conſilio,ubi reſtringit hoc ad ſecretum cõſilii liciti. Item reuelare ſecreta hoſtibus , eſt crimen læſæ maieſtatis.l.i.ii.&.iii.ff.ad.l.iul. maieſta.& ſecretum dicitur quod quinque homines ſciunt Afflic.deciſ.cclxv.nu. lxxxv. allegando. c. ueritas.§.econtra.de pœniten.diſtinct. prima. ſed incipit Quis aliquando.§.econtra el ſecundo,ubi gl.in verbo ſecreta.

e ¶ Et obuiare,Alias de negligentia in ſindicatũ teneretur,facit.l.omnes.C.de decurio.lib.x.facit in ſimili.l.contra noſtra præcepta.C.de exac.tribut. lib.x.& latius dixi ſupra de off. & iuriſditio.Domini Poteſtatis.

f ¶ Examinationem,Hoc forte ne propter iudicis aucto-

auctoritatem approbetur qui indignus est; quia libera debent esse vota Doctorum, quæ impediuntur saltem ex metu reuerentiali argumento. l. i. §. quę onerandę. ff. quarum rerum acti. non datur, & Alex. pertractat in. l. interpositas. C. de transact allegando bonam gl. in l. filius. §. inuitus in verbo probatur de procuratoribus, vbi loquitur de illo qui erubescit loqui.

a ¶Vltra salarium: Dixi aliqua in titulo de officio Potestatis, vbi est similis tex.

b ¶Pertinerent: Vbi enim delegatur causa quę alias pertineat ad iudicem ordinario iure suo, non dicitur delegatus regulariter. sed dicitur potius excitata iurisdictio vulgato c. licet in corrigendis de offi. ordina. vbi traditur materia, & plures fallentiæ ad regulam prędictã, uideantur ibi per Imol. quibus cognoscitur quãdo iurisdino alterata sit, & quando tantum excitata, siue. tamen excitata fuerit, siue alterata, non debet habere salariũ particulare, vt hic habetur. Et sic non video effectum quem dicit Imol. ibi vigere in hac ciuitate, si loquitur de iudicibus D. Potestatis, stante prouisione huius statuti. poteris tu magis discutere.

c ¶Colloquiis: Hic potest oriri dubium nunquid iudex possit partes ad cõcordiam monere, vel etiã cogere adeo ꝙ si ex vi prędictæ monitionis, vel coactionis secuta sit transactio dicatur nulla? de quo Abb. in. c. cum pridem, nu. viij. de pact. ponit distinctionem de iure communi.

d ¶In causis priuatorum s. de aliqua, seu aliquibus causis, quę alias de sui natura ad eorum ordinariã iurisdictionem pertinerent, vt paulo superius dixit. Habetur per glos. Alex. & alios in nota. in l. i. §. & post operis. ff. de noui oper. nunc. gl. in l. ij. ff. de iudiciis.

uili, uel canonico in ciuitate Bon. dicto eorum officio durante, uel eo finito infra uniũ mensem subsequentem. ¶Nec etiã possint, uel debent ultra salarium[a] eis ordinatum a Potestate, aliquid petere, extorquere, exigere, seu accipere etiam a sponte dare uolentibus pro aliquo actu quem facere deberent, uel facerent tanquam officiales, seu ratione sui officii, uel occasione alicuius cõpromissi, seu laudi, uel arbitramenti, uel cõsilii publici, seu priuati, uel colloquii, uel delegationis, seu commissionis eis, uel alicui eorum fiendæ de aliqua, uel aliquibus causis, quæ alias de sui natura absq; alia commissione ad eorum ordinariam iurisdictionem pertinerent[b], non obstante etiam quòd in delegatione aliqua eis, uel alicui eorum facta quouis modo, uel forma esset alicuius eorum iurisdictio alterata, de quibus compromissis, laudis, arbitramentis, consiliis, seu colloquiis[c] in causis priuatorũ[d] adinuicem, uel inter cões, & priuatos se nullatenus intromittere[e] possint. ¶Nec eis, uel alicui eorum possit committi aliqua quæstio consulenda etiam per modum colloquii, nec alicui alteri forensi etiam de partium uoluntate per aliquem officialem communis Bononiæ sub pœna committenti pro quolibet, & qualibet uice centum librarum Bononorum, quam incidat ipso facto, & ab eisdem ipso facto auferatur. Et quæ ex talibus compromissis, arbitramentis, laudis, seu consiliis, uel colloquiis sequerentur, uel fierent decernimus non ualere[f].

DE OFFICIO NOTARIORVM PRÆSIDẽtium ad causas ciu. & discha[g] palatii.

ITem quòd Notarii ad dischũ D. Leonis, seu Potestatis deputati, & de cæ-

e ¶Intromittere: Ad hoc l. prætor. ff. de tut. & curat. dat. ab his &c. pretor (inquit iurisc. ibi) ipse se tutorem dare nõ potest. sicut nec pedaneus iudex, nec cõpromissarius ex sua sentẽtia fieri põt, idest non potest prætor se facere arbitrũ, bonus tex. etiã in. l. sed et si. §. si quis iudex. ff. de arbitr. ibi in se uẽ compromitti prohibenir lege iulia. Et opinio est ꝙ nec tanquàm in arbitrum nec tanquàm in arbitratorẽ quicquid sentirent Vltramont. docto. vt per Cyn. in l. si quis ex consensu. C. de episcop. audien. Sed Bar. in d. §. sed & si quis dicit ꝙ glo. ibi communiter approbatur ꝙ tanquam in arbitratorem potest compromitti per tex. in auth. si uero contigerit. C. de iudic. & in corpore unde sumitur, Dicat Bart. quid uelit, hoc statutum expresse uetat ex uerbo arbitramentis, quia est eadem ratio. s. timor cognoscentis.

f ¶Non ualere. Concordat. l. sed & si. §. si quis iudex uersi. & sententiam dixerit. ff. de arbitr.

g DIscha. Aduerte ꝙ licet notariatus regulariter sit munus, & non dignitas. l. fi. C. q mil. nõ poss. vt Bar. dicit in l. iij. ff. ad. l. iul. pecul. & Abb. in c. fraternitatis, extra de hæretic. inferentes notarium infamem ex aliquo crimine præterquam falsitatis commisse in officio

cio tabellionatus posse conficere instrumẽta. Tamen officium notariatus ad discha iudicum, seu acta causarum dicitur nobile, & affert dignitatem exercenti, Ideo debet cauere ab omni infamia. l. i. C. de mand. princ. Vide per Fely. in d. c. fraternitatis prima col. de hæret.

consensu partium. Ita Gugliel. de Cnneo quem refert, & sequitur Paul. de Castr. & Bal. in l. reperta. C. de epis. & cleri.

c ¶ Inferiori. Qualiter autem debeat fabricari tribunal iudicantis? Vide pulchre per Paridem de puteo in d. tract. suo. c. xxi. incip. sequitur de modo & forma, allegat. l. quoties circa medium. C. vbi senator, vel clarissimi.

tero deputandi, sint, & esse debeãt duodecim[a] numero, & totidẽ notarii deputati, & seu deputandi ad dischũ Aquilæ. ¶ Et quod d. notarii, & etiam notarii deputati, & deputandi ad dischum Cerui, & adischum Equi, ad dischum Grifonis, ad dischum Bouis, & ad dischum Alicorni eligi debeant ad breuia[b] in cõsilio quatuor milium ciuitatis Bonon. ¶ Et quod teneãtur toto tẽpore sui officij singulis diebus, & horis iuridicis uenire, & esse, & stare in palatio ueteri ad discha, & officia exercẽda. i. qualibet die, qua ius redditur in d. palatio per unam horam saltem pulsata cãpanella, quæ pulsatur pro iure reddendo, & ibidem sedere in loco inferiori[c] solito, quamdiu sedebunt eorum iudices, seu officiales ad eorum discha pro iure reddendo, sub pœna cuilibet notario ad d. dischum, ut præmittitur, non uenienti, & sedenti statim pulsata cãpanella prædicta palatii D. potestatis, solidorum duorum Bonon. de facto exigenda per militẽ tunc præsidẽtẽ discho, & officio D. potestatis, & Leonis, aut discho Aquilæ, in eius, seu D. potestatis usu, & utilitate conuertendorũ, aliquo statuto nõ obstãte. ¶ Et parere d. suis iudicib9, & officialib9 in his omnibus quæ ad ipsorum iudicum, seu officialium, uel ipsorum notariorum officium pertinerent. ¶ Et omnia acta[d] & sententias[e] scribere, quæ & quas coram eis fieri occurrerint occasione dicti sui officij clare, distinctæ[f], & aperte sub suis mensibus, & horis, ubi de horis tractaretur, successiue, & ordinate, & prout ea processerint, & de eis dare copiam[g] cuicunq; pe

a ¶ Duodecim. Multũ interest q sint certi notarij deputati, & quidem pauci numero, cum multitudo numerosa nihil habeat honesti, Quoniam in paucis ex multis, quæ secundũ uirtutem est, uita saluatur, inquit tex. in auth. de referend. sacr. palati, circa medium. Et numerus statuitur etiam in Aduocatis publicis in. l. nemini. C. de aduoca. diuers. iudicio. Cur autem magis numerus duodenarius? non potest reddi ratio, nisi quia sic sufficere visum fuit statuẽtibus argumento, quæ habentur in l. i. §. pueritiã. ff. de postul. Audiui quosdam dicere forte ad similitudinem duodecim apostolorum, quibus præficitur iudex, vt Christus, argumento etiam eius quod dicitur in. c. nõ debet de consangui. & affini. Et nota q iudex non potest esse scriba in causis sui officij, nisi in leuibus, vel iurisd. volutariæ, Bal. in. l. i. §. huius. ff. de iusti. & iur. Bar. in l. iubemus sane. C. de sacros. eccles. per illum tex.

b ¶ Ad breuia. De iure iudex eligit notarium, vel notarios actuarios sui fori. c. quoniam contra de probati. ibi publicam adhibeat, si potest habere p sonam, & ibi materia late per moder. Et an possit iudex variare. Item quando impeditus est notarius, an alius possit prosequi? Vide p Bal. in. l. i. C. de sportu. & Bar. in. l. cum sententiam. C. de senten. tit. generali, & vbi non est sic deputatus non potest conficere acta, etiã de

d ¶ Omnia acta. Quatuordecim quæ sunt in numero actorũ ponẽda recẽsentur in c. quoniã cõtra falsam extra de probat. & habetur ĩ l. acta. ff. de re iud. Et an instrumẽtũ dicatur de actis? ponit Inno. in. c. eũ in iure peritus in fin. de off. deleg. vbi dicit q instrumentum nõ est de actis, sed ipsa pductio, habetur per moder. in l. ij. C. de eden. intellige tamẽ nisi ĩ causis breuioribus, tunc. n. nulla scriptura requiritur, sed statur iudicis relationi, vt habetur in d. c. quoniã cõtra falsam.

e ¶ Et senteñtias. Ergo sentẽtia non dicitur de actis. Sed in iure nostro sumi possunt argumenta hinc inde, late traditur in d. c. quoniam cõtra falsam in notabilibus extra de probati. videtur magis communis opi. ut sit de actis. Vide consil. Bal. 137. ad officium lib. iij.

f ¶ Clare & distincte. Et sic quatuor sunt, quæ incumbunt notario facere. Primũ, vt vniuersa acta conscribat iuxta iudicis præceptum, apponendo locum, & tempus scripturæ. Secundũ, vt actorũ exẽpla tradat partibus. Tertiũ, vt actorũ originalia pænes se retineat, vt si qd difficultatis postea emerserit recurrere possit is cuius interesse agitur. Quartũ, vt in forma publica in Archiuo publico ea deponat, retento semper, vt dictum est originali apud se.

g ¶ Copiam. Dic q acta iudiciali

tenti, dumtamen sua interesse iurauerit, uel eius pro quo copia peteretur, facta ei solutione de eo quod pro prædictis solui deberet, originali semper penes[a] eum retento, quem uolumus nullo modo accommodari, sub pœna cuilibet contrafacienti, & pro qualibet uice centum solidorum Bon. per D. potestatem de facto dictis notariis contrafaciẽtibus auferenda, & pro quarta parte sibi applicanda, & cameræ D. N. pro aliis tribus partibus. ⁋Item teneantur scribere Cridas, seu proclamationes bonorum quascunque ad commune Bono. spectantes, & dies feriatos clare, & distinctẽ, & Multas, & Credẽtias eis impositas, & Attestatiões testiũ per eos receptorũ secretas[b] retinere quãdiu debuerint ppalari, uel publicari, Solutiõesq́ recipere secundum formã statutorum de hoc loquetium, & facere omnia eis cõmissa ex forma dictorum statutorũ. ⁋Mandantes quod quilibet Nota. ad ciuilia, discha, & officia prædicta deputatorum, uel deputandorum, electorum, uel eligendorum, & quilibet alius notarius ciuis, uel forensis cujuscunque conditionis existat, & etiã notarij quorũcũq; iudicum de causis ciuilibus ex ordinaria, uel delegata iurisdictione cognoscẽtiũ, & tã principaliũ quàm appellationum infra tres menses deposito suo offitio, uel a die latæ sententiæ iudicis delegati teneantur, & debeant in publicã formã[c], facta eis solutione de cõpetẽti mercede, in uno foleo, seu quaderno in chartis mẽbranis eiusdẽ formæ ad formã chartarũ, librorũ, memorialiũ,

dicialia, siue ciuilia, siue criminalia debent edi litigatoribus, vt probatur in l. ij. C. de eden. In tantum quod si non edantur poterit appellari, vt l. ii. C. vt lit. pẽden. & c. G. perpetuus de fid. instru. probatur ista regula per tex. in l. i. §. edẽda. ff. de eden. & Ratio est, quia acta eo ipso quod facta sunt, censentur communia alteri parti. & si non vult edere præsumitur in dolo, secundum Alex. in. l. vbi adhuc. ff. de eden. pro quo, tex. in l. nõ potest dolo. ff. de regu. iur. Potest etiam assignari alia ratio, quia editio actorum est species defensionis. quia fit ad hũc effectum, vt cognoscat reus, an velit cedere, vel cõtendere. l. i. in princ. ff. de eden. auth. offeratur. C. de lit. cõtest. Item fit ad effectum inuestigandę veritatis, vt in d. l. is apud quem. Nam habita copia facilius quis potest respõdere contitendo, vel obiiciendo. & sic merita causarum partium assertione panduntur. l. fin. C. si per uim, uel alio modo absentis possess. &c. Vnde iudex poterit de ueritate causę facilius iudicare. Circa quam regulam, Vide Marcum Mantuã lib. iij. obseruationum obseruati. xxviij. & Petr. Paul. Parisi. in c. quoniã cõtra nu. 29. & 39. de probati. Quam limita, primo, si tamen iudice mandante talis editio fiat, alias sine mandato iudicis non potest notarius astringi, prout tenet Bal. per illũ tex. in verbo iubebit in. d. l. is apud quem col. i. & ibi Paul. de Cast. Secundo limita non procedere in attestationibus testiũ, quæ ante publicationem edi nõ debent, sed esse secretę pœnes iudicẽ timore subornationis, vt est gl. ind. l. is apud quem per illum tex. secundum quintam lecturam, & ibi Bal. hoc expresse tenet nu. 9. Vbi allegat tex. in. §. qua vero in auth. de testibus. col. vii. Tertio limita dumnio do operatur salarium tabellioni, de quo dicam infra in statuto de Solutionibus scripturarum. Item & quarto fallit in interrogatorijs testium donec sunt occulta, ita Abb. in. c. per tuas de testi. Alex. in d. l. is apud quem. Quinto in allegationibus iuris, quæ si sint in actis productę, non debent edi alteri parti. ita Innoc. in. c. per tuas præallegato. Alex. in auth. iubemus. C. de iudic. Matth. de Afflicti. lib. primo cõstit. Neapolit. Rub. 27. nu. 29. in finalib. verbis, & ita non procedit dictum Ias. in l. i. §. edenda. ff. de eden. prout reprobauit Philippus Deci. in d. l. is apud quem nu. xx. vbi Purpura. num. 94. & hanc opinionem Inno. tenet etiam Romanus singul. 262.

a ¶ Penes eum. Et per hoc expedita est quęstio qua quęritur quid si iudex dicat quod velit acta remanere penes eum, & notarius velit quod penes se? Certe præferendus est scriptor, vt hic. Idemq; probatur in d. c. quoniam cõtra. & ratio est, quia si de sua scriptura dubitaretur, posset sibi periculum imminere. Propterea interest, vt penes se remaneant. & cõstat etiam ex iuramento, quod ipse notarius præstat, de quo in cap. sicut. ne clerici, vel mona.

b ¶ Secretas. Adde quę dixi in statuto de generali officio omni. iudi. in glo. secreto: Et adde. l. qui falsa, vel varia. ff. de testi. vbi punitur testis qui reuelauit testificationem suam parti, & l. si quis aliquid. §. si quis instrumentum. ff. de pœn.

c ¶ In publicam formam. Et ita duplicata sunt, vt originalia remaneãt semper penes notarium, & authenticum trãsumptũ in camera publica ad perpetuam cõseruationem, vt docet Abb. in c. quoniam contra col. iij. de probati. reducendo varia iura ad concordiam isto modo.

Omnes

contractuum, & ultimarum uoluntatũ scribere, & registrare, seu scribi, & registrari facere in publicam formam secũdum formam nostrorum statutorum, omnes sententias[a] diffinitiuas, uel in causa declarationis iusti præcij, seu latas in causa hypothecaria, aut alia quacunq; causa latas, & datas suo tempore, & per eos scriptas super quantitate, re mobili, uel immobili, uel facto, uel summæ prætij, uel extimationis uiginti quinq; librarum Bonon. ¶ Et præcepta facta in confessum, uel conuictum, siue ante litem contestatam, siue post excedentia quantitatem prædictam uiginti quinq; librarum Bonon. ¶ Et recognitiones factas de scriptis priuatis excedentibus summam prædictam, uiginti quinq; librarum Bonon. uel ab inde supra. ¶ Et etiam confessiones, & obligationes quascunq; in iudicio factas excedentes summam prædictam, nisi fierẽt dictæ confessiones necessario, uel in cõsequentiam in causis, seu controuersiis coram eis motis respondendo põsitionibus, uel aliis interrogationibus, siue ante contradictionem factam petitioni actoris, siue post. ¶ Et omnes declarationes præciorum, & rerum acceptarũ seu quæ acciperentur uigore pacti præcarii, uel de ingrediendo, uel alterius cõuentionis excedentis summam prædictam, Exceptis sententiis, quæ ferrentur, seu darentur super captura, & seu super tenuta dãda, uel data confirmanda, uel reuocãda, uel annullanda, & omnibus[b], & singulis actis ex quibus aliquod Bannum debiti formatum, uel sequutum fuerit a uigintiquinq; lib. supra nomine sortis, ¶ Et ipsum Foleũ seu Quadernum, una cum subscriptione, dare, seu consignare, & dimittere ad Cameram actorum populi Bonon. ac penes alterum ex notariis, seu officialibus

a ¶ Omnes sententias. Male obseruatur hodierno tẽpore, licet fuerit multum salutaris prouisio.

b ¶ Omnibus. Scilicet exceptis, ratio quia hi actus sunt temporales non ad perpetuam memoriã pertinentes.

dictæ

dictæ cameræ deputatis. ¶ Ac etiam ponere, & scribere in uno libro in chartis membranis, omnes, & singulas fideiussiones quorumcunq; Massariorum Comitatus Bonon. per ipsos notarios recipiendas, & ipsum librum ad dictam cameram actorum, ac penes dictos officiales cameræ deponere, & assignare, sub pœna librarum uigintiquinque Bono. ¶ Quibus scripturis, libris, & sententijs in dicta camera, ut supra positis, & scripturis in desumptis secundum formam nostrorum statutorum, plena fides adhibeatur, & detur nisi ab ipsis sententiis fuerit appellatũ, uel prouocatum, uel de earum nullitate legitime propositum.

¶ Quibus casibus, & quolibet eorum poni debeant ipse sententiæ ad camerã actorum prædictam infra tres menses immediate, postquam ipsæ sententiæ, uel earum confirmatoriæ in totum, uel pro parte transiuerint in rem iudicatam, quæ sentẽtiæ in causa, uel causis appellationũ, seu quærelarum latæ, si erunt simpliciter confirmatoriæ[a] primæ sententiæ, necessario poni non debeant ad dictam cameram, sed sufficiat primam sententiam suo debito tempore in dicta camera esse depositam, ut supra. Si uero dictæ sententiæ in causis appellationum, uel quærelarũ latæ, essent in totum, uel pro parte a primis sententiis diformes, aut ipsarũ primarum sententiarum reformatoriæ, uel infirmatoriæ in totum, uel pro parte, tunc tales sententiæ modo, & forma ac tempore prædictis deponi debeãt in camera prædicta, Et quod pro omnibus ipsis sentẽtiis, sic depositis in dicta camera, & contentis in eis continue præsumatur[b], & eis stetur: Non obstante quod acta talis sententiæ, uel sententiarum, de quibus supradictum est, uel aliqua pars earum

a ¶ Confirmatoriæ. Certe quando secunda sententia expresse cõfirmat primam, agitur ex secunda confirmante, non autem ex confirmata, iuxta cõmunem opinionem doctorum post Huguti. glossatoris in l. eos C. de appel. ideo etiam debuisset in Archiuo deponi ista confirmatoria, Sed respõde, ꝙ parum refert, quia si prima tantum conseruabitur diligẽter, agetur ex ea, etiam si secunda nõ reperiretur: Sin autẽ reperietur agetur ex ea. secunda, vt dicebam, vides ergo ꝙ non posset conseruari secuuda sine prima, Bene autem potest conseruari prima absq; secũda, vt pareatur ergo expensis incamerationis ita fuit optime deliberatum.

b ¶ Præsumatur. Et quo ad rectitudinem, & quo ad processum, vt rite conceptum, & hoc modo tollũtur varie doctor. altercationes i. c. quoniã cõtra, vbi Abb. col. vi. nu. xxiij. in casu quando non sit appellatum a sententia, vel. app. fuit deserta, ponit quinque opiniones quo ad d. rectitudinẽ processus præsumẽdam. ibi videndum seriose.

rum

rum non reperiretur facta, uel negaretur legitimè facta eſſe, uel aliquid de cõtentis in eis, niſi apparerent acta non legitimè facta eſſe per productionẽ proceſſus, ſeu actorum talis ſententiæ, uel per aliam publicam ſcripturã. ¶ Illa uero acta quæ ad Camer ã actorũ ſunt ponenda, ut ſupra, confesſiones, præcepta, & regiſtrationes, declarationes, & ſententiæ, quæ modo prædicto non fuerint auctenticata, & ſeu auctẽticatæ, conſignata, & conſignatæ careant[a] uiribus, & effectu, & nullius ſint momenti. Ad quã conſignationem fiendã teneãtur modo prædicto dicti notarii, ſoluta eis cõpetẽti mercede, ſub pœna librarũ uigintiquinq; Bo. pro qualibet ſentẽtia, præcepto, ſeu actis, & aliis omnibus prædictis non conſignatis, ut ſupra: fecerit pro diſponendo prædicta ad dictam Cameram commisſione prædicta applicanda parti in cuius fauorem facta, ſeu lata fuerit, ſi ſolutionem ſalarii ſiue mercedis notarii dictæ cauſæ fecerit, quæ pœna exigi ualeat infra Bienium tãtũ a die prolationis eiuſdẽ ſentẽtiæ. ¶ Et Poteſtas, & quilibet iudex ſuper prædictis additus ad inſtantiã dicti Notarii de facto cõpellere teneatur tales ſalarium prædictum ſoluere debẽtes ad ſolutionem dicti ſalarii. Et ꝙ etiam dicti notarii cogi posſint, & debeant sũmarie, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicii, de facto, abſq; proceſſu, & condemnatione fienda, realiter, & perſonaliter per D. poteſtatẽ Bon. uel eius Vicarium ad ponendũ prædicta ad dictam Cameram actorum, & facta eis debita ſolutione, ut ſupra, Sub pœna ipſi D. poteſtati, & Vicario, & cuilibet eorum qui reqiſitus fuerit ſuper hoc, & negligens, ducentarũ librarum Bon. tẽpore ſindicatus, de facto auferẽda, & retinenda. ¶ Prouidentes ꝙ ſi contingat

b ¶ Careant. An ſtatutũ ualeát nullãs i nſtrumẽta, & acta, ſi infra tempus præfixum non ponãtur ad cameram actorum? vide ꝙ ſic per Alex. conſi. cxix. quoniam omne datum, col. 4. nu. 14. vol. 4. poſt Io. Cal. in ſua diſputatiõe incip. Bononienſi ſtatuto cauetur, ꝙ irritũ &c. Et iſta negatiua probabitur per excusſionem actorum, Alex. conſi. xvi. in cauſa & lite nu. xviii. ver. reſpondeo volum. v. & conſ. cxix. volu. vi.

¶ Fecerit. Hęc verba uſq ad illa applicanda &c. turbant conſtructionem & melius ſtaret tex. abſq; illis.

aliquem Notarium mori, uel absentari ex necessaria, uel probabili causa, uel infirmitate impediri duráte eius officio, uel post, ante tempus datum ad deponendum sententias, confessiones, præcepta, & alia supradicta; ille cui commissæ fuerint Rogationes, & acta ipsius notarii, possit prædicta, & quodlibet prædictorum extendere, & publicare secundum formam statutorum de Rogationibus, & scripturis notariorũ mortuorum, uel absentium conseruãdis, & reficiendis, & demum illa deponere ad Cameram actorum infra dictum tempus, uel post, infra duos menses a die commissionis factæ sub pœna prædicta. Et tali depositione facta adhibeatur fides prædictis scripturis: & eandem uim habeant ac si fuissent scriptæ, & depositæ manu dicti notarii defuncti, uel absentis, ut supra.

DE ELECTIONE NVNTIORVM communis Bononiæ, & ipsorum officio.

ORdinamus q de mense Ianuarii omni anno fiat electio Nuntiorum[a] communis Bonon. qui durare debeant per totum annum, & eligantur uiginti ad min[9] si haberi poterint, quæ electio[b] fiat facta Crida in palatio, & super schalis palatii, tẽpore & hora iuridicis, quod quicũq uoluerint esse Nuntii cõmunis Bon. ueniant coram defensoribus officii procurationis iuriũ cõmunis Bonon. uel coram defensoribus iurium communis ad faciendum se scribi. ¶ Et qui uenerint, & scribi se fecerint: & idonee satisfederint, sint, & esse intelligantur electi. Et eligantur Nuntii si qui potuerint haberi, qui sciant[c] scribere, & legere. Et quilibet possit esse Nũtius si præstet securitatẽ[d]

a NVntiorum. Nuntius est persona publica, a iudice vel superiore constituta, ad faciendum citationes, relationes, executiones, & similia ministeria, iudicis, iuris, vel consuetudinis cõmissione, ita Marian. difiniuit in tract. de citat. articulo ix. vbi ponit plura diuersa nomina quibus nominari solent tales personę, post Specul. in titulo de citat. §. sequitur col. ij. cui adde Cassan. in libro consuet. Burg. rub. i. §. vi. glo. i. vbi ponit totam materiam nuntiorũ ac plures casus decisos, ad quem recurrendũ est omnino, & tu infere totam gl. Bar. in extrauag. ad reprim. in gl. per nuntium, & quæ ponit Specul. in titulo de executore.

b ¶ Electio. De iure, circũscripto hoc statuto, dicit Aug. in tract. de malef. in glo. Petro nuntio publico, q Ordinarius põt nũtiũ generalẽ iuxta limites suç iurisditionis creare, & etiã delegatus i causis sibi cõmissis, pro quo est tex. i l. ij. C. de Sportul. & in auth. de iudicibus. §. necessitatem, & ratio est, quia concessa iurisdictione, videntur concessa omnia sine quibus non posset illa commode expediri, c. præterea, & c. ex literis, extra de off. deleg. & l. ij. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. immo etiam Arbitri hoc possunt, vt est tex. notabilis i l. sed si interpellatur arbit. ff. de arbitr. possunt etiam vti nũtijs Superiorũ iudicum, vt est tex. in auth. de defens. ciuit. §. deinde eos, ibi ex prouinciali officio, & tenet Bar. in extrauag. ad reprim. in verbo per Nuntium, & de tali electione debet confici publicum instrumentum, Marian. in tract. de citat. articulo. x. vbi tangit an possit variari facta electione huiusmodi? & ideo apparet dicendum q licet alias iudex possit dare cõmissionem uni particulari de citando aliquẽ, vel etiã ipsi actori, ut notat. in. l. iuste possidet. ff. de acquir. possess. tamen potestas non posset, cum ei sit sublata facultas eligendi Nuntios.

c ¶ Sciant. Nota hic literatum præferri illiterato, instit. de excusat. tut. vbi gl. notat allegãdo iura, & casus similes, & doctores abunde congerunt ibi casus plures.

d ¶ Securitatem. Quia plerunq; hi tales sunt pauperes, Sed scm̃ ius authenticorum, vt habetur in auth. de iudicibus, & vt nullatenus. §. nullo. cauetur expresse, q tales debeant eligi qui sint locupletes, vnde dicerẽ si essent tales sufficere nudam cautionem cum obligatione bonorum suorum, ad notat. Decis. Bar. in l. quicunq; , la secunda. C. de fund. patrimonialib. vbi formaliter loquitur in similibus casibus, Alex. allegat alia iura in consilio. xxxv. num. xv. lib. ij. vbi videri potest, cuius dictis addas, q etiam si diues non sit, & præstaret pignora, dicitur satis dedisse, l. i. §. iubet. ff. de collat. bonorum, & notãt Doct. in. l. i. ff. qui satisd. cogantur, & quicquid dictum sit, eliguntur cum periculo eligentium, vt est tex. in auth. de iudicibus. §. his qui.

Scutifer.

de libris uigintiquinq; Bononi. de suo officio bene, & legaliter faciendo, & de saluando, custodiendo, præsentando, & restituendo omnia, & singula pignora, quæ acceperint, uel alias res, quæ ad eius manus peruenerint, ad uoluntatem iudicis de cuius mãdato pignorationem fecerint, uel alterius potestatẽ habentis, & de consignando, & deponẽdo ea quæ cõsignare, & deponere debebũt ad Massarolum communis Bonon. uel pœnes idoneam personam secundum formam iuris, & statutorum communis Bono.

¶ Dũ tamen fuerit cõtinuus habitator ciuitatis, uel burgorum spacio quinq; annorum cum tota sua familia, Et qui non fuerit condemnatus, uel publicatus pro aliqua falsitate, Et non possit esse Nuntius communis Bononiæ aliquis Scutifer[a], uel infamis[b], uel infamata persona.

¶ Quæ securitates præstari debeant per dictos Nuntios coram officialibus officio procurationis iurium communis Bono. & suis defensoribus per totum mensem Ianuarii, cuiuslibet anni.

¶ Et habeãt, & habere, & portare debeant quilibet ipsorum Nuntiorum, unam capellinam[c] panni rubei super qua sint intersignia, ut sequens scriptura declarat, & supra, arma communis Bono. super frontem, & faciem, uel de panno, uel picta, uel de argento per modum scuti longitudinis trium Vntiarum ad minus, & non aliqua insignia alia: Et teneantur continue portare in capite, & taliter quod dicta arma & insignia apparenter uideantur, & talis sit Capellina, & tali modo portetur, quod intersignia prædicta non Occultentur in Capite, in palatio communis Bonon. & per plateam communis Bononiæ, & pertinentias palatii: & plateæ.

¶ Et quando uadunt per Ciuitatem,

a ¶ Scutifer. Idest famulus alicuius priuati hominis ita accipitur in statuto crimin. de pœna Scutiferorum, Nec seruus quia publicũ officium est, quod per seruum non expeditur, vt. ff. de reg. iur. l. in his officijs, & in terminis Spec. titulo de executo. §. primo. eadem ratione nec fœmine iuxta l. fœminę. ff. de reg. iur.

b ¶ Infamis. Sunt opiniones inter Doct. in puncto iuris: habetur materia per Ang. in tract. de malef. in glo. nuntio publico, facit l. nec infames. C. de decur. lib. x. & Bar. in extrauag. ad reprimend. in ver. per Nuntium, facit, dicit ipse, quia infamis potest esse procurator. §. fin. instit. de excep. vt Marian. allegat in tract. de cita. articulo. x. in princip. Augustinus vero Ariminensis in add. ad tract. Ang. in verbo Petro publico dubitauit. Vide si libet, etiam Gondisl. de villa diego in tract. de legato, secunda q. quartæ partis. Nunquid autem intelligatur ẽt de infami infamia facti? pendet meo iudicio ab illo articulo, An infamis infamia facti repellatur a testimonio totaliter, An vero diminuatur de fide? de quo articulo, Ias. in l. cunctos populos nu. xxxxvij. C. de summa trin. & fide catho. Sed vide tu tex. in Auth. de iudicib. & vt nullatenus. §. nullo. coll. vi. vbi dicitur q; iudex habet eligere Nũtios probatos, & locupletes, probatos intelligo. id est probatæ vitæ, & sine macula honoris, quod concordat cum tex. nostro, Vide Fely. in c. prudẽtiam ad fi. extra de off. deleg.

c ¶ Capellinam. Hoc erat inductum optima ratione, licet hodie non obseruetur, ne quisquam valeret excusare se, dicendo nõ cognouisse eũ pro Nũtio, vt dicit Marian. in d. tract. art. xii. nu. xxx. sed totus ille articulus est inspiciendus ad materiam vberrimam. Et aliquid per Gondislaum in tract. de legato in quarta. q. quartę partis princip. Et Afflict. in com. consuet. Neap. incipiente Edictorum num. 6. Et Specul. in titulo de citatione. §. sequitur vers. quandoq; fit per edicta col. ii. & Bar. etiam tangit in extrauag. ad reprim. in glo. per Nũtium, vbi subdit, ex eo q; apparet, q; talis uersatur in curia iudicis, q; talis est Nuntius, & q; possint per eum citari omnes subditi, Præterea cũ habeãt literas iudicis præsumuntur date, & sic Nũtius. Bar. in extraua. ad reprim. in verbo per literas.

& comitatum pro aliqua ambasiata illas debeāt portare in capite. Ita quod appareant,[a] & non aliter sub pœna decem solidorum Bon. pro qualibet uice pro quolibet. Et nihilominus non defferens, seu portans capellinā utsupra possit uerberari impune,[b] sine sanguinis[c] effusione. ¶ Iurēt[d] autem prædicti Nuntij tempore quo satisdabunt q̄ bona fide, & sine fraude faciēt ambasiatas eis impositas a quocunq̄ officiali communis Bononiæ, & ipsas referēt coram eo[e] uel eis, qui dictam ambasiatam iniunxerint. ¶ Et non possit aliquis Nuntius recusare[f], & facere aliquas ambasiatas, pignorationes, sequestrationes, detentiones, uel aliquid aliud quod ad officiū Nuntiorum pertineat, nisi iusta & probabili causa, de qua incontinenti facere fidem teneatur coram officialibus de quorum commissione uel mandato irent, seu ire deberent, sub pœna solidorum[g] uiginti Bon. pro quolibet, & qualibet uice, per D. Iudicem Ursi de facto auferenda. ¶ Et q̄ requisitus fuerit, & q̄ recusauerit stetur sacramento conquerentis. ¶ Quibus Nuntijs licentiam cōcedimus posse habere, & recipere pro merito[h] eorum laboris infrascriptam quantitatem pecuniæ, uidelicet pro citatione facienda de aliquo in palatio, seu aliquo ex Palatijs quatuor denarios in ciuitate Bon. intra seraglia. Et infra seraglia, & in burgis pro qualibet citatione sex denarios. Et pro qualibet citatione facienda extra ciuitatē Bon. in burgis, uel suburbijs dictæ ciuit. duodecim denarios. Extra uero dictos burgos in guardia, pro uno tātum Milliari[i] solidos duos, Et pro quolibet alio Milliari sex denarios paruos ubicūque fuerit per Comitatum, uel districtum. Et pro quolibet Milliari tantum si fuerit una citatiō de una persona, seu plu-

a ¶ Appareant: Non enim sufficit habere signum & portare nisi taliter habeat q̄ inspici possit. l. sed & si pupillus. §. 1. ff. de institor. act. l. palam. ff. de verbo. significatio.

b ¶ Impune: Scilicet a quocunq;, pro vt etiam dicit Flor. in. l. si putator. ff. ad. l. aquil. Bar. in. l. prohibitum. C. de iur. fis. lib. x. allegat in argumentum. l. item apud Labeonem. §. si quis virginem. ff. de iniur. iuncta. l. si quis ignorans. ff. locati.

c ¶ Sine sanguinis: Moderata correctio pmittitur, non autem concessa est potestas in immensum. l. 1. C. emend. propinq. & de emend. ser. cum ibi signaris per glo.

d ¶ Iurēt. Vt scilicet credi possit iuxta notata per glo. & Inno. in. c. quoniā contra de probat. & notatur in. c. cum parati de appellat. argumento. C. de fid. instru. l. comparatio n[illegible]s &. C. de secūd. nup. l. hac edictali. §. his illud Bar. vero in extrauag. ad reprim. in ver. nūtius dicebat q̄ licet nunnius nō iuret tamen potest exercere officium suum argumento auth. decernimus. C. de abollit. Latius Augustinus Arim. in Add. ad Ang. ī tract. de malefi. in gl. petro publico col. 2. in 2. additione.

e ¶ Coram eo. Caue quia adimpletur statutum si referat notario actorum Iudice postea certificato, vt Bar. dicit in. l. si finita. §. Iulia. nu. 19. ff. de dā. infect. Et ita est interprætata vetus consuetudo, vt inquit Marian. in tract. de citat. art. xiii. num. 2. quicquid credat Ang. ī d. §. Iuli. Eo q̄ relatio, & productio instrumentorum, & actorum sunt actus probatorij.

f ¶ Recusare: Hoc prouenit ratione suscepti offitij, argumento. l. 1. §. maxime. ff. nau. caup. stab. vnde dicit Host. in summa de fid. instrum. §. de quibus, q̄ si tabellio est requisitus & noluerit cōficere instrumentum est periurus, & debet priuari offitio, quod reputat notab. D. Card. in clem. j. in. xiii. not. de iure iur. & Bal. in Rub. C. de fid. instru. col. 2. vers. sed dubitatur, referunt Moder. in. c. quoniam cōtra de probat.

g ¶ Solidorum. xx. Hęc est particularis pœna isto casu, aliàs vbi aliquo modo exercuerit officium contra vel præter debitā formam cōdemnatur in 25. libr. Bon. & perpetuo nuncius esse non potest, & ab ipso officio tāquā falsarius repellitur, & q̄libet possit accusare, & denūtiare, vt latius trad. in statuto de pœna nunciorum, quod est inter criminalia statuta.

h ¶ Pro merito. Dignus enim est mercenarius mercede sua arg. l. si remunerandi. ff. mand. & not. p Cy. & Baldum in. l. 1. C. illo met. titulo. l. 1. ff. de variis & extraordi. cognit. c. ecclesiasticis. xij. q. 2. c. eum in officiis de testam.

i ¶ Milliari. Dic q̄ ī dimēsione horū milliariū attēditur iter consuetū, non autē indirectum Bar. in. l. non solū. §. qui testamento de excus. tutorū, & Bar. in. l. veteres. ff. de itin. actu quę priua. vbi punctaliter infert contra nuncios qui debent habere tantum pro quolibet milliari, q̄ illis non debet prodesse si fecerint viam lōgiorem cum potuissent facere breuiorem, Cepola in. l. in itinere. ff. de verbo. signifi. Et non ommittas videre distinct.

tribus in una familia. ¶ Si uero multas citauerit,& diuersas personas per comitatum Bonon. in uno uiatico, tunc habeat:& habere debeat pro suo salario pro qualibet citatione solidos duos Bono. ¶ Et pro qualibet crida fienda sine testibus, octo denarios: si crida facta fuerit in ciuitate Bononiæ uel burgis: si uero cum testi. in ciuitate uel burgis unũ solidum. Et si fiat crida in districtu sine testi. pro qualibet crida octo denarios, duos pro primo milliari : & pro quolibet alio milliari sex denarios. Si autẽ cum testibus,& sono cãpanæ pro qualibet crida, duodecim denarios, & ultra ad rationem prædictam pro quolibet milliari. ¶ De tenuta dãda in ciuitate: uel burgis siue ex primo decreto, siue ex secundo decreto, solidos duos Bono. Et si in guardia daretur tantumdẽ,& ultra pro primo milliari duos solidos Bo. & pro quolibet alio milliari, sex denarios Bon. ut supra, ¶ Pro qualibet pro clamatione quæ fieret ratione subhastationis alicuius, uel alia causa, duodecim denarios paruos Bon. ut supra si fiat in ciuitate Bono. uel burgis, si autẽ in guardia tantumdem,& ultra ad rationẽ cuiuslibet milliaris, ut supra proxime dictũ est ¶ Pro quolibet pignore accipiẽdo in ciuitate, uel burgis pro contumacia unum solidũ Bo. & totidẽ in guardia,& ultra ad rationem prædictã pro miliari. si uero pro executione sententiæ, uel præcepti,& pro quãtitate librarum decem,& ab inde infra habere debeat solidos duos Bon. A decem uero libris supra usque ad centum libras habere debeat solidos quattuor. A centũ libris supra quantacunque sit quãtitas solidos decem Bono. ¶ Pro qualibet sequestratione facta in ciuitate, uel burgis unum solidum,& totidem in guardia, & ultra ad rationem prædictam.

¶Pro faciendo præcepto ꝙ aliquis tanquam suspectus compareat ad satisdandum pro aliquo homine detinendo in Ciuitate, uel Burgis si fuerit de quãtitate uigintiquinq; librarum, & abinde infra quotcunq; sint nũtii, uel alii, solidos octo Bonon. & abinde supra usque ad centum libras. Quindecim solidos, & a centum libris supra quãtacunq; sit quãtitas personæ detinentis solidos .xx. Bono. & non ultra si fuerit in ciuita. Bon. Et si fuerit in guardia ciui. habeant ultra dictum salarium dimidiam dicti salarii. Et si fuerit in comitatu habeant duplum salarium suprascripti taxati, & declarati ut supra. ¶Et quando uadũt ad aliquam iustitiam faciendam de aliquo condemnato per ciuitatem Bono. uel Burgos duodecim denarios expensis custodis carcerum pro quolibet nũtio, quotcunq; sint qui iustitiam patiantur, & si fiat iustitia extra ciuitatem Bono. duos solidos Bononi. expensis custodis dictorum carcerum pro quolibet nuntio, quotcunq; sint qui iudicium patiantur. ¶Et dicimus quod ad aliquam iustitiam faciendam non possint ire ultra quam duo nuntii. ¶Et si de mandato D. potestatis, uel alicuius Iudicis, uel militis, uel notarii irent in seruitium communis per ciuitatem Bon. uel burgos nihil habeant, si uero per guardiã tantum solidos quinque pro quolibet die, & ultra [a] non possint recipere ab aliquo Massario, uel cõmuni alicuius terræ, uel ab aliqua singulari persona etiã sponte dare uolente, nec etiam pro expensis ¶Item dicimus ꝙ unus nuntius tantum de die stare debeat ad seruitiũ D. potestatis Bon. & ei seruiendum, & suæ curiæ, & duo de nocte & non plus, dum tamen aliquis nuntius, uel familiaris D. Correctoris societatis Notariorũ seu dictæ societatis ad prædicta cogi uel

¶Et ultra. Qu d male a obseruatur hodiernis tẽporibus, plusq. n. nota est exactorum illicita auaritia iux. l. illicitas. §. fina. ff. de off. præsidis, alibi vocatur publica, venalisq; perfidia, in. l. ne diu C. de pœnis vbi singulariter statuit Imperator & in absentes sententiã condemnatoriam feri posse, contra regulã . l. absentẽ ff. de pœnis. Lucas de pœna latius. C. de numerarus. l. 2. lib. xii.

grauari non possit. ¶ Volentes etiam quod omnes nuntii cōmunis ambasiatas eis impositas facere teneantur secundum quod[a] fuerit eis iniūctum[b], per seipsos & non per alium[c], & personaliter[d] ad quos mittant, si inuenerint. ¶ Et si non inuenerint, ad domum habitationis ipsorum ad quos mittuntur, ita quòd audiant[e], & intelligant ambasiatas, si inueniatur habitatio, uel ubi habitare cōsueuit, secundum formam statutorum de hoc loquentium. ¶ Et ultra prædicta teneantur dimittere dicto citato uel citādo, uel suæ domui, uel suæ familiæ, referendo singula singulis (ut supra dictū

a ¶ Secundum quod: Quia fines mandati sunt diligenter obseruandi. c. cum venerabili. ff. de officio legati. c. cum dilecta extra de rescrip. & l. diligenter. ff. mand. Et si nuncius exprimit citationis verba aliter q̄ iudex commiserit, citatio non arctat, glosa finalis in clem. secunda, vt lite pēd. vel si non seruat formam cōmissam non tenet citatio, secundum Inno. & sequitur Archi. xxiiii. q. iij. c. de illicita. Immo puniendus est nūcius pœna falsi, vide Marianum trac. de citat. articulo. 14. Nunquid autem Nuntius dicatur excedere fines mandati quando facit executionē citationis in certam personam in vim clausulæ generalis, & omnes alios quorum interest, fuit magna altercatio inter dominos Rotæ Romanę, vt videri potest in conclusione. 419. si impetretur. in nouis.

b ¶ Iniunctum: Scilicet a iudice, nam commissio iudicis habet de necessitate præcedere, vt not. Inno. Io. And. & dominus Ant. in. c. quoniam contra falsam extra de probationib. Bal. in. l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum, Saly. in. l. absentē. C. de accusat. col. v. vbi multum notabiliter loquitur. Vide late Marian. in tract. de citatione articulo. xi. Et ibi docet quomodo probatur commissio facta, nam probatur ex scriptura notarij procul dubio. An autē per testes vide ibi (remissiue tamen) dicā latius infra in statuto de modo citationum. §. item dicimus in glo. ex commissione.

c ¶ Per alium. Si tamen moriatur potest eius successor exequi, ita in terminis not. Ang. in auth. vt nulli iudicum. §. & hoc; Aliquid per Areti. in. l. fundi col. 2. ff. de acqui. pos. Caue etiā quia de iure videtur quod nūcius publicus demādat alteri collegæ, ex quo ambo sunt personæ publice, & probatæ, quod absq; dubio procedit quando præsupponeremus nuncium aliquo iusto impedimento detentū, puta, quia in itinere infirmatus esset & propterea alteri cōmisisset, argumēto. l. 1. C. de sportulis argumēto etiam. l. 1. §. huius rei. ff. de officio eius cui mād. est iurisd. Ipsam autem relationem nō potest talis nuntius facere per alium, cum nuntius sit quidā testis, ideo quando post factam executionem citationis infirmaretur, Iudex debet mittere ad domū eius pro habenda relatione, hæc fuit not. determinatio Baldi in. c. cum dilecti de dolo, & contumaria col. 4. in fi. refert Francus in. c. cum parati in fin, verbis extra de appellation. vide Math. de afflictis in constitutione regni incip. Citationis literę. & ratio est prædictorum, quia nuntij industria vsdetur electa, vt not. dicit Bal. in. c. fi. de dolo & cōtuma. vt refert Fely. in. c. cum dilecta nu. 40. de Rescriptis mandans reponi accurate, secus dicens in procuratore, vt per eum.

d ¶ Et personaliter. Vide & pondera statutum hoc velle quod nuntius prius debeat personam citandam perscrutari si inuenire possit aliàs citare debeat ad domum, & consequēter quod citatio ad domum dicitur in subsidium, nō autem dari censeatur electio nuntio, id quod est etiam secundum regulā iuris cōmunis quā affirmant Doc. in c. causam de dolo & cōtumana vbi Abb. & Ioā. de Imol. & Doc. post Bar. in. l. 4. §. prætor. ff. de dā. infecto, vbi formam cōmissionis ponet Bar. col. 1. quæ est similis huic, videlicet quod talis iudex commisit tali nuncio vt vadat, & diligēter perquirat per ciuitatē, & si eum repert præcipiat quod tali die veniat, & si non inuenerit citet ad domum suæ habitationis. Demum nuncius referat se sic fecisse & sufficit. Sed caue modo, quia infra de modo citationū. §. ordinamus insuper, verba aliter sunt concepta, videlicet quod sufficiat semel citari personaliter, vel bis ad domum, quæ verba videntur tribuere electionē ipsi nuntio, vel perquirendi citandum, vel immediate citare ad domum, & pro hac intelligentia est in terminis decisio Bar. in. d. §. prætor ait col. 3. ver sic. quæro quid si statutū dicat. Et sequuntur doc. in. d. c. causam, & Marianus in tractatu articulo 18. versi. circa. vij. speciem: nu. 32. defendendo ab obiectionibus nonnullis satis vrgētibus. Sed certe non caret difficultate illa decisio Bar. & contra eam tenet Mathasilanus conciuis noster not. 85. nota mirabile dictum; habet enim pro valde mirabili prædictam decis. tanq̄ Bar. elegerit quod potius statutum corrigat ius commune q̄ quod interprætetur secundum ius commune contra regulā doc. in materia extensionis per c. dilectus & c. ad audientiam de clericis nō resid. & in. c. ex parte de verbo. significatione, sed quicquid sit de ea in puncto iuris videtur quod in nostro statuto opi. Mathesil. vē dicet sibi locum attentis verbis quæ hic leguntur, & consequenter quod nuncius debeat prius discussionem diligentem facere si possit personam inuenire aliàs citatio ad domum non sufficiat, & simile huic statuto est aliud infra de modo citationū. §. debeat tamen nuncius &c. per quæ verba declaratio infertur ad. d. §. ordinamus supra citatum.

e ¶ Audiant. s. saltem illi de familia, qui possint referre, argumento. l. de pupillo. §. 1. ff. de no. oper. nunciat.

est) citationis cedulam[a] sibi dãdam per officialem de cuius cõmissione, uel mãdato fierent citationes, in qua cedula cõtineatur nomen[b] citati, ad cuius petitionem citetur, & cuius Iudicis, uel officialis commissione, uel mandato, & corã quo fierẽt dictæ citationes, & in quo die, uel termino debeant comparere, & nomen notarii ex cuius actis prædicta procedunt, & fiunt. ¶ Et si ultra prædictam solutionem receperit aliquis nuntius, uel contra, uel præter formam prædictam aliquid fecerit, cõmiserit, uel obmiserit, condemnetur uice qualibet per Vicarium D. potestatis Bon. uel Iudicẽ, uidelicet qui aditus fuerit ad petitionem cuiuslibet conquerentis, cuius sacramento stari debeat usque ad quadraginta solidos Bon. communi Bon. applicandos, & restituat quod accepit. Et credatur Massario cuiuslibet terræ denuntianti prædictos nuntios accepisse ultra dictum salarium cum sacramento ipsius massarii. Et nihilominus teneatur ad interesse parti sibi resarciendum summariũ, & de plano. Et ex obmissione dictæ scripturæ non propterea uitietur processus. ¶ Et dicimus quod nullus debeat uetare pignus alicui nuntio communis Bon. uolenti aliquem pignorare ex parte D. potestatis, uel suorum officialiũ, uel alterius officialis communis Bono. Pœna, uel Banno uiginti solidorum Bono. nisi prædicta[d] forma non[e] fuerit seruata. ¶ Et credatur[f] Nuntio quod ei pignus uetitum fuerit, nisi contrarium probaretur. Quæ pœna communi Bon. applicetur, & de facto exigatur etiam accusatione, denuntiatione, inquisitione seu condemnatione non præcedẽtibus ad petitionem eius qui petierit pignorati, & nullo petente mero officio, pignoratio committatur pro dicta pœna, etiã per eundẽ Iudicem, uel officialẽ qui

nunciat. Et. l. aut qui aliter. §. & si forte. ff. quod vi aut clã, latius dicetur infra de modo citationũ. §. si vero singula. psona.

a ¶ Cedulam. Barbara dictio pro eo quod schedulam dicere deberẽt, Quidam notant ambasciatam fieri debere mediante cedula, & sic per litteras, sed de iure quilibet etiã pedaneus potest citare, & per se ipsum & etiam per nũtiũ. l. Sancimus in fi. C. de iudicijs. l. sed si interpellatur. ff. de arbi. præterquam in citatione delegatorum Bar. in extrauaganti ad reprimendum, in verbo per nuntiũ. Ego autem dicerem quod citationes bene in nostra ciuitate fiunt in scriptis, secũdum formam statutorum nostrorum, sed quod quælibet ambasciata ita fieri debeat non approbat consuetudo, dicam infra de modo citationum. §. si vero singularis persona &c.

b ¶ Nomen. Immo exigitur etiam cognomen, vt euitetur æquiuocatio, vel taliter designari persona, vt facile deueniatur in cognitionẽ de certo corpore. l. certum. ff. si cer. petatur, ita in terminis glosatur tex. in. c. 2. de rescrip. in vj. nisi forte esset nomen valde famosum, vt illud Bidelli Accursij glosatoris, qui Gallo pressus proprio nomine vocabatur, testimonio illius in. l. hac cõsultissima. C. qui testa. fa. possunt. Et caue quia in .d. cedula multa alia debent apponi, prout causa, seu res super qua citatur, & locus ad quem comparere debeat citatus, & ita & taliter quod reddatur certus. Dicã latius infra in statuto de modo citationum.

c ¶ Vel per Iudicem. Hic pulchram dubitationem videas motam a Baldo in . l. nullus in fine. C. de testib. s. de Nuntio, qui habuit commissionem de citando aliquem existentem ĩ alterius territorio, qui retulit citasse, tamen falsum dicebat, quærit namq; a quo Iudice debeat puniri? et determinat Bal. quod ab illo cui fienda est relatio, seu qui cõmiserat præceptum de citando, quia in hoc delicto sola relatio est ens, citatio autem non facta nõ fuit ens. ideo non circunscribitur territorio, vel loco, quia locus est quid continens, at non essentia non continentur. Propterea dicit Aristoteles quod vacuum quasi non ens non continetur loco, quia ĩportat merã priuationẽ.

d ¶ Nisi prædicta. Forte hæc exceptio venit ad demonstrãdum, quod tunc potest vetari pignus, si constat formam commissionis non esse seruatam, & ratio videtur esse, quia faciẽti de facto, resisti potest etiam de facto. l. prohibitum & ibi notata. C. de iure fisci lib. x. c. qui resistit. xi. q. 3. nota gl. in . l. quoniam la. 2. C. de appellat. ad quam recurre, habes etiã bonum tex. in l. omnes. C. de decurionibus lib. x. &. l. contra nostra præcepta. C. de exacto. tribut. lib. xij. Vbi Lucas de pœna, & plures alias exceptiones, seu casus in quibus licitũ est resistere officialibus congerit Cassan. In cõ. cõsu. Burg. Rub. 1. §. vij. In gl. de simple rescousse nu. 4. & nu. 12. cum plurib. seq. vbi omnino uidebis quia cottidiani sunt.

e ¶ Nõ. Hæc negatiua abũdat, idem habetur alibi in. l. j. §. si quis ita ĩn fi. ff. de verbo. obligat. & in. l. fluminum. ff. de damno ĩfecto, cũ alijs simi. locis.

f ¶ Credatur. In tantum creditur

eum mandauerit pignorari, ipso facto omni iuris, solemnitate, ac exceptione reiecta, & obmissa. ¶ Volentes si plures fuerint citati, uel Cridati in ciuitate Bonon. uel guardia in eadem familia, seu uicinia prope se inuicem ad decem[a] perticas habitantes ꝙ pro una citatione & Crida habeatur, & pro una[b] tantum debeat satisfieri. Si uero in districtu plures citati, uel cridati fuerint habitantes in eadem familia, ꝙ similiter habeant, & satisfiat. ¶ Et si aliter habitarent tunc pro quolibet citato, & cridato ad rationem prædictam satisfiat. Dumtamen si in commitatu, uel districtu Bon. ultra numerum decem citarentur, uel cridarentur non liceat maius salarium quàm per decem petere, uel recipere ad rationem superius annotatam, & tunc dictus numerus, & ab inde supra quãtum ad milliaria pro una citatione, uel crida tantummodo habeatur. ¶ Et omnia pignora debeant deponere, & cõsignare penes idoneam personam in uicinia, terra, uel Contrata talis pignorati, seu ibi propinquã, uel alias secundum formam statutorum infra tertiam diem, sub pœna decem librarum Bonon. & de earum assignatione, & cõsignatione, relationẽ facere officiali de cuius mãdato ipsa pignoratio processerit, & per notarium d. offic. in actis scribi facere, sub eadem pœna, etiam nullo instãte, uel petẽte. ¶ Et similiter relationem[c] facere teneantur de quocunꝙ per eos detinendo de mandato alicuis officialis communis Bonon. pro debito communis Bonon. uel alicuius uniuersitatis, uel singularis personæ, ea die detentionis, uel sequenti, & in actis scribi facere ut supra sub eadem pœna eidẽ de facto in quolibet dictorum casuum auferenda per Vicarium D. Potestatis, uel iudicem Aquilæ, uel Vrsi, uel defen

creditur ꝙ si nũtius referat se induxisse talem in bonis tentis, & possessis per Titium, eius relationi stabitur, & dictum illius interim pro uero habebitur, quod notandũ est, ita ponit Saly. in l.ij. C. ne uxor pro marito p illum tex. & in l.i. C. de priuileg. fisci cum ibi notat. in glosa. Vide tamen Francum in c. cum parati de appella. nu. xxxvi. Et aduerte quia est magna cõtrouersia inter Doctores, an credendum sit ita simplici dicto Nuncii vilissimi hominis absq; testibus? vide de ea per Ioan. And. in addit. ad Specul. titulo de citationib. §. primo, & d. Ant. in c. cum parati de appellat. & latissime apud Marianum in suo sæpe citato tract. Articulo. xii. num. xii. cum seq. Et vide Cassaneum loco citato in superiori glosa num. xxvi. cum seq. vbi ponit casus in quibus non creditur nuntio referenti, & Ang. in tractatu Malefic. in verbo Petro publico &c. post Bar. in extrauag. ad reprim. in verbo per Nũtium, & per Decium in d. c. cum parati col. iiij. In quibus tamen casibus creditur (prout est regula riter) datur facultas probandi contrariũ, ex theorica generali quam ponunt scrib. in l. iiij. §. hoc autem. ff. de dam. inf. Frãcus in d. c. cum parati nu. xxxiij. latissime Tiraq. libro retractuum lign. §. iiij. gl. prima nu. vii. usq; ad finem illius glossę, vbi ponit regulam cũ nõ nullis limitationibus necessariis, estq; in indiuiduo gl. ĩ c. ꝓposuisti in verbo credatur. 82. dist. Alex. in. l. qui bona. §. dãni. ff. de damno infecto.

a ¶ Ad decem. Hic limitat verbum, vicinia, quando quidem alias verbum, vicinia, comprehendit totũ locum in quo vox clamãtis exaudiri potest, Bar. in l. si tertius. ff. de aqua pluuia arcenda, & Abbas in c. quosdam de presumption. Alber. & Ias. in l. nõ solum. in princip. ff. de noui operis nũciatione. Tiraquel. in tract. retractuum lig. §. i. gl. 9. nu. 21

b ¶ Pro vna. Facit in argumentum clem. ii. circa medium de Cẽsibus, vbi visitans plures ecclesias vna die non debet habere nisi vnam procurationẽ, ad idem c. fœlicis de Censibus in vi. vbi Dominicus in not.

c ¶ Relationem. Scilicet eadem die, vel sequenti, vt infra dicitur in detento personaliter.

FINIS.

ſores haueris applicanda pro dimidia communi Bonon. & pro alia dimidia parti cuius intereſſe uidetur ex relatione prædicta non facta. Et nihilominus relationem ipſam facere teneãtur, quas relationes Notarii actorum ſtatim ſcribere teneantur cum factæ fuerint ſub eadem pœna.

Finis primi libri.

Statut. Ciuit. Bonon.

LIBER SECVNDVS.

DE IVRE[a] REDDENDO[b] IN causis ciuilibus[c], & campanella[d] pulsanda.

RDINAMVS[e] quod semel[f] tantum[g] per dominum Potestatem Bononiæ, & eius Vicarium, ac Iudices[h], uel saltem[i] per Dominum Potestatem, uel eius Vicarium, & Iudicem Aquilæ qualibet die non fœriata[k] in Ciuilibus ex dispositione statutorum Bononiæ: Et qua iusto[l], seu legi-

a DE IVRE. Licet dixerit iureconsultus in l.ij.§.post originem.ff.de orig.iur. parum esse iura in ciuitate existere, nisi essent qui iura reddere possint, tamen etiam dici posset ex mente eius, parum esset si magistratus forent, nisi & ipsi actualiter ius redderent, & debito ordine, ideo compertenter ponitur hæc rubrica vt generalis.

b ¶Reddendo. Gerundiũ est, quod hic necessitatẽ importat, quam significationem nonnulli semper habere voluerunt in Rubrica. C. de eden. Sed male & docto. ibi reprehendunt cõmuniter, vel dic ꝙ hic designat factum quoddam, non effectum facti, vt dicit ibidẽ Cyn. circa illam Rubricam.

c ¶Ciuilibus. Tres enim in proposito, sunt species causarum, Alia enim ciuilis, Alia criminalis, Alia mixta, tradunt canoniste in Rub. de Iudi, & breuiter vera & communis cõclusio est ꝙ causa Ciuilis dicitur illa quando principaliter in iudicio agitur ad commodum priuatum, siue talis causa descẽdat ex delicto, siue ex contractu, causa vero Criminalis quãdo principaliter agitur ad cõmodum publicum, ex delicto tamen, seu ad publicam vindictam; Mixta uero est, quando applicatur fisco, & parti pro parte, Bar. in l. prætor in prin. ff. de sepul. viol. & ibi Alex. in spetie reprobat opinionẽ Abb. in d. Rub. de iudi. idẽ tenet Aret. ibi, & Fely. asserentes esse cõmunẽ, & Ias. in rubri. C. de iudicijs, latissime se diffundit Rober. Marant. in iiij. parte sui speculi. Sequitur ergo ꝙ ordo iste saltem ex toto non sit obseruandus in causis mixtis, & multo minus in criminalibus, licet quo ad mixtas aliqua ex parte obseruandus sit, puta vt tantum semel in die sedeant, & certa hora hic designata.

d ¶Campanella. Postquam placuerat compillatoribus, vel statuentibus specificare hanc pulsationem, debebant melius dicere, & de Campana, & campanella pulsanda, quia de vtraq; in nigro fit mentio, Immo magis necessarius est sonus maioris campanæ, quàm campanellæ, quæ paucis innotescit, vt dicitur de uoce præconis in Auth. qui semel. C. quomodo, & quando Iud. magis autem necessaria sunt magis exprimenda, ne uideantur neglecta. l. item apud Labeonẽ. §. ait prætor. ff. de iniur.

e ¶Ordinamus. Hoc verbum bene conuenit, quia est iuris noui inductiuum, sicut verbũ statuimus, & verbum sancimus, decernimus, & volumus, ita Card. in clem. exiui. §. demum de verb. signif. & notan. Moder. in. c. decernimus extra. de iudi. Et rectius conuenit hoc loco, quandoquidem domini statuentes agunt de ordine quoddam obseruãdo in iure reddendo in causis. & hic talis ordo est de solennitate saltem leui per ea quę infra dicã.

f ¶Semel. Vel in eadem causa, vel diuersis causis, vt sit differentia ab eo ꝙ legitur. infra. §. & quod dictis diebus &c.

g ¶Tantum. Vt sic pluries non posset, si etiam vellet, ne contemnatur authoritas, argumento. l. ob seruãdum. ff. de off. præsid. & vt consulatur cognitioni causarum, nisi forte periret instantia, vt infra de fœriis. §. & quia.

h ¶Iudices. Qui sunt omnes enumerati supra in statuto de off. Notarii, sed creatio tot iudicum hodiernis tẽporibus euanuit ab Aula.

i ¶Vel saltem. Cum hæc dictio non excludat alios iudices domini Potestatis, videtur ꝙ etiam ipsi semel tantum sedere debeant in die, licet fęriati dies in ciuilibus non sint feriati in eorum causis vt infra. §. volumus.

k ¶Non fœriata, idest iuridica. Omnes enim dies aut fęriati sunt, aut iuridici, Fęrie enim, ut inquit tex. in l. diuus. ff. de fœriis a forensibus negotiis dant vacationem, quæ fœrie sunt, aut ad honorem Dei, aut honorem, vel vtilitatem hominum, vt per Azo. in summa, dicemus latius loco suo.

l ¶Iusto seu legitimo. Synonima sunt ista verba instit. quibus ex cau. manumitt. non licet. §. iuste autem, excusatur namq; iudex si propter necessariam profectionem, vel infirmitatem non sederit, & huiusmodi dies quibus non sederit habentur pro fœriatis, & seu inutilibus, sicut e conuerso feriata habetur pro non fœriata. c. licet extra de feriis. l. i. §. sane quotiens. ff. illo eod. tit. Et videmus ꝙ propter impedimentum iudicis causæ quedam delegantur, quæ alias non delegarentur. l. prima. §. huius rei. ff. de officio eius cui mand. est iurisdict. Item propter impedimentum iudicis datur parti appellanti secundus annus Abbas in. c. ex ratione extra de appellation. Vide l. in Arbiter kalendis. ff. de arbitris, & quæ ponunt Doctores. post glo. in c. finali de dolo, & contum. vbi non imputatur contumatia quando illa die iudex non sederit. Vide in l. prima. §. dies. ff. quando appellandum sit, vbi glossa. Facit etiam. l. ii. §. i. ff. quis ordo in bonor. poss. seruetur.

Sedere.

timo impedimento cessante commode sederi possit. Sedere[a] debeant in palatio[b] ueteri iuridico communis Boniæ ad eorum[c] tribunalia[d] pro iure in ciuilibus uniuersaliter reddendo,[e] saltem per tempus, & spacium unius horæ[f] continuæ, uel ultra, quantum necesse fuerit, seu fuerint requisiti. Dūmō ultra tempus & spaciū duarū horarū sedere non teneantur.[g] Et quod de mane[h] sedere debeāt post horam[i] tertiarum,

a ¶ Sedere. Concordat d.§.sedebunt &.l.quisquis in fi.C.de postul. vbi glo.notat, quòd sedere, est proprie iudicum, stare uero aduocatorum, ad idē in authen.ut ab illustrib.& qui super eam dignit. §.i.collat.v.notatur in.l.i.C.de sent.ex breui. recit. Vbi Doc.dicunt hoc esse ex sententia philosophi, quia sedēdo & quiescendo anima fit prudētior. Ego autem addo vt etiam appareat differētia maiestatis iudicantis a litigantibus ipsis astātibus d. authen.vt ab illustrib. Specul. titulo de Aduocato. §. hic dicendū uers. item non sedeat, &c.

b ¶ In palatio. Ad idem d.§.sedebunt, ibi in ueteri basilica, facit.l. penul. ff.de iusti.& iur. &.l.i.§. dies quando app. fit. Et ratio est quia in publico, & patenti loco ferri debent sententiæ, & acta concipi.l.cum sententiam. C.de interl.omni.iud.ad hoc.l.uoluit.ff.de inter rog.act. Et uide late Ang. in tract. maleficiorum, in uerbo potestas sedens, & Bal.consi.cxviij.punctus, lib.ij.vbi alia adducit iura similia, Iudex autem delegatus qui non habet prætorium poterit in domo propria sedere pro iure reddendo, dummodo honestus locus sit.ad.l.si cum dies. §. pen. ff.de arbitr. iunctis notatis in c. ex parte extra de appell.not.Barto.in.l.si vt proponis.C.quomodo & quando Iud.ideo in citatorio debet exprimi locus ubi citatus habeat comparere, vt dicit Bal.in l.ij.C.de annali excep. tum etiam ut reddatur certus ubi stare debeat in iuditio.

c ¶ Ad eorum. Ita ꝙ non possunt sedere ad aliorū tribunalia, ut etiam determinat Alber.de rosat.in l.penult.columna secunda vers.quid si sedet?ff.de iustitia & iure quicquid teneret Guido de Suzar.ibi.

d ¶ Tribunalia. Concordat d. §. sedebunt in illis uerbis, in quibus nunc domunculis iudicant. Et requiritur sessio pro tribunali in his quæ causæ cognitionem desiderant d.l.ij.§. dies.ff.quis ord. in bono.posses.seruetur.l.a procedente.C.de dilatio.ubi Bartol.iubet apponi in sententiis qualiter iudex sedebat in tribunali solito &c.Et ubi nō est opus sedere dicitur tunc causa cognosci de plano, probat tex.in c. si quem.§. siquis autem secūda q.iij.Bart. in extrauag. ad reprim.in gl.de plano, vide Lanfran.in c.qm contra in gl.interlo. & appella.nu.vij.de probat. Et Doct.in.l.nec quicquam.§.de plano.ff.de offic.proconf.& leg. & in cap. fina. de senten.& re iud.in.vi. Et in clem.sæpe.§.sententiam de uerbor.significatio. Et in d.l. ij.§.dies per illum text. Et caue quia Roma sing. 728. incip.An possit? dicit ibi esse casum singularem in quo potest ferri sententia a iudice non sedente pro tribunali, sed ego nō cognosco in eo text. aliquam singularitatem, Caue etiam de alio per hunc text. quia & si causæ omnes tractari debeant de plano, ut habetur infra de vocat. in iure & uenient. in princi.tamen restringitur ille significatus hic, ut tamen sedere debeat iudex ad eius tribunal.

e ¶ Reddendo. Dicitur iudex ius reddere etiā inique decernendo, relatione facta non ad id quod facit, sed quod facere debet, ut habetur in.l.pen. ff.de iust.& iu.

f ¶ Horæ. Dupliciter capitur hora, & pro casu uel euētu, iuxta illud Grata superueniet quæ non sperabitur hora, & hoc improprie, Alio mō pro parte temporis ex momētis pluribus constituta, & per tales particulas diuiditur dies.l.ij.§.dies.ff.de uerbor. significat. nam horæ.xxiiii.diem naturalem efficiunt.ff.de adulte.l.capite, ita glo.declarat in Auth.de here.& falcid.§.hinc nobis, alia etiam est hora canonica, de qua infra in glo.tertiarum, Adde prædictis glos. notabilem in.l.cum bissextus in glo. magna.ff.de uerbor.signifi. ubi declarat ꝙ .x. momenta faciūt punctum unum, quatuor autem puncta horam integram constituunt.

g ¶ Non teneātur. Aliqui subaudiunt nec possint, eo modo quo nō possunt etiam si pluries sedere uellent, Et quia nimis defatigaretur ingenium, & memoria iudicantis, iuxta illud, Pluribus intētus minor est ad singula sensus, Et illud, Si numquam cesses tēdere mollis erit, quia debet esse modus in rebus & certi denique fines, ut dicit Horatius. l. continuus.§.insulam.ff. de uerborum obligationibus.

h ¶ Mane. Vides hic fieri mentionem de una parte diei integri, cuius sunt octo partes, Medię noctis inclinatio, Gallicinium, Diluculū, Mane, Meridies, Tempus occiduū, Suprema tempestas, Vltima dicitur uespera, a græco, nam ipsi hesperam stellam dicunt, ita Ias.in.l.more Romano in prima colum.ff.de feriis, ex Macrobio in primo Saturnalium & Cassan.etiam meminit, in com.consuetu. Burg.in titulo de iustities.§.viij.in uers. & iour. Et ideo eligitur ista pars quia hac hora spiritus hominis promptior est, item corpus magis pronus ad exercitium l.ij.§. i. ff. de uerbor.sign. l.ij.in fi.ff.de ann.legatis.

i Horam tertiarum. Hæc est una de septem horis canonicis de quibus in c. i.de celeb.missarum, & in c. præsbiter. xci. dist.extant de hac materia tractatus tres, unus Ioā.de lignanis, alius Nic. plonij, alius Alberti de Ferrariis, non ergo ulterius prosequor.

Ante

& ante horam [a] nonæ. Et si ex aliqua causa de mane sessum non fuerit, sederi debeat de sero post horam uesperorum, & ante horam completorii, [b] si illa hora non fuerit fœriata, [c] & sederi possit.

¶ Et quod talis hora, qua sederint, ut supra, dictus Dominus Potestas, & eius Vicarius, ac sui Iudices, uel saltem Dominus Potestas, seu [d] eius Vicarius, & Iudex Aquilæ, uel loco [e] & ad Banchum dicti Iudicis, etiam ipse Potestas, intelligatur esse iuridica, etiam quo ad omnes, & quoscunque alios Iudices, uel Officiales ordinarios, uel exttaordinarios, delegatos, uel sub delegatos, aut commissarios, uel alios quoscunque sedere debentes in dicto [f] Palatio pro iure reddendo, seu coram quibus aliquid fieri debuerit hora iuridica dicti diei. Ita quod Monitio, [g] seu Citatio [h] coram quocunque facta pro prima [i] hora iuridica, intelligatur pro prima, qua sessum fuerit per

a ¶ Ante horam. Vnde si iudex recessisset ante istã horam præstitutam, non constituitur reus in cõtumatia, de quo uide Bal. in. l. si cum ipse uers. tertio hæc lex. ff. de excus. tut. Et uide glo. in. l. ij. §. & quia. ff. de orig. iur. facientem mentionem de hoc termino none iudicibus assignato pro iure reddendo.

b ¶ Completorii. Aliqui dscũt, quia incipit ad uesperasci quia tendit Sol ad occasum, unde ne dũ sententia lata de nocte nõ ualet de iure. l. non minorem. C. de transac. c. consuluit de off. dele. sed nec etiam ualeret isto tempore lata, forte quia turpe esse incipit iudicãtes post illam horam conspici in publico iuxta. l. ij. §. & quia. ff. de orig. iur. vide tamẽ limit. per Cors. singul. in uerbo iudex, incipit si iudex impeditus, & Bal. in prima const. C. & Afflict. in constit. Neapo. incip. Baiulos nume. iiij. laff. deci. ccccxii. & Cor. cons. liiii. lib. ij. Fel. in c. quoniam nume. ij. de Simonia, Ange. inshtu. de uerbo. oblig. §. omnis in uerbo tribui.

c ¶ Fęriata. Nota aliquas horas unius diei posse dici fęriatas, & aliquas nõ. latius, & clarius patet in statuto de fęriis. §. Itẽ dicimus quod post &. §. sequen.

d ¶ Seu. Exponitur pro uel, vt alibi sæpe in hoc uolumine statutorum, dicam statim in glo. seu citatio.

e ¶ Vel loco. Nescio quid hic faciant hæc uerba attento quod planius, & clarius intelligitur statutum absque illis, immo discordant potius a superioribus.

f ¶ In dicto. Secus ergo in aliis quia quælibet curia uiuit suis legibus circa istas fęrias, Et dicebat Marti. de fano, ut refert Specul. in titulo de fęriis ꝙ in curia Principis non seruantur fęriæ.

g ¶ Monitio. Illa hic dicitur Monitio, quæ uerbotenus fit in faciem præsentis ut compareat, de qua tex. secũdum unam lecturam approbatam in. l. ij. C. quomodo & quando Iud. quæ habet maiorem effectum quam ipsa citatio, quandoquidem semper sit peremptoria, Et hoc etiam si sumus in dilatione expectatoria, quia habet uim trinę citationis, ut ibi gl. dicit, vide gl. in. c. consuluit in uerbo terminum de offic. deleg. Abb. in c. ii. in ii. notabili extra de testib. Item constituit reum in uera contumatia, & ueniens postea non auditur appellans. l. Fulcinius. §. fi. ff. ex quibus caus. in poss. eatur, Marant. in suo speculo in. vi. parta. nu. xlviii. alia allegans. Alias Monitio iudicis etiam absentibus ad uarios actus adaptari potest. s. ut satisfaciãt, uel aliquid faciant, de qua specu. in titulo de notoriis crimi. §. i. uersic. quid si iudex, nec habetur pro citatione tali casu, notat Inno. in. c. sicut in glos. ij. in uerbo item monitio de cohab. Cler. & mulierum, notant Ioã. And. & Dominicus in c. si capitulo in fin. de concess. præb. in vi. Item ad actus extraiudiciales, habetur in authen. hoc amplius. C. de fidei commiss. cum similibus infinitis locis per Marian. in tractat. de citatione Articulo xxvij. nu. lii. Neuizanus fecit quendam tractatellum de monitoriis, quem posuit in libro, Silua nuptialis, est char. centesima secundum minorem impressionem, prǽterea ẽt monitio dicitur potius, quàm citatio quãdo par citat parẽ, uel minor maiorẽ, Inno. dicit ĩ c. cũ nobis olim in glo. reuocate de electione.

h ¶ Seu citatio. Seu pro uel, quia dictio seu de propria significatione solet diuersificare uerba non substantiam, Barto. in. l. si is qui ducenta. §. vtrum column. iii. de rebus dubiis, planum autem est ꝙ aliud est Citatio aliud Monitio, uocatio enim & monitio ponuntur ut diuersa in c. si capitulo de concess. præben. in. vi. vbi Domin. nume. vii. Et Marian. Soccin. in tract. citationum articulo primo, num. iii.

i ¶ Pro prima. De iure etiam dicendum est ꝙ citatio facta absque hora debet intelligi in illa hora, qua solet expediri actus de quo in citatorio, Inno. in cap. cum nobis olim de ellectione, Abb. in cap. consuluit de offic. delegat. & in cap. ii. de testibus cogendis, post glo. ibi. Marian. late in tracta. de citatione Articulo. xix. columna penultima, & finali. Vnde superflua est illa cautela aduocatorũ quando instruunt notarium, vt scribat horã in qua fertur sententia, vt Bal. reprehendit in. l. si vt proponis la. 2. ff. quo & quando iudex.

Dominum Potestatem, uel eius Vicarium, & Iudicem, ut supra. ¶Et quod dictis diebus non feriatis teneatur, & debeat Campanarius Communis Bononiæ de mane in ortu solis, uel paulo post, pulsare Campanam[a] turris dicti palatii, quæ pulsari consueuit pro iure reddendo more consueto. Et si ex aliqua causa illo mane non sederit, pulsari de nouo debeat, post nonas eiusdem diei, si sederi poterit. Et prædictus Campanarius si prædicta facere obmiserit, incidat pœnam uice qualibet librarum quinque Bononenorum, nisi aliqua iusta seu probabili[b] causa fuerit excusatus, quas D. Potestas exigere teneatur. Et si dicta Campana pulsata nō fuerit, sederi non debeat. ¶Et si in aliquo prædictorum fuerit contrafactum, Dominus Potestas cadat[c] in pœnam librarum centū Bononenorum. ¶Et quod dicti Domiuus Potestas, & eius Vicarius, quando uolent ire ad banchū pro iure reddendo, & priusquàm sedere incipiant, etiam pulsari facere debeant, saltem bis per aliquod interuallum campanellam paruam, quæ est in Sala iuridica ad hoc pulsari solitam. ¶Et quod dictis diebus, quibus uel de mane, uel de sero sessum fuerit, ut supra, possint & debeant omnes, & singuli[d] alii Iudices & Officiales prædicti ordinarii[e], uel extraordinarii, delegati, subdelegati, uel commissarii[f] sedentes ad eorum tribunal consuetum, ius reddere in causis coram eis uertentibus de mane, uel de sero dictorum dierum, etiam si non fuerit illa hora qua sessum fuerit, ut supra[g]. Ita quod ad eos tota dies sit, & esse intelligatur iuridica, dummodo pluries eadē die sedere, & ius reddere in eadem causa[h] non possint, sed semel tātum, nisi in causis, in quibus ius reddi potest dicto tempore feriato, ut infra dicetur. ¶Vo

a ¶Campanam iuris. Ecce vnum effectum campanæ, alios effectus habet quos enumerat Io. Andr. extra de off. cust. c. i. videlicet, Nam aliqñ est signū congregandi ad consiliū, aliqñ ad bellū, aliquādo signum horarū, aliquando signum factæ electionis, aliquando obitus, aliquando gaudii, aliquando extinguendi ignem, aliquādo intrandi ad parlamentum, aliquando leuandi Corpus Domini nostri Iesu Christi, Et ista vocitur signa muta ut dicit Vegetius de re milit. ita Bal. refert in l. i. C. de dedit. lib. toll. Et Marian. Socy. in tract. de cit. articulo. xxvj. Et vide Alber. in auth. qui semel. C. quomodo & quādo iud. Adde etiam Bar. in l. obseruare. C. de decur. lib. x.

b ¶Probabili. Videtur cōstituere differentiam inter ista verba, sed dic q probabilis dicitur, quæ probari possit, sed tamen illa causa debet esse iusta, & legitima, nec sufficit quælibet cā, & sic dictio aut, debet resolui in copulatiuam, & hanc declarationem assumo ex c. vt debitus de appell. vbi dicitur, cum autem ex rationabili causa putauerit appellandum, coram eo iudice causa probabili appellationis exposita, tali quæ si foret probata deberet legitima reputari, causa etiā probabilis aliquando applicatur causæ verisimili licet non vera, probatur in c. bonæ versus finem de appellat. vbi etiam gl. & Abb. Inno. vero ibi dicit probabilem idest iustam.

c ¶Cadat in pœnam. Ex hoc colligitur q acta facta non sunt nulla, quia videtur contentari statutum de pęna pecuniaria, ad ea quæ ponit Anch. in comm. c. i. vii. q. principali de consti. Quia cum annullatio actus sit pœna generalis vigore, l. nō dubium cum similibus. C. de legibus, ei præiudicatur per specialem impositionem pęnę l. sanctio legum. ff. de pœnis. Itē vbi pœna imponitur propter inobseruantiam vnius nō debet induci alia pœna ad præiudicium alterius immerentis Bar. in l. prætor ait in fi. com. ff. de no. oper. nun. dum allegat. l. filius. §. fi. de falsis, Vide accumulata per Alex. in d. l. prętor ait.

d ¶Singuli alii iudices & officiales. Quotuplices sint iudicum species & distinctiones, latissima est gl. quæ hic pro apposita habeatur in clem. prima de appellat. in notab. illius tex.

e ¶Ordinarii. Hi ordinarii sunt, q eo ipso q sunt habent iurisdictionem a seipsis, ad differētiam delegatorum qui ob hoc dicuntur extra ordinarii, hoc statuto, vnde est q iurisdictio extraordinaria, est odiosa, & strictæ interpretāda gl. in c. i. de rescrip. lib. vj. & differētias inter istos vide apud Marantam in quarta parte specul. in v. princip. distinct. num. 23.

f ¶Cōmissarii. Idem sunt qui & delegati ideo sic vocantur quia commissa sit causa idest delegata c. ij. & 3. de off. deleg. vnde dictio, vel, stat pro. i. l. i. vbi glo. C. vbi de poss. agi opor. cum simil.

g ¶Vt supra. Idest omnibus horis congruis tamē sedere possint.

h ¶In eadē causa. Ergo in aliis diuersis causis possint sedere, consequenter pluries sedere in die, ad differentiam D. Potestatis, & suorum Iudicum, vt supra visum est,

&

lumus etiam, quod Iudices maleficiorũ, & Iudex Vrsi damnorum datorum, da tiorum, & gabellarum, & Sindicus maior, & alii prædicti, qui possent in causis coram eis uertentibus, uel in aliqua ex eis ius reddere dicto tempore fœriato, possint in dictis causa, seu causis eo tempore[a] ius reddere secundum formã statutorum, non obstante quod sessum nõ fuerit, ut supra. Nec intelligantur[b] dicti Dominus Potestas, seu eius Vicarius, & Iudices pluries[c] sedisse eadem die, licet ipsi, uel eorum aliquis ex aliqua causa a Bancho discesserint, statim redituri, & eadem hora redierint. ¶ Et licet[d] in aliqua causa, in qua ius reddi possit tempore feriato, ut supra, post dictam horam, & sessionem generalem de nouo sederint pro iure reddendo, & ius reddiderint in tali causa, quod ualide[e], & licite uolumus posse fieri, non obstantibus supradictis. ¶ Et quod illa die, qua de mane, uel de sero sessum fuerit, ut supra in in instantiis, in quibus dies debent esse utiles[f], seu iuridici, reputetur, & sit pro una die utili, & iuridica. Et tam in causis uertẽtibus coram dicto Domino Potestate, seu Vicario, & iudicibus, quàm coram aliis quibuscunq;, licet dicti alii non sederint. ¶ Non intendentes per prædicta prohibere quominus in una, & eadem sessione plures actus fieri possint in eadem causa. Nec quominus in causis, in quibus ius reddi potest dicto tẽpore fœriato, possit pluries[g], & diuersis horis ius reddi. ¶ Et etiã statuẽtes, q; omnia prædicta, ut supra, in præsenti statuto fieri ordinata in dubio sic, ut prædicitur, facta fuisse, & esse censeantur[h], nisi de contrario probaretu r. ¶ Saluis aliis nostris statuis in aliquo, uel aliquibus casuum prædictorum aliter disponentibus. ¶ Et etiam saluo q; tam per dictum Domioum Potestatem, quàm

& huic diuersitati iudicũ non nihil astipulatur. §. sedebunt in auth. de iudicibus, ibi matutino tempore, mox & meridie & vespere &c. loquitur. n. in pedaneis iudicibus & inferioribus magistratibus ad declarationem Alciati in l. si quis in conscribendo. §. omnes. C. de pactis, sed est differẽtia quia ibi imponit necessitatẽ pluries sedẽdi hic autem nõ inuenio imponi necessitatem nisi semel sedendi.

a ¶ Eo tempore. Intelligo (vt habeat hic uersiculus aliquam probabilem dubitationem ad l. quod Labeo. ff. de Carb. Edic.) ista verba scilicet eo tempore quo alii sedere deberent, & sic tempore non fœriato. i. licet, de facto nõ sederint dom. Potestas, & alij q; nihilhominus isti in his suis causis sedere possunt, Et isto modo adaptatur vers. & licet, paulo infra positus, scio planiorem esse expositionem, dicere eo tempore, scilicet fœriato de quo supra, sed tunc esset de indubitabili, cogita.

b ¶ Nec intelligantur. Iste versiculus stat per modũ parenthesis.

c ¶ Pluries sedisse. Vno. n. contextu fingitur factum alias quãdo actus medius non est extraneus. l. hęredes palam. §. vno cõtextu ff. de testamentis, vel nisi actus licet extraneus, fit ex necessitate naturæ. l. cum antiquitas. C. de testam. notatur in. l. continuus. ff. de verb. oblig. in prin. Et facit q; habens animum redeundi non dicitur recessisse de loco, habetur in. §. in his instit. de rerum diuis. cum ibi notatis.

d ¶ Et licet. Hic vers. continuatur a. §. volumus, idẽ repetitur infra vers. Nec quominus.

e ¶ Quod valide. Ideo põt eẽ qa i extraordinarijs or do est ordinẽ nõ seruare, probatur in. l. hæreditatẽ C. in quibus caus. cess. lõgi temp. prescrip. & in. c. ad nostram el. 3. de iure iur. vbi Abb. Facit illud Ouidii, Est in amore modus non habuisse modũ, & qua ratione derogatur fœrijs propter priuilegiũ eodem modo derogatur quantum ad modum & ordinem.

f ¶ Vtiles. Ideo dicuntur quia aliquid in causis vtiliter, seu efficaciter fit, ad differentiam fœriatorum quia sunt inutiles, sic hoc vocabulũ exprimit. l. ii. §. dies. ff. quis ord. in bono. possess. fer. sic annus olim erat vtilis in petenda restitutione in integrũ de gestis in minori ætate. l. superuacuũ. C. de rẽp. in integ. restit.

g ¶ Plures. Potest exemplificari ex tex. in clem. sæpe §. & quia de verb. signif. vbi dicitur q; iudex potest dare plures terminos successiue in vna sessione, videlicet ad producẽdũ positiones, & articulos, & ad exhibenda omnia, quæ faciunt ad causam.

h ¶ Censeãtur. Remouetur difficultas scrib. in l. sciendum. ff. de verb. oblig. Nã

 aliqui

per quælibet prædictorum, uel eius, seu eorum mandato quocunq; loco[a], & etiã alia hora[b], qua sessionis antedictæ Moniti ões[c], Commissiones[d], Relationes[e], Responsiones positionum, Testes, Iuramẽta[f], & Examinationes eorum, ac Allegationes[g] fieri[h], recipi, & admitti possint, non obstantibus supradictis. Et etiam alia de iure, uel ex forma statutorum fieri permissa tempore feriato[i].

aliqui dicunt non præsumi, quia extrinseca, ideo Bar. in l. a procedente voluit apponi in sententiis. Iudice pro tribunali sedẽte, alii sunt qui dicũt præsumi nisi ex aduerso fuerit oppositum, vt fuit opinio compost. & Io. And. in. c. cum dilectus de consuet. quæ magis cõiter approbatur, vt asserit Alex. in d. l. sciẽdũ nu. 18. vide etiam Bar. in l. i. C. de statuis, & imagi. vbi docet assessorem vt curet notarium scribere diẽ, & horam sessionum suarum aliàs ei non crederetur; & sic teneretur in sindicatu, cuius doctrina in hac ciuitate non est necessaria in proposito.

a ¶Quocunque loco: De iure cõmuni videtur aliquibus quòd licet examen testium dicatur actus extraiudicialis, Speculator in titulo de ferijs. §. secundo versiculo quid si tunc? tamen non possit fieri extra locum iuditij iuxta glo. in l. tertia. §. sabino. ff. de testibus, quam ad hoc ponderat Lanfrancus in. c. quoniam contra in verbo testis, numero nono de probat. Sed certe non videtur vera illa opinio, quia sic non diceretur ex toto actus extraiuditiarius, vnde potest fieri in Ecclesia, vel alibi, Bal. in l. secunda. C. de sacrosanctis eccles. & Curt. in tractatu de testibus, & ita approbant statuentes nostri, Constat etiam de iure communi, quòd die feriata possunt examinari testes, gloss. in clemen. iudices de off. deleg. Lãfrancus in dicto. c. quoniam contra in eodem uerbo, numero octauo. Bar. in l. prima. §. nuntiatio. ff. de nou. oper. nunciat. Sed caue quòd testium depositiones sunt de actis, vt expresse habetur in dicto. c. quoniam contra. Caue item aliud quòd non sequitur fit coram iudice, ergo est actus iudiciarius, gloss. singularis in l. iubemus in gloss. magna in fi. C. de lib. causa, Tiraq. libro Retractuum ligna. §. trigesimosexto glo. secunda, num. 54.

b ¶Alia hora: Dummodo congrua, vt non fiat d. commissio de nocte, per. §. sedebunt in authẽ. de iudicibus, & c. consuluit de off. deleg. de quo in specie Marian. Soci. in tractatu de citatione, articulo decimonono in principio.

c ¶Monitiones: Quid sit monitio? supra, declaraui in glo. monitio.

d ¶Commissiones: Hæ sunt pars citationum, & sunt iurisdictionis, & de processu. c. quoniã contra. extra de probationibus; vnde fuerunt multi, qui crediderunt non posse fieri commissiones de citando die feriata. Alij qui distinxerunt, aut est feriata in honorem Dei, aut non, ut latè habetur in l. prima. §. Nunciatio. ff. de nou. oper. nunciat. quæ opinio placuit Bar. ibi, tractat latissime Marian. in tractatu de citat. articulo decimonono, sed quicquid sit non tibi videatur mirum si per statutum nostrum qualibet hora, & quolibet loco cõmitti potest citatio, quandoquidem non exigitur causæ cognitio, ut omnes fatentur nisi leuissima.

e ¶Relationes: Scilicet Nũtiorum, idem est de iure cõi, cum nõ requirant causæ cognitionem, Marian. in dicto tractatu, artic. 19. versi. tertio principaliter. Dicit tamen Bal. in. l. iij. C. in quibus causis in integ. restit. non est necess. quod practica rationabiliter obseruata est, quod iste relationes fiant tempore iuridico, quia talis relatio est quoddam testimonium ipsius Nuncii. c. cum parati ext. de appell. non tamen requiritur præsentia partis, quia non potest contradicere Nuntio quominus relationem faciat, sufficit tamen quòd fiat qualibet hora illius diei iuridici, vt hic etiam dicitur. Non autem hic loquitur de relationibus quas faciunt Iudices ad principem, vbi dubium est aliquod in causa quæ agitatur, de qua materia late in titulo. C. de relatio. & apud Speculatorem eodem titulo, ubi habetur quòd cum causæ cognitione fiunt partibusq; citatis, ergo &c. Vide de tali relatione nota apud Bal. in. l. i. C. de legibus.

f ¶Iuramenta: Tunc dicuntur recipi testes, & hic est actus iudiciarius, qui non potest exerceri die feriata saltem in honorem Dei, Lãfrancus in. c. quoniam contra in uerbo testium, numero octauo de probat. Specul. titulo de ferijs. §. secundo, uersiculo recipi tamen. Albericus in tractatu de testibus in tertia parte, numero decimonono, tamen hoc statutum dispensat ut possit qualibet hora iurari, intellige tu dummodo sit dies iuridica.

g ¶Allegationea: An Allegationes iuris sint de processu las. in. l. prima. §. edenda. ff. de eden. tenet quod sint de actis per. c. dudum de electio. allegat etiam Specul. titulo de disputat. & allegat. §. porro uersiculo Et nota, Quod mihi nõ multum placet, quia c. dudũ loquitur de allegationibus facti, per quas causa redditur magis instructa, ita Abb. & Imol. ibi intelligunt, & bene, quia allegationes iuris, maxime coram principe, non sunt necessariæ. c. sæpe de appella. Et hoc modo etiam intelligi debet dictum Specul. Quantum autem ad statutum nostrum de quibuslibet allegationibus intelligendum est, quia simpliciter loquitur, & non reperitur quod requiratur partis aduersæ citatio, quia dantur pro instructione Iudicis.

h ¶Fieri, Recipi, & Admitti: Singula uerba, singulis superioribus, quibus adaptari possunt, sunt referenda.

i ¶Feriato: Siue ob necessitatem hominem, siue

in honorem Dei. Vide quæ sint illa per Canon. in c.fin.extra de ferijs, & specul.eod.titu.§.sequi tur & per Doc. in.l.i. & ij.post Iurecõsultum ibi. ff.de feriis. Et intellige hic statuentes argumẽtari a multo magis, non autem superiora omnia so re etiam de illis,quæ sint permissa fieri tempore feriato.

DE MODO a CITATIONVM b faciendarum,& legitimatione c personarum d.

a ¶ Modo. Modus citandi potest induci a statuto etiam præter ius commune,ita Bal. in.l.i.colu.2. versic.modus autem.C.quomodo & quando iudex,argu.l.iii. ff.de testibus, & ita seruat consuetudo (inquit ipse Alexã.)in.l.inter accusatorem. ff.de pub.iudi.

b ¶ Citationum. Omniũ actionum instituẽdarum principium ab ea parte ædicti proficiscitur, qua ædicit prætor de in ius uocando,utique enim ad uersarius est in ius uocandus.i.ad eum qui ius dicturus est,ita text.inst.de pœna temere litigantiũ. §. omnium. In ius autem uocare est experiundi causa uocare, dicit.l.i. ff.de in ius uocando, & fit mediante citatione,quæ ut describitur, seu diffinitur a Mariano in tractatu de citatione articu. 1. q.1.quem posuit sub titulo de dilationibus in decreta. Est Actus nocatiuus alicuius cuius interfit, qui fit uel iuris dispositione, uel Iudicis authoritate,uel arbitri commisione ad partis instãtiam, uel ex officio, quandoque per ipsummet Iudicẽ, quandoq; per nuncium, aut per alium Iudicem, aut partem,& quandoque per ædictum. Quorum verborum examen latius prosequitur. Vide apud eum quia nimis longum esset omnia hic ponere, dicam tamen ubi occasio se offerret infra in textualibus. Et aduertas pro necessaria intelligentia ꝙ citationis sex sunt species de quibus sparsim in hoc titulo & in aliis. Quędam enim est citatio realis,quæ fit per capturam personæ. Secunda est citatio uerbalis sub qua venit etiam monitio Iudicis. Tertia est citatio quæ fit per litteras Iudicis uel eius mandato. Quarta fit per ædictum. Quinta fit per proclamata. Sexta est citatio per Campanam uel tubam,seu aliud simile signum mutum. De quibus omnibus speciebus ordinatæ, & latissime,& copiosissime Maria.in eodem tract.& magis succincte Rober. Marant.in suo specu. in sexta parte,& ego declarabo in locis oportunis separatim de qualibet,Item alia est citatio hominis,alia est legis de qua in c. 1. de elect. in. vi. Prima uera est.2. ficta,Speculator, in titu.de contumacia.§.1. versus finem, Bal.in addict.ad Specul.eod.titu.in princ.subdens ꝙ qualiscunque contumax citatus a iure, potest appellare,allegat. l. properandum. §. cũ autem,& ibi Cyn. C.de iudi. Tertio nota ꝙ citatio etiam prima ad iudicium, licet sit potius ante iudicialis propriæ loquendo ꝙ iudicialis, vt uoluit Innocen.in cap.quoniam contra de proba. cum sit principiũ iudicij sicut uxor dicitur principiũ affinitatis,non tamen affinis.§. affini.instit. de nuptiis,est tamen de processu,& ipsius processus fundamentũ,vt probatur ibi,& declarat Bart. Bal.& Ang.in.l.i.ff.de in ius voc.Fely. in cap. cũ oporteat de accus. Et citatio est exordium iurisditionis.C. quo ad perpetuandum iurisditionem cap.gratum de officio de legati,& quo ad interrũpendum præscriptionẽ. C.de præscript. xxx.anno.l. sicut, &.l. cum notissimi,& quo ad rem litigiosam constituendam, ut in authent.de litig.§.1.propriẽ vero exordium litis est contestatio litis.ff.de in ius uocãdo.l. ꝗuis.ff.rem ratã haberi.l.quo enim,&.l.amplius, uerba sunt Innocen. in capi. super quæstionum col.ii.in gl. exordium sub nu.ij.de off.deleg. si tamen pars est præsens iuditium potest incipere a partis præsentia, Bald.in rub.C.de in ius uocãdo. Alios effectus usque ad nu.x. comprœhensis prædictis, ponit Marian.in tract. præallegato articulo.xxxi.ad quem recurre. Hæc autem citatio est de iure nedũ naturali sed de iure diuino,nempe cognita in paradiso terrestri,cum Deus erga Adam absconsum dixit Adam vbi es: habetur.ij. q.i. Deus omnipotens, & in clem.pastoralis vbi doct.de rẽ iudic.fit.n.ad finem vt citatus se defendat,& defensio est de iure naturali vulg.l.nt uim. ff.de Iust. & iure,ideo non potest tolli a principe nulla subsistente causa, Card. in d.clemen.§.cæterum in.iij. nota.Specula. titulo de legato.§.nunc uidendum uersicu. 18. Marsil.in.l.de uno quoq; colum.3. cum seq.ff.de re iudi.& in sing.73.citatio est maximi effectus. Vide Afflictum constitutio.95.cum duabus seq.& tres fallentias apud eũdem Mars. singul.30. Tu scis regulam illam.Sed ego. Habeo apud me Tractatum cuiusdam docto ris innominati in d. l. de unoquoque manu scriptum,ubi ponit regulam istam ꝙ in unoquoque actu citanda est pars aduersa,ampliatam centum & sexdecim modis,& limitatam centum & vigintiquattuor. Adde Rober. Maranthã in. vij.parte sui speculi vbi enumerat.31.limitationes ad dictã regulam. Et Marian. in eod.tract. vbi ponit ampliationes.47.& fallentias.35.& plures alios doctor. in uariis opusculis suis,quos refert Petrus a Duenas in litera.c.in Regula citari debet &c.quę est regula.92. Substantalia autem citationis enumerat Sebast. Vantius in tra.nullitatum fol.253. num.31.

c ¶ Legitimatione de hac secunda parte primo tractatur,in nigro. De prima vero postea in. §. Item dicimus. Est autẽ legitimatio,personarum declaratio Iudicis qua manifestatur personas habiles ad iudicium, uel per se,uel per alium,multi enim sunt qui non possunt stare in iudicio siue agẽdo, siue conueniendo,vt apud specul. titulo de actore, & titulo de reo,& titulo seq. de procuratore

Et uide apud Vantium in tracta. de nullit. senté-tiarum sub Rubrica de effectu inhabilitationis nu. cxxxix. Adde ꝙ nulla est maior nullitas quã defectus in personis interuenire debentibus in iudicio, Cranet. in cons. cclv. nume. ij. in secunda parte, Et nota dictũ Bart. in extrauag. ad Reprimẽ dum in uerbo figura, ubi dicit, ꝙ non obstantibus quibuscunque uerbis statuti dicentis procedi debere, absque strepitu & figura iudicij, uel sola ueritate inspecta, tamen personę debent legitimari, quia inquit ipse, sequeretur aliàs absurdum ꝙ non habens mandatũ posset mihi præiudicare, quod est contra ius naturale, cõtra regulam non debet de reg. iur. in vi. Et notatur in clem. sæpe de uerb. signific. Et idem dicit in. l. quamuis. C. de ædicto Diui Adria. toll. Et circa hãc legitimationem uide Franc. in c. primo de litis contest. in. vj. in xxxv. limitatione. Et Clarius Alexan. de Neuo in consil. xlj. vbi dicunt ꝙ quis non tenetur legitimare suam causam a principio, sed post litem contestatam, nam non tenetur producere instrumentum cessionis nisi post litem contestatam Bartol. in. l. qui stipendia C. de procurat.

DEcernimus, quod quælibet persona,[e] & Vniuersitas[f] citata[g] ad iudicium[h] quacũque de causa ciuili[i] teneatur[k] per se,[l] uel alium[m] le.

d ¶ Personarum. Expone tam super obiectionibus respicientibus personas, quam respicientibus mãdata, satis enim dicitur legitimata persona, legitimationis pronuntiatione subsecuta super quacũque obiectione, licet in nigro aliquando distinguatur, legitimatio personarum a legitimatione mandatorum, & aliquando simpliciter loquatur de legitimatione personarum, sed postea ipsummet statutum infra. §. & quod dictũ est, istud expresse determinat. Et hic scias regulam esse, ꝙ omnis censendus est idoneus procurator pro alio in quacunque causa nisi expresse reperiatur prohibitus, ita tex. in cap. 1. de procur. in. vi.

e ¶ Persona. Personæ appellatione tàm masculus quàm fœmina continetur ex sermonis proprietate, Bal. in. l. quicunque colum. iij. vers. Nota tertio. C. de seruis fugit. Vbi declarat ꝙ non uenit ex cõceptione generum, sed ex natura uocis, idest non ꝙ fœmininum concipiat masculinum, quia hoc in iure non tolleratur, vide de ratione per Alcia. lib. ij. Parergon cap. xxviij. Et diffinitur persona a philosophis, ꝙ est naturæ rationalis indiuidua substantia.

f ¶ Vniuersitas, scilicet hominum ut Collegium, Villa, Castrum, & etiã reperitur uniuersitatem recte posse dici animalium irrationalium, ut Gregis Armenti Aequitij l. ij. §. fi. ff. de rei uendic. & ista cum prima describitur per Rom. consil. cccc. Quęritur. Est corpus quoddã quod ex multis inuicẽ collectis cõficitur. Aliquando corporum & iuriũ simul ut hæreditatis, peculij, & dotis, ita Barto. in Rubrica solu. matrim. in fi. Et hic subiicias uerba Barto. in. l. aut facta. §. fi. colum. secunda. ff. de pœnis dũ quærit an Vniuersitas sit aliud quàm homines uniuersitatis? & refert ꝙ quidam dicunt ꝙ non, ut notatur in. l. sicut. §. primo. ff. quod cuiusque uniuersitatis no. Et. l. i. in. fi. ff. de Collegiis illicitis, & ꝙ hoc tenẽt omnes philosophi & canonistæ, quia dicunt ipsi ꝙ totum non differt realiter a suis partibus, quos putat Bart. dicere verum attenta ueritate, quia nihil aliud est uniuersitas scholarium, quàm scholares, sed secũdum fictionem iuris aliud est, nã Vniuersitas representat unam personam, quæ est aliud a scholaribus, seu ab hominibus uniuersitatis. l. 1. mortuo. ff. de fideiussoribus quod apparet, quia recedentibus omnibus scholaribus & aliis redeuntibus, eadem tamen uniuersitas est. l. proponebatur. ff. de iudiciis, & sic est aliud uniuersitas quàm personę representantes uniuersitatem, cum diximus iam illas personas recessisse nihilominus durare uniuersitatem iuris fictione & censura, quia est quædam persona representata, unde quia non est propriæ persona, propriæ nõ potest delinquere uel obligari, tamen considerata ficte potest obligari & delinquere, & ideo dicitur ꝙ uniuersitas nõ potest excommunicari, quia non habet animam, extra de sententia excommunicationis c. Romana. §. in uniuersitatẽ in vi. & ponit Innocẽtius in c. graue de sen. excommunicationis. Attenta igitur veritate procedit hic text. noster faciens differẽtiam inter personam & uniuersitatem, qua attenta procedunt & multę. ll. similes & uidebis Roma. in d. consi. cccc. Quæritur, ubi bene deducit differentiam istam: facit. l. metum. §. animaduertẽdum. ff. quod metus causa ibi uel singularis persona, uel populus, uel curia, uel collegiũ. l. ii. §. hoc autem. C. de iuramento calum. in c. i. §. cõuenticulas de pace Iura. fir. ubi Bald. decidit. q. de procuratore constituto aduersus omnem personam, uel si aliquis iurasset fidelitatem aduersus omnem personam & dicit Hosti. in capit. cum in multis super glossa quidam alii de rescriptis quod si in rescripto fit mentio personæ non continetur vniuersitas, & Alexan. idem dicit consi. ccxvj. nec arguendi lib. ij. & Felyn. in cap. cum te versi. aliud, Singuli, aliud Vniuersitas de rescri. vbi dicit, ꝙ non continetur in statuto exorbitanti facenti mentionẽ de persona, cuius Cottis adde Gommesiũ in regula cancell. de idiomate, & adde prædictis quæ ponit apostillator ad commentum Matthæi de Afflictis super constitutione Neapo. titulo. xlvii. lib. 1. & adde Ias. cõsilio cxviii. nu. ii. lib. i. & quæ ponit Barbatia consi. 48. col. penul. lib. 4. Qualiter autem citari debeat vniuersitas habebimus infra. §. præterea statuimus &c.

g ¶ Citata. Scilicet legitime prout ita interpretandus est semper quilibet terminus legalis, vt proba

tur

tur in l.iiij.§.condemnatum.ff.de re iudicata, & ibi Mod.multa accumulat simi.& l.ij.§.testamētū ff.quæ ad testamēta aperiantur, & hinc dixit Bar. in l.accusatricus.ff.de accusatiōibus,& reassūpsit Abbas in.c.illud nu. xiiij. de præscript. ꝙ illud quòd dicitur,citatio interrumpit præscriptionē, debet intelligi si modo legitime facta sit, & idem quando interrumpit per oblationem libelli, vt per eos,quod.n.caret substantia carere debet, & nomine iuxta.Si illud re priuēris,nec nomen habere mereris, gl.in l.a nullo C.de feriis, facit.l.nō dubium.C.de legibus,& vide casus plures in quibus citatio vitiosa non arctat ad comparendū nec etiam per procuratorem,quando.s.in ea est vitiū visibile, quos enumerat Bal.in titulo de citatione in add.ad Specul.versic.citatio est nulla,& per Cardinal.in clemen. pastoralis.§. vt illud in primo not.de re iudi. Materia habetur in l.ii. ff. si quis in ius vocatus non ierit,vbi doc. post Barto. declarant vitium in citatione esse alio de quatuor modis, ex causa, ex persona,ex loco, & ex tempore,& vbi sunt expressa,citatio nō afficit, vt per ipsos abunde deducentes,& aliquid per Marian.in trac.de citatione articulo.19. Caueat ergo citatus per citationem nullam ne compareat, quia aliquando posset vt præsens arctari ad respondendū, iuxta ea quæ ponit Abbas post Innoc.in c.cū causam de off.delegati,& retulit Marian.in d.trac. articulo.v.nu.23.& alibi dicit Bal.s.in l.i. ff. de feriis per.l.sed & si susceperit.ff.de iudicijs, ꝙ licet citatio sit temeraria,& non arctaret citatum si tamen citatus comparet,& respondet videtur renūciare iuri suo. Et quando citatio emanat a iudice qui asserat se delegatum, debet in ea inseri tenor delegationis, aliàs nō afficit Inno. & Hostieñ.in.c. præterea de dilationibus, Bal.in l ex quacūq; causa.ff.si quis in ius voc.non ierit, vbi omnes doc. allegatur auth.qui semel.C.quomodo & quando iudex,vbi Bartol.not. Reperitur etiam citatio valida,quæ tamen non cogit quem ad comparendū, vt quando.s.est concepta per verba facultatis seu conditionalia,vt compareas si vis,quæ potest fieri,& valet,vt dicit Bald. in auth. si quis ab aliquo C.de testib.col.antepenul..vers.extra quęro,allegat tex.in.c.significauit extra de testibus, vbi bonus tex.vel si tua putaueris interesse,vt no.gl.in l. ea quidē C.si man.ita fue.alie. Rota Decis.419.si impetratur versi. præterea post Inno.in.c. dilecti de except.vel cōpareas si de iure tuo confidis, tex. & ibi notat.Bal.in l.diffamari. C. de ingenuis, & manu. fiunt enim istę citationes ad finem vt eis præiudicet processus maxime inter alios fiendus Specul.in titulo de citatione.§.sequitur ver.quid si non præfixeris, qui est sub num.xx. Et huic verbo citata subaudias,vel monita in facie rei assistētis quæ habet vim citationis, nam præsens citari non debet iuxta notat.in l.i.ff. de in ius vocando, Et attende quia licet loquatur statutum de primis citationibus quæ fiunt ad incohandum iudicium tū aliæ dicuntur in hoc princ. vsq; ad.§. & si qui dem vtiq; etiam verificari in aliis omnibus citationibus possunt,vt patebit ex infra dicendis.

h ¶Ad iudicium.Idest ad eum qui ius dicturus est, prout formaliter ita exponit tex.insti. de pœna temere litigātium.§.omnium, vel dic ad iuditium, idest ad illum actum legitimum trium personarū iudicis Actoris,& Rei iuxta.c.forus de verb.significat.Et notant quidam ꝙ cum iudicium propriè incipiat a litis contestatione gl.in.l.fin.§.illud.C. de appellationibus,Doc.in l.postquàm liti.C.de pactis vbi ponunt differentiam inter illa nomina,Instātiam Causam,& Litem ac Iudiciū,ꝙ principaliter reus dicitur vocatus ad finē,vt litem contesteretur.i.vt dicat an vellit cedere, vel contendere iuxta.l.i.ff.de edendo,ego verò hic acciperem iudicium largiori modo.s.vt etiam comprehendatur locus in quo iudicium exerceri solet, quia quilibet locus non est sufficiens ad iudicium exercēdū,sed debet esse honestus iuxta.l.si cum dies.§.si arbiter.ff.de arbitris, & de iurisdictione iudicare debentis.l.fina.ff.de iuris.omnium iudicum,similiter ad locum tutum clem. pastoralis de re iudic. §.pisana quoque ciuitas, & non ad locum nimis lōginquum si loquimur in delegato.c.nōnulli de rescrip.qui delegatus debet etiam ad locum insignem citare.c.statutum.§.primo de rescrip.in vi. Vide abunde Marianum articulo.xviij. per totū, Nam etiam constat variis modis accipi iudicium quorum.13. ponit Marantha in princip. operis sui, & quo ad aliquos effectus dicitur iudicium incipere a citatione vt ponit Ias. in rub. C. de in ius vocand. Vide Robertum prædictum in v.par. te princip.Speculi sui.Qui author etiam non minus subtiliter quàm copiose in quarta parte illius libri considerauit.xx. distinctiones in ipso iuditio quas pro magna intelligentia placuit per capita recensere. Prima secundum illius ordinem est ꝗa Aliud ciuile, aliud criminale,& aliud mixtū. Secunda,Aliud capitale,aliud non capitale.Tertia,Aliud psonale,aliud reale.Quarta, Aliud vniuersale,aliud generale,aliud particulare. Quinta Aliud iuditium ordinarium,aliud delegatum. Sexta est quia iuditium Aliud dicitur conuentionale,aliud reconuentionale. Sexta,Aliud petitorium,aliud possessorium. Octaua quia,Aliud cōpetens,aliud incompetens.Nona, Aliud ordinarium,seu plenarium,aliud summarium. Decima Aliud ordinarium,aliud extraordinarium.Vndecima,Aliud sęculare,aliud ecclesiasticum. Duodecima,quia Aliud ordinarium,aliud prorogatum. Decimatertia, Aliud temporale, aliud spirituale. Decimaquarta, Aliud iurisditiōale,aliud arbitrarium.Decimaquinta,Aliud delegatū , aliud subdelegatum. Decimasexta, Aliud validum,aliud inualidum,seu nullum.Decimaseptima, Aliud simplex,aliud duplex. Decimaoctaua, Quia iuditiū, Aliud contentiosum,aliud voluntarium.Decimanona, Aliud principale,aliud appellationis.Vltima est,quia Aliud dicitur præiudiciale,aliud non præiudiciale, Quarū singulas declarat in suis locis abunde

abunde, ideo ad illius dicta lectorem remittendum duxi. Addendo, & xxi. ꝙ iudicium, Aliud est incidens, aliud emergens, vt declarat glo. in. l. quod ius sit. ff. de re iudica. & gl. in. l. i. C. de ordi. iudi. Ias. enumerat hanc speciem in rubrica. C. de iudi. Rursus in vi. parte considerauit post Docto. alios, ꝙ iudiciũ ipsum habet tres partes principales, & quælibet illarum habet multa mẽbra quas, queuę placet pro instructione iuuenũ per capita referre, aliquibus additis, ab ipso authore ommissis. Nam vt dixi iudicium, diuiditur trifariam, quia quædam acta sunt ordinatoria, quædam instructoria, quædam litis decisoria. Ordinatoria a citatione vsq; ad litis contest. Instructoria a contestatione, vsq; ad sententiã. Vltima a sentẽna, vsq; ad executionem.

Vsq; ad contestationem.

- ¶ Citatio.
- ¶ Contumatia.
- ¶ Libelli oblatio.
- ¶ Legitimatio personarum.
- ¶ Reconuentio.
- ¶ Authoris laudatio.
- ¶ Nominatio.
- ¶ Interrogatio.
- ¶ Satisdatio.
- ¶ Exceptio, & replicatio.
- ¶ Recusatio.
- ¶ Litis contestatio.
- ¶ Primum Decretum.
- ¶ Secundum Decretum.

A contestat vsq; ad conclus.

- ¶ Iuramentum Calum.
- ¶ Compromissa.
- ¶ Dilatio.
- ¶ Positiones.
- ¶ Articuli.
- ¶ Confessio
- ¶ Testiũ productio, & examinatio.
- ¶ Interrogatio.
- ¶ Instrumentorum productio.
- ¶ Iuramentum.
- ¶ Actorum Editio.
- ¶ Publicatio.
- ¶ Accusatio incidens.
- ¶ Repulsa testium.
- ¶ Tortura.
- ¶ Allegatio, seu disputatio
- ¶ Conclusio in causa.
- ¶ Requisitio consilij.
- ¶ Relatio.
- ¶ Remissio.

A conclus. vsq; ad sententiam.

- ¶ Sententia.
- ¶ Nullitatis dictio.
- ¶ Appellatio.
- ¶ Reclamatio.
- ¶ Supplicatio.
- ¶ Restitutio in integrũ.
- ¶ Petitio appostolorum,
- ¶ Executio Iudicis.
- ¶ Executio beroarii.

Et horum omnium aliqua sunt membra substantifica iudicii solemnis, aliqua ex accidenti, seu de solemnitate. Substantifica sunt, Citatio, Libelli, oblatio, Litis contestatio, Conclusio, Sententia, & hæc non debent prætermitti, aut præposterari, alias nullitas insurgeret. ij. q. vi. §. diffinitiua, & sequenti, &. c. qualiter, el secundo, de accusationib. de quo glo. vltima in clem. sępe de verbo. significat. Bar. late in. l. prolatam. C. de sententijs vbi videbis opin. contrarias in aliquibus mẽbris.

i ¶ Ciuili. Nam in crimi. data est alia forma, ut patet inter statuta criminalia sub rubri. de modo & forma procedendi contra accusatos, & de modo citandi vniuersitatem. Qualiter autem in criminalibus fiat citatio tradit speculator in titulo de accusat. §. i. uersic. qualiter.

k ¶ Teneatur. Dummodo concurrat ꝙ locus sit tutus, alias citatio non arctabit, & poterit appellare etiam si non petat locum securum. c. ex parte cũ ibi notatis per Innо. de appellatio. tutius tamen faciet si mittat excusatorem ad allegandum de loco non tuto, & si non admittatur excusatio, tũc a repulsiõe poterit appellari, Rota Decis. xv. Nota ꝙ vbi &c. i antiquis decis. & vide Mars. sing. 261. incip. exceptio. & an debeat comparere per procuratorem uide apud Marsil. sing. 311. citatus in causis ciuilibus &c. Et notabis ꝙ citatio debet talibus uerbis concipi, qñ dirigitur cõtra illũ cõtra quẽ principaliter dirigitur petitio vt teneatur cõparere, scilicet per uerba præceptiua, nõ autem exhortatoria, uel modificatiua, licet nõ cogatur pręcisę uelit nollit, sed causatiue. s. si uult euadere pœnam contumaciæ, & ita debet intelligi quod dixit speculator in titu. de citatione. §. sequitur, versiculo illud autem certo. qui simpliciter dixerat ꝙ præcise neminem citare potes, sed sub modo præscripto, scilicet si vult, prout reperio declarari per Marian. Socyn. in sæpe citato tractatu in articulo 20. num. 22. versic. ego vero arbitror.

l ¶ Per se. Hæc verba indicant ꝙ citatio incepit ab ipsa principali persona, non a procuratore, quia procurator non potuisset alium substituere in hoc principio litis, nisi haberet in mandatis expressum. l. neq;. l. nulla. C. de procura. c. i. de procur. in vi. & iure merito, quoniam regulariter debet citatio fieri in principio causæ de persona domini, non procuratoris, vt sentit glo. in. c. causam in verbo ad domum. de dolo, & contumacia, Bar. antem. ff. de dam. in fecto. l. quamuis. col. fin. versi. secũdo vero cõsueuit &c. refert ꝙ Petrus, & Cy. idem absolute dicebant. Ipse autem dicit ꝙ quo ad parandum graue pręiudicium, puta ad secundum decretum, non sufficit citatio procuratoris, quo vero ad primum sufficit. Ant. de Butrio in. c. causam allegato, & ibi Abbas in primo notabili, & Bar. in. l. aut qui aliter. §. & si forte. ff. quod

vi aut

vi aut clam, vbi loquitur de protestatione, & in l. meminerint in secunda col. C. unde vi. Rebuffus in tractatu de citatione artic. secundo, in gl. prima num. v. Tutior tamen est pratica ꝙ fiat de principali, vt inquit Bar. in d. l. meminerint, & ista procedunt, vbi dñs reperitur de facili, si uero nõ reperitur, quia est absẽs,

gitime [n] in termino [o] citationis compa-

& tunc potest fieri citatio de procuratore, etiam prima uice, si certum est dominum dimisisse procuratorẽ quamuis causa sit grauis prçiuditij, aliàs alio modo absens citari poterit puta ad domum vt inf. videbimus, Marian. Socin. in tractat. de citationibus articulo. v. ad quẽ recurre omnino quia latissime extendit se in materia.

m ¶ Vel alium pondera quia non dixit, uel procuratorem, quia sunt plures alij qui vltra procuratorem possunt comparere pro alio citato quos nominat Speculator in titulo de his qui alieno nomine in iudicio interueniunt, scilicet Actor, Coniuncta persona, Defensor, Excusator. Syndicus Economus, Orphanotrophus, Vicedominus, Vicecomes, Castaldus, Curator, Tutor, de quibus singulis declarationes ponit in particularibus titulis ob hoc formatis, ad eum remissio sufficiat. Pōdera & aliud ꝙ citatus simpliciter, siue personaliter siue ad domum potest comparere per aliam personam, legitimã tamen, plerunq; autẽ citatus, vel propter dignitatẽ, vel honestatẽ, vel impotentiam comparere nõ potest, vel etiam non vult, propterea dicitur. In l. i. ff. de procu. vsus ꝑcuratorum est per quàm necessarius &c. & est vulgatus text. in l. fina. C. de procuratoribus, Immo doctor. ibi dicunt dato ꝙ in citatorio diceretur personaliter compareat, uel per sese, si nulla sit inserta causa, potest cõmode per alium comparere. Quæ autem sint causæ ponit tex. d. l. fin. duas, sunt aliç ænumeratæ latius per scribẽ ibi, & in c. i. de Iudici in. vi. Vide abunde Maria. in tractat. de Citatio. artic. 20. num. 25. vbi ampliationes quattuor ad d. Regulam ponit, deinde limitat. viij. limitationibus. Dicit tamen Guido Papæ. q. ccccxlv. an valeat, &c. nu. 3. ꝙ Grationopoli citatio pson. d. Gubernatoris est huius authoritatis ꝙ arctat ad comparẽdum personaliter, non per procuratorẽ, licet in citatorio non sit expressa causa, quæ obseruantia etiam in hac nostra ciuitate uiget. Et an citatus teneatur mittere procuratorem ubi aliquo impedimẽto distringatur vt uenire ad Iudicium non possit? habetur plenissime apud Bar. in l. ij. §. siquis in iuditio. ff. si quis cautionibus, est magna dissensio inter doct. Vide tu Petrum Rebuffus in tractatu de excusationibus nume. 68. vbi figit regulam affirmatiuam cum ampliationibus, & pluribus Falleniis, in quibus sufficit mittere excusatorem aliquem.

n ¶ Legitime. Dicitur legitime cõparere, & ex leg. dispositione qui cõparet per procuratorẽ, vel sindicum, & alias personas de quibus habita est mentio in anteced. glos. ita Bart. exponit in extrauaganti ad reprimendum in verbo legitime, hinc orta est illa uox, legitimatio personarum, de qua statim dicam, & dicit Bal. in l. i. C. qui petant tutores, post glosam not. in l. si minor in verbo inueniat. ff. de bonis auth. iudi. posid. ꝙ semper in citatorio sub intelligitur ꝙ legitime compareat citatus, hic etiam cadit dictum Bart. in l. i. C. de Iure Reipub. lib. x. ꝙ quando citatur pupillus potest actor petere a Iudice, vt constituatur tutor, vel curator, item si respublica, ꝙ constituatur Sindicus, & sic de singulis similibus, aliàs imputabitur actori.

o ¶ In termino. Duo sunt colligenda, & ꝙ Citatio debet continere terminum, qđ intelligitur, si modo certus terminus sit, & expressus, non prçsumptus, vt. j. §. ordinamus. Alterũ ꝙ citatus semper in termino debet comparere, aliàs dicitur cõtumax, & idem dicitur, in ipso actore seu, citari faciente, vt habetur infra. §. mãdamus &c. Declara ꝙ quãmuis terminus certæ horæ fuisset præfixus ad comparendum nihilominus potest citatus comparere sedente adhuc iudice, quia ille terminus cẽsetur prorogatus a Iudice, ita Ang. in l. si autem. §. fina. ff. quod ui aut clam, allegando tex. in c. cõsuluit de off. delegati, qui tex. est multum necessarius in hoc passu, quia decidit ꝙ iudex etiam post quàm discessit a Banco potest differre terminum ad diem seq. in quo potest citatus uenire licet aliter nõ sit citandus nisi gratiam ei fecerit benignites iudicantis, sed intelligunt aliqui, vt possit respectu pcocessus, sed non quo ad expensas contumaciç, quia agitur de interesse alterius partis, ita tenet Abb. ibi nu. 9. post glosam, dicens se putare ꝙ ista opi. seruaretur in pratica. Vide ad istud uerbum omnino Specul. titulo de comparitioue in termino, & Caue quia dixit in termino, nõ au tem infra terminũ astringitur, nec potest nisi par te citata, & hoc maxime quãndo in citatorio habetur ꝙ compareat in termino, secus si dicetur ꝙ intra aliquot dies compareat, clem. 2. de appella. Bar. in l. qui ante klendas. ff. de uerbor. significa. Et nũquid dies termini computetur in termino? recurre ad nota in Clemen. sicut appellationẽ de appellat. post Bar. in l. i. ff. si quis cautioni. vbi cõstituit regulã affirmatiuã, ꝙ sic, in qua omne tẽpus regulariter est continuum, & currit de momento ad momentum, vbi aliud a iure non exprimitur, ita Ioan. And. in cap. super eo. el secundo, vbi Abbas extra de appellat. idem Abb. in capi, quærẽti extra de off. deleg. Fallit autẽ sex modis, vt dicit Reuer. D. Bernardus Diaz in suo tractatu fall. licet remissiue loquatur, sed Albericus in d. l. i. latius loquens in hoc articulo dixit, ꝙ de more iuditiorũ, qđ quid sit de iure, dies termini non computatur in termino, ita etiam refert, & transit Decius in allegato ca. super eo. num. ii. vbi allegat Bal. dicentem sic esse de cousuetudine, immo inquit Decius etiam de iure magis communis opinio est in negatiuam partem, nihilominus

stante

rere,[a] & expectare illum, qui citari fecerit[b], donec officialis coram quo citatus fuerit licentiauerit[c] ipsum[d] comparentem. Et hoc in actis scribi[e] facere per

stante regula affirmatiua posuit aliquas fallētias. Quid aūt de die in qua debet cōparere an sit dies illa cōputanda in termino? Alb. ēt pulchre distinguit. & qd si dies in quo cōparere debet, sit feriata? hoc decidit text. in. §. & si contingeret aliquē citari, vbi deciditur ꝙ debeat cōparere die seq.

a ¶ Comparere. i. se corā iudice pręsentare, de quo uerbo est tex. in cap. Romana. §. contrahentes de foro comp. Et in cap. i. in fi. de dolo & cōtu. lib. vi. Et dicitur quis præsentiam suam exhibere etiam per procuratorem, ita not. doct. in cap. cum parati de appell. allegantes ca. Episcopus el. i. xviij distinct. secundum tamen propriam significationē significat veram, vt per Abb. in d. c. cum parati licet loquatur in uerbo pręsentare, sed inter ista nō constituo differentiam, & hic est unus effectus citationis, quia fit ad effectum, vt citatus compareat per se, vel idoneum responsalem, vt posit defensionem parare, clem. pastoralis de Re iudicata, ne .s. absenti posit præiudicium generari, vide alios effectus per Marianum trac. de Citatione Art. 31. vbi etiam dicitur qualiter debeat comparere citatus post Speculat. titulo de comparitione in termino.

b ¶ Fecerit. Nō enim potest fieri citatio nisi ad Instantiam partis aduersę, vt in authent. de manda. princip. §. sit tibi, & in cap. licet de accusa. & cap. dudum, de Decimis. Specul. titulo de citatione. §. sequitur, uersi. illud autem, num. 14. l. ad peremptoriū. ff. de indi. & ratio est quia citare est facti, & iudex non potest supplere de facto, vt in Rub. & nigro, ut quæ desunt aduoc. partium, Item iudex non debet impartiri officium suum ad priuatum utilitatem, nisi parte petente. l quarta. §. hoc autem. ff. de dam. infec. Marian. in eod. tractat. articulo. 6. plura allegat Petrus aduenas nouiter impressus in suo tractetu regularum, in uerbo citatio ad hoc vt valeat, quæ est regula. 96. vbi ponit remissiue Fall. v. ex mente Ripe in capi. i. nu. 20. de iudicijs. An autem citatio præsumatur facta ad instantiam partis Vide Fel. in c. i. de iudiciis, vbi tene ꝙ sic, licet sit sollennitas extrinseca, & Mari. articulo trigesimo videtur eandem opinio. sequi, saltem vbi nuncius fuisset habitus cōiter pro legali uiro, & causa esset modici ualoris. Vide autem tu ad supradicta Fall. v. quas ponit Fran. Ripa c. i. num. 20. de Iudici. in quibus absq; instantia partis citatio committitur. Et nota ꝙ semper qui aliū citare facit appellari debet actor licet fuerit reus originarius, & quo ad alia reputetur reus, Bar. in l. libertus circa fin. de in ius uocando. l. de pupillo. §. fina. de noui operis nunria. quod notat pro bannitis qui prohibentur agere. Itē ꝙ in dubio si apparet citationis commissionem, & relationem scriptam pręsumitur requisitionē pręcessisse, quia præsumuntur omnia solemniter acta, Ant. de Butrio, in cap. i. versic. not. ij. praticam. extra de iud.

c ¶ Licentiauerit, vt in c. i. de Iudic. & . xi. quæstio tertia cap. certum, & l. quæsitum. ff. de re iudi. & ibi Imol. aliàs reputandus esset contumax, quia non dicitur uenisse qui non stetit. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tutorum, tradit Bart. in l. si finita. §. Iuli. ff. de dam. insect. & Bald. in l. nam ita Diuus. ff. de adopt. & Angel. in l. et post ædictum, de Iudi. Maria. diffuse in eod. tract. articulo trigesimo num. 15. cum sequentib. Vide materiam ordinatam cum ampl. & Fall. In trac. regularum, in uerbo contumax in comparendo, & Ant. de Butrio. in ca. primo de iudi. prosequitur quattuor necessaria membra in hac materia licentiæ, & subiicit notabi. Quæst. quæ accidere potest in dies, de eo qui discessit illicētiatus, deinde actor comparuit post terminum, impeditus ex iusta cā iudice adhuc sedente, an illicentiatus debeat condemnari in expensis? & concludit ꝙ sic, ideo caueant citati quo discedant a iudicio sine licētia Iudicis, eo adhuc sedente, post. n. dimissam audientiā satis dicitur habere licentiā recedendi.

d ¶ Ipsum comparentem. i. ipsum citatum, sed adde idem econtra actore comparente, & reo non veniente, vt habetur. j. §. mandantes, tradit Specul. in titulo de Contuma. §. primo in principio, faciunt notata in capi. primo de dolo, & contumacia lib. vi.

e ¶ In actis scribi. Nam omnia quæ coram Iudice fiunt debent scribi per notarium, & ista dicūtur acta iudiciaria, de quibus tex. famosus in ca. quoniam contra, de probatio. specul. in præalleg. §. in uersic. facta igitur citatione. Marian. d. articulo trigesimo, glo. & ibi Bald. in l. illud In verbo actorū. C. de sacrosan. Eccles. Pau. Castr. in l. acta. ff. de re Iudi. & dicit Bald. in l. interrogatam. C. de libera. caus. quôd nomine actorum cōtinetur quicquid factum est coram iudice, etiam in non figura iuditij, hinc acta dicuntur largo modo quæ fiunt ante litem contestatam, Bal. in authen. clericis columna secunda. C. de epis. & clericis, quod tamen dictum D. Phi. Decius ex toto non approbat in d. ca. quoniam contra nu. 12. per illum tex. Et quot nominibus acta nominentur? Vide Card. in clem. sæpe. §. & quia. viij. q. de uerbo. signifi. vbi ponit differentiam inter acta, & munimenta. Forma autem scribendi est. ad petitionem A. citatus B. cōparens, & se tali iudici offerrens diu, [illegible] ter in iuditio expectans aduersario min[illegible] parente fuit a Iudice licentiatus. Expedit. n. ita scribi quia si postea aduersarius ueniat, dicens se licentiatum recessisse, oporteret de licentia docere, & si non posset adimplere reputaretur cōtumax. d. cap. i. de iudiciis, vt latius per Marian. d. artic. xxx. num. xv.

Qui

Notarium qui ſcripſerit[a] citationem[b] de eo factam, ſeu de alio pro quo comparuerit, uel per alium Notarium eiuſdem diſchi[c] eo Notario abſente,[d] de cuius abſentia ſi reuocetur in dubium, declarationi Iudicis coram quo citatio facta fuerit ſtetur. ¶ Et ſi quidem pars, quæ citari fecerit ſimul cum alia parte comparuerit, ſeu præſentes ipſe partes fuerint principales,[e] uel alii fuerint eorum nominibus, antequàm ad alia[f] pro-

a ¶ Qui ſcripſerit. Idem enim notarius efficitur notarius totius cauſæ, & non poteſt mutari ſine legitima cauſa Bart, & Bald.in.l.cum ſententiam. C.de ſenten. & interlocut.omnium Iudi. allegãdo.l.i. C. de ſportu,& ibi Bald.fac.l.vbi ceptum. ff. de iudiciis, &.l. nulli. C.illo eo. tit.vbi dicitur, ꝙ continentia iudicij nõ debent diuidi,idem Bal. in.l. ij. C. quomodo, & quando iudex, Bar. in.l. i.de off.cõſulis, Bal.in.l. repetita.C.de epiſ.& cle. Rom. conſ.cclxxxi. Et ſi ſchędula ſit ſigillo Iudicis ſigillata, & nuncio tradita arctat citatum, licet nõ ſit ſubſcripta a notario, Bal. in Margarita ſua, in verbo iudex ſi citat aliquem.

b ¶ Citationem. Ergo citatorium debet mitti in ſcriptis per Dominũ Poteſtatem, ergo apparet ꝙ non poteſt citare verbotenus, ita volente ſtatuto, de Iure autem communi qui põt citare per literas (ita enim vocatur dicta citatio) poteſt citare per nuncium,& ſic verbotenus, quia nuncius & epiſtola æquiparata ſunt in Iure.l.i.in fi.ff.de procu.l.abſenti.ff.de donat. caſus eſt in.l. ſed interpellatur.§.arbiter. ff.de arbitris Specul. titulo de citation.§.ſequitur verſic. & nota ſecundum Vbertum &c. Marian. eod.tract. articu.4.q.v.&.ix.de citatione autem per literas, uel per nuncium abũde ſcripſit Bart.in extrauag. ad reprim.In uerbo per nuncium, & uerbo ſeq. Vide ordinate apud Pet.a Duenas,in ſuo tract.regul.& Falleti. In verbo citatio regulariter in ſcriptis &c. Et nonnulla per Matth.de afflictis in cõſtit.Neap.Incip.Aedictorũ nu.7.Et. ĵ.videbimus de citatione per proclamata, quæ eſt alia ſpecies nullũ aũt verbũ de citatione per ędicta,quia eſt nimis præiudicialis vt habetur per Bar.in extrauag. ad repri. in uerbo per ædicta &c. Et Marſili. ſing. 260. citatus ſemel. Et dũ dicitur is qui ſcripſit citationem,ſubaudiri debet,& qui ſcripſit cõmiſsionem de citando, quæ habet præcedere de neceſsitate iuris, vt habetur.ĵ. §. item dicimus ꝙ nulla.vbi etiam clarius probatur ꝙ citatorium debeat ſcribi,& cedula tranſmitti.

c ¶ Eiuſdem diſchi.Id eſt,eiuſdem tribunalis,quia certus numerus deputatur ad acta cõficienda. vt ſupra,de electione notariorũ,vbi dictum fuit,ꝙ in locum impediti poteſt de iure alius ſurregari, vt in locis ſupra citatis.

d ¶ Abſente. Quòd de mandato iudicis notarius poſsit,ponit Bal.in.l.geſta colum.2.verſic.quæro ſi notarius qui ſcripſit. C.de re Iudi.allegat.l.ſi lõgius. ff. de iudicijs,hic tamen nullum verbum de mãdato,forte quia ille ſuſfectus eſt notarius eiuſdem iudicis,& licet hic dicatur de abſentia, tamẽ idẽ puto ſi alia de cauſa fuerit impeditus,ita Bald. in.l.i.C.de ſpor.facit.l.i.§.huius rei.ff.de offi.eius cui mand. eſt iur.& ibi nota.per Dec.in.4.not.Itẽ nota ꝙ hic non diſtinguitur inter abſentiam voluntariam, & abſentiam neceſſariam,prout alias, & forte non ſine miniſterio, quia hoc factum fuit fauore litigantium,& ne lites protrahãtur,&c.Item nota ꝙ variis modis quis abſens dicitur,vt eſt gloſ. notabilis in.l.præſens.ff. de procurato.& Felyn.in cap.quoniam frequenter col.fin.vt lite non conte, vbi poſt Domi.In ca. vbi periculũ col. ii. de elect. in.vi. habetur, ꝙ abſens dicitur, qui extra muros eſt,& hoc proprie, & ſtricte,allegando ſimile in.c. olim de re iud. facit.l.abſentem. ff. de verbo.ſignifi. quod eſt bonum ſcire propter ſtatuta loquẽtia de abſente,alibi Bal. in l. fi.§. vbi autem.C.de bo.quę libe. dicit,ꝙ dicitur abeſſe quando a longe abeſt,quod facit ad multas quęſtiones ſtatutorũ,tñ vt hic dicit remittere arbitrio iudicãtes. Vide Bal.in.l.qa abſente.C.de pc.

e ¶ Principales. Nota tamẽ ꝙ vbi aliquis nominatim citatus eſt ſimpliciter,eius perſona approbata eſt a citãte, & ſic non exigitur alia legitimatio,ita dicit notab. Paul. Caſtr. conſilio. 52.tota diſputatio in prima parte, & hic probatur quòd appellatione partis venit non tam principalis, ſed & procurator,non enim opus dicere fuiſſet,partes principales, & hoc uerum eſt, vt eſt caſus in capi. ſub orta de re iud. Millus in repertorio ſuo in uerbo pars.

f ¶ Ad alia. Id eſt antequam aliæ exceptiones proponantur, tam dilatoriæ,quàm perẽptoriæ,quia ante omnia de perſonis quærendum eſt.l. ſi quæramus.ff.de teſtamen. Tẽpera tamen hoc,vt prius & ante omnia de iuriſdictione Iudicis cognoſcatur, quia natura declaratoriæ eſt huiuſmodi, ne forte propter oppoſitionem aliarum exceptionũ videatur in iudicem conſentire, & habere illum pro competenti,pronunciando ſuper exceptionibus primo oppoſitis,vt dicit Bartol. per illũ text. in l.fina. C. de exceptionib. not. in.l.ſed & ſi ſuſceperit.ff.de Iudiciis,Praticus Papi. in forma libelli ſuper declinatione iuriſditionis,in gloſ.nec fuiſſe,&c.idem eſt in Recuſatione,ut ponunt Doctor.in capi.inter monaſterium de Re Iudi. Lanfratic.in capi. quoniam contra,extra de probat.in uerbo Recuſationes, per ea quæ not. Bartol.in.l. quidam conſulebat,de Re iudic. Rober. Maranta in ſuo Specul.in par.vi.nume.35. Sed caue quia Bal.in.l. exceptionem.C.de probat.tenuit aperte

ꝙ

cedatur, Officialis[d] pronunciare[b] teneatur personas legitimas utriusque partis, si partes de personis non contendant, sed uelint[c] ipsæ partes, uel altera earum fieri pronunciationem[d], & legitimationem prædictam. ¶ Si uero contendatur de legitimatione personarum ab aliqua partium, detur dilatio utriq; parti arbitrio iudicis ad opponendũ quicquid uolunt contra se ipsos, uel super legitimatione personarum suarum, & mãdatorum, & sequẽtis die iuridici post dictum terminum audituri pronũciationem faciẽdam super legitimatione prædicta, & ad procedendum in causa, si nihil opposuerint: quam Officialis coram quo citatio facta fuerit omnino facere teneatur prima de iuridica sequenti elapso termino supradicto, uel quamprimum postea fieri poterit, si nihil in termino oppositum fuerit, quod probatum repellat comparentes, partibus hoc petentibus, uel altera earum tantum, uel ante, si partes concordes extiterint. ¶ Si autẽ aliquid oppositum fuerit, quod probatum de iure repelleret,

ꝙ immo licet pars opponat exceptionem procuratoriam contra partem, non tamen uidetur in iudicem consentire quin possit postea opponere exceptionem recusationis, quæ opinio etiam valet in exceptione declinatoria iurisdictionis; Abbas tamen in d. c. inter monasterium nu. vij. sustinet opi. Bar. & sequaciũ, dicens ꝙ illa semper sibi placuit quibusdam rationibus, quas breuitatis causa ommitto: Posset uideri aliquibus approbatã fuisse opi. Bal. a nostris statuentibus in istis uerbis, antequàm ad alia procedatur, sed non me multum mouet hæc ponderatio, quia notum est, ꝙ verba generalia recipiunt restrictionẽ a iure cõi, ne inducatur correctio iuris communis. c. cũ expediat de ele. vi. i. l. si serui vestri. C. de nox. vnde pratica est, vt pmissa protestatione de non consentiẽdo in iudicem instetur ꝙ feratur declaratoria super legitimatione personarum, Spec. tit. de comparitione in termino, uersic. hoc quoq; num. vij.

a ¶ Officialis. i. Iudex aditus: Alias late patet significatio ista ex ethymo vocis, quia dicitur ab efficiendo, vel (vt aliqui dicunt) ab officio officis, per contrariũm, quia minime officiant, immo ꝓsint rei publice per eorũ curam, & solicitudinem; Ita Card. in clem. ij. q. x. de rescript. vnde appellatione officialis venit Barrisellus. l. i. C. de off. diuers. iudic. item uenit substitutus ab aliquo alio officiali. l. iij. §. hi quibus. ff. de leg. iij. Item arbiter, coram quo obseruari etiã debent hæc, quæ hic traduntur, immo etiam corã arbitratoribus debet fieri citatio, licet extra iudicialiter dicantur ipsi procedere, quia non solum in iudicialibus sed etiã in extra iudicialibus hi, quos res tangit sunt citandi, vt patet de aqua plu. arcen. l. in concedendo. Et. C. de auth. pręstan. l. fi. de adopt. l. nam ita diuus de off. archi. c. ad hæc, Bal. post Io. And. in. c. unico. §. fi. col. ii. versi. sed hic incidẽret. Quo tẽpore miles inuestiturã petere deb. Vide Decium in rubrica de off. eius, cui mand. est iurisd. vbi latissime loquitur. Et pondera nomen officij hic exprimi ad denotandum, ꝙ mortuo, vel aliàs finito officio illius, qui commisit citationem debet citatus comparere coram successore, quia est idem tribunal. l. proponebatur. ff. de iudi. vbi Alex. in terminis decisionẽ refert Io. And. in. c. licet de accusa. Et omnino vide Bart. in l. consentaneum. C. quomodo & quando iudex, versic. oppono ad secundam partem, quia distinguit.

b ¶ Pronunciare. An dicatur pronunciare per prócessum ad ulteriora, Bal. iu. l. i. col. fina. uersi. quid ergo si index. C. de ordine iuditiorũ tenet ꝓ ꝙ fic c. ex parte il secundo de app. Sed tamen aliud putarem in præsenti statuto, quia expresse videtur requirere pronuntiationem, ad ea quæ ponit Fely. in. c. sub orta, in. vij. limita. extra de re iudi. de materia processus ad ulteriora, an per illũ dicatur pronũtiare, an uero dicatur nullum illud iudiciũ. Vide post omnes alios, Corne. consil. lxxxv. nume. vj. vsque ad finem libro quarto.

c ¶ Sed uelint. Subaudi, & petant, ad Bald. in Rubrica. C. depositi, uersic. quarto quæro, vbi tamen distinguit inter actus extraiuditiales, & iuditiales, faciunt quæ ponunt Moder. in. l. vniuersa. C. de precibus Imper. offer. Et quæ late Tiraqu. lib. Retract. ligng. §. i. glos. x. numero evij.

d ¶ Pronunciationem. Sed ad quid seruit ista pronunnatio? attento ꝙ uidetur sufficere produxisse mandatum in actis approbatum partium tacitunitate, ut habetur infra. §. & idem quantum, facit in argument. l. fina. C. arb. tutellæ, Ibi, nemo ita simplex reperitur quòd contra se aliquid scribi patiatur, Et in terminis Innocen. & clarius Hostien. in dicto. c. quoniam contra; Et Bartolus in. l. licet, in quinta oppo. C. de procurat. vbi Alexander numero sexto, qui ex illorum mente declarat, quòd si post litem contestatam velit opponere procuratorem non habere mandatum incumbit opponenti onus probandi, nec habet necesse amplius procurator producere instrumentum mãdati, dũmodo appareat in actis ꝙ mãdatũ fuerit productũ, et si non fuerit registratũ in actis.

Nec

statuatur[a] nouus terminus arbitrio Iudicantis ad probandum utriq; parti super oppositis tantum infra nouum terminum supradictum. ¶ Elapso uero dicto termino dato ad probādū, Iudex quàm citius fieri poterit, super personis prædictis pronunciet iuxta allegata, & probata[b] utraq; parte præsēte, uel altera tātum, absente tamen citata.[c] ¶ Et si pronūcietur personas, uel earum alteram, uel mandata[d], nō esse legitimas, uel legitima. Si quidem fuerit pars actoris, cuius persona non fuerit legitimata non audiatur procedere uolēs, donec ipsius persona legitimetur. Et nihilominus expensas[e] parti legitimatæ reficere teneatur antequam ulterius audiatur.

Nec forte dicatur, ꝙ tunc pars aduersa non poterit amplius opponere propter authoritatem sententiæ, quæ transiuit in rem iudicatam, vt videtur velle Ias. expresse, in d. l. licet colum. iij. versi. secundo fallit. Quoniam potest replicari, ꝙ illud dictum habet intelligi quando fuit habita controuersia inter partes super legitimatione, & illa fuerit sopita authoritate rei iudicatæ, ita videtur loqui Specu. allegatus ab eo in titulo de except. §. nunc videndum restat in fin. vbi specul. habet hoc pro bona cautella, ꝙ ante omnia fiat oppositio contra personas, seu mandata, vt inde sequatur sententia causa cognita præcedente, & iudicium tunc nō reuocabitur ne dicatur quis authoritate iudicis circonueniri, refert Pau. Cast. in d. l. licet in fi. & Ang. in auth. vt spons. larg. §. & hoc in super, versic. nec intelligantur coll. ix. dixit formaliter, nec intelligatur tunc legitimata persona procuratoris, nisi fuerit obiectum, & pronunciatum super legitimatione, cogita tamen de. §. & idem, qui aliqualiter turbat istam differentiam. Et nota unum modum legitimandi personas in iudicio, Alius est modus. s. præstatione cautionis de Rato vbi dubium esset, de mandato iuxta. l. i. C. de procura. & habetur per Mars. sing. 228. vbi limitat, ut per eum. Est & alius modus. s. per litis contestationem parte aduersa nihil opponente, quia censetur approbatus ita Pau. Cast. in d. l. prima, de quo vltimo dixi supra, sed certe modus legitimandi personam, uel mandata mediante interlocutoria, est magis frequens, & securus, ideo non mireris si hic fit mētio duntaxat de ipsa.

a ¶ Statuatur. Hoc iuri communi consonum est, ꝙ secunda dilatio non detur, nisi diligentiam fecerit pars in prima, vel fuerit impedita, & de impedimento doceret, Docto. omnes in. l. fina. ff. de feriis, vbi Angel. vnde dicitur ꝙ secunda dilatio danda est cum causæ cognitione, & Lanfrancus abunde in d. ca. quoniam contra in uerb. dilationes nume. 2. extra de probationib. & ita intelligo hoc statutum.

b ¶ Probata. Facit lex illicitas. §. Veritas. ff. de offi. presi. vbi glo. habetur in cap. pastoralis. §. quia vero de offi. deleg. Spec. in tit. de sententia. §. qualiter uersi. item debet iudicare.

c ¶ Citata. A pari enim procedunt ꝙ sit præsens, vel absens, tamen citatus. l. properandum. §. sin autem. C. de Iudi.

d ¶ Mandata. Expressa vel tacita seu præsumpta, quæ resultant quandoq; ex eo, ꝙ aliquis ostendat instrumenta ad causam pertinentia, habita a domino cuius nomine compareat, ad glo. in. l. fin. C. de pac. conu. Barto. in. l. vulgo de administr. tut. late habetur per Roma. consil. 446. nume. x. vbi optime distinguit, & aliquando præsumitur mādatum, ex antiquitate tēporis concurrentibus aliquibus aliis adminiculis, vt per Crauetam in tracta. de antiqui. tempor. in secunda parte in cap. fin.

e ¶ Expensas. Concor. Rota decis. x. num. xij. in vlti. et vides hic refici expēsas victoriæ vnius emergentis, nam potest uictor in quolibet emergēti velle expensas factas in eo, nec expectare finem litis principalis negotij, ita Specul. in titul. de expēs. §. si ante litem contesta. versic. sed nunquid deficiens, Bald. in. l. Sancimus col. prima versi. secūdo casu. C. de Iudiciis, Bart. in. l. non ignorat. C. de fruc. & litis expēs. Immo hec decisio redditur clarior ex tex. d. l. Sancimus dum disponit quòd contumax non auditur nisi prius reficiat expensas. iste autem qui misit procuratorem sine legitimo mandato, vel ipse non habuit personam legitimam standi per se, reputatur inter contumaces, vt dicit Bart. in. l. i. §. vsus. ff. de procura. & in l. i. §. ꝙ si nemo. ff. quod cuiusq; uniuers. nomi. Multa alia citat Ias. in d. l. Sancimus colum. 3. versic. similiter, & secundo. Vel potest clarius dici ꝙ hæ sunt expensæ ratione temeritatis, quia temere egit in illa parte litis, seu in illo emergenti, & adhoc Bartol. in. l. non ignorat. C. de fructib. & litis expens. similiter succumbens in declinatoria indistincte refundit expensas, glo. in c. in primis 2. q. 1. Bald. in authen. Generaliter num. ix. C. de Episco. & cleri. & in. l. generaliter. §. his de præsentibus. C. de rebus creditis, & addo dictum generale Abbatis in cap. finem litibus de dolo, & contu. col. iiij. vers. dico ego, ꝙ in omnibus exceptionibus dilatoriis. Et in omnibus etiam quasi peremptoriis, & similiter in quibuscunque aliis exceptionibus non tāgentibus merita causæ principalis debet deficiens in probando condemnari in expensis, quia in istis ferenda est sententia. c. exhibita de iudiciis, ergo debet etiam fieri condemnatio in expensis, tanquàm accessoriis ad dictam sententiam, & ista est ratio quare contumax

ſtatim condemnatur in expenſis, quia contumatia non reſpicit merita cauſæ, eſt tamen in d. ca. finem litib. caſus ſingularis vbi opponēs meram peremptoriam contra intentionem actoris fundatam, ſi poſt dilationem petitam ſuccumbat venit condemnādus in expenſis contra regulas iuris qbus cauetur tunc ſerendam, ſententiam ſuper principali nō ſuper perēptoriis. l. i. C. de ordi. iudi. l. quotiens. C. de iudiciis, not. in cap. i. de ordi. cogni. Vide pro ſupra dictis etiam per Rebuff. in tractat. de expēſ. Articu. i. gl. i. Et nota ꝙ ſi Iudex non condemnauerit eum qui ſuccubuit in interlocutoria, nō poterit poſtea in diffinitiua condemnare in illis expenſis ſi obtinuerit in diffinitiua, ita docet Ang. in. l. terminato. C. de fructi. & litis expenſ. ergo erit cautus uictor in interlocutoria vt curet ſuccubentem ſtatim condemnari in expēſis, firmat Lanfrāc. in Rep. c. quoniam cōtra in fi. verſic. notandum eſt extra de prob. nō enim Iudex condemnat in expē ſis niſi petitę ſint, Iaſon in. l. properandum. §. ſin autem alterutra, C. de iudi. gloſ. ſing. in capi. fin. de reſcrip.

ℭ Si uero fuerit pars rei cuius perſona legitimata non fuerit, procedatur contra conuentum, tanquàm[a] contra citatum, & contumacem, ſeu non comparentem ſecundum formam noſtrorum Statutorum, & iuris. ℭ Si tamen pars rei poſtea legitime comparuerit quandocunq; ante contradictionem factam petitioni cum Curatore dato bonis, uel liti, audiatur ſecundum formam noſtri ſtatuti, Qualiter procedi[b] debeat in cauſis ciuilibus reo non comparente. ℭ Et ſi Officialis pronunciauerit perſonas legitimas, & mandata, ſtetur[c] pronunciationi quo ad ordinationem iudicii, & proceſſus, & cauſæ deciſionem. Ita quòd proceſſus qui fiet cum eis qui pronunciati fuerint legitimi, ualeant, & teneāt quo ad ordinationem prædictam, & deciſionem, prout & ſicut ualerent, & tenerent, ſi cum perſonis legitimis fierent, uel facti eſſent. Salua[c] ſemper[d]

num. 20. Sed nunquìd poſsit appellari a tali pronunciatione? Videtur ꝙ ſic, argumento eius qđ decidit Imol. in conſ. 142. incip. in caſu præmiſſo verſ. item non obſt. vbi conſuluit ꝙ licet in ſtatuto dictum ſit ualeat, & teneat perpetuo, tamen poteſt impugnari & appellari, vt per ipſum, nā alibi uerbum, ſtetur, nō eſt tantę ſignificationis, quin poſsit probari contrarium, vt late deducit Tiraq poſt omnes in tracta. Retra. lignag. §. 4. gl. i. num. 7. cum plur. ſeq. Et aduerte ꝗa a pronūciatione ſuper legitimatione perſonarum quā-uis interlocutoria ſit, licite appellatur etiam de iure ciuili Bar. in l. eius qui. ff. de appellat. recip. allegatur text. ab aliquibus in. l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minor. & ita Ang. in. l. arbitro in vltima col. ff. Qui ſatiſd. cog. Franc. in c. ex parte el ſecundo in. v. not. de appell.

a ¶ Tanquàm. Quia paria ſunt, non comparere, uel comparere, & non legitimo modo. cap. conſtitutus. c. auditis de procur. Abb. in capit. in pertractandis in. 2. not. de iu. calu. fac. l. quotiēs. ff. qui ſatiſd. cog. Et caue quia loquitur quādo ſimpliciter citatus fuit ad cauſam, ſecus ſi citatus fuit, ſi ſua putauerit intereſſe, quia non efficitur contumax, ſi non comparuerit nam ſi non credit ſua intereſſe citatio non ligat Bald. not. in cap. i. colum. v. verſic. & not. ꝙ non poteſt, De milite uaſallo, qui contumax eſt.

b ¶ Qualiter procedi. In noſtro ſtatuto Rubrica incipit, De voca. in iure & non ueni. maxime. §. ſi autem is contra quem.

c ¶ Stetur. Id etiam per quam iuridicum eſt, & ita determinat in indiuiduo Bartol. in. l. licet verſic. quandoq; diſputatur. C. de procu. & in. l. Pompon. §. rati. ff. eod. titulo & Ioan. And. in c. ſuper litteris de reſcri. allegatur l. ij. C. ſi ex falſis inſtr. Inno. in c. quoniam contra falſam extra de prob. Vide etiam Alex. conſil. lxi. viſo proceſſu lib. v.

d ¶ Salua ſemper. Hoc idem volunt Doc. noſtri vno ore fatentes in d. l. licet, vbi Bar. col. fina. ſ. ſi modo is qui oppoſuerit aſſummat onus probandi iſtam negatiuam, quod quidem poſſet facere probando, uel mandatum reuocatum, uel falſum, nec obſtabit ſi contra probare uolentem obiiciatur ꝙ ſciuerit illū non eſſe procuratorē, & propterea per taciturnitatem dicatur approbaſſe eius perſonam pro legitima, ut patet per Bart. in d. l. Pompon. §. Rati. de procur. quia in his quæ non dependent a noſtra voluntate approbatio noſtra nihil operatur, Alex. conſ. 72. vol. 4. niſi (dicit Bart.) anteꝗ̄ lata fuerit ſnīa plene diſcuſſum fuerit ſuper falſitate, uel reuocatione mandati, quia non poterit amplius refricari in dubium, Dominus autem poteſt ſemper opponere quādo eo non citato fuit legitimatus ille falſus procurator, quia ei non nocet. l. non iuſto. ff. de colluſ. detegen. & vide ad longum Io. Rub. Alexan. in cōſ. 162. Videretur prima fronte, &c.

e ¶ Semper. Id eſt, ſiue poſt lit. conteſt. vellit quis probare, ſiue poſt concluſ. in cau. ſiue etiā poſt ſententiam, quæ tranſiuiſſet in rem Iudica. ad ea quæ ponit Barto. in. l. i. C. de iu. & fac. ign. & ideo eſt quia ſtante falſo procuratore litis conteſtatio, & cōcluſio in cauſa, pariterq; ſentētia, eſt nulla, declarat Iaſ. in d. licet col. i. per d. legem.

Falſi

falsi[a] exceptione, etiam circa personas, quæ legitimatæ fuerint, & processus, qui cum eis fierent, uel facti essent. ℂ Nec posſit qui legitimus pronunciatus fuerit nisi iusta causa declaranda arbitrio iudicantis reuocari,[b] tam in principali, quàm appellationis,[c] uel reclamationis[d] causa, si mandatum ad illa se extendat.[e] ℂ Et idem quantum ad processus, & decisionem causæ intelligatur ut ualeant, ut supra, si litigatum, & processum fuerit, etiam nulla oppositione,[f] uel pronunciatione

in titul. de supplicatione, de qua supplicationis materia vide in auth. quæ supplicatio. C. de præcib. impe. offer. habetur late eti .a per Marãtam in suo Speculo in. vi. parte. §. secũdus actus priñ. num. xi. cum seq. vbi ponit octo differentias inter supplicationem, & Appellationem, & post modũ cõueniẽtias inter istos terminos, & caue, quia nihil dixit de causa restitutionis in integrum, quia ea rescindit litis contestationem impetrata aduersus sententiam, Bar. in. l. fi. C. si aduersus sententiam in integr. restitutio fuer. postulata, vbi post glo. notat ꝙ plus efficatie habet in integrum restitutio q̃ appellatio, idem Bart. in l. i. §. i. ff. de no. ope. nun. Ias. in l. ita demum colu. penul. versic. Quinto limitat. C. de procurat.

a ¶ Falsi. Dicitur falsus procurator altero de quatuor modis, vt deducit Bal. in totiens allegata, licet vbi Ias. col. ij. & in. l. falsus post glo. ibi. C. de furtis, & glo. in c. ex parte decani in uers. procurator, & ibi doct. de Rescriptis. Lud. Bolog. in add. ad Anna. consil. 96. Est regula ꝙ nemo in alienis negotiis idoneus est procurator nisi cum Mãdato. l. i. C. de procu. & caue ne restringas hãc Fall. tex. nostri ad falsum procuratorẽ tantũ, quia & si aliquis compareat tanquàm principalis, & dicat se liberũ hominẽ cum sit seruus, uel se sui iuris esse cum sit filius fami. nam detecta veritate redditur iudicium retro nullum l. ij. §. i. ff. qui satisd. cog. l. fi. §. necessitatẽ. C. de bo. quę. lib. sentit Bar. in d. l. licet col. 2. estq; de mẽte statuti simpliciter dicẽtis Et circa psonas quę legiti. fuerint.

b ¶ Reuocari. Videtur ꝙ hoc statutum corrigat ius commune, quia eo attento licitum est ĩndistincte ante litem contestatam reuocare procuratorem, uel mutare. l. ante litem contest. ff. de procurat. c. quamuis procurator illo eod. titu. in. vi. & ita, Angel. in d. l. ante litem decidit punctaliter in procuratore etiam legitimatio, & Bal. in Margarita sua in uerbo legitimario personæ procuratoris, dicens ꝙ huiusmodi legitimario non facit procuratorem irreuocabilem ante litem contestatam, citat Inno. idem dicentem in cap. in causis de electione. Et Reuocatio fit etiam tacite constituendo ex post alium procuratorem ad illam causam, cap. non iniuste extra de procurat. & in. l. si quis cum procuratorio. §. fi. ff. de procu.

c ¶ Appellationis. Quia causa appellationis est eadem cum principali, gl. & doctores in. l ita demum. C. de procurato. & ibi etiám secundũ Bart. & magis communiter dicitur ꝙ appellatio reddlucit causam ad statum qui erat post litem contestatam, non. n. rescindit litis cõtestationem, nec alia antecedentia respiciẽtia ordinatoria iudicij.

d ¶ Reclamationis. Reclamatio est terminus quidam generalis, & refertur ad illas sententias a quibus de iure, non appellatur. Vnde potest referri ad sententias arbitrorum, & tunc reclamatio est idem ꝙ reductio ad arbitrium Boni viri, vt habetur per Saly. In. l. cũ antea. §. i. C. de arbitris, & Abb. in cons. ij. colum. fi. in primo volum. vbi iudicium reductionis appellat iudicium reclamationis, Item potest referri ad sententias principum, vel præfecti prætorio, & tunc Reclamatio est idem ꝙ supplicatio, de qua habetur in. l. i. C. de sentent. præfecti prætorio, & per Speculator.

e ¶ Extendat. Vt quia etiam dictum fuisse in constitutione eius, ad omnes lites & causas. Hæc est materia late tradita in. l. inuitus. C. de procurato. per illum tex. qui ponere videtur regulam ꝙ procurator simplex licet teneatur in causa principali appellare, non tamen tenetur appellationẽ prosequi, & clarius in c. non iniuste extra. de procuratoribus, & Ias. ponit aliquas Fallentias colu. 2. & dixi cum ministerio ꝙ procurator nõ tenetur prout etiam isto uerbo vtuntur iura, & doctores, quia posset. s. vellet prosequi appellationis cãm, quia causa appellationis est eadem cum principali, vt dixi in gl. appellationis, ita formaliter Abb. in d. c. non iuste in ulti. notab. Et circa hoc verbum, extendat, subdas incidenter unum dictum, ꝙ mandatum non est materiæ odiosæ, sed fauorabilis, vt inqt Inno. in c. sedes de rescrip. & ppea dicit Spec. tit. de procu. §. iij. vers. quid si procu. ꝙ procurator simpliciter constitutus uidetur constitutus ad causas ẽt futuras, qa nulla est rõ quare magis ad p̃sentes, q̃ futuras, refert, & approbat Abb. in d. c. non iniuste col. ij. qđ notandũ est.

f ¶ Oppositione. Qui nãq; in iudicis tacet cẽsentur cõsentare, & sibi præiudicat. l. cũ ostendimus. §. fi. ff. de fid. tut. inde emanauit clausula, parte p̃sente, & non cõsentiente, quinimmo expresse negante, & cõtradicente, Aym. Grau. cõs. 234. nu. 2. in. 2. parte Ias. in rep. l. admon. nu. 12. de iure iur. vide multa per Affli. in com. cõsue. Neap. rub. 14. lib. i. col. pen. & fin. intellige tñ iux. doct. quę colligitur ex gl. solẽni in clem. sæpe ad fin. in verbo partibus de uerb. sign. ꝙ in iud. qui cõsentit tacite in uno actu non consentit in aliis, quã gl. multũ cõmendat Abb. in c. qm̃ cõ. in vlt. col. de prob. & in c. præsentium col. 4. de testibus.

circa legitimationem personarum præcedente. Salua semper falsi exceptione, ut supra.[a] ℭ Et quod dictũ est in hoc Statuto de legitimatione personarum, etiam intelligatur, & locum habeat similiter in legitimatione mandatorum.[b] ℭ Mandamus etiam, quod pars quæ citari fecerit, semper in termino[c] citationis debeat comparere, & expectare, alias[d] citatio non teneat,[e] & nihilominus puniatur in expensis, & interesse[f] partis citatæ, declarandis per sacramentum citati, Iudicis taxa-

a ¶ Vt supra. Vide declarationem ad hoc statutum amplissimam, per Ioan.de Annania in consilio.96. Viso dubio, & ibi Bologninum: Et aduerte quia si post litem contest. opponitur ꝙ non haber mandatum, uel fuit reuocatum, quo casu dicitur falsus procurator, tunc tenetur ipsæ opponens probare ꝙ ita sit: Secus si ante litem, quia tunc onus probandi incumberet procuratori, ita habetur in. l.licet. C. de procur. & per Alexã. multa allegantem consi. 102.viso processu nu. 2. li. v. An autem gesta per falsum procuratorẽ possint a dominoꝗ post conclus.in causa, uel sententiam ratificari? tradit succinte Guido Papæ deci. cccxx.quia gesta.

b ¶ Mandatorum. In quorum numero comprehẽdi debet etiam instrumẽtum cessionis quãdo cessionarius agit directa nomine cedentis, secus si vtili, noie proprio, quia respicit potius iustitiam causę, q̃ legitimationem, Bar.in.l.qui stipẽdia.C. de procura. Et scias ꝙ mandatum non probatur testibus stante dispositione statuti de instrumen. & actus in scrip.redig.§.Adiicientes. Item quôd per solam negationem aduersarij circa mandatũ non efficitur res dubia, adeo ꝙ alia pars possit releuari præstando cautionem rati, sed requiruntur aliqua inditia demonstrantia ꝙ haberet mãdatum, ita Doct.in c.i.de procura.

c ¶ In termino. Dictum fuit supra in principio de reo, nũc loquitur de actore, quia actor, & reus non debent ad imparia iudicari.l.petendæ.C.de tempor.in integr.restituti.l.finali. C. de fructib. & litis expensis, vnde sicut uariis modis dicitur reus contumax, quos ponit Ias.in.l. Sancimus in quarto notab. C.de iudiciis, idem considerãdum est in actore, & sic decisio statuti nostri uendicabit locum in quolibet illorum casuum.

d ¶ Aliàs. Est aduerbium hoc in loco, vt.ff.de aqua cottidiana, & æsti.l.i.§.illud, per Bart.in.l.i.ff. de condit.& demõst. plures ẽt significationes habet quas prosequere, vt per Bar. in tracta.de alueo.in glo.aliâs.

e ¶ Non teneat. Et hoc est quod dicitur, in.l.et post edictum.ff.de iudiciis, edictum, id est terminus citationis circunducitur quid autem sit circunducere? uide gl.in.l.si quis libertatẽ.§.primo in uerbo inductũ.ff.de peti.hær. Sequitur ergo, ꝙ hic text.est intelligendus secundum illum.l. si modo reus adsit.i.compareat, prout ẽt not. Bar. Ang. & Pau.ibidem. Item ꝙ reus accuset contumatiam actoris, per.l.properandum.§.i.ibi parte fugiente, & actoris absentiam incusante, vbi Ias. in.v.notab.C.de iudicis multa dicit, & inter cętera ꝙ non sufficit apparere in actus citationem factam, & non constare de comparitione ad hoc vt quis conuincatur de Contumacia, quicquid dicat gl.in.l.Sanc.§ cum autem. In uerbo contumacia circa fi. C.ad Trebellia. sed requiritur ꝙ pars aduersa actualiter eius contumaciam accusauerit, ut per Bal. ẽt ibidem, & ita uerbũ teneat nõ videtur significare ipso iure, cum requiratur accusatio cõtumatiæ forte cõtraeius naturã, iuxta gl.in c.ad audientiam in fi. et ibi Panor.In vlt. not.extra de app. & aliã glosan in c.statuimus in verbo non tenet de sent. excõmu.lib.vi.Ioã.Fab. in auth. statuimus.C.de epis.& cler.Tiraq.in.l.si unquã in gl.reuertatur. C.de reuoc.donat.nu.191.Sed responde ꝙ accusata contumacia remanet ipso iure annullata citatio actoris, & ita ipso iure dicitur circunductum edictum iuris dispositione, nam datur etiam cancellatio ficta, Bal. in.l.inductum c.de solu.vbi dicit qñ constat de solutione instrumentum habetur pro cãcellato, per illũ tex. facit auth.cassa. & irrita C.de sac.ecc.Et dic ꝙ in tali circũductione non requiritur alia citatio contumaciæ, sed si cõparens uellet absolui p sententiã a tota instantia iudicij per quã absolutoriam perirent oĩa acta præcedentia bene deberet contumax citari ad talem absolutionem propter magnum præiudiciũ quod paratur, secundum Ioan.Andr.& Innoc.in c.consuluit de offi. deleg.& posset illa absolutoria ferri non expectato fine termini, vt ibidẽ per eos, & per Ang.referentem in.l.Et post edictum nume.4.de iudi.Ias.in.l.Sancimus nume.9. C. de iudiciis.

f ¶ Et interesse. Aliud sunt expensæ, & aliud interesse.c. in nostra de iniuriis & per Cyn.in.l.Sanc. C.de iudi.& caue quia in uictoria litis principalis non videtur cõdemnandus aduersarius nisi in expensis litis duntaxat, glo. est pro hac differẽtia in.l.i.in gl.fi.quæ incipit, tenebitur.ff.de ali Iudicii mutãdi causa facta, quę est sollemnis glosa, & singul.vt Bartol.ibi dicit, & in.l.eum quem temere.ff.de iudiciis.Cyn.in d.l. Sancimus in tertia, & sexta quæstio. vbi etiam Bald. Iason tamen in d.l. properandum.§. sin autem alterutra, numero decimotertio, allegat in contrarium fortem text. institutio.de pœna temere litigantium. §. hæc aũt omnia, ibi damnũ & expẽsas litis, inferre aduersarios suo cogatur qui multũ stringit, cui

post

post modum rñdet ex seq. limitatione quando .s.esset damnum contingens circa personam suã, quia tunc bene habebitur ratio, ita gl. & nor. Bar. in d. l. i. ff. de alie. Iud. mut. causa fac. vt per ipsum, vide Abb. in cap. finem litibus in. v. q. de dolo, & contumacia, & Ias. in d. l. Sancimus nu. viij. vbi refert, Cyn. Bal. & Saly. dixisse q in expensis cõtumaciæ non venient dã na, quæ quis passus est, cuius contrarium dicit, d. lex. Inquit Ias. Sed cate quia illi loquuntur de damnis extrinsecis, & de interesse lucrorũ cessantium, non autem de damnis intrinsecis, & ita intelligũt d. l. Sancimus in uerbo damna &c. Sed hic habemus statutum, loquens de interesse resarciendo, & sic indefinite, & simpliciter: cogitabis ergo an debeat limitari iuxta iura communia, ad l. si serui vestri. C. de noxal.

do, nam debet prius oñdi mandati instrumentũ, non cancellatum, nec vitiatum ipsi Iudici, & in actus dimitti, pront in simili dicimus in. l. fina. C. de edic. diui Adr. toll. & in. l. 3. §. causę. ff. ad carb. cum simi. ex quo instificatur id quod dicit D. Ant. in ca. fin. de fœriis, vt retulit Marian. Socin. in tract. de citat. Arti. 19. num. v. dicens q quo ad Iudicem in committẽda citatione exigitur aliqua cognitio, qui hẽat discutere an id fieri dẽat &c. et latius per eund. Arti. xx. nu. 3.

tione præmissa,[a] si citatio facta fuerit ante[b] legitimationem personarum, uel habitarum pro legitimis, & in pœna solidorum quinq; bononenorum pro qualibet citatione parti applicanda, & de facto auferenda per Iudicem coram quo facta fuerit citatio quibuscunq; iuris remediis.[c] ¶ Adiicientes quod nulla persona, uel uniuersitas citari possit ad petitionem alicuius, qui non fuerit principalis, nisi prius[d] mandatum,[e] uel aliud[f] ex quo de iure, alieno nomine admittendus uideatur prima facie[g] produxerit[h], seu fecerit, & in actis

a ¶ Præmissa. Quæ semper debet præcedere. 3. q. 3. offeratur, concordat. l. Sancimus, & auth. post ius iurandum. C. de iud. gl. in c. cõstitutis in verbo taxatione extra de procu. vnde dicit Bal. in. l. terminato, ad finẽ. C. de fructib. & litis expensis, q si iudex condemnet reum, in expensis quas iurabit actor se fecisse, q cũ taxatio iudicis debeat præcedere iuramentum, intelligitur q iuret non statim post sententiam, sed tempore taxationis, ita limitat, dictũ Bar. in. l. cũ iudex per illum tex. C. de sententiis, & in. l. generaliter. §. 1. per illum tex. C. de reb. creditis. Et est speciale in expensis iudicij propter difficilem probationem, vide Ias. in. l. properandum. §. sin autem. C. de iudiciis in secundo notab. ubi multa iura concordantia adducit.

b ¶ Ante. Cur restringatur hæc iuridica dispositio ad casum ante legitimationem personarum non satvidere possum, cum tamẽ d. l. Sanci. indistincte loquatur.

c ¶ Remediis. Intelligo facta tamẽ prius citatione, .s. iuxta ea quæ late scribit Abb. in c. 1. de iudiciis quantũ est respectu condẽnationis ad pœnã per l. ij. ff. si quis in ius uoc. non ierit. ubi Bal. vltima col. in pen. q. vt scribit Ias. in d. l. Sancimus col. 4. versic. tertio moueor, Quantum est autem ad expensas, communis videtur esse conclusio vt non sit necessaria aliqua citatio, quam tenuit etiam gl. in c. constitutis, in uer. taxatione, de procur. ex illo tex. Alexan. in. l. si finita. §. Iulia. ff. de damn. infect.

d ¶ Prius. Ecce q aliqualis summaria cognitio adhibenda est, in concedendo licentiam de citã-

e ¶ Mãdatum. Qui dicit, se procuratorem debet ostendere mandatũ Bal. in. l. de pupil. §. qui procuratorio, de nouí operis nun. Aym. cõs. cclx. nu. 3. in secunda parte Grãm. deci. ciij. nu. 83. Et tria debet continere mandatum. s. nomẽ eius qui procuratorem constituit, & causam ad quam constituitur, & q ratum habebit quod cum eo factum erit, ita glo. in capi. primo in uerbo mãdatum, extra de procu. per. l. si procuratorem. ff. de procurato. glos. dicit q tertium superfluum est quia concluditur, sub primis duobus, quã gl. prosequere pro glo. pleniori adhuc text. Sed hic quæri põt nunquid sufficiat ratihabitio principalis post citationem factam? dicerem q non, quia vbi lex requirit mãdatum pro forma annullando actũ, tunc ratihabitio non sufficit, ad Bal. deci. in. l. si vxor, uers. v. & vlt. C. de cõd. inser. nam hic dicitur, non posse citari, ad Bar. in. l. Gall. in prin. de lib. & posthu.

f ¶ Vel aliud. Hoc dictum est quia plures sunt psonę quæ agere possunt absq; mandato alieno nomine, liberi, parentes, liberti, maritus. l. sed & hæ. ff. de procu. l. maritus. l. exigẽdi. C. de procu. .s. cũ cautione de rato. l. Põp. in. fi. de procu. Vel intelligi ẽt põt q præstetur cautio rati quãdo dubiũ est de mãdato, vt habetur, in. l. i. C. de procu. & hoc ante litẽ cõtestatã, vt plene psequitur Ias. i. vii. & viij. Fall. Quãdo aũt dicatur dubitari de mandato. Vide ibi, late.

g ¶ Prima facie. Simi. modus loqẽdi est, i. l. quinquagita de pb. & i. l. vnic. §. si vero. C. de cad. toll. & in c. dile. de app. & ista verbo intelligo ego, q sufficiat produxisse instrm mãdati in sui faciẽ nõ cãcellatũ, nec abolitũ, nec in aliqua sui parteuitiatũ arg. l. fi. C. de edi. Adri. toll. qd nihil aliud ẽ, q sũmatim demonstrare, seruit. l. 3. §. summatim. ff. de carb. edicto. l. 3. §. sciendũ. ff. ad exhibendum.

h ¶ Produxerit. Hęc aũt productio an fieri debeat coram iudice, an sufficit coram notario extataltercatio. Bartol. in. l. eos. §. super his. C. de appel.

scribi fecerit, & pœnes Notarium actorum dimiserit. ¶ Et siquidem pars Citata per se, uel alium comparuerit, teneatur qui nomine citati comparuerit ante omnia [a] eodem modo producere mandatum ad agendum, [b] uel defendendum, uel aliud facere ex quo admittendus uideatur, ut supra, alias non audiatur. ¶ Et notarius actorū ipsa producta ex utraq; parte in actis registrare [c] teneatur. ¶ Dum tamen Mandatum ad agendum, uel defendendum, non possit probari per testes [d]. Saluo quod si fuerit Tutor, uel Curator, uel Actor [e] alicuius, qui comparuerit ex aliqua partium, sufficiat registrare solum instrumentum tutelæ, & actoriæ, uel curæ, etiam absq; registratione inuentarii. [f] ¶ Quam Registrationem faciat Notarius omnis, quando qualis qualis petitio oblata, uel facta fuerit: super qua detur terminus aliquis ad respondendum, uel contradicendum petitioni: & deinde post dictum terminum, seu prædictam contradictionem, ut supra, teneatur registrare, uel ante, si No-

appell. tenet φ sufficit coram notario, quē sequitur Abb. in cap. quoniam contra falsam, de probat. sed multi alij contrarium, ut per Alex. & Angel. in. l. si finita. §. Iul. ff. de damno infect. pratica obseruat primam opinionem, fatendum est tamē φ postea debeat exhiberi iudici pro facienda fide, & id non negant tenētes primam partem, vt per Decium abunde in d. ca. quoniam cōtra, num. 30. quia probatio debet fieri iudici. l. quinquaginta. ff. de probat.

a ¶ Ante omnia. Ideo dilatio aliqua danda non est ad producendum mandatū, quia instructus debuit cōparere, cōsequēter principalis reputatur cōtumax, Abb. in c. coram, in. 3. not. de in integ. rest. Bart. in. l. si quando. C. de dila. intellige tamē vt per Marsi. in. l. vnius. §. cogniturum. ff. de quęstio. vbi afferūt rationem quia iudex non debet interponere officium suum non petētibus p. l. iiij. §. hoc aūt. ff. de damn. infec.

b ¶ Ad agendum. Videtur innuere hic modus loquēdi, φ qui habet mandatū ad agendum sit sufficiēs procurator ad comparēdum pro suo principali citato, Quod non admitti videtur ita de plano, quia hoc tātum est in recōuentione dispositum. l. seruum. §. fin. ff. de procurat. Et hoc in terminis voluit glos. in. l. si de functus. §. i. de procurator. vbi etiam Bald. dicentes secus esse in duplicibus iudiciis, sed Specul. in titul. de procur. §. i. versic. sed ponæ mandatum, & Ioan. Aud. in cap. qui ad agendum de procu. in. vj: & Ioan. de Imol. in cle. secunda. in. ij. colum. eod. titulo, tenent primum dictum, & sic tex. noster probe loquitur.

c ¶ Registrare, &c. Hoc non est necessitatis si uellit potius instrumentum mandati in actis relaxare, & tūc sola productio scribenda est in actis.

d ¶ Per testes. Est non parua contentio inter doctores iuris cōmunis circa hoc, in l. 1. C. de procuratorib. vbi referuntur quinq; opiniones in hoc Arti. per Ias. Communis est opinio φ probari possit, quam tenuit glos. in. l. Maritus. C. de procurat. vbi doct. post Bart. tractat Specul. in titu. de procurator. §. Ratione autem formæ, circa princip. Sed Petr. de bella perti. quem sequitur Pau. & Fulgo. tenent non posse probari per testes, sequitur etiam Ioan. And. in addit. in d. §. ratione autem, qui subdit φ consuetudo admittit opinionem Petri, ne detur materia protellandi lites, cum dilationes exigantur in productione atque examinatione testium ad minus duę. l. fi. ff. de fęriis, & habemus tex. clarum hic secūdum illius opinionem. Et addo φ sicut mandatū non potest testibus probari, pari mō non debet posse probari ēt reuocatio, quia contrariorū est eadem disciplina. l. nihil tam naturale de reg. iu. l. ab emptione. ff. de pactis, ita arguit Ias. in loco præallegato, in quarto fundamento, & pro ista opinione allego Bal. in l. fin. col. fina. versicu. quæro nunquid. C. de fideicommiss. in simi. decidentem φ si ex forma statuti legatum pōt probari per duos testes eodē modo reuocatio legati, allegat glo. singul. in. l. cū proponeretur de leg. 2. quæ vult φ tot testes requirātur ad probationem erroris testam. quot requiruntur in ipso testamento, idem tenēt D. Card. & Imola in cap. relatum de testamē. sequitur Alexan. in Rubrica, de acquirē. poss. & in. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de uerbo. obligat. Quid autem de Ratihabitione an debeat probari per instrumentum, & non per testes? Mouet hoc in terminis Bal. in l. obseruare. §. post hæc. ff. de offi. pro cōsulis, vbi arguit ad partes, tandem concludit φ poterit pbari per testes, quia est mandatum fictum & statutum loquens in casu vero non se extendit &c. l. iii. §. hæc uerba de Nego. gestis. Conferunt quæ ponit idem Baldus in. l. si vxor colum. 2. C. de cōdit. insertis.

e Actor. Quis sit actor, vide gl. in. §. fi. inst. de cura. & Spec. tit. de actore non. n. hic capitur actor ad differentiam rei conuenti.

f Inuentarij. Quo ad tutorē, & curatorem planum est, quòd inuentarium conficere debent vulga. l. fin. C. arbi. tutellę. Actor autem ab altero illorum constitutus non conficit inuentarium, quia ad

litem

litem designatur non ad administrandum, prout nec curator ad lites duntaxat datus, vt Specu. firmat in d. titulo de actore versic. & curator ad litem &c. & gl. in. l. de creationibus. C. de episcop. audientia.

a ¶ Volumus. Idem est ex de iure communi per l. i. C. de satisdado vbi Bart. infert vnam specialitatē .s. quòd non possit reuocari procurator nisi in actis appareat de reuocatione per dictam. l. vbi dicit esse casum.

b ¶ Protocoli. Quod aliàs dicitur abbreuiatura, de qua materia videndus Lanfrancus est in c. Quoniam contra, in verbo instrumētorum, nu. 22. post Bald. in rubr. C. de fid. instr. vbi fit differētia inter bastardellum, & protocolum, seu in breuiaturam, quantum ad fidem faciendam, dicam alibi latius.

tario uidebitur. ¶ Volumus[a] tamen, & Declaramus, quod tam in actore, quàm in reo sufficiat Notarium causæ fuisse rogatum de instrumento procurationis, seu curæ, aut tutellæ, actoriæ, Sindicatus, uel alterius mandati, & illud scripsisse in suo libro actorum, et abbreuiate in modum rogitus, seu pro tocoli[b]. Quo casu nō sit necesse tale instrumentum sic rogatum, & scriptum aliter produci,[c] uel registrari. ¶ Item Dicimus, quod nulla[d] citatio fieri possit, nisi ex commissione,[e] & etiam in

ctor. C. de exhib. reis, Inno. & Ioann. Andre. in c. quoniam contra de probatio. super uerbo citationes, & Bart. in extrauag. ad reprim. in uerbo per nuntium, in aliquib. tamen partibus obseruatur q̄ nuncij citāt sine tali expressa commissione, prout Florentiæ, secūdū q̄ attestatur Bal. in. l. si quādo in. xii. col. C. de testibus, & in hac Ciuitate, quod tollerari potest attēta generali cōmissione, quæ nuntijs publicis facta fuit tempore quo assumūt officiū, argumento auth. hoc sacramentum. C. de iura. calum. tamen lex. scripta est hic, quæ debet obseruari, non obstāte vsu, stilo, uel consuetudine, vt habetur in conclus. statutorum. De iure ergo secundum Specul. in d. §. sequitur, vers. vtrū aūt. quilibet iudex, & maxime delegatus, debet committere nuncio præsente actore, & tabellione, vel aliis personis idoneis, ad hoc vt ei credatur, & constare ex actis d. capi. quoniam contra, & C. qui potio. in pig. habe. l. scripturas in fi. Adde tu etiam q̄ iudex in d. cōmissione debet exprimere personam, uel nomen nuncij per quem uellit citationem exequendam, alias non ualebit commissio generalis, Comitto talē citari debere, ita singulariter Areti. d. cōs. 33. incip. cōsultatio præmissa, refert ac extollit Marsil. sing. ccxxxv. Incip. procuratores & aduocatos. Vide circa prædicta latius apud Marian. in tract. de citatione Artic. xi. per totum, & Franciun in cap. cum parati colum. secunda de appell. vbi dicit standum esse notario asserenti fuisse commissam citationem a, Iudice, per ea quæ habentur in l. siquis decurio. C. de falsis. Caue tamen quia prouisum est. ij. in statuto de instrumen. & actis. §. propterea, q̄ nō uicietur processus ex ommissione scripturæ commissionis. Et hęc commissio est quædam sentētia interlocutoria, ut est gl. quæ semper ad id citatur in. l. cum clericis. C. de epis. & clericis, & ideo iudex discretus non debet hāc commissionem facere nisi prius audita petitione actoris saltem summariæ, quia si sibi uidebitur, non iuridica, non committat citari, & molestari alium, & ita faciunt boni assessores, vt dicit Bal. in d. l. cum clericis. Formam autem commissionis ponit Bart. in. l. 4. §. prætor ff. de damn. infec. Videbis tu regulam, ampliat. & Fallentias in materia ista per Petrum a Duenas in suo tract. regu. in uerbo, citatio el. ij. & vide Millum in verbo citatio licet regulariter, vbi tantum tres Fall. ponit. Et notabis hanc commissionem, uideri istius effectus inter alios, q̄ iudex etiā delegatus dicitur, vti

c ¶ Produci. Quia acta faciunt notorium, Inno. in capi. ex insinuatione de appellatio. Ias. in. l. eius qui num. iij. ff. si certum petatur, per cap. fina. de cohab. clem. & mul.

d ¶ Nulla. Per hanc vniuersalem negatiuam destruitur opi. Bal. & nō nullorū in. l. si quādo. C. de testib. distinguentium inter citationem, quæ non requirit causæ cognitionem, puta illam quæ fit in principio Iudicij, & illam quæ requirit, vt citatio ad videndum produci testes, & iuramentum deferri; Quorum tamen opin. confutata fuit prius a Goff. vt retulit Speculator eod: titulo. §. sequitur uersi. vtrum autē citatus, vbi & ipse Specul. tenent requiri semper q̄ citatio fiat de mandato iudicis propter malos nuntios, qui interdū citant animo iniuriandi, & propterea inquit Specul. reprobari consuetudinem quę in multis locis obseruatur, q̄ præceptum de citando factū nuncio non scribitur, sed postea relatio citationis fit hoc modo. Retulit talis nuncius se citasse titium de mandato talis iudicis, cui quidem nuncio credi non debuit in quātum attestatur de mādato, quia eius officium non est circa mandatū, nec etiam præsumitur, quia est sollemnitas extrinseca, Bar. in. l. sciendum. ff. de uerbor. obliga. vbi Angel. sequitur Imola in cap. quoniam contrar. falsam de proba. quorum opin. mihi placet, licet Guid. de suzaria in. l. ad peremptorium. ff. de iudi. vt refert Ant. de Butrio in d. c. quoniam contra, tenuerit contrarium & Panor. in capit. 1. num. 33. de iudiciis, est tamen communis opin. altera, vt asserit Aretin. consi. 33. versicu. 3. etiam præmitto &c.

e ¶ Ex commissione. Concordat. l. finalis vbi do-

vti iurisditione statim q citationem committit, hoc videtur velle Bart. in l. more, in 4. col. ff. de iurisd. om. indi. dum dicit q commissio citationis est actus iurisdictionis, & facit q res non sit integra. idem Abb. in c. gratum, vbi etiam Dec. de officio delega. vbi loquuntur de perpetuatione iurisditionis delegatæ. Nunquid autem sola commissio inducat præventionem iurisditionis? dicam .ij. §. providentes in glo. comparuerit.

cedula [a] citationis scribatur summariæ [b] causæ [c] citationis, per quam citatus saltem uerisimi iter [d] scire possit ad

a ¶ Cedula. Hæc est magis regulata citatio quàm illa per simplicem nuncium facta oretenus, qui ne scit dicere causam tamquam non informatus, nimirum si statuentes elegerunt q nostri iudices citent hoc modo, vt in cedula possit describi saltē summariæ causa citationis, & nomen illius ad cuius instantiam citatio emanauerit, & videtur ferre succedere loco citatio. per literas, de qua Bart. in extrauag. ad Reprim. in verbo per literas, de quo modo tetigi remissiue, supra in rubr. post Maria. in suo tract.

b ¶ Sūmariæ. Id est, per capita rerum, taliter q aliquod lumen possit citatus habere ad quid citatur, non autē exigitur plena instructio, prout exigitur in libello porrigendo, vt statim sequitur, multi enim sunt gradus ad perfectam cognitionē habendam, quos ingeniose ponit Bart. in l. admonendi col. 4. ff. de iure iurādo, & hoc fit maxime, vt possit reus se aliqualiter præparare ad respondendum arg. l. i. ff. de edendo, & pro honore iudicis quòd non processerit ex abrupto ad concedēdam citationem absq; aliquali cognitione, prout supra diximus, & adde Bal. in l. cum fratre versus finē. C. de his quibus, vt indignis vbi reprehendit Ioan. And. in ca. fi. de electione lib. vi. In nouella, qui dicebat q citatio erat inuenta, vt citatus compareret, Bal. vero dicit q etiam fit ad finem defensionis præparandæ, & testes inueniendi.

¶ Causa. Nota causam exprimendam in citatorio, quia factum iudicatur ex causa. l. uerū. ff. de furtis, c. cum dilecti el. i. de accus. & ibi per Ioan. And. post Inno. in gl. super uerbo causam. Sunt etiam in iure nostro plures termini in quibus causa exprimi debet, vt in Libello. C. de annali excep. l. fi. in Cautione. c. si cautio de fide instrum. in Stipulatione l. ij. §. circa de doli exceptione, in Transactione. l. cum hi. §. si prætor. ff. de trāsactio. in Appellatione ab interlocutoria. ca. vt debitus de appellat. & Clemen. appellanti eod. titulo, ac aliis casibus cōgestis per Maria. Socci. in tract. de citationibus Articu. 20. in. v. q. num. 9. adde idem in Exheredatione, vt in auth. vt cum de appo. cogn. §. aliud quoque capitulum, & in præcepto testatoris. l. filius fami. §. diui. ff. de leg. 1. Et in proposito, vide Innocentium in c. dilecti uersic. sed oppones contra, extra de exceptionibus, vbi dicitur q si aliquis poterit citare quos vellit, multi poterunt fatigari iniuste, sed certe hoc tenet, quia etiā si comparuerit corā iudice, & non subsit causa aliqua damnabit actorem ad expensas, & si non comparuerit non condemnabitur statim ad expensas, neque ad aliud, immo summaria cognitione premissa, & iuramento calumniæ contra ipsum, & non aliter sicut iustum fuerit procedetur, item moderabitur citator sicut delegans moderatur, vt extra de rescrip. super literis in fine, quæ verba habuit pro not. Bal. quia fecit mentionem de illis in margarita sua in uerbo citatio. Et ut plenius instruaris scias controuersiam esse, an causa sit exprimenda in citatione, quam late deduxit, idem Marianus in d. v. q. & relatis multorum opinionibus distinguit inter delegatum & ipsum ordinarium, & quo ad ordinarium residet q citatio sine causa non afficiat non comparentem quo ad pœnam contumaciæ, quo autem ad aliam pœnā, seu multam arbitrariam propter inobedientiam illam quia debuit cōparere quacunque causa iuxta. l. ex quacunque. ff. de iudiciis, bene punietur, & ita possumus intelligere statutum nostrum in hac vltima distinct. licet Bal. in add. Speculi titulo de citat. versi. citatio debet &c. teneat simpliciter causam exigi in citatorio.

d ¶ Verisimiliter. Temperatur, verbū causa quod de se significat id per quod necessario causatum infertur, qua remota tollitur causatum. c. cum cessante de appell. l. adigere. §. quamuis de iure patronatus, & exponitur pro explicatione facti. ff. ad. l. Aquil. l. si ex plagiis. §. si tabernarius, & aliquādo motum animi ad aliquod agēdum significat l. i. §. sexum. ff. de postulando, & quandoq; causa est ad cuius esse sequitur aliud. Item aliud uidetur esse causa aliud ratio, quia causa potest esse sine ratione uera, Rō enim est ordo gerendorum ex causa uenientium, & est quasi ordo rationis, ista habentur per Card. in clē. ii. §. ab olim sub nu. 4. de sepulturis, & eodem modo uerbum scire quod significat rem per causam cognoscere iuxta philosophum, licet etiam aliquando stet pro uehemēti opinione l. ij. §. item labeo. ff. de aqua plu. ar. Vera enim scientia est ubi quis scit factum & qualitates ac circunstantias facti, gl. est in c. concertatio ni in uerbo sciuerit de appell. in. vi. ubi Domi. & Franc. not. & Rom. qui illā dicit not. consil. 343. ex proposito, paulo ante fi. & Alex. consi. 114. pōderatis, col. ij. versi. accedit ad maiorem, lib. i. vbi dicit, illam gl. reputari ualde notab. Et Felyn. qui dicit eam auream in ca. a nobis colum. 1. extra de except. ad hoc quidem q ubi requiritur scientia simpliciter prout requiritur in libello. et prout requiritur qn consideranda esset litis pendentia. clem. ij. vt lite pen. vbi card. in. v. q. non sufficit eā ptobare in genere, & plura alia de ipsa glosa, & de ipsa scientia qualis esse debeat reperies apud Andr. Tiraquell. in tract. retractuum lignagier. §. 36. gl. 2. num. 30. uersic. porro si teneas. Et in materia

quid, [a] aut super quo citetur, ubi petitio nō præcedat, [b] Petitione uero præcedente sufficiat [c] in commisſione, & citatione ſcribenda [d] apponi, quod citatur ad reſpondendum petitioni, & certum terminum, [e] in quo compare-

teria huius.§.teneas menti vnum not. & nouum dictum Lud. Roma.in conſi. 310.Incipit, vt clarior reddatur colum.prima vbi dixit ꝙ quamuis erratum ſit in modo citandi ſeu in forma a iure tradita nihilominus ſi is cuius intereſt notitiam habuit eius citationis, ita ligat talis citatio iuncta notitia ſubſecuta, ſicut citatio legitime emanans, allegat ad hoc caſum not. in clē. causam ad fi.de elect. Vide tamē Marſilium ſing.259.incip. generalis citatio uer ſic. & vltra prædicta, vbi pungit nonnullas authoritates in contrarium. Vide Soccı.in.l. demonſtratio falſa. ff.de cond. & demonſtrat. Vide etiā aliquid ad propoſitum per Rotam deciſi.279.in nouis, vbi dicit ꝙ in curia Romana obſeruatur ꝙ citatio etiam generalis teneat inter præſentes, puta ad dicendum contra commiſsionem. quia potuit faciliter ſe inſtruere ad cuius inſtātiam, & ſuper quo commiſsio eſt impetrata, imputetur igitur ibi ſi Copiam nō acceperit,& maxime vbi citatio fit per nuncium, ideo præſens in iuditio ex alia cauſa non debet arctari vt uelit reſpōdere,licet ſit in proprio facto, quia debet habere inducias deliberatorias,quod nota.

a ¶ Ad quid &c. Vnde ſi aliter fiat,uel dicatur,uel agatur, uel in ſubſtantia,uel in quantitate quàm fuerit dictū in citatione, dicitur actus factus parte non citata, Barto.in. l. Aut qui aliter.ff.quod ui aut clam.

b ¶ Non præcedat. Bart.in.l.ſi finita.§.Iulia.ff.de dam. infec.dixit ſimpliciter ꝙ niſi libellus præcedat non poteſt primum decretum interponi,immo peremptoria citatio non conſtitueret reum in contumacia.Imola uero ibi concludit quòd ſi quæritur an reus teneatur comparere uigore dictæ citationis nullo etiam præcedente libello, & dicendum eſt ꝙ teneatur per. l. ſiquis ex aliena. ff. de iudicijs,& not.in.c.ſuper literis de reſcrip. & l.ij.C. de anna.except. Sed ſi quæritur quo ad effectum perueniendi ad primum decretum,tūc Bar. tenet ꝙ debet præcedere, & idem tenet Pau. Caſt.& Alexan. ibi aſſerens communē eſſe quòd non requiritur neceſſario, ꝙ in citatorio inferatur libellus,uel præcedat quantum ad contumaciam incurrendam, idem Marian. Socci.in tract. citationis artic.xx.q.vi. Vides ergo ſtatuentes approbare hic primam partem diſtinctionis: Quātum ad ſecundam partem videbimus in ſtatuto de uocatis in iure & non uenientibus in princi. vbi dicitur ꝙ ante omnia formetur qualis qualis petitio, deinde citatio cōmittitur vt ibi legitur, & conſequenter etiam approbatur ſecunda, quę vt dixi fuit Bart. noſtri.

c ¶ Sufficiat.Quia paria ſunt quòd aliquid ſit certum de ſe, vel per relationem ad aliud certum.l. ait prætor.§.i.ff.de Re. iudic.l.certum & ibi not. ff.ſi certum petatur.l.ij.ff.de lib.& poſthu.

d ¶ Scribenda.Vide apud D.Antoniū in c.i.de iudiciis uerſic.examinemus &c.dicentem,ꝙ ſi citatio appareat facta per nuntium licet non appareat de cōmiſsione, præſumitur commiſsionem præceſsiſſe.

e ¶ Terminum. Nota ergo In citatorio debere exprimi certum terminum, & ratio quia ſine termini appoſitione eſſet obſcura, & incerta ꝓpterea nō ualeret, Bar. per illū text.in.l.aut qui aliter.§.i.ff.quod ui aut clam, & in.l.liber homo la.ſecunda.§.i.ff.de uerbo.obliga.Terminus autem eſt, ſi apponatur dies, ac etiam hora,ut Bar. intelligit in.l.qui ante Klendas in fi.ff.de uerbo. obligat. ſed Alexā.in prælleg.l.liber homo, & Ang. in.l.per interualla.ff.de iudiciis tenēt contrarium poſt Speculum, & canoniſtas magis cōmuniter in cap. cum parati de appellat.vbi dicūt eſſe caſum, ubi Abb.allegat aliqua alia iura maxime. c.cum dilecti de dolo, & contu. & ibidem doct. præfati dicunt ꝙ non ualens comparere in termino præfixo debet comparere quàm primū poterit,ecce ꝙ ſecunda citatio remanet abſq; termino, igitur citatus abſq; termino tenetur cōparere quàm citius poterit, tempore tamen congruo d.c.cum dilectu,& c.eos,de ſententia excom mu.in.vi. ibi quàm cito commode poterit,& licet Iaſ. in prællegata.l.liber homo dicat ꝙ dicta iura loquuntur in citatione generali, tamen non tollit alia iura quæ allegantur, ideo ſtandum eſt communi opin. de qua etiam atteſtatur Abbas in d.ca.& Alexan.in d.l. Examinatur etiam diffuſe art.ille in tract.de citatione per Maria. Artic. 19.q.vi. vbi ad tollēdum difficultatem conſuluit ꝙ dies, & hora apponantur in citatorio,& ita obſeruatur in pratica, Sed quid ſi citatus in termino non comparuerit. Sed iudex ex benignitate in craſtinum expectauit an dicatur comparuiſſe in termino? Abb. in d. ca.cōſuluit tenet non eſſe contumacem,motus ex illo text.&.l.ſed ſi manēte.ff.de præcar.& quærit nunquid debuit iterum citari & diſtinguit vt ibi per ipſum. Et nota in pratica bonum verbum ꝙ citato comparēte in termino non uidetur ꝙ ſententia omnino ſit ferenda in termino,alias diceretur lata parte non citata, Bar. in.l.fi.§.fi.ff.quod ui aut clā.Bal. in .l. cum non eo die. ff. quando pro.non eſt neceſſe,Sed non ommittas videre limitationem Angel. in d.§.finali. Sed quid ſi vlt.dies termini cadat in feriatam,nam utiq; illa die non debet cōparere.l.dies feſtos.C.de ferijs.l.ii.§.fina.Si quis in ius uocatus non ierit? Dic ꝙ ſi quis citetur expreſſe pro die fœriata nihil ualet citatio,ſecundū multos dicentes eſſe expreſſum errorem in ſententia

re debeat, & alia[a] fiant quæ in nostro statuto, posito sub rubrica[b] de officio nunciorum circa dimissionem cedulæ citationis continentur. ¶ In qua cedula Notarius teneatur semper ponere diē commissionis[c] faciendæ[d] sub pœna solidorum decem Bononenorum applicāda citato: Ex obmissione tamen dici commissionis processus non uitietur.[e] ¶ Quam commissionem, & etiam relationem[f] nuntij[g], statim[h] cum factæ fue

tentia interlocutoria, illud tamē tenendum est, ꝙ citatio arctet pro die seq. ita post multos concludit Fely. in. c. quo ad consultationem, nu. v. de re iudi. Et Lanfrancus in. c. quoniam contra in verbo citationes, nu. xiiij. de prob. Nulli autem dubium est quando citatio facta est, vt cōparear infra certum tempus, si ultima dies sit feriata, debet comparere proxima die antecedenti, text. est in d. c. cum dilecti, ubi Abb. & Lanfranc. vbi supra, De his omnibus vide diffusius apud eund. D. Marian. artic. xix. in. iiij. q. principali. Sed si dilatio adeo breuis sit, vt infra illam comparere non posit, est nulla. Abb. in c. cum dilecti, de dolo & contuma. Et Specul. in fine. §. iam allegati, nam, et nullo apposito termino intelligitur debere venire quàmprimum commode potest; verba. n. simplicia intelliguntur cum aliquo tēperamento. ff. de solutio. l. quod diximus, ita Specul. eod. tit. §. sequitur, versic. quid si non præfixeris &c.

a ¶ Et alia. Puta ad cuius instantiam emanauerit citatio vt dixi in glo. fecerit supra in princ. Item coram quo Iudice, vt per Marianum in. ix. q. principali. Et in quo loco si forte ignoretur nomen iudicis electi, vt in artic. xviij. Item nomen citati cum suo cognomine.

b ¶ Sub rubrica. Incip. hodie Rubri. De electione nunciorum, & est in. §. volentes, habetur etiam in statuto de accusationib. & earum iuramentis. §. ac etiam, vbi ꝙ cedula debet esse scripta, & subscripta manu notarij actorum.

c ¶ Diei commissionis. Cur hoc? forte ut facilius instrui posit citatus an citatio facta fuerit intra nimis angusta tempora, iuxta. c. si primates. v. q. secunda, ad finem vt opponere posit contra citationem, iuxta doctrinam Specul. titulo de citationib. §. contra citatos, uersi. item, ꝙ facta est, &c.

d ¶ Faciendæ. i. iam factæ, sed dicit faciendæ habito respectu ad casus futuros, prout est de natura legis.

e ¶ Non vitietur. Et merito quidem, quoniam cōmisio ipsa debet etiam in actis scripta esse, vt supra dixi, acta autem habent diem, mensem, & annum d. c. quoniam contra falsam, ideo imputandum fuit illi citato, cur non venerit ad acta, vt inspiceret diem d. commisionis.

f ¶ Relationem. Vide Decium post Abbatem in c. quoniam contra de proba. nu. xxij. qui dicit notandum esse, ꝙ citatio habet tres partes; Commisionem iudicis de citando; Executionem nuntij; Et eius relationem postquàm facta fuit, & habetur per Io. And. in. c. Romana. §. contrahentes, de foro comp. in. vi. Abb. refert in. c. fi. in fi. de offi. deleg. Quæ relatio (vt de ipsa loquar) debet esse clara, puta se citasse personaliter, si personaliter forte citasset, vel ad domum habitationis, nec dicere sufficit se citasse simpliciter, vel citasse prout in mandatis habuit, ita Alex. consi. ij. col. ij. lib. iii. vbi limitat dictū Bal. in. l. properandum. §. et siquidem. C. de iudiciis qui videbatur determinare contrarium; Cui autem fieri debeat relatio, an iudici, an sufficiat notario fieri? dixi supra in statuto, de elect. nunciorum. §. iurent autem &c. vbi tenui posse fieri notario; Et adde nunc quæ ponit Franc. in. c. cum parati, uersi. vltimo quæritur de appell. vbi pungit contrarium; tamen standum est interpretationi veteris consuetudinis.

g ¶ Nuntii. s. publici; Nunquid autem potestas posit, vel alii officiales deputare ipsum actorem, vt nuntium in citatione deferenda? videtur de iure communi ꝙ posit, Barto. in. l. si fur. §. si epistola. ff. de furtis; ubi dixit se latius dixisse in. l. iuste posidet. ff. de acquir. possess. vbi tractat an iudex posit dare licentiam creditori, vt sua authoritate ingrediatur possesionem rerum debitoris. Idem not. doct. d. c. cum dilecti de dolo. & contumacia: dicunt tamen ꝙ tutius est, quòd fiat per nuntium publicum. An etiam nuntius posit ex iusta causa demandare alteri nuntio dictam citationem sibi commissam? vide Baldum pulchre loquentem in d. c. Sed de his omnibus recurre ad ea, quæ dixi supra in statuto de off. nuntiorum; nam illud uetat posse exequi citationem per aliū, q̃ illum cui commissa sit.

h ¶ Statim. Ideo quia necesse est primo de relatione constare iudici, propterea si iudex commisit nuncio reum citandum. Et ita nuntius executus fuit, si tamen antequàm fecisset relationem citationis, iudex elapso termino pronunciat actorem mittendum esse in possess. concludit Bart. ꝙ processus erit nullus ipso iure, quia ante relationem nuncij non dicitur iudici constare de contumacia, probat. tex. in. l. hæc autem. §. primo. ff. ex qui. causis in possess. eatur, dum dicit, ꝙ debet liquere iudici de contumacia, pro quo adducit Bart. dictū Innoc. in. c. prudentiam, extra de off. deleg. dicentis, ꝙ si iudex festinat ad actum non expectata relatione nuntij non dicitur iudici constare de contumacia. Hoc idem tenet Bald. in. l. iij. C. de procur. quod est menti tenendum contra tabelliones, & procuratores errantes in hoc, ponentes in actis relationem

lationem nuntij post sententiam, vel alium actum gestum a iudice, hæc ad verbum ponit etiam Philipp. Francus in. c. cum parati, nu. xxxviij. versi. secundo quæritur de relatione; & firmat pro regula, & subiicit quatuor limitationes, quas videbis cum opus fuerit.

rint dictus Notarius scribere [a] teneatur, cui citando ad comparendum competens [b] terminus assignetur arbitrio iudicantis. Dum tamen citatio non fiat, nec committatur pro incontinenti, [c] etiam si citandus esset intus Palatium [d] iuridicum communis Bononiæ, aut in Platea Ciuitatis Bononiæ.

¶ Præterea Statuimus, quod nulla Vniuersitas citari debeat seu possit, nisi hoc modo, & forma, uidelicet. In Arengo [e] dictæ uniuersitatis, siue uniuersitas tota, siue pars [f] eius ibi foret,

a ¶ Scribere. s. in actis causæ, vnde si aliquid attentatū fuerit seu factum inter Citationē & ipsam Relationem, nō est vt attentatum, reuocandū ad eo ꝙ si is contra quē petitur reuocatio appellat ꝙ iudex hoc non admittit, debeat deferri appellationi, cū sit grauatus ita Lapus in cle. 2. Vt lite pend. Refert & approbat Cardinalis ibi in vii. q. quia (inquiūt ipsi) nō posset iustificari appellatio ab interlocutoria, nisi ex his quę in actis redacta sunt clem. appellāti de appel. Ergo cum non possit exactis demonstrari ꝙ iste fuerit citatus non dicitur constare iudici, & propterea iudex non potest procedere contra citatum, vt probatur. ff. de bo. author. iu. possid. l. hoc autem. §. i. ibi liqueret prætori &c. & Bar. notat. ibi.

b ¶ Competens. Quot autem dierū debet esse talis terminus, fuit uariatū per diuersa iura, aliquādo x. dierum, vt in. l. per interualla. ff. de iudiciis; aliquando triginta secundum aliquos, vt habetur in authenti. qui semel. C. quomodo, & quando iudex, latissime per Specul. in titu. de citatione. §. nunc de tempore &c. Vbi subdit ꝙ hodie dillationes citatoriæ sunt arbitrariæ ex cōsuetudine causarum, non ꝙ iudex possit penitus denegare, sed considerare debet distantiam locorum, & personarum, & negotii qualitatem; vt probatur extra de re iudicata. c. quo ad consultationem, & l. nonnunquàm. ff. de iudiciis. Sed caue quia dicta iura omnia loquuntur in citationibus post litis contestationem fiendis, non autē ante litem contestatam, vbi est arbitrarium an, & quę assignetur iuxta communem opi. vt supra tractaui, vel quando iudex uellet procedere ad alios actus, quàm ad puniendum duntaxat contumaciam rei, ut Angel. bene considerat in d. l. per interualla. Et adde ꝙ Specul. in tit. de dillation. §. fin. vers. Vltimo nota, dicit ꝙ induciæ citatoriæ dantur sine causæ cognitione, quia dantur parte absente, ut per ipsum post Innoc. quem citat. Et etiam aduerte, quia in dubio, vbi assignatus est certus terminus in prima citatione, vtiq; intelligitur illæ idem assignatus in secunda citatione, puta quæ fieret ad domum, Barto. no. in. l. iij. ff. de annuis legatis.

c ¶ Pro incontinenti. Temperamentum est adhibendum, vt dicit Specul. titulo de citatione. §. sequitur versic. Quid si non præfixerit? allegando. l. quod dicimus. ff. de solutionib. Et. l. ab hostibus. §. fin. ff. ex quib. causis maio, & est casus in l. per interualla. ff. de iudi. & auth. Qui semel. C. quomodo & quando iudex. Specul. de Citat. §. nunc de temporum intersticiis, & ista appellatur dilatio citatoria, ut per Cyn. in. l. i. colum. 2. C. de Dillat. & Specula. in titulo de dillation. §. primo.

d ¶ Intus palatium: Quia debet habere tempus ad præmuniendum, & præparandum se, ita Bald. in l. cum fratre, col. pen. versi. sed pone ꝙ aliquis est in præsentia iudicis. C. de his quibus vt indign. vbi subdit, ꝙ fallit in suspecto de fuga, vel in notorio, vbi autem esset coram iudice sufficit moneri ab eo, vt infra certum terminum veniat responsurus. Et isto modo intelligitur illud vulgatum, ꝙ præsens non est citandus, ita etiam Bald. declarat in auth. si omnes. C. si vt se ab hæred. absti. vide Ias. in. l. i. ff. de in ius voc.

e ¶ Arengo. Hoc verbo etiam vtitur glossa in. l. non potest. ff. de reg. iur. Et Bart. in. l. 1. §. si quis apud. ff. quod quisq; iuris, qui refert statutū prohibens arengantem ius iniquum &c. igitur arengare est proponere, Arēgum vero est locus in quo proposita fiunt; Et quando in Ecclesia solet fieri arengum, ibi citabitur eodem modo, vt statim sequitur.

f ¶ Siue pars. An autem saltem maior pars esse debeat præsens, prout solet in aliis negotiis vniuersitatis, iuxta. l. quod maior. ff. ad municip? Glo. i. c. si capitulo in verbo factam, in versi. Et si diceres, De concess. præb. lib. vi. expresse dicit, ꝙ sufficit, ꝙ aliqui adsint, quod nota valde. Et hæc citatio dicitur personaliter facta, dicit Bald. in. l. etiam, col antepenult. versi. sed quæro quomodo citabitur? C. de executione rei iudi. quia ista vniuersitas est quasi quędam persona politica. l. metum. §. animaduertēdum. ff. quod me. causa. Et circa hāc citationem personalem variæ fuerunt opiniones, nam quidam uoluerunt citandos esse Sindicos, aliqui uoluerūt Rectores, seu Præsidentes. Vide Bart. in extrauag. ad reprimend. in gl. citatū, post glo. in d. cap. si capitulo. Et Ang. in consil. ccxvi. Iam sunt, Et in. l. i. §. omnibus. ff. quod cuiusq; vniuer. nomi. Et Guid. Pap. q. ccccxxi. incip. In causis tangentibus, & Alex. latissime in. l. non potest. ff. de reg. iur. Maria. Soci. in tract. de citatione, articulo

tic. xvii.in. x.q. & subdit Barto. in d.loco ꝙ per citationem quæ fit de Sindico, seu rectore non constituitur vera contumacia, sed ficta, ut per ipsum, & Mod. in d.l.non potest. Et adde Barto. in l.fin.ff.quod cuiusque uniuers. nomi. Et in.l. aut facta. §.fin.ff.de pœnis, & Bal.in.l.ij.§.quòd si nemo.ff.quod cuiusq; uniuers.nomi. & Innoc. in c.humilis, de maio.& obedien.

a ¶ Vel ad ecclesiam. Expositiue stat hæc dictio ad uerbum in arengo, quasi dicat siue arēgum sit deputatum in ecclesia, siue in aliqua domo vniuersitatis, seu quolibet aliqno alio loco, puta sub aliqua magna arbore, vt vidi fieri ab aliquibus uniuersitatibus, nec enim debet fieri citatio ad ecclesiam, vbi haberet domum congregationis, sicut nec priuatus citandus ad ecclesiam si potest citari ad domum, vt not.doc. post glo.magnam in cap. causam de Dolo, & Contu. quia quâmuis illa glo. loquatur alternatiue, vel ad domum, uel ad ecclesiam, & sic uideatur sufficere alterum, tamen doct.communiter intelligūt ꝙ illa sit alternatiua ordinis, non electionis. Vide latissime, de modo citādi in ecclesia apud Maria.in allegato tractatu art.xvii.num.49. Et quid si ecclesia esset interdicta? glo. in uerbo ad diuina in clem. i.de foro comp. tenuit ꝙ non impediatur, sequitur Zenzel.& Zabbarella, & docto. ibi quia etiam potest prædicari verbum Dei, ubi cōfluit multitudo hominum, prout latius deducit Maria.d.art.xvij.num.51. inferens ob hoc quôd fortius poterit fieri citatio per omnem speciem citationis in ciuitate, uel loco interdicto, & adde Card.in clemē.ij.in.vi.q.de sent. ex commu.

b ¶ Massario. Subaudi, uel Ministrali, uel cuiuslibet similis nominis, & iste est loco sindici, uel potius est loco rectoris repręsentans vniuersitatem, quem (ut dixi) Doct.aliqui uolebant tantum debere citari, sed non placuit hæc opin.nostris statuentibus, nisi cum pluribus aliis requisitis vt uides hic, & adde Roma.sing.756.incip. An citatio facta, non enim debent singuli de vniuersitate uocari, sed administratores tantum Innoc.in c.humilis, vers. item oppones de Maio. & obedi. Sed caue nunquid in aliis vniuersitatibus q̃ Villarum, & Castrorum, de quib.loquitur statutum istud, hęc eadem forma obseruāda sit, quatenus adaptari possit? quod credo ab identitate

congregata, uel ad ecclesiam,[a] uel domum, seu locum, in qua, uel in quo uniuersitas est solita congregari, & in quatuor, uel quinq; ex publicis, seu cōmunibus triuiis dictæ terræ, si tot triuia ibidem adsint, alioquin in omnibus triuiis dictæ terræ, & Massario[b] dictæ uniuersitatis citato personaliter, uel ad eius domum.[c] Et pulsata[d] campana, si adsit, ad cuius pulsationem cōsueuit dicta uniuersitas congregari, & cedula citationis dimittatur. Et sic semel citatio facta de uniuersitate, legitime facta intelligatur quantum ad contenta in dicta citatione. ¶ Si uero persona singularis citari debuerit, citetur personaliter, uel ad domum,[e]

rationis, & est ex mente docto. supra relatorum. Item adde ꝙ vniuersitas cogitur creare sindicum uel massarium, Bartol.in.l.solet in fin. ff. de Ali. & cib. legatis.

c ¶ Domum. Intelligo ꝙ vna citatio ad eius domum sufficiat, quicquid sit quando persona priuata citatur, quia cum vna citatio sufficiat q̃do vniuersitas citatur, ut infra statim subiicitur, ergo in qualibet parte vna tantum sufficere debet, sicut in simili cum causa expedienda est summarie &c. quilibet art.dictę causæ est summarie cognoscendus. Bart.in extrauag. ad reprim.in verbo summarie, versic.sed dices, & Bartol. in.l.alio colum.fin.de Ali.& cib. leg.

d ¶ Pulsata. Aliqui uolebant istud signum sufficere, uel vocem tubæ, vt tradit Bar. ī d. extrauag. in verbo citatum, utpote instrumentum aptum ad vocandam uniuersitatem, Bartol.in.l.ij. C. de Decur.lib.x. nec tempore interdicti prohibetur huiusmodi vocatio, vt per Cardi. in clem.ij. de sent. excommu.q.vi. Et hæc vocatio per campanam fortior reputatur quàm vocatio per uocē præconis, vt dicit gl. in d.clem.2. in glo.voce de sent. excommunicat. per Bar.in auth.Qui semel col.2. versic. vlterius oppo.C.quomodo, & quādo iudex. Quid autem quando sumus in septimana sancta illis diebus quibus campanę cessant, vide in dd.locis.

e ¶ Ad domnm. Pondera verbum domū ad differentiam Apotecæ, vel stationis, ubi non debet citari quando habet domum habitationis, ita Barto. ponderat per illum tex.in.l.i.§.i.ff.de lib. agnos.& ibi illemet text.probat ꝙ hospitium venit domus appellatione, dummodo moretur in eo, non autem ad breue tempus, vt Bar.ibi declarat, Et quid ueniat appellatione domus, ultra no. in.l.pleriq;.ff.de in ius uocando, & in d.l.1.§.r. ff.de lib.agn. Vide per Rebuf.in tract. de citatione art.2. glo. iij. ubi habebis limitationem ad id quod dictum est de apotheca, ad quam regulariter non potest citari. Et hic notabis id quod notat Card. in clemen.i. de foro competenti in. xi. not. s. ꝙ sufficit citare ad domum, etiam si non peruenerit citatio ad notitiam citati, quia satis est ꝙ pręsumptio iuris sit ꝙ peruenerit stante verisimilitudine, sumpta ab illo, ꝙ solent illi de familia, vel uicini deducere ad notitiam citati iuxta.l.

sta.l.de pupillo.§.i.& ibi notata.ff.de noui oper. nunci.pro hoc quod not.Inno.in c. ad petitionē extra de accuſ.& quod dixit gl.in.l.i.§.fi. ff.quādo appell.ſit.

materiam ſupradictam abunde etiam traditā per Tiraque.in lib.retract.ligna.§.9.in gl.ij.num.20. cum pluribus ſeq. vbi quærit de quāmpluribus qq.& per Matt.de afflict. in com.conſuetu.neap. in titulo de liter.citatoriis. illa conſtō incipit citationis literę char.1.

in qua habitat, [a] uel ſtare, uel morari reperiatur. Et ſi non habitet in Ciuitate, Comitatu, [b] uel districtu Bononiæ,

[a] ¶ In qua habitat. Pondera in primis hoc verbum, quod eſt præſentis temporis, quo non ſine miniſterio utuntur ſtatuentes, quia uolunt intelligere, ꝙ non debeat attendi ubi maiore parte anni ſoleat habitare, ſed tantum illud tempus quando executa eſt citatio, quicquid dicatur in clem. cauſam de elect. vbi conſideratur, in qua domo communiter habitare conſueuerit, quæ tamen loquitur ſecundum Bartol. in.l.4.§.prætor col.2.verſic.ſed quid.ff.de dam.infe. In alia materia quàm citationis, nā in materia citationis lex utitur verbo præſentis temporis, ut eſt uidere in d.§.prætor, ibi domum in qua degit &c. aliqui alij docto.in d.clem.aliter diſtingunt & concordant, conſiderādo diuerſitatem caſuum, qui eueniunt in citatione, vt aliquando ſufficiat citare ad domum, vbi de præſenti degit; aliquando in qua communiter habitare conſueuit, vide ad longum apud Marian.tracta. de citatione artic.xvij. q.v.nume. trigeſimo ſexto. Quid autem ſi habet duos domos, quas pariter habitat? hanc q.mouet Bald.in c.i.in.4.col.de mili.vaſalo, prout refert Alexan in d.§.prætor num. 7. & decidit ꝙ ſi ſtatutum dicat ꝙ quis citetur ad domum, & quis habeat duas domos, quas pariter habitat, ꝙ ſufficit citari ad illam, quam elegerit nuncius, puta habet unam a parte anteriori, alteram a parte poſteriori quarum hoſtiis indifferenter vtitur. Pondera, & alterum ꝙ ſtatuentes ad tollendum dubium, ſeu ad maiorem declarationem expreſſerunt, in qua habitat, cum tamen idem foret dicendum ex ſola expreſſione domus maxime attenta ſubiecta materia, prout ita ubiq; interpretatur iuriſconſultus.ſ. in d.§.prætor, in.l.i.§.domum.ff.de aleator. in.l.lex Cornelia.§. domum. ff.de iniuriis in.l.qui domū.ff.de adulteriis l.i.§. domum. ff.de lib. agno. Et dic ꝙ habitare dicitur, etiam qui non habet domicilium vbi habitat ſecundum D.Anton.in c.fi.de eo qui mittitur in poſſ. vnde licet ſcholares non acquirant domicilium in loco ſtudii, tamen poſſunt citari in loco ſtudij, nam poteſt eſſe habitatio abſq; domicilio, & econuerſo, Maria.in c.fi. in materia domicilij in.vi.q.in ſecundo mēbro de fo.comp. propterea ſi aliquando reperiuntur iura, quæ dicant domū intelligi de domicilio, vt in.l. nec in ea re.ff.de adulteriis improprie loquuntur, & forte eadem impropriatio eſt in.l.i.§.habitare. ff. de his qui deiecerunt, vel effuderunt, & per iſta forte poſſet ſaluari relatio nuncij dicentis ſe citaſſe ad domum citati, quam tamen aliqui reprehendunt tamquā incertam & dubiam, vt Bart.in d.§.prætor.3.col. verſic.ſed quid debet nuncius? Vide

[b] ¶ Comitatu. Abb. in c. ueniens in. 3. not. de præſcrip. dixit ꝙ quandoq; Comitatus idē eſt ꝙ tota diocesis, quādoq; eſt certa pars, puta quia aliquis comitatus eſt in dioceſi, quandoq; ponitur Comitatus improprie pro curia principis cum omnibus officiis ſuis, capi.ſi uobis, cum glo.i.23.q.ultima, facit rub.& nigrum. Quis dicatur dux, & Comes &c. In vſib. feud. vbi illæ dicitur Comes, qui inueſtitus eſt de aliquo comitatu, alii vero ſine comitatu dicuntur Comites abuſiue, vt dicit ibi Bal. ſecundum Abb. qui hoc idem ponit in. c. legebatur de maio.& obed.& illum tex.in c. ſi vobis allegat Cardi. in clem.ne Romani.§.ſane, de elect. dicens ꝙ aliquando licet comitatus capiatur pro curia principis, tamen proprie, & naturaliter in ſtatuto ſeu alia diſpoſitiōe ſignificat territorium villarum & caſtrorum, quæ ſunt pertinentes, & pertinētia ad ciuitatem, ita ꝙ gaudet eiſdem priuilegiis, & conſtituit eandem rempu.& dicit Bal. in.l.i.§.in initio, de officio præfecti urb. ꝙ comitatus appellatione non venit ciuitas, ſicut etiam appellatione dioceſis c.Rodulphus ſupra citato, facit.l.fi.C.de teſtam. Differūt igitur comitatus, & diſtrictus, & alibi ſæpe inuenitur iſtę modus loquendi. Bald.in.l.prima.§.cum urbem.3.col. ff.de officio præfec.vrb.dicit, ꝙ diſtrictus eſt latius vocabulum quàm comitatus. Hinc eſt quòd clerici dicuntur de diſtrictu Iudicis layci, quia aliquando diſtringit eos, vt probatur in ca. fi.de officio deleg.in. vi. Vbi Ioan. Andr.in nouella. Idem dicit Brix.in ſuo repertorio, in uerſicu. diſtrictus, item diſtrictus eſt etiam in mari non ſic territorium, vt uoluit Bal.ī c.licet cauſam.4.col. de præben. licet quandoq; capiatur pro ipſomet comitatu, vt in c.prouinciæ.99.diſtin.immo ipſa gl.ibi dicit, ꝙ comitatus eſt diſtrictus alicuius ciuitatis, quæ ſic videtur cōtrariari Baldo, & cōtra Bald. ēt tenet Card.in cle. ne Romani.§.ſane de elect. ꝙ diſtrictus cōcernit id, qđ à ciuitate diſtinguitur, ſed comitatus nō ſic ſtricte accipitur, ſubdēdo vnde aliqua caſtra ſunt de comitatu Imolę, quæ ſunt de diſtrictu Bono. poſtea reuocat in dubiū p̄dictā determinationē, ꝙ immo qcquid eſt de diſtrictu, ē de comitatu, & dicitur eiuſdē Reip. p.l.q ex uico.ff.ad municip.& vt colligere poſſū eius mēs eſt, ꝙ de ſtricta ꝓprietate verborū ſunt ſynonima. Territoriū, Diſtrictus, & Comitatus, licet ſcđm conſuetudinē loquēdi Bononię, aliud ſit Comitatus, aliud territoriū, vnde dicit Paul. de Eleaza. ſæpe fuiſſe conſultum Bon. ꝙ ſtatutū dictans ꝙ illi qui ſunt de ciuitate, vel comitatu

certum quid faciant non comprehẽdat illos, qui sunt de districtu propter d. consuetudinem Bononiensem, sed Paduæ non vigere istã differẽtiã, primæ tamẽ determinationi. s. ꝙ immo, de iure differentia sit accedit Areti. cõs. lxxvii. incip. Et ratio scribẽdi. 2. col vbi vtitur isto modo loquẽdi. Vel vt melius declarem (inquit ipse,) id qđ nũquam vidi bene declaratum, Districtus proprie est dominium, vel territorium accedẽs ciuitati in subiectionem, vltra fines simul cũ ciuitate cõstitutos, itra quos quicquid est uocatur territoriũ, vt. l. pupillus. §. teritorium. ff. de verbor. signi. vt per ipsum Aret. latius, ex quo habetur, ꝙ teritorium, & commitatus, non semper sunt idem. Et vide Fely. in c. Rodulphus, num. 34. de Rescrip. Et vide quæ posui in statuto de offic. & iurisd. domini potestatis in glos. comitatu, & seq. quibus accumullabis ista.

a ¶ Familia. Fingitur. n. esse præsens, ubi residet familia, fac. l. cũ scimus. C. de agric. & cens. lib. x. vbi Bart. Et dicitur habere domicilium saltim p̄sumptiue, vbi habet familiam. l. i. §. domũ, ibi vbi larem matrimonio collocauerit. ff. de liber. agnos. Ideo sufficit eum citare ad eam domum habitationis vxoris uel familiæ, vt aperte uoluit Inno. in c. Si aduersarius, quod est vltimum col. i. & ibi quoque Host. & Io. And. extra de eo, qui mitt. in poss. faciunt quæ potuit Alcia. tracta. de p̄sump. reg. i. Præsumptione. 35. Et facit tex. l. ij. cum pluribus aliis, quæ ponit Tiraq. in tract. retract. lignagier in. §. 9. glo. i. nu. vij.

b ¶ Sufficiat. Subaudi si modo commode citari possit, alioquin in ecclesia catbedrali, vt per Car. in clem. i. nu. 35. de foro compet. vbi latius.

c ¶ Alta voce. Facit. c. fi. extra de eo qui mittitur in posses. in illis verbis, & denuntiatione domi publice facta, si non apparet, qui defendat eundẽ, & facit etiam quod dicit Ioa. And. in c. Romana §. contrahentes de foro comp. in vi. vbi dicit posse citari existentem in domo, se occultantem per nuncium foris existentem, & debere citari alta, & intelligibili voce. Maria. art. xviij. nu. 18. vers. circa quartam speciem, & melius etiam facit textus in. l. diffamari, ibi, nocitasse. C. de ingenu. & manu. Ex quo not. Bald. ibi, ꝙ vbi nuncius citat aliquem ad domum, debet alta uoce loqui, vt quilibet ex astantibus ualeat audire Tiraq. infinita congerendo in tract. retra. Lignager. §. 9. gl. 2. nu. 13. & adde Card. in clem. i. in. xxviii. q. de foro competenti, vbi loquitur proprie in absente à ciuitate, uel territorio, vbi tamen dicit, ꝙ debet talis citari in ecclesia cathedrali loci, & latius se diffundit in hoc arti. ideo uide. Et ista est propria illa uox præconia, quæ paucis dicitur innotescere iuxta auth. Qui semel. C. quomodo, & quando iudex, & de qua loquitur text. in. l. Grauis in princ. de sent. excõmu. & l. fi. C. de feriis, et authen. qua in p̄uincia circa mediũ. C. vbi de crimine agi oporteat, & Spec. tit. de citat. §. sequitur, vers. fit quoque citatio quãdoq; &c. Sed caue quia alibi notatur, ꝙ non debent absens citari per præconẽ, quia de facili non trãsit in notitiam citati, ut per Bar. in extrauag. ad repr: in uerbo per ædictũ, versus fin. in vers. & quia.

tunc ubi sua familia [a] staret, habitaret, uel moraretur in dicta Ciuitate, Comitatu, uel districtu. ❡ Si uero persona citanda, uel sua familia non inueniatur habitare, stare, uel morari in Ciuitate, Comitatu, uel districtu Bononiæ: eo casu sufficiat [b] eum citari ad domum, seu ad locum suæ ultimæ solitæ habitationis, uel suæ familiæ in dicta Ciuitate, uel districtu, & tunc citatio fiat alta uoce [c] præsentibus duobus uicinis [d] domus, seu loci solitæ habitationis prædictæ si fiat in Ciuitate, uel burgo: si uero in guardia Ciuitatis, uel Districtu præsentibus duobus solitæ habitationis prædictæ. De quibus omnibus supradictis, & infrascriptis credatur [e] nuncio, cui fiet commissio: & ita factam fore referenti, si in actis scripta fore reperiatur, nisi contrarium legitime probaretur. Et si aliter facta reperiatur, non ualeat ipso iure citatio. ❡ Debeat tamen nuncius semper in

d ¶ Vicinis. Forte hoc vt sciãt uicini, an defendere vellint ipsum citatum, iuxta tex. in. l. Ergo. ff. ex quibus. cau. maio. per gl. in c. causam de dolo, & contum. Et qui dicantur vicini, & quales esse debeant declarat Bart. in. l. si tertius. ff. de aqua plu. arcen. Vbi dicit ꝙ ij dicuntur vicini, qui possunt audire uocẽ clamantis, et dic ꝙ sint habiles secũdum effectum statuti, vt qui non sint pupilli, vel furiosi, & similes. Adde ꝙ vicini possunt pro uicino vti defensione aduersus iniuriantem, si foret officialis, seu executor, qui uelit de facto exigere. l. Prohibitum vbi scrib. C. de iure fisci. li. x. Et nota ꝙ non dixit vicinis proximioribus, quia aliud fuisset dicendum. l. non solum in prin. ff. de no. oper. nunc. & l. i. §. ꝙ ait de cloa. per Tiraq. in trac. retra. ligna. §. i. glo. ix. num. xxi. Et quinimo parentes, & consanguinei citãdi requiri possunt, vt pro illo mittant, & ipsum ad propria reuocẽt, quę obseruantia probatur, extra qui filij sint legitimi ca. per latũ, & per Card. in c. fin. de eo, qui mitt. in poss. & clem. i. de indi.

e ¶ Credatur nuncio. Aduerte bene hęc uerba ita gene-

qnacunque citatione, uel crida[a], cedulam ipsius in scriptis,& ut supra,factam portare,& dimittere citato, si personaliter inueniri poterit, aliàs domui eius habitationis[b],uel solitæ[c]habitationis,& alicui de habitatoribꝰ,si aliquis in ea eẽ inueniatur,aliàs aũt illã affigere hostio[d],

generaliter posita;quia videntur respicere decisionem trium qq. Vna enim est,an citatus teneatur credere nuncio citanti. Secunda,si pars contradixit nuncio,cui maior sit fides adhibenda. Tertia,si est contradictio inter notarium,& nuncium. Quantum est ad primam, tenetur magis communiter nuncio fore adhibendam fidem, & maximè habenti signum eliquod represen tans officium suum, ut puta birretum, uel clauam, uel caligas diuisatas, arg.l. Titianus.ff. ꝙ cum eo. & ꝙ not. Bart. in l.Eum qui.§.fi.ff.comod. uel si sit notus in curia, argu.§. eos autem in auct.de collat.Ita seruat consuetudo ubiq;, ut etiam attestatur Imola in.c. quoniam contra, de probat. aliàs.n.non imputaretur citato nolenti credere personæ ignotæ, per.l.i.ff.de eo. per quẽ factum est. Et hoc si sit nũcius ab ordinario destinatus,atq; intra prouinciam,ad Bart.in extrauag. ad repri.in ver.per nuncium,secus si a delegato; quia opus est cõstare de ipsius facultate.Ita Spec. in tit.de citat.§.sequitur, versi. utrum autem credatur nuncio citanti,quæ quidem credulitas tanto magis adhibenda est in terminis nostri statuti, eo ꝙ citatio fit per cedulam saltem manu notarij subscriptam. In secunda uero dubitatione, latissime eam pertractat Io.And.in addit. ad Spec. in d.§.Sequitur,versi.Sed nunquid in addit.magna,residens,ꝙ sit arbitrariũ iudici inspecta qualitate personarũ,Bar. autẽ in extrauag.in d.verb. per nuncium. tenet magis nuncio credi debere indistinctè,quod etiam prius uoluit gl.in.c. cum parati de appell.cum quibus est magis communis opin.ut Mod.ibi attestati sunt. Et hoc idẽ nostri statuentes uoluisse uidentur,ita indistinctè loquentes. Quantum est ad tertiam difficultatem conclusio uera est,ꝙ magis credatur notario data paritate terminorum. Ita Io.And.in tit.de instrum.edit.§.Restat,versi.ꝙ si unus,allegat.text. optimum in.c.quoniam cõtra,de probat.ubi magis creditur notarii scripturæ,q̃ iudici,ergo fortius q̃ nuncio.fac.l cum præcibus. C. de probat. & est comm. opi.vt refert Deci.in.c. cum parati præallegato. Sed quid si nuncius referat citatum dixisse nolle comparere? est magna altercatio antiquorum, & modernorum. uide disputat. ad longum per Franc.in d.c.cum parati,num.xxxv. versi. vltimo quæritur an credatur nuncio. not. gloss.in.c.cum venerabilis.§.secus,de sent. excõ. quæ tenet non debere credi nuncio per illum textum. Et ita etiã tenet Io. And. in additione ad Speculat.in titulo,de citatio.§.Sequitur, versic. sed nunquid,quia est factum alienum, nõ suum. sequitur Antonius & Imola in d.c.cum parati. Sed Bartolus post gloss.in.l.ex consensu.§.fi. de appell.sentit oppositum. Et idem Hosti.in.c. ad petit.de accusat. ut refert Marianus in tract.articulo duodecimo,colum.fina.uersic.circa secundam quæstionem. Et ratio est,quia de iure stari debet relationi nuntij. Vnde uidetur in consequentiam sibi commissum, ꝙ referat ea per quæ apparet de contumacia partis uera,uel ficta, eo ꝙ ista concernũt effectum citationis,argumento.c.præterea,de officio deleg. fac. text. in d.c.cum parati, ubi creditur nuncio, ꝙ citatus fuerit,inuentus in Ecclesia Salernitana; quia locus propinquus est citationi. Ita arguit,& firmat Franc. post Panormi. ibidem, maxime quando lapso termino non comparuit, placet etiam Decio,& Card. Alexandr. & Socin. in præallegato tractatu,articulo duodecimo. Vbi autem retulisset se uerberatum,seu eiectum,tunc Doc. volunt non debere credi; nec isto casu refragatur statutum. Sed quid si nuncius retulit se citasse personaliter Titium,& ita scripsit notarius, demum idem uult ad instantiam illius quem dixerat citasse, reuocare suum dictum,& aliter narrare,an audiatur in prȩiudicium actoris? Adest consil. in terminis Ludouici Bologn. lij. qui tenet non audiri nuncium; quia non est legitima probatio in contrarium, prout exigit statutũ istud,& declarat quæ sit legitima probatio, ut latius per ipsum. Et adde Cassaneum alios citantem in comen.consuet. Burg.rubr.i.§.sexto,in gloss. leurs raportz,num.iiij. Et vide quæ posui supra in statuto de elect.nunciorum in gloss.nisi prædicta, sub.§.Et dicimus.

a ¶Vel crida. Vocat cridam illam citationem alta uoce factam sine tuba.

b ¶Habitationis.s.prȩsentis, uel per seipsum, uel per eius familiam.

c ¶Solitæ,Quando de præsenti non habitat per se nec per familiam.

d ¶Hostio.Hoc idẽ est de iure cõmuni, ut attestatur Soci.in trac.de cit.in art.17.nu.33.qui dixit ꝙ citatio quæ fit ad domum debet fieri iis qui sunt in domo. Et si nullus sit in domo debet citatio affigi hostio ipsius domus, argumento.l.4.§. prȩtor ait.ff.de dam.infec.Ibi ad ipsum prȩdium erit denuntiandũ. et per not.in.l. aut qui aliter §.ii.quod ui aut clã, Alex.in.l.pleriq;, nu.9.ff.de in ius voc.post Ant.in.c.fi.de eo, q̃ mitt.in poss. & dicit seruari de consuetudine, & idem dicit Innoc.in.c.si aduersarius,uersi.est hic uehemens argumentum,ut etiam refert Ang.in.l. ut perfectius.col.ii.C.de anna.excep. & plures alias authoritates citat Tiraquel.lib.Retract.ligna.§.ix. gloss.secunda,num.viii. Et quid etiam si non originalis citatio affixa fuerit, sed transumptum,

&

& citatus non comparuit nisi ante conclusionẽ? dic, ꝙ nihilominus valet processus ante sui comparitionem agitatus; quia verisimile est, ꝙ sciuerit citationem, & tenuerit se pro citato. Ita determinat Bellame. decis. 539. Licet citatio, &c. & 364. Qui per se.

& diem citationis, & aliquando horam, vt in text.

ita quod uideri [a] possit, alias citatio nõ teneat: de qua etiam dimissione cedulæ in actis relationis nuncij debeat apparere. ℂ Nuncius autem qui citationem fecerit de aliqua persona non inuenta, nec eius familia, ut supra, in Ciuitate uel districtu Bononiæ, teneatur quamprimum fieri poterit ante tamẽ [b] terminum, in quo citatus comparere debuerit, referre [c] Notario [d] actorum, uel Officiali, ex cuius commissione, uel mãdato citauerit, ad quem locum citauerit [e] dicendo, positum in tali Capella, [f] Terra, Curia, [g] uel contrata [h] cũ duobus [i] confinibus, ad minus ipsius loci, & nomina testium [k] citationi præsentium, quando testes citationi debuerint adhiberi, & ad cuius petitionem fecerit, & diem ipsius citationis, [l] & etiam horam, [m] si terminus

a ¶ Videri. Facit in argumentum bonus tex. in l. Sed & si pupillus. §. proscribere. ff. de institori. & faciunt, quæ ponit Tiraq. loco supra citato num. 9. Et ideo tutior reputatur huiusmodi citatio quàm illa, quæ fit sola voce nuncij, vt Bal. dicit in. l. cõsentaneum C. quomodo, & quãdo iudex.

b ¶ Ante tamẽ. Gusta bene istam formam, quia de iure communi satis est, ꝙ nũcius referat antequàm iudex ferat sententiam super cõtumacia, quia liquere debet prætori de contumacia, de qua non potest ante factam relationem. l. hoc autem. §. nõ defendi. ff. ex quibus cau. in possess. eatur, quam ad hoc ibi Bart. ponderauit, & idẽ Bart. in. l. multum. ff. de cond. & demonst. & fuit dictum Innoc. in cap. cum contingat, de officio deleg. quæ doctrina multis in locis extollitur per scribentes relatos per Fely. in c. cum ecclesia sanctæ Mariæ vers. x. ad hanc partem de constitut. quæ tamen aliquas capit limitationes ordinatas per Bart. Socci. in d. l. multum, & Franc. in d. ca. cum parati pen. col. negligentia tamen nunciorũ est inimica huic prouisioni.

c ¶ Referre. Quid si non sit facta relatio, nihilominus reus comparuerit, an præsumatur habuisse notitiam citationis? vide aliquid pro nunc apud Aegidiũ decis. 539. licet citatio, vbi tenet, ꝙ sic, vt per eum.

d ¶ Notario. Dirrimitur altercatio inter doctor. nostros scilicet cui sit fienda relatio, de qua per scrib. in. l. si finita. §. Iulianus. ff. de dam. infec. & in ca. quoniam cõtra falsam, de probation. Approbatur enim per statuentes ista, quæ ẽt communis est, per. l. eos. §. super his. Ibi dũ tex. dicit ad scriuia, &c. Et ibi per gl. & Bal. C. de tempor. appell. Tractat Marian. artic. 13. in. ij. q. sui tractatus de citatione.

e ¶ Ad quem locum citauerit. Id est citatio executa fuerit. Nota quatuor necessaria apponenda in hac relatione. s. locum limitatum executę citationis, & quibus testibus, & ad cuius instãtiam,

f ¶ Capella. Est nomen generale, tam ad non curatam, quâm curatam, vt habetur in cap. ex parte. De rescrip. & tam ad priuatim constructam in domo, quàm ad eã, quæ sit cõstructa in ecclesia, vt per Innoc. in c. ad hęc de religiosis domibus. Hic autẽ accipitur pro parochia illa, sub qua existat citatus vltima habitatione sua. Est autem parochia locus, in quo degit populus alicui ecclesiæ suppositus certis etiam finibus designatis, vt per Host. in summa de parochiis, quod dictum bene conuenit huic intelligentiæ.

g ¶ Curia. Quid sit curia, vide præpositum in ca. primo. De capitaneo qui curiam vendidit, in vlib. feud. & Soci. cons. 86. nu. 4. vbi dicunt variis modi capi hanc vocẽ, sed maxime pro vniuersali iurisdictione alicuius loci, de qua voce est text. in. l. ij. in princ. ff. de origine iuris. Et dicta est curia quasi cura, quæ imminet pręsidenti huiusmodi iurisdictioni, vt per Felyn. c. Rodulphus num. 42. de rescrip.

h ¶ Contrata. Vocabulum barbarũ pro vicinia.

i ¶ Cum duobus. Facit optime tex. in. l. forma. ff. de cẽsib. ibi quos duos vicinos proximos habeat, & per Bart. in. l. demonstratio in vij. q. ff. de cõd. & demonstr. vbi idem dicit in demonstratione personæ. Et prędicta nisi locus esset notissimus. Ita Bar. in l. libellorum col. ij. ff. de accus. Doc. in l. hac cõsultissima in prin. C. qui testa. face. poss. & in l. 1. ff. de lib. & posth. Hoc ergo ordinatum est, vt effugiatur ęquiuocatio Specul. tit. de citatio. §. contra vers. item quia.

k ¶ Testium. s. vicinorum, vt supra.

l ¶ Citationis. Scilicet executę.

m ¶ Et etiam horam. Nota horam diei citationis executę non esse ponendam in relatione nuncij regulariter. Fallit vt hic in text. Et intelligo uel horam solarem quarum viginti quatuor diem integrum constituunt, vel canonicam, dixi supra in statuto de iure reddendo in princi. Facit in simi. quia licet regulariter hora non sit apponenda in instrum. tamen aliquando opus est apponere ad euitandũ incertitudinẽ, vt per gl. in. l. si ex pluribus. §. fi. ff. de solu. et Fely. in cap. ego. N. de iur. iur. col. num. 2.

citationis eadem die[a] fuerit, & ipse notarius in actis prædicta scribere teneatur tempore relationis prædictæ. Et idē fiat, & seruetur si persona citata inuenta fuerit, uel eius familia, præterquàm de loco,[b] & testibus, quos apponi necessitas non constringat, & relationi credatur, & stetur, ut supra, ¶ Si uero persona citanda, & sua familia non habitauerit, nec solita[c] fuerit habitare in ciuitate, comitatu, uel districtu Bononiæ, sufficiat ipsam citari bis, per Cridam[d] faciendam diuersis diebus in Palatio ueteri iuridico ciuitatis Bononiæ, uidelicet ad Banchum Domini Potestatis Bononiæ, uel Iudicis Aquilæ, uel alterius ordinarii Iudicis ciuitatis Bononiæ, ipsis uel aliquo ipsorum sedentibus pro tribunali, & de cuius Iudicis mandato talis citatio fieret, & super porta Thesaurariæ, ante locum Residentiæ Notariorum, & ad Arengeriam, & in Triuio portæ Rauennatis, per alterum ex Banditoribus dictæ ciuitatis sono magno tubæ[e] præmisso, saltem coram duobus testibus ciuibus Bononiæ in quolibet locorum prædictorum: Et hoc in primis duabus citationibus, & in citatione ad se defendendum ab interlocutoria.[f]

a ¶ Eadem die.s. qua fuit commissa citatio. Regulariter enim una die pro altera citandus est aliquis, ita obseruat consuetudo, licet sit iudicis arbitrio commissum, dummodo non citet pro incontinenti, ut supra. §. quam commissionem.

b ¶ Loco.s. sic limitato, seu confinato, simplicem. n. locum bene debet apponere in relatione, puta quando citasset ad domum ultimæ habitationis. ut supra. §. proxi. in fi. ubi dixi.

c ¶ Nec solita. Quomodo ergo citari quis potest existēs extra territorium citantis? maxime si non sit subditus ratione originis, uel domicilii, quia alibi dicit te. ī. l. fi. Extra territorium iusdicēti impune non paretur. ff. de iurisd. om. iud. & cle. pastoralis, uersi. ut illud, de re iudi. Vnde uidetur requirendus iudex, ubi reperitur citādus. Responde; quód necesse est supponere hunc citandum sortiri forum ratione cōtractus, uel aliquo alio modo accidētali: Et isto casu credo fore extra omnem dubitationem, ꝙ citari poterit ea forma, scilicet per Tubam, uel Cridam, quia hæc omnia gerūtur intra Territorium iudicantis. Si autem loqueremur de Citatione per literas, uel nuntium destinandas, uel destinādum ad locum extra territorium, ubi reperitur debitor, maior est difficultas propter iura multa, quæ uidetur inuicem contrariari; quam ponūt doct. in locis supra citatis, & Dominicus in. c. Romana. §. contrahentes, de foro comp. in vi. & Bar. in extrauag. ad reprimend. in uerb. per edictum, uersi. sed an in prædictis modis? Maria. in. c. dilecti filii in xii. q. nu. xxiij. de foro comp. ubi latissime post Dominicum (cuius opinionem pro maiori parte sequutus fuit) distinguit, & subdistinguit, & quo ad propositum uidetur decidere, ꝙ Aut uult facere dictam citationem ad finem distringendi bona existentia in territorio citantis, seu in alterius territorio, & non potest directo, sed debet requirere iudicem illius territorii, ubi bona sita sunt. Bene autem potest ipse decernere ut fiat immissio, & de hoc est tex. in. d. §. cōtrahentes, Aut ad finem distringēdi personam, ut si propter contumaciam uellet excommunicare, & non potest: quia non potest inuitus compelli, igitur non est contumax.

d ¶ Cridam. i. Proclama, de quo in authen, qui semel. C. quomodo, & quando Iudex, &. C. de feriis. l. fin. & in authen. qua in prouincia. § i. C. ubi de crim. agi opor. Et satis conuenit menti iuris communis secundū conclusiones ueritatis; nam post multa Maria. in tract. artic. xxv. concludit, ꝙ ubi persona est incerta, vel saltem sit incertus locus, ubi fit citatio, fieri potest uoce præconia, & allegat Barr. in extrauag. ad reprim. in gl. per edicta uersus fi. & in consiliis, & Bald. in. l. fin. C. de iure domi. impetran. aliàs posset excipi contra citationem talem, dicendo ꝙ non audiuit uocem præconis, quæ paucis innotescere solet, d. authen. qui semel, ita Specul. tit. de cita. §. contra citationem, uersic. ita ꝙ clamorem, Et de citatione uagabundi, ponit optime Innoc. in. c. fin. de eo qui mitt. in poss. causa rei seru. mdæ, & aliquid Ang. in. l. hæres absens. ff. de iudi. Alex. remissiue in. l. iiii. §. prætor, num. xxiii. ff. de dam. infec. Et Relationis formam, in hoc casu ponit Maria. in articul. xiii. num. v.

e ¶ Sono tubæ. Qui differt a uoce præconia, quia illa (ut dixi) paucis innotescit, hæc autem præsumitur pluribus innotescere; Lucas de pœna in tract. præsump. quem posuit in. l. iii. C. de appochis publicis, præsump. xlviij. lib. x. Et uidetur quasi eiusdem fortitudinis cuius pulsatio campanæ, vt sentit Bartol. in. l. secunda. C. de Decurionibus, libro decimo, & doctores in elem. ii. de sententia excommu.

f ¶ Ab interlocutoria, Scilicet sententia, quam tenetur proferre Iudex aditus pro declaranda contumacia rei ad instantiam alterius partis.

In ulterioribus autem sufficiat dictas Cridas fieri super porta prædicta, & ante dictum locum in præsentia tamen duorum talium testium pro qualibet. Ita tamen quod quælibet Crida [a] fiat per diuersum Bannitorem a præcedenti proxima. De quibus omnibus credatur, & stetur relationi dictorum Bannitorum. Cuius cridæ relatio [b] fiat Notario actorum, & per ipsum scribatur, aliàs non ualeat ipso iure: & prædicta locum habeant in primis tribus citationibus, ut supra. In ulterioribus uero sufficiat semel [c] citari modo prædicto. Dum tamen Bannitus, seu cũ tuba uocatus uigore dictarũ citationũ, seu contumaciæ capiet detineri non posit, [d] si idoneæ [e] satisdederit [f] de iudicio sisti, [g] & iudicato.

a ¶ Crida. Intelligo pro una Crida' illas quatuor factas una die in illis diuersis quatuor locis, & ꝙ sic sit intelligendum Vide, quia in principio. §. loquitur in singulari per cridam faciendam diuersis diebus, ergo pro una reputatur, quę fit vna die, licet repetita in diuersis locis argumento. l. si plures, & ibi nor. ff. de iniur. Cors. multa citat in repert. suo in verbo simul, & ita obseruatur, licet aliquando aliqui aliter dixerint.

b ¶ Relatio. Vide etiam Specul. tit. de citat. §. sequitur uers. Cæterũ fiũt q̃doq;, vbi ponit formã relationis fiendæ p præconem, Titius præco communis Bononiæ retulit se, de præcepto talis iudicis, ad instantiã Sempronij alta uoce clamasse, & Cridasse talibus testibus adhibitis in cõtracta tali, vnde siquis ipsum defendere voluerit in causa tali comparеat coram iudice supra dicto.

c ¶ Semel. Hoc quidẽ generale ẽ, vt ad media causę unica sufficiat citatio pro quolibet actu, Bart. in. l. consentaneum col. ii. C. quomodo & quando iudex, dicens ꝙ habet vim trinę citationis, seu vim per emptorij, idem Maria. Socci. artic. 27. num. 35. versi. item sexto. post Specul. in tit. de citat. §. viso &c.

d ¶ Non posit. Ergo non data hac satisdatione potest capi, quod quidem videtur contra dispositionem iuris communis, quæ est ꝙ regulariter in ciuilibus non est incipiendum a captura personæ. Bald. in. l. consentaneum colum. v. uersicu. quæro una cum Butrig. C. quomodo & quando Iudex, nisi sit orta suspicio de debitore an fugiat, iuxta vulg. i. Ait p̃tor. §. si debitorẽ. ff. de his quę in fraud. cred. vide materiam per Marian. in tractat. de citat. articu. xx. in. q. xxiiij. vbi ponit Fall. quatuor ad d. regulam, uel forte potest dici ꝙ ex quo abutitur hac iuris indulgentia ad Contumaciam, non præstando fideiussorem de iudicio sisti, & non eligendo locum propterea etiam de iure communi carcerandus esset ad. l. nemo carcerem. C. de exact. trib. lib. x.

e ¶ Idoneæ. Hoc uerbum aliàs est huius uigoris, ꝙ licet alias verbum cautio prolatũ ab homine, vel a lege ciuili significet solum promisionẽ per stipulationem. l. Sancim. cautionis verbo. C. de verbo. signifi. adiecto tamen aduerbio idoneæ importat etiam cũ fideiussore, tex. est ubi gl. etiã no. in. l. si mandato titij. ff. qui satisd. cog. Alex. in. l. i. ff. qui satisd. cog. Card. in clem. priuia. §. & quia de penit. Spec. in tit. de satisd. §. expedito, hic aũt est superflua seu ad maiorem declarationem, tum, ꝙ hæc est prætoria ergo ad. l. prætoriæ. la. 3. ff. de præto. stip. tum propter verbũ satisdederint hic insertum quod significat fideiusionem. l. v. §. satis acceptio. ff. de uerb. oblig. l. satisdationis, de uerbor. signifi. & cum dicitur satisdatio, intelligitur idonea. l. quotiens. ff. qui satisd. cog. Specu. in tit. de emp. & uendi. §. i. vers. ueruntamen si iu limine, &c.

f ¶ Satisdederit. Nũquid pignoribus datis dicatur satisdedisse? quod uidetur per. l. i. §. iubet de collat. bon. glos. in d. l. i. ff. qui satisd. cog. Alexand. in d. l. Sancimus, C. de verbor. sign. sed cõtrariũ est verius, tum ꝙ proprie non dicitur satisdatio illa, tum ꝙ in huiusmodi prætoriis stipu. fideiussores non pignora exiguntur d. l. prętoriæ, vbi tex. clarus iuncta. l. i. §. cõmunes. ff. de præto. stipu.

g ¶ Iudicio sisti. Hæc clausula de iudicio sisti habet tractum successiuum, quia tenetur sistere a principio vsq; ad sententiam, sed lata sententia illa expirat. l. gręce. §. post litem. ff. de fideiusso. quem text. dicit Butrig. singul. tamen cõcor. tex. in. l. i. in princi. iuncta glos. parua in uerbo iudicium. ff. si ex noxali. causa agatur, licet secus sit in fideiussore de præsentando, quia liberatur quamprimũ est præsentatus in iudicium, ita Ias. in. l. i. ff. si quis in ius uoc. non ierit. Et nota ꝙ de iure cõi hæc satisdatio de iudicio sisti regulariter requiritur a quocũq; reo conuento. §. sed hodie inst. de satisd. et authẽ. offeratur. C. de litis cõtes. nisi reus posideat immobilia. l. sciendũ. ff. qui satisd. cog. et si fideiussorẽ non inueniret staretur iuratoriæ cautioni, declarando tamẽ, & limitãdo vt per scrib. in d. l. i. ff. qui satis. cog. vbi Ias. nu. 23. hoc autẽ subsidio non gaudebit reus iste si fuit contumax in non parendo citationibus iuxta unam ex supra memoratis limitationibus, dum allegatur glo. prima in authentica. Et qui iurat. C. de bonis auth. ind. poss. Et tanto magis q̃do non haberet bona in territorio vbi conuenitur, prout in simili. Paul. Castren. in. l. prima. ff. qui satisd. cog.

Et locum

soluẽdo & locũ [a] elegerit ad quẽ citari uoluerit in ciuitate Bono. ¶ Prouidentes etiam quod si qua persona, uel uniuersitas semel citata [b] fuerit ad petitionem alicuius coram aliquo Iudice, uel Officiali in genere [c], quod ueniat ad respondendum de iure citari facienti, uel pro certa re, uel facto in citatione, uel commisione contenta, uel contento, & comparuerit [d] citatus ad petitionem eiusdem, uel alterius pro eo, citari non debeat [e] ulterius coram aliquo alio Iudice, uel Officiali qualecunq; officium exercente, ordinario, uel delega-

lit. pendente; Et alibi dicit d. Ant. in c. præterea de dilat. in prima oppositione, ꝙ non requiritur tenor delegationis in citatorio a delegato emanato, quoad constituendum citatũ in contumacia, quia tenetur cõparere allegaturus priuilegiũ suũ.

a ¶ Et locum elegerit. Hoc sumptum fuit (vt reor) ex cons. Bart. quod dat iudici. s. in extrauag. ad Reprim. in verbo adiectum, versic. quid si in primo termino citatus comparet? vbi dicit ꝙ quando sumus in personis, quæ de iure propter debita personaliter detineri nõ possunt, vt regulariter est reo comparente in primo termino, Iudex præcipiat vt certum locum eligat in ciuitate, vbi sit citandus, sicut. n. potest eligere domicilium. ff. ad municip. l. domiciliũ. & l. nihil, ita potest eligere quo ad certum actum, subdit etiam Bart. ꝙ quidam iudices præcipiunt reo, ꝙ singulis diebus, & horis quibus redditur ius, compareat, quod nota.

b ¶ Semel citata: Subaudi ẽt, & de iure pariter una citatio sufficit ad pręuentionem, glo. est in clem. prima in versi. Citationes, de iuditijs. Maria. in c. proposuisti, de foro cõp, in ij. & iij. q. arti. 4 prin. licet aliqui tenuerint contrariũ, ut per ipsum, sed cõis opinio concordat cum hoc statuto, ubi limitat procedere in eo citato, qui habet plures iudices, quorum par est iurisdictio, nec citatus potest aliquem declinare; sed si aliquis citaretur coram non suo iudice, uel coram aliquo, cuius iurisdictionem declinare posit, non dicitur pręuenta iurisdictio, ita Bart. in l. ubi cœptum. ff. de iudi. per l. non uidetur illo, eod. tit. Et sicut una citatio sufficit hoc casu, ita etiã sufficit ad perpetuandam iurisdictionem, dicta gl. citationes. Et ad prædicta vide Card. in clem. ij. ut lite pend. vbi dicit, ꝙ ad hoc etiam vt inducatur litis pendentia, & ad finem reuocandi attentata requiritur, iuxta illum textum, ꝙ citatio fuerit facta a iudice competenti, & ad locum honestum, uel tutum, Item tẽpore competenti, & finaliter ꝙ sit legitima citatio in omnibus suis partibus.

c ¶ In genere. i. simpliciter, & nulla causa expressa. Ita exponit Card. in clem. ij. de sepul. licet citatio in genere, nulla expressa causa regulariter nõ ualeat, vt supra in. §. Itẽ dicimus. s. vbi contradictor est certus, & habetur per Marsil. in sing. cclix. incip. Generalis citatio, &c. Tamẽ intelligitur quo ad contumaciam; non quo ad inducendam præuẽtionem iurisdictionis, & nisi statutum hoc expresisset, forte secus fuisset: quia cum statutum (vt dixi) velit uullam esse, & illegitimam; sequitur, ꝙ illegitima citatio non inducit præuentionem d. c. proposuisti. vbi Maria. in quarto not. & in d. v. q. Videmus enim citationem incertam, & uagam non inducere litispendentiam, clem. ij. ut

d ¶ Comparuerit. Et nihil opposuerit contra iurisdictionem. Cum ministerio positũ est hoc verbũ, quia si reus non cõparuisset, nõ posset allegare ad commodũ suum hoc beneficium; dummodo citatio ad eius peruenerit notitiam, vel per eum steterit, quominus peruenisset, vt not. in d. cle. ij. ut lit. pend. vbi Cardi. allegat iura consimilia. Videantur etiam Marian. Socin. in c. proposuisti præallegato in iiij. q. iiij. artic. Et sic actor posset impune citare corã alio tribunali: quia quantum ad eum illa citatio posset peti circunduci; ita Bart. in l. Vbi cœptum, versi. sed si nos. ff. de iudi. Et in l. Sepulchri. de sepul. vio. pro cuius opin. est bonus tex. in l. vnica, in fi. Ibi pręterq̃. C. de asser. toll. Similiter si actor fuit contumax, non potest allegare litispendentiam ad incommodum rei; ita singulariter Bal. in l. fin. in princ. ff. de eo, per quem factũ erit, prout etiam refert Philippus Franc. in c. ut debitus honor, col. iiij. vers. tertia conclusio, de appell. Late Maria. in d. c. proposuisti, nu. xxxi. versi. tertio fallit. Sed oritur dubium, si contumax refectis expen. opponere posit de litispendentia, Bar. videtur fuisse sibimet contrarius in huiusmodi articulo. s. in l. quamuis. ff. de dam. infec. & in d. l. Sepulchri; vbi tenuit audiendum esse; Sequitur idem Ang. & Alex. in d. l. quamuis, post Paul. Castren. & mihi magis communis videtur sententia, & Maria. in c. fi. In xi. artic. limit. viij. sub nu. xliij. extra de mutuis petitionibus. Vide Guid. Pap. q. ccccxxi. creditor. Et quid si eadem die citatus foret coram diuersis iudicibus? uide eũdem quæst. ccccxliiij. quidam reperitur, vbi tenet, ꝙ debet honorem exhibere maiori, & coram eo comparere.

e ¶ Non debeat. Hæc est magna materia præuentionis, quæ se extendit circa aliquot uarios effectus; Aut enim quærimus quo ad perpetuãdum iurisdictionem, quoad personam iudicis; ita vt videatur cœpisse vti iurisdictione secundum formã c. gratum, & c. relatum, de off. deleg. et ista nõ est nostra materia; Aut loquimur quo ad perpetuandam iurisdictionem in personam iudicis contra citatum; ita vt citatus videatur omnino esse de foro citantis, uel quo ad præuentionem respectu alterius iudicis; & ista est materia huius statuti;

quæ

to pro eadem re, uel facto, uel quod ueniat responsurus de iure infra spacium sex mensium a die primæ citationis cõputãdum, sed coram primo Iudice seu Officiali, procedatur contra citatum comparentem, [a] uel non, prout forma nostrorum Statutorum exigit, & requirit, donec id pro quo citatus fuisset fuerit terminatum, uel terminus instantiæ elapsus fuerit: nisi partes renunciauerint[b] commissionibus, citationibus, & actis ex inde sequutis. Et si quis aliter, uel coram alio citari fecerit, pœnã incidat ipso facto librarum [c] quinq; bononenorum, applicandam ei, qui sic citatus fuerit, quæ etiam de facto, & summarie exigatur per Vicarium Domini Potestatis, uel Iudicem officio, seu discho Aquilæ præsidentem, uel alium, coram quo facta fuerit citatio, quibuscunq; iuris remediis, facta fide solum de citatione, uel citationibus prædictis. Et citatio coram alio facta, uel quod sequetur ex ea non ualeat ipso iure, dum tamen persona citata ante contradictionem opponat, & fidem faciat de tali citatione coram alio Iudice prius facta, alias processus nõ uitietur. Saluo semper Statuto nostro, quod loquitur de Iudicibus, & Notariis recusandis, & associãdis. ¶ Ordinamus[d] insuper,[e] quod quãdocũq; aliquis[f] ad aliquẽ

quę de iure communi habetur in.l.siquis postea & in.l. vbi cœptum.ff.de iudiciis, & in c.proposuisti, de foro compet. quæ iura uolunt, ꝙ consolidatur iurisdictio iudicis, qui præuenit, adeo vt alius iudex non possit se omnimodo impedire de dicta causa inter personas prædictas. Itẽ punitur pars contrafaciẽs, vt infra statim loco suo. Debet ergo esse cautus aduocatus, vt nõ excipiat de incompetentia iudicis, nec de priuilegio fori, quia succumberet, sed ꝙ iurisdictio est præuenta d.l. siquis postea, Vbi Bald. ita declarat, & latius per D. Maria.in d.c.proposuisti num. 27. Vbi ponit alios effectus fere depẽdentes a supradictis. Ponit etiam nonnullas fallentias, secundum quas aliquando non attenditur præuentio. Vide ibi cum occurrerit & uidetur forte dicẽdum, ꝙ citãs eundem pro eadem causa coram diuersis tribunalibus amittat causam glo.fin. in capi. cũ dilectis de purga. cano. & glo. in c.fin.in verbo super eodem de rescrip. Sed vide Saly.in.l.nulli in fi. C.de iud. qui aliud dicit, & contrarium tenet Innoc. & communiter doct. in c. Ex tenore de rescrip. Imol. in.l.cũ procurator.§.Dominus ff.de no.ope.nunc. Ant. de But. in c. i.in fi.de sequen.posses.

a ¶ Comparentem, vel nõ. Scilicet post primã suam comparitionem, propter quam acquisiuit litispendentiæ exceptionem.

b ¶ Nisi partes renunciauerint. Fac. l. sed si de sua, cum.l.seq.ff.de arbit. ubi partes dimiserunt primum arbitrum, & de communi concordia iuerunt ad alium, demum mutata opinione reuersi sunt ad primum. Sed fortius fac. quia instantiæ cœptæ renunciari potest de communi consensu partium iuxta glo. in l.i.C. de præscript.longi temp. Alexand.in.l.vbi cœptum, De iudi. Et ꝙ plus est, recedi potest a re iudicata de communi consensu partium. l. 4. §.si ex conuentione. ff.de re iudi.fac. quæ ponit Bar.in q.mota per Gugli.in.l.i.§. Et post operis. ff.de nou.op.nunc.

c ¶ Librarum quinq;. Statutum nostrum contẽtatur de hac pœna, & sic sumus extra disput.doc. an amittatur causa, in qua glo. ac scrib. sunt cõtrarij, magis tamen communis opin. est secundũ opi.glo.in uer.careat, in c.Ex tenore. De rescrip. Alexan.plene tractat in d.l.quamuis, de damn. infec. post Bartol. Imol. Item Felyn. in d.cap. ex tenore. Et quia hic loquitur de pœna actoris, quærendum esset de pœna, quæ immineret iudici præuento; licet alias competenti, de qua. q. Vide late apud Marian. in d.c.proposuisti, num. 44. vers.quo ad secundũ membrum, &c.vbi unũ dicit ad propositum, ꝙ respectu causę præuentę iudex qui præuenit dicitur esse maior iudice præuento, unde potest illum præuentum compescere, si uellet in causa procedere, quia iudex videtur habere iurisdictionem, non solum in partes litigantes, sed etiã in omnes impediẽtes. iudex enim omnia potest, quæ ad suam iurisdictionem pertinent, & sine quibus eius iurisdictio impediri nõ potest, vt c.i. & ibi glo.fin. & c.præterea, & c.significasti, & c.pendõtiam in fi. & c. suspitionis, De off.deleg. nisi forte ambo officiales recognoscerent iurisdictionẽ a diuersis, vt p eũ latius.

d ¶ Ordinamus. Qũo aũt citari debeant Comitatini in causa appellatio. vide infra in statuto de appella. §. insuper uolẽtes.

e ¶ Insuper. Licet repetere videatur plura, quæ ẽt leguntur in.§.si vero psona, tñ addit, & plura alia ad declarationẽ iã dictorũ, vt lector facilissime deprehendere poterit, & habes hanc regulã de bina citat. ad domũ, & aliquas fall. vt infra videbimus.

f ¶ Aliquis. Scilicet qui saltem solitus sit habitare in ciuj-

in ciuitate, vel comitatu, vbi enim non ſit ſolitus, alia forma citandi tradita eſt ſupra in.§.Et ſi non habitet.

a ¶ Semel. Scias q̧ de iure communi in principio cauſæ, videntur requiri plures citationes, vel requiritur citatio peremptoria, iuxta.l.ad peremptorium. ff. de iudiciis, & not. gloſ. ii.in cap.i. de dilation. et ibi Hoſtien.Ioann.Andr.&alii

actum citari debuerit, ſufficiat ſemel[a] citari perſonaliter, uel[b] bis[c] ad domũ,[d] ſeu locum ſuæ ſolitæ habitationis

poſteriores dicentes, q̧ citatio prima, quæ fit ad cauſam, debet eſſe triplex, ſeparatisq; vicibus facta', uel debent fieri vnica peremptoria habens tantum temporis, quantum quælibet citatio de per ſe exigit. Specul.tit.de citatione.§.viſo, verſ. dicunt etiam quidam, &c. Faciunt notata per Innoc.in cap.ad petitionem de accuſatio. Et idem etiam probatur in.l. de unoquoq;, & ibi etiam Ioan.de Imola.ff.de re iudic.& in.l.contumacia. §.i.eod.tit.tenet Ioã. And.in c. Conſuluit de offic.delegat. Barto. poſt glo.ibi in verbo præſcriptis. C.qũo, & qñ iudex, & in.l.ſi finita.§. Iul.et ibi etiam per Imolam de dam. infe. Citatio igitur prima expectatoria debet eſſe trina, ſeu peremptoria, ſolemnis, ſecundum magis communẽ ſententiam, licet non deſint, qui teneant nullo iure probari hanc requiſitionem, ſed ſufficere unã citationem, vbi maxime citatio apprehẽdit perſonam rei. Quicquid ſit, videntur omnes conſentire, q̧ quo ad conſtituendum reum in contumacia ſufficit una citatio, & idem quo ad alia, quæ non ſunt magni præiudicij, puta ad publicationem proceſſus, vel ad videndum defferri iuramẽtum teſtibus. Quo uero ad ea quæ ſunt magni pręiudicij, ſecus eſt. Ang.in.l.ad peremptorium .ff.de iudiciis. Et vide omnino Saly.idem dicentem in d.authen.conſentaneum col.2. verſic. ſed tunc quæro. Sed ſtatuentes noſtri indiſtincte loqui videntur, quando etiam eſſet perueniendum ad miſſ.in poſſeſſ.vt infra', de uoc.in iure, & non ueni.in princ.Merito Saly.in d.auth.ſubdit, ſed in multis locis ſtatuta terrarum aliter prouident. Addo ad longum circa prędictam altercationem Marian.Socci.in tracta.de citationib.art. xxviii. num.6.& nu.34. ubi præciſe tenet, q̧ citatio prima, quam uocant deliberatoriam, arctat citatũ, licet vna ſit, & apud illum. ſ.in.ij.q.vi. q.principalis, habebis plures caſus particulariter, enumeratos, in quibus unica citatio ſufficere habet, ſunt fere.xxiij.ad ipſum te remitto.

b ¶ Vel. Hæc alternatiua eſt ordinis, non electionis, per ea quæ dixi ſupra, de electione nunciorum in glo. Et perſonaliter. Et ſic ceſſat hic deciſ. Bar.de qua in l. iiij.§. Prętor ait, de dam. infec.

c ¶ Bis. Hoc ſummam habet ęquitatem, quandoquidem de iure non ſit differentia, ſiue perſonaliter citetur, ſiue ad domum Salyc. in allegata.l. conſentaneum ante nume. viij. C.quomodo, & quando iudex. Sicut enim differentia eſt inter ſcientiam certam, quę eſt, quando perſonaliter citatur, & ſcientiam pręſumptam, quę eſt, quãdo citatur ad domum, vt habetur in. l. De pupillo. §.Nunciare de nou.op.nunc. Ita debet eſſe differentia in effectu, & ſic in multiplicanda citatione.

d ¶ Ad domum. Statuentes utuntur accuſatiuo caſu habito reſpectu ad exequutionem citationis, quam exequitur nũcius ad domum citati, qui citatus poſtea comparet ad iudicium, de quo ſupra in prin. recte ergo dicitur utrunq;. ſ.citari ad domum, & citari ad iudicium. Veretamen domus eſt locus, ex quo citatur.ad locum, vel ius Maria.artic.xviij. Et eodem modo loquendi.ſ.citandi ad domum utitur text. in.l.4.§. Prętor.ff.de dam.infec.& in.l.aut qui aliter.§.i.ff.quod ui, aut clam, & in.l.i.§.i.ff. de lib.agnoſc. vide. c.cauſam de dolo, & contumacia. Adde alia iura, quæ reperies congeſta a Tiraq.in tract.retract.lignag.§.9.gloſ.2. in prin. Et pondera p̃poſitionem, Ad, differentẽ a prępoſitiõe in. quia, ad, ſignificat proximitatem rei, in vero intrinſicitatem.l.quidam hyberus.ff.de ſeruit. ruſti. pręd.vbi glo.in uerbo, ad parietem cũ aliis allegatis per Alexan.conſ.54.num.10.lib.v. Bonus tex.in.l.Apud labeonem.§.conuitium. ff. de iniuriis, vbi Bart.not.de ſignificatione iſta ad domum. Hęc ponderatio ualet, vt nuncius non debeat citare in domo, ſeu intrare domum citati ſed ſtare ad hoſtium domus, alioquin teneretur iniuriarum, per.l.pleriq;.ff.de in ius uocan. Ideo glo.in clem.cauſam electionis in uerbo, in domo de electione, exponit in domo.i. ad domum habetur per Maria.artic.xviij.num.21. Et hic ſcias præſumendum eſſe, vbi aliter non apparet, quòd quis fuerit citatus ad domum, quia citatus perſonaliter vbi non comparuiſſet, diceretur verus contumax, ſed citatus ad domũ non ita reputaretur, Bal.in.l.properandum.§. & ſi quidem. C. de iudi. Rota deciſ.48.in nou.incip. Valet citatio, in ultima addit. & in ſeq. deciſ. declarare nititur, quis dicatur uerus contumax, & quis fictus contumax, & dicta deciſio.48.abunde diſerit de iure communi quando ſufficiat citari quem ad domum, & quando requiratur citatio, quę apprehendat perſonam, de quo artic.habetur in uariis locis, unus pręcęteris pinguior eſt D.Mariani in ſuo tract.de citation.artic.xviij.verſic.circa ſeptimam ſpeciem nume.22.cũ ſeq. Regula enim iuris eſt, q̧ quandiu poteſt dominus, uel procurator haberi, non debet fieri hęc citatio ad domũ. vt not.in.c.cauſam el primo. De dolo, & contuma. vbi Abb.& Ioan. de Imol.probatur in.l.aut qui aliter.§.ſi forte.ff.quod ui, aut clã cum ſimi. adductis per eos ponentes non nullas fallentias. Quid ſi fiat citatio in p̃ſona vxoris in domo mariti, an ualeat citatio? Vide Guid.pap.deci.445. vbi tenet q̧ ſic. Et de huiuſmodi citatione ad domum

per diuersos [a] nuncios, & diuersis diebus, nisi post comparitionem primam ipse comparens ad alia media [b] causæ, seu ad alios actus requiratur: quo casu sufficiat semel citari personaliter, uel ad domum. ¶ Si uero ad audiendum [c] sentētiam diffinitiuam, uel quæ sapiat [d] eius naturam, sufficiat semel citari personaliter, uel bis ad domum, etiā si ambæ citationes eadem die fiant, & ad unum solum terminum referantur. In quibus citationibus ad audiendum sententiam faciēdis, semper certus terminus ad ipsam audiēdam assignetur, ita quod omnino citetur una die pro alia [e] die, & hora iuridica [f] quo ad causam. ¶ Et etiam sufficiat [g] citari procuratorē causæ, qui dominus, uel quasi, instantiæ dictæ causæ uideatur, & sit. [h] ¶ Et si contingeret aliquem citari ad iudicium ad aliquem actum, quod aliquo tempore debeat comparere, si dies ultima termini dati ad comparendum

mum habetur per Tiraq. lib. retract. lignag. §. 9. glos. ij.

a ¶ Per diuersos. Nuntios enim diuersos mittere cautius est, cum in ore duorum, vel plurium stet omne verbum. c. in nomine domini, extra de testibus. Ita Ang. in tracta. maleficiorum in verbo. Petro publico nuntio, circa medium glosæ citans Bart. post Specu. dicentes cautellam esse, vt in negotiis arduis mittātur duo nuncij magis q̄ vnus.

b ¶ Media causæ. Hoc idē iure communi cautum est, post nāq; ingressum litis quilibet terminus cēsetur peremptorius, nec requiritur trina distinctio, seu expressio, vel ēr Breuiloqua cum peremptorio, not. Ioan. Andr. in c. consuluit de offi. de lega. et Bart. in l. consentaneum. C. quomodo, & quando iudex, & in l. si finita. §. Iul. ff. de Damn. infe. & Ioan. de Imol. in l. de vnoquoq;. §. i. ff. de re iudic. nam post litis ingressum quælibet citatio intelligitur perēptoria et tenet Specul. titu. de citat. §. viso, versic. item perēptorium potest bis in fin. tractat ad longum Marian. in eod. tract. artic. xxvii. num. 35. Et eo casu quo procurator reperiretur dominus litis, ipse citari debet non dominus causę ad, Bar. in l. furioso. ff. de re iudi. & Bal. in l. procuratoribus. C. de procurato. Et Rotam decis. 21. nume. 3. in nouis.

c ¶ Ad audiendum. Pondera hic probari, q̄ incitatorio debet specialiter fieri mētio ad audiendā sniam diffinitiuā c. consuluit de offic. deleg. Casus clarus est, & ibi glo. not. in clem. sæpe versicu. sententiam, ibi ad id, &c. De verborum significatione: Ideo citatio ad audiendam uoluntatem, etiam cum peremptorio non sufficeret, vt possit ferri sententia, Alexand. in l. tres denunciationes C. quomodo, & quando iudex, dum enumerat differentias inter citationes legis, & citationes hominis, Lanfrancus in ca. quoniam contra, in verbo citationes num. 12. Secus autem est si esset interloquutoria, vt sentit Alexan. vbi supra. Si tamen quis esset præsens, non esset necesse citari, vt habetur in decisio. Capitij decima nu. xxxvii. vbi paulo ante dixit, q̄ in sententia lata coram Principe sufficit citare ad se deffendendum, vt per Natam Ast. in dicta clemen. sæpe. §. & quia colum. 29.

d ¶ Sapiat. Quæ autē sint illæ, tradditur late per Philippum Franc. in c. cum cessante nume. 38. vers. extra glos. de appella. post Feli. extra de re iudi. in Rub.

e ¶ Pro alia. Hic est specialiter prou isum, attēto not. præiudicio quod infertur per sententiam, regulariter autem tēpus citatorij est remissum arbitrio cognitoris, vt supra. §. Quam commissionem. Fallit tamen quod hic dicitur in casu perēptionis instantiæ, quia potest citari pro eadem die in vesperis, vt cauetur infrā de feriis. §. statuimus etiam.

f ¶ Hora iuridica. Ecce apponendam esse nō tātum dies iuridicam, sed horam eiusdem, quo magis certior fiat reus conuentus Marsi. sing. 259. generalis citatio, &c. sed sufficit dicere hora iuris de mane q̄do de mane redderetur ius, uel de sero, q̄n de sero, quia succedit statutum declarās qua hora redditur ius in illis diebus, vt habetur. ī in statu. de iu. red. s. hora tertiarū, & hora vesperorū, ex quo sequitur, q̄ actus factus alia hora, quā quę fuerit notificata est nullius momenti Bar. in l. fi. §. fi. ff. quod vi, aut clam, vbi Ang. & l. si finita. §. Iul. in. v. col. vers. Quęro vtrū primū decretū ff. de dān. inf. vide Marf. sing. 48. Actus factus &c. vbi late se diffundit inferendo ad decisionem vnius pulchrę. q. quā ibi videndam relinquo.

g ¶ Etiā sufficiat. Subaudi, & debeat, qa semper est necessario citandus procurator dñs litis, & in stantiæ. l. procuratoribus. C. de procu. & ita intelligo necessario citandum ēē in hoc statuto, & verbū, sufficiat, sit appositū respectu domini principalis ipsius causę, cuius citatio potest ommitti, immo dicebat Lamber. de rampon. q̄ non debet citari dñs maxime inuito procuratore, q̄ nisi autem procurator sciat dñm causę cōparere, & nihil dicat tunc censetur reuocatus ipso facto facit. ca. si quem cum glo. in ver. post litem contestatam de procur. in vj. alias authoritates citat Alexan. in l. furioso. ff. de re iudi.

h ¶ Videatur & sit. Hæc verba videntur habere quādam

fuerit tota feriata in ea causa de qua ageretur debeat & sufficiat cõparere, tam citari faciens, quam citatus prima die sequenti iuridica [a] in totum, uel pro parte. Et ipsa prima die comparendo, in termino comparuisse intelligatur. ❡ Et idẽ intelligatur in qualibet dilatione expectatoria, [b] uel decisoria, [c] uel quocunq; nomine [d] nuncupetur data ab homine, uel a lege. [e]

❡ Item Prouiderunt quod citationes

quãdam repugnãtiam, quia verbum videtur importat fictionem Bart. in.l.si is qui pro emptore colum. 3. ff.de vsuc. verbum autem sit veritatẽ, l.mercis loco, de verb.signi.Bar.in.l.si maritus. §.legis Iuliæ.ff.de adult. tamen ubi similia verba copulate apposita reperiri contingat docto. interpretari solent, ꝙ omnino significẽt veritatẽ, ita Bald. in prohemio. ffórum. in princ. in vlt. col.dicẽs esse tex.de hoc in.l.t.§.hæc autem verba. ff.ꝙ quisq; iuris.ubi Ias.in vi. not.facit mentionem, & citat Bal. met alibi dixisse oppositum, qui tamen apud me hoc non dicit, addo Bart.Soci.in rubr. solu.matrim. ij.col.& Phi.deci.in.l.i. C.unde uir, et ux.col.v. circa.l.etiam.ff.de fund. dot.

a ¶ Sequenti iuridica. Si feriæ sint repentiuæ etiã de iure communi idem deciditur, quia non est aliquis in culpa, cũ non potuerit ꝓuideri. l. sed & si per prætorem. §.feriç.ff.ex quib.causi. ma. Vbi sit differentia inter repẽtinas, & ordinarias ferias, sentit Bar. in.l.ij. C.de temp.app.Maria. art.xix.in.4.q.uers.aut dies vltima cadit,&c.qui est sub num.15. Si autem sint feriç ordinariç doctor. sunt varij, prout de materia tractatur per gl. et Archi.xv.q. iiij.ca.placita, et per doct.in ca.fi. de feriis, et per legistas in.l. iij.C.in quib. caus. in integ.rest. nõ est necessaria, et per Spec.in tit. de citat.§. i.versi. item excipitur, et de dilat.§.i. vers.sed pone, & per d.Domi. in c.cupientes. §. ꝙ si per.xx.de elect.lib.vi. et per Dyn. & Bartol. & Ioan. de Imol.in.l.i.§.nunciatio.de oper.noui nunc. & per Ioan.de Imo.in clem.prima de foro compet. super glo. in uers.festiuis, latissime per Maria.in tract. de citat.d.artic.xix.in.4.q. prin. vbi ex dictis doctor. considerat tria membra per ordinẽ. Aut citatio fuit facta, vt compareat citatus die feriata, puta exprimendo in citatorio, vt die Dominico compareat, & non ualet citatio, nec arctat citatum ad comparendum aliquo tempore vigore.d.citationis, quia error expressus est in ea Inno.in cap. fi.de fer.quæ opin. uera est indistincte, siue citatus sit vt compareat die dominico vel simili, siue vt compareat simpliciter, vt tenuit host.in d.cap.fi. quicquid glo. dixerit in d.c. placita, & Specul.in tit.de cita.§.cõtra versi. item excipe ꝙ citatio fit, Aut non est expressus error in citatorio, sed simpliciter dictum fuit cõpareas die.x. præsentis mensis, & dies.x.cadat in diem feriatam, tunc Innoc. tenuit ꝙ debeat cõparere die seq. quia si bene cõsideretur sunt duo præcepta vnum vt compareat, alterũ vt certa dia comparereat ad.l.celsus, de arb. & ita debet quàm citius possit comparere. Et idem est dicẽdum, si citatio simpliciter emanat pro tali die, nec dicitur ad respondendũ, vel ad comparẽdum, prout magis communiter tenẽt doctor. in locis supra adductis; licet sint aliqui qui distinxerint volẽtes quod intelligatur vt cõpareat, nõ vt respõdeat, quod tamen, & si ita sit, iam non est verũ, vt die feriata teneatur comparere, sed die seq. per illã rationem supra quã nostri statuẽtes, (vt vides) sequuntur in quolibet casu, & etiã procedit ubi citatio fit per numerum comprehensiuum dierũ, puta infra.x.dies, seu infra mensem, licet fuerint aliqui qui dixerint de iure communi debere se ꝓntare ante illam diem nitentes authoritati glos. in d. §. ꝙ si per.xx. in verbo comparere tamen Ioa.de Imo. & Dominicus disputant.

b ¶ Expectatoria. Plures sunt species dilationum variis nominibus nominatæ, vt deducit Spec.tit. de dilatio. Et de hac dilat.est tex. in authen. qui semel.C.quomodo, & quando iudex, & Ioann. And.in d.tit. De dilat.in addit.ad Specul. Lanfranc.in d.c.quoniam contra, in suo uerbo, vbi ponit post Angel.in.l.fi.ff. de feriis regulam, ꝙ nulla dilatio expectatoria dicitur peremptoria. Dilatio autem omnis probatoria dicitur peremptoria per Cyn. in.l.i.C.de dilation.vbi enumerat octo nomina dilationum, siue octo species earum, ibi videbis.

c ¶ Decisoria. Quæ a doctoribus appellatur etiã diffinitoria, vt per Specul.prædicto loco, qui tamen intelligit de illa dilatione trium annorum, qui assignãtur pro instantia causæ ciuilis iuxta. l.properandum.C.de iud.uel duorum annorum in crim.iuxta tit.C.vt intra cer.temp.&c. Sed Saly.in d.l.i. C.de dilat.intellexit decisoriam esse, quæ datur ad audiendam sententiam, & melior est sua intelligẽtia, & conuenit sensui statuentiũ.

d ¶ Vel quocunq; nomine. Subaudi, uel alia qualibet quocunq; nomine, &c.

e ¶ A lege. Tempora à lege præfiguntur in causis in quibusdam casibus, ut in authentica. Offeratur.C.de litis cõtest. patet etiam in dilatione data ad appellandum, & ad prosequendum appellationem. Et bene fecerunt statuentes hoc exprimere, quia nos habemus, ꝙ terminus legalis est fortior ad exclusionem, quàm terminus hominis, secũdum Bal.in.l. diffamari.C.de ing.& ma. in.i.col. Et in.l.ij.C.de temp.appell.& vide oĩno Alex.in d.l.tres denunciationes.

Earum

quæcunq;, & earum commissiones,[a] & relationes causarum Ciuiliū cōmitti & scribi possint per Iudices, Notarios,[b] & Officiales ciuilibus causis deputatos omni tempore, & hora,[c] etiam quibus ad Banchum ius non redditur in dictis causis, dum tamen non scribātur,[d] nec committantur[e] tempore feriato in honorem Dei.[f] Et quod talibus citationibus, uel earum commissionibus opponi non possit, q commissæ non

a ¶ Earum commissiones. Hysteron protheron, vt dicit in fimi. glo. insti. de rerum diui. §. riparum, quia præcedit commissio deinde citatio, quæ est commissionis executio, postea relatio.

b ¶ Per Iudices, Notarios, &c. Referas singula singulis, & planus est text. i. vt verbum committi referatur ad iudices, & verbum scribi ad Notarios, cū ad illos pertineat scribere vniuersa acta iudicij, sæpe citato. §. i. in. c. quoniam contra de proba. & i pluribus locis huius statuti, nisi forte simus in breuioribus causis inter viles personas, qa idē poterit esse iudex & notarius, vt Bart. dicit in. l. iubemus. §. i. in. fi. C. de sacro. eccl. Bald. in auth. nisi breuiores. C. de sen. tit. generali.

c ¶ Omni tempore, & hora. Ista verba ita prægnātia innuunt, q cōmitti possunt etiam de nocte, & media nocte, quę precedat diem iuridicum, quia dies incipit a media nocte vulg. l. more Romano de feriis, & me mouet ratio illa, quam Barto. ponit in. l. i. §. nunciatio. 3. col. ff. de no. ope. nunc. dum dicit, q quotiens statutum effuso sermone vtitur circa actum iam cōcessum, sed limitate ab antiquo iure, tūc intelligitur generaliter, ita vult intelligendum illum tex. qui dicit omnibus diebus nunciari posse, licet enim de iure communi iudex non debeāt sedere in tempore tenebrarū. §. sedebunt in auct. de Iudi. et propterea etiam commissiones non debeāt posse fieri tali hora, vt in terminis Maria. in tractat. de citatione art. xix. in princ. concludēs, q debeat huiusmodi commissio fieri tempore debito, & hora debita, tamē vigore huius statuti aliter obseruaretur, facit etiam, quia si commissio potest fieri etiam quocunq; loco, ut supra in statuto, De iure reddendo in fi. ergo, &c. argumentū. n. valet de loco ad tempus. l. miles ita de milit. testa. Vltra quod teneri potest, q de iure huiusmodi commissio teneret, quoniam. §. sedebunt loquitur in actibus requirentibus magnam causæ cognitionē, quæ non exigitur in istis commissionibus iuxta. l. a procedente. C. de dilat. iunc. l. actus. C. de feriis, scio tamen Cassaneum in com. consue. burg. tenuisse commissionem huiusmodi non posse fieri de nocte, quia dicitur snia. d. §. sedebunt, bene admittit ipsam citationem de nocte seruari posse, quod vltimū reprehendit Tiraq. libro retractuum lignag. §. 9. gl. secunda num. 12. Ideo non pono pro cōstanti aliquam ex his opinionibus.

d ¶ Non scribantur. Videtur ergo permitti relationes fieri ipsius nuncij die feriata, quæ tamen postea scribi die non feriata debeant, præsupposito q nuncius citare possit die feriata pro die non feriata, sed dubito de hoc argumēto ita sumpto, quia relationes debent fieri in iudicio, & apud Tribunal, vt dicit Bal. in. l. iij. C. in quibus causis in integr. resti. non est necessaria, et ita obseruare praticam inquit ipse, quia tales relationes sunt quoddam testimonium ipsius nuncij. cap. cum parati extra de appellatio. vide Marian. tract. de citatione artic. xix. num. xi.

e ¶ Nec committantur. Quasi dicat possunt tamen exequi per nunciū die feriata dūmodo pro die non feriata, & hoc modo tollitur magna difficultas inter nostros doctores, de qua in l. i. §. nunciatio de nou. oper. nunciat. quia aliqui voluerunt q non possit etiam exequi die feriata, prout nec committi, eo q talis citatio arctat pro ut nunc citatum ad comparendū pro vt tunc, & prouocat ad iram, & abstrahit a contemplatione diuinorum, & fuit de mente Bart. post Iacob. de Arena, & Specul. per. l. dies festos. C. de feriis, ibi pręconis vox fileat &c. ac de iure sustentabilior est hæc opinio, prout patet ex copiose deductis per Marian. Soci. post alios in trac. de citatio. arti. 19. Saly. in. l. dies festos præallegata & Cano. in c. fi. de feriis.

f ¶ In honorem Dei. Confunditur distinctio aliquorum inter diem Dominicum, & diem dedicatum in honorem aliorum sanctorum, quam pungit Bartol. in. d. §. nunciatio nume. xxx. in fi. & Cald. in cap. fin. de feriis, quia illa die Deus in creatione mundi ab omni opere quieuit, vt habetur Genesis. i. & in capi. licet de feriis, & vide Maria. in d. tract. & artic. num. vi. vbi ponit duas fallentias ad hanc regulam prohibitiuam, quarū una est, si exprimeretur in citatione causa, quæ sui natura tractari solet die feriata etiam in honorem Dei, vt alimentorum, uel carceratorum, vel alia similis causa, quæ indigeret celeritate. Altera est in citatione, quę fieret per sumum Pontificem nostrū, et ibi, & tractat Maria. de citatione facta in honorem, seu ad vtilitatem hominum concludens de iure communi secundum magis cōm. opi. posse fieri cōmissiones, executiones, & relationes citationum talibus temporibus, nisi essent feriæ repentinæ, quia illas mandat imperator obseruari sub eadē veneratione, quasi sollemnes. l. omnes. C. de feriis, ita Domini. in ca. fi. de feriis in. vi. debent. n. tales feriæ cum lętitia celebrari, ideo nō debet quis aliquo modo per citationem, ad iram, aut molestiam prouocari, nec iudex debet talibus intendere.

Legitimis.

fuerint tempore, & hora legitimis,[a] seu iuridicis, aut Iudicibus pro tribunali se dentibus. ❡ Præterea decernentes, quod si quod præceptum, uel aliquis alius actus fieret parte absente, ad quod, uel quem faciendum necessaria citatio[b] uideatur, non ualeat,[c] si citatio non præcedat, etiam si in præcepto,[d] uel commissione, seu licentia actus faciendi diceretur, si pars senserit se grauatam infra certum tempus debeat comparere. ❡ Item quod quilibet habitator extra Ciuitatem Bononiæ, uel burgos,[e] citatus uel citari faciens, cōparens per se, uel alium legitime quādocunq; antequam ulterius audiatur, si hoc petatur,[f] teneatur eligere[g] ipse, uel alius[h] legitime comparens pro eo, & in actis scribi facere, ad quem locum positum in Ciuitate Bononiæ, uel burgis uelit citari, & ad illum postea locū sufficiat[i] eum citari, tam in principali causa, quam appellationum, uel aliarū

a ¶ Legitimis. Intellige excepta oppositione, ꝙ commissæ, vel exequutæ fuissent die feriata in honorem Dei, vt statutum proxime permiserat.

b ¶ Necessaria citatio. Plures, & innumeri casus sunt, i quibus partis citatio requisita est ex multis, aliquos, & paucos respectiue, etiam si ascendant ad numerū quadraginta sex, vt enumerat Maria. tit. de citat. artic. vij. Sed una est regula, sub qua hi, & alij, & infiniti continentur, scilicet de quorū præiudicio agitur, illi sunt citandi semper. l. nam ita diuus. ff. de adoptio. l. de vnoquoq;. De re iudi. et procedit etiam in processu principis clem. pastoralis De re iudic. Bald. in l. fina. C. de leg. per doct. in cap. i. De causa posses. & proprie, & in d. l. De vnoquoque, scilicet vbi princeps procedit uia ordinaria, prout in dubio præsumitur, secus si de absoluta potestate, vt per Ioā. Andr. post Alb. galeoti in tit. de sententia. §. iuxta propositionis seriem. vers. est etiam nulla cum plurib. simil.

c ¶ Non ualeat. Et ideo processus per contumaciam factus nulla existēte citatione nunquā est validus, dicit Bald. in auth. si omnes. C. si ab hęred. abstin. Cassan. in com. consu. Burgund. in Rubrica Des iusticiers num. 89.

d ¶ Si in præcepto. Doct. in. l. De pupillo. §. meminisse. De no. op. nunc. secundum magis communem sententiam dicunt, ꝙ de iure nostro cōmuni teneat præceptum habens clausulam illā, quia talis clausula habet vim citationis, ita Bart. Alexan. & Ripa, & dicit Ang. ꝙ ita obseruat curia Romana, & Ias. in. l. Nec quicquā. §. vbi decretum. ff. de offic. procōs. licet absq; tali temperamento præceptum non soleat ualere, quia regula est, ꝙ a præceptis non est inchoandum. Dixi regulam, quia sunt multi casus, in quibus a pręceptis potest incipi, quos ponit Imola in l. filiusfamilias. §. Diui. De leg. i. & Ripa in d. §. Meminisse nume. 26. Sed statuentes nostri noluere huic opinioni, tamquam nimis rigorosæ adhærere, quia iniquum visum est eis, ꝙ reo non comparente præceptum illud transeat in rem iudicatam contra. l. properandum. §. primo. C. De iudiciis, adde tamen, ꝙ comparens vigore dicti præcepti dicitur potius actor, quàm reus, ita ꝙ amplius non potest petere declinatoriam, etiam si sit clericus, vt tenet Bar. Cassaneus Rub. prima. §. vij. in glo. De simple rescousse, num. 10. sed nō credo verum dictū, quia Mat. de afflictis non loquitur in his terminis. Sed caue, quia forte statutum sensit id, quod dicit Cassan. attēto ꝙ per simplicem citationē efficitur reus, per præceptū efficitur actor. Ideo noluit posse fieri præiudicium ei, qui in veritate reus esse debet, cui fauorabiliora sint iura, regula fauorabiliores.

e ¶ Burgos. Barbara vox vsurpata pro suburbiis, quia reputatur esse in ciuitate, qui in suburbiis moratur. l. præsens. ff. de procur. nota in. l. ij. ff. de verbo. signi.

f ¶ Si hoc petatur. Si vero non petatur, processus subsistit, quia altera pars videtur renunciasse huic commodo introducto in eius fauorē. Ita Pet. rebuff. in terminis declarat in tracta. De domicilij electione artic. i. glo. vnica num. 13. faciunt not. per Papien. in. l. vniuersa. C. de precib. imper. offer. cum simil.

g ¶ Eligere. De hoc statuto meminit Alex. cons. 64. lib. 3.

h ¶ Vel alius. Id est procurator, nam licet procurator habitet in ciuitate Bonon. vel burgis, nihilominus opus est, ꝙ ipse eligat locum nomine citati, quandoq; enim fieri debent citationes in personam domini, vt ad iurandum de calumnia, rn̄dendum positionibus, ita Pet. rebuff. declarat in d. tract. De elect. domicilij in arti. i. glo. vna nu. 15. Et discurre totum illum tractatum breuem, ex quo habebis multa ad declarationem hius materiæ.

i ¶ Sufficiat. Subaudi si tamē faciat scribi in actis comparitionem suam, & docet Specul. in titul. de compari. in ter. quibus verbis vsurus sit citatus coram iudice, per quæ non se illaqueet in consentiendo in iudicem, quæ sunt huiusmodi. Domine iudex, vocatus a vobis venio ad vos, tāq̄ ad dominum, & amicum auditurus, quid vobis placet, & quare me vocastis? non tamen vestrum

reclamationum.[a] Et si aliter auditus fuerit, non ualeat quod post huiusmodi petitionem factum fuerit in eius fauoré. ¶ Et ubi comparitio alicuius, uel alius actus in iudicio fieri debuerit die iuridica sufficiat eum comparere,[b] uel talem actum de quo agitur fieri die iuridica[c] in causa illa de qua ageretur.

¶ Item quod ubi fieret aliquis actus partibus præsentibus, audientibus, & intelligentibus,[d] nulla citatio[e] requiratur. ¶ Item dicimus, quod quilibet Forensis[f] agens,[g] uel petens,[h] teneatur ad petitionem conuenti, uel sui Procuratoris, uel casu quo nullus

iudicium subeundo. Idemq; author ponit ibidē formam comparitionis scribendæ in actis, quam etiam ponit Maria.d.artic.xxxi.in.iij. q. principali, hoc fere modo. Die.vij.Augusti, anno tali, vel de mane, vel de sero, occasione citationis de eō factæ ad petitionē B. ī tali causa &c. Expedit namq; scribere diem, & horam, vt appareat, & probari possit ipsum debitorem comparuisse, Debet etiam obtinuisse licentiam à iudice discedendi de loco iudicij, accusata prius partis contumacia, quia non diceretur comparuisse, si hęc non seruaret, vt ibidem Maria. dixit sub nu. 14.

a ¶ Reclamationum. Nota hic appellatione reclamationis contineri etiā remedium, quo quis releuatur à præiudicio sententiæ latæ, de quo apud Rob. Marantam in Specul. in. vi. par. princip. in secundo actu princip. in verbo Reclamatio num. xi. alibi dicam latius.

b ¶ Comparere. Hic est præcipuus effectus citationis, scilicet ad comparendum, fit enim vt citatus compareat per se, vel per legitimum responsalē, & ad hoc, vt possit se defendere, Clem. pastoralis de re iudic. & in. l. Nam ita diuus. ff. de adoptio. fac. lex quicunque. ff. si quis in ius vocatus non ierit, & in c. super literis. De rescrip. & in cap. si diligenti. De foro compet. & toties debet comparere, quoties citatur. Vnde licet semel citatus cōparuerit, & sic illi citationi satisfecerit, si iterum citatur, & non compareat, dicitur latitare, vt not. Bald. in cap. 1. De mil. vass. & not. in. l. Fulcinus. §. ꝙ autem. ff. ex quibus cau. in possess. eatur. Et aduerte, quia licet quis citetur ad plures actus, vel ad petitionem plurium, tamen potest unica comparitione omnibus satisfacere, non sic vnico verbo potest quis cūm pluribus litem contestari. et ita per vnam comparitionem euaditur contumacia multarum, secundum Bar. & Imolam in l. si finita. §. Iulia. De dam. infec. & Imol. in. l. duo. ff. de duobus reis. Caue tamen, ꝙ si aliquis fuit citatus, vt veniret ad respondendum libello, & ad omnes, & singulos actus successiue vsq; ad diffinitiuam sententiam, licet vno actu comparuerit, debet tamen citari ad actus subsequētes secundū Fed. citatū p Abb. in ca. fi. de dilat. qn̄ antē possit fieri citatio ad totam causam, alibi videbimus.

c ¶ Die iuridica, &c. Hic versic. meā intelligentia intendit velle, ꝙ quando actus fiendus die iuridica non requirit sessionem iudicis i. vt compareat illa hora, sufficit ꝙ compareat quacūq; hora diei, dummodo dies sit iuridica, vt puta ad responsiones positiōibus, & similia vt habetur in stat. supra proxi. in fin. Regulariter autem citatus habet cōparere iudice sedente pro tribunali, ita Maria. in tract. citat. art. xxxi. 2. q. princi. et sic hora congrua, & solita, licet de hora non sit facta mētio in citatorio secundū Inno. in c. cum vobis olim, de elect. per Alexan. alios citan. in l. liber homo, la 2. in fine. ff. de uerbor. obliga.

d ¶ Intelligentibus. Nunquid præsumatur intelligentia probata præsentia Bal. in ca. 1. in prima col. si de inuestitura inter domi. & vass. lis oriatur, dicit præsumi, & alibi Bar. f. in. l. i. in fi. de auth. tutorum dicit, ꝙ concludit dictum testis, qui dixit se scire, quia fuit præsens, & est tex. in §. si quis igitur, & ibi Angel. ad hoc not. et in. §. oportet, in. 2. col. de instru. cau. & fid. Sed aduerte quia Barto. in. l. furioso, ad finem. ff. de rei indi. dicit ꝙ debet reus certificari de actu, qui fieret per iudicem, aliâs diceretur fieri eo absente, quem sequitur Ant. de Butrio in capit. primo de iudiciis, sed melior est prima opinio per multas autho. allegatas per Ias. in. l. i. versic. tertio limita. ff. de in ius voc. sed caue quia Bart. in d. l. furioso non loquitur in terminis nostris, sed potius an pręsumatur esse pręsens sententię quod diuersum est.

e ¶ Nulla citatio. Tollit dubitationem inter doc. quia multi (ut Bart. refert & ipse etiam Bart. in l. i. ff. de in ius uoc.) dixerunt, aut præsens consentit litigare, & nulla requiritur citatio, aut non consentit, & requiritur citatio, vel monitio, sed Ias. ibi regulam pōnit negatiuam cum aliquibus tamen fallentiis. vide ibi.

f ¶ Forensis. Barbara dictio est pro aduena, vel peregrino, prout grammatici attestantur, & hic specificatur id, quod satis continebatur sub. §. Item ꝙ quilibet, supra eo. Item supple siue per se agat, siue per procuratorem, vt supra.

g ¶ Agens. Personali.

h ¶ Petens. Reali. l. Actio. ff. de actio. & obligat. & subaudi, siue contra eos agatur, vt in statu. de appellatio. §. insuper. Quid si Bonon. petat a forēse, nunquid forensis teneatur eligere locum? procul dubio dicendum est, ꝙ sic, & a fortiori per verba generalia, quæ habentur in. §. item ꝙ quilibet supra eo. Et est casus in statuto de appell. §. insuper etiam declarauimus sed. §. & si infra duos qui text. melius situatus fuisset hic, q̄ ibi.

Conue-

conueniretur, [a] antequam audiatur [b] eligere locum in Ciuitate Bononiæ in quo possit conueniri super eadem re, causa, uel facto, de quibus, uel de quo ageretur, uel dependentibus, uel connexis [c] ab eis, uel eorum altero, & aliter factum non ualeat. [d] ¶ Adiicientes quod citatio, seu monitio ad audiendũ diffinitiuam sententiam faciat haberi pro concluso [e] in causa, quo ad illam [f] partem ad cuius instantiam facta fuerit.

a ¶ Conueniretur. Hoc dictũ est ad differentiã reconuentionis, quæ est de alia re, vel facto ad text. in.l.cum Papinianus, & authen. & cõsequenter. C.de sent.& interlo. om.iudicum cum materia, & extra de mutuis petitionibus, ad quam recõuentionis spem non habetur cõsideratio ad effectum eligendi locũ de quo hic agitur.

b ¶ Antequam audiatur. Intelligo istud dictum, dum vult impetrare cõmissionem à iudice de citando, quam iudex non concedet, nisi eligat locum, &c.

c ¶ Vel cõnexis. Non tñ tenetur eligere, nisi pro illa instantia, quia licitũ est illi facere, quod sibi prodest, & nemini nocet. l. fluminum.§.fina. cum.l.seq.ff.De dam.in fec. quia per appellationem extinguitur pronũtiatum, & reponitur in eo statu, vt possit appellãs omnia facere, quæ poterat in causa principali.l.i.in fine. ff. ad Turpi. Ita Rebuff.in tit.de domicil.elec.art.uno glo. unica nume.25.latius loquendo ratiocinatur, locus tamen simpliciter electus, tam in appellationis causa, q̃ in principali electus intelligetur, vt dicitur in.§.Item ꝙ, supra eodem.

d ¶ Aliter factum non ualeat. Sed quomodo, etiã si petitum sit, actus est nullus? attento ꝙ locus vbi resident deffensores haueris censeatur electus, vbi citari debeant tales, vt constat infra de appellation. §.in super etiam declaramus alias.§. Et si infra duos dies &c. Cogitandum est, si dici posset, ꝙ nullum est iudicium volẽte reo, & opponente, argumento eorum, quæ habentur in.l. Filio præterito.ff.de iniusto rupto testam.

e ¶ Pro cõcluso. Hic est terminus exclusiuus omnium probationum, nam facta conclusione dicitur omnino liquere de causa, per glo. vulgatam. ca. significauerunt, in verbo liquere extra, de testibus. Et multotiens eosdem effectus producit conclusio in causa, quos producit sentẽtia, vt per Ioan. Mon. Ioan. Andr. & Dominicum in cap.ii. De restitutione in integr. in.vi. Bald.in.l. Error, colum. 4. C.de iuris, & fac.ignor. Bonus text. in c.auditis. de procurator. Et hinc est, ꝙ post conclusionem in causa, non dicitur esse cognoscendum, sed cognitum secundum Bal. in authen.qui semel in fi. C.de probat. Et nota hic vnum modũ concludendi in causa, qui tacite fit, quia videtur renunciare omnibus allegationibus, & probationibus, & non minus operatur, q̃ expressa. Cõstat enim, ꝙ expressa renunciatio omnium allegationum, & probationum inducit conclusionem secundum Innoc. Ioan. And. & alios in cap. Pastoralis, de causa posses. & propriet. per Speculatorem in titulo de renunciatione, & conclusione in princip. Fit etiam alibi eo modo tacite, puta si de consensu partium cõmittitur causa consilio sapiẽtis, quia coram eo possunt fieri allegationes super productis tantum, & nihil potest de nouo produci, secundum Card.in c.Pastoralis, de causa possess. & propriet. per.l.Cum a nobis. C.de dilation. Et ibi etiã vide Bart. & Bal. itẽ Bar.in.l.prima.§.i.ff. de appell.& in.l.i. C.de relation. Alio etiã modo fit tacite, si statutum dicat, ꝙ post certum tẽpus nulla fiat probatio secũdũ Roma. in cons. 176. ĩcip. Istę sunt. Adde Abb.in d.c.pastoralis.ij.col. vbi ponit differentiã inter renunciationẽ, & cõclusionẽ in causa. Item si statutus sit terminus ad probandũ, & probatum habendũ per omne genus probationis, nã vt putat Ant.de Butr.in c.licet causam in iii.col.de probationib. lapsus illius termini habet vim conclusionis in causa quo ad probationes facti per notata per doct.in c.pia, de excep.in vi. Vide plures.qq.per Mat.de afflic.in constitutione regni incipiẽ. Vniuersos lib. 2. vbi inter alia disputat, an conclusio sit de substantia ordinis iudiciarij, vt si ommittatur vitietur, & videtur determinare, ꝙ non. Glosa vero in clemen. Sæpe.§.pen.in verbo conclusione de verb.signific. videtur dicere, ꝙ in foris laycorum Bononiæ, non est necessaria conclusio in causa de consuetudine, vt ibi põderat Card. In ecclesiasticis vero secus est, vt per Abb.ibi, & in c.pastoralis.col.3. De causa possess. & proprietatis, quod intelligo de formali conclusione, seu expressa, alias cõtradiceret huic statuto, & hoc quo ad partem. Quo autem ad ipsum iudicem, ipse potest semper se informare vsq; ad sententiam de veritate ipsa negotii, per c.cum Ioan. hæremita extra de fide instrum.& in.l.vbicunq;.ff.de interrog.actionib.& Ant.de Butr.in c.i.in.viii.not.de iudiciis. Circa quam materiam conclusionis in causa vide plura dicta in gl. pragmaticæ regni sub tit.de testi. post causam conclusam nullo modo admitten.

f ¶ Quo ad illam. Nota ꝙ conclusio in causa põt fieri ab vna parte tantum, vt de hoc est tex. in authent. iubemus. C.de iudi. ubi etiam dicitur quid habeat tunc agere iudex erga illum, qui non renunciauerit.

DE INEPTA a ACTIONE PROposita, seu actione obmissa.

CVM EX forma nostrorum Statutorum[b] salubriter sit prouisum, in qualibet causa Ciuili, posse procedi[c] summarie,[d] & de plano sine strepitu, & figura iudicii, placet quod propter ineptam[e] actionem, uel inepte[f] in petitione propositam, seu actionem obmissam[g] quis non amittat causam,[h] dum tamen factum,

a ¶ De inepta. Rubrica ista non indicat totã substantiam textus nostri, sed primam partem duntaxat; Id quod in multis aliis rubricis cõperies, tum huius voluminis, tum in. ff. &. C. prout de his vltimis notatur in. l. i. ff. si certum petatur, vbi disputatur, an tunc attendendum sit nigrum, & determinatur, q sic Dixi aliquid supra i Rub. statutorum. §. in materia extẽsionis. §. vltimo. Et nota q ineptus libellus nõ interrumpit præscriptionem. l. accusaturus. ff. de adul. Et excep. inepti libelli reddit iudicium retro nullũ Ang. cons. 167. Viso dicto libello, num. 2. per. l. si patronus libertã, vbi Guil liel. de Cu. dicit esse casum. C. de iure iu.

b ¶ Statutorum. Vt infra proximo statuto ĩ prin. vbi dicendum erit opportunius.

c ¶ Posse procedi. Hoc verbum posse refertur ad partes, in quarum potestate est de communi assensu procedere ordinarie, & secundum figuram iudicij, vel procedere summarie &c. Ita probat tex. in clem. sæpe. §. fi. de verbo. signifi. Iudex vero debet omnino procedere summarie partibus ita volentibus; Ita Ioan. Andr. ibi, quia statutum proximum imponit necessitatem iudici, dum loquitur per verbum debeat ad. l. pen. ff. de offi. præsid. & l. non quicquid. ff. de iudiciis, quod si non foret, aliter dicerem, prout dixit Bart. in extrauaganti ad reprim. in ver. posuit.

d ¶ Summarie &c. Quid significent ista verba, vltra multa, quæ dicãm in statuto seq. adde Barto. in. l. nec quicquàm. §. de plano de off. procõsul.

e ¶ Ineptam. Puta si dicerem in libello, uendidi tibi fundum pro centum, & tradidi, & centum non soluisti, quare peto te condemnari ad centũ, & ad hoc propono actionem ex locato, hoc est exemplum, quod posuit Bar. in. l. i. in princ. col. fi. in pen. quæst. ff. de edendo, & allegat Innoc. in c. examinata de iudi.

f ¶ Vel inepte. Hæc verba intelligi possunt, quãdo quis proposuit actionem aptam, tamen subiũxit etiam implorationem officij iudicis nobilis, quia tunc resultaret quędam contrarietas in libello, ideo ineptus reputatus esset, quia off. iudicis nobile non datur, ubi competit actio. l. in causæ. ff. de minor. Ita Fely. in cap. fi. de offi. iud. col. ij. refert, & comprobat Dec. in. l. i. nume. 29. ff. de offi. eius cui man. est iurisd. sed vt vides sufficit hic, q competat ius agendi, ex libello.

g ¶ Ommissam &c. Etiam vbi ordinarie proceditur, ommissio nominis actionis non viciat libellum; dummodo actio colligi possit ex narratis. c. dilecti, de iudi. & est magis communis opi. doct. ibi. & in d. l. i. ff. de eden. vbi glo. facit mentionẽ de hac opi. quam dicit seruari Bononiæ. Imol. in l. Gallus. §. si eius de lib. & posth. Adeo q parũ, seu nihil in hoc casu operatur clausula sine figura, quicquid sentiant statuentes ex præfatione. Sed quid si conclusio est inepta, puta, peto eum cogi, cum deberem pete re condemnari iux. l. pri mam. C. de exequut. rei iudicatæ? certe vigore dictorum verborum sustinetur libellus, modo recta cõclusio elici possit ex narratis Bar. in extrauag. ad repri. in verb. figura vers. idem si conclusio non est, &c. Et de hoc casu non facit mentionem statutum nostrũ, tamen parum refert. Vide ample congesta per Aymonem cons. 151. Addatur modo, q clausulæ, quæ solent subiici libellis communiter, vbi prædicta omnia, & singula narrat, & petit omni meliori modo, via, iure, & forma, quo, & quibus magis, & melius fieri potest secundum formam iuris, & statutorum, petens in prædictis sibi fauorabiliter iustitiam ministrari, operantur conclusionem, licet generalem, vt dicit Bal. in. l. incerti. q. v. C. de interdic. post Innoc. in c. ij. de ord. cognit. in glo. iustitiam, vbi dicit, q stultus est reus, qui recipit libellum ita generalem continentem plures actiones ex dicta generali cõclusione. Addatur Marian. Socin. in capi. significantibus nume. lxxxvii. de libelli oblatione. De aliis clausulis, puta Saluo iure addẽdi, uel saluo iure superflui. vide apud Neuizanum consilio. xciiii. numero. 13.

h ¶ Non amittat causam. Caue quia causa est ipsum ius deductum in iudicio per. l. properandũ in principio, Ibi lites super causis pecuniariis. C. de iudiciis, & in. l. prima in principio cum glossa. ff. soluto matrimonio. c. qui agendum, de procuratoribus, in vi. & declarat Bartol. vbi hoc limitat in. l. qui Romæ. §. Calimacus. ff. de verborum significationibus. Differt enim lis a causa, quia lis dicitur tantum post litem contestatam, sed causa dicitur, tam ante litem, quàm post, probatur in authen. Qui semel. C. quomodo, & quãdo iudex, Bar. in. l. causas. C. de transac, Alex. in. l. Postquàm liti. C. de pactis, & ibi Ias. colu. 2. sed certe etiam vbi ordinarie proceditur, scilicet de iure communi propter ineptam actionem expressam non amittit causam, sed absoluitur reus ab obseruatione iudicij. Vnde actor potest (solutis expensis,) de nouo incipere iudicium glossa in. l. prima. ff. si mensor falsum modum dixerit

Rober.

dū tamē[a] factū, causam[b] uel rē proponat, ex quo, uel qua resultet ius agendi. ¶ Statuentes q̄ liceat parti actoris petitionē mutare,[c] & emēdare[d] quādocūq; ante[e] cōtradictionē[f] factā petitiōi,

Rob. Maranta in v. parte sui Speculi, nume. 50. ergo hic deberet exponi causa. i. instantia ipsa, vt in simi. exponit glo. inter alias expositiones in. l. i. ff. solut. matri. Sed magis aduerte, quia etiam vbi ordinarie proceditur expressio actionis ineptæ, non debet facere perire instantiam, quādoquidem ea non expressa debet intelligi intentata illa, quæ ex facto narrato resultat, ad regulam. l. vnicę. §. i. C. De rei vxo. actione. Ita Bartol. in. l. 1. in prin. versus finem. ff. de edendo, qui dicit, q̄ tunc viciat, quando est actio inepta, & causa inepta. Attamen in locis, vbi proceditur sine figura iudicij dicit Alexand. in. l. si ita stipulatus. §. Grisoghonus num. viii. ff. de verbor. oblig. libellus non viciatur, dato q̄ sit inepta actio, & causa, dum tamen ex probatis in processu colligi possit apta causa, & actio, non video ergo quid inferat prohemium istius statuti, seu ratio allegata in eo, nisi fortassis dicere mus, q̄ statuentibus placuerat magis opin. glo. in d. l. i. de edendo, quam sequitur etiam Angel. volentis vitiari libellum ex inepta actione dūtaxat. Ideo sanari decreuerunt ex virtute clausulæ sine figura &c. sed profecto alia opin. verior est, quā habuit Innoc. in cap. examinata de iudi. Bar. Bal. Paul. de cast. Alex. & Ias. in d. l. i.. ff. de edendo cū aliis doctor. communiter. Nam etiam omnino discretem q̄ & absq; clausula sine figura, &c. data ēt opin. glos. pro vera sanatur libellus ab ipso met libellante, quādo in fi. apponit clausulam illam, super quibus omnibus peto mihi ius, & iustitiā ministrari. Abb. in cap. Cum dilectus nume. 52. De ord. iudici. vbi nor. loquitur. Alexand. etiam in cons. 121. colum. pen. volum. i. Ias. in. §. Omnium colum. xx. Inst. de actio. Pe. Philipp. Cor. cons. cccv. volum. 3. Rob. Maran. in. vi. q. versicu. contumacia, vbi refert quatuor clausulas ista cō putata, quæ consuetæ sunt apponi in libellis, Secūda est illa. Omni meliori modo, Tertia est illa. Non astringēs se ad probādum &c. Quarta & protestatur de expēsis. Vide illam Super quibus, & aliam Saluis aliis extensam in libello constitutionum Rotæ Bonon. nouiter impresso ch. 103.

a ¶ Dū tamen. Tunc. n. totus libellus esset ineptus, de qua ineptitudine semper opponi poterit, nedum usq; ad sententiam, sed etiam post ad ipsam annullandam, ita sing. Pet. de Anch. in cle. cum a repulsione in prima col. De appellat. quod dictum infert Fely. in c. Quoniam contra xiiii. col. De probat. latius Marsi. sing. xi. &c.

b ¶ Causam &c. Est autem causa inepta, Si dico peto decem, quia Rex est in Francia, quę viciat libellum, vbi ordinarie proceditur. Ita Bartolus in d. l. prima, in princ. col. fin. versi. veniamus ad causam per. l. babebat de institoria, habetur per Innoc. in c. ex parte de priuileg. Et quomodo causa sit exprimenda in libello, docet Bartol. in loco prææallegato, abunde Maria. in d. c. significātibus, num. 48. de lib. obla. vbi dicit, q̄ in personali requiritur expressio causæ, & proximæ, & remotę, sed in reali sufficit dicere se dominum, & sic causam proximam, sed hic statuentes nolunt exprimendam causam, esto q̄ procedatur sola facti ueritate inspecta, licet de iure stante tali clausula, ēt causæ ineptitudo non uitiet libellū Alex. in. d. l. si ita stipulatus. §. Grisogonus nu. 8. de verb. obli. Marf. sin. 272. inci. In hac inclita ciuit. Bon. Et notabis hic, q̄ si in libello fuisset narratum, & possessorium, & petitorium; fuisset autem cōclusum in possessorio, q̄ de iure non posset agi super petitorio, sed tantum super possessorio, quia, conclusio designat intentionem libellantis, quāmquam ex facti narratione colligatur etiam petitorium, nisi subiecta fuisset illa clausula, peto mihi ius, & iustitiam ministrari &c. ut dicunt Ioan. Andr. Ant. de Butr. in ca. ii. colum. iii. de ord. cogni. Maria. in d. cap. significat. nu. lxxxviii. de lib. oblat. Et idē si expressa esset inepta actio, cum tamen ex narratis possit colligi apta, ut infert Abb. in d. c. cum dilectus num. 52. et sic idem habes ex illa, quod ex hoc statuto. Sententia autem lata ab obseruatione iudicii, eo q̄ libellus fuit inepte formatus, est interloquutoria, non diffinitiua Bartol. in l. Titia. ff. de accusa. casus est singularis in. l. metum. §. sed q̄ pretor. ff. q̄ metus causa secundum Roma. ibi. Secus si absolutoria fit, quia actor non probauit secundum glo. in c. de his extra, illo eod. tit.

c ¶ Mutare. Est primam actionem ommittere, & nouam proponere, ita difinitur per Bar. in. l. edita sub num. 12. C. de eden.

d ¶ Emendare. Est corrigere, & resecare superflua, mutare uerba sententia permanente, addere, uel detrahere, & declarare obscura. Ita Bart. diffinit, quem magis communiter doc. sequuntur in prę alleg. l. edita. 2. col.

e ¶ Ante. Dicitur factum ante contradictionem, etiam si tantum pars opponit dilatorias, uel declinatorias, item si opponat libello, quia sit male conceptus, uel obscurus, vel alternatiuus, q̄q̄ cautella est Spec. tit. de libelli cōceptione. §. fi. uersi. cautus sis, q̄ nunquām pars rei opponat libello, q̄ declaretur, quia sic instruit actorem, si autem solum dixerit libellum male conceptum, caute loquitur nec satis percipitur ab actore, quid vellit specialiter dicere reus, & sic non errando de illius verbis, procedet ad litis contestationem, qua facta postea non poterit mutare, uel emendare, quod dictum singulare facit Petrus Gerardi singulari quinquagesimo, incipit nota pulchram.

f ¶ Contradictionem. Contradicitur petitioni,

uel lapsum [a] termini dati ad respondẽdum [b] petitioni. Eo tamen casu quo mutatio, uel emendatio fieret, detur nouus terminus [c] arbitrio iudicantis alteri parti ad respondendum. Et interrogationes fiant, & ad omnia alia subsequentia procedatur in causa secundum formam sequentis statuti, uel alterius, ex quo in actione principaliter proposita alius modus procedendi daretur; Nec ex hoc nouum [d] iudiciũ

vbi negantur narrata, vt narrantur, & petita fieri non debere, per quæ verba inducitur litis cõtestatio, vt per Bar.in.l.i.C.de litis contestatione fac.tex.in.l.rem non nouam.§.patroni.C.de iudic.ibi post narrationem propositam, & contradictionem obiectã, quæ verba possunt etiam significare except. peremptoriam, maxime obiectam parte præsente, per quam inducitur litis cõtestatio, vt Bar.intelligit in d.l.i.nam per d. exceptio. dicitur in effectu petita fieri non debere, licet formaliter narrata non sint negata. Nam in veritate sufficit alterum negare, quo negato alterum censetur in consequentiam negatum. videatur Marian. in tit. de litis contestat.c.olim inter vii.q.princi.num.69. vbi dicitur communem esse opin.modo libellus contineat alia requisita, Et de litis contestatione vnde hoc nomen descendat, & quare sic, vide Tiraq. in lib. retractuum ligna.§.xv.gl.2.in princ. Formam autem contestationis habes extensam, in constitutionibus Rotæ Bono. char. 103.isto anno. 1560. impressis. Et aduerte, ꝙ quantũ est respectu mutationis, conformis est hæc dispositio, iuris cõmunis determinationi, quantum vero est respectu emendationis, idem si fiat emendatio n substantia.l. edita. C.de edendo, si vero fiat in accidentalibus, seu in qualitatibus, potest fieri ante litem, & post, vt ibidem doc. prosequuntur, secundum quorum declarationẽ non est absonum intelligere verba istius statuti, licet ita simpliciter prolata sint. Sed quid de litis contestatione inducta per confessionem partis factam libello actoris, animo consequendi sententiam, iuxta notata per glo.& Bar.in.l.vnica.C.de litis contestatione, per Marian.Soci.in eod.cap. xii.q.num.72? Credo idem, quia casus ommissus suppletur per ius commune.l.sed & posteriores.ff. de legibus, prædictis adde videndum Maria.in c.i.de lib.oblat.vbi incipiẽdo, a nu.xxxiij. vsq; ad.xli.ponit nouem fallentias, in quib.licita est emendatio post litis contestationem, & licet illa clausula, quæ solet communiter apponi in libellis, saluo mihi iure addendi, & minuendi, nihil prosit post litem contestatam, vt not. Bartol. & alij in.l. edita. C.de edendo, tamen sunt plures, qui teneant, si dicatur saluo mihi arbitrio, & facultate addendi, & minuendi, ualeret; ita Bald. in.l.edita in rep.patauina num.100.si modo aduersarius consentiat, vel tacite, vel expresse, vide Ferrat. cau.34.

a ¶ Vel lapsum. Volunt ergo statuentes, ꝙ iste lapsus habeat vim litis contestationis, saltem quo ad hunc actum, sicut etiam aliquando contumacia rei legitime citati, Bar.in extrauaganti ad reprim.in verbo contestata, tex.sing.in.l.si autem, in fi.ff.si quis caut. de quo per Tiraquellũ in tracta.retrac.lig.§.xv.gl.2.num.v.vbi num.sequentibus ponit limitationes aliquas, Et põt notari hoc loco, ꝙ reus nõ videtur posse cõpelli præcise ad litis contestationem, vt dicit gl. In authẽ. qui semel.C.quomodo, & quando iudex, sed peruenitur ad missionẽ in bonis ex pri. decreto.

b ¶ Ad respondendum. Pro eodem intelligo respondere libello, & contradicere libello, & sic litis contestationem facere, ita videtur mihi probare l.ij. C. de iuramento calu.iunc.d.l.rem non nouam.§.patroni. C.de iudiciis, sentit gl.in d.l.vnica, in verbo narrationem. C.de litis contestatione, & ibi Bald.in prima oppositione, & Clarius Guido de suzaria dum dicit, ꝙ qui excipit, non propterea respõdet libello, quia dicitur respondere, quando cõtradicit, facit optimus tex.in c. i. de litis contestatione, & ꝙ sic intelligatur etiam conuincitur ex seq.statuto.§.quæ quidem. Et attende semper hoc statutum obseruari, non obstante clausula quæ solet supponi libellis, videlicet saluo iure addendi, & minuendi, &c. quia nihil operatur, vt not.gl.in c.inter dilectos de fide instru.Bar.in l.edita. C.de edendo, latius Marian.in d.c.significantibus.num.95. de lib.oblat. Vide ergo cautellas duas per Cępollam capi. vi. quando libellus &c. An autem in causa appellationis libellus iam datus in prima instãtia possit emendari, breuiter Ant.de butrio, in d.c.significãtibus in pen. col.de libelli oblat, ponit.q.& determinat, quòd non, Romanus etiam consuluit, consil.cccLxxxi. quęstio est, &c.

c ¶ Nouus terminus. Ideo ita indistincte loqutum fuit statutum, quoniam de iure communi nõ sic, quia propter minimam, & nouam mutationem non debet habere nouam dilationem, vt dicitur ĩ gl.in c.i.de lib. oblatione per.c. literę de dilatio. Item si ex primo libello potuerit eod.modo remanere instructus, exemplum, petij primo stichum actione depositi, nunc peto certi condictione, quia deposui, tũc.n. non mutatur causa, si vero & actio, & causa mutatur, habebit nouas dilationes, vide ẽt Specul.titulo de lib. concept. §. nunc ostendamus versic. sed & si aduersario, & Bart.in.l.edita, col.penul.versic.quæro an & quãdo, &c.C.de edendo.

d ¶ Nouum. Hoc est absq; dubio, quia proprie iudicium incipit a litis contestatione.l.iudicium

soluitur

soluitur vbi gl.not.ff.de iudiciis Abbas, in rubr. illo eo. tit. fac.tex.in c.forus de verbo.signifi.ibi dum discutitur,iudiciū dicitur;omnia enim quę sunt ante litem contesta . dicuntur præparatoria Bart.in.l.si insulam in.viij.opposit.primæ partis de verbo obligat. docto. in rubrica.C. de edēdo.

esse intelligatur. Et occasione dictæ mutationis,uel emendationis,actor ad aliquas expensas propter ea factas non teneatur.[a]

DE VOCATIS IN IVRE,[b] et uenientibus[c].

OBuiare[d] uolentes cauillationibus,[e] quæ ut plurimum pro parte rei in

a ¶ Non teneatur. Subaudio ego,nisi reus damnificatus esset,puta si inprimo libello reus delibera uerat cōtendere, & ideo quæsiuit aduocatos, ac expendit, sed propter mutationem factam deliberauerit cedere,equitas enim maxima est, vt expensæ reficiantur, ita Bart. in d.l.edita colum.fina.C.de edendo. Item nisi propter hoc lis efficiatur longior,quia tunc condemnaretur in tot expensis, in quot reus damnificatus est, propter litem prorogatam. l. non ignorat. C. de fruct. & lins expen.sequūtur doc.communiter,vt patet ex deductis per Maria. in cap.i.num.146.de lib. oblatione,vbi maxime dicit plurimum in hoc versari arbitrium iudicis,quid enim etiam si fuisset opus facere maiores expensas mutatione facta,puta in leuādis aliis instrumentis, in consulendo peritiores, prout considerauit D. Ant. & sequitur Imola in d.c.i. dato, ꝙ pariformis esset deliberatio de contendendo,quem casum ommisit Barto.in d.l.edita? Certe ead. est ratio reficiēdi expensas Cogitabis.

b ¶ In iure. Ius varias habet significationes, text. est,& ibi glo.ff.de iust.& iure.l.fi.in præsentiarū in ius venire,seu in ius vocari nihil aliud significat, quàm iuris sui experiundi causa venire, ita tex.in.l.i.ff.de in ius vocando. Et merito dicitur vocatus in iure, quia iudex nunquā à præceptis incohare debet.l.i.C.de exequut.rei iudicatę,ibi nimis propere marcele iudex pignora capi, fac. l.si nulla.ff.de re iud.& Inno.i c.tua,de coha.cle. & mul. oportet enim debitorem primo conuinci,& sic deinde ad solutionem pulsari.l.vnica.C. de prohibita seq. pecuniæ, vnde si iudex a præcepio incipiat, quod agit nullum est, quia sine causæ cognitione.l.prolatam. C. de sententiis.l. de vnoquoq; de re iud. Bal.i.l. nec quicquam.§. vbi decretum col.iij.de off. procons.

c ¶ Venientibus. In ius vocatus venire debet ex quacunq; causa vocatus, vt hoc saltem sciat, an iurisdictio eius sit, dicit text.in.l. ij. ff. si quis in ius voca.non ierit,& dicit tex.in.l.siquis ex aliena,de iudiciis. Vocari est non contemnere authoritatem prætoris. Fallit nisi propter rusticitatē,vel iuris ignorantia ductus non comparuisset. Idem docto.dicunt in minore,fœmina,& milite, nam excusantur a vera contumacia, vt non possint multari. Item nisi citantis non interesset aliquo modo,puta,quia pro die feriata citatus fuisset, quod qualiter procedat,dic,vt per Ias.in d.l. ij.num.14. vbi tres limitationes ponit.Item prędicta regula non procedit,vbi certum est,ꝙ citatus non est sub illius iudicis iurisdictione.l.fin. ff.de iurisd.om.iud. ibi extra territorium ius dicenti impune non paretur, quæ verba variis modis possunt exemplificari,vt ibi per glo.primam. Sed dic, ꝙ potest esse certū altero de quatuor modis, ex causa,ex persona,loco,& tempore,vt prosequitur Barto. in d.l.ij. Si uero sumus in dubio,an iudex,sit cō petens, prout regula procedit,etiam vide tres limitationes per eundem Ias. Fallit etiam,si in pręcepto sit clausula. Et si senseris te grauatum,com pareas recepturus iustitiæ complementum. De qua habetur in. l. de pupillo.§.memiuisse. ff. de no. oper. nuncia. et per Bal.in.l.i.C.de exequut. rei iud. Recipit ēt dicta regula alias modificationes,quas ordinate videbis apud Pet.rebuff.in tra cta.de liter.obligat.artic.vi.glo.ij.

d ¶ Obuiare volentes. Facit textus in clemen. vt calumniis, de re iudicata. Nec etiam oportet ius ciuile calumniari, nec verba eius captari inquit text.in.l.penul. ff.ad exhib.fac.tex.in proh. inst. in prin.ibi,vt calumniantium iniquitates expellat &c. Bonus etiam tex.in c.vt circa de appella. in. vi. cum pluribus aliis congestis per glo. primam. vbi etiam glo.ij.dicit,ꝙ ad plenum malitils hominum obuiare non possunt leges,vt.vi. q.i.Si omnia,& alibi dicitur Malas hominū mētes ad plenum cohibere nō possumus.xxxix. q.i. cum simi. Et alibi dicitur etiam ꝙ hi, qui circa lites morantur, omnia mala nouerunt, vt in authen.de exhib.reis.§.2.l.ab Anastasio. C. mand. Et inquit text.in auth. de tabellio.ꝙ nihil est sic indubitatum, quod non posit recipere aliquādo solicitā dubitationē, licet illud sit iustissimū, quod tamen non est perperuo verum: nā siquis foueat iustitiam in meritis,potest malitiis uti, ac malitiis,& cauillationibus fraudes aduersarij repellere,ad l.cū pater.§.euictis de leg.ii.et pulchre in c.dominus noster xxiii. q.2. per glo.in c.cupientes in verbo,malignantium de electio.in.vi. per Philipp.Dec.in.l.ea est natura de reg.iur. & Alcia.in tract.præsump. xxvij præsumpt. tertiæ regulæ,& Anch.conf.145.

e ¶ Cauillationibus. Proprie cauillatio est de qua in.l.ea est natura de reg. iur. quando ab euidenter ueris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur: sed hic latius capitur pro calumnia.l.si calumniator in si.prin.ff.de uerb.signi.per Maria.in c.venerabilis de iudiciis.

Rei.

rei[a] in causis ciuilibus dilatandi causa[b] proponũtur. Volẽtes unicuiq; iustitiã impartiri, ipsisq; cauillationibus remotis, remoto etiam temporis interuallo, & sola ueritate inspecta, hac prouida lege Statuimus, & Firmamus, quod in omnibus, & singulis causis, seu litibus Ciuilibus cuiuscunq; quantitatis, rei, facti, uel extimationis existant, debeat per Iudices, seu Officiales, tam ordinarios, quàm delegatos, coram quibus ipsæ causæ, seu quæstiones moueri contigerit, procedi[c] summarie,[d] & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, omnibus reiectis cauillationibus, & sola facti ueritate inspecta.[e] Ad quam inueniẽ-

a ¶ Rei. Quia reorum ést fugere. l. inter stipulantem. §. i. ff. de verb. obli. l. properandum. §. 1. C. de iudiciis, vbi notabiliter tex. appellat reũ partem fugientem, dato ꝙ loquatur ibi, quãdo instabat cõtra actorem absentem, sumpto vocabulo a iuris præsumptione fundata a communiter accidentibus.

b ¶ Dilatandi causa. Vnde sit, vt dilationum materia semper amputanda sit. l. prima. C. de dila. vbi glos. Specul. in titu. de except. §. nunc videndum, versi. cæterum dilatoria.

c ¶ Procedi. Et ita sequẽs forma respicit ꝓcessum, non autem decisionem negotiorum, quæ habet fieri secundum ius scriptum ordinarie. Hęc. n. multum differunt, vt habetur per Bart. in. l. a diuo Pio in princip. de re iudica.

d ¶ Summarie. Licet ista verba, quæ sequuntur sint multum prægnãtia, & videantur multa importare, tamen ĩn multis partibus statuti nostri restringitur eorũ efficacia, & vide vnum exemplum per Roman. consil. ccrxxij. in casu propositę consultationis. Et pro intelligentia præmitte, quæ sint de ordine iudicij solemnis, ponit enim Bart. & Bald. & cæteri post gl. ibi in. l. prolatam. C. de sententiis, & interloq. omn. iud. & Abb. in c. cum. i, & a. de re iudi. Concludentes de substãtia esse Citationem, Libellũ, litis contestationem, & Iuramentum de calumnia, & ꝙ Sententia feratur in scriptis congruo loco, & tempore, seruatis solemnitatibus debitis, licet quædam alia ponat glo. pro substãtialibus, quæ non sunt, vt in dictis locis traditur. Habetur per Afflictum in cõm. con. neapo. in tit. de cultu pacis num. 44. vbi per duas colum. prosequitur, e conuerso plures casus, in quibus ordo iuris, nõ seruatur, ad quem remitto lectorem. Item attẽde, quia causa vno modo dicitur summarie, & improprie, ut quando solum tolluntur substantiatia iudicij. Alio modo, & proprie, quando in eis sufficit semiplena probatio, ita lapus allegatio. iii. nu. 4. Sed de hoc pinguius vide And. de Isernia in glossa super constitutione regni in constitutione incipiente quæstiones, vbi dicit hæc formalia verba. Nota ꝙ summaria causa dicitur quatuor modis. Primo quantum ad probandum, vt l. Thesaurus. ff. ad exhib. Secundo, quantũ ad cognoscẽdũ, qñ iudex cognoscit nullo dato libello auth. nisi breuiores. C. de sent. ex breui. recitan. l. de submersis. C. de naufragiis lib. x. Tertio, quátum ad exequendum, vt. C. de bo. auth. iud. possid. l. cum proponas. Quarto, quantũ ad cognoscendum in exequutione, vt. ff. de re iudi. l. a diuo Pio. §. si super rebus & sequentib. §§. Et circa hęc tria vel quatuor verba, nõ est opus cõmentũ facere, cũ extẽt amplissimi tractatus de his, & pͤcipue per Bar. in extrauag. ad reprim. ubi adest hęc eadẽ clausula & in Clẽ. Sæpe de uerb. significa. Adde tamen, ꝙ partes ẽt possunt cõuenire, ꝙ causa summarie, & sine figura iudicij expediatur, ita glo. in cap. fi. de re iudi. lib. vi. Abb. in cap. de causis, col. ij. de offic. deleg. vbi latius loquitur, & declarat. Et an statuta terrarum possint ita disponere, est dubium, tu uide per Afflic. in præludiis consuet. neapo. q. ix. num. xiiij. Nam clarũ est, ꝙ solus princeps potest delegare causam cũ insertione pręsentiũ clausularum glo. sing. in cap. fi. de hęre. in vi. Vide multa apud Lanfrancum ĩn com. d. clem. sæpe de verb. signifi. Mars. singu. 102. clausula summarie, vbi ꝙ nec legatus de latere potest cõmittere, nisi habeat ex priuilegio.

e ¶ Sola factũ veritate inspecta. De hac particula non fit mentio in supradictis locis, nec in clem. dispendiosam de iudiciis, sed tantum in c. dilectũ de iud. ibi, & pure factũ ipsum, & rei ueritatẽ, &c. Et dicit Dom. Ant. in c. ij. in. iij. not. de iuramento calumnię, ꝙ hæc verba plus significant, quàm illa sine strepitu, & figura iudicii, prout refert ẽt Alex. in. l. si ita stipulatus. §. Grisogonus, nu. viii. de verb. obli. & Fely. in ca. canonum statuta vers. si dicitur sola facti, De cõst. & Roma. in cõs. xx. Viso puncto ante fi. & cons. 519. in casu propositæ in fin. vbi idem per eadem verba repetitur in alio casu, et Alex. cons. vi. prima colum. lib. 3. adeo ꝙ hæc clausula per se sufficit absq; verbis præcedentibus, vt iam dixerat Ioa. And. in d. cle. Sępe de verb. signifi. circa illã clãm sine strepitu, & figura iudicij. Et effectus est istius clausulę, qa si princeps, vel iudex scit veritatem, nõ debet ire per ambages. Ita dicit Bal. In c. vnico. §. inuestitura de noua for. fidelit. argu. eiusdem text. in prin. in vers. scienter. Nam quicquid princeps facit, inquit Bal. met, facit vt Deus, vt not. in auth. de hæred. & falc. in Rub. colla. prima. Deus autem est ueritas, ut not. in cap. cum esses de testam. in nouella. Ideo non fallit, nec fallitur l. vlti. C. de ponder. auri li. x. Et idem Bal. in l. fi. in princ. versus finem c. de iure delib. Vnde videmus principem,

non

dam[a] nitatur Iudex omni modo quo potest, etiam subiiciendo rem oculis,[b] ad petitionem partium, uel alterius eorum, & quandocunq; ipsi Iudici uidebitur expedire. Quæ tamen ueritas debeat ex actis, & probationibus[c] faciendis apparere, & secundum formam iuris, & Statutorum Ciuitatis Bononiæ.

¶ In quibus causis, & litibus debeat

non attento inordinato processu recte amotum, non restituere in integrum. ca. ad petitionem de accusat. Bald.in.l. Aemilius.2.col.de mino, licet Panor.in cap.dilecti, & ibi Areti.de iudiciis, aliter velint. Sed quia eorum opinio non tenetur, nō curo insistere, solum dico, ꝙ Abb.loquitur, quādo dictum est, pure, & simpliciter veritatem intuentes, non quando dictum esset, sola facti veritate inspecta, quæ videtur mihi habere diuersitatē. Vide Imol. ibi, sed latius Phi. Dec. qui inter cętera ponit duos no. effectus d.clausulæ. Primus est, ꝙ reus condemnari potest, quàmuis in petitione vna causa expressa fuerit, & alia probata, vt notat Antonius de But.in cons. Viso puncto, quem refert, & sequitur Alexā. in.l.si ita stipulatus.§.Grisogonus de verb. obli.nu.8.Aymo.cons.198.nu.6. Secūdus, ꝙ iudex tali casu poterit admittere probationes, licet non omnino concludentes, vt not. dicit Areti.cons.83.col.3.vbi allegat, quod not.Bal.in l.solam.C.de testi.& Deci.dicit, ꝙ prædicta sunt not. ad interpretationem statuti, quod est Senis, vt procedatur in causis sola facti veritate inspecta. Quantum tamen ad primum effectum restricta est significatio dictæ clausulæ propter statutum superius, vbi requiritur causa vera expressa, ex qua resultet actio. Roma.tamen in sing.785. incip.quid importent illa verba, videtur dicere, illud quod significant illa verba sine figura iudicij, significatur pariter per istam clausulam, & verum dicit, sed immo plus per istam, quam per illam, vt dictum fuit. Adde prædictis etiam Papien.in forma libelli, in actione reali in ver.summarie vers.sed quid dices de quottidiana q.vbi dicit, ꝙ iudex potest procedere, vt amicabilis compositor, seu arbitrator in causis. Item dicit Bar.in extrauag.ad reprim.in ver.videbitur ꝙ procedere potest manu regia, sed istud est commune, etiā clausulæ sine figura &c Et nota, ꝙ aliud est dicere de veritate, & iustitia, quia secūdum primum modum loquendi debet intelligi de veritate legibus informata, ideo non potest dare exequt. pacto nudo Bal.in.l.nemo. C.de sent.& interloq. om.iud.secus vbi dicitur manu regia per not.per doct.in c.quæ in ecclesiarum, de constit.per Soc. & Mod.in rub.de verb.obliga.col.i. &.2. Cauēdum est tamen, quia nec per hanc clau. nec per quācunq; aliam poterit iudex reicere except. parti quęsitam, etiam ex rigore iuris, vt præscripnonis, & similium, quia in his quæ habet facere iudex, nō tenetur sequi regulā iuris, sed tm̄ in his, quæ facta sunt, adeo ꝙ.s.parti ius est quæsitum, nō potest immutare, sed tenetur sequi, casus est in.l.bona fides.ff.depositi, ita Bar.in d. verbo videbitur, in fi.com.quod dictum pro sing. exclamat Mathesilanus not. xiiij. Nota ꝙ vbi iudex ex forma, ut allegatur per Claud. in.l. naturaliter. §. nihil commune nume.16.de acquir.possessi. Adde etiam ꝙ vbi proceditur, sola facti veritate inspecta, non admittitur exceptio excussiōis, Ita Negu.in tract. de pigno.in.viij.parte in primo memb.num.28.post Baldum in.l. clarum prima col. C. de auth. tut. quia in huiusmodi causis nō attēdimus ea, quę sunt de apicibus iuris, prout est quælibet exceptio respiciens ordinem iudicij, glo. & Bald.in.l. si mancipia.ff.de euict.sed hæc eadem dici etiam possunt circa claus.sine figura iudicij.

a ¶ Inueniendam. In hoc præcipue vertitur officium iudicantis.s. in perscrutanda veritate.xxx. q.v.Iudicantem, & v.q.v.illi qui. & vij. q. 2.cap. fin.& in.l.ii.in fi.C.de eden.Spec.in tit.de officio om.iud.§. deseruit quoq;, ver.& generaliter, Et facit text. in.l. si eum in princi. ff.si quis caut. ibi vt veritas inquiratur, &.l.fin.de probat.ibi veritati semper locum fore, & verum colimus dixit Imperator in.l.i.C.de dedit.lib.toll. & uerū amamus dicit Iurecon.in.l. cum ita legatū.ff.de cōd. & demon.& in Principe firmior debet esse veritas, quam in aliis, vt not.Bal.in cap.i.§. fin.col.i. qui feud. dare possunt, & debet potius quodlibet scandalū tollerare, quàm ꝙ veritas relinquatur.c.qui scandelizauerit de reg.iur.qui tex.proprie in iudice intelligitur, vt notat Abb.post Innoc. in c. in officiis, de pęn. & remis. Et hæc de veritate iustitiæ. Sunt & aliæ species veritatis, vt per glo. in cap. qui scandelizauerit, in uerb. ueritas.& in cap.sane de temp.ordinan. in glo. multitudo. Et de inuestig.veritatis plura Lucas de pēna in.l.3.C.de naufr.lib. xi. De laudibus ueritatis, quam Iudex amare, & perquirere debeat omni conatu, omni ꝙ uia, etiam per dissimulationē exemplo Salamonis, uide latissime apud Neuizanum consilio.xxxiiii. nu.6.

b ¶ Oculis. Magna est probatio, & quæ superat omnes alias probationes Bal.in.l.contra negantē. C.ad.l. aquil. de qua materia plura per Marsil. in rub. de probat num.157. Et in practica.§.secūda num. 23. Afflictus decis. 216. Et adeo potens est, ꝙ resoluit rem iudicatam, Ias.in.l.admonendi nu.36.de iure iuran. Aym. Craueta cons.104. num.12.vbi pluralia alia ponit Bonus tex. in.l.si irruptione in fi.ibi oculis suis subiectis locis. ff. fini.regundorum.

c ¶ Ex actis & probationibus. Et hoc iuxta illam regulam, ꝙ iudex habet iudicare secundum acta,

acta, & probata.l.illicitas.§.veritas, de officio præsidis non autem secundum conscientiã, nec supplẽdo in facto iuxta ea, quę habentur in.l.vnica.C. vt quæ desunt aduo.part. iudex suppleat, licet sint aliqui casus, in quibus potest in facto supplere, vt habetur ibi per. Alex. habetur abũde post alios, per Abb. in c.pastoralis.§.quia vero de officio deleg. vbi ponit vii.fallentias.

qualis qualis a petitio in scriptis b

a ¶ Qualis qualis, &c. In causis ordinariis libellus rite conceptus debet dari, iux. authen. offeratur. C.de litis contest. et ea, quæ ponit Bart.in.l. prima.ff. de eden. Et est de substãtia iudicij ordinarij, nec omitti potest iuxta not.in.l.prolatam per gl.& Bar. C.de sent.sed latius in c.i.de libelli oblat.per Maria. Soc. vbi recitat nouem opiniones super isto artic. et residet cum opin. supradicta. Nec releuat clausula illa, non in modum libelli, sed qualis petitionis. Ita Anch. consilio. 33. per statutum &c. Craueta consi.151.nume.4. Tamen vbi proceditur sine figura iudicij, qualis qualis petitio requiritur, saltẽ per quam de intentione, & conclusione actoris appareat, quid petat, & quare. Corsetus in singul. suis, In verbo libellus el primo, vbi magnifacit gl. vnam in.l.in sacris.C.de prox.sac.scri.lib.xii. nec curatur, ꝙ ex toto sit ita certus, & ꝙ habeat debitas expressiones, prout de iure communi Corn. post multa, quæ adducit in consi.315.colu.prima lib. 3. nisi forte incertitudo proueniret ex facto rei conuenti, iuxta.l.i.§.quod autem.ff.quorum legatorum, quia tunc idem si esset libellus ordinarius Iaff. decis. 294. et tanto fortius, quando proceditur sola facti veritate inspecta. Et ratio est in prõptu, quare sic, quia aliàs iudex non posset impartiri officium ad priuatam vtilitatem parte nihil petẽte d.l.4.§. hoc autem iudicium.ff.de dam.infec. et in c. ad nostram de iure iur. Et de hoc est casus in clemen. sæpe.§.verum de verb.sig Late declarat Maria. in c.i.in prima, & vi.& vii. fallẽ.de libell. oblat. vbi ponit differentias inter libellum, & petitionem ipsam. Et inter alia dicit, ꝙ necessario, non exigitur conclusio in ea, sed sufficit sola narratio per illud exemplum de illis mulieribus corã Salomone, quia altera dixit filius meus uiuit, illius autem mortuus est, ut not.in.l.ij.C. de sent.ex breui.recit. et habetur tertio regum c. tertio. Et sic patet, ꝙ ista petitio solum continet facti narrationem, ex qua tamen possit sumi conclusio intentionis proponentis, ex quo infertur, si petitio non haberet solemnia, quæ requiruntur, & secundum no.in d.l.prima de eden. tamen sufficit huiusmodi narratio, & libellus generalis. Et idem si conclusio esset facta, sed non legitime, ut latius per Maria.ibidem, qui etiam ponit octoginta quatuor fallentias, in quibus sufficit de iure qualis qualis petitio. Subiciens, et cautela est, ꝙ ille qui qualem qualem petitionem porrigit seu scribi facit protestetur, ꝙ illã non offert per modum libelli, nec in uim solemnis petitionis, sed pro iudicis instructione, & intentione sua. Ita etiam Spec.in tit.de libelli oblat.§.restat in fi. Dicas tamen, ꝙ sicut ommissio ordinis iudiciarij reddit processum nullum, ita ommissio ordinis qualis qualis in extraordinariis Inno. not.in.c.tua ad fi.de cohab. mulier. & clerico. Et dicit Barto.in d.uerbo sine figura, non debet esse tanta imperfectio petitionis, ꝙ causet incertitudinem, & impediat deliberationem. Casus plures, in quibus non est opus porrigere libellum, vide apud Afflictum in lib.2.constitut.cap. dilationes colum.2.versic. Sed hæc regula fallit, &c. vbi disputat, an in causa appellationis requiratur libellus, & similiter an in causa executiõis. Et adde, ꝙ per ista verba non est locus decisioni Pet. de Ancha.consi.33. quia in statuto illius ciuitatis requirebatur oblatio libelli, licet in alio statuto diceretur, ꝙ procederetur sola facti veritate inspecta, de quo Ias.exclamat in.l.ait prætor in princ. num.19. ff. de iure iurando. Et licet sit qualis qualis petitio fienda, tamen non omittas, vñ cautella Cepolæ. 84. In libellis. s. ꝙ reus fuit sæpe, & sæpius requisitus extraiudicialiter, ad pdicta, quæ facere recusauit &c. Nũquid autem quando est actio, quæ infamat, sit ponendus locus, ponendũ itẽ tps in hac quali quali petitione iux.doc.Bat.l.prætor.ff.de iniuriis cogitabis, quia Bar.loquitur in libello ordinario. Et nota ꝙ in istis summariis, rescriptum productum succedit loco qualis qualis petitionis. Innoc. in ca. dudũ, el.ij. de elect. Card.flo.in ca.mandatum de rescrip.vbi Imo. idem concludit, Cor. meminit consilio.99.num.6.lib.2.item potest produci articulata petitio seu articuli in forma petitiõis iuxta multa, quę congerit Corn.consil.181.nu.9. lib.3. post Oldrad. questio.223. quam non inuenio.

b ¶ In scriptis. Nec igitur sufficeret dicere notario, scribe ꝙ peto.x.à tali, vt Bart.dicit in.l.sacri. c.de proximis sacro. scrinio.lib.xii.Phil. Franc. in simili in c. vt debitus vers.tertio quæritur de appel. Vnde si non fuerit facta petitio in scriptis, positiones fiendæ in causa sunt impertinentes, & respuendæ, ita consuluit Gratus consi.75.volu.i. num.20. Et ita aliquis ordo iudiciarius exigitur, etiam in productione petitionis, quicquid de se significarent illa verba sine figura iudicii, iuxta Clem.sæpe.§.verum, de verbor.signifi.vbi sufficit porrigi petitionem verbo; Vnde si dicta verba sint apposita in rescripto, tollunt necessitatẽ porrigendi petitionem inscriptis, quia poterit ommitti libellus, litis contestatio, & valebit sententia, vt dicit Ioan.monac.in cap.fin. de hæret. in vi. super verbo figura. vbi dicit, ꝙ potest iudex incipere, ab articulis, quibus probatis statim poterit ad sententiam procedere. Meminit Marsil.sing.102.incip.clausula, &c. Et nota, quia in istis

istis summariis libelli loco potest produci rescriptum delegatorium causæ, & pen iuxta tenorem illius, ad ea, quę ponit Ant. de Butrio in cap. ij. de dilat. col. 2. quid quid sit, vbi ordinarie procede retur, vt habetur in l. i. C. quādo libellus principi porrectus, vbi Bald. not.

cium, si tamen ferenda est sententia, debet liquere de certitudine, saltem ex probationibus, ut in dd. locis, et traditur in l. fin. C. de annali excep. Item est alia ratio, vt sententia feratur conformis libello iuxta c. licet hely de simo. vbi Moderni, et C. communi diuid. l. vt fundus, ita glo. in d. §. uerum.

offerri,[a] & eius copia[b] reo petenti dari, ut plene[c] deliberare[d] ualeat, & ut certa[e] sententia ferri posit. ¶ Quæ quidem petitio posit mutari, & emēdari quandocūq; antequam lis cōtestetur,[f] uel quasi, uel habita pro contestata,[g] uel quasi uel antequā'm sit contradictum petitioni actoris, uel antequā'm

a ¶ Offerri. Cōcordat authen. offeratur. C. de litis contestat. Et sic actor debet offerre, licet non petatur a parte, vt infert Maria. in d. c. i. colum. 2. versiculo, quarta est opinio, de libelli obla. Copia autem bene petitur a reo, vt subiirit.

b ¶ Eius copia. Quia omnium, quę in iudicio dedu cuntur copiam habere debet pars. l. secunda. C. de edendo. l. ij. C. vt lite penden. et reo etiam absenti debet dari copia refectis expensis. l. Sancimus. C. de iudiciis, ita Bald. in d. l. secunda, et ibi etiam prosequitur, vtrum cum die, & consilio sint acta edenda. Et nota probari hic expresse libellum non esse inserēdum in citatorio, prout est disputatio inter doct. nostros, vt per Alexan. in rub. C. de eden. et per doct. in d. authent. offeratur. C. de litis contest. Sed an sumptibus actoris, vel rei? Bartol. tangit in d. authentica offeratur. & dicit sequendam consuetudinem fori, prout est in hac ciuitate, quia datur sumptibus actoris, de iure communi autem videtur dādum sumptibus rei petētis per l. primā. ff. de eden. vbi probatur, ꝙ satis sit, si fiat reo copia describendi, et ista est magis communis sententia, licet multi sint in alia opinione, quos refert Felyn. in cap. i. col. ante pen. de libelli oblat. et Alex. in l. i. ff. de eden. vide tamen Iasfr. decis. 189. vbi præsupponit contrarium.

c ¶ Vt plene &c. Hic habes duas rationes diuersas, quarum altera respicit fauorem ipsius rei, altera fauorem actoris. Item & honorem iudicis, dū dicitur, vt certa sententia ferri posit. Et in specie de hoc triplici fauore Marian. in tracta. de libelli oblatione, in ca. i. num. 104. in vi. artic. principali, post glo. in clem. sæpe. §. verum, de verb. signi. Vnde dicit, ꝙ cauti causidici propterea faciunt scribi tres libellos, vnum dant Iudici, alium reo, tertium retinent pro se.

d ¶ Deliberare. Concordat. l. i. ff. de eden. nā melius deliberatur habita copia, q̄ ex simplici lectura, aut auditione. c. contingit, de fide instrumen. clem. causam, de elect. Bart. in l. §. xi. q. de no. op. nunciatione.

e ¶ Certa. Facit. §. curare inst. de act. et ideo iudex potest ex officio suo compellere partem ad declarandum libellum incertū, ita Ant. Inno. & Mod. in d. c. significantibus & Maria. ibi nu. 32. facit c. causam de iudiciis. Sed si iudex non interponat officium, nec etiam pars opponat, procedit iudi-

f ¶ Lis contestetur. Hic expressim dicitur qd suspectioni statu. §. i. per circumloquutionem dixerat. Et litis contestatio, vt diffinit Holt. in cap. 3. vt lite non contestata, & in summa sua, est fundamentum iudicij, per petitionem in iure propositam, & congruam responsionem animo contestandi litem, qua omissa si in figura iudicij proceditur, nexantur inanibus sumptibus, & laboribus litigantes, & hanc diffinit. sequuntur magis communiter omnes, Spec. eo. tit. §. 3. licet Marian. in rubri. de litis contestat. reprehenderit, dādo aliam prolixiorem, quę quoniam enucleat multum naturam ipsius termini placet scribere. Ea est enim, sed prius scias, ꝙ est litis contestatio Propria, seu expressa, quędam Tacita, quę fit per ꝓcessū ad ulteriora, Expressam videtur sic posse diffiniri. Est actus iudiciarius, per quem in iudicio ordinario, vel arbitrarij iudicij instar habente facta narratione, & petitione expressa, vel inclusa negocii principalis in scriptis per actorem coram competenti iudice pro tribunali sedente, uel arbitro ipso, maxime iudice, vel parte interrogāte, seu parte in intentione sua insistente reus rūdet negādo, uel confitēdo, vel p verba ęquipollētia ad litē contestandā cōuenientia, ipsius litis, ac iudicii ordinarij, vel arbitrij fundatiua. Quorū uerborū declaratione, & iustificatione, vide p Mari. ipsum, ex qbus apparet nō esse ꝓprie cōtesta. ubi ꝓceditur absq; figura iudicij, in quo expresse nō fit litis cōtestatio, sed primus actus, q solet fieri post litis contestationem, habetur pro contestatione Bar. in l. nulla. C. de lit. contest. & Ias. in l. properandum in princi. de iudiciis concludentes, ꝙ vbi incipit tractari de meritis causę, illæ actus dicitur fungi loco contestationis, & tūc incipit iudicium, & instantia, & istud est, qd voluit dicere tex. statuti nostri, vel quasi, vel habita pro cōtestata, et ꝙ non requiratur litis cōtestatio in terminis nostrorum statutorum propter dicta verba Alex. dicit in consil. lxx. in causa, & lite inter Alexandrum &c. lib. vij. num. i. inferens, ꝙ positiones etiam concernentes merita possunt quandocunq; produci, & eis debet responderi, vt per eum latius.

g ¶ Pro contestata: Quia mora commissa in lite contestanda, habet vim, & effectum litis contestatæ tex. est sing. vbi not. doc. in l. si eum. in fi. ff. siquis

habeatur pro contradicto. ¶ Et si in petitione porrecta dicatur [a] rem in petitione contentam spectare uel pertinere [b] ad actorem, siue simpliciter, siue adiiciatur [c] iure directi dominii utilis, [d] uel quasi, seu eius effectus. Et etiam si

siquis cautionibus, quẽ text. pro singulari citat Bal. in l. more litis. C. de rei vendica. et ideo quãdo stat per reum, quare lis non contestetur, tunc præscriptio nihilominus interrũpitur, ac si vera contestatio facta fuisset, ita Bal. & Cy. in l. sicut. C. de præscrip. xxx. annorum, facit. l. ii. C. ubi in rem actio &c. latius Alexan. consilio centesimo num. i. lib. v. latissime And. Tira. lib. retra. lignag. §. 15. glosa secũda num. 2.

a ¶ Dicatur. Nota, ꝙ sufficit i libello narrare hoc modo, licet in conclusione non repetantur eadẽ verba, sed alia æquipollentia, ita Bal. in l. l. consentaneum 2. col. C. quomodo, & quando iudex per c. Abbate sane, in principio de re iudicata lib. vi. dicens hoc not. propter proteruiam aduocatorũ aucupantium syllabas.

b ¶ Vel pertinere. Idem si copulatiue loquatur, ita format practicus Papiensis in forma libelli, in actione reali, & synonima verba sunt. i. idem importantia in proposito, & significatus uerbi pertinere, habetur in. l. verbum illud pertinere. ff. de verborum signifi. vbi habetur, ꝙ latissime patet, significare potest enim dominium qualecunq;. Item possessionem, item ius pignoris. Sed & si nullo iure pertineat, sed pertinere possit, idem dicendum est, quare si quis mihi stichũ dare promiserit, quo casu sola personali actione conueniri potest, recte dicere potero Stichum ad me pertinere. Quapropter dicuntur articuli ad causam pertinere, qui quoquo modo, uel leuissime adminiculantur, Bal. c. iii. extra de testib. ideo admittendi sunt. Latius prosequitur Alciatus in d. l. verbũ, qui igitur dixerit in libello, rẽ ad se pertinere, deducit omne ius, quod in illa re habet glo. est in c. inter dilectos in glo. pertinere, de fide Instrum. & dicit glo. in. l. siquis intentione ambigua. ff. de iudiciis, relata ad tex. ꝙ standũ erit declarationi libellantis, quomodo sit intelligendum illud verbum. Sed quid si dixerit rem ad se spectasse, & pertinuisse, an procedat libellus? Rota decis. cccxxv. incip. Si in libello, tenet procedere, tanquam sufficiat libellum præsumptiue cõcludere, iuxta. l. omnes. §. lucius. ff. quæ in fraudem cred. de quo dicto (licet singulari) dubitat Fel. in c. scribam de præsump.

c ¶ Siue adiiciatur, &c. Cûm sic adiicitur, restringitur late patens significatus verbi, vt ẽt attestatur practicus Papien. in ead. glo. nu. 37. quia excludit actionem personalem.

d ¶ Vtilis vel quasi. Idest etiam si omnia verba hęc in libello inserantur, Et ut gustetur efficacia istius particulæ scienda est differentia inter has dominij species. Directum dominiũ est, quod acquiritur maxime ex iure gentium, quod fit multis modis, forte. xiiij. vel. xv. enumeratis in §. singulorum inst. de rerum diuisiõe vsq; ad finem, & etiam aliquando de iure ciuili, vt vsucapione rerum mobilium, vt notatur in. l. traditionibus. C. dẽ pactis, arrogatione, monachatione, successione. Vtile duplex est, vnum quod subalternatur directo, qđ est apud emphyteotam, vasalum, vel superficiariũ. l. i. ff. si ager vectigal. vel emphyt. pet. l. i. §. & sane de superficiebus, & not. in l. ii. C. de iure emphy. Alterum, quod occidit directum, seu directo dominio cõtrariatur, ut est illud acquisitum ex præscriptione longi temporis in rebus immobilibus, iuxta notata in authẽ. nisi. C. de bonis mat. & in d. l. traditionibus, vbi hæc est magis communis opinio glo. & scrib. & illud est verum dominium etiam, vt Bar. dicit in l. i. col. 4. ff. de acquir. possess. vbi Ias. istud dictum multum extollit, licet plures casus sint, ĩ quibus etiam per præscriptionem dominium directum acquiritur, qui ponuntur per doctor. in d. l. traditionibus. Quasi dominium est, quod fingitur acquisitum contra veritatem, in casu quãdo cõpetit publiciana actio contra possessorẽ, prętereꝗ contra dominum, ut toto tit. de publiciana, & in §. Sed iste, Inst. de actio. ubi omnes doc. præcipue Ias. nu. lvi. Bar. in l. i. §. deniq;. ff. de aqua plu. arc. & in l. si mater. §. eandem, de except. rei iudic. & glo. in d. c. abbate sane, licet fuerint aliquæ gloss. quæ uelint istud dominium etiam utile appellari, sed male dicunt, & ut habeat locum, oportet actorem probare titulum, & rem sibi fuisse traditam, & bonam fidem habuisse tempore emptionis, & traditionis; quod præsumitur, nisi contrarium probetur, & ꝙ credat modò uenditorem dominum non esse. Et iterum scias, ꝙ apud legistas magna fuit contentio, an procederet libellus de iure stricto; dico talem rem spectare ad me iure directi dominii, uel quasi: prout solis uerbis formatus est in d. c. abbate sane de re iudi. in vi. quia uisum fuit pluribus, & glossatoribus, & doctoribus, ꝙ libellus iste saperet contrarietatem. ex uerbo enim dominii, dicit se dominum, ex uerbo quasi dominii, dicit alium dominum; & sic dicit se dominum, & non dominum; propterea quasi sibiipsi contrarius repellendus est c. solicitudinem de appell. l. i. C. de furtis. l. vbi repugnantia de reg. iur. Item quia iudicium nõ debet esse dubium, nec in pẽdenti. ff. de iudiciis. l. nõ quemadmodum. Vnde Accur. Instit. de actio. §. sed iste in glo. dicit ait, quòd potius de consuetudine seruatur, ꝗ de iure, ꝙ utraq; actio simul imponatur; contrarium tamen opin. ꝙ immò libellus procedat de rigore iuris, tenuit Inno. in c. cõstitutus de test. in integ. Bal. in l. edita. C. de edẽ. in rep. Perusi. vlt. col. quia uidẽtur proponi sub conditione, si directum non probatur, idem Bal.

in l. i.

quis agit ex iure cesso,[a] procedatur in causa, etiam nulla electione,[b] uel declaratione facta per actorem, qua actione agat, uel aliter quomodocunq;, & non obstante quod dicatur contraria iura proponere, uel prosequi.[c] ¶Et quod Iudex, seu Officialis, qui de causis prædictis, uel aliqua earum cognouerit,

in l.i.col.v.C.si plures vna sententia fu.cond.dicens, ꝙ iste libellus ad intelligentiam iuris redactus potius erit disiunctiuus, quâm alternatiuus, quia resoluendo libellum, est potius intentio libellantis agere subordinate, videlicet dico me dominum directo, et in quantum nõ sim dominus, vel non possim probare, dico me vtiliter dominum, vel saltem quasi dominum; vnde alterũ eligo, licet conditionaliter, vt in simili in capit. constitutus de rest. in integr. quæ intelligentia multũ mihi placet, quie quid sit statutum tollit hanc difficultatem. Vnde caue, quia debes colligere ex his, ꝙ non procederet libellus, dico ad me rem spectare iure directi dominij vtilis, & quasi, quia esset manifesta repugnantia, quod clare dicunt Ioann. Andr. & Archi. in d.c. Abbate sane. Sed quid si simpliciter dixisset se dominum, seu rem ad se spectare iure dominij, non adiiciendo vtilis, vel quasi? Barto. in.l.si mater.§. eandem.ff.de except.rei iudic.dicit, ꝙ non venit quasi dominium, sed directum, vel vtile, quæ sunt vere dominia, quod dictũ approbatur communiter, vide Philipp. dec. in cap. cęterum num. 16. de iudiciis, & practicum Papiensem in forma libelli, in actione reali, in glossa iure dominii.nu.39.

a ¶ Ex iure cesso. Scilicet reali, admittunt ergo statuentes, posse agi ex iure cesso vigore supradicti libelli, quod indubitanter procederet, vbi teneremus dominium transire in cessionarium facta cessione realis actionis, quam opinio. tenuit Spec. tit. de cess. actio. §. i. vers. Item quid si mihi, Bart. vero in.l.si culpa.ff.de rei vendica. voluit cõtrarium, quia opus est, ꝙ adipiscatur possessionem, vel ꝙ iã habuisset tempore cessionis, vt Ripa etiam dicit in. l. naturaliter.§. nihil commune num. 112. ff. de acquir. possess. tamen statuentes, (vt mihi videtur) seutiunt secundum opin. Specul. Dixi, ꝙ ita mihi videtur, quia sunt alii doctissimi, quibus videtur, vt etiã posita opi. Bart. & communi pro vera, nihilominus statuẽtes velint comprehendi ius cessum in reali sub his verbis libelli, & facit ad propositum declaratio Bal. in.l. per diuersas q.xi.C. mandati, vbi voluit libellum, quo quis intentat rei vendicationẽ ex causa vtilis dominij sibi cessi procedere, quia siue causa sit vera, quantum ad vtile dominium, siue non, sufficit, ꝙ est vera in ipsa cessione, allegatis ergo duabus causis per modum fundamẽti sufficit alteram esse veram, si per se competere potest actio intentata, vt C. de contrah. empt. l. si mater tua. Aliqui autem intelligere videntur hunc versic. etiam si quis agat ex iure cesso, stare de se, & non referri ad formam libelli superiorem, sed ꝙ velint statuentes dicere, ꝙ si quis agat personali actione ex iure cesso, possit in libello dicere, peto cẽtum ex iure mihi cesso, nam potest dubitari, an valeat tãquam incertum sit, an intentet directam, an vtilem, quando habet in cessionis instrumento mãdatum ad exercitium directarũ, prout dubitat Spec. in tit. de procur. §. sequitur, vers. Sed quæritur, qui tamen decidit, ꝙ in dubio intelligatur intentata directa per iura ibi citata, sed Ioan. Andr. in addit. dixit, ꝙ ex quo directa, & vtilis sunt eiusdem effectus. ff. de nego. gestis. l. actio, non est cogendus exprimere. C. de probation. l. ad probationem. Alii sunt in opinione, ꝙ potius vtilis dicatur intentata, quia nomine proprio competit, vt latius prosequitur Maria. in capi. i. num. 118. de lib. oblat. sed statuentes videntur potius approbare opin. Ioan. And. meo iudicio.

b ¶ Etiam nulla electione. Nam (vt dixi) ex mẽte Bald. in d.l.i. C. si plures una sentẽtia, fue. cõd. satis dicitur actor elegisse, vt intelligamus eam subordinate dicta dominia cumulasse, quia ex melioribus probationibus apparebit, in quo dominio debeat obtinere, aliâs certa non posset fieri sententia, ad.§. curare Inst. de actio. ad hoc glo. sing. in.l.i.§. siquis argẽtũ.ff. depositi, ubi Bar. & Ias. in terminis inst. de actio. §. sed iste nu. lxxiii. & idem dico, quando simpliciter dixerat rem ad se spectare, quia quantum ad recipiendum libellum, debet ualere etiam parte opponente, licet nõ quo ad sententiam. propterea uidetur, ꝙ cesset rigor iuris ciuilis, quo probatur, ꝙ libellus obscurus parte opponente non procedit. l. fin. C. de anna. except. sed opus est illum declarare. l. siquis intentione ambigua. ff. de iudi. iuncta glo.

c ¶ Vel prosequi. Vult ergo statutum, ꝙ possit actor simul processum facere super omnibus istis dominiis, & sic inducere probationes super illis, quod minime placet Accursio in d.§. sed iste, circa medium d. glo. magnæ, & etiam glo. in d. cap. Abbate sane circa medium, dum dicit, in supradicto autem libello quãcunq; partem probauerit actor, obtinebit secundum formam petitionis, et si deficiat in vna, & absoluatur reus, postea poterit intentare alterã partem disiunctiue, non obstante exceptione rei iudicatæ, quia hæc est modo alia causa, quâm prima, & ibi idem tenet Archi. & Papiens. meminit in forma libelli, super actione reali, in glo. iure dominii nu. 40. Sed certe ratio illa Bal. de qua in d.l.i.C. si plures una sententia, quæ assignata fuit pro admissione libelli ita concepi, militat etiam quo ad prosequutionem simultaneam, & ita intellexerũt nostri statuentes, glo. autem sic dixerunt, quia te-

nuerunt, ꝙ tantum de conſuetudine libellus procederet, non de iure ſcripto.

poſt lapſam primam dilationem ad probandum admittitur purgatio moræ, ſiuelit in continenti poſt lapſam primam dilationem probare, quod qdē vtilius eſt ei facere, q̃ deuenire ad ſecundam dilationem, ſecundum Cy. in. l. mancipiorum. ff. de optione legata, & Bal. in. l. fi. ff. de feriis, licet tutior uia ſit obtinere ſecūdam dilationem. Ita Iaſſ. deciſ. 356.

poſsit [a] in dictis cauſis dilationes partibus ordinare.[b] ad probandum[c] de iuribus eorum ſuo arbitrio, ſecundum quod uidebitur expedire ſibi pro expeditione cauſæ, conſiderata tamē ſemper qualitate[d] negocii ſuper quo cauſa agetur, & alteri parti ad petitionem[e] alterius, niſi pars cui peteretur dilatio

a ¶ Poſsit. Per hoc verbum videtur in facultate iudicis relictū, ad cuius arbitrium remiſſum eſt aſsignandi dilationes, necne, quod quidem videtur etiam iure communi probari, cū poſsit iudex velle eſſe ſola inſtātia contentus, vnde probatio valet, etiam nulla dilatione data, ita Spec. tit. de dilatio. verſi. vtrū Bart. in. l. in crimine. ff. de adulter. & in. l. vnius. §. cogniturū. ff. de quęſt. & in. l. fin. in fi. ff. de feriis per D. Ant. de but. Abb. & Fely. in cap. licet cauſam de probatio, nu. xxxvi.

b ¶ Partibus ordinare. Dic tamē ordinem eſſe, vt prius actori, quàm reo detur dilatio, qa prius præcedere debet probatio, quàm exceptio Bart. in. l. liber. C. de pet. hæreditatis. et ſi qui iudices aliter faciunt, male faciunt, & dicit Bal. in. l. fruſtra. C. de probat. ꝙ fatuus eſt, qui probat ſuam except. antequam intentio actoris bene fundata ſit, & hoc in ordinariis iudiciis, at in iſtis in quibus proceditur abſq; figura iudicij, poteſt iudex ſimul, & ſemel præfigere vtriq; parti terminum ad probandū incumbentia, Clem. ſæpe. §. & quia de verb. ſignifi. vbi glo. refert Spec. tit. de inſtru. edit. §. nūc dicamus, dicentem ſe ſæpe obtinuiſſe, vt poſt factam conteſtationem, & poſt iuramētum calumniæ aſsignaret Iudex terminū vtriq; parti ad exhibendum omnia, quæ faciunt ad cauſam, allegat. l. i. §. edenda. ff. de edendo, quod dictum, & ſi durum ſit in cauſis ordinariis, tamen in caſibus, in quibus proceditur ſine figura iudicii, poteſt procedere, vt ibi dicit Ioan. de Imola, num. 44.

c ¶ Ad probandum. Quæ appellantur probatoriæ dilationes, nonnulla tamen requiruntur, vt dentur dilationes probatoriæ. ſ. pro quanto tempore, & quoties, vt per Cyn. in. l. i. C. de dilatio. et nomine probationis venit, ſiue per teſtes, ſiue per inſtrumenta, ita Specu. titu. de dilation. §. videndum, verſ. quid ſi data eſt dilatio. Item poteſt facere poſitiones, vt per ipſum, Et notabis, ꝙ iſta verba, terminum aſsignamus ad probandū, ſignificant, ꝙ infra dilationem faciat nedū productionem teſtium, ſed etiam iuramentum illis deferri, & examinari ſecundum Bart. in. l. damni infecti. §. Sabbini. ff. de damno infecto poſt Ioan. Andr. quem citat, ſed verior videtur eſſe opi. cōtraria, vt ſufficiat iuramētum deferri, vt late proſequitur Romanus conſ. 443. quo ad primum, latius Fely. in c. licet cauſam num. 52. de probatio. vbi aliud eſſe volunt in dilatione data ad probādum, & probatum habendum per omne genus probationis, vt multi practicant. Nota aliud, ꝙ

d ¶ Qualitate. Simile in dilatione legali habetur in. l. qui pro tribunali. ff. de re iudi. Bonus text. in. l. nonnunquā vbi gl. ff. de iud. habetur in Specu. eod. tit. §. videndum, uerſ. Itē nota, & late per Salyc. in d. l. i. C. de dilation. & cauſas enumerat Barto. in d. l. qui pro tribunali, quia ſcilicet dicit habendam eſſe conſiderationem, ſi cauſæ ſint breues, uel magnæ, uel cauſæ alimentorum, item an cauſa ſit commiſſa, infra breue tempus expediēda Abb. ī c. de cauſis col. ij. de offic. deleg. uideas tamen tex. proprie loquentem in dilatione, quæ datur miniſterio iudicis in. l. i. C. de dilation. vbi præfigit lex tempora ſecundum locorum diſtantiam, quem iudex poteſt minuere, non autē elōgare. Et an iudex poſsit ordinare maiores dilationes, quàm ſit inſtantia, Pau. de caſt. in. l. interdū. ff. de iudiciis, dicit ꝙ ſic, puta ſi examinandi ſint teſtes de longinquo, unde dicitur tunc ſuſpendi inſtantia, facit. l. ſi cum tempore. ff. de excuſ. tutorum, vbi Bart. Abb. etiam ponit in cap. pen. de iudiciis. ubi autem Iudex ſine cauſa procederet, poſſet pars grauata appellare, uide Ioan. And. in cap. i. de dilat. & Lanfranc. in cap. quoniam contra, in uerbo recuſationes, uerſi. poſtremo quæritur extra de probation.

e ¶ Ad petitionem. Ad hoc. l. prima. C. de dilatio. ibi ſpatium exhibendæ dilationis poſtulatum, & ſic ad inſtantiam partis danda uidetur dilatio. Bar. tamen dicit ſe putare, ꝙ iudex ex ſuo officio poſsit dare dilationem etiam non petenti, ſi hoc uiderit expedire, vt C. de iudi. l. properandum. §. i. ibi nullus erit tam audax, qui poſsit inuito iudice litem protellare. Vnde ſi pars eſſet negligens in petendo dilationem ad producendum teſtes, iudex poterit ſtatuere dilationem eo non petente, fac. tex. in d. l. i. Ibi ſi rerum ingentiſsima neceſsitas flagitauerit, unde ſi erit neceſsitas ex parte rerum. i. litium, ut abbreuientur, poterit dilatio aſsignari, fac. optime. l. unica. §. fin. C. vt intra certa tempora cri. q. & ibi Bar. hanc eandem opin. tenet Areti. in cap. Venerabilis col. iij. de iudi. idem repetit Bart. in. l. iiii. §. hoc autem iudicium col. ij. ff. de dam. inſe. ubi dicit, ꝙ in his, quæ reſpiciunt iuris publici obſeruantiam, poteſt iudex ſe interponere abſq; petitione, vt in dādis dilationibus, & in lacerando libellum male conceptū,

ordinari renunciauerit[a] dilationibus sibi ordinandis ad probandum de iure suo, quo casu Iudex possit procedere absq; dilatione ad decisionem causæ. ℂ Quæ causæ[b] omnino terminentur per Iudices, & Officiales, tam ordinarios, quam delegatos, qui de eis cognouerint infra triginta dies utiles,[c] si fuerint a uigintiquinq;[d] libris supra cuiuscunq; quantitatis rei, uel facti, uel summæ sint. ℂ Causæ uero uigintiquinq; librarum bononenorum, uel rei, uel facti eiusdem summæ, uel minoris summæ, terminari debeant infra uiginti dies continuos, exceptis diebus in honorem Dei feriatis, & aliis[e] in quibus procedi non potuerit ex forma statutorum. ℂ Quæ tempora[f] incipiant currere a die[g] contradictionis,

conceptum, & similibus, addo glos. in capi. licet causam de probationibus, vbi Anton. Abb. & Felyn. num. 35. sed certe non auderem recedere ab hoc statuto requirente petitionem partis, quæ quidem petitio fieri debet iudice pro tribunali sedente, & causa cognita & vtraq; parte præsente, vel legitime citata. C. de dilation. l. a procedente Spec. illo eo. titu. §. nunc videamus.

a ¶ Renuntiauerit. Istud est quod dicit Bald. in c. propterea col. penul. de dilatio. quod dilatio non datur inuito, nisi in eius odium allegat. l. diffamari. C. de inge. & manu. fac. l. siquis in conscribendo. C. de pactis. Potest nanq; is dicere, hodie cōstat, hodie paratus sum de iure meo dicere, arg. l. si is a quo, vt lega. no. caue. & si pars semel recusauerit dilationē, non potest amplius petere illam pro illo articulo secundum Bal. post Cyn. in. l. nouerint in fina. C. vt intra certum tēpus.

b ¶ Quæ causæ. Si dubiū emergat, an sententia lata extra istud tempus valeat, vide Abb. in cap. de causis de offic. deleg. col. iii. vbi dicit, quod respectu instantiæ iuris communis nō est dubium, quod nullo modo valet, vt not. in. l. properandum in prin. vbi tamen Ias. ponit v. limitationes. C. de iudi. ratio est, quia perempta instantia pereunt omnia acta litis, vt in c. cum causam de testi. & in. l. cum lite mortua. ff. iudica. sol. Vnde sententia illa reperitur lata, sine litis contestatione, & sine petitione, sed dubium notabile est, cum statutum apponit certum terminum, infra quem deberet terminari causa, nunquid post lapsum terminum ualeat sententia lata super eadem instantia, de qua q. plene per Ioan. And. in addit. post Specu. in tit. de Iudi. delegato. §. Restat uers. quid si statuto, vbi post multa concludit, aut statutum apponit pœnam iudici non decidenti, & tunc ualebit sententia, quia uidetur terminus appositi ipsi instantiæ in dubio, non autem iudici, & hoc maxime tenendum est odio litium. Hoc autem statuto est imposita pœna iudici, vt patet ibi, & nihilominus iudex &c. ergo videretur tenere sententia post terminum, sed contrarium est, quia statutum infra versic. quibus causis, vlterius processit, scilicet quod sit perempta instantia, & omnino volunt statuentes hanc fore instantiam, quæ sic succedit loco instantiæ iuris communis Ioa. de Imola in. l. iiii. in princ. ff. de dāno infec. ideo sicut non potest prorogari illa, ita nec ista Alex. cons. 42. num. 3. lib. 3. Ioan. And. in add. ad Specul. tit. de app. §. nunc breuiter, super verbo licet autem, & doct. in c. de causis, & in cap. ex ratione de offi. deleg. faciunt in simi. quæ congerit Tiraq. lib. retract. lignager. §. i. glo. x. nu. 79. Et quid si dubitetur cuius culpa instantia perierit? videbis consi. Neuizani. 42.

c ¶ Vtiles. Illi autem sunt vtiles, quibus prętor ius reddit ita glo. §. fin. inst. de bon. poss. & in. l. i. §. primo. ff. quis ordo in bono. possess. ser. glo. in l. i. ff. de diuersis, & tēp. præscrip. Aliquando vocantur dies iuridici, vt habetur in statuto de feriis. §. intelligentes, propterea tēpora feriata deducuntur.

d ¶ Vigintiquinq; librarum. Hæ nāq; reputantur causæ breuiores argumento authē. nisi breuiores. C. de senten. ex breui. recit. de iure autē cōmuni statut arbitrio iudicis per ea, quæ latius ponit Ias. in. l. admonendi in rep. nu. 273. ff. de iure iu. sed videtur, quod de iure communi instantia sit vniformis. l. properandum in prin. ibi quātecunq; sit quantitatis. C. de iud.

e ¶ Et aliis. Puta die iouis grassi, & carnispriui vt habetur infra in statuto de feriis.

f ¶ Quæ tempora. Hoc idem secundum iura communia. l. properandum. §. i. C. de iudi. Angel. in auth. de exhib. reis, hinc dicit notab. Bal. in auth. clericis. C. de epis. & clericis, quod si millies statutū disponat, quod causæ ciuiles terminentur, infra certum tempus illud currere incipiat die litis contestatæ, quia statuta recipiunt in dubio interpretationem a iure communi l. fi. §. in computatione, vbi doct. C. de iure delib. l. ii. cum simil. C. de noxa. Alex. cons. 42. num. 3. lib. 3. Vnde in his, quæ emergunt ante litem contestatam, non est dare peremptionem instantię, etiam si duraret mille annis, puta si contenderetur super aliqua dilatoria, vel declinatoria, vt habetur late per Bal. in. l. & post edictum. §. circumducto. ff. de iudiciis Ias. in d. l. properandum in prima, & ii. col. C. de iudi. Vide per Maria. in tract. de instantia art. viij. num. 27.

g ¶ A die. Hęc præpositio separationem denotat, ita Bald. in. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excus. tutorum Alexan. cons. cxiiii. col. i. volum. v. & ideo

si statutum (inquit Bald.) dicat ꝙ lis finiatur a die litis contestatæ infra tres menses, dies litis cõtestatæ non computatur, vide Oldra. consil. 44. Cõsueuit dubitari, &c. vbi pulcherrime tractat, & latissime post omnes Andr. Tiraq. in tract. retract. lignager. §.i. glo. ii. nume. 16. cum pluribus sequentibus.

in casibus, in quibus potest procedi ad sententiã contra absentem contumaciter, tunc operatur contumacia litis cõtestationem, fac. l. ij. C. vbi in rem act. ibi tamq̃ lite contestata.

seu respõsionis [a] factæ pro parte rei petitioni actoris, si responsum, uel contradictum fuerit, nulla dilatione assignata ad respondendum petitioni, uel si responsum, uel contradictum fuerit infra dilationem [b] ipsi reo ordinatam ad respondendum petitioni prædictæ. ¶ Et si non fuerit respõsum, uel contradictum petitioni prædictæ, ut supra dictum est, tunc a die elapsæ dilationis datæ reo ad respondẽdum petitioni actoris, quo casu habetur pro contradicto [c] petitioni prædictæ: & siue reus contradixerit petitioni actoris, siue non, elapsa dilatione sibi data ad respondẽdum petitioni prædictæ, procedatur in causa ad probationes [d] faciendas, & alia subsequentia, & etiam ad decisionem causæ, perinde ac si fuisset legitime cõtradictum. ¶ Et si terminatæ nõ fuerint prædictæ causæ maiores [e] infra dictum tempus triginta dierum utiliũ, nihilominus possint, & debeant terminari infra octo dies utiles proxime subsequentes ex eisdem [f] tantum actis.

a ¶ Seu responsionis. Scilicet animo litem contestandi; nam potest aliâs fieri respõsio animo nõ contestandi litem glo. & doct. in cap. i. de litis cõtest. in vi. & ita statutum interpretabitur secundũ terminos iuris communis, Vide Alexan. fere in terminis cons. 42. nu. 3. lib. 3. Et bene hic subiũgi potest ponderandum esse, qualiter habet petitio præcedere, & subsequi respõsio, ideo si primo responderetur, dein de daretur libellus, non fieret litis contestatio secundum Gugliel. in. l. 1. C. de litis cõtest. et idem voluit glo. super verbo in iure proposita in. c. dudum el. ii. de elect. & Iac. de are. in l. i. ff. de dã. infec. vbi voluit, ꝙ litis contestatio omisso iuris medio non valet.

b ¶ Infra dilationem. Nota litis contestationem fieri etiam per responsionem ex interuallo, & altera opin. quæ cõmunis est non approbatur hic, prout non seruatur, etiam Parmæ, vt attestatur Abbas in cap. i. de litis contest. nec etiam Senis, vt dicit Maria. Socy. ibi nu. 64. & Soc. cons. 47. visis actis.

c ¶ Pro contradicto. Vides ex forma statuti nostri contumaciã in respondendo petitioni post dilationem ordinatam inducere, ut lis habeatur pro contestata. De iure autem communi regulariter non inducitur litis contestatio, consequẽter non possunt deduci probationes, dixi in superiori statuto in glos. vel lapsum, habetur not. in l. properandum. §. i. C. de iudiciis, & in auth. qui semel. C. quomodo, & quãdo iudex, per Ab. in cap. pen. col. pen. de iure cal. vbi dicit, ꝙ tunc fit missio in possess. bonorum contumacis, tam ex primo, quã ex secũdo decreto, per Matheff. singulari. 63. Vnde ex hoc tex. habes etiam verificare conclusionem, quam ponit Bart. in extrauag. ad reprim. in verbo contestata ꝙ vbi sumus

d ¶ Ad probationes. Caue, ꝙ non habes fidere super instrumento producto tui crediti in iudicio ante litem contestatam, ad iustificandum tuam petitionem, sed est opus iterato producere in tẽpore probatorio, aliàs succumberes. Ita singulariter Federicus de Senis cons. clx. incip. Casus talis est Dominus Minus. Et ideo cauti aduocati, & procuratores dicunt, produco, & reproduco &c. Vide late Marsil. sing. 170. Animaduertit, &c.

e ¶ Maiores. Et sic illæ causæ. xxv. librarum, & minoris summæ dicuntur minores causæ, & sunt quidam volentes, ꝙ non tamen dici possint breuiores causę ad auth. nisi breuiores. C. quomodo & quando iudex quia sic multa statuta venirent corrigenda vna cum omnibus decisionib. doct. loquentium in causis breuioribus, vt puta, ꝙ nulla fiat scriptura per tabelionẽ, & ꝙ ..c sententia necessario feratur in scriptis, & ꝙ idem possit esse iudex, & tabellio, ad Bart. in. l. iubemus. §. sane C. de sacr. eccle. & ꝙ probatio per vnum testem sit plena probatio, & sic non sit necesse deuenire ad iuramentũ necessarium, & similiter ꝙ fama sola sufficiat in istis, habetur ex mente Bart. in. l. de minore. §. tormenta de quęstio. & Ant. de Butr. in c. veniens el primo, extra de test. per Matthesill. not. primo, sed ego non possum videre, quę aliæ causę dicãtur breuiores, si statutum vocat breues ab uno solido usq; ad. xxv. libras, ut una determinatio ęqualiter determinet iuxta. l. iã hoc iure de uulg. & pupil. cogitabis.

f ¶ Ex eisdem. Ex quo habes, ꝙ hi octo dies sunt tantum decisorii, infra quos nihil potest probari, nisi ut infra dicitur, quia dicitur conclusio in causa ex legis dispositione, per Roma. cons. 322. per totum, ubi proprie idem uult, etiam si simus in his, quæ tractantur sine strepitu, & figura iudicii, apposito tamen termino instãtiæ a statuto.

Et sentie

Et sentit Bal. in rub. C. si ex fall. instru. in fi. ꝙ testes iurati infra instantiam probatoriam nō possunt examinari infra tempus decisorium; secus in termino hominis. i. Iudicis, Felyn. latissime in cap. licet num. 54. de probation. Sed quid si producti, & examinati fuerint parte non opponēte? videtur ꝙ probentr, & amplius reiici nō possunt, ita Abb. in c. in causis in fi. de testi. post Domi. de Rota, quos citat, de quo dicto dubitandū est propter verba statuti nostri.

¶ Et si dictæ causæ uigintiquinq; librarum, uel rei, uel facti eiusdem summæ, uel ab iude infra, terminatæ nō fuerint infra dictos uiginti dies continuos, posſint & debeant infra quatuōr [a] dies utiles proxime subsequentes terminari ex eisdem actis tantum, infra quos dies octo decisorios in causis maioribus, & quatuor decisorios in causis minoribus posſit etiam infrascripta uerificari, & produci, nidelicet, Verificatio memorialis [b] cuiuscunq; instrumenti, testamenti, uel actus depositionis cuiuscunq; scripturæ in camera actorum, uerificationis solutionis gabellæ, uel alterius scripturæ retro factæ ad causam pertinentis: productio [c] correctionis erroris scripturæ [d] cuiuscunque notarii, & peti posſit publicatio processus [e] fieri, & iuramentum [f] deferri in supplementum

a ¶ Quatuor. Contra, immò infra sex, ut habetur in hoc eodem statuto. §. quæ instantiæ, dic vt ibi dicam.

b ¶ Memorialis. Hæc excepta sunt ex consonantia iuris, secūdum quod declaratio potest fieri oī tēpore, quia nihil de nouo facit. l. hæredes palā. §. sed si notam. ff. de testa. Ideo declaratio libelli fit vsq; ad sententiam, vt habetur in. l. edita. C. de eden. & faciunt quæ scribit Ioa. Andr. late in tit. de testi. §. nunc uidendum, vers. hoc etiam nota in addit. ad Specul. vbi admittitur pars etiā post terminum ad declarandum probationes, vel articulum in termino factum, vel datū, vel latius refert Felyn. in c. licet causam in. x. limit. de probation. & in c. cum dilectus in ii. ampliat. de fide instrum. vbi reprehendit Roma. in. l. admonendi de iureiur. contrarium volentem, prout illū pariter Ias. ibi in repet. num. 61. reprehendit, vbi plura ponit huic loco congrua. Item videmus, ꝙ interrogatio fieri potest per iudicem quandocunq; iuxta. l. vbicunq;. ff. de interrog. actio. quā do scilicet interrogatio fit ad declarationem retro actorum, vt latius per Fely. in c. cum Ioannes per illum tex. num. 12. de fide instrum. vbi enumerat particulariter quædam, quæ fieri nō possunt post conclusionē in causa; Et non omittas videre Matthe. de Afflict. in consue. regni, incip. Exceptiones col. 3. lib. 2. vbi tamen allegat Bald. in add. ad Specul. de sentent. versic. pone, ꝙ post sententiam opponitur exceptio &c. differentiam faciētem in hoc passu inter dilationem legalem, & dilationem hominis, sed hoc statutum aliud vult, vide Iaffr. decisio. 407. incip. Si post conclusionem. Item potest iudex interrogationes facere ad clarificāda dubia circa merita causę Bar. in l. si qd ex Pāphila de leg. ij. plura per Marsi. sin. 155.

c ¶ Productio correctionis. Immo etiam intentari causa erroris eo tempore potest, qua intentata supersederi debet in iudicio principali, ita explicat statutum de appella. §. & ꝙ ēt dictis diebus.

d ¶ Scripturæ. Scilicet in actis iam productæ d. §. & ꝙ etiam dictis diebus.

e ¶ Publicatio processus. Id est publicatio actorū, & maxime testium, quia depositio eorum (cum secrete fiat) indiget publicatione instante parte Bartol. in. l. gesta. C. de re iudic. Nam non facta publicatione per iudicē, qui examinauit, uel successorem, non amplius possunt publicari, & sic eorum depositiones pereunt. intelligo successorem, vel eiusdem tribunalis, vel alterius, puta iudicem appellationis. Et licet aliqui teneant contrarium, tamen magis communis est opin. ista, vt Alexan. asserit consilio. 82. nume. 23. lib. 3. Abb. autem aliter loquitur in cap. causam quæ de testi. fit ēt publicatio processus, vt seruetur ordo iudicii, quia publicatio est de ordine secundū Bar. in. l. prolatam. C. de sen. itē per eam datur maius robur attestationibus. l. gesta, & ibi Bal. C. de re iud. est enim ordo pręambulus ad conclusionē in cā, quę postea sequitur, ut latius habetur apud Rob. Mar. in. vi. parte. §. vndecimus actus. Et notarius permittēs parti legere dicta testiū, tenetur de falso Bonif. de Vitellin. tracta. de malefi. Rub. de fal. colum. iiij. versic. quid si notarius.

f ¶ Et iuramentum. Occasione istius termini scire debes, quòd iuramenti duæ sunt principales species, una est iudicialis, altera est extraiudicialis. Iuramentum iudiciale dicitur eo, ꝙ in iudicio præstatur, non autem eo, quòd a iudice. Huius autem species subalternæ sunt. x. prout docte distinguit Rober. Maran. in suo Speculo parte sexta. §. nonus actus. In proposito autem, de quo agimus, defertur, quando actor, uel reus semiplene probauit, nam potest Iudex parte petente deferre iuramētum semiplene probanti, vbi enim pars non peteret, Iudex ex officio suo non potest deferre secundū opi. Bar. magis cōem, in. l. admonendi, vbi Ias. nu. cccxvi. in repet. ff. de iureiu. per cuius iuramentū suppletur probatio sufficiens ad condemnationem, uel

 absolu-

probationis, & eius dilatio [a] fieri, & sacramentum [b] præstari, & consilium [c] sapientis in causa peti, & consultor assumi possit secundum formam nostrorũ statutorum: allegari, & produci possit omne statutum [d], uel extrauagans, aut alia reformatio, uel constitutio, quæ uim legis in loco habeat. ¶ Quibus decisoriis elapsis [e] in quolibet casuum

absolutionem, & appellatur necessarium, quia de necessitate defertur. (parte petente) alteri parti, ut probatur in. l. in bonæfidei vers. oportet. C. de reb. cred. & potest deferri etiam post conclusionem in causa, vt hic vides, & attestari videtur Bal. in d. l. i. in bonæfidei col. fi. versic. sed hic dubitatur, licet Fely. in c. cum dilectus nu. 2. de fide instrumen. male ipsum retulerit, rõ est, quia venit ad declarationem retro actitatorum, intellige tamen cum grano salis, scilicet si petitũ sit ante conclusionem secundum magis communem opinio. licet Salyc. in d. l. disputando subtiliter demonstrauerit oppositum, ut late refert Ias. in d. l. admonẽdi num. 318. & Alex. cons. 53. colum. fina. lib. i. Requiruntur & alia, vt deferri possit iuramentum, quæ prosequere in d. repet. & apud d. Maran. vsq; ad nu. x. inclusiue.

a ¶ Dilatio. Lege delatio, quia nulla dilatio exigitur in hoc iuramento.

b ¶ Sacramentum. In primis quæro de quo sacramento hic loquatur, vt differat a pręcedentibus? & proculdubio intelligitur de sacramento volũtario decisiuo litis, quod defertur a parte parti iudice approbante, & is cui defertur, non tenetur præcise iurare, sed potest iuramentũ referre. Exemplum est, quando vnus ex litigatoribus nõ potest plene probare suam intentionem, & dicit alteri parti, volo stare iuramento tuo, nam tenetur pars iurare, vel iuramentum referre. De qua materia dicut in. l. manifestę turpitudinis. ff. de iureiu. quia adsunt aliquæ difficultates circa intelligentiam dictæ regulæ. Et ꝙ hic intelligatur de isto iuramento voluntario iudiciali, declarat tex. infra tit. de appel. §. et ꝙ dictis diebus, dum dicit, ꝙ potest præstari quodlibet iuramentum, quod habeat uim probationis. Secundo quæro, quare statutũ. s. vocauit suppletorium iuramentum, istud autem vocat sacramentum? breuiter dicas, ꝙ hæc synonima sunt, prout iusiurandum, & iuramentum, ita Abb. in rub. de iureiuran. Si autem velles etymologiam nominis; dic, ꝙ iuramentum dicitur, quasi per sacra astringimentũ. potest dici etiam, ꝙ sacramentum dicitur a re sacra, quando iuratur per deos, aut sanctos, sed quã do iuratur per creaturam, debet dici iuramentum, nõ sacramentum. Et sic magis generale verbum est iuramentum, quam sacramentum in hac materia. Ita Ioan. de selua. in tract. de iureiur. 2. q. in fi. Adde etiam, ꝙ post conclusionem in causa potest quis producere instrumẽta, dummodo alleget de nouo ad suam notitiam peruenisse, & hoc probet suo iuramento, vt ponit Bart. in. l. admonendi, de iureiur. Vide tamen, quæ dicit Marthasil. not. 57.

c ¶ Consilium. Reiecta est opin. Abb. in terminis in c. pastoralis de excep. & Ias. in. l. prima nu. 14. ff. de transac.

d ¶ Omne statutum. Fuit etiam sententia Card. consil. lxxiiii. ꝙ post cõclusionem in causa possunt produci probationes iuris, puta allegationes, vel consilia doctorũ, quia præcluditur tantũ via probationibus consistentibus in facto, non autem consistentibus in iure, Itẽ Bal. in authent. Iubemus, vlt. col. C. de iudi. allegat. l. quamuis in dubitati. C. de adult. sed contra tenet Specula. in tit. de renũ. & conclus. vers. & scias, & Inno. in c. pastoralis de excep. & glo. in cap. quoniam contra, in verbo renuntiat, extra de probation. ibi, uel allegatio, & glo. in c. cum dilectus de fide Instrum. in uerbo conclusum Ias. in repet. l. admonendi num. 64. de iureiu. & latius per Fely. in d. c. cum dilectus in ult. limit. vbi ponit varias distinctiones, super hoc, uides tamen statuentes nostros statuisse pro prima opin. Et an possint alia produci his similia, sunt qui dicant, ꝙ non, citãtes consil. Roma. 322 in casu propositæ &c. Nam de iure communi post conclusionem in causa, possunt instrumenta produci, quãdo sunt de nouo, & post ipsam conclusionem reperta, immo & postquam, partes fuerunt citatæ ad audiendũ sententiam, casus est not. secundum unam lecturã & veram, vbi Bart. in d. l. admonendi. ff. de iureiur. Fely. in cap. pastoralis in vi. col. extra de excep. Item notorium facti permanentis, vel quod consistat in actis, quæ dicuntur notoria iuris gl. sing. in c. significauerunt de testi. unde potest opponi inhabilitas testium, quæ appareat ex actis, ita dicit Ant. de Butr. in c. dudum de elect. Item possunt interrogatoria fieri a Iudice, quia nunq̃ dicitur conclusum Iudici Ang. pulchre consilio. ccxcv. Visis attestationibus, Ias. in d. repetit. l. admonendi. Alex. cons. cxlvii. nu. 19. lib. ii.

e ¶ Elapsis. Nunquid ante lapsum possit prorogari instantia, disputatio est difficilis, ponit Fel. in c. venerabilis col. v. de iudiciis, vbi videtur mihi, ꝙ bene concludat, scilicet ꝙ sic, dummodo non excedat tempus triennij, quia res de facili reuertitur ad sui naturam. Tractatur late per Maria. ibidem articu. 16. Et notabis, ꝙ donec disputatur an lapsa sint tempora instantiæ, non currit tempus instantiæ Cy. in. l. fi. C. ad. l. Iul. de adult. Ita Paul. de castr. cons. 135. in causa desertionis col. pen. vers. illud etiam videtur lib. ij. vt allegat Dec. cons. 256. in fine. qui etiã loquitur in fortioribus terminis, &c.

prædictorum, & si causæ terminatæ non fuerint, instantiæ [a] dictarum causarum, & cuiuslibet earum in quolibet casuum prædictorum sint peremptæ, [b] & reus absoluatur ab obseruatione [c] iudicii. Actor uero [d] eidem

a ¶ Instantiæ. Hic nominatur verbum instantia, quam diffinit Maria. in c. venerabilis de iud. art. primo, esse metam temporis iudiciarij liti appositam, dicitur ab insto instas. i. solicito, in. n. ponitur pro valde, iuxta. l. Gallus. §. ille casus in difficilis. ff. de lib. & posthu. prout aliqui intelligũt ibi. In summariis autem non datur instãtia, quod quomodo intelligatur declarat idem Maria. in d. c. vene. art. v. in. xi. fall.

b ¶ Sint peremptæ. Et sic etiam secundum cõmunem opinionem instantia statutaria est sublata, vt per Bal. in. l. properandum in prin. C. de iudi, & Maria. in d. c. venerabilis art. xv. prin. extra de iud. & hæc peremptio instantiæ quos actus extinguat glo. ponit in d. l. properandum. §. & siquidẽ in ver. iudicij, vbi doct. & Maria. Soc. xxvii. arti. princ. in tract. de instan. Et resolutio est, ꝙ ordinatoria pereunt quo ad futuros effectus, probatoria non, vt ibi latius, quibus adde etiam nouiter Rob. Maran. in suo speculo in. v. parte nu. 55. Et adde ꝙ cautella optima est, ꝙ finita instantia partes communi concordia omnia acta denuo, & totum processum producant coram eodem iudice, & est noua instãtia, infra quam omnia acta vnico ictu facta sunt Ang. in auth. si tamen. C. de temp. appell. latius Felyn. in d. c. venerabilis vers. quarta declaratio. Nota etiam singulariter, ꝙ si aduersarius peteret dilationem, quę fit ultra istos xxx. dies, puta ad examinandum testes vltra mare, ꝙ non obstante hoc statuto posset de causa cognosci, & valeret processus, & sentẽtia, vt in simi. not. in. l. si cum tempore. ff. de excus. tut. & ꝙ ibi Bar. facit quod not. glo. & doct. in c. causas de offic. deleg. & Maria. loco supra citato, Abbas formaliter in d. c. venerabilis. 4. col. circa finẽ, Rob. Maran. alios allegans in suo prædicto opere, & parte prædicta num. 18. qui autor ponit regulã conformem huic nostro statuto, & iuri communi cum pluribus ampliationibus, & limitationibus, ad quas tu recurre, vbi opus erit. Item nota, ꝙ etiam perimitur instantia dato, ꝙ per calumniam, & cauillationes rei lapsa sint tempora, vel etiam iudicis culpa interuenerit, licet peti, & obtineri posit in integrum restitutio etiam a maiore. l. & si sine. §. fin. ff. de minor. glo. in c. penul. de iudiciis Alexand. cons. 42. num. 12. lib. 3. per quæ dicit Roma. cons. 220. circa primum se ita in facti contingentia consuluisse Bononię, sed asserit ibi communem opinio. esse legistarum, ꝙ non datur restitutio,

c ¶ Ab obseruatione. Scilicet instante reo, uel nõ instante, si verum est, quod dicit Bart. sing. in. l. seius, & Augerius. ff. ad. l. falcidiam, sed Bart. certe loquitur, quando Iudex videt instantiam perire, quia ne processus dicatur elusorius potest ex suo nobili officio, secus ergo videtur, quando iã est perempta instantia. et hæc sententia dicta est ad differẽtiam diffinitiuæ, quæ principale negotium decidit, diffinitq;, nam ista est interloquutoria glo. in clem. prima in verbo diffinitiua de seq. poss. & fructuum iũcta glo. in. l. cum clericis. C. de episc. & cleric. Quando ergo dati sunt termini ad probandum, & nihil probauit actor, vel reus ipse probauit exceptiones suas; tunc ferẽda est diffinitiua. Quãdo uero actor se absentauit lite iam contestata, vel quasi ante assignationem terminorum ad probandum, tunc quia processus non est factus, iudex non potest diffinire, & sic non potest absoluere diffinitiue reum, sed solummodo absoluit ab obseruatione iudicii, vnde actor poterit de nouo agere, & de ista etiam loquitur tex. in d. l. properandũ. §. & siquidem, vbi Ias. post alios num. xvi. not. declarat duplicẽ esse sententiam ab obseruatione iudicii; Alterã, quę sapit vim diffinitiuæ, vt quia pendente iudicio reus soluit debitum Inst. de perpe. & temporal. action. §. fin. Alteram, de qua hic, quæ est mera interloquutoria Bart. in. l. Titia. ff. de accusationib. Ant. de But. in cap. examinata de iudi. col. fi. & Bald. in d. l. properandum. §. & siquidẽ. Lanfranc. in. l. admonendi col. viij. ff. de iuretur. vide quæ dicit Mathesil. sing. 169. Nota est regula &c. Et nota hic sententiam extra instantiam ferri, quod speciale est in ista ab obseruatione iudicii, item in ea de expensis, sunt alij casus, quos ponit Ias. in. l. properandum in princ. col. penul. C. de iudi. & sic declaratur instantia perempta, & condemnatur in expensis, ita habetur, & not. in d. l. §. illo proculdubio, vbi glo. & moderni num. 6. & caute dixi declaratur, quoniam videtur magis vera, & recepta opinio, ꝙ potius sit ipso iure perempta instantia, sententia autem declarat eam peremptam contra opi. quorundam, qui dixerunt, ꝙ erat sententia, quę inducebat peremptionem instantiæ, vt late disputat Maria. Socy. tract. præalleg. de instantia art. xi. Quando tamen hæc sententia fertur, vtriq; pars cõtra quã fertur, debet citari peremptorie Maria. art. xxx. vide multa de hac sententia ab obseruatione iudicij per Rob. Marant. in. v. parte sui Spec.

d ¶ Actor vero. Hic text. multum simpliciter loquitur. Quid namq; si actor iusto impedimento detentus, causam prosequi non potuit, tali videlicet quod præstaret restitutionem in integrum iuxta. l. sed & si sine. §. fi. ff. de mino? vnde puto intelligendum esse istum tex. alio, scilicet nõ docto, quia præsumitur negligẽtia actoris. Sed quid de reo, cuius facto, (puta dolo, vel malitia) instãtia periit? certe de iure communi idem & a fortiori, quia dolus præpõderat culpæ. l. item si obstetrix

stetrix ad.l. aquil. & quia regula est, ꝙ actor, & reus non debent ad imparia iudicari, regula non debet actori de reg. iur. in. vi. Maria. in specie in d. trac. arti. xxiii.

in expensis[a] condemnetur. ❡Quam causam seu causas si actor postea inchoare[b] uoluerit, non audiatur, nisi prius refectis expensis reo, quas fecerit ipse reus in prima instantia, Iudicis tamen taxatione præmissa. ❡Et nihilominus Iudex, seu Officialis, qui de causa cognouerit, si infra tempora prædicta unica protestatione,[c] quam apud acta redigi fecerint in scriptis partes, uel altera earum, clare & aperte in personã requisitus causam non terminauerit,[d] ipso iure[e] & facto cadat[f] in pœnã[g] centum librarum[h] Bononenorum. Et ultra prædicta teneatur ad interesse[i] parti, quæ lederetur[k] ex obmissione decisionis dictæ causæ. ❡Adiicientes quod ex obmissione præstationis sacramenti calumniæ,[l] etiam si petitum fuerit, processus non uitietur. ❡Et quod ubicunque altera partium stare uoluerit

a ¶ In expensis. Nota, quia magna est efficacia statuti dicentis reum condemnari in expẽsis, quia si fuit omissa condenatio, poterit peti post sententiam condictione ex statuto, ita Bart. no. in. l. iii. §. si reus. ff. de lega. 3. ut sic statutum aliquid afferat ultra ius commune, dictante contrarium. l. terminato. C. de fruct. & litis expẽsis.

b ¶ Inchoare. Ad. l. et post edictum. §. circumductio. ff. de iudi.

c ¶ Protestatione. De iure punitur etiam protestatione non facta, ut colligitur ex. §. in autem vtraq; d. l. properãdum, cautius tamen facit pars protestari, ut Barto. dicit in. l. Seius, & Augerius ff. ad. l. falcid. est verum, ꝙ Bal. in d. §. sin autem utraq;. C. de iudi. ubi Alexã, etiam tenent necessariam fore protestationem, cum quorũ opi. se conformat statutũ nostrum, re vera tamen ille text. non probat si quis vellet contrarium disputando tenere, sed tantum requisitionẽ simplicẽ.

d ¶ Non terminauerit. Siue per malitiam, siue per negligentiam, vtroq; enim modo uenit puniendus, ita intelligit Bald. & Bart. text. in d. §. sin autem utraq;, licet Paul. de cast. in summario aliud sentiat. s. ꝙ tantum quando per malitiam distulit, & clare Maria. So. in d. c. cum venerabilis, ubi ponit materiam instantiæ art. xxxi. de iudic. sed non placet illorum intelligentia ad illum text. tanquam restrictiua.

e ¶ Ipso iure, & facto. Barto. in. l. i. col. i. ff. de his, qui not. infa. loquitur de effectu horum uerborũ, scilicet ꝙ non requiratur sententia cõdemnatoria, nec processus, nec pœnitentia secundum gl. singularem in clẽ. ne in agro. §. quia vero de statu monachorum, & Archi. in c. fœlicis col. 3. de pœnis, vide Papiẽ. in forma libelli super spolio.

f ¶ Cadat. Hoc verbum de se importat sentẽtiam ferendam iux. theoricam Bart. in. l. Imperatores. ff. de iure fisci, & in. l. iubemus. §. sane. C. de sacr. eccles. & in. l. in criminali. C. de iurisd. om. iud. & per Felyn. in cap. Rodulphus colum. xv. de rescrip. ita Mathes. not. xii. nota, ꝙ ubicunq; latissime Tiraquel. in. l. si unquam in glo. reuertatur, circa uerba futuri temporis. xviii. fall. C. de reuo. don. ad ibi dicta te remitto.

g ¶ Pœnam. Licet apponatur pœna, nihilominus etiam perit instantia, ut hic clare habetur, unde non sumus sub decisi. Io ann. Andr. prout refert Ab. in c. de causis, de offi. deleg. colum. ii. uersi. sed dubiũ notabile, &c. ubi etiam Decius tangit vide Maria. in d. tractat. articul. xv.

h ¶ Centum librarũ. Maior pœna imponitur de iure communi. §. sin autem vtraq; d. l. properãdum, ubi tantum fit distinctio ĩter maioris gradus iudices, & inferioris, item ultra pœnam pecuniariã remouetur ab officio, & hæc pœna pecuniaria applicatur fisco ut ibi etiã clare dicitur, & ita uenit intelligẽdus text. ille, quia regula est, ꝙ in dubio pœna applicatur fisco, Bar. in. l. agraria. ff. de termi. moto per l. iubemus. §. his iudicibus. C. de sacr. eccles. l. ii. C. de mod. multarum, sequitur Archi. ĩ cle. pastoralis in. xx. no. de re iud. Felyn. in rubri. extra de iudiciis.

i ¶ Ad interesse. Hoc est rationabile, licet non exprimatur in d. §. sin autem vtraq;. Maria. tamen in d. cap. venerabilis in fi. tenet ꝙ de iure communi etiam ad interesse tenetur, allegando. l. fi. C. de pœna iud. qui male iudi. idem Maria. artic. xxi. ubi ponit vii. remedia, quibus potest subueniri aduersus lapsum instantiæ. Nunquid autẽ pars læsa ex peremptione instantiæ audiatur, uolens petere restitutionem in integrum? vide latam disputationem in d. §. sin autẽ vtraq; per Mode. & in d. c. venerabilis, ubi communis opin. est, ꝙ currit, sed datur restitutio, & per Socy. cõs. xxxi. col. iii. Maria. autem artic. xxii. vacillare videtur, & videtur tandem dicere dari in subsidium, ubi scilicet Iudex non sit soluendo, item simpliciter dari minori propter ætatem, alias secus, tamen cõmunis opin. est simplex ex illa clausula si qua mihi iusta causa esse videbitur.

k ¶ Quæ læderetur. Et si læsio contingit vtriq; parti, idem est dicẽdum, & hoc modo interdum partibus satisfaciendum est. Ita loquitur Maria. Soc. d. c. vener. prçallegati, in fi.

l ¶ Sacramenti calumnię. Quod de iure cõmuni est

sacramento[a] partis aduersæ, teneatur pars aduersa iurare, uel iusiurandum[b]

est præstandum, tam ab actore, quam a reo. l. cũ & iudices in princ. C. de iureiur. propter calumniam, & omissis antiquioribus diffinitionibus Marian. in rub. extra eod. tit. diffiniuit, est actus iudicialis, per quem medio iuramento litigãtes per se, uel alium eorum nomine affirmant, seu fidem præstant secundum eorum credulitatẽ, quãdocunq; simpliciter respectu omnium, quæ in iudicio agẽda sunt, quãdocunq; respectu unius actus particularis nihil calumniose agere, vel defendere. et ibi prosequitur singula verba declarãdo, vt moris est, sed caue, quia hic loquitur de iuramento calumnię, quod præstandum est respectu omnium, quæ in iudicio agenda sunt, sed hi loquimur de actibus particularibus, puta de illo, quod præstare debet creditor, quando vult adipisci tenutam, de quo infra statuto, de uocatis in iure, & non uenientibus. §. si uero non uenerit, serua illius formam, vt ibi dicemus. Idem forte dicendum est de iuramento calum. actoris, de quo in statuto, de positionibus in prin. quia si reperiatur respõsum per reum, absq; iuramento illo non ualebit confessio, de quo tamen ibi dicam. Et hoc sacramẽtum est de credulitate, non autem de scientia, & præstatur demum post litem contestatam l. ii. C. de iur. cal. latius per Maria. in cap. i. extra de iur. cal. nume. 16. vbi ponit casus, quibus ante litem contestatam pręstari potest. Et debes scire, ꝙ de iure communi per l. fin. §. sed quia. C. de iur. cal. sacramentum huiusmodi pacto non potest remitti, quia inductum fuit propter publicam utilitatem, vt patet ex uerbis illius text. quæ consistit, vt litigãtium calumnia compescatur, sed de iure canonico in c. cæterũ eod. tit. dicitur, ꝙ ad eruendam veritatem, & ibi glo. dicit, ꝙ hęc principalis causa fuit, sed quicquid sit, vtraq; ratio tendit ad publicam utilitatem; ideo merito pacto priuatorum non potest remitti, quia ut Bal. inquit, esset quodammodo remittere dolum de futuro cõtra l. conuenire de pactis dota. bene ergo dicunt doc. est de substãtia, ubi petitum fuerit, ꝙ Tacite autẽ remitti potest, seu potius omitti, ut habetur in d §. sed quia secundum opinio. Ioã glo. quæ magis communiter tenetur, quãmquam nõ careat difficultate. Statutum igitur nostrum de directo contradicit iuri communi meo iudicio, ut processus non reddatur nullus, licet non iam tollat, quin cogi possit ad pręstandum ex officio iudicis, nã & in dicto. §. sed quia, dicunt doct. ꝙ & si a partibus sit omissum, iudex potest cogere, ut pręstetur d. §. vbi diriguntur uerba ad iudicem, & si iudex ad petitionem partis nõ curaret, opinor ꝙ faceret litem suam, & sciẽdum est, ꝙ statutum non potest facere, ꝙ sacramẽtum calumnię pręstandum non sit, vbi petitum est, immo tanquã irrationabile esset reiiciendum, ita tex. in c. cęterum de iuram. cal. & licet loquatur in consuetudine, idem tamen est in statuto, vt pręcise de statuto loquitur Matheſſ. not. lxv. vbi allegat c. constitutus circa mediũ de fideiuss. vide Alberic. in q. 130. lib. 2. Soci. iunio. consi. 59. num. 3. lib. ii. Immo in casibus, in quibus valeret statutum, puta si rationabilem moti fuissent statuentes videntes periculum animarũ ipsorum litigantium deierantium vincendi cupiditate, vt considerat Panor. ibi, deberet apponi clausula derogatoria d. §. Sed quia, & idem dicit gl. in principe rescribente circa remittendũ d. iuramentum calu. Sunt tamen plures casus, in quibus non pręstatur iuramentum calumnię, quos congerit per modum fall. ad regulam ipsemet Marian. in cap. literas, de iura. calum. nu. 14. Formam autem iuramẽti cal. concipit idem Marian. cap. fin. xii. artic. num. viii. de iur. calu. Tu iurabis, ꝙ credis, seu existimas bonam causam agere, & interrogatus non negabis, quod verum esse credes.

a ¶ Sacramento. Quod est litis decisiuum, licet delatum a parte parti, item est iudiciale, & hoc dico, quia alterum reperitur delatum a iudice, qđ est necessarium, de quibus iuramentis, & de aliis speciebus habetur per scribentes in. l. i. post glo. C. de reb. cred. & in. l. i. de iure iur. & per Bal. in rub. ex. de iureiur. per Spec. tit. de iura. delatio. Et maxime fuit vtile remedium iusiurandi nostri uoluntarij, vel illius necessarii propter defectum probationum iuxta dictum iuriscõ. in. l. i. ff. de iureiur.

b ¶ Vel iusiurandum referre. Nam dicitur manifestę turpitudinis, & confessionis nolle iurare, vel non referre iuramentum. l. manifestę turpitudinis. ff. de iure iurand. Et nota, ꝙ d. l. non habet locum, nisi iudice comprobante iuramentũ, quia ante impune potest recusari, & non referri secundum glo. & scrib. in cap. fin. eod. tit. & secũdum quosdam intelligi potest simpliciter hoc statutum esto millies, ꝙ vera esset una opinio, de qua in d. l. manifestæ turpitudinis, scilicet ꝙ nõ uendicaret illa l. locum, quando actor nihil penitus probaret, quia tunc succedere dicunt regulã, actore non probante reus absoluitur, licet reus nihil pręstiterit, quanq̃ non desint ex altera parte plures, qui indistincte intelligunt illam legẽ, quam opin. uidentur comprobare statuentes nostri indistincte loquentes, sed veritas est, ꝙ debeat recipere hoc statutum omnes declarationes a iure communi ad. l. ii. C. de nox. & not. in c. cũ dilectus de consuetu. & per doct. in. l. i. §. lex falcidia. ff. ad l. falci. faciũt, quę dicit Roma. & Alex. in. l. si quis priore. ff. ad Trebellia. vbi in pulchro casu confutant regulam aliquorum dicentiũ, ꝙ vbi statutum uenit derogatiue ad ius commune, tunc non recipit interpretationem a iure cõmuni, quia verbis statuti nihil addere, uel detrahere debemus. l. i. §. hunc ergo de iusti. C. confirma.

referre parti deferenti, nisi ex iusta causa [a] recusauerit. ℭ Sufficiat tamen partem, cui deferretur uel referretur, si fuerit pars rei iurare se non teneri, [b] uel obligatam non esse. Et si fuerit pars actoris, cui deferretur uel referretur, sufficiat iurare partẽ rei sibi teneri uel obligatam esse ad rem uel factum, de quo uel qua est questio: & sacramẽto talis iurantis credatur & stetur. ℭ Si tamen post iuramentum delatum uel relatum & prestitum, ut supra, probetur [c] legitime contrarium eius, de quo iuratum fuerit, puniatur iurans sic in duplo, parti applicando eius, de quo apparebit ipsum taliter deierasse. Et nihilominus condamnetur Cameræ Bononiæ pœna imposita ex forma statuti positi sub Rubrica De pœna periurii. ℭ Et ubicunq; aliqua dilatio per quæcunq; uerba [d] per Iudicem ordinetur alicui ad probandum, uel ad alium actũ faciendum, dies dictæ dilationis ordinatæ in ipsa dilatione nõ computetur. Et idem intelligatur in qualibet dilatione data ab homine, uel a lege [e]. ℭ Volentes etiã & Decernẽtes quod

firma. cũ aliis simil. vt late Brunus allegat in tractat. super statutis fœminas excluden. articu. x. num. 50.

a ¶ Nisi ex iusta causa. Bart. in d. l. manifestæ. xii. causas ordinate considerat, & Mod. plures alias, ideo recurrẽdum est ad ibi notata. Sed hic quęri potest, quid si is, cui defertur, tollit iurare, uel is, cui refertur? hæc quęsita decidit tex. in. l. generaliter. §. sin autem. C. de reb. cred. qui in summa hoc vult. Iuramentum iudiciale debet præstari, vel referri, & ille, cui relatum est, tenetur iurare, alias eo recusante contra eum feratur sentẽtia, a qua non possit appellare, sed iudex appellationis habebit videre, an condemnatus iuste recusauerit.

b ¶ Se non teneri. Et sic multum releuatur reus, quia non cogitur iurare, an rem habuerit, uel se obligauerit, & sic super causa, sed super obligatione, unde ob hoc adimitur facultas iudicandi circa formam iuramẽti, & ita cessant ea, quę dicit Bal. consi. 454. statuto Perusii. lib. 3. vbi subdit, quod gl. in. l. vbicũq; de interrog. actio. refert se ad obligationẽ, prout etiam hoc idem facit pręsens statutum.

c ¶ Probetur. Tex. in. l. i. C. de reb. cred. dicit, quod causa iureiurando ex cõsensu vtriusq; partis, vel aduersario inferente delato, & præstito, vel remisso decisa, nec periurii prætextu retractari potest, & in. l. seq. dicit, quod iusiurandi, contempta religio satis deum habet vltorem, quæ verba conueniunt illi legi, quæ dicit dato iureiurando, nihil amplius quæritur. i. non potest probari oppositum. l. nõ erit. §. dato. ff. de iureiur. secundum regulam loquor, nã sunt plures casus congesti per Ias. ibi, quibus datur facultas probandi contrarium, at vides statutum hic expresse admittens probationem in contrarium, quod tamen philosophico quodam temperamẽto facit, scilicet vt tamen non retractetur iusiurãdum, sed vt puniatur in duplo pluri applicando parti, & sic in iudicio ciuili.

d ¶ Per quæcunq; verba. De iure differentia est, quibus verbis assignata sit dilatio, nam secundũ magis communem opi. si dicatur assigno tibi terminum. x. dierum ad probandum, non computatur dies termini, sed intelligitur de proximis diebus. l. eum qui Kalendis. ff. de verb. obl. ita Iaco. Butriga. quem sequitur Bart. in. l. prima. ff. si quis cautionibus, per illum text. Idem est, si dixisset statuo terminum. x. dierũ ab hac die, quia, ab, denotat separationem, ita Bal. ibidem, & est gl. in c. statutum in ver. numerandũ de præb. in. vi. & Alex. in d. l. i. idem dixit, si iudex statuisset terminum ad probandum infra. x. dies, quæ fuit opi. Cy. quãq; aliud voluerit Paul. de Cast. At si iudex assignasset terminum hinc &c. secus, quia per hanc dictionem incipit statim currere terminus, quia ista dictio denotat extremitates, gl. in. l. placet in uerbo abhinc. C. de sacro. ecclef. ita Iac. Butrig. Bar. & alij omnes, tamen propter verba generalia huius statuti, videtur dici debere diem termini non computari, nisi dicas per quæcunq; verba recipientia interpretationem talẽ, sed in uerbis claris non est necessaria interpretatio. l. ille aut ille. §. cũ in uerbis, de lega. iii.

e ¶ Vel a lege. Hoc dictũ fuit, quoniam dilatio, seu tempus a lege cõcessum currit in continenti, vt patet in auth. hodie. C. de appell. & habetur per Bal. in d. l. i. ff. si quis caut. versicu. & ista faciunt in argumen. ad quæstionem, & sic habes æquiparationem factam in hoc casu per statutum, sed extra hunc casum est differentia in alio, videlicet quia dilatio data a lege ad probandum, si lapsa sit reo nihil probante, non facit per hoc, quod dicatur liquere de causa, & ideo reus nõ poterit absolui diffinitiue, sed solum ab instantia, & obseruatione iudicii, secus in dilatione data ab homine. l. properandum. §. sin autem ex gestis. C. de iudi. ponit hoc dictum Bartol. in. l. admonendi columna. iii. de iureiur. Mathassil. not. 17.

Prorogari.

instantiæ dictarum causarum decætero prorogari[a] possint per Procuratores,[b] uel alios dominos[c] litis, & instantiæ, qui sunt in causis, uel etiam per partes principales quando eis placuerit. Scribatur tamen dicta prorogatio extẽse per Notarium actorum, & non abbreuiate,[d] aliàs sit nulla dicta prorogatio. Et Notarius aliter scribens incidat pœnam uigintiquinq; librarum bononenorum pro qualibet uice. ℂ Adhibẽdo semper in ipsis[a] prorogationibus duos testes, qui non sint de Notariis Iudicis, coram quo causa uertitur, ita tamen quod ultra bis[e] etiam[f] de partium uoluntate prorogari non possint, & quod prorogatio aliqua non excedat tempus decem dierũ utilium ad plus. Et quod ultra, uel aliter, aut per alium, uel alios facta prorogatio non ualeat ipso iure, & instantiæ dictarum causarũ nihilominus currant, non obstante aliqua prorogatione aliter facta, quàm supra disponatur. Et si in dubium uertetur de ipsis progationibus, uel earum temporibus, stetur originali, &

a ¶ Prorogari. Hæc aperte repugnant determinationi iuris communis, de qua in.l. properandum in princ. C. de iudi. in qua habetur, ꝙ instantia illa triennalis non potest progari, quia inducta fuit fauore publico, quod pacto non tollitur. l. ius publicum. ff. de pactis, vbi Bart. dat quasdã cautelas, quibus in effectu habetur prorogatio. Et loquor de instãtia prima, nam instantia causæ appellationis potest prorogari de partium consensu expresso, vel saltẽ suspendi secundum magis communem opinio. vt attestatur Alexand. in cõs. xliiii. nu. 10. lib. iiii. & etiam de iure canonũ Cle. quãdiu de appella. Iass. decis. 426. Tempus instãtiæ, Et ꝙ statutum, seu consuetudo possit, est glo. in. l. præscriptione in gl. i. C. si cõtra ius, vel vtil. pub. quam sing. reputat Imol. in. l. ii. ff. de re iudi. vbi etiã Ang. absq; tamen hac expressa prouisione videtur, ꝙ potuissent litigantes prorogare tempus instãtiæ, quia statutaria est minoris temporis, quàm illa iuris cõmunis, quia potest prorogari vsq; ad triennium, ita tenet Saly. in d. l. properandum in princi. vbi Ias. retulit pro notando, allegans tamen aliquos tenere cõtrarium, ac ipsum Alex. sibimet contrarium in lecturis, ac consiliis, quã. q. sub dubio dimittit Maria. Soc. in c. vener. de iudi. art. xvi. prin. max. nu. 49. sed statuentes præciderunt difficultatem, & Rob. marantha attestatur magis communem esse opinio. ꝙ possit prorogari in suo Specu. v. parte num. 25. in qua. v. parte multa tractat circa instãtiam ipsam, quæ possunt occurrere quotidie.

b ¶ Per procuratores. De iure autem communi videtur, ꝙ debeant habere speciale mandatum, vel saltem mandatum cum libera, ita Goff. & Innoc. in c. de causis de offic. deleg. quæ opi. placet Panormi in c. cum olim Abbas col. iii. de off. deleg. quicquid velit ibi glo. quam nonnulli alij sequũtur, placet etiam Maria. in c. significasti. 2. arti. q. viij. de foro comp. & in cons. 24. nu. 32.

c ¶ Alios dominos. Vt sunt tutores, vel curatores. s. lite iam cum ipsis, vel per ipsos contestata. l. neq; tutores. C. de procur.

d ¶ Non abbreuiate. Id est non per numeros abbaci. Et hoc propter euitandam falsitatẽ, & immutationem, quę facilius fieri potest, vbi scripta esset per numeros, in simi. tex. in auth. de testa. imperf. circa med. ibi vncias, in quibus scripsit hæredes non signis numerorum significandas, sed per totas literas declarandas &c. fac. etiam l. prima. §. fin. C. de vet. iure enucl. alia possunt cumulari, sed non curo.

e ¶ Vltra bis. Hic potest videri, quod consulendo decidit Are. cons. 101. in casu Thomasii, vbi decidit stante statuto, ꝙ non possit prorogari instantia, si superueniat impedimẽtum iuris actori ex singulari beneficio rei, puta, quia reus fuit effectus de dominis Antianis, ꝙ non currit ipso iure præscriptio p doctri. Baldi in. l. quotiens. C. de pręcibus Imp. offer. qui dixit, vbi impedimẽtum emergit respiciens solam instãtiam litis, & est introductum singulari beneficio rei, non de iure communi, ipso iure non currit, mouetur per l. ii. §. in omnibus. ff. de iudiciis, secus si sit impedimentum de iure cõi, quia currit, sed dãda est restitutio in integrũ, qui tex. non bene probat, cũ loquatur, quando actio esset tempore peritura, nos vero loquimur in instantia. Item etiã habet alios varios intellectus ad. l. in ambiguo. ff. de reb. dubiis, ergo &c. nec ẽt doc. Bal. in. l. i. C. qui accu. non possunt probat, quia loquitur, qñ tempus est pręfixum iudici, non instantię, inter quos modos est differentia, vt supra ostẽsum fuit post Bar. in. l. properandum in princi. C. de iudiciis, imo habemus decis. glo. in d. l. properandum. §. sin autem utraq;, dicẽtis isto casu dari restitutionem, quã tenet ibi Bal. & doct. Idẽ Bal. in. l. arbitrio. §. dolo. ff. de dolo Maria. in c. venera. de iudi. xxii. princ. art. ideo non credo procedere decis. Aret. Cogitandum est, quia magna est auctoritas illius doctoris.

f ¶ Etiam. Certe statutum istud aliis uerbis debebat esse conceptum tempore Barbatiæ, vt patet in eius

primeuæ scripturæ [a] Notarii causæ qui eam scripserit, ut supra, non cancellatæ, interlineatæ, uel remissæ, nisi per ipsos testes contrarium probaretur, et quantum ad tempus, & cursum instantiæ cuiuscunq; conditionis, prorogatio, & suspensio [b] pro eodem habeatur, & sit. ¶ Prohibentes insuper aliquam suspensionem aliquo modo in causis principalibus fieri posse etiam cum iuramento, [c] & facta non ualeat ipso iure. ¶ Præterea etiam Declaramus, quod dies continui, qui numerantur, & currunt in instãtiis quibuscunq; secundũ nostra Statuta quantum ad dictas instantias habeantur, & sint utiles, licet per Notarios pro utilibus non scribãtur. ¶ Item Statuimus [d] quod in quacunq; causa Ciuili, [e] etiam post litem contestatam, [f] uel habitam pro contestata, seu facta contradictione, seu non facta, quandocunq; fieri possint [g] inter-

in eius consilio inter cons. Alexand. lxiiii. in. 4. volumine incip. circa præsentem, quia aliàs cõfunditur eius consideratio ex istis verbis.

a ¶ Primeuæ scripturæ. Quod vocatur prothocollum, ad quod semper recurritur in dubio gl. in authẽ. de tabellio. §. illud quoq; Bar. in l. Sempronius, de leg. ii. cum aliis infinitis locis.

b ¶ Suspensio &c. Certe de verborum proprietate est differentia inter prorogationem, & suspẽsionem, quia secundum magis communem opi. licet tẽpus instantiæ appellationis prorogari nõ possit, potest tamen suspendi expresso partium consensu, vel per compromissum Clem. quamdiu de appell. licet aliq doc. confuse intelligant illum tex. de prorogatione, declarat Alex. consi. 24. in fi. lib. 4. vult ergo meo iudicio tex. iste noster dicere, ꝙ & si suspẽsio sub verbo suspendimus facta fuerit, tamen virtualiter erit prorogatio impropriato verbo, sicut etiam aliqui voluerunt, ꝙ vbi iudex post effluxam dilationem dicit se illam prorogare, dicitur nouam dilationẽ potius dare, q̃ prorogare, quia quod non est, prorogari non potest. l. sed si manẽte. ff. de precario, ita Bal. in l. i. num. iii. C. de tẽp. appell. vides ergo difficilius concedi suspensionem, quàm prorogationem, tamen secundum doct. de iure communi facilius fit suspẽsio litis, quàm prorogatio, ratio, quia durante tempore susp. nõ potest procedi in causa, secus in tempore prorogato. Ita ratiocinatur Mathasil. not. 24. Nota, ꝙ tempus, licet facilius sit prorogare, q̃ de nouo concedere. c. cum olim Abbas de off. deleg.

c ¶ Cum iuramento. Quia a summo Pontif. statuta sunt confirmata, procedit de plano, vbi uero non fuissent, esset dubitatio magna, quoniã potest seruari sine interitu salutis æternæ, nec actus est reprobatus a iure canonico, ad not. in c. cum contingat, de iureiur. ita Imol. & Fely. nume. xx. in d. c. venerabilis de iudi. & P. Ancha. in c. licet mulieres de iureiur. Sed legistæ in d. l. properandum, vbi Barto. contradicunt, per c. si diligenti, quod quidem procedit, ubi est actus reprobatus a iure canonico. Et propterea diligenter considerando, inferri potest hanc dubitationem uigere,

ubi agitur de prorogatione, quia statutum nihil expresim statuit circa huiusmodi iuramentum in ea parte.

d ¶ Item statuimus. Habemus tractatum hunc in tit. de interrog. act. & per Spec. in tit. de interrog. quæ fiunt ante litem cõtest. i. de his, quæ pertinent ad litis ordinationem, de quibus loquitur nostrum statutum, et uideatur l. ii. & . iii. quæ ponit causam saltẽ impulsiuam, qua Prętor edictum de interrog. act. introduxit, finalis autẽ ẽ, ut ibidẽ demõstratur, .s. ut releuetur actor, seu reus ab onere probandi maxime difficilia, prout etiam hæc fuit origo positionum. Differunt tamen interrogationes a positionibus, quia qui interrogat, non affirmat quicquàm, nec quicquã confitetur. Bart. in d. l. i. & in. l. ii. §. quod obseruari. C. de iura. cal. nu. 18. Differunt etiam in alio, vt Bald. dicit in. l. i. col. xviii. vers. do secundam regulam. C. de confess. alias differentias colliges ex glos. sequẽ. Effectus autem huius interrogationis est, ut obligetur interrogãti, quasi ex contractu. l. de ętate. §. qui interrogatus. ff. de interrog. act. Spec. in eo. tract. §. ii. in princ.

e ¶ Ciuili. Vnde potest etiam producens testes interrogari facere post conclus. in causa, an uelint uti illis depositionibus, et quid respondere debeant, uide late apud Afflic. decis. 189. facta publicatione, Et aduerte, quia etiam interrogatiões fiunt in causa criminali fac. l. qui seruum. ff. de interrog. actio. per Bar. in d. l. ii. §. quod obseruari in q. fin.

f ¶ Post litem cont. Determinat dubitatioñẽ, quæ fuit inter glossatores, quia quidam dicebant, ꝙ tit. de interrog. action. tantum procedit ante litem contest. post uero eam titulus de confessis, sed uerior est opinio, ꝙ etiam post, possunt fieri interrogationes, quando forte oblitum est eas fieri ante, ita glo. in. l. qui petitorio. ff. de rei uendi. declarat Alb. not. in d. l. i. col. iii. de interrog. act. & hoc est, quod intendit dicere text. in. l. ubicunq; de interrog. act. Regula autem stat, ꝙ fiunt ante litẽ contesta. & hoc modo saluantur glossæ.

g ¶ Fieri possint. Non aperit tex. a quo sint fiẽdæ interrogationes, unde dic, ꝙ uel a Iudice, uel a

parte

rogationes, quæ fieri debeant de iure communi[a] conuento[b] actione reali,[c] uel personali,[d] uel mixta, uel alia quacunque actione,[e] quibus interrogationibus[f] respondere[g] teneatur[h] ipse cõuentus, uel alius[i] pro eo legitime comparens, & responsioni eius, qui pro alio comparuerit credatur,[k] & stetur, prout forte per Principalem[l] staretur, nisi per principalem, uel alium pro eo de nouo legitime comparentem in casu permisso a iure, contrarium probaretur. Pos-

parte coram Iudice admittente responsiones, nec enim interest, de quo est casus in.l.de ætate.§.qui interrogatus responderit, & ibi glo.in ver. sed si a prætore.ff. de interro. act. Spec.in tit. de position.§.iii.in princ. secus tamen est in positionibus, quia pars est, quę ponit cap. fi. de confess. in. vi. vbi Gemi. not. & fiunt ex officio iudicis secundum dispositionẽ iuris. fforum, licet ab ipso initio edicti fierẽt iure actionis, vt patet etiã ex rub. ipsa de interrog. act. vbi debet subaudiri .s. sublatis, licet ipsæ interrogationes durẽt, ita Spec. bene declarat in dicto tract.§.primo versic. ꝙ interrogatorium, vnde non est necessarius libellus, nec litis contestatio super hoc.

a ¶ De iure cõmuni. Exẽplificari potest hoc verbum, sicut de iure communi, possunt interrogationes fieri vbiq; locorum, dum Iudex adsit etiam deambulando iuxta: l. voluit.§.i.ff.de interrog.act. & ratio est, dicit glo. quia non requiritur plena causæ cognitio, quæ est not. vt dicit Albericus ibidem. Item sicut sunt certi casus, in quibus fieri possunt interrogationes, enumerati per glo. in l.i. ff.de interrog.action. per Spec. eo. tit. ita hoc statuto permittitur fieri, & in quibus prohibetur, etiam per hoc statutum nõ possunt, vt statim patet ex glo. seq.

b ¶ Conuento. Id est reo, & ita de reo totus tit. de interrog.act. loquitur, non ergo fienda est interrogatio actori ad instantiam rei, secus in positionibus, quia fiunt tam a reo, quam ab actore, vt Bart. deducit in.l. vbicunq; col. penultima versi. deinde quæro, a quibus fiant positiones.

c ¶ Reali. Vt in.l. qui seruum.§.fi. de intertoga. act. & quæ sit actio psonalis, realis, & mixta, abũde post alios apud Rob. Maran. in suo Specu. in iii. distinct. quartæ partis, & alibi dicendũ erit.

d ¶ Vel personali. Dicit text. in.l.i. de interrog. act. tunc necessaria est interrogatio cum in personam est actio, & ita si cer. pet. Ideo autem dicitur necessaria, quia actiones personales dantur cõtra hæredem, vt hæredem, ideo necessario fiunt Interrogationes, an sit hæres, & pro qua parte.

e ¶ Quacunq; actione. Puta in rem scripta, quæ in hoc assimulanda est actioni reali, vt glo. dicit in d.l.i. in glo. iii. per.l. de eo.§.fi. ff. ad exhib. Et dic, ꝙ pro omni causa post litem contest. respondere per se tenetur, vt in authẽ. de is, qui ingre. ad app.§.fi. & per glo. in d.l.l. in glo. damni.

f ¶ Interrogationibus. Sed quid si reperiatur responsio, nõ autem interrogatio? certe pręsumitur interrogationem pręcessisse.l. si sine.ff. de interrog. actio.

g ¶ Respondere. Dubitatio fuit apud antiquos, quibus verbis fienda sit responsio, an per verbũ credit, an per verbum veritatis, sentẽtia obtinuit illorum volentium per verbum credulitatis, ita glo. in d.l. prima in glo. iii. & ibi Bar. quia si altera opin. esset vera, raro aut nunquam posset fieri responsio super ætate propria.

h ¶ Teneatur. Albericus in.l.i. col. pen. de interrog. actio. quærit ꝓprie, an regulariter quis cogatur interrogationibus respondere, & distinguit post Butrig. aut ante litem contestatã, aut post. Si ante, aut volo interrogare de iure meo, aut de iure eius; si de iure eius, cogitur ex æquitate tituli de interrog. act. & est mirabile, ꝙ ex responsione eius me instruam, ne sim incertus, quem conueniam; Post litem vero cõtestatam, aut volo interrogare de iure meo, & tenetur respondere per tit. de confessis, sed de iure suo non tenetur respondere.l. in speciali.ff. de rei vendi. Et hoc nisi actor fundasset intentionem suam, quia tunc nõ præcise, sed causatiue tenetur respondere. i. si nõ vult amittere causam.l. siue possidetis. C. de probat, quam theoricam commendabis memoriæ, sed vide. xii. limitationes, quas ponit Matantha in suo Spec. parte. vi. in vii. membro.

i ¶ Vel alius. Hoc de plano procedit in interrogationibus, quæ fiunt ad pręparationem iudicij, vt in his, quę pertinent ad litis decisionem, de iure communi videtur, ꝙ non cuilibet procuratori datum sit responderi interrogationibus pro suo principali, quia non cuilibet defertur iuramentum calumnię, ita late not. in.l. non solum. ff. de procur. vbi glo. & alii, maxime Paul. de ca. & Maria. in c. in pertractandis. 23. q. de iura. cal. sed de his non est materia nostra.

k ¶ Credatur. Barto. in.l. certum.§. sed an. ff. de cõfess. & ante ipsum Cy. in.l.i. in. xiiii. q. C. de confes. tandem concludit de iure communi cõfessionem procuratoris habentis generale mandatum pręiudicare domino, dicentes ꝙ cui sententia, nõ pręiudicat, nec etiam confessio.l. sed si se obtulerit. ff. de re iudica.

l ¶ Principalem. Et hoc recte procedit, quia sicut potest reuocari confessio propria docto de errore prius.l. de ętate.§. qui iuste, ita a fortiori procuratoris confessio, ad not. ff. de confess. l. non fatetur, &. C. de iuris, & facti ignor. l. errore, habetur aliquid per Domi. in cap. fi. de iureiurando, &

sit tamen Iudex [a] principalem compellere, si sibi uideatur, [b] ad ueniendum & respondendum. ℂ Et si quidem agatur reali, conuentus, uel qui pro eo cõparuerit citatus ad respondendum interrogationi teneatur omni modo respondere clare [c] infra terminum [d] triũ dierum a Iudice statuendum, an posside at, uel teneat ipse conuentus rẽ petitam ab eo, & suo nomine, uel alieno, [e] & si alieno, cuius. Et si negauerit se, seu ipsum conuentum possidere, seu tenere rem aliquam confinatam, terminatam, seu qualificatam, prout in petitione [f] continetur, uel eius Tornaturarum, uel mensuræ quantitatem, si de quantitate tractetur [g]. Sed si dixerit ipsum conuentum poss dere, seu tenere aliquam rem aliter terminatam, confinatam, uel qualificatam, uel alterius quantitatis, tunc partes per se, uel alios ad locum accedant [h] una cum Notario actorum, uel altero cui committetur. Et pars actoris ad oculum [i] parti rei rem petitam osten-

de hoc in terminis Cy. in d. l. i. q. xiiii. col. penul. Vide tamen omnino Alb. post glo. in. l. si defensor de interrog. act.

a ¶ Iudex. Dic siue ordinarius, siue delegatus, cũ & ipse exerceat officium suum, quando sumus in his, quæ commode non possunt explicari, nisi præcedat interrogatio, ita glo. formaliter in l. i. in glo. interrogatoriis, in ult. parte. ff. de interrog. act. habetur etiã in. l. voluit prætor. §. fin. eo. tit. & subdit etiã Albericus in d. l. i. col. fin. num. viii. ꝙ Hostiens. in summa de iudi. §. i. vers. Si autem vtraq; dicit coram tabellione posse fieri, cui Iudex commiserit, imò etiam loquitur de assessore.

b ¶ Si sibi videatur. Puta si sit legalior persona, vel magis instructa. l. actor. ff. de procurat. & l. fin. C. illo eod. tit. Bar. in terminis in. l. non solum colũ. prima de procurato.

c ¶ Clare. Concordat. l. de ętate. §. nihil interest. ff. de interrog. action.

d ¶ Terminum. Concordat. l. qui interrogauit. ff. de interrog. actio. vbi dicit text. ꝙ tempus ad deliberandum impetrare debet, & intelligitur per gl. ibi, etiã si de suo facto interrogetur, quæ dicit, ita obseruari consuetudine, & dicit Bald. ibi, ꝙ danda est copia interrogationis parti arg. Clemẽ. causam de elect. allegando Specul. tit. de teste. §. nũc videndũ, & Bar. in. l. fi. §. qđ obseruari nu. xxiii. C. de iura cal. vbi subtiliter distinguit.

e ¶ Vel alieno. Interest multum actoris scire, cuius nomine possideat conuentus, & vt nominetur in iudicium, quia sententia lata contra conuentum, non præiudicabit non citato, vel nõ nominato, neq; in possess. neque in proprietate. l. fina. C. si per vim, vel alio modo, vt late per Maria. in c. quoniam frequenter col. peu. extra vt lite non contestata.

f ¶ In petitione. Nota præsupponi hic, libellum præcedere interrogationes, de quo fit controuersia inter glo. & doct. antiquos, quia glo. in d. l. i. tenet fiendas ante libelli porrectionem, vt ex responsione fiat certus actor, qualiter concipere habeat libellum. Azo vero in summa tenuit fieri posse, etiam post oblatum libellum, & satis instruitur, quia poterit mutare libellum ad. l. edita. C. de edendo. Subdit tamen Albericus in d. l. i. ꝙ de subtilitate iuris credit debere fieri ante libellum per allegatam rationem, & ad rationem illã respondet, ꝙ melius est occurrere in tempore & c. ad. l. si. C. in quib. caus. in integ. rest. & nõ est necess. vsus tamen iudiciorum admittit inter rogationes vna cum petitione, quę in fine libelli ponuntur, puta, peto interrogari d. reum conuentũ, an possideat. Itẽ pro qua quota. Item cuius nomine, &c.

g ¶ Tractetur. Melius staret si subiungeretur; debet dari tenuta actori, ꝑ ut in aliqbus libris additum vidi, eo quia subsequitur, sed si &c. quibus stantibus declara prędicta procedere, si mõ con uincatur de mẽdacio, ad quod. l. fin. ff. de rei vẽdica. de qua materia vide not. Ale. cõs. 35. i. v. vol. vbi inter alia dicit, ꝙ requiritur, ꝙ reus negauerit dolose, vel culpose. Item ꝙ actor omnes qualitates propositas in interrogatiõe probauerit, vt per ipsum, & Roma. cõs. 70. incipiente Visis themate, vers. quo ad tertium, & consil. 59. in vltimo dubio, vbi ponit, An sit licitũ pœnitere negationis, & cõcludit, ꝙ sic, & las. i. l. sicut aũt. §. qđ aũt. ff. de re iud. p Mars. sing. 242. Bal. cõs. 201. incip. Propter mendaciũ lib. iii. Barba. in c. Cũ cãm, de iura. calum. col. 22.

h ¶ Accedãt. Imponit necessitatem actori hoc modo probandi identitatem rei petitę, quia ex quo non pręsumitur, vt habetur in c. in pręsentia extra de probationibus, & per Abb. in cap. auditis nu. 25. de pręscrip. & Alex. consil. 119. viso processu num. iii. lib. i. identitas debet articulari, & probari ex parte actoris per latera, & confinia, vt per Alex. consil. cxviii. in prima parte, sed posset probare alias per testes circumscripto hoc statuto, vt per doc. in d. c. auditis de pręscrip.

i ¶ Ad oculũ. Inspectio ocularis magis certa est, quàm quilibet alius sensus. ca. testes iii. q. ix. facit illud Horatii Segnius irritant animos emissa per aures. Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus. Vnde aspectus rei pręfertur cuicunq; alteri probationi

dat, & tunc pars rei teneatur respondere clare an rem ostensam possideat an teneat. Et si negauerit, pars actoris in rei ostensæ possessionem mittatur.[a] Si uero confessus fuerit possidere, seu tenere ipsam rem simpliciter,[b] uel ipsam rem, tamen aliter confinatã, terminatam, seu qualificatam, scribatur confessio per ipsum Notarium; & in causa procedatur. ¶ Et nihilominus instante altera partium eligantur tres boni uiri. s. unus pro qualibet parte, & unus per Iudicem, seu officialem, qui de causa cognoscet extra numerum suspectorum, datis suspectis a partibus si dare uoluerint, quæ partes teneantur dare suspectos infra terminum a Iudice statuendum, ita tamen quod usq; ad quinq; suspectos, & non ultra, dari possint pro qualibet parte. Et si pars aliqua, altera, uel utraq; non elegerit, possit & teneatur ipse iudex seu officialis eligere pro parte nõ eligẽte. ¶ Qui tres sic electi cogãtur ire ad locum, de quo agitur, omnes uel maior pars eorum, una cum Notario actorum infra quinq; dies postquàm fuerint electi, & eis notificatum ex parte dicti domini Iudicis, & ibi informationem recipere, tam a partibus quàm a uicinis. An res petita sit eadem cum re ipsa, tũc ad oculum ostensa, & quam pars rei confessa fuerit se possidere, & postea Iudici coram quo quæstio fuerit, referre debeat infra alios tres dies immediate subsequentes, & eorum relatio in actis per Notarium actorum scribatur, & relationi ipsorum, seu maiori partis sic electorum stetur. Et si retulerint eandem esse rem petitam cum re ostensa, quam reus dixerit se possidere, procedatur, & diffiniatur causa, ac si de identitate rei petitæ, & possessæ fuerit legi

barioni Bald. in. l. contra negantem. C. ad. l. aquil. vbi alii not. Mars. etiam rub. de probat. nu. clvii. & in practica. §. secũda, num. 23. Afflic. dec. 216. & euidentia rei resoluit rem iudicatam Ias. in. l. admonendi num. 36. ff. de iureiur. Aymo. cons. 104. num. 12. habemus bonum text. in iure, in. l. si irruptione. ff. fini. regund.

a ¶ Mittatur. Ad hoc facit proprie. l. qui seruum §. in iure interrogatus. ff. de interrog. act. vbi gl. allegat pro simi. l. Fulcinius. §. Celsus autem. ff. ex quibus causis in poss. eatur, imo ẽt si possideret, nã dicit text. in. l. fi. ff. de rei vendi. quisque in rem actionem pati nó compellitur, quia licet vnicuiq; dicere, se non possidere, nam si cóuincatur de mendacio, trãsfertur possessio in actorem, etiam si rem suam non probasset.

b ¶ Simpliciter. Miror, cur si cõfessio sit simplex præcedẽte interrogatione qualificata, ꝙ statutũ non habeat responsionẽ etiam pro qualificata attẽta regula illa philosophi. Talia sunt subiecta, qualia prædicata demóstrant, gl. meminit in c. Inter dilectos, vers. cæterum de fid. instru. sicut etiam e conuerso, vt per Alex. in. l. stipulatio. §. sicut autem. ff. de verbor. oblig. & est tex. in. l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interrog. act. Et cogita ĩ quo differat hic vers. a præcedenti versic. sed si dixerit, quia pro nunc non occurrit differentia iuridica.

time probatum, nisi altera partium uoluerit eius, quod relatum fuerit cõtrarium probare. Et quot quot fuerint personæ ab una parte, pro una reputẽtur quo ad dictam electionem. Et prædicta etiam obseruentur ubicunq; de identitate rei in dubium reuocaretur. ¶ Si tamen pars rei ad locum ire recusauerit[a] uel ibi existens, & re ei ostensa respondere noluerit, uel cessauerit, mittatur pars actoris in possesionem ipsius rei ostensæ ipsi parti rei, si iuerit ipsa pars actoris, uel saltem dicto Notario, uel alteri mittendo ostensæ, si pars rei non iuerit ad locum prædictum, cuius Notarii scripturæ stetur, & in prædictis credatur, nisi contrarium probaretur. ¶ Si uero simpliciter[b] negauerit se uel alium pro quo comparuerit rem petitam posidere, detur tenuta, & ad alia quæ fuerint iuris procedatur. ¶ Si uero interrogatus nihil responderit[c] infra terminum prædictũ an posideat rem petitam uel non, citetur ipse conuentus personaliter, si haberi poterit, uel ad domum suæ solitæ habitatiõis per duos nuncios diuersis diebus ad respondendum dictæ interrogationi. Et si ipse conuentus, aut eius Procurator[d] non respõderit, mittatur pars agentis in possesionem ipsius rei in præiudicium ipsius conuenti, & ad ulteriora in causa procedatur secundum formam nostri statuti. §. De uocatis in iure, & non uenientibus. Et responsioni Procuratoris legitime comparẽtis, super his stetur quo ad illam causam tãtum, & quo ad decisionem causæ prædictæ. ¶ Et si conueniatur aliquis, uel conueniri uelle dicatur tãquam heres, & non comparuerit legitime ad iudicium, tunc posit multari, & grauari arbitrio Iudicis, donec comparuerit le-

a ¶ Recusauerit. Facit ẽt tex. in. l. Fulcinius. §. Cęlsus. ff. ex qui. cau. ĩ poss. eatur, vbi dicitur, ꝙ si absens possessor non defendatur, mittẽdus est actor in possess. rei petitæ, magis quàm in possesionẽ bonorum aliorũ absentis non petitorum.

b ¶ Si vero simpliciter. Repetitur id, quod etiã habetur supra in versic. & si negauerit, & idem si pro parte negauerit. l. qui seruum. §. in iure interrogatus de interrog. act. Si vero vellet actor assumere in se onus probãdi aduersarium mendacem, transfereretur possesio in ipsum facta probatione, vt est casus in. l. fi. ff. de rei vendi.

c ¶ Nihil responderit. Vides hic in effectu eodem modo procedi ad tenutam, siue negauerit, siue nõ respõderit, hoc ideo, quia non respondẽs pro negante habẽdus est, vt est casus in. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de ĩterrog. act. et not. in cap. fina. de confess. in. vi. vbi gl. Gemi. & alij ponunt differentiam inter non respõdentem positionibus, vt habeatur pro cõfesso, & non respondentem interrogationibus, vt habeatur pro negante, & rationem etiam differentiæ asignant, vt per ipsos, & Bal. etiam asignat in. l. i. C. de cõfess. nu. 83. vers. do secundam regulam.

d ¶ Procurator. Similia fere verba in non respondente positionibus, habentur in c. fi. de confes. in. vi. inqt. n. text. si post præstitum veritatis, aut calumniæ iuramentum reus, vel procurator ipsius positionibus ab aduersario sibi factis interrogatus, ꝙ a iudice iussus respondere absq; rationabili causa recuset, aut nolet, & reliqua. Sed quæro, nunquid habeatur illico pro contumace absq; iudicis pronunciatione? hęc eadẽ. q. mouetur circa cõtumacem in respondendo positionibus per Bart. in. l. ii. §. fin. C. de iura cal. vbi determinat requiri, ꝙ Iudex patens faciat delictũ ipsius morosi, & pronũtiet, casus est, vbi etiam Bart. in. l. eius qui delatorem. ff. de iure fisci.

Intero-

gitime. ¶ Et si comparuerit legitime, & fuerit interrogatus [a] an sit heres, & an ex testamento, uel ab intestato, & pro qua quota est heres, & an in solidum, uel pro parte, respondere teneatur an sit heres, & an ex testamento, uel ab intestato, & an in solidum, uel pro parte, & pro qua quota est heres. ¶ Et si interrogationi prædictæ non responderit clare infra terminũ [b] a Iudice statuendum arbitrio iudicantis, dummodo non excedat terminum trium dierum, procedatur contra eum tanquam contra heredem, [c] & ualeat, & teneat iudicium, perinde ac si heres esset ipso iure, & pro ea parte pro qua, & quota conueniatur, quo ad illam causam tantum. Et responsioni Procuratoris [d] legitime comparentis super his stetur, quo ad illam causam tãtum, etiam quo ad decisionem causæ prædictæ. ¶ Saluo tamen, & reseruato beneficio Inuentarii in executione [e] sententiæ, si Inuẽtarium legitime confectum fuerit.

¶ Et si procurator interrogatus, ut supra, infra dictam tertiam diem nõ responderit clare, ut supra, citetur principalis semel inuentus, & bis non inuẽtus ad domum suæ habitationis, uel solitæ habitationis suæ, ad respondendũ super prædictis. ¶ Et si non comparuerit, uel comparens non responderit clare, ut supra, procedatur contra eum, tãquam contra heredem, & pro herede habeatur quo ad illam causam [f] tantũ, ut supra. Saluo eidem beneficio inuentarii legitime confecti in executoria sententia, ut supra. ¶ Quod quidem Inueutarium confici possit, etiam

a ¶ Interrogatus. Nunc modo loqui incipit de reo conuento actione personali, tanquã hærede debitoris defuncti ad glo. in rub. de interrog. act. & ad glo. in. l. prima, in glo. actio. illo eo. tit. vbi dicitur magistraliter tria esse necessaria ad hoc, vt hęc interrogatio fiat, an sit hęres, & pro qua quota. Primo ꝙ actio proponenda sit personalis. Secundo, ꝙ petendum per eam sit certum; secus autem si incertum, cuius nomine cõtra singulos datur actio insolidum, tunc enim non est opus interrogatione illa, pro qua parte sit hæres, licet illa an sit hæres, sit necessaria. ff. de verb. obl. l. in exequutione. §. secundo &. ff. fam. hercis. l. hæredes. §. an ea. Tertiò, ꝙ actio sit hæreditaria, secus in ea, quę in aliquẽ ex facto suo proponitur. ff. fam. hercis. l. inter cohęredes. §. si quis stipulatus, &. ff. de nego. gestis. l. si ex suo contractu. Interrogatum accipere debemus, non solum si a Prætore, sed si ab aduersario. l. si sine. ff. eod. & hinc recitabis. l. ii. de interrog. act. ex qua apparet, ꝙ principaliter habuit respectum Prætor in sanciendo edictũ suũ ad hunc casum particulariter, Inquit nãq; Edictum, de interrogationibus, Ideo Prætor præposuit, quia sciebat difficile esse ei, qui hęredem, bonorũve possessorem cõuenit probare aliquẽ esse hęredem, bonorũve possessorem, et quia plerunq; difficilis est probatio aditæ hęreditatis, voluit Prętor astringere eum, qui conuenitur in iudicio ex sua responsione, vt vel confitendo, vel mentiendo, sese oneret simul etiã portionis, pro qua quisq; hęres extiterit, ex interrogatione certioretur.

b ¶ Infra terminum. Hoc est, quod dicit text. in. l. qui interrogatur. ff. de interrog. actio. ubi dicitur, tempus ad deliberandum a Iudice impetrare debet, quia si perperam confessus fuerit, incommodo efficietur. Et quia sicut interest defunctorum, vt hęredes habeant, interest etiam viuentiũ, vt non præcipitẽtur, quã diu iuste deliberant.

c ¶ Contra hęredẽ. Interdum interrogatus quis, an hęres sit, non cogitur respondere, vt puta, si controuersiam hęreditatis ab aliquo patitur, & ita Diuus Hadrianus cõstituit, inquit tex. in. l. & quia. §. i. de interrog. act. et subiũgitur, ne aut negando se hęredẽ, pręiudicet sibi, aut dicendo se hęredem, illigetur ẽt ablata sibi hęreditate.

d ¶ Procuratoris. De quo casu habetur in gl. in. l. si defensor in princi. ff. de interrog. act. vbi dicitur, ꝙ potest a domino contrarium probari, quod etiam supra dictum fuit in. §. Item statuimus, qđ dictum etiam glossat verba huius text. nostri sic simpliciter loquentis.

e ¶ In exequutione. Hoc est generale, ꝙ omnis exceptio, quę non detegit iniquitatem sententię, potest opponi etiã post sententiam, etiam in ipsa exequutione Barto. in l. i. C. de iuris, & fac. ign. post alios doc. Lanfranc. in c. quoniam contra, in verbo, recusationes, extra de prob. Barto. in. l. ex diuerso. §. fin. ff. solu. matr. Bal. in. l. ab exequutore. C. quorum appell. non recipiantur.

f ¶ Illam causam. Vides ergo differentiam inter responsionem principalis, quia nocet sibi quo ad omnes. l. pro hęrede in princ. ff. de acquir. hęre. & responsionẽ fictã, vel illã, quæ fit per procuratorem, quia nocet tãtum quo ad illã causam. Ita etiam dicit Cæpola,

pendente[a] dicto iudicio, si tempora id conficiendi non fuerint elapsa, & pendente dilatione inuentarii conficiendi procedatur nihilominus in causa contra talem heredem, non obstante dilatione prædicta. ❡ Si autem ipse interrogatus responderit se non esse hæredem, & postea per ipsum agētem probatum[b] fuerit ipsum hæredem esse, tūc ipse respondens ipso iure & facto incidat pœnam dimidiæ quantitatis, seu summæ petitæ parti agenti applicandam. ❡ Præterea[c] Statuimus[d] quòd nulla quæstio præiudicialis ad aliam iā motam tempore propositionis dictæ talis præiudicialis, ita quod ea proposita in causa tali mota interim procedi non possit, neque aliquo modo proponi per modum principalis petitionis coram eodem iudice, uel alio, post citationem factam super petitione, seu quæstione, uel causa, cui præiudicare diceretur, per quam impediatur, uel differatur cognitio, uel terminatio dictæ causæ, uel quæstionis, cui præiudicare

caut. ccxiiii. vers. potest alio modo, vbi dictū primum limitat nō procedere si filius se abstinuisset, vel extraneus repudiasset per prius, deinde confiteretur se hæredem, quoniam intelligitur tantum sibi præiudicasse quo ad illam causam, text. est, qui intelligi ita debet secundum gl. in. l. fi. ff. de interrog. act.

a ¶ Pendente. Hoc videtur esse contra tex. l. fin. §. donec. C. de iure delib. vbi pendente tempore ad conficiendum inuentarium, non potest procedi per creditorem contra ipsum heredem: sed potest dici secundū aliquos, ꝙ hic ideo quia agitur de reali: sed non placet, quia hic agitur de actione personali cōtra hæredes, vt supra declaraui, ideo est alia responsio, vt hoc sit propter contumaciam respondere recusantis, cui satis fauetur, ꝙ exceptio inuētarij reseruatur, & potestas etiam conficiēdi infra dilationem a iure concessam.

b ¶ Probatum. Quomodo probatur quem esse heredem habetur in. l. i. C. de repu. hære. in. l. nō hoc. C. vnde legi. in. l. gerit. ff. de acquir. hæred. per Bar. & scrib.

c ¶ Pręterea. Hanc partē intelligo ego, quādo intentantur iudicia ista a diuersis, non quando ab vno, & eodem agente, quod patet per exceptionem, quæ subiungitur, quia exceptio declarat regulam, in quibus casibus procedat. l. nam ꝙ liquide. ff. de penu. leg. Si ergo ab vno, & eodē, tunc stabimus iuris cōmunis dispositioni, habetur in. l. edita in materia cumulationis. C. de eden.

d ¶ Statuimus. Ad euidentiam scias, ꝙ actio dicitur pręiudicialis pluribus modis, in qua materia doct. narrant, ꝙ Iacob. Butrig. & Nic. de Neapo. in. §. præiudiciales Inst. de actio. tenent, ꝙ quatuor modis, Ioan. Fabr. ibi. ii. col. dicit, ꝙ tribus modis, aliter dicit glo. not. in. l. per minorem, & est glo. vnica, & ibi Bart. ff. de iudiciis, & ego sequor Barto. theoricam in. l. fundum col. ii. ver. & debes scire. ff. de excep. ꝙ causę pręiudiciales dicuntur tribus modis, vno modo illæ actiones pręiudiciales in rem, quando agitur de statu alicuius, de quibus loquitur Inst. de actio. §. pręiudiciales, & l. i. §. per hanc de rei vend. et ideo dicūtur præiudiciales, quia in eis vertitur magnum pręiudicium status hominis. Item etiam quia est apta pręiudicare in aliis causis, quia faciunt quandoq; quem inhabilem ad iudiciū, & de istis pręiudicialibus loquitur. l. ordinata. ff. de lib. causa. Secundo dicuntur pręiudiciales ratione autoritatis, & pręeminentię, & istud contingit altero de duobus modis, vno modo in causis se inuicem nullo modo contingentibus, vt in. l. vltima. C. de ord. iudic. quia causa ciuilis nullo modo contingit criminalē, sed solum est pręeminētia in criminali, vt d. l. per minorem secundum vnā lecturam. ff. de iudi. alio modo in causis se inuicē contingentibus propter quale quale pręiudiciū, vt est in petitione hęreditatis iuxta. l. fin. C. de petit. hęred. nam petitio hęreditatis non habet cōtingentiam cum aliis causis particularibus quo ad plenum pręiudiciū, ita vt sententia absolutoria lata in ea, faciat plenū pręiudiciū in aliis. s. vt pariat excep. rei iud. sicut fit i causa legis fundi de excep. sed parit quale quale. l. siquis litem. ff. de excep. iuncta. l. si quis libertatem. ff. de peti. hęred. vbi Bart. Ratione tamen huius qualis qualis præiudicii pendente isto iudicio vniuersali iudicia particularia differuntur. Et quia ista causa petitionis hęreditatis, quę centumuiralis dicitur iuxta. l. fi. C. de petit. hęred. dicitur esse maior ratione autoritatis, & nobilitatis, eo ꝙ inducta sit a senatoribus, qui erant centum numero propterea ratione huius nobilitatis assumpsit sibi dictū priuilegium. Tertium genus est ratione contingentiæ solummodo, vt est, quando causę sic se cōtingunt, ꝙ sententia lata in una, facit pręiudiciū in alia, & parit exceptionem rei iudicatę, quod est, quando vna causa est principalis, & alia accessoria, Et effectus est omnium pręiudicialium, ꝙ interim alię silent, vel motę, vel monendę, qui effectus cessat, & tollitur per statutum nostrum, imo quęlibet causa prius mota dicitur esse pręiudicialis ad seq. sui natura pręiudicialem, quātum est, vt per modum actionis non possint proponi,

diceretur sed solum per modum exceptionis [a] proponi debeat coram codē iudice, uel alio ad quem [b] causa primæ petitionis, seu cognitio eius deuoluere tur: & coram illo Notario, qui scribere debuerit acta causa supradictæ, & in ea, & super ea procedatur, ita q; principalis causa infra sua tempora ualeat terminari. Et nihilominus procedatur in dicta causa principali, [c] non obstante [d] q; talis præiudicialis de iure per uiā exceptionis proponi non possit. ¶ Item Dicimus q; ubicunq; pars [e] citata fuerit, uel citari debuerit [f] ad sententiam diffinitiuam, uel quæ sapiat eius naturam, seu interlocutoriam [g] audiēdam s

poni; adeo vt licet de iure, quando duæ causæ inuicem præiudiciales propositę a diuersis idest vna ab actore, altera a reo possunt simul tractari, quando sunt paris potentiæ iuxta doctr. Barto. in.l.si inter te, & me. ff. de excep. rei iudi. aliud est dicendum vigore huius statuti per argumentum a fortiori, si causa alias debilior facit silere sequentē, aliàs præiudicialem, multo fortius silebit ęqualis. Et profecto istud statutum est magnum in hoc, & nescio bene videre rationē, nisi quia quædam præsumptio oriatur aduersus reum conuentum, qui nō prius mouerit. q. istā, vt colligitur ex constit. regni infra alleganda. ij. colu. tamen dubia est, qa plures casus sunt, in quibus prouocato parcitur, vt per Lucam de penna in.l. errat. C. de castren. pecul. milit. versic. quinto quæritur libro duodecimo. Vide omnino Rober. Maran. in suo aureo Specu. in. xix. distin. quartæ partis, vbi ponit. xv. modos, quibus ipsa. q. dicitur præiudicialis ad aliam, & Afflic. in constit. regni incip. Si ciuiliter agens, quę est, Rub. xx. lib. iii. in. vi. not. vbi refert idem ius vigere in regno, ex quo multa iura corriguntur, quę enumerat ibi, quę omnino sunt videnda pro magna declaratione huius statuti nostri.

a ¶ Exceptionis. Aduerte latius, q; omnis exceptio dilatoria, dicitur exceptio pręiudicialis respectu processus causæ principalis, quia interim exceptio illa est discurienda, et si Iudex super vtraq; procederet faceret processum nullum c. exhibita de iudi. & idem in peremptoriis priuilegiatis. i. illis, quę opponi possunt ad processum, de quibus in cap. i. de litis contest. lib. vi. Exceptio autē peremptoria proprie est pręiudicialis duntaxat ad merita, vnde debet simul cognosci cū principali, licet sufficiat pronuntiare super principali c. i. de ordi. cognit. vbi not. & de istis nō loquitur statutum, & hoc est, quod dicit Abb. in cap. tuam col. si. de ord. cogn. vocans pręiudiciales respectu processus, & pręiudiciales respectu intentionis, exemplū. Si me accusas, ego excipio, q; es seruus meus, vt per ipsum latius. Item aduerte, quia exceptio respiciens iurisdictionem Iudicis est pręiudicialis ad causam moram, & nisi prius discutiatur, processus est ipso iure nullus, qa oportet, q; Iudex sciat fundamentum suę iurisdictionis, Bart. in. l. multum interest colum. ii. ff. de cond. & demonstr. dum allegat. l. quęro. ff. de eo, qui pro tutore. Bal. meminit in cons. cclxxv. Statuto ciuitatis Veronę lib. v. Aymo. consil. lxxix. nume. 7.

b ¶ Ad quem. Scilicet per modum appellationis, vel recusationis, dummodo idem sit Iudex super prima petitione, nam exceptio est actionis exclusio. l. i. de excep. propterea coram eodem Iudice pręponenda est, ne continentia iudicij dirrumpantur ad. l. nulli. C. de iudi. Est verum, q; aliquā do veritas exceptionis debeat propter sui materiā tractari coram alio Iudice, puta si excipitur corā layco contra actorē agētem petitione hęreditatis, de illegitimatiōe matrimonij, iuxta ca. tuam de ordi. cogni. & ibi not. et ibi dicitur, q; Iudex ecclesiasticus mittere debet inhibitoriam Iudici seculari, ne procedat in causa, vide Lapum alleg. lxiii. & sic restringi debet statutum nostrum.

c ¶ Principali. Aliqui credunt q; corrupte sic legatur; sed vellet dicere pręiudiciali, tamen in archiuo legitur prout hic iacet. Adde hic, q; fallit iste tex. quia potest proponi etiam causa erroris, quę est pręiudicialis ad iam propositam, & ea causa intentata interim stat in suspenso principalis, ita text. in statuto de appell. §. & q; etiam dictis diebus, &c.

d ¶ Non obstante. Equidem regula est, q; ea, quę possunt proponi per modum actionis, a fortiori per modum exceptionis. l. inuitus. §. cui damus de reg. iuris, Regula qui ad agendum de regu. iu. in. vi. Aliquando tamen alicui datur petitio, cui non datur exceptio, vt quando. s. tendunt ad diuersos effectus, ut in ca. debitores de iu. iur. et c. inter dilectos, vbi Host. & Abb. de excess. prę lat.

e ¶ Pars. Siue actor, siue reus, in hoc. n. statutum nullam facit differentiam, licet aliquibus casibus de iure communi sit facta, vt patet in auth. Qui semel. C. quomodo, & quando Iudex, vbi etiam lite non contestata potest perueniri ad diffinitiuā contra actorem absentem, sed non sic contra reū, vt bene declarat Pau. castr. in. l. & post edictum, §. i. ff. de iudi.

f ¶ Citari debuerit. Regula est, q; ad diffinitiuam audiendam pars est citanda. l. de vnoquoq; de re iud. fallentię autem ponuntur ibi ab Alex. & latius per mod. Bono. vbi videndum est, & per Fel. in cap. cum olim de re iudi.

g ¶ Seu interloquutoriam. Fuit aliquando disputatio, an ad sentētiam interloquutoriam debuisset pars citari, de quo per Innoc. in cap. auditis de procur. vbi contrarium videtur tenere, & per eā-

dem

& pars citata in termino citationis cõparuerit, & ſteterit eo præſente in termino pro quo fuerit pars citata ad ſententiam audiẽdam immediate feratur[a] ſententia. ❡ Si uero non comparuerit, tunc ferri poſsit in limine termini[b] trãſeuntis pro quo pars citata fuerit, uel poſtea[c] ſecundum formam Statutorũ noſtrorum, niſi ultra illam diem ſuperesset de inſtantia, quo caſu ſeruetur quod ſupra ſtatutum eſt de inſtantia, infra quam[d] poſsit ferri ſententia.

❡ Declarãtes, quod ubi partes præſentes[e] in judicio fuerint, admonitio[f] uel citatio non requiratur, ſi eis præſentibus ſententia lata reperiatur, uel alius actus fieret, ad quem aliàs citatio requireretur. ❡ Adiicientes quod in cauſis,

dem Innoc. in ca. quærelam de elect. & in cap. ad petitionem de accuſat. per Bart. in. l. nec quicq̃. §. vbi decretum de off. proconſ. & leg. & in. l. conſentaneum. C. quomodo, & quando Iudex, & in l. quod iuſsit de re iud. vbi Alexan. num. 35. poſt Bart. dicit ꝙ doct. cõmuniter concludũt, ꝙ ſi eſt interloquutoria, ex qua nó infertur prȩiudiciũ, vel ſi infertur, eſt ſatis modicum, non requiritur partis citatio. l. ſed & interpellatur. §. arbiter, & ibi not. ff. de arbit. verbi gratia in decernenda citatione, quæ eſt interloquutoria quȩdam, & dicit Angel. in d. l. de vnoquoq;, ꝙ eſt melior tex. de corpore iuris in. l. ille a quo in princ. ff. ad trebellia. Sed ſi tractatur de prȩiudicio cõſiderabili, requiritur citatio. l. a ꝓcedente. C. de dilat. iuncta. l. in cauſæ. §. cauſæ cognitio. ff. de mino. l. nam ita diuus de adoptio. ca. intra quatuor de maio. & obedien.

a ¶ Feratur. Per hoc verbum intendit ſtatutũ imponere neceſsitatem Iudici ferendi ſententiã, ad differentiam verſi. ſequen. & intelligo ego iſtum verſiculum generaliter, ſiue pars citari faciens ſit præſens, ſiue non venerit, ſeu contumax fuerit, quia ita arctat citatio citari faciẽtem, ſicut ipſum citatum, vt not. Pau. caſt. in. l. & poſt edictũ verſi. ꝙ ſi is. ff. de iudi. Et nota, ꝙ non poſſet hoc caſu benignitas iudicantis gratiam facere, prorogãdo ſententiam in alterum diem iuxta c. conſuluit de offic. deleg. quia viſa eſt maior contumacia citantis, quàm citati.

b ¶ Termini. Hic approbatur communis opi. gloſſȩ, & doc. de qua Inſt. de verb. oblig. §. omnis, vbi quæritur, an poſsit Iudex illa die termini ferre ſententiam, & quando, & deciditur, ꝙ eadẽ die. Alij dicebant, ꝙ tota illa dies debet cedere ad cõmodum citati, vide latiſsime per Specu. in titu. de ſenten. & quȩ ipſam ſequuntur. §. iuxta verſic. quid ergo, &c. vbi dicunt ferri debere in fine termini prope veſperas, vel in ipſis veſperis, non autem de nocte, propter. §. ſedebunt in authent. de iudicibus.

c ¶ Vel poſtea. Credo ꝙ debeat intelligi de die ſequenti, vbi dies fuit præſtituta in citatione, vel de ſeq. hora, vbi de hora facta fuiſſet mentio, iuxta c. conſuluit de offic. delegati. Loquor ſi volumus aliam citationem non requiri, nam ſi differretur prolatio ſententiæ vltra diem ſequentem, ſecundum magis communem opin. eſſet opus noua citatione, vt plene per Ant. de Butr. ibi, & late etiam per Alexan. in. l. ſi finita. §. Iulia. nu. 48. ff. de dam. infec. vbi etiam ponit limitationes ad d. c. conſuluit, quia non eſt ſemper uerum, ꝙ Iudex poſsit differre ſentẽtiam in aliam diem pro commoditate rei cõuenti, ſed aliquando tenetur protinus ſententiare, & ſupra tetigi in gloſ. feratur.

d ¶ Infra quam. Hoc igitur caſu non aſtringitur Iudex ad ferendam ſententiam in termino citationis, ſed poteſt differre, ſed videtur cõtra tex. in. l. properandum. §. 1. C. de iudiciis iuncta opi. Placen. approbata, quæ eſt, ꝙ Iudex ſiue abſente actore, ſiue reo, non põt ferre ſentẽtiam, niſi prope finem triennij. i. per ſex menſes, hic aũt datur electio iudici; Sed modo quȩritur, nunquid Iudice differente ſententiã, debeat pars iterum citari, hæc eſt diſputatio difficilis, Bal. & Saly. in. l. cũ non eo die. C. quando prouocare non eſt neceſſe, tenent, ꝙ non, quia poſtq̃ fuit ſemel in mora, ſemper cenſetur eſſe in mora. l. mora, vbi gloſ. in ver. repetendi. C. de vſuris, quæ fuit opin. Hoſti. vt Alex. refert late in. l. ſi finita. §. Iulianus nu. 47. & ſeq. de dam. inf. vbi concludit communẽ opi. eſſe cõtra iſtos, & ꝙ requiritur noua citatio, aliàs ſententia diceretur lata ſine citatione. l. fi. §. fi. ff. ꝙ vi, aut clam, in ratione ſui, & in d. l. cum non eo die, præterq̃ ſi altera die ſeq. ex poteſtate permiſſa Iudici iuxta d. c. conſuluit de officio deleg. differret, & non vltra.

e ¶ Prȩſentes. Hic approbatur opi. Ang. & Imol. in. l. de vnoquoq;. ff. de re iudi. per illũ text. poſt Specu. in titu. de libel. concep. §. ſequitur verſic. item dicunt quidam, & Ioan. And. in cap. fin: de elec. in nouella, quicquid voluerit Bart. in. l. i. ff. de in ius voc. & in. l. furioſo de re iudi. vide larã diſp. per Marian. tracta. de citatio. articu. v. q. xvi. num. 21.

f ¶ Admonitio. Fit iſta a Iudice oretenus in faciẽ litigantium, quȩ habet vim peremptorii. l. ceſſante. C. quomodo, & quando Iudex, vbi glo. in fin. expoſitione, vbi dicitur, ꝙ uere contumax eſt, qui non comparuit, & glo. in c. conſuluit, in verbo terminum, de off. deleg. & in c. ii. de teſti. vbi Abbas, aliàs requireretur, vel edictum perẽptorium cum ea forma, de qua in. l. ad peremptorium,

rium, de iudi. seu tres denũtiationes iuxta. l. tres denunciationes. C. quomodo, & quando Iudex, vel saltem vnica citatio cum verbo, & peremptorie iuxta tex. in. l. nónunquã de iud. vel ꝙ Iudex comminetur se processurum ad sententiam, & sic vides, quãtam vim habet monitio Iudicis, habetur late per Lanfranc. in c. qm̃ cõtra in ver. citationes nu. viii. de ꝓb. adde p̃dicta his, quę dicta sunt in statuto, de iure red. dẽ. in cauſ. §. fin. in glo. Monitio.

a ¶ Mercedum. Id est cuiuscunq; mercedis; licet aliqui restringãt ad mercedem equorum, vel aliorum animalium. Reseruo declarationem infra in prouisione Ange. tit. de feriis. §. volumus, vbi multæ aliæ similes causę enumerantur, quæ hic non sunt expressæ, vide, quæ dicam infra in glo. salarium.

b ¶ Cibi & potus. Idest alimentorum, quia tota causa alimentorum est priuilegiatissima in hoc l. ii. ff. de feriis, & in aliis, vt Barto. enumerat in. l. mella in princ. ff. de ali. & cib. lega. notum autẽ est, ꝑ multo plura veniũt verbo alimentorũ, quàm cibi, & potus. l. alimentis. ff. de ali. & cib. leg. ꝑ Alex. in. l. si cum dotem. §. sin autem. ff. solu. mat. & per Mod. in. l. verbo victus de uerb. signi.

& quæstionibus mercedum, [a] equorũ, & aliorum animalium, & omnium hominum carceratorum quacũq; de causa agentium, uel conuentorum, & armorum, cibi, & potus [b] cuiuscunq; quãtitatis, uel extimationis existant, & in quibuscunq; causis quantitatis uiginti quinq; [c] librarum bononenorum, uel ab inde infra procedi possit omni tempore, [d] Et instantiæ durent, & durare possint, duntaxat spacio uiginti dierum [e] continuorum. ¶ Quæ instantiæ [f] uiginti dierum continuorum incipiãt a die contradictionis seu responsionis factæ petitioni, si responsum uel contradictum fuerit infra dilationem ipsi reo ordinatam ad respondendum petitioni, si ordinata fuerit, & si non fuerit responsum, uel contradictum, tunc a die elapsæ dilationis datæ reo ad respondẽdum petitioni actoris: Et si terminatæ non fuerint infra dictum tempus nihilominus possint, & ualeant terminari ex eisdem actis infra sex dies [g] utiles, [h] quo ad causam proxime subsequentes: quibus elapsis instãtiæ dictæ causæ sint peremptæ, & reus absoluatur ab obser-

hæc intelligentia, quantum est ad ferias in honorem Dei; attento ꝙ supra in. §. causæ uero, dicitur, ꝙ non computantur tempora feriarum in causis à vigintiquinq; libr. infra. ideo quia temporibus illis non potest procedi, de quibus hic, pariter loquitur, ergo una pars legis aliam determinat ęqualiter. l. iã hoc iure de uulg. & pup. sed uide infra in d. extrauag. D. Ang. §. ac etiam, & ibi dicam.

e ¶ Viginti dierũ. Caue, hic enim aperte dicitur, ꝙ causę carceratorũ sunt etiam conclusæ sub hac instantia. xx. dierum. At cõtrarium uidetur in statuto de arbi. domini potesta. §. & quia, sed respõdeo, ꝙ non debet intelligi relatio facta ad carceratos, sed ad oẽs alios, vt statim infra dicãd aliud propositum.

f ¶ Quæ instantiæ. Repetit hic multa superflua; quę dicta fuerunt supra eodem statuto. §. quę tẽpora.

g ¶ Sex dies. Caue, quia si indistinctè itelligamus hoc tẽpus referri etiam ad causas. xxv. lib. certe contrariaretur statutum supra. §. & si dictæ causę, &c. vbi decisorii dies sũt quatuor, hic autem dicũtur sex, ideo timore contrarietatis dico duntaxat referendum hoc ad alias quęstiones, seu alios casus supra enumeratos, non ad istum, & facit in simil. quia relatio non fit simpliciter, quãdo ageretur de correctione iurium Abb. in cap. ecclesia uestra per illum tex. de elect. & l. nauta, cau po. §. fi. in verſ. quacunq;. ff. nautę, caupo. cum similib. hodie nouis prouisionibus Rotę cautũ est, vt non seruetur instantia, sed procedatur per dilationes tres duntaxat arbitrio cognitoris.

c ¶ Vigintiquinq;. Correctũ videtur in hac parte hoc statutum, vt patet in d. extrauaganti D. Angeli. §. volumus.

d ¶ Omni tempore. Scilicet etiam feriato, An debeat intelligi de feriato etiam in honorẽ Dei per eam regulam, quam ponit Barto. in. l. i. §. nũtiatio col. ii. verſ. venio ad quædam. ff. de nou. oper. nuntiat. quæ est, ꝙ vbi signum uniuersale refertur ad uerbum temporis futuri, & continet actus iam concessi extensionem, nullam recipit limitationem de habilitate, ita intelligit illum tex. dicentem omnibus diebus nuntiari potest, & uideatur c. finale de feriis, ubi ponitur regula quædam, ꝙ vbi pietas, uel necessitas suadet, expediẽda est causa etiam diebus feriatis in honorẽ Dei; & istæ duæ causæ possunt adaptari ad casus hic enumeratos; sed certe nullo modo potest stare

h ¶ Vtiles. Intelligo utiles detractis feriatis in honorem Dei, qui enim superfunt, dicuntur utiles, quo ad causam, id est, quo ad qualitatem causæ, quia ea est qualitas, ut expediri possit diebus feriatis ob necessitatem hominum, sed per prouisionem d. Benedicti masti. infra in capite, ubi agitur de diebus probatoriis, correctum est, ut debeant esse iuridici, & fessorij, sicut in maioribus. i. detractis omnibus feriis.

¶ Elegerit.

uatione iudicii, & actor in expensis cõdemnetur. ❡ Et quod dictum est supra de causis carceratorum, locum habeat, & debeat obseruari, ubi carceratus, uel qui pro eo comparuerit elegerit [a] in sua causa procedi, & fieri secundum formam statuti de causis uiduarum, & carceratorum, quam electionẽ facere teneatur ipse carcerat⁹, uel alius pro eo ueniẽs legitime infra octo dies a die porrectæ petitionis, & nõ postea,

❡ Item Statuimus quod quæstiones & causæ quantitatis, & æstimationis quadraginta [b] solidorum bononenorum, & ab inde supra, usq; ad centum solidos bononenorum decidi posſint, & debeant per sacramentũ, & præsumptiones, [c] & indicia arbitrio [d] iudicantis. Si uero fuerint quantitatis quadraginta solidorum bononenorum, & ab inde infra, decidi posſint per solum sacramentum [e] arbitrio iudicantis.

❡ Mandantes quod aliquis occasione mercedis, uel seruitii præstiti, uel præ-

a ¶ Elegerit. Nota modificationem istam, quę videtur fortasſis applicanda ad omnes alias miserabiles personas ibi enumeratas, quia non apparer ratio diuersitatis, cogitabis.

b ¶ Quadraginta. Nota ergo hic quatuor genera causarum distincta, et hoc factum est, vt minus relinquatur in arbitriũ iudicantis, scilicet quæ sint paruæ, quæ magnæ, inspecta qualitate personarum, & qualitate litiũ Bartol. in.l.admonendi colum. 14. de iure iurã. Iaſ. late ibi num. 272. cũ seq. ita etiam dicit Bald. in authẽt. nisi breuiores. C. de sent. & interloquu. om. iud. & refert Aristotelem dicentem oportere leges rite positas esse, & pauca committi iudicantis arbitrio, hoc tamẽ est dictu facilius q̃ facto, quia imposſibile est ita omnia diligenter rimari, quin ẽt multa omittãtur l. nõ põt. ff. de legi. Vide multa p Tiraq. in rep. l. si vnquam in verbo bona, de reuo. donat. & per Afflic. in titu. ex quib. caus. feu. amitt. nu. 23. & per Ripam in.l. si insulam nume. 35. ff. de verbo. obliga. vbi quid si male arbitrabitur, &c.

c ¶ Præsumptiones. Pręsumptio ab indicio differt, tanq̃ maius a minore, minus nanq; est indicium, vt declarat Bart. in l. admonendi de iure iur. colum. iiii. & minus est vtrũq;, q̃ semiplena probatio Bal. late in.l. ea quidem. C. de accusat. colum. ij. Et nota, ꝙ magna est altercatio inter docto. quando sit deferendum iuramentum alicui ob defectum probationis, an sit necesse, ꝙ saltem semiplene probasset, an autem sufficiat indicium quale quale. et verior videtur illa opinio, ꝙ debuit saltem probasse semiplene, vt Iaſ. latisſime disputando concludit in repet. d. l. admonendi num. 85. vbi Bart. col. fi. versic. his pręmisſis glo. etiam not. in.l. 3. §. i. in verbo leuior. ff. de mino. quæ dicit, ego non darem tale sacramentum offerenti talem pręsumptionem, scilicet leuem; licet alię probationes deficerent, ita etiam Ang. in auth. de nup. in fi. & debet non solum esse semiplena, sed verisimilis Bald. in.l. 1. colum. 2. C. qui, & aduersus quos ver. itẽ ex hoc nota, hic autem secundum qualitatem causę cognoscis indicium sufficere arbitrio Iudicis tamẽ. Et hæc ad differentiam aliarum causarũ, in quibus regulariter propter semiplenam probationẽ defertur sacramentum. l. in bonæfidei. C. de iure iur. d. l. admonendi. ff. illo eo. tit. vbi not. & ponit ipse Iaſ. plures fall. nume. 271. cum pluribus seq.

d ¶ Arbitrio. Versatur & hoc arbitrium ex facultate etiam a iure cõcessa, vt videat, nunquid succumbens debeat condẽnari in expensis, quia quando proceditur ex pręsumptionibus, Iudex debet esse mitior secundum cõsiderata per Bar. notabiliter in auth. generaliter col. iii. vers. vi. opp. C. de epiſ. & cle. qđ dictum pro singu. refert Alex. cõs. 583. In causa, & lite, pen. col. vol. vi. Marsil. sing. 485. memini me alias Et hoc arbitrium est circa electionẽ, an vellit recurrere ad iuramentum, an ad alia remedia, non autem ex toto cui deferendum sit, et caue, quia non sumus in illa q. quando quæritur, si actor semiplene probasset, & reus nihil, cui sit deferendum iuramẽtum, in qua varię, & contrarię sunt opin. licet cõmunis sit, ꝙ deferendum sit actori, quem articulũ latisſime post alios prosequitur Iaſ. in. d. l. admonendi, videlicet in repe. num. 311. de iureiur. Vbi tertio loco ponit opi. communem, vt dixi, sed sumus in casu, quando actor nihil probasset, nec reus, & profecto data paritate personarum promptum est dicere, deferendum reo ex mente doct. per reg. l. fauorabiliores de reg. iur. et c. cum partium iura obscura, de reg. iur. in. vi. sicut etiam volunt docto. deferendũ reo, quando pro sua parte tantum probasset, quãtum actor, prout docuit Iaſ. in v. casu per eũ considerato, pro indubitabili & claro. Dixi data paritate personarum, quoniam si reus forte esset vilis, & actor persona honesta, arbitrio iudicantis deferri debet actori, & hoc videtur velle gloſ. in terminis in auth. de nup. d. §. nos autem uersic. Si vero pecunię, in verbo iureiur. quam vide, & ibi Ang. sub. §. si uero usufructus. Et notabis, ꝙ ubi deciditur per iuramentum, non debet altera pars condemnari in expensis litis Bal. in auth. generaliter col. iij. C. de epiſ. & cler.

e ¶ Sacramentum. Hoc est secundum terminos iu-

ris

standi per aliquem familiarem, uel baiulam, uel operarium diurnum[a] salarium,[b] uel mercedem sibi debitam petere non possit elapso anno[c] a die, quo discesserit a famulatu, uel opere, uel desierit esse baiula, si reus conuentus iurauerit[d] se satisfecisse, & in nullo teneri occasione prædicta. ¶ Declarantes etiā quod operæ præstitæ per famulum, famulam, seu mercenarium, uel Castaldionem, seu quęcunq;,[e] compēsentur cum expensis[f] factis dictis famulis, & personis. Et quod tales personæ[g] non possint[h] petere constitui sibi salarium, seu mercedem, nec dari, uel solui, nisi expresse fuerit conuentum, & tunc solum quod conuentum est peti,[i] & exi-

ris, scilicet vt in minimis, seu vbi agitur de modico præiudicio, standum est sacramento Bald. in. l. pręscriptione col. x. C. si contra ius, vel vtil. publ. allegatus a Iaso. in rep. l. admonendi nume. 118. de iureiur. mouetur Ias. per. l. thesaurus. ff. ad exhib. plures autem casus, in quibus stetur solo sacramento partis, ponit Iaso. ibidem nume. 507. post Romanū. Et caue, quia cum istud iuramētum deferatur legis autoritate, ministerio Iudicis deferri debebit ēt hęredi ad doctri. Roma. cons. 290.

a ¶ Diurnum. Hoc adiectiuum est, sed pōt dubitari, cui substantiuo sit adiectum, an superiori proximo. s. operarum, an subsequenti. s. salarium. Si enim refertur ad proximū superius, videtur, ꝙ debeat statutum intelligi. s. siue sit famulus ad annū, siue operarius diurnus, si autē referimus ad verbum sequens, erit sensus, ꝙ statutum loquatur duntaxat de salario diurno, nō autem si alia conuentione soluendum esset de mense in mensem, vel de anno in annum, quod magis placet, ne aliàs ita effuse intelligatur statutum.

b ¶ Salarium: Hic referas verba glo. in. l. i. §. ad nutritia. ff. de variis & extraord. cognit. quæ inquit, nutrices nutritia; aduocati salaria, doct. liberalium artium mercedem; profenetę philatrophia, accipiunt. Hoc autem statuto confunduntur significatus, & equidem salarium est nomen generale, pro stipendio, vel mercede, quā quis pro seruitio meritus est, secundum grāmaticos dicēte Plinio lib. 31. cap. vii. sal honoribus etiā, militiæq; interponitur, salariis inde dictis, Dictum salarium, ꝙ ita necessarium est, sicut homini sal, sine quo infatuatus est cibus, & eod. modo merces, quia a merendo dicta, & merces pro pensione ponitur rei locatæ, vel operarum. l. i. l. si merces. ff. locati. vide Budęū Latinitatis Gallicæ antistitem, in titulo de off. præf. prætorio, vbi vocari græce dicit trophia pro eo, quod nos Nutritia vocamus.

c ¶ Anno. Hic habes præscriptionem vnius anni tantum. In multis casibus a iure similiter habetur hæc annalis præscriptio, quos congerit Dy. vberius cæteris in tract. de præscrip. nume. 21. & hic ponas nonnullas limitationes, quas ponit Petrus a Duenas regula ccvi. & omnino hic apponas gl. Franci. mingon in consuet. ducatus Andegau. in. xv. parte, sub Rub. des hypotecques, articulo. cccccviii. incip. Merces ex artificio.

d ¶ Iurauerit. Hac præsupposita præsumptione, ꝙ non sit verissimile has pauperes personas distulisse tanto tempore petitionem mercedis. Item qualitas personę domini, ut honestior, item lapsus annalis metæ faciunt, vt omnino iuramentum deferēndum sit domino, non autem operario, quorum altero cessante essemus in terminis iuris communis, vt incumbat probatio allegante solutionem l. i. C. de probat.

e ¶ Seu quęcunq;. Scilicet alium similem prędictis. i. pręstātibus operas viles, quia si essent operę pretiosi artificii, vt pictorię, ridiculum esset, ꝙ pro cibariis tantum diceretur conductus argu. §. si in aliena tabula Inst. de re. diuisio. in cōtrariū multū vrget dictio, quęcūq; quę geminata ē, ad no. in c. in pñtia de ꝓb.

f ¶ Expensis. Idest alimentorum, quæ expensę cibariorum pertinent ad eum, qui vtendū acceperit, dicit text. formalis in. l. in rebus. §. possunt. ff. commodati, & l. item si serui. §. fi. ff. de ędil. edicto, vbi dicit, ꝙ expensas cibariorum emptor non imputabit, eo quia in seruitio fuit. l. si id quod. ff. de don. inter uir. & uxor. & cum viles sint operę, statuentes pręsumpserunt, ꝙ dictę expensę sufficiant pro mercede alio non conuēto, uidendum est Paul. cast. cons. 346. lib. ii.

g ¶ Tales personę. Scilicet enumeratę explicite, & implicite.

h ¶ Non possint. Hoc significat, ꝙ nō detur actio, neq; officiū Iudicis possint implorare, per quod officium succurritur pluribus pro salario petendo, & constituendo, vt habetur in. l. prima. ff de uariis, & extraord. cogni. ubi enumerantur artes, quarum professores possunt implorare officium huiusmodi, uideatur Spec. in titu. de salariis, & p Saly. in. l. aduersus. C. mandati. Fallit tamen, nisi dominus solitus esset conducere famulos cū mercede, & similiter famulus locare, ita Feder. de Senis cōs. 218. in fi. per bona iura, uide latius Alex. consulendo cons. cix. super eo &c. lib. vi.

i ¶ Peti. Scilicet si seruiuerint, nam si per eos steterit, uel etiam per casum fortuitum contingentē in personam illorum, non possunt consequi salarium, ita Bart. in. l. operę. ff. de usuf. lega. & in. l. si uno. §. item cum quidam. ff. locati col. 3. uer. sit mus expediti, licet Azo. & aliqui alij fuerint in contraria opi. s. ꝙ peti possit integrum salarium.

¶ Eligere.

gi possit, ut supra. ¶ Item Statuimus, Firmamus, & Ordinamus quod omnes, & singuli Iudices delegati, uel Cōmissarii, uel subdelegati, non commorantes, uel officium exercentes extra Ciuitatem Bononiæ, & iurisdictionem ordinariam non habentes, teneantur & debeant eligere[a] locum, in quo fieri debeant acta in causis, quæ corā eis uentilari contigerit in Palatio ueteri iuridico Ciuitatis Bononiæ ad dischū delegatorū. Quæ electio loci fieri debeat infra tres dies continuos a die citationis factæ de parte. Et acta alibi facta sint nulla ipso iure. Et si sententia aliqua ex talibus actis alibi factis sequeretur, sit nulla. Et electioni dictorum locorum, seu alterius eorum partes renuntiare[b] non possint tacite, uel expresse, saluis supra dispositis in Statuto posito sub Rubrica De iure reddendo. ¶ Præterea Statuimus, & Prouidemus, quod Capitanei Montanearum Comitatus Bononiæ, & Vicarii dicti comitatus, et cum delegatione non possint cognoscere de aliquibus causis Ciuilibus per dictos[c] Vicarios, qui de causis librarum decem, uel ab inde infra cognoscere, & eas diffinire[d] possint. ¶ Intendentes etiam Comitatinos nostros, & eos[e] cū quibus[f] causas per eos[g] agitari[h] contigerit in Ciuitate Bononiæ releuare[i] a sumptibus, dilationibus, & expensis, Decernimus quod si contingat aliquē citari facere aliquam personam habitā-

a ¶ Eligere. Vide ad propositam materiam tex. in l. si locus. ff. de iudi. vbi Pau. Cast. per illam .l. dicit. Si potestas delegauit aliquam causam doctori, ille debet ferre sententiam in palatio Potestatis, vbi solēt dari sententiæ per Potestates, & eius Iudices, & ita seruari Bononiæ. In mediis autem causę videtur, ꝙ possit sibi eligere locum honestum pro libito voluntatis, ad quem partes absq; incommodo possint accedere, & inspecta qualitate personæ illius, sed dicit Bald. ibi, ꝙ veritas est, Iudices delegatos nō habere locum determinatum, ideo vbiq; sedere possunt, intra tamen territorium delegantis, & hoc clarius dicit glos. in l. cum sententiam. C. de sent. & interloq. om. iu. vbi dicitur, ꝙ Iudices appellationis huius terræ possunt vbiq;, etiam in domibus propriis eligere locum, & ferre sententiam, & ad. l. si locus respondetur locum solitū censeri ubiq;, modo sit honestus, meo tamen iudicio multum restringitur lex illa, sed standum esset commu. opi. quam dicit Alberi. esse illā quā dixi, sopita tamen est cōtrouersia per hoc statutū nostrum, & prudentissime.

b ¶ Renuntiare. De iure autem videtur hoc esse permissum, vt habetur per Bart. & scrib. in d. l. penul. de iust. & iure, vbi loquitur etiam in ordinariis Iudicibus, tamen hæc honestior prouisio est inducta pro maiori autoritate iurisdictionis.

c ¶ Per dictos. Hæc duo verba non possunt recte construi cum pręcedentibus.

d ¶ Diffinire. Cognitio cui committitur, is nō potest diffinire, nisi expresse fiat mentio de diffinitione, vt late habetur per Bar. in .l. a Diuo Pio in princ. colum. 2. ff. de re iudi. licet non careat contradictoribus, vt potes videre etiam per Fely. in cap. super quæstionum de offic. deleg. per doc. in d. l. i. ff. de iurisd. om. iud. vbi Ias. sed communis opin. est cum Bart. ideo caute statuentes vtrunq; coniunxerunt.

e ¶ Eos. Scilicet actores ciues.

f ¶ Cum quibus. Scilicet actoribus.

g ¶ Per eos. s. Colonos.

h ¶ Agitari. Id est tractari, est enim commune verbum, tam ad actorem, q̄ reum cap. i. de seq. poss. & fructuum.

i ¶ Releuare. Idem procemiū est fere infra de appellatio. §. insuper, prærterquàm ꝙ nihil dicitur ibi de dilationibus, quæ (vt mihi videtur) potius sunt fauorabiles reo, & damnosę actori, cum notum sit illud, Reorū est fugere. l. properandū. §. i. C. de iud. c. uenerabilis de iud. not. gl. in c. cupiētes de elect. in. vi. sed & in aliis profecto effectus huiusmodi permissę citationis est ad fauorem actorum, magis q̄ reorū, vt patet per uerba Ioann. Andr. in addi. ad Specu. §. uiso, uers. item licet, de citat. ubi dicit, ꝙ simpliciter intelligere, ꝙ possit quis citari ad totā causam, nimis sonat in absurdū, summa enim est iniquitas, si Iudices sic citādo ad totam causam, possent ex una contumacia partibus tantum inferre dispendium, vt principale simul cum appellationis remedio illis periret, quoniam secundum eum contumacia in non ueniendo, quę faceret ualere sententiam, pariter illis tolleret beneficium appellandi, & ideo dicit Ioan. And. ꝙ prędicta citatio procedit, quādo fieret ex loco remoto a iudicio, sicut & quandoq; fit a iure cap. i. et c. cupientes de elect. in. vi. hoc enim casu, quia difficilimū esset actori pro singulis actibus ad locum distantem mittere pro citatione, ideo permittitur dicta citatio, secus vbi causa agitatur inter habitātes, ita ꝙ pars de facili

posset

posset citari ad singulos actus. Bar. etiam in extrauaganti ad reprimendum, in verbo per edictum. Maria. Soc. in tract. de citationib. arti. xx. num. 4. verbis igitur applaudent statuentes comitatinis, re aũt onerant illos, potiusq̃ exonerent.

conditione causæ, vel personæ, vel temporis, & ita ordinem edictorum, & compẽdium moderari, sed certe hoc modo daretur arbitrium Iudici, verũ si ita esset, non procederet tex. istius statuti, dum vnam tantum præcise exigit citationẽ cum peremptorio, non ergo Iudex poterit transgredi ad alias citationes. Vnde ego facio punctum ante illa verba, secundum formam iuris, & refero illa ad sequentia, vel possunt etiam referri ad præcedẽtia, & velint innuere, ꝙ sit tamen cum termino congruenti, vt caueat Iudex, ne sit nimis breuis terminus, aliàs posset appellari, vt no. in cap. i. de dilation. per Abb. in vlt. not. & in cap. fi. num. vij. vbi dicit, ꝙ si in causa ardua terminus citatorius, & perẽptorius est ita breuis, ꝙ licet posit comparere, non potest tamẽ peritos congrere, & deliberare, vel ad cõsulendum illos, quorum consilium arduitas causæ requirit, ut quia causa aliqualiter eos tangat, & possunt de negotio informare, poterit appellare. Erit igitur forma secundum Pau. castr. iuxta stilum com. vt quis citetur, puta ꝙ infra. xii. dies compareat, quorum quatuor assignet pro primo, quatuor pro secundo, & alios pro tertio, & peremptorio termino, sed nõ aperit Pau. cast. totam formam, scilicet ad quid faciendum, prout statutum hoc vult; propterea supple, vt veniat citanis per se, vel procuratorem instructum, super re in iudicium deducta, ad respondendum libello, & litem contestandum, & ad alia omnia peragenda, quæ necessaria decisioni negotij Iudici videbuntur; & singulis diebus, & horis iuridicis interueniat, prout hęc colligi possunt ex cap. fin. infra de dolo, & contumacia, & Bart. in extrauag. ad reprim. in verbo per edictum, vers. quidam autem &c. Et caue, quia vidẽtur sentire statuentes, ꝙ hanc formam peremptorii obseruare non posint Iudices aduersus præsentes in Ciuitate, vel alibi ad arbitrium eorum, & idem esse de iure, sentit glo. in cap. fi. de dilat. quam ibi Abb. reprehendit ex his, quæ posuit in cap. i. illo eod. tit. dicendo, ꝙ peremptorium habens competentia interualla, regulariter comparatur trinæ citationi. l. contumacia. ff. de re iudi. l. tres denuntiationes. C. quomodo, & quando Iudex, & cap. de illicita. 24. q. iij. Sed ego credo primum dictum verius attentis nostris statutis, vnum tamen est, ꝙ hic etiam specialitas esse videtur, vt valeat citatio ad totam causam, cum ad

tem[a] in Comitatu,[b] & districtu Bononiæ coram aliquo ius dicente in Ciuitate Bononiæ, quod sufficiat ipsi[c] Comitatino[d] mittere in scriptis citationẽ[e] continentem effectum petitionis[f] ab eo,[g] uel contra eum factæ, & ad quid, & ad cuius petitionem citatur cum perẽptorio, secundum iuris formam[h] semel personaliter inuento, & bis non inuento domui habitatiõis eius, uel alibi ubi citari debuerit secundum formam Statutorum Ciuitatis Bononiæ in præsentia duorum habitantium in Villa, seu terra habitationis citati, uel suæ familiæ, uel Villæ, seu contratæ eidem con-

a ¶ Habitãtem. Id est Comitannũ, de quo supra in procemio. §.

b ¶ Comitatu. Hoc factum est propter distantiã, propter quã aliàs plures citationes successiuo tempore fieri permittuntur gl. not. ĩ c. ii. de test. cog.

c ¶ Ipsi. s. Actori ciui, seu habitãti in ciuitate.

d ¶ Comitatino. Referas ad verbum mittere, non ad verbum sufficiat.

e ¶ Citationem. Loquitur in singulari, vnde vna citatio sufficit pro tribus, licet in initio causæ simus. Vide omnino Pau. cast. in d. l. ad peremptoriũ de iud. vbi dicit, ꝙ in quatuor casibus debet in citatorio exprimi, & perẽptorie, in aliis autẽ vna citatio sufficit, etiam absq; verbo, & peremptorie; vt puta ad examinãdum testes, & similia, sed Abb. in ca. consuluit de off. deleg. dicit, ꝙ in omni actu magni præiudicii requiritur, ꝙ exprimatur & peremptorie, quam opinionem tene vt tutiorem.

f ¶ Effectum petitionis. Nã in copia de verbo ad verbum non est inserenda secundum magis cõm. opin. Bart. in. l. si finita. §. Iul. ff. de dam. infe. Cy. & Bal. in authen. offeratur. C. de litis contest. Bar. & Ioan. de Imola. in. l. inter accusatorem. ff. de pub. iud. vbi iidem concludunt in criminalibus, Ideo aũt effectus petitiõis requiritur, vt citatus expressa causa deliberet cum his, qui de negotio sunt informati, & quos negotium tangit, vt probat tex. in cap. fi. de dilatio. vbi Abb. quia cum loco iudicij sit distans, non nudus, sed instructus debet se præsentare, & pp superueniens impedimẽtum, tollens facultatẽ deliberandi cum aliis, licet non tollat facultatem comparendi, circunducitur edictum, & debet dari noua dilatio secundum Abb. ibi.

g ¶ Ab eo, uel contra eum. Pro eodem ponũtur ista duo, exponas igitur, vel pro. i. vt alibi sæpe.

h ¶ Iuris formam. Forma autem iuris communis est, ꝙ post tres distinctãs peremptoria citatio separatim transmittatur, aliquando post secũdam, & etiam interdum post primam, & nonnunq̃ statim, quod appellatur vnum pro omnibus, vt dicitur in. l. nonnunquã. ff. de iudi. subdens notanter. Hoc autẽ ęstimare oportet, qui ius dicit pro

finantis cum comminatione [a] quod ulterius non citabitur, [b] ſed in cauſa procedetur, etiam uſq; ad diffinitiuam ſententiam incluſiue. Et proceſſus, [c] & ſententia lata uigore talis peremptorii edicti [d] ualeat, [e] quemadmodum ſi citatus fuerit ad ſingulos actus ſecundum formam Statutorum Ciuitatis Bononiæ: dum tamen [f] etiam poſtea ad quẽlibet actum ad quẽ alias citatio requi-

ſingulos actus debeat fieri citatio c. conſuluit de off. deleg. ita Abb. loco ſupra citato.

a ¶ Cum comminatione. Nihil aliud eſt peremptorium, q̃ comminatio, dicente Iuriſconſul. in peremptorio comminatur is, qui edictum edit etiã abſente diuerſa parte, cogniturum ſe, & pronuntiaturum. Vnde notant ibi doct. ꝙ poſito, ꝙ nõ adſit in citatorio verbum, peremptorie, tamẽ comminatio expreſſa, prout hic, ſufficit, quia peremptorium edictum reſpondit, & pari rõne ſufficeret dicere, & peremptorie abſq; comminatione expreſſa; quãmq̃ forte aliud dicendum ſit propter hoc ſtatutum, ſecundũ quod colligi videtur, extendi debere verba huius perẽptorii ex eo, vt clare pateãt Comitatinis idiotis, & illiteratis, prout etiam colligitur in ſtatuto de appella. §. Inſuper, ſeu. §. & etiam cõtineatur, &c. verbis enim ſtatuti tenaciter eſt inhærendum Bald. in cap. primo, de milite vaſſalo, Maria. in trac. de cita. in. iii. princ. q. art. xx. ex cuius tamen dictis aliquid colligitur, propter quod dubitari poſsit circa præſentem intelligentiam. ſ. dum citat Bald. in. l. fin. C. de procur. ideo cogitabis. Et ſubdit Pau. caſt. ꝙ ſecus eſſet, ſi cõminatio eſſet facta ſub alia forma verborum, videlicet quia non diceret Iudex ſe proceſſurum ad ſententiam, ſed diceret, cõtra te procedemus, prout iuris, & rationis fuerit, tũc enim non habet vim peremptorii, quia ius, & ratio vult, ꝙ iterum citetur, habetur per Innocẽ. in c. cauſamq; extra de reſcrip. per Bar. in. l. ſi apparitor. C. de coarthalibus lib. x.

b ¶ Non citabitur. Scilicet ordinaria citatione, ſaltem ad locum habitationis, prout etiam de iure eſt propter naturam peremptorij, Abb. in cap. fi. colum. iij. verſic. aut fit in abſentem, extra de dilationibus.

c ¶ Et proceſſus. Hic deciditur, quod indeciſum dimiſit Bartol. in. l. qui ante klendas in fin. ff. de verbot. oblig. qui quærit, nunquid ſi quis habeat agere cum Comitatino, qui a longe habitat, debeat citare eum ad omnes actus, licet Bal. Angel. Alex. & alij determinent citationem generalem fieri poſſe, reſtringentes ſe tamen, quando Comitatinus eſt de longinquo citandus; ſed, vt vides, ſtatutum iſtud nõ conſiderat tantam longinquitatem, ſed ſolam habitationem in Comitatu, & omnino vide plura, quæ ponit Iaſſr. deciſ. xlij. incip. Conſilium eſt ad euitandam multitudinem citationum &c. Et dicit, ꝙ communiter tenetur contra Abb. in cap. fin. de dilat. ꝙ valeat citatio etiam in eo, qui non eſt ita in longinquis partibus, forte quia de eius diuturna abſentia dubitatur, vel ne latitet, affert bonum text. in. l. qui crimen, ibi; & veniat ad cauſam peragendam. C. qui accuſ. non poſſ. & dominos de Rota. xcvi. deciſ. in nouis, ſed latiſsime habes apud Marian. tracta. de citat. art. xx. in. xvi. q. princ. nume. 40. vbi dicit, eſt communis opinio, ꝙ talis citatio duntaxat permittatur, quando quis eſſet citatus de loco longinquo, quam voluit Barto. in extrauag. ad reprim. in gl. per edictum, & in d. l. qui ante klendas. Tu oblata occaſione diligentius inſpexeris de veritate, hic non attinet.

d ¶ Edicti. Alludit ad verbum, quo vtitur Iuriſcõ. in. d. l. ad perẽptoriũ, & l. & poſt edictum. ff. de iudi. & tunc temporis vere loquebatur Iureconſ. ibi, quia Prætor in albo proponebat edictum citatorium ad inſtantiam actoris, vt probatur in l. i. ff. de edendo ſecundum correctiõem Ang. Politia. in miſcella. vt loco ad alium, legendum ſit ad album, hodie vero impropria vox eſt, quia amplius non habemus album, & citationes committuntur regulariter verbotenus à Iudice l. fi. C. de exhib. reis, & ſupra de modo citat. §. in qua cedula, notat gl. in d. l. et poſt edictum. ff. de iudi. Erat & aliud edictum perpetuum. i. generale ad omnes terminos iudiciales, de quo in. l. edita actio. C. de edendo.

e ¶ Valeat. Nota qualiter ferri poteſt hoc caſu diffinitiua abſq; litis conteſtatione, loquor generaliter in quibuſcunq; cauſis contra tales Comitatinos. Regula autem iuris communis eſt in contrarium, & propterea gl. & doc. intelligunt d. l. ad peremptorium cum ſeq. quando eſſemus poſt litem conteſta. vt dicta comminatio fieri poſsit eo modo, quo hic, alias ſecus, Abb. in ca. fi. col. iii. de dilation. vnde dicebat Bal. conſ. iiii. lib. iiii. Incip. quidam A. ꝙ fatuus eſt Iuſdicens, qui ſic citat, quia citatio continet impoſsibile, ſi emanat ante litis conteſtationem, ſine qua diffinitiua ferri non poteſt.

f ¶ Dum tamen. Temperamentum laudabile pro effugienda illa duritie generalis citationis, quæ odioſa eſt, vt dixi in gl. releuare, & intelligo, qñ nunq̃ comparuiſſet, & fuiſſet contumax, vel comparuiſſet, demum receſsiſſet. Sed quid ſi comparuiſſet vigore peremptorij, & elegiſſet locũ, prout facere debet, uel quia ad illud arctat citatio huiuſmodi, prout ẽt ad eligendum procuratorẽ, ut dicit Abb. in capi. fina. col. iii. extra de dilat. ubi congerit iura, ꝙ ratione abſentiæ aliqua conceduntur. l. ſi longius. ff. de Iud. vel eſſet in ciuitate? dic, ꝙ tũc ad ſingulos actus citari debet ad illum locum, ut per Abb. in d. ca. fi. nec. n. dicta citatio uidetur arctare citatum, poſtq̃ comparuit, & ſtetit in

tit in loco, uel procuratorē dimisit, quia impossibile sit, q singulis diebus, & horis iuridicis aliquid agatur, semper in eadem causa; vt per eum latius, de quo etiam aliquid Bart. ante ipsum, in verbo per edictum, vers. quid si in primo termino, & lansfsime Marian. in tract. de citatione, artic. xx. in. xvi. q. prin. vbi de multis quærit circa hanc materiam. s. vtrum prædicta citatio teneat, qualiter fieri debeat, in quibus casibus fieri possit, & postea de ipsius effectu, & de materia peremptorii habes etiam abunde apud Specu. tit. de citatione. §. viso, per totum illum. §. vbi ponit multas. qq.

a ¶ Ad bāchum. Scilicet Cedula affixa ad bāchū. An autem etiam opus sit alta voce, ser na practicam, ego ex mente statuentium vtrūq; exigerem argumento eorum, quæ leguntur supra in §. si vero persona citanda, &c. Et idem obseruatur in cur. Ro. quia post primam citatio. generalē, si citatus non cōpareat, fiat noua citatio ad quoslibet actus, in audientia publica contradictarū, vide Nico. de mil. in verb. citatio, qn̄ cōmittitur fieri per edictū, &c.

retur singulariter citentur ad Banchum,[a] seu Tribunal Iudicis, uel Officialis, & eo pro tribunali sedente per unum Nuncium communis Bononiæ, saltem in præsentia duorum testium, de quibus omnibus debeat in actis apparere.

DE EO QVI VENERIT AD defensionem[b] alicuius in causa Ciuili.

DICIMVS quod si aliqua singularis persona, uel communitas, uel uniuersitas,[c] uocata uel uoca-

b A D defensionem. Hæc verba recipiunt necessario declarationem a nigro, videlicet vt intelligantur de illo, qui proprie vocatur defensor, qui est is, qui liti alterius se offert absq; mandato principalis, ad differentiam procuratoris, qui proprie non dicitur defensor, licet dicatur reum defendere, dicam infra in glo. sine mandato. Et officium hoc defensionis est publicum, vtilitate saltem secundario. l. seruum. §. publice interest. ff. de procurat. l. nam Reipublicæ. ff. de no. op. nuntia. Et est satis periculosum, quia tenetur iudiciali actione. i. exequutio fit cōtra ipsum. l. si se obtulit. ff. de re iudi. l. Plautius. ff. de procur. Item patitur pœnā amissionis quartæ partis æstimationis solutæ iuxta tamen text. statuti infra. §. si tamē in fi. quia regulariter quis non potest cogi alterius defensionem suscipere nullo præcedente mandato arg. l. filiusfa. §. inuitus. ff. de procur. Et præmitte, q triplex est modus veniendi ad deffensionem secundum Barto. in l. liberto. §. fi. vers. debes enim scire. ff. de nego. gestis. Vno modo animo nouandi. i. debitorem liberādi ab obligatione, si qua tenetur, & in hoc exigitur consensus actoris. Idem Bart. in. l. si actor vers. ad horum. ff. de procur. licet glos. in d. l. liberto. §. fin. aliud velit. Secundo modo, quando est simplex defensor, non animo nouandi, sed est vt procurator in rem suam; ita q contra eū fiet exequutio, ut supra dixi, quod semper præsumitur, ut Bart. tenet in. l. solutionem colum. fi. vers. quæro, quando iudicium. ff. de solutioni. & isto modo proceditur super eodem libello dato contra reum, & agitatur iudiciū defensorio nomine, etiam inuito actore, ut Bar. disputando concludit ibidem, nisi persona domini esset legalior, uel magis instructa iux. l. fina. C. de procurat. l. defendo, ex quib. cau. in poss. eatur. Bart. in d. l. solutionem col. 2. ff. de solution. subdēs, q si actor semel admisit defensorē, non potest postea illū repellere arg. l. Pomponius. ff. de procur. Et nota, q posset sibi præiudicare actor, dando libellū cōtra illum defensorem ab initio, tanq̄ contra defensorem in rem suam, nam principalis debitor liberatur saltem ope exceptionis. l. post uēditionem. C. de pactis ita Bar. in d. l. solutionem col. 2. uers. quandoq; ego &c. Tertio modo, uenit aliquis ad defendendum dicens, peto q detur libellus contra me, ac si possiderem rem petitam, uel ac si essem obligatus, & isto casu non cōceditur, nisi sit ille, a quo reus principalis habebat causam. l. sed & si lege. §. Item si res. ff. de petit. hęre. & de alie. iudi. mu. cau. fac. l. iij. in fi. de quo tamē dic, ut per Bart. declarantē in d. l. iii. in fin. Est & alterius speciei defensor, quando non uenit ad plenam defensionem, sed duntaxat ad allegandū absentiam rei conuenti, de quo in. l. liberto. §. fi. ff. de neg. gest. ubi dicitur, q iste non condemnatur, nec appellare tenetur, quia non uenit ad plenam defensionem, latius per Alex. in Rub. ff. in ius uocati, ut eant. Caue tamen, quia infra in nigro. §. Statuimus etiam loquitur de procuratoribus. s. cum mandato interuentibus, siue ex parte actoris, si rei, ideo Rub. est imperfecta. Item defensorum quidam sunt necessarij, quidam uoluntarii, ut infra dicam post Ang. de Aret. Inst. de excep. in Rub. nu. 16. & 17. Reperiuntur etiam defensores uniuersitatis, qui hoc nomine appellantur, etiam q habeant mandatum. l. iusiurandum, & ad pecunias. §. defensor. ff. de iureiu. de quibus agit Spec. tit. de rest. in integ. §. ii. uers. prælatus, nec de istis loquimur hoc statuto.

c ¶ Vel uniuersitas. Si est communitas, ergo uniuersitas iuxta ea, quę posui supra in statuto, de modo citat. in princ. in glo. uniuarsitas. Unde di-

 ctio,

tus[a] fuerit ad iudicium in aliqua lite, uel quæstione ciuili,[b] & aliquis uenerit sine mandato[c] qui admitti debeat de iure[d] ad defensionem ipsius talis uocati, uel uocatæ,[e] teneatur in continenti[f] ipse defensor,[g] præsente eo, qui principalē uocari fecerit, & etiā eo absente, legitime tamē citato, satisdare[h]

ctio, vel, stat pro idest, vt vno modo exponitur, in l. repet. in fin. ff. quib. mod. usufruc. amitt. & not. in l. bona fide. ff. de noxal.

a ¶ Vocatus. Falsa est grammatica, imo superfluit hoc adiectiuum, quia nullum præcedit verbum masculini generis.

b ¶ Ciuili. Nam in criminalibus non est locus defensoribus, nisi pro alleganda absentia, & aliquibus aliis casibus, de qua materia dic, vt in. l. seruum. §. publice. ff. de procur. l. penul. §. fin. ff. de pub. iudi. & in ca. veniens de accusa. non est materia nostra, & sic causa status etiam agi potest per defensorem. l. vnica. C. de satisdat. l. si procurator. §. siquis. ff. rem ratā hab. Spec. titu. isto, versi. hoc etiam not.

c ¶ Sine mandato. Vbi. n. est cū mandato procurator noīatur. l. i. C. de satisdan. & infra hoc statuto §. statuimus etiam, & nullam præstat isto iure municipali satisdationem, vt infra. §. statuimus etiam &c. licet aliquādo etiam talis defensor procurator, largo modo appelletur. l. si ad defendendum. ff. iudi. solui, cum simil. quæ possunt reperiri, & Bart. in. l. Titius. ff. de procura. & differētia est etiam, quia cum defensor loco domini in pluribus dicatur. l. minor. §. i. l. Titius, vbi Barto. not. in duobus locis. ff. de proc. qui dicit, ꝙ talis defensor non pōt reuocari ēt ante litis conte. nisi causa cognita. l. is cuius. ff. de procur. qnia est dominus litis tunc effectus, licet solummodo dicatur dominus litis procurator post contestationē. Item ex hoc, ꝙ loco domini est, notatur, ꝙ ipse debet iurare de calumnia, de quo per Barto. in. l. non solum vers. sed hic quæro, quid si esset defensor. ff. de procur. Item potest statim procuratorem constituere, ita Dyn. & Barto. ff. de solu. l. solutionem per d. l. Titius.

d ¶ De iure. Possunt enim obiici multa contra ipsum defensorem. In primis omnia, quæ contra ipsum principalem. Item quæ aliàs contra procuratorem. Item contra eius personam, puta, quia non præstitit fideiussionem, de iudicato soluēdo, ita Spec. in titu. de defensore. Vide. l. neq; fęmina. ff. de procur. vbi enumerantur particulariter aliquæ personæ, quæ non possunt pro aliis effici defensores, & ibi glo. addit alias qualitates personarum.

e ¶ Vocatæ. Quando vniuersitas est defendenda, aut tota, aut nulla pars, quia magno agens afficeretur incommodo, si sic defensio scinderetur, ita determinauit Roff. beneu. in eius. qq. q. 27. prout retulit Ioan. Andr. in addit. ad Specu. isto eo. titu. super Rub. allegando plura iura, quæ probant, ꝙ eodem modo non debet audiri volens defendere aliquem in quinq;, cum decem ab eo petantur. l. non tamen. ff. de procurato. per regulam. l. ne in plures. ff. de exercitoria. Et nūquid inuito domino quem agit defendere? dic quòd si animo donandi defendat, potest inuito illo, quia dominus nō potest pretendere aliquod interesse, aliàs secus, ita Paul. castr. in. l. is cuius. & in. l. Plautius. ff. de procurat. post glos. in. l. liberto. §. fina. ff. de negotiis gestis.

f ¶ In continenti. Id est, in ipso limine, ut utar uerbis textus in. l. prima §. fina. C. de satisdando, & sic ante litem contestatam, vt not. in. l. Pomponius. §. ratihab. ff. de procuratoribus. Sed si lis contestata est cum domino, & postea interueniat defensor, bene cauebit tunc post litem contestatam, argum. eius, quod dicitur in procuratore a fortiori, vt not. C. de cons. eiusdē litis. l. secunda. Item quāuis hæc cautio debeat præstari ante litem contestatam, sufficit tamen secundum Accur. in d. §. rati hab. si fiat in ipsa litis contest. vel in continenti post, vt. C. de pactis. l. petens. ff. de solutionibus. l. Modestinus, refert Specul. titulo de satisda. §. viso, vers. debent autem, nu. x.

g ¶ Defensor. Dum tamen sit maior. xxv. annorum, regulariter propter restitutionem in integrū, quæ sibi, & fideiussorib. suis concedi posset. l. minor. ff. de procuratoribus, uel etiam quia nō habet legitimam personam standi in iudicio, ut Ias. dicit in. l. statim citanda, colum. iii. secus si defendat ualde coniunctam personam. l. exigendi. C. de procur. vel ueniret ad allegādum innocentiam ex ipsis actis. l. seruum quoq;. §. publice. ff. de procur. ita Paul. Cast. in d. l. exigendi.

h ¶ Satisdare. Etiā si esset ipse diues, & posideret immobilia, Bartol. in. l. sciendum. §. tutores, qui satisd. cog. & intellige, si petita sit, Ias. l. i. in vii. fall. C. de procura. Satisdatio enim est cum fideiussore. l. prima. ff. qui satisd. cogan. l. Sancimus. C. de vet bor. significatio. glos. Instit. de satisdation. §. sed hodie, in verbo nullam, & ratio est, quia nemo alienæ litis defensor idoneus existit, nisi cum satisdatione ista. l. qui proprio. §. qui alium. ff. de procuratoribus. l. filiusfamilias, vbi Ias. ff. qui satisdare cogantur. Dico, etiam si esset locupletissimus. l. minor. §. fina. ff. eodem titulo, & Angelus in d. §. qui refert ita tenere Iaco. Butrigariū ibi, & ita fuisse iudicatum Bononiæ, in causa per Regem Hyspaniæ transmissa. Item etiam si esset coniuncta persona. l. & ideo. §. si filia. ff. rerum amotarum, & d. l. filiusfamilias. qui satisdare cogantur, & ibi Ias. ponit. vi. fallentias, ad eam regulam, quę possunt adaptari huic nostro statuto. Et satisdatio potest fieri extra iudicium, uel apud acta. l. i. C. de satisd. & ibi notata, & for-

de iudicio sisti[a], & iudicato[b] soluendo cum generali[c] obligatione bonorum & renuntiationibus[d] consuetis, & det

& formam satisdationis ponit Spec. tit. de satisd. §. expedito, uersi. satisdatio igitur &c. & uersicu. porrò, & non debet propterea dari dilatio defensori, ad faciendum comparere dominum, vt pro eo satisdet, quicquid sit in ipso procuratore, ita Bart. in l. si ad defendendum. ff. iudi. solui. Et tenetur defensor satisdare, etiam si esset fideiussor ipsius rei principalis; licet aliqui aliquando cōtradicerent, prout disputat Bart. in l. si quis apud §. nunc uideamus. ff. iudica. solui. Et non sufficit ꝙ offerat se paratum satisdare, nisi ducat fideiussores, ita Bart. in d. §. nunc uideamus, & in l. prætor. §. si paratus. ff. de no. ope. nunt. & videtur sentire Bart. ꝙ debeat offerte satisdationem, absque, ꝙ sit petita a parte; sed in contrarium arguo de multis iuribus citatis a Ias. in l. vniuersa, colum. prima. C. de preci. Imp. off. maxime ex text. in l. fin. §. quod ait prætor. ff. quorum legatorum ibi, ergo non debet offerre satisdationem, sed petenti moram non facere; cogita, & post præstitam satisdationem non poterit ipsemet recusare hoc onus, quod sibi met imposuit, etiam qnod essemus ante litem contestatam, ut determinat Dyn. in d. l. Titius. ff. de procur. & Bart. sequitur in d. l. solutionem, col. fi. versi. item quęrit Dy. ff. de solutio. & de pluribus speciebus satisdation. Vide apud Rob. Marant. in sexta parte sui specul. in octauo membro.

a ¶Indicio sisti. Id est, ꝙ ipse promittat se staturum in iudicio, & pro hoc det fideiussorem idoneum; nec hoc casu dominns idoneus erit, licet diues sit, & aliâs admittatur fideiussor procuratoris sui iuxta. §. si uero aliquis Inst. de satisd. & etiam habes hic etiam differentiam inter procuratorem, & defensorem, casus uidetur secundum summarium Pau. Castr. in l. si ad defendendum. ff. iudi. solui. & nimirū de hoc satisdationis capite, quandoquidem etiam reus (nt habetur in toto titu. ff. qui satisd. cogan. vbi Ias. in rub. ponit) principalis obligatus fuisset, si compareret prętaret huiusmodi satisdationem.

b ¶Iudicato. Vim huius clausulæ exprimit uulgatus textus in l. iudicatum solui. ff. illo eod. titul. ubi dicitur qualiter continet tres clausulas, scilicet de defendendo, ꝙ dolus malus absit, & ꝙ soluet quicquid iudicabitur; sed videbis Paul. Castr. ibi, qui dubitat, nunquid promissio de iudicio sisti reddatur superflua, propter hanc de defendendo; quia, qui tenetur defendere, debet stare personaliter, quando opus erit in iudicio, uelut in respondendo positionibus, interrogationibus. Propterea qui defendit, arbitrio boni uiri defendere debet. l. omnis. ff. de procurat. Quomodo autem arbitrio boni uiri defendere potest, qui actorem frustratur, ne ad exitum controuersiæ deducatur; prout dicit. l. immediate sequens?

c ¶Cum generali. Hoc necessarium fuit exprimere, prout etiam expressit Imp. Instit. de satisd. §. si uero aliqus; nam aliâs quis se obligando pro alio, non dicitur supponere bona sua, uide Bar. in l. prætoriæ ultima. ff. de prætoriis stip. dicentem, ꝙ consuetudo indistincte approbat, ꝙ fideiussor obliget oīa bona sua; prout ēt de iure uidetur requiri, quando quis tenetur ad simplicē cautionem, prout ita pulchre dicit Bart. in l. si prius xii. col. uersi. tertio quæro nunquid cautio. ff. de nou. oper. nuntiat. Imola & Paul. in l. diuortio. ff. solu. matri.

d ¶Et renuntiationibus. Quæ sunt, puta Titius fideiussit solemniter, & solemniter se obligauit, renuntiando beneficio de fideiussoribus, & benef. epistolæ Diui Hadriani, & benef. cedendarum actionum, & nouæ constitutionis de duobus reis. Beneficium enim de fideiussoribus est, ut prius discutiantur bona principalis debitoris, quàm fideiussoris. authen. præsente. C. de fideiu. & sic iste est casus, in quo poterit prius conueniri & exigi, quàm principalis; quod quidem redundat in magnum commodum creditoris. Et scias obiter, ꝙ huiusmodi exceptio fundata erat in rigore iuris, ut dicit Bart. in repet. l. primę, in fin. ff. de condictio. inde. ideo non opponitur in curia, ubi seruatur æquitas, ut mercatorum Angel. Aretin. in. §. item si quis in fraudem ix. colu. uersicu. quæro statuto Instit. de action. & in foris, ubi proceditur summarie, & sine figura iudicii secundum Socinum in consilio suo uigesimo quarto incip. Visis ultima colum. uersicul. insuper, latius prosequere apud Marsil. in rubrica de fideiussoribus, numero duodecimo, cum sequenti. Beneficium autem epistolæ Diui Hadriani est, ꝙ quando plures fideiussores sunt insolidum obligati principali creditori, possunt tamen tempore litis contestatę impetrare, quòd principalis creditor diuidat petitionem suam uiriliter, de quo beneficio habetur in l. finali. C. de constitu. pecun. & Instit. de fideiussoribus. §. si plures, & per Speculat. titul. de renuntiat. & conclusi. §. primo, uersicu. postremo dicendum, ubi Baldus in additione, uersicu. quatuor sunt beneficia. Est & tertium beneficium cedendarum, ut scilicet creditor cogatur cedere actionem contra alios fideiussores, de quo est tex. in l. fideiussoribus, & in l. Modestinus. ff. de solutionibus. Quartum est illud beneficium, de quo in authentica hoc ita. C. de duobus reis, quod quasi assimilatur beneficio epistolæ Diui Hadriani, licet loquatur in duobus reis debendi insolidum, quorum uterque præsens, & idoneus conueniendus est, formata petitione contra quemlibet insolidum; alter tamen conuentus opponere potest beneficium diuidendarum actionū, nisi renuntiauerit.

Vltimum eſt renuntiatio omni alii iuris, & ſtatutorum auxilio, de quo per Marſil. in rub. de fideiuſſ. nume. xxxv. vbi etiam numeris anterioribus proſequutus fuit plura ex ſupra declaratis, & eſt multum ſalutaris, vt dicit Angel. & proſequitur Inſt. de exception. §. idē iurii eſt nume. 53. poſt Bar. in l. ſi quis ſub conditione. ff. de teſta. tut. & continetur ſub hac generalitate, Renuntiatio priuilegio fori.

ſtatus de huiuſmodi priuilegiis, qui ſunt præ manibus.

fideiuſſores [a] unum, uel plures bonos, [b] & diuites [c] pro facultatibus, & qualitate cauſæ, & faciles [d] ad conueniendum, exigendum, capiendum, & detinendū, aliâs repellatur. ¶ Et ſi de bonitate, diuitiis, uel facultatibus prædictis fuerit dubitatum, declaretur [e] per unum bonum uirum per partes eligendum, uel per iudicem, coram quo erit cauſa, datis ſuſpectis, ſi partes dare uoluerint, & ad inuicem non contendāt. Et quod fiet cum ipſo defenſore, uel eius parte [f] ſeruatis ſolemnitatibus Statutorū noſtrorum ualeat, & teneat pro utraque parte, & executioni [g] mandetur in ſolidum ſolum cōtra [h] defenſorem, & eius

a ¶ Fideiuſſores. An proprie dicantur fideiuſſores illi de iudicio ſiſti? glo. in l. ii. §. i. ff. qui ſatiſd. cog. tenuit, ꝙ non, aliqui ꝙ proprie, Concorda vt ꝑ Iaſ. poſt Pau. & Alex. ibi, aut antequā ſit conuentus principalis, aut poſt, iſto ultimo caſu ſunt dicēdi proprie fideiuſſores, & ibi etiam quærit Iaſ. an priuilegia aliis fideiuſſoribus cōpetētia, puta excuſsiōis, & ex epiſtola diui Hadriani dic, vt per ipſum in negatiuam partem concludentem.

b ¶ Bonos. Hoc eſt verbum generale, ſicut verbum idoneus iux. l. ſi uero. §. qui pro rei qualitate. ff. qui ſatiſd. cog. quod exemplificatur ex ſequētib. & ſic dictio, &, ſtat pro ideſt expoſitiue, vt in. §. ſed iſte Inſt. de actio.

c ¶ Diuites. Ad hoc. l. ii. & d. l. ſi uero d. §. qui pro rei qualitate ex quibus iuribus ſumpta eſt hæc forma verborum, & ibi declaratur, quis dicatur diues; prout tātundem facit Alcia. in l. quos nos. §. 1. de verbor. ſignifi. vera videtur opin. ꝙ ſufficiat poſsidere multa mobilia, ſed quoniam ſtatutum loquitur in materia iuris communis, proptérea recipit omnes limitationes ab eo traditas, ad dictum Abb. in capi. ad audientiam, extra de cleri. non reſi. Rui. conſ. 1. col. 4. vol. 4. quas vide apud Iaſ. in. l. ii. ff. qui ſatiſd. cog. ſ. niſi principalis defenſor eſſet valde diues, vel niſi eſſet fideiuſſor datus a coniuncta perſona, vel quando fideiuſſor aliâs eſſet multum fidelis, & conſuetus ſatiſfacere ſuis creditoribus.

d ¶ Faciles. Per hoc excludūtur, ſi qui rixoſi ſint, & litigantes, ſequenteſq; ſemper terga cauſidicorum. Exemplificat Bart. ibi etiam in notario, & procuratore ipſo, quos dicit rixoſos, & cauilloſos, idem in. l. ſiquis ſtipulatus ſit Sticum. §. fin. ff. de uerb. oblig. & Iaſ. in d. l. ii. num. 6. Duobus aliis modis etiam dicitur aliquis facilis ad conueniendum. ſ. ſi habitet in loco illo contractus, vel nullo ſit priuilegio munitus, vt doctores, vel ſcholares ſecundum gl. ibi, Extantq; ampliſsimi tra-

e ¶ Declaretur. Ab hac declaratione ſi grauabitur quiſq; poterit appellari, ita glo. in. l. arbitro in. iii. lectura. ff. qui ſatiſd. cog. vbi Bar.

f ¶ Eius parte. Ideſt eius procuratore; nam præſtita ſatiſdatione dominus litis eſt, ideo conſtituit procuratorem etiam ante litem conteſtatam. l. tiius. ff. de ꝓcur. vbi Bar. & Spe. tit. de procur. §. i. ver. ſed nunquid defenſor, & Bar. in. l. ſolutionē col. ſi. uerſ. item quæritur Dyn. ff. de ſolutio.

g ¶ Exequutioni. Et ſententia cōdemnatoria debet dicere, Condēno Titium defenſorio nomine talis, ita not. Barto. in l. liberto. §. ſi. ff. de nego. geſt. & in. l. ſolutionem in pen. q. ff. de ſolution. poſt Innoc. in cap. cum ſuper de re iudi. Specu. tit. iſto. §. hoc etiam, & in tit. de ſentē. §. vt autem, uerſ. ſi autem agitur.

h ¶ Solum contra. Facit. l. Plautius verſ. fin. ff. de procurat. & non refert, an venerit ante litem cōteſtatam, an poſt illam, vt. C. de procur. l. nihil arbitramur. ff. de iud. l. de qua re loa. And. in addit. ad Spec. iſto tit. in gl. quæritur an confeſsio, & c. verſ. de ſecundo. An autem repetat a defenſo, de hoc eſt gl. ordinaria in. l. liberto. §. ſi. ff. de nego. geſt. quæ dicit, ꝙ expenſas non poteſt repetere, ſed ſortem principalem, quod intelligit verum Pau. caſtr. ſi defenſus fatetur ſe fuiſſe debitorem, uel conuincatur a defenſore illum fuiſſe debitorem, & tunc repetit per actionem nego. geſtorū, quia illum liberauit, ſententia autem lata prius contra defenſorem non probat contra defenſum, l. in cauſæ. §. i. ff. de procu. Sed diſtingue, aut fuit defenſor inuito reo, & prohibente, aut ignorāte. Primo caſu dic, ꝙ non repetit, vt habetur late apud Bar. in d. l. ſolutionem. §. ſi. uerſ. quærit gl. & ibi ſe remittit ad. l. ſi ſticū. §. ſi. ff. de nouation. ubi latius loquitur, & hic neſcio quantum procedat ſaltem indiſtincte unum dictum Angel. in d. l. Plautius, dicentis attende, ꝙ licet in defenſorem fieri poſsit exequutio ſententiæ, tamen ipſe poteſt de patrimonio rei ſoluere, per. l. ſi procuratorem. §. ſi ignorantes. ff. mandati, qui tamen loquitur in procuratoribus cum mandato, & ſperandum eſt etiam dictum ſimplex Saly. in. l. i. in fin. com. C. ubi in rem actio, & c. qui dixit, ꝙ ubi defenſor cōparet, non animo nouandi, non ſit in eum exequutio, ſed in principalem, quia non

fideiuſſores, etiam ſine nouo[a] proceſſu, & ſine aliqua excuſsione facienda, & cõtra ipſius, & ipſorum hæredes, & bona, ac ſi ipſe[b] defenſor principalis exiſteret, & fuiſſet, & prout & ſicut fieri potuiſſet contra principalem prædictum ſi comparuiſſet, & condemnatus fuiſſet. ¶ Si tamen actum fuerit reali, uel alia[c] actione ad rem reſtituendam, uel relaxandam, uel actione[d] ex teſtamento ad ſpeciem legatam dandã, ſeu tradendam, ad quod faciendum defenſor uoluntarius,[e] uel[f] ille qui ſponte defenderit, fuerit condemnatus, & ipſa res pet ta non reſtituatur, & relaxetur, detur, ſeu tradatur, ſecundum formam ſententiæ[g] fiat executio prædicta in æſtimatione dictæ rei. Et nihilominus in pſa re contra principalem, & alium quẽcunq; poſſeſſorem ius uictori ſaluum[h] remaneat, non obſtante ſententia, uel executione prædicta, eo tamen caſu quo habuerit agens extimationem a defenſore, ſi poſtea recu-

non procedit in defenſore uoluntario, ſed in neceſſario tantum.

a ¶ Sine nouo. Hoc generale eſt in quolibet fideiuſſore, iudicatum ſolui, vt Bart. declarat in .l.i. col. ſecunda iudi. ſolui & Spec. in tit. de exequutione ſentẽtiæ. §. tertio, verſic. quid ſi ſi ſentẽtia.

b ¶ Ac ſi ipſe. Quia defenſor, qui ſaniſdedit; loco domini eſt. l. Titius. §. 1. de procur. Nota hoc verbum, quia pondero etiã, vt velit dicere, ꝙ hic talis defenſor ſubrogatur loco principalis ſui, etiam gaudeat eiſdem priuilegiis, quibus principalis. Ecce non poterit exigi, niſi in quantum facere poſsit, ſi principali competebat illud priuilegiũ l. minorum. §. defenſor. ff. de procur. l. verum. §. primo pro ſocio. Bar. in l. alia. ff. ſolu. matrimo. loquor in defenſore voluntario, non autem in eo, qui defendit ex neceſsitate, quia ille etiam poteſt opponere exceptiones competentes ex perſona ſua, vt. ff. mand. l. idemq;. §. generaliter, ita Bar. notat.

c ¶ Vel alia. Puta publiciana, quæ realis eſt, vel alia perſonali ad reſtituendum, vt commodati, depoſiti, & ſic dictio alia iplicat genus actionis, non ſpeciem, ſicut dicitur, Mulier, quæ dãnauit, ſaluauit. Bart. In. l. Iul. de hæred. inſt. cum ſimil.

d ¶ Actione ex teſta. Quæ videtur habere idẽ priuilegium, quod habet actio ad reſtituendum, ſicut & aliàs licet ſit ſtricti iuris, tamen habet naturam bonæ fidei. l. in minoribus. C. in quib. cauſ. in int. reſt. non eſt neceſſ. Item ſicut aliàs obligatus ad factum actione ex teſtamento cogitur præciſe facere iuxta. l. fideicommiſſa. §. fin. de leg. 3. quicquid ſit in aliis obligationibus ad factũ Bar. in. l. ſtipulationes viii. q. verſ. quid ergo dicemus. ff. de verb. obli.

e ¶ Voluntarius. Secus eſt autem in neceſſario, prout in venditore obligato de euictione, quia exequutio fiet In re ipſa, vt clare inquit Iaco. Butrig. relatus a Bal. in add. ad Spec. in tit. de defenſore, & ita intelligendus eſt Saly. in l. i. in fi. commenti. C. vbi in rem actio, &c. Idem forte dicendũ in procuratore actoris, qui tenetur, uelit nolit defendere dominum in cauſa recõuentionis. l. ſeruum. §. ait Prætor. ff. de procura.

f ¶ Vel. Pro ſeu.

g ¶ Sententiæ. Nota ergo, ꝙ Iudex condemnat defenſorem ad reſtituendum, prout petitum eſt. ſ. defenſorio nomine iuxta dictum Bart. in. l. ſolutionem in fi. ff. de ſolutio. licet non habeat rẽ, cuius contrarium de iure videbatur, quia ſi principalis non habeat rem non condemnatur ad rẽ, ſed ad æſtimationẽ, ſicut etiam dicitur in obligat. dandi iuxta. l. ſeruum. §. ſequitur, &. §. fi. de verb. oblig. & hoc in materia obligationis rem reſtitui glo. tenet in. l. in re furtiua de condic. fur. Bart. in. l. ſtipul. non diuid. in vi. q. de verb. obli. nec mirum, ſi vnum veniat in petitione, aliud in condemnatione, vt in. l. vinum. ff. ſi cert. peta. & l. ædiles. §. item ſciẽdum. ff. de ædilit. edict. facit quod dicit Bart. in. ix. q. d. l. ſtip. non diui. dum dicit, ꝙ intereſſe, ſeu æſtimatio non eſt diuerſum a re, uel facto, ſed unum, & idem iuris interpretatione, propterea non uendicat ſibi locũ illud, quod fatuus eſt Iudex, qui in alio condemnat, &c. iuxta c. licet hely de ſimonia. l. fina. C. de fideicom. lib. Sed hoc ideo hic ita dicitur, quia agitur contra defenſorem, nam licet non poſſederit vnq̃ tempore inchoati iudicii, tamen reus, quem defendit, poſsidebat. Et ideo ſicut ipſe reus veniſſet condemnandus, ita & iſte, qui ſurrogatus fuit d. l. minor. xxv. annis de procur. Exequutio autem fiet in æſtimatione, vt hic.

h ¶ Saluum. Nouo tamen incohato iudicio, Et notabis, ꝙ confeſsio, uel aliud quicquam ex parte defenſoris nõ præiudicat reo principali, quia reo inuito, uel inſcienti non fit præiudiciũ per defenſorem. ff. de ſolutio. l. ſolutionem Spec. tit. de defenſ. uerſ. ſed nunquid. Item nota, ꝙ per ſimplicem defenſionem non nouatur obligatio rei, quia ut ibidem dicit Specul. requiritur concurſus uoluntatis ipſius actoris, alioqui aperta eſſet uia priuandi actorem re ſua, ſoluta æſtimatione ab ipſo defenſore, fac. l. ius noſtrum. ff. de reg. iu. & regula alteri, de reg. iu. in. vi.

¶ Reſtituere.

perauerit rem a possessore ex eadē causa, teneatur restituere[a] dicto defensori æstimationem rei per eum receptam, retenta sibi quarta parte dictæ æstimationis in suæ uexationis[b] compensationem. ¶ Vbi uero pendente iudicio cū tali defensore: uel ante constiterit de mandato principalis, uel quòd[c] ratum[d] habuerit factum defensoris per publicum instrumentum in actis productū, antequàm petita sit executio sententiæ latæ contra defensorem: tunc fiat executio[e] contra solum principalem, & eius hæredes, & bona[f] etiam, non obstante etiam aliqua alienatione bonorum, uel iurium ipsius principalis facta per eum[g] post primam citationem factam de ipso principali: & eo casu defensor, & eius fideiussores hæredes, & bona nō teneantur. ¶ Statuimus etiā quòd omnis Procurator comparens coram aliquo Officiali Ciuitatis Bononiæ, uel alio quocunque, seu coram Arbitro, seu Arbitratore in casu quolibet,[h] in quo licet Procuratorio nomine alterius comparere admittatur, & legitimus esse intelligatur, & sit, siue ex parte actoris,[i] siue ex parte

a ¶ Restituere. Quia iniquum aliàs esset consequi rem, & æstimationem, argumen. l. curabit. C. de ac. empti. Et duæ causæ lucratiuæ concurrere non possunt in eadem re. l. huiusmodi. §. primo. ff. de leg. i.

b ¶ Vexationis. Non aperit statutum, an defensor recuperet illam partem a reo, qui detectus fuerit, fouere malā causam nouo iudicio, & uideretur, q̄ sic, argumen. l. Iam tamen. §. in hac stipulatione. ff. iudi. solui. sed ille tex. loquitur in fideiussoribus iudicatum solui, qui & si non haberēt mandatum ad defendēdum, tamen defendēdo fecerunt aliquid vicinū mandato, vt ibi dicit Iurisconsul. licet nec ipsi expensas recuperent, tāto minus igitur iste defensor recuperabit, quod in poenam vltra expensas litis soluit victori, remitto tamen te ad doctr. Barto. ibi, qui late distinguit, quando defensor possit recuperare expensas factas in lite, in qua succubuit.

c ¶ Vel q̄. Pondera hanc alternatiuam, tanq̄ sufficiat alterum, & bene quidem, quia mandatum superueniens inducit ratificationem gestorum anterioris temporis, data scientia mandatoris, tex. est singularis, ita vocatus ab Angel. ibi in. l. Iul. ff. qui satisd. cog. Alexā. in cons. 112. num. 5. lib. v. Incip. Super eo dubio, vbi etiā citat decis. domi. de Rota, vt per ipsum, & hic caue, quia statutū vocat iudicium pendere, etiā quando sumus post latam sententiam super principali, quia pendet iudicium exequutiōis.

d ¶ Ratum. Intelligas si modo talis ratihabitio sit eo tempore facta, quo nihil amplius agendū est; quia natura ratihabitionis est confirmare præterita, pro futuris. n. prouidetur per mandatum, & ita licet ratihabitio trahatur retro, iux. l. fin. C. ad mac. non tamen porrigitur ad futurum, hæc sunt de mente Alex. in. l. Iul. ff. qui satisd. cog.

e ¶ Exequutio. Quid si pendente iudicio super principali, superueniat mandatum, uel ratificatio, nunquid sententia feretur contra principalē? dic q̄ non, quia semper condemnandus est procurator, qui dominus litis est effectus, iuxta. l. 1. C. de sent. & interloq. om. iudi. vbi tamen glo. dicit, q̄ de consuetudine tam dominus, quam procurator condemnatur, ad differentiam defensoris, qui solus condemnatur, & cōtra eum fit exequutio, at contra procuratorem non fit exequutio regulariter, sed cōtra dominum causæ, vt. l. si se non obtulit. ff. de re iudi. Specul. in tit. de exequu. sen. §. sequitur, vers. sed & si lata sit.

f ¶ Bona. Siue sint, quæ petebantur restitui, siue alia ipsius rei conuenti, videlicet si ageretur aliqua personali ad dandū, ea. n. omnia sunt affecta, & obligata a die citationis rei principalis, sed cōtra de statuto, infra de præceptis faci. in cōfessis §. quæ bona &c. vbi a die confessionis, uel sententiæ latæ bona debitoris dicūtur tacite obligata creditori, ergo non a die citationis primæ, vt hic dicitur. Non tamē inuenio hāc prouisionem esse cognitam a iure communi, nec poni inter casus illos. xxiiij. tacitæ hypothecæ, quos congerit Negus. in vlt. membro secūdæ partis princ. sui tract. de pignor. nec inter effectus citationis, quos ponit Maria. in tract. de citat. art. xxxi.

g ¶ Per eum. Scilicet principalem.

h ¶ Quolibet. Prout regulariter potest quilibet in causa ciuili procuratorem constituere. l. i. §. fin. ff. de procura. quia edictum de procuratoribus est prohibitorium. Casus autem, in quibus non potest comparere procurator, leguntur, & nominantur in. l. si. C. de procura. & per Spec. in titu. de comparitione in termino. §. i.

i ¶ Actoris. De iure maxime authēticorum actor duas satisdationes præstabat, primā q̄ litem contestabitur vsq; ad duos menses a die libelli porrecti, aliam q̄ persistet vsq; ad finē, & si victus fuerit, decimam partem litis nomine expensarū dabit reo, vt in auth. generaliter. C. de epis. & cleri. Sed de consuetudine non præstantur, vt attestatur Accurs. Inst. de satisda. §. sed hodie, attestatur

etiam

rei[a] compareat: uel allegans, uel opponens, uel aliquid contradicere uolens nomine alterius, non obstante quod non satisdederit, uel promiserit de iudicio sisti, & iudicato soluendo, uel dominum defendendo[b] in casu reconuētionis. Quas promissiones, & satisdationes, uel aliquam ipsarum præstare non teneatur, dum tamen constet legitime[c] aliter de mandato dicti Procuratoris, & aliam non habeat repugnantiam iuris[d] ipse Procurator.

DE EXCEPTIONIBVS.[e]

QVIA plurimæ[f] sunt exceptiones, quæ in iudiciis frequētantur, & cui onus[g] probandi incumbat in dubium reuocatur. Ordinamus quod si in aliqua quæstione, uel causa, aliquo tempore proponatur exceptio, replicatio, duplicatio, uel triplicatio, & deinceps,[h] & opponatur contra instrumentum, seu aliquam ultimam uoluntatem: qua, uel quo, quis utitur in iudicio quod non sit positum in Registro memorialium Ciuitatis Bononiæ, uelut debuit: uel quod Crida facta non fuerit, uelut debuit: uel quod ultima uoluntas deposita non

etiam Specul. & Ioan. And. ibi titu. de satisdat. tantum enim satisdat rem ratam dominum habiturum, vbi dubium est de mandato, vt not. in. §. si autem eod. tit.

a ¶ Rei. De iure communi obseruatur, ꝙ procurator rei satisdet, etiam de iudicio sisti, & iudicato soluendo, licet constet de mādato, ex vetustissima regula, quæ habet neminem alienæ litis defensorē idoneū reperiri absq; satisdatione, vt Inst. eo. §. fi.

b ¶ Defendendo. Ad quā de iure communi videtur obligatus procurator actoris, etiam vsq; a principio petēte reo, secundum gl. in. l. & ideo. §. fi. ff. rerum amot. quā sequitur, & defendit Bartol. in. l. seruū. §. ait prætor. ff. de procurato. sed statuentibus nostris placuit contraria opin. quę fuit vltramontanorum.

c ¶ Legitime. Idest si actis insinuatum sit, seu corā Iudice demonstratū, dicit tex. Inst. de satisdat. §. si autem, vel per instrumēta, vel testes, vt disputatur in. l. s. C. de procu. licet Petrus de bella pertica negaret quo ad testes. et repellitur etiam, si vellet præstare satisdationem de rato, nisi dubiū sit, tūc. n. admittitur ad præstandam satisd. de rato, vel ad probandum mandatum, vt not. glos. ibi. Et formas constituēdi procuratorem Spec. ponit tit. illo. §. vt autē, sunt tamen personæ cōiunctæ immunes. l. exigēdi. C. de procur. l. sed & hæ. ff. eod. per Spec. in tit. de coniuncta persona.

d ¶ Iuris. Plures nāq; exceptiones iuridicæ obiici possunt contra ipsos procuratores, quas prosequitur Specu. in suo tit. quæ sunt ratione sui, vel causæ, quandoq; ratione formæ constitutionis, quando ex parte constituentis, vt per eū latius.

e EXceptionibus. Exceptio licet per aliquos doctores diffiniatur alio modo, tamen vera est illa Iurisconsul. in. l. ii. de exceptio. Est actionis, vel intentionis exclusio. Hanc posuerūt fere omnes summistæ Goffre. Azo, Hostiens. & alii, & Barbatia in rubri. de exception. in Clemen. Angel. tamen in rub. Inst. eodem colum. 4. versi. capiamus &c. dicit, ꝙ est descriptio, non diffinitio, sed standum est verbis Iurisconsulti, siue sit allusio, siue diffinitio, & communiter tenetur, ꝙ est diffinitio. Vide arborem exceptionum nouiter impressam cum suis glo. declarantibus cellulas, & Marantham in. vi. parte in. ix. membro, sui speculi.

f ¶ Plurimę. Et vere sunt multæ, & pene infinitæ species excipiendi, quas omnes claudere satagit Angel. Instit. de except. in rub. colum. vi. versic. deueniēdum est ad quarum, cuius dicta potes hic transcribere ad uerbū, quia perfecte loquutus fuit. Sed Imperator in Inst. eo. §. appellantur dixit, Aliæ sunt perpetuæ, aliæ peremptoriæ, aliæ tēporales, alię mixtæ. Specu. etiam addit, & aliæ anomalæ. Quæ aūt sint exceptiones impedientes litis ingressum. Vide not. in. l. fratris. C. de transact. Alex. in. l. cū quærebatur. ff. iudica. solui. Marian. abunde in cap. i. num. 26. vt lite nō contest. extat tracta. Marci Ant. blāci insertus sub trac. suo de cōpromissis.

g ¶ Cui onus. Vide, quoniam regula est, ꝙ actore non probante reus absoluitur. l. qui accusare. C. de eden. l. verius. ff. de ꝓbar. sic regula est, ꝙ in except. reus dicitur fungi partibus actoris l. i. ff. de excep. ideo vbi reus in excep. sua aliqd affirmat, tenetur probare. l. in excep. vbi gl. ff. de ꝓb. Si aūt excipiendo, negat; nō tenetur, nec pōt probare, velut in excep. non nu. pecu. vt. C. de nō nu. pecu. l. si ex cautione, vel in excep. nō numeratę dotis, qđ tñ vltimū limitatur pluri. modis, vt ponit Specu. tit. de prob. §. i. Et qñ negatiua habeat ꝓbari, multis distinctionibus cōsideratis doc. ptractant ī d. l. actor, & in c. qm̄ cōtra falsam, extra de ꝓba.

h ¶ Et deinceps. Idest quadruplicatio, & quintuplicatio, & sic gradatim.

¶ Sacristiis.

fuerit in aliqua ex sacristiis[a] approbatis, ut debuit parti contra quam[b] talia opponuntur incumbat onus probandi ea, propter quæ opposita repellantur. Quæ probatio etiam tempore decisorio,[c] & quandocunq; ante sententiã admittatur: & si non probauerit obstent opposita quatenus de iure obstare possunt, perinde ac si oppositum legitime probatum foret. ¶ Si uero opponatur contra aliquod instrumentũ, uel aliam publicam scripturam,[d] quod ille qui scripserit non fuerit Notarius, uel saltem[e] Imperiali autoritate, uel sufficienti autoritate Notarius, siquidem in instrumento, uel scriptura publica contineatur quod facta sit in Ciuitate, Comitatu, uel Districtu Bononiæ, sufficiat per partem contra quam opponetur, probari[f] Notarium qui cõtinetur in instrumento, uel scriptura, illud uel illam scripsisse, descriptum esse in Matricula[g] Societatis Notariorum

a ¶ Sacristiis. Iuxta. §. præterea, infra, de testamen.

b ¶ Contra quam. Videbatur dicendum, q imo incumberet probatio ei, qui negat esse positum in registro, cum sit coarctata loco, vt possit demonstrari. s. per librum registri ad not. in. l. actor. C. de prob. & ideo cum reus in except. sit actor, vt dixi debet probare, tamen hic deciditur cõtrarium, & ratio videtur esse, quia agitur de solẽnitatibus quibusdam instrumentorum extrinsecis, quæ non præsumuntur regulariter, vt not. in l. sciendum. ff. de uerbo. obliga. per. l. quæcunq;. ff. de publici. vbi qui innititur ex instrumento emptionis, debet probare interuenisse autoritatem tutoris, & decretum Prætoris in alienatione. Et dicit Alberic. in d. l. actor colum. i. q quẽ esse æstimatum, seu habilitatum, debet probari per actorem, & hęc eadem in terminis Alberic. met in tract. super statutis. q. 3 r. lib. 4. versus finem ponere videtur, & ibi dicit, q actor debet probare fuisse registratum instrumẽtum.

c ¶ Decisorio. Et hoc est etiam, quod dictum fuit supra per statutũ de voca. in iure &c. §. & si dictæ causæ, ibi verificatio memorialis cuiuscunq; instrumenti.

d ¶ Scripturam. Vt vtar verbis Innoc. in cap. i. de fide instrum. appello generaliter publicam omnem scripturam, cui creditur sine alio adminiculo de iure, vel de consuetudine speciali cap. cum dilectus de fide instrum. & in authen. de fide instrum. §. sed & si, &. § si vero coll. vi. Nunquid autem notarius conficiens scripturam, ad hoc, vt sit publica, debeat dicere, q sit facta hac intentione, vt sit publica? Quod quidam voluerunt dicere, quos refert Lucas a penna, eorũq; rationes, argutas quidẽ, in. l. generali. C. de tabulariis lib. xii. col. pen. sed ipse tenet, q vbi scriptura habet ea, quæ sunt requisita ad publicum, dicitur publica, argum. l. non codicillum. C. de testa.

e ¶ Vel saltem Imperiali. Ex hoc tex. datur intelligi, q in terris ecclesię notarius Imperiali autoritate potest conficere instrumentum, de quo articulo magna est dubitatio, & domini Ant. & Ab. in cap. cum P. tabellio, de fide instrum. & Anto. in cap. sicut, extra ne clerici, vel mon. tenent, q non, per not. in ca. per venerabilem ext. qui filij sint legitimi, sed contrarium tenet Imol. ibi, & Bal. in tracta. de tabell. vi. q. & Bar. in. l. apud Proconsulem. ff. de manu. vin. & Fely. in eo. cap. cum p. tab. dicens ita obseruari consuetudine.

f ¶ Probari. Ratio autẽ, quia notariatus sit probandus est, quia est quędam qualitas adhærens homini ex accidenti, ad theor. scriben. in. l. actor. C. de probat. & in. l. i. ff. de prob. per Lanfran. in c. quoniã contra. iii. not. de proba. Et in terminis de Notario, quando rogatur notarius ab aduersa parte, q onus probãdi incumbat producẽti instrumẽ. Spec. determinat in titu. de instru. edit. §. restat, versic. & scias, nisi forte sit notorium, & refert Ioan. And. ibi ita decidisse dominum suum in legibus, quia cum asserat solemnitatem, vel factũ, debet probari d. l. actor &. ff. de publiciana. l. quæcunq;. Nec obstat quasi possessio officii, qa cum sit præsumptio pro aduersario possessio notariatus nõ prodest, cum ex aduerso sit fortior p̃sumptio; quam opinio. etiam refert, & sequitur P. de Anchar. cons. ccxiii. versicu. vltimo aduertendum, nisi forte sit factum de antiquo per ea, quæ ponit Innoc. in cap. veniens de verbor. signi. Non desunt tamen alii, qui dicant sufficere possessionem longam exercitij notariatus, & hoc maxime, quando contentio est inter partes, nõ inter notarium, & alium, nam tunc volunt notariũ debere probare titulum suę quasi possessionis pp præsumptionem, quæ est contra ipsum, vt dixi modo.

g ¶ Matricula. Ioan. And. in supra allegata addit. post Martinum Syliman. pręceptorem suum in legibus in. ii. q. dicit dominum suum determinasse, q non esset ex toto standum matriculę, inducit. l. Hęrennius. ff. de decurio. secundum literam alibi, & ibi not. &. C. de testam. mil. l. scriniarios. Et quia ordinatio, quæ requiritur in tabellione creando iuxta. l. generali. C. de tabula. non probatur per scripturam matriculę, quę est scriptura priuata. C. de probat. l. instrumenta, & dato etiam, q esset publica, quia non probat, nec asserit,

Ciuitatis Bononiæ posita ad Cameram[a] actorum. ℭ Sed si Notarius qui scriptus est, confecisse dictam scripturam dicatur fuisse Notarium alicuius Officialis Ciuitatis Bononiæ in iis scripturis, quæ spectauerint ad officium[b] ipsius Notarii, uel in sibi commissis; tunc sufficiat probari, quasi possessionem[c] tabellionatus in Ciuitate, uel Comitatu Bononiæ dicti Notarii, uel de publica uoce, & fama, quæ fuit in Ciuitate, uel Comitatu Bononiæ, seu in loco in quo dicta scriptura fuerit facta, quod ille qui scriptus est, confecisse dictam scripturam, seu instrumentum, fuerit Notarius, uel per tria alia instrumenta ad minus, uel per alia acta, uel scripturas, quæ reperirentur ad Cameram actorum ipsius manu scriptas, & quæ manu eius confecta esse dicantur, & quæ de eadem litera uideantur. ℭ Si uero contineatur[d] in instrumento uel scriptura, quod confectum fuerit extra Ciuitatē[e] Bono. & eius districtū, tunc sufficiat probari eū qui scripsisse diceretur fuisse Notarium Imperiali autoritate, uel Pontificali, uel per priuilegiū[f]

asserit: sed enunciat factū, Bar. autē per illum tex. in.l. matriculā, versi. diuali probatoria. C. de agē. in reb. lib. xii. tenet, q̃ præsumatur pro matricula, & Bal. similiter, & Saly. in d.l. scriniarios. C. de testam. mil. sed Alexan. ibi post D. Anto. de butr. in ca. i. colum. ii. de fide instrum. vbi etiam Ioan. de Imo. tenent veriorem opin. Ioan. And. declarādo tamen, q̃ licet non probet in petitorio, tamen cōstituitur in quasi possess. tabellionatus; q̃do scripta est matricula præsente notario, & præsente illo, qui notarium dicitur creasse. Et istam possess. volunt hic statuētes sufficere, licet sit magna disputatio inter doc. nostros, eandem opin. sequitur Alciat. in tract. de præsump. in reg. 3. præsump. xvii.

a ¶ Ad cameram. Videtur quodammodo cōcordare. d.l. matriculā in fi. C. de agen. in rebus in fin. ibi quam codices in sacro nostro scrinio &c. intelligēdo de matricula, prout aliqui intelligunt. Præterea notum est, scripturam etiam priuatam ad Cameram actorū positam fidem facere, effici q; publicam, authē. ad hæc. C. de fide instru. & in corpore, vnde sumitur, Ange. cons. cxl. in fi.

b ¶ Officium. Adeo vt non deputato non credatur; licet notarius sit. ff. de iure fisci. l. in fraudē. §. neq;, & per Innocē. in cap. quoniam contra de probatio. in terminis Bald. consil. ccxxvij. incipit quod non posiir, versic. ad tertium, volum. iiii. Et de huiusmodi notariis ad acta deputatis est tex. in l. inter eos. ff. ex quibus caus. maio. & not. in authen. de trien. & semisse. §. et quod sæpe.

c ¶ Possessionem. Ecce hoc casu sufficere quasi possessionem; quæ non sufficit in superiori, sed requiritur matricula, & cur hoc casu? Opinor, q̃ sit propter autoritatem Iudicis approbantis illum pro notario in gestis corā illo, & ad hoc addino quædam ad Spec. tit. de instrumenti edit. in d. §. restat, vers. et sciat, quæ dicit, q̃ etiam recens quasi possessio sufficiat pro notario, si aliquas scripturas fecisset in iudicio, ex quo a Iudice eius persona est approbata, arg. ff. q̃ falso tut. autore. l. prima. §. idem Pomponius, & calor iudicii alia plura in iure operatur ad. l. cum ostendimus, de fideiuss. tutorum. Doct. in. l. 1. in prin. ff. de verb. obligat. quinimo etiam non notarii, si tamē honesti uiri sunt, possunt acta scribere, casus est in cap. quoniam contra extra de prob.

d ¶ Contineatur. Hoc autem deprehenditur ex eo, quòd in qualibet scriptura autentica debet apponi locus, vbi confecta fuit, quia est de substātia glo. in generali. C. de tabul. lib. x. facit. l. optimā. C. de contrahen. & committen. stipul. & cap. Abbate sane, cum glos. in verbo, censeretur, de re iudi. in. vi. per omnes in cap. primo de fide instrumen. cum aliis simil. adeo quòd Rota decisione ccccxxxix. in antiquis incip. Vtrum valeat, tenet, q̃ consuetudo in contrarium non valeat, tamq̃ contra substantialia. Late prosequitur Fely. ibi, & an apponendus sit locus loci, apud eū habes.

e ¶ Extra ciuitatem. Mouet hanc dubitationem Specul. in d. §. restat colum. ii. versic. sed quid si producitur aliquod instrumentum in iudicio, quod dicitur esse factum in longinqua regione, nec conficientis aliqua notitia habetur. Determinat enim quòd si producens sit bonæ opinionis, & famæ, stabitur instrumento, consulit tamen, q̃ Iudex faciat producentem iurare, quòd instrumentum est verum, & a publica persona confectum, vt in authent. de instrumen. cau. & fid. §. si tamen quisque: et hoc si is, contra quem producitur, sit absens, sed si præsens est, & negat fuisse tabellionem, producens hoc probabit, quia tabellionatus non inest à natura, nec præsumitur, ut supra dixi. Sequitur Cardi. etiam in Clement. prima de procurator. quæstio. 3. & ibi dicit, se dixisse modos probandi notarium in cap. primo, de fide instrumen.

f ¶ Per priuilegium. Hoc est, quod dicit Inno. in capi. i. de fide instrumen. dum dicit, uel per publicum instrumentum. s. continens dictum priuilegium cōcessum etiam a Comite palatino, quia

creatio

creatio notariatus eſt de reſeruatis Principi, ſeu cuicunq; non recognoſcenti ſuperiorem aliquē, vt per Innoc. & omnes in cap. cum P. tabellio, de fide inſtrum. & per Bald. in tract. de tabellio. Itē conſuetudine poteſt eſſe notarius cap. cum dilectus ſupra eodem, vbi cō ſuetudo operatur, ꝙ perſona priuata facit ſcripturā autenticam: Quid de ſtatutis late per Fely. in d. ca. cum P. tabellio num. 14. vbi idem maxime ſi ſit ſtatutum ciuitatis non vnius perſonæ, de qua q. non diſputo hic, ſufficit hanc dici cō muni opi.

d. cap. i. nume. 24. poſt d. Anto. ibi, ſed latiſsime Marſil. in l. ſiue quæſtio, de quæſt. vbi plura etiā accumulat circa literas teſtimoniales, & dicit, ꝙ iſte modus practicatur per totam Italiam.

ipſius Notariatus, [a] uel per ſamam, ſeu quaſi poſſeſsionem [b] tabellionatus illius loci, ubi contineatur ipſum inſtrumētum, uel ſcripturam fuiſſe confectam; uel per tria alia [c] inſtrumēta ad minus, quæ ſcripta manu eiuſdem Notarii dicantur, & quæ de eadem littera uideātur, uel per literas teſtimoniales [d] Regiminis, aut Poteſtatis, uel Rectoris, aut Domini illius Ciuitatis, uel Caſtri per ſe regentis, [e] & non ſubditi alienæ iuriſdictioni, in qua, uel quo dictum inſtrumentum, uel ſcriptura diceretur eſſe confectum, uel confecta, ſub ſigillo munita, de quibus ſi in dubium uerteretur, ſtetur declarationi [f] Iudicis, corā quo cauſa uertetur. Quam declarationem Iudex facere poſsit ex ſola inſpectione literarum teſtimonialium productarum, & cui declarationi ſtetur, niſi contrarium probauerit. ¶ Sed ſi in inſtrumento, ſeu ſcriptura publica, cōtra quam opponitur quod ſcribens nō fuerit Notarius, contineatur eam confectam eſſe extra Ciuitatem, Comitatum, uel Diſtrictum Bononiæ, & ex ipſa ſcriptura appareat lapſum eſſe tempus triginta annorum [g] a die cōfectionis ipſius, ſufficiat etiam per partē contra quam opponitur talis exceptio, ſi fuerit bonæ uitæ, conditionis, [h] & famæ: & ſcriptura in ſui figura omni ca-

a ¶ Notariatus. Adde ēt, ꝙ poterit probari per teſtes fide dignos de creatione, vt per Innoc. in d. cap. i. de fide inſtrumen. verſ. oportet tamen, vbi dicit credere, ꝙ ſufficeret, ſi per teſtes probaretur, ꝙ publice officio notarii fungebatur. ff. ad macedo. l. iij. in prin. de off. pręto. l. barbarius. C. de teſti. l. i. Angel. autem in authen. de fide inſtru. dixit cautelam eſſe, vt faciat ſubſcribi per tres tabelliones, quia non erit poſtea grauatus probare, quæ tamen non eſt bona Marſil. in l. ſi quis ne queſtio. ff. de quęſtio. num. 138.

b ¶ Poſſeſsionem. Hæc ꝓbatio ſolius quaſi poſſeſsionis non admittitur forte de iure; quicquid credat Inno. in c. i. de fide inſtrum. per ea, quæ dicta ſunt ſupra. Et in terminis etiam eſt opi. Bal. in tract. de tabell. col. 2.

c ¶ Tria alia. Hoc requiſiuit pariter Inno. ibidē, licet per verbum forte, quāquàm non ſpecificet numerum inſtrumentorum, modo ſint ſine contradictione, ſubdendo; nec credunt aliqui ſufficere duo inſtruuēta, imo tot, vt appareat commune officium pro omnibus gerere. Et hęc probatio reſpicit quaſi poſſeſsionem, Hoſtien. autem in d. cap. i. (referente Abbate) dicit numerum fore in arbitrio Iudicis, Sed vides hic determinatum eſſe numerum.

d ¶ Teſtimoniales. De his pungit etiam Felyn. in

e ¶ Regentis. Hoc ideo puto factum, quia magis nota ſunt ſigilla regentium de per ſe, tanq̄ illuſtriora, quàm ſubditorum, & hoc eſt, quod tāgit punctualiter Card. in cap. i. de procur. in. q. in Clem. ponit enim exemplum de inſtrumento cō fecto ī partibus Gręcię, quia non debet portari cum literis legalitatis illius Ciuitatis, & eius ſigillo, ſed cum ſigillo Imperatoris, quod eſt magis notum in Italia.

f ¶ Declarationi. Hoc ſtatutū eſt circa literas teſtimoniales, ne aliàs res abiret in infinitum contra regulam iuris. l. a Diuo Pio. §. ſed ſi emptor. ff. de re iud.

g ¶ Triginta annorum. Quod tempus a iure lōgum tempus dicitur inter abſentes Inſt. de vſucapionibus in princ. Sed de iure, vt ſtetur huic formæ, debet eſſe tēpus antiquum Innoc. in c. veniens. ff. de verb. ſignifi. Deci. conſ. 42. in primo dubio, Alcia. in tract. de præſump. præſumptiōe xiii. ſub. iii. reg. nu. 15.

h ¶ Conditionis. Cum iuramentum ſit quędā ſpecies probationis, vt dicunt doct. in rubr. extra de probat. quia talis iurans eſt quodammodo teſtis in cauſa ſua iuxta l. fin. C. de fideicom. et ideo ſicut quando ſtatutū requirit, ꝙ teſtes ſint bonæ conditionis, & famæ, opus eſt probare per alios teſtes de tali conditione, & fama, vt not. dicit Ang. in l. ii. §. diem, verſ. & nota. ff. quemadmodum teſta. aper. vbi infert declarationem ad ſtatutum Bonon. loquens, quomodo probari debeat mors, ita hoc caſu; ſuper quo tamen eſſet cogitandum, quia poteſt dici, ꝙ præſumatur quilibet bonus, niſi cōtrarium doceatur. ca. dudum de præſump. l. cum pater. §. rogo, de leg. ii. quia eſt præſumptio naturæ, glo. in l.

in.l.fi.ff.quod metus cau. & ita determinat Alciat.punctualiter in tit.de præsump.reg.iii.præsump.ii.num.10. & ad dictum Angel.respondetur loqui, quando statutum requirit optimã conditionem, quia optima non præsumitur, quod est not.

Item ꝙ non est ibi descriptum. Hoc tamẽ potest statutum facere, prout consuetudo; quæ potest etiam facere, vt non apponatur dies, vt late per Fely.in cap.i.colum.2. de fide instrum.nõ obst. ꝙ datur per has omissiones materia falsum fabricandi, quia respõdet ipse, ꝙ statutum, vel cõsuetudo non ordinatur ad id principaliter.

reat suspicione[a] probari per ipsius sacramentum corporaliter iurãtis, quòd scribens fuerit Notarius, & quòd probatio haberi non potest, quòd ille qui scripserit illam scripturam fuerit Notarius, nec etiam famæ, uel quasi possessionis notariatus ipsius, nec etiam alia instrumenta haberi possunt scripta manu ipsius. In aliis uero oppositionibus ei incumbat onus probandi, cui de iure debuerit imminere. ℭ Decernẽtes quòd decætero opponi nõ possint alicui infrascriptæ exceptiones[b], uidelicet quòd talis, contra quem opponeretur, non habeat extimum, uel quòd nõ habeat in extimo rem, seu debitum, de qua, uel quo sit quæstio: uel ꝙ non sit descriptus in uigintiquinquẽnis, uel quòd aliquis sit malpagus aliquarum collectarum, uel præstantiarũ, uel quòd quis non fuerit in exercitu, uel caualcata. ℭ Nec etiam possit opponi contra aliquam scripturam ubicunq; confectam, quòd deficiat nomen Imperatoris,[c] uel Papæ,[d] uel quòd deficiant anni Imperii, uel Pontificatus, aut Consulum, uel quibus consulibus, & quòd omissio prædictorum temporis nominum, & consulum, uel alterius eorũ non uitiet scripturam aliquã ubicunq; confectam. ℭ Et ut cauillantium[e] retrenetur temeritas,[f] iubemus quòd omnis opponens, siue suo nomine, siue alieno aliquas oppositiones, ad quas probandas, uel improbandas aliqua facti probatio[g] exigatur, contra quas fuerit de contrario replicatum,[h] & post replicationem ipsis exceptionibus non fuerit renunciatum infra secundam

a ¶ Suspicione. Quia nõ sit rasa, neq; cancellata, neq; in aliqua sui parte vitiata, ad ea, quę habentur in.l.fi.C.de edict.diui Hadria. & ista requiruntur abesse semper, quando dicitur stari instrumẽto publico, quod dicitur habere præsumptionem pro se, a'd not. in.l.cũ precibus. C.de proba.de quo per Alex. cons.134 col.fi.in.ij.& cons.23.col.ii.vol.vi.& per Decium cõs.xxxvi. Dinino. col.4.per totũ, vbi multa adducit ad dotem istius præsumptionis, per Marsil.in.l.si qs ne quęstio. ff. de quęst. num.139. Specu.in tit. de instr. edit. §. restat in principio.

b ¶ Exceptiones. Erant quædam exceptiones inductæ a statutis antiquis in odiũ istorum, qui cõtrauenissent prouisionibus inductis illo tempore, vt etiam de statuto dicente non debere audiri in ius illum, qui non soluit collectam, meminit Bar.in.l.in illa colum.2. vers.& pdicta.ff.de uerb. oblig.

c ¶ Nomen Imperatoris. Corrigitur ius authenticorum in titu.vt præpo. no. Imp.maxime iuncto fine, vbi voluit instrumẽtũ reddi nullũ omissa tali denominatione; & satis visum fuit statuentibus, si anni domini nostri IESV CHRISTI, & indictio annalis apponatur instrumẽto, his enim omissis instrumentũ redditur nullum, habetur per Spec. in tit. de instrum. edit. §.instrumentum, versic.

d ¶ Vel Papæ. Nomẽ Papę apponi solet in terris ecclesiæ, nomen Imperatoris, in terris Imperij secundum Ioan. Andr. in clara. vi.lib. vers.hic aduertendum d.Anton.& Abb. in cap.i.de fid. instrum. glo. in capi.quotiens cordis oculus prima.q.vii.

e ¶ Cauillantium. Id est calumniantiũ, & sic concordat tex. proœ.instit. in prin.& clem. vt calũniis, de re iudi. sed qui cauillatur, satis calũniatur, quid enim sit cauilatio, habetur in.l. ea est natura, de reg.iur.

f ¶ Temeritas. Est nomẽ generale, quod cõuenit etiam tergiuersantibus, & etiam præuaricantibus, vt probat.l.i.ff.ad Turpilia.ubi Barto.notat et probat.etiam inst. de poena teme.litig. per totum.

g ¶ Facti probatio. Hoc ideo, quia si probatio sit de iure, consequenter replicatio erit de iure, qđ est facile, quia ius certũ est.l.ornamentorum. ff. de auro, & argen. lega. Bartol.in.l.actor. C.de probat.

h ¶ Replicatum. Subaudi, & probatũ, quia non sufficit replicatio verbo, nisi replicatio doceatur vera, ad.l.prima iuncta gl.prima.ff.si quad.pau. fecisse dica. allegat in simi.l.primã. ff. de dolo, facit glo. in l. quarta.ff. vi bono.rap.Alex.consi. lxxviii.num.24.lib.v.& cons.cxiiii.vol.4.

diem: si pars opponens succubuerit[a] in oppositione per eam facta teneatur reficere parti aduersæ incontinēti omnes expensas cuiuscunq; conditionis, & damna: quæ & quas pars contra quā oppositio facta fuerit propter dictam oppositionem, & eius de causa passa fuerit, sacramento uincentis in oppositione declarandas, & taxatione per Iudicem, seu officiales, coram quibus dicta oppositio fuerit agitata præmissa. Et cogere possit, & debeat dictus Iudex, & officialis prædictum subcumbētem in oppositione, seu exceptione incontinenti, etiam si in causa principali postea obtineret ad reficiendum expēsas, & damna prædicta summarie sine strepitu, & figura iudicii remediis[b] opportunis, quandocunq; petitum fuerit etiam ante terminationem causæ principalis. ¶ Item dicimus quod quilibet negans[c] pure, uel sub conditione tacita, uel expressa, in iudicio, seu coram Arbitro, uel Arbitratore, suo nomine uel alieno, directe, uel per uerbū non credit, uel per æquipolentia uerba, uel alia quæcunq;, propter quæ onus probandi incumbat parti aduersæ, seu incumbere uideretur matrimoniū,[d] uel filiationem, ætatem, mortem, parentellam,[e] agnationem seu cognationē: uel quem esse Ciuem,[f] uel Comitatinum,[g] uel forensem, uel quem ciuem, uel comitatinum esse, uel fuisse Notarium, uel esse, uel fuisse quem officialē, siue sit ciuis, siue forensis: uel quasi possessionem matrimonii, nel filiationis, uel officii, uel notariatus, aut ciuilitatis:[h] de quibus sit in Ciuitate Boloniæ, uel districtu, in Capella, contrata, loco, seu Villa, in quo, uel in qua habitat seu habitauerit, uel officiū exercuerit ille, de cuius morte, & aliis de quibus, ut supra tractaretur, publica

a ¶ Succubuerit. Aduerte si loquimur in dilatoriis, de plano procedit, q Iudex debet ferre suā interloquutoriam super illis iux. cap. exhibita de iudi. & plene in cap. i. de ord. cogn. & consequenter etiam super expēsis, quia accessorium sequitur, &c. ita Abb. in capi. finem litibus colum. 4. de dolo & contu. & idē in exceptionibus quasi peremptoriis, vt in exceptionibus contra testes iuxta not. in cap. ex parte Adę, de testi. Et tandē in quibuscunq; non cōcernentibus merita negotii principalis. Si vero loquimur in uere perēptoriis concernentibus, proprie merita causæ, non fit regulariter condemnatio expensarum, sed expectatur diffinitiua, & ratio est, quia super peremptoriis nō pnuntiatur expresse, sed super principali. l. i. C. de ord. cogn. Cum ergo pronūtiatio fiat per diffinitiuam, satis est condemnationem facere in ea. Hæc regula singulariter limitatur per text. in c. finem litibus pręall. vt duobus concurrentibus ferenda sit interloquutoria, quādo scilicet obiicitur exceptio, fundata prius intētione actoris. Item quando incōtinenti excipiens non est paratus probare, sed requirit longas dilationes, tunc enim debet fieri cōdemnatio etiam expēsarum nec expectatur diffinitiua. Modo intelligis, qūo statutum procedat, licet loquatur simpliciter.

b ¶ Remediis. Inter alia denegando audientiam in principali causa arg. l. sancimus. C. de iud. vel captis pignoribus, & multa indicta ad text. Inst. de satisd. tut. §. pen. ubi glo. allegat concordantia.

c ¶ Negans. Proprie negans non excipit, vt dicit Bal. in rub. C. de excep. excipiens tunc dicitur, quando supponit aliquod ens in rerum natura; secus, ubi simpliciter negat, quia non dicitur excipere, nec debet aliquid probare, late per Fely. multa alia adducētem in rubrica extra de excep.

d ¶ Matrimonium. Infrascripti casus respiciunt statum personarū, ideo sunt notabilis præiudicii ad not. in. §. præiudiciales Inst. de actio. uel ideo, quia frequenter contingit negari calumniose, ad impediendum processum in principali causa, ut sic grauetur aduersarius ad probandū, quod plerunq; est difficilis probationis, maxime in antiquis.

e ¶ Parentellam. Sub hoc nomine cōprehende affinitatem.

f ¶ Esse Ciuem. Subaudi uel fuisse prout infra in aliis exprimitur, & eodē modo intelligas de matrimonio, filiatione, ætate, & aliis supra enumeratis.

g ¶ Comitatinum. Repete, negaret esse, uel fuisse notarium.

h ¶ Aut ciuilitatis. Subaudi eadē ratione, uel possessionē parentellę, agnationis, seu cognationis, uel ciuilitatis, uel comitatinatus, uel forēsitatis, ut ita loquar, cum enim isti casus supra sint copulati quo ad proprietatē, ac substantiam, eadem rōne debent intelligi copulati, quo ad quasi possessionē si illa negatur p respondentem positionibus arg. l. eum qui edes ff. de usuca. & l. allud. ff. ad l. aquiliam.

¶ Probauerit.

uox, & fama in contrarium, uel aliter appareat, seu probetur, nisi per partem opponentem contrarium probaretur, cogatur de facto ultra prædicta per Iudicem, coram quo fuerit quæstio, ad soluendum decem libras bononenorũ pro quolibet prædictorum negato, parti, cui prædicta, uel aliquod prædictorũ fuerint negata, applicandas. ¶ Et quia quædam sunt exceptiones, quæ calumniose sæpius in Iudiciis frequentantur, & non modica egent declaratione, propter dubia euitãda, Ideo Decernimus, quod si aliquod sumptum alicuius instrumenti, actus, uel sententiæ, uel denunciationis, uel Registri alicuius contractus, uel ultimæ uoluntatis de Camera actorum populi Bononiæ, aut de libro alicuius prouisoris in iudicio de cætero producatur, opponi non possit contra illud, quod sumptum non fuerit de Camera prædicta, aut de Memorialibus, uel de libro Prouisoris per potestatem habentem illud sumendi, uel quod in dicta Camera, uel Memoriali, seu Prouisore posita, seu positum, scriptum, registratum, uel denũciatum non fuerit per potestatem habentem, uel tempore, uel modo in scriptura dicti sumpti contentis. Et si opponatur, talis exceptio non releuet opponentem, nisi opponens eam probauerit,[a] quo casu eius probationi stetur, prout aliàs de iure stari debet.

DE IVDICIBVS,[b] ET[c] NOTARIIS recusandis, &[d] associandis[e].

RDINAMVS insuper,[f] quod recusationes[g] iudicum[h] Domini Potestatis Bononiæ præsidentium causis ciuilibus, uidelicet Vicarii, & Iudicis Aquilæ, fieri

a ¶ Probauerit. Et sic vult, ꝙ opponens negatiuam illam probare habeat, quod quidem non est (quo ad propositum) secundum ius cõmune, quia negans solemnitatẽ alicuius instrumenti, vel rei, non tenetur probare, sed qui illud producit, nisi sit præsumptio pro eo, ad.l. quæcunq;. ff. de publici. per docto. in.l. sciendum de verb. obli. & in.l.1.C. de fide instrum. & iure hastę fiscalis lib.x. vbi glo. not. per Alberi. in.l. actor in fin. verbis. C. de probat. Hoc autem statutum est propter cauillationum frequentiam, vt præsumptio dicatur pro ipso, q produxerit, & satis probatur hęc negatiua ex apertione libri archiuij publici, quia vbi non reperitur, registratum censetur non esse, ad Barto. in d.l. actor. C. de proba.

b IVDICIBVS. Profecto nihil est tam graue, & periculosum, q̃ sub suspecto Iudice litigare. c. ꝙ suspecti. iij.q.v. capi. secundo requiris, in fi. de appell.l. apertissimi &.l. fina. C. de iudi. & propter hoc videtur, ꝙ Princeps nõ possit causam committere recusatiõe remota, quia esset tollere defensionem, cum Iudicis recusatio videatur de iure naturali, vt probatur in d.c. quod suspecti. ea vero, quę sunt ex illo iure, sine causa per Principẽ tolli non possunt, vt habetur in cle. pastoralis, de re iudi. & hanc opin. tenet Abb. in ea. ad hæc de rescrip. dicens de hoc esse ibi glo. singularem, sed contrariũ tenet Spe. titu. de recus. §.i. versic. quid si causa, & alij plures, quos allegat Marsil. in sing. 292. incip. nihil est tam graue. Materiam huius tituli late, & ordinate simpliciter pertractat Maran. in suo Spec. in parte. vi. §. secundus nume. 24. post Specu. in eo titu.

c ¶ Notariis. De qua materia videbimus infra in §. Item dicimus.

d ¶ Et. Pro uel.

e ¶ Associandis. Hoc refertur duntaxat ad notarios, & uno casu tantum hoc cõtingit, vt infra eo. §. item dicimus versicu. saluo &c.

f ¶ Insuper. Continuationẽ superiorum designat, & idem significat, ꝙ præterea, ambo.n. sunt aduerbia ordinis secundũ grammaticos, fac. text. Inst. de donat. §. alia aũt, versi. alia insuper. c. statutum. §. sancimus Insuper, de rescri. in vi. vide in simil. mod. Hyspanos Inst. de actio. in prin. occasione verborum ibi superest, vt de actionibus loquamur.

g ¶ Recusationes. Hoc nomen verbale hic stat in passiua significatione, sicut & testamenti factio aliquando, & aduerbiũ, uiolenter, ut per Bart. in l. ii. col. fi. ff. de duo. reis. Inst. de hęred. instituen. §. seruus autem alienus. Est autem Iudicis recusatio, iurisdictionis, uel audientiæ causa proposita dilatio. ita Spec. definiuit tit. de recusat. lib. i. & sic differt ab exceptione declinatoria, quæ respicit iurisdictionẽ, de qua per Bart. in.l. quidã consulebat de re iudic. ubi Imo. nu. 57. docet, quam prius proponere debeamus, ut nobis in altera non fiat præiudicium, dixi latius supra de modo citat. §. primo in glo. ad alia.

h ¶ Iudicum. Vnde patet,

q de iure isto municipali potest ordinarius recusari, id quod etiam de iure cano. permittitur, vt probatur ext. de foro comp. c. si quis contra. extra de appell. c. cum speciali, sed de iure ciuili magis communis opin. est, q non possit simpliciter recusari, sed debeat dari adiunctus, vt in authen. si vero contigerit. C. de iudi. Fallit tamé in tribus casibus, quos enumerat Francus in d. c. cũ speciali nu. 41. de appel. & Ias. in d. l. apertissimi. C. de iudi.

And. in cap. ii. de ord. cogn. tenet, q non, sed aliqui alii, q potest. vide Franc. in d. c. cum speciali nume. 22. & Fely. in cap. insinuante colum. pen. in fi. de off. deleg. Roma. sing. 352. in ius, & Marsil. in l. maritus colum. v. uersicu. & facit optime. ff. de quæstion. Et credo pariter, q istud statutũ limitari possit, tanq̃ recipiens extensionem passiuam &c. Cogita tamé, quia subiũgit statutum, & non postea. s. recusari possit, licet intelligi posset. s. ex causa antiqua, nõ autem si causa de nouo superuenisset.

possint[a] per libellum[b] recusationis[c] in quacunq; causa, quæstione, uel lite Ciuili decem librarum bononenorum, & abinde supra quandocunq; ante litem contestatam, uel habitam pro contestata, uel infra dimidiũ[d] tempus instantiæ ipsarum causarum, & non postea. Et uno recusato ipso iure[e] deueniat ad alium,[f] scilicet de Vicario D. Potestatis, ad Iudicẽ propositũ ad discũ Aquilæ, & ecõuerso. Dũ tamen ipse Actor[g]

a ¶ Possint. Datur ergo facultas, non necessitas imponitur, vnde confertur iurisdictio, & exequutio, licet causa cõmittatur Iudici notorie suspecto, ita probat tex. & ibi Frácus in c. postremo in 2. not. de appell.

b ¶ Libellum. De hoc libello expresse est text. in l. apertissimi, & l. cum specialis. C. de iudi. & sic in scriptis fienda est recusatio, & Panorm. in ca. prudentiam. §. vi. de offi. deleg. late etiam Franc. vbi supra nu. 17. Et in libello ipso recusatiõis cõtinebitur quis, & in quẽ, & in qua causa Spec. isto tit. lib. 1. §. qualiter &c. Et porrigi debet corã Iudice sufficienti, vt probat tex. in. d. l. cum specialis ibi, & ipsum præsidem adire, & hoc facere in actis manifestum sic. C. de appell. l. cum post. Spec. isto eo. tit. §. qualiter, & hoc est, quod dicitur infra. §. penul. citationem fieri de mandato d. vicarii, &c.

c ¶ Recusationis. Non transit sine dubio, an per libellum appellationis recedere possit a Iudice suspecto, quod tenuit glo. per illum text. in c. quotiens ii. q. vi. Contrarium tenet Innoc. & Abb. in d. c. cum speciali, de appell. vide concordiam per Iaffr. decis. 47. & dic, recusationis. s. ex causa suspicionis, vnica enim causa est duntaxat. s. suspicio, hęc tamen surgit ex multis, & variis causis, vt inquit Spec. §. causa recusationis, isto titu.

d ¶ Dimidium. Cum instãtia incipiat post litem contestatam, hæc verba corrigunt superiora, & corrigunt etiam ius commune tam ciuile, quàm canonicum, vt habetur in d. l. apertissimi. C. de iudi. vbi est regula, q ante initiũ litis debet proponi, quia est dilatoria. ca. inter monasterium de re iudi. opponendo vero alias oppositiones ante illam, videretur amisisse beneficium istius, & in Iudicem consensisse secundum doct. in d. ca. inter monasterium, Lanfranc. in ca. quoniam contra, in uerbo recusationes de probatio, nisi ex noua causa superuenisset, vel antiqua ignorata Specu. in titu. de recusat. lib. i. §. fit autem. Disputatur etiam, an post conclusum in causa, superueniẽte noua causa suspicionis possit recusare, & Ioann.

e ¶ Ipso iure. Absq; s. alia cõmissione, quæ requiritur, vbi alij Iudices sũt recusati, vt infra. §. & q recusatione. Aliqui ponunt hic notam, q si in recusatione protestetur, de nolendo adire Vicarium, sed Iudicem Grissonis, uel Bouis, quia & ipsi sunt ordinarii, ualebit, cum dicatur prorogatum exercitium, non iurisdictio, quod facilius fit, ut per Innoc. in cap. prudentiam col. v. de off. deleg. & Bald. in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iu. quæ nota falsa est, quia hęc est commissio, quæ fit ex dispositione legis, quæ ita eligit; sicut uidemus facere iudicem, qui habet optionem eligendi alium, cui committat causam, ut patet infra d. §. & q recusatione, &c.

f ¶ Ad alium. Licet habeant idem officiũ quandoq;, ut patet in suis titulis, nihilominus alternatiue habent, seu quilibet insolidum ex diuersis enim nõ fit illatio, nam alibi habetur, q licet ordinarius sit suspectus, eius tamen Vicarius non potest recusari, casus videtur in. l. vnica. §. penu. C. si quacunq; præditus potestate, ubi Bald. Ias. ponit in d. l. apertissimi col. 3. sed reprobatur a nonnullis, tamen id reprobatur, quia est vnum tribunal, nos autem sumus in diuersis tribunalibus, et idem pũctualiter dicitur in statuto supra de off. iudi. Aquil. in fin. verbis. Et nota, q licet lex municipalis dicat deuolui ad istos, non tamen sunt cẽsendi, vt delegati a lege, sed cognoscunt, vt ordinarij proculdubio ex quo competebat eadem iurisdictio cognoscendi causas eius qualitatis, vt in. dd. suis statutis patet, ad not. per Paulum castren. in l. prima. ff. de damno infecto, quem nullus reprehendit in hoc, & videre late potes per Alexand. ibi multos referentem in eo articulo.

g ¶ Actor. Videtur, q de iure licitum sit, etiam indistincte actori recusare; quia text. in d. l. apertissimi, utitur uerbo litigatoribus, quod est commune verbum capitulo, forus, de verborum signi. quod etiam admittit gl. ibi, nisi sit specialis Iudex petitus, sed non obstat. d. l. apertissimi quia,

uel eius Procurator, [a] uel alius pro eo ueniens, recusare non posit Iudicem, quem adiuerit, nisi dixerit post aditionem nouam causam, & iustam suspicionis superuenisse, [b] quam exprimere [c] nõ teneatur: & hoc iurauerit, & quòd animo calumniæ non facit recusationẽ prædictam, & nõ aliter. Pars uero rei, [d] quæ causam prosequitur, siue ipse principalis reus etiam recusare posit, si dixerit se causam iustam suspicionis [e] habere etiam aditione [f] præcedente, quam exprimere non tenetur, cum sacramento [g] prædicto, & non aliter, [h] ita tamen quod inter ambas partes in tota causa [i] non fiat recusatio, nisi semel. [k]

quia loquitur, anteq̃ sit aditus Iudex. unde videtur, ꝙ de iure communi præiudicet sibi actor, eligendo, & adeundo per l.i.C.de sportulis, per quem textum ita in terminis dixit Specu.titu.de recusat.vers.nunquid ergo actor.lib.i. Et illa ratio, quę hoc casu assignari potest. s.electio voluntaria, eadem militat, quãdo impetratus fuisset Iudex delegatus ex consensu vtriusq;. Ita Angel.in specie, in.l.quia poterat.ff.ad Trebellia. post Innoc. per eum allegatum, iunctis notatis in authẽ. & consequẽter.C.de senten.& inter.om.iud.Ias. in d.l.apertissimi columna prima.

a ¶ Procurator. De quo speciatim glo. in c. olim in gl.ii. de causa possess. & propriet.

b ¶ Superuenisse. Hoc expresse etiam voluit Ioan. Andr.in additi.in d.§.i. licet libro meo ibi deficiat dictio, nisi, & adde ad ampliationem statuti, idẽ forte esse, si causa erat prius orta, & postea nouiter detecta & patefacta ad notitiam actoris peruenerit glo.in.§.exceptio.3.q.vi.quam allegat, & reputat not. Panorm.in c. quinta vallis in vi.col.de iureiu.facit quod etiam dicit Spec. isto tit.§.fit autem, dum allegat c.pastoralis, de excep.& ĩ c. nostra de ꝓc.

c ¶ Exprimere. Hoc est conforme iuri ciuili communi, vt not. in d.l. apertissimi, secundum magis commu.opin. licet aliqui tenuerint contrarium, vt habetur in glo.ibi recusare, secundum vero canonica iura, secus vt in cap.cum speciali, de appell.cap.suspicionis, de off.delega. Abb.notat in cap.super qq.§.quem vero illo eo. tit.

d ¶ Rei. Adde, ꝙ tertius comparens pro suo interesse potest etiam Iudicem recusare, dato ꝙ partes principaliter litigantes non recusent, ita tex. sing.in iure in cap.cum super Abbatia de off.deleg.secũdum intellectum primæ glossæ ibi. Nam ex quo tertius admittitur in iudicio. ca. veniens el.ii.de test.l.a diuo Pio.§.si super rebus.ff.de re iudi.ergo debent audiri omnes eius defensiones, argum. ca.cum inter de excep.& amplia etiam, si post dimidiam instãtiæ compareat tertius, quia dilatorias excep. tertius comparens post litẽ contest.opponere potest, vt notat Ang.in.l.si quis libertatem, in vers.secundum hoc Dec.in d.c.cum super. Et hanc determinationem sequitur Butr. Florian.& Panor.in d.ca. cum super, subiiciens hoc esse menti tenendum, quia alibi in iure non reperitur secundum eum.

e ¶ Suspicionis. Videndus est omnino Ias. post alios, qui enumerat.xii.causas, quibus Iudex (vti suspectus) recusari potest, quas necessario scire habet, qui vult salua conscientia iurare Iudicem suspectum, quanq̃ eam non teneatur exprimere, ideo recurras ibi, & ad Card.Alex.qui in c. postremo de appe.enumerat.lxx.causas, vbi videbis & Rob.Marã.in suo Spec.in vi. parte, sub.2. actu, qui emergit in vltima parte iudicii nu.24.

f ¶ Etiam aditione. Pondera ergo differentiam, quę est inter actorem volẽtem recusare, & reum. Ille enim tãtum potest, si noua causa superuenerit a lite contestata, iste vero indistincte, rõ differentiæ est in promptu .s.pp electionẽ iudicis, quę est in facultate actoris, dũ sit alias cõpetẽs.

g ¶ Cum sacramẽto. Supple, ab ipso pstãdo in recusationis actu Et hic exprimitur, quod dubiũ est de iure communi. s. quia sunt aliqui, qui dicunt, quòd nec etiam tenetur reus iurare, quia nullo iure cautum est, tamen glos.in d.l. apertissimi, & doctor. ibi, ac Ange.& Alexan.in.l.quia poterat.ff.ad Trebell. dicunt de causa, standúm esse sacramento rei, ne alias temere prorumpat in recusationes contra honorem Iudícum, ad cap.vt debitus, de appellation. Sed nunquid ẽ contra Iudex audiatur, volens iuramento suo asserere se non esse suspectum? Reperio hoc dictum a quibusdam in glo. ritus regni sub rubri.exequutio de appella. allegat autoritatem Roman. & Bald. ego non inuenio, allegat etiam. l.furti. §.sed si iureiurãdo, de his, qui not. infa.tu autem cogitabis.

h ¶ Non aliter. Importat formam Bartol. in. l. de his.ff.de transact.& in.l.actuarios.C.de nume.& actua.lib. xi.

i ¶ Causa. Id est tota instantia, ut infra aperitur faciunt not.in.l.causas.C.de trans.per Alex.

k ¶ Semel. Strictius hoc statutum procedit in recusatione, quàm in appellatione, cum tamen viderentur a pari procedere; vt probatur in d.l. apertissimi.C.de iudiciis, & in cap. super eo. el secundo de appell. vbi tamen vide Abb.qui ponit differentias inter appellat. & recusat. nec ob hoc, ꝙ sit datum remedium appellationis, impediri debet recusatio, quia melius est intacta iura seruare, quã post vulneratam causam remedium quærere.l.fina.C. in quibus causis restitu. nõ est necessaria.

¶ Et idem Dicimus in Iudicibus,[a] seu officialibus[b] Ciuitatis, Comitatus, & Districtus Bononiæ, præsidentibus Ciuilibus causis cognoscendis, & quibuscunq; aliis Iudicibus delegatis, seu Commissariis, q recusari possint, ut supra. ¶ Et quod recusatioue facta tempore, & modo prædictis, Potestas, uel eius Vicarius, uel is qui præerit ad discum Aquilæ possint, & teneantur ad petitionem cuiuslibet, seu alterius partium tantum, committere quæstionem, uel causam super qua facta est recusatio aliis officialibus Ciuitatis Bononiæ ad aliud discum præsidentibus ad causas ciuiles in Palatio, quem dictus Potestas, uel Vicarius, aut Iudex Aquilæ additus pro prædictis duxerit eligendum.[c] Quam commissionẽ fieri petere teneatur pars recusans[d] ea die recusationis. Et Iudex coram quo dicta commissio fieri peteretur, teneatur ante discessum[e] ipsius a bancho[f] dictã commissionem facere modo prædicto, quo supra, sub pœna librarum cẽtum bononenorum dicto Iudici imponenda, & ab eodem auferenda. ¶ Et quo ad commissionem ipsam faciendam stetur sacramento petentis ipsam commissionem fieri de pendentia litis, quam committi petit, et etiam de recusatione facta. Aliàs recusatio[g] ipsa habeatur pro non facta,[h] & procedatur in causa, ac si recusatio[i] facta non esset, uel fuisset. ¶ Et non fiat in tota causa, seu in una instantia inter ambas partes recusatio, tam Iudicis, quam Notarii, nisi semel, quam etiam commissionem altera pars similiter fieri petere possit.[k] ¶ Et si plures officiales fuerint ad idem officium uno recusato, & alter recusatus[l] esse intelligatur, & sit: & Notarius, qui acta scribebat in quolibet casuum prædictorũ,

a ¶ Iudicibus. Ego non sum illius opinionis, q comprehendatur domi. Potestas, quia sciuissent dicere, si voluissent iuxta. l. vnicã. §. sin autem ad deficientis. C. de cad. toll. & quę speciali nota digna sunt, si non exprimantur, censentur neglecta. l. item apud Labeonem. §. ait Prætor. ff. de iniuriis, vbi glo. & probatur in rub. C. de serui. & aqua. iũcta gl. & forte potest hic exemplificari id, quod dicitur infra. §. fin. dixi forte, quia dubito multum, attento q videtur de iure cõmuni posse etiam Potestatem recusari, quia videtur solum speciale in Papa, Imperatore, Regibus, item Cardinalibus, vel aliis supremis Principib. vt Card. Alexandrinus dixit in c. cum speciali nu. 24. de app. vnde tutius teneri posset recusari, sed tamen secundum formã iuris communis.

b ¶ Officialibus. De assessore quid? Et quid de cõsultore? Quid de arbitro, & arbitratore? Et an collegium generale, vel prouinciale? Et an totũ vnum collegium, vel vna vniuersitas? Et quid in Papa, vel Imperatore? Late de istis omnibus pertractatur in d. c. cũ speciali, a nu. 24.

c ¶ Eligendum. De iure communi, de quo in d. l. a pertissimi partes eligũt, & in discordia Iudex ordinarius iuxta. l. cũ specialis. C. de iud.

d ¶ Recusans. Cõtra, quia etiam altera pars potest hanc instantiam facere, vt supra proxime. Sol. q prius ad instantiam recusantis, & ea facta illa eadẽ die, postea vero si altera pars velit, potest instare, vide etiam glos. possit infra eod.

e ¶ Discessum. Strictius procedit, q̃ ius commune, quo præstitutum fuerat tempus tridui d. l. cũ specialis.

f ¶ A bancho. Lex enim reputat tunc fieri illico, & in continenti. l. litigatoribus. C. de appellat. aliàs illico exponitur. i. intra triduũ, vt habetur in d. l. cum specialis. C. de iudi.

g ¶ Aliàs recusatio. Referas ad. §. & q recusatione.

h ¶ Pro non facta. Non tamen impeditur, quin possit rite iterum recusationem facere Pau. cast. in cons. 313. ista pronuntiatio. lib. ii. Tiraq. in. l. boues. §. hoc sermone, in i. limitat. nu. 17.

i ¶ Ac si recusatio. Seu ac si renuntiatio facta fuisset, constat enim posse renuntiari etiam tacite recusationi factæ; puta, si post recusationem recusans procederet corã illo, secundum Abb. in cap. inter monasterium in. 3. not. de re iud.

k ¶ Possit. Ad similitudinem appellationis, nam appellatus p̃uenire morosum appellantem potest, c. oblatæ de appell. cui appellationi in pluribus assimilatur recusatio, vt notat Franc. in ca. super eo el secundo de appell.

l ¶ Recusatus. Ratio est, quia cũ apud omnes sit iurisdictio simul vnita, & insolidum, reliqui nõ possunt procedere cap. causam quę il. i. & ii. vbi doct. & in ca. cum super abbatia, de off. deleg. secus si fuisset commissa causa pluribus cũ clausula, q vnus sine altero procedere possit iuxta, ca. vno delegatorum de off. deleg. Et nõ omittas uidere Card. Alexandr. in d. c. cũ speciali nu. 29.

dum

etiam recusatus [a] sit,& esse intelligatur ipso existente Notario dicti officialis recusati,& ad alterum ex Notariis Iudicis, seu officialis subrogati a lege, uel ab homine, cui ipse Iudex commiserit acta deuoluantur. ¶ Item Dicimus quod Iudex recusatus teneatur recusationem recipere [b] sub pœna uigintiquinque librarum bononenorum. Et acta quæ per eum fierent, & sententia quæ sequeretur post dictam recusationem nulla [c] sint ipso iure. Et Notarius aliquis dicti Iudicis recusati ipsa acta non scribat sub eadem pœna. Et etiam ipse Notarius teneatur ipsam recusationem recipere [d] & scribere eius productionem, & per quem fuerit porrecta sub eadem pœna. ¶ Item Dicimus quod Notarius actorum, etiam non recusato Iudice posit recusari [e] infra dictum tempus, & non postea, ita quod deueniat de uno Notario ad alium eidem officio præsideutem, quem Iudex, seu officialis elegerit de partium uoluntate, uel eis discordantibus suo motu, si discordauerint ultra duos. ¶ Et idē dicimus de Notariis præsidentibus ad discum maleficiorum paruorum, qui recusari posint quandocunq; [f] dum tamē causa deueniat de uno ad alium, ut supra. Saluo quod post dictum tempus quantum ad receptionem testium Notarius causæ posit associari de uno quem partes elegerint, uel de duobus uno pro qualibet parte,& ipsis discordantibus de uno quem Iudex proprio motu elegerit. Saluo etiam quod supradictum est de Notariis actorum iudicis recusati. ¶ Et ad tollendas suspi-

dum quærit, nunquid propter suspitionem prędecessoris, posit successor recusari, vbi residet, ꝙ si suspicio nascitur intuitu dignitatis, poterit recusari, secus si intuitu personæ ipsius prædecessoris, allegat ita dicere Bal. in c. de causis col. vii. de off. deleg. facit c. quoniam Abb. illo eodem titulo.

a ¶ Etiam recusatus. Rigorosa est aliqualiter p̄sens decisio quandoquidem non videtur eadem connexitas inter notarium,& Iudicem, prout est inter ipsos Iudices habentes eandem iurisdictionem, vt supra visum est,& facit, quia recusato aliquo doctore collegii, non per hoc totum collegium impeditur, quia residet potestas in aliis, qui faciunt maiorē partē. l. quod maior. ff. ad munici. Abb.& Dec. in c. causam quæ, de off. delegati, et regula est trita, ꝙ ex diuersis nō infertur, l. papinianus exuli. ff. de minor. quod patet etiam, quia recusato notario iam non intelligitur recusari Iudex, sub quo militat, ut infra. §. item dicimus, sed ratio mouit statuentes forte propter magnam authoritatem Iudicis erga subditos, maxime, seruiētes actis, coram ipso.

b ¶ Recipere. Nisi foret notorie calumniosa, qa tūc posset impune spni iux. quæ habentur in simi. in. l. i. ff. de no. oper. nunc. facit cap. i. de off. iu. ordi. & ualebit processus, non obstante frustratoria recusatione secundum Inno. in c. cum speciali de appell.& etiā sequitur Abbas ibi in fi. prout per Francum nume. xviii. & idem tenet Lappus in sua prima allegatione, dicens ꝙ Iudex debet tunc exprimere causam suæ repulsionis, vide etiam Ange. de hoc in. l. quia poterat. ff. ad Treb. qđ est not. quia sæpe in facto occurrit.

c ¶ Nulla. Tollitur difficultas inter doct. de qua Barto.& reliqui in. l. quia poterat. ff. ad Trebell. latissime disputata in c. cum speciali, ubi Frācus num. 42. de appell. imo etiam absq; hac expressione satis colligi idem potuisset, attēto ꝙ nulla exigitur disputatio causæ suspicionis, consequēti. extincta remanet iurisdictio Iudicis, quo ad illud negotium prout dicebat Bald. in d. c. faciēs differentiam inter ius cano.& ciuile, cuius opin. refert Fran. uersi. quarta fuit opin.

d ¶ Recipere. Ergo corā eo. Iudice allegari debet suspicio, quod uerū credimus, prout colligitur ex cap. super qq. §. quem uero, de offic. delegati ubi glo.& doc. dicentes probari postea debere causam coram superiore, ubi causa esset probāda,& in d. l. cum specialis, nisi Iudex ipse absens esset tunc, ut ibi legitur.

e ¶ Recusari. Hoc idem probat gl. in authen. de trien.& semi. §. & ꝙ sæpe, in uerbo, artifices,& Bal. in l. i. C. de relation. & in l. amplissimi. C. de iudi. Card. Alexandr. in c. cum speciali nu. 35.& Franc. num. 37.

f ¶ Quandocunq;. Id est omni tēpore, sed sic non erit per omnia idem cū notario actorum, similē fac. expositionem gl. in l. idem. ff. ad uelley.& alibi dictio, idem, exponitur pro simili, aliquādo etiam facit relationem in genere, non autem in specie, vt notat glo. in. l. si non sortem. §. libertus ff. de condi. indebiti.& ratio differentiæ est mihi ignota, nisi dicamus hoc prouenire ex officii modica autoritate.

ciones, quæ ut plurimum interuenire consueuerunt in iudicibus delegatis,[a] & commissariis,[b] Ordinamus quod omnes & singuli iudices a quocunq;[c] delegati possint recusari[d] per libellum recusationis, ut supra dictum est de iudicibus Domini Potestatis, & recusatiõe facta modo, & tempore prædictis, possit dictus delegans[e] dictam causam alteri de nouo delegare partibus præsentibus, uel ad prædicta legitime citatis[f] de mandato Domini Vicarii. D. Potestatis, uel Iudicis Aquilæ infra tres[g] dies, a die dictæ recusationis extra numerum[h] suspectorum, dummodo ultra quatuor dari non possint pro parte, & aliter facta commissio nõ ualeat ipso iure: et ei cui prædicto modo de nouo delegata fuerit, seu cõmissa cognitio, & decisio dictæ causæ, continuatis[i] actis primis deuoluatur. Dum tamen recusatio inter ambas partes fieri non possit, nisi semel. ¶ Cæteras autem recusationes quorũcunq;[k] aliorũ officialium fieri prohibemus, & factas ipso iure annullamus, nisi quatenus ex forma nostrorum Statutorum recusatio permitteretur.

DE POSITIONIBVS[l] FACIENDIS in causis Ciuilibus.

a ¶ Delegatis. Siue subdelegatis vt habetur in ca. super qq. §. quem vero de off. delegati.

b ¶ Commissariis. Posset exemplificari in exequutoribus, qui possunt recusari suspecti, vbi possunt grauando partem, modum excedere, & in auditoribus cap. super quæstionum in princ. &. §. verũ de offi. deleg. secus si haberent limitatã exequutionem, ita procedit tex. in ca. nouit, de iudi. vbi vide dicta de hoc, & Panor. in d. ca. super quæstionum. Item in consultoribus, vel doctoribus, qui habent eligi ad consulendum, vt in authen. de trien. & semisse d. §. ꝙ sæpe, & Bal. in d. c. super quęstionum colũ. 2. & in l. i. in prin. C. de relatio. vbi dicit, ꝙ Iudex non debet facere commissionem, seu electionẽ de cõsultore, nisi primo citatis partibus ad dandum suspectos, & confidentes, Franc. in c. cum speciali. num. 36. de off. deleg.

c ¶ A quocunq;. Etiam a summo Pontifice, sicut etiam ab Imperatore, vt de Imper. est text. in d. l. cum specialis. C. de iud. de Papa in cap. cum causam el. 2. de off. deleg. & Spec. tit. isto. §. i. vers. de delegato, etiam vbi intelligit, nisi sit datus delegatus ad petitiõem partis, vt iii. q. iij. offeratur, & extra de cã poss. & prop. c. cũ olim, & de off. dele. c. cũ olim, sed dicã stati ĩ seq. gl. Itẽ si sit subdelegatus a delegato, vt dicit Spec. ĩ d. §. i. vers. Item si subdelegatus, vbi ẽt quærit, quid si commissa sit causa recusatione remota, de quo vide Fel. (remissiue tamen) in c. ex trãsmissa de foro cõp. Vnũ tamẽ est certũ, ꝙ si sit cõmissa appellatione remota, non impeditur recusatio c. postremo de app. & ibi notatur de vtroq;.

d ¶ Recusari. Dic tamen, ꝙ impetrans Iudicẽ non potest recusare, nisi ex causa superueniẽte, ut est glo. in c. insinuante, de offic. deleg. & ibi Abb. in fi. vide Pau. cast. cons. cccclxii. col. pen. volum. ii. & idem quando de partium sit datus assensu ca. super qq. §. verum de off. deleg. faciunt quæ dixi supra in princ. in glo. actor.

e ¶ Delegans. Ad hoc cap. causam quę de offi. delega. licet de iure ciuili communi alia forma obseruanda foret. l. apertissimi. C. de iudi. Spec. isto eo. tit. §. i. & dicas supplendo, siue subdelegans.

f ¶ Citatis. Caue, quia hæc verba non reperiuntur expressa in. §. & item dicimus supra eo. Et licet in delegando, citari debeat pars, vt hic, tamẽ in ipsa recusatione non requiritur partis citatio, quia est negotium inter recusantem, & Iudicem, prout etiam videmus in appellatione, in qua nõ est necessaria partis citatio, Spec. de appe. §. qualiter, nu. ix.

g ¶ Infra tres. Sumptum est ex. l. cum speciali circa medium. C. de Iudici.

h ¶ Extra numerum. Hęc limitatio refertur ad id, quod supra proxime dicitur, delegantem de nouo alteri delegare posse; qui debet esse extra numerum suspectorum.

i ¶ Continuatis. Valuit enim iudicium usq; illhuc, & imputatur parti, cur siluerit, sicut etiam si nunq̃ dixisset, vt supra declaraui.

k ¶ Quorũcunq;. Posset forte exemplicari (vt aliquem effectum habeat hic. §.) in officialibus nõ habentibus iurisdictionem, vt in Barisello, & simil. qui veniunt officialiũ appellatione, iux. l. i. C. de off. diuer. iu. & ibi not. & ẽt vbi a mero exequutore non appellatur, nec is etiam recusatur, Franc. in d. cap. cum speciali num. 30. uel iste tex. uelit in effectu dicere, ꝙ omnis recusatio quorũcunq; Iudicum facta extra formam statutorum nulla sit, quod etiam supra fuerat expressum. Elige quam uelis.

l Positionibus. Positio secundum Goffr. est dictum loco interrogationis positum, nã quod olim sub forma interrogationis ponebatur, hodie de plano ponitur; uerbi gratia, si uolebam te conuenire nomine hęreditario, dicebã sic, Domine Iudex interrogetis T. an sit ipse

hęres

PROVIDEMVS quod in quibuscunque causis Ciuilibus [a] fieri posint [b].

hæres talis, Item ex qua parte sit hæres, vt. ff. de interrog. act. l. si defensor. §. i. &. ij. ho die vero sic dicitur. Ponit Caius Titium esse hæredem talis, Item esse hæredem ex asse argum. extra de lit. cō-test. c. vnico. Vel secundum Spec. cui non ex toto satisfacit prædicta diffinitio, attento quòd etiā hodie fiunt interrogationes. Positio est breuis verborum formula, mētem ponentis continēs, ad veritatem eliciēdam concepta, sed quia ex toto non euacuat substantiam, dic secundum Bar. in. l. ii. §. quod obseruari col. ii. C. de iur. cal. Positio est alicuius particularis rei pertinentis ad causam assertio. Quæ quidē magis placet mihi reiectis aliis posteriorum scribentium, & ideo dixit particularis rei, ad differētiam libelli, & contestationis litis, iuramentiq; de cal. in quibus fit quædam assertio vniuersalis ad totam causam. Et dicitur assertio, ad differētiam interrogationis; quia qui interrogat, non asserit, Et caue, ne reprehendas hanc diffinitionem, ex eo, ꝙ non adsint illa verba addita per Sal. s. producta coram Iudice, vel arbitro, quoniam satis includuntur sub illis verbis, ad causam pertinentis appositis in diffinitione Bart. Et inuerē sunt positiones secundum Spec. in. §. secundo, vt per cōfessionem aduersarij releuetur ponens ab ontre probandi; vt probatur in cap. primo de confess. in vi. &. ff. de iureiur. l. eum qui primo responso, & idem dicit glo. iñ præall. c. i. & Barto. in. l. vbicunq; col. vii. vers. deinde quæro ad quid. ff. de interrog. act. quod dictum prima facie posset mordeti, attento ꝙ per interrogationes tantundem efficiebatur, quia & ad illum finem fuerunt inuentæ a iure ciuili. l. i. ii. &. iiij. de interrog. actio. sed responde, ꝙ post litem contestatam regulariter fiunt positiones; et sic illo tempore, quo probationes fieri debent, non sic regulariter interrogationes; quorum proprium tempus est ante litem contestatam, et possunt fieri a parte, licet q̄doq; etiā postea fieri possunt a Iudice. l. vbicūq; ff. de interr. act. vel etiā in tempore, quo positiones fieri non possunt, vt extra de fid. instru. cum Ioannes in fine. Specul. isto titu. §. iii. & q̄doq; ēt positiones fieri posunt ante litem cōtestatam, puta, circa exceptiones dilatorias, super principali autem causa regulariter non fiunt ante lit. contest. ff. de Interrog. act. l. i. nisi in casibus, in quibus possunt admitti probationes, & si fierēt, deberent repelli. c. i. ad fi. extra, vt lit. non cōtest. Specul. isto tit. §. 4. in princ. Item fiunt interrogationes circa præparatoria iudicii non sic positiones. Item ex mero officio iudicis, etiam non implorato a parte præterq̄ in summariis, & sine figura; clem. sæpe. §. interrogabit de verb. signifi. non sic positiones; quæ a parte formantur, licet iudex se interponat interrogando respondere debentem, nun credat, quæ continentur in positione tali, & tali; quāquam & ipsæ inductę sunt potius ex vsu hominum, attenta æquitate, non rigore iuris, ut Abb. dicit in c. cū causam nu. xx. de iur. calum. Curtius in tractatu col. 2. quod ego declarandum puto hoc modo, rigor enim iuris dictabat, ꝙ arma non essent sumenda de domo aduersarii, iux. l. nimis graue. C. de testibus, & ꝙ actore non probante reus absolueretur. Verū quoniam ex parte ponētis adest etiam confessio omnium, quæ continētur in positionibus, si accidat aduersariū respondere, iuxta sensum ponētis, & est pręsumptio deficientis calumniæ propter iuramentum, ideo introductæ positiones fuerunt his mediis, & hoc est, quod dicit tex. in clem. sæpe. §. & quia positiones, dum inquit ad faciliorem expeditionem litium propter partiū cōfessiones, &c. notandum enim est, quia in plurali loquitur, & ita ambas partes comprehendit tam. s. ponentem, q̄ respōdentem Fuerunt tamen, qui dixerunt non differre positiones ab interrogationibus substātia, sed forma; nam ꝙ hic simpliciter, & assertiue, ibi ponitur interrogatiue, alii quos refert Ioa. And. in addit. §. tertio. dixerunt, ꝙ differūt, vt genus, & species, in vtroq; enim fit interrogatio, sed nō in vtroq; positio, & sic ista est species, illa genus, et intendunt etiam, ꝙ interrogare posit iudex in quacūq; parte iudicii ad fundandam intentionem alterius partis, per glo. sing. in d. l. vbicunq:, dum dicit, ꝙ iudex potest interrogare partem, nunquid sit debitrix titij, vt sic posit facere præceptum, & ꝙ ita obseruatur Bon. quam gl. plures sequuntur, de quibus meminit Lanfrācus in cle. sępe col. penul. de verb. signi. quod dictum videtur dubitabile per supradicta, & eorum quę dicit Curtius in tract. in. 4. breuiloq. versi. & super omnia not. adde prædictis ea, quæ latius dicā infra. §. declarantes in glo. positionibus. Et dicūtur positiones a pono ponis, eo ꝙ super ea lis ponatur, tanq̄ litis sint fundamentum, ita Bart. in d. l. vbicunq; col. vii. num. 15. de Interrog. act. si modo sit Bartoli.

a ¶ Ciuilibus. In criminalibus enim causis nō debet responderi positionibus per verbum, credit, vel non credit, ratio, quia non releuat. Casus est in. l. iter omnes. §. recte. ff. de furtis, & Inst. de obl. quæ ex quasi delicto nasc. §. placuit, sed de veritate bene debet, & potest responderi, vt. l. iii. de iureiur. & l. marcellus, re. amot. & quasi per totū tit. Bar. in. l. fi. §. quod obseruari in fi. q. C. de iur. cal. ponit Iac. de Are. in suo tract. §. vlt.

b ¶ Fieri posint. Hoc refertur ad vtranq; partem; nam positiones ab vtraq; fieri possunt, ut ext. de electione. c. dudum lo secundo, circa medium, & extra de litis contestatione. c. vnico. Iac. de arena in trac. num. 17. non autem refertur ad iudicem, cum subiungat, & iudici dentur; & ita vsu obtinetur

positiones, & dentur Iudici,[a] corã quo causa agitur, qui Iudex[b] responderi faciat illis, quibus sibi uidebitur,[c] ipsis positionibus prius per eum examinatis[d] parte[e] instante sub pœna centum solidorum ipsi Iudici pro qualibet uice, & saluo iure impertinentium,[f] & non admittendarum,[g] quibus impertinentibus, uel non admittendis si fiat responsio, habeatur pro non facta, quæ

netur, vt positiones formentur ab altera parte, non à iudice, qui bene ad illius partis instãtiam cogit ad respondendum capi. si post præstitum extra de confessis, sed de stricto iure posset sustineri, ꝙ iudex posit formare positiones, si vellet plena inquisitione discutere. C. de iudiciis. l. iudices, &. ff. de iis, qui in testa. delentur. l. proximę, & de leg. iii. l. offidius. §. ex aduerso, ita Odoff. beneuẽt. in tract. in v. q. & per Specul. in §. 3. versic. & nota. qui & dicit, ꝙ absq; positionibus potest reum interrogare supra contentis in libello. Formabit autem positiones, siue pars, siue procurator, uel aduocatus. l. aduocati. C. de aduocatis diuers. iu. Iac. de are. in. §. vi. sui trac.

a ¶ Et dentur iudici. Hæc sunt verba Spec. ex quo videntur habuisse statuẽtes hunc modũ loquẽdi .s. in. §. quinto, vers. decimo no. ꝙ põnes formatę iudici sunt in scriptis offerendę, vt extra de probat. ca. quoniam contra, vt certus sit respondens, quid, & super quo respondere debeat. ff. de confessis. l. certum. Et vt tam pars, q̃ iudex videãt, an sint admittendæ, vel reiiciendæ, debet eas examinare iudex, vtrum faciant ad causam, an sint possibiles, & non contra naturam, non captiosę, & non negatiuæ, & sic de aliis, & hoc partibus præsentibus, & si viderit eas recipiendas, priusq̃ respondeatur, faciat eas in actis redigi; ne aliqua uariatio fiat. ff. de re iud. l. acta, & ne post oriatur contentio inter partes, ꝙ aliter fuerint scriptæ, q̃ propositæ extra de elect. cum inter R. seniorem, ut ex illa scriptura uia in talibus præcludatur xxvii. q. i. Iac. de Are. in tract. §. vi.

b ¶ Qui Iudex. Dic vt infra. §. posit. Nã iudex potest cogere eo modo, quo traditur per Iac. de are. §. vi. & per Specul. titu. de position. §. vii. uersic. & nota.

c ¶ Videbitur. Omnes autem positiones sibi debent in dubio uideri admittendas fore, quia solummodo notorie non admissibiles reiicere debet, cæteras uero admittere cum reseruatione illa, Saluo iure impertinentium, & non admittendarum, quibus habeatur pro non responso Ang. in. l. si quis libertatem. §. quotiens. ff. de petitione hæreditatis. in. l. in speciali. ff. de rei uendi. Bal. in l. momentaneæ. C. de his, qui non habent legi. perso. standi in iudi. Cur. in tract. num. xxvii. & ita obseruatur. Adde Neuizzani dicta in cõs. vii. colum. fin. Quia plerũq; incidunt difficultates, quibus sit respondendum, & quibus non, & quæ impertinentes, & quæ non, nec debet iudex esse præceps in reiiciendo positiones, nec retardare etiam processum, statuitur, vt iudex in dubiis cogat respondere; quia securius est superflua, & nõ admittenda admittere, q̃ necessaria omittere. xiii. q. ii. non æstimemus. l. testamentum. C. de testam. quia, quæ superabundant, non vitiant scripturam. l. non solent de reg. iur. et ꝙ per glo. in c. cum contingat de iure iur. quæ loquitur in exceptionibus, de quibus dubiũ sit, an sint admittendæ, vide Iaffr. decisi. 163. & vitalem camb. in clausulis suis ch. ij. magnæ impressionis.

d ¶ Examinatis. Quia ablatiui absoluti resolui solent in conditionem. l. a testatore de cond. & demonst. cum simil. conditio autẽ formam importat Bal. in authen. matri, & auiæ. C. quando mu. tu. off. fungi posit, Ideo bene notabis hæc verba ad effugiendum vigorem pronuntiationis iudicis factæ contra nõ respondẽtem positionibus, si facta sit instantia, ꝙ iudex diligẽter examinet positiones, quod quidem nõ faciunt Iudices hodierni contenti dicere, admittimus, saluo iure impertinentium, &c.

e ¶ Parte. Appellatione partis venit procurator c. suborta, de re iud. iste tamen procurator debet habere speciale mandatum ad faciẽdum positiones, & ad deferendum iuramentum de calũnia. Curtius de iur. cal. §. sin autem absfuerit colum. i. & Barto. Saly. & Alex. in. l. fin. C. de procurat. late Neuizanus cons. vii. nu. xii. vbi dicit, ꝙ nõ sufficit, ꝙ dicat ad iurandum, & ponendum, quia requiritur, ꝙ exprimat in qua causa. Soci. iuni. cõs. 133. lib. 3.

f ¶ Impertinentium. Et ratio quare impertinentibus non est respondendum assignatur a Barto. in d. §. quod obseruari; quia positiones debent extrahi de corpore libelli, seu fundari in deductis in libello, uel de corpore exceptionum, ubi a reo proponuntur. Ideo actor volens facere positiões, habeat semper libellum ante oculos, quia non intelligens libellum, nũquã sciet facere positiones, Ita Bald. eleganter in. §. ꝙ si actor. Et intellige, ꝙ sint omnino impertinentes, non facientes ad causam, nec principaliter, nec coniecturatiue, nec incidenter; puta ego pono, ꝙ Rex est in Francia, ita Bald. in d. §. quod obseruari, & in. l. siue possidetis. C. de probatio. Alexan. in. l. si duo patroni. §. idem Iulian. colum. i. de iureiura. vbi per. l. ad probationem. C. de probatio. dicit illas probationes esse impertinentes, quæ neq; per se ipsas, neq; per coniunctionem aliarum afferunt adminiculũ, fac. in arg. l. quę extrinsecus de verb. obligat. iuncta. l. iam dubitati versi. non ab re. ff. de hæred. insti.

g ¶ Non admittendarũ. Vt sunt captiosæ, superfluę,

ueniant examinandæ[a] tempore disputationis, & pronunciationis sententiæ, et per personam principalem[b] contra quam fierent dictæ positiones, & habilem[c] ad iurandum de calumnia, si hoc petatur,[d] aliàs per alium pro ea in iudicio legitime[e] comparentem, qui in dicta causa de iure ad iurandum de calumnia admitti posit, præstito[f] prius sacramento[g] a po-

fluæ, repetitæ, & similes Spec. eo. tit. §. vii. vers. x: est notandum. Curtius in tractatu in. xv. breuiloquio, qui allegat Bald. in. l. ampliorem. §. in refutatoriis. C. de appellation. ꝙ vbi positio est facta in causa principali, non poterit a modo fieri in causa appellationis. Itẽ dicitur superflua, si ponatur aliquid a parte, cui nõ immineret onus probãdi, verbi gratia pono, ꝙ tu non mutuasti mihi x. cum tamen actor nihil ꝓbasset adhuc. Cur. breuiloq. xiiij. Itẽ si sunt positiones iuris cõmunis, vel statutorum ciuitatis, quia ius est certum l. ornamentorum, de auro & argẽto lega. vbi Bartol. ita decidit, Curtius etiam meminit in breuiloq. xiii. Item si sunt implicitæ, vel multiplices secundum glo. in c. ii. de confess. in. vi. quam exclamat Bal. in. l. precibus in primo not. infra de impub. & aliis sub. eadem ratione, si sint alternatiuæ, secundum tamen quod declarat Curtius in octauo breuiloquio, nec sufficit clausula illa producentium positiones, dum asserunt illas producere coniunctim, vel diuisim, Curt. breuiloq. xv. cum aliis citatis a Neuizano consil. vii. nu. 9. Item si sint contrariæ, siue cõtrarietas resultet ex parte ponentis, siue ex parte respondentis, nam finge, ꝙ Titius reus conuentus negauit se hæredem Sempronij, deinde pono, ꝙ Sempronius constituit se hæredem, certe non tenẽberis respõdere. Et est vtilitatis magnę dicta reseruatio, quia vbi Iudex pronuntiasset simpliciter respondendum fore, & pars non reclamasset, diceretur sibi præiudicasse in responsionibus, Specul. in. §. vi. vers. hoc autem scias, Curt. in tracta. nume. xxix. Sed mea intelligentia est circa hoc, ꝙ etiam nulla reseruatione præcedente, nihilominus ipso iure censeatur facta vigore istius statuti, quia intelligo hæc fore verba statuentium, non iudicis, quod mihi etiam videtur sensisse Ancha. cons. 145. in princ. dum allegat formam statuti. Videtur etiã sensisse Paul. cast. in. d. l. ii. §. qđ obseruari col. v. vers. & nota, vbi dicit, ꝙ de iure pars respondere debens, posit instare, quòd ante omnia discutiãtur impertinentes, vel non admissibiles ca. cum contingat de off. deleg.

a ¶ Examinandæ. Hæc est secunda maturior examinatio, in qua Iudex habet causas plures videre, quas congerit Spe. §. vii. per totum, & Lanfrãcus in cap. quoniam contra, in verbo positiones, de probatio. & Bartol. in d. §. quod obseruari. C. de iuram. calum. & per Curt. ibi nume. 22. cum sequen.

b ¶ Principalem. Idem habetur in interrogationibus, quia alius pro alio non debet interrogari, vt ff. de interroga. action. l. & si sine. §. i. & l. qui seruum. §. in iure, & per Specu. eo tit. §. 3. versic. sed videtur.

c ¶ Habilem. Nec pupillus, nec adultus sunt habiles ad iurandum, quia non possunt scire iustitiam causæ, sed tantum tutores, & curatores, ita text. in d. §. quod obseruari, de iuram. calum. & iurant in animam propriam, & in hoc differũt a procuratoribus, quibus specialiter datũ fuerit mandatum, vt ibi habetur. Et quid de filiofa. cuius pater est legitimus administrator? ibidẽ latissime, vbi Bart. & Bal. tenent, ꝙ ipsi possunt iurare, cum quadam tamẽ distinctione, & per Maria. Soci. in c. in pertractãdis. q. vii. cum aliis qq. seq. de iura. cal. Consequenter non habent dicti minores respondere positionib. vidi tamen obseruari, ꝙ respondeant præsente tutore, uel curatore iurantibus de calumnia.

d ¶ Petatur. Puta, quando actor petit, ꝙ respõdeatur per principalem personam, tanquã melius informatam, vel quia principalis est legalior, argu. l. fi. C. de procur. nisi forte haberet mandatum in indiuiduo ad sic, & sic respondendum. Ita practicus Papien. in forma libelli posi. actoris in gl. simoninus, Iac. de beluis. & Bald. in d. l. fi. Matth. de afflict. in const. reg. incip. Partes in iudicio colum. 2. lib. 2. quia tunc nulla est differentia.

e ¶ Legitime. Inquit Spec. tit. de positio. §. sexto. vers. in summa, ꝙ vbi dominus litigauit per procuratorem, potest (si est instructus in facto) respondere, nec poterit recusari, vbi est legalis persona.

f ¶ Præstito. Hęc verba faciunt conditionem, ad l. euictis. ff. de vsur. cum simil. ideo purificãda est, prius quâm respondere debens respondeat, nec istud videtur posse omitti, quia datur hic ꝓ forma, & hodie est tex. in cap. primo de iur. calum lib. vi.

g ¶ Sacramento. Hoc de iure communi habetur Specu. in tract. de positionib. §. quinto, vers. oblatis igitur, vbi notabilia verba, & monitoria loquitur. Inquit enim oblatis ab actore positionibus, quærat Iudex a ponẽte, Credis tu, uel ponis per iuramentum a te pręstitum, quod in his positionibus continetur? Et si respondeat, ꝙ sic, tũc conuertat se ad eum, contra quem fiunt positiones, & remoto eius aduocato, ita ꝙ aduocatus nutu, vel dicto nõ posit in responsione facti instruere, dicat ei. Amice, Nihil prodest homini, si vniuersum mũdum lucretur, anima vero eius detrimentum patiatur, vt extra de Symo. Matthęus, Et fideli totus mũdus diuitię sunt, infideli vero, nec

nente,[a] quo'd non ponit animo calumniæ, & a respondere debente quo'd calumniose [b] non respondebit, & uerum [c] non tacebit: & faciat ipse Iudex respōdere absentibus partium Aduocatis, [d] & litem prosequentibus [e] pro respondere [f] debente, & antequa'm respondere debens cum ipsis Aduocatis, uel dictam litem prosequētibus alloquatur.

nec obolus, vt.xiiii.q.iiii.qd dicā ideo? salua animam tuam, & responde per sacramentum, quod præstitisti, quod credis, seu existimas de his, quæ in positionibus continentur. Hoc igitur iuramētum de calumnia præstatur regulariter post litē contestatam, & semel tantum, nō autem super quolibet articulo, sed vniuersaliter super tota causa, authen. hoc sacramentum. C. de iureiur. propter calum. & sic nō est necesse, ꝙ iterum iuretur de nouo in actu respondēdi positionibus, vt ibi dicit Bald. Si autē aliquando præstandum est ante litem contestatam, illud potest sæpius præstari, vt habetur in l.i.C. illo eodem titu. Sed ego dicerem, ꝙ statutum requirat hoc iuramentum particulare pro respōs. ad positiones, quātuncunq; esset iuratum super tota causa, considerata forma istius iuramēti, ꝙ non respondebit calumniose, & verum non tacebit, sed forma iuramenti de calumnia est latior, vt tria, vel quatuor contineat necessario, vt patet illis versibus. Illud iuretur, ꝙ lis sibi iusta videtur. Et si quæretur, verum nō inficietur. Nil promittetur, vt falsa sententia detur. Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur, nisi dicatur, ꝙ hic loquitur, quando iuramentum de calumnia vniuersale non præcesserit.

a ¶ A ponente. Facit bonus text. in.l. Marcellus. §.i.ff. rerum amot. ibi dum prius de calumnia iuret, qui iusiurandum defert.

b ¶ Calumniose. Idest falsum scienter dicet.l.i.§.i.ff.ad Turpil. vbi dicitur, ꝙ calumniari est falsa crimina scienter intendere.

c ¶ Et verum. Paria sunt dicere falsum, & tacere verum. l. præscriptione. C. si contra ius vel vtil. publ.l.i.§.i.ff.ad l.Cor. de fals. glo. in.l. presbyteri. C. de episco. & cler. in glo. vlt. Bartol. in.l. quæ commendandi. ff. de contrah. emp.

d ¶ Aduocatis. Quis dicatur aduocatus, dicit Spe. tit. de aduoca. §.i. nume.32. ꝙ is est, qui omnino causis agendis quoquo studio operatur, sunt verba Iuriscōs. in.l.i.§. aduocatos. ff. de variis, & extraord. cogn. vbi glo. interpretatur descriptionē hanc, & ponit differentiam inter aduocatos, & procuratores, & quot nominibus vocentur aduocati, vide Ioan. Andr. in tit. de aduocatis. s. in addit. ad Spec. §.i. in add. vlt. vbi dicit, vocari patronos causidicos, honoratos togatos, & similia; & adde hic verba Specu. in.d.§. tertio, in vers. reus. Inquit nāq; Specu. excluso aduocato, quem non debet in hoc consulere, respōdebit positionibus, qui certus esse debet de facto suo, extra de rescri. ab excommunicato. C. de rescinden. vend. quisquis, &c. Non enim debet pars etiam idiota vti consilio aduocati, qui factum ignorat in responsione facti, de pœnit. dist. vi. c. iii. vers. ideoq; non petat, & seq. nisi sit multum simplex, & idiota, secundum quæ ipsemet scribit in.§. vii. vers. xvii. eo tit. ne eius cōsilio facile incidat in periurium, negando verum, vel confitendo falsum. C. de indic. uid. toll.l.ii. imo aduocatus arceatur a conspectu respondentis, ne uerbo, aut nutu immutare faciat ueritatem, prope tamen sit. C. de aur. præstan.l. clarum, & vii. q.i. Illud ibi habeat uicini solaminis adiutorem, &c. vt. s. possit respondētem defendere, si Iudex, uel aduocatus actoris velit cauillosis positiōibus decipere. C. de aduoc. diuers. iudi.l. aduocati, & de off. procons.l. nec quicq̄.§. aduocatos, vide tamen, quid dicat Bart. in.l. si postulauerit.§. quæstioni. ff. de adult. ubi præsupponit de iure communi posse interesse aduocatum responsionibus sui clientuli, sed Alexan. ibi dicit contrariū communiter teneri per Canonistas. Et nota, ꝙ aduocatus docens clientulum falsum respondere, tenetur alteri parti ad restitutionem, vt dicit Spec. eo. titu.§. ix. versic. item nota. Limitari debet iste tex. quando esset principalis nimis grossus, & indiscretus, tunc de Iudicis licentia potest per aliū respondere, uel sequi consilium aduocati, ita dicit not. Lucas de penna in.l. in sacris la grande in 12. colū. C. de prox. sacr. scrin. li. 12. allegat no. in c. pastoralis de iudiciis, & adde Host. in ca. dilecti de iudi. ubi argum. d. ca. pastoralis dicit, ꝙ propter simplicitatem partis principalis, si timetur, ne in respōsionibus ad positiones capiatur, quia est homo grossus, debet permitti aduocatū respondere pro eo, quod dictum sequitur, & summe commendat Panor. in d. c. pastoralis circa fi. subdens esse bene notandum, & ibi etiam sequitur Fely. in pen. colu. uers. amplia primo, & summe extollit Imol. in d. c. dilectū, & sequitur etiam Bologni. in rep. authen. habita. xiiii. ch. col. 3. C. ne filius pro patre. Subdens tamen istud esse uerum, dummodo aduocatus ueritati innitatur in responsione. Amplia etiam istud extendi ad oēs personas miserabiles, ita Fely. in loco præalleg. uers. secundo amplia, allegat Bal. in.l. magis puto.§. in primis. ff. de reb. eorum.

e ¶ Prosequentibus. Hoc nomine etiam cōprehēduntur solicitatores causarum.

f ¶ Pro respondere. Declarat illa uerba, partium aduocatis, & intentio est, ꝙ tantum aduocati respondentis debēt absentare se; sed procuratores, & aduocati illius, qui instat pro respōsione, possunt esse præsentes Spec. §. tertio uers. sed patronus de positionib. Berous. q. 78.

¶ Alterius,

¶ Et si aliquæ fiant positiones, quæ ex alterius facto[a] dependeant, uel[b] fierent tales, uidelicet, quod ipse respondere debens sciuerit, uel sciat,[c] uel credat aliquid, quod ex ipsius facto non depēdeat, uel per æquipollētia uerba, Iudex qui de causa cognouerit, teneatur sibi dare terminum[d] trium dierū ad plus, & minus, si sibi uidebitur, ad accipiendum copiam ipsarum, & respondendū, nec ualeat responsio talibus positionibus facta, non dato eidem respondere debenti termino prædicto, factis prius responsionibus aliis positionibus, quæ uere ex facto respondentis dependeāt.

¶ Et si respondere debens noluerit ipsis positionibus[e] incontinenti, uel in termino prædicto, ut supra respondere clare[f] per uerbum credit,[g] uel non

a ¶ Alterius facto. Idem si ex facto proprio, sed de longinquo, quia memoria hominis labilis est. l. peregre. ff. de acquir.poss. vel ex facto proprio multum implicito iuxta.l.emptor.§.lucius de pactis, ita Bar.in d.§.quod obseruari col.iii. Gemi. c. ponderet. 50. distinct.

b ¶ Vel. Pro et.

c ¶ Sciuerit, vel sciat. Hæc sunt verba ipsarum positionum, pono, ꝙ scit, vel pono, ꝙ credit, & fiat positio illius modi super dependentibus a facto alieno,

d ¶ Terminum. Intellige, qñ assignato termino verisimiliter posset certiorari, aliàs nō tenebitur respondere, ita Bal. in d.l. fi.§.quod obseruari voluit gl.in c.ii.de confess. In vi.in glo.magna, vers. fieri autem potest, quia in alieno facto tollerabilis est ignorantia l. fi. ff. pro suo, & Spec.d. tit.§. v.versi.& nota, vbi addit plura iura ad hoc, & prax.Papien.in forma positionum actoris, Lanfranc.in c.quoniam contra in verbo positiones, versi.quarta regula. Item nisi statim vellet respondere tanquam informatus de facto alieno, quia frustratoriis dilationibus non est indulgendum fac.l.si is a quo. vt in poss.lega.Bart.in d.§.qđ obseruari col.4. Rursus intellige, proculdubio si petatur a raspondente, facit l.qui interrogatur, de interrog. act. & quæ generaliter ponit Ias. in l. vniuersa C. de precibus Imp.off.& dicit Alberic.in l.i.col.fin. versi. item an teneatur, de interrog.action.ꝙ iuste petet tempus ad deliberandum interrogatus de facto alieno. Quid si non vult respondere, vel velis dicere, dubito, & non petit tempus, quid(inquā) agere debet iudex? Credo, ꝙ debet statim cogere ad respondendum, non autem tenetur dare tēpus, hoc mihi dicit Bal.in d.l.fi.§. ꝙ si actor. dū ponit regulam, ꝙ qui est contumax in respondēdo, habetur pro confesso c. ii. de confess. in vi. quod quidem dicit procedere tribus concurrentibus, inter quę illud est, quādo talis est positio, cui non debuit tunc respondere. Sed demum dato termino ad deliberandum, & iudex noluit dare, intelligo.n.si requisitus fuerit, & hoc modo intelligi debet illa fallentia vi.in ordine, quam ponit Curt.in vi.breuiloquio, licet viderim aliquos, qui intellexerint indistincte, volentes enitare, ꝙ non haberētur pro confessis illę, quæ sunt de facto alieno, quibus vna cum aliis non fuit responsum, dixi autem illis, ꝙ imputādum esset contumaci, cur non petierit tempus ad deliberādum. Et hic scire habes, ꝙ lapsus termini præcludit viam contumaci.l. mancipiorum, & ibi Bar.ff.de op.legata.l.diffamari, C.de ingenuis & manu. l. si eo tempore C. de remiss. pigno. l. si ea quæ. C. qui accusare non possunt.c.licet causam extra de proba. Ideo si alicui datus est terminus ad probandū, si non probauerit in illo termino, non admittitur vlterius ad probādum, vt in dd.iuribus, quod tamen limita, si iudex interloquutus fuerit, terminum fore lapsum, & amplius audiri non debere, aliâs poterit contumax probare, ita singulariter Ange.& Imol.in l.quandiu la grande. i.col.ff. da acquir.hered.ideo sint cauti procuratores, ita Marsi.latius dilatās fimbrias sing. 283. incip. lapsus termini &c.

e ¶ Positionibus. Nihil dicit, si iurare noluerit de cal.sed habemus casum de hoc l.fi.§.ꝙ si actor. C.de iuram.calum.vbi actor iurare nolens, cadit ab actione instituta, & si reus sit, habetur pro confesso.

f ¶ Clare. Facit l.de ætate.§.nihil interest.ff.de interrog.action.vbi Bar.in terminis dicit, ꝙ etiam responsio clara est, & certa non credit, nisi appareat, nam si postea appareat, reducetur ad credulitatem. Habetur per doc.in l.i.in not. ff.de vul. dicam statim in seq.glo. Item valet, responsio, credo, prout in instrumento continetur Bal. in l.fi. §. quod obseruari.C.de iur.cal.citat Spec.tit. de teste.§.qualiter, versi.quid ergo, & versi. ceterū, pręcipiens notare, quia quotidianum: intellige tamen, si in positione fiat mentio de instrumēto.

g ¶ Credit. Quādo.n.iurandū est de cal.satisfit, si respondeatur per verbū credit, vel nō credit, quia satis euitatur calumnia ex sola credulitate, vel non credulitate l.fi.§.quod obseruari supra alleg.Specu.§.vi.versi.item nota. Est tamen aliquando causa, in qua debet responderi de veritate.c. i. iu fi. de conf.in vi.& per dictam respōnsionem, credit vel non credit, satisfit intentioni ponentis, qui releuatur ab onere probandi, quia tantum præiudicat iuramentum credulitatis, quantum iuramentum veritatis.c.ex literis de iureiur. Curtius in d.§.quod obseruari nu. 51. Et licet sciat respondens veritatem, nihilominus sufficit illo mo

 do

credit, Iudex ei præsenti mādet[a], quòd respondeat incōtinēti[b] positionibus ex facto proprio dependētibus, uel infra[c] certū terminū per ipsum Iudicem assignandum[d]. ¶Possit etiam ipse Iudex, si sibi æquum uidebitur, et calumniosè agere respōdere debētē in iudicio præsentem monere, et iubere, quod debeat dictis[e] positionibus respondere incontinenti, et ante discessum á bancho: & ipso nō respōdēte[f] pronūtiare[g] ipsas positiones, quibus nō respōderit[h] uel

do respondere, quia melius credimus ea, quæ pro certo scimus, quàm ea, de quibus dubitamus, vel non ita perfectè scimus. Scimus.n. natiuitatē, & passionem domini, & eam verè credimus, vt dicit Innoc. relatus a Iaco. de Are. in tract. de posit. nu. 9. Sed quæro nun in positione facti alieni possit responderi? Dubito, dicit gloss. notab. & ibi Bar. in d. §. quod obseruari, quod potest; sed post datum tēpus ad deliberandum, debet respōdere per verbum credit, transeunt doct. alii, ac Spec. in. §. vi. versi. sed nū quid, vbi docent cautellam contra proteruiā aliquorum iudicum indoctorum, qui inhærentes corticei huius statuti, vel similium, cogūt partem ad respondendū, vel credit, vel non credit. Dant enim consilium præfati doc. vt præmissa negatione dicat, non credo eum viuere; quia hoc modo non deierat, & non sequitur ergo, credo eū mortuum, quia est dare medium, vnde æquipollet. i. dubito, sed si assignasset terminū, ad se informandū, tūc potest cogere lapso eo. Et nota vnū dictū Bar. in l. de ætate. § nihil de interrog. act. quòd potest aliquando quis respondere, non credit, nisi legitimè appareat: nam data apparentia reducetur responsio ad credulitatem. reputat not. Mathesill. not. 37. nota quòd si quis. intelligendo tamen, si ex actis factis apparere potest, aliàs nō. Item nisi statutum iuberet respondendum simpliciter credit, vel non credit. Bal. in l. si pater. C. de dotis promiss. prout hoc nostrū. Et nota dictū Bal. in l. i. in fi. C. de falsa causa adiecta legato. dicētis, quòd si fiat mihi positio, qualiter sim hæres Titii, & respondeam, credo: per istam responsionem videor adire hæreditatem, quia verbum credit, æquipollet verbo veritatis: quia teneor in iudiciis reddere certum aduersarium: & sicut permissum est reo, hoc modo respondere, eodem modo permissum est actori formare positiones per verbum, credo, puta, pono, quòd credo te hæredem Titii; quia æqualitas in iudiciis seruanda est l. fi. C. de fruct. & litis exp. ita decidit notabiliter practicus Pap. in forma libelli positionū actoris, ī gl. per verbū.

a ¶Mādet. Et sic tenetur mādare, & ex officio suo.

b ¶Incontinenti. Quia præsumitur certus de facto proprio, si modo sit de recenti, & non implicito l. quanquam ff. ad velley.

c ¶Vel infra certum .s. Vbi essent de facto proprio antiquo, vel implicito, vt supra dixi.

d ¶Assignandum. Nota cautè, quòd tale præceptum in faciem facit, quòd habentur pro confessis absque comminatione aliqua præcedente: casus est in c. ii. vbi glo. in verbo, iussus, extra de confess. in vi. dixi de viribus monitionis in statuto de iure redd. §. & quòd, in gl. monitio.

e ¶Dictis. s. Indistincte. i. siue in facto proprio, siue in alieno consistentibus, & hoc operatur præsumpta calumnia. In hoc differt hic. §. a prox. superiori, vbi tantum fuit contumax.

f ¶Non respondente. Vel obscure respondente, vel quia taceat, vel quia dicat, nolo respōdere. l. de ætate. §. qui tacuit, &. §. nihil interest, de interrog. act.

g ¶Pronuntiare. Nota requiri sententiam, quod etiam tenet de iure communi Bar. & doct. in d. §. quod obseruari, vbi Bar. dicit, quòd alio de tribus modis potest pronuntiare, vel pro confesso haberi, vel pronuntiare eum contumacem in respondendo, vel eum sine rationabili causa recusare, quo quo modo. n. debet patefacere delictum, casus est in l. eius qui delatorem in princ. de iure fisci, & subdit, quòd si contumax ante istam pronuntiationem decederet ante litem contestatam, ad eius hæredes non transit ista pœna. Casus est in d. l. eius qui delatorem, ita etiam declarat Domi. in c. si post præstitum in fi. de conf. in vi. licet forte Bar. in d. l. eius qui. aliud videatur dicere, & doc. in d. §. quod si actor. Sed an citatio requiratur in ipsa pronuntiatione. Specu. in. §. viij. in fin. sentit, quòd non, idem Ioan. Andr. in c. ii. de confess. in. vi. in nouella Alexan. consi. 12. ponderatis nu. 12. lib. vi. allegans Bar. in l. impuberis. §. fi. ff. de suspec. tut. meminit Io. de Neuiz. cōs. 8. nu. x. Bene tñ citandus est ad vlteriores actus, vt tenet Io. And. ibi, quicqd credat Spec. Et aduerte, quia ipsa pronuntiatio expresse, & separatim facienda est interloquutorio modo, nō aūt reseruāda in diffinitiua per tex. in d. l. eius qui delatorem, vbi Bar. ita decidit, & Dom. cōprobat ī d. c. fi. de qua disputatione nō meminit Saly. in d. §. quòd si actor, q mouet difficultatē. & rñd. quòd sufficiat sñia diffinitiua. Ante tñ q̄ feratur, pōt cōparere aduocatus & offerre se paratum rñdere, & purgare morā, qa regula est, quòd in pœnis legalibus possit, vel p desistēnā, vel per purgationē pœna euitari. l. q cū maior. §. accusare de bonis libertorū Pau. Cast. in d. §. quòd si actor. Et caue, qa si nō institisset ponēs, quòd pnuntiaret, tēpora currūt illi, qa imputandū est, cur nō petierit, quod facile impetrare potuisset, iuxta dictū Ro. in l. ii. in fi. char. de re iu. p tex. in l. q cū maior. §. i. vers. neq;. n. de bo. lib. Dec. proprie in materia ista consi. 677. nu. 5.

h ¶Non responderit. Pondera hæc verba qa nō ha

bentur pro confessatis illæ, quibus iam respondisset negatiue; dato ꝙ Iudex comminasset, ꝙ nõ recederet, donec omnibus respondisset. Ita formaliter tenebat etiam esse de iure Archi. per illum tex. in ca. fi. de confess. in. vi. vbi etiam Gemi. post Specu. titu. de positio. §. octauo, vers. item pone de illo &c.

hoc. f. ꝙ imo indistincte habeãtur pro confessis, & sequitur Gemi. quia tali casu etiam ponẽs habet intentum suum, & istam opin. vti veriorem approbo, intelligẽdo statutum, vt iacet, vide hic vnam cautelam, ꝙ non habeantur pro cõfessatis per Cœpolã caut. 50. ille qui non &c. Itẽ non obstante ista ficta confessione poterit probari contrarium ex his, quæ voluerunt Saly. Ang. Paul. Alex. Ias. & cæteri recentiores in. l. si is qui per illum tex. C. qui testa. fac. poss. ꝙ licet aliquis a statuto habeatur pro confesso, ac conuicto, ac si v. . esset conuictus, vel confessus, tamen admittitur probatio in cõtrariũ, videre licet latissime And. Tiraq. in tract. retract. lignager. §. 4. glo. i. nu. 12. vbi omnino.

obscure, pro confessatis[a] haberi: & ipsi pronuntiationi stetur quantum ad ipsam causam, quæ pronuntiatio, postea reuocari non possit sine iusta causa[b].

¶ Si uero pars, contra quam fierent positiones, post primam comparitionem personaliter, uel ad domum habitationis eius, uel solitæ, semel tantum citata fuerit, quòd ueniat ad respondẽdum positionibus, & non comparuerit ad respondendum, tũc iterum citetur dicta pars respondere debens semel inuenta, uel bis non inuenta, ad locũ ubi citari debuerit, & diuersis diebus quod uéniat ad respondendum ipsis positionibus, & contineatur in citatione, & commissione nuntii comminatio[c] Iudicis, quod si non comparuerit, & responderit; Iudex pronũtiabit ipsas positiones haberi pro confessatis: & parte citata postea infra terminum non comparente, & non respondente, possit ipse Iudex pronunciare ipsas positiones haberi pro confessatis, si sibi æquum uidebitur, & tali pronũciatio-

a ¶ Pro confessatis. Quæ requirãtur necessario ad hoc, vt positiones habeãtur pro confessis, tradit Bart. in. l. ii. §. ꝙ si actor. C. de iura. cal. vbi dicit, ꝙ tria sunt necessaria. Primo, ꝙ post litem contestatam factæ sint positiones. Secundo, ꝙ pars respõdere debens sit pręsens in iudicio, & in faciem monita, & iussa à Iudice, vt respondeat. Tertio, ꝙ absq; rationabili causa contumax fuerit in respondendo, ita ꝙ non possit cõtumacia excusari, hæc probantur in c. si post præstitũ extra de conf. in vi. ita tenet etiam Bald. & Salyc. in d. §. ꝙ si actor, & latius per Cur. in tract. in. vi. breuiloquio, vbi etiã refert Pau. de castro, in d. §. ponere quartum, ꝙ prius sit præstitũ, ab eo sacramentum de calu. & sic tantum agatur de cõtumacia in non respondendo, non autem in nõ iurando. Primum tamẽ non est necessarium, dũ Bart. requirit litis contestatiõem, vt habetur per Abb. i c. cũ causa col. ii. vers. dictum tamẽ Bar. extra de iur. cal. Non est necessarium secundum, quia etiam si semper fuerit absens pars respondere debens, potest fieri pronuntiatio huiusmodi, Quantum ad quartum illud reprobat Currius in d. vi. breuiloquio non me extẽdo in hoc. Ecce igitur fictã confessionẽ a statuto, quæ non nocet, sicut vera, vt quæ non afficiat hæredem confitentis, uel patrem de peculio iux. decis. Bart. in d. l. eius qui delatorem Abb. in cons. lxvi. in. 2. parte. Imol. in. l. qui a latronibus ff. de testam. Item perempta instantia perit ista ficta confessio. Barto. in. l. ii. C. de edendo. Iaffre. decis. 282. Et intellige pro confessatis haberi, vbi noceret confessio, sed si essent tales, quarum negatio noceret contumaci, certe deberent illæ haberi pro negatis, ita Bald. in d. §. ꝙ si actor. & no. in c. ii. de conf. in. vi. vbi tamen glo. fi. tenet cõtrà

b ¶ Iusta causa. Quæ sit iusta causa reuocãdi interloquutoriam, vide Barb. in c. qm̃ frequenter, vt lite non cont. col. 19.

c ¶ Cõminatio. Modo hic loquitur, qñ nõ fuit pręsens in iudicio. Ideo nimirũ si hic plura requirũtur, qa in superiori casu maior est ꝓteruia contẽnẽtis vocẽ Iudicis, q in faciẽ infsit, vt responderet, ita probat. l. de ętate. §. qui tacuit de interrog. act. vbi Alb. ita declarat, & hęc forma statuti nostri est iuri consona, vt patet ex dictis Spec. §. 1x. vers. licet autem, qui formaliter dicit, ꝙ iudex bene faciet, si illum iteráto citabit cum cõminatione. et si postea non veniet in termino, pronũtiet ꝓ cõfesso haberi, nec procedat vlterius in causa, ante hmõi pronũtiationẽ, sed si absens citatus rñdeat se nolle cõparere, uel nolle rñdere, tũc talis est uere contumax, & põt Iudex absq; alio, declarare eũ pro confesso haberi, ut per ipsum latius. Quã declarationẽ ualde nota ꝓ ampliatione huius statuti, ac pro intelligentia d. c. fi. qđ in principio loquitur, ubi fuit monitus in faciẽ, quia tunc non requiritur aliqua cõminatio Pau. cast. in. §. ꝙ si actor, facit mentionẽ de dicto Spec. & saluat, quãdo copia positionum transmissa fuisset parti absenti; quia non uidetur, ꝙ haberi possit pro confesso eius, quod ignorat, sed uuides statutũ nostrum hoc non requirit; sed sufficit sibi cõminatio &c. & sic simpliciter approbat opi. Specul.

ni stetur[a] ut supra, in instātia ipsius causæ. ¶ Liceat tamen ipsi, cōtra quem talis pronuntiatio facta fuerit uigore dictarum citationum, etiam in causa appellationis a diffinitiua[b] sententia lata post dictam pronuntiationem, & eius uigore (si de iure[c] appellare licebit) probare contrarium[d] eius, quod in dictis positionibus continebitur, cui stari debeat dicta pronuntiatione non obstante. ¶ Valeant autem[e] confessiones, & responsiones faciendæ, prout alias de iure ualerent, etiam si prædictæ solemnitates non fuerint obseruatæ. ¶ Item Dicimus[f], quod Curator aliquis datus liti, seu causæ indefensæ, uel bonis indefensis, positionibus, uel interrogationibus aliquibus respondere[g] non possit, nec teneatur, nec renuntiare[h] alicui iuri compententi illi, pro cuius defensione comparet, nec ipsius confessioni, uel affirmatiōi credatur, nec stetur. ¶ Declarantes[i] ꝙ pōnibus quibuscūq;, ubicunq; respōderi debuerit pōnibus, uel interrogationibus[k] in aliqua causa per

a ¶ Stetur. An possit appellari, vide Angel. & Imol. in l. creditor. §. iussus. ff. de appell. Decium cōs. xxxiiij. col. i. ex quibus colligitur, ꝙ sic, attēto ꝙ iure statutario ab interloquutoria regulariter appellari potest. Itē stetur, vt non possit reuocari a Iudice, quia traxit secum exequutionē statim, ita Paul. castren. ex theorica Barto. ibi in l. i. in. §. fin. versus fin. ff. de prætor. stip. dicēs, ꝙ istam casum habuit hic Bononiæ, & iubet menti tenendum.

b ¶ Diffinitiua. Hoc ad differentiam pronuntiationis prius factæ, quæ est interloquutoria. Et nūquid possit mora purgari post pronuntiationem Perusi. in ca. ii. ad fi. de cōfess. i. vi. ꝙ sic, qa ius partis non est factum deterius, late Neuizan, cons. vi. num. 12.

c ¶ Si de iure. Id est, nisi aliud sit impedimentū, quasi dicat, ꝙ eo ipso, ꝙ respondet positionibus, iussus a Iudice, & in faciem, etiam ꝙ sit vere cōtumax, nō impeditur appellare in principali negotio, gl. in l. creditor. §. iussus de appell. Alex. in l. properādum. §. sin autem reus. C. de iudi. post glo. in l. fi. §. ꝙ si actor, in uerbo pro confesso. C. de iuram. cal. Decius cons. 34. Ang. & Imol. in d. §. Iussus.

d ¶ Contrarium. Scias, quôd expressa confessio facta positionibus, maxime quando scripta est, & acceptata a parte, non potest reuocari, nisi docto de errore. Si autem scripta non est, nec acceptata potest reuocari non docto de errore, ita Bald. in l. gallus. §. primo de lib. & posthum. Host. & Ioan. And. in cap. ex literis, de diuor. Ant. de butr. in c. fi. de conf. Abb. in capi. præterea de test. cog. Alexan. hęc ponens in cōs. 92. nu. 26. lib. v. hic autē uides similiter requiri probationem in contrarium, vt releuetur ab illa ficta cōfessione, quod quidem de iure communi etiam probatur. Ang. & Pau. cast. ī l. ii. col. ii. C. qui testa. fa. poss. & ibi Alex. Aret. cons. 147. uisa cōclusione col. ii. facit quod not. Bar. in l. absentē in fi. de pęnis. Dec. ī c. adhæc nu. 12. de postu. pla.

e ¶ Valeant autem. Voluit dicere, ꝙ confessio facta a respondente, licet nullus terminus assignatus fuisset, non petitus, ualeat; nam de iure est, ꝙ confessio ex inordinato processu ualet; habetur in c. at si clerici, ubi Dec. de iudi. qui pluribus modis limitat post Bar. in l. si confessus de cust. reorum, ad quæ loca recurrendum est, & fac. text. in. l. & si sine interrogatione, de interrog. act.

f ¶ Item dicimus. Idē habetur infra de uocatis in iure, & non & ueni. §. curator autem prædictus, sed hoc statutum est clarius, quia ibi dicit, ꝙ nō teneatur, hic ꝙ non possit, nec teneatur.

g ¶ Respōdere. Sed caue, quia imo uidetur, ꝙ de iure cōi debeat respōdere, & possit, quia habeo ꝙ iurat de calumnia, ut per Spe. in ti. de iur. cal. §. restat, uers. i. quia habet legitimam administratiōem, ideo iurat de calumnia sicut tutor, & curator d. §. quòd obseruari, &. §. seq. si iurat ergo, debet confessio prę iudicare, ꝓu targumentatur Bal. in d. §. ꝙ obseruari circa tutores, & curatores, propter qd vult, ꝙ debeant posse respondere positionibus, ideo ex hoc. §. apparet corrigi dispositionem iuris communis.

h ¶ Nec renūtiare. Si sit per modum uoluntariæ iurisdictionis, uel extra iudicium, nec ipsi tutores, uel curatores minorum possunt, qui etiā habent ipsi legitimam administrationem, Bartol. in l. certum. §. sed an ipsis 2. col. ff. de cōfess. Bal. in d. §. ꝙ obseruari. i. col. si loquimur in contentiosa iurisd. idem quod in tutoribus, & curatoribus, ut præiudicet, secundum ius commune loquor, secus isto iure statutario.

i ¶ Declarantes. Hic §. est uerbosus, plusq̄ oporteret. Vnde sic summabis, Infirmus, uel mulier honesta domi respōdebunt positionibus, pro absente a Comitatu tempore iudicij respondebit procurator, dummodo postea aliqua citatio ad respondendum positionibus, tunc non aprehendat, de prędictis infirmitate, & absentia fides fiat, saltem per sacramentum procuratoris, idem iuris obseruatur circa iuramentum calumnię.

k ¶ Positionibus, vel interrogationibus. Differentiæ sunt multæ inter ista, sunt præterea aliquæ conuenientiæ, quas ponunt doctores in variis locis

aliquam perſonam, quæ dicatur infirma, uel mulier honeſta, uel abſens a Ciuitate, Comitatu, & diſtrictu Bononiæ: & quæ fuerit abſens, ut præmittitur, tempore primæ citationis [a] ad iudicium, de quo agitur etiam ſi inte-

locis, Specul. magiſtraliter facit vnum capitulū in tit. de poſitionibus. §. tertio dicamus, & Roff. beneuenta. in tract. poſitionum in princ. vbi dicit, ꝙ differentia eſt in forma, non in eſſentia, nā quod olim cum ſolemnitate fiebat, hodie ſimpliciter, & aſſertiue ponitur, quaſi voluerit dicere, ꝙ qui iterrogat, etiam ponit, & aſſerit, quod quidā alii expreſſe aliquando dixerunt, prout refert Anto. de butrio c. fina. de confeſſis, allegando gloſſam in c. ſiquis dormierit xxxi. q. i. & Archidi. 32. q. 2. ca. quod ait, quod tamē non eſt verum in propoſito, per l. i. de interrog. actionibus, vbi dicit interrogantem dubitare, & ignorare, & Bartol. in d. §. quod obſeruari colum. tertia, verſi. iuxta prędicta dicit, ꝙ is, qui interrogat, nihil ponit, ſed ille, qui ponit, confitetur. Idem Bartol. in. l. i. de interrog. act. vbi intelligit, ex parte interrogātis, ſecus ſi ex parte reſpondentis, quia nulla eſt differentia, ſiue reſpondeat interrogationi, ſiue poſitioni. Certe Bartol. bene loquitur iuxta exemplum, ſed ſimpliciter intelligendo, male diceret, quia imo ex parte reſpondentis eſt differentia, quia vbi reſpondere debens eſt contumax in reſpondendo poſitionibus, habetur pro cōfeſſo, vt dictum eſt, ſed contumax in reſpondendo interrogatoriis, habetur pro negante, uel confitente, prout vtilius eſt interroganti. Ita Bald. dicit in. l. i. nu. 83. verſ. do & ſecundā reg. C. de cōfeſſ. per l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interrog. actionib. ſecundum ꝙ intelligitur communiter ille tex. reiecto cortice literæ, vt Albericus ibi declarat, & Cy. in d. l. ii. §. ꝙ obſeruari. C. de iuramento calu. & rationem differentiæ dicit eſſe, quia poſitiones fiunt de iure actoris, non rei. l. in ſpeciali. ff. de rei. vend. ideo expedit ponenti, ꝙ reus habeatur pro confeſſo, ex hoc enim releuatur ab onere probandi. Sed interrogationes ante litem conteſtatam fiunt de iure rei, nō actoris, puta, an reus ſit hæres, vel de facto rei; puta, an poſsideat. Nec multum intereſt actoris, ꝙ habeatur pro cōfitente, ſed ſua magis intereſt, ꝙ habeatur pro negante, vt in authen. de trien. & ſemiſſe. §. penultimo. Ad hoc ut interrogatus puniatur de mendacio, olim actione interrogatoria, hodie officio iudicis iuxta not. in rub. de interrog. actio. unde patet, ꝙ ille, qui pro parte eſt hæres, propter cōtumaciam tenetur ex aſſe d. l. de ætate, ſed clarior eſt ratio, quia cum is, qui ponit confiteatur, præſumitur, ꝙ ſi reſpōdens contumax ſit, ꝙ vtile ſit ponenti, ꝙ habeatur pro confeſſo, & ſic cōcordet confeſsioni ponentis. In interrogatione autē non ſic, quia ignoratur quid ſit ſibi vtile; niſi facta matura diſcuſsione pro parte interrogātis, & hoc modo intelligi poteſt ratio Baldi, vt ſit generalis. Aliam ponūt differentiam anti. tractātes, quia interrogationes fiunt, tam a parte, quàm a Iudice; Imo ſi a nemine fiat confeſsio, præiudicat confitenti. l. & ſi ſine. ff. de interroga. actionibus, at vſus obtinuit quo ad poſitiões, vt pars ponat præſente Iudice, licet de ſtricto iure poſſet ſuſtineri, ꝙ ēt Iudex poſsit ponere, cū debeat cauſæ qualitatem plena inueſtigatione diſcutere l. Iudices. C. de iudiciis l. proxime de his qui in teſtamento delentur. No tabis tamen vnum, ꝙ interrogationes, quæ fiunt poſt litis conteſtationem ad deciſionem ipſius cauſæ, debent fieri per modum poſitionis, vt ſic ponēs confiteatur, quod ponit. Ideo niſi ita fiāt, poteſt dicere reus ſe nolle reſpondere, niſi aduerſarius ponat aſſertiue cum iur. calumniæ, ad hoc vt poſſet ſe iuuare ex ipſius interrogatione, ſicut ipſe poteſt ſe iuuare ex mea reſponſione; vt ęqua litas ſeruetur in iudicio. Ita clare Panorm. in ca. penult. colum. vi. de iur. calu. allegando deciſio. DD. de Rota, vt per ipſum, idem tenet Ioa. Cald. & Domi. in cap. ii. de confeſſ. in. vi. prout refert Curtius in tractatu col. 2. moderamine tamē hoc addito. ſ. in his, quæ tenderent ad finem probandi ſecus in his, quę tenderent ad finem declarādi mentem Iudicis, & ex officio iudicis, per. l. vbicunq; de interrog. act. quæ. l. niſi ita adaptetur, cōtradiceret prædictæ notabili deciſioni, ideo in practica obſeruatur, ꝙ quando actor nō bene ſcit veritatem, quam vult eliicere de ore rei, dicit, ꝙ niſi credat de tot, vel tāto, iterrogetur de quot, vel quanto, quia ſic ponitur: per dd. n. verba obligat ſe interrogans, & confitetur, quod nota, nō omittas videre in hac materia interrogatoriorū, quādo fieri poſsint. Ioan. de Neuizanis cōſilio. v. per totum, vbi copioſiſsime diſerit, & adde prædictis, quæ poſui in glo. rub. &c.

a ¶ Primæ citationis. Hoc ideo, quia nō eſt, quid imputandum ſit, quādo ſe abſentauit conſtituto generali procuratore ad cauſas, ſecus autē ſi poſt citationem ad iudiciū ſe abſentauit, nulla facta ſpecifica mētione ad iurandum de calūnia; quia procuratorem ſufficientem non dimiſit ad c. cōſtitutis, &. c. auditis de procur. ita Abb. not. in ca. cæterum de iura. cal. diſtinguendo dictum Bart. in. l. fi. §. ſin autem. C. de iura. cal. quia nimis ſimpliciter loquutus fuerat, dicendo dari procuratori abſentis iuramentum, quam diſtinctionem, vt æquam approbauit Maria. in ca. in pertractādis, nu. 29. de iuram. calum. & ſi ſe abſentiuit poſtq̄ iuſſus ſit a Iudice reſpondere, proculdubio pro confeſſo haberi debet; ſi autem anteq̄ ſit ius, non debet haberi pro confeſſo, ſed alios contra eum, tanq̄ contra contumacem procedendum, ita tex. in c. ii. de confeſſ. in vi.

rim aliquãdo præsens fuisset, sufficiat Procuratorem ipsius talis, qui dicatur infirmus,[a] uel mulier[b] honesta,[c] uel absens, iurare eum infirmum, uel illam esse honestam,[d] uel ipsum fuisse, et esse, ut supra, absentem a Ciuitate, Comitatu & districtu Bononiæ, si citationes[e] una uel plures ad respõdendum positionibus prædictis personaliter respondere debentem, & qui dicitur absens non apprehenderint in Ciuitate, Comitatu, uel districtu prædictis, & si medio tempore aliquando præsens fuisset. Et tũc si iurauerit ipsum infirmum, uel honestam, mittatur Notarius actorum ad locum, in quo fuerit ipse respondere debens, si fuerit in Ciuitate Bononiæ uel guardia, ad deferendum[f] ei sacramentum, quod in prædictis præstari debuerit, & ad scribendum responsiones super ipsis positionibus per eum, uel eam faciendas, Aliàs autem si fuerit extra Ciuitatem,[g] & guardiam Bononiæ, uel absens a Ciuitate, & guardia, Comitatu, & districtu prædictis, & hoc iuratum fuerit per Procuratorem, ut supra, dum tamen citationes prædictæ, uel aliqua earum ad respondendũ dictis positionibus, cum personaliter non apprehenderint in Ciuitate, uel guardia, uel a Comitatu absente, etiam in Comitatu prædictis, possit per Procuratorem[h] ipsis positionibus responderi, & ad ipsis respondendum dictus Procurator admittatur, & eius responsioni stetur, prout responsionibus stari deberet sui principalis. Et idem in sacramento[i] calumniæ, ubi de calumnia iurari debuerit. ¶ Et insuper Statui-

a ¶ Infirmus. Accipitur in proposito pro eo, qui graui infirmitate detentus est, vt non possit venire. l. ad personas. ff. de iureiur. & ibi not. per Ias. in pen. not. allegãdo. l. inuiti la prima. ff. de testi. & in cap. si qui testium, de testi. secus si leui febricula detentus sit, ad. l. quæsitum, vbi bonus tex. ff. de re iudi. & dic, ꝙ ex pensis infirmi, ad Barto. in l. i. §. defendi. ff. ex qb. cau. in poss. eatur, vide Boerii decisi. 303. in ii. parte.

b ¶ Vel mulier. Idem in authen. principales. C. de iura. calum. & ex hoc verbo sublata est difficultas, de qua per Alber. ibi, qui vult, ꝙ imo de iure cõmuni omnis mulier propter sexũ habeat hanc prærogatiuam per d. l. fi. §. fin autem, ibi sexus &c. quem nõ credit correctum; ego tamen restringerem istum tex. vt non procederet in muliere; quæ sine dedecore cõpatere posset ca. si qui testium, de testibus.

c ¶ Honesta. Quid si sit egregia persona? Equidẽ talibus personis quodlibet iusiurandum est domum transmittendũ. l. ad psonas. ff. de iureiur. vbi Ias. ponderat, ꝙ lex simpliciter dicit iusiurãdum, & sic de quolibet, puta, etiã de calumnia, & in specie in d. l. ii. §. fin autem. C. de iur. cal. ibi dignitas &c. vel sexus, te neo ergo id, quia nõ puto corrigi statutum, sed recipere aliàs expositiones virtute æquiparatorum in iure, & sic extensionem passiuam. Et adde, ꝙ qui dicit mulierẽ, dicit castam, auth. nouo iure. C. de custo. reorũ, vbi bene ꝓbatur in primis verbis.

d ¶ Vel illam esse honestam. Mirum, ꝙ requiratur probari honestam vitam mulieris per sacramentum, cum quælibet præsumatur honesta, & bona, quia qui dicit mulierem, dicit castam, ut dixi proxime, regula est, ꝙ quilibet præsumatur bonus. l. merito. ff. pro socio.

e ¶ Citationes. Hoc non aduerterunt doct. nostri in materia, & tamen est iusta consideratio, quia & si a principio propter absentiam non esset imputandum, tunc est quid imputandum, cum citatio ad illum actum eum personaliter aprehẽdat, & sic causa reducta est ad non causam argum. l. qui contra legem, de incest. nup. et c. inter, de re feri. gl. in. l. cum ancilis. C. de incest. nup.

f ¶ Deferendũ. Casus est in. l. ii. §. fin aũt vbi specifice loquitur de muliere honesta, & idẽ facit tex. in auth. principalis vers. mulier honesta. C. de iura. calu. Et quantum ad infirmum probat tex. in d. auth. principales personę, vers. sed & si qui litigantium &c. dũ generalius loquitur de his, qui venire nõ possunt ad iudiciũ, & certe illud verbum est pinguius, & cõprehendit quomodo impeditos iusto impedimẽto, etiam ꝙ essent in ciuitate, vel Comitatu, puta carceratos, & in vinculis positos, de quibus tamẽ non facit mentionem statutum.

g ¶ Ciuitatem. Potest exẽplificari etiã in bãnito, vide tamẽ quid dicat Afflict. in cõst. regni incip. partes in iudicio col. ii. vbi tenet, ꝙ habeatur ꝓ contumace iuxta cap. ii. versic. verum si anteq̃ de cõfess. in. vi. sed ille text. loquitur præsupposito, ꝙ a prin. fuerit i iudicio.

h ¶ Procuratorẽ. Est alius casus de iure. s. quando respondere debens esset simplex, & rudis, vt rusticus, ita Host. in c. dilecti de iud. sentit Abb. sicu[t] Ias in c. pastoralis de iu. & supra abunde dixi.

i ¶ Sacramẽto. Scilicet ꝙ opus

mus, quòd si contingat in eadem causa plures[a] personas necessario teneri respõdere positiõibus contra eas productis, teneantur, & debeant uno tempore, licet diuisim, & separatim, sed successiue, & absq; tẽpòris interuallo[b] talibus positionibus contra eos productis respondere, saluo si litigãtes aliter essent in concordia.[c] ¶ Adiicientes quòd si in aliqua causa fiant positiones, & contingat partẽ positionibus respondentem negare[d] per uerba, non credit, uel æquipollentia[e] uerba aliquam positionem dependentẽ ex suo facto proprio, uel concernentem mortem[f] alicuius, uel matrimonium aliquod, uel parentellam aliquam, & per partẽ aduersam fuerit contra id probatum, pars negãs eo ipso incidat[g] in pœnam[h] decem librarum bononenorum pro qualibet tali positione negata applicandam parti probanti, quam pœnam Iudex, corã quo causa uertitur, uel qui de illa cognouerit, & eius successor, de facto ad petitionem eius cõtra quem negatum fuerit, omni iure, & facti exceptione

opus est deferri in infirmis, & honestis mulieribus. Itẽ quod potest præstari a procuratore eius, qui absens est a Ciuitate, & Comitatu, & subaudio ego etiam, ꝙ in mandato non adsit facultas iurandi de calumnia, quod quidem est etiam de mente iuris, vt per Bart. in d.l.2.§.sin autem, vbi declarat illum text. quãdo absens poterat de facili haberi, quia tunc debet ipse iurare, secus quã do est in longinquis, idẽ tenent doct. magis communiter, licet nõ desint, qui aliter voluerint, vide lansime per Maria. in ca. in pertractandis. q. 23. de iur. calum. vbi habebis infinitas autoritates, congestas post doctor in capi. cæterum de iura. cal. & post Spec. in §. restat, illo eo. titu. non negat ergo iste tex. quin idistincte admittatur ꝓcurator ad iurãdum, vbi habet speciale mandatũ ad iurandum.

a ¶ Plures. Vt quãdo sunt consortes eiusdem litis, seu socij, siue correi, Et an, & quando vnius confessio aliis præiudicat, vide Bar. in. l. ex duobus ix. q. de duob. reis. Latius, seu clarius Rui. cõsil. 92. nu. 7. lib. i. Quid si alii negent, alii confiteantur? dicit Alexand. cons. cxxxvi. nu. 23. li. 2. ꝙ standum est responsioni maioris partis, & si essent pares numero; statur negantibus in fauorem rei, iuxta not. per Innoc. in ca. in nostra de testib. Ioan. Andr. in cap. præsentium illo eod. tit. in. vi. Specu. tit. de confes. §. postremo, ver. sed pone, &c. Bal. post Cyn. in l. i. antepenul. col. vers. quæto duo procur. C. de confessis.

b ¶ Interuallo. Facit in simil. l. hæredes palam. §. vno contextu. ff. de testam. l. cum antiquitas. C. de testam. l. continuus in principip. de verbo. obl. ex quibus declaratur, ꝙ non ita exacte hęc verba capiũtur, vt actus necessarius naturæ excludatur, sed sunt cum temperamento accipienda.

c ¶ Concordia. Hoc enim inductum fuit ad fauorẽ ponentis, ne qui iam respondit, instruere possit alium, qui adhuc non respondit, quasi quòd per unum, & meditatum sermonem respondeant, quod a iure non conceditur arg. l. iii. §. i. ff. de testib. & facit quod supra dictum est, ꝙ absentibus partiũ aduocatis, &c. nec cum eis habendum esse sermonem. Constat autem, ꝙ pars potest renuntiare fauori suo capi. si de certa de priui. vii. q. i. c. quam periculosum. l. si quis in conscrib. C. de pactis, quinimo vt dicit Iaco. de are. in tract. §. v. possunt partes renũtiare positionibus faciẽdis in causa.

d ¶ Negare. Quid si positio est partim vera, partim falsa; quia ponit te debere centum, cum tamẽ nõ debeas nisi quinquaginta, an possis negare totam positionẽ? vide doct. in l. i. §. si stipulanti. ff. de verbo. oblig. vbi Bar. Ang. & Alex. & magis cõmuniter distinguunt, aut positio continet quid indiuidiuũ, & potest tota negari, aut diuiduum, & nõ potest, sed debet scindi responsio, aliàs caderet in pœnam negantis. Sunt tamen, qui indistincte dicant posse totam negari, vide Iaffr. decis. 218.

e Vel æquipollentia. Puta, si diceret, dubito, uel nego, vel non est verum, nã omni casu onus probandi incũbit ponẽti, ex quo nihil lucratur ex responsione rei; merito in pœnam mendacij punitur, ad. l. contra negãtem. C. ad. l. aquil. vbi not.

f ¶ Mortem. Caue, quia licet hoc loco tres casus enumerentur, tamen supra in statuto de exceptionib. §. item dicimus statuentes alios casus cum istis ponunt, & loquitur hic in qualibet negatione facta ad libellũ actoris.

g ¶ Incidat. Anchar. cons. cxlv. incip. si dicta positio, declarat, ꝙ intelligatur per sententiam, non ipso iure iux. not. in ca. ii. de hęret. l. in criminali C. de iurisd. om. iud. cum simi.

h ¶ In pœnam. Caue, quià ista pœna succedere videtur loco damni, & interesse, & expensarum, ad quas tenetur negans, & conuictus, quæ oĩa probarentur per iuramentum in litem ipsius ponẽtis Anchar. cons. cccxvi. in causa, col. i. Soc. cons. ccxiii. consiliis &c. col. 3. vers. conuincitur, & col. pen. vers. quarto quia, & uersi. quinto, & ultimo vol. ii. Ioan. Bapt. de plotis in. l. si quãdo nu. 659. cum seq. C. vnde ui. Quam pœnam non incurreret,

remota[a] cogere possit,[b] & debeat partem sic negantem ad soluēdum parti, quæ probauerit infra octo dies,[c] postquam fuerit probatum, uel ut præmittitur petitum.

DE[d] CAPITVLIS INTENTIONIS dandis in causa Ciuili.

ROVIDEMVS, quòd Capitula[e] intentionis[f] in ciuili causa

reret, si reuocaret negationem, anteq̃ probatum fuisset per partem aduersam, ad quod facit dictū Bald. in tit. quæ fuit prima causa beneficij amittendi. §. porro vers. nunc generaliter, qui dicit, generaliter cum tractamus de pœna iniungenda ratione negationis, semper intelligimus de negatione, in qua perseuerat, sed si nō perseuerat, sed confitetur, tunc nōdum liquidato negotio per probationes testiū, euitat dānum, quod ex negatione emergebat, ita Ang. Inst. de actio. §. ex maleficiis num. 24. per glo. ibi, temperando id, quod hic dicitur de probatione, vt intelligatur per testes, vel instrumēta, secus si per iuramentum ipsius ponētis, quia propter hoc iuramētum non dicitur grauatus in onere probandi, iste est casus in. l. eum qui, vbi glo. ff. de iureiur. Itē non incurreret, si negans obnnuisset in causa principali, quia officium Iudicis expirauit. l. terminato. C. de fruct. & litis exp. l. iiii. C. depositi ita consuluit in terminis nostri statuti Anchar. cōs. cxlv. præall. Et ad prædicta vide Bart. in. l. post legatū num. 15. ff. de his quibus vt indignis, qui dicit, ꝙ etiam post probationem actoris potest reus, qui negauit, reuocare negationem tuam, quia licet negauerit positionem, nō negauit probationem factam ab aduersario, imo illi consensit, & non aliud dicit Bart. sed tamen intellige, ꝙ ista reuocatio sibi non opitularetur quoad pœnam statuti nostri.

a ¶ Remota. An sublata dicatur appellatio per ista verba. Alex. in terminis huius statuti consultus respondit, ꝙ non, quia non intelligitur exclusa exceptio innocentiæ suę, aliàs esset iniquū. s. cōsi. cxiii. viso themate col. 2. num. viij. lib. v.

b ¶ Cogere. Etiam absq; alia condemnatoria, imo secundum Alex. in d. cons. cxiij. si amplexus fuisset viam condemnandi reum, nō esset locus huic statuto, dum remouet omnem exceptionē, quia non est sequutus viam statuti, ergo &c. Item dū statuit terminum. viii. dierum.

c ¶ Octo dies. Nunquid elapsis his octo diebus possit nihilominus cogere? Videtur, ꝙ sic, quia tempus est præfixum Iudici, Ideo licet Iudex sit puniendus, uelut transgressor statuti, poterit tamen cogere, ad Bart. in. l. nemo. C. vt omnes causæ tam ciuiles. Sali. in. l. i. C. de noui op. nuntia.

d DE. Quoniam plerunq; contingit (ad detrimentum tamē animarum) positiones negari, ꝑpter quod necessario deueniri debet ad examen per testes, & aliquando per instrumenta, quia parti non creditur sine extrinseca probatione. l. omnium. C. de testib. merito subiicitur de capitulis, super quibus examinari debent. Non tamen arctanda est pars, vt prius faciat positiones, deinde probet per testes; quoniam ēt post probationes formare poterit positiones, vt glo. tenet in ca. præsentium. §. testes, de testib. in. vi. licet vt refert Ioa. monach. quidā dicerent contrarium tanq̃ eligēdo probationes testium sibi præclusisset viam ponēdi, vt per eum latius, Et tres differentias inter articulos, & positiones ponit practicus Papien. in forma capit. in gl. prima, quas notabis, si verę sunt, quia de vltima dubitari debet, quia sunt doct. qui simpliciter asserant contra, vt Ioan. And. in cap. fi. de iureiur. in nouella, & Ant. de Butr. in c. quoniam contra in notabilibus extra de proba. Alex. in cons. lxxx. col. 4. num. x. incip. examinato processu lib. ii.

e ¶ Capitula. Ita nominat Papa in c. causam quæ, et c. per tuas, et c. fraternitatis, ext. de testib. quasi parua capita, sed alibi. s. in ca. præsentium de testib. in vi. nominat articulos vbi gl. declarat, quare ita vocentur. s. quasi paruæ sectiones & frustra totius massæ, uel materiæ, fac. l. naturalis. §. i. ibi explicatus est articulus, do, ut des. ff. de præscri. uerb. unde membra diuiduntur in articulos, id quod nesciuit ex toto explicare Bart. in. l. ii. nume. 13. de pub. iud. Aliis etiam nominibus uocātur, ut apud Spec. titu. de teste. §. nunc uidēdum in princ. & Hostien. in summa de testib. §. & cuncta; uocat titulos, sed superiora duo sunt nomina magis usitata. Dicit tamen subtiliter Bald. in. l. generaliter. §. sed iuramento. C. de reb. cred. ꝙ differentia est inter capitula, & articulos, prout inter genus, & speciem, plus nāq; significant capitula, quā articuli, quia capitula comprehendūt etiā positiones, ideo infert, ꝙ terminus datus ad capitulādum etiam datus censetur ad ponendū, hic tamen accipiuntur pro articulis ipsis.

f ¶ Intentionis. Sub hoc uerbo comprehendi assero etiam intentionem Rei deductam in exceptionibus, quando etiam actor dici possit in excipiendo l. i. & ii. ff. de excep. & licet glo. fin. l. si quis intentione ambigua, de iudiciis, uideatur referre illud simile verbum, ad actorem, & uerbum oratione ad reum, tamen ob id facit, ne alterum ex illis reddatur otiosum. Et hinc est, ꝙ in aliquibus locis secundum Spec. loco de quo supra uocantur intentiones, & aliquando assertiones, adde Archi. etiam in d. c. præsentium, in glo. articulis, de testib. in. vi. Et pondera, ꝙ capitula debent

debeat bene, & funditus euacuare intentionem probare volentis, & concludenter formari, ideo non est ars iuniorum, & non expertorum praxis quotidianæ, quātuncunq; essent magni iuristæ, prout dicit Ioan. And. in add. ad Spec. in d. §. nūc videndum vers. primo, in verbo, sciendum; Et dic inter alia, ꝙ melius

porrigenda [a] detur aduersario, [b] uel eius

est formari per uerba facti, quā per verba iuris propter testes. not. Anton. de restit. spol. c. in literis. xiii. col. vers. secundo ex his verbis, fac. glo. in l. stipulatio ista. §. hæc quoq; de verb. oblig. Et articulorum verba debent intelligi, prout Iudici proposita, & prout materia verborū de facto importat, non autem recipiunt intellectum a subiecta materia, nec a iuris interpretatione. not. Anton. de butr. in c. fraternitatis de testib. versic. ex prædictis potest, decidi. Item debent distinctim fieri, non prægnantes, quia non quilibet testis scit veritatem de omnibus articulis, vt gl. dicit in d. c. præsentium. §. testes, de testib. in vi. in gl. nomina. Item potius peccandum est in superfluis, atq; abūdare in cautella, quām in salutari suo deficere, cum subiungi soleat clausula, non se astringens ad probandum omnia, sed ea solum &c. de qua per Ioā. And. in c. licet causam de prob. Bar. in l. diuus de re iudi. Alexan. cons. vi col. i. lib. iii. hoc dico ad similitudinem interrogatoriorum, secundum eam quę infra subiiciam in gl. interrogatoria licet sciam Specula. titu. de teste. §. nunc videndum nu. 9. dicere, in petitionibus, & articulis pauca, & necessaria in libello, & articulis ponere debere, ne probationis superfluę grauetur, tamen timor cessat per clausulam prædictam.

a ¶ Porrigenda. Scilicet quibus pars vti intendit, non enim est necessarium, & substantiale forma re capitula pro examinatione testium Abb. in c. per tuas col. ii. vers. & ut prædicta clare intelligas, extra de testib. Et ideo, vt refert Spec. in loco supra citato in aliquibus regionibus non fiūt positiones, nec etiā articuli formātur, sed statim lite contestata, & præstito iuramento, Iudex loco positionum, & articulorum reum interrogat sigillatim super quolibet membro libelli, qui si negauerit, interrogat eodem modo testes super quo libet membro libelli. Sufficit enim inquit Archi. in d. c. præsentium. §. testes, de testib. in. vi. nu. 5. qualitercunq; testes fuerint examinati, dummodo super libello deponant, etiam si nulla positio facta fuerit, arg. de restit. spol. cum ad sedem. §. vlt. & id habuit ab Host. in summa de testib. §. & cuncta, vers. fiunt autem, tangit etiam Alex. (remissiue tamen) in l. si duo. §. idem Iul. el secūdo num. 18. de iureiu. Vel ex mente supradictorum suppleas verbo, porrigēda, si petantur ab aduersario. s. ꝙ concipiantur capitula, cui expedit formari, quia vbi testes deponerent extra capitula, non probarent in his, quę extra ea essent, licet ad causam facerent, quia non reperiuntur iurati extra articulos, vt late per Spec. §. i. vers. Item ꝙ denouit num. 62. per cap. de testibus, ext. de testi. cum simil. per docto. in d. §. Iul. & Bart. in l. fi. C. qui legi. person. &c. Vnde producēs testes faciat iurare eos de dicenda veritate super capitulis, ac etiam tota causa, vt monet Specu. isto tit. §. sequitur vers. illud nu. 3. post Host. & Abb. in cap. per tuas in fin. de testib. vel. saltim simpliciter iurēt, quia intelligitur in dubio iurasse dicere veritatem in tota causa, cum debeāt plene dicere veritatem pro vtraq; parte, vt not. dicit Alberi. & Alexan. sequitur, & alij in d. §. Iul. col. fin. Item expedit, vt sciat aduersarius melius formare interrogatoria sua. Item vt inspiciatur, nunquid super pertinentibus examinentur testes, & ad nonnulla alia, prout Spec. declarat eodem tit. de teste. §. nūc videndum vers. expedit. Expedit & magis producentibus testes, quia non semper Iudex, uel etiam testes sunt instructi, & de facto, & de iure, ꝙ sciāt de omnibus necessariis respondere, ita Spec. met in eo. titu. & §. vers. est autem vt plurimum &c. vbi tamen dixit, ꝙ ei, contra quem producuntur, non est multum vtile, nisi quo ad hoc, quia his conceptis melius sciet formare interrogatoria, quæ vt speculū intueri debet diligenter, sicut & arbiter compromissum, ne quid ultra faciat l. non distinguemus. §. de officio, & §. arbiter. ff. de arbitris, tamen (ut statim dixi) apparet, uel ex eodem autore oriri etiam non paruam utilitatem ei, contra quē producuntur capitula, & adde, ꝙ sufficit dare positiones loco articulorum, uel formare petitionem articulatam, & distinctam, ut Romæ obseruatur passim, & hic etiam doctissimi causidici in causis arduis, quam consuetudinem dicit Specu. ubi supra probari in ca. præsentium pręall. de testib. in. vi. & in d. c. per tuas eod. titu. & C. de excep. l. siquidem.

b ¶ Aduersario. Intellige tamen, ꝙ sint prius Iudici oblata, qui admiserit ea cum reseruatione illa, de qua infra in fi. statuti, imo de iure cōmuni non cauetur, ꝙ dari debeant parti, ut per Specul. in tit. de teste d. §. nunc. uidendū, uers. siue igitur cum seq. uers. ubi dicit, ꝙ Bononiæ non seruatur, ut copia articulorum detur parti, sed solummodo Iudici, seu tabellioni, & solum uerbo parti dicitur, iuxta quod pars aduersa format sua interrogatoria, hoc uisum fuit Innoc. in d. c. per tuas, utilius fore, quoniam pars aduersa potest melius instrui ad insidias, quod magis placeret etiam mihi, sed erant hęc tempore Specul. nunc autem uides statutum expressum, vt omnino teneatur dare parti copiam, quod statutū forte etiam uigebat tempore Ioan. And. cum in additione ibi dicat, ꝙ tempore suo dantur articuli intentionis parti, ut possit formare interrogatoria, facit reg. l. i. §. edenda. ff. de eden. pōt etiā allegari pro, & contra in argum. c. contingit, extra de fid. instru. vbi copia danda est dūtaxat de quibus disputari accidit, & hmōi sunt capitula.

¶ Si

aduocato ſi petierit,[a] ut poſsit ſuper prædictis capitulis facere interrogatoria,[b] & detur dilatio[c] competens[d] ad faciendum interrogatoria arbitrio[e] iudicantis, quæ cum facta fuerint, dentur Iudici, corā quo cauſa agitatur, ſi pars petierit, ut ipſa examinet,[f] & fieri faciat ea,[g] quæ ſibi iuſta[h] uidebuntur, & approbet facienda, & cancellet[i] non facienda, per ſe, uel de conſilio alicuius iuris periti, qui ſit de collegio iudicum Ciuitatis Bononiæ, ſi petitum fuerit, & de eius aſſumptione, & quod ea correxerit, conſtet in actis Iudicis, coram quo fuerit quæſtio, & ſtetur ſcripturæ actorum continenti nomen Iudicis, cui commiſſa fuerint interrogatoria examinanda, & quòd ea examinauerit.[k]

¶ Et ſi aliter fuerint interrogatoria examinata, uel recepti teſtes ſine exa-

a ¶ Si petierit. Scilicet, vel aduerſarius, vel eius aduocatus d. capitula ſic concepta, nam frequēs in iudicialibus regula eſt, circa quæ recurre ad dicta Iaſ. in. l. vniuerſa. C. de precibus Imperat. oſt. Taciturnitas enim cum præſentia in iudicialibus regulariter præiudicat. l. cum oſtendimus. §. fin. ff. de fid. tu. ideo ſolet dici parte præſente, & cōtradicente, ſeu non conſennente, Aymo. craueta conſ. 234. num. 2. ſecunda parte. Vide Iaſ. in rep. l. admonēdi nu. 12. de iureiurā. Vide multa per Afflict. in commen. conſ. neap. rub. 14. lib. 1. col. pen. & fin.

b ¶ Interrogatoria. Sunt autem interrogationes, quas pars vult fieri ſuper circunſtantiis cauſæ, & perſonarum productarū ca. præſentium. §. teſtes de teſtibus in. vi. vbi gl. ampla, quę interrogatoria formare habens reſpiciat cauſas, locum, tēpora, auditum, viſum, ſcientiam, credulitatem, famā, certitudinem c. cum cauſam extra eod. vbi bonus text. inſtruens iudicem circa examinationē teſtium, quomodo ille ex ſe diligenter examinare habeat, quando etiā nulla fuiſſent data interrogatoria. Et fuit conſilium D. Hoſtien. ꝙ potius fiant ſuperflua, quā diminuta, & hoc dicit propter c. per tuas, de teſtib. quia ſi fuerint facta interrogatoria, & omiſſa negligenter, vel doloſe non obſtante publicatione, repetētur teſtes, ſecus ſi nō fuerint facta, intelligendo tamen, dummodo ad cauſam faciant, ſeu ad articulos, ſi ſuper articulis duntaxat teſtes iurarunt, aliâs non valerent, vt ſupra dixi, ita Spec. formaliter. §. Iam de interrogatoriis, verſ. habita &c. Item fortaſſe Iudex plura reſecabit, q̄ expediret, Refert Ioan. And. ibi in nouella ſuper glo. interrogatoria. Et hæc interrogatoria non dantur parti aduerſæ, ne poſsit ſuper his inſtruere teſtes ſuos, ſed Iudici, qui reſecet ſuperflua. Abb. & Fely. in d. c. per tuas, de teſtib. Alex. in. l. is apud quem. C. de edendo Bal. in margarita, verſ. interrogatoria poſt Specu. loco allegato, ſed caue, quia non debet interrogatorium continere nouum capitulum pro aduerſario, puta ſi articulos facis de mutuo, ego autem peto interrogari an ſoluerim, Ioan. And. in add. ad Specul. §. pręallegato, verſic. Interrogatorium autem, &c.

c ¶ Dilatio. Scilicet ſi petita ſit, & ea dilatio ex cōſuetudine iudiciorum etiam abſq; iſto ſtatuto introducta fuit, licet iure cautum non reperiatur, vt aſſerit Specu. in d. §. iam de interrogatoriis.

d ¶ Competens. Modica tamen erit, ne pars grauetur in exhibendo teſtes. i. forte alimētando, quádoq; tamen articuli formantur, & interrogatoria dantur prius, quá teſtes producantur, & tūc non eſt periculum, ꝙ malitia fiat in interrogationibus formandis, & ita in curia Roma. obſeruatur atteſtante Speculatore.

e ¶ Arbitrio. Referas ad verbum dilatio.

f ¶ Examinet. Quia multa interrogatoria ſunt captioſa, quæ faciunt incidere in laqueū teſtes, & eneruant depoſitionem veram, aliqua ponit Bar. cæpola, cautela. lxxiij. incip. teſtibus examinādis.

g ¶ Ea. Scilicet interrogatoria.

h ¶ Iuſta. Id eſt pertinētia ad cauſam, vel ad capitula, vt dixi ſupra fac. c. cū contingat de off. deleg. l. ad probationē. C. de probatio. quia teſtes captioſe interrogari nō debēt, & non eſt alicui laqueus iniiciendus, de reſti. ſpol. literas. Ideo debet prius illa examinare, dicit Abb. in c. per tuas col. 2. de proba. & diſcurre conſ. deci. clxii. per totum.

i ¶ Cancellet. Scilicet ſuper originali ſcriptura, & accipias hic cancellare pro quocūq; ſigno, per quod appareat reiectio illorū, licet ſtricte loquēdo differentia ſit inter inducere, circunducere, & cancellare glo. in. l. ſi quis libertatem in glo. inducatur, de pet. hæred. Bartol. in. l. i. §. i. & l. ii. ff. de his, qui in teſta. delentur. Et ad hoc facit, quia nihil ſuperfluum eſſe debet, ca. huius. lxxvi. diſtin. & xix. diſtinct. ſi Romanorum. Si tamen iudex grauet partem in cancellādo, poteſt appellari, & eſt interloquutoria Abb. in d. c. per tuas, de probat. col. 2.

k ¶ Examinauerit. Pondera ꝙ iudex ipſemet habet examinare, quod eſſet multum vtile, ſi obſeruaretur. Vnde Hoſt. etiam reprehendit illos, qui committūt examinationes teſtium notariis, & ſimplicibus perſonis, cum in propria perſona eos audire deberēt. C. de fid. inſtrum. auth. apud eloquentiſsimum, vel ad minus committere perſonis diſcretis, & idoneis, extra de teſtib. c. ſi qui teſtium, cum enim in probationibus ſit tota vis

cauſę

causæ, potius deberent committere omnia alia, quam examinationem 42. distinct. quiescamus: sed quoniam id negotium laboriosum est, & industriæ plenum, ideo de facili ab eo se eximunt inhiantes tantummodo sportulis, quas ad plenum:, omnique arte accrescere satagunt, ac exigunt etiam cum uiolentia. Et adde, quod tempus datum ad probandum non currit, dũ examinantur interrogatoria, vel etiam capitula. Bal.in.l.quandiu per illum tex.ff.de acquir.hæred.glo.& Gem.in c.cupientes.§.quod si per 20. in verbo videbitur, de elect.in 6. latius Iaff. decis. clxxxv. Vnde hic quæritur, si is cui commissa est examinatio, incidat in pœnam huius statuti: nam statutum non loquitur,(vt uides) nisi de Iudice examinante, & notario scribente examen & dicerem, ꝙ non: poterit tamen Iudex consequi indemnitatem ab illo actione mãdati, quam actionẽ considerat Rui.in consi.35.nu.4.lib.4. vbi dicit, ꝙ notarius, qui non adimpleuit commissionẽ iudicis circa examen testium, puta, si non examinauit circa interrogatoria, tenetur mandati: non tamen examen erit nullum, licet forma mãdati non fuisset obseruata, secundum Spec. tit. de teste §.i.versicu.item cautè &c.

nibus, licet enim regula sit, ꝙ publicatis attestationibus etiam non debent iidem testes repeti, sicut nec noui super antiquis capitulis produci, iuxta c. fraternitatis. de testibus: tamen fallit in nonnullis casibus, quos ponit glo. in c. per tuas de probatio. inter quos ille est, quando.s. Iudex nõ perfectè ad fauorem producentis examinauit testes omittendo (puta) aliqua capitula, vel circunstantias, prout ibi exemplificant doct. vide licet si cùm agitur de prescript. omisit interrogare de titulo, eadem ratione idem statuendum; si Iudex omiserit interrogatoria, ut ibi glo. & docto. extendunt, vide Abb.ibi col.3.vers.& nota inquãtum doct. & hic est casus clarus. Et dic publicato processu etiã didiscitis testificatis, ut sentiunt omnes in d. ca. aliàs enim non esset tanta gratia, quando cõtrouersia est, an solummodo publicatis testib. parte inscia, vel adhuc ignorante dicta testium, possunt alii testes produci, quia aliqui tenẽt, quòd sic; aliqui, ꝙ non; nonnulli distinguunt, vt habetur per Bart. in auth. qui semel. C. de probat. & glo. & doct.in c. constitutus el.ii. de testibus latè apud Lanfrancum in c.quoniam contra, in verbo testium depositiones num.42.

minatione ipsorum[a] interrogatoriorum[b], incidat Iudex, qui de causa cognouerit, & Notarius qui attestationes scripserit, uel alter ex eis, qui deliquerit,[c] seu negligens fuerit in prædictis, pœnam uiginti quinque librarum bononenorum pro quolibet eorum, applicandam Cameræ Ciuitatis Bononiæ pro dimidia, & pro reliqua dimidia parti aduersæ: Et nihilominus etiam publicato[d] processu, ipsi testes super dictis interrogatoriis examinari possint ad instantiam exhibentis interrogatoria, si exhibita fuerint infra terminum parti assignatum, ad faciendũ interrogatoria. ¶ Qui consultor facta examinatione, & correctione prædicta: interrogatoria, quæ remanebunt non cancellata, exemplari[e] faciat, & ipsa originalia interrogatoria sic cancellata intercludat[f] in dicto exemplo, & Sigillo sigillata, & ex manu propria subscripta tradat notario actorum. de quibus tam originalibus, quàm exemplatis dictus notarius publicatis attestationib9 copiam partibus, & utriq;[g] earũ petenti, seu petentibus facere teneatur. ¶ Aliàs[h] depositio testis exa-

a ¶ Ipsorum. Subaudi, vel aliquorum ex illis, quę omiserit Iudex perscrutari, vel interrogare, vt dicit Spec.de teste.§.nunc uidendum num.9.versi. illud autem.

b ¶ Interrogatoriorum. Exhibitorum: sed quid si interrogatoria non sint exhibita? Certè Iudex ipse tenetur supplere, si diligenter debet examinare, interrogando de singulis circunstantiis. s. de personis, de loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, ita tex.in c. cùm causam quæ, de testibus.& ibi materia amplissimè traditur.

c ¶ Deliquerit. Per malitiam.

d ¶ Publicato processu. Vel publicatis attestatio

e ¶ Exemplari. Idest in mundum redigere, ut vtar verbo Iustiniani in.l. contractus. C. de fide instrum.

f ¶ Intercludat. In simil. facit tex. in authen.de tabellio.§.illud ibi, vt protocolum non incidant, sed insertum relinquant &c.

g ¶ Vtrique. Id est cuilibet. prout aliquando sic debet exponi ad not. in.l.cum quidam.C. de impub. & aliis substitu. sic etiam debet exponi in .l.Pomponius.ff.de rei vendic.

h ¶ Aliàs. Referas ad superiora remota.i.ad principium statuti, uel etiam ad prox.§. velut etiam si iudex non incluserit originale interrogatoriorum, vel non sigillauerit ea &c. quod placet magis.

¶Dictis

minati absque dictis [a] interrogatoriis [b] sit nulla. [c] ¶ Nullus tamen Consiliarius assumendus super aliquibus interrogatoriis approbandis, uel reprobandis possit habere cuiuscunque quantitatis, summæ, rei, uel facti fuerit quæstio pro suo salario ultra uiginti solidos bononenorum pro parte, & ab inde infra fiat taxatio, arbitrio iudicis de causa cognoscentis, ante tamen assumptionē sapientis. ¶ Et admittantur [d] quæcunque [e] capitula porrigenda: saluo (etiam semper si Iudex non dixerit) iure impertinentium, [f] & non admittendorum capitulorum: quorum examinatio in tempus disputationum reseruetur. ¶ Qui consultor corrigere debens, interrogatoriis addere non possit; [g] & dictum testis super addito non ualeat ullo modo.

DE TESTIBVS [h] AB VNIVERSITATE nisi certis casibus non producendis.

a ¶ Dictis. Id est sic exemplatis, & clausis, & sigillatis, forma enim tradita est à statuto ad not. in c. cùm dilecta de rescrip.

b ¶ Interrogatoriis. Idest ita productis, & examinatis, ubi autem pars non curasset facere interrogatoria, vanum esset intelligere, quòd depositio testis esset nulla.

c ¶ Nulla. Videtur repugnare his, quæ dicuntur supra, quod ad instantiam partis possunt super interrogatoriis examinari, hoc enim præsupponit depositionem ualere in his, in quibus interrogatoria non adaptantur: sed forte intelligitur dari facultas parti amplectēdi quam uiam harum vellet.

d ¶ Admittātur. An pars citanda sit in admissione articulorum tradit Fely. in c. suborta, versic. 6. limita, de re iudi. vbi dicit, quod sit citanda: sed hic cessat citatio, ex quo sine causæ cognitione admitti debent cū illa clausula saluo iure impertinentium.

e ¶ Quæcunq;. Nota hic, quòd magis uidetur faueri examinanti testes, quàm ei, contra quem examinantur: nam capitula non necessario examinari debent tunc, sed sufficit dicere, saluo iure impertinentium &c. & vbi non dixit ita, subintelligitur: secus in interrogatoriis, ut supra dicitur. ratio differentiæ de facili succurret cuique ex mente statuentium, quia melior est præsumptio pro actore quàm pro reo, qui cauillari præsumitur iurib. vulg.

f ¶ Impertinentium. Et quæ dicantur pertinentia, ponit abundè Decius consil. clxii. s. quæ tangunt causam directè, uel indirectè, vt dicit Bal. in l. si duo patroni. ff. de iureiur. sufficit enim quomodocunque adminiculentur etiam ex leui præsumptione secundum Bal. in c. licet causam col. penult. vers. ex prædictis apparet, de probation. & contradicit iuri communi, secundum quod iudex habet examinare de præsenti porrecta capitula, & uidere, si adsint superflua, & impertinentia, & resecare. Imò etiam parti aduersæ danda est copia ad hunc effectum d. l. si duo patroni §. i. vbi tex. singularis, & scrib. omnes ibi not. Dec. d. consi. clxii. col. t. referens Cardi. in c. cùm contingat de offi. deleg. dicere, quòd ista cautella, saluo iure &c. non obseruatur Romæ, & Spec. in tit. de test. §. qualiter, & in §. nunc uidendum. §. siue igitur, quia quis non debet admitti ad probandum, quod probatum non releuat C. de proba. l. ad probationem, ext. de off. deleg. cum cōtingat in fi. cum suis cōcordantibus, licet quandoque causa litis abbreuiādæ, cùm articuli sint obscuri, & recipiunt disputationē, iudices eos admittūt, saluo iure impertinentium, sicut dicitur in positionibus, & sicut in exceptionibus, ut Abb. dicit in d. c. cùm contingat nu. 12. ex quibus dictis colligere potes etiam quid de obiectionibus, quę fiunt contra personam testium. de qua materia in authē. si quis testium. C. de testibus & Abb. in c. ex parte col. 5. de testibus.

g ¶ Non possit. Nescio bene, cur hoc; quia habemus, quod interrogatoria dātur ad instructionem iudicis, & consulit Host. in d. c. pręsentium, quod potius fiāt superflua, quàm omittantur necessaria, ut pariter supra dixi, & in specie Spec. hoc tenet in d. §. iam de interrogatoriis. in princ. sub titu. de teste. motus argu. tituli C. vt quæ desunt aduo. partium, iudex suppleat. & extra de postulat. prælatorum. Bonæ. officium enim iudicis est, testem interrogare, & de circunstantiis ueritatem inquirere diligenter; verū est, quod Vbert. de Bobio (referente Io. And. ibi) tenebat iudicem non posse addere, licet possit minuere, prout propriè loquitur hoc statutum; quia illud esset supplere de facto, quod dictum (dicit Ioan. And.) non posuit Io. de deo in cauill. de teste, quia sibi non placuit.

h TEstibus. De iure in hac materia sunt magnæ controuersiæ. Aliqui dicunt, quod tantum in subsidiū. i. si deficiāt alii testes, ut uoluit Spec. in tit. de teste. §. 1. vers. sed nūquid p c. & si Christus in fi. de iureiu. quod multum facit. Alii uerò, aut de his, quæ fiunt in collegio, & loco secreto; aut de his, quæ fiunt extra collegiū. Tunc si vtilitas est obuentura singulis de uniuersitate, & non possunt esse testes; aut in uniuersum, & possunt,

possunt ita Io. And. in c. nuntius de testib. quæ videtur magis communis conclusio, vt attestatur Lanfran. in c. quoniã contra in ver. testiũ depositiones nu. 76. ita concludunt doct. in l. nullus. ff. de testib. l. in omnibus. C. de testib. & in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocan. & Bar. in l. in tantum. §. vniuersitati. ff. de rer. diuis. & licet dubitet, & propterea limitet, tamen eius limitatio est de mẽte Imolæ de verbis ipsius met Io. And. dum loquutus fuit de his, quæ fiunt in collegio, & sic secretè. Abbas verô in c. insuper de testib. aliter putauit in aliqbus. Exẽplum autem, quãdo sentiunt commodum particulare est, puta, ꝙ nemus est commune vniuersitatis, in quo singuli mittunt sua pecora ad pascendum, certè non possunt isto casu, Vide tamen Alex. consi. 99. nu. 17. lib. v. si autem est cõmodum in communi, vel agitur de honore, vt de statua aliqua, quam quis velit fortè amouere, & possunt esse testes singuli, videtis tamen hic statutum præcidere omnes has opiniones, & dicit, ꝙ nullus de vniuersitate aliqua possit esse testis, nisi certis casibus; sed tu cogita, nunquid stãte huiusmodi statuto sit locus illi cautelæ, de qua meminit Ferratius in sua caut. 40. fuit Bal. in l. dictantibus versi. itẽ facit ad aliam q. C. de testa. s. ꝙ testis dicat, & protestetur, ꝙ non intendit aliquod commodũ acquirere ex dicta testificatione, ita Ioã. de Anna. c. cùm iudices, versi. & sic potest colligi cautela, de vsur. Et caue, quia hæc rubrica negatiuè cõcepta est, ideo non videtur posse renuntiari ad glo. in l. i. in fi. C. ne fid. do. dentur, quam singularem reputat Alex. in l. si constante. §. quotiens col. iii. sol. matr. illãq; limitat, nisi renuntiatio fuisset iuramento vallata, vt per ipsum post Io. and. in add. Spe. in tit. de instrum. edit. §. porrò in addit. magna, licet non careat difficultate per rationes Ant. de But. in c. cum contingat de iure iur. vide latè Vitalem Cam. in suo clausulario in materia clausularum renuntiationum. §. super est, vt videamus?

Ordinamus, quod nulla societas Ciuium Laicorum[a] Ciuitatis Bononiæ, uel uniuersitas alicuius Terræ, uel loci districtus Bononiæ habens causam cum aliqua singulari persona, una uel pluribus Ciuitatis, uel districtus Bononiæ, uel cum alia uniuersitate[b], possit in aliqua causa producere aliquem testem de sua uniuersitate, uel societate, Nisi[c] pro damnis datis contra personam damnum dantem: Et contra illos, qui se uelint defendere occasione Citadinãtiæ, Vel quia negarent[d] se teneri ad onera Comitatus, et nisi in casibus, qui & prout in Statuto posito sub Rubrica De generali satisdatione præstanda à Massariis Terrarum continetur: saluo semper iure Cameræ Bononiæ in suis causis. ¶ Et quod dictum est de societate, & uniuersitate, locum habeat in quocunque etiam, qui ius, uel causam[e] prætenderet ab eisdem.

a ¶Laycorum. Duo sunt genera christianorum; vnum clericorum, alterum laycorum. laos. n. græcè. populus latinè, quasi popularia exercẽs. c. duo sunt genera christianorum. xii. q. i. & sic, qui nõ habet sacros ordines, laicus est. Sed hic dubitari contingit, si sunt societates, tam clericorũ, quàm laicorũ simul, vt tot sint clerici, quot laici, nunquid comprehendantur sub hoc statuto? videtur, ꝙ non, quia dignior trahit ad se minus dignũ, ita Bar. in l. sodales. quæ est l. fi. col. 4. vers. quæro coram quibus. ff. de colleg. illicitis per reg. l. qc quid. §. cùm partes. de acquir. re. do. & l. quæ religiosis, de relig. & sump. fun. Matth. not. 144. & residet etiam Bal. in authen. habita. col. antepe. versi. quartus casus est. C. ne fili. pro patre. vnde tũc essemus in terminis iuris cõmunis, & sub illa communi opin. doctor. de qua supra in rubrica dixi.

b ¶Vniuersitate. Subaudi similiter ciuitatis, vel districtus Bononiæ, nam aliæ ciuitates & vniuersitates non subditæ non debent gaudere huiusmodi statuto contra reg. iu. com. vt per Ang. in consi. 73. & per Rui. cons. 119. lib. i. vbi illud generaliter dicunt, ꝙ si cut non nocent illis, ita non opitulantur eis.

c ¶Nisi. Nota quatuor, vel quinq; exceptiões, & hi casus sunt exceptuati fortè ea ratione, quia aliâs dari posset materia delinquendi; ex quo a communiter contingẽtibus nõ possunt probari ista, nisi per illos de vniuersitate arg. l. consensum circa mediũ C. de repudi. & quæ dixit Io. And. in add. Spec. tit. de teste. §. i. versi. itẽ excipitur, ꝙ est impubes Alex. consi. 64. lib. i. Maliniis. n. via aperiri nõ debet. l. illud. ff. de tribut. c. ex parte tua de priui. Inno. in c. post elec. de concess. præbẽ. licet in totũ via præcludi nõ possit, vt in c. vt circa de elec. lib. 6. in auth. de nuptiis. §. si igitur.

d ¶Negarẽt. Scilicet alia de causa, puta, ex priuilegio, vel præscriptione.

e ¶Causam. Dicit tex. in l. in omnibus officiis

§.non debeo de reg.iuris, ꝙ non debeo melioris cōditiōis esse, quàm autor meus, a quo ius in me transit, & facit regula, si quis in ius, de reg.iur.in vi.vbi Dyn.per Bar.in l.apud Iul.§.si cum legitima.ff.de doli excep.Fely.in c.intelleximus nu. 25. de iudi. & maxime quando exceptio tangebar rem ipsam, vt hic.

d ¶Coniunctum. Est de iure nostro dubitatio. An protestatio fieri possit per coniunctum, late per Pau.Castr.in l.de pupillo.§.qui procuratorio.ff. de no.op.nunt. & per Rubeum Alexandrinum in rep.§.morte nu.72.vbi videtur concludere, ꝙ possit quibusdam tameu reclamantibus, vt per ipsum.

DE PROTESTATIONIBVS[a] faciendis.

ORdinamus, quod sit licitū cuilibet personæ per se, seu suū Procuratorē[b], aut aliā legitimā[c] personā pro eo, uel aliquē sibi coniunctū[d] usq; ad quartum gradū[e] inclusiue, denūtiare, seu protestari Dominis Antianis D.potestati,[f] & eius officialibus, & familiaribus, & quibuscumq; officialibus Ciuitatis, & Comitatus Bononiæ, tam ciuibus, quàm forensibus, ordinariis, uel delegatis, & aliis quibuscūq; superioribus, quæcūq; sibi utilia crediderint pro conseruatione[g] iuris sui, ne sibi tortum[h], uel iniustitia fiat, uel quod obseruet[i] contenta in aliqua lege cōmuni, uel municipali ciuitatis Bon.de qua protestatione cōstare debeat in actis, uel scriptura alicuius ex Notariis[k] Bon.Et facta denuntiatione, uel protestatione in scriptis[l], ut supra

a PRotestationibus. Multis nominibus vocatur in iure hic actus, quæ Bart. recenset in l.non solum. §.morte col.ii.de no.op. nunt.Et diffinitur secundum ipsum, est denuntiatio cū testatione facta, vide tamen practicā Pap. alio modo loquentem in forma libelli, quo formatur declinatoria iudicii in glo.protestans.

b ¶Procuratorem. Planū est posse fieri protestationem huiusmodi per procuratorē l. de pupillo.§.q procuratorio. ff. de no.op.nun. l. prohibere.ff.quod ui aut clā. Bar.ī d.l.nō solū.§. morte in materia protestationis inhibitoriæ.vers. an talis protestatio nu. 37. Et nūqd ad nūtiādū sufficiat generale mandatū; an autem speciale requiratur, fuit controuersia inter glo.& doct.& communis est, ꝙ sufficiat generale; quia hic casus nō reperitur enumeratus inter casus requirentes speciale mandatum, quos ponit Spec.in tit.de procur.§.i.versi.opponitur, ꝙ licet habeat generale &c.& per gl. in c.corā fœlicis, de rest.ī integr. & per glo.in c.qui ad agendum de procur. in vi. & adde, ꝙ quotiescunq; fit protestatio autoritate iudicis, non est necessaria aliqua exhibitio mandati, nec ꝙ detur copia, vt not.Bar.in d.l.nō solum.§.morte nu.35.& per Cano.in c.cum M. Ferrariē.de cōstit.& ita ītelligit l.fi.ff.de lege cōmiss.& sequitur Alex.in l.de pupillo.§.q ꝓcuratorio, de no.op.nunt.& Lud.Rom.cōsi.vi.D.de Rota decis.68.in nouis. Pet.de Anch.clem.i.de excess.prælatorum.Alex consi.78.vol.v.Et quid si protestatio fieret absq; Iudicis autoritate, nunquid sufficiat procurator ad lites & causas? Pau. Cast.met ibidē, ꝙ nō.qa tūc est actus extraiudicialis, q die feriata expediri pōt l.i.§.omnibus de no. op.nunt.qđ notabis pro declaratione istius tex.

c ¶Legitimam. Puta tutorem, vel curatorem, patrē habētē vsumfructū, sindicum, & similes.

e ¶Gradum. Numerando secundum reg. iuris ciuilis, non canonici.

f ¶Potestati. Ad hoc. l. de pupillo.§.si quis ipsi prætori.ff. de nou. ope. nunt.vbi Bar.

g ¶Conseruatione. Hæc quidē protestatio meo iudicio non valebit producere effectum suum exequutiuum, nisi tempore sindicatus, nisi forte foret notoria iniustitia.ita Alex.in d.l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori col.iii.adde dictum Imolæ in l.damni.§. sabini in fi. ff. de damno inf.ꝙ iudex non præsumitur negligēs, nisi pars fuerit protestata, & ista est cautela Cæpolæ. ccxxxvi.& ideo doctissimi causidici semper faciunt suas protestationes in fine suarum oppositionum. Et nota, ꝙ plus prodest protestatio, quàm appellatio, quia per appellationem præsupponitur, causam ad appellantem pertinere, per protestationem censetur oneri futuro nolle cōsentire.l.ii.C.de filiisfamil.& quemadmo. pro his pater tenea.quādoq; etiam obest protestatio, & melius esset abstinere, quàm protestari, vt probatur ext.de test.c.præsentium.§.fi.in 6.

h ¶Tortum. Hæc est vna de quatuor speciebus protestationis, videlicet prohibitoria ad Bart.in sua solemni repet.d.l.non solum.§. morte, vbi dicit, aliam esse declaratoriam, aliam prohibitoriam; tertiam incitatoriam, & vltimam certificatoriam.

i ¶Obseruet. Hæc est incitatoria.

k ¶Notariis. Licet nō sit de actuariis, sufficit enim ꝙ sit scriptura publica manu confect.

l ¶In scriptis. Hic est connumerandus inter alios casus, in quibus requiritur scriptura, qui aliàs enumerantur per glo.In c.primo de censi.in sex. de iure autem secundum com. opin. regulariter nō requiritur scriptura in protestatione, quicqd dicat glo.in c.cupientes. §. ꝙ si per xx. in verbo

proposita

D. Potestati Bonon. uel alicui de sua familia, uel alicui alteri officiali ciuitatis, uel Comitatus Bon. teneatur ipse protestans, & denuntiãs copiam[a] ipsius denuntiationis, seu protestationis dimittere penes ipsum, cui facta fuerit ipsa protestatio. uel denuntiatio, & aliter facta protestatio, uel denuntiatio non ualeat. ℭDicimus etiam quòd denuntiantibus, seu protestãtibus, aut Notariis instrumẽtum de denuntiationib9, seu protestationibus facientibus, aut testibus ad prædicta nullæ iniuriæ, uel molestiæ, seu quæuis alia grauamina realia, uel personalia inferantur, detinẽdo eos, uel aliqua præcipiẽdo, uel faciẽdo aliquam aliam iniuriã, uel molestiam, seu processum ex causa, uel occasione protestationis prædictæ, sub pœna cuilibet contrafacienti centum librarum bononenorum Cameræ Bononiæ applicanda. ℭDicimns[b] tamen, quòd quandocunque contigerit aliquem, qui assereret[c] se perhorrescere[d], seu timere præsentiam dicti Domini Po-

proposita in fi. de elect. in vi. dum simpliciter dicit protestationem fiendam in scriptis, sed illam reprehendit ibi Pet. de Anchar. quia non est de casibus enumeratis per d. glo. in d. c. i. Fallit secũdum eum in casu clem. causam de elec. vbi ponis casum, in quo requiritur scriptura in protestatione. adde Bar. in d. §. morte col. iii. versi. Item non est curandum. sed plures sunt aliæ fallentiæ ad reg. quas enumerant mod. in d. §. morte vbi vide Hermano. numero 22.

a ¶Copiam. Etiam si non sit petita propter verba statuti ponentis decretum annullatiuum, ita quidam intelligunt, & obseruãt, aliqui alii, si modo petita sit, ad hanc expositionem est tex. clarus in d. clem. causam quæ de electione, ibi copia modo consimili, si petita fuerit, inde facta. Nota tamen, ꝙ altero de duobus modis potest vti is, qui protestationem facit, vel porrigere protestationis instrumentum indici, absque ꝙ legatur, vt in simili c. appellatio de appell. in vi. vel legere oretenus tenorem illius, vtroque tamen modo copiam dimittat, vt habetur ex d. clem. causam.

b ¶Dicimus. Supra ergo loqtur, quãdo non adest timor, ideo expresse fienda est protestatio, aliâs nõ valeret, vt Bal. dicit in l. clari. C. de fideicom. & Alex. consi. 16. col. fi. lib. iii. nu. 12.

c ¶Assereret. Non sufficit assertio, sed probatio requiritur l. metum C. quod met ca. Bar. latè in d. §. si quis ipsi pretori colum. 4. versi. quintò quæro &c. vbi propriè loquitur in terminis nostris. Vnde potest subaudiri hic, & probaret. iuxta gl. in l. i. ff. si quadr. pau. fec. dica. & vide omnino Decium in d. l in omnibus nu. 7. vbi ponit, qualiter probetur metus, concludendo, ꝙ ex indiciis & præsumptionibus probari potest arbitrio iudicantis. l. vi. ex quib. cau. maio.

d ¶Perhorrescere. Hoc vocabulum sumptum fuit ex l. in omnibus causis profacto &c. ff. de reg. iu. vbi scrib. moderni ponunt materiam huius. §. Et hæc perhorrescentia debet esse talis, quæ caderet in constantem virum. c. cum dilectus. quod met. ca. c. veniens, et c. consultationi de sponsa. & licet tex. in l. metum. ff. quod met. ca. loquatur de homine constantissimo, tamen illud superlatiuũ ponitur pro positiuo, vt Abb. in d. c. cum dilectus, in secũdo not. & ideo requiritur metus mortis, vel cruciatus corporis l. continet. quod met. ca. l. interpositas. C. de transact. vel quilibet alius, dummodo non sit vanus metus propter reg. vani timoris. de reg. iur. & l. metum aũt. ff. quod met. ca. habita etiam distinc. inter masculum, & fœminam, quia minor metus magis cõsideratur in muliere, quã in masculo glo. in c. ꝙ locum de sponsa. fuit tamen Deci. in noua, & singulari opi. in præall. l. in omnibus, ꝙ si probaretur aliquem recepisse metum magnũ ex leui causa: tũc esset probabilis metus attenta conditione personæ iuxta reg. de qua in l. plenum. §. equitii. de vsu & habi. & respondit ad iura, quæ requirunt metum, qui cadat in constantem virum, vt procedat quoad præsumptionem, quia eo ipso, ꝙ talis metus allegatur, sufficit. Sed si pusilli animi homo velit probare se pertimuisse verba, vel aliquas minas leues, idẽ, quæ opi. multum placet per ea, quæ dicit Bar. in loco præall. dum considerat personę minantis qualitatem, & ita consideratur, tex. istius statuti. Item metus intelligitur, etiam si nulla vis afflictiua corporis, vel etiam nullę cõminationes interuenerint, puta, si officialis solitus sit seuire contra subditos, quotiẽs appellarẽt, vel vellẽt alio modo demõstrare iustitiã suã esse lęsam Bar. in l. metus. ff. qđ met. causa, & in l. de pupillo. §. si quis ipsi prętori col. ii. versi. quinto quęro de nou. ope. nunt. Abb. post alios in c. fi. de appell. & alia congerit Dec. loco supra citato num. quarto, finaliter ista resident. in arbitrio iudicantis iuxta. l. tertia. ff. ex quib. caus. maiores: sed in proposito debet probari: quia solitus erat Iudex incarcerare, vel fustigare quęrelantes de torto, & iniustitia, vt Barto. dicit in dicto §. si quis ipsi Prętori, in quinta quęstione Alexander consilio 16. numero. 10. libro tertio, Ias. in lege interpositas. C. de transact.

testatis, seu alicuius alterius officialis[a] Ciuitatis, Comitatus, uel districtus Bononiæ, & se uelle facere[b] aliquam denuntiationem, seu protestationem domino potestati, uel alicui de sua familia, uel alicui alteri, quē perhorresceret, quòd liceat illam protestationem, uel denuntiationem facere per se, uel aliū, ut supra coram[c] Dominis Antianis, uel alio quocūq; superiore præsente eorū, uel eius Notario, seu Cancellario[d], & sic facta perinde habeatur, ac si personaliter facta fuisset illi officiali, cui uellet protestās, uel denūtiās eā facere. ¶Teneātur tamen dicti Domini Antiani, seu alius superior, talem denuntiationem, seu protestationem coram eis, uel eo factā, ea die, qua fuerit facta, uel postea quā citius poterint, seu poterit, facere eā notā[e] Domino potestati, uel ei ex suis officialibus, uel familiaribus, aut alteri officiali, uel alteri, cui facienda erat protestatio, seu denuntiatio prædicta. ¶Si uerò uellet facere protestationem, uel denuntiationem alicui alteri officiali Ciuitatis, uel Comitatus, aut districtus Bononiæ extra familiā dicti Domini potestatis, tunc etiam possit protestatio fieri coram Domino Potestate, uel aliquò ex Iudicibus suis: qui Dominus Potestas, uel iudex, corā quo facta fuerit, teneatur eam facere notam ei, cui facienda fuisset protestatio, uel denuntiatio incontinenti ea die, uel sequenti, qua facta fuerit: si facta fuerit contra aliquem officialem Ciuitatis Bononiæ; Et si contra aliquem officialē Comitatus, seu districtus Bononiæ infra tres dies immediate proxime sequētes expēsis[f] talis denuntiantis, seu protestantis: aliàs ad damna, & interesse talis protestantis, & denuntiantis teneantur[g]. Et ualeat, & teneat talis protestatio, & denuntiatio, & perinde

a ¶Officialis. Cum ministerio hic omittit nominare familiam domini Potestatis: quia requiritur metus a iudice, qui habeat iurisdictionem, Bar. in d. §. si quis ipsi prætori in prima q.

b ¶Velle facere. Pondera, quia non decidit statutum, an propter perhorrescentiā quis teneatur protestationem facere, adeo ꝙ si non faciat, sibi præiudicet, & certè in iure nostro ista est difficilis altercatio, vt habetur in d. §. si quis ipsi Prætori, vbi latissime Ias. & per Dec. in d. l. in omnibus in iii. q. principali, vbi tenet ipse, ꝙ nō sit necessaria, communis tamen practica obseruat protestationem faciendam, & tutior, & forte est magis iuridica, & cōmunis intelligētia, ideo obseruabitur omnino.

c ¶Coram. De iure distinguitur per Bar. in d. §. si quis ipsi prætori in ii. opp. Quidā sunt actus, qui expediri debent cū Iudice, tāquam cum parte, & tunc si ille actus venit explicandus in iudicio, debet fieri corā alio iudice l. vt perfectius. C. de annali excep. C. de episco. aud. l. si quis præsens, & de non num. pecu. l. in contractibus. §. fi. Si vero actus explicandus est extra iudicium, sufficit protestationem fieri sibi. Si verò metus instat, fieri debet coram vicinis iux. glo. in d. §. si quis ipsi, per iura, quæ allegat, & facit. c. si iustus metus ext. de app. vbi requirit præsentiam duorum bonorum virorum. Et ideo facta est cautela per Cœpolam. 78. quia in lectione &c. Hoc autem statuto loco dictorum vicinorum, vel bonorum virorum, debet fieri coram aliquo superiore, sed practica iuris communis est tutior protestanti, quia clandestine agit propter timorem, qui non cessaret ex toto, stante practica huius statuti. Et hoc cōsideratur in c. i. quod met. cau. vbi Abb. not. ꝙ clandestina protestatio in huiusmodi sufficit, habetur per Dec. in d. l. in omnibus nu. xi.

d ¶Cancellario. Pro eodem ponitur, prout in rub. & l. iii. C. de assess. Variis enim nominibus vocari contingit notarios, vt dicam in rub. infra de tabellionibus.

e ¶Notam. Adeo ꝙ non remanet clandestina protestatio in effectu, quæ tñ de iure sufficeret iux. not. in c. i. quod met. ca. dico respectu eius, qui infert metum, vt Abb. ibi not. Bar. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori xi. q. de no. ope. nuntia. Alexan. in consi. 16. numero 10. & seq. lib. iij. Aymo. consilio cxx. in fine.

f ¶Expensis. Hoc probat etiam tex. in clem. causā quæ de elec. & ibi gl. in verbo, porrecto, quę istud colligit, & ibi Car. dicit regulariter est verū, vbi actus redūdat ad vtilitatē facientis. Et ibi inuenies multa, & multo plura apud Fel. i c. i. col. pen. de lib. obl. bona gl. per illum tex. in l. ii. §. de fendi. ff. ex quib. cau. in poss. eatur. Addo Bal. in l. vnica. §. ne aūt nu. 13. C. de cad. toll. in q. legatarii grauati, vt faciat domū hæredi, vbi videtur residere, ꝙ sumptibus hæredis, qui sentit vtilitatem.

g ¶Teneantur. s. Officiales, quibus fuerit protestatum, si ei protestationi forte non pareatur.

¶Statuimus.

præiudicet dicto officiali, ac si eidem personaliter per protestantē facta fuisset. ¶ Statuimus[a] etiam, quod omnis protestatio, uel denuntiatio de mandato,[b] uel licentia alicuius Iudicis, uel officialis communis Bononiæ, quæ fieret uenditoribus, uel obligatis[c] de euictione, uel aliis ex aliquo publico instrumēto[d] obligatis,[e] fieri debeat semel personaliter inuento, aliàs bis ad domum[f] in præsentia[g] duorum testium, & quod in ea nō sit necessarium inserere tenorem libelli, uel instrumenti, uel alterius contractus, uel actus. Sed producatur[h] instrumentū, & quæcunq; alia scriptura, quæ non sit in actis coram iudice: Et dimittatur penes Notariū actorū, & in protestatione, seu denūtiatione prædicta sufficiat, si facta summaria[i] mētione

a ¶Statuimus. Hic loquitur de protestatione, quæ dicitur incitatoria.

b ¶De mandato. Forma igitur huius prouisionis non est seruanda, quando fieret sine licentia iudicis, sed forma iuris cōmunis sic, de qua per Bart. In ii.q. princip. ind. §. morte.

c ¶Obligatis. Exēplifica in permutantibus, vel diuidentibus, qui similes sunt venditoribus. l.i.ff. de re.diuis. l.i. communia vtri. iudi. vel in solutum dantibus. l. si prędium C. de euict. vel in transigentibus, secundū tamen dicta in l. si profundo C. de transact. Itē in donatore iuxta l. Iulianus. §.i. & ibi notata de verb. oblig. vel si pacto voluit se obligari l. quanuis C. de euict. Potest ēt cōnumerari mulier, quæ in dotē dedit prædium, necnon fideiussores, & hæredes prædictorū omniū l. auto re laudato. l. cū successores C. de euict.

d ¶Instrumēto. Credo subaudiendam dictionē, maxime, quia nō video differentiam, dummodo cōstet de obligatione etiam per scripturā priuatā, vel ex confessione ipsius debitoris, prout in iure multoties subauditur, vt in l.i.§. primo. de acqui. poss. & in l. arboris. §. fi. ff. de vsufruct. cū simil ib.

e ¶Obligatis. Cum.n. protestatio incitatoria aliquando fiat his, qui de iure nō sunt obligati, quādoq; vt faciat id, ad quod non faciendum de iure tenebantur, quandoq; ad faciendum id, quod de iure tenebātur, & hic est casus, quē prosequūtur statuentes, & sic in huiusmodi protestatione debet dici, ꝙ veniat ad defendendum, non autē sufficit notificatio Bar. in d.§. morte in iii.q.nu.51.

f ¶Domum. Scilicet siue sitam, siue habitatam ab ipso, & maiore parte anni, aliàs si æqualiter ad vtranque est facienda. vide glo. in clem. causam in verbo habitare, & in verbo communiter, de elect. quæ est in terminis nostris, & alibi supra in statuto, de modo citat. § si vero personæ, specificatur, & ibi dixi.

g ¶In præsentia. Nunquid hæc cauda referatur, etiam quando personaliter inuentus sit? Dic, ꝙ non quia diuersa est, vt differentia apparet supra in statuto de modo citat. §. si vero persona citanda, & etiam in clem. causam de elect. si bene inspiciatur.

h ¶Producatur. Necessitatem imponit protestanti pro validitate protestationis, absque eo ꝙ sit petita productio, vt producat in actis coram Iudice, hoc videtur dicere Bar. in d. iii.q. dum dicit, ꝙ aliàs simplex protestatio non valeret, quia non potest videri improbus, qui ignorat, quid facere debet. l. non potest. ff. de reg. iur. & fac. d. clemen. causam de electio. dum requirit intimationem legitime factum esse, aliàs non valeat appellatio, de qua ibi. Et caue, quia dubitari potest propter hoc statutum, nunquid emptor debeat producere instrumentum, quando protestatur venditori, quia illius verba sunt simpliciter prolata. l. de pretio de publici. sed ego sum alterius opi. attento, ꝙ de iure communi non est necessarium, quia, qui certus est, certiorari frustratorie non debet, sed sufficit producere libellum, & citationem aduersarii. Ita Barto. & alii in d.§. morte. q. iiii. & ad ponderationem factam dic, ꝙ debet intelligi de habilitate. l. vt gradatim de mune. & honor. ne inducatur correctio iuris communis, & ita in casibus, in quibus imminet necessitas producendi pro certificatione, vt si sint hæredes, quibus accidat protestari, vel alii de principalibus, qui non fuerunt præsentes contractui alienationis, vt dicitur paulo infra, vbi colligi potest veritas huius intelligentiæ, quia aliàs curreret tempus a die habitæ copię, cōmuniter tamē in practica obseruatur, ꝙ protinus instrumentum producatur in actis, absque ꝙ petatur a protestato.

i ¶Summaria. Ex hac forma satis redditur certus is, cui facta fuit protestatio ad legem ait prætor. §. primo. ff. de re iudicata, & sic satisfit legi nomen. C. quæ res pigno. obligari possunt, & clemen. causam de electione. facit. l. certum. ff. si certum petatur. Sūt enim acta publica, & pro rostris patent. l. is apud quem. C. de edendo. & tanto magis, quando facta est de mandato iudicis, quia interim credi debet protestationi secundum Bartolum in dicto. §. morte in secunda quæstione numero. 35. per l. fina. ff. de lege commiss. & Alex. ibi col. 9. vers. illud præ ceteris. & Pe. de Ancha. in clem. i. de excessib. præla. col. i. quia pręsumitur pro facto ipsius iudicis. c. in præsentia de renuntiat. l. si quis. C. de offic. ciuil. iudicum Felyn. in c. cum contingat colum. fina. de rescrip.

libelli,uel instrumenti, aut alterius scripturæ,& instruméti Procurationis, seu Sindicatus,aut curæ,aut actoriæ,uel tutelæ ipsius protestãtis noíe alieno dicatur, prout patet in tali scriptura, quæ est penes Notariũ actorum. Et ei, cui facta fuerit protestatio uel denuntiatio, incipiat currere tempus ad respondendum,& faciendum ea,quæ facere tenetur incontinenti,si præsens fuerit contractui,instrumento, siue actui: ex quo, seu propter quem,uel quod fit ipsa protestatio,uel denuntiatio. ¶Si uero præsens non fuerit, tunc incipiat currere sibi tempus a die,quo uerisimiliter[a] potuerit habere copiam instrumentorũ, & scripturarum, de quibus in protestatione,uel denuntiatione facta esset mẽtio: quod tempus non excedat quantitatem trium dierum, nisi ille, cui facta fuerit protestatio, tarditatem Notarii non dantis copiam prædictam in querelam deduxerit: & tunc currat sibi tẽpus a die habitæ copiæ, si eidem quærelanti negligentia[b] imputari non possit,in non petendo dictam copiam, & Notario de sua mercede[c] ipsius copiæ non satisfaciendo: quo casu currat sibi tempus elapsis tribus diebus a die habitæ copiæ protestationis, uel denuntiationis prædictæ: non obstantibus aliquibus iuribus aliter disponentibus.

¶Adijcientes, quòd in omnibus alijs casibus,quàm prædictis liceat cuicunq; protestanti, uel denuntiãti protestari, & denuntiare,tam de mandato seu licẽtia alicuius Iudicis, uel officialis, quàm sine,[d] dummodo fiat per instrumentum,[e] uel aliam scripturam[f] publicam, & dummodo si fiat de mandato iudicis,uel officialis ad domum fiat bis, & in præsentia duorum testium, ut supra dictum est. Et prædicta locum habeãt, saluo quàm in protestationibus, seu de

a ¶Verisimiliter. Nota, quia recipiens protestationem, & tacens censetur consentire, vide latè Alex. in d. §. morte nu. 25. cum seq vbi latè examinat,& distinguit.

b ¶Negligentia. Dico etiam si constaret notarium fuisse impeditum, vel aliâs solitum frustrari partes,quarum acta cõscribit. Oportet enim, ꝙ protestatus ex parte sua fecerit diligentiam, & conatum. l. non exigimus. §. quod diximus vbi Bar. & doct. ff. si quis caut. Abb. in c. ex transmissa col. 3. de præscrip.

c ¶Mercede. De instrumentis igitur publicis copia leuanda est expensis protestati, licet copia protestationis danda sit expensis protestantis iuxta glo. in sæpe allegata clemen. causam quæ de elect. in glo. porrecto.

d ¶Quàm sine. Hoc iure communi cõueniens est argum. l. de pupillo. §. meminisse. ff. de no. op. nunt. dum dicunt doct. quòd cautius est semper fieri protestationem de mandato Iudicis; quia absque eo, quòd aliter constet de ueritate eius, quod inscripta protestatione continetur, parendum est interim protestationi absque alia exhibitione instrumenti. Bar. in d. §. morte nume. 35. vt dixi supra in glo. procuratorem.

e ¶Instrumentum. Spec. tit. de instrum. edit. §. 1. dicit, quòd stricto sumpto significatu refertur hoc ad omnem scripturam publicam, qua causa instruitur: nam instrumentum est ordinata scriptura per manũ publici notarii causa memoriæ, seu probationis, vt diffinit Anto. de canario in tract. de exequut. instru. q. xxxv.

f ¶Scripturam. Secundum formam statutorum semper exigitur scriptura, etsi non fiat de mandato iudicis, licet de iure communi non sit necessaria scriptura; quia uidetur, quòd sufficiat coram testibus, vt per doctor. in d. §. morte, & Petr. de Anchar. in c. cupientes. §. quòd si per xx. de ele. in vi. vbi est vna glossa, quæ dicebat semper requiri scripturam, quam ibi reprehendit Petrus. Sunt tamen casus certi, in quib. requiritur protestatio in scriptis, de quibus in clem. causam, de elect. vide Bart. in. 1. q. in d. §. morte versicu, sed quæritur, & Alexan. nume. 33. sed pro effugiendo hoc statuto potes videre dicta Mars. in consil. 92. col. 2. vbi dicit, quòd istud statutum, scilicet in hoc capite nunquam usu receptum fuit. Item quòd non habet locum in forensibus: quia statuta Ciuit. nec actiuè, nec passiuè illos comprehẽdunt, ut uoluit Bart. in tra. suo represa. in v. q. princ. q. 1. Paul. de cast. in l. oẽs populi circa finem. ff. de iusticia & iure, vbi dicit se semel respondisse Bono. vbi est statutum, ꝙ villa teneatur de dãno dato, si ignoratur à quo, ꝙ forensis damnificatus non gaudebit illius beneficio. Item nec si protestatio facta fuisset coram testibus, quorum dicta examinata in iudicio sunt reducta in scripturam publicam: quia tunc dicitur, quòd fit protestatio per instrumentum; sed non puto uerum primum, nec ultimum dictum, quia nõ probatur iure.

¶Con-

nuntiationibus, seu denuntiis faciendis per locatores conductoribus,[a] uel econtra, ex eo quod non uelint in locatione, uel conductione perseuerare:[b] quæ etiam fieri posſint in præsentia trium[c] testium, & sine scriptura. Et quæ fieri debeant per tres menses ante[d] finem locationis, & conductionis: & aliter factæ protestationes, seu denuntiationes non ualeant ipso iure.

DE[e] PROBATIONIBVS SOLVtionum, uel debitorum per testes non faciendis ultra certas quantitates.

a ¶ Conductoribus. Intellige, si potest haberi, aliàs dic, vt. ff. de euict. l. si dictum. §. fina. potest enim fieri procuratori, vt ibi, etiamsi sit generalis procurator, ut. l. apud Cælsum. §. quæsitum de doli excep. Bart. ad literam in d. §. morte in 3. quæstio. nume. 60. melius in. l. aut qui aliter. §. etsi forte, ubi glo. not. ff. quod ui aut clam. vbi saltem amicis, vel ad domum faciendã esse apparet.

b ¶ Perseuerare. Et nisi fieret censeretur tacitè relocata ad. l. si uno. §. qui impleto. ff. locati, & rano istius specialis exceptionis fortè est propter nimiam, & quotidianam frequentiam huius contractus, quia ratione frequẽtiæ aliquid statuitur, quod non alias fieret, argument. l. certi condictio. §. si nummos. ff. si certum peta. & quia non agitur de magno præiudicio, ut habetur per Roma. in quadam distinct. in additio. nouis ad d. §. morte, prout Alexander ibi refert nu. 33. nunquid in rebus ecclesiæ procedat? dic, ꝙ non. Dec. c. ecclesia S. Mariæ num. 46. de constitut.

c ¶ Trium. Est de forma, adeò ꝙ etiam si conductor confiteatur denuntiationem, sed sine præsentia trium testium, non ualeret. vide Iaſ. sic decidentem in. l. de pupillo. §. nuntiationem sub num. 5. de no. ope. nunt. & verbum, posſint, est positum respectu alterius formæ, quam potest omittere, & istam amplecti, qua amplexa est obseruanda ad reg. l. si mulier in fi. quod met. ca.

d ¶ Ante. Subaudi ad minus. facit. l. per interualla. ff. de iudi.

e DE. Duas partes continet hæc rubrica; quia in prima loquitur de probationibus solutionum. In secunda de probationibus debitorum: sed nigrum diuiditur in tres, uel quatuor. secunda pars incipit in. §. ex aduerso. tertia in. §. adiicientes. quarta in §. & quia. nonnulli & in dd. duabus partibus. nigrum est generalius rubro, ita diuidit Io. de Anna. consi. lxiiii. de quo infra. Præmitte, quòd probationum species sunt decem, ut dicit Bal. in rub. C. de proba. videlicet per instrumenta, per testes, per confesſionem, per iusiurandum, per rem iudicatam, per rei euidentiam, per uehementem opinionẽ, per rationem naturalem, per rationem coniecturalem, & per coniecturam hominis, ut ibi latius per ipsum. Et dubitabile est, an ualeat hoc statutum, tanquam contra publicam vtilitatem, quia arctat modum probãdi solutionem, & debitum contra. l. quoniam. C. de hæreticis. & xiiii. q. iii. c. quanquàm. vide post Alexand. consi. l. incip. in causa & lite. libr. 5. & consil. lxviii. libr. 3. Abbatem, & alios in c. sicut in fi. de probationibus. longam disputationem rationibus, autoritatibusq; firmatam per Marsil. in rub. C. de probat. nume. 32. vbi etiam meminit de hoc nostro statuto. & ibi conclusionem ponit magis communem, quòd tale statutum ualeat: eo quia uidemus in pluribus casibus ius commune restringere facultatem probandi, vt patet in. l. generaliter. C. de non nu. pecu. &. C. si certum petatur auth. sed nouo iure, in authentic. hoc ius porrectum. C. de sacro san. eccl. & in. l. iubemus. §. fin. eod. titu. & in. l. testium. C. de testibus & in. l. iii. C. si maior se mino. dixe. vbi glo. allegat concordantia iura & in ca. i. de censibus in 6. Bene autem tenetur, quòd non ualeret pactum partium ad glo. in authenti. vt sine prohib. matr. debitri. & credi. §. quia uerò versicu. præterea. circa medium, quę uidetur singularis, & communiter approbata: quia maior est potestas lègis, quàm hominis, vt ibi latius. vide etiam Afflictum in prælud. constitu. Neapo. quęstio. duodecima nume. decimoquarto, vbi etiam latè, & Alexander in terminis huius statuti consi. 50. libro quinto. Rationem huius statuti, quare elegerit instrumentariam probationem, potes colligere ex verbis Baldi in. l. generaliter. C. de non numerata pecunia versicu. secundo oppo. vbi dicit, quòd ideo, quia probatio per scripturam habet pro fundamento consensum partium; probatio autem per testes non sic. Et ibi uide ipsum docentem, quando admittantur testes contra instrumentum, quia distinguit; aut contra tenorem instrumenti, aut contra pręsumptiones ex ipso, aut contra causam, aut contra solutionem: Et an valeat statutum, quòd circa certum negotium non ualeat probatio, nisi per instrumentum, tradit Cynus in. l. instrumentis. C. de fide instru. Barba. consil. xix. incip. scripsit propheta lib. i. & Alexan. con. 68. incip. viso processu lib. 3. & Matthesil. nor. 51. nota quòd consuetudo Roma. sing. 356. & Io. And. in addit. ad Specul. in titulo de instrum. edit. §. compendiose. versic. sed nunquid?

¶Ad

AD obuiandum,[a] ne infra scriptis casibus falsi testes producantur, in quibus facilè produci consueuerunt: Statuimus, & Firmamus, quòd si quis[b] fuerit debitor[c] alicuius ex aliqua causa[d] pro quantitate, re, uel facto, de cuius quantitatis rei, uel facti obligatione fuerit publicũ[e] instrumẽtum, uel alia scriptura publica,[f] uel pri-

a ¶ Ad obuiandum. Ferè simile est prooemium in l. testium. C. de testibus, ibi testium facilitatem, prout possibile est, resecantes. Et inquit tex. in auth. de testib. Testium propter probationes vtilitas adinuenta quidem dudum est, nequid lateat facilè actorum, & calliditate plurimę hominum adinueniente, animas periclitetur, ordo causæ migrare in cõtrarium, & ibi, & falsa testimonia, quantũ possibile sit, minorare. Et nota hanc prefationem, prout nota. & ponderat Alex. in consi. 50. in causa & lite. nu. 2. li. 5. dicẽs, ꝙ generalis est, & procedit; siue sit debitum pensionis unius anni, siue plurium annorum, quæ simul cumulatæ faciant dictam summam. itẽ uidetur posse dici, ꝙ inductum fuit hoc statutum propter publicam vtilitatem, quod etiam potest probari: quia datur per hoc statutum forma probatoria; ergo est fauorabile Bart. in. l. si quis pro eo in vii. membro. ff. de fideiuss. ita uidetur dicere Alexan. consil. 68. col. 2. libr. 3. Dec. tamen in c. ii. de probat. num. 13. in fi. & seq. præsupponit strictè interpretandum; quia est correctorium iuris communis, imò Marsi. in rub. de probat. nu. 45. dicit esse principaliter odiosum, uoluit etiam Bal. esse strictè intelligendum. In. l. obseruare. §. fi. in add. magna in xi. q. de off. procons. & Anna. consi. lxiiii. vbi dicit etiam, ꝙ est contra ius diuinum, vide Barb. consi. xix. lib. 1. Sunt tamen multi alij casus in iure, in quibus non sufficit probatio per testes, ut per Spec. enumerantur in tit. de instrumen. edit. §. restat versi. sed si alij testes. Postremò notabis ex statuto multa fieri pro euitandis falsitatibus, prout etiã not. in specie. Bal. in. l. comparationes. C. de fide instru. probat etiam. l. fin. §. lex etenim. C. de fideicommiss.

b ¶ Si quis. Includere uidetur etiam clericos ex illa generali conclusione, ꝙ statuta laicorum ualeant etiam ad præiudicium clericorum, quando ante clericatum facta sunt ad not. in c. ecclesia sanctæ Mariæ de constit. sed dic contra, quia attenditur tempus, quo statutum incipit producere uim. i. quando litigatur, ut in terminis similis statuti Caldar. in q. incip. statuto ciuitatis caueтur, fac. mentionem Marsi. sing. 29. & Soci. cons. 271. in præsenti consultatione in fi. vbi benè declarat quoddam dictum Bal. quod uidebatur repugnare, uide & Dec. in d. c. ecclesia S. Mariæ nu. 51. & seq. Sali. latè disputat in authenti. cassa, & irrita nu. 11. C. de sacr. san. eccle. vbi aliter distinguit, scilicet an alter fuerit clericus, an uterque, & in terminis statuti nostri ita subscribendo consuluit Petrus Paul. paris. in consil. cvi. lib. 3. vbi declarat verba confirmationis Iulii. de qua infr in fi. statutorum.

c ¶ Debitor. Et fideiussor, & is contra quem cessæ sunt actiones, dicuntur debitores, sicut uersa uice cessionarius dicitur creditor, & sic statutum loquens in creditore, habet locum in eo, concludunt Iaco. Butrig. Bal. & Sali. Alexan. & alii communiter in l. 1. ff. si cert. peta. argum. l. ii. C. de dona. & per alia, de quibus ibi per eos, & per tex. in l. ab Anastasio, hoc bene probantem C. mandati, in uerbo, in alium creditorem, & ibi ad hoc notatur per scriben. unde aliqui aliquãdo malè intellexerunt istum tex. & §. ex aduerso restringentes, ad principales contrahentes tantum.

d ¶ Aliqua causa. Ideo, quia regula est, ꝙ obligatio sine causa non ualet, nisi creditor probet debitũ, casus est in c. si cautio de fide instrumen. & in. l. cùm de indebito. §. fi. ff. de proba. & potius præsumitur per errorem promisisse, & sic nõ potest allegari consensus, uide not. per Bal. in rub. C. de fide instru. versi. sed quæro si in libro.

e ¶ Publicum. Oritur enim sinistra opinio contra debitorem asserentem dissoluisse obligationẽ alio modo, quàm contrario uinculo, quo ligatus fuerat, vt dicit Sali. & alij in. l. testium. C. de testibus. vbi Bald. notandum esse ait ex illa lege, ꝙ eodem modo, quo probatur aliquid, eo. modo probari debet illius resolutio, facit. l. nihil tam naturale de reg. iur. vbi Decius num. 3. qui citat Petrum Anch. in consi. cccli. in quæstione. dixisse, ꝙ si solutio debiti non poterit probari, nisi per instrumentum ex forma statuti: pariter idem erit in contrario, uidelicet in debito; ꝙ non poterit probari testibus.

f ¶ Publica. Sub hoc uerbo uenit etiam scriptura priuata in actis tamen registrata, ut per Bald. in. l. ne in arbitris in iii. not. C. de arbit. & in authen. offeratur. C. de litis contest. & uide etiam Anto. de butr. in d. c. ii. versic. vii. casus de fide instrum. vbi uoluit, ꝙ si priuata scriptura sit coram iudice examinata, approbata, & publicata, tunc bene probat, sicut instrumentum testamenti. l. publicati. C. de testamen. Item considera text. hunc loqui indistinctè, siue sit scriptura necessaria ad cõtractum[l], ut quia celebrari debuisset in scriptis, vt est contractus emphyteoticus, siue de uoluntate partium, ut doct. intelligunt d. l. testium, licet Bal. contrarium uoluerit ibi, & non bene; ut patet per Saly. ibi col. 1. & seq. vbi declarat etiã statutum procedere, si scriptura requiratur ex iuris necessitate; non tantũ si ex conuentione partiũ. Dubitari tamen posset, nũquid si sit debitum ex

uata; cui fides [a] de iure [b] debeat adhiberi, excedente ſummam, ſeu æſtimationem quinquaginta [c] librarum bononenorum, non poſsit [d] probare per teſtes [e] reſtitutionem, ſolutionem, [f] ſeu ſatisfactionem, [g] uel dationem [h] in ſolutum talis debiti, quod peteretur ab eo in totum, uel pro parte. Nec etiã, [i]

ſententia, & Bal. tenet. l. illam nõ procedere, ego etiam dico pariter non procedere hoc ſtatutum.

a ¶ Fides. Quando autem plena, & quando ſemiplena fides adhibenda ſit ſcripturæ, tradit Iaſon in rep. l. admonendi num. 88. de iureiur. Can. in c. ii. de fide inſtrum. Et aduerte, ꝙ appellatione ſcripturæ intelligitur de ualida, & tali, cui fides debeat adhiberi abſque eo, ꝙ expreſsè caueatur. Barto. in. l. diuus Traianus. de teſta. milita. latè etiam Afflictus deci. 21. nume. 13.

b ¶ De iure. Siue communi, ſiue ſtatutario, vt infra. §. & ex aduerſo. ac etiam conſuetudinario. Conſtat enim in ſpecie, ꝙ conſuetudo poteſt dare robur ſcripturæ priuatæ c. cum dilectus de fide inſtru. Bal. in. l. comparationes col. iii. verſi. ego addo. 7. C. de fide inſt.

c ¶ Quinquaginta. Nota, ꝙ in magnis quantitatibus maior obſeruantia, & cautella requiritur, quàm in exiguis, ſeu paruis, ut in authenti. ſuper chirographariis. C. ſi cert. pet. vbi Bal. not. dicendo hanc allegari à Bar. in. l. modeſtiuus de donat. Quomodo autem conſideranda ſit iſta quãtitas, an facta coaceruatione cum intereſſe, ſeu uſuris, an tantum ſorte principali attenta, vide Marſ. in rub. de prob. nu. 45. vbi formaliter loquitur circa hoc noſtrum ſtatutum poſt Bar. in. l. certi condictio. §. quoniam. ff. ſi cert. peta. per. l. eos. C. de vſur. & Bar. in. l. ſi idem cum eod. ff. de iuriſd. omnium iud. ratio, quia materia eſt odioſa. fac. text. in authen. de fide inſtr. §. vt autem, ubi ſi contractus, de quo ſit ſcriptura publica excedat lib. auri, maior numerus teſtiũ requiritur, ſi infra librã, ſufficiunt duo, uel tres: imò eadem diſtinctio ſit in materia iſta per glo. in. l. teſtium in glo. 2. arg. d. §. vt autem. poſſunt alia multa accumulari, ſed non expedit.

d ¶ Non poſsit. Nota, quia negatiua præpoſita uerbo, poteſt, priuat omnem potentiam gloſ. in c. 1. de reg. iur. in vi. Bar. & ſcrib. in. l. gallus in princ. ff. de lib. & poſthu. conſequenter actus eſt nullus ipſo iure: nihilominus dicunt quidam, ſi recipiantur teſtes parte non opponente, probabunt plenè, ut in terminis ſimilis ſtatuti determinat Ludo. Roma. & mod. in. l. certi condictio. §. quoniam in fi. ff. ſi cer. pet. & Iaſ. in. l. patre furioſo nu. 23. de his qui ſunt ſui, vel ali. iur. & per Dec. in d. c. ii. de fide inſtrum. in xii. fall. nec mirum, quia alibi inuenitur aliquid ipſo iure fieri, ſi tamen pars opponat. l. ſi ambo. ff. de compenſar. & in. l. ii. C. de iure emphyte. Item multa ſunt, quæ poſt factum tenẽt d. l. patre furioſo, vbi Iaſ. multa circa propoſitũ de his, qui ſunt ſui, uel ali. in. ſed quicquid ſit circa alia ſtatuta, iam noſtrum non patitur hãc declarationem, quia utitur iſtis verbis non poſsit &c. quæ verba priuant potentiam contraueniendi ſtatuto, nec ei poſsit renunciari glo. & Bar. in. l. 1. C. ne fideiuſſ. dot. dentur, & Bar. in. l. de his. de tranſact. ita pungit Dec. in d. c. ii. in xi. limitat. licet etiam aliquid moueat in oppoſitum, vt ibi. ſ. ꝙ bene uidetur prohiberi expreſſa renuntiatio, non tacita, ut in ſimil. dicitur de iura. calum. l. ii. §. quod obſeruari. C. de iur. propter cal. & in c. 1. eod. titu. in vi. ſed poteſt reſponderi, ꝙ ibi ulterius proceſſerunt dicta iura, at regula eſt, quòd taciti, & expreſsi eſt idẽ iudicium. l. cùm quid. ff. ſi cer. pet. ſed caue, etiam quia poterit debitor petere ſibi à creditore fieri inſtrumentum de abſolutione, vt. ff. de pactis. l. ſi intra cum aliis, quæ allegat Bal. conſi. 133. lib. v.

e ¶ Per teſtes. Nota ſimpliciter uerbum, teſtes, quia ſiue ſint etiã plures, quàm duo, pariter non admittentur, quod eſt contra. l. teſtium. C. de teſtibus vbi per v. teſtes poteſt fieri probatio, imò vt ſupra dixi poſt Anna. eſt contra ius diuinum, quòd in ore duorum &c. ca. in omni negotio de teſtib. vnde Abb. ſingulariter in d. c. ii. de proba. circa fi. voluit, ꝙ ſtante ſtatuto, ꝙ debeat probari ſolutio per inſtrumentum publicum, poterit etiã probari per numerũ v. teſtium, tranſeũt Fel. & Dec. quia ſtatutum debet intelligi, ut minus lædat ius commune; pari ratione idem dicendũ eſt in hoc ſtatuto, & hoc tenet Marſi. ſing. 157. & in rub. de proba. Item poterit eſſe locus præſumptioni, quæ oritur ex. l. cũ de in rem uerſo. ff. de uſur. ita Bal. in. l. 1. colu. fi. C. de fideicommiſſ. Item non intelligitur excluſa probatio cõplexiua. i. mixta, ut Bal. dicit in authen. ſed nouo iure, col. ii. verſi. dubitatur tamen. C. ſi cert. peta. poſt Iacob. butrig. & alios in. l. certi condictio. §. quoniam. ff. illo eod. titulo.

f ¶ Solutionem. Nunquid poſsit probari promiſſio de abſoluendo per teſtes? Anna. habuit iſtum caſum in facto, & conſuluit, ꝙ poſsit. conſ. lxiiii. refert Io. rub. Alexand. conſ. xxix. nu. 2. Et caue, quia ubi quis ſoluerit coram teſtibus, & compellatur iterum ſoluere, poteſt repetere per cõdictionem primam ſolutionem, ut. l. ſi non ſortem. §. fi. ff. de condict. indeb. & l. neratius. Bal. in. l. 1. ff. de condict. indebiti.

g ¶ Seu ſatisfactionẽ. Seu, pro vel, quia aliud ſignificat ſolutio, aliud ſatisfactio. l. 1. ff. q ſatiſd. cog.

h ¶ Dationem. Quid de nouatione, de qua nullum verbum hic? ideo poteſt dubitari. Barba. conſil. 19. ſcripſit propheta lib. 1. tenuit, ꝙ comprehendatur etiam à maioritate rationis: ſed non audeo approbare ita animoſè.

i ¶ Nec etiam. Repete, probari poſsit per teſtes: nam

nam instrumentum confessionem continens ualeret, & istam repetitionem facias in omnibus in trascriptis casibus.

sunt ueritas iunctis his, quæ doctè declarando dicit Dec. In rub. de probatio. nu. 13. Adde Bald. in l. 1. col. 4. versic. quæro quomodo si statutum. C. de fideicommis. vbi etiam ꝙ statutū requirat probationem per instrumentum: tamen poterit esse locus præsumptioni iuris, meminit Ias. consil. xxv. lib. 1. Mars. in rubr. de probat. nu. 57. Vltra quę dici potest, ꝙ statutum nostrum non dicit debitum non posse probari, nisi per instrumentum: sed ꝙ non possit probari per testes &c. & sic nō excludit alias species probationis.

quòd creditor confessus [a] fuerit sibi restitutum, uel solutum debitum, uel de eo satisfactum in totum, uel pro parte, uel quòd fecerit ipsi debitori de ipso debito, uel eius parte finem, quietationem, remissionem, absolutionem, refutationem, liberationem, uel pactum de ulterius non petendo perpetuo, uel ad tempus, uel quòd cum ipso debitore super prædictis transegerit, uel ipsi debitori reddiderit instrumentum prædictum, uel talem scripturam publicam, uel priuatam cancellatum, [b] seu cancellatam, incisum, uel incisam, uel non: uel quòd ipsum, uel ipsam cancellauerit, [c] uel inciserit: nisi talis [d] petens esset

a ¶Confessus. P. Anchar. consi. 350. per hoc uerbum arguit, quòd etiam. §. ex aduerso infra eod. debet intelligi, ut non possit probari confessio debitoris per testes, sequitur Felyn. & Dec. in d. cap. ii. licet non careat difficultate.

b ¶Cancellatum. A fortiori, quando non assereret cācellatum, sed staret solummodo in probatione, ꝙ reddidisset instrumentum, & glo. & doct. inter istos duos casus modicam, aut nullam faciunt differentiam in l. labeo, & seq. ff. de pactis; quia uolunt, ꝙ redditio instrumēti sit actus, qui operetur, modo redditio probetur ad idem c. ecclesia el ii. in fin. vt lite pend. ibi, qui nobis instrumentum pignoris resignarunt: sed caue, nunquid statutum contradicat decis. Bal. in l. vacuatis. C. de decur. lib. x. §. stante statuto, ꝙ solutio debiti non possit probari, nisi per publicum instrumentum, inquit nanque Bal. ꝙ debitor producēs instrumentum cancellatum dicitur probare solutionem per instrumentum, de quo dicto, vt singul. meminit Ias. in d. l. labeo nu. 2. & in l. huiusmodi. §. si ita nu. x. de leg. 1. & uidetur posse teneri, ꝙ non destruat illam decis. quia hic uetare tantum dicitur probationem per testes, & sic quem esse repellendum dicamus, si uellet probare, instrumentum sibi redditum fuisse à creditore cancellatum, uel non cancellatum: sed constiro, ꝙ instrumentum fuisset redditum à creditore, prout ita intelligendus est Baldus, non negatur, quin illius ostensio demonstret præsumptiuè solutionē debiti iuxta not. communiter in d. l. labeo, & cap. cum ecclesia &c. Et licet prædictus Ias. mordeat dicendo, ꝙ uidetur contra doct. Bart. in l. 1. circa princ. C. de fide instru. & iure hastæ fisc. lib. x. ꝙ qui habet præsumptionem iuris pro se, non dicitur ipse ꝓbare: sed est ipsa lex, quæ præsumit. Et quia statutum loquitur de uera probatione per instrumentum, non de ista, quæ uenit indirectè, & per coniecturam gloss. in l. 1. in vltima solu. C. de testa. milita. tamen non sat tuta sunt eius obiecta, ut patet ex his, quæ ponit ipsemet Ias. in d. l. 1. C. de testa. mili. attento, ꝙ præsumptio iuris sunt liquidissimæ probationes, quę non censentur exclusæ. l. licet Imperator de lega. 1. immò probatur in l. fin. de probat. ꝙ præsumptiones iuris

c ¶Cancellauerit. Aduerte, si illud esset apud debitorem, & constaret, ꝙ redditum fuisset sibi: sed tantum esset contentio de cancellatione, à quo facta fuisset, non uideo, quid operetur talis controuersia per ea, quæ dixi in proxima glossa, vnde debet statutum intelligi, quando fortè instrumentum esset apud creditorem cancellatum, vel non apparebat instrumentum alicubi, & debitor asserebat instrumentum crediti fuisse cancellatum à creditore; quia non auditur uolens per testes probare istud.

d ¶Nisi. Notabis, quia ponitur prima exceptio ad regulam; alię ponuntur infra. §. possint. Et ratio est, quia fortior est pręsumptio cōtra usurarium, quàm contra debitorem: ideo fortior tollit debitorem. l. diuus. ff. de in integr. rest. vbi Bar. not. & pręsumptio in specie tollit pręsumptionē in genere. l. cum de indebito. ff. de probationib. & uidetur, ꝙ similis limitatio sit illa, quam ponit Io. de Anna. consi. 55. quia dubia, ubi uoluit contra furem probari posse per testes, non obstante statuto, ratio, quia proceditur de ęquitate iuris gentium, quia iure naturali prohibitum est furtum, & ideo omnis condictio degenerat contra furem §. sic itaq; instit. de actio. ita dicēdum est in vsurario, qui furi par est 14. q. 4. c. si qs. Abb. in rub. de vsu. vbi demonstrat, ꝙ vsura est contra naturam rerum, vt producat fructū repugnante natura, & qualitate rei mutuatæ. Sunt etiam alię limitationes, & plures quidem, quas congerunt mod. in c. ii. de proba. & Mars. in rub. C. de probation. quę fortè possunt accommodari huic nostro statuto: sed Barba. in terminis consi. 19. lib. 1. videtur velle, ꝙ propter enumerationem harum duntaxat, quę habentur in statuto: alię uidentur reiectę, & consequenter persistendum in regula prohibitiua statuti. Vide vnam cautellam per Cæpol. 254. incip.

usurarius, [a] & hoc probaretur per publicam uocem, [b] & famam: seu communem opinionem per quatuor testes bonos, legales, & fide dignos, maiores uiginti quinque annis, & omni exceptione maiores, habentes in bonis pro quolibet eorum ualorem saltim ducentarum librarum bononenorum: quo casu tales probationes per testes [c] debeãt admitti pro quacunque quantitate, re, uel facto usque ad quantitatem librarũ quingentarum bononenorum, & non ultra. ¶ Et ex aduerso [d] etiam, si quis [e] dicere [f] uoluerit aliquem suum debitorem esse ex aliqua causa pro quantitate, uel re excedente summam, uel æstimationem Centum librarum [g] bononenorum, uel facto principaliter [h] in

inop. dubitari potest. s. ꝙ creditor procuret testes examinari ex officio iudicis, de qua Bald. in addit. ad Spec. de probat. versi. licet quis. fac. l. 1. ff. de fide instru. & Bar. in. l. planè in fi. ff. de peti. hæreditatis; aliam ponit idem Cæp. ccliii. statuta quandoque.

a ¶ Vsurarius. Quod probabitur, si articularetur, ꝙ tempore, quo contractum fuit debitum, vel solutum, erat vsurarius: quia semel malus | &c. sed quid si constaret de pœnitentia vsurarii, & de restitutione vsurarũ? & nunc non est, cogitabis; quia statutum loquitur per verbum præsentis temporis: sed uide in contrarium Bal. in. l. improbum fœnus. C. de his qui not. infa. vbi dicit, ꝙ stante statuto, ꝙ agnati, qui habent interuenire instrumentis minorum, sint bonæ conditionis, & famæ, non dicuntur bonæ famæ, qui olim fuerunt usurarii; quia remanet suspicio fraudis; sed Felyn. in c. 1. col. xi. de probatio. damnat illam opi. Bald. vide vt per ipsum rationes, & iura. Et ideo hic dicitur de usurario propter odium usurarum, quod est crimen detestabile, & vorago meritò dicta est, eo ꝙ animas fœneratorum, & facultates pauperum exhauriat ca. s. de vsur. lib. vi. & ideò variis pœnis iura eos prosequuntur, ut habetur in ca. quia in omnibus, & c. præterea de vsur. & in c. quanquam eo. titu. in vi. imò & fautores puniuntur d. c. 1. vel hoc fit in ductum propter præsumptionem, quę insurgit contra eorum fidem arg. not. in clem. s. §. cęterũ de vsur. habetur latè in c. 1. de probatio. vbi Dec. nu. 20. qui dicit, ꝙ iura loquentia in usurariis, habent etiam locum in Iudęis fœnus exercentibus.

b ¶ Publicam uocem. Habes unum modum probandi quem vsurarium, & hoc fuit dictum ad tollendum altercationẽ inter practicos, & hæc probatio arguit hunc manifestum esse usurarium, ut habetur in c. cùm in diœcesi de usur. Caue tamẽ, quia hęc probatio non sufficeret ad puniendum usurarium etiam pœnis lateranensis concilii: sed ultra famam requiruntur alię probationes, ita not. ex d. c. cùm in diœcesi, vbi Abb. & per Bar. in l. ii. ff. de furt. Ang. consi. x. in causa prędicta, vbi multa de notario usurario, & manifesto. latius cęteris Laurentius de rodulphis tractat. de usur. q. 88.

c ¶ Per testes. Vel alios ab illis quatuor, qui deposuerunt de fama, vel etiam illos met, & duo sufficiunt l. vbi numerus, de testib. §. in omni negotio de testibus. sic in simi. Anna. consil. 55. sed dico ego, quòd cùm reuertimur ad ius commune, necessariò v. testes exiguntur hoc casu, cogitandum est per l. testium C. de testibus.

d ¶ Ex aduerso. Dicit Pe. de Anchar. consil. 355. incip. in qu. prędicta, & Barba. consi. 19. lib. 1. & Alexand. consil. 68. col. 2. versicu. nec etiam obstat fragilis lib. 3. quòd sicut prohibetur probatio solutionis per testes; etiam censetur prohibita probatio debiti pro parte creditoris, & hoc ex natura correlatiuorum, vel à maioritate rationis, vt per Dec. in d. c. ii. num. 13. aliàs autem statutum (inquit ipse) esse strictè interpretandum, unde mirum est, cur hoc statutum uelit credi testibus vsque ad summam centum librarum, & tamen in debito re se restrinxit ad 50. lib. contra reg. fauorabiliores de reg. iur. in vi. nisi dixeris contra ipsum reum magna est præsumptio propter instrumentum, uel scripturam fide dignam ex aduerso pugnantem, attento maximè quia reorum, vel debitorum est semper negare. Petr. verò Anchar. loquitur fortè, quando non existebat instrumentum publicum in oppositum, & expresse Gratus consil. 75. lib. 1. dicit statutum fore validum, & per Dec. in. l. pactum quod bona fide. C. de pactis.

e ¶ Siquis. Idest laicus: secus si religiosus, seu ecclesiastica persona. Berous in terminis huius statuti q. 50. vbi multa, ad quę remittendum est.

f ¶ Dicere. Intelligo nedum agendo, sed etiã excipiendo, vt Alex. dicit in consil. 36. viso processu lib. v. prout citat Dec. in d. c. ii. nu. 13.

g ¶ Centum librarum. Alex. in consil. 50. in causa & lite inter Ioan. col. 1. lib. v. intelligit hoc, etiam si esset debitum ex diuersis summis facta insimul coaceruatione in libello, puta, si peterentur affictus plurium annorum præteritorũ, vt latius ibi.

h ¶ Principaliter. Ad differentiam promissionis facti incidenter, uel accessoriè in instrumento apponi soliti, vt pręsentationis pignorum, vel de rato, vel curaturum, vel facturum &c. vel de lite nõ mouenda, vel de defendendo, & dicemus infra in glo. debitum in fi. quòd sufficit probare debitum facti per instrumentum, licet non probetur æstimatio,

contractu, seu promissione deducto, cuius facti æstimatio, seu interesse excedat summam prædictam, non possit tale debitum [a] in totum [b] uel pro parte probari [c] per testes: & talis probatio facta, uel admissa [d] non ualeat [e] ipso iure. Possint tamen [f] testes ultra dictas summas ad coadiuuationem scripturæ publicæ, uel alterius, cui de iure, uel ex forma statutorum Ciuitatis Bononiæ fides debeat adhiberi, admitti, prout aliàs de iure admitterentur.

æstimatio, uel interesse, quia poterunt illa probari per testes.

a ¶Debitum. Probatur autem debitum, probando causam, ideo non potest probari contra ipsum contractum per testes, ita intelligitur text. iste per Anchara. consil. cccl. versicu. quinto, vbi etiam ponderauit ista verba, tale debitum, ad ostendendum, quòd nõ potest probari per testes confessio debitoris, de quo consi. facit mentionem Fely. in c. ii. vers. tertia conclusio &c. de proba. post mod. sui temporis, qui perperam intelligebant Anchar. voluisse prohibere probationem debiti per cõfessionem debitoris, quod falsum est, quia tantum prohibetur probatio ipsius cõfessionis per testes, ut per ipsum: sed Dec. in d. c. ii. in ix. limitatione multum dubitat de decisione Petri, licet tãdem se resoluat cum ea, sed fortè non est bona per ea, quæ ponit Rui. cons. 78. nu. 10. in 4. volu. quod est videndum; quia loquitur circa hoc nostrum statutum, licet in alio casu: sed fundamenta illius sunt contra intentionem Pet. Anch. & Dec. etsi de illis non faciat mentionem. Item probato debito principali per instrumentũ potest probari interesse per testes Bart. in l. certi condictio §. quoniam. ff. si cert. peta. Item probato debito in genere, potest probari quantitas per testes: quia statutum istud tantum prohibet probari debitum. Ita ponderabat Petrucius in d. l. certi condictio §. quoniam, & Dec. d. c. ii. vers. 7. quod est de mente doct. ibi.

b ¶In totum. Per hæc uerba occursum est malitiæ aduocatorum, qui potuissent de summa mille, centum petere, ut sic possent testibus probare, ut Bar. adducit in authent. qui semel col. pen. versi. & ideo cauti aduocati. C. de probation. & fortè reus non poterat instare, ꝙ actor petat totum iuxta doct. Bar. l. in commodato. §. duobus. ff. commod. si iudicis iurisdictio non patiatur Matthes. not. 116. nota. si ex. c. secus uerò si iudicis iurisdictio pateretur; quia posset excipere. Quicquid sit, sumus in claris, quia statutum optimè se declarat, vide in terminis Marsil. in d. rubr. nu. 64. post Bald. in. l. edita C. de edendo. quem allegat. Et circunscripto hoc statuto uidetur, ꝙ potuisset petere Albe. prima parte statutorum. q. 183. vers. quid si statuto caueatur.

c ¶Probari. Quidam aliquando dixerunt, ex hoc statuto colligi omnes contractus à centum libris supra fore in scriptis celebrandos, & scripturam esse de essentia contractus, prout in aliquibus de iure communi constat, qui enumerantur in glo. in l. pactum quod bona fide. C. de pactis: sed certè non bene dicunt, quia sequeretur, ꝙ nec etiam per confessionem debitoris posset probari debitum, quod non est uerum per ea, quę infra dicã: sed admitti potest, ꝙ scriptura sit de solennitate probatoria, prout secũdum aliquos sunt numerus vii. testium. Bart. In. l. 1. col. 3. ff. de condi. indebiti. & quando aliquid est de solemnitate probatoria, admittitur confessio partis, Bald. in authẽ. sed nouo iure. C. si cer. pet. & refert Ias. in l. nemo potest col. 3. nu. 14. ff. de leg. 1. & si bene perpendis hic, non necessitat probationem ad instrumentum: sed excludit probationem per testes.

d ¶Admissa. Parte opponẽte, vt dicam in seq. glo.

e ¶Non valeat. Nota ergo, ꝙ non ualet pactũ partium in cõtrarium iuxta plenè notata per scrib. in l. nemo potest, de leg. 1. Gratus cons. 75. nu. 6. lib. 1. nunquid intelligatur parte opponente, fortè sic, iuxta dictum Bald. in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si cer. peta. Crem. sing. 44. in ncta l. si ambo. ff. de compensa. multa enim tacitè omitti possunt, quibus expressè renuntiari non potest, ut dicitur in iuramento cal.

f ¶Possint. Hic incipiunt statuentes enumerare nonnullos casus exceptuatos à regulis, quas proposuerunt, & sunt sex, vel vii. computato illo, de quo supra in princ. versic. nisi talis, tamen aliqui sunt communes ad utranq;, aliqui ad unam duntaxat, & in terminis hæc fuit decisio Baldi in. l. certi condictio. §. quoniam, circa fi. ff. si cer. peta. vbi concludit, ꝙ licet à statuto probatio testium prohibeatur; tamen recipitur probatio facta per priuatam scripturam, quæ testibus cõprobetur, fac. tex. in c. feries. de testib. cum simi. vt Alexan. tradit in d. §. quoniam, & idem Alexand. consil. lxxxviii. in pręsenti causa in fin. lib. 4. & Bald. in cons. 177. visa petitione, & ad hoc est bonus tex. in authen. de instrum. caut. & fid. §. sed etsi quis, quem allegat Areti. in d. cap. feries, ubi circa hoc not. loquitur. & prædicta conclu. prout declarat Philipp. Dec. in d. c. ii. in vi. fall. procedit, quando scriptura producta fidem aliquam fac. ita ꝙ probatio sit mixta, prout Bald. & hoc statutum dum loquitur de coadiuuatione scripturæ: secus si priuata scriptura, nullam faceret probationem, quia tunc tota probatio testibus attribueretur, aliâs de facili posset fraus committi; quia ille, qui uellet probare testibus, semper posset facere scripturam priuatam, & illam cum testibus simul producere;

Saluo[a] etiam, quòd si fuerit[b] dos promissa[c] de dando,[d] uel restituendo[e], uel eius augmentum[f], uel alius cōtractus, seu casus, de quo, uel quibus debeat solui gabella[g]: uel cuius cognitio spectaret ad dominos de gabella, etiam si dictam summā, uel æstimationē excedat, posit probari per testes, & super eis testes produci posint, prout in statuto, quod loquitur de officio[h] dominorū officialiū de Gabella, continetur. Et saluo[i], si tale instrumentū[k] Notariū amisisse[l] legitime[m] probaretur[n]: quo casu

producere, quod non est dicendum, allegat ita in terminis dicere Alexan.consi.36.lib.v. Vnde dum sequitur, cui de iure fides debeat adhiberi &c.debet secundum hoc intelligi, ut tantum fides plenaria non detur; sed si sint tales, quæ indigerēt coadiuuatione, vt habetur in text. ita Marsil.etiam in d. rubr. nume.44.planius autem exemplificari potest hic §.quando probatio fieret debiti per instrumentum, quantitas autem debiti probaretur testibus: nam tunc posset, & ageretur de declaratione debiti, de quo in instrumēto, non autem de coadiuuatione, ita Bar.post Iac. butrig.qui ita disputando determinauit in d.§. quoniam, & supra dixi. Item potest exemplificari, quando instrumentū obscurum indigeret declaratione, vt per Rui. consi. 588.col.2.lib.1.

a ¶ Saluo. Hæc est alia limitatio, & reperio, quòd Marsil.in d.rub.nu. 62. idem tenet de iure communi, & mouetur principaliter fauore dotis, allegando illam conclusionem, ꝙ statutum generaliter loquens non comprehendit casum dotis, iuxta quæ habentur per modernos in l.1.solu.matri.vide Dec.in consil.301.incip.in causa. col.1. & quasi per totum. Et nota, ꝙ aliàs in hac ciuitate erat aliud statutum, sub una rub. de certis contractibus prohibitis probari, aliter quàm per publicum instrumentum, ubi inter alias fiebat mentio, de dotis contractu, vt Alexan.refert, & uigebat illius tempore consil.58.vol.4. vide eundem cons.68.vol.3.

b ¶ Fuerit. Idest diceretur promissa &c.

c ¶ Promissa. Scilicet verbotenus, seu sine scriptura aliqua in forma probante.

d ¶ Dando. Scilicet marito, uel eius parti.

e ¶ Restituendo. Vxori, vel eius parti, uel hæredibus. Et ista exceptio respicit regulam duntaxat §. & ex aduerso; quia loquitur contra creditorem, consequenter non procedit ista limitatio è conuerso, vbi mulier obligata ad dotem per instrumentum, asserere uellet per testes soluisse dotem marito: vnde illa ratio Marsil.de qua in glo. saluo &c. debet restringi.

f ¶ Augmentum. Par fauor adhibetur augmento semper, qui ipsi doti.l.si inter socerū §. cùm inter de pactis dota.fac.l. si ex toto de leg. 1. fac.l.1.C. de don.ante nup.

g ¶ Gabella. Quia soluitur gabella iuxta quantitatem contentam, & sic istud inducitur propter fauorem gabellæ; & intellige, quando lis est inter gabellarios, & ipsos contrahentes; scio tamen, quòd Alexand. consi.lviii. supra citato uidetur habuisse aliam intelligentiam: sed nō placet mihi, cogitabis.

h ¶ De officio. Non habetur inter impressa.

i ¶ Et saluo. Ista exceptio est communis ad princip. & ad §. & ex aduerso, prout est etiam sequens. Et ratio istius casus est, quia non possunt facilè de negotiis particularibus vnius administrationis quotidie fieri, & multiplicari tot instrumenta: sed standum est codici priuato continenti data, & accepta, Bal.in consil.517.lib.ij. dicam in statuto de tutellis.§.præterea, in glo. reddere rationem.

k ¶ Instrumentū. Hic pro certo loquitur de instrumento publico: sed mirum, cur non etiam loquutum fuit de scriptura priuata, & credo, quòd standum sit in hoc iuri communi, ubi duo testes sufficiunt. Et intelligere habes hoc, tam ex parte debitoris, quàm ex parte creditoris.

l ¶ Amisisse. Scilicet casu aliquo fortuito, quorum quidam exprimuntur in d.l. testium .C.de testibus. Sed quid si facto partis aduersæ? hoc tantum sufficeret. l. si de possessione .C.de probationibus.

m ¶ Legitimè. Aliquando amissio instrumēti probatur per iuramentum, ita Barto.in.l. huiusmodi.§. si ita.ff.de lega.1. quod est in casibus modici præiudicii, vel quando officio iudicis quis teneretur exhibere, ita loquitur l. finali.C. de fide instrumentor.vbi Cyn.in 2. oppositio. aliâs autem debet probari amissio instrumenti per legitimas probationes; sicut cuiuslibet alterius, d.l. si quis ex argentarijs. §. pen. & fina. ff. de eden. Legitima aūt probatio non fit iuramento: sed dicitur potius quis à probatione releuari .l. eum qui in prin.ff.de iureiur.l.sed & si possessorij §.1.ff.de iureiur.voluit glo.in c.1.§. siquis in uerbo absoluēda, si de inuest.inter do. & vass.lis ori.per Dec.in rub. ext.de proba. nu.11. glo.est sing. in verbo legitimis in.l. cùm de indebito de proba.& de hac materia uide plures remissiones per Alex. in d.§. si ita versus fin. & per Marsi. in rubrica de probation. numero 127. & sufficerent duo testes, vt Salicet. dicit in dicta .l. testium in not.

n ¶ Probaretur. Nota, qui casum dicit, probare habet, vt etiam habetur C.de testamen.l.ii. & .ff. de edendo l. si quis ex argentariis. §. final.l. testium.§.fi.C.de testibus, vbi bonus tex.ad propositum nostrū, quia ex eo tex.extracta est huiusmodi limitatio: vnde intelligo ego, ꝙ pars sit illa,

absolutio,[a] uel debitum probari posit per tres testes[b] omni exceptione maiores[c]. Posit etiam probari per testes, ubi petatur reddi ratio administrationis alicuius super quibuscunque ipsam administrationem tangentibus[d] ab utraque parte, uel ab altera tantum: Et etiam per testes[e] probatio admittatur in casibus omnibus, in quibus ex aliquo nostro statuto talis probatio permittatur. ¶ Præterea dicimus, quod nulla cessio[f] alicuius iuris, uel actionis realis, uel personalis, seu mixtæ, uel alterius cuiuscunque, quæ facta diceretur ex quacunque causa, titulo, uel contractu, seu quasi: nec aliquod testamentum, uel ultima uoluntas per testes probari posit cuiuscunque summæ, uel æstimationis existant: & talis probatio facta, uel admissa non ualeat ipso iure, nisi esset aliquod legatum ad pias[g] causas. Quod legatum ad pias causas, si post ultimam uoluntatem testantis, uel codicillantis esset relictum, per testes probari posit. ¶ Si uero an

quæ probet ha[illegible]c ami[illegible]ionem, ut vult d.l. testium, in illi[illegible]s verbis, ab his, qui hoc perpessi sunt, quæ necessario intelliguntur .i. à debitoribus, excluditur igitur notarius volens producere testes de amissione; quia testes debent produci per partem allegãtem casum, & verbum, probaretur, impersonaliter prolatum referendũ est ad partem.

a ¶Absolutio. Et sic uides, ꝙ duo habet probare casum, & solutionem, idem ponit tex. in d.l. testium, vbi glos. not. & æquipollent hæc verba illis, quę dicit Bar. ibi. Nota (inquit) ꝙ quãdo scriptura est de substãtia (intelligo saltem probationis) & quis non potest habere scripturam, debet probare tria, scilicet actum esse celebratum; scripturam inde esse confectam, & postmodũ deperditam. Dum enim dicit, actum esse confectum, tantum est, si dixisset debitum esse cõtractum, seu solutionem factam fuisse; dum dicit, & scripturam inde confectam, hoc satis includitur in eo, quod tex. statuti dixit probari instrumentum amissum, quia amitti non potuisset, si prius nõ fuisset. l. decem ff. de verborum obligat. & sic sunt duo capitula in effectu sub eadem oratione, sicut dicitur, ꝙ aliquando sunt duo arbitri præcepta & c. l. Cælsus ff. de arbitris. Bona tamen est instructio Bart. vt iuuenis discat distinctè formare capitula. Item dũ Bar. dicit (vt circa primum requisitum rursus loquar) actum esse confectũ, æquipollent illis uerbis doctorum, de probando tenore instrumenti [illegible]i, prout illis verbis utitur Abb. in c. ii. in fi. [illegible] proba. vbi loquitur circa d.l. testium. Et caue, [illegible] Abb. ibi uidetur restringere, nescio qua ra[illegible]ne, quando ad validitatem actus requiritur scriptura, non autem quando ad substãtiam probationis, de quo miror, quandoquidem d.l. testium indistinctè intelligitur, ut patet per Salic. faterer aliud esse, vbi scriptura nullo modo pertineret [illegible] l actum, prout hanc differẽtiam facit Iac. de are. & Cy. in. l. si de possessione. C. de probat. & in. l. 1. C. de fide instru.

b ¶Tres testes. Duo de iure communi sufficerent l. testium iuncta glo. C. de testib. per l. vbi numerus. ff. de testib. & c. in omni negotio de testibus.

c ¶Maiores. Quid significet hæc adiectio, habetur in tex. & in glo. in c. 1. de consang. & affin. & debent esse tales, contra quos nihil opponi posit etiam minimum, & habetur in. l. optimam. C. de contrah. & committ. stip. & magis significat, quã si diceret idoneos. vide Abb. in c. cùm Ioãnes, & ibi Fely. post Bal. nu. 40. de fide instru. & nota, quia tex. in d.l. testium, dum exigit v. testes ad probandam solutionem, addit istã qualitatẽ, idoneos, & summę, atque integræ opi. quæ æquipollent illis, omni exceptione maiores. Verum est tamen, ꝙ ibi textus contentatur probata amissione de duobus testib. & nõ addit istam qualitatem: sed istud nostrum clarius loquitur.

d ¶Tangentibus. Vt habeat probabilẽ decisionem ista limitatio, ꝙ etiam tutor posit probare solutionem, seu restitutionem rerum in inuẽtario contentarum factã fuisse ipsi minori, hoc in terminis dixit Bald. in d.l. testium in not. C. de testib. licet Sali. dicat, ꝙ de iure non procedit, ut per ipsum, & bene.

e ¶ Per testes. Hæc adiectio fuit ex abundanti, considerato, ꝙ semper conseruanda sunt omnia disposita per statuta, & inter se concordanda, prout fieri posit c. cùm expediet de elect. in vi. Sali. in l. si serui uestri C. de noxa. & maximè, ubi vnum statutum reperitur generaliter loqui, alterum verò speciale l. pediculis. de auro & arg. leg. & in specie in hoc statuto Alex. consi. 58. nu. 6. lib. 4. Exemplifica istum versic. iuxta statutum de contract. emphyt. §. pen.

f ¶Cessio. Scilicet inter cedentem, & cessionariũ principales contrahentes, de quibus totum statutum loqui uidetur, non autem si cessionarius cõtenderet contra illum, cõtra quẽ sunt cessæ actiones, qa videtur, ꝙ reducantur ad terminos iuris cõis, ita aliqui aliqñ dixerunt: sed supra in princ. ĩ gl. creditor, aliter demõstraui, cogitare poteris.

g ¶Pias causas. Quale sit, declarat Bart. in l. alio. ff. de ali. & cib. leg. & Alex. consil. 125. & seq. lib. 4. & Bar. in rep. l. 1. C. de sacrosan. eccl.

¶ Non

te conditam ultimam uoluntatem fuisset promissum, uel conuentum, aut legatum, & demum esset facta ultima uoluntas, & in ea non fieret mentio de tali legato, probari non possit[a] per testes, nec peti. ¶Saluo, quod si de tali cessione, testamento, uel ultima uoluntate, uel alio casu in hoc statuto cōprehenso fuerit facta publica scriptura[b] ad ipsius scripturæ, quæ produceretur, corroborationem, & coadiuuationem testes produci ualeant, qui alias de iure admitterentur. ¶Adiicientes, quod omnibus, & singulis cartesellis,[c] quæ fierent, aut quæ factæ esse reperiantur de solutione alicuius gabellæ, scriptis manu Notarii deputati ad officium cartesellarum uenditionū, & dotium: & etiam cartesellis, quæ fierent, aut factæ reperirentur de solutione facienda, uel facta generali depositario Cameræ Ciuitatis Bononiæ, occasione alicuius datii, uel alia quacunq; occasione; & etiam cartesellis, quæ fierent, uel factæ reperirentur de aliqua condemnatione, uel multa scriptis manu alterius ex notariis deputatis, uel deputandis ad discum Vrsi, & cuilibet earum plena fides[d] adhibeatur, & detur: non obstante quod in eis, uel aliqua earum deficiant testes, cognitor, uel cognitores cōtrahentium: & quod non sit in Memorialibus, & quod ab utraque parte notarius non appareat rogatus: & quod deficiat signum notarii, & non obstāte quod in eis deficiat nomen Papæ, uel Imperatoris, uel Pontificatus[e]. ¶Et quia[f] nonnulli frequēter, & sine conscientia, contra Deum, & ueritatem iurare non uerentur, Statuimus, quod ubi lis, uel qō, seu causa, sit quantitatis rei, uel facti excedentis sūmā, uel æstimationē uigintiquinq;[g] librarū bononenorū, nō possit deferri

a ¶Non posit. Aduerte, quia in contrarium.i.ꝙ non valeat statutum in hac parte, dum simpliciter loquitur de testam. quando.s.in eo instituti sunt pauperes Christi, tenuit Anto. in c.relatum el. 1. ext.de testa.vers.ex hac decretali, quem ibi sequitur Io. de Imola dicens idem voluisse Bal. in l.1.C.de summa trin. & idem expressè uoluit Anna.consi.lvii. visis, & consideratis, cū aliis plenè congestis per Marsil. in d.rub.nu.48.quia laici non habent potestatē disponendi super vltima volūtate ad pias causas, nisi dicatur, ꝙ confirmata fuerunt statuta à Papa. de quo alibi dicā congruentius.

b ¶Publica scriptura. Nota, quia nō sufficeret priuata, etiam cui de iure deberet adhiberi, quicquid de iure foret dicendum per ea, quæ supra uidimus in versic.posit tamen. Intelligo tamen, ꝙ talis sit scriptura, quæ sit obscura, uel alio uitio peccet taliter, quòd opus sit coadiuuatione.

c ¶Cartesellis. Iste modus exoleuit iam pluribus annis.

d ¶Plena fides. Hic tantū notabis, ꝙ statutum, seu consuetudo potest habilitare probationem aliâs inhabilem, sicut è cōuerso habilem inhabilē reddere, vt dicit Io. And.in addi.ad Spec. de instru. edit.§.cōpendiosè uers. sed nunquid de consuetudine in addit. incipi. in fine num. 14. meminit Matthesi.not.51. nota, ꝙ consuetudo &c.secundum quod apparet hoc non esse perpetuò verum: sed tantum in his, quæ à iure ciuili inuentę sunt probationes, procedere potest. Vide etiam not. in c.cum dilectus. de fide instrumentorum & Roman. sing. 356. Tu scis.

e ¶Pōtificatus. Per dinumerationē annorū, ut in auth.ut præpo. no.Imp.

f ¶Et quia. Agitur hic de iuramento in supplemētum probationis deferendum à iudice, de quo in c.fi.de iureiur.& in.l.generaliter §. sin autem .C.de reb. credi. & per Ias. latissimè in rep. l.admonēdi nu. 268. cū seq.de iureiur.de uolūtario autē non curat, quia lex non tuum, sed suum denegat auxiliū l.1.C.si aduers. vendit. glo.in.l. assiduis. C. qui po. in pig. hab. Item loquitur, quando iuramētum est litis decisiuum, & sic nō habet locum in iuramēto in litem, quod est differens ab illo Ias.in rub. de in litem iur. vbi plures differentias enumerat, & ita passim obserua tur in curiis, vt pro quacunque summa illud deferatur, vt uidi, & audiui fieri absque aliqua contradictione.

g ¶Vigintiquinque. Statuentes habuerunt hanc pro parua summa, quia de iure communi in magna summa nō defertur iuramentum in supplementum, vt per Ias. in l. admonendi nu. 272. ff. de iureiur. Vide Marsil. sing.27.incip.iuramentum. Et hoc ideo fecerunt, ut minus relinquatur arbitrio iudicis; nā de iure communi parua, vel magna summa stat in arbitrio iudicis cōsiderata qualitate personarum, vt prosequitur Iason loco supra citato, vbi notabiliter intulit, quòd pari ratione non deferetur in causis criminalibus, nec in causis vsurarijs, nec famosis,

nec in causis spiritualibus, nec in causis status; nec in causis feudalibus. Tradit & ibidem quàm plures casus, in quibus, & si sint causæ paruæ quantitatis, non defertur iuramentum in supplementum, quos hîc ponere esset nimis longum. Vide ibi.

extinguitur nuntiatio. l. non solum. §. morte. ff. de no. op. nunt. Morte confirmantur testamenta cap. cum Marthæ de celebra. miss. Morte finitur usus fructus inst. de usufru. §. finitur. Morte patris consolidatur actio dotis in filia. l. vnica. §. videamus. C. de rei vx. act. Morte filiæ cōsolidatur actio in patrem. l. dos à patre. C. solu. matrimo. Nunquid mors ciuilis, quoad hūc modum probandi, cōtineatur appellatione mortis, iuxta no. in l. gallus §. & quid si tantū. ff. de lib. & posth. starem ego regulæ, quæ est affirmatiuè formata à doct. magis cōmuniter.

iuramentum necessarium, [a] nec possit causa tali iuramento decidi, & delatū, & præstitum contra prædicta non teneat quoquomodo, & pro non delato & præstito habeatur, & sit.

DE MORTE[b] PROBANDA[c].

QVia probationum facultas non est angustanda, [d] sed potius amplianda: & multotiens contingat, quòd in iis, quæ de longinquo [e] contingunt, probationes non est facile [f] reperiri: hac prouida deliberatione Statuimus; quòd si qua persona diceretur esse mortua [g] longe a Ciuitate Bononiæ per quinquaginta miliaria, uel per spatium uigintiquinque annorum elapsorum a die, quo diceretur esse defuncta, sufficiat probari [h] de morte illius personæ, quæ diceretur esse defuncta per

a ¶ Necessarium. Dicunt quidam tamen, si peritum sit ius, & iustitiam ministrari, prout fit quotidie in libellis, ꝙ iudex poterit deferre reo iuramentum per not. per Abb. in c. fin. in fi. de iureiur. quia tunc transit de iuramento necessario in voluntarium, cogita, quia Abb. non dicit istud apertè in casu statuti prohibentis decidi per iuramentum, vt hîc:

DE morte. Multifariam accidit, nobis proficuum esse de morte constare: nā mors tollit ingratitudinē Angel. in l. his solis. C. de reuo. dona. Tollit accusationem cōtra mulierem de adulterio, Anton. de butr. in ca. fin. de dona. Tollit feloniam uassali. glos. & ibi doct. in l. omnimodo in uerbo non licebit. C. de inoffic. testamen. Tollit causam contra dominum, propter quam debebar feudo priuari. tex. & ibi Bald. in c. 1. in §. domino, si de feudo sit controuersia. inter domi. & agnatum. Tollit seu finit mandatum ex parte mandantis, & mandatarii. l. mandatum C. mand. l. inter causas. ff. mand. ex parte mandatarii l. si quis alicui §. morte. ff. mādati. Tollit, seu finit societatem. l. ideo. l. nemo. l. uerum. ff. pro socio. Tollit irregularitatem Archi. c. fi. xxv. quæst. 1. Tollit iurisdictionē delegati per mortem delegantis. c. gratum c. relatum c. licet de off. delega. habetur in. l. moræ de iurisd. om. iudi. Tollit crimina, ita ꝙ iudex non potest facere suspendere hominem mortuum not. doc. in l. ii. C. qui testa. fa. poss. Item standum est libris defunctorum sine iuramento alicuius Ias. in repet. l. admonendi nume. 48. de iureiur. Item soluit matrimonia §. deinceps. authenti. de nup. Tollitur uoluntas morte l. 4. ff. loca. Tollitur possessio l. cùm hæredes. l. si de eo §. si fortè. ff. de acquir. possess. Item remittitur pœna amissionis dotis, si maritus decessit nulla facta querela l. rei iudicatæ. §. primo ff. solu. matrimo. Item morte eius, qui nuntiauit,

b ¶ Probanda. Sub hac rub. non bene comprehenditur. §. fin. nigri, sic que nigrum est generalius rubrica sua, aliâs multoties aduertam.

c ¶ Angustanda. Concordat tex. in. l. quoniam in fi. C. de hęret. vbi tamen tex. loquitur respectu personarum, vt omnes admittantur, qui non sunt aliquo iure expressè prohibiti, tamen idem est in probationibus, ut probat. l. generaliter in prin. C. de iureiuran. ibi probationibus pinguius subuenientes, hinc dicitur, ꝙ testium dicta sunt adiuuanda, non autem cauillanda, ita Bal. in. l. de quibus col. fi. C. de legi. & in rub. de rerū pmu. Alex. cons. 189. lib. 7.

d ¶ Longinquo. Vel respectu loci, uel respectu tēporis, ut sequitur, & de tpe, & loco est idē iudiciū l. virū. ff. si cer. pet. ita Sal. in l. siquidē. C. sol. ma.

e ¶ Facile. Non est etiam facile probare mortem, quia agitur de probāda negatiua, & seu priuatione ad l. actor. C. de prob. ita Bar. in. l. ii. §. si dubitetur. ff. quemad. testa. aper. versi. aduerte. Bart. in tra. de testib. §. mortuū in prin. & in. l. siquidē. C. solu. mat. dicit, ꝙ non potest probari directè quē mortuum: sed sufficit per signa restricta.

f ¶ Probari. Quia facit fundamentum in morte, ita intelligautur iura, quæ dicunt mortem probandam, vt in. l. ii. §. si dubitetur. ff. quemad. testa. aper. & l. siquidem C. solu. matri. vbi Bar. dicens etiam, quòd qui se fundat in uita, uitam probare debet, nec sufficit probare semel uiuum fuisse per. l. spadonem. §. qui absoluitur. ff. de excusation. tuto. Adde etiam Socin. in l. si inter virum. versic. tertiô colligitur. ff. de reb. dub. vbi dicit, ꝙ colligitur limitatio ad glos. 1. cōiter approbatam.

approbatam, quæ dicit, ꝙ præsumitur quilibet uiuere usque ad.c.annos, ut procedat in reo excipiente aliquem uiuere; secus in actore hoc allegante, quem uixisse usque ad certum tempus, & clarius Alex. in l. sed si de sua, col. fi. ff. de acquir. hæred. & idem Alexan. consf. 27. col. fi. lib. 7. Gozad. consf. lxviii. nu. 6.

publicam uocem, & famam: quæ fama[a] probari[b] debeat per tres testes[c] ad minus maiores uigintiquinque annis, bonæ conditionis[d], & famæ, & omni exceptione maiores. ¶ Et sufficiat[e] talem famam esse in Ciuitate Bononiæ in contrata, ubi solita erat morari ipsa persona, uel sui prædecessores, uel in loco ubi diceretur illam personã esse defunctam, de cuius morte tractaretur. Distantia[f] uero loci similiter per famam probari posſit in prædictis casibus. ¶ Si uero dicatur mortua minori tempore, uel infra quinquaginta miliaria à Ciuitate Bononiæ, sufficiat cum sacramento[g] mortẽ probare uolentis, (siue principalis, siue procurator, uel alius legitimus administrator fuerit,) mortem probari per famam[h] in contrata, seu circunstantiis solitæ habitationis[i] eius: de cuius morte tractaretur per tres testes ad minus, maiores, & conditionis ut supra, uel cum sacramento prædicto per tres testes deponẽtes se fuisse præsentes eius

a ¶ Fama. Hic est casus, in quo fama facit plenam probationem. s. quia res propter longinquitatem est difficilis probationis, aliàs secus. D. Anto. in c. ueniens el 1. de testibus, & quomodo habeãt testes probare Bar. tradit abundè in. l. de minore §. tormenta. ff. de quæstionibus Io. And. in c. cùm oporteat de accusa. & nota. in c. qualiter & quando. de accusa. & in dictis locis traditur, quomodo fama articulari, & probari debet; refert etiam Alexan. consil. 94. nu. xi. lib. 1. post glos. in l. iiii. §. eiusdem de testibus, & in consil. 97. viso processu lib. 4. adde etiã Io. And. in add. ad Spec. de notorijs cri. §. fama.

b ¶ Probari. Qualiter autem habeat articulari, vide per Bar. in. l. de minore. §. tormenta. ff. de qq: scilicet ꝙ publicè dici audiuit à maiore parte populi, & nominet tres, uel quatuor testes nobiles, & latius decis. Tolo. 379. Alex. consf. 20. lib. 4.

c ¶ Tres testes. Caue, quia non repetit hic circunstantias, quas requisiuit, quando probanda esset fama, quia ista est realis probatio, ideo testes carent omni suspicione, cùm istud deponant.

d ¶ Bonæ conditionis. In terminis huius statuti nostri propriè est doctrina, & declaratio Imolæ in l. ii. §. si quis neget col. pen. versi. & est diligenter not. ff. quemad. testa. aper. qui post Ang. dicit, ꝙ non erit probata mors, nisi probetur illos testes deponentes esse optimæ opi. & famæ, vt per ipsum remouentem quædam contraria, uide Curt. in tract. de testib. conclus. 34.

e ¶ Sufficiat. Hic deciditur dubitatio doctorum, quia aliqui, vt gloss. in d. l. si quidem uolũt, ꝙ debeat esse fama in ciuitate sua. Bart. verò ibi in fi. dicit, ꝙ debet esse in loco, ubi mortuus est, argu. authen. hodie C. de repudi. Sali. autem conformat se cum hoc statuto, ut alterum sufficiat.

f ¶ Distantia. Aliter de iure probatur etiam per testes dicentes, ꝙ ipse, & alii eius conditionis in tot diebus uadunt ad illum locum, vt per Bar. in l. continuus. §. cùm ita versic. secundo noto. ff. de verbo. obliga. qui tamen subdit, ꝙ putat standum esse opinioni vulgi, quia hęc non ita clarè probari possunt iuxta. l. non omnes §. à barbaris. ff. de re milit. & ita concordat cum statuto.

g ¶ Sacramento. Per hoc diuersificatur hic §. à superiori.

h ¶ Per famam. Certè in factis de recenti iura cõmunia non uidentur admittere probationem, etiam mortis per famam; sed verè per testes, prout in secunda parte alterna tiuè ita Sali. in l. siquidẽ C. de soln. matr. Io. And. in add. ad Spec. tit. de notoriis crim. §. famã in glos. reprobatus in fin. & in glo. exceptionem.

i ¶ Habitationis. Idest loci domicilii, potest etiã à fortiori ꝓbari (& istud sufficeret) fama illius loci, ubi diceretur defunctus, prout supra, quia ibi hi duo loci æquiparantur, & idem Sali. declarat in. l. siquidẽ, versi. sed tunc quæro. q. C. sol. matrimo. & Bart. clarius in tract. de testib. §. mortuum nu. 7.

k ¶ Præsentes. Hęc est uera, & realis probatio, non ergo hic uidetur sufficere probari mortem per indicia quædam, ut quòd uiderint agnatos, & affines deferre uestes lugubres, & planctum audirum fuisse iuxta Bartol. in. l. genero in fin. ff. de his qui not. infam. & Bartol. in d. §. si dubitetur, vbi tamen distinguit nimis subtiliter inter actus maximi, magni, parui, & minimi præiudicii, de qua distinct. etiã meminit Lanfranc. in c. quoniã contra in uerbo testium nu. 107. de probat. & habetur per Corset. in singulari in uerbo, mors, & Petr. rebuff. in tracta. de regestis, in fin. vbi multa accumulata sunt ab illis. Sed istam subtilitatem proscindit statutum nostrum attendendo illam magistralem antiquam distinct. scilicet mortem annuquam, seu de longinquo, & de proximo. Sed quid si ita non dicerent, quia fortè

exequiis,[a] asserentes quòd tempore dictarum exequiarum publicè, seu communiter dicebatur illum talem tunc sepultum, seu mortuum fuisse illum, & esse, de quo testificatur. ¶ Et dictis testificationibus, & probationibus stetur, & credatur, quandiu contrarium plene non probaretur: quo contrario probato condemnetur talis, qui modis prædictis, uel altero eorum mortem nixus fuerit probare in quinquaginta libris bononenorum, & in tantundem quilibet testis, qui sic deposuisset per iudicem, coram quo causa agitaretur infra decem dies, applicandis pro medietate Cameræ Ciuitatis Bononiæ, & pro alia medietate parti, contra quam talis probatio facta fuerit. ¶ Adiicientes quòd si contingat mulierem[b] constante matrimonio mortuam esse, & in dubium reuocaretur super restitutione dotis facienda, an superextantibus liberis[c] decesserit dicta mulier; marito & eius parti incumbat onus probandi[d]. Et hoc[e] hēat locū in præteritis,[f] præsentibus,[g] & futuris,[h] per sentētiā,[i]

non fuerunt præsentes exequijs, asserant tamen uidisse illum mortunm, & habentem signa hominis mortui, quia erat immobilis, & erat frigidus, & sine pulsu, vel vidisse exanimari.i.aperiri, ut solet quandoque fieri. Equidem & ista sunt ualdè proxima, & realia signa, & maiora expressis in statuto nostro, ut Bar. etiam affirmat in.§: si dubitetur prælleg. & proculdubio proderunt ad probandnm mortuū hoc loco: quia statutum non intendit excludere fortiores probationes, sed demonstrare tantum illas, quę ad minus habent sufficere ad uictoriam intentionis, unde de multiplici modo probandi mortem, recurre ad Alex. consil. 4. nu. 6. videtur inspectis lib. 2.

a ¶ Exequijs. Dicit Bart. in tract. de testib. in uerbo mortuum, vers. pone testes dicere, ꝙ sufficit testes dixisse, ꝙ interfuerunt eius sepulturæ, licet non uiderint cadauer, qnia erat clausum in capsa, uel coopertum linteis: tamen ab omnibus dicebatur illum esse Titium mortuum, ita ergo hoc sufficere debet.

b ¶ Mulierem. Caue, ne hanc decisionem restringas ad casum expressū, quandoquidem ista est gnālis cōclusio in oībus casibus saltē fauorabilibus, in quib. quis uellet dicere aliquem, vel aliquā decessisse cū filijs, siue sit actor, siue reus excipiat. Hęc materia habetur in gl. in l. ex facto. §. si quis aūt. ff. ad trebel. & ibi Bar. & Ang. Bar. in l. qui duos. §. cùm in bello, de reb. dub. Alex. cons. xx. in fi. lib. 1. & Soci. in .l. si inter, vers. pro declaratione glossę. ff. de reb. dub. Crotus in c. Raynu. col. xi. cum seq. de testam.

c ¶ Liberis. Scilicet ex eo matrimonio, cùm hoc redundet ad maius commodum mariti, quia tota dos propter liberos remanet apud maritum, eorumq; patrem secundum consuetudinem Italię, de qua in glo. l. dos à patre. C. solu. matr.

d ¶ Probandi. s. Decessisse cum liberis.

e ¶ Et hoc. s. Proximè dictum.

f ¶ Præteritis. Licet statutum simpliciter loquēs non trahatur ad pręterita, nisi expressè dicatur, quia natura legis est futuris dare formam negotiis, l. legis. C. de legibus, & in authen. de nup. in prin. & §. duo igitur circa fi. Bart. in. l. omnes populi nu. 43. de iustitia & iure, tamen ubi exprimit, proculdubio trahitur, ut dicam in glos. modo, & dicitur exprimi etiam, quando statutū loquitur per uerba præteriti temporis, prout Bar. attestatur nu. 39. dum citat. l. decernimus. C. de sacrosan. eccl. tamen, si statutum disponat idem, quod ius commune, seu declaratiuè procedat, ad præterita trahitur absq; eo, ꝙ expressè non caueatur, ex quo nihil de nouo inducit, prout hoc nostrum in præsenti casu, ita omnes scrib. in d. l. omnes populi, & in c. fi. de constitu. vbi Abb. nu. 8. & Bal. in. l. non dubium. C. de legibus cum multis alijs autoritatib. quas consultò omitto.

g ¶ Præsentibus. Id est, in iudicium iam deductis, nondum tamen iudiciali sententia terminatis; sed pendentibus, ad quę non solent trahi statuta, nisi expresse caueatur in eis, eadem ratione, quā diximus supra in uerbo, præteritis; quia idem significatus esse uidetur in effectu utriusqne uerbi, vbi decisa non sunt.

h ¶ Futuris. Nondū in iudiciū deductis, uel nōdū ortis in facti accidentia.

i ¶ Per sententiam. Nunquid hæc modificatio respiciat uniformiter tres istos pręcedentes terminos, potest dubitari, quia verbum, pręteritis, non uerificatur propriè, si iam non sunt decisa, cùm pręteritum sit abnegatiuū pręsentis. inst. de lega. §. ante hęredis, & de Attilliano tutore. §. sed si in testamento, ubi gl. id pręsupponit sed potius vocantur pn̄tia, seu pēdentia, quod est scdm uerbū ex pcedentib. quod qdem nō dēret stare otiosum .l. s. §. fi. ff. ad muni. cū simi. Verùm quoniā statutū uolens, ꝙ iā decisa rescindantur, odiosum est, vt p Bar. in. l. 4. §. erit quā hęc differentia. ff. ui bono. rap. moderni in d. l. oēs populi circa quintā. q. Bar. de iust. & iure. & Dec. in c. translato. col. 5. de consti. ideò putarē ego coniungēda fore simul ista duo verba. pteritis pn̄tibus. i. præteritis pendentibus, prout hac forma loquēdi vtitur Bar. in d. l. oēs populi n. 40. vers. aut sunt negotia pterita pendentia.

pendentia. Vel dic p̃terita quoad facti contingen nam, nōdum tñ in iudicium deducta ad differen tiam p̃ñium. i. pendentium in iudicio, ſed quali ter dicatur deciſa per ſententiam, ſufficit ne prima ſententia, vel ſecunda, an neceſſarium ſit, ꝙ ſit ſententia, quæ tranſitum feciſſet in rem iudicatam, vt amplius appellandum non ſit? credo, ꝙ ſufficiat prima ſententia attenta doctrina Ange. per illum text. in. §. ſuper hoc, in verſi. & not. diligẽter, in authen. vt in medio litis ſacræ iuſſiones nõ fiant coll. viij. dicẽtis (prout refert Dec. in d. c. fi. nu. xi. de conſtitut.) ꝙ ꝓuiſio facta a ſtatuto de cauſis pẽdentibus, non habet locum in cauſis pendẽtibus per appellationem, quia quantum ad hoc cauſa non reputatur pendere, cùm ſemel deciſa fuerit per ſententiam, licet appellatione pendeat, quod comprobat Dec. quia cùm tale ſtatutum ſit contra ius commune, debet intelligi de pendentibus ſimpliciter, in quibus deciſio nulla facta reperitur, & iſte erit vnus caſus ſingularis, in quo ſententia per appellationem non extinguitur, nec ſuſpenditur, quod eſt notandum ad ea, que habẽtur in c. venientes de iureiur. & ideo iura, quando volunt includere cauſam appellationis, expreſſe dicunt de pendentibus per appellationẽ. clem. ii. in fi. de iureiur. clem. i. in fi. de ſeq. poſſ. & fructuum, clem. i. in fi. de probat. cum ſimi. ſubdit tñ Decius, ꝙ ſi ſtatutum loqueretur de præteritis, & pendentibus, cauſa appellationis videretur includi, cùm ſit facta prouiſio in vtroq; ſimplici arg. l. ſi ita facta. ff. de iniuſto rupto. not. in l. ii. ff. de verb. ſignif. quæ deciſio non officit ei, quod tenui, propter modificationem, quæ eſt in hoc fine ſtatuti.

a ¶ Modo legitimo. Vt tranſactione, pręſcriptione, iuramento, ſolutione, diuiſione, ita declarat Bar. in l. omnes populi in v. q. princ. verſi. iuxta prædicta quæro, quæ dicantur negotia &c. ff. de iuſt. & iu. Abb. in c. fi. de conſt. nu. 9. Bar. in l. i. § . fi. ad Tertul. Areti. conſi. ciiij. col. fi. & hoc, quod hic dicitur, etiam iuris communis eſt, vt quantuncunque ſtatutum dixerit trahi ad præterita, vt non debeat intelligi de pręteritis deciſis. l. cauſas C. de tranſact. l. fi. C. ſententiam reſcindi non poſſe Bar. & doct. in locis præall. niſi expreſſe caueretur, ꝙ ad pręterita deciſa traheretur per glo. not. in d. l. cauſas in glo. fi. in fin. intelligendo, quando fit ex cauſa, vel quando ius erat quęſitum facto principis, vel iure ciuili, vt declarant ſcrib. in c. quę in eccleſiarum de conſtit. Bart. in l. fi. C. ſi contra ius vel vtil. pub. & licet Bar. in d. l. omnes populi dicat, ꝙ ſtatuta non porriguntur ad pręterita, tollendo illa etiam ſi expreſſe caueatur, tamen puto corruptam illius lecturam, vt loco, etiam ſi, dicere velit, niſi, quia nullus doct. facit mentionem, ꝙ Bar. contradicat huic limitationi, vel ſi non vis, ꝙ ſit corruptio, dic illis verbis, etiam ſi expreſſe caueatur, tãtummodo ſuppleri. ſ. ꝙ ad pręterita trahatur, non autem ꝙ dicatur, etiam ſi exprẽſſe caueatur, ꝙ informentur pręterita.

uel alio modo legitimo[a] non deciſis.

DE RECEPTIONE[b] ET EXAMINATIONE teſtium productorum in cauſa ciuili[c].

Rouidemus, quòd quilibet Notarius[d], qui recipere debuerit, & examinare aliquos teſtes producendos

b Receptione teſtium. Quis dicatur propriè teſtium receptor, & quomodo differat a nudo examinatore, declarat glo. notabilis in clem. iudices de off. deleg. vbi dicit, ꝙ receptio teſtium ſignificat iuriſdictionem; ſecus ſi examinatio ſimplex committatur, iuriſdictio autem exercetur deferendo iuramentum, & examinando articulos, ſuper quibus debẽt examinari, ac factis nonnullis interrogationibus. Item compellendo ad teſtificandum, vbi nolent deponere. Nunquid ergo, cui commiſſa eſt receptio teſtium, poſſit examinare; cum aliud ſit receptio, aliud examinatio, vt dixi, & hic probatur per copulam, & quæ ponitur inter diuerſa ad glo. in rub. ff. de iuris, & facti ignoran. & eſt tex. quem ad hoc moderni expendunt in c. licet, de probat. in illis verbis, recipere, & examinare curarẽt, & dicit Fely. ibi, ꝙ forte de iure non poteſt examinare. Sed puto cõtrarium per d. clem. iudices. Et formam commiſſionis receptionis teſtium ponit eleganter Spec. in tit. de teſtib. §. talis tali ſalutem &c. ex qua datur intelligi Spec. fuiſſe huius mentis, vt etiam de iure (facta alicui commiſſione receptionis teſtium) poſſit examinare.

c ¶ In cauſa ciuili. Nam in cauſa criminali examinationẽ teſtium notario iudex regulariter committere non debet, nec poteſt, ita not. Bal. Cyn. & Sali. in authen. apud eloquentiſſimum per illum tex. C. de fide inſtru. & eſt glo. in verbo, ciuili, in clem. i. vbi bonus tex. de off. deleg. & eſt tex. cũ gl. in verbo prohibente in c. ii. de iudiciis in vi. & in l. 3. §. idem diuus. ibi, nã ipſos interrogare ſoleo. ff. de teſtib. vide fall. v. nnmeratas a Fely. in c. cum cauſam nu. 52. extra de teſtib.

d ¶ Notarius. Qualis eſſe debeat, habetur infra. §. prouidentes. Et ſcias, ꝙ de iure teſtes ſunt recipiendi, & examinandi a iudice cauſæ, & nõ per alium, ita pro regula tradit Bal. in c. ſi qui teſtiũ, de teſtib. dicens de hoc eſſe duas gloſſas notabiles, vnam in l. hac conſultiſſima. §. fi. in verbo, de poſitiones. C. de teſta. alteram in l. iubemus la. i. C. de lib. ca. & facit reg. quæ habet, ꝙ probatio debet fieri iudici. l. quiquaginta. ff. de probat. cum

in iudicio in aliqua causa, uel quæstione Ciuili, quæ coram quibuscunq; iudicibus, uel officialibus, Arbitris, uel Arbitratoribus agitetur, teneatur ãte omnia scribere nomen, prænomen seu[a] cognomen testis, capellam, terram uel contratam, seu locum, de qua seu quo se dixerit esse: & omne id, ex quo melius cognoscatur: & diem & locū[b] examinatiõis, & receptionis prædictæ. ¶Et ipsi testi legat[c] uulgariter[d] id, super quo producitur, uel testificari debuerit. Et interrogetur sub iuramento[e] per eum præstito,[f] quid scit de

cum similib. quæ deducuntur in c. quoniam contra de proba. Ad hoc ergo, vt notarius possit recipere, & examinare testes, necessarium est, ꝙ iudex committat, prout Bal. dicit in d. §. fi. qui iudex hoc habet facere cum moderamine, & discretione, non autem passim, & indistincte. arg. l. iii. vers. tu magis scire potes. ff. de testibus, & de causa dicam infra in. §. prouidentes in glo. causa.

a ¶Seu. Et hoc ne sola nominis proprii commemoratio quandoq; ambiguitatem pariat, vt in simili dicit tex. in l. hac consultissima in princ. C. qui testa. fac. poss. vbi glo. not. quærit, quid si habeat nomen, seu cognomen singulare, & notissimum, an sufficiat? & putat, ꝙ sic. Vide tamen doct. qui ibi dicunt, nisi fuisset pro forma a statuto introductum, prout in hoc nostro, vt perpendere licet ex clausula irritatiua: de qua infra. §. & teneatur iunctis his, quæ ponit ferè in terminis Fely. in c. cum dilecta. in v. signo, de rescrip. post Anchar. quæ limitatio confundi videtur ex eamet lege, vt Ias. aduertit, quia rei demonstratæ frustra fit demonstratio l. i. in fi. ff. de dote præleg. hoc autem videtur contra mentem com. scriben. Ideo cogitabis, quia non est tutum a forma discedere, licet careat ratione Bal. in l. i. ff. de lib. & posth. Expedit. n. magnoperè scire diē examinis, quandoquidem examinatio facta post terminum datum a iudice non valeret, maxime vbi parti aliquid deperisset secundum omnes, iuxta not. in l. i. C. de dilatio. licet & multi teneant, ꝙ etiam admittatur. si res sit integra, prout late pertractat Fely. in c. licet causam, nu. 37. de prob. vel si datus fuisset terminus ad probandum, & probatum habendum &c. de qua etiam Lanfrancus in c. quoniam contra nu. 7. de probat. Et exponas, seu, pro vel, quia differunt ista, vt apud grammaticos, & Larius per Alcia. nouiter in libro dispunct. 4. cap. i.

b ¶Locum. Quia & locus iudicii est aptus, ac necessarius ad deferendum a iudice iuramentum, aliâs extra locum iudicii non valeret, vt est glo. in l. iii. §. sabino de testib. Lanfranc. in. dd. c. & verbo nu. 9. vbi arguit de tempore ad locum iuxta l. vinum. ff. si cer. peta. sed extra tempus præfixum non potest, vt dixi, ergo nec extra locum. Finaliter omnia acta debent isto modo scribi, vt clare habetur in d. c. quoniam contra de probat.

c ¶Legat. Ergo articuli sunt dandi in scriptis, vt per Spec. tit. de teste. §. nunc videndum, dixi supra in statuto de capitulis intentionis &c. & dicit Spec. eod. tit. §. nunc tractandum, ꝙ examinator legat sibi plane articulum, & de verbo ad verbum, & exponat, & notarius habet scribere, ꝙ dd. articuli fuerunt lecti testibus, ac expositi.

d ¶Vulgariter. Si sit idiota latini idiomatis, aliâs non refert ad l. i. §. fi. ff. de verb. obl. l. sed si pupillus. §. literis. de insti to. act. hoc est de mente Spec. in d. tit. de teste §. nunc tractandum versi. tabellio.

e ¶Iuramento. Quod semper necessarium est l. iusiurandi. C. de testi. adeò ꝙ testi non iurato, non est credendum. Potest tamen remitti consensu partium, vbi Ang. dicit arg. l. i. ff. de feriis, sed expressum est in iure canonum in c. tuis de testib. vbi doct. latissimè post glo. Alberi. in 3. parte sui tractatus. §. sed an iuramentum nu. 32. Et adde, ꝙ vbi dicitur alicui credendum esse, semper intelligitur mediante iuramento. Habetur in l. Theopompus. ff. de dote præleg. per Ang. in l. si vacãtia. C. de bon. vacant. & hoc iuramentum est corporale, scilicet tactis sacrosanctis euangeliis. iii. q. ix. hortamur. glo. in d. l. iusiurandi, & Spec. tit. de teste. §. sequitur. vers. & nota, ꝙ testis. Sed hodie de consuetudine Italiæ sufficit tangere quamlibet chartulam glo. in clem. ii. §. porrò in glo. ii. in fi. de hæreti. vbi dicit, illud procedere posse, vbi statutum requirit simpliciter iuramentum corporale, secus si diceret tactis sacrosanctis euangeliis, quia requirit pro forma.

f ¶Præstito. Hoc significat, ꝙ iuramentum debet esse prius præstitum, quâm depositio, & interrogatio, ita etiam habetur in dicta l. iusiurandi. C. de testibus, quærunt tamen doctores, ibi, quid si post incontinenti fuerit præstitum, est controuersia inter eos, & non benè potest discerni veritas, ego adhærerem text. dictæ l. & statuti præsentis, & ita Cynus, & Salicetus ibi tenent. Vnum tamen est notissimum, ꝙ iuramentum dandum est in præsentia partis, vel citatæ. Speculator in dictis titulo. §. nunc tractādū. Et nota etiam, ꝙ si quando iurauit testis, nulla partium fuerit præsens, non valet iuramentum, glossa singul. in l. si quando. C. de testibus dato, ꝙ is, contra quem examinatur, sit citatus, & propterea dicit. Fulgos. in l. prima. C. quomodo & quando iudex. se irritasse multos processus in ciuitate Paduæ. Itidem ego vidi fieri multoties, tu quoq; prudens aliena fruare insania.

¶De

prædictis[a], & quod super eis[b] debeat testificari ueritatē. Et si dixerit[c], quod uera sunt uel uera credit esse, quæ in cap. uel eo, super quo interrogatur, cōtinetur, nō scribatur tale eius dictū, sed ore suo[d] proprio dicere debeat, quid scit[e] expresse[f], clarè & apertè: Et tūc prout

a ¶De prędictis. Pondetabis similiter hoc verbū, quia iurat dicere veritatem super contentis in articulis tantum, & nō super tota causa inter hęc .n. est longa differentia, quia vbi deponeret extra articulum, cùm iurasset secundum formam istius statuti, non valeret, secus si secundum alium modum, & ratio est, quia depositio reperitur sine iuramento, ideo nō valeret materia. habetur in c. de testibus ext. de testib. vbi multa sunt posita pro declaratione huius glo. videlicet quid intelligatur extra articulum, concluditur autem, q̄ vbi aliquid est de dependentibus, & connexis, non dicitur extra articulum, puta, si testes producti ad probandum debitum illud probant, sed in diem. Item si ad probandum mutuum, dicant fuisse factum illud, adiectum autem fuisse pactum de non petendo. Bal. in l. perēptorias circa fi. vers. quæro actor. C. sententiam rescindi non posse.

b ¶Super eis. Quasi ponit formam, qua iurare debeat testis, quę breuibus verbis concipi potest dicendo, iuro dicere veritatem, & multa alia verba, quæ ponit glo. in l. iusiurandi. C. de testib. & Spec. tit. de teste, §. sequitur, sunt potius ad declarationem, quàm de substantia, vt dicit Sali. in d. l. iusiurandi, est tamen hic veritas restricta ad articulum, non autem simpliciter iurat dicere veritatem, ita not. per Bal. in fi. pen. col. de confess. post Innoc.

c ¶Si dixerit. De iure hęc depositio reciperetur, vt colligo ex verbis Spec. in d. tit. de teste d. §. nūc tractandum versi. tabellio autem &c. quia imputandum est, quare non interrogaretur sigillatim de omnibus, quia pura & simplex debet esse responsio, vt habetur in versi. & aduerte diligenter, latè per Bal. in l. fi. §. i refutatoriis. C. de. app. prout Bar. in l. iii. §. fi. ff. de testib. Canonistę omnes in c. nihil obstat, maxime Abb. extra de verbor. signif. quicquid dixerit ibi Io. And. in nouella, & ibi vide amplam apostillam Corseti.

d ¶Ore suo. Nota, quia hoc multum attendendū est in teste, vt propterea Iudex uidere posit, quo vultu, quaq; trepidatione loquatur, ideo dicit tex. in d. l. de minore. §. plurimum quoque. ff. de questio. plurimum quoque in excutienda veritate vox ipsa, & cognitoris subtilis diligentia affert, nam & sermone, & ex eo qua quis constantia, qua vé trepidatiōe quid diceret, vel cuius existimationis quisq; in ciuitate sue esset, quędam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt, & alibi. C. in l. iii. §. diuus. ff. de testib. dicitur testibus, non testimoniis credendum esse per Spec. in tit. dè teste. §. nunc tractandum, versi. considerare etiam debet, ubi allegat illud carmen Ouid. O quàm difficile est crimen non prodere vultu. Et propterea dixit Innoc. non valere dictum testis, qui diceret, testificor, prout in hac charta continetur. Adde, q̄ multo minus debet scribere, si testis dixisset, dico idē per oīa, prout dixit alius testis cuius, attestatio fuerit sibi lecta. Ergo si notarius scripsit breuitate, talis testis dixit idē per omnia, prout superior testis, an valeat? & dicitur, q̄ sic, sed iudex potest mādare notario, q̄ extense scribat; sed si notarius est mortuus, dum dixit idem, quod supra, debet intelligi quoad consonantiam verborum, non autem quo ad intellectum, quia de intellectu testium notarius non potuit attestari, ita Io. And. in c. intelligentia de verb. signif. & Bald. in l. fi. §. in refutatoriis. C. de appell. Specul. autem tit. de teste. §. nūc tractandum ptęall. tenet, q̄ non valeat.

e ¶Quid scit. Pondera, scit, qa testis debet deponere de scientia sua, & sic concludenter, & propriè scientia est (vt inquit Philosophus) quādo quis scit reddere causam dicti sui, & sic de visu, uel auditu, gustu, odoratu, & tactu, ut plene prosequitur Speculator. d. §. nunc tractandum &. §. officium, & glo. in l. testium. C. de testibus. Sunt tamen casus, in quibus testimonium de credulitate sufficit, & Bar. dicit, limitando hanc regulam post gloss. in l. prima. §. item Labeo el. j. ff. de aqua pluia. arc. dicam latius infra in. §. statuimus in glo. ius commune. Sed non sunt proprie testes, sed largo modo, ut dicit glo. Item ualet testimonium ex iuris præsumptione concludens, puta, quia sum uicinus, nam præsumptio est de iure, q̄ uicinus, sciat factum uicini. l. octaui. ff. vnde cogn. & sic sufficit, q̄ testis deponat per tale quid, per quod perueniatur ad sensum corporis ex præsumptione, ita Bart. & doct. in l. i. ff. si cert. peta.

f ¶Expresse. Aliâs excipitur contra testem, q̄ confuse, ac obscure loquutus fuit 4. q. 3. cap. si testes versi. in testibus el secundo, fac. l. de ætate. §. nihil interest. ff. de interrog. actio. unde non valet, nisi dictum eius declaret, & iterum deponat extra eod. cap. cum clamor, quia graue est super re incerta certam ferre sententiam. xi. q. 3. graue & l. ubicunque de interro. action. ita Spec. in tit. de teste. §. i. uers. item q̄ testis obscure nu. 50. sed dic clarius, de mente glo. in d. c. cum clamor, & Abb. ibi, q̄ non necessitatur iudex iterum examinare testes, quia potest, si uult ferre sententiam absolutoriam rei, interpretando dicta testium contra producentem per tex. in c. in præsentia de probation. & reg. cum sint partium iura obscura de regulis iuris in sexto, ideo dicit Abb. q̄ expedit habere iudicem propitium.

¶Dictum

dixerit, dictum eius[a] scribatur in continenti, ante quam diuertat[b] ad alium actum[c] sub pœna uiginti quinq; librarū bononenorū dicto notario: & de ratione[d] sui dicti quæratur, & de aliis cōuenientibus dictis suis, uel iis super quibus deposuerit, & aliæ interrogatiōes fiāt, que in scriptis datæ fuerint, si per eū, qui interrogationes examinauerit, nō fuerint cancellatæ: quæ in continenti & sub prædicta pœna scribantur, ut supra. ¶ Et teneatur ipse examinans[e] seu recipiēs scribere propria manu omnia uerba testis, nec possit, uel debeat alteri cōmittere[f], nec sub breuitate, uel sū matim eos examinare, & sic in scriptis recipere: sed seriatim teneatur (antequā testis discedat inde) de uerbo[g] ad uerbū eius dictū, prout deposuerit, in scriptis redigere. ¶ Et si aliter[h], uel alio tempore facta fuerit examinatio, uel depositio testis, scripta, uel extensa nō ualeat ipso iure. Nec possit in prædictis aliquem coadiutorem habere, nisi fuerit de partium, uel Iudicis uoluntate, sub pœna cuilibet notario recipiēti, et examinā ti pro quolibet capitulo, in quo contrafecerit, decem librarum bononenorum ipso facto committenda, & Cameræ Bon. applicanda pro dimidia, & pro alia dimidia parti læsæ.

¶ Prouidētes etiā, quòd notarius[i] actorum[k], præstito sacramento per testes

a ¶ Dictum eius. Idem Spec. in d. §. nunc tractandum versi. item super tali &c.

b ¶ Diuertat. Hoc propter labilem hominis memoriam l. pèregre de acquir. possess.

c ¶ Alium actum. Scilicet diuersum ac extraneum, de quo in simi. in l. cum antiquitas. C. de testam. in l. hæredes palam. §. si. ff. de testam.

d ¶ Ratione. Quia non tenetur semper reddere rationem sui dictu sponte, sed in aliquibus casibus. Si autem interrogetur, semper tenetur reddere rationem, aliàs non ualet dictum testis, habetur in l. solam. C. de testib. per Innoc. in c. cum causam ext. eod. tit. & Bar. in tract. de test. in §. testis causa sui dicti. Valeret. n. dictū testis, si diceret Titius mutuauit. x. Scio, quia hoc percipitur sensu uisus, idem si alio quolibet sensu. Si autem interrogetur, debet reddere rationem sui dicti, quia uidi, & sic de singulis, si autem deponit de his, quę solo intellectu percipiūtur, debet omnino etiā non interrogatus reddere rationem, vide etiam Lanfranc. in c. quoniam cōtra in uerbo, testium depositiones, uersi. quæro. xiii. de probat. & si malam rationem reddiderit totū eius dictum uitiatur, uide Curtium tract. de testib. conclus. 41. & Soci. in tract. fall. reg. 401. incip. testis dicti sui.

e ¶ Examinans. Idest notarius, cui delegata est receptio &c.

f ¶ Committere & multo minus examen subdelegare, quæ intelligenda sunt de nudo ministro, & examinatore, non autem de iurisdictionem habente circa examiuationem iuxta glo. in clem. i. de off. deleg. quia electa est industria personæ, quæ non est delegabilis c. si. de off. dele. l. nemo est qui nesciat. ff. de duob. reis l. inter artifices. ff. de solut. & ideo dicitur, quod nudum ministerium non est delegabile, ita Lanfranc. in d. c. quoniā cōtra nu. 12. Sali. in l. apud eloquentissimum. C. de fide instru.

g ¶ De uerbo &c. Et sic etiam in vulgari sermone, vel alio idiomate suo, & ita utimur, quod est necessarium omnino, quando agitur de aliqua uerborū formalitate, quia si aliter, & aliter proferātur a testib. dato, quod in idem recidāt non sufficit. Ant. in c. nihil obest de uerb. signif. Curtius late in tract. cōclus. xi. uide Spec. dd. tit. &. §. nūc tractandum, uers. in examinatione ergo &c. & in. §. cautiorem, ubi nō potest notarius etiā scripto examine primi testis dicere, secundus testis dicit per omnia, ut primus, sed habet extendere de uerbo ad uerbum, prout protulit, uide materiā in d. c. nihil obstat de uerb. sign. ubi Abb. notabiliter.

h ¶ Et si aliter. Not. clausulam decreti annullatiui, ex quo forma inducitur, ut dicunt doct. in l. i. ff. de lib. & posth. latissime Brunus in tract. formæ sub rub. quando aliquid censeatur traditū pro forma col. i. & sequ. Et ista clausula refertur ad omnia superiora.

i ¶ Notarius. Cuius officium (commissione circumscripta) fuisset tantū scribere dicta testium, ut Spec. tit. de teste. §. nunc tractandum, uersi. licet autem dixerim per Innoc. ī c. cū Bertoldus col. ii. uersi. ad off. de re iud.

k ¶ Actorū. Hoc est, quod not. Abb. in c. quoniam cōtra nu. 30. de prob. quod notarius causæ potest deputari ad officiū receptionis testium, & sic vti duplici officio ī ead. causa, concord. etiā not. per eund. in c. ex literis col. pen. eo. tit. quod dictū ipse intelligit procedere, ubi deputatur, ut nudus minister, & seu examinator absq; iurisdictione aliqua, quia duo officia, ut incōpatibilia nō possent in una persona concurrere, & nihilhominus deputatus ad examinandum potest interrogare super connexis, & contingentibus Ias. in l. eius iurisdictio nu. 8. de iurisd. om. judi.

¶ Coram

coram Iudice[a], uel officiali: qui de causa cognouerit congruo loco, modo, & tẽpore, præstito sacramẽto, si hoc iudici, uel officiali ex aliqua causa[b] uideretur[c] posſit ipsos testes iuratos recipere, & examinare etiã dicto Iudice, uel officiali absente, & omni loco[d], & tempore etiã feriato, seu solemni. Alius[e] uero Notarius testes prædictos recipere. seu examinare non posſit, aliquo modo, loco, uel tempore, nisi[f] sibi committatur, a nostro statuto, uel a Iudice, uel officiali in casu eidem per nostra statuta, uel de iure permisso, uel de partium uoluntate[g], uel ipso notario actorum ex aliqua causa uerisimiliter[h] impedito[i], arbitrio iudicantis[k], uel ipsis partibus[l] discordãtibus datis suspectis à partibus,

a ¶Coram iudice. Quia si corã iudice facerẽt, ipse iudex dicitur deferre, cum sit præsens secundum Bar. & Bal. in lectura antiqua in l. videamus. §. deferre. ff. de in litem iuran. & Ant. de Butr. in c. tuis de testib. facit l. si procuratori præsentis. ff. de verb. oblig. & l. falsus §. si ii, de furtis. Non ergo secundum nostrum statutum potest iudex committere iuramenti delationem notario, nec forte de iure, si credimus Lanfranco in c. quoniã contra falsam num. x. de probat. citando gl. sing. in l. hac consultissima. §. fi. C. de testa. quæ glo. non dicit hoc, sed tantum, ꝙ notarius de iure non potest deferre iuramentum. Non negat autem, quin iudex posſit demandare, sed tamẽ tenetur, ꝙ de iure posſit committere iuramentũ in his casibus, in quibus committere potest examen, ut in d. §. not. Sed certe quomodo potest seruari statutum hoc, vbi transmittendum esset iuramentum ad egregias personas, vel absentes, ad quas iudex accedere nõ posſit absq; dedecore. l. iubemus. C. de episc. & cler. & per not. in d. l. hac cõsultissima. §. fi. ꝯuidetur ergo, ꝙ statutũ debeat restringi, qñ testes erãt præsentes in ciuitate, nec haberent aliquam dignitatem, vel aliquo iusto impedimento detẽti.

b ¶Causa. Certe (vt ait Spec. §. nunc tractandum præall.) iudex hoc officium, in quo tota vis consistit causæ, notario non committat, sed per seipsum examinet, vt. ff. eod. l. iii. §. diuus. Ideo oportet, vt adsit causa aliqua, & causa potest esse, vel absentia testium, vel dignitas, vel multitudo negotiorum, vt dicit Saly. in authen. apud eloquentissimum. C. de fide instru. & Fely. in c. licet causam nu. 57. de testib. Et si constaret, ꝙ sine causa committeret, posset appellari a tali iniusto arbitrio iuxta tex. cum glo. in l. si qua pœna. ff. de verbor. signif. not. in c. super his in glo. arbitrium, de probat. plene apud Alex. in l. videamus. §. deferre de in lit. iur. Vnum videtur teneri magis communiter, ꝙ præsumitur causa saltem ex multitudine negotiorum, vt dicit Saly. in d. authen. apud eloquentissimũ, & in auth. sed iudex. C. de episc. & cler. vt etiam refert, & approbat Alex. in d. l. hac consultissima. §. fi. nu. 4.

c ¶Videretur. Simile verbum habetur in l. iudices. C. de fide instr. quod quidem inter se perpendere debet, etiã parte non citata, seu consentiente, vt Ange. ibi declarat, & Fely. in d. c. cum causam, & Alex. in d. §. fi. d. l. hac consultissima, & hic probatur. Non tamen arctatur committere, si nolit, vt not. in. §. quoniam, & in. §. omnia in authen. de testib. Ange. in d. l. iudices, versi. attende tamen. C. de fide inst.

d ¶Omni loco. Scilicet extra iudicium, & diebus feriatis, quia sufficit iurasse tempore & loco congruo. Idem not. expresse Abb. in d. c. quoniam contra nu. 31. idẽ intelligendo de positionibus, & interrogationibus, & confessionibus recipiendis super eis, quod putat not. in practica, allegando sæpe citatã glo. in d. cle. i. de off. deleg. & quæ habẽtur in c. i. de feriis, dixi sup gl. & diẽ.

e ¶Alius. Quasi talis nullã penitus habeat autoritatem in causa illa, sitq; penitus, vt priuatus censendus, cum de iure ciuili cautũ videatur, ꝙ iudex non posſit demandare examen, nisi habẽti aliàs iurisdictionem l. iudices, cum auth. seq. C. de fide instru. vbi Bar. loco ergo iurisdictionem habentis statuentes elegerunt notariũ actuarium, alios excludendo. Alex. consi. 213. col. ii. lib. ii. per. l. in fraudem. §. quotiens. ff. de iure fisci.

f ¶Nisi. Nota has quatuor limitationes rationabiles quidem, & tertia est ibi, vel de partiũ voluntate, quarta est ibi, uel ipso notario actorum.

g ¶Voluntate. Quæ voluntas permaxime attẽditur in hac materia, vt Angel. deducit in authen. iudices. C. de fide instrumen. vbi dicit, ꝙ licet iudex committere posſit examinationem testium extra locum sine partium consensu, si modo cõmittet aliàs iurisdictionem habenti, tamẽ de partium voluntate potest commissio fieri etiam non habenti iurisdictionem, quod apparet, quia de partium voluntate testes examinãtur coram arbitro, & valet. l. fi. C. de testibus cum pluribus aliis simil. quæ videre poteris apud illum, & hic capias verbum fuerit assumptus, quod est in fi. §.

h ¶Verisimiliter. Cuius etiam assertioni standum est, vt habetur in c. pastoralis in glo. exonerare de off. deleg. & in specie de notario, Alex. consi. 34. nu. 5. lib. 4. incip. consultus alias.

i ¶Impedito. Fundata est hæc exceptio in materia. l. i. §. huius rei. ff. de off. eius cui mand. est iur.

k ¶Arbitrio iudicantis. Referas ad verbum fuerit assumptus.

l ¶Vel ipsis partibus. Abundat hæc dictio vel.

¶Præsu-

& extra numerum suspectorum fuerit asumptus. ℭ Et præsumãtur[a] testes de Iudicis uoluntate[b] examinati, nisi probetur contrarium, quæ commissio fieri non possit alicui minori uiginti quinque[c] annis, uel qui non sit de societate notariorum Ciuitatis Bononiæ. ℭ Dicimus[d] etiam, quòd attestationibus testium in quacumq; causa, uel instantia & coram quocunq; iudice, arbitro, uel arbitratore producantur ipsi testes, uel attestationes, & in quibuscunq; cartis scribantur, stetur, si notariorũ, uel notarii, qui testes receperint, titulum[e] & subscriptionem habuerint, ac si in publicam formam[f] redactæ fuissent. ℭ Statuimus etiam, quòd in qualibet causa ciuili possit deferri iuramentum ueritatis iis testib[9]: qui de ueritate deponere debent, seu de credulitate, si testes fuerint, qui secundum ius commune[g] de credulitate deponere debent; etiam feriato[h] tempore, quacunque ratione, & causa: & de mane, & post nonas, prout occurrerit: exceptis diebus feriatis in honorem Dei inductis, seu declaratis per nostra statuta. Et quòd iis diebus, quibus potest deferri sacramẽtum[i], ipsi testes possint citari[k],

credo, iniuncta ratione scientiæ sui dicti, ualet depositio, quia regulat dictum suum Bald. & Imol. in l. si seruus legatus. §. qui quinq;. ff. de leg. j. Sali. in d. l. testium, & etiam si testis dixerit, ni fallor, & concludentem rationem assignet ualet, Bal. in l. i. de iusti. & iu. per l. testium. C. de testib. iuncta l. si duo, de arbitris.

a ¶ Præsumantur. Maxime notario examinatore attestante commissionem sibi factam a iudice, esto, ꝙ idem sit, qui scripserit commissionẽ, & postmodum examinauerit, de quo articulo vide apud Sali. in l. apud eloquantissimum pręal. vbi firmat se in hoc post Bar. in l. ex sententia. ff. de testa. tut. vbi uide omnino distinctionem, licet nõ careat difficultate in puncto iuris, ut Alex. ibi deducit.

b ¶ Voluntate. Idest commissione, & delegatiõe.

c ¶ Vigintiqnq.. Cũ aliàs effici possit notarius, dũ modo maior sit 18. annorum, ut infra de modo creandi tabelliones. §. præterea, & ratio est hic propter magnã industriam, quã requirit examinatio testium.

d ¶ Dicimus. Videtur in aliquo derogari iuri cõmuni, de quo in l. fin. C. de testib. vbi pars, contra quam producuntur attestationes, potest petere, ut testes (si uiuant) examinentur.

e ¶ Titulum. Dicetur infra statuto seq.

f ¶ Formã. Non. n. ob id, ꝙ a notario scripta est, dicitur publica, sed necesse est, ꝙ in publicam formam redacta sit, ita Spe. tit. de instru. edit. §. nũc dicẽdum restat, in prin. allegat. c. inter dilectos §. rursus, de fide instru. potest etiã esse publica, esto, ꝙ notarius non scripserit, ut legitur apud Specu. habetur in c. quoniam contra falsam extra de probatio.

g ¶ Ius commune. Regulariter testis debet de ueritate testimonium ferre, & non de credulitate secundum Cy. in l. testium. C. de testib. sunt tamen plures casus, in quibus ualet dictum testis de credulitate, ut habetur, & notatur in c. de testibus de purg. canon. & in c. quotiens de testib. & in Spec. tit. de teste. §. i. uersi. item ꝙ deposuit, late per Mars. sing. 19. tu scis, & ĩ omnibus casibus, ubi de auditu alieno ualet testimonium etiam de credulitate, ut in dd. locis habetur, & præcipue tenebis menti, ꝙ licet sit necesse, ꝙ testis deponat de ueritate, tamen si deponit per uerbum,

h ¶ Feriato. Et est ratio, quia receptio, & iuramẽtum est de processu extra de probation. c. quoniam contra, & requirit causæ cognitionem glo. in clem. i. de off. delega. Alberic. in tracta. de testib. in iii. parte nu. 19. nisi forte, quando reciperentur ualetudinarii, & de quorum morte, & absentia diuturna timeretur, cùm tunc extraiudicialiter recipiantur, vt ext. ut lite non conte. quoniã frequenter Spe. in terminis, titu. de feriis. §. secundo uersi. recipi autẽ, semper tamẽ cum iuramentũ sit præstitum legitimo tẽpore, poterit testis dictum suũ quolibet tempore deponere, quia habetur pro recepto, cùm iurauerit arg. C. de testib. l. penul. Et examinatio non est iudicialis actus, imò secretò fieri debet exẽplo Danielis, ita Spec. eo. §. uer. quid si tũc, de quo meminit gl. ĩ d. cle. iudices de off. deleg. in gl. i.

i ¶ Sacramentum. Supra dixit, iuramentum, ex quo habes, quòd uocabula sunt synonima, ita etiã tenet Abb. in rub. extra de iureiur. ibi uide.

k ¶ Citari. Non tamen intelligas, prout plures imperiti dicunt, ꝙ non aliter ualeat dictũ testis, nisi citetur, gl. est sing. ĩ l. post legatũ. §. his verò. ff. de his quib. ut indig. tenet Bal. ibid. & Bal. in l. p̃sbyteri. C. de episc. & cler. vnde sufficit, ꝙ sit productus a parte, non. n. debet seipsum offerre, quia non careret suspicione. l. quæ omnia de procur. Lanfranc. in c. quoniam contra, in uerbo, testiũ de probat. nu. 5. Vnde intelligas hoc loco citationẽ fore necessariã, quando nolunt testificari. c. ii. ext. de testib. cog. l. si qñ. C. eo. vide ad prædicta Alb. in eo. tract. in 3. parte versi. nunqd testis.

Citatio

& pignorari[a]: & omnis citatio[b] partis, & iuramenta testium, & alia oppor tuna in præmissis fieri ualeant, et possint. Et prædicta etiam intelligantur in causa mixta[c].

DE INSTRVMENTIS[d], ET actis[e] in scriptis redigendis, et ipsorum copia[f] facienda.

STatuimus, et ordinamus, quòd quilibet notarius de societate notariorum ciuitatis Bonon. singulo anno habeat, & habere debeat unum librũ

a ¶Pignorari. Quia testes cogendi sunt regulariter ad veritatem propalandam, etiam cum multæ indictione, vt argum.ff. si quis ius dicenti non obtẽp.l. vnic. vel captis pignoribus ad exemplũ tutorum satisdare nolentium; quorum officium publicum est munus, sicut testium argum.insti. de satisd. tutorum §.fin. Hostiens. in summa de testibus cogendis in fin. & Abb. in c. dilectorum nu.primo ext. de testib. cogẽdis. habetur de iure nostro ciuili in l.si quando C.de testib.

b ¶Citatio. Quæ necessaria est, ad vidẽdum recipi, & iurare testes, vt est tex.in c.ii.de testibus.& in l.Iudices C.de fide instrumen.l.generaliter §. iisdem C.de reb.cred.& l.si quando C. de testib. & fit citatio ad videndũ iurare testes, non autem, vt intersit examini, quia secretò debent recipi, & clam parte ca.1.de test.vbi glo.in verbo audire, no1.etiam in l. curent.ff. de testib. Et nota vnum, ꝙ notarius deputatus ad examinandum tantum potest partem citare, tanquam illud sit præambulum necessarium, ita Anton. in cap. constitutus.5. col. per illum tex.de appella.vide tamen Fely.in c.5. de testib.vbi ponit 54.fall.in quibus non requiritur citatio partis. Et quot citationes requirantur, an vna, an peremptorium, est satis disputabilis articulus; tamen verior videtur opin. ꝙ vna sufficiat absq; peremptoria, quia nõ agitur de magno præiudicio, & quia sumus in medio causæ Fely. latè in d.c.1. versicu. extra glo. De aliis autem citationibus, ꝙ possint quolibet tpe fieri, dixi supra in statuto de modo citationum in §. prouiderũt in glo.omni tpe, & seq.

c ¶Causa mixta. Scilicet ciuili, & crimi. de quo vocabulo est tex. expressus in c. tuæ, de procurator. habetur per Anto.de Butr.in rub.de iudi. & Alexand.meminit consil.76.viso processu lib. 5.vbi declarant esse, quando pœna partim applicatur parti, partim applicatur fisco; ideò secus esset, vbi pœna esset merè criminalis, dixi in rub. supra de iure redd. in glo.ciuilibus.

d INstrumentis. Scilicet publicis. Nam duplex est instrumentorum species, altera publica; altera priuata, seu domestica l.instrumenta C.de probatio.& quidem propriè secundum Bart. in l.1. C.de iur.cal.propter allusionem, subdens, ꝙ propter communem usum loquendi appellatione instrumenti, non intelligatur de priuata; quia nullus dicit se habere instrumentum, quando habet scripturam priuatam, Roma.consi.23.incip.nescio quid dubitationis, & ita hic. Est autẽ instrumentum publicum, solemnis & ritè ordinata scriptura per autenticæ personę manum publicè causa memoriæ facta; dictum, quia instruit l.1. ff.de fi.instru. & sic propriè verificatur, tam de actibus inter viuos, quã morientium, de quibus in nigro, fac.l.2.ff.quẽadm.testa.ape.licet glos. ibi non bene gustauerit verbum, dicendo, ꝙ ibi stat largè. Et licet etiam largo modo testes cõprehendantur.l. nõ nonem §.instrumentorum ff.de verb. signifi. tamen strictiori modo hic sumitur, ita Spec.tit.de instr. edit.§.5. Largissimè autem habet alios significatus, glo.in auth.de instr. caut. & fide in rubri. Et quæ faciunt publicũ instrumentum, sunt nouẽ enumerata à Spec. d.§.1. Vide I.infrá.tit.de proba.c.qm cõtra vers. instrumentorũ productiones; & quot nominibus vocetur instrumentũ, tradit Spec.isto eo.tit.in princ.

e ¶Actis. De hac parte habetur in nigro infra §. ac etiam tenentur, & quæ dicantur acta causæ, videre licet in ca. quoniam contra de probation. vbi seriatim enumerantur. & de necessitate, seu substantia requirunt scripturam, non solum ad memoriam conseruandam, vt dicitur ibi, non sic contractus regulariter.l.contrahitur §.1.ff.de pign. Acta aũt sunt scripturæ, quæ fiunt in iudicio corã iudice l.acta.vbi glo.ff. de re iudi. Alex.in l.2.C. de eden. sumunt enim autoritatẽ à iudice, ideô non egent testibus.

f ¶Copia. Incipit tractari de hac parte infra.§. & de ipsis instrumentis.

g ¶Librum. Hic inspicias uerba Bal.in.l.nostram, col.ii.uersi.& hęc sunt notabilia.C.de testamen. quem refert, & sequitur Fely.in d.c. quoniã contra, col.v.in vij.not.& Fran.Curt. consi.lv. super processu, col.pen.uers. sed non omittendam censeo, & clarius Soci.consil.cclxxvij. ulsis, col.iii. uersi. quibus præmissis, uolu.ii. ubi adducentes Bart.in.l. Sempronius.ff. de leg.ii. dicunt, ꝙ de more, & stilo notariorum est, ut quando rogantur de aliquo instrumento, primo cõficiunt scripturam in vno folio, quod ponunt in aliqua filza, seu illam ponunt in bastardello, secundo loco scribunt eã extensè in vno libro, q vocatur liber extensorũ. Tertio loco ex tali libro extẽsorũ trã, scribitur publicũ instrũ, qđ solent dare partibus & illam scripturam, quam faciunt in d.libro extensorum, vocant originale, seu protocolum; licet etiam illa prima dicatur protocolum, seu originale. tamẽ quia mos aliquorum notariorũ est,

seu liberculum tantum, & non plures pro toto anno inchoando in Kalen. Ianuarii[a] cuiuslibet anni, in cartis papiri[b] qualiscunq; formæ uoluerit: in cuius liberculi prima carta debeat esse descriptus titulus[c] dicti libri, & numerus cartarum, & in suo liberculo sic intitulato de die[d] in diem, & sine aliquo spatio ordinatè, & successiuè scribere debeat

vt illa prima scriptura posita in bastardello solear lacerari, ex quo completè est scripta in libro extensorum; ideò quando solus dictus liber extensorum habetur, proculdubio vt ad protocolum recurrendum est. & quando scriptura prædicta bastardelli non est lacerata, potest etiam recurri ad illam, nisi sit cancellata, vt legi non possit. Latè deducit Parisius consili. 28. nume. 22. libr. 2. vbi omnino vide, modo intelligis verba istius statuti, quia iste liberculus erit etiã protocolum; licet statutum primam chartam vocet protocolum, seu imbreuiaturam. Vocari etiam potest matrix, de qua abundè Neuiza. consil. 26. nume. 45. vbi multas adducit autoritates, & demonstrat, quòd d. imbreuiatura recipit robur à protocolo, & protocolum fidem ab illa. Et quid si reperiatur imbreuiatura scripta in folio separato, ac in filza posito, an detur fides? Alexander consil. 153. videtur prima consideratione. col. ii. libr. 2. determinat non valere; Sed quid si sit insuta in protocolo ordinario suo? decidit Rui. consili. cxliiii. num. 9. lib. 4. ꝙ adhibenda est fides. coniungas, quę dicã infra in glo. abbreuiaturas.

a ¶ Kalendis Ianuarii. Hic est annus artificialis, quia incipit artificio hominum à tempore isto, & potest incipere alio tempore. Sunt enim, qui incipiant à natiuitate domini; sunt, qui ab incarnati verbi misterio, vt Florentiæ. Barto. in l. cùm hæres. §. stichus. ff. de statu lib. in l. ita vulneratus. ad. l. aquil. & in l. liberorum num. 15. Rota decis. 108. secundum &c. in nouis. Et ideò, si in hac ciuitate fiat mentio de anno, in dubio intelligitur â Kalendis Ianuariis, ita Gratus arguit consi. 131. lib. i. vide latius apud Cassan. consue. Burg. char. 81. in secunda facie. Alexand. in. l. de diuisione. sol. matri.

b ¶ Papyri. Appellatione simpliciter cartharum intelligimus de bombice, quod est idem, quod de papyro. l. librorum. §. quod tamen Cassius. versi. quid ergo. ff. de lega. 3. nam ibi etiam dicitur, quòd chartæ de corio animalium appellantur membranæ. Et nota, ꝙ non est necessarium, ꝙ liberculus ille sit de membranis; si tamen scriberetur in eis, non puto vitiari instrumentum; quia quod plus est, vtiq; tanti est. l. cùm furti. ff. de in litem iur. & argum. l. fina. ff. mandati. licet posset argui, ꝙ dat forma propter clausulam decreti annullatiui, vt in §. saluo. versi. aliâs, de qua dixi in pręcedenti statuto in prin. in glo. seu. Sed quid in autenticis instrumentis? de iure valet instrumentum publicum sic scriptum. Barto. in. l. in commodato §. sicut. in fin. ff. commo. allegat l. t. de bon. possess. secundum tab. & vide Bald. in l. donatio C. de donat. Angel. & Salic. in l. quoniam indignum. C. de testament. per illum text. Speculat. in titulo de instrument. edit. §. postremo, versicu. item ꝙ est scriptum, est text. in cap. cùm dilecta. §. nos igitur. de confir. vtili, vel inutili; sed de consuetudine, vel lege municipali aliud est, quod laudabile est, vt Speculator attestatur.

c ¶ Titulus. Hoc modo, vel simili. Hic est liber mei. N. notarii incohatus hoc anno 1560. die prima Ianuarii, super quo annotabo omnes, & singulas imbreuiaturas, de quibus rogatus fuero hoc præsenti anno., fac. l. si quis ex argentariis. §. si initium tabularum. ff. de edendo, vbi habetur, ꝙ & annus, & indictio est communis omnibus instrumentis positis, & descriptis in liberculo; licet particulariter non fuerit expressa in quolibet rogitu; sed hodie malè obseruatur hæc tam salutaris inuentio.

d ¶ De die in diem. Id est debet scribere super imbreuiatura diem ipsum, & si non scripserit, censetur sub eadem rogatus, vt nota. in d. §. si initiũ. Nota insuper, ꝙ debet continere instrumentum tempus rogati instrumenti, in authenti. de tabellio. §. fina. quod debet esse idem cum tempore celebrati contractus, si enim aliud esset, puta, quia ferret testimonium de præteritis, non valeret secundum Innocen. extra de cohab. cler. ca. tua, vt allegat Speculat. in titu. de instrumen. edit. §. breuiter versicu. sed pone, licet non inuenerim Innocent. hoc dicere; sed perfice ista ex his, quæ dicentur infra in gloss. rogatus. ibi, & caue quia potest notarius &c. Insuper aduertas, ꝙ cum actus, qui fiunt consensu partium, ita fieri possint de nocte, sicut de die, vt probatur in. l. non minorem C. de transact. & l. ad testium. §. posse ff. de testamen. nihilominus notarius in instrum. si dicat, actum tali die, & erat de nocte, instrumentum non redditur falsum; quia intelligitur de die naturali 24. horarum iuxta. l. moræ. ff. de ferijs, secundum Innocen. in c. consuluit ad fin. de offic. delega. Bald. Paul. Iason. & alios in d. l. non minorem. et si ignoraret, an esset transacta media pars noctis, vel ne; tunc posset dicere, Actum tali nocte, quæ fuit media inter talem dié, puta Mercurij pręcedentem, & Iouis subseq. Ias. in d. l. more. nu. 16. & ẽt Ias. met & quærit, quid si actus sit cœptus ante mediam noctẽ; sed sit finitus post, an debeat tunc apponi dies ꝓcedens, an sequens? quidquid sit, instrumenta de nocte sunt suspecta. Bald. in c. 1. col. penul. de fid. instru.

¶Abbre-

oēs abbreuiaturas[a], & protocola[b] quorumcunq; contractuum[c], instrumentorum, & ultimarum uoluntatum, de quibus rogatus[d] fuerit, uel saltē in eo mētionem facere de die, & contractu, & ultima uoluntate, saltem modo, & effectu quibus, & prout disponitur in statuto de registro instrumentorū. ℭ Saluo quòd prædicta non habeant locum in ultimis uolūtatibus secretis, nec in in-

a ¶Abbreuiaturas. Bal. in rub. C. de fide īstru. nu. ii. propriè sic dicit, sciendum est, ꝙ notarii conficiunt suas abbreuiaturas, & abbreuiatura, siue imbreuiatura est scriptura rei substantiam continens cum loco, & tempore debitis, & testibus necessariis, ideo si dicta, qa est quodammodo casus summarius. Et istam imbreuiaturam appellant plurimi matricem scripturā, & Cano. in c. cùm P. tabellio. de fi. instru. vocant notam, & lex appellat protocolum, ut d. authen. de tabell. §. fin. & sic sunt synonima, ut glo. etiam ibi uult, & secundum dispositionem d. auth. scribebant notarii, primum hāc scripturam in initio chartæ, deinde subiiciebant instrumentum extensum, sed dicit glo. ibi, ꝙ hoc ex consuetudine non obseruatur, quia in alia diuersa charta, uel quaterno fiunt huiusmodi rogationes. Et caue, quia etiam hoc protocolum est seruandum, nec lacerandū, ut multæ falsitates euitentur, ut inquit tex. in d. auth. §. fi. ex quo colligit Ange. ibi, ꝙ ubicunq; fides instrumenti uacillat, recurrendum est ad protocolum, & dicit Bar. in l. sempronius de leg. 2. ꝙ si esset contrarietas inter protocolum, & instrumentum, potius est standum protocolo. Et dicit Bal. in d. rub. de fide instru. col. 6. uersi. sed de tertio, ꝙ imbreuiatura facit fidem, si sit publica, nā perfecta est quoad solemnitates, & in eo, quo est imperfecta, videlicet quoad capitula accidentalia, puta, circa renunciationes generales, recipit iuris communis suppletionem, seu consuetudinis interpretationem. l. uerbum uolo. C. de fidei com. l. i. §. i. de hære. insti. Fuerunt tamen quidā, ut Nicol. Matthar. Bonon. qui contrarium dixit, sed Bald. restringit, ut loquatur in protocolo nō publico, de qua disputatione uide per Io. And. in addit. ad Spec. in tit. de instrum. edit. §. uidēdum restat. uersi. & nota, ꝙ tabellio. Lanfran. in c. quoniam contra falsam, in uerbo testium productiones nu. 12. de probat. habetur per Can. in d. c. cū P. tabellio. de fide instru. & per aliquos in l. contractus. C. de fide instru. Nam Abb. tenet, ꝙ ita demum protocolum probet, ubi cōtractus fuerit ibi extense scriptus, non autem abbreuiate, prout scribitur ex more notariorum, quia cùm multa possint intelligi sub illis abbreuiaturis, non est congruum, ꝙ fides adhibeatur, sed de facili tollitur hęc ratio ex supra adductis, unde nō recedas ab eo, quod supra dixi. Adde Dec. consi. 547. ubi omnino uidendum, & Anna. consi. 33. & Ant. de Butr. consi. 11. incip. IESV CHRISTI &c. est aduertendum &c. & omnino Curtium iuniorem consi. 162. ubi tenet posse leuari autenticum testamentum ex imbreuiatura, quę nō habeat signum notarii, & subscriptionem, annū, diē, & mensē, si cōstat, ꝙ sit eius manu: uide Pau. Castr. consi. cxi. visis & ponderatis lib. i. vbi uidetur dicere, ꝙ iudicis arbitrio est, an detur fides imbreuiaturæ extra protocolum, quæ non habeat subscriptionē notarii, & signum, adde Corn. consi. 70. lib. 4. & omnino Alex. consi. 153 videtur prima consideratione col. ii. & 3. lib. 2.

b ¶Protocola. Protocolū est vox græca significās primam scripturam, ita declarat glo. in auth. de tabell. §. fi. per illū tex. Et nisi præcedat protocolum, non potest publicari instrumentum, nisi forte per testes probaretur, ita Abb. in d. c. cùm P. tabellio in vltimo requisito de fide instrumentorum.

c ¶Contractuum. Id est instrumentorum contractuum, & vltimarum voluntatum, non. n. rogatur notarius de contractu, sed de instrumento, quia iam initus est inter partes, & ex partiū consensu stabilitus per ea, quæ dicam infra in glo. non valeant. Et faciunt not. per Bar. in l. si librarius de reg. iuris.

d ¶Rogatus. Requiritur, ꝙ notarius sit a partibus rogatus in auth. de tabell. §. non autem, aliàs non faceret fidem, Alex. consi. 152. nu. 8. lib. ii. ubi refert communem esse magis, ꝙ non præsumatur notarium fuisse rogatum, maxime si non appareat subscriptio illa, hæc est nota, & rogatio mei N. notarii &c. quā cauti in fine sui originalis ponūt, de quo vide dicta Doc. in l. sciendū. ff. de ver. obl. Et nunquid debeat esse rogatus ad instātiā vnius, an ambarum partium, Innocen. plenè prosequitur in cap. primo de fide instrumento. vbi dicit planum esse dicere, ut inspiciamus, an contractus sit vltro, citróq; obligatorius, an ex vna parte tantum. Subiiciens, ꝙ si actus non dependet a voluntate alicuius; sed a casu, ut natiuitas alicuius filii, tunc requiritur autoritas iudicis, aliâs instrumentum non probaret plenè, quod nota. Et caue, quia potest notarius scripturam conficere, etiam alia die, quàm rogatus fuisset: nisi fuisset de contractibus, qui exigunt scripturam, ut Alexan. declarat consi. 74. viso testamento numero. 7. lib. primo, & consilio. 93. in causa numero. 9. lib. v. Et habet notarius regulariter suam potestatem, secundum ꝙ a partibus rogatus est, vt in authenti. de tabellion. §. nos autem, & quod ibi notat: & notatur in. l. si ex pretio. C. si certum petatur. Alexan. consilio. 93. Repetitus numero. v. lib. vii.

strumentis procurationum, curarum, uel actoriarum tantum ad lites, & causas. ¶ Aliàs si dicta protocola in dicto libro, seu liberculo sic intitulato non fuerint descripta, uel de eis mentio nõ fuerit habita, modo, & forma prædictis ipsa instrumenta non ualeãt[a], nec fides eis adhibeatur, si prædicta eisdem opponantur, postquam per sententiam fuerint ãnullata. ¶ Saluo semper in prædictis, & infrascriptis statuto Registri, & quatenus aliter, uel ultra disponere uideretur: Cuius exceptionis probatio opponenti incũbat. ¶ Et notarius[b] ad ipsius opponentis instantiam compellatur per Iudicem, coram quo citatus fuerit, ad exhibendum dictum librum, seu liberculum abbreuiaturarũ, & protocolorum suorum illius anni, in quo dicatur ipsum instrumentum factum fuisse ad probationẽ prædictorum, si fuerit habitator ciuitatis Bon. uel eius guardiæ. Si uerò fuerit habitator Comitatus, uel extra, ipse notarius nõ cõpellatur[c] ad illud Bono. exhibendum, sed sufficiat illum per dictum notarium exhibere, cui iudex de causa cognoscẽs mãdauerit. & tũc eiusdem cõmissarii relationi de prædictis stetur, & credatur. Et si prædicta[d] per dictum notarium, data sibi cõpetẽti mercede[e],

a ¶ Non valeant. Nam cum liber sit confectus, in quo alia seriatim protocola scripta sunt, nec illud reperiatur, meritò nulla debet dari fides transumpto, licet autentica manu cõfecto, quàm uis reperiatur quædam extrauagans imbreuiatura, hoc est de mẽte Pau. Castr. in consi. 125. dubitatur primo, an comes, versi. 9. dubitatur, in secunda parte, ubi limitare: videtur illud dictum Nicol. de Matthar. & Bal. in rub. C. de fide instru. ut intelligatur, vbi liberculus nõ reperitur, quia potius presumitur casu amissus, & hoc modo intelligi debet decisio Bal. in consi. 464. dubitatur &c. lib. 4. sed vbi reperitur, nec habeatur in eo imbreuiatura, de qua agitur, certè non debet dari fides, refert Alexan. & transit in consi. 175. nu. 4. lib. 7. vbi longa congeries in materia per Mod. ibi. Et attende, quia licet inualidatum sit instrumentum ex dispositione statuti, tamen non intelligitur inualidatus contractus contentus in ipso instrumento, dummodo aliter quàm per instrumentum probaretur de veritate, ut probant Io. de Imol. Rapha. & Pau. Castr. in l. seruum filii. §. eum qui chirographum de leg. i. & Bal. in l. labeo. §. i. ver. quid si reus, de pactis, & Raph. in l. huiusmodi. § si ita cui, de leg. i. & consuluit Paul. Castr. consi. 75, incip. notandum est, ꝙ præfatum statutum, lib. ii. bene fac. l. si. cum his, quæ ibi signãter no. Bal. C. de falsa cau. adiec. leg. non enim dubium est, aliud esse instrumentum, aliud esse contractum, vt declarat Bar. in. l. si quis legatum in pen. col. ff. de falsis. Potest ex aduerso instrumentum esse validum, contractus autem nullus, vt per Fely. in c. venerabilis nu. 25. de excep. quærẽs an detur exequutio instrumento valido continenti contractum nullum, remittendo se ad Areti. in l. 1. §. si quis ita, vltima col. de ver. obli. post Bart. & omnes scrib. ibi. Et hic possent multa dici de virtute verborum, non valeant, an sit latę sententię, an ferendę; de qua materia abundè Tiraquellus in l. si vnquam, C. de reuoc. don. nu. 195. idest in 72. fall. sed non expedit, quia hic sumus in claris, ꝙ requiritur oppositio partis, & sententia annullatoria; ideo posset appellari.

b ¶ Et notarius. Idem dicit Spec. tit. de instrum. edit. §. videndum col. 2. versi. & nota, ꝙ tabellio per. l. argentarius. ff. de edendo, & per Lanfran. in d. c. quoniam contra, in uerbo instrumentorum productiones numero 18. extra de probation. vbi post Barto. in l. finali. C. de edendo dicit, ꝙ notarius puniretur de falso, qui non exhiberet protocolum, & dicit Bal. in tract. de tabellio. 8. q. ꝙ in testamẽtis cogetur ex edicto de tabulis exhib. fac. l. 3. §. perinde illo titulo, vbi propriè loquitur in tabullario.

c ¶ Nõ compellatur. Hoc inducitur propter periculum viarum, instit. de testa. §. sed & vnum.

d ¶ Et si prædicta, scilicet, A principio hucusque.

e ¶ Mercede. Idem Spec. in d. §. videndum, aliàs cogi non possent, & ita declarat glo. in d. l. argentarius, dum dicit, licet non data competenti mercede edere nollet, vide Dec. in c. 1 de proba. numero 40. qui dicit, ꝙ non habet locum in paupere, & dicit Gugliel. de cun. in l. si quis ex argentariis in princ. ff. de edẽ. quòd notarii possunt recipere duplicem mercedem pro instrumentis per eos confectis, scilicet vnam pro imbreuiatura; aliam pro extensione, allegat. l. final. C. de proposi. agẽ. in reb. lib. xii. fac. l. in sacris C. de proxi. sacr. scri. eodem lib. Et notarius potest etiam implorare officium Iudicis, vt sibi ista duo salaria præbeantur per iura allegata; sed ibi loquitur Guglielmus in notario actorum, de quo textus in cap. statutum §. notarium libro vii. Bald. in l. 1. C. mand. sed in notario instrumẽtorũ uidetur, ꝙ agere debeat

adimpleta nõ fuerint, ipse notarius ad interesse[a] parti læsæ ex omissionib[9] prædictis, & qualibet earũ præstãdũ teneatur, & per dictum iudicẽ cõpelli possit ¶ Et prædicta[b] ad alicuius notarii hæredes, uel successores non extendantur, nec in eis locum habeant ¶ Nec talis exceptio post mortẽ notarii de instrumento rogati fieri[c] possit, nec ualeat. ¶ Nec etiam fieri ualeat, ubi appareat nota contractus, & ultimæ uoluntatis denuntiata, posita, & registrata in registro Memorialium[d] ciuitatis Bononiæ, secundum formam statutorum dictæ ciuitatis, ¶ Volumus tamen, quod si dictus liberculus abbreuiaturarum pro toto anno non sufficeret, quod notarius ipsi liberculo áddere, & addi, & adiungi facere possit alias cartas necessarias faciendo eas cum dicto liberculo repaginari post primas cartas primò scriptas; Et post titulum dicti sui libri seu liberculi facere mẽtionẽ[e] de cartis superadditis teneatur, aliàs contractus, & ultima uoluntas in ipsis cartis additis non ualeant. ¶ Ac etiam teneatur quilibet notarius[f] de societate prædicta qui acta causarũ scribat, hẽro zornale,

beat ex locato, & videtur tacitè actum, vt soluatur secundum consuetudinem loci, & secundum prouisiones municip. Bar. in l. i. ff. de variis, & extraord. cognit. Bal. in tract. de tabellio. in ix. q.

a ¶ Ad interesse. In iure clarum est, ꝙ contra scribã agi oportet ad interesse, si pars eius facto, vel negligentia læsionem passa sit l. fi. C. de magist. cõurn. facit etiam l. fi. ff. si mens. falsum modum dixerit, & Bar. in l. imperator in fi. ff. de iure perso. vide Bal. latius in tract. de tabellio. nu. 57. versi. item sciendum, dixit ẽt Bal. in rub. C. de fide instru. referente Lanfranc. in c. quoniam contra in uerbo instrumentorum, ꝙ cum sit de consuetudine, ꝙ notarii faciant imbreuiaturas, poterit etiã puniri de falso, si non reperiatur apud ipsum, & poterit torqueri, facit ad prædicta glo. in l. i. §. editiones in gl. magna post medium, uersi. sed quo iure petitur eo. ti. Et cogita, nunquid si potuisset quis aliter probare intentionem suã per testes bonos, vel alie argumenta sufficientia, & noluisset, an cõpetat actio contra notarium? tex. in l. Argentarius. §. cum autem, prout inducit Pau. Castr. ibi. ff. de edendo probat, ꝙ non competit, quia potuit, & noluit idem si probauit plene p testes; tamen iudex tulit sententiam per iniuriã, vel imperitiam, ut fit aliquando, licet nec ipse Pau. audeat assignare rationem, cur ita sit.

b ¶ Et prædicta. Id est, si non sit facta mẽtio rogitus in libro illo debito modo, uel non exhibuerit, ꝙ teneatur ad interesse: quia non comprehendit hæredes, quia non sunt in culpa aliqua, ueruntamen est, ꝙ hæredes tenentur ad exhibendum scripturas, & protocola, si habent apud se, & si non exhibent, tenentur ad interesse, casus uidetur in l. si qs ex argentariis. §. cogentur, ubi in terminis Pau. Castr. ff. de edendo.

c ¶ Fieri. i. de nouo ĩtroduci. Hoc dico, quia facta cõtra notariũ (ut credo) exerceri posset pro interesse consequendo contra hæredes, quia ẽt pœnalis actio, quę non transit regulariter contra hęredes, perpetuatur lite tamen contestata contra defunctum. §. pœnales inst. de perpetuis, & tẽp. actionibus. & ibi not. & in terminis est pro his tex. & Bald. & Ange. inferunt ad notarium in l. finali. ff. de edendo, hic ergo uersi. nec talis exceptio venit ad maiorẽ declarationem præcedẽtis versi. & prædicta, & ambo idem dicunt in effectu, licet aliquando aliqui voluissent esse duos casus separatos.

d ¶ Memorialiũ. Magna est autoritas archiui publici, vt est tex. in authen. ad hæc. C. de fide instrumentorum. Felyn. post alios in c. ii. col. ii. versi. secundo limita extra de fide instru. & Innoc. in c. i. de procurat. verum est tamen, ꝙ non probat, nisi inter subditos, vt p Alex. consi. xvi. nu. 5. 6. & 8. lib. v. & 138. nu. v. lib. i. vbi ꝙ nec extra territorium probat.

e ¶ Facere mentionẽ. Faciunt in arg. ea, quæ ponunt doct. in l. si vnus C. de testa. & in l. i. ff. de his quæ in testam. delẽtur. §. i. dum dicunt, ꝙ bonũ est, ꝙ notarius in fi. instrumenti faciat mentionem de additionibus, quas fecit in margine instrumenti, aliàs dicerentur factæ sine die, & anno, ac aliis solẽnitatibus

f ¶ Notarius. Est necessariũ de iure, ꝙ notarius scribat acta causarũ ciuis si reperiri possit, aliàs poterit manu priuatorũ, scilicet duorum fidedignorũ, vt habetur ĩ c. qm cõtra de pb. imò ẽt fieri poterit scriptura manu propria partis cõfitẽtis, vel negãtis, & habebit vim publicę scripturæ Bal. in l. ne in arbitris per illũ tex. C. de arbit. Lanfran. in d. c. in verbo instrumẽtorum nu. ii. versi. adde ẽt, & notabis, ꝙ officiũ notarii scribentis potissimum circa tria cõsistit, primo vt vniuersa acta iudicii conscribat. Secundò, vt copiã tradat partibus. Tertiò, ut originalia conseruet, ut habetur de his infra, & ita pũctuali er notari dicit Dec. in d. c. quoniam contra in x. not. latissimè se extendẽs, quid nomine actorum veniat, ad ibi dicta te remitto.

ſeu librum[a] actorum, in quo libro acta ſucceſſiuè deſcribere teneatur abſq; aliquo ſpatio, uel interuallo cartæ uacuo ſuſpecto, prout[b] & eſſe debent libri zornales Mercatorum. Ita quòd aliquis actus non poſsit addi, uel deſcribi, quin appareat clarè fore additum. ¶ Ac etiã teneantur dicti notarii inſtrumenta, teſtamenta, & quaslibet alias ultimas uoluntates, de quibus rogati fuerint, cuiuſcunq; qualitatis, quantitatis rerũ, uel facti ſint, uel fuerint; ponere, & ſcribere in ſuis rogationibus clarè, & apertè[c]: ita quòd ſubſtantia[d], & uolũtas teſtatoris, & contrahentium[e] cõprehẽdatur contentorum in inſtrumentis, teſtamentis, ſeu ultimis uoluntatibus ſupradictis, cum pactis[f], & obligationibus omnibus realibus[g], & perſonalibus, terminis[h], renũtiationibus[i], & pœnarũ adiectiõibus, ſi quæ interueniſſẽt. ¶ Et eodem modo ponantur, & ſcribantur clarè[k], & extenſe atteſtationes, & acta quæcunq;, quæ fierent, & de quibus rogatus[l] fuerit in aliqua cauſa ciuili, uel

a ¶ Librum. Quilibet finito officio deponi debet ad cameram actorum, vt habetur in ſtatuto de officio D. Poteſtatis Bon. verſi. teneatur etiam ipſe Poteſtas &c. & ibi dixi.

b ¶ Prout. Nota ſimilitudinis, nã & doctores in pluribus locis arguũt de argẽtario ad notariũ, ut patet in l. argẽtarius, & in l. quædã. §. nihil intereſt. ff. de edendo, vbi Iaſ.

c ¶ Apertè. Id eſt extenſe, prout ſubdit verſi. & eodem modo. Vnde non ſufficit dicere &c. & ita Gratus conſi. 140. num. 21. lib. i. vbi omnino videndum circa interpretationẽ ſtatuti huius in terminis, niſi dixeris, ꝙ ſciuiſſent dicere extenſe, ſi uoluiſſent, ad l. vnica. §. ſin autem. C. de cad. toll. & quę ponuntur in l. qui filiabus, de leg. i. ſed aduerte, quia dicit, & eodẽ modo &c. & ſic viget interpretatio Grati, aperte. i. extenſe.

d ¶ Subſtantia. Licet ergo breuiter, & ſummarie ſcribatur d. abbreuiatura, nõ tñ omittẽda ſunt ſubſtãtialia fac. §. pen. & ibi gl. in auth. de tabell. coll. vi. & quod generaliter in alia materia dixit Bar. in extrauag. ad reprimendum, in verbo ſummarie, vbi declarat, ꝙ illud verbum non excludit ſubſtantialia, ergo nec ipſe, nec alius notarius poteſt ſupplere ex poſt Io. And. in add. ad Spec. de inſtr. edit. §. oſtenſo verſi. quid ſi abbreuiatura, in verbo inſtrũ.

e ¶ Contrahentium. Ad hoc confert deciſio Bart. in l. admonẽdi in iii. q. de iureiur. ꝙ ſi in lib. notarii reperitur intitulatio, ſeu rub. alicuius cõtractus, deinde ſit dimiſſum ſpatiũ ad ſcribẽdũ, ꝙ nõ probatur contractus propter incertitudinem, niſi eſſet cõtractus, qui ſemper vniformis eſt apud omnes, vt promiſsio indemnitatis.

f ¶ Cum pactis. Scilicet extenſis, quia ſi reperiretur protocolum hoc modo formatum, Titius uẽdidit fundum Seio pro pretio. c. his pactis appoſitis, nec reperitur plus, non poteſt ſumi authenticum ex eo, quia conſtabat, ꝙ notarius volebat plus ſcribere, & non perfecit, ita Bar. in l. ſi is qui ff. de teſtam. per illum tex. Vbi ſubdit, ſi tamen notarius in protocolo in aliquibus partibus adiiciat dictionem, &c. quæ poſsit alias extendi ex communi ſtilo notariorum, vel iuris diſpoſitione, protocolum eſt perfectum, de qua doct. Bar. latius habetur per Mod. in l. admonendi in repetit. nu. 161. de iureiur. Lanfranc. in c. quoniam contra in verbo inſtrumentorum num. 14. adde Bologni. conſi. 30.

g ¶ Realibus. Vt hypotheca bonorum, pactum de ingrediendo, & ſimilia iuxta l. creditores. C. de pigno.

h ¶ Terminis. Quibus aliquid dandum, vel faciendum eſt.

i ¶ Renũtiationibus. Maximè extenſis, nam ſi in imbreuiatura continetur renuntiauit &c. non poteſt notarius, ſiue ipſe idem, ſiue alius apponere, niſi ea ſola, quæ ſunt de conſuetudine apponi, quia dictio, &c. hoc tantum importat l. gallus in prin. ff. de lib. & poſthu. & in. §. nunc de lege Spec. in tit. de inſtru. edit. §. oſtenſo, verſ. quid ergo. eãdem ponit q. Bal. in rub. C. de fide inſtru. in. 4. q.

k ¶ Clarè. Facit in arg. l. ſed & ſi pupillus. §. i. ff. de inſtitoria, & quod ibi glo. dicens, ꝙ clarè dicitur eſſe ſcriptum, ſi de per ſe intelligi poſsit abſque ſubauditione, & per hoc verbum non impeditur, quin per ziffras intelligibiles communiter confici non poſsit inſtrumentum. l. quotiens in prin. & ibi not. ff. hæred. inſtituen. not. Bar. & alii in auth. quod ſine. C. de teſta. & in l. ſed cum patrono. §. fi. per illũ tex. ff. de bon. poſſ. & Spec. tit. de inſtru. edit. §. inſtrumentum ergo verſic. Item apponitur ꝙ inſtrumentum ſcriptum eſt per notas &c. Alex. conſi. 190. plura narrata col. ii. lib. vi. vbi omnino vide, quia dicit, ꝙ notarius poteſt declarare ſuam imbreuiaturam, prout etiam dicit Ang. in l. imperator. ff. de ſtatu hominum col. ii. ſed verbum, apertè, quod ſequitur, videtur turbare, ſi interpretamur. i. extenſe, vt dixi poſt Gratum.

l ¶ Rogatus. Nota notarium rogari de actis, prout etiam de inſtrumentis, voluit Spec. in tit. de inſtru. edit. §. poſtquam verſi. fi. de quo fiet mentiõ infra in glo. in Chriſti. §. & cum illa, ideo & ipſa acta rogationes appellari poſſunt, vt etiam dicam in rub. ſtatuti ſequentis.

¶ Atteſtationibus.

mixta, aut coram aliquo arbitro, uel arbitratore. ¶ Et de ipsis instrumentis, testamētis, & ultimis uoluntatibus, actis, & attestationibus[a] facere teneātur[b] copiā[c], & in forma publica illā exhibere, & dare cuicūq; petēti[d], cuius interest[e], uel pro eo legitime uenieāti pro cōpetenti solutionē[f], tunc eidē facienda, secundū[g]

a ¶ Attestationibus. Copula inter genus, & speciē iuxta illud, dicite discipulis, & Petro. glo. in rub. C. de serui. & aqua. nā attestationes sunt de actis c. quoniam contra falsam de probatio.

b ¶ Teneantur. Quid si notarius negat se rogatum de instrumento, nec habere protocolum, an possit accusari de falso? Vide q. istam per Alberic. in l. contractus. ii. col. C. de fide instru. vbi considerat qualitatem temporis, vel etiam qualitatem psonæ notarii. Et nota, ꝙ aliud est, ꝙ possit notarius; aliud, ꝙ teneatur. De iure. n. tenetur edere eis, quorum vtilitas instrumento illo continetur, si modo rogatus est, vt not. in l. prętor. ff. de edendo, vbi Ias. constituit conclusionem, seu regulam, deinde ponit iii. fallen. not. habetur & per Decium in c. primo, nu. 46. de proba. Tamen bene potest notarius, si vult, postquam cōstat de Interesse alicuius tertii, facere copiam, nec peccaret in spiritum sanctum secundum Ang. & Alex. & Ias. in d. l. prætor in prin. allegat glo. in l. in fraudem. §. neq; instrumēta. ff. de iure fisci, in verbo edi, ꝙ si duo litigant in hac ciuitate, & quidam tertius priuatus habet instrumenta, quę faciunt in fauorem, licet non possit cogi edere, tamen si vult potest. Hoc autem statuto indistinctè probatur teneri ad edendum.

c ¶ Copiam. Et si est copia instrumenti, dicitur autenticum instrumentum, cum sit manu eiusdem notarii in publicam formam redacta. Aliqui uocant originale, eò quia originarius autor instrumenti illa conficit. ita Bal. in auth. si quis in aliquo col. ii. C. de edēdo, sed lato, & improprio uocabulo, & certo quodam respectu, non autem simpliciter, quia originalis scriptura est ipsum protocolum. Bar. in l. Sempronius Proculo. de leg. 2. clarius Bal. in l. publicati. pen. q. C. de testam. ut latè ponit Lanfranc. in c. quoniam contra in uerbo instrumentorum, nu. 7. extra de prob. & illud nullo modo debet egredi manum notarii rogati, & ita edi debet cum die, & consule, & aliis requisitis, ut not. in l. i. §. editiones. ff. de edendo.

d ¶ Petenti. Intellige toties, quoties peteret dicta acta, & in hoc differt ista ab editione instrumentorum, quæ non fit, nisi semel, nisi probaretur amissio, ita Pau. Castr. in l. veluti. §. hæc vox, vbi cōmuniter doctores. ff. de edendo, Alex. in l. ii. C. eodem tit. Dec. in c. i. nu. 54. de probatio. tamen tempera, vt habetur per Specul. titul. de instrumen. edit. §. postquam, versi. primo, & versic. sed nunquid. Alex. & docto. in d. §. hæc vox. Ias. in l. si quis. §. prætor ait in v. not. de eden. vbi duobus modis limitat.

e ¶ Cuius interest. Nam vel actio in factum, uel officium iudicis, quæ dantur pro editione, dantur in quantum interest, & si interest. l. si quis ex argentariis. §. ex hoc edicto, vbi Bar. declarat. ff. de edendo, fac etiam l. argentarius. §. edi. ff. illo tit. dum dicit, quæ ad instruēdum eum pertineant, & ideo ipsi legatario non editur, nisi particula legati cum institutione hęredis, quia hoc tantum ad illum dicitur pertinere Cy. in l. fin. C. de pręcib. Imper. offer. Bart. in rub. ff. de no. op. nunnia. fac. c. cū personæ de pri. lib. vi. ibi, & de articulis, de quibus controuersia extiterit, transcriptum tradere teneatur. Latè per Bar. in præall. §. edi. Exceptio autem, tua nō interest, est exclusiua in quolibet actu. Late Tiraq. in lib. retract. lignag. §. i. glo. ii. nu. 51. ideo dicit Dynus in l. i. quemad. testa. aper. ꝙ illa verba, omnibus, quorumcunq; &c. debent intelligi. s. quorum interest. Et nota simpliciter, cuius interest, quia hoc est de iure in actis, licet enim non sint facta ad instantiam petentis, sed in instrumentis aliud est, quia debent esse confecta ad instantiam petentis. Et quoad copiam actorum est bo. tex. in l. is apud quem. C. de edendo, quæ summatur per docto. ibi acta publica sunt edenda cuilibet pretendēti interesse, vbi tamen Alex. limitat nonnullis modis, & Dec. in c. i. nu. 53. de probat. ponit vsq; octo fallen. ordinatè, & succinctè, vide per te, & edenda sunt cum die, & consule, ut habetur in d. l. & in l. i. §. additiones. ff. de eden. vbi Bar. & in c. quoniam contra de probatio. tatio, quia eduntur a persona publica, ita Ias. in d. §. editiones colum. ii. quod intellige de actis edendis a notario, qui ea scripsit, seu successore. Si vero peterent a notario deputato archiuo publico, debent edi indistinctè cuicunq; petenti. Ita Ang. in authen. de defens. ciuit. §. præcepta per illum textum, vbi glo. dicit, ꝙ Bono. uocatur massarius ille, qui præficitur archiuo publico, aliàs camerlinghus.

f ¶ Solutione. Quæ facienda est a petente sibi exhiberi prædicta secundum doct. in l. is apud quem C. de eden. & Cardin. in clem. causam. 22. q. de elect. Fallit in copia libelli primi, quæ debet dari sumptibus actoris, vt est glo. in l. ii. in verbo oblatos de appella. Card. in clem. sæpe in prin. in 17. q. de uerbor. signif. Ita simpliciter dicit Rober. Maran. ubi supra, sed magis communis opin. est, ꝙ expensis rei debeat libelli copia dari, glo. & Bar. in authen. offeratur. C. de litis contest. Abb. in c. i. de lib. obla. ubi Fely. asserit cōmunē esse.

g ¶ Secundum formam. Vt quoad acta constat in statuto de solutionibus scripturarum notariis in officio constitutis, & quoad instrumēta, & testamenta, in statuto de salario, & mercede notariorum pro autenticatura, & registro instrumētorū.

¶ Arbitrio.

formam statutorum Ciuitatis Bononiæ, si de eo dispositum esse reperiatur: aliàs secundum formam statutorũ Societatis Notariorum, si de his statutũ haberent; aliàs arbitrio[a] Correctoris dictæ societatis, & an intersit, uel non, stetur declarationi iudicis, coram quo petitum fuerit, cum sacramento[b] petẽtis. ¶ Quibus testamentis, & ultimis uoluntatibus, ac instrumentis prædictis, actis[c], & attestationibus, & scripturis, saluis suprascriptis fidem plenariã[d] uolumus adhiberi, & dari, si erunt scripta manu notarii[e] de ipsis rogati, uel

a ¶Arbitrio. Cuius arbitrio etiam standum esse videtur, si dubium esset, cuius expensis deberet copia fieri. i. extra casus à iure, vel à statuto proni sos ad. doctri. Bald. in l. generaliter. §. hic de præsentibus, post medium. C. de rebus cred. vbi dicit, q in dubio iudex habet arbitrari, cuius expensis aliquid fiat. Adde Ioan. And. in additio. ad Specu. in rub. de instru. edit. col. ij. vers. ad quintum respondet. Et si excesserit, corrector, potest appellari; quia arbitriũ boni viri electum est ad not. per Abb. in c. inter. nu. 5. de purg. cano. allegans not. in l. si qua pœna de verb. signi. et c. super his de accus. secus dicit, si committetur conscientiæ, non tamen debet intelligi de conscientia vulpina. Item si libero arbitrio. vide de hoc abundè apud Fely. in c. exceptionem col. ii. de excep.

b ¶Sacramento. De hoc, seu simili sacramẽto habetur in l. thesaurus. ff. ad exhib. quod putat glo. ibi esse sacramentum calumniæ; hoc expressius habetur in l. si quis ex argentarijs. §. exigitur. ff. de edendo, vbi tamen Ang. aliter videtur velle, quantum ad interesse probandum in hoc, vt nõ sufficiat iuramentum; sed quòd debeat constare ex ipsa scriptura; quæ petitur edi, vel q successerit: sed hæc opin. Ange. hoc statuto reijcitur, & seruatur alia, q sufficiat iurare de interesse, vt per Bar. in l. 1. ff. quemad. testa. aper. vbi Alexan. Et limit. generales, quæ dantur in casibus, in quibus alicui standum sit cum sacramento scriptæ a Ias. insti. de actio. §. sed istę nu. 90. cum seq. etiam militant in terminis istis, prout si sit homo malæ famę, vel si esset præsumptio in contrarium, vt per ipsum latius.

c ¶Actus. Octo videntur requisita, vt acta probẽt, ac eis fides plenaria debeat adhiberi. Primo, q fiant parte præsente, vel citata, uel absente per contumaciam. Secundo, quòd acta fiant altera parte instante. Tertiò, q fiant coram iudice, vel iudice mandante. Quarto, q acta scribantur per notarium actorum. Quinto, q acta sint in iudicio publicata, maximè attestationes. Sexto, quòd scribantur, & recipiantur in die iuridica, regulariter loquor. Septimo, q fiant de die, non de nocte. Octauo, q inseratur annus, mensis, dies, & locus, in quo celebrantur. Vide longam declarationem apud Maran. in 6. parte sui speculi §. Decimus actus.

d ¶Fidem plenariam. Hoc idem est de iure communi: creditur nanque instrumento sine aliquo adminiculo, dummodo illud appareat sine vituperatione aliqua, vt in authent. de instrum. caut. & fide. §. si verò moriantur, & extra de fide instrumen. c. ex literis, et c. inter dilectos, & fac. l. cum precibus. C. de probatio. vbi in dubio standum est instrumento: & per Lanfranc. in c. quoniam contra in gloss. testium nume. 26. de probatio. & instrumentum dicitur probatio probata, & non probanda, vt inquit Bald. in l. quotiens in fi. C. de iudi. & manifestum dicitur esse illud, quod ex instrumẽto habetur Bar. in l. 1. in pri. 2. col. de no. op. nũ. & oritur præsumptio, q sit uerum, & q sit solemne. Bald. in l. mater 2. col. C. de rei vendica. latè Alciat. presump. 13. sub reg. 3. & per Parisi. consili. 27. numero 21. volum. 1. cum alijs pluribus: vnde non est opus, quòd testes in eo descripti producantur, nec tabellio deponat dictum suum, imò etiam mortuis testib. & tabellione, adhuc fac. fidem plenariam glo. in l. ii. ff. quemad. testa. aper. habetur per Innocen. in c. 1. & per doct. in c. ii. de fide instrum. veruntamen si in dubium verteretur, vtrum tabellio scripserit; tunc debet requiri tabellio, vt deponat, vtrum scripserit, seu rogatus fuerit: & statur dicto eius l. si quis decurio, de falsis. Et quanquàm dicat de plenaria fide, nihilominus probatio in contrariũ admitteretur d. l. cum precibus C. de probatio. c. tertio loco, et c. licet causam, de probatio. c. inter dilectos de fide instru. cum simil. licet alii multi fuerint, qui simpliciter dixerint, q vbicunque statutum dicat de plenaria probatione, vel fide habenda, non admittatur probatio in contrarium; secus si dixerit de plena fide, vt inter alios maioris autoritatis est glo. in clem. 1. in verbo, fuisse narramus, de probatio. quam sequitur Anto. & Imol. dicentes esse not. & Alexan. consi. 47. lib. 6. quorum tamen opinio confunditur ex multis deductis per And. Tiraq. lib. tetract. lignag. §. 4. glos. 1. nu. 14. cum plurib. seq.

e ¶Manu notarij. Magna est autoritas tabellionis, quia æquiualet dicto duorum testium, vt habetur in d. c. quoniam contra in verbo, duos viros, vbi glos. dicit, q aliquando æquiualet tribus, vt xvi. q. 3. Placuit. & §. is autem potest, dicam latius in statuto de modo, & forma creandi tabelliones. Est enim tabellio persona publica, ut habetur in l. orphanotrophos C. de epis. & cler.

¶Com-

eius, cui rogationes commissæ[a] reperirentur, uel scriptæ uel subscriptæ[b], prout in statuto ciuitatis Bononiæ posito sub rubrica, de Tabellionibus, qui possunt conficere instrumenta. cōtinetur, & fit mentio[c]. ¶ Teneatur etiam prædicta acta deposito pronuntiationis, seu sententiæ salario, exhibere & dare iudici[d], coram quo causa uentilatur: & etiā cuicunque consultori[e] ad petitionem[f] partis, retento[g] originali[h] penes se[i]; quod originale nemini tradere, uel exhibere debeat, sub pœna uiginti quinque librarum bononenorum uice qualibet, qua aliquod originale traderet, uel exhiberet, aut alteri commodaret: nisi forent instrumenta[k], uel acta[l], seu alia, quæ de iure producenti restituenda essent lite finita: quæ alteri parti cō modari possint de uoluntate[m] producentis, & aliter non. Quæ pœna commissa sit, & exigi debeat cum effectu eo ipso[n], quod dictum tale originale reperitur penes alteram partium litigantium, uel eius aduocatum procuratorem, uel causæ prosequutorem, seu sollicitatorem, uel penes consultorem, nisi quatenus esset coram, uel penes iudicem, siue consultorem pro uerificatione, uel iustificatione copiæ inde sumptæ, uel extractæ. ¶ Et quilibet possit[o]

¶ Commissæ. De qua materia habetur latè infra
statuto proximo.
a ¶ Subscriptæ. Necesse est, ꝙ notarius, qui commisit protocola sua, se subscribat instrumēto ma
b nu illius, cui commissa sunt, scripto, & exempla
to; in qua subscriptione
fiat mentio de impedimento, vt per Ias. post alios in l. quædam §. nihil
interest. ff. de eden. Lanfranc. in verbo instrumētorum num. xi. d. c. quoniam contra.
¶ Mētio. In §. præterea.
¶ Iudici. Tex. est forma
c lis in l. ii. C. de edē. nam
d dicit text. is apud quem
res agitur, acta publica
tam ciuilia, quàm criminalia exhiberi inspicienda ad inuestigandā ueritatis fidē iubebit. Et intelligitur scdm glos. ibi,
vel actori, vel reo secundū diuersas positiones.
Et de exhibendis actis
partibus est casus in c.
quoniā contra circa medium, de proba. & latissimè Philipp. Dec. in c.
1. nu. 53. de prob. vbi ponit reg. & fall. hic tamen
nihil dicit, de parte nihilominus supplendum
est, prout de iure cauetur, & est de mente statuentiū in variis locis.
¶ Consultori. Eodē modo, si transmittendus est
e processus, & acta ad superiorē; vt se informet;
nam non cogitur magister actorū mittere acta
originalia, sed copiam
cum fide, & originalia
penes se retinere, ita Salyce. in l. fi. in fi. C. de relatio. subdens, ꝙ ita obseruat cōmunis practica.
¶ Ad petitionem. Adde etiam, ꝙ copia actorum
danda est expensis petentis exhiberi acta iudici,
f vt dicit Card. in clem. causam quæ. q. 22. de elec.
¶ Retento. Quantum est ad iudicem, & consultorem, hodie videtur, ꝙ possint dari acta origina
g lia, vt in statuto de processibus, & scripturis. §.
ideo volumus &c.
¶ Originali. Casus est etiam de iure communi
in sæpe citato c. quoniam contra circa medium,
h vbi etiam assignatur ratio scilicet, vt si super processu suborta fuerit controuersia, possit ex inspectione scripturæ veritas manifestari. Vnde dicit
Alex. in l. ii. C. de edendo post Host. quem citat,
ꝙ inter cætera iurat notarius de retinendis origi
nalibus scripturis apud se; ideò infert, ꝙ originalia actorum non debent apud cameram acturum
remanere, quicquid reneret Paul. castr. nisi forsè hoc fiat ex prouisione
municipali, prout in partibus Italiæ reperitur, et
etiam in hac ciuitate nostra, vt in statuto de off.
D. Potestatis Bon. §. teneatur.
i ¶ Penes se. Hic sopita
est altercatio, de qua in
c. quoniam contra falsam, de probation. quia
quidam volebant, acta
originalia debere stare
apud iudicem volēte iudice; sed Abb. & cæteri
tenēt, quòd notarius est
prçferēdus; quia sua magis interest, vt per ipsum. Vide de hoc Lucā
à penna in l. fi. in vltim.
versic. C. de princ. agen.
in reb. lib. 12. & Ioā.
And. in addit. ad Specu.
in rub. de instrum. edit.
versic. ad 6. responde.
k ¶ Instrumenta. Nō sunt
de actis, sed tantum ipsa
productio, vt declarat
Dec. in d. l. ii. C. de eden.
1. col. meritò sunt partibus restituēda. finita cā.
l ¶ Vel acta. Nescio exemplificare, nisi in actis autenticis alterius iudicii
iam finiti, vel pendentis; ratio est, quia prçsupponimus originalia &
instrumentorum, & actorum extare penes notarios suos.
m ¶ Voluntate. Hoc ideo,
quia potest etiam aliunde habere instructionem dictorum instrumentorum, vel actorum; petendo suis sumptibus dari
sibi copiam; quia de his non datur copia, vt infra. De processib. & scripturis &c. §. & ad hoc.
n ¶ Eo ipso. Hæc est præsumptio iuris, & de iure;
contra quam non admittitur probatio in contrarium, arg. auth. sed iam necesse C. de donat. ante
nup. ita aliqui dicunt, dubitandum tamen est.
o ¶ Quilibet. Quid statutum in huiusmodi uerbis
significet. i. an dicatur introductum publicum iudiciū, vide omnino Bar. in l. 1. in q. fi. ff. de publ.
iudi.

accuſare, & denuntiare, & habeat tertiã partem dictæ pœnæ, & totum reſiduũ applicetur Cameræ Ciuitatis Bononiæ. ℂ Et cum illa in publicam formã redigere debuerit, teneatur in principio ponere, & ſcribere; In Chriſti[a], ſeu Dei[b] nomine amen, uel æquipollentia[c] uerba. Ita tamen quod ex talium uerborum omiſsione ſcriptura aliqua publica[d] facta, uel facienda non uitietur[e]. Sub pœna cuilibet contrafacienti, ſeu ea facere omittenti quinque librarum bononenorum, uice qualibet Cameræ Bononiæ applicanda: & ad prædicta omnia cogi poſsit, & debeat quilibet talis Notarius per Correctorem prædictum, & dictum Dominum Vicarium, ac etiam iudicem Aquilæ, & per quemlibet alium officialem Ciuitatis Bononiæ, & per quemlibet, ſeu alterũ[f] prædictorum, qui fuerit aditus ad petitionem prædictorum petentium[g], uel aliquorum pro eis comparentium ſimpliciter, & de plano, & ſine ſtrepitu, & figura iudicii, & quibuſcunque iuris, & facti remediis oportunis. ℂ Et ut lites ſine ſuſpicione, & abſq; dubio fraudis procedant, Prouidemus, quòd in aliqua cauſa Ciuili excedente[h] ſummã librarum uigintiquinque bononenorum, aut quæ ſit rei, facti, uel æſtimationis excedentis ſummam prædictam, coram quocunque, & quibuſcunque agitetur, ferri non poſsit aliqua diffinitiua ſententia, niſi prius producto, &

iudi. qui dicit, ꝙ non ſemper, ſequitur, quilibet poteſt accuſare: ergo eſt delictum publicum, intelligendo ſtricto modo; prout in illo titu. largo autem modo dicetur publicum.

a ¶In Chriſti. Quia nihil boni poteſt ſuperædificare, vbi Chriſtus non eſt fundamẽtum c. cùm Paulus 1. q. pri. & alibi Pau. dicit, omnia quæcunqne facitis, in nomine noſtri Ieſu Chriſti facite c. nõ obſeruetis 26. q. 7. et c. non dicatis 26. q. 5. & vide Spec. in titu. de inſtru. edit. §. poſtquã verſ. ſi. qui docet formare exemplum actorũ iudicialium, videlicet dicẽdo. Hæc ſunt acta quædam habita inter partes infraſcriptas coram iudice, tali anno, tempore talis Papæ, quorũ tenor talis eſt. Poſitis autem iſtis verbis ſubiungat. Ego. T. autoritate tali notarius prædictis omnibus interfui, & vt ſupra legitur autoritate, & mandato dicti iudicis hoc fideliter ſcripſi, & in publicam formam redegi, & rogatus ſigno meo ſignaui'. Et ſic vides, ꝙ de iure communi nõ uideatur exigi inuocatio diuini nominis in exemplo actorũ, ſed hoc fuit introductum à ſtatuto.

b ¶Seu Dei. Inquit enim alibi Iuſtin. omnia enim bene & competenter geruntur, ſi principiũ decẽs, & amabile Deo fiat, vt in authen. quo. opor. epiſc. §. nos igitur. & in auth. vt prępo. nom. Imper. §. ſi qua verò, ibi, & inchoetur mox autore deo. licet glo. exponat. i. in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ nõ eſt neceſſaria, ut Alexã. dicit in rub. de no. ope. nuntiat. col. v. verſi. non obſt. §. ſi qua verò &c. facit l. deo autore cum ſimil. C. de epiſc. & cler.

c ¶Aequipollentia. Vt in nomine ſanctæ, & indiuiduæ trinitatis. ſeu, in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti amen. vel, vt dicit Iuſtinia. Magnũ Deum, & ſaluatorem noſtrum inuocantes, vt authen. de armis in prin.

d ¶Publica. Etiam inſtrumenta.

e ¶Non vitietur. Sublata eſt difficultas doctorum in d. rub. de no. ope. nuntia. communis tamen eſt in veritate, ꝙ non vitietur quia dicitur hanc eſſe leuem ſolemnitatem, ſicut etiam eſt dictum à Bart. in ſimi. in l. ſi. §. ſin autem dubius C. de iure delibe.

f ¶Seu alterum. Fuit neceſſaria hęc declaratio, ne uiderentur omnes iudices cõiunctim dati ad l. duo ex tribus. ff. de re iudi. l. ſi in tres, de arbi. c. vno delegatorum. de off. deleg.

g ¶ Petentium. Scilicet quorũlibet de populo, & ſic, vel erit accuſatio, uel popularis actio; quia agitur de honore dei, & de publico intereſſe ad id, quod in ſimi. dicit Bar. in d. l. 1. col. 2. ff. de publ. iudi. vbi ponendo regulã, dicit, ꝙ in omni iudicio, quod non reſpicit offenſam certę perſonæ, quilibet de populo poteſt accuſare; exemplum, ſi dicat ſtatutum, ꝙ blaſphemans Chriſtũ puniatur tali pœna per l. qđ ſenatus. ff. de iniur.

h ¶Excedente. Abinde infra reputãtur cauſæ breuiores per ſtatutum noſtrum, abſq; eo, ꝙ attendatur qualitas rerũ, uel vilitas perſonarũ, ſeu arbitriũ iudicis, prout dicebant doct. in auth. niſi breuiores. C. de ſent. ex breui. recit. In iure aliquando modica ſumma reputatur vſq; ad librã auri; aliquando vſq; ad x. lib. auri, vt not. glo. in auth. de inſtrum. caut. & fide, ĩ verbo attritiones. Nota igitur in cauſis minoribus non exigi proceſſum, nec libellum, nec ſententiam in ſcriptis; ſed oretenus poſſe tractari coram iudice, in ſimi. in authenti. vt iudi. ſine quoquo ſuffr. §. neceſsitatem, & ibi gloſ. notat alios caſus, quam videbis, & Specu. titu. de ſententia, &

oſtenſo autentico regiſtro[a] proceſſus, & actorum dictæ cauſæ per alterā partium principalium, uel litigantium ſcripto, uel ſubſcripto manu Notarii actorum cauſæ prædictæ: de qua productione, uel oſtēſione apparere debeat apud acta notarii prædicti. Et ſi aliter lata fuerit nulla ſit[b] ipſo iure. Et ubicunq; regiſtrum ab originali in aliquo diſcordaret, tunc originali[c] ſtetur, & non regiſtro, inquantum originale prædictum in parte, in qua diſcordaret, appareat eſſe abſq; interlineatura, remiſſione[d], uel cancellatione: aliàs regiſtro, & non originali in parte prædicta ſtetur: Saluo ſēper ſtatuto de erroribus Notariorum diſponente. Et prædicta locū habere uolumus in cauſis, & quæſtionibus, tam principalibus, quàm appellationum pendentibus, quarum inſtantiæ nondum inchoatæ ſunt, & in futuris. ¶Et idem quantum ad prædictam copiam, & exhibitionem faciēdam intelligatur, & fiat de inſtrumentis[e], teſtamentis, & ultimis uoluntatibus, & actis, ſeu atteſtationibus ab alio Notario faciendis, ſeu ſcripturis; cui[g] rogationes alteri ſint commſſæ in formam publicam redigere, ut ipſe Notarius, cui commiſſæ ſunt, uel committerentur, dictam copiam, uel exhibitionē modo ſimili facere teneatur, & compellatur. ¶Item Dicimus[f], quòd heres cuiuſcunq; Notarii, uel alius quicunq;, penes quem reperirentur alique rogationes[g], ſeu[h] acta talis notarii mortui, uel abſentis, uel aliter impediti, etiam ſi cōmiſſæ non fuerint eidem rogationes prædictæ, ſeu acta, teneatur, & compellatur, ut ſupra, copiam facere rogationum prædictarum, & actorum cum cautela[i], ne dictæ rogationes, uel acta perdi ualeāt. uel corrumpi. ¶Adiiciētes[k], quòd aliqua acta cauſarum ciuilium,

tia, & his, quæ ipſam ſequuntur. §. iuxta propoſitionis verſi. non valet etiam.

a ¶Regiſtro. Seu potius regeſto, ut Budæo placet in annotationib. ad pandectas in l. abeſſe. ff. ex quib. cau. maio. quaſi rerum geſtarum libro. Et dicit Innoc. in c. i. de procur. ꝙ ſcripturæ, in quibus geſta referuntur, appellātur regiſtra apud ſedem apoſtolicam. c. cùm ex literis, verſi. per ſpeximus, de in integr. reſt. Hic autem regiſtrū dicitur illud autēticum, quod ſumitur ex originali ſcriptura actorum, quaſi re. i. denuo reportatum. Alibi regiſtrum ſumitur locus, in quo ſcripturę reponuntur, quod idem eſt, ꝙ archiuus, glo. in rub. de prox. ſacr. ſcri. lib. xii. & in l. iu. C. de agen. in reb. eo. libro. quæ dicit, ꝙ tria ſunt ſcrinia, ſeu cameræ epiſtolarum principum. libellorum conuentionalium, item diſpoſitionum, ſeu inſtrumentorum, & ea dicit eſſe Boniæ.

b ¶Nulla ſit. Adeo vt partes non poſſint conſenſu ſuo huic formæ cōtrauenire l. nemo poteſt. ff. de leg. i. l. ius publicum. ff. de pactis & faciunt, quæ ponit diſputando, Spec. in tit. de ſententia, & his, quæ ipſam ſequūtur. §. iuxta, verſi. quid de partium num. 15. vbi quęrit, nunquid poſſint partes conſentire, ꝙ ſubſtantialia iudici omittātur, vt libellus, litis conteſtatio, & ſimi. Alex. in l. ſi conuenerit col. ii. ff. de re iudi.

c ¶Originali. Barto. in l. Sempronius de leg. ii. dixi ſupra in prin. in glo. abbreuiaturas.

d ¶Remiſſione. Aliqui exponunt. i. omiſſione.

e ¶Inſtrumentis. ſ. De cōtractibus, vel de teſtamētis, vel vltimis voluntatibus, & hoc modo ſupplēdus eſt iſte tex. quia, vt ſupra dixi, hæ omnes diſpoſitiones redigi poſſunt in inſtrumentis.

f ¶Item dicimus. De intellig. huius. §. vide infra ſtatuto prox.

g ¶Rogationes. ſ. Inſtrumentorum cuiuſq; contractus, vel vltimæ uoluntatis.

h ¶Seu. Pro, uel, prout in fi. §. exprimitur.

i ¶Cautela. Forte vult exigendum eſſe cautionem ab hærede per correctorem de conſeruandis actis originalibus, licet malè hic exprimatur, ſed clarius in ſtatuto ſeq.

k ¶Adiicientes. Multum præciſe loquitur hoc ſtatutum, quia de iure cōmuni aliud uidetur eſſe, nā ex his, quæ ponit Philipp. Dec. maximè uerſus fi. in c. quoniam contra col. fi. de probat. dicēdum eſſet oppoſitum, niſi ſint acta, quæ ad ſui eſſentiam requirant ſcripturam, ut libellus, & ſententia, quia in cæteris ſcriptura nó requiritur, niſi ad probationē. Ideo ſuccedit regula. Quę poſſunt ſcriptura probari, etiam teſtibus. l. pactum quod bona fide. C. de pactis. l. in exercēdis. C. de fide inſtr. imò in his, quæ requirunt ſcripturam, ſi ſint deperdita probato caſu, & probato tenore, late habetur per Bal. in l. geſta uerſi. quæro nunquid acta iudicii C. de re iudi. & forte ſtatuentes moti fuerunt illo dicto, quod Alex. monet conſi. 74. uiſo teſtamento col. 4. lib. i. dum dicit, ꝙ ubi ſumus in loco inſigni, ubi poteſt haberi copia notariorum,

tunc

uel criminalium, procurationes[a], seu mandata, sententiæ[b], siue lauda, seu arbitramenta, aut compromissa, non possint per testes probari: & probatio facta per testes nõ ualeat ipso iure, & ubicunq; actorum sententiarum, laudorũ, seu arbitramentorum, testamentorũ non secretorum, & aliorum quorumcunq; instrumentorũ copia petatur super his, quamuis etiam inter alios facta fuerint, sufficiat[c] petenti iurare sua interesse, uel eius, pro quo petit. ¶Præterea, quia in dictis libris actorum causarum Ciuilium, seu mixtarum Ciuitatis Bonon. etiã debito modo intitulatis per Notarios, qui eos scripserint, utplurimum scribuntur relationes citationũ, & cridarum, sequestrorum, mandatorum, tenutarum, & pignorationum, & aliorum per Iudices mandatorum, & commissiones[d] earum: nunquam, uel rarissime per ipsos Notarios describi consueuerunt: & mortuo tali Notario, uel eo absente, aut scribere præpedito, talibus relationibus non apparentibus mandatis, de iure nulla fides adhibetur: & hoc ad multorum præiudicium tendere posset: Ideo Decernimus, quod dictis talibus relationibus in dictis libris sic intitulatis, & scriptis plena fides[e] decætero adhibeatur, ac si commissiones, & mandata in debita, & solẽni forma apparerent: & hoc locum habeat, etiam quando opponeretur de commissione, uel defectu commissionis, citationis, mandati, uel alterius actus in relatione deducti. ¶Ac etiam uolumus, quod quotienscunq; apparerent acta, uel scripturæ alicuius sententiæ scriptæ, & seu rogatæ manu alicuius notarii ciuitatis Bononiæ, in qua scriptura fieret mentio de libello, qui in causa fuerit productus, esto quod iste libellus non appareat in ipsa scriptura registratus: attamen si ipse libellus cum eius productione scripta manu dicti notarii appareat in filza, uel alibi, possit per notarium, cui tales scripturæ commissæ forẽt, ipsa sententia, seu scriptura cum libello[f] tali extendi, & publicari, perinde ac si ipse libellus, seu petitio in ea, de uerbo ad uerbum foret descriptus. ¶Quæ omnia & singula supra disposita firma remaneant, & obseruari debeant, dum tamen nõ aduersentur[g]; seu sint

tunc acta non possunt probari testibus. Item acta facta coram arbitratoribus possunt probari per testes Bar. in l. societatem. §. arbitrorum nu. 27. pro socio.

a ¶Procurationes. Hæ non sunt de actis, licet in actis factę sint, quia non omne, quod in actis scribitur, propriè est de actis, sunt. n. propriè de actis, quæ pertinent ad expeditionem causæ, nec aliter fieri possunt, nisi coram iudice, ut ad sentẽtiam perueniatur, ut habetur per Dec. in c. quoniam contra nu. 19. uersi. retenta tamen communi opi. de probat. largo tamen modo hæc omnia sunt de actis, & uidetur approbata hæc opi. ultramontanorum, de qua in l. non solum. §. q alieno. ff. de procu. cõtra quã Bar. tenuit, & gl. ac Abb. in c. i. de procu.

b ¶Sententiæ. An sententia sit de actis, uide per Abb. in d. c. quoniam cõtra, & ibi Dec. xi. not. cõmunis opi. est, ꝙ sic.

c ¶Sufficiat. Quantũ est ad acta, de iure planum est, ꝙ edenda sunt cuilibet, cuius interest, etiam si non sint partes, ut habetur per Bart. & Alex. in l. i. §. editiones. ff. de eden. per Dec. in c. i. nu. 53. de probat. uersi. circa secundam q. ubi poni plures limitationes, ad quas te remitto. Quantum est respectu instrumentorum, de iure communi uidetur, ꝙ nõ sit dãda copia, nisi sint confecta mandato partis petentis, uel eius, a quo pars habet causam, & contineatur utilitas eius in eis, Ang. post glo. in l. prætor. ff. de edẽdo Dec. in c. i. nu. 47. uersi. secundo principaliter extra de probat.

d ¶Commissiones. Quæ de iure sunt necessariæ. l. fi. C. de exhib. reis cum ibi not. dixi supra in statuto, de modo citationum.

e ¶Plena fides. In istis casibus.

f ¶Cum libello. Nam iudex debet facere mentionem de libello saltem summatim, ita Spec. in tit. de sententia, §. qualiter, versi. cæterum, & in tit. de relationib. §. i. versi. auditis.

g ¶Non aduersentur. Fuit necessaria hæc pars, quandoquidem statutum posterius cẽsetur corrigere anterius sibi contradicens, & si eodem tempore confirmata sint, ut per Cyn. & alios in l. ii. C. de

testa

ftare. & Ange. in l. inciuile ff. de legi. Alex. confi. cxli. nu. iiii. lib. ii. dixi aliàs in gl. vltima rubricæ ftatutorum.

§. fed etiam. ff. de edendo. per l. fi quis ex argentariis in princ. ff. eod vbi cafus videtur. Et exponas, vel commorantis: vel pro, ideft, vt alibi etiam fit. C. de fund. patrim. l. fi qui a priorib. dominis lib. xi. & c. vnico. §. verum de ftatu regula. in vi. quod patet, quia ftatim fubiungit mortui, vel commorantis; & fic duos cafus tãtum facit in effectu. Morari autem eft, vel habitare, vel domicilium contrahere, vel longo tempore arbitrio Iudicis ftare. fac. in arg. Inftit. de vfu, et habitat. §. primo. et l. ntius. ff. de fer. export. l. hæres abfens. §. proinde, ver fic. at fi quo cõfiftit nõ in re domicilis &c. ff. de iudi. iuncta etiam l. Mæuia. §. vxori. ff. de annuis legatis, vbi propriè loquitur in eo, qui morari debebat cum vxore, feu ab ea non recedere, & dicit Iurifconf. Refpondi, non poffe abfolute refponderi, cũ multa oriri pofsint quæ pro bono funt æftimãda; ideòque huiufmo di varietatem viri boni arbitrio dirimendã effe. Et

cõtraria ftatuto modo infra pofito, fub Rubrica de Regiftro inftrumentorum, quibus cafibus, & quolibet eorum, quo fic in contrarium uideretur, & effet difpofitum, dictum ftatutũ Regiftri per omnia habeat locũ, & debeat obferuari.

DE ROGATIONIBUS[a] NOTAriorum mortuorum, & abfentium inftruendis,[b] & reficiendis[c].

NE decætero accidat fcripturas[d], & rogationes, & protocolla Notariorũ mortuorũ[e], uel abfentium, & aliorum[f], quos mori, uel abfentes[g] effe, uel extra Ciuitatem, & diftrictum Bononiæ morari contigerit, lacerari[h], occulcari, uel

a Rogationibus. Hoc verbum videtur comprehendere etiam acta, in quibus etiam rogitus incidit, ut probatur in ftatuto præcedenti in §. & eodem modo. in gl. rogatus. et de his actis fit mẽtio infra in nigro i. §. nulli quidem, in §. adiicientes, & in §. ordinamus, licet plerunq; in nigro accipiãtur rogatiões pro rogationibus inftrumentorum ad differentiã actorũ, ut in d. §. nulli quidem; & de his principaliter loquitur ftatutum; quia fcripturæ actorum originales debent fi nito officio, uel caufa reponi in camera, feu archiuo publico, fecũdum formam ftatuti de off. poteftatis §. teneatur. & de in re etiam cõmuni probari põt, ut latius ibi fcripfi.

b ¶ Inftruendis. Ideft ordinandis, Bologn. confi. xxx. col. pen. facit mentionem de hoc ftatuto, vide fi vacat, quia non multum refert.

c ¶ Reficiendis. Ideft extendendis. Nam propriè reficere eft in eadem forma rurfus facere. l. iii. §. re ficere. ff. de iti. actuq; priua. l. i. §. fi quis ædificium. de no. op. nuntia. De materia autem uerç refectionis tractat Spec. tit. de fid. inftru. § poftquã.

d ¶ Scripturas. Hæc, & fequentia nomina pro eod. poni videntur, & fic alibi appellantur imbreuiaturæ, appellantur Schedæ, uel Notæ. Cy. in l. contractus, in §. fi. & Sal. ibi, in q. vi. C. de fid. inftr. vel dic. quafcunq; fcripturas ẽt in formã autẽticã redactas, puta exẽplaria fumpta de protocolis apud fe pro fua cautela, retenta, vt inquit Spec. in tit. de inftru. edit. §. poftquam verf. fi igitur. dicens multum effe vnles notariis, φ hoc faciant fi accideret inftrumentum partibus datum deperditum reficiendum effe.

e ¶ Mortuorum. Scilicet tempore huius ftatuti, vt differat a feq. verbis.

f ¶ Aliorum. f. Notariorum.

g ¶ Abfentes. Hæc litera non fat benè fonat; vnde dic, vel abfentes effe, vel commorari extra ciuitatem, et diftrictum. vbi enim abfens effet à Ciuitate duntaxat, in comitatu autem maneret, non habet locum ftatutum: quia nihil prohibet, quin pofsit notarius etiã deferre fuas rogationes in villam, vel fuos fecceffus, vt dicit Ang. in l. Prætor

attende tu, quia etiam ampliari debet ftatutum ad alium cafum. f. vbi effet notarius in ciuitate Bon. tamen magno, & longo impedimento tenere tur, quominus vacare poffet cuftodiæ, et exempla tioni rogationum, vt fic pro mortuo haberetur iuxta no. in l. gallus. §. Et quid fi tantum. ff. de lib. & pofthu. & hoc ferè modò extenditur. c. cum P. tabello extra de fide inftrum. ut per Abba. ibi. co. prima verficu. item fi longo impedimento. Nunquid autem prohibitus conficere inftrumenta poffit proprias rogationes & imbreuiaturas non leuatas extendere? & dic φ fic fecundum gl. in cap. accufatus §. ad confcribendas in verfic. ad præmiffa de hære. in vi. & Speculat. in titulo de ftatu monach. §. i. verfic. xxvij. & Barto. in l. i. §. fi pœnes. ff. de tabulis exhib. & Bald. in l. ij. in fi. ca. de fent. & interlocut. om. iud. & in l. neque C. de oper. lib. & Ang. in l. prætor §. is etiam ff. de eden. Caldari. in titul. de magiftr. conf. ij. & Saly. in l. fi quis de curio in prima col. C. de falfis, & quę dixi in propriis fcripturis forte fecundum Fel. in c. cũ P. tabellio effet idẽ dicendũ in leuante alienas.

h ¶ Lacerari. Quod quidem faciendum non eft, ẽt fi inftrumentũ teftamenti, vel contractus nullius foret momẽti; ad Bar. in l. ii. §. fi plura. ff. quẽad. tefta. aper. ẽt accedente partium confenfu, fac text. in authen. de tabellio. §. illud quoque. Alexand. in conf. lxxiiii. uifo teftamento nu. ii. lib. i.

R Dic

Dic etiam, ꝙ non perit debitum, licet laceratum sit instrumentum, dummodo probetur per testes si modò non simua in casibus, in quibus scriptura esset de substãtia l. i. vbi Bald. in ii. q. C. de fide instru. secundum quem standum est iuramento aduersarii de contentis in instrumento lacerato per l. si de possessione, & ibi hoc etiam dicit Bald. C. de probat. & uide eundem l. qui accusare circa medium. C. de eden. & Spec. in tit. de teste. §. vti. liter in fi. vbi dicit, ꝙ statur iuraměto partis, quæ perdidit donationem do lo aduersarii, & exemplificat Bald. in eo., qui deleuit instrumentum, vide latius Fely. in c. accepimus col. penul. de fide instrum.

a ¶Deficere. Exemplifica vt infra. §. nulli quidem. & per l. i. §. si rosæ. ff. de bono. poss. sec. tab. fac. l. qui tabulas. ff. ad l. aquil.

b ¶Quicunque. Etiam si sit hæres, qui non eximitur a præsentatione rogationum, quanquam possit postea retinere dummodo sit notarius, ut infra. §. saluo ꝙ si hæres. Cogita tamen de huiusmodi interpretatione, quia infra in §. rogationes, solum includit hęredem non notarium.

c ¶Commissæ. Nam de iure nullus notarius potest extendere imbreuiaturas alterius, nisi pręcedęte commissione, vt legitur, & not. in d. c. cum P. tabellio. de fide instru. nec notarius viuens potest facere, ꝙ de suis protocolis sumatur instrumentum per alium, nisi sit impeditus longo impedimento infirmitatis, vel absentiæ, ut in authen. de tabellio. §. i. & Bar. in l. quædã. §. nihil interest, & ibi papiens. ff. de edendo, & Bar. in l. i. ff. de off. consul. cum simil. et dummodo notarius se subscribat, & in subscriptione mentionem faciat de impedimento, & istam subscriptionem non posset alii committere. l. fi. §. fin autem dubius. C. de iure delib. secundum Ange. Pau. de Castr. & Alex. in d. §. nihil interest post Bar. in l. diuus. §. item senatus. ff. de falsis.

d ¶Sub pœna. Applicanda forte pro parte camerę Bon. & pro alia parte Societati, prout habetur in fra extense in. §. rogationes aũt, cũ videatur ead. pœna, & idem casus ut ibi dicam.

deficere[a] in præiudicium aliquorũ Statuimus, et Prouidemus, quod quicunque[b] habẽs penes se rogationes, uel de rogationibus, scripturis, uel protocolis alicuius Notarii mortui, uel commoratis extra Ciuitatem, uel districtũ Bononiæ, quæ tali habẽti cõmissæ[c] nõ sunt reficiende, & autenticande, alias præsentare teneatur Correctori, & cõsulibus, uel maiori parti eorum, infra decem dies post Cridam, & proclamationem, uel requisitionẽ de hoc faciendam, sub pœna[d] centum librarum bononenorũ. ¶Qui dominus Corrector[e] & consules, ut supra ipsas rogationes, & protocolla de consensu[f] eius, qui illa præsentauerit, ac hæredis Notarii, ubi de hærede tractaretur, cuius rogationes præsentatæ essent. si ipsius hæres haberi poterit in Ciuitate, uel districtu prædictis, uel saltem ad hoc requisitus,[g] si alteri commissa non sint, prius facta, & præstita cautione, de qua infra subiicitur, committere[h] teneatur, & possit alicui sufficienti, & legali notario de Societate notariorum Ciuitatis Bononiæ extendenda, autenticãda, reficienda, conseruanda, & publicanda[i]

e ¶Corrector. Hic habes determinatum a statuto, qui debeant esse iudices huius commissionis, & sic sopitur differentia inter doct. maximè Hostien. qui volebat iudicẽ esse de ordinariis iudicibus, & habere administrationem, & Spec. qui non curabat, etiam si fuisset delegatus, vt late per Abb. in d. c. cum P. tabellio col. ii. de fide instru.

f ¶Consensu. Non deuiat prouisio hæc a mente iuris communis, vt tangitur in apostilla quadam ad Abb. loco pręall. col. ii. et in prõptu est ratio, quia interest istorũ, cui committãtur, cum emolumẽtum protocolorum debeat pertinere ad hęredem, vbi de hærede tractaretur, uel legatarium, vel donatarium, Bart. in l. quædam. §. nihil interest in fi. ff. de edendo. l. herennius. ff. de vsuris.

g ¶Requisitus. Nota caute, quia nihil dicitur de requisitione partiũ, & ideo, quia magis communis opi. est, ꝙ non requiratur citatio, quia satis est, ꝙ remaneant saluæ suæ exceptiones, ita Paul. Cast. consi. 195. visis hiis lib. 2. & multi alii quos agglomerat Neuiz. cõsi. 25. nu. 13. adde Bal. in auth. Si quis i aliquo C. de edendo col. iii. ver. sed hic quęro, qui dicit, ꝙ citatio nõ pertinet ad notarium, qui nõ habet contentiosam iurisdictionem. & ꝙ vidit Io. An. in addit. ad c. cũ P. Tab. de fide instr. ita dicere.

h ¶Committere. Hic pone verbum Pau. Castr. in l. contractus col. 2. C. de fide instru. qui dixit, ꝙ si sit aliqua imbreuiatura non inserta in libro, non sufficeret generalis commissio, sed requireretur specialis, quia possent esse aliqua, quæ redderent eam suspectam. Si tamen est reperta inter protocola, & scripturas notarii, potest committi eius publicatio. Vide Paul. Castr. consi. cxi. visis. in prima parte, & consi. 307. lib. primo incip. ad primum.

i ¶Publicãda. Quot aũt requirãtur ad hoc, vt scriptura fiat publica, de qua fuit rogatus alius notarius Io. And.

Io. And. in præall. c. cum P. tabellio. quinq; requi fuit; sed Abb. ibi dicit, ꝙ octo sunt necessaria. Latissimè Afflict. in cōst. regn. incip. Baiulos omnes nu. 58. lib. 3. vbi numerat. xij. requisita. Subdit Io. de Imola, ꝙ communiter in practica non seruantur omnia prædicta; sed tantum, ꝙ hęres vadat ad Iudicem, & faciat sibi dare licentiam redigēdi instrumentum in publicā formam ex dictis rogationibus; & Iudex sibi concedit: constito, ꝙ sibi sint legatę, vel per hęredes cō cessæ. qua licentia habita postea ad petitionem illorum, quorum interest, redigit instrumētum in publicam formam.

a ¶Secūdum morem. Præsupponunt statuētes morem, & consuetudinem notarii defuncti fuisse notam, ciiiq; vel saltē huic tali extēdēti, nimirum, si poterit extendere absq; Iudicis alicuius interuentu: & in hoc videntur cōcordare meo iudicio magis communiter scrib. tā in d. c. cum P. tabellio de fide instru. quàm in. l. gallus. §. idem credendum, ff. de liber. & posthu. & in. l. argētarius i princ. ff. de eden. dum dicunt, ꝙ notarius poterit facere extensiones solitas, & in similibus vsitatas ex ipso protocolo defuncti: quia de ipsis tacitè videtur fuisse rogatus abbreuians. & sentit Bar. in. l. ij. ad fi. prin. ff. sol. matr. vndè si notarius defunctus vno modo solebat interpretari abbreuiaturas suas, & alio modo interpretatur consuetudo, præponitur interpretatio notarij secundum Bal. in. l. fi. in vlt. col. C. de eden. & Ant. de butr. in rep. c. fi. de consuet. Et si notarius ipse non habeat firmum stylum, attenditur stylus consuetus per ipsum in materia, de qua agitur, ex aliis instrumētis leuatis ab eo secundū Bal. inst. de emp. & vend. §. j. ad fi. per. l. reos. §. cùm in tabulis ff. de duob. reis. Et si variabit in eadem materia, attenditur vltimus stylus suus, secundum Bal. & Ang. in. d. §. item credēdum, per. l. si mater & ibi vide Bal. C. ne de statu defuncto. Et si d. vltimō stylo nō apparet, recurritur ad stylum communem secūdum Bart. in. d. l. ij. in fi. prin. ff. sol. matr. Hęc est theorica formalis posita per Fely. in. d. c. cùm P. tabellio nu. 9. ex qua multum redduntur glossata ista verba statuti nostri, vnde sumi debet cōclusio contraria, vbi non appareret ex istis conlecturis claris, quomodo notarius extendere deberet;

secundum morem,[a] & consuetudinem ipsius notarii principalis, Saluo quòd si hæres[b] notarii mortui reperiatur notarius, & de Collegio notariorum Ciuitatis Bononiæ, illa retinere possit autenticanda, reficienda, extendenda, conseruanda, & publicanda sine aliqua commissione,[c] & autoritate præsentis statuti: dum tamen dictus hæres artem notariæ exerceat publicè: nisi ipse hæres notarii suspectus esset circa earum custodiam, uel minus expertus in arte prædicta: de qua suspitione[d] stetur declarationi dictorum Correctoris & consulum, & maioris partis eorum. ¶Rogationes[e] autem, protocola, & scripturæ aliorum Notariorum quos absentare, deficere,[f] uel mori contigerit extra Ciuitatem, uel districtum prædictos: quilibet, penes quem remanebunt, uel reperiantur, siue hæres non Notarius, uel

nam tunc recurrendum esset ad Iudicem, seu correctorem, & consules. Adde prædictus Alex. in cōs. clxiij. visis narratis col. vlt. lib. vij. et Rui. cōs. cxliij. nu. vj. lib. iiij. & multa, & propè infinita per Neuiza. cons. xxviij. & quæ habeo in libro manu scripto signato litera B. cōclu. cxxiiij. Consulo tamen conficientibus imbreuiaturas; vt dato otio, & quā primùm poterint, extendant suas imbreuiaturas: prout faciunt cauti, & diligentes notarij habentes librum ad hoc destinatū, vt asserit etiam Imola in. d. c. cum. P. tabellio col. ij quia cessant tūc multę disputationes, cùm standū sit dicto suo, dummodo non scribat aliquid non verisimile, vel contra iuris dispositionem, probat Soci. cons. 94. præstantissimi, & iustissimi nu. iiij. vbi subdit ex mente Spe. ꝙ ipse notarius, sicut potest quādo videt se errasse, facere aliud protocolum, potius q̃ apostillare primum, ita potest conficiendo autēticum, addere verba, & minuere prout nouit mentem partium, quia sic nō dicetur ꝓtocolum correxisse, vt latius apud ipsum. Quod dictum est apud me notandum, vide, quæ ad longum ponit Bal. in cons. 9. col. antepen. lib. 4.

b ¶Hæres. Subaudi, vel legatarius notarius, vt infra in. §. rogationes pro ista æquiparatione est dictū Bar. in. l. si quis ex argen. §. cogētur in fi. ff. de edē.

c ¶Commissione. Quia vt dicit Bar. in. d. l. si quis, eo. §. videtur sibi à lege commissum, vt inde sumat & conficiat publica instrumēta; & si sunt plures, omnes debent se subscribere; cuius opinionem statuentes approbant, licet communis opi. sit cōtra Bar. ꝙ etiam requiratur commissio Iudicis notario successori, quia complere instrumenta est officium; officium autem non transit in successorem. l. cuius bonis. ff. de cur. furio.

d ¶Suspicione. Miror, cur nō repetierint, vel inexperientia, cùm sit prorsus ead. ratio remittendi ad iudicium correctoris, vt in simi. j. §. corrector ibi, pro vt sibi videbitur &c.

e ¶Rogationes. Hic. §. nihil noui apportat.

f ¶Deficere. Vt quia nō sint amplius sufficiētes ad exercitium notariæ, vel priuati sint officio, vel aliqua alia de causa vita tamen eis remanente, aliâs etiam pro morte capitur, vt in auth. de hęr & fal. §. hinc nobis.

extraneus fuerit, & tutor, curator, uel administrator talis hæredis infra decem dies, postquam defecerit, seu se absentauerit[a], &[b] postquam eas habuerit[c], ipsas rogationes præsentare, & producere teneatur dictis domino Correctori, & consulibus, ut supra, sub pœna librarum centum bononenorum applicandarum pro dimidia Communi Bononiæ, & pro alia dimidia dictæ Sotietati, Et quas rogationes, & protocola hæres, & legatarius[d], seu alius, qui eas haberet penes se, teneatur, & debeat ad mandatum domini Correctoris, & consulum, & maioris partis eorum tradere, & consignare integraliter illi, cui præfati dominus corrector, & cōsules commissionem de illis duxerint faciendam. ¶ Qui Corrector, & consules, ut supra, infrascriptā cautionē præstita, ut supra reficienda illa committere teneantur autenticanda, & conseruanda modo, & ordine supradictis. ¶ Quilibet uerò Notarius habēs cōmissionem[e], & licentiā reficiendi aliquas scripturas, uel rogationes alicuius notarii infra decem dies, postquam fuerit proclamatū[f], & quicūq; alius notarius, qui decætero similem cōmissionem habebit, infra decē dies, postquā sibi cōmissæ erūt, teneatur sub pœna cētū librarū bonon. cuicūq;[g] ex prædictis omittenti accedere corā Correctore, & cōsulibus Societatis notariorum ciuitatis Bononiæ, uel aliquibus ex eis, et illis stipulantibus nomine societatis prædictæ, & cuiuscūq;, cuius interesset, promissionem, & cautionē facere etiā per idoneum[h] fideiussorem, de rogationibus, & scripturis sibi cōmissis custodiēdis, & seruandis, & de ipsis autēticādis, & reficiendis secundum cōsuetudinē notarii principalis. ¶ Corrector autem, & consules societatis prædictæ,

a ¶ Absentauerit. Subaudi, & defecerit.

b ¶ Et. Pro vel, vt. l. si titio fundus. ff. de vsufru. lega.

c ¶ Habuerit. Subaudi, præcedente crida, & proclamatione, uel requisitione, de qua supra in princ.

d ¶ Legatarius. Constat enim etiam de iure communi protocola legari posse, imò & donari inter viuos, quod notabilius est, ut Bar. dicit in. l. quædam. §. nihil interest. ff. de eden. Et hoc loco intelligendum puto de legatario non notario, prout & præcedens verbum hæres intelligitur de hærede non notario, aliàs contradiceret his, quæ dicta sunt in principio textus.

e ¶ Commissionem. Ponderarem hoc verbum, vt significaret commissionem hominis, non legis, & consequenter dicerem hæredē notarium, vel etiam legatarium protocolorum non comprehendi sub hoc. §. videlicet vt teneatur dare satisdationem prędictā, quia video, ꝙ statuentes dixerunt supra in versi. saluo ꝙ si hæres, ꝙ hęres notarius sine aliqua commissione, & autoritate præsentis statuti possit retinere scripturas defuncti, & non caret ratione, quia huiusmodi personæ, cum sentiāt fructum ex dictis protocolis, verisimile est, ꝙ erunt diligentes in custodia, & in exemplatione, non sic præsumendum est in aliis notariis, quibus committerentur scripturæ per correctorem, & consules, licet etiam quoad eos, nisi extaret expressa ꝓuisio huius stat. argui posset, non teneri ad satisdationem aliquam ad similitudinem tutorum, qui dantur ex inquisitione Instit. de satisd. tuto. & curato. §. i. Nam tenentur inquirere prius isti officiales de legalitate, & sufficientia notarii, cum intendunt committere scripturas, vt infra. §. proximo. Apparet igitur nos hic versari in exorbitantibus a iure communi, & sic strictè procedendum esse, & non comprehendi hęredem, uel legatarium notarios. Et hic. videas Specu. titu. de instrum. edit. §. ostenso versic. illud quoque. prætereundum, ubi solummodo de iuramento notarii mentionem facit in forma commissionis.

f ¶ Proclamatum. Subaudi, & postquam sibi commissæ erunt, ut infra subiungitur, & sic euitatur perplexitas.

g ¶ Cuicunque. Scilicet ir roganda.

h ¶ Etiam per idoneum. Qui vellet subtilizare, posset hic interpretari, ꝙ teneatur ad cauendū & sic per stipulationem omnia bona supponere hypotecæ, & ulterius dare fideiussorē, quia aliud est cauere, aliud fideiussorem præstare, ut legitur, & not. i. l. sancimus. C. de verb. sig. & per hoc clarius seruiūt uerba infra versi. & nihilominus ibi ad prædictam cautionē; & fideiussionē fiendā, & prestandā. Ego tamen agnosco realē mentē statuentiū, quibus satis fuisse videtur cauere idoneè cū fideiussore tm̄, licèt in hodiernis instrumentis, hæc differētia vana reddatur, qa semper qui se obligat ꝓ se, obligat etiam bona sua, Ac etiam prestat fideiussorem, & hæc ut magis cautū fiat creditoribus, imò & iuramentū prestabit.

¶ Extensio.

ut supra, qui pro tempore fuerint, teneantur à quocunq;, & quibuscunq; notariis commissionem habétibus de talibus, aut ab aliis, quos in futurum contigerit similem commissionem habere, iustam recipere cautionem, & fideiussioné prædictam. Quam commissionem dictarum scripturarum dominus Corrector, & consules, uel maior pars eorum, cũ Correctore facere teneantur, & debeant alicui notario legali, & sufficienti, de quo, & prout sibi uidebitur, cũ cósensu tamen hæredis, uel legatarii dictarũ rogationum notarii defuncti. Et de quibus commissionibus, & præsentationibus sic faciendis notarii, qui pro tempore erunt societatis notariorum, rogati esse debeant, & tales commissiones scribere debeant extensas[a] cum satisdationibus præstitis in libro actorũ Correctoris dictæ societatis. Et nihilomiuus quicunque notarius omittens cogi possit[b] omni tempore ad prædictam cautionem, & fideiussionem faciendam, & præstandam coram eis summarie, & de facto omnibus remediis opportunis. Et ipsas cautiones, & fideiussiones in uno libro, seu uolumine custodiendo, & remanendo penes dictam societatem scribi facere teneantur[c] per notarium ipsius societatis, aut Correctorem[d], uel correctores, qui pro tempore erunt.

¶ Nulli quidem alicuius conditionis, uel sexus liceat cum licentia, uel sine, rogationes, scripturas, acta, uel protocola alicuius notarii mortui, uel uiuentis, nisi duntaxat instrumenta autentica portare, uel deferri facere extra Comitatum[e], uel Districtum[f] Bonon. aut in ipsa Ciuitate, uel Districtu eius, seu extra lacerare, occultare, laniare, abradere, cancellare[g], uel deturpare, uel alicui usui deputare, uel deputatas retinere aliquo modo prætextu, uel causa, sub pœna unicuiq; contrafacienti trecentarum librarum Bonon. & nihilominus teneatur ad interesse cuiuscunque læsi dicta de causa; cuius pœnæ medietas applicetur Cameræ Ciuitatis Bononiæ, & reliqua medietas denuntiatori. Quæ pœna per Dominum Potestatem Bononiæ summarie, & de facto exigi debeat a quocunque etiam semiplena fide habita de prædictis. ¶ Item Prouidemus in quolibet casu, quo dubitaretur[h] aliquam scripturam esse, uel fuisse rogationem, uel de rogationibus, seu protocolis alicuius Notarii mortui, uel qui de cætero moreretur, quod tunc tales scripturæ præsentari debeant coram Vicario Magnifici Domini Potestatis, qui pro tempore fuerit, per illum, penes quem fuerint, uel alium quemcunque, & quod ipse Vicarius ex officio suo facta comparatione dictæ scripturæ cum aliis scripturis dicti Notarii, si quæ haberi poterint, uel alia fide habita, quæ

a ¶ Extensas. Formam autem commissionis extédit Spec. in tit. de instru. edit. §. ostenso. uersi. illud quoque prætereundum non est, quæ tamé in quibusdam supplenda est, attento quod ibi contentatur solo iuramento eius, cui committuntur rogationes.

b ¶ Possit. s. Per correctorem, & consules.

c ¶ Teneantur. s. Corrector, & consules.

d ¶ Correctoré. Qui possit scribere in defectum notarii societatis.

e ¶ Comitatum. Bene ergo licet in comitatu arg. l. si quis ex argentariis in princ. ff. de eden.

f ¶ Districtum. Hoc est propter pericula uiarũ ad not. in c. cum dilecta de confir. vtili, uel inut.

g ¶ Cancellare. Nisi statutum addidisset hoc verbum, puto, quod de iure possit cancellari protocolum; si inde extractũ sit autéticũ, seu parti restitutum; quia etiá per instrumentũ cancellatum nó desinit probari, quin debitum præcesserit. ff. de furtis. l. qui tabulas, et. l. fullo. §. si. habetur per Bal. post Nico. Matthar. in rub. C. de fide instr. col. viii. versi. iuxta hoc quæro, et per Lanfran. in c. quoniam contra in verbo testiũ nu. 13. de prob. nisi dixeris hic loqui de protocolis, de quibus adhuc non fuerat extractũ autéticũ aliquod, quod magis placet.

h ¶ Dubitaretur, Vt quia non haberet subscriptioné, et signũ notarii, alias si hæc adessent; non video ego, vñ oriri possit dubitatio, quá materiá et continuat in. §. seq. Et ideo hic notádũ puto; quod ex protocolo non habéte subscriptionem, vel signum possit sumi

autenticũ; aliàs ad quid præsentatio coram uicario, & examinatio illius stante illa uulgata reg. ꝙ fiendum non est, quod factum non releuat. l. aliquando. ff. de velleya. l. ad probationem. C. de probatio. quod tanto clarius procedit, ubi illæ notæ, quæ subscrip. uel sig. non habent, repe riuntur inter protocolla plura habentia signa, & subscriptiones, ut infra. §. ordinamus. Et huius opi. fuerunt plures doct. ut per Cy. & Saly. in. l. contractus. C. de fide instrum. & attestatur Neuiza. consi. xxiiii. cōmunem esse: sed Ange. cōsil. ccxx. incip. ad hoc ut scriptura. uult, ꝙ si protocolum non habet signum, uel subscriptionem, uel indictionem; non possit sumi autenticum. Vide consil. Paris. xxvii. notula asserti testamenti lib. ij. et Aym. consi. ccxvj. col. ij. vol. ii. Dicit autem Neuiza. ꝙ saltem protocolum semiplene probaret, esto ꝙ non adsit subscriptio, uel signum, ut dicit fateri Hostien. in c. i. de fide instru. et Purpur. in. l. admonēdi, nu. cxxxvii. de iureiur. et Gemi. cōs. lvii. in causa. Et ideo iudex poterit supplere ex aliis probationibus ad ueritatem perfectam, ut latius per ipsum. Et isto respectu fortè sustineri posset pręsens prouisio.

a ¶ Et idem. Referebam ego ad proxima dicta, ut sic extenderetur decisio loquens in notario mortuo ad absentem per annum; sed turbant me nunc illa uerba, in omnibus supradictis, &c. ex quibus aliqui sumunt, ꝙ intendit statutum generaliter declarare, quāti temporis debeat esse

quæ ipsi Vicario sufficere uidebitur, quòd ipsa scriptura fuerit, & sit de protocolis, & rogationibus dicti talis notarii: ipse dominus Vicarius citatis his, quorum ex ipsius scripturæ inspectione posset interesse, uel eis præsentibus pronuntiet, & declaret, etiam si sibi uidebitur nullo instante, uel petente, talem scripturā esse, & fuisse de protocolis, & rogationibus notarii, de quo ageretur: & huic pronuntiationi stari debeat, nisi contrarium probaretur. ❡ Et idem [a] intelligatur, seruetur, & fiat de rogationibus, & scripturis cuiuscunq; notarii Bononię absentis, & qui absens steterit a Ciuitate, & Districtu Bononiæ, saltem per unum annum in omnibus supradictis, quantum ipsis adaptari possit. ❡ Et quia in Camera actorum aliqui libri, & quaterni reperiuntur sine titulis, & nominibus eorum, qui ipsos scripserunt, ideo prouidemus, quòd notarii, & officiales, qui nunc sunt, uel pro tempore erunt officio dictæ Cameræ, teneantur præcise ipsos libros, & quaternos carentes titulis, & subscriptionibus prædictis, ac etiam compellantur ad petitionem cuiuscunq; producere coram Vicario domini potestatis Bononiæ, qui pro tēpore erit: Et iis sic productis teneatur ipse Vicarius summariè inquisitionem facere, & informationem recipere per fide dignas probationes, per quem, & quos scripti fuerunt, & quo tempore, & in quo officio, & per suam pronuntiationem debeat prædicta declarare, & huic tali pronuntiationi stetur, nisi contrarium probaretur. ❡ Et tali libro, & sumpto per Notarium Cameræ plena fides adhibeatur, ac si in eo titulus, & subscriptio notarii, qui talem librum, seu quaternum scripserit, apposita seu appositus fuisset: quæ pronuntiatio, & scriptura ipsius pronūtiationis scribi debeat in libro, seu quaterno prædicto: & ibi ponatur titulus de Mandato Vicarii, manu talis Notarii rogati de pronuntiatione prædicta, cum nomine Notarii rogati de tali libro prouisore, uel Registro, & cum temporibus & aliis, quæ conueniunt, & uidebuntur adaptari. ❡ Hoc autē statutum Corrector, & Consules Societatis notariorum conscribi facere teneantur in uolumine statutorū dictæ societatis, & singulis sex mensibus in consilio, uel corpore dictæ societatis perlegere, seu legi facere. Et nihilominus procurare, quòd dominus Potestas Bononiæ in Palatio dictæ Ciuitatis tempore iuridico, & per Ciuitatem Bononiæ cōtēta in hoc statuto faciat proclamari, saltē semel suo tēpore, ut horū notitia plenissima habeatur. ❡ Adiicientes, quòd nullus Cartolarius, Speciarius, Lardarolus, Merzarius, uel aliquis alius cuiuscunque conditionis existat, audeat, uel præsumat emere, uel alio titulo acquirere, uel radere, uel radi facere,

re, uel abolere, uel aboleri facere, uel lacerare, uel lacerari facere aliquas rogationes, uel protocola aliqua; uel acta, uel ſcripturas publicas, ſub pœna tali contrafacienti quinquaginta librarum bononenorum. Et quilibet poſſit accuſare, & denuntiare, & habeat medietatem condemnationis. Et per dominum poteſtatem Bononiæ de prædictis poſſit inquiri. ¶Ordinamus inſuper, quod quotienſcunq; decætero contingat inter rogationes, ſeu protocola alicuius Notarii defuncti, uel abſentis, ut ſupra, reperiri, & eſſe aliquam notā, ſeu ſcripturā, ſeu aliquas notas, ſeu ſcripturas alicuius inſtrumenti, uel aliquorum inſtrumentorum, ſententiæ, teſtamenti, ultimæ uoluntatis, ſeu alicuius alterius actus, ſeu contractus eius manu[a] ſcriptam, ſeu ſcriptas, & habētē, ſeu habentes annum[b], menſem[c], diē, locū[d],

abſentia, de qua ſæpe meminit ſtatutum. Neſcio ego deliberare, & magis tenerem hanc partem, tanquam prudentiorem, ne ſit neceſſe recurrere ad arbitrium iudicantis, quia, vt inquit philoſoſophus, Oportet rectè poſitas. ll. omnia determinare, & pauca reliquere iudicantis arbitrio. Bāl. in auth. niſi breuiores: C. de ſent. ex breui. recit.

a ¶Eius manu. Prout eſt neceſſarium de iure cōmuni etiam in protocolis. §. nos autem, & ibi glo. declarat in authen. de tabellio.

¶Annum. Scilicet domini noſtri Ieſu Chriſti, puta, 1561. qui in præſentiarum currit, vt habetur in glo. in auth. vt præponatur no. Imp. §. ſi quando, vbi dicit glo. ꝙ inoleuit hæc ſolēnitas ex quadam conſuetudine Italiæ, vnde ſi non apponatur non ualet. Quo uerò ad annos Imperii, uel papæ eſt potius de iure ſcripto per tex. in d. auth. ſed ſtatutum hoc non exigit in protocolis. Item dum gl. ſubiicit de annis incarnationis, loquitur ſecundum morem aliquorum locorum, in quibus incipit annus ab incarnatione, ut in c. in nomine domini 23. diſt in. Bononiæ aūt cōputamus annos a natiuitate domini in inſtrumentis publicis, ſecus in priuatis, quia incipit die prima Ianuarii, Et hic annus appellatur artificialis ad differentiā naturalis, qui a quocunque die incipit, dum, conſtet ex diebus 365. & horis ſex, qui ēt a Bar. in l. libellorum ff. de accu. vocatur annus legalis; tradit Caſſan. tit. des iuſtices &c. rub. i. §. 8. num. 4. Bart. in l. ſi quis §. ſi initium col. iiij. de eden.

b ¶Menſem. Hoc etiam habetur in glo. in l. generali, de tab. lib. x. fac. l. i. §. editiones. ff. de eden. & l. ii. §. diem. ff. quemad. teſt. aper. & l. optimam. in uer. die. C. de contrahen. vel committ. ſtip. & intellige de die, de quo notarius rogatur, non de eo, quo conficit inſtrumentum, ſecundum Spec. iſto tit. §. i. vlt. col. verſi. debet etiam inſtrumentum Bar. in l. ſi quis ex argentariis. §. ſi initiū verſi. 4. dixi. ff. de eden. Et. notatur diei, quo contractus concluditur, & ſi per plures dies tractatus duraſſet ſecundum Bal. in l. contractus 4. col. verſi. quæro de die. C. de fide Inſtru. & ſola concluſio eſt contractus. Nota, ꝙ menſis ponitur in locis ꝑallegatis, ut deueniamus ad cognitionē diei

tū ſi eſſet dies notabilis, non requireretur menſis ſecundū Bar. in d. l. ſi quis ex argentariis. §. ſi initium verſi. quæritur quid de menſe. puta, ſi diceretur, actum Bonon. in vigilia natiuitatis domini, etiam ꝙ non diceretur. die vigeſimaquarta decembris.

c ¶Diem. ſ. Naturalē. 24. horarū, qui incipit etiam in inſtrumentis a media nocte l. more Romano. ff. de feriis. Et quando apponitur dies, non requiritur nomen diei, ſed ſufficit numerus dierū menſis, ut dicit Felyn. in c. i. col. 4. extra de fide inſtru. Et ſecundum uarias conſuetudines locorum vario modo qualificatur dies, vt Bar. dicit in. d. §. ſi initium, quia in aliquibus locis dicitur, puta, prima die intrante menſe martij, qui craſtina die incipit. Et ſimili modo dicunt de ſecunda die, de tertia, & quarta vſque ad dimidium menſis. poſtea dicitur die. 16. exeunte menſe martii. idem atteſtatur Spec. eod. tit. §. breuiter col. 3. verſi. poſt indictionem. Hic autem numerantur dies menſis ſimpliciter a principio vſque ad ultimū. Poſſunt etiam numerari dies per kal. non. & id. more antiquo Romanorum.

d ¶Locum. Nota ex hoc ſtatuto probari, locum neceſſario requiri ad perfectionem inſtrumenti, & huic correſpondet communis opinio doctorum noſtrorum, vt probbatur per Spec. in tit. de inſtru. edit. §. breuiter nu. 9. & in. §. inſtrumentum num. 5. vbi dicit, ꝙ alii dicebant, ꝙ potius erat de conſuetudine, cùm id nullo iure ſit cautum, ſed in ueritate locus contractus celebrati inſpicitur quoad formam conficiendi contractum, & inſtrumentū. l. ſi fundus. ff. de euictio. Bar. in l. cū ctoſ populos. C. de ſumma tri. & fide cat. Alexā. conſi. 150. nu. 4. lib. 7. conſi. 100. num. 15. lib. 3. & locus iudicii ſemper attenditur, vt in dd. locis habetur, & per eund. Alex. conſi. 164. nu. 3. lib. 6. Et pondera; quia dicit locum ſimpliciter, adeo ꝙ videretur ſufficere appoſitionem loci etiam generaliſſimi, puta, ſi diceretur, actum in Italia, vel actum in prouincia Lombardiæ, ſeu etiam ſi diceretur, actum in diœceſi, quod quidem non eſt credendum, eſſet. n. locus nimis indeterminatus: vnde videtur, ꝙ debeat poſſe potius verificari in loco non ita generaliſſimo, ſed generali, vt quia

ſi

et testes[a], si et prout[b]; et secũdum quód de iure requiratur, et etiam continẽtẽ seu continentes saltim effectum, seu substantiam, seu breue summarium talis sententiæ, testamenti, ultimæ uoluntatis, uel alterius actus, seu contractus, et illam, seu illas non esse subscriptas[c] per dictum talem Notarium, cuius manu scripta, et inter eius rogationes reperta fuerint, ut supra, uel etiam illam, seu illas non fuisse, nec esse completam, seu cõpletas, quo ad clausulas, et alia communiter in talibus instrumẽtis apponi consuetas, et consueta, uel esse subscriptam, sed non completam, seu subscriptas, sed non cõpletas, quod Notarius, qui iuxta et secundum prædicta haberet rogationes dicti Notarii mortui, uel absentis publicare illã, et illas extẽdere possit, & debeat, iuxta et secundũ quód sibi uidebitur fuisse de stilo talis[d]

si diceretur, actũ Bonon. in quarterio sancti Proculi; quanquam enim talis generalis inscriptio loci non sufficeret, tamen non uitiaretur instrumentum, sed fieret suspectum, undè uiribus careret, nisi producens adiuuet illum per testes. Quicquid sit de iure, consuetudo, & stylus notariorũ in hac ciuitate est, q nominentur saltem tria loca, & plerunq; quatuor, ad maiorem certitudinẽ habendam, puta, Actum Bonon. in parochia sancti Barbatiani, in domo D. Annibalis Monterentii I.V.D. Equitis, Comitisq; &c. in camera inferiori eiusdem. Qua consuetudine non obseruata instrumentum vitiosum esset ad text. in authen. vt præpo. no. Imp. §. fi. de qua materia vide legistas in l. optimam C. de contrah. & committ. stip. & in l. comparationes. C. de fide instr. & Canon. in c. abbate sanè, §. fi. de sent. & re iudi. & in data vi. libri. & Io. And. etiam in addit. ad Spec. in d. §. instrumentum, versi. quid si locus. & Ang. in cõsi. 220. ad hoc vt scriptura.

a ¶ Testes. Post locum Testes apponuntur, & hoc quandoq; per genitiuũ casum hoc modo. Acta sunt hæc in presentia Innocentii filii D. Annib. Monterentii, & Iulii ipsius Innocentii filii testium ad hæc vocatorum, & rogatorum, quandoq; per nominatiuum, vt interfuerunt Innocentius, & Iulius &c. quandoque per ablatiuum, vt præsentibus Innocentio & Iulio &c. Et licet tabelliones apponant testes fuisse rogatos, & uocatos, tamen regulariter de iure nõ est necessarium, nisi in certis casibus a iure expressis, quos prosequitur Spe. in tit. de teste. §. i. nu. 91. & gl. in auth. rogati. C. de testi. cõsuetudo aũt obseruanda est. Et nota, q intelligo testes inscriptos iuxta cap. ii. de fide instru. vt etiam per Abb. in d. c. i. in x. requisito, licet glo. in l. generali C. de tabul. requirere uideatur subscriptionẽ.

b ¶ Si et prout &c. Sed vltra supra enumerata, per statutum expostulatur in protocolis signum secundum aliquos, vt Accur. & Bart. in d. §. si initium. Item indictio, quæ est necessaria, vt habetur in authen. vt præp. no. Imper., quæ supponenda est post annos domini, vt dicit Spec. tit. de instru. edit. §. breuiter col. ii. versi. post annos, vbi ponit, quare, & vnde dicta est indictio, & quomodo inueniatur. Et quid si anni domini non concordãt cum indictione? vide Io. And. in data vi. lib. quas solemnitates si omiserit notarius, pœnam falsi non euitabit, ut est tex. in l. iubemus. C. de testa. vbi est glo. singularis, dicens q est præsumptio iuris, & de iure, contra quam nõ admittitur probatio iuxta not. in c. is qui, vbi gl. peregrina de spõsal. l. cũ allegas. C. de vsur. latissimè in tract. de errorib. notariorum c. 5.

c ¶ Subscriptas. Licet in authentico omnino requiratur subscriptio in diuidua eiusdem rogati de instrumento si viuit, vt est casus in authen. de instr. cau. & fide. §. si vero instrumenta, & §. si vero neq; adnumerator, ubi glo. in uerbo suppleuit, quæ exponit. i. subscripsit, & glo. in l. generali. C. de tabul. lib. x. Et formã subscriptionis ponit Spe. d. tit. §. i. ver. post testes, & de isto statuto meminit Alex. cõsi. 84. nu. 15. lib. vi. et Ang. in cõs. 220. ad hoc vt scriptura. Et quid vbi in protocolo reperiuntur cancellationes interlineaturæ, additiones, vel etiam diuersitas literarum? vide Alex. consi. 104. stantibus rebus lib. 7. vbi docet notarium, q debeat apponere dictas cancellationes, & interlineaturas in extenso eo modo, quo in protocolo reperiuntur. Præterea etiam facere mentionem de diuersitate literarum, ut per eundem latissime post Bar. in l. ii. ff. quemad. testam. aper. Idem Alex. consi. clxxiiii. nu. iii. lib. vii. Et quamuis aliàs scilicet consi. xiiii. nu. xvi. lib. vi. aliter dixerit, nihilominus non est sibi cõtrarius; quia diuersi sunt casus, ut ipse attestatur in fi. d. consi. ciiii. Vide Marsi. sin. ccccLxvi. quoniã multi, ubi allegat Io. and. in add. ad Spec. tenuisse, q in cancellatione debuit notarius originalis adhibere duos testes: aliàs nõ crederetur illi protocolo. Et refert Pau. Castr. in l. si unus, in fi. C. de testam. q ita obtentum fuit Bonon. Item intellige, nisi protocolum sit defectiuum in materia sui, ut quia dicebat. Titius uendidit fundum talem Sẽpro. pro. c. his pactis, uidelicet, &c. Nam tunc nõ potest sumi autenticum ex eo protocolo, quia cõstat, q notarius non habuit illud pro absoluto Bart. in l. is qui testamentum, uersi. & per ista. ff. de testamentis.

d ¶ Stylo talis. Primo, & ante omnia recurrẽdum

est

notarii mortui, uel absētis in similibus cōmuniter consueto, si de eo per alias eius rogationes sibi cōstare posit, aliàs secundum communem stylū[a] Notariorum Bonon. super quo stetur extensioni faciendæ per talē Notariū, qui eas publicare haberet, ut supra, & extensio per eum facta præsumatur secundum debitū stylū facta, nisi cōtrariū probaretur. Et apponere posit, & debeat etiā pecuniariā pœnā æquiualētē æstimatiōi, uel quātitati rei, uel facti in tali nota principaliter deducti, si talis actus, uel cōtractus fuerit, in quo ex cōmuni stylo pœna sit apponi cōsueta, uel dupli, si fuerit cōtractus dotis, uel uēditionis, et ex ea et eis instrumētū, et instrumēta sumere, publicare, et autēticare, et in publicā formā tradere, nō obstāte quod sub scripta, uel cōpleta non esset, ut supra. ¶ Et prædicta omnia, & singula supra in præsenti statuto disposita locum habeāt, & uolumus obseruari ēt in præteritis, si et quatenus ad ea posint cōueniēter adaptari. ¶ Adiicētes in super, quod si contingat aliquem Notorium quandocūq; decedere superstitibus filiis, uel aliis descēdētibus, seu aliis hæredibus pluribus ex testamento, uel ab intestato, inter quos sit aliquis eorū Notarius exercens artem, ut supra, quod omnes rogationes, notæ, seu scripturæ rogationum dicti Notarii defuncti spectent ipso iure, & pertineāt ad dictū Notariū hæredē, quo ad ipsarū cōseruatiōnē, extēsionē, & publicationem, ut supra dictum est. Si uero essent duo, uel plures ex dictis hæredibus notarii, tunc dictæ scripturæ & rogationes quo ad prædicta spectent ad seniorem[b], nisi aliter concordarent ad inuicem super prædictis, uel nisi per defunctum in casibus antedictis ex testamento, uel codicillis aliter appareret fuisse prouisum. quo casu uoluntas tastatoris debeat obseruari[c]. ¶ Si autem ex dicto tali notario defuncto extarent hæredes, qui non essent ipsi, nec eorum aliquis in Societate notariorum

est ad consuetudinem disponentis. l. si seruus plurium. §. fi. de leg. i. declara tamen, vt stylus sit in verbis, non autem in sensu, quia non valeret instrumentum, si esset prę ter intentionem partiū iuxta dictum Bar. in l. i. ff. de iure codi. Latissimè in trac. de error. not. c. 4. Et ponderant hic aliqui, q hæc oīa uera sunt, vbi reperiūtur inter alias notulas protocola habētia clausulas p extēsum, attēto principio. §. Sed quo ad istud caput clausularum solitarum, procul dubio indistinte potest notarius alius apponere, ut supra dixi.

¶ Communem stylum. Id ergo, quod solitū est fieri, habetur pro apposito, vnde Bal. Ang. in l. benè à Zenone. C. de quadr. præscrip. dixerūt per illum tex. in illis verbis, pactis conuētionalibus, q procurator simpliciter constitutus ad vendendum potest in contractu venditionis apponere omnia pacta etiam pœnalia, & sic adiicere pœnam. vide circa hoc multa per Ias. in l. certi condictio. §. si nummos nu. 13. ff. si cert. petatur, & Moder. in c. cum M. Ferrar. de constitu. & vide Bal. in l. i. ad fi. ff. solu. matri. vbi q potest apponere expressam hipothecam in instrumentis dotalibus, loca sunt nota.

b ¶ Seniorem. Quia semper est ueneranda senectus. ff. de iure immunitatis. l. semper de qua materia plura scribit Tiraq. in tract. de iure primogenitorum in præfatione nu. 79. cū pluribus seq. & est in terminis tex. in l. fi. ff. de fide instru. vbi latius loquitur, & multum pertinet ad declarationem istius. §. inquit enim, Si de tabulis deponendis agatur, & dubitetur, cui eas deponi oporteat, semper seniorem iuniori, & amplioris honoris inferiori, & marem fœminę, & ingenuum libertino præferemus. facit. l. cum pater. §. pater pluribus. ff. de leg. ii. Sed non omittas uidere tex. i l. si quę sunt cautiones ff. fam. herc. vbi Iurecōs. alias qualitates considerat, & ibi glo. dicit, q illa lex determinatur per d. l. fi. Vide Bal. in c. si duo fratres, de fratribus de no. benef. inuesti. vbi dicit, q claues castri debēt remanere penes primogenitum, voluit Archidiac. in c. sancto. 50. distinct. & in c. tanta post principium 86. dist. Bal. & Aretī. in. l. procurator. C. de edendo. Et adde Bar. Cepol. in tract. de Imper. mili. deligendo. §. pro imperatore nu. 33. vbi dicit, q illud procedit in dubio cæteris paribus, quia præsumitur, q seniores sint magis idonei sed si contrarium appareret, non phiberetur iunior antiquiori præferri.

c ¶ Obseruari. Quę tanquam regina prædominatur. l. in cōditionibus primum locum. ff. de condit. & demonstrat. ideò appellatur à Barto. in l. i. col. iii. ff. de cond. indeb. forma substantialis testamenti, plura pro ornamēto per Ias. consi. 66. prima col. volu. iii.

formam ſtatutorum Ciuitatis Bononiæ, ſi de eo diſpoſitum eſſe reperiatur: aliàs ſecundum formam ſtatutorũ Societatis Notariorum, ſi de his ſtatutũ haberent; aliàs arbitrio [a] Correctoris dictæ ſocietatis, & an interſit, uel non, ſtetur declarationi iudicis, coram quo petitum fuerit, cum ſacramento [b] petẽtis. ¶ Quibus teſtamentis, & ultimis uoluntatibus, ac inſtrumentis prædictis, actis [c], & atteſtationibus, & ſcripturis, ſaluis ſupraſcriptis fidem plenariã [d] uolumus adhiberi, & dari, ſi erunt ſcripta manu notarii [e] de ipſis rogati, uel

a ¶Arbitrio. Cuius arbitrio etiam ſtandum eſſe videtur, ſi dubium eſſet, cuius expenſis deberet copia fieri, a. extra caſus à iure, vel à ſtatuto prouiſos ad. doctri. Bald. in l. generaliter. §. hic de præſentibus, poſt medium. C. de rebus cred. vbi dicit, ꝙ in dubio iudex habet arbitrari, cuius expenſis aliquid fiat. Adde Ioan. And. in additio. ad Specu. in rub. de inſtru. edit. col. ij. verſ. ad quintum reſpondet. Et ſi excesserit, corrector, poteſt appellari; quia arbitriũ boni viri electum eſt ad not. per Abb. in c. inter. nu. 5. de purg. cano. allegans not. in l. ſi qua pœna de verb. ſigni. et c. ſuper his de accuſ. ſecus dicit, ſi committeretur conſcientiæ, non tamen debet intelligi de conſcientia vulpina. Item ſi libero arbitrio. vide de hoc abundè apud Fely. in c. exceptionem col. ij. de excep.

b ¶Sacramento. De hoc, ſeu ſimili ſacramẽto habetur in l. theſaurus. ff. ad exhib. quod putat glo. ibi eſſe ſacramentum calumniæ; hoc expreſsius habetur in l. ſi quis ex argentarijs. §. exigitur. ff. de edendo, vbi tamen Ang. aliter videtur velle, quantum ad intereſſe probandum in hoc, vt nõ ſufficiat iuramentum; ſed quòd debeat conſtare ex ipſa ſcriptura; quæ petitur edi, vel ꝙ ſucceſſerit: ſed hæc opin. Ange. hoc ſtatuto reijcitur, & ſeruatur alia, ꝙ ſufficiat iurare de intereſſe, vt per Bar. in l. 1. ff. quemad. teſta. aper. vbi Alexan. Et limit. generales, quæ dantur in caſibus, in quibus alicui ſtandum ſit cum ſacramento ſcriptæ a Iaſ. inſti. de actio. §. ſed iſtę nu. 90. cum ſeq. etiam militant in terminis iſtis, prout ſi ſit homo malæ famę, vel ſi eſſet præſumptio in contrarium, vt per ipſum latius.

c ¶Actis. Octo videntur requiſita, vt acta probẽt, ac eis fides plenaria debeat adhiberi. Primo, ꝙ fiant parte præſente, vel citata, uel abſente per contumaciam. Secundo, quòd acta fiant altera parte inſtante. Tertiò, ꝙ fiant coram iudice, vel iudice mandante. Quarto, ꝙ acta ſcribantur per notarium actorum. Quinto, ꝙ acta ſint in iudicio publicata, maximè atteſtationes. Sexto, quòd ſcribantur, & recipiantur in die iuridica, regulariter loquor. Septimo, ꝙ fiant de die, non de nocte. Octauo, ꝙ inſeratur annus, menſis, dies, & locus, in quo celebrantur. Vide longam declarationem apud Maran. in 6. parte ſui ſpeculi §. De cimus actus.

d ¶Fidem plenariam. Hoc idem eſt de iure communi: creditur nanque inſtrumento ſine aliquo adminiculo, dummodo illud appareat ſine vituperatione aliqua, vt in authent. de inſtrum. caut. & fide. §. ſi verò moriantur, & extra de fide inſtrumen. c. ex literis, et c. inter dilectos, & fac. l. cum precibus. C. de probatio. vbi in dubio ſtandum eſt inſtrumento: & per Lanftanc. in c. quoniam contra in gloſſ. teſtium nume. 26. de probatio. & inſtrumentum dicitur probatio probata, & non probanda, vt inquit Bald. in l. quotiens in fi. C. de iudi. & manifeſtum dicitur eſſe illud, quod ex inſtrumẽto habetur Bar. in l. 1. in pri. 2. col. de no. op. nũ. & oritur præſumptio, ꝙ ſit uerum, & ꝙ ſit ſolemne. Bald. in. l. mater 2. col. C. de rei vendica. latè Alciat. preſump. 13. ſub reg. 3. & per Pariſi. conſili. 27. numero 21. volum. 1. cum alijs pluribus: vnde non eſt opus, quòd teſtes in eo deſcripti producantur, nec tabellio deponat dictum ſuum, imò etiam mortuis teſtib. & tabellione, adhuc fac. fidem plenariam glo. in l. ii. ff. quemad. teſta. aper. habetur per Innocen. in c. 1. & per doct. in c. ii. de fide inſtrum. veruntamen ſi in dubium verteretur, vtrum tabellio ſcripſerit; tunc debet requiri tabellio, vt deponat, vtrum ſcripſerit, ſeu rogatus fuerit: & ſtabitur dicto eius l. ſi quis decurio, de falſis. Et quanquàm dicat de plenaria fide, nihilominus probatio in contrariũ admitteretur d. l. cum precibus C. de probatio. c. tertio loco, et c. licet cauſam, de probatio. c. inter dilectos de fide inſtru. cum ſimil. licet alij multi fuerint, qui ſimpliciter dixerint, ꝙ vbicunque ſtatutum dicat de plenaria probatione, vel fide habenda, non admittatur probatio in contrarium; ſecus ſi dixerit de plena fide, vt inter alios maioris autoritatis eſt. glo. in clem. 1. in verbo, fuiſſe narramus, de probatio. quam ſequitur Anto. & Imol. dicentes eſſe not. & Alexan. conſi. 47. lib. 6. quorum tamen opinio confunditur ex multis deductis per And. Tiraq. lib. retract. lignag. §. 4. gloſ. 1. nu. 14. cum plurib. ſeq.

e ¶Manu notarij. Magna eſt autoritas tabellionis, quia æquiualet dicto duorum teſtium, vt habetur in d. c. quoniam contra in verbo, duos viros, vbi gloſ. dicit, ꝙ aliquando æquiualet tribus, vt. xvi. q. 3. Placuit. & §. is autem poteſt, dicam latius in ſtatuto de modo, & forma creandi tabelliones. Eſt enim tabellio perſona publica, vt habetur in l. orphanotrophos C. de epiſ. & cler.

¶Com-

eius, cui rogationes commissæ[a] reperirentur, uel scriptæ uel subscriptæ[b], prout in statuto ciuitatis Bononiæ posito sub rubrica, de Tabellionibus, qui possunt conficere instrumenta, cõtinetur, & fit mentio[c]. ¶ Teneatur etiam prædicta acta deposito pronuntiationis, seu sententiæ salario, exhibere & dare iudici[d], coram quo causa uentilatur: & etiã cuicunque consultori[e] ad petitionem[f] partis, retento[g] originali[h] penes se[i]; quod originale nemini tradere, uel exhibere debeat, sub pœna uiginti quinque librarum bononenorum uice qualibet, qua aliquod originale traderet, uel exhiberet, aut alteri commodaret: nisi forent instrumenta[k], uel acta[l], seu alia, quæ de iure producenti restituenda essent lite finita: quæ alteri parti cõmodari possint de uoluntate[m] producentis, & aliter non. Quæ pœna commissa sit, & exigi debeat cum effectu eo ipso[n], quod dictum tale originale reperitur penes alteram partium litigantium, uel eius aduocatum procuratorem, uel causæ prosequutorem, seu sollicitatorem, uel penes consultorem, nisi quatenus esset coram, uel penes iudicem, siue consultorem pro uerificatione, uel iustificatione copiæ inde sumptæ, uel extractæ. ¶ Et quilibet possit[o]

¶ Commissæ. De qua materia habetur latè infra statuto proximo.

a ¶ Subscriptæ. Necesse est, ꝙ notarius, qui commisit protocola sua, se subscribat instrumẽto ma-
b nu illius, cui commissa sunt, scripto, & exemplato; in qua subscriptione fiat mentio de impedimento, vt per Ias. post alios in l. quædam §. nihil interest. ff. de eden. Lanfranc. in verbo instrumẽtorum num. xi. d. c. quoniam contra.

¶ Mẽtio. In §. præterea.

¶ Iudici. Tex. est formalis in l. ii. C. de edẽ. nam
c
d dicit text. is apud quem res agitur, acta publica tam ciuilia, quàm criminalia exhiberi inspicienda ad inuestigandã ueritatis fidẽ iubebit. Et intelligitur scdm glos. ibi, vel actori, vel reo secundũ diuersas positiones. Et de exhibendis actis partibus est casus in c. quoniã contra circa medium, de proba. & latissimè Philipp. Dec. in c. 3. nu. 53. de prob. vbi ponit reg. & fall. hic tamen nihil dicit, de parte nihilominus supplendum est, prout de iure cauetur, & est de mente statuentiũ in variis locis.

¶ Consultori. Eodẽ modo, si transmittendus est
e processus, & acta ad superiorẽ; vt se informet; nam non cogitur magister actorũ mittere acta originalia, sed copiam cum fide, & originalia penes se retinere, ita Salyce. in l. fi. in fi. C. de relatio. subdens, ꝙ ita obseruat cõmunis practica.

¶ Ad petitionem. Adde etiam, ꝙ copia actorum danda est expensis petentis exhiberi acta iudici,
f vt dicit Card. in clem. causam quæ. q. 22. de elec.

¶ Retento. Quantum est ad iudicem, & consultorem, hodie videtur, ꝙ possint dari acta origina-
g lia, vt in statuto de processibus, & scripturis. §. ideo volumus &c.

¶ Originali. Casus est etiam de iure communi in sæpe citato c. quoniam contra circa medium,
h vbi etiam assignatur ratio scilicet, vt si super processu suborta fuerit controuersia, possit ex inspectione scripturæ veritas manifestari. Vnde dicit Alex. in l. ii. C. de edendo post Host. quem citat, ꝙ inter cætera iurat notarius de retinendis originalibus scripturis apud se; ideò infert, ꝙ originalia actorum non debent apud cameram actorum remanere, quicquid teneret Paul. castr. nisi forsè hoc fiat ex prouisione municipali, prout in partibus Italiæ reperitur, et etiam in hac ciuitate nostra, vt in statuto de off. D. Potestatis Bon. §. teneatur.

i ¶ Penes se. Hic sopita est altercatio, de qua in c. quoniam contra falsam, de probation. quia quidam volebant, acta originalia debere stare apud iudicem volente iudice; sed Abb. & cæteri tenẽt, quòd notarius est prçferẽdus; quia sua magis interest, vt per ipsum. Vide de hoc Lucã à penna in l. fi. in vltim. versic. C. de princ. agen. in reb. lib. 12. & Ioã. And. in addit. ad Specu. in rub. de instrum. edit. versic. ad 6. responde.

k ¶ Instrumenta. Nõ sunt de actis, sed tantum ipsa productio, vt declarat Dec. in d. l. ii. C. de eden. 1. col. meritò sunt partibus restituẽda. finita cã.

l ¶ Vel acta. Nescio exemplificare, nisi in actis autenticis alterius iudicii iam finiti, vel pendentis; ratio est, quia prçsupponimus originalia & instrumentorum, & actorum extare penes notarius suos.

m ¶ Voluntate. Hoc ideo, quia potest etiam aliunde habere instructionem dictorum instrumentorum, vel actorum; petendo suis sumptibus dari sibi copiam; quia de his non datur copia, vt infra. De processib. & scripturis &c. §. & ad hoc.

n ¶ Eo ipso. Hæc est præsumptio iuris, & de iure; contra quam non admittitur probatio in contrarium, arg. auth. sed iam necesse C. de donat. ante nup. ita aliqui dicunt, dubitandum tamen est.

o ¶ Quilibet. Quid statutum in huiusmodi uerbis significet. i. an dicatur introductum publicum iudiciũ, vide omnino Bar. in l. 1. in q. fi. ff. de publ. iudi.

accuſare,& denuntiare,& habeat tertiā partem dictæ pœnæ, & totum reſiduū applicetur Cameræ Ciuitatis Bononiæ. ❡ Et cum illa in publicam formā redigere debuerit, teneatur in principio ponere,& ſcribere.; In Christi[a], ſeu Dei[b] nomine amen,uel æquipollentia[c] uerba. Ita tamen quod ex talium uerborum omiſsione ſcriptura aliqua publica[d] facta, uel facienda non uitietur[e]. Sub pœna cuilibet contrafacienti, ſeu ea facere omittenti quinque librarum bononenorum, uice qualibet Cameræ Bononiæ applicanda: & ad prædicta omnia cogi poſsit, & debeat quilibet talis Notarius per Correctorem prædictum, & dictum Dominum Vicarium, ac etiam iudicem Aquilæ,& per quemlibet alium officialem Ciuitatis Bononiæ, & per quemlibet,ſeu alterū[f] prædictorum, qui fuerit aditus ad petitionem prædictorum petentium[g], uel aliquorum pro eis comparentium ſimpliciter, & de plano,& ſine ſtrepitu, & figura iudicii, & quibuſcunque iuris, & facti remediis oportunis. ❡ Et ut lites ſine ſuſpicione, & abſq; dubio fraudis procedant, Prouidemus, quòd in aliqua cauſa Ciuili excedente[h] ſummā librarum uigintiquinque bononenorum, aut quæ ſit rei, facti, uel æſtimationis excedentis ſummam prædictam, coram quocunque,& quibuſcunque agitetur, ferri non poſsit aliqua diffinitiua ſententia, niſi prius producto, &

iudi.qui dicit,ꝙ non ſemper, ſequitur, quilibet poteſt accuſare:ergo eſt delictum publicum, intelligendo ſtricto modo; prout in illo titu.largo autem modo dicetur publicum.

a ¶In Christi. Quia nihil boni poteſt ſuperædificare, vbi Chriſtus non eſt fundamētum c. cùm Paulus 1. q.pri. & alibi Pau.dicit, omnia quæcunque facitis,in nomine noſtri Ieſu Chriſti facite c. nō obſeruetis 26. q.7.et c. non dicatis 26. q.5.& vide Spec.in titu. de inſtru.edit.§.poſtquā verſ.ſi.qui docet formare exemplum actorū iudicialium,videlicet dicēdo. Hæc ſunt acta quædam habita inter partes infraſcriptas coram iudice,tali anno, tempore talis Papæ, quorū tenor talis eſt. Poſitis autem iſtis verbis ſubiungat. Ego.T. autoritate tali notarius prædictis omnibus interfui, & vt ſupra legitur autoritate,& mandato dicti iudicis hoc fideliter ſcripſi,&in publicam formam redegi, & rogatus ſigno meo ſignaui'. Et ſic vides, ꝙ de iure communi nō uidetur exigi inuocatio diuini nominis in exemplo actorū, ſed hoc fuit introductum à ſtatuto.

b ¶Seu Dei. Inquit enim alibi Iuſtin.omnia enim bene & competenter geruntur, ſi principiū decēs, & amabile Deo fiat, vt in authen. quo. opor. epiſc.§. nos igitur. & in auth.vt prępo.nom.Imper.§.ſi qua verò, ibi,& inchoetur mox autore deo.licet glo.exponat.i. in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,quæ nō eſt neceſſaria, ut Alexā. dicit in rub. de no. ope. nuntiat.col.v. verſi. non obſt.§. ſi qua verò &c. facit l. deo autore cum ſimil.C.de epiſc. & cler.

c ¶Aequipollentia. Vt in nomine ſanctæ,& indiuiduæ trinitatis.ſeu, in nomine patris, & filii,& ſpiritus ſancti amen.vel, vt dicit Iuſtinia.Magnū Deum,& ſaluatorem noſtrum inuocantes, vt authen.de armis in prin.

d ¶Publica. Etiam inſtrumenta.

e ¶Non vitietur. Sublata eſt difficultas doctorum in d.rub.de no.ope.nuntia.communis tamen eſt in veritate, ꝙ non vitietur quia dicitur hanc eſſe leuem ſolemnitatem, ſicut etiam eſt dictum à Bart.in ſimi.in l.ſi.§. ſin autem dubius C.de iure delibe.

f ¶Seu alterum. Fuit neceſſaria hęc declaratio, ne uiderentur omnes iudices cōiunctim dati ad l.duo ex tribus. ff. de re iudi.l.ſi in tres, de arbi. c.vno delegatorum. de off.deleg.

g ¶ Petentium. Scilicet quorūlibet de populo, & ſic, vel erit accuſatio, uel popularis actio;quia agitur de honore dei, & de publico intereſſe ad id, quod in ſimi. dicit Bar. in d.l.s.col.2.ff. de publ.iudi. vbi ponendo regulā,dicit, ꝙ in omni iudicio, quod non reſpicit offenſam certę perſonæ, quilibet de populo poteſt accuſare;exemplum, ſi dicat ſtatutum, ꝙ blaſphemans Chriſtū puniatur tali pœna per l.qđ ſenatus.ff. de iniur.

h ¶Excedente. Abinde infra reputātur cauſæ breuiores per ſtatutum noſtrum, abſq; eo, ꝙ attendatur qualitas rerū, uel vilitas perſonarū, ſeu arbitriū iudicis, prout dicebant doct.in auth. niſi breuiores .C. de ſent. ex breui. recit. In iure aliquando modica ſumma reputatur vſq; ad librā auri; aliquando vſq; ad x.lib.auri, vt not. glo.in auth.de inſtrum.caut.& fide, ī verbo attritiones. Nota igitur in cauſis minoribus non exigi proceſſum, nec libellum, nec ſententiam in ſcriptis; ſed oretenus poſſe tractari coram iudice,in ſimi. in authenti.vt iudi. ſine quoquo ſuffr.§.neceſſitatem,& ibi gloſ. notat alios caſus,quam videbis,& Specu.titu. de ſenten

tia,&

tia, & his, quæ ipsam sequuntur. §. iuxta propositionis versi. non valet etiam.

a ¶Registro. Seu potius regesto, ut Budæo placet in annotationib. ad pandectas in l. abesse. ff. ex quib. cau. maio. quasi rerum gestarum libro. Et dicit Innoc. in c. i. de procur. ꝙ scripturæ, in quibus gesta referuntur, appellãtur registra apud sedem apostolicam. c. cũm ex literis, versi. perspeximus, de in integr. rest. Hic autem registrũ dicitur illud autẽticum, quod sumitur ex originali scriptura actorum, quasi re. i. denuo reportatum. Alibi registrum sumitur locus, in quo scripturę reponuntur, quod idem est, ꝙ archiuus, glo. in rub. de prox. sacr. scri. lib. xii. & in l. iii. C. de agen. in reb. eo. libro. quæ dicit, ꝙ tria sunt scrinia, seu cameræ epistolarum principum. libellorum conuentionalium, item dispositionum, seu instrumentorum, & ea dicit esse Boloniæ.

b ¶Nulla fit. Adeo vt partes non possint consensu suo huic formæ cõtrauenire l. nemo potest. ff. de leg. i. l. ius publicum. ff. de pactis & faciunt, quæ ponit disputando, Spec. in tit. de sententia, & his, quæ ipsam sequũtur. §. iuxta, versi. quid de partium num. 15. vbi quęrit, nunquid possint partes consentire, ꝙ substantialia iudici omittãtur, vt libellus, litis contestatio, & simi. Alex. in l. si conuenerit col. ii. ff. de re iudi.

c ¶Originali. Barto. in l. Sempronius de leg. ii. dixi supra in prin. in glo. abbreuiaturas.

d ¶Remissione. Aliqui ex

ostenso autentico registro[a] processus, & actorum dictæ causæ per alterã partium principalium, uel litigantium scripto, uel subscripto manu Notarii actorum causæ prædictæ: de qua productione, uel ostẽsione apparere debeat apud acta notarii prædicti. Et si aliter lata fuerit nulla fit[b] ipso iure. Et ubicunq; registrum ab originali in aliquo discordaret, tunc originali[c] stetur, & non registro, inquantum originale prædictum in parte, in qua discordaret, appareat esse absq; interlineatura, remissione[d], uel cancellatione: aliàs registro, & non originali in parte prædicta stetur: Saluo sẽper statuto de erroribus Notariorum disponente. Et prædicta locũ habere uolumus in causis, & quæstionibus, tam principalibus, quàm appellationum pendentibus, quarum instantiæ nondum inchoatæ sunt, & in futuris. ¶Et idem quantum ad prædictam copiam, & exhibitionem faciẽdam intelligatur, & fiat de instrumentis[e], testamentis, & ultimis uoluntatibus, & actis, seu attestationibus ab alio Notario faciendis, seu scripturis; cui[g] rogationes alteri sint commissæ in formam publicam redigere, ut ipse Notarius, cui commissæ sunt, uel committerentur, dictam copiam, uel exhibitionẽ modo simili facere teneatur, & compellatur. ¶Item Dicimus[f], quòd heres cuiuscunq; Notarii, uel alius quicunq;, penes quem reperirentur aliquę rogationes[g], seu[h] acta talis notarii mortui, uel absentis, uel aliter impediti, etiam si cõmissæ non fuerint eidem rogationes prædictæ, seu acta, teneatur, & compellatur, ut supra, copiam facere rogationum prædictarum, & actorum cum cautela[i], ne dictæ rogationes, uel acta perdi ualeãt, uel corrumpi. ¶Adiiciẽtes[k], quòd aliqua acta causarum ciuilium,

ponunt. i. omissione.

e ¶Instrumentis. s. De cõtractibus, vel de testamẽtis, vel vltimis voluntatibus, & hoc modo supplẽdus est iste tex. quia, vt supra dixi, hæ omnes dispositiones redigi possunt in instrumentis.

f ¶Item dicimus. De intellig. huius. §. vide infra statuto prox.

g ¶Rogationes. s. Instrumentorum cuiusq; contractus, vel vltimæ uoluntatis.

h ¶Seu. Pro, uel, prout in fi. §. exprimitur.

i ¶Cautela. Forte vult exigendum esse cautionem ab hærede per correctorem de conseruandis actis originalibus, licet malè hic exprimatur, sed clarius in statuto seq.

k ¶Adiicientes. Multum præcise loquitur hoc statutum, quia de iure cõmuni aliud uidetur esse, nã ex his, quæ ponit Philipp. Dec. maximè uersus fi. in c. quoniam contra col. fi. de probat. dicẽdum esset oppositum, nisi sint acta, quæ ad sui essentiam requirant scripturam, ut libellus, & sententia, quia in cæteris scriptura nõ requiritur, nisi ad probationẽ. Ideo succedit regula. Quę possunt scriptura probari, etiam testibus. l. pactum quod bona fide. C. de pactis. l. in exercẽdis. C. de fide instr. imò in his, quæ requirunt scripturam, si sint deperdita probato casu, & probato tenore, late habetur per Bal. in l. gesta uersi. quæro nunquid acta iudicii C. de re iudi. & forte statuentes moti fuerunt illo dicto, quod Alex. monet consi. 74. uiso testamento col. 4. lib. i. dum dicit, ꝙ ubi sumus in loco insigni, ubi potest haberi copia notariorum, tunc

uel criminalium, procurationes[a], seu mandata, sententiæ[b], siue lauda, seu arbitramenta, aut compromissa, non possint per testes probari: & probatio facta per testes nō ualeat ipso iure, & ubicunq; actorum sententiarum, laudorū, seu arbitramentotum, testamentorū non secretorum, & aliorum quorumcunq; instrumentorū copia petatur super his, quamuis etiam inter alios facta fuerint, sufficiat[c] petenti iurare sua interesse, uel eius, pro quo petit. ¶Præterea, quia in dictis libris actorum causarum Ciuilium, seu mixtarum Ciuitatis Bonon. etiā debito modo intitulatis per Notarios, qui eos scripserint, utplurimum scribuntur relationes citationū, & cridarum, sequestrorum, mandatorum, tenutarum, & pignorationum, & aliorum per Iudices mandatorum, & commissiones[d] earum: nunquam, uel rarissime per ipsos Notarios describi consueuerunt: & mortuo tali Notario, uel eo absente, aut scribere præpedito, talibus relationibus non apparentibus mandatis, de iure nulla fides adhibetur: & hoc ad multorum præiudicium tendere posset: Ideo Decernimus, quod dictis talibus relationibus in dictis libris sic intitulatis, & scriptis plena fides[e] decætero adhibeatur, ac si commissiones, & mandata in debita, & solēni forma apparerent: & hoc locum habeat, etiam quando opponeretur de commissione, uel defectu commissionis, citationis, mandati, uel alterius actus in relatione de ducti. ¶Ac etiam uolumus, quod quotienscunq; apparerent acta, uel scripturæ alicuius sententiæ scriptæ, & seu rogaræ manu alicuius notarii ciuitatis Bononiæ, in qua scriptura fieret mentio de libello, qui in causa fuerit productus, esto quod iste libellus non appareat in ipsa scriptura registratus: attamen si ipse libellus cum eius productione scripta manu dicti notarii appareat in filza, uel alibi, possit per notarium, cui tales scripturæ commissæ forēt, ipsa sententia, seu scriptura cum libello[f] tali extendi, & publicari, perinde ac si ipse libellus, seu petitio in ea, de uerbo ad uerbum foret descriptus. ¶Quæ omnia & singula supra disposita firma remaneant, & obseruari debeant, dum tamen nō ad ersentui[g]; seu sint

tunc acta non possunt probari testibus. Item acta facta coram arbitratoribus possunt probari per testes Bar. in l. societatem. §. arbitrorum nu. 27. pro socio.

a ¶Procurationes. Hæ non sunt de actis, licet in actis factę sint, quia non omne, quod in actis scribitur, propriè est de actis, sunt. n. propriè de actis, quæ pertinent ad expeditionem causæ, nec aliter fieri possunt, nisi coram iudice, ut ad sentētiam perueniatur, ut habetur per Dec. in c. quoniam contra nu. 19. uersi. retenta tamen communi opi. de probat. largo tamen modo hæc omnia sunt de actis, & uidetur approb ata hæc opi. ultramontanorum, de qua in l. non solum. §. q alieno. ff. de procu. cōtra quā Bar. tenuit, & gl. ac Abb. in c. i. de procu.

b ¶Sententiæ. An sententia sit de actis, uide per Abb. in d. c. quoniam cōtra, & ibi Dec. xi. not. cōmunis opi. est, quod sic.

c ¶Sufficiat. Quantū est ad acta, de iure planum est, quod edenda sunt cuilibet, cuius interest, etiam si non sint partes, ut habetur per Bart. & Alex. in l. i. §. editiones. ff. de eden. per Dec. in c. i. nu. 53. de probat. uersi. circa secundam q. ubi poni plures limitationes, ad quas te remitto. Quantum est respectu instrumentorum, de iure communi uidetur, quod nō sit dāda copia, nisi sint confecta mandato partis petentis, uel eius, a quo pars habet causam, & contineatur utilitas eius in eis, Ang. post glo. in l. prætor. ff. de edēdo Dec. in c. i. nu. 47. uersi. secundo principaliter extra de probat.

d ¶Commissiones. Quæ de iure sunt necessariæ. l. fi. C. de exhib. reis cum ibi not. dixi supra in statuto, de modo citationum.

e ¶Plena fides. In istis casibus.

f ¶Cum libello. Nam iudex debet facere mentionem de libello saltem summatim, ita Spec. in tit. de sententia. §. qualiter, uersi. cæterum, & in tit. de relationib. §. i. uersi. auditis.

g ¶Non aduersentur. Fuit necessaria hæc pars, quandoquidem statutum posterius cēsetur corrigere anterius sibi contradicens, & si eodem tempore confirmata sint, ut per Cyn. & alios in l. ii. C. de

testa

ftare.&Ange.in l. inciuile ff.de legi.Alex.confi. cxli.nu.iiii.lib.ii.dixi aliàs in gl. vltima rubricæ ftatutorum.

§.fed etiam.ff.de edendo.per l.fi quis ex argentariis in princ.ff.eod vbi cafus videtur. Et exponas, vel commorantis: vel pro, ideft, vt alibi etiam fit. C.de fund.patrim.l.fi qui a priorib. dominis lib. xi.&c.vnico.§.verum de ftatu regula.in vi. quod patet, quia ftatim fubiungit mortui, vel commorantis; & fic duos cafus tãtum facit in effectu. Morari autem eft, vel habitare, vel domicilium contrahere, vel longo tempore arbitrio Iudicis ftare. fac.in arg.Infti.de vfu,et habitat. §. primo. et l.tt. tius.ff.de fer.export.l.hæres abfens.§.proinde,verfic. at fi quo cõfiftit nõ iure domicilii &c. ff. de iudi.iuncta etiam l. Mæuia.§.vxori. ff. de annuis legatis,vbi propriè loquitur in eo, qui morari debebat cum vxore, feu ab ea non recedere, & dicit Iurifconf. Refpondi, non poffe abfolutè refpondere, cũ multa oriri pofsint, quæ pro bono funt æftimãda; ideoque huiufmodi varietatem viri boni arbitrio dirimendã effe. Et

a Rogationibus. Hoc verbum videtur comprehendere etiam acta, In quibus etiam rogitus incidit,ut probatur in ftatuto præcedenti in §.& eodem modo. in gl. rogatus. et de his actis fit mẽtio infrà in nigro i §. nulli quidem, in §. adiicientes, & in §. ordinamus,licet plerunq; in nigro accipiãtur rogatiões pro rogationibus inftrumentorum ad differentiã actorũ, ut in d.§.nulli quidem; & de his principaliter loquitur ftatutum; quia fcripturæ actorum originales debent fi nito officio, uel caufa reponi in camera,feu archiuo publico, fecũdum formam ftatuti de off.poteftatis §.teneatur. & de iure etiam cõmuni probari põt,ut latius ibi fcripfi.

cõtraria ftatuto modo infra pofito, fub Rubrica de Regiftro inftrumentorum, quibus cafibus, & quolibet eorum, quo fic in contrarium uideretur, & effet difpófitum, dictum ftatutũ Regiftri per omnia habeat locũ,&debeat obferuari.

DE ROGATIONIBUS[a] NOTAriorum mortuorum, & abfentium inftruendis,[b] & reficiendis[c].

Ne decætero accidat fcripturas[d], & rogationes, & protocolla Notariorũ mortuorũ[e], uel abfentium, & aliorum[f], quos mori, uel abfentes[g] effe, uel extra Ciuitatem, & diftrictum Bononiæ morari contigerit, lacerari[h], occultari, uel

b ¶ Inftruendis. Ideft ordinandis,Bologn. confi. xxx. col. pen. facit mentionem de hoc ftatuto, vide fi vacat, quia non multum refert.

c ¶ Reficiendis. Ideft extendendis. Nam propriè reficere eft in eadem forma rurfus facere.l.iii.§.re ficere. ff. de iti.actuq; priua.l.i.§. fi quis ædificium.de no.op.nuntia.De materia autem uerę refectionis tractat Spec.tit.de fid.inftru.§ poftquã.

d ¶ Scripturas. Hæc,& fequentia nomina pro eod. poni videntur, & fic alibi appellantur imbreuiaturæ,appellantur Schedæ,uel Notæ.Cy.in l.contractus,in §.fi.& Sal.ibi,in q.vi.C.de fid.inftr.vel dic.quafcunq; fcripturas ẽt in formã autenticã redactas,puta exẽplaria fumpta de protocolis apud fe pro fua cautela retenta,vt inquit Spec.in tit.de inftru.edit.§.poftquam verf.fi igitur.dicens multum effe vtiles notariis, q hoc faciant fi accideret inftrumentum partibus datum deperditum reficiendum effe.

e ¶ Mortuorum. Scilicet tempore huius ftatuti,vt differat a feq.verbis.

¶ Aliorum.f.Notariorum.

f ¶ Abfentes. Hæc litera non fat benè fonat; vnde dic,vel abfentes effe,vel commorari extra ciuitatem,et diftrictum.vbi enim abfens effet à Ciuitate duntaxat, in comitatu autem maneret, non habet locum ftatutum: quia nihil prohibet,quin pofsit notarius etiã deferre fuas rogationes in villam, vel fuos fecceffus, vt dicit Ang. in l. Prætor

attende tu, quia etiam ampliari debet ftatutum ad alium cafum. f.vbi effet notarius in ciuitate Bo non.tamen magno,& longo impedimento tenere tur,quominus vacare poffet cuftodiæ, et exemplationi rogationum, vt fic pro mortuo haberetur iuxta no.in l.gallus.§. Et quid fi tantum.ff.delib. & pofthu. & hoc ferè modò extenditur.c.cum P. tabello extra de fide inftrum.ut per Abba.ibi. co. prima verficu.item fi longo impedimento.

Nunquid autem prohibitus conficere inftrumenta pofsit proprias rogationes & imbreuiaturas non leuatas extendere ? & dic q fic fecundum gl. in cap.accufatus §. ad confcribendas in verfic.ad præmiffa de hære. in vi. & Speculat. in titulo de ftatu monach.§.i.verfic. xxvij. & Batto.in l.i.§.fi parnes.ff.de tabulis exhib.& Bald. in l.ij.in fi. ca. de feni.& interlocut. omn.iud.& in l.neque C. de oper.lib.& Ang.in l.prætor §.Is etiam ff.de eden. Caldari.in titul.de magiftr.conf.ij.& Saly.in l. fi quis de curio in prima col.C.de falfis, & quę dixi in propriis fcripturis forte fecundum Fel.in c. cũ P.tabellio effet idẽ dicendũ in leuante alienas.

h ¶ Lacerari. Quod quidem faciendum non eft, ẽt fi inftrumentũ teftamenti, vel contractus nullius foret momẽti,ad Bar.in l.ii.§.fi plura.ff.quẽad. tefta. aper.ẽt accedente partium confenfu, fac text.in authen. de tabellio. §. illud quoque. Alexand.in conf.lxxiiii.uifo teftamento nu.ii.lib.i.

ſecundum morem,[a] & conſuetudinem ipſius notarii principalis, Saluo quod ſi hæres[b] notarii mortui reperiatur notarius, & de Collegio notariorum Ciuitatis Bononiæ, illa retinere poſsit auttenticanda, reficienda, extendenda, conſeruanda, & publicanda ſine aliqua commiſsione,[c] & autoritate præſentis ſtatuti: dum tamen dictus hæres artem notariæ exerceat publicè: niſi ipſe hæres notarii ſuſpectus eſſet circa earum cuſtodiam, uel minus expertus in arte prædicta: de qua ſuſpitione[d] ſtetur declarationi dictorum Correctoris & conſulum, & maioris partis eorum. ¶Rogationes[e] autem, protocola, & ſcripturæ aliorum Notariorum quos abſentare, deficere,[f] uel mori contigerit extra Ciuitatem, uel diſtrictum prædictos: quilibet, penes quem remanebunt, uel reperiantur, ſiue hæres non Notarius, uel

Io. And. in præall. c. cum P. tabellio. quinq; requiſiuit; ſed Abb. ibi dicit, quod octo ſunt neceſſaria. Lanſiumè Afflict. in cõſt. regn. incip. Baiulos omnes nu. 58. lib. j. vbi numerat. xij. requiſita. Subdit Io. de Imola, quod communiter in practica non ſeruantur omnia prædicta; ſed tantum, quod hæres vadat ad Iudicem, & faciat ſibi dare licentiam redigẽdi inſtrumentum in publicã formam ex dictis rogationibus; & Iudex ſibi concedit: conſtito, quod ſibi ſint legatę, vel per hęredes cõceſſæ. qua licentia habita poſtea ad petitionem illorum, quorum intereſt, redigit inſtrumẽtum in publicam formam.

a ¶Secũdum morem. Præſupponunt ſtatuẽtes morem, & conſuetudinem notarii defuncti fuiſſe notam, cuiq; vel ſaltẽ huic tali extẽdẽti, nimirum, ſi poterit extendere abſq; Iudicis alicuius interuentu: & in hoc videntur cõcordare meo iudicio magis communiter ſcrib. tã in d. c. cum P. tabellio de fide inſtru. quàm in. l. gallus. §. idem credendum, ff. de liber. & poſthu. & in. l. argẽtarius i princ. ff. de eden. dum dicunt, quod notarius poterit facere extenſiones ſolitas, & in ſimilibus vſitatas ex ipſo protocolo defuncti: quia de ipſis tacitè videtur fuiſſe rogatus abbreuians. & ſentit Bar. in. l. ij. ad fi. prin. ff. ſol. matr. vndè ſi notarius defunctus vno modo ſolebat interpretari abbreuiaturas ſuas; & alio modo interpretatur conſuetudo; præponitur interpretatio notarij ſecundum Bal. in. l. fi. in vlt. col. C. de eden. & Ant. de butr. in rep. c. fi. de conſuet. Et ſi notarius ipſe non habeat firmum ſtylum, attenditur ſtylus conſuetus per ipſum in materia, de qua agitur, ex aliis inſtrumẽtis leuatis ab eo ſecundũ Bal. inſt. de emp. & vend. §. j. ad fi. per. l. reos. §. cùm in tabulis ff. de duob. reis. Et ſi variabit in eadem materia, attenditur vltimus ſtylus ſuus, ſecundum Bal. & Ang. in. d. §. item credẽdum, per. l. ſi mater & ibi vide Bal. C. ne de ſtatu defunctio. Et ſi d. vltimo ſtylo nõ apparet, recurritur ad ſtylum communem ſecũdum Bart. in. d. l. ij. in fi. prin. ff. ſol. matr. Hęc eſt theorica formalis poſita per Fely. in. d. c. cùm P. tabellio nu. 9. ex qua multum redduntur gloſſata iſta verba ſtatuti noſtri, vnde ſumi debet cõcluſio contraria, vbi non appareret ex iſtis coniecturis claris, quomodo notarius extendere deberet, nam tunc recurrendum eſſet ad Iudicem, ſeu correctorem, & conſules. Adde prædictus Alex. in cõſ. clxiij. viſis narratis col. vlt. lib. vij. & Rui. cõſ. cxliiij. nu. vj. lib. iiij. & multa, & propè infinita per Neuiza. conſ. xxviij. & quæ habeo in libro manu ſcripto ſignato litera B. cõclu. cxxiiij. Conſulo tamen conficientibus imbreuiaturas; vt dato otio, & quã primùm poterint, extendant ſuas imbreuiaturas: prout faciunt cauti, & diligentes notarij habentes librum ad hoc deſtinatũ, vt aſſerit etiam Imola in. d. c. cum. P. tabellio col. ij quia ceſſant tũc multę diſputationes, cùm ſtandũ ſit dicto ſuo, dummodo non ſcribat aliquid non veriſimile, vel contra iuris diſpoſitionem, probat Soci. conſ. 94. præſtantiſsimi, & iuſtiſsimi nu. iiij. vbi ſubdit ex mente Spe. quod ipſe notarius, ſicut poteſt quãdo videt ſe errаſſe, facere aliud protocolum, potius quàm apoſtillare primum, ita poteſt conficiendo autẽticum, addere verba, & minuere prout nouit mentem partium, quia ſic nõ dicetur protocolum correxiſſe, vt latius apud ipſum. Quod dictum eſt apud me notandum, vide, quæ ad longum ponit Bal. in conſ. 9. col. antepen. lib. 4.

b ¶Hæres. Subaudi, vel legatarius notarius, vt infra in. §. rogationes pro iſta æquiparatione eſt dictũ Bar. in. l. ſi quis ex argen. §. cogẽtur in fi. ff. de edẽ.

c ¶Commiſsione. Quia vt dicit Bar. in. d. l. ſi quis, eo. §. videtur ſibi à lege commiſſum, vt inde ſumat & conficiat publica inſtrumẽta, & ſi ſunt plures, omnes debent ſe ſubſcribere; cuius opinionem ſtatuentes approbant, licet communis opi. ſit cõtra Bar. quod etiam requiratur commiſsio Iudicis notario ſucceſſori, quia complere inſtrumenta eſt officium; officium autem non tranſit in ſucceſſorem l. cuius bonis. ff. de cur. furio.

d ¶Suſpicione. Miror, cur nõ repetierint, vel inexperientia, cùm ſit prorſus ead. ratio remittendi ad iudicium correctoris, vt in ſimi. j. §. corrector ibi, pro vt ſibi videbitur &c.

e ¶Rogationes. Hic. §. nihil noui apportat.

f ¶Deficere. Vt quia nõ ſint amplius ſufficiẽtes ad exercitium notariæ, vel priuati ſint officio, vel aliqua alia de cauſa vita tamen eis remanente, aliâs etiam pro morte capitur, vt in auth. de hęr & fal. §. hinc nobis.

extraneus fuerit, & tutor, curator, uel administrator talis hæredis infra decem dies, postquam defecerit, seu se absentauerit[a], &[b] postquam eas habuerit[c], ipsas rogationes præsentare, & producere teneatur dictis domino Correctori, & consulibus, ut supra, sub pœna librarum centum bononenorum applicandarum pro dimidia Communi Boloniæ, & pro alia dimidia dictæ Sotietati, Et quas rogationes, & protocola hæres, & legatarius[d], seu alius, qui eas haberet penes se, teneatur, & debeat ad mandatum domini Correctoris, & consulum, & maioris partis eorum tradere, & consignare integraliter illi, cui præfati dominus corrector, & cōsules commissionem de illis duxerint faciendam. ¶Qui Corrector, & consules, ut supra, infrascripta cautione præstita, ut supra reficienda illa committere teneantur autenticanda, & conseruanda modo, & ordine supradictis. ¶Quilibet uerò Notarius habēs cōmissionem[e], & licentiā reficiendi aliquas scripturas, uel rogationes alicuius notarii infra decem dies, postquam fuerit proclamatū[f], & quicūq; alius notarius, qui decætero similem cōmisionem habebit, infra decē dies, postquā sibi cōmissæ erūt, teneatur sub pœna cētū librarū bonon. cuicūq;[g] ex prædictis omittenti accedere corā Correctore, & cōsulibus Societatis notariorum ciuitatis Bononiæ, uel aliquibus ex eis, et illis stipulantibus nomine societatis prædictæ, & cuiuscūq;, cuius interesset, promissionem, & cautionē facere etiā per idoneum[h] fideiussorem, de rogationibus, & scripturis sibi cōmissis custodiēdis, & seruandis, & de ipsis autēticādis, & reficiendis secundum cōsuetudinē notarii principalis. ¶Corrector autem, & consules societatis prædictæ,

a ¶Absentauerit. Subaudi, & defecerit.

b ¶Et. Pro vel, vt. l. si titio fundus. ff. de vsufru. lega.

c ¶Habuerit. Subaudi, præcedente crida, & proclamatione, uel requisitione, de qua supra in princ.

d ¶Legatarius. Constat enim etiam de iure communi protocola legari posse, imò & donari inter viuos, quod notabilius est, ut Bar. dicit in. l. quædam. §. nihil interest. ff. de eden. Et hoc loco intelligendum puto de legatario non notario, prout & præcedens verbum hæres intelligitur de hærede non notario, aliàs contradiceret his, quæ dicta sunt in principio textus.

e ¶Commissionem. Ponderarem hoc verbum, vt significaret commissionem hominis, non legis, & consequenter dicerem hæredē notarium, vel etiam legatarium protocolorum non comprehendi sub hoc. §. videlicet vt teneatur dare satisdationem prędictā, quia video, ꝙ statuentes dixerunt supra in versi. saluo ꝙ si hæres, ꝙ hęres notarius sine aliqua commissione, & autoritate præsentis statuti possit retinere scripturas defuncti, & non caret ratione, quia huiusmodi personæ, cum sentiāt fructum ex dictis protocolis, verisimile est, ꝙ erunt diligentes in custodia, & in exemplatione, non sic præsumendum est in aliis notariis, quibus committerentur scripturæ per correctorem, & consules, licet etiam quoad eos, nisi extaret expressa ꝓuisio huius stat. argui posset, non teneri ad satisdationem aliquam ad similitudinem tutorum, qui dantur ex inquisitione Instit. de satisd. tuto. & curato. §. i. Nam tenentur inquirere prius isti officiales de legalitate, & sufficientia notarii, cum intendunt committere scripturas, vt infra. §. proximo. Apparet igitur nos hic versari in exorbitantibus a iure communi, & sic strictè procedendum esse, & non comprehendi hęredem, uel legatarium notarios. Et hic videas Specu. titu. de instrum. edit. §. ostenso versic. illud quoque prætereundum, ubi solummodo de iuramento notarii mentionem facit in forma commissionis.

f ¶Proclamatum. Subaudi, & postquam sibi commissæ erunt, ut infra subiungitur, & sic euitatur perplexitas.

g ¶Cuicunque. Scilicet irroganda.

h ¶Etiam per idoneum. Qui vellet subtilizare, posset hic interpretari, ꝙ teneatur ad cauendū & sic per stipulationem omnia bona supponere hypotecæ, & vlterius dare fideiussorē, quia aliud est cauere, aliud fideiussorem præstare, ut legitur, & not. ī. l. sancimus. C. de verb. sig. & per hoc clarius seruiūt uerba infra versi. & nihilominus ibi ad prædictam cautionē; & fideiussionē fiendā, & præstandā. Ego tamen agnosco realē mentē statuentiū, quibus satis fuisse videtur cauere idoneè cū fideiussore tm̄, licet in hodiernis instrumentis, hæc differētia vana reddatur, qa semper quis se obligat ꝓ se, obligat etiam bona sua, Ac etiam pręstat fideiussorem, & hæc ut magis cautū fiat creditoribus, imò & iuramentū prestabit.

¶Extensio.

ut supra, qui pro tempore fuerint, teneantur à quocunq;, & quibuscunq; notariis commissionem habẽtibus de talibus; aut ab aliis, quos in futurum contigerit similem commissionem habere, iustam recipere cautionem, & fideiussionẽ prædictam. Quam commissionem dictarum scripturarum dominus Corrector, & consules, uel maior pars eorum, cũ Correctore facere teneantur, & debeant alicui notario legali, & sufficienti, de quo, & prout sibi uidebitur, cũ cõsensu tamen hæredis, uel legatarii dictarũ rogationum notarii defuncti, Et de quibus commissionibus, & præsentationibus sic faciendis notarii, qui pro tempore erunt societatis notariorum, rogati esse debeant, & tales commissiones scribere debeant extensas [a] cum satisdationibus præstitis in libro actorũ Correctoris dictæ societatis. Et nihilominus quicunque notarius omittens cogi possit [b] omni tempore ad prædictam cautionem, & fideiussionem faciendam, & præstandam coram eis summarie, & de facto omnibus remediis opportunis. Et ipsas cautiones, & fideiussiones in uno libro, seu uolumine custodiendo, & remanendo penes dictam societatem scribi facere teneantur [c] per notarium ipsius societatis, aut Correctorem [d], uel correctores, qui pro tempore erunt.

¶ Nulli quidem alicuius conditionis, uel sexus liceat cum licentia, uel sine, rogationes, scripturas, acta, uel protocola alicuius notarii mortui, uel uiuentis, nisi duntaxat instrumenta autentica portare, uel deferri facere extra Comitatum [e], uel Districtum [f] Bonon. aut in ipsa Ciuitate, uel Districtu eius, seu extra lacerare, occultare, laniare, abradere, cancellare [g], uel deturpare, uel alicui usui deputare, uel deputatas retinere aliquo modo prætextu, uel causa, sub pœna unicuiq; contrafacienti trecentarum librarum Bonon. & nihilominus teneatur ad interesse cuiuscunque læsi dicta de causa; cuius pœnæ medietas applicetur Cameræ Ciuitatis Bononiæ, & reliqua medietas denunciatori. Quæ pœna per Dominum Potestatem Bononiæ summarie, & de facto exigi debeat a quocunque etiam semiplena fide habita de prædictis. ¶ Item Prouidemus in quolibet casu, quo dubitaretur [h] aliquam scripturam esse, uel fuisse rogationem, uel de rogationibus, seu protocolis alicuius Notarii mortui, uel qui de cætero moreretur, quod tunc tales scripturæ præsentari debeant coram Vicario Magnifici Domini Potestatis, qui pro tempore fuerit, per illum, penes quem fuerint, uel alium quemcunque, & quod ipse Vicarius ex officio suo facta comparatione dictæ scripturæ cum aliis scripturis dicti Notarii, si quæ haberi poterint, uel alia fide habita,

a ¶ Extensas. Formam autem commissionis extẽdit Spec. in tit. de instru. edit. §. ostenso. uersi. illud quoque prætereundum non est, quæ tamẽ in quibusdam supplenda est, attento q ibi contentatur solo iuramento eius, cui committuntur rogationes.

b ¶ Possit. s. Per correctorem, & consules.

c ¶ Teneantur. s. Corrector, & consules.

d ¶ Correctorẽ. Qui possit scribere in defectum notarii societatis.

e ¶ Comitatum. Bene ergo licet in comitatu arg. l. si quis ex argentariis in princ. ff. de eden.

f ¶ Districtum. Hoc est propter pericula uiarũ ad not. in c. cum dilecta de confir. vtili, uel inut.

g ¶ Cancellare. Nisi statutum addidisset hoc verbum, puto, quod de iure possit cancellari protocolum; si inde extractũ sit autẽticũ, seu parti restitutum; quia etiã per instrumentũ cancellatum nõ desinit probari, quin debitum præcesserit. ff. de furtis. l. qui tabulas, et. l. fullo. §. fi. habetur per Bal. post Nico. Matthar. in rub. C. de fide instr. col. viii. versi. iuxta hoc quæro, et p Lanfran. in c. qm contra in verbo testiũ nu. 13. de prob. nisi dixeris hic loqui de protocolis, de q. bus adhuc non fuerat extractũ autẽticũ aliquod, quod magis placet.

h ¶ Dubitaretur. Vt quia non haberet subscriptionẽ, et signũ notarii; alias si hæc adessent, non video ego, vñ oriri possit dubitatio, quã materiã ãt continuat in. §. seq. Et ideo hic notãdũ puto, quod ex protocolo non habẽte subscriptionem, vel signum possit sumi

autenticũ; aliàs ad quid præſentatio coram uicario, & examinatio illius ſtante illa uulgata reg. ꝙ fiendum non eſt, quod factum non releuat. l. aliquando. ff. de velleya. l. ad probationem. C. de probatio. quod tanto clarius procedit, ubi illæ notæ, quæ ſubſcrip. uel ſig. non habent, reperiuntur inter protocolla plura habentia ſigna, & ſubſcriptiones, ut infra. §. ordinamus. Et huius opi. fuerunt plures doct. ut per Cy. & Saly. in. l. contractus. C. de fide inſtrum. & atteſtatur Neuiza. conſi. xxiiii. cõmunem eſſe; ſed Ange. cõſil. ccxx. incip. ad hoc ut ſcriptura. uult, ꝙ ſi protocolum non habet ſignum, uel ſubſcriptionem, uel indictionem; non poſsit ſumi autenticum. Vide conſil. Pariſ. xxvii. notula aſſerti teſtamenti lib. ij. et Aym. conſi. ccxvj. col. ij. vol. ii. Dicit autem Neuiza. ꝙ ſaltem protocolum ſemiplene probaret, eſto ꝙ non adſit ſubſcriptio, uel ſignum, ut dicit frater Hoſtien. in c. i. de fide inſtru. et Purpur. in. l. admonẽdi, nu. cxxxvii. de iureiur. et Gemi. cõſ. lvii. in cauſa. Et ideo iudex poterit ſupplere ex aliis probationibus ad ueritatem perfectam, ut latius per ipſum. Et iſto reſpectu fortè ſuſtineri poſſet pręſens prouiſio.

a ¶ Et idem. Referebam ego ad proxima dicta, ut ſic extenderetur deciſio loquens in notario mortuo ad abſentem per annum; ſed turbant me nunc illa uerba, in omnibus ſupradictis, &c. ex quibus aliqui ſumunt, ꝙ intendit ſtatutum generaliter declarare, quanti temporis debeat eſſe

quæ ipſi Vicario ſufficere uidebitur, quòd ipſa ſcriptura fuerit, & ſit de protocolis, & rogationibus dicti talis notarii: ipſe dominus Vicarius citatis his, quorum ex ipſius ſcripturæ inſpectione poſſet intereſſe, uel eis præſentibus pronuntiet, & declaret, etiam ſi ſibi uidebitur nullo inſtante, uel petente, talem ſcripturã eſſe, & fuiſſe de protocolis, & rogationibus notarii, de quo ageretur: & huic pronuntiationi ſtari debeat, niſi contrarium probaretur. ¶ Et idem [a] intelligatur, ſeruetur, & fiat de rogationibus, & ſcripturis cuiuſcunque notarii Bononię abſentis, & qui abſens ſteterit a Ciuitate, & Diſtrictu Bononiæ, ſaltem per unum annum in omnibus ſupradictis, quantum ipſis adaptari poſsit. ¶ Et quia in Camera actorum aliqui libri, & quaterni reperiuntur ſine titulis, & nominibus eorum, qui ipſos ſcripſerunt, ideo prouidemus, quòd notarii, & officiales, qui nunc ſunt, uel pro tempore erunt officio dictæ Cameræ, teneantur præciſe ipſos libros, & quaternos carentes titulis, & ſubſcriptionibus prædictis, ac etiam compellantur ad petitionem cuiuſcunq; producere coram Vicario domini poteſtatis Bononiæ, qui pro tẽpore erit: Et iis ſic productis teneatur ipſe Vicarius ſummariè inquiſitionem facere, & informationem recipere per fide dignas probationes, per quem, & quos ſcripti fuerunt, & quo tempore, & in quo officio, & per ſuam pronuntiationem debeat prædicta declarare, & huic tali pronuntiationi ſtetur, niſi contrarium probaretur. ¶ Et tali libro, & ſumpto per Notarium Cameræ plena fides adhibeatur, ac ſi in eo titulus, & ſubſcriptio notarii, qui talem librum, ſeu quaternum ſcripſerit, appoſita ſeu appoſitus fuiſſet: quæ pronuntiatio, & ſcriptura ipſius pronũtiationis ſcribi debeat in libro, ſeu quaterno prædicto: & ibi ponatur titulus de Mandato Vicarii, manu talis Notarii rogati de pronuntiatione prædicta, cum nomine Notarii rogati de tali libro pronisore, uel Regiſtro, & cum temporibus & aliis, quæ conueniunt, & uidebuntur adaptari. ¶ Hoc autẽ ſtatutum Corrector, & Conſules Societatis notariorum conſcribi facere teneantur in uolumine ſtatutorũ dictæ ſocietatis, & ſingulis ſex menſibus in conſilio, uel corpore dictæ ſocietatis perlegere, ſeu legi facere. Et nihilominus procurare, quòd dominus Poteſtas Bononiæ in Palatio dictæ Ciuitatis tempore iuridico, & per Ciuitatem Bononiæ cõtẽta in hoc ſtatuto faciat proclamari, ſaltẽ ſemel ſuo tẽpore, ut horũ notitia pleniſsima habeatur. ¶ Adiicientes, quòd nullus Cartolarius, Speciarius, Lardarolus, Merzarius, uel aliquis alius cuiuſcunque conditionis exiſtat, audeat, uel præſumat emere, uel alio titulo acquirere, uel radere, uel radi facere,

re, uel abolere, uel aboleri facere, uel lacerare, uel lacerari facere aliquas rogationes, uel protocola aliqua, uel acta, uel scripturas publicas, sub pœna tali contrafacienti quinquaginta librarum bononenorum. Et quilibet possit accusare, & denuntiare, & habeat medietatem condemnationis. Et per dominum potestatem Bononiæ de prædictis possit inquiri. ¶ Ordinamus insuper, quod quotiensCunq; decætero contingat inter rogationes, seu protocola alicuius Notarii defuncti, uel absentis, ut supra, reperiri, & esse aliquam notā, seu scripturā, seu aliquas notas, seu scripturas alicuius instrumenti, uel aliquorum instrumentorum, sententiæ, testamenti, ultimæ uoluntatis, seu alicuius alterius actus, seu contractus eius manu[a] scriptam, seu scriptas, & habētē, seu habentes annum[b], mensem[c], diē, locū[d],

absentia, de qua sæpe meminit statutum. Nescio ego deliberare, & magis tenerem hanc partem, tanquam prudentiorem, ne sit necesse recurrere ad arbitrium iudicantis, quia, vt inquit philosophus, Oportet rectè positas. ll. omnia determinare, & pauca reliquere iudicantis arbitrio. Bāl. in auth. nisi breuiores. C. de sent. ex breui. recit.

a ¶Eius manu. Prout est necessarium de iure cōmuni etiam in protocolis. §. nos autem, & ibi glo. declarat in authen. de tabellio.

¶Annum. Scilicet domini nostri Iesu Christi, puta, 1561. qui in præsentiarum currit, vt habetur in glo. in auth. vt præponatur no. Imp. §. si quando, vbi dicit glo. q inoleuit hæc solēnitas ex quadam consuetudine Italiæ, vnde si non apponatur non ualet. Quo uerò ad annos Imperii, uel papæ est potius de iure scripto per tex. in d. auth. sed statutum hoc non exigit in protocolis. Item dum gl. subiicit de annis incarnationis, loquitur secundum morem aliquorum locorum, in quibus incipit annus ab incarnatione, ut in c. in nomine domini 23. distin. Bononiæ aūt cōputamus annos a natiuitate domini in instrumentis publicis, secus in priuatis, quia incipit die prima Ianuarii, Et hic annus appellatur artificialis ad differentiā naturalis, qui a quocunque die incipit, dum, constet ex diebus 365. & horis sex, qui ēt a Bar. in l. libellorum ff. de accu. vocatur annus legalis; tradit Cassan. tit. des iustices &c. rub. i. §. 8. num. 4. Bart. in l. si quis §. si initium col. iiij. de eden.

b ¶Mensem. Hoc etiam habetur in glo. in l. generali, de tab. lib. x. fac. l. i. §. editiones. ff. de eden. & l. ii. §. diem. ff. quemad. test. aper. & l. optimam. in uer. die. C. de contrahen. vel committ. stip. & intellige de die, de quo notarius rogatur, non de eo, quo conficit instrumentum, secundum Spec. isto tit. §. i. vlt. col. versi. debet etiam instrumentum Bar. in l. si quis ex argentariis. §. si initiū versi. 4. dixi. ff. de eden. Et notatur dies, quo contractus concluditur, & si per plures dies tractatus durasset secundum Bal. in l. contractus 4. col. versi. quæro, de die. C. de fide instru. & sola conclusio est contractus. Nota, q mensis ponitur in locis pallegatis, ut deueniamus ad cognitionē diei tū si esset dies notabilis, non requireretur mensis secundū Bar. in d. l. si quis ex argentariis. §. si initium versi. quæritur quid de mense. puta, si diceretur, actum Bonon. in vigilia natiuitatis domini, etiam q non diceretur. die vigesimaquarta decembris.

c ¶Diem. s. Naturalē. 24. horarū, qui incipit etiam in instrumentis a media nocte l. more Romano. ff. de feriis. Et quando apponitur dies, non requiritur nomen diei, sed sufficit numerus dierū mensis, ut dicit Felyn. in c. i. col. 4. extra de fide instru. Et secundum uarias consuetudines locorum vario modo qualificatur dies, vt Bar. dicit in. d. §. si initium, quia in aliquibus locis dicitur, puta, prima die intrante mense martij, qui crastina die incipit. Et simili modo dicunt de secunda die, de tertia, & quarta vsque ad dimidium mensis. postea dicitur die. 16. exeunte mense martii. idem attestatur Spec. eod. tit. §. breuiter col. 5. versi. post indictionem. Hic autem numerantur dies mensis simpliciter a principio vsque ad ultimū. Possunt etiam numerari dies per kal. non. & id. more antiquo Romanorum.

d ¶Locum. Nota ex hoc statuto probari, locum necessario requiri ad perfectionem instrumenti, & huic correspondet communis opinio doctorum nostrorum, vt probbatur per Spec. in tit. de instru. edit. §. breuiter nu. 9. & in. §. instrumentum num. 5. vbi dicit, q alii dicebant, q potius erat de consuetudine, cùm id nullo iure sit cautum, sed in ueritate locus contractus celebrati inspicitur quoad formam conficiendi contractum, & instrumentū. l. si fundus. ff. de euictio. Bar. in l. cūctos populos. C. de summa tri. & fide cat. Alexā. consi. 150. nu. 4. lib. 7. consi. 100. num. 15. lib. 3. & locus iudicii semper attenditur, vt in dd. locis habetur, & per eund. Alex. consi. 164. nu. 3. lib. 6. Et pondera, quia dicit locum simpliciter, adeo q videretur sufficere appositionem loci etiam generalissimi, puta, si diceretur, actum in Italia, vel actum in prouincia Lombardiæ, seu etiam si diceretur, actum in diœcesi, quod quidem non est credendum, esset. n. locus nimis indeterminatus: vnde videtur, q debeat posse potius verificari in loco non ita generalissimo, sed generali, vt quia

si

si diceretur, actū Bonon. in quarterio sancti Proculi; quanquam enim talis generalis inscriptio loci non sufficeret, tamen non uitiaretur instrumentum, sed fieret suspectum, undè uiribus careret, nisi producens adiuuet illum per testes. Quicquid sit de iure, consuetudo, & stylus notariorū in hac ciuitate est, q nominentur saltem tria loca, & plerunq; quatuor, ad maiorem certitudinē habendam, puta, Actum Bonon. in patochia sancti Barbanani, in domo D. Annibalis Monterentii I.V.D. Equitis, Comitisq; &c. in camera inferiori eiusdem. Qua consuetudine non obseruata instrumentum vitiosum esset ad text. in authen. vt præpo. no. Imp. §. fi. de qua materia vide legistas in l. optimam C. de contrah. & committ. stip. & in l. comparationes. C. de fide instr. & Canon. in c. abbate sanè, §. fi. de sent. & re iudi. & in data vi. libri. & Io. And. etiam in addit. ad Spec. in d. §. instrumentum, versi. quid si locus. & Ang. in cōsi. 220. ad hoc vt scriptura.

et testes[a], si et prout[b], et secūdum quod de iure requiratur, et etiam continētē seu continentes saltim effectum, seu substantiam, seu breue summarium talis sententiæ, testamenti, ultimæ uoluntatis, uel alterius actus, seu contractus, et illam, seu illas non esse subscriptas[c] per dictum talem Notarium, cuius manu scripta, et inter eius rogationes reperta fuerint, ut supra, uel etiam illam, seu illas non fuisse, nec esse completam, seu cōpletas, quo ad clausulas, et alia communiter in talibus instrumētis apponi consuetas, et consueta, uel esse subscriptam, sed non completam, seu subscriptas, sed non cōpletas, quod Notarius, qui iuxta et secundum prædicta haberet rogationes dicti Notarii mortui, uel absentis publicare illā, et illas extendere posit, & debeat, iuxta et secundū quód sibi uidebitur fuisse de stilo talis[d]

a ¶ Testes. Post locum Testes apponuntur, & hoc quandoq; per genitiuū casum hoc modo. Acta sunt hæc in presentia Innocentii filii D. Annib. Monterentii, & Iulii ipsius Innocentii filii testium ad hæc vocatorum, & rogatorum, quandoq; per nominatiuum, vt interfuerunt Innocentius, & Iulius &c. quandoque per ablatiuum, vt præsentibus Innocentio & Iulio &c. Et licet tabelliones apponant testes fuisse rogatos, & uocatos, tamen regulariter de iure nō est necessarium, nisi in certis casibus a iure expressis, quos prosequitur Spe. in tit. de teste. §. i. nu. 91. & gl. in auth. rogati. C. de testi. cōsuetudo aūt obseruanda est. Et nota, q intelligo testes inscriptos juxta cap. ii. de fide instru. vt etiam per Abb. in d. c. i, in x. requisito, licet glo. in l. generali C. de tabul. requirere uideatur subscriptionē.

b ¶ Si, et prout &c. Sed vltra supra enumerata, per statutum expostulatur in protocolis signum secundum aliquos, vt Accur. & Bart. in d. §. si initium. Item indictio, quæ est necessaria, vt habetur in authen. vt præp. no. Imper., quæ supponenda est post annos domini, vt dicit Spec. tit. de instru. edit. §. breuiter col. ii. versi. post annos, vbi ponit, quare, & vnde dicta est indictio, & quomodo inueniatur. Et quid si anni domini non concordāt cum indictione? vide Io. And. in data vi. lib. quas solemnitates si omiserit notarius, pœnam talsi non euitabit, ut est tex. in l. iubemus. C. de testa. vbi est glo. singularis, dicens q est præsumptio iuris, & de iure, contra quam nō admittitur probatio iuxta not. in c. is qui, vbi gl. peregrina de spōsal. l. cū allegat. C. de vsur. latissimè in tract. de errorib. notariorum c. 5.

c ¶ Subscriptas. Licet in authentico omnino requiratur subscriptio in diuidua eiusdem rogati de instrumento si viuit, vt est casus in authen. de inst. cau. & fide. §. si vero instrumenta, &. §. si vero neq; adnumerator, ubi glo. in uerbo suppleuit, quæ exponit. i. subscripsit, & glo. in l. generali. C. de tabul. lib. x. Et formā subscriptionis ponit Spe. d. tit. §. i. ver. post testea, & de isto statuto meminit Alex. cōsi. 14. nu. 15. lib. vi. et Ang. in cōs. 220. ad hoc vt scriptura. Et quid vbi in protocolo reperiuntur cancellationes interlineaturæ, additiones, vel etiam diuersitas literarum? vide Alex. consi. 104. stantibus rebus lib. 7. vbi docet notarium, q debeat apponere dictas cancellationes, & interlineaturas in extenso eo modo, quo in protocolo reperiuntur. Præterea etiam facere mentionem de diuersitate literarum, ut per eundem latissime post Bar. in l. ii. ff. quemad. testam. aper. Idem Alex. consi. clxxiiii. nu. iii. lib. vii. Et quamuis aliàs scilicet consi. xiiii. nu. xvi. lib. vi. aliter dixerit, nihilominus non est sibi cōtrarius; quia diuersi sunt casus, ut ipse attestatur in fi. d. consi. xiiii. Vide Marsi. sin. cccclxvi. quoniā multi, ubi allegat Io. and. in add. ad Spec. tenuisse, q in cancellatione debuit notarius originalis adhibere duos testes: aliàs nō crederetur illi protocolo. Et refert Pau. Castr. in l. si unus, in fi. C. de testam. q ita obtentum fuit Bonon. Item intellige, nisi protocolum sit defectiuum in materia sui, ut quia dicebat. Titius uendidit fundum talem. Sēpro. pro. c. his pactis, uidelicet, &c. Nam tunc nō potest sumi autenticum ex eo protocolo, quia cōstat, q notarius non habuit illud pro absoluto Bart. in l. is qui testamentum, versi. & per ista. ff. de testamentis.

d ¶ Stylo talis. Primo, & ante omnia recurrēdum

notarii mortui, uel abſetis in ſimilibus cõmuniter conſueto, ſi de eo per alias eius rogationes ſibi cõſtare poſſit, alias ſecundum communem ſtylũ[a] Notariorum Bonon. ſuper quo ſtetur extenſioni faciendæ per talẽ Notariũ, qui eas publicare haberet, ut ſupra, & extenſio per eum facta præſumatur ſecundum debitũ ſtylũ facta, niſi cõtrariũ probaretur. Et apponere poſſit, & debeat etiã pecuniariã pœnã æquiualẽtẽ æſtimatiõi, uel quãtitati rei, uel facti in tali nota principaliter deducti, ſi talis actus, uel cõtractus fuerit, in quo ex cõmuni ſtylo pœna ſit apponi cõſueta, uel dupli, ſi fuerit cõtractus dotis, uel uẽditionis, et ex ea et eis inſtrumẽtũ, et inſtrumẽta ſumere, publicare, et autẽticare, et in publicã formã tradere, nõ obſtãte quod ſub ſcripta, uel cõpleta non eſſet, ut ſupra. ¶Et prædicta omnia, & ſingula ſupra in præſenti ſtatuto diſpoſita locum habeãt, & uolumus obſeruari et in præteritis, ſi et quatenus ad ea poſſint cõuenienter adaptari. ¶Adiicẽtes inſuper, quod ſi contingat aliquem Notorium quandocũq; decedere ſuperſtitibus filiis, uel aliis deſcẽdẽtibus, ſeu aliis hæredibus pluribus ex teſtamento, uel ab inteſtato, inter quos ſit aliquis eorũ Notarius exercens artem, ut ſupra, quod omnes rogationes, notæ, ſeu ſcripturæ rogationum dicti Notarii defuncti ſpectent ipſo iure, & pertineãt ad dictũ Notariũ hæredẽ, quo ad ipſarũ cõſeruationẽ, extẽſionẽ, & publicationem, ut ſupra dictum eſt. Si uero eſſent duo, uel plures ex dictis hæredibus notarii, tunc dictæ ſcripturæ & rogationes quo ad prædicta ſpectent ad ſeniorem[b], niſi aliter concordarent ad inuicem ſuper prædictis, uel niſi per defunctum in caſibus antedictis ex teſtamento, uel codicillis aliter appareret fuiſſe prouiſum: quo caſu uoluntas taſtatoris debeat obſeruari[c]. ¶Si autem ex dicto tali notario defuncto extarent hæredes, qui non eſſent ipſi, nec eorum aliquis in Societate notariorum

eſt ad conſuetudinem diſponentis. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. de leg. i. declara tamen, vt ſtylus ſit in verbis, non autem in ſenſu, quia non valeret inſtrumentum, ſi eſſet præter intentionem partiũ iuxta dictum Bar. in l. i. ff. de iure codi. Latiſſimè in trac. de error. not. c. 4. Et ponderant hic aliqui, q hæc oĩa uera ſunt, vbi reperiũtur inter alias notulas protocola habẽtia clauſulas p extẽſum, attẽto principio. §. Sed quo ad iſtud caput clauſularum ſolitarum, proculdubio indiſtinte poteſt notarius alius apponere, ut ſupra dixi.

¶Communem ſtylum. Id ergo, quod ſolitũ eſt fieri, habetur pro appoſito, vnde Bal. Ang. in l. benè a Zenone. C. de quadr. præſcrip. dixerũt per illum tex. in illis verbis, pactis conuẽtionalibus, q procurator ſimpliciter conſtitutus ad vendendum poteſt in contractu venditionis apponere omnia pacta etiam pœnalia, & ſic adiicere pœnam. vide circa hoc multa per Iaſ. in l. certi condictio. §. ſi nummos nu. 13. ff. ſi cert. petatur, & Moder. in c. cum M. Ferrar. de conſtitu. & vide Bal. in l. i. ad fi. ff. ſolu. matri. vbi q poteſt apponere expreſſam hipothecam in inſtrumentis dotalibus, loca ſunt nota.

b ¶Seniorem. Quia ſemper eſt veneranda ſenectus. ff. de iure immunitatis. l. ſemper de qua materia plura ſcribit Tiraq. in tract. de iure primogeniorum in præfatione nu. 79. cũ pluribus ſeq. & eſt in terminis tex. in l. ſi. ff. de fide inſtru. vbi latius loquitur, & multum pertinet ad declarationem iſtius. §. inquit enim, Si de tabulis deponendis agatur, & dubitetur, cui eas deponi oporteat, ſemper ſeniorem iuniori, & amplioris honoris inferiori, & marem fœminę, & ingenuum libertino præferemus. facit. l. cum pater. §. pater pluribus. ff. de leg. ii. Sed non omittas uidere tex. ĩ l. ſi quę ſunt cautiones ff. fam. herc. vbi Iurecõſ. alias qualitates conſiderat, & ibi glo. dicit, q illa lex determinatur per d. l. fi. Vide Bal. in c. ſi duo fratres, de fratribus de no. benef. inueſti. vbi dicit, q claues caſtri debẽt remanere penes primogenitum, voluit Archidiac. in c. ſancto. 50. diſtinct. & in c. tanta poſt principium 86. diſt. Bal. & Areti. in. l. procurator. C. de edendo. Et adde Bar. Cepol. in tract. de Imper. mili. deligendo. §. pro imperatore nu. 33. vbi dicit, q illud procedit in dubio cæteris paribus, quia præſumitur; q ſeniores ſint magis idonei sed ſi contrarium appareret, non phiberetur iunior antiquiori præferri.

c ¶Obſeruari. Quę tanquam regina prædominatur. l. in cõditionibus primum locum. ff. de condit. & demonſtrat. ideò appellatur a Barto. in l. i. col. iii. ff. de cond. indeb. forma ſubſtantialis teſtamenti, plura pro ornamẽto per Iaſ. conſi. 66. prima col. volu. iii.

notariorum, ut supra & quòd ob id scripturæ & rogationes talis notarii defuncti alteri committerentur, uel cōmissæ essent; & postea contingeret aliquem ex dictis hæredibus notarium effici, & uelle penes se habere tales rogationes, & scripturas; quòd tunc & eo casu Notarius extraneus, cui cōmissæ fuissent & essent, uel committerentur, & penes eū esse reperirentur, teneatur, & debeat dictas rogationes, & scripturas restituere, & effectualiter dicto hæredi notario cōsignare: & ad hoc de facto remediis opportunis, & sub pœnis imponēdis, & effectualiter exigendis, ut supra, & applicandis pro dimidia parte Cōi Bonon. & pro alia dimidia notario, qui illas habere uellet, ut supra: cogi possit, & debeat per dominū Correctorem & Cōsules, uel per maiorē partem ipsorū. & in casibus antedictis & quolibet eorum in quo, seu quibus scripturæ, seu rogationes Notariorum consignandæ, uel restituendæ essent, ut supra, possit, & debeat, si petatur per aliquem, qui dicat & iuret sua interesse, de illis fieri descriptio[a] seu inuentarium: & maxime de illis rogationibus, seu scripturis restituendis, seu consignandis, ex quibus ille, qui restituere haberet easdem, ex eis sumpsisset, uel publicasset instrumentum, uel instrumenta: ne fraus aliqua contra dictum Notarium, qui illas restitueret, & qui ex eis publicasset instrumentum, uel instrumenta, fieri, uel committi possit.

DE IVDICIIS[b] DIVISORIIS[c], ET quomodo in eis procedatur, & aliis diuersis capitulis.

a ¶Descriptio. Ad hoc.n.ut res non diminuantur & probari possint, semper fieri debet descriptio, quoties subest iusta causa l.i.§.eligitur, &.§.idem ait, & ibi eis per Bart.ff.de uēt.in poss. mitt. Idem in l.defensionis facultas.C. de iure fisci lib.x. idē in l. Imperatores.§. iidē rescripserunt.ff.de appe. & Abb.in c.ii.de seque. poss.& fruct.col.fi. Cor. consi.cclxvii.in hac consultatione,nu.vi. lib.iiii.

b IVdiciis. Iudicium est tota illa discussio causæ, quæ durat a citatione usq; ad sentētiam, ut declarat Alexan. in.l. postquam liti.C.de pact. & diffin. uide in c.forus. de uerbo.signific. Et hoc modo potest hic accipi, uel pro ipsis actionibus, ut Inst.de off.iudi.§.si familiæ.&.ff. communi diuid.l.sed & eius.§.famil. Quæ quidem uidentur potius oriri ex uariis figuris causarum, q̃ q̄ sit datiua, ut diserit Io.Fab.in.§. quædam Inst. de act. hoc modo cōcordando opi. glossatorum, & doct.nu. xxii.ubi bene deducit.

c ¶Diuisoriis. Claret, cur diuisoria dicātur illa duo familię hercisc. & communi diuidundo; quia bona cōmunia illis suis iudiciis diuiduntur, quæ expō nō cadere: uidetur in iudicio finiū regund. Illud.n.nō pōt dari inter habentes bona communia; ut est casus in l.iii.§. qui communem. ff. fin. reg. Termini.n. declarāt fines, & sententia ipsa super finibus regulariter declarat, quos fines habere debeat: ita Bal.in terminis in l. iii.C.fin. reg. licet nonnunquam propter clariorem diuisionē constituendam ponat fines in agro alterius condemnatione facta in ęstimatione, & danda ab altero habente uicinū prędium l.ii.ff.illo tit.Instit. de offic.iud.§. si finium.

Solutio dici potest, q̄ hoc dicitur largo modo diuisorium, eo q̄ diuisionem iam forte factam aperte confirmet, & demonstret per terminorum appositionem, ut dicit Azo in summa illius tit. uel dicatur diuisorium propter adiudicationem prædictam; de qua in d.§. si finium, prout sentit glo. in l.sed si res in princ. in uerbo adiudicata. ff. de publiciana. Quapropter puto Ias.male dixisse Instit.de actio.§. quædam, nu. lxxiiii. dum quęrit, quę ueniāt in acti. finiū; & respōdet certum esse, q̄ uenit diuisio fundorū, & q̄ termini, & confinia ponantur. Et caue, quia Spec.in tit.de iudiciis.§. sequitur uidere, uocat hæc tria iudicia communia; quæ denominatio stare posset quoad fi.reg. largo pariter modo, & quoad alia intelligi habito respectu ad causam, propter quam nascūtur; quia propter res communes non autem habito respectu ad quid introducta sint; prout magis hoc attendi debet, & nomina sunt imponenda secundum digniorem partem gl.in l.i. in princ.ff. de uerb.oblig.c.quod in dubiis de consecrat.eccl. uel altaris not.in l.imperium.ff.de iurisd.om.iu. finis autem est nobilior suo principio, arg.c. qualis in prin.xxv. distin.l. rem nouam in fin. C. de iud. Euerard.in centuria in loco a uirtute finis. Possunt rectius uocari iudicia duplicia, quoniam quilibet litigantium duplex ius habere uidetur, d & agentis, & eius, cū quo agitur; nam quilibet agit, & conuenitur; ut termini antiquitus positi seruētur, uel de nouo ab eo, qui habet potestatem ponantur l.i. in fi.ff. fin. regund. ideo quilibet iurat de calumnia, ut actor, & ut reus.i. pręstat iuramentum in forma, conuenienti

nienti actori,& conuenienti reo, ſcilicet ꝙ calumnioſè non aget,nec calumnioſè excipiat,licet etiã ſint certa interdicta, quæ etiam iſto reſpectu poſſunt denominari duplicia.§.penul.inſt.de iterdi. videlicet vtrobi,& vti poſsi.Et hoc iudicio quando quilibet prætendit ſe poſsidere vſq; ad certos terminos, rectè procedit ꝙ quilibet debet probare de poſſeſsione, & iure ſuo. Et in hoc differt ab alijs iudicijs, quia in alijs ſingularib,& ſimplicibus iudicijs nõ tenetur reus aliqd ꝓbare, niſi velit. Si vero alter tantum poſſidet,ſed alter dicit,ꝙ per vſurpationem & tunc ſi prouocatus ad iudicium etiam inſtat, vt termini antiquitus poſiti obſeruentur, adhuc vterq; probabit de proprietate,quia in ꝓprietate vterq; eſt actor,& reus.Et ſic poteſt intelligi tex.in.c.ex literis,de proba.ſecũdum Abb.ibi nu.10. Sed quandoque prouocatus nihil petit; ſed ſolũmodo negat per actorem narrata;tunc non credit Abb. in d.c.ꝙ neceſſario teneatur aliquid probare. ſed actore non probante reus debet abſolui , & ſic erit idem,quód in ſimplicibus iudicijs reſpectu oneris probandi. Quicquid ſit in omnibus iſtis capitibus,ille erit cenſendus actor , qui prouocauerit primo ad iudicium,& ſi non apparere poſſet, forte dirimetur.l.ſed cum ambo.ff.de iudi. & ideo, primo iurat,& primo iurauit, & examinantur ſui teſtes glo.in.d.c.ex literis,quam ſolemnem vocat Iaſ.vbi ſupra.Vocantur etiã iuditia mixta,vt inſt. de act. § . quædam , quæ appellatio æquiuoca eſt,cum & alia ſint iudicia mixta,licet alijs reſpectibus, vt declarat Io.fab.in.d.§.quædam verſ.iuxta quod ſciendum &c.& Iaſ.col.3 .& eo etiam reſpectu,quo iſta vno modo dici poſſunt mixta,ſcilicet quia quilibet eſt actor,& reus,eodem modo ſunt illa interdicta mixta vti poſsidetis, & vtrobi, licet alio modo,quo dici poſsint mixta,quia,ſcilicet dantur ad pſonales,& reales ꝑſtationes iux.gl. in.l.i.ff.fi.regũ.& declarationẽ ſcri.in.d.§.quędã, ſatis excludũtur illa ĩterdicta ab iſta ſignificatiõe.

a ¶Lis. Scilicet ciuilis,ciuiliq; modo intẽtata, hoc dico,quia ſecundum Io.fabri,& cæteros ſcrib. in d.§.quædam Inſt.de act. pro finibus competunt quatuor remedia.Primo,actio fini.reg.đ qua hic. Secundo condictio ex lege ſi conſtiterit.C.fi. reg. in caſu illius.l.ſ.quando poſt litem conte. in hac actione fin.reg.ante tamen ſententiam quis inuadit,& vſurpat rem propria autoritate,quia punitur pœna illius legis. Tertio , compent accuſatio criminalis,& pœnalis in perſonam cõtra eos; qui remouent,& euellunt terminos iam poſitos iuxta .l.1.&.ii.& quaſi per totũ tit.ff.de termi.mo. Quarto eſt pœna.l.agrariæ, quæ eſt. 50. aureorum , ſi ex ea agatur iuxta.l.agraria. ff.de termi. mo . Et in hodie per illam pœnã.l.agrarię,quę eſt.50.aur.

Rdinamus,quód ſi lis,[a] quæſtio,uel cauſa,[b] occaſione finium antiquorum , uel de nouo apponendorum in aliquo certo loco[c] alicuius rei,oriretur inter aliquas perſonas,[d] uel uniuerſitates;[e] qualis qualis[f] petitio porrigatur corã

fit ſublata pœna corporalis extraordinaria;videatis ibi glo.& Io.fab.i.d.§.videans etiam tex.in.l.1. & ibi glo.1. &.2.C.de accu. & ibi doct. maximè Saly.Et verbum lis eſt nomen generale,nam quãdoq; ponitur pro inſtantia cauſæ , & ita accipitur in.l.properandum in principio,& in.l.cum lite mortua . ff. iudic. ſol. Aliquando ponitur pro ipſa cauſa deducta in iudicio, vt habetur in.l. nulla.C.de procurat. & in.l.litis nomẽ de verborũ ſigni.ita Alex.in.l. poſtquam liti.C.de pact. & idem Alex.in conſ.22 col.prima in fi.in primo vol.vbi per hoc infert,ꝙ is,qui renunciat liti,cenſetur renunciare inſtãtiæ, & cauſę.Adde glo.in verbo,litis,& ibi Dom.in.c. 1.§.licet de procu.in.vi.& Neapolita.deciſ.20.in fi. ſed propriè incipit conteſtatione,vt probatur in.c.ſuper quęſtionũ poſt prin. & ibi glo. in ver. litis exordium de off.deleg.&in.l.apertiſsimi.C. de iudi.

b ¶Cauſa.Propriè cauſa dicitur ipſum jus deductum in iudicio , hinc dicimus cauſam ciuilem, vel criminalem,ſecundum ꝙ deducitur actio, vel accuſatio,vt declarat Alex.in.l.poſtquam liti alleg.&in.d.conſ.Et incipit cauſa etiam ante lit. cõteſt.& ſic ante , & poſt dicitur cauſa ſecundum Alex.in.l.cauſas.C.de tranſac.& Ang.in.§. omnẽ col.2.in auth.de litig.& habemus in.c. forus. de verb.ſignif.dicitur autem cauſa , vt Card. dicit in clem.1.8.q.de off. vicarij.à chaos,quod fuit principium omnium in mundo exiſtentium, ita cauſa poteſt dici principi.& materia iudicij. Et quæ differẽtia ſit inter cauſam,& controuerſiam,ſiue etiam(vt addam)& quęſtionem,dic,ꝙ cauſa non eſt,niſi in iudicio,vt habetur in.d.l.cauſas. Controuerſia , & quęſtio tam extra iudicium , quàm in iudicio Bal.in.l.1.C.de teſti. & in.d.l.cauſas uide etiam nouiter Rob.maran.in vlt.char.v.parte ſui operis.Et quidam vt etiã glo.in.l.iii.C.fin. reg.dicunt,quęſtio eſt poſt litem conteſtatã,quęrimonia ante litem conteſtatã, vide Alberi.in dictio,in verbo,quęrimonia.

c ¶Certo loco.Dummodo ſit de prędio ruſtico.l. ii.ff.illo titulo.

d ¶Perſonas.Dummodo nullam rei communionẽ habeant ſaltem in vno ex agris nam ſi aliquis haberet fundum cõmunem cum ſempronio & fundum proprium illi contiguum nec ratione fundi proprij poſſet agere contra ſocium turbantem cõfinia iſta actione,caſus eſt cum ratione in.l.4.§.ſi communem.ff.fin.regund.

e ¶Vel vniuerſitates. Quæ etiam contenderent de iuriſdictione territoriorum prout aſſerit hoc remedium competere.Io.fab.inſt.de act.§. quędam nu.xxxiii.

f ¶Qualis qualis.Hoc eſt ſemper obſeruandum in

quolibet

Vicario domini Potestatis, uel eius Iudice officio Aquilæ deputato, uel corā officialibus Ciuitatis Bononiæ alicui disco ad ciuiles causas deputatis, seu præsidentibus. Qua petitione porrecta citata parte, contra quam petitio porrigetur secundum formā nostri statuti, De modo citationum faciēdarū, parte rei comparente, detur per officialem, qui additus fuerit ipsi reo, uel alii pro eo legitime comparenti prius personarū legitimatione præcedēte (si de personis contentio fuerit) dilatio arbitrio iudicantis ad respondendum dictæ petitioni. Quo termino elapso omnibus exceptionibus reiectis,[a] teneatur pars rei respōdere omnino dictæ petitioni, parte actoris hoc petente; quarū exceptionum disputatio salua[b] sit tempore disputationum faciendarum super diffinitiua causæ principalis. ¶ Qua responsione[c] facta dictæ petitioni, uel nō, elapso dicto termino dato ad respondendum petitioni procedatur in causa, ac si foret[d] dictæ petitioni legitime cōtradictū,[e] & procedatur parte actoris, uel rei petēte ad dilationes ordinandas, arbitrio eius, corā quo causa agetur, & ad probationes,[f] & inspectionem finium faciendā,

quolibet iudicio attenta generali dispositione nostrorum statutorum ut habetur supra de Voc. in iure & ueni. in qua quidē petitiōe debet quis narrare turbationem sibi in finibus seu terminis fieri a tali, & concludere confinia declarari. & terminos poni ita q discerni possint, ut latius per Flo. de. S. Petro in l. 1. ff. fin. regund. prout refert Ang. in d. §. quædam nu. xiiij. vide speculatorē in titulo et §. supra allegato col. i. ubi ponit varias formas libellorum secundum contingentiam factorum.

a ¶ Reiectis. Intelligo de exceptionibus quæ obijci possunt antequā descēdatur ad responsionem petitorum in libello, velut cōtra citationē ipsam de quibus multipliciter per Specu. titu. de citatione §. Contra citationem vel contra Iudicem tanquam suspectū ut in statuto de iudicib. & no. recus. uel ut incompetentē vel contra actoris vel procuratoris personā. Et hoc est propter negligentiam in non respondendo in termino assignato actore tamē instante & volente, q reus omnimodo respōdeat immediate & directe libello. s. vel affirmando vel negādo narrata vt narrantur consequenter q litis contestatio inducatur.

b ¶ Salua. Hæc reseruatio operatur, q si in processu iudicii apparebit istas exceptiones esse veras, quicquid ante factū est, non valebit, & omnia acta habebuntur pro nō factus. Ita Bar. in l. ille a quo §. si de testamento ff. ad treb. qui locus sufficit pro omnibus.

c ¶ Qua responsione. Idest tali qua inducatur litis contestatio vt supra dixi.

d ¶ Ac si fore. Hoc maxime refertur ad vltimū casum quando. s. nō fuit in termino responsum, nec actor curauit instare, potest etiā pariter referri ad primum quando diceremus non fuisse legitime (prout oportuit) respōsum contradicēdo petitioni; in omni enim casu habetur lis pro Contestata argumento l. quotiens ff. qui satisda cogan. Et istud significant verba sequentia legitime contra-

dictum ut habetur, & ibi dixi in statuto de inepta actione in §. statuentes in gl. contradictionem.

e ¶ Contradictum. In hoc ergo iudicio exigitur litis contestatio, vel quasi; vide tamen glos. in l. iij. in glo. fi. C. fin. reg. & ibi Bar. & Bald. & glo. in ca. quoniam frequenter in prin. in glo. i. extra. vt lite non conte. Nam Bar. pu-tat, q quādo quæstio est solum de finibus, & non de proprietate; possit ad diffi. sententia perueniri etiam lite nō conte. quia nō cadit immissio ex primo vel secundo decreto iux. no. in auth. si omnes C. si vt se ab hered. absti. tamen glo. simpliciter tenuit requiri cuius opin. dicit Bal. ibi tutiorē quia regulæ est inhærendū q lis cōtestatio regulariter faciēda ē in iudicijs l. properādum C. de Iudi. ideo hic per nostros statuētes glo opin. est approbata.

f ¶ Probationes. Hæc litera attento ordine loquendi innuit, q prius probationes, quam inspectio finiū peragēdæ sunt; quia cum primo loco nominatę sint probationes, uidētur præcedere debere argum. l. quotiens ff. de vsufructu; Sed non est ita necessario intelligenda attēta theorica Iac. Butrig. referente Bal. in l. si quis super C. fi. regund. dicētis, q primo Iudex mittit agrimēsorē, vt uideat quātum quisque possideat; & hoc concernit possessorium. quo uiso facit terminos poni per agrimensores iterum assumēdos: quibus peractis pronuntiare debet attenta certiori practica, q decætero debeant possidere secundum terminos per agrimēsores impositos, qui incipiunt in tali loco, & finiuntur in tali. Quæ practica bona est, licet Ang. in §. quædam Inst. de actio. col. pen. uersic. quæro quę erit forma, non fideliter retulerit, nec intellexerit eam. Propterea recedere uidetur, ac etiam Abb. in c. ex literis nu. ix. extra de proba. nulla facta mentione Iac. Butri. alio modo loquitur requirēdo agrimensores una tantum uice post cognitionem de poss. & proprietate. Et ista practica procedit, ubi fuisset contentio, & de proprietate, & de possessione illius terræ super

ſi opus fuerit per eum,[a] coram quo, cauſa agetur; uel per bonos, & legales magiſtros,[b] qui in prædictis quæſtionibus ſint petiti, ab eo qui de prædictis cognouerit eligendos, datis confidentibus a partibus, ſi partes de uno, uel pluribus nō cōcordarent, expenſis[c] utriuſque partis; et ad omnia alia facienda, quæ pertinerent ad cauſæ expeditionē.

¶Quæ expeditio fieri debeat etiā partibus præſentibus, uel abſentibus; ita ꝙ omnimode infra tempus inſtantiæ ordinatæ ſupra in ſtatuto poſito, ſub rubrica de Vocatis in iure, & uenientibus, uel per alia ſtatuta de inſtantiis cauſarum ciuilium diſponentia per diffinitiuam ſententiam cauſa terminetur: quæ locum habeat utraquē parte, ſaltem ab initio per ſe, uel alium comparente.

¶Si aūt pars citata ſemel inuēta, & bis nō inuenta ad domū ſuæ ſolitæ ultimæ habitationis ad reſpōdendū, & cōtradicēdum petitioni actoris, & etiam facta alia citatione de dicto reo, ſaltem ad domum prædictam, ad contradicendum, ne detur Curator liti: & per aliū nuntium, per ſe uel aliū legitime non cōpareat, parte actoris petente detur curator[d] liti abſq; alia citatione, uel pronūtiatione, uidelicet unus ex Notariis ad inuentaria conficienda electus, & deputatus in conſilio quatuor milium; demum elapſis octo diebus a die dictæ citationis de reo factæ, qui reū defendat etiam non facto Inuentario, quod facere non teneatur; Cui Curatori detur dilatio arbitrio iudicantis adreſpondendū petitioni; quo elapſo ſiue fuerit cōtra dictū petitioni, ſiue non, parte actoris petente ad ulteriora cauſæ procedatur cum ipſo Curatore, ſaluis omnibus exceptionibus, quæ ueniant diſputandæ, ut ſupra., Et cauſa omnimode infra dictum tempus terminetur, ut ſu-

æ, ſuper qua de finibus imponendis agitur, nam iudicium finium habet mixtam cauſam poſſ. & proprie. ideſt ſuapte natura ſecundum magis ueriorē opi. de qua Cy. meminit in d.l. ſi quis & in ea tractari poteſt de proprietate, & poſſeſ. nō autem eſt opus nouum iudicium incohare rei uēdicationis, uel uti poſsidetis &c. ut bene probat d.l. ſi quis, licet non deſint aliqui, qui ſubtiliter conātur intelligere aliō modo, & tenere, ꝙ nouo iudicio appropriato agere prius habeat, ut fac. Io. Fabri. d.§. quędā nu. xxiii. uerſi. ſed ego quęro. Sed poteſt ſtare. q. finium ſimpliciter abſq; proprietatis, uel poſſeſſionis controuerſia; uelut ſi quęlibet partium fateatur alteram poſsidere tot iugera terræ; ſed dicat illa non bene menſurata, & intra fines alterius maiorē modum agri contineri, qđ alter negat, uel quando confitetur alter alteri, ꝙ uſque ad talem locum ſuum eſt; ſed uoluit agere, ut melius, & euidentius ponātur termini cauſa obſcuritatis leuandę, & ad perpetuam memoriā. l. ii. & iii. ff. fi. reg. unde quod dicitur in d.l. ſi quis proprietati cohęret, ſubaudiendum eſt, ſ. quandoque, ita Cy. & alii ibi declarant. Et qualiter probēntur cōſines, uide Car. in clemen. i. in iii. opp. de proba. dicit tamen, ꝙ in probandis cōſinibus non requiruntur arctæ probationes; ſed ſufficient ſemiplenę. poſtea declarat, quæ ſunt ſemiplenę probatiōes, quod dictum non placet Fely. in c. cum cauſam col. vlt. de proba. ſed ꝙ imo debet probatio arcta fieri, prout in aliis, fatetur tamen, ꝙ ad probandum confines antiquiſsimos ſufficit probare per inſtrumēta enuntiatiua, ēt inter laicos. Et ultra prędicta idem tenent Ang. & Imo. in l. ſciendum de uerb. obli. cum aliis pluribus, de quibus per eundem Felyn. & uide Lau. calca. conſil. xc. & uide etiam Soc. conſi. cclxvi. nu. ii Dec. in d. cap. cum cauſam de proba.

a ¶ Per eum. Hoc eſt, ꝙ dicit tex. in l. ſi irruptione. §. fi. ibi, & ſi ita rei exigat oculis etiam ſuis ſubiectis locis. ff. fini. regun.

b ¶ Magiſtros. Qui menſores dicuntur in d. l. ſi irruptione, uel agrimenſores, ut in l. iii. C. eo. ti. qui debent iurare de bene, & legaliter menſurando, aliàs non ualeret eorum menſuratio arg. l. comparationes. §. omnes. C. de fide inſtru. Bar. ī l. Theopomp. uerſ. ſed ſi aſſumeretur a Iudice ff. de dote pręleg. Et dictum iuramentum debet pręſtare partibus citatis, qui poſſent opponere cōtra perſonam agrimenſoris. Et debet eis conſtitui terminus, ut tali die, & hora uadant ad dictum locum l. aut aliter. in prin. ff. quod ui aut clam. ubi Bar. ſed eorum relationi non opus eſt, ꝙ pars citetur, uel ſit præſens; quia referūt Iudici. fac. quod dicitur de teſte; quia iuramento ipſius pars debet citari; ſed non teſtificationem. l. ſi quando ubi gl. C. de teſtib. Ang. in d. §. quędam num. xii. Inſt. de actio.

c ¶ Expēſis. Ad hoc gl. in terminis ī d. l. ſi irruptione ff. fin. reg. in gloſſ. fi.

d ¶ Curator. Cur tam cito ad dationem curatoris, & non prius deuenitur

S ad

pra: Et ualeant agitata cum Curatore, ac ſi facta forent cũ principali prius citato, & legitime comparente. ¶ Iis tamen caſibus, quibus cum Curatore proceditur, poſsit reus per ſe, uel alium cõparere, & principaliter intereſſe iudicio ante litem conteſtatam cum Curatore, & cum ipſo principali dicta cauſa tractari debeat, & terminari, expenſis contumaciæ legitimis refectis. Poſt litem uerò cõteſtatam cum Curatore poſsit adeſſe cauſæ, & docere de iure ſuo: ita tamen quòd cauſæ diffinitio ultra dictum tempus inſtantiæ ordinatæ protelari non ualeat ullo modo. ¶ Et ſi aliquis Sindicus, uel Maſſarius alicuius Terræ: uel aliqua alia ſingularis perſona dixerit coram aliquo ex prædictis Iudicibus, uel officialibus in aliquo loco guardiæ Comitatus, uel diſtrictus Bononiæ ſe habere poſſeſsionem: cuius fines ſe aſſerat ignorare: teneatur alter ex prædictis, qui fuerit additus ad petitionem cuiuslibet petentis inquirere[a] de ipſarum poſſeſsionum finibus per ſeniores, uel alios illius terræ, in qua dictæ poſſeſsiones ſitæ reperiuntur, & per alios circunſtances terræ prædictæ uel peritos, & notitiam habentes per longum tempus de prædictis: & ſecũdum quod per dictam inquiſitionem reperierit, uel eidem aliis legitimis probationibus conſtiterit partibus requiſitis procedẽdo, & terminando, ut ſupra, dictos fines poni facere teneatur quibuſcunq; remediis oportunis, auxilio ẽt Domini Poteſtatis adhibito: qui requiſitus illud præſtare teneatur. ¶ Et[b] quia Cõmunio ſæpe cõſueuit excitare diſcordias, nemo

ad immiſsionem in tenutam iuxta, quæ habētur infra in ſtatuto de voc. in iure & non veni. §. ſi uerò non venerit &c. puto dicendum, ꝙ ubi eſt ſola quæſtio finium: tunc non poteſt conſuli per miſſionem ex primo, nel ſecundo decreto, ut Bar. atteſtatur in l. ſi quis C. fi. regu. meritò immediate deuenitur ad dationem curatoris pro diſcuſsione meritorum cauſæ, ſicut ſimili de cauſa fertur ſententia lite non conteſtata ad not. in authent. ſi omnes C. ſi ut ſe ab, hæred. abſti. & not. in l. ſi finita §. Iulia. ff. de dam. inf. vbi Alex. nu. xcviii. per tres; colum. diſputat Vnde ex mente eiuſdem Bar. infero, ꝙ ſi hic incideret quæſtio dominii, uel poſſeſsionis, quo caſu poteſt conſuli per immiſsionem; ſeruandus eſſet ordo ſtatuti præall. cogita tamen.

a ¶ Inquirere. Seu inquiratur ex proprio motu iudicis, ſiue ad poſtulationem alicuius, nihilominus verũ erit inquiſitionem pendere ex mero iudicis officio, ut dicit glo. magna circa medium in ca. qualiter & quando il ſecũdo de accuſa. Et not. hic vnum caſum a ſtatuto inuentum, in quo fit inquiſitio ad vtilitatem priuatam. Sunt etiam nõ nulli alii, quos ponit Angel. in l. ſi vacantia C. de bonis vac. lib. x. quos refert, ſiue Ang. ſiue Aug. Arimi. in tract. de maleſi. in gl. i. col. iii. ubi dicunt eſſe contra reg. iuris, de qua in l. iiii. §. hoc autem judicium. & ibi Bar. ff. de dam. inf. vbi officium Iudicis non impartitur, niſi petenti. Et dicit Spec. tit. de inquiſit. §. ii. verſic. ſuper autem, quòd iudicia ciuilia exercentur actionibus ciuilibus; ſed profecto hic requiritur petitio, & ſic ſumus ſub regula d. §. vide Bart. ibi. Solum eſt hic inductum, ut competat actio, & competat officium Iudicis, vt facilius euitetur rixæ inter uicinos arg. l. æquiſſimum in prin. ff. de vſufruct.

c ¶ Et quia. Hic loqui intendit mixtim de iuditio cõmuni diuidundo & iuditio famil. erciſcun. nã regulariter ſunt equiparata ut eſt text. in l. ſi quis putans §. officio ff. communi diui. ubi gl. & inſt. de oblig. quę ex quaſi contrac. §. item ſi inter aliquos inſi. ubi tamen gloſſa ponit aliquas fallent. & tradit Iaſo. in dic. §. quædam numero lii. inſtitut. de actio. ibi uide et ſubde etiam quòd inter cohęredes non ſolũ famil. herciſc. ſed etiã cõmu. diui. agi. poteſt l. inter cohęredes in princ. ff. famil. herciſ.

d ¶ Communio. Vnum nota incõmodum communionis, quod etiam conſideratum fuit a legiſlatoribus; ut in l. cum pater §. dulciſsimis in fi. de leg. ii. & in l. ſancimus. §. ne autem C. de donatio. & fac. illud lucani. de quo meminit Spec. tit. de iudiciis. §. ſequitur. verſicu. ſcias. dicẽtis, Nulla fides regni ſociis, oĩſq; poteſtas Impatiens conſortis erit aliud incommodum habes in l. ii. in prin. C. quã do & quibus quarta pars deb. lib. x. ſ. ꝙ exinde prouenit negligentia in cuſtodiendo eo, quod communiter poſsidetur, quià nihil habere ſe quiſq; exiſtimat, qui nõ totum habeat, & ſuam quoq; partẽ corrumpi patitur, dũ inuidet alienæ. Vnde iura fauent peremptioni communionis, potius quàm ut augeatur difficultas illius, ut dicitur in l. qui nequê. §. fina. ff. de reb. eorum. interdum tamen prodeſſe poteſt cõmunio, attenta rei, & perſonarũ qualitate l. in hoc judicium §. ſi conueniat in fin. ff. communi diuidundo.

inuitus [a] in communione debeat permanere: prouidemus, quod si inter aliquos diuisio alicuius hæreditatis, [b] uel successionis, aut nominũ debitorum, [c] uel alicuius rei mobilis, seu immobilis, quæ communis fore asseratur, uel cõmuniter foret possessa, coram altero ex prædictis fieri postuletur: [d] et super hoc petitio [e] porrigatur parte prouocata legitime citata, ut supra, & comparente legitime, & possessionem, [f] & cõmunionem non negante, teneatur, qui ex prædictis fuerit additus ad diuisionem procedere modo, & ordine infrascriptis, uidelicet; Quia si pars prouocãs uoluerit [g] partes æquales facere, & fecerit, & electionẽ dederit prouocato: teneatur omnino pars prouocata unã partẽ eligere infra octo dies a die mãdati sibi facti

a ¶Inuitus. Verba tex.in.l.fi.C.com. diuid.hinc est, ꝙ si conueniat, ne omnino diuisio fiat, huiusmodi pictum nullas vires habet, dicit tex.in.l.in hoc iudicium.d.§.si conueniat.ff. com. diuid. & vide glo.in.d.l.fi.ponentem nõnullas fall.ad reg.

b ¶Hæreditatis. Id est rerum hæreditariarum, q[uia] hęreditas propriè est nomen iuris.ff.de verb. signif.l.hærediras, & sic indiuidua, cûm sit incorporalis inst.de reb.corp. & incorp.§.fi. ita Io. fabri exponit in.d.§.quędã nu.ij.inst.de act.post gl.in.l.4.ff. com. diuid.

c ¶Debitorum. Hæc vox superflua est, quia nominum appellatio significat debita. Alcia.in.l.nominis, de verb.signif. In hac significatione accepit Iurisconf.in.l.si quis vxori.ff.de furtis, & Imperator in.l.nomen.C. quæ res pign.oblig.pos. vel dic, ꝙ sunt duo verba separata, & exponas debitorum, scilicet ab ipsis, sed caue, quia in iudicio com.diuid. non videntur venire nisi res corporales; quarum dominium habemus.l.per hoc indicium.ff. com.diui.sed responde, vt ibi in glo.& i.l.arbor.§. iudex com.di.sed magis placet tex.clarus in proposito in.l.si actum.ff pro socio.& ibi habes, quando cõpetat actio pro socio.

d ¶Postuletur. Vel actione fam. hercisc.si loquimur inter hæredes, tã vniuersales iuxta.l.j.ff.fam. hercisc.q̃ i certa re institutos iux.l.ex facto la grãde.ff.de hęred.institu.vel inter successores de iure prętorio, inter quos successores datur saltem vtilis.l.sed & eius, vbi glo.ff.famil.hercisc.vel actione commu.diuid.si loquimur inter socios, vel inter quos res aliquo modo sit communis, etiam extra societatem veram, & propriam; puta inter legatarios, vel donatarios.l.ij.ff.com.diuid. inst. & de oblig. quę ex quasi contr.§. item si inter aliquos.

e ¶Petitio. Formam libelli in iudicio famil.herc. tradit Ang.inst.de actio.§.quędã nu.7. & postea nu.9.ponit formam libelli in actio.com.diuid.& Bar.in.l.ad officium.C.eod.tit.

f ¶Possessionem, & cõmunionem. Hęc verba adaptantur tam ad habentes rem communem societatis titulo, quâm sine societate; & etiam si intentetur iudicium fam.hercis.& consequenter notãdum est, ꝙ iudicium fam.her.non procedit, vbi citatus negaret agentem esse cohęredẽ, & possessorem. Quod quidem etiam est de iure communi iux.l.j.ff.fam.herc.vbi Bar, Raph.& Floria. sed si tantum negaret hęredem, benè competit, vt per eos. Debet tamen possessor probare se hęredem, vt ibidem habetur. Et fundamentalem rationem ponit Bal.in.l.nõ epistolis col.2.C. de proba. & ibi ponit, ꝙ si neuter cohęredũ possideat, an nihilominus cõpetat hoc iudiciũ fam.here. & sic, an in hoc iudicio veniãt res à neutro possessę? & determinat, ꝙ sic.allegat.l. sed & si vsucapio in princ.ff.fam.hęrc. & ibi est glo.not.in verbo, subducit, quę istud optimè elicit ex illo tex.& habetur pro mirabili. Sed si non fuisset oppositum, procedit iudicium.l.ij. cum glo. & ibi Bar. & doct.C.com. diui. latius Io.fabri inst. de actio.§. quędam. Vbi etiã Ang. nu.3.disputat, an si appareret nullum ius competere agenti, esto ꝙ oppositum nõ fuisset per partem, iudicium esset validum, nec ne? & tenet, ꝙ sit nullum contra Fabri opi.arg.decis.Bar.in.l.ij in prin.vers.pro declaratione induco.ff.de dote pręleg.per quam Ang.limitat.l.cùm putarem.ff.fam.herc. ubi habetur ꝙ exceptio tibi non competit ius agendi non potest opponi post sententiam, nec reddit iudicium retro nullum; & solutum authoritate sententię non repetitur vt indebitum. Aduertendum tamen, quia licet vbi negatur cohęres, non competat actio fam.her.nihilominus alię actiones cõpetunt, uelut petitio hęreditatis; petendo ꝙ declaretur hęres, quo obtento poterit postea condescẽdere ad istam actionem fam.hercis.glo.ita declarat in.d.l.j.ff.fam.her.& in hoc dicit Ang.se vidisse multos errare. Eadem dicenda sunt, si agatur com.diuid.inter habentes res communes Io. fab. Ang.& Ias.in.d.§.quędam.Bar.in.l.in prouincia li.§.j.ff.de no.op.nunt. & pariter vbi negatur habere communionem, nec possideat, non excludetur, quin possit agere rei vendicatione Bar.in.l.j. ff.familię hercis.

g ¶Voluerit. Vides hic dari prouocanti facultatem faciendi partes, si velit, imô cogi deberet facere, prout cogitur prouocatus eligere, vt infra subijcit. Et propterea dicit Ioannes fabri in sępè citato.§.quędam, & Ias.ibi refert nu.58.ꝙ in pluribus locis obseruatur, ꝙ prouocãs de-

 beat

de electione facienda. Et si infra dictũ terminum non elegerit per se, uel aliũ; ad ipsum prouocãtem electio deuoluatur, [a] & eius electioni stetur. Si tamen pars prouocata infra dictum terminũ dixerit partes factas non esse æquales: tunc, uel postea infra tertium diem ille, qui fuerit aditus, eligat duos bonos uiros expertos in talibus: de quibus partes concordauerint, uel si cõcordes non fuerint, datis confidentibus a partibus, si partes dare uoluerint, alias etiã non datis confidentibus: ¶ Qui eligendi debeant partes factas examinare. Et si æquales uideantur eisdem, & hoc asseruerint electi, stetur eorum declarationi: & prouocatus omnino eligere teneatur infra tres dies a die mãdati de nouo sibi de ipsa electione faciẽdi. Si uero eisdem partes uideantur inæquales: ipsas adæquare teneantur, & eorum adæquationi stetur, & pars prouocata eligere teneatur, ut supra: et ipsa non eligẽte infra tres dies electio ad prouocantem deuoluatur, ut supra: & pars: per eum electa ad ipsum deueniat; alia uero remaneat prouocato; ¶ Quæ partes ut electæ fuerint per eũ, qui fuerit aditus, prout cuilibet ex electione prædicta obuenerint, pro diuiso adiudicari debeant. ¶ Si uerò pars prouocans partes non fecerit: tũc procedatur ad dandum dilationem, ad respondẽdũ petitioni, & ad alia, ut supra, et is, coram quo causa agetur ex suo officio, [b] ut crediderit cõuenire, partes æquales faciat, uel fieri faciat per eligẽdos, ut supra, & in ipsas partes sors mittatur, & cuilibet prout sors [c] obtulerit, alteram ex dictis partibus pro diuiso adiudicare teneatur. ¶ Si tamen uoluerit prouocatus facere, & fecerit partes æquales de rebus, super quibus fuerit contẽtio, & electionem dederit prouocanti,

beat facere partes; quia hæc partitio est magis sibi grauosa; ideo sibi debet deferri, velut actori. Sed responde, ꝙ quoad partitionẽ uisum est statuentibus, ꝙ sit in facultate; quia si ipse nollet, prouocatus poterit facere illam; nec de hoc curarunt statuentes, attento ꝙ salua remanet prouisio iuris communis volentis hanc diuisionẽ residere in officio iudicis l. ad officium C. com. diuid. l. in hoc iudicio famil. hercisc. de quo infra §. si verò pars. et pondera hic, quia nullam differentiam facit inter qualitatem personarum; nã est longa altercatio inter docto. an maior frater teneatur facere partes, & minor eligere, de qua abunde Ias. in d. §. quædã nu. lxii. versic. quæro de q. tota die &c. post Angel. col. antepenul. versic. quæro de q. contingente apud mechanicos, et dicit Iaso. ꝙ maior pars legistarum tenet, ꝙ sit potius de consuetudine, q̃ de iure scripto. Canonistæ verò ꝙ sit iuridicum per ca. i. de parochijs, ꝙ maior faciat partes, et minor eligat; & ꝙ maior in proposito censendus sit is, qui maiori tempore gubernauit bona; licet natu minor sit, vt dicunt Host. Ant. & Anchar. in d. c. i. de parochijs. & ipse se resoluit, ꝙ etiam idem debeat de iure ciuili teneri attento d. ca. i. quod vti clarum declarabit ius ciuile dubium. Et adde subtilissimã disputationem cuiusdam Hieronymi Spruch in formam cõsilii post cons. Zabb. ordine. xiii. incip. casus super quo consulendum. Et vide etiã consi. Aemilii ferreti primum.

a ¶ Deuoluatur Simile in elect. prælatorum cap. ne pro defectu de elect. Et quot modis quis priuetur eligendi potestate vide per Petrum Anchar. in c. gratum, vers. quæritur Io. And. de post. prçla. Et omnino videatur in materia iuris ciuilis Bald. in l. manifestiss. in fi. princ. versic. quæro quid si dominus C. de furtis. ubi quid si certum est nolle elligere, an expectabitur lapsus temporis, cũ possit mutare voluntatem, ut per ipsum; & electio beneficium, seu priuilegium reputatur l. prima C. de his qui se defe. li. x.

b ¶ Suo officio. Cõcordat l. ad officium. C. com. diuid. et l. in hoc iudicio et l. officio fam. herciscun.

c ¶ Sors. Ad hoc in idim duo tex. in l. ii. §. i. C. quãdo & quib. iiii. pars lib. x. & in dic. loco multa de sorte ipsa per doct. maximè Lucam de penna, & per Bal. in l. ii. C. com. de legat. vbi inter alia dicit, ꝙ à iudicio sortis non appellatur; quia fortuna nõ habet superiorem, quod dictum intellige, nisi fortis in fœlicitate intollerabile damnum emergat Bal. in l. maioribus C. cõmunia ver. iudic. & Fran. in rub. de app. col. iiii. in fi. vbi dicit dari officium iudicis, ex læsione enormissima. De iudicio fortis plura habes cumulata à Moder. in consue. Paris. ch. cxvi. col. pen. cum seq. et adde text. eum gl. in l. sed cum ambo. ff. de iudi.

teneatur prouocans omnimode infra quinque dies á die datæ electionis unam partem eligere, & ſi elegerit perſe, uel alium infra dictum terminnm, eius electioni ſtetur, & pro diuiſo ipſa pars eidem adiudicetur, & altera alteri parti ad iudicetur. Si uero non elegerit infra dictum terminum per ſe, uel alium, electio deuoluatur ad ipſum prouocatum, & eius electioni ſtetur. ¶ Sed ſi pars prouocans dixerit partes inæquales fore, eligantur, ut ſupra duo boni uiri, qui debeant examinare partes prædictas: Et ſi æquales uidebuntur, & hoc retulerint, ſtetur eorum relationi, & prouocans omnino eligere teneatur infra tres dies á die mandati ſibi de nouo faciendi: Si uero eiſdem eligendis partes uideantur inæquales, ipſas adæquare teneantur, & ipſorum adæquationi ſtetur, & pars prouocãs eligere teneatur infra tres dies qua non eligente infra tres dies prædictos, electio ad ipſum prouocatum deuoluatur, & fiat, ut ſupra. ¶ Et ſi res diuidi poſtulatur, quæ commodè, uel ſine magna expenſa, & ſine magno damno, uel incõmodo[a] rei diuidendæ non recipiat diuiſionem, uel recipiat, & tamen ex tali diuiſione efficiatur inutilis partibus prædictis, uel alteri earum ſic & taliter diuiſa, tunc & iis caſibus uni rem adiudicet & alteri ſuæ partis iuſtam exſtimationem[b] dari facere teneatur arbitrio boni uiri[c]: electione data prouocato[d] uel uelit rem, uel extimationem, ſi prouocans talem diuiſionẽ rei & æſtimationis fecerit, aliás forte dirimatur[e], ut ſupra. ¶ Et ſi in dubium reuocetur, de prædictis; ſtetur declarationi eligendorũ per Iudicẽ aditum ſuper prædictis, de quibus partes fuerint in cõcordia, uel de numero confidentium dato á partibus, ſi partes dare uoluerint, & ipſis recuſantibus, uel non dantibus infra termi num eis aſſignatum per iudicem ſuo motu eligendorum, etiam non datis ſuſpectis, uel confidentibus. ¶ Si autem pars prouocata citata legitime, ut ſupra, non comparuerit petente parte prouocante, teneatur, qui additus fuerit elapſis octo diebus, ut ſupra, dare dictum curatorem liti, qui abſentem defendat: cum quo curatore etiam inuentarium non faciente ut ſupra, procedatur in cauſa principali, ut ſupra dictum eſt in præmiſſis caſibus fore procedendum: & ualeant agitatá cum eo, ac ſi eſſent cum principali legitime comparente acta, & fiat, & terminetur, ut ſupra. ¶ Vbi autem prouocatus comparens per ſe, uel alium legitimè negauerit prouocantem res, quæ communes dicuntur poſſidere, ſaltem pro parte in petitione contenta, & de eis cum ipſo prouocante communionem habere, uel ſaltem ſe poſſidere,

S. iii tunc

[a] ¶ Incõmodo. Vide Bald. in l. ſancimus, vlt. col. C. de donat. ꝙ res non dicitur poſſe commodè diuidi, quando non poteſt ſine deterioratione diuidi tex. autem in l. i. C. commu. diui. dicit, ꝙ res non dicitur poſſe commode diuidi, quando ſine iniuria alterius diuidi nõ poteſt, vt aduertit Iaſ. in d. §. quædam nu. 6. hic autem etiam conſiderat incommodum, quod uidetur æquipollere ei, quod de iniuria. dixi.

[b] ¶ Aeſtimationem. Vt in ſtit. de off. iudi. §. eadem. & l. non amplius. §. ſi. cũ l. ſeq. de leg. i.

[c] ¶ Boni viri. Ideſt etiã iudicis l. ſed ſi vnius. §. prætor. ff. de iniur. glo. ibi, & tex. in l. continuus. §. cũ ita. ff. de verbor. obliga. glo. in c. potuit in verbo, celeri, in fi. extra locati.

[d] ¶ Prouocato. Quæ multum poteſt utilis eſſe propter affectionem ad rem, ueluti ꝙ fuerit maiorum ſuorum iuxta not. in. l. lex quæ tutores. C. de admi. tut. cum uulg. Et dico, etiam ſi haberet minorem partem in ea re, quàm habeat prouocans, qua prouiſione ceſſante dicendum fortaſſis fuiſſet dandã electionem ipſi, qui habet maiorem partem, ſi credimus Iaſoni in d. §. quædam num. 59. eliicienti hoc ex mente Bal. in d. l. ſancimus per illum tex. uerſi. ne autem ibi ampliorem ſummam. C. de donationibus, facit etiam l. finali. C. qui bonis cedere poſſunt verſi. & ſi quidem vnus creditor.

[e] ¶ Dirimatur. Quid ſi neuter habeat, unde ſoluere poſſit æſtimationem? Credo, quòd ſubintret hoc caſu proiſio l. ad officiũ in ſi. C. cõmu.

diuidũdo, videlicet, q de beat res subhastari, etiã extraneo emptore admisso, d quo latius apud Ias. in d. §. quędam nu. 59. & P. de Vbal. in trac. d duobus fra. in xi. p. pri. xii. q.

a ¶Non cõparentib. Aliàs si duo tãtum facerent diuisionem, & tertius non fuisset citatus, non præiudicaret diuisio, nec valeret sententia arbitri; Ita Pau. de Cast. in cõsi. 182. in 2. parte inci. circa primum quæsitum, et nota est reg. l. de vno quoquè ff. de re iudica.

b ¶Obligationibus. Ad hoc, & sequentia, bonus tex. in l. iii. ff. cõmu. diui. & l. 4. §. si dicatur. ff. fi. reg. fac. reg. l. interdũ. ff. de furt.

c ¶Prescriptionẽ. Ad hoc l. i. C. de annali excep. §. nemo itaq; vbi gl. & doc.

d ¶Simul vel coniunctim. Alex. cõsi. 32. clarissimè D. vicari. lib. vii. põderat verba huius statuti, & multa dicit circa id, maximè de ratione, concludẽs, q in hærendũ est verbis ipsius statuti, quia dubia est ratio illius, vt per ipsum. Et sic habes casus, in quibus quis cogitur præcise vendere rem suam, vide alios per Bar. in l. i. C. de lati. lib. toll. Socin. in lib. fall. in verbo, vẽdere, Bar. in l. i. §. circa carnis: ff. de off. præfecti vrbis, & Caccialup. in trac. de emp. & ven. 3. q. prin. versi. quęro, & vers. vlt. ad q. & vide etiã Alex. in l. si in emptione. §. i. ff. de contrah. emp. vide Fabia. ĩ tract. de emp. q. 20. 3. q. principalis. latissime Tiraq. lib. retrac. lign. ĩ præfatione nu. 14. & 15.

e ¶Iuxta. Nunquid via publica in medio posita impediat, quominus dicatur vicinus, seu prædiũ habere iuxta 7. illas tornaturas? quam q. in fimi.

tunc procedatur, & terminetur, & in omnibus, & per omnia fiat, ut supra dictũ est: lite de finibus mota parte utraque comparente inquãtum possit prædictis adaptari. ¶Si uero fuerint plures ad diuisionem prouocati, & aliquis uel aliqui compareant, & aliquis, uel aliqui non; eo casu procedatur cum comparente, seu cum comparentibus, ut supra; et pro non comparentibus[a] detur curator liti, cum quo procedatur, & causa terminetur, ut supra ubi habetur mentio quando curator detur. ¶In quolibet autem casuum prædictorum, siue de finibus, siue de diuisione agatur Iudex qui de prædictis cognouerit, possit, & debeat de omnibus obligationibus[b], & omnibus aliis à prædictis dependẽtibus, uel occasionatis, (si hoc petatur,) cognoscere inrer prouocantem, & prouocatũ, & inter eos etiam, uel alterum eorum, & quemcunque tertiũ comparentem eodem durante iudicio, & in eodem iudicio, & modo, & tempore, & forma prædictis terminare. ¶Nec possint possessores rei communis pro indiuiso sibi adinuicem alicuius temporis præscriptionem[c] opponere in prædictis. Vbi autem alter in solidum possideret, uel quilibet partẽ suam pro diuiso iuris communis, & statutorum præscriptio uendicet sibi locum. ¶Si uero contigerit aliquem, seu aliquos quotcũq; fuerint, habere uel possidere septem Tornaturas terræ, uel minus, simul, uel cõiũctim[d] pro indiuiso, seu pro diuiso inter se, iuxta[e], possessiões alicuius, seu aliquorũ, simul cõiter, uel cõiũctim, pro indiuiso possidẽtis, uel possidẽtiũ, uel habẽtis, uel habentiũ de terreno iuxta dictas septem tornaturas, uel minus, à trib9 lateribus[f] ad min9 tertãtũ, uel ultra inter omnia[g] dicta tria latera, et si esset aliquis alius cõuicin9 de

formauit glo. inst. de rer. diuis. §. riparum, allegando l. martius. ff. de acquire. domi. per quẽ vult dicta gl. q. illi sint dñi riparũ, qui penes ripas pdica possidẽt, licet via sit in medio, adde, q nec via media nocet, quominus cõstitui non possit seruitus. l. seruitutes la 4. §. publico, vbi etiã gl. ff. de seruitu. tit. generali. Sed in contrariũ, videtur esse casus in l. ii. §. fi. cum l. seq. ff. fi. reg. vbi confiniũ nõ dicitur via publica interueniente. Et reperio, q p hunc tex. ita determinat Cæpola in trac. de serui. rust. pdi. in capite, vbi tractat de uia publica. q. 20.

f ¶Lateribus. s. Rectis ductis lineis ad quadratum perfectum, iuxta quod latera dicuntur ad similitudinem hominis, qui habet quatuor latera sursum, deorsum, dextrã, & sinistrã, ad cuius similitudinẽ & prędia plana, & flumina figurari debent, ut optime probat Bar. in trac. suo de insula. §. q. si ex uno &c. uersi. exemplum in flumine &c. Spe. in tit. de empt. & uendi. §. i. uersi. item nota nu. 12 qui uocat plagas, dicens similiter quatuor esse ab orientali, occidẽtali, meridionali & septentrionali. Aliàs sequerẽtur mille absurditates, quia si ager ille. 7. tornaturarum esset in figura 5. uel 6. uel 8. facierum, quarum tres essent tantum circundatæ a terreno uicini, q posset cogi dominus illarum 7. tornaturarum uendere, quod non est dicendum, cum in ueritate pars maior dicti fundi non sit circũdata a tribus partibus secundum q est de intẽtione statuentium.

g ¶Inter oĩa. Idest cõprehẽsis omnibus lateribus.

¶Cursum

terreno posſidens in uno ex dictis tribus lateribus, quám ſint dictæ ſeptem tornaturæ, uel minus, ſuper quibus ſeptem tornaturis, uel infra non ſint ædificia domus, uel domorũ, habilis, ſeu habiliũ ad habitãdũ, oblata petitione per eũ, uel per eos, qui habet uel qui habẽt à tribus lateribus, & ad minus ter tãtũ, uel ultra, ut ſuprà, uel eius, uel eorum nomine: Iudex, qui fuerit aditus facta fide legitima de prædictis, parte primo citata legitimè, & legitimatis perſonis, ut ſupra, compellere teneatur illum, uel illos, qui habet, uel habent, ſeu posſident ſeptem tornaturas tantum, uel minus, ut ſupra, uendere iuſto precio ei, uel eis, qui habuerint à tribus lateribus, ut ſuprà; & inſtrumentum uẽditionis facere ſecundum modum, & curſum [a] notariorum Ciuitatis Bononiæ, & precium recipere parte citata comparente. ¶Quod precium iuſtum declarari debeat arbitrio duorum bonorum uirorum à partibus eligẽdorũ, & dictis duobus non concordantibus, arbitrio dictorum duorũ, & unius tertij boni uiri à partibus eligendi, ubi eſſent concordes de tertio: & ubi nõ poſſent concordare, arbitrio Iudicis, [b] uel officialis eligẽdo. ¶Qui eligendi debeant eſſe habitatores ciuitatis, uel comitatus Bononiæ, qui habitent, uel habeant poſſeſsiones penes [c] rem æſtimandam

a ¶Curſum. Regulare eſt, ꝙ venditor tenetur facere inſtrumentum venditionis emptori Bar. in. l. ex ea parte. ff. de verb. obl. Bal. in. l. ſi prædiũ col. 3. verſ. deinde videamus. C. de ædil. edicto, q ſubdunt ꝙ etiã tenetur facere ſecundũ conſuetudinẽ Ciuitatis, latè Alex. cõſ. 205. Reuerẽde domine, paulò ante finem lib. 2. latiſsimè per vnam paginam apud Tiraq. ĩ tract. retract. lignager. §. 29. glo. 5. Sed certè magnũ verbũ eſt, ſi intellexerimus, ꝙ venditor coactus eo modo, iiſq; ſtipulationibus, iuramẽto, pœnis vinciri deberet; prout ille, qui volũtariè vendit, maximè reſpectu duplæ ſtipulationis, ad quam de iure non teneretur etiam venditor voluntarius. l. emptori. l. illud. ff. de euict. Itẽ ꝙ teneatur ſuſcipere defenſionẽ ampliſsimã, cùm de iure non videatur obligatus; niſi ad aſsiſtendum iuxta. l. 1. C. de peric. & commodo rei venditæ. l. ſi parẽtes. C. de euict. l. ſi rem. §. fin. ff. illo eo. tit. Et multo magis, ſi intelligimus cautũ in formula pacti conſtituti, & libelli in vendi. ꝙ nec etiam exigatur aliqua denunniatio pro parte emptoris; quando mota eſt lis ſuper euictione. Item ꝙ teneatur iuxta. d. formulam promittere, ſeu tradere vacuam poſſeſſ. ad quam de iure cõmuni ſecundum magis verã opin. & communem nõ teneretur venditor, vt eſt caſus in. l. ſi cùm fundũ. §. ferè. ff. contrah. emp. glo. ordi. in. l. ſi fundũ. ff. de fundo dot. latè tradit Fabia. de mõte tract. de empt. & vend. 6. q. pri. nu. 66. Vnde ego ſalua meliori deliberatione, ne â pari tractentur faciẽs actum ex voluntate, & faciens ex neceſsitate contra. l. ſi fide iuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cog. vbi bonus tex. & ibi not. l. cũ poſtulaſſem, §. fi. ff. de dam. infecto dicerem attẽtari poſſe, ꝙ hic tex. intelligendus eſſet quoad clauſulas ſolitas pertinentes ad notarios, non autem ad partes contrahẽtes iuxta doctrinam Bar. in. l. ſi librarius. ff. de reg. iur. Et ſtatutum, ne contineat abſurdum, reſtringi debet. l. ſcire oportet. §. aliud. ff. de excuſ. tut. l. vt gradatim. §. 1. de mun. & hon. & ideô ſtatuta debent interpretari taliter, vt non poſsint à ſapiẽte reprehẽdi. l. Saluio Ariſto. de leg. præſt. Vltra ꝙ eſt contra regul. cõmu. vt dictũ fuit ĩ pric. §. ſi vero contingerit, & fac. dictum Ang. not. in. l. ſi finita. §. eleganter in fi. vbi etiam Alex. ff. de damno infecto, videlicet ꝙ iam non tenetur debitor pari, vt apponatur guarentigia; quoniam ex hoc efficeretur durior conditio ipſius debitoris, cûm ſic non ſit obligatus à iure cõmu. tradit Ripa in. l. 2. nu. 49. ff. ſolu. matri. vbi infert, pari. ratione nõ tenebitur debitor iurare promiſſa obſeruare &c. quia propter iuramentum efficitur deterior conditio debitoris ſeu venditoris: quia tunc poſſet conueniri coram Iudice eccleſiaſtico. c. fi. de foro comp. in. vi. Et quia iuramentum operatur, vt habeat exequutionem paratam Bar. in. l. 2. ad fin. ff. de iure iur. & facit generaliter dictũ Bal. in. c. ſignificauit col. 2. de teſtib. ꝙ quis demum cogitur conficere inſtrumẽtum; cûm non eſt oneroſum facienti. i. vt ipſe declarat, non grauat plus, q̃ eſſet ex natura obligationis: ſed iſtæ autoritates poſſunt euitari ſtante conſuetudine notariorũ per dicta in prin. glo. ſed tamen adhuc nõ conſtat, ꝙ vigeat; quando eſt venditio coacta, & non liberæ voluntatis arbitrio, cogita benê, ſi dabitur caſus.

b ¶Arbitrio Iud. Qui Iudex eligat peritos in arte Bar. in. l. creditores, col. fina. C. de pigno. vbi docet practicam.

c ¶Penes. Quia melius noſcere pretium poſſunt poſſeſsionum vicinarum, vt probatur in. l. ſi ita. § fina. ff. de fund. inſtru. & ff. de his, qui ſunt ſui, vel ali. iur. l. filium & extra de præſump. c. quoſdam

infra unum miliare ad plus. ¶Et si cõuentus cõparens tacere, negauerit oblato [a] iusto [b] precio ab eo, uel ab eis, qui emere uoluerit: & eo deposito penes idoneã personam eligẽdam per eum, coram quo fuerit oblata petitio; Iudex teneatur adiudicare minorem partem ei, uel eis, qui habet, uel habent maiorem, & eum, uel eos in possessionem inducere, & inductum, uel inductos manutenere, remediis oportunis: in qua perpetuo non ualeat, uel ualeant molestari, uel inquietari per minorem partem habẽtem, uel ab ipso causam habentem, post primam citationem [c] de eo factam, & omnis alienatio [d] per eum facta de prædictis post dictam citationem (quantum ad præiudicium maiorem partẽ habentis) sit nulla, & irrita ipso iure, nec possessionem ex ea consequi possit in præiudicium habentis maiorem partem, ut supra. ¶Et intelligatur, qui missus fuerit in possessionem (quãtum ad eum, contra quem [e] immissus fuerit in possessionem, uel hebentem causam ab eo, ut supra) uerus dominus, & possessor, & fructus lucretur. ¶Quod pretium stare debeat depositum, ut supra, donec qui partem minorem haberet, instrumentum solemne uenditionis fecerit maiorem partem habenti modo prædicto, uel per ipsum minorem partem habentem non steterit: quo facto eidem, qui fecerit, pretium detur. ¶Super quibus ipso conuento comparente procedatur, & causa terminetur modo, forma, & tempore prædictis. ¶Ipso autem minorem partem habente citato non comparente detur dictus Curator liti, & causæ dicti minorem partem habentis: Qui Curator ad uenditionem prædictam faciendam omnimodè compellatur, & ad ipsius rei defensionem ipse Curator, uel eius successores minimè teneantur, sed ille cuius liti Curator datus fuerit, & eius successores, & bona ad ipsius rei defensionem teneantur, & sint obligati, ac si ipse habens minorem partem uenditionem prædictam fecisset, Cum quo Curatore procedatur, & causa terminetur, ut supra, in omnib. aliis agendis cum Curatore. ¶Pretium autem prædictum deponatur penes idoneam personam, quam ipse elegerit, coram quo prædicta agentur, penes eam remansurum, donec acta cũ Curatore solemniter per instrnmentum approbauerit, uel de nouo uendiderit principalis. Qua approbatione, uel uenditione intercedente, pretium eidem integre persoluatur. Et de secunda uenditione neutra partium gabellam soluere teneatur si de prima soluta fuerit. ¶Ab iis proximè dictis excipimus

dam, & seq. & de purg. cano.c. cùm dilectus el picciolo.

a ¶Oblato. Cui autem faciẽda sit oblatio, vide latissime Tiraq. lib. retract. lignager. §. 9. glo. 3. nu. 5 videlicet ei, cui solui debet, allegando. l. ij. & ibi Saly. C. de vsur. & in. l. si reus paratus. ff. de procura. vbi Bal. dicit, q si non reperiatur creditor, fiat oblatio apud Iudicem, & tutius secundũ ipsum est, vt fiat proclama.

b ¶Iusto. Vide quid sit iustum pretium, & quid si alius paratus sit dare maius pretium, nũquid primum desinat dici iustũ? p Tiraq. d. tract. retract. lign. §. 1. glo. 18. in prin: post doct. in. l. qui Romæ §. cohæredes. ff. de verb. obl. Et sic per hoc verbũ iustum tolluntur altercationes inter doct. aliquibus dicẽtibus debere dari tantam, quantum ab alijs inueniri potest, vt voluit Io. and. in add. ad Spec. tit. de act. empti. §. nunc dicẽdum el. 2. vers. sed pone statutum. Addo Fabia. ĩ tract. de emp. & vẽd. in. q. 20. ĩ fi. 3. q. p.

c ¶Citationem. De iure communi secus videtur; quia est iudiciũ psonalis actionis ad Saly. ĩ. l. ij. C. de litig. vers. secũdo casu

d ¶Alienatio. Quid sub hoc nomine cõtineatur, declarat tex. in. l. fi. C. de reb. ali. nõ ali. & in auth. de non ali. aut permu. §. alienationis. Et qui alienare prohibetur, prohibitus censetur etiam facere actum, per quem alienatio sequi posset; qa nihil interest, an alienes an facias, ex quo sequatur alienatio. l. codicillis §. matre. vbi Bar. ff. de lega. 2. glo. in. l. si ita quis §. ea lege, & ibi Bal. qui dicit eam notatu digná.

Raphael com. & Fran. aret. qui eam dicunt not. & ibi etiã Ias. ff. de verb. obliga. Latissimè Tiraq. in. d. tract. retract. lign. § 1. glo. 14. nu. 14.

e ¶Contra quem. Fortè fuit necessariũ arg. l. Sabinus. ff. de in diẽ addic.

molendina,[a] & terrena ad molendina pertinentia, turres, & caſamenta ubicunque poſita, ſuper quibus caſamentis ſint, uel fuerint ædificia aliquo tempora infra decem annos proximè præcedentes tempus petitionis oblatæ. ℂ Quæ omnia in quolibet caſuum prædictorum fieri, & eſpediri poſsint per eum, qui de prædictis cognouerit quandocunque, etiam tempore feriato, nisi in honorem Dei, uel propter exercitum, uel caualcatam, uel quia Palatium iuridicum Ciuitatis Bononiæ ſtaret clauſum, quo tempore pro feriato reputetur in prædictis. ℂ Idem per omnia etiam ſeruetur, & fiat, ſi reperiatur aliquem habere punctam, gaydam, ingabbaturam, uel cocham duarum tornaturarum, uel minus, inter,[b] ſeu intra terram, uel uineam alicuius, qui ter tantum habeat, quàm fuerit dicta cocha, gayda, puncta, uel ingabbatura: ut ille, qui cocham, uel aliquod prædictorum habuerit, uolenti emere iuſto pretio, ut ſupra taxando uendere compellatur: et in procedendo, & terminando parte comparente, uel non, prædicta debeant obſeruari. ℂ Præterea Dicimus idem econtra in caſibus prædictis fieri, & obſeruari debere in procedendo, & terminando, & cæteris aliis, ſi minorem partem habens uendere uoluerit habenti maiorem partem, ut iuſto pretio taxando, ut ſupra, maiorem partem habens omnino emere compellatur. Quod pretium in quolibet prædictorum caſuum boni uiri arbitrio ſtatuatur. ℂ Et ſi uenditio ab aliqua partium non poſtuletur; ſed dicta prædia modo debito dirigi petatur de ipſa cocha, uel ingabbatura, puncta, uel gayda, Is coram quo petitio porrigetur, ipſam dirigi faciat, permutando habita ratione melioramenti utriuſq;. ℂ Et ſi coacto uenditore, uel permutatore in aliquo caſuum prædictorum, cum quo puncta, gayda, cocha, uel ingabbatura uendi, uel dirigi peteretur, remanſerint[d] tres tornaturæ in uinea, uel ſex in aliis poſſeſsionibus; uel minus, & uoluerit uendere ei, qui cogi petierit eum uendere, uel permutare, is, qui cogi petierit, emere iuſto pretio compellatur. Quod ſi facere negauerit, non cogatur aliter ad uenditionem, uel permutationem faciendam præſentialiter, uel in futurum. ℂ Dicimus etiam, quòd ſi reperiatur unum, uel plures habere duas tornaturas terræ uineatæ, uel quatuor terræ, uel abinde ſupra, & non habuerit uiã, quæ pro uia ſemper ſtet habilis ad uſum uiæ, qui fuerit aditus pro prædictis, teneatur uiam[e] conſtrui facere per locũ cõmodiorẽ utriq;, & ei per cuius fundum uia conſtruetur, iuſtum pretiũ

a ¶ Molendina. Dato ꝙ non ſint ad habitandum parata.

b ¶ Vel fuerint. Subaudi, licet non ſint de præſenti ſuper dictis caſamentis. Caſamenta autem vocat (ut reor) multitudinem ædificiorum vicinorum, vt cernimus in pluribus locis noſtri Comitatus, & ratio videtur eſſe, quia propterea ſperandum eſt, ꝙ reficiãtur habitationes deſtructæ, vel collapſæ per dominos illius terræ vij. tornaturarum, id ſuadente magna commoditate vicinorum, & ſic lex magis fauet reædificare volenti, quàm de nouo facienti l.i.§.ſi quis ædificium ff.de no.op.nunt.cum ſimilib.i.

c ¶ Inter. Intelligendus ergo eſt text. ꝙ hoc caſu ſufficiant confinia a duobus lateribus, & hoc modo differt a ſuperiori caſu; vnde iſta nomina, q̃q̃ barbara & obſoleta vnũ, & idem ſignificare videntur, quandoquidem nõ põt imaginari niſi vnus modus, per quem terra mea ſit inter fundum vicini, & nõ confinet a tribus lateribus. Figura autem eſt triangularis, vel perfecta, vel depreſſa, vel oblõga; ex vna parte cui figuræ alius tertius ſit vicinus; ex alijs vero duabus partibus intra terram illius, qui vult emere, protẽdatur. Sed quid ſi talis gayda ex parte latiori cõtinuat cum meo fundo plurium tornaturarum, qui ad me pertinenerit ſub vna menſuratione, an procedat hæc diſpoſitio, vt cogar vendere illam particulam, ſeu gaydam? Crederem, ꝙ ſic; quia verum eſt, ꝙ eſt intra viſcera fundi alterius, aliàs non poſſet correſpondere verſ. & ſi coacto, poſitus in ſubſequenti §.

d ¶ Remanſerint. Id eſt, remanſuræ eſſent venditori, uel permutatori.

e ¶ Viam. Hæc eſt noua

arbitrio boni uiri, ut supra taxãdo dari faciat iudex, qui fuerit aditus. Et si plures uicini sint, qui uiã nõ habeãt, cõpelli possint, & debeant ad petitionem cuiuslibet uicinorum de ipsorum terreno communem uiam ipsorum facere, ubi melius, & commodius fieri poterit. Ad quam uiam quilibet uicinorum conferre teneatur pro rata terreni, pro cuius aditu uia necessaria uideretur terreno, tam uiæ, quàm alio, pro quo conferri debet extimatio arbitrio boni uiri. Quæ proximis casibus dicta sunt locum habeant, nisi defectu uiam petentis fuerit factum, quominus uia solita habeatur. ¶Statuentes, quòd si decætero contingat aliquẽ, uel aliquos quotcunq; fuerint, habere, uel possidere in Ciuitate Bononiæ, uel burgis, simul, uel diuisim aliquam domum ruinosam, & quæ non sit habilis ad habitandum per bonos artifices, uel alios notabiles ciues, seu habitatores Bononiæ, uel in qua aliquis non habitet, uel retro non habitauerit per unum annum proximè præcedentem, aut in qua habitent personæ inhonestæ, uel quæ non sit frequenter habitata,[a] uel deputata ad usum canipæ, uel alicuius artis uel ministerii pertinẽtis ad aliquam de societatibus Artium Ciuitatis Bononiæ permissis, & approbatis per statuta Ciuitatis Bononiæ, seu ad usum canipæ uini, uel quæ nõ sit necessaria pro usu proprio ipsius domini, uel ipsius domus uel suæ familiæ, seu in qua dominus dictæ talis domus, uel eius familia non habitet: super quibus si in aliquo casuũ prædictorum uertatur in dubium, stetur declarationi Iudicis, qui super aliquo de prædictis, uel infrascriptis aditus fuerit: teneatur illam uẽdere, dare, & tradere uicino domus prædictæ possidenti, & inhabitanti domum contiguam, seu positam iuxta ipsam talem domum uolenti eam emere, & pro suo, uel suæ familiæ usu deputare, & inhabitare, pro pretio declarando per duos, uel tres arbitros eligendos, secundum formam, & modum suprascriptum pro libris decem plus pro quolibet centenario, & ad rationẽ centenarii quantitatis pretii, seu æstimationis prædictæ. Et omnia[b] in præsenti statuto disposita hic: & in omnibus proxime dictis disposita, & repetita intelligantur: dum tamen ipse talis ipsam domum caducam emere uolens sufficienter satisdet tẽpore porrectionis libelli de reparãdo sufficienter eam infra unum annum. Et si infra dictum annum dictam domum sufficienter non reparauerit, cõpellatur ad eam restituendã primo domino, & pretiũ per eum solutũ recipere. ¶Statuentes, quòd prædicta omnia in quolibet casuum prædictorum in hoc statuto comprehensorum, locum habeant in maioribus, & minoribus cuiuscunq; ætatis prouocantibus,[c] seu prouocatis: dum tamen adsit tutor,[d] uel cura

tor,

prouisio: quia de iure cõmuni non tenetur quis viam in suo constituere .l. viam. §. fin. ff. de serui tu. rusti. præd. vbi Bald. & Floria. & Cepolla in tract. de serui. itine. c. 38 inserẽtes q fratres in diuisione sint cauti, in seruent in domo diuisa aditum ad partem superiorem per inferiorẽ aliis non veniret aditus.

a ¶Habitata. Ex hoc demonstratur q dominus vel non indiget, vel non curat, ideo vicinus indigens præferendus est, hoc etiam casu fauor publicus preferendus est; quia ex non habitione domus fiunt deteriores, & consequenter vrbs deformari potest. Ita Luc. de penna in. l. 2. C. de cõditis in pub. horr. vbi ꝓpriè dicit facilis est ædificiorum ruina incolarũ subtracta custodia & vide Roma. sing. 777. incip. pauper habens altũ palatium destructum.

b ¶Et omnia. Per hoc colligo ego, q dominus talium domorum versa vice potest cogere vicinũ ad emendum arg. d. §. præterea dicimus.

c ¶Prouocantibus. Clarum est, q quando expedit minori, potest ꝓuocare ad diuisionem; vt quia socius sit rixosus, vt per Bar. in. l. iubemus la. 2. C. de sacro. eccles. & in. l. si pupillorũ in princ. ff. de reb. corũ Alex. cons. 7. vol. 5. nu. 7 Bal. in. l. prima in princ. ff. de reb. eorum; Hoc autem statuto indistincte permitti videtur.

d ¶Tutor. Subaudi, & decretũ iudicis, ad Bar. in l. inter pupillos de auto. tut. Si autem maior prouocat, non est opus decreto in minore prouocato. l. ĩter omnes. C. de prædiis minorum, quia

tor, ubi adesse debeat, & in eis, & quolibet eorũ possit, & debeat procedi summarie, & de plano sine strepitu, & figura iudicii omni tempore, ut supra. Ita tamen quod dictæ causæ terminentur infra tempora superius limitata.

¶Si uero aliquis haberet possessionẽ ex utraque parte alicuius uiæ publicæ[a], uel uicinalis, & uia non esset recta, possit ipse talis habens possessionem ex utraque parte, dictam uiã dirigere per suum terrenum in ea latitudine, in qua erat prædicta uia, dirigendo eam suis expensis, & sine incommodo[b] uicinorum, & aliorum habentium ire, & redire per dictam uiam, dummodo non extendantur prædicta ad stratas[c] magistras, nisi in quantum procederet de uoluntate dominorum Antianorum[d].

DE PRAESCRIPTIONIBVS[e].

STATVIMVS, quod si quis[f]

tunc alienatio dicitur fieri ex necessitate.

a ¶Publicæ. Quæ sint viæ publicę, vel vicinales, vide Iureconf. in. l. 1. §. viarũ ne quid in loco pub.

b ¶Incommodo. Nam damnum dicitur pati, qui commodum amittit, inquit satis ad propositum Iureconf. in. l. 2. §. merito ff. ne qd in loco pub.

c ¶Stratas. Secundum ꝙ sentit Iureconf. in. l. s. de via publica, & ibi Bar. clare, via publica est via strata lapidibus, vel viuis, vel coctis. Et ideo dicitur strata ad differẽtiam vię, non stratę, hic tamen largé assumitur pro via militari, seu consulari, seu regali, prout & ipse Bar: attestatur ita intelligi apud Peru. Latè p Cępolã in tract. de serui. rustl. prædi. cap. de via nu. 18.

d ¶Antianorum. Hæc dicitur de regalijs principis, vt in tit. quæ sint regalia. Vndê dñi Antiani hic dicũtur hẽre regalia.

e PRæscriptionibus. Præscriptio largissimê qñq; dicitur, qñq; largê, & qñq; strictę. Secundum primum modum continetur omnis exceptio, vt in tit. ff. de excep. seu præscrip. & l. gagnitis, & C. illo met tit. l. præscriptionẽ, & l. si. Quo verò ad secundũ modum, continetur omnis acquisitio per longi temporis continuationem proueniens, & sic tam rerum mobilium, q̃ immobilium, necnon iuriũ, & actionum, vt deducit practicus Papi. in forma respons. rei in glo. præscriptionis nu. 2. Quò autem ad tertium modum, capitur præscriptio pro acquisitione rerum immobilium, & iurium, & actionum ad differentiam vsucapionis; quę propriê verificatur in rebus mobilibus, vt insti. de vsucapion. in prin. Sumpta autem largè diffinitio data per Io. and. in reg. possessor, de reg. iur. in. vj. quã approbat Panor. & Fely. in rub. de pręscrip. communiter approbata, vt asserunt Mod. in tract. de præscrip. q. 1. in fi. benè procedit dicens. Præscripno est quoddam ius ex tempore congruens, autoritate legum vim capiens, pœuam negligentibus inferens, & finem litibus imponens, sed vbi capimus in stricto significatu, potest ꝓcedere diffinitlo glo. in xvj. q. 3. in summa, vers. præscriptio dicentis, ꝙ est exceptio ex tempore substantiam capiens, quæ exceptioni personali, vel in rem opponitur; licet vsucapionis nomẽ apud iura florũ largo modo significet etiam præscriptionem rerum immobilium; & ita intelligitur definitio Iureconf. in. l. 3. ff. de vsucap. prout ĩtellexit Azo in summa de vsucap. pro emp. 1. col. Propriè tamen loquendo, statutũ loquẽs de præscriptione ĩ materia correctoria nõ trahitur ad vsucapionẽ, licet sub lata significatione uocabuli, appellatione præscriptionis ueniat usucapio. Ita dixit Areti. in. l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acquir. poss. et colligitur ex uerbis Bar. ibi circa intellectum authen. malæ fidei, & refert simpliciter Ias. col. 3. de quo dicto dubitat Balb. in tract. eo. 3. prin. q. saluando tamen, ut per ipsũ. Et quicquid sit, hic tractatus noster loquitur tãtummodo (meo quidem iuditio) de præscriptione actionũ in casibus tamen scripris in nigro. Et nunquid sit hæc propriê præscriptio attento iuramento solutionis, tãgetur infra in glo. si iurauerit. Et nunquid sit odiosa, uel fauorabilis, planũ est dicere, ꝙ cûm surrogata sit loco præscriptionis tricennalis, sit odiosa. Et propterea ei renuntiari non potest, ut Bar. dicit in terminis in. l. nemo potest colu. penul. ff. de leg. primo & in. l. prima. ff. de usucap. licet alia ratione non possit renuntiari; quia fauore publico saltem secundario introducta est quælibet præscriptio. d. l. 1. de usucap. ubi doct.

f ¶Si quis. Placet, ꝙ statuentes sic direxerint uerba ad creditorem potius q̃ ad debitorem ex his, quæ ponit Pau. castr. in. l. sequitur. §. si uiam. ff. de usucap. uolens, ꝙ isto modo statutũ sustineatur, & ualeat, esto. ꝙ debitor esset in mala fide. Et ideo Tho. Ferrarius inter alias cautelas, quas ponit circa huiusmodi statutum, istam enumerat, ut uideri potest num. 38. uers. tertio cautela est, & Alex. cons. 218. nu. 15. lib. 6. & cons. 170. uisis statutis lib. 7. nu. 4. Communis tamen uidetur esse opi. cũ Bar. in. l. omnes populi, in. 3. q. prin. uers. ecce alia. ff. de iusti. & iure, de qua latè apud Balb. in. 2. parte. 3. par. prin. §. decimo quarto principaliter. Pet. Aduenas reg. vj. actio personalis, latius

in libro

creditor[a] alicuius personæ, uel uniuersitatis,[b] uiginti quinque annis ex contractu[c] mutui cambii,[d] depositi,[e] uel pecuniæ datæ ad laborandum, uel ex promissione[f] facta ex[g] causa cambii, seu emptionis, uel uenditionis[h] alicuius monetæ, uel alicuius quantitatis, uel ponderis auri, uel argenti, uel aliorum metallorum, uel ex causa alicuius artis, uel mercantiæ, uel rei mobilis,[i] uel

in libro meo manu scripto signato litera C. conclus.ccxvii. Et nota, q istud statutum obseruabitur, etiam si Florentinus mutuauerit c.in Cu.Ro. cum hoc, q reddat in Ciui.Bonon. quia mora cōtracta est in Ciui.Bonon. ita Bald. in l.cunctos populos i.q.versic.ecce alia C.de sum.tri.& fi.cath. Me remitto tamē ad ea, quæ scribunt repetentes posteriores. Et adde Corne. cons.ccv. In præsenti consultatione nume. vlt. lib.iii.

a ¶Creditor. Et sic psonalis actionis, non autē realis, vt dicā infra in §. debitorem. Et bene pondera, q istud statutum non loquitur de hærede creditoris; quia tantum voluit punire negligentiā ipsius creditoris: quia ipse est, uel esse debet certus de suo credito iuxta l. quod te ff.si cert. peta. l.fi.ff.pro suo, quæ ratio cessat in hærede creditoris, cum uerisimiliter potuit ignorare factum defuncti l.qui in alterius ff.de reg.iur. nec est extendendum statutum hoc, cū sit exorbitans, & odiosum, ita consuluit Alex.in terminis cōs. cxxxviii. Incipit Lanzalotus col. ii. lib.ii. Sed dicat quid quid uellit iam habemus casum clarum infra §. saluo in quolibet q imo hęres, comprehēditur si modo non interuenerit ignorantia probabilis quasi innuat etiam q oporteat docere de ignorātia eo modo quo posset, et mihi. magis placuisset q contra hæredem hæc præscriptio non curreret attenta ęquitate.

b ¶Maior. Si etiā simpliciter loquutū fuisset, vtique etiam minor comprehenderetur; licet ei cō peteret postmodum in integrū restitutio, ut per Innoc. in c.constitutus de integ. restit. quem refert Bal. in l.si mater C. ne de statu defuncto. Bal. in addit.ad Spec.tit.de restitu.in integrum, uers. præscriptio, tu autem recurres ad Bart. in l. etiam col.ult.ff.de mino. ubi distinguit inter damnum, & lucrum; sed ego dico, q Bart. non bene loquitur in casu nostro: quia præscriptio statuti est subrogata loco præscrip. xxx. annorū, vt omnes asserunt, quę tamen currit ipso iure, & de illa nō loquitur l.fi.in quib.ca.in integr.resti. nō est necess. ergo & ista. & hæc est melior ratio, q̄ illa Innoc. dicentis, q d.l.fi. non potuit diuinare de statutis postea cōdendis, & Alex.cons.lxxiii. in causa appellationis nu.iiii. uer. secundo respondeo, pōderat ualde hoc uerbū in casu suo, ut principalis, uel eius hæres debeant esse maiores xxv. annis.

c ¶Contractu. Pondera bene, quia non comprehenderet creditorem ex quasi contractu, & multominus ex alia causa, ita in terminis Alexan. in consi.viii. in fi.lib.iii.incip. uisis subtilissimis.

d ¶Cambii. Est autem cambium mercatorium, de quo hoc statutum intelligit, quando numus pro numo datur, & nummularia dici potest, quæ circa quęstum pecuniarium versatur propter ipsam pecuniam.

e ¶Depositi. Ancha. in consi. celviii. supradictum statutum. circa statutum inducens quinquennalē præscriptionem, decidit nullius esse momenti, quia nō pōt procedere; nisi cū mala fide; sed parcat mihi, quia imo pōt dari bona fides, & eo modo ostendi, prout docet practica statuti nostri, ut infra latius dicam in gl. si iurauerit.

f ¶Promissione. Idest fideiussione.

g ¶Ex. Hæc dictio causam immediatā significat, & non remotam l.i.§.ex incendio ff.de incend. rui. & nauf. Ita in terminis ponderat Ludo.Bolog. cōsi.xli.col.ii.

h ¶Vendōnis alicuius monetæ. Ista verba sic vnite legantur, non autem transportentur eo modo, quo docuit Bolog.d.con.xli.co.iii. habens pro quasi absurdo, q vēdatur aliqua moneta, cum tamen Bar. hoc expresse dicat in l.Paulus, uersus fi. de sol. dum allegat l.certi condictio §.fi.ff.si cert. peta. & asserunt etiam quidam facientes tractatū de cambiis nu.xi. & continua istam glo. cum his, quæ dicam in glo. proxi.

i ¶Mobilis. Attēde istud uerbum, ex quo, & aliis supra, & infrascriptis teneas audacter, q statutum istud procedit solummodo in creditore rerum mobilium, & præcipue pecuniarū, & nullo modo in creditore rerum immobilium; quicquid crediderit Bologni. noster consi.xli. præall. argumentando, q si deponens priuatur dominio rei suę depositæ lapsu decennii interueniēte, multo magis debet excludi emptor, qui emit rem immobilem; nam de maiori præiudicio tractat deponens, quàm emens, cuius argumentatio est ex diuersis, quia in deposito agitur de rebus mobilibus, quarū possessio uilis, & abiecta est in comparatione immobilium ad glo. in l. si rem mobilem ff. de acquirend. possessio. & probatur Institut. de vsucap. in princ. dum Imperator constituit minus temporis ad usucapiendū res mobiles, quàm immobiles. Et semper tu debes uerba statutorū loquentia de præscriptione ponderare, in quo casu loquantur: quia etsi præscriptio fauorabiliter disponat; tamen non extenditur ad similia. & ubi cessat lex, cessat præscriptio itroducta ab ipsa, uerba sunt Bald. nota. in l. quod est constitutum C. ne de sta. defuncto. & alibi dicit not. Bar. post gl. in l.i.§. si quis hoc interdicto ff. de iti. acti. q pri. Quantum possessum tantū præscriptum, inferens ad pulchras decisiones.

¶Ex loca-

ptob. ff. de tri. actuque pri. Et q non currat cōtra filiūfamil. est decisio Bal. in auth. nisi tricennale. C. de bo. maternis; Sed distingue, vt per Nicol. de Neapoli inter lecturas Bar. in. l. quid ergo. §. vsuras. ff. de contra. iudicio tutellę.

ex locatione[a] bouum, seu aliorum animalium locatorum ad laborandum, seu in socidam, uel ex cōpromisso,[b] laudo, seu arbitramento, aut sententia, uel præcepto, scripta priuata, uel ex libris mercatorum, & aliorum[c] quorumcunque, aut contentis in eis ratione quātitatis[d] rei,[e] uel facti,[f] seu pœnæ, uel ex iure cesso in aliquo casuum prædictorum, uel cui diceretur aliquid deberi pro aliqua solutione, quam fecisset Cameræ Bononiæ animo recuperandi, seu in locum Cameræ Bonon. succedendi, steterit per decennium[g] a die,[h] qua effectualiter sibi competierit ius agendi quod non petierit,[i] seu postulauerit debitū, faciendo ad minus citari[k] debitorem

a ¶ Ex locatione. Idest sit creditor mercedis ex locatione boûum &c.

b ¶ Compromisso. Subaudi sequuto laudo; & hic cum ministerio loquuti sunt statuētes, quia quādoq; ex ipso compromisso oritur actio propter stipulationē pœnæ, quādoq; ex ipso laudo arbitri omologato à partibus iuxta not. in. l. 1. iuncta. l. fi. C. de arbi.

c ¶ Aliorum. Scilicet non mercatorum, vidi aliâs quosdam velle sub his verbis comprehendi omnes creditores ex quacūque causa, & pro quacūque re, quod admittere nō possum p supradicta;

d ¶ Ratione quantitatis. Id est, quia sit debitor in quantitate.

e ¶ Rei. Scilicet mobilis, vt supra, & expone; vt quia sit debitor rei mobilis.

f ¶ Facti. Vt quia promiserit factum, puta, foueā facere, vel fabricare, vel Romam ire.

g ¶ Decennium. Hoc tempus ideo electum fuit; quia longum tempus reputatur, vt insti. de vsuca. in prin. & C. de longi tempo. præscrip. per totum; quasi q non sit verisimile creditorem tandiu distulisse petitionem crediti sui, & sic oritur pręsumptio iuris cōtra ipsum, quæ corroboratur per superuenientiam iuramenti ex parte debitoris. Verê tamen est ius positiuum; quia in aliquibus locis est maius tempus, vt in casu Corn. cons. 328. vol. 1. vbi erat ann. 20. alibi. 16. annorū in casu Ias. Insti. de actio. in prin. nu. 90. in aliquibus minus, vt in casu Ancha. cons. 258. vide Fely. in. c. vigilanti col. fi. vers. q autem decēnium, de præscrip. Et nota, q hic faciēda est differentia inter absentes & pręsentes ut. j. §. saluo, vide Cor. cons. 55. visis nu. 9. lib. 3. qui pungit hanc distinctionem, tamen si statutum hoc non expressisset putarem secus, dicam ibi.

h ¶ A die. Hoc est regulare, quia non valēti agere, non currit pręscriptio. l. vnica in fi. C. de anna. excep. quę reg. quomodo procedat, vide Paris. pręceptorem in. c. auditis nu. 32. de pręscrip. Nunquid autem ista verba remoueant opi. illam singularem, & stupendam Petri de Perusio fratris Baldi dicentis, q nunquā pręscriptio incipit currere aduersus illum, qui ignorabat sibi ius competere, de qua meminit Cor. cons. 228. videtur, col. fi. lib. 1. de qua latè disputat Fely. in c. vigilanti col. 2. & seq. de pręscrip. quod ego putarem, dicerem tamen dari restitutionem iuxta doct. Bar. in l. 1. §. si quis autem, quę magis communis est ap-

i ¶ Petierit. Tēporat statim istud verbum per sequentia, ne quis putaret requiri litis contestationem, vt aliqui aliquādo alibi dixere, vt Saly. in. l. fi. C. de præscriptio. xxx annorum, sequitur Fely. in. c. illud col. 2. extra de pręscrip. Sed tamen etiā sine verbis seqq. idem fuisset, vt deducit Claud. Sequens. in. l. naturaliter col. penul. ff. de vsucap. et patebit etiam ex dicendis in seq. glo.

k ¶ Citari. Citatio sufficit ad interrumpendum huiusmodi pręscriptionem etiam de iure communi l. cum notissimi. §. immò & illud. C. de pręscrip. 30. ann. & l. sicut eod. tit. Verū est, q dubitatur ibi, an libellus debeat vnā cū citatorio trāsmitti, sed verior, & magis cōmunis est; q sola citatio sufficit, vt patet apud Fran. Balbum in. 3. parte. vj. par. prin. §. quęro igitur in. v. ampliatione post Ias. in. l. fi. col. 2. de eo per quem fact. erit. Et hęc est interruptio ciuilis inter alios modos, quos ponit glo. & scrib. in. l. fi. cur pręall. circa medium; quia à iure ciuili inuenta est. Ita declarat Panor. in. ca. illud col. 2. versic. venio ad secundum, de pręscrip. & valet in pręscrip. 30. ann. quæ ex negligentia non petentis inducta fuit iuxta. l. fina. in fi. C. de anna. excep. ita Bar. & alij doct. in. l. fin. ff. de eo p quē fac. Balb. in. d. §. quęro igitur in. 2. amplia. dicentes hoc ideo; quia per citationem cessat negligentia, quę est causa pręscrip. Et idem videtur dicendum hic; quia huiusmodi pręscriptio est subrogata loco illius. 30. ann. vt expresse dixit Bart. in. l. 2. §. si rem. ff. de vsucap. pro emp. cum pluribus alijs quos per Ias. in. d. l. fi. at verum hęc nostri statuti pręscriptio secūdum opi. Panor. in. c. illud ad fi. secundę col. de pręscrip. videtur esse potius ęquiparanda illi. x. vel. xx. annorum, tanquam nō merê odiosa, sed mixta, cùm bona fides requiratur iurata; Ideo nisi hic esset expressum, forte sola citatio non sufficeret. Videbis omnino Ias. in. d. l. fi. nu. 5. vbi ampliat hanc speciem interruptionis per citationem. vij. modis; rursusq; limitat alijs septem modis necessarijs, sed multo plures ampliationes, & limitationes habebis apud. d. Fran. Balb. in pręall. loco nu. 9. Et nota bene; quia statutum

notariorum, ut supra & quòd ob id scripturæ. & rogationes talis notarii defuncti alteri committerentur, uel cõmissæ essent, & postea contingeret aliquem ex dictis hæredibus notarium effici, & uelle penes se habere tales rogationes, & scripturas; quod tunc & eo casu Notarius extraneus, cui cõmissæ fuissent & essent, uel committerentur, & penes eũ esse reperirentur, teneatur, & debeat dictas rogationes, & scripturas restituere, & effectualiter dicto hæredi notario cõsignare: & ad hoc de facto remediis opportunis, & sub pœnis imponẽdis, & effectualiter exigendis, ut supra, & applicandis pro dimidia parte Cõi Bonon. & pro alia dimidia notario, qui illas habere uellet, ut supra: cogi posśit, & debeat per dominũ Correctorem & Cõsules, uel per maiorẽ partem ipsorũ. & in casibus antedictis & quolibet eorum in quo, seu quibus scripturæ, seu rogationes Notariorum consignandæ, uel restituendæ essent, ut supra, posśit, & debeat, si petatur per aliquem, qui dicat & iuret sua interesse, de illis fieri descriptio[a] seu inuentarium: & maximè de illis rogationibus, seu scripturis restituendis, seu consignandis, ex quibus ille, qui restituere haberet easdem, ex eis sumpsisset, uel publicasset instrumentum, uel instrumenta: ne fraus aliqua contra dictum Notarium, qui illas restitueret, & qui ex eis publicasset instrumentum, uel instrumenta, fieri, uel committi posśit.

DE IUDICIIS[b] DIVISORIIS[c], ET quomodo in eis procedatur, & aliis diuersis capitulis.

a ¶ Descriptio. Ad hoc n. ut res non diminuantur & probari posśint, semper fieri debet descriptio, quoties subest iusta causa l. i. §. eligitur, & §. idem ait, & ibi eis per Bart. ff. de uẽt. in poss. mitt. Idem in l. defensionis facultas. C. de iure fisci lib. x. idẽ in l. Imperatores. §. iidẽ rescripserunt. ff. de appe. & Abb. in c. ii. de seque. poss. & fruct. col. fi. Cor. consi. cclxvii. in hac consultatione, nu. vi. lib. iiii.

b IUdiciis. Iudicium est tota illa discussio causæ, quæ durat a citatione usq; ad sentẽtiam, ut declarat Alexan. in l. postquam litẽ. C. de pact. & distin. uide in c. forus. de uerbo. signific. Et hoc modo potest hic accipi, uel pro ipsis actionibus, ut Inst. de off. iudi. §. si familiæ. & ff. communi diuid. l. sed & eius. §. famil. Quæ quidem uidetur potius oriri ex uariis figuris causarum, quã quod sit diuersa, ut diserit Io. Fab. in §. quædam Inst. de act. hoc modo cõcordando opi. glossatorum, & doct. nu. xxii. ubi bene deducit.

c ¶ Diuisoriis. Claret, cur diuisoria dicãtur illa duo familię hercisc. & communi diuidundo; quia bona cõmunia illis suis iudiciis diuiduntur, quæ expõ nõ cadere uidetur in iudicio finiũ regund. Illud n. nõ põt dari inter habentes bona communia; vt est casus in l. iii. §. qui communem. ff. fin. reg. Termini n. declarãt fines, & sententia ipsa super finibus regulariter declarat, quos fines habere debeat: ita Bal. in terminis in l. iii. C. fin. reg. licet nonnunquam propter clariorem diuisionẽ constituendam ponat fines in agro alterius condemnatione facta in ęstimatione, & danda ab altero habente uicinũ prędium l. ii. ff. illo tit. Instit. de offic. iud. §. si finium.

Solutio dici potest, quod hoc dicitur largo modo diuisorium, eo quod diuisionem iam forte factam aperte confirmet, & demonstret per terminorum appositionem, ut dicit Azo in summa illius tit. uel dicatur diuisorium propter adiudicationem prædictam; de qua in d. §. si finium, prout sentit glo. in l. sed si res in princ. in uerbo adiudicata. ff. de publiciana. Quapropter puto Ias. male dixisse Instit. de actio. §. quædam, nu. lxxiiii. dum quęrit, quę ueniãt in acti. finiũ; & respõdet certum esse, quod uenit diuisio fundorũ, & quod termini, & confinia ponantur. Et caue, quia Spec. in tit. de iudiciis. §. sequitur uidere, uocat hæc tria iudicia communia; quæ denominatio stare posset quoad fi. reg. largo pariter modo, & quoad alia intelligi habito respectu ad causam, propter quam nascũtur; quia propter res communes non autem habito respectu ad quid introducta sint; prout magis hoc attendi debet, & nomina sunt imponenda secundum digniorem partem gl. in l. i. in princ. ff. de uerb. oblig. c. quod in dubiis de consecrat. eccl. uel altaris not. in l. imperium. ff. de iurisd. om. iu. finis autem est nobilior suo principio, arg. c. qualis in prin. xxv. distinc. l. rem nouam in fin. C. de iud. Euerard. in centuria in loco a uirtute finis. Possunt rectius uocari iudicia duplicia, quoniam quislibet litigantium d duplex ius habere uidetur, & agentis, & eius, cũ quo agitur; etiam quilibet agit, & conuenitur, ut terminos antiquos positi seruẽtur, uel de nouo ab eo, qui habet potestatem ponantur l. i. in fi. ff. fin. regund. ideo quilibet iurat de calumnia, vt actor, & reus i. prestat iuramentum in forma; conuenientẽ

Rdinamus, quod si lis,[a] quæstio, uel causa,[b] occasione finium antiquorum, uel de nouo apponendorum in aliquo certo loco[c] alicuius rei, oriretur inter aliquas personas,[d] uel uniuersitates;[e] qualis qualis[f] petitio porrigatur corã

nienti actori, & conuenienti reo, scilicet q̃ calumniosè non aget, nec calumniosè excipiat, licet etiã sint certa interdicta, quæ etiam isto respectu possunt denominari duplicia. §. penul. inst. de iterdi. videlicet vtrobi, & vti possi. Et hoc iudicio quando quilibet prætendit se possidere vsq; ad certos terminos, rectè procedit q̃ quilibet debet probare de possessione, & iure suo. Et in hoc differt ab alijs iudicijs, quia in alijs singularib. & simplicibus iudiciis nõ tenetur reus aliqd ꝓbare, nisi velit. Si vero alter tantum possidet, sed alter dicit, q̃ per vsurpationem & tunc si prouocatus ad iudicium etiam instat, vt termini antiquitus positi obseruentur, adhuc vterq; probabit de proprietate, quia in ꝓprietate vterq; est actor, & reus. Et sic potest intelligi tex. in. c. ex literis, de proba. secũdum Abb. ibi nu. 10. Sed quãdoque prouocatus nihil petit; sed solũmodo negat per actorem narrata; tunc non credit Abb. in d. c. q̃ necessario teneatur aliquid probare. sed actore non probante reus debet absolui, & sic erit idem, quòd in simplicibus iudicijs respectu oneris probandi. Quicquid sit in omnibus istis capitibus, ille erit censendus actor, qui prouocauerit primo ad iudicium, & si non apparere posset, sorte dirimetur. l. sed cum ambo. ff. de iudi. & ideo, primo iurat, & primo iurant, & examinantur sui testes glo. in. d. c. ex literis, quam solemnem vocat Ias. vbi supra. Vocantur etiã iuditia mixta, vt inst. de act. §. quædam, quæ appellatio æquiuoca est, cum & alia sint iudicia mixta, licet alijs respectibus, vt declarat Io. fab. in. d. §. quædam vers. iuxta quod sciendum &c. & Ias. col. 3. & eo etiam respectu, quo ista vno modo dici possunt mixta, scilicet quia quilibet est actor, & reus, eodem modo sunt illa interdicta mixta vti possideris, & vtrobi, licet alio modo, quo dici possint mixta, quia, scilicet dantur ad ꝑsonales, & reales ꝑstationes iux. gl. in. l. i. ff. fi. regũ. & declarationẽ scri. in. d. §. quędã, satis excludũtur illa ĩterdicta ab ista significatiõe.

a ¶Lis. Scilicet ciuilis, ciuiliq; modo intẽtata, hoc dico, quia secundum Io. fabri, & cæteros scrib. in d. §. quædam Inst. de act. pro finibus competunt quatuor remedia. Primo, actio fini. reg. d̃ qua hic. Secundo condictio ex lege si constiterit. C. fi. reg. in casu illius. l. s. quando post litem conte. in hac actione fin. reg. ante tamen sententiam quis inuadit, & vsurpat rem propria autoritate, quia punitur pœna illius legis. Tertio, competit accusatio criminalis, & pœnalis in personam cõtra eos; qui remouent, & euellunt terminos iam positos iuxta. l. i. & ii. & quasi per totũ tit. ff. de termi. mo. Quarto est pœna. l. agrariæ, quæ est. 50. aureorum, si ex ea agatur iuxta. l. agraria. ff. de termi. mo. Et in hodie per illam pœnã. l. agrariç, quç est. 50. aur. sit sublata pœna corporalis extraordinaria; videatis ibi glo. & Io. fab. i. d. §. videans etiam tex. in. l. 1. & ibi glo. 1. & 2. C. de accu. & ibi doct. maximè Saly. Et verbum lis est nomen generale, nam quãdoq; ponitur pro instantia causæ, & ita accipitur in. l. properandum in principio, & in. l. cum lite mortua. ff. iudic. sol. Aliquando ponitur pro ipsa causa deducta in iudicio, vt habetur in. l. nulla. C. de procurat. & in. l. litis nomẽ de verborũ signi. ita Alex. in. l. postquam liti. C. de pact. & idem Alex. in cons. 22 col. prima in fi. in primo vol. vbi per hoc infert, q̃ is, qui renunciat liti, censetur renunciare instãtiæ, & causç. Adde glo. in verbo, litis, & ibi Dom. in. c. 3. §. licet de procu. in. vi. & Neapolita. decis. 20. in fi. sed propriè incipit contestatione, vt probatur in. c. super quęstionũ post prin. & ibi glo. in ver. litis exordium de off. deleg. & in. l. apertissimi. C. de iudi.

b ¶Causa. Propriè causa dicitur ipsum ius deductum in iudicio, hinc dicimus causam ciuilem, vel criminalem, secundum q̃ deducitur actio, vel accusatio, vt declarat Alex. in. l. postquam liti alleg. & in. d. cons. Et incipit causa etiam ante lit. cõtest. & sic ante, & post dicitur causa secundum Alex. in. l. causas. C. de transac. & Ang. in. §. omnẽ col. 2. in auth. de litig. & habemus in. c. forus. de verb. signif. dicitur autem causa, vt Card. dicit in clem. 1. 8. q. de off. vicarij. à chaos, quod fuit principium omnium in mundo existentium, ita causa potest dici principi. & materia iudicij. Et quæ differẽtia sit inter causam, & controuersiam, siue etiam (vt addam) & quęstionem, dic, q̃ causa non est, nisi in iudicio, vt habetur in. d. l. causas. Controuersia, & quęstio tam extra iudicium, quàm in iudicio Bal. in. l. 1. C. de testi. & in. d. l. causas uide etiam nouiter Rob. maran. in vlt. char. v. parte sui operis. Et quidam vt etiã glo. in. l. iii. C. fin. reg. dicunt, quęstio est post litem contestatã, quęrimonia ante litem contestatã, vide Alberi. in dictio. in verbo, quęrimonia.

c ¶Certo loco. Dummodo sit de prędio rustico. l. ii. ff. illo titulo.

d ¶Personas. Dummodo nullam rei communionẽ habeant saltem in vno ex agris nam si aliquis haberet fundum cõmunem cum sempronio & fundum proprium illi contiguum nec ratione fundi proprii posset agere contra socium turbantem cõfinia ista actione, casus est cum ratione in. l. 4. §. si communem. ff. fin. regund.

e ¶Vel vniuersitates. Quæ etiam contenderent de iurisdictione territoriorum prout asserit hoc remedium competere. Io. fab. inst. de act. §. quędam nu. xxxiii.

f ¶Qualis qualis. Hoc est semper obseruandum in

quolibet

Vicario domini Potestatis, uel eius Iudice officio Aquilæ deputato, uel corã officialibus Ciuitatis Bononiæ alicui disco ad ciuiles causas deputatis, seu præsidentibus. Qua petitione porrecta citata parte, contra quam petitio porrigetur secundum formã nostri statuti, De modo citationum faciẽdarũ, parte rei comparente, detur per officialem, qui additus fuerit ipsi reo, uel alii pro eo legitime comparenti prius persona rũ legitimatione præcedẽte (si de personis contentio fuerit) dilatio arbitrio iudicantis ad respondendum dictæ petitioni. Quo termino elapso omnibus exceptionibus reiectis,[a] teneatur pars rei respõdere omnino dictæ petitioni, parte actoris hoc petente; quarũ exceptionum disputatio salua[b] sit tempore disputationum faciendarum super diffinitiua causæ principalis. ¶ Qua responsione[c] facta dictæ petitioni, uel nõ, elapso dicto termino dato ad respondendum petitioni procedatur in causa, ac si foret[d] dictæ petitioni legitime cõtradictũ,[e] & procedatur parte actoris, uel rei petẽte ad dilationes ordinandas, arbitrio eius, corã quo causa agetur, & ad probationes,[f] & inspectionem finium faciendã,

quolibet iudicio attenta generali dispositione nostrorum statutorum ut habetur supra de Voc. in iure & ueni. in qua quidẽ petitiõe debet quis narrare turbationem sibi in finibus seu terminis fieri a tali, & concludere confinia declarari. & terminos poni ita ꝙ discerni possint, ut latius per Flo. de. S. Petro in l. i. ff. fin. regund. prout refert Ang. in d. §. quædam nu. xiiij. vide speculatorẽ in titulo et §. supra allegato col. i. ubi ponit varias formas libellorum secundum contingentiam factorum.

a ¶ Reiectis. Intelligo de exceptionibus quæ obijci possunt antequã descẽdatur ad responsionem petitorum in libello, velut cõtra citationẽ ipsam de quibus multipliciter per Specu. titu. de citatione §. Contra citationem vel contra Iudicem tanquam suspectũ ut in statuto de iudicib. & no. re cus. uel ut incompetentẽ vel contra actoris vel procuratoris personã. Et hoc est propter negligentiam in non respondendo in termino asignato actore tamẽ instante & volente, ꝙ reus omnimodo respõdeat immediate & directe libello. s. vel affirmando vel negãdo narrata vt narrantur consequenter ꝙ litis contestatio inducatur.

b ¶ Salua. Hæc reseruatio operatur, ꝙ si in processu iudicii apparebit istas exceptiones esse veras, quicquid ante factũ est, non valebit, & omnia acta habebuntur pro nõ factis. Ita Bar. in l. ille a quo §. si de testamento ff. ad treb. qui locus sufficit pro omnibus.

c ¶ Qua responsione. Idest tali qua inducatur litis contestatio vt supra dixi.

d ¶ Ac si fore. Hoc maxime refertur ad vltimũ casum quando. s. nõ fuit in termino responsum, nec actor curauit instare, potest etiã pariter referri ad primum quando diceremus non fuisse legitime (prout oportuit) respõsum contradicẽdo petioni; in omni enim casu habetur lis pro Contestata argumento l. quotiens ff. qui satisda cogan. Et istud significant verba sequentia legitime contradictum ut habetur, & ibi dixi in statuto de inepta actione in §. statuentes in gl. contradictionem.

e ¶ Contradictum. In hoc ergo iudicio exigitur litis contestatio, vel quasi: vide tamen glos. in l. iij. in glo. fi. C. fin. reg. & ibi Bar. & Bald. & glo. in ca. quoniam frequenter in prin. in glo. i. extra. vt lite non conte. Nam Bar. putat, ꝙ quãdo quæstio est solum de finibus, & non de proprietate; possit ad diffi. sententia perueniri etiam lite nõ conte. quia nõ cadit immissio ex primo vel secundo decreto iux. no. in auth. si omnes C. si vt se ab hered. absti. tamen glo. simpliciter tenuit requiri cuius opin. dicit Bal. ibi tutiorẽ quia regulæ est inhærendũ ꝙ lis cõtestatio regulariter faciẽda ẽ in iudicijs l. properãdum C. de Iudi. ideo hic per nostros statuẽtes glo opin. est approbata.

f ¶ Probationes. Hæc litera attento ordine loquendi innuit, ꝙ prius probationes, quam Inspectio finiũ peragẽdæ sunt; quia cum primo loco nominatę sint probationes, uidẽtur præcedere debere argum. l. quotiens ff. de vsufructu; Sed non est ita necessario intelligenda attẽta theorica Iac. Butrig. referente Bal. in l. si quis super C. fi. regund. dicẽtis, ꝙ primo Iudex mittit agrimẽsorẽ, vt uideat quãtum quisque possideat; & hoc concernit possessorium. quo uiso facit terminos poni per agrimensores iterum assumẽdos; quibus peractis pronuntiare debet attenta certiori practica, ꝙ decætero debeant possidere secundum terminos per agrimẽsores impositos, qui incipiunt in tali loco, & finiuntur in tali. Quæ practica bona est, licet Ang. in §. quædam Inst. de actio. col. pen. uersic. quæro quę erit forma, non fideliter retulerit, nec intellexerit eam. Propterea recedere uidetur, ac etiam Abb. in c. ex literis nu. ix. extra de proba. nulla facta mentione Iac. Butri. alio modo loquitur requirẽdo agrimensores una tantum uice post cognitionem de poss. & proprietate. Et ista practica procedit, ubi fuisset contentio, & de proprietate, & de possessione illius terræ super

ræ, super qua de finibus imponendis agitur, nam iudicium finium habet mixtam causam poss. & proprie. idest suapte natura secundum magis ueriorē opi. de qua Cy. meminit in d. l. si quis & in ea tractari potest de proprietate, & posses. nō autem est opus nouum iudicium incohare rei uēdicationis, uel uti possidetis &c. ut bene probat d. l. si quis, licet non desint aliqui, qui subtiliter conātur intelligere alio modo, & tenere, ꝙ nouo iudicio appropriato agere prius habeat, ut fac. Io. Fabri. d. §. quędā nu. xxiii. uersi. sed ego quęro. Sed potest stare. q. finium simpliciter absq; proprietatis, uel possessionis controuersia; uelut si quęlibet partium fateatur alteram possidere tot iugera terræ; sed dicat illa non bene mensurata, & intra fines alterius maiorē modum agri contineri, qđ alter negat; uel quando confitetur alter alteri, ꝙ usque ad talem locum suum est; sed uoluit agere, ut melius, & euidentius ponātur termini causa obscuritatis leuandę, & ad perpetuam memoriā. l. ii. & iii. ff. fi. reg. unde quod dicitur in d. l. si quis proprietati cohęret, subaudiendum est, s. quandoque, ita Cy. & alii ibi declarant. Et qualiter probētur cōfines, uide Car. in clemen. i. in iii. opp. de proba. dicit tamen, ꝙ in probandis cōfinibus non requiruntur arctæ probationes; sed sufficient semiplenę. postea declarat, quæ sunt semiplenę probatiōes, quod dictum non placet Fely. in c. cum causam col. ult. de proba. sed ꝙ imo debet probatio arcta fieri,

si opus fuerit per eum,[a] coram quo cau sa agetur; uel per bonos, & legales magistros,[b] qui in prædictis quæstionibus sint periti, ab eo qui de prædictis cognouerit eligendos, datis confidentibus a partibus, si partes de uno, uel pluribus nō cōcordarent, expensis[c] utriusque partis; et ad omnia alia facienda, quæ pertinerent ad causæ expeditionē.

¶ Quæ expeditio fieri debeat etiā partibus præsentibus, uel absentibus; ita ꝙ omnimode infra tempus instantiæ ordinatæ supra in statuto posito, sub rubrica de Vocatis in iure, & uenietibus, uel per alia statuta de instantiis causarum ciuilium disponentia per diffinitiuam sententiam causa terminetur: quæ locum habeat utraque parte, saltem ab initio per se, uel alium comparente.

¶ Si aūt pars citata semel inuēta, & bis nō inuenta ad domū suæ solitæ ultimæ habitationis ad respōdendū, & cōtradicēdum petitioni actoris, & etiam facta alia citatione de dicto reo, saltem ad domum prædictam, ad contradicendum, ne detur Curator liti: & per aliū nuntium, per se uel aliū legitime non cōpareat, parte actoris petente detur curator[d] liti absq; alia citatione, uel pronūtiatione, uidelicet unus ex Notariis ad inuentaria conficienda electus, & deputatus in consilio quatuor milium; demum elapsis octo diebus a die dictæ citationis de reo factæ, qui reum defendat etiam non facto Inuentario, quod facere non teneatur; Cui Curatori detur dilatio arbitrio iudicantis adrespondendū petitioni; quo elapso siue fuerit cōtra dictū petitioni, siue non, parte actoris petente ad ulteriora causæ procedatur cum ipso Curatore, saluis omnibus exceptionibus, quæ ueniant disputandæ, ut supra., Et causa omnimode infra dictum tempus terminetur, ut su-

prout in aliis, fatetur tamen, ꝙ ad probandum confines antiquissimos sufficit probare per instrumēta enuntiatiua, et inter laicos. Et ultra prędicta idem tenent Ang. & Imo. in l. sciendum de uerb. obli. cum aliis pluribus, de quibus per eundem Felyn. & uide Lau. calca. consil. xc. & uide etiam Soc. consi. cclxvi. nu. ii Dec. in d. cap. cum causam de proba.

a ¶ Per eum. Hoc est, ꝙ dicit tex. in l. si irruptione. §. fi. ibi, & si ita res exigat oculis etiam suis subiectis locis. ff. fini. regun.

b ¶ Magistros. Qui mensores dicuntur in d. l. si irruptione, uel agrimensores, ut in l. iii. C. eo. ti. qui debent iurare de bene, & legaliter mensurando, aliàs non ualeret eorum mensuratio arg. l. comparationes. §. omnes. C. de fide instru. Bar. ī l. Theopomp. uers. sed si assumeretur a Iudice ff. de dote pręleg. Et dictum iuramentum debet pręstare partibus citatis, qui possent opponere cōtra personam agrimensoris. Et debet eis constitui terminus, ut tali die, & hora uadant ad dictum locum l. aut aliter. in prin. ff. quod ui aut clam. ubi Bar. sed eorum relationi non opus est, ꝙ pars citetur, uel sit præsens; quia referūt Iudici. fac. quod dicitur de teste; quia iuramento ipsius pars debet citari; sed non testificationem. l. si quando ubi gl. C. de testib. Ang. in d. §. quędam num. xii. Inst. de actio.

c ¶ Expēsis. Ad hoc gl. in terminis ī d. l. si irruptione ff. fin. reg. in gloss. fi.

d ¶ Curator. Cur tam cito ad dationem curatoris, & non prius deuenitur

pra: Et ualeant agitata cum Curatore, ac si facta forent cũ principali prius citato, & legitime comparente. ℂ Iis tamen casibus, quibus cum Curatore proceditur, possit reus per se, uel alium cõparere, & principaliter interesse iudicio ante litem contestatam cum Curatore, & cum ipso principali dicta causa tractari debeat, & terminari, expensis contumaciæ legitimis refectis. Post litem uerò cõtestatam cum Curatore possit adesse causæ, & docere de iure suo: ita tamen quòd causæ diffinitio ultra dictum tempus instantiæ ordinatæ protelari non ualeat ullo modo. ℂ Et si aliquis Sindicus, uel Massarius alicuius Terræ: uel aliqua alia singularis persona dixerit coram aliquo ex prædictis Iudicibus, uel officialibus in aliquo loco guardiæ Comitatus, uel districtus Boniæ se habere possessionem: cuius fines se asserat ignorare: teneatur alter ex prædictis, qui fuerit additus ad petitionem cuiuslibet petentis inquirere [a] de ipsarum possessionum finibus per seniores, uel alios illius terræ, in qua dictæ possessiones sitæ reperiuntur, & per alios circunstantes terræ prædictæ uel peritos, & noticiam habentes per longum tempus de prædictis: & secũdum quod per dictam inquisitionem reperierit, uel eidem aliis legitimis probationibus constiterit partibus requisitis procedẽdo, & terminando, ut supra, dictos fines poni facere teneatur quibuscunq; remediis oportunis, auxilio et Domini Potestatis adhibito: qui requisitus illud præstare teneatur. ℂ Et [c] quia Cõmunio sæpe cõsueuit excitare discordias, nemo

ad immissionem in tenutam iuxta, quæ habẽtur infra in statuto de voc. in iure & non veni. §. si uetò non venerit &c. puto dicendum, ꝙ ubi est sola quæstio finium: tunc non potest consuli per missionem ex primo, uel secundo decreto, ut Bar. attestatur in l. si quis C. si. regu. meritò immediate deuenitur ad dationem curatoris pro discussione meritorum causæ, sicut simili de causa fertur sententia lite non contestata ad not. in authent. si omnes C. si ut se ab hæred. absti. & not. in l. si finita §. Iulia. ff. de dam. inf. vbi Alex. nu. xcviii. per tres; colum. disputat Vnde ex mente eiusdem Bar. infero, ꝙ si hic incideret quæstio dominii, uel possessionis, quo casu potest consuli per immissionem; seruandus esset ordo statuti præall. cogita tamen.

a ¶ Inquirere. Seu inquiratur ex proprio motu iudicis, siue ad postulationem alicuius, nihilominus verũ erit inquisitionem pendere ex mero iudicis officio, ut dicit glo. magna circa medium in ca. qualiter & quando il secũdo de accusa. Et not. hic vnum casum a statuto inuentum, in quo fit inquisitio ad vtilitatem priuatam. Sunt etiam nõ nulli alii, quos ponit Angel. in l. si vacantia C. de bonis vac. lib. x. quos refert, siue Ang. siue Aug. Arimi. in tract. de malefi. in gl. i. col. iii. ubi dicunt esse contra reg. iuris, de qua in l. iiii. §. hoc autem iudicium. & ibi Bar. ff. de dam. inf. vbi officium Iudicis non impartitur, nisi petenti. Et dicit Spec. tit. de inquisit. §. ii. versic. super autem, quòd iudicia ciuilia exercentur actionibus ciuilibus; sed profecto hic requiritur petitio, & sic sumus sub regula d. §. vide Bart. ibi. Solum est hic inductum, ut competat actio, & competat officium Iudicis, vt facilius euitẽtur rixæ inter uicinos arg. l. æquissimum in prin. ff. de vsufruct.

c ¶ Et quia. Hic loqui intendit mixtim de iudicio cõmuni diuidundo & iuditio famil. ercisçun. nã regulariter sunt equiparata ut est text. in l. si quis putans §. officio ff. communi diui. ubi gl. & inst. de oblig. quę ex quasi contrac. §. item si inter aliquos insti. ubi tamen glossa ponit aliquas fallent. & tradit Iaso. in dic. §. quædam numero lii. institut. de actio. ibi uide et subde etiam quòd inter cohęredes non solũ famil. hercisc. sed etiã cõmu. diui. agi. potest l. inter cohęredes in princ. ff. famil. hercis.

d ¶ Communio. Vnum nota incõmodum communionis, quod etiam consideratum fuit a legislatoribus; ut in l. cum pater §. dulcissimis in fi. de leg. ii. & in l. sancimus. §. ne autem C. de donatio. & fac. illud lucani. de quo meminit Spec. tit. de iudiciis. §. sequitur. versicu. scias. dicẽtis, Nulla fides regni sociis, oĩsq; potestas Impatiens consortis erit aliud incommodum habes in l. ii. in prin. C. quãdo & quibus quarta pars deb. lib. x. s. ꝙ exinde prouenit negligentia in custodiendo eo, quod communiter possidetur, quià nihil habere se quisq; existimat, qui nõ totum habeat, & suam quoq; partẽ corrumpi patitur, dũ inuidet alienæ. Vnde iura fauent peremptioni communionis, potius quàm ut augeatur difficultas illius, ut dicitur in l. qui nequê. §. fina. ff. de reb. eorum. interdum tamen prodesse potest cõmunio, attenta rei, & personarũ qualitate l. in hoc iudicium §. si conueniat in fin. ff. communi diuidundo.

Inuitus

inuitus [a] in communione debeat permanere: prouidemus, quod si inter aliquos diuisio alicuius hæreditatis, [b] uel successionis, aut nominũ debitorum, [c] uel alicuius rei mobilis, seu immobilis, quæ communis fore asseratur, uel cõmuniter foret possessa, coram altero ex prædictis fieri postuletur: [d] et super hoc petitio [e] porrigatur parte prouocata legitime citata, ut supra, & comparente legitime, & possessionem, [f] & cõmunionem non negante, teneatur, qui ex prædictis fuerit additus ad diuisionem procedere modo, & ordine infrascriptis, uidelicet; Quia si pars prouocãs uoluerit [g] partes æquales facere, & fecerit, & electionẽ dederit prouocato: teneatur omnino pars prouocata unã partẽ eligere infra octo dies a die mãdati sibi facti

a ¶Inuitus. Verba tex.in.l.fi.C.com. diuid.hinc est, ꝙ si conueniat, ne omnino diuisio fiat, huiusmodi pactum nullas vires habet, dicit tex.in.l.in hoc iudicium.d.§.si conueniat.ff. com. diuid. & vide glo.in.d.l.fi.ponentem nõnullas fall.ad reg.

b ¶Hæreditatis. Id est rerum hæreditariarum, quia hęreditas propriè est nomen iuris.ff.de verb. signif.l.hæreditas, & sic indiuidua, cûm sit incorporalis inst.de reb.corp. & incorp.§.fi. ita Io. fabri exponit in.d.§.quędã nu.11.inst.de act.post gl.in.l.4.ff. com. diuid.

c ¶Debitorum. Hæc vox superflua est, quia nominum appellatio significat debita. Alcia.in.l.nominis, de verb.signif. In hac significatione accepit Iurisconf.in.l.si quis vxori.ff.de furtis, & Imperator in.l.nomen.C. quæ res pign.oblig.pos. vel dic, ꝙ sunt duo verba separata, & exponas debitorum, scilicet ab ipsis, sed caue, quia in iudicio com.diuid. non videntur venire nisi res corporales; quarum dominium habemus.l.per hoc iudicium.ff. com.diui.sed responde, vt ibi in glo.& i.l.arbor.§. iudex com.di.sed magis placet tex.clarus in proposito in.l.si actum.ff.pro socio.& ibi habes, quando cõpetat actio pro socio.

d ¶Postuletur. Vel actione fam. hercisc.si loquimur inter hæredes, tã vniuersales iuxta.l.j.ff.fam. hercisc. quàm ĩ certa re institutos iux.l.ex facto la grãde.ff.de hęred.institu.vel inter successores de iure pręrorio, inter quos successores datur saltem vtilis.l.sed & eius, vbi glo.ff.famil.hercisc.vel actione commu.diuid.si loquimur inter socios, vel inter quos res aliquo modo sit communis, etiam extra societatem veram, & propriam; puta inter legatarios, vel donatarios.l.ij.ff.com.diuid. inst. & de oblig. quę ex quasi contr.§. item si inter aliquos.

e ¶Petitio. Formam libelli in iudicio famil.herc, tradit Ang.inst.de actio.§.quędã nu.7. & postea nu.9.ponit formam libelli in actio.com.diuid.& Bar.in.l.ad officium.C.eod.tit..

f ¶Possessionem, & cõmunionem. Hęc verba adaptantur tam ad habentes rem communem societatis titulo, quâm sine societate; & etiam si intentetur iudicium fam.hercis.& consequenter notãdum est, ꝙ iudicium fam.her.non procedit, vbi citatus negaret agentem esse cohęredẽ, & possessorem. Quod quidem etiam est de iure communi iux.l.j.ff.fam.herc.vbi Bar, Raph.& Floria. sed si tantum negaret hęredem, benè competit, vt per eos. Debet tamen possessor probare se hęredem, vt ibidem habetur. Et fundamentalem rationem ponit Bal.in.l.nõ epistolis col.2.C. de proba. & ibi ponit, ꝙ si neuter cohęredũ possideat, an nihilominus cõpetat hoc iudiciũ fam.here. & sic, an in hoc iudicio veniãt res à neutro possessę? & determinat, ꝙ sic.allegat .l. sed & si vsucapio in princ.ff.fam.herc. & ibi est glo.not.in verbo, subducit, quę istud optimè elicit ex illo tex.& habetur pro mirabili. Sed si non fuisset oppositum, procedit iudicium.l.ij. cum glo. & ibi Bar. & doct.C.com. diui. latius Io.fabri inst. de actio.§. quędam. Vbi etiã Ang. nu.3.disputat, an si appareret nullum ius competere agenti, esto ꝙ oppositum nõ fuisset per partem, iudicium esset validum, nec ne? & tenet, ꝙ sit nullum contra Fabri opi.arg.decis.Bar.in.l.ij in prin.vers.pro declaratione induco.ff.de dote preleg.per quam Ang.limitat.l.cùm putarem.ff.fam.herc. vbi habetur ꝙ exceptio tibi non competit ius agendi non potest opponi post sententiam, nec reddit iudicium retro nullum; & solutum authoritate sententię non repetitur vt indebitum. Aduertendum tamen, quia licet vbi negatur cohęres, non competat actio fam.her.nihilominus alię actiones cõpetunt, uelut petitio hęreditatis; petendo ꝙ declaretur hęres, quo obtento poterit postea condescẽdere ad istam actionem fam.hercis.glo.ita declarat in.d.l.j.ff.fam.her.& in hoc dicit Ang.se vidisse multos errare. Eadem dicenda sunt, si agatur com.diuid.inter habentes res communes Io. fab. Ang.& Ias.in.d.§.quędam.Bar.in.l.in prouinciali.§.j.ff.de no.op.nunt. & pariter vbi negatur habere communionem, nec possideat, non excludetur, quin possit agere rei vendicatione Bar.in.l.j. ff.familię hercis.

g ¶Voluerit. Vides hic dari prouocanti facultatem faciendi partes, si velit, imô cogi deberet facere, prout cogitur prouocatus eligere, vt infra subijcit. Et propterea dicit Ioannes fabri in sępè citato.§.quędam, & Ias.ibi refert nu. 58.ꝙ in pluribus locis obseruatur, ꝙ prouocãs de-

teneatur prouocans omnimode infra quinque dies à die datæ electionis unam partem eligere, & ſi elegerit perſe, uel alium infra dictum terminnm, eius electioni ſtetur, & pro diuiſo ipſa pars eidem adiudicetur, & altera alteri parti ad iudicetur. Si uero non elegerit infra dictum terminum per ſe, uel alium, electio deuoluatur ad ipſum prouocatum, & eius electioni ſtetur. ℂ Sed ſi pars prouocans dixerit partes inæquales fore, eligantur, ut ſupra duo boni uiri, qui debeant examinare partes prædictas: Et ſi æquales uidebuntur, & hoc retulerint, ſtetur eorum relationi, & prouocans omnino eligere teneatur infra tres dies à die mandati ſibi de nouo faciendi: Si uero eiſdem eligendis partes uideantur inæquales, ipſas adæquare teneantur, & ipſorum adæquationi ſtetur, & pars prouocãs eligere teneatur infra tres dies qua non eligente infra tres dies prædictos, electio ad ipſum prouocatum deuoluatur, & fiat, ut ſupra. ℂ Et ſi res diuidi poſtulatur, quæ commodè, uel ſine magna expenſa, & ſine magno damno, uel incõmodo[a] rei diuidendæ non recipiat diuiſionem, uel recipiat, & tamen ex tali diuiſione efficiatur inutilis partibus prædictis, uel alteri earum ſic & taliter diuiſa, tunc & iis caſibus uni rem adiudicet & alteri ſuæ partis iuſtam exſtimationem[b] dari facere teneatur arbitrio boni uiri[c]: electione data prouocato[d] uel uelit rem, uel extimationem, ſi prouocans talem diuiſionẽ rei & æſtimationis fecerit, aliàs ſorte dirimatur[e], ut ſupra. ℂ Et ſi in dubium reuocetur, de prædictis; ſtetur declarationi eligendorũ per iudicẽ aditum ſuper prædictis, de quibus partes fuerint in cõcordia, uel de numero confidentium dato à partibus, ſi partes dare uoluerint, & ipſis recuſantibus, uel non dantibus infra termi num eis aſsignatum per iudicem ſuo motu eligendorum, etiam non datis ſuſpectis, uel confidentibus. ℂ Si autem pars prouocata citata legitime, ut ſupra, non comparuerit petente parte prouocante, teneatur, qui additus fuerit elapſis octo diebus, ut ſupra, dare dictum curatorem liti, qui abſentem defendat: cum quo curatore etiam inuentarium non faciente ut ſupra, procedatur in cauſa principali, ut ſupra dictum eſt in præmiſsis caſibus fore procedendum: & ualeant agitata cum eo, ac ſi eſſent cum principali legitime comparente acta, & fiat, & terminetur, ut ſupra. ℂ Vbi autem prouocatus comparens per ſe, uel alium legitimè negauerit, prouocantem res, quæ communes dicuntur poſsidere, ſaltem pro parte in petitione contenta, & de eis cum ipſo prouocante communionem habere, uel ſaltem ſe poſsidere,

 tunc

a ¶ Incõmodo. Vide Bald. in l. ſancimus, ult. col. C. de donat. quod res non dicitur poſſe commodè diuidi, quando non poteſt ſine deterioratione diuidi. tex. autem in l. i. C. commu. diui. dicit, quod res non dicitur poſſe commode diuidi, quando ſine iniuria alterius diuidi nõ poteſt, vt aduertit Iaſ. in d. §. quædam nu. 6. hic autem etiam conſiderat incommodum, quod uidetur æquipollere ei, quod de iniuria. dixi.

b ¶ Aeſtimationem. Vt in ſtit. de off. iudi. §. eadem. & l. non amplius. §. fi. cũ l. ſeq. de leg. i.

c ¶ Boni viri. Id eſt etiã iudicis l. ſed ſi vnius. §. prætor. ff. de iniur. glo. ibi, & tex. in l. continuus. §. cũ ita. ff. de verbor. obliga. glo. in c. potuir in verbo, celeri, in fi. extra locati.

d ¶ Prouocato. Quæ multum poteſt utilis eſſe propter affectionem ad rem, ueluti quod fuerit maiorum ſuorum iuxta not. in. l. lex quæ tutores. C. de admi. tut. cum uulg. Et dico, etiam ſi haberet minorem partem in ea re, quàm habeat prouocans, qua prouiſione ceſſante dicendum fortaſsis fuiſſet dandã electionem ipſi, qui habet maiorem partem, ſi credimus Iaſoni in d. §. quædam num. 59. eliicienti hoc ex mente Bal. in d. l. ſancimus per illum uerſi. ne autem ibi ampliorem ſummam. C. de donationibus, facit etiam l. finali. C. qui bonis cedere poſſunt verſi. & ſi quidem vnus creditor.

e ¶ Dirimatur. Quid ſi neuter habeat, unde ſoluere poſsit æſtimationem? Credo, quòd ſubintret hoc caſu proiſio l. ad officiũ in fi. C. cõmu.

terreno poſsidens in uno ex dictis tribus lateribus, quám ſint dictæ ſeptem tornaturæ, uel minus, ſuper quibus ſeptem tornaturis, uel infra non ſint ædificia domus, uel domorũ, habilis, ſeu habiliũ ad habitãdũ, oblata petitione per eũ, uel per eos, qui habet uel qui habẽt à tribus lateribus, & ad minus ter tãtũ, uel ultra, ut ſupra, uel eius, uel eorum nomine: Iudex, qui fuerit aditus facta fide legitima de prædictis, parte primo citata legitimé, & legitimatis perſonis, ut ſupra, compellere teneatur illum, uel illos, qui habet, uel habent, ſeu poſsident ſeptem tornaturas tantum, uel minus, ut ſupra, uendere iuſto precio ei, uel eis, qui habuerint à tribus lateribus, ut ſupra; & inſtrumentum uẽditionis facere ſecundum modum, & curſum [a] notariorum Ciuitatis Bononiæ, & precium recipere parte citata comparente. ¶ Quod precium iuſtum declarari debeat arbitrio duorum bonorum uirorum à partibus eligẽdorũ, & dictis duobus non concordantibus, arbitrio dictorum duorũ, & unius tertij boni uiri à partibus eligendi, ubi eſſent concordes de tertio: & ubi nõ poſſent concordare, arbitrio Iudicis, [b] uel officialis eligẽdo. ¶ Qui eligendi debeant eſſe habitatores ciuitatis, uel comitatus Bononiæ, qui habitent, uel habeant poſſeſsiones penes [c] rem æſtimandam

a ¶ Curſum. Regulare eſt, ꝙ venditor tenetur facere inſtrumentum venditionis emptori Bar. in.l. ex ea parte.ff.de verb.obl.Bal.in.l.ſi prædiũ col. 3.verſ.deinde videamus.C.de ædil.edicto, q ſubdunt ꝙ etiã tenetur facere ſecundũ conſuetudinẽ Ciuitatis, latè Alex. cõſ. 105. Reuerẽde domine, paulò ante finem lib.2. latiſsimè per vnam paginam apud Tiraq.ĩ tract. retract. lignager. §. 29. glo. 5. Sed certè magnũ verbũ eſt, ſi intellexerimus, ꝙ venditor coactus eo modo, vſq; ſtipulationibus, iuramẽto, pœnis vinciri deberet; prout ille, qui volũtarie vendit, maximè reſpectu duplæ ſtipulationis, ad quam de iure non teneretur etiam venditor voluntarius.l. emptori.l. illud. ff.de euict. Itẽ ꝙ teneatur ſuſcipere defenſionẽ ampliſsimã, cûm de iure non videatur obligatus; niſi ad aſsiſtendum iuxta.l.1.C.de peric. & commodo rei venditæ. l.ſi parẽtes.C.de euict. l.ſi rem.§.fin.ff.illo eo. tit. Et multo magis, ſi intelligimus cautũ in formula pacti conſtituti, & libelli in vendi.ꝙ nec etiam exigatur aliqua denuntiatio pro parte emptoris; quando mota eſt lis ſuper euictione. Item ꝙ teneatur iuxta.d. formulam promittere, ſeu tradere vacuam poſſeſſ. ad quam de iure cõmuni ſecundum magis verã opin.& communem nõ tenetur venditor, vt eſt caſus in.l. ſi cûm fundũ.§.ferè.ff. contrah. emp. glo. ordi.in. l. ſi fundũ.ff.de fundo dot.latê tradit Fabia.de mõte tract. de empt.& vend.6.q.pri.nu.66. Vnde ego ſalua meliori deliberatione, ne â pari tractentur faciẽs actum ex voluntate, & faciens ex neceſsitate contra.l.ſi fide iuſſor.§.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cog. vbi bonus tex.& ibi not.l.cũ poſtulaſſem,§. fi.ff. de dam.infecto dicerem attẽtari poſſe, ꝙ hic tex. intelligendus eſſet quoad clauſulas ſolitas pertinentes ad notarios, non autem ad partes contrahẽtes iuxta doctrinam Bar.in.l. ſi librarius.ff.de reg.iur. Et ſtatutum, ne contineat abſurdum, reſtringi debet.l.ſcire oportet.§.aliud.ff. de excuſ. tut.l.vt gradatim.§.1.de mun.& hon.& ideô ſtatuta debent interpretari taliter, vt non poſsint à ſapiẽte reprehẽdi.l. Saluio Ariſto. de leg. præſt. Vltra ꝙ eſt contra regul. cõmu. vt dictũ fuit ĩ pric. §.ſi vero contingerit, & fac. dictum Ang. not. in.l.ſi finita.§.eleganter in fi. vbi etiam Alex.ff. de damno infecto, videlicet ꝙ iam non tenetur debitor pati, vt apponatur guarentigia; quoniam ex hoc efficeretur durior conditio ipſius debitoris, cûm ſic non ſit obligatus à iure cõmu. tradit Ripa in.l.2.nu.49.ff.ſolu.matri. vbi infert, pari. ratione nõ tenebitur debitor iurare promiſſa obſeruare &c. quia propter iuramentum efficitur deterior conditio debitoris ſeu venditoris: quia tunc poſſet conueniri coram Iudice eccleſiaſtico.c. ſi. de foro comp. in.vi. Et quia iuramentum operatur, vt habeat exequutionem paratam Bar.in.l.2. ad fin.ff.de iure iur.& facit generaliter dictũ Bal. in.c.ſignificauit col.2. de teſtib.ꝙ quis demum cogitur conficere inſtrumẽtum; cûm non eſt oneroſum facienti.i. vt ipſe declarat, non grauat plus, q̃ eſſet ex natura obligationis: ſed iſtæ autoritates poſſunt euitari ſtante conſuetudine notariorũ per dicta in prin.glo. ſed tamen adhuc nõ conſtat, ꝙ vigeat; quando eſt venditio coacta, & non liberæ voluntatis arbitrio, cogita benê, ſi dabitur caſus.

b ¶ Arbitrio Iud. Qui Iudex eligat peritos in arte Bar.in.l.creditores, col.fina.C.de pigno.vbi docet practicam.

c ¶ Penes. Quia melius noſcere pretium poſſunt poſſeſsionum vicinarum, vt probatur in.l. ſi ita.§ fina.ff.de fund.inſtru.&.ff.de his, qui ſunt ſui, vel ali.iur.l.filium & extra de præſump.c. quoſdam

infra unum miliare ad plus. ¶Et si conuentus cōparens facere,negauerit oblato [a] iusto [b] precio ab eo,uel ab eis, qui emere uoluerit: & eo deposito penes idoneā personam eligēdam per eum,coram quo fuerit oblata petitio; Iudex teneatur adiudicare minorem partem ei, uel eis,qui habet,uel habent maiorem,& eum, uel eos in possessionem inducere, & inductum, uel inductos manutenere, remediis oportunis:in qua perpetuo non ualeat, uel ualeant molestari,uel inquietari per minorem partem habētem, uel ab ipso causam habentem,post primam citationem [c] de eo factam,& omnis alienatio [d] per eum facta de prædictis post dictam citationem(quantum ad præiudicium maiorem partē habentis)sit nulla,& irrita ipso iure, nec possessionem ex ea consequi possit in præiudicium habentis maiorem partem, ut supra. ¶Et intelligatur,qui missus fuerit in possessionem (quātum ad eum, contra quem [e] immissus fuerit in possessionem,uel hebentem causam ab eo,ut supra)uerus dominus, & possessor,& fructus lucretur. ¶Quod pretium stare debeat depositum,ut supra,donec qui partem minorem haberet, instrumentum solemne uenditionis fecerit maiorem partem habenti modo prædicto, uel per ipsum minorem partem habentem non steterit: quo facto eidem,qui fecerit,pretium detur. ¶Super quibus ipso conuento comparente procedatur, & causa terminetur modo,forma,& tempore prædictis. ¶Ipso autem minorem partem habente citato non comparente detur dictus Curator liti,& causæ dicti minorem parrem habentis:Qui Curator ad uenditionem prædictam faciendam omnimodè compellatur,& ad ipsius rei defensionem ipse Curator,uel eius successores minime teneantur,sed ille cuius liti Curator datus fuerit,& eius successores, & bona ad ipsius rei defensionem teneantur,& sint obligati,ac si ipse habens minorem partem uenditionem prædictam fecisset, Cum quo Curatore procedatur,& causa terminetur,ut supra,in omnib. aliis agendis cum Curatore. ¶Pretium autem prædictum deponatur penes idoneam personam,quam ipse elegerit,coram quo prædicta agentur,penes eam remansurum,donec acta cū Curatore solemniter per instrumentum approbauerit,uel de nouo uendiderit principalis. Qua approbatione,uel uenditione intercedente,pretium eidem integre persoluatur. Et de secunda uenditione neutra partium gabellam soluere teneatur si de prima soluta fuerit. ¶Ab iis proximè dictis excipimus

molendina

dam , & seq. & de purg. cano.c. cùm dilectus el picciolo.

a ¶Oblato. Cui autem faciēda sit oblatio, vide latissime Tiraq. lib. retract. lignager. §. 9. glo. 3. nu. 5 videlicet ei, cui solui debet, allegando. l. ij. & ibi Saly. C. de vsur. & in. l. si reus paratus. ff. de procura. vbi Bal. dicit, q̄ si non reperiatur creditor, fiat oblatio apud Iudicem, & tutius secundū ipsum est, vt fiat proclama.

b ¶Iusto. Vide quid sit iustum pretium, & quid si alius paratus sit dare maius pretium, nūquid primum desinat dici iustū? p Tiraq. d. tract. retract. lign. §. 1. glo. 18. in prin. post doct. in. l. qui Romę §. cohæredes. ff. de verb. obl. Et sic per hoc verbū iustum tolluntur altercationes inter doct. aliquibus dicētibus debere dari tantam, quantum ab alijs inueniri potest, vt voluit Io. and. in add. ad Spec. tit. de act. empti. §. nunc dicēdum el. 2. vers. sed pone statutum. Addo Fabia. ī tract. de emp. & vēd. in. q. 20. ī fi. 3. q. p.

c ¶Citationem. De iurę communi secus videtur; quia est iudiciū psonalis actionis ad Saly. ī. l. ij. C. de litig. vers. secūdo casu

d ¶Alienatio. Quid sub hoc nomine cōtineatur, declarat tex. in. l. fi. C. de reb. ali. nō ali. & in auth. de non ali. aut permu. §. alienationis. Et qui alienare prohibetur, prohibitus censetur etiam facere actum, per quem alienatio sequi posset; qa nihil interest, an alienes an facias, ex quo sequatur alienatio. l. codicillis §. matre. vbi Bar. ff. de lega. 2. glo. in. l. si ita quis §. ea lege, & ibi Bal. qui dicit eam notatu dignā.

Raphael com. & Fran. aret. qui eam dicunt not. & ibi etiā Ias. ff. de verb. obliga. Latissimè Tiraq. in. d. tract. retract. lign. § 1. glo. 14. nu. 14.

e ¶Contra quem. Fortè fuit necessariū arg. l. Sabbinus. ff. de in diē addic.

molendina,[a] & terrena ad molendina pertinentia, turres, & caſamenta ubicunque poſita, ſuper quibus caſamentis ſint, uel fuerint ædificia aliquo tempora infra decem annos proximè præcedentes tempus petitionis oblatæ. ❡ Quæ omnia in quolibet caſuum prædictorum fieri, & eſpediri poſsint per eum, qui de prædictis cognouerit quandocunque, etiam tempore feriato, niſi in honorem Dei, uel propter exercitum, uel caualcatam, uel quia Palatium iuridicum Ciuitatis Bononiæ ſtaret clauſum, quo tempore pro feriato reputetur in prædictis. ❡ Idem per omnia etiam ſeruetur, & fiat, ſi reperiatur aliquem habere punctam, gaydam, ingabbaturam, uel cocham duarum tornaturarum, uel minus, inter,[b] ſeu intra terram, uel uineam alicuius, qui ter tantum habeat, quàm fuerit dicta cocha, gayda, puncta, uel ingabbatura: ut ille, qui cocham, uel aliquod prædictorum habuerit, uolenti emere iuſto pretio, ut ſupra taxando uendere compellatur: et in procedendo, & terminando parte comparente, uel non, prædicta debeant obſeruari. ❡ Præterea Dicimus idem econtra in caſibus prædictis fieri, & obſeruari debere in procedendo, & terminando, & cæteris aliis, ſi minorem partem habens uendere uoluerit habenti maiorem partem, ut iuſto pretio taxando, ut ſupra, maiorem partem habens omnino emere compellatur. Quod pretium in quolibet prædictorum caſuum boni uiri arbitrio ſtatuatur.

❡ Et ſi uenditio ab aliqua partium non poſtuletur; ſed dicta prædia modo debito dirigi petatur de ipſa cocha, uel ingabbatura, puncta, uel gayda, Is coram quo petitio porrigetur, ipſam dirigi faciat, permutando habita ratione melioramenti utriuſq;. ❡ Et ſi coacto uenditore, uel permutatore in aliquo caſuum prædictorum, cum quo puncta, gayda, cocha, uel ingabbatura uendi, uel dirigi peteretur, remanſerint tres tornaturæ in uinea, uel ſex in aliis poſſeſsionibus; uel minus, & uoluerit uendere ei, qui cogi petierit eum uendere, uel permutare, is, qui cogi petierit, emere iuſto pretio compellatur. Quod ſi facere negauerit, non cogatur aliter ad uenditionem, uel permutationem faciendam præſentialiter, uel in futurum. ❡ Dicimus etiam, quòd ſi reperiatur unum, uel plures habere duas tornaturas terræ uineatæ, uel quatuor terræ, uel abinde ſupra, & non habuerit uiã, quæ pro uia ſemper ſtet habilis ad uſum uiæ, qui fuerit aditus pro prædictis, teneatur uiam[e] conſtrui facere per locũ cõmodiorẽ utriq;, & ei per cuius fundum uia conſtruetur, iuſtum pretiũ

a ¶ Molendina. Dato ꝙ non ſint ad habitandum parata.

b ¶ Vel fuerint. Subaudi, licet non ſint de præſenti ſuper dictis caſamentis. Caſamenta autem vocat (ut reor) multitudinem ædificiorum vicinorum, vt cernimus in pluribus locis noſtri Comitatus, & ratio videtur eſſe, quia propterea ſperandum eſt, ꝙ reficiãtur habitationes deſtructæ, vel collapſæ per dominos illius terræ vij. tornaturarum, id ſuadente magna commoditate vicinorum, & ſic lex magis fauet reædificare volenti, quàm de nouo facienti l.i.§.ſi quis ædificium ff.de no.op.nunt.cum ſimilib.i.

c ¶ Inter. Intelligendus ergo eſt text. ꝙ hoc caſu ſufficiant confinia a duobus lateribus, & hoc modo differt a ſuperiori caſu; vnde iſta nomina, q̃q̃ barbara & obſoleta vnũ, & idem ſignificare videntur, quandoquidem nõ põt imaginari niſi vnus modus, per quem terra mea ſit inter fundum vicini, & nõ confinet a tribus lateribus. Figura autem eſt triangularis, vel perfecta, vel depreſſa, vel oblõga; ex vna parte cui figuræ alius tertius ſit vicinus; ex alijs vero duabus partibus intra terram illius, qui vult emere, protẽdatur. Sed quid ſi talis gayda ex parte latiori cõtinuat cum meo fundo plurium tornaturarum, qui ad me peruenerit ſub vna menſuratione, an procedat hæc diſpoſitio, vt cogar vendere illam particulam, ſeu gaydam? Crederem, ꝙ ſic; quia verum eſt, ꝙ eſt intra viſcera fundi alterius, aliàs non poſſet correſpondere verſ. & ſi coacto, poſitus in ſubſequenti §.

d ¶ Remanſerint. Id eſt, remanſuræ eſſent venditori, uel permutatori.

e ¶ Viam. Hæc eſt noua

arbitrio boni uiri,ut supra taxãdo dari faciat iudex, qui fuerit aditus.Et si plures uicini sint,qui uiã nõ habeãt, cõpelli possint,& debeant ad petitionem cuiuslibet uicinorum de ipsorum terreno communem uiam ipsorum facere, ubi melius, & commodius fieri poterit. Ad quam uiam quilibet uicinorum conferre teneatur pro rata terreni, pro cuius aditu uia necessaria uideretur terreno,tam uiæ,quãm alio,pro quo conferri debet extimatio arbitrio boni uiri. Quæ proximis casibus dicta sunt locum habeant,nisi defectu uiam petentis fuerit factum,quominus uia solita habeatur. ¶Statuentes,quòd si decætero contingat aliquẽ,uel aliquos quotcunq; fuerint, habere,uel possidere in Ciuitate Bononiæ,uel burgis, simul, uel diuisim aliquam domum ruinosam,& quæ non sit habilis ad habitandum per bonos artifices,uel alios notabiles ciues, seu habitatores Bononiæ, uel in qua aliquis non habitet, uel retro non habitauerit per unum annum proximè præcedentem,aut in qua habitent personæ inhonestæ, uel quæ non sit frequenter habitata,[a] uel deputata ad usum canipæ,uel alicuius artis uel ministerii pertinẽtis ad aliquam de societatibus Artium Ciuitatis Bononiæ permissis, & approbatis per statuta Ciuitatis Bononiæ,seu ad usum canipæ uini, uel quæ nõ sit necessaria pro usu proprio ipsius domini,uel ipsius domus uel suæ familiæ,seu in qua dominus dictæ talis domus, uel eius familia non habitet: super quibus si in aliquo casuũ prædictorum uertatur in dubium,stetur declarationi Iudicis,qui super aliquo de prædictis,uel infrascriptis aditus fuerit:teneatur illam uẽdere,darẽ,& tradere uicino domus prædictæ possidenti,& inhabitanti domum contiguam,seu positam iuxta ipsam talem domum uolenti eam emere,& pro suo, uel suæ familiæ usu deputare,& inhabitare,pro pretio declarando per duos,uel tres arbitros eligendos,secundum formam, & modum suprascriptum pro libris decem plus pro quolibet centenario,& ad rationẽ centenarii quantitatis pretii,seu æstimationis prædictæ.Et omnia[b] in præsenti statuto disposita hic & in omnibus proxime dictis disposita,& repetita intelligantur:dum tamen ipse talis ipsam domum caducam emere uolens sufficienter satisdet tẽpore porrectionis libelli de reparãdo sufficienter eam infra unum annum. Et si infra dictum annum dictam domum sufficienter non reparauerit,cõpellatur ad eam restituendã primo domino,& pretiũ per eum solutũ recipere. ¶Statuentes,quòd prædicta omnia in quolibet casuum prædictorum in hoc statuto comprehensorum,locum habeant in maioribus,& minoribus cuiuscunq; ætatis prouocantibus,[c] seu prouocatis: dum tamen adsit tutor,[d] uel cura-

tor,

prouisio:quia de iure cõmuni non tenetur quis viam in suo constituere .l.viam.§.fin.ff.de serui tu.rusti.præd. vbi Bald. & Floria. & Cepolla in tract.de serui. itine.c.38 inserẽtes q fratres in diuisione sint cauti, in seruent in domo diuisa aditum ad partem superiorem per inferiorẽ aliis non veniret aditus.

a ¶Habitata. Ex hoc demonstratur q dominus vel non indiget,vel non curat,ideo vicinus indigens præferendus est, hoc etiam casu fauor publicus præferendus est; quia ex non habitione domus fiunt deteriores, & consequenter vrbs deformari potest. Ita Luc. de penna in.l.2.C.de cõditis in pub.horr. vbi ꝓpriè dicit facilis est ædificiorum ruina incolarũ subtracta custodia & vide Roma. sing.277. incip.pauper habens altũ palatium destructum.

b ¶Et omnia. Per hoc colligo ego,q dominus talium domorum versa vice potest cogere vicinũ ad emendum arg.d.§. præterea dicimus.

c ¶Prouocantibus. Clarum est, q quando expedit minori,potest ꝓuocare ad diuisionem; vt quia socius sit rixosus, vt per Bar.in.l.iubemus la.2.C.de sacro.eccles.& in.l. si pupillorũ in princ.ff.de reb. eorũ Alex.cons.7.vol.5.nu.7 Bal.in.l.prima in princ. ff.de reb. eorum; Hoc autem statuto indistincte permitti videtur.

d ¶Tutor. Subaudi,& decretũ iudicis, ad Bar.in l.inter pupillos de auto. tut. Si autem maior ꝓuocat, non est opus decreto in minore prouocato.l. iter omnes.C. de prædiis minorum, quia

tor, ubi adeſſe debeat, & in eis, & quolibet eorũ poſſit, & debeat procedi ſummarie, & de plano ſine ſtrepitu, & figura iudicii omni tempore, ut ſupra. Ita tamen quod dictæ cauſæ terminentur infra tempora ſuperius limitata.

¶Si uero aliquis haberet poſſeſſionẽ ex utraque parte alicuius uiæ publicæ[a], uel uicinalis, & uia non eſſet recta, poſſit ipſe talis habens poſſeſſionem ex utraque parte, dictam uiã dirigere per ſuum terrenum in ea latitudine, in qua erat prædicta uia, dirigendo eam ſuis expenſis, & ſine incommodo[b], uicinorum, & aliorum habentium ire, & redire per dictam uiam, dummodo non extendantur prædicta ad ſtratas[c] magiſtras, niſi in quantum procederet de uoluntate dominorum Antianorum[d].

DE PRAESCRIPTIONIBVS[e].

STATVIMVS, quod ſi quis [f]

tunc alienatio dicitur fieri ex neceſſitate.

a ¶Publicæ. Quæ ſint viæ publicę, vel vicinales, vide Iureconſ. in. l. 1. §. viarũ ne quid in loco pub.

b ¶Incommodo. Nam damnum dicitur pati, qui commodum amittit, inquit ſatis ad propoſitum Iureconſ. in. l. 2. §. merito ff. ne qd in loco pub.

c ¶Stratas. Secundum ꝙ ſentit Iureconſ. in. l. 1. de via publica, & ibi Bar. clare, via publica eſt via ſtrata lapidibus, vel viuis, vel coctis. Et ideo dicitur ſtrata ad differẽtiam vię, non ſtratę, hic tamen largé aſſumitur pro via militari, ſeu conſulari, ſeu regali, prout & ipſe Bar. atteſtatur ita intelligi apud Peru. Latè p Cępolã in tract. de ſerui. ruſti. prædi. cap. de via nu. 18.

d ¶Antianorum. Hæc dicitur de regalijs principis, vt in tit. quæ ſint regalia. Vndê dñi Antiani hic dicũtur hẽre regalia.

e PRæſcriptionibus. Præſcriptio largiſſimê qñq; dicitur, qñq; largê, & qñq; ſtrictę. Secundum primum modum continetur omnis exceptio, vt in tit. ff. de excep. ſeu præſcrip. & l. qagnitis, & C. illo met tit. l. præſcriptionẽ, & l. fi. Quo vero ad ſecundũ modum, continetur omnis acquiſitio per longi temporis continuationem prouenienſ, & ſic tam rerum mobilium, q̃ immobilium, necnon iuriũ, & actionum, vt deducit practicus Papi. in forma reſponſ. rei in glo. præſcriptionis nu. 2. Quò autem ad tertium modum, capitur præſcriptio pro acquiſitione rerum immobilium, & iurium, & actionum ad differentiam vſucapionis; quę propriê verificatur in rebus mobilibus, vt inſti. de vſucapion. in prin. Sumpta autem largê diffinitio data per Io. and. in reg. poſſeſſor, de reg. iur. in. vj. quã approbat Panor. & Fely. in rub. de pręſcrip. communiter approbata, vt aſſerunt Mod. in tract. de præſcrip. q. 1. in fi. benè procedit dicens. Præſcriptio eſt quoddam ius ex tempore congruens, autoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens, ſed vbi capimus in ſtricto ſignificatu, poteſt ꝓcedere diffinitio glo. in xvj. q. 3. in ſumma, verſ. præſcriptio dicentis, ꝙ eſt exceptio ex tempore ſubſtantiam capiens, quæ exceptioni perſonali, vel in rem opponitur; licet vſucapionis nomẽ apud iura fforũ largo modo ſignificet etiam præſcriptionem rerum immobilium; & ita intelligitur definitio Iureconſ. in. l. 3. ff. de vſucap. prout itellexit Azo in ſumma de vſucap. pro emp. 1. col. Propriè tamen loquendo, ſtatutũ loquẽs de præſcriptione ĩ materia correctoria nõ trahitur ad vſucapionẽ, licet ſub lata ſignificatione uocabuli, appellatione præſcriptionis ueniat uſucapio. Ita dixit Areti. in. l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acquir. poſſ. et colligitur ex uerbis Bar. ibi circa intellectum authen. malæ fidei, & refert ſimpliciter Iaſ. col. 3. de quo dicto dubitat Balb. in tract. eo. 3. prin. q. ſaluando tamen, ut per ipsũ Et quicquid ſit, hic tractatus noſter loquitur tãtummodo (meo quidem iudirio) de præſcriptione actionũ in caſibus tamen ſcriptis in nigro. Et nunquid ſit hæc propriê præſcriptio attento iuramento ſolutionis, tãgetur infra in glo. ſi iurauerit. Et nunquid ſit odioſa, uel fauorabilis, planũ eſt dicere, ꝙ cûm ſurrogata ſit loco præſcriptionis tricennalis, ſit odioſa. Et propterea ei renuntiari non poteſt, ut Bar. dicit in terminis in. l. nemo poteſt colu. penul. ff. de leg. primo & in. l. prima. ff. de uſucap. licet alia ratione non poſſit renuntiari; quia fauore pnblico ſaltem ſecundario introducta eſt quælibet præſcriptio. d. l. 1. de uſucap. ubi doct.

f ¶Si quis. Placet, ꝙ ſtatuentes ſic direxerint uerba ad creditorem potius q̃ ad debitorem ex his, quæ ponit Pau. caſtr. in. l. ſequitur. §. ſi uiam. ff. de uſucap. uolens, ꝙ iſto modo ſtatutũ ſuſtineatur, & ualeat, eſto. ꝙ debitor eſſet in mala fide. Et ideo Tho. Ferrarius inter alias cautelas, quas ponit circa huiuſmodi ſtatutum, iſtam enumerat, ut uideri poteſt num. 38. uerſ. tertio cautela eſt, & Alex. conſ. 218. nu. 15. lib. 6. & conſ. 170. uiſis ſtatutis lib. 7. nu. 4. Communis tamen uidetur eſſe opi. cũ Bar. in. l. omnes populi, in. 3. q. prin. uerſ. ecce alia. ff. de iuſti. & iure, de qua latè apud Balb. in. 2. parte. 3. par. prin. §. decimo quarto principaliter. Pet. Aduenas reg. vj. actio perſonalis, latius

in libro

creditor[a] alicuius personæ, uel uniuersitatis,[b] uiginti quinque annis ex contractu[c] mutui cambii,[d] depositi,[e] uel pecuniæ datæ ad laborandum, uel ex promissione[f] facta ex[g] causa cambii, seu emptionis, uel uenditionis[h] alicuius monetæ, uel alicuius quantitatis, uel ponderis auri, uel argenti, uel aliorum metallorum, uel ex causa alicuius artis, uel mercantiæ, uel rei mobilis,[i] uel

in libro meo manu scripto signato litera C. conclus.cclxvii. Et nota, ꝙ istud statutum obseruabitur, etiam si Florentinus mutuauerit c.in Cu.Ro. cum hoc, ꝙ reddat in Ciui.Bonon. quia mora cō tracta est in Ciui.Bonon. ita Bald.in l.cunctos populos i.q.versic.ecce alia C.de sum.tri.& fi.cath. Me remitto tamē ad ea, quæ scribunt repetentes posteriores. Et adde Corne. cons.ccv. In pręsenti consultatione nume. vlt. lib.iii.

a ¶Creditor. Et sic psonalis actionis, non autē realis, vt dicā infra in §. debitorem. Et bene pondera, ꝙ istud statutum non loquitur de hærede creditoris; quia tantum voluit punire negligentiā ipsius creditoris: quia ipse est, uel esse debet certus de suo credito iuxta l. quod te ff.si cert. peta. l.fi.ff.pro suo, quæ ratio cessat in hærede creditoris, cum uerisimiliter potuit ignorare factum defuncti l.qui in alterius ff.de reg.iur. nec est extendendum statutum hoc, cū sit exorbitans, & odiosum, ita consuluit Alex.in terminis cōs. cxxxviii. Incipit Lanzalotus col. ii. lib.ii. Sed dicat quid quid uellit iam habemus casum clarum infra §. saluo in quolibet ꝙ imo hęres, comprehēditur si modo non interuenerit ignorantia probabilis quasi innuat etiam ꝙ oporteat docere de ignorāna eo modo quo posset, et mihi. magis placuisset ꝙ contra hæredem hæc pręscriptio non curreret attenta ęquitate.

b ¶Maior. Si etiā simpliciter loquutū fuisset, vtique etiam minor comprehenderetur; licet ei cō peteret postmodum in integrū restitutio, ut per Innoc.in c.constitutus de integ. restit. quem refert Bal.in l.si mater C. ne de statu defuncto. Bal. in addit.ad Spec.tit.de restitu.in integrum, uers. pręscripṫio, tu autem recurres ad Bart.in l. etiam col.ult.ff.de mino. ubi distinguit inter damnum, & lucrum; sed ego dico, ꝙ Bart.non bene loquitur in casu nostro: quia præscriptio statuti est subrogata loco pręscrip. xxx. annorū, vt omnes asserunt, quę tamen currit ipso iure, & de illa nō loquitur l.fi.in quib.ca.in integr.resti.nō est necess.ergo & ista. & hæc est melior ratio, q̄ illa Innoc.dicentis, ꝙ d.l.fi.non potuit diuinare de statutis postea cōdendis, & Alex.cons.lxxiii. in causa appellationis nu.iiii. uer. secundo respondeo, pōderat ualde hoc uerbū in casu suo, ut principalis, uel eius hæres debeant esse maiores xxv.annis.

c ¶Contractu. Pondera bene, quia non comprehenderet creditorem ex quasi contractu, & multominus ex alia causa, ita in terminis Alexan. in consi.viii.in fi.lib.iii.incip.uisis subtilissimis.

d ¶Cambii. Est autem cambium mercatorium, de quo hoc statutum intelligit, quando numus pro numo datur, & nummularia dici potest, quæ circa quęstum pecuniarium versatur propter ipsam pecuniam.

e ¶Depositi. Ancha.in consi. celviii. supradictum statutum. circa statutum inducens quinquennalē pręscriptionem, decidit nullius esse momenti, quia nō pōt procedere; nisi cū mala fide; sed parcat mihi, quia imo pōt dari bona fides, & eo modo ostendi, prout docet practica statuti nostri, ut infra latius dicam in gl. si iurauerit.

f ¶Promissione. Idest fideiussione.

g ¶Ex. Hæc dictio causam immediatā significat, & non remotam l.i.§.ex incendio ff.de incend. rui. & nauf. Ita in terminis ponderat Ludo.Bolog. cōsi.xli.col.ii.

h ¶Vendōnis alicuius monetæ. Ista verba sic vnite legantur, non autem transportentur eo modo, quem docuit Bolog.d.con.xli.co.iii. habens pro quasi absurdo, ꝙ vēdatur aliqua moneta, cum tamen Bar.hoc expresse dicat in l.Paulus, uersus fi. de sol.dum allegat l.certi condictio §.si.ff.si cert. peta.& asserunt etiam quidam facientes tractatū de cambiis nu.xi.& continua istam glo.cum his, quæ dicam in glo.proxi.

i ¶Mobilis. Attēde istud uerbum, ex quo, & aliis supra, & infrascriptis teneas audacter, ꝙ statutum istud procedit solummodo in creditore rerum mobilium, & præcipue pecuniarū, & nullo modo in creditore rerum immobilium; quicquid crediderit Bologni.noster consi.xli.pra all. argumentando, ꝙ si deponens priuatur dominio rei suę depositatæ lapsu decennii interueniēte, multo magis debet excludi emptor, qui emit rem immobilem; nam de maiori pręiudicio tractar deponens, quàm emens, cuius argumentatio est ex diuersis, quia in deposito agitur de rebus mobilibus, quarū possessio uilis, & abiecta est in comparationem immobilium ad glo.in l. si rem mobilem ff. de acquirend. possessio. & probatur Institut.de vsucap.in princ.dum Imperator constituit minus temporis ad usucapiendū res mobiles, quàm immobiles. Et semper tu debes uerba statutorū loquentia de pręscriptione ponderare, in quo casu loquantur: quia etsi pręscriptio fauorabiliter disponat; tamen non extenditur ad similia.& ubi cessat, lex, cessat pręscriptio ītroducta ab ipsa, uerba sunt Bald. nota. in l. quod est constitutum C.ne de sta. defuncto. & alibi dicit not.Bar.post gl.in l.i.§. si quis hoc interdicto ff. de iti.acti.ꝙ pri.Quantum possessum tantū præscriptum, inferens ad pulchras decisiones.

¶Ex loca-

ex locatione[a] bouum, ſeu aliorum animalium locatorum ad laborandum, ſeu in ſocidam, uel ex cōpromiſſo,[b] laudo, ſeu arbitramento, aut ſententia, uel præcepto, ſcripta priuata, uel ex libris mercatorum, & aliorum[c] quorumcunque, aut contentis in eis ratione quãtitatis[d] rei,[e] uel facti,[f] ſeu pœnæ, uel ex iure ceſſo in aliquo caſuum prædictorum, uel cui diceretur aliquid deberi pro aliqua ſolutione, quam feciſſet Cameræ Bononiæ anim recuperandi, ſeu in locum Cameræ Bonon. ſuccedendi, ſteterit per decennium[g] a die,[h] qua effectualiter ſibi competierit ius agendi quod non petierit,[i] ſeu poſtulauerit debitũ, faciendo ad minus citari[k] debitorem

-probat ff. de iti. actuq; priu. Et q non currat cõtra filiũfamil. eſt deciſio Bal. in auth. niſi tricennale. C. de bo. maternis; Sed diſtingue, vt per Nicol. de Neapoli inter lecturas Bar. in l. quid ergo. §. vſuras. ff. de contra. iudicio tutelę.

a ¶ Ex locatione. Ideſt ſit creditor mercedis ex locatione bouum &c.

b ¶ Compromiſſo. Subaudi ſequuto laudo; & hic cum miniſterio loquuti ſunt ſtatuẽtes, quia quãdoq; ex ipſo compromiſſo oritur actio propter ſtipulationẽ pœnæ, quãdoq; ex ipſo laudo arbitri omologato à partibus iuxta not. in l. 1. iuncta l. fi. C. de arbi.

c ¶ Aliorum. Scilicet non mercatorum, vidi aliâs quoſdam velle ſub his verbis comprehendi omnes creditores ex quacũque cauſa, & pro quacũque re, quod admittere nũ poſſum p ſupradicta;

d ¶ Ratione quantitatis. Id eſt, quia ſit debitor in quantitate.

e ¶ Rei. Scilicet mobilis, vt ſupra, & expone, vt quia ſit debitor rei mobilis.

f ¶ Facti. Vt quia promiſerit factum, puta, foueã facere, vel fabricare, vel Romam ire.

g ¶ Decennium. Hoc tempus ideo electum fuit; quia longum tempus reputatur, vt inſti. de vſuca. in prin. & C. de longi tempo. præſcrip. per totum; quaſi q non ſit veriſimile creditorem tandiu diſtuliſſe petitionem crediti ſui, & ſic oritur pręſumptio iuris cõtra ipſum, quæ corroboratur per ſuperuenientiam iuramẽti ex parte debitoris. Verè tamen eſt ius poſitiuum; quia in aliquibus locis eſt maius tempus, vt in caſu Corn. conſ. 328. vol. 1. vbi erat ann. 20. alibi. 16. annorũ in caſu Iaſ. Inſti. de actio. in prin. nu. 90. in aliquibus minus, vt in caſu Ancha. conſ. 258. vide Fely. in c. vigilanti col. fi. verſ. q autem decẽnium, de præſcrip. Et nota, q hic faciẽda eſt differentia inter abſentes & pręſentes ut. j. §. ſaluo, vide Cor. conſ. 55. viſis nu. 9. lib. 3. qui pungit hanc diſtinctionem, tamen ſi ſtatutum hoc non expreſſiſſet putarem ſecus, dicam ibi.

h ¶ A die. Hoc eſt regulare, quia non valẽti agere, non currit pręſcriptio. l. vnica in fi. C. de anna. except. quę reg. quomodo procedat, vide Pariſ. pręceptorem in c. auditis nu. 32. de pręſcrip. Nunquid autem iſta verba remoueant opi. illam ſingularem, & ſtupendam Petri de Peruſio fratris Baldi dicentis, q nunquã pręſcriptio incipit currere aduerſus illum, qui ignorabat ſibi ius competere, de qua meminit Cor. conſ. 228. videtur, col. fi. lib. 1. de qua latè diſputat Fely. in c. vigilanti col. 2. & ſeq. de pręſcrip. quod ego putarem, dicerem tamen dari reſtitutionem iuxta doct. Bar. in l. 1. §. ſi quis autem, quę magis communiter ap-

i ¶ Petierit. Tẽporat ſtatim iſtud verbum per ſequentia, ne quis putaret requiri litis conteſtationem, vt aliqui aliquãdo alibi dixere, vt Saly. in l. fi. C. de præſcriptio. xxx annorum, ſequitur Fely. in c. illud col. 2. extra de pręſcrip. Sed tamen etiã ſine verbis ſeqq. idem fuiſſet, vt deducit Claud. Aquenſ. in l. naturaliter col. penul. ff. de vſucap. et patebit etiam ex dicendis in ſeq. glo.

k ¶ Citari. Citatio ſufficit ad interrumpendum huiuſmodi pręſcriptionem etiam de iure communi l. cum notiſſimi. §. imò & illud. C. de pręſcrip. 30. ann. & l. ſicut eodẽ tit. Verũ eſt, q dubitatur ibi, an libellus debeat vnã cũ citatorio trãſmitti; ſed verior, & magis cõmunis eſt, q ſola citatio ſufficit, vt patet apud Fran. Balbum in 3. parte vi. par. prin. §. quęro igitur in v. ampliatione poſt Iaſ. in l. fi. col. 2. de eo per quem fact. erit. Et hęc eſt interruptio ciuilis inter alios modos, quos ponit glo. & ſcrib. in l. ſicut pręall. circa medium; quia à iure ciuili inuenta eſt. Ita declarat Panor. in c. illud col. 2. verſic. venio ad ſecundum, de pręſcrip. & valet in pręſcrip. 30. ann. quæ ex negligentia non petentis inducta fuit iuxta l. fina. in fi. C. de anna. excep. ita Bar. & alij doct. in l. fin. ff. de eo p quẽ fac. Balb. in d. §. quęro igitur in 2. amplia. dicentes hoc ideo; quia per citationem ceſſat negligentia, quę eſt cauſa pręſcrip. Et idem videtur dicendum hic; quia huiuſmodi pręſcriptio eſt ſubrogata loco illius 30. ann. vt expreſſe dixit Bart. in l. 2. §. ſi rem. ff. de vſucap. pro emp. cum pluribus alijs quos per Iaſ. in d. l. fi. at verius hęc noſtri ſtatuti pręſcriptio ſecũdum opi. Panor. in c. illud ad fi. ſecundę col. de pręſcrip. videtur eſſe potius ęquiparanda illi x. vel. xx. annorum, tanquam nõ merè odioſa, ſed mixta, cùm bona fides requiratur iurata; Ideo niſi hic eſſet expreſſum, forte ſola citatio non ſufficeret. Videbis omnino Iaſ. in d. l. fi. nu. 5. vbi ampliat hanc ſpeciem interruptionis per citationem. vij. modis; rurſusq; limitat alijs ſeptem modis neceſſarijs, ſed multo plures ampliationes, & limitationes habebis apud d. Fran. Balb. in pręall. loco nu. 9. Et nota bene; quia ſtatutum

semel inuentum, uel bis non inuentum per diuersos nuntios, & diuersis diebus, & cridari publice, & alta uoce ante discum iudicis, coram quo uocatus esset, & hora iuridica, & ante domum habitationis debitoris, seu eius solitæ habitationis ultimæ in præsentia duorum uicinorum dictæ domus, quod ueniat responsurus de iure tali ab eo peteti [a] quantitatem, rem, uel factum, seu debitum, de quo ageretur per unum alium nuncium, uel faciendo debitorē petitioni respondere, [b] uel tenutā accipiendo de bonis per debitorē possessis, etiam si contingat ipsam tenutam [c] reuocari, uel nullam [d] pronūtiari præscriptione decennii à petitione debiti creditor excludatur, si talis exceptio præscriptionis opposita [e] fuerit per debitorem: quo casu agens non audiatur. [f]

docet hic formam citandi, & consequenter colligitur, ꝙ vbi citatio non esset ritè facta, non interrumperetur præscriptio. l. si pater eum glo. & ibi Bal. C. ne de stat. defunct. Balb. vbi supra in. vi. limita. Et per hoc verbum occurrunt caute statuentes dubitationi, de qua per Saly. in. l. fi. C. de pręscrip. 30. annorum, vbi dicit, ꝙ statutum Bononiæ dictans olim, ꝙ si aliquis debitum aliqua personali actione non petierit, &c. alio non expresso requirebat litis contestationē, de quo per Fely. in c. illud in secunda col. in fine extra de præscrip. quod tamen est contra præsuppositum Bartoli ī l. cū notissimi. C. de præscrip. 30. ann. Et ideo Claud. aquen. in. l. naturaliter col. pen. ff. de vsucap. expresse reprehēdit. Et qualiter interrumpatur præscriptio per citationem, ponit Maria. in tract. citat. artic. xxxj. in x. effectu. Quid verò, si post citationem siluerit, & exinde sunt lapsi x. anni, an sufficiat creditori dicere, actionem fuisse perpetuatam in. 30. annos? fuerunt opin. inter glossa. Tene tu partem negatiuam, quam habuit Bart. in. l. cum notissimi. C. de præscrip 30. ann. vbi infert ad terminos statuti nostri, dicendo, ꝙ licet citatio interrumpat; non tamen perpetuat. Idem Bart. in. l. ij. §. fina. ff. pro empt.

a ¶ Petenti. Hæc verba, vel similia apponi debent in citatorio, vt aliqualiter possit citatus deuenire in cognitionem, ad quid citatus sit; & sic non sufficeret simplex citatio, ꝙ veniat ad respondendū de iure; ꝓut aliàs sufficeret de iure cōi, ita Bart. in terminis in. l. fi. C. de annali excep. meminit Ias. i d. l. fi. col. ij. in. 3. limitat. & Fr. Balbus loco supra citato similiter in. 3. limitatione licet secundum formā statuti de modo citationū. §. item dicimus semper requiratur talis expressio, per quam citatus verisimiliter scire possit, ad quid citatur.

b ¶ Respondere. Hoc nō habet difficultatem cum præsupponere debeamus citationem præcessisse. Aliqui intelligebant, idest ꝙ citatio erat ad respōdendum petitioni iam porrectæ; quam dicūt sufficere iuxta. §. item dicimus, versicu. petione verò &c. quæ intelligentia non displicet. Vnum verum est, ꝙ vbi citatio sufficit, non curatur, si libellus sit nullus, seu ineptus, seu litis contestatio Bart. in. l. accusaturus. ff. de adulter. Fely. in. c. illud quarta col. de præscrip. Bar. In auth. offeratur numero. 12. C de litis contestat. & Balbus in dicto trac. in eisdem partibus & eodem. §. versic. circa tertiam speciem num. 35.

c ¶ Tenutam. Proculdubio per eam, quod est primum decretum, interrūpitur præscriptio, quæ per solam citationem iā interrupta erat. Ita Lud. Roma. consilio. 38. sub. dens ad propositum, nō obstat ꝙ hæc sit pręscriptio decem annorum, & longi temporis, quia statutum subrogatur loco præscriptionis longissimi temporis, allegando vt per ipsum, meminit Fely. versic. sexta conclusio. cuius dicta prosequere per te ipsum; Adde & Balbum loco supra citato in. 9. ampliat. Sed ego intelligo etiam in casibus, in quibus ad accipiendam tenutam non exigeretur citatio: puta, quando esset appositum pactum de ingrediendo, iuxta eā, que habentur infra in statuto Decisio super pacto de ingred. & de iure communi in. l. 3. C. de pignoribus p Bart. An autem per primum decretum super re petita reali iudicio interrumpat, dicendum est, ꝙ non, vt per Roma. sing. 410. incipit lex quamuis, sentit Bar. in. l. is qui reipub. ff. ex quibus cau. maio. vide tamen Bal. in. l. consentaneum nu. 35. C. quomodo & quan. iud.

d ¶ Nullam. Si præcesserat citatio valida, transit sine scrupulo pręsens decisio, vt tetigi supra in glo. respondere. Si autem nō præcesserat, teneo, ꝙ nó interrūpat per reg. quæ habet, ꝙ ex actu nullo nō causatur interruptio, vt p doct. vbi supra in. d. glo. alias mirandū esset, ꝙ hic decideretur. Et attēde, ꝙ p oēs alios modos hęc īterruptio fit, p quos alię pręscriptiones interrumpi solēt arg. à fortiori iuxta auth. multo magis. C. de sacrosan. eccl.

e ¶ Opposita. Et probata iuxta reg. ei qui. ff. de ꝓbat. Ang. in terminis pręscrip. in. l. emptor. C. de lōgi temp. pręscrip. vbi quid, & quomodo ꝓbare debeat & Bar. in. l. Celsus. ff. de vsuca. ita alibi sub auditur. ff. si quis paup. feci dica. l. 1. & in. l. 1. §. 1 ff. de dolo, qua ꝓbata onus ꝓbandi interruptionem iucūbit creditori. Sufficit tñ fortè p vnū testem oī excep. maiorē, Card. cōs. 108. petitur quædam sentētia, vt refert Fely. in d. c. illud col. pen. in. 4. cōclu. & Balbus in. 3. parte. 6. p. prin. in fi.

f ¶ Non audiatur. Statutum hoc modo formatum, vt Bart.

ni Bar. declarat in l. sequitur. §. si uiam. ff. de usucapio. non aufert obligationem, sed uia agendi præcludit, & uidetur inhabilitare personam, unde licet auditus fuerit, uidetur, q processus nullius sit momenti secundum, quod pungit Imola in c. fin. num. 27. de præscriptionib. remanet tamen uia agendi per modum monitionis euangelicę iuxta c. nouit de iudi. secus, si statutum dixisset, cadat a iure suo, quia tollitur ipso iure ciuilis, & effectus naturalis consequenter procedit in vtroq; foro, declarat Imola ibi nu. 8. est tñ latè tractatum hoc in l. i. §. sublata. ff. ad Trebell. Recurrendum est ad tradita prope infinito modo per Tiraq. in l. si vnquam, in glo. reuertatur nu. 172. Caue tamen, q non tollitur officium iudicis secundum Calca. in duobus consi. quæ commemorat Grat. consi. 41. nu. 27. lib. i. nam semper imploratur officium iudicis in fi. libello rum.

Si iurauerit debitor, uel

¶ Si iurauerit. Dic limitando, q tale iuramentũ non est præstandum, si constaret iudici debitum non fuisse solutum, ita in terminis Gratus consi. 41. nu. 28. lib. i. & Barba. in tract. de legato in 2. mẽbro 2. q. in fin. dicens se ita cõsuluisse in ciuitate Lucana, vbi viget simile statutum, & idẽ super eodem statuto Lucano consuluit Paulus Castren. consi. 562. super primo dubio in prima parte, ubi dicit etiam, q cùm istud iuramentum sit præstandum, debet deferri a iudice etiam alte ra parte inuita, quia est necessarium iuramẽtum i. admonendi de inreiur. Consequens etiam videtur, q requiratur sententia absolutoria vt per ipsum, & credit, q hoc casu nõ sit propriè præscriptio, sed quædã præsumpta probatio solutionis; & verum dicit arg. l. cũ de in rẽ verso. ff. de vsur. Ideo sunt aliqui, qui dixerunt, nec ignoranti creditori restitutionem concedendam, quia nõ proprie tractatur de præscriptione, cùm teneatur assertus debitor iurare, Alex. in add. in l. i. §. si quis autem. ff. de itin. actuq; pri. dicens fuisse consultum per Io. de Imola vel Anna. quod libenter vidissem, si reperire potuissem. Meminit etiam Fely. post nonnullos alios de Lud. Roma. in consi. 102. super eo, versi. secundo principaliter, scribẽ te super prædicto statuto Lucensi, vbi dicit hoc statutum intelligendum esse, quando dubitaretur, an solutum fuisset debitum, subdendo, satis enim induci constitutio ista hoc casu, vt iuramẽtum voluntarium ipsius debitoris, quod nullam communi iure probationem faceret, vt. ff. de iureiur. l. ait prætor circa prin. versi. nec frustra, plenam ex statuti autoritate probationem induceret, at vbi certum aliàs foret solutionem factam non esse, putarem (inquit ipse) rectissimè dici posse ex eo ipsius debitoris iuramẽto, liberationem, aut absolutionem induci non debere, quia sic statutum esset nutritiuum peccati, propter quam rationem concludit Bar. & post eum docto. magis communiter in l. omnes populi in 3. q. prin. versi. ecce alia. ff. de iusti. & iu. & Imo. in l. si quis sit uiam. ff. de vsucap. & doct. in c. fi. de præscrip. & Alex. consi. 99. lib. 4. vbi latè disputat. Et in tãtum q Alex. dixerit in consi. 73. in causa appellationis nu. 4. lib. 6. q est cõm. hæc, & vera sententia, quã a mille annis citra usus approbauit, ut dr P. a Duennas in reg. 6. incip. actio psonalis; & æquipollent hęc uerba, (imò sunt maioris efficaciæ) illis uerbis, quibus utuntur aliqua statuta in simili materia, dum dicunt, q lapsis decem annis debitum præsumatur solutum, prout ita iacet statutum Mutinense, ut refert Alex. consi. 220. ponderatis his lib. 6. propter quę concludit omninò ualere, quia non directò, nec simpliciter dicit, q creditor elapsis x. annis nullo modo audiatur, sed subiũgit, sed præsumatur soluisse &c. ut per ipsum latius concludentem communiter approbari huiusmodi uerbis concepta statuta, & uide etiam Lud. Gozad. in repe. l. omnes populi num. 106. de iusti. & iu. ubi meminit de hoc nostro statuto, uolens uerba illa æquipollere illis, q instrumẽtum præsumatur simulatum, sed tu clarius dicas, ut habetur infra in glo. sibi. Collige ergo, quod hęc præscriptio, de qua agimus, est cum bona fide, quanquam sciam ego Imol. consilio cxxiii. in causa quę uertitur nume. 5. dixisse, quod hæc præstatio iuramenti non facit magis ualere statutum istud, quia per hoc uidetur aperire uiam periuriis, contra id, quod habetur in l. it. C. de ind. uidui. tollen: nam de facili præstaretur iuramentum, (inquit ipse) præsertim ubi peteretur magna quãtitas pro liberatione consequenda, ut docet experientia. Item tolleret per indirectum, quod per directum non posset, contra id, quod legitur, & not in c. cũ, de procurator. & c. quanto ad fin. de diuort. & aliis rationibus subtilibus ad disputandum, sed a communi sententia in iudicando non est recedendum c. ne Innitaris, de cõstitu. nec quis præsumitur immemor salutis suę, ut iuramentum contemnere uelit l. fina. circa medium C. ad l. iuliam repe. Quinimo plures docto. uolunt, quod statutum simpliciter dicens, q non petens debitum infra tale tempus non audiatur &c. intelligatur, si modò adsit bona fides ex parte præscribentis, illos refert Balb. in tracta. in xiiij. quęst. 3. q. princ. & Paris. consi. 20. num. 28. lib. primo, & Corneus consi. 55. uisis num. 8. uersic. fortius ergo lib. iii. tantò magis igitur quãdo ulterius procedit uolẽdo præstari iuramẽtũ pro parte allegãtis præscriptionẽ pro iustifica tione præsumptionis iuris, quod etiam solet esse illius naturę ut faciat ualere dispositionem omni meliori modo, ad glo. not. in l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg. ii. Abb. in c. quãto de iure iur. Baueria in trac. de usurib. iur. in prin. inserẽdo ad plures decisiones notabiles, ideo ille opi. cõmu. quę

quæ habet, q statutum loquẽs de præscrip. actionis non valeat, vt Bar. voluit in.d.l. omnes populi, intelligitur, quatenus aliquis vellet illud statutum generaliter intelligere, etiam si debitor esset in mala fide constitutus; Vnde fit, vt stantibus prædictis valde demirer aliquos cõsuluisse, & dixisse signanter hoc nostrum statutum non valere, velut nutritiuũ peccati, fundantes se in.d. com.opi. iter quos Alex.cõs.73.nu.4.lib.6.incip. in causa appellationis, Bologni.cons.27. col.3. vers.nõ obstat statutum Bonon.& addas omnino Gales. in com. ad oblig.cameral.char.91.secundum meam impressionem, vbi considerat confirmationem papalem statutorum vrbis Romæ ex certa scientia prodesse ad huiusmodi præscrip. quam confirmationem habemus nos similiter; verum est, q Gratus in dicto consilio.41. libro primo numero.11. sentit obiectum hoc, & quærit subterfugere, sed hic non est locus demonstrãdi, qualiter intelligatur, cum adsint diuersi intellectus super eius verbis. Sed quid, si probari posset contrarium eius, quod iuratum est, an audiri debeat creditor? vide generaliter quando stante iuramento, alicuius, an possit probari contrariũ, apud Tiraquellum, ponentem regulam cum ampliationibus, & limita.in tract.retract.lignager in. §.quarto in glo.prima & per Decium etiam in.c. secundo in secunda lectura col.si de const.& per. Roma.in terminis in dicto consilio.102. allegantem.l.videamus.§.item videndum.ff.de in litem. iur.de quo meminit idem Tiraq.vnà cum multis alijs autoritatibus, vbi supra, Sed ego non admitto passim hoc dictum, quia statutum subiungit, q facta oppositione agens vlterius nõ audiatur, quæ verba important, q non possit pro eo ferri sententia; quia ius ciuile ei non redditur, ergo nec sententia, ita Bal.in.l.prima versus fin.C.de hæred. instit. Dixi passim, quoniam si forte vellet probare agnitionem debiti, seu aliquam aliam interruptionem, prout est ex permissione statuti nostri, posset. Hic non omittas videre Rui.consilio. 131.numero.16.libro primo. vbi euitat in casu, suo præstationem iuramenti ab allegãte præscriptionem istius nostri statuti, quod pulchrum est. Inquit etiam, q statutum in principio loquitur, de debitore, & sic generaliter.l.prima.§. generaliter.ff.de leg.præst. & sic secundum ipsum quilibet debitor potest vti illa præscrip. Id autem, quod dicitur hic de iuramento, debet intelligi in terminis habilibus arg.l.si idem cum eodem.§.si. ff.de iur.om.iudi. Limitatur secundo, quando debitum esset iuratum ad not.per. Ang.Rom.&Ias. & communiter doct. in.l. nam & postea.§. si is qui temporali.ff. de iureiur. Ang.in.l.cum notissimi.§.imò & illud.C.de præscript.30.ann. Felyn.d.c.si.de præscrip.in secunda limita. & prout in terminis istius statuti concludit Gratus cons. 41.libro primo tollens obiectum confirmationis papalis, de qua in calce statutorum. Adde Marsi. nostrum sing.141.audiuisti fortè, referens Roma.in rep.l.primę in tertia charta versic. & adde duas notabiles cautelas.ff.de vsucap. quam tamẽ non habeo vbi dixit, q ad hoc, vt impediatur pręscriptio, cautela est, q apponatur iuramentum obligationi, nam iuramentum perpetuat actionẽ per tex.quem dixit sing.in.l.nam & postea.§. si damnentur.ff.de iureiur. & subdit Marsilius q ita alias obtinuit in hac nostra ciuitate, & q inuenit Iason.tenentem hanc partem in.§. sed aliquando instit.de vsucap.& Baueriam in.29. priuilegio iuramenti. Sed non puto q iuramentum illud impediat cursum huius pręscriptionis, dicã infra in.§.si vero in glo. vel quasi, Aduerte tamẽ An isti doct.loquantur etiam de iuramento promissorio; Constat enim de decisorio, quia habet vim litis contestatæ.& propterea perpetuat actionem vsque ad.40.annos, Ita loquitur dicta.l.nam & postea.§.si is qui temporali & Doct. post Barto. idem dicunt. in iuramento extraiudiciali idest assertiuo, quod habet eandem vim, propterea Ang.monet ibi notarios, q in instrumento apponet semper iuramentum; quæ ratio non cadit in iuramento promissorio; nihilominus videtur, q in aliquibus locis doct. idem velint in eo alia ratione, nempe illa, qua dicitur, q dispositio simpliciter loquens non censetur disponere in materia iuramenti; nisi de iuramento fiat expressa mẽtio, vt dicit glo.fi.in.c.cùm non deceat de elect.in vj. Paul.de castr. in auth. sacramenta puberum .C. si aduersus vendit. quæ conclusio est communis, vt asserit Cur.in.cons.671.& vidẽda sunt quę habeo in libro meo manuscripto in litera C.cõclus.248. & per istam rationẽ mouetur Corneus consilio.328.incip.videtur.numero.21.libro primo & idem Corneus consilio.180.columna prima in fine libro tertio tamen reperio Guid. pap. quæstione.199.incip.in capitulo numero tertio audacter demonstrasse contrarium, asserens ita iudicatum fuisse in curia Delphinali; quia (dicit ipse) iuramentum debet intelligi ciuiliter, idest si intra legitimum tempus s. præscriptionis non completa debitor requiratur: iuxta cap. ad nostram el tertio extra de iureiurando. Et quia iuramentum regulatur secundum naturam contractus.l.fina.C.de non numera.pecunia de qua lege per Ias.in.l.si conuenerit nu.viij.cum pluribus seq.ff.de iuris.o.iudi. vbi tamen facit regul. in oppositum, q iuramentum non sortitur naturam actus sup quo apponitur, sed semp addit nouos effectus, & adde declarationem philip. Decij in.c.j.ch.v.de iudi.vbi est ample tractatũ alr pso. Est autẽ iuramentũ pmissoriũ quod super futuro fit, videlicet aliqd dandũ vel faciẽdũ, vel nõ. Assertoriũ vero, dicitur quod fit de præterito; vel præsenti, in quo videlicet asseritur aliquid esse vel fuisse, Et primum habet vim infamãdi, secundũ vero nõ, vt latius apud specul. titulo de iuramẽti. delatione.§.1.in principio. de delatione etiam quid sit iuramentum decisorium.

Tertio

eius hæres,[a] uel fideiuſſor,[b] uel alius, à quo pe eretur debitum, quod petitur, fuiſſe ſolutum, uel de eo ſatisfactum creditori, uel nõ[c] fuiſſe ſibi,[d] uel ei, cui ſucceſsit, aut pro quo fideiuſsit, ſeu pro quo dicitur obligatus datum, factũ, uel ſolutũ id, quod petitur: niſi debitor, uel eius hæres, uel alius, ut ſupra elapſo[e] decẽnio prædicto, uel infra illud debitum

Tertia limitatio eſt, ſi eſſemus in caſibus, in quibus committeretur mora abſq; interpellatione, vt quia dies interpellaret pro homine iuxta vulg. l. magnam. C. de contrah. & cõmittet ſtipulatio. ſimulq; teneretur debitor ferte pecuniam debitã ad domũ creditoris iuxta not. in. l. item illa. ff. de cõſtitu. pecunia, ita Gratus latius declarando in d. conſ. 41. nu. 30. lib. 2. & hic etiam loco fallen. vide notab. cautelã, quã poſuit Cæpola nu. 65. in cip. in multis caſibus, per quam caut. etiam lapſis decies decem annis, debitor non præſcribit, quæ ſumitur ex. l. ſicut in annos. ff. qbus mod. vſusfr. amit. & alias duas ponit nu. 66. meminit additio ad Tholoſanam. 220. quæ Tholoſana habet aliã illam. ſ. de iuramento apponendo in fi. inſtrumẽtorum, adde etiam Boerium deciſ. 327. col. fi.

a ¶ Eius hæres. Nota deferri hoc caſu iuramentum hæredi, nec mirum; quandoquidem abſq; eo, q de hærede mentio facta fuiſſet, ex quo ſumus in iuramento delato à lege, tranſiret ad hæredes facultas iurandi, vt voluit Roma. in. l. fi. §. fi. ff. ne quis eũ qui in ius voca. &c. vbi Iaſ. & Rom. conſ. 290. in caſu propoſitæ, plenè p And. Tiraq. lib. retractuũ lign. §. 2. glo. 2. ch. pri. fac. ſimil. tex. vbi expreſſe iuramentum defertur etim hæredi in. c. 1. §. ſi quis ſe, in tit. ſi de inueſti. feu. inter do. & agn. lis ori. vbi Bal. limitat, ſi non eſſet benè informatus. Sed poſſet ne iurare hę res ſe ſoluiſſe tutus lapſu iſtius decennij, cõiunctis tẽporibus ſuis cum temporibus defuncti? non video cur non poſsit; cum etiam ſtatutum permittat ei dicere ſibi non fuiſſe datum, factum, vel ſolutum. et ideo hic cum miniſterio verba ſunt imperſenaliter prolata. Sed quid ſi lapſum ſit decennium à tempore aditę hęreditatis, & illud vult hęres attendere, debet ne iurare? videretur, q non, quia ſatis pręſumitur à iure bona fides, ex quo hęres eſt. l. q in ius. ff. de reg. iur. Pau. caſtr. proprie loquens in ſtatuto indnceute pręſcrip. x. ann. aduerſus debitum in. l. ſi quis ſub cõditione in fi. ff. de condit. inſti. dicens optime procedere in debitore bonę fidei, qui ignorat debitũ, prout eſt hęres, & Rui. meminit. loquendo circa noſtrum ſtatutum; licet non tangat in indiuiduo punctum noſtrum, cõſ. 131. nu. 17. lib. 1. Sed tenendum cenſeo, qui volet vti hoc beneficio ſtatuti, illo vtatur cum ſuis qualitatibus, & non aliter arg. l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acqui. poſſeſſ. & quę habentur in c. eccleſia. §. Marię de conſti. circa clericum vtentem legib. ciuilibus, vt vti habeat cum ſuis oneribus Abb. ibi nu. 13.

b ¶ Fideiuſſor. Hic attende, nunquid ſtatutum vellit, q interruptio facta cum principali debitore noceat fideiuſſori? & dicas, q imò vult contrariũ dum ſubiungit, vel alius, à quo peteretur; Neceſſe eſt igitur, q petitio dirigatur contra fideiuſſorem, vt ei noceat, glo. eſt not. in. l. cum quis. §. ſi quis pro reo, vbi Bar. col. 2. approbat. ff. de ſolutio. Bar. in. l. ſi fideiuſſor §. fi. ff. manda. eand. glo. ſequitur Alex. in. l. mora rei. ff. de verb. obl.

c ¶ Vel non. Habet itaquẽ electionem reus iurandi altero ex duobus his modis prout expedire ſuæ conſcientię videbitur nõ autem dicendum eſt, pro vt aliquando audiui. q poſsit iurare ſibi non fuiſſe datum &c. & ſi unquam apparebit datum ſolutũ ve fuiſſe debitum. argumentantes in ſimili à modo excipiendi, ad not. in. l. ſi quidem. C. de excep. & in. c. cum venerabilis de except. quod argumentum non eſt bonum, quia iuramenta debent eſſe certa ſicut ſententia inſt. de act. §. curare iuncta. l. 1. ff. de iureiur.

d ¶ Sibi. ſ. heredi. Nota, quia in hac parte eſt mirabilis pręſumptio contra creditorem, tanquam nõ ſit veriſimile, ſi dediſſet vel feciſſet, vel ſoluiſſet, tanto tempore diſtuliſſet exactionem, cum verſa vice redargui poſſet debitor, q non ſit veriſimile non conſequutum fuiſſe id, quod in inſtrumento continetur, quia aliàs tanto tempore non diſtuliſſet petere, iuxta id quod dicitur de lapſu biennij inſti. de literarum oblig. imô (ſi uera fari licet) maior pręſumptio eſſe deberet cõtra ipſum debitorem, tum quia reperitur obligatus expreſſe; tum q tantum temporis effluxerit, ut in ſimi. declarat Pau. in. l. in contractibus. §. illo uidelicet. C. de non nume. pec. ſed ita lex dicit, quanquam dura ad. l. proſpexit. ff. qui & à qui. manu. lib. non fi. Et aduerte, quia iſta uerba ęquipollent illis uerbis ſtatuti formati à Bar. in. l. omnes populi in tertia quęſtione princ. uerſic. ecce alia de iuſti. & iur. q elapſis decem annis pręſumatur inſtrumentum ſimulatum; quia talis cauſa excludit peccatum, inquit ipſe & Alexander ſe fundat in ea in conſilio. 220. ponderatis his quæ nu. octauo libro ſexto circa quam tamen multa dicit Fely. in. c. ſi. nu. vj. de præſcrip. poſt P. anch. in regula poſſeſſor vltima ch. verſ. vij. quæro de reg. iuris in. vj. Et ludo Roma in. l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapionibus ideo ualiditas iſtius capitis pendet à ueritate illius dicti Bartoli. Nunquid ergo audiatur, uolens probare dediſſe, feciſſe, uel ſoluiſſe? putarem, q non per tex. iſtum dicentem, facta oppoſitione agentem ulterius non audiendum. Dixi ſupra in gloſ. ſi iurauerit.

e ¶ Elapſo. Magna hic ęquitas uerſatur, q poſt finitã pręſcriptionẽ agnitio debiti impediat exceptionẽ

ipſum agnouerit,[a] maxime affirmãdo, ſeu confitendo ipſum debitum per publicam ſcripturam,[b] ſeu priuatam eius manu ſcriptam,uel partem debiti, uel licitum[c] redditum præſtãdo ipſi creditori,quibus caſibus nõ obſtet ipſa præſcriptio decẽnii,niſi poſtea ſteterit per decennium,[d] quo'd non petierit, ut ſupra. Saluo,quo'd prædicta locum non habeant in contractu aliquo celebrato cum colono partiario,occaſione laboraturæ alicuius poſſesſionis durãte tẽpore conductæ,uel ante per unum annum. ¶ Debitorem[e] autem intelligimus ipſum,qui in ſua perſona ſe obliga

præſcriptionis,quod ſorte dubium eſſet de iure communi,cùm videam,ꝙ per dationem fideiuſſoris,per quam interrumpi ſolet præſcriptio, vt dicam in glo.agnouerit, nihil præiudicii ſaciat ſibi debitor,ſi poſt completam præſcriptionem datus ſit l.cum quis.§. ſi quis pro reo,de fideiuſſ. ſecundum intelligentiã Dy quam nullus improbet pro non vera in ſe, vt apparet ex dictis Cy. & Saly.in alleg.§.imò & illud. uideamq;,ꝙ mala fides ſuperueniens poſt perfectam pręſcrip. non infringit illam, nec nocet etiam in foro conſciẽtiæ,Doct. in c.vigilanti, de præſcrip.quia neque corrumpi,aut mutari ſuperueniente delicto poteſt,quod legitimè tranſactũ eſt,ut dicit tex.in l. i.§.fi.cum l.ſeq.ff.de iti. actuq; pri. Item ſciam dictum Pauli Caſtr.in l.fi. §.i.in fi.ff.rem ratam haberi,vbi concludit contra Ang.ibi poſt glo.ꝙ ſi debitor tutus præſcriptione 30.ann.quæ extinxerat actionem creditoris,ſoluerit per errorem iuris, poteſt repetere, cûm ſit ſublata ciuilis, & eliſa naturalis obligatio,ſicuti in aliis actionibus temporalibus, vt ibi per Bar.intelligendo tamen in eo,qui præſcripſerat bona fide,quo caſu,exceptio præſcriptionis non eſſet odioſa ſecundum eum, refert Fely. in d.c.fi.nu.10.de præſcrip.ſed ratio noſtrorum ſtatuentium ſorte potuit eſſe,quia adhuc durant tẽpora a iure communi conſiderata &c. Item quia adhuc non fuit pręſtitum iuramentum a iudice, conſequenter deficiebat interim vnum de requiſitis ad perficiendam exceptionem præſcriptionis.Sed turbat mihi magna authoritas Imolę in conſil.123.in cauſa quæ vertitur col.penul. nu. 7.dicentis illud ſuum ſtatutum (ſorte Imolenſe) ſimpliciter conceptum de præſcribendo debito non petito per ſpacium x.annorum intelligendũ eſſe,niſi debitor, etiam poſt lapſum agnouiſſet confitendo ei &c. Sed intellige tu ante tamen quâm oppoſita ſit iudicialiter.

a ¶ Agnouerit.Concordat tex.in l.cum notiſſimi. §.imò illud verſi.ſed & ſi quis.C.de præſcrip.30 annor.vbi propriè Saly.col.iii.verſi.quarto poſt glo.declarat tex.ꝙ huiuſmodi agnitio pluribus modis fit,puta,de nouo promittendo, uel partis debiti ſolutionem faciendo, vel pignus dando, vel fideiuſſorem,vel ſoluendo, aſſictus. Et licet iſti omnes modi non ſint hìc ſpecificati, ſed aliqui tãtum,tamen putarem ſatis omnes conuenire,attento ꝙ in hac parte ſtatutum loqui videtur in materia iuris cõmunis,Abbas in c.ad audientiam de Clericis non reſid.Rui.conſi.primo col. 4.volu.4.

b ¶ Scripturam.In l.cum notiſſimi.§.imò & illud verſi.ſed & ſi quis dic itur niſi ſecundam cautionem in creditorem expoſuerit &c.quod verbum contentatur ſola ſtipulatione.l.ſancimus cautionis verbo.C.de verbo.ſignifica.ſed ſtatuẽtes prudẽter elegerunt hãc probationem veluti præſentaneam,& certiorem, & velut probationem probatam ad not. l.cũ præcibus. C. de probat. nec curarunt illam teſtium, per quorum facilitatem multa veritati contraria perpetrantur ad.l.teſtiũ. C.de teſtib. habetur ſupra in ſtatuto de ꝓbat. ſolutionum &c.

c ¶ Licitum. De iure ciuili,quo permiſſæ erãt vſurę,ſufficiebat ſolutio fœnoris,vt vtar verbo gl.in d.verſi.Sed & ſi quis, & Bar.in l. naturaliter col. pen.verſi.ſunt & alii modi.ff.de vſucap. Imò dico,ꝙ per ſolutionem fœnoris(quantuncunq; illicitam)ſatis uidetur colligi agnitio debiti principalis,& attẽderetur iſta interruptio ĩ locis,in quibus hoc ſtatutũ nõ reperitur,tñ ſtatuẽtibus viſum fuit abſonum, ꝙ fœnerator ex ſua improbitate aliqua ex parte cõmodũ ſentiat.l.auxiliũ.ff.de mino.l.non fraud..§.nemo de reg.iur.c.& ſi neceſſe de dote põ diuor.reſti.c.cõtingit,de dolo &cõtu.

d ¶ Decẽnium.Habes colligere, ꝙ interruptiones ꝑcedẽtes nõ hñt uim ꝑpetuandi actionẽ, de quo eſt glo.in terminis in d. verſicu. ſed & ſi quis, in verbo interrupta, imo aliquæ quibus hæc potentia attribuitur, veluti cõteſtatio, quæ ꝑpetuat actiones de triginta annis ad xl.annos.l. fin. C.de ꝑpręſcrip.30.annorum,pariter per noſtrũ ſtatutum nõ ꝑpetuat vt infra.§.ſeu verſiculo ſi autem ſolus citatus.

e ¶ Debitorẽ.Gratus cõſi.41.nu.7.lib.i. notat ex his verbis excludi oĩno actionẽ realẽ, vt rei vẽdicationẽ, publicanã,& hypotecariã, qa in his ꝑſona nõ eſt obligata ad nota iſt.de act.in prin.circa verbũ debetur vbi Iaſ.nu.99.ꝓprie meminit de ſimili ſtatuto poſt Bald.ibidẽ, ſed in cõtrarium uidetur eſſe cõſiliũ Alex.cõſi.220. incip.põderatis lib.6.ubi conſuluit ſtatutum illud ferè ſimile huic noſtro,quod pariter loquebatur de creditore,& debitore obſtare ĩ hipotecaria. Mihi placet opi.Grati,qa licet ſublata ſit actio ꝑſonalis, & ſeu vtraq; obligatio in effectu,ut dixi in.§.pręced.in gl.elapſo,tñ durare poteſt uita hypothecariæ, ut probatur

uit, & hæredem[a] eius, maiorem uiginti quinque annis, uel minorem, & si adultum iurantem cum autoritate curatoris, uel cum consensu patris, uel alterius, in cuius potestate esset: si erit pubes, uel si impubes iurante eo, in cuius potestate tutella uel cura esset, uel pupilli[b] tutore iurante, seu ipsum maiorem iurantem se, uel illum, cui successit, soluisse in sua persona debitum, uel factum, quod petitur fecisse, uel interfuisse solutioni, uel facto, uel scire ueritatem: quod non fuit datum uel numeratum, quod petitur: uel ipsum adultum iurantem cum autoritate Curatoris, uel eius, in cuius potestate fuerit forma prædicta, uel tutorem pupilli hæredis, ut præmittitur iurantem. ¶ Item Dicimus, quod si quis tutorem, uel curatorem habuerit, finita[c] tutela, uel cura, effectus maior uiginti quinque annis, uel eius maioris, uel minoris hæres maior steterit per duos annos[d], quod non petierit, uel postulauerit in iudicio sibi reddi rationem administrationis tutelæ, uel curæ, & reliqua[e] consignari ab eo, qui fuerit tutor, uel curator, uel ab hæredibus eorum, faciendo ad minus citari, uel cridari, uel fieri, ut supra dictum est: uel ipso tutore, uel curatore, uel eorum hæredibus petitioni creditoris respondentibus, uel creditore tenutam accipiente, ut supra ab omni petitione rationis, administrationis, tutelæ, uel curæ, & reliquorum consignatione præscriptione biennii excludatur: si tutor uel curator, uel eorum, uel alterius eorum hæredes, uel fideiussores, ut supra, iurauerit se in aliquo non teneri: nisi tutor uel curator, uel eorum hæredes post lapsum dicti biennii agnouerint debitum supradictum. ¶ Idem per omnia Dicimus, si is, qui fuerit tutor, uel curator, uel ipsius hæres maior uiginti quinque annis steterit per biennium finita tutela, uel cura, quod non petierit, seu postulauerit, ut supra dictum est ab eo, cuius tutor, uel curator fuerit, uel ab hæredibus eius id, quod sibi debebatur ratione dictæ administrationis ab ipso, cuius tutelam, uel curam gessit, a petitione excludatur prædicta, si iurauerit ille, contra quem petitur, se in aliquo non teneri. ¶ Et idem per omnia Dicimus in hærede furiosi, dementis, uel mente capti, uel prodigi, & eorum, uel alterius eorum curatore, & ipsius curatoris hærede, & fideiussore: si finito tempore administrationis per dictum biennium non petierit.

¶ Idem per omnia etiam Dicimus in eo, qui gessit negotia alterius, & in eo, cuius negotia gesta sunt in iudicio, uel ex-

probatur in l. cum notissimi. §. quamobrem. C. de præscrip. 30. ann. fateor, quod Alex. bene consuluit in suo casu alia ratione. s. quia in ea præscript. concordabat ius commune cum prouisione statutaria, existebat namq; res hypothecata penes tertium possessorem cum bona fide, quo casu præscriptio x. annorum sufficit l. i. C. si aduersus creditorem præscri. opp. in casu uerò Grati opus erat præscrip. 40. annorum, quia fortè existebat penes debitorem, seu eius hæredes, vel alium creditorem d. §. quamobrem. Addo etiam Raph. Fulg. consi. 123. Ser P. ciuis &c. simili modo tenentem illud statutum non extendi ad præscribendum hypothecam, addo etiam Albericum de rosate in prima parte statut. q. 99. statuto perghami. Vide & alias quotas apud P. A Duen. in regula 6. incipien. actio personalis nu. 1.

a ¶ Hæredem. Nulla uidetur dubitatio quia hæres etiam est debitor. l. debitor. ff. de verbo. signifi. vide, quæ ponit Barto. in l. postulante. ff. ad trebelli. vbi dixit, quod stante statuto, quod debitor possit incarcerari ad uoluntatem creditoris, potest etiam procedi contra hæredem.

b ¶ Vel pupilli. Multa hic sunt verba superflua, tamen satis clarè haberi potest sensus statuti.

c ¶ Finita. Cum ministerio loquitur; quia præscriptio non incipit durante tutela, quia nulla orta est interim actio. l. nisi finita ff. de tutelis & ratio. distrah. & idò nò currit præscriptio l. si. C. de anna. excep.

d ¶ Duos annos. Ecce præscriptionem duorum annorum. Sunt aliæ similes, quæ enumerantur in tract. de præscri. ascripto D. Dyno; sed hic corrigitur ius commune, quia et actio ista est vitæ 30. annorum, prout aliæ l. sicut l. cùm notissimi C. de præscrip. 30. ann. per Balbū in 4. part. 4. p. prin. in 1. q. vbi format regulam cum duab. fall.

e ¶ Reliqua. Explicatur, quod inerat implicitè, et

est

tra, cum mandato, uel ſine, ut præſcriptione decennii a die relictæ geſtionis, uel adminiſtrationis debitor liberetur eodem debitore iurante, ut ſupra.

Saluo in quolibet caſuum prædictorum, quod ſi qualiſcunque abſentia [a] creditoris, uel debitoris, uel hæredis ipſorum, uel alicuius eorum à Ciuitate, uel Diſtrictu Bononiæ, uel ignorantia probabilis [b] hæredis dicti creditoris infra prædictum decennium, uel biennium; ſingula in ſingulis ſuis caſibus prædictis debite referendo, ut ſupra, interuenerit; tempus ipſius abſentiæ, uel ignorantiæ non computetur [c] in præſcriptionibus prædictis, nec præiudicet creditori, uel ipſius hæredi.

Si uero [d] debitori ad hoc fuerit infra

eſt caſus in l.cùm ſeruus ff.de cond. & demonſt. Soci.in conſi.149.vol.1.Bald. in l.eum ita.ff. de manu.teſta.

a ¶ Qualiſcunque. Siue iuſta, & probabilis, ſiue non, puta voluntaria, licet de iure communi non ſit ſuccurſum abſentiæ voluntariæ, ſed tantum neceſſariæ; & eo caſu per reſtitutionem in integrum per tex. in l.1.ff. ex quib.cau.maio. & nota.in c.ex tranſmiſſa, de præſcrip.

b ¶ Abſentia. Onus probandi præſentiam incũbit alleganti præſcrip. quia fundamentum eſt illius, quòd cõpleuerit præſcri. in præſentia creditoris, ita Alexan.conſ. 118.nu.16.lib.2. dicendo, ꝙ cautus debet eſſe aduocatus rei in capitulando præſcriptionem, idem Alex. latius conſil. 92.col.fin. in fi.volu.5. vide Andr.Tiraq.remiſſiuè loquentem in tract. retrac.in §.35.glo.3.vbi etiã, an præſumatur præſentia. Et de qua abſentia intelligatur? tex.&ibi glo.in l.fin.C.de præſcrip.longi tempo.declarat, ſcilicet ſi abſens ſit à prouincia, ſed hodie ex conſuetudine ſufficit, ꝙ ſit abſens à ciuitate, ut habetur in glo.ſingulari ibi, & approbata. Et de multiplici abſentiarum ſpecie vide allegata per Felyn. in c.quoniam frequenter, verſ.circa 6.q.ext. vt lite non conte.per Gemi.in c.vbi periculum, de elec.in 6. Nũquid autem, ſi creditor dimiſerit procuratorem ad exigendum, uel debitor ad ſoluendum, reputentur pro præſentibus præſuppoſita etiam notitia crediti, uel debiti apud procuratores? poſſunt adduci in argumentũ quæ ponit Iaſ. in l.cùm filius familias. ff. ſi cert. peta. quæ probant, ꝙ ſic.

c ¶ Probabilis. Quæ regulariter præſumitur, vbi aliud non conſtat vulga. l.qui in ius de regu.iur. not.Bar.in l.Cælſus 2.col.ff. de vſucap.vbi appellat iuſtiſsimum errorem in facto alieno conſiſtentem; Se igitur reſtringit ſtatutum ad ignorãtiam facti alieni, ſi autem eſſet ignorantia in facto proprio, licet eſſet aliquando iuſta ignorantia, prout poteſt accidere ad Bart.in loco prælle.ius commune locum ſuum retinet, meo iudicio.

d ¶ Non computetur. Et ſic interim dormit præſcriptio, ita ſonant iſta verba. Dicitur enim dormire, quando fuit inchoata ſemel, & propter aliquod ſuperueniens ceſſat; quia non conquaſſatur tempus præcedens, & ſic non interrumpitur; vnde finito impedimento tempus ſequens continuabitur cum præcedẽti, & perficietur præſcriptio ſubducto tempore de medio, quod ſecus eſt, quando interrumpitur, ita declarat gloſ.in l. ſicut in glo.magna in verbo ſeruandam C.de præſcript.30.ann.declarant Pau. & Imola in l.naturaliter.ff.de vſucapioni. quod quidem eſt contra regulam communẽ, quæ habet, quod tẽpus præſcriptionum eſt continuum, poſtquàm incepit iuxta gloſſ. in rub.ff. de diuer.& tẽp.præſcrip. Balb.in q.6. primæ partis quartæ partis princ. quę procedit ẽt in ſtatutariis, vt exprimit Paul. Caſtr. in l. nunquam §. in vſucapi.ff. de vſucap. Et plures caſus, quibus dormit præſcriptio, ponit Balb.in tract.in 2.parte 6.partis prin. Et hic cauebis; quia de iure communi in præſcri.30.ann. cuius loco iſta ſucceſsit, indiſtinctè ex cauſis hic enumeratis præſcriptio currit; licet daretur reſtitutio in integrum ex capite, Si qua mihi iuſta cauſa & d. Bar.in l.1.§.ſi quis autem ff.de iti.actuq; pri. Doct.in c.vigilãti de præſcript. Et aliud eſt dicere, dormit præſcriptio: aliud, ꝙ non currat. dicam infra §. Item dicimus.

e ¶ Si verò. Hic ponuntur duo, quę habent uim perpetuandi actionem. Eſt enim perpetuatio propriè extenſio vitę actionis; vt vbi prius erat temporalis, extendatur ad 40. annos. et hęc ſolummodo fieri ſolet de iure communi per litis conteſtationem per l.fi.C.de præſcrip. 30.ann. ſed hic non aperit vſque ad quod tempus duret illius vita, vnde poſſet videri in illud tempus porrigi, argumentando, ꝙ ſi litis conteſtatio hoc facit de iure communi, & hi duo modi fortiores reputantur ipſa litis conteſtatione per hoc ſtatutum, ergo &c.ad Reg.ſi vinco vincẽtem te &c.l. de acceſſionibus ff.de diuer.& temp. præſcrip. Sed dubito hoc dicere, quanquam dixerint Doct. ꝙ meta perpetuationis eſt ſemper prorogare vſq; ad 40. annos, dato, ꝙ actio ſit ſui natura præſcriptibilis minori ſpatio, quam 30. ann. Sed potius credo, ꝙ ſit locus præſcriptioni 30. ann. prout erat de iure communi, à quo in dubio non eſt recedẽdum l.ſi ſerui veſtri C.de noxal. Quot autem modis perpetuari contingat de iure communi uita actionis, tradit F. Balb. in vltim.par 6. par.p.vbi enumerat quinque. Primò per litis conteſtationem.

dictum decennium, uel biennium, præceptum[a] factum de ſoluēdo uigore confeſsionis in iudicio[b] factæ per principalem, & non per procuratorem ad hoc conſtitutum, uel ſententia lata contra ipſum debitorem præſcriptione aliqua decennii, uel biennii poſtea ſequentis nullatenus adiuuetur. ¶ Si autē ſolū citatus, uel cridatus fuerit, ut ſupra, uel cū eo lis conteſtata[c], uel quaſi[d], uel ſimplex contradictio petitoni ipſius creditoris exciterit facta, uel tenuta data, ut ſupra, & creditor per aliud decennium, uel biennium poſtea ſteterit, quòd non fecerit infra ſequens biennium, ſeū decennium, ſingula ſingulis referendo, ut ſupra, citari & requiri, ſeu litem non fuerit cōteſtatus, uel quaſi, uel cōtradictio nō fuerit facta petitioni, uel tenutā nō acceperit, ut ſupra, eodē modo præſcriptione ſequentis decennii & biennii, ut ſupra, excludatur, & ſic ſucceſsiuè procedatur. ¶ Si uero ignoretur de hærede debitoris defuncti, ſufficiat debitorem, uel eius hæredē in genere, ut infra in ſtatuto de proceſſu faciendo contra incertos hæredes, ad interruptionē prædictam faciēdam citari ad domum ultimæ habitationis dicti defuncti præſentibus duobus teſtibus adhibitis citationibus; & Cridis ſecundum formā noſtri Statuti De modo citationum faciendarum. ¶ Adiicientes, quòd beneficio huius ſtatuti in aliquo caſuum prædictorum renuntiari[e] non poſsit,

nem ſecundo per litis quaſi conteſtationem. Tertiò per iuramentum deciſorium, Quarto per dationem fideiuſſoris. Quinto per apprehēſionem poſſeſſ. rei hypothecatæ. Hi. n. modi habent litis conteſtatæ vim, & effectū, ſed ommittit, ille doctor alium modum habētem vim ſimilem, ſcilicet iuramentum aſſertorium, ut concludunt doct. in l. nam & poſtea §. ſi is qui temporaria, de iureiur. Sed caue, quia ſupra in princ. ſtatuti inter alios caſus, quibus euitatur præſcriptio x. annorum eſt, ſi ſit creditum ex præcepto, vel laudo, uel ſententia; hic autem oppoſitum dicitur, in quantum perpetuatur actio in maius tempus, quam x. annorum, cogita.

a ¶ Præceptum. Propriè eſt, quod fit in confeſſum, ſententia, quæ fertur in conuictum, vel cōtumacem, vt per Abb. in c. quærenti de off. deleg. ſed melius per gloſ. in c. dudum el 2. de elect. in verbo reſponſionem, & per Bar. in l. 1. ff. de confeſſ. qui dicunt, quod etiam fertur ſententia in confeſſum, quando cōfeſsio emanat poſt libellum, & facta fuit animo litem conteſtandi; ſecus ſi ante libellum, ſeu reſponſionem non factam animo litem conteſtandi; quia tunc eſt præceptum, non ſententia diffinitiua; ſed interlocutoria glo. in l. cum clericus C. de epiſc. & cler. & in §. ad excludendas in auth. de litigioſis Iaſ. in l. fi. C. de procur.

b ¶ In iudicio. Hoc operatur calor iudicii, prout multa alia operatur in iure noſtro iuxta l. cū oſtēdimus ff. de fideiuſſ. tut. & per doct. in l. 1. de verb. oblig. Nam confeſsio, ſeu ſimplex agnitio extraiudicialis hoc non operatur, vt ſupra in princ. verſ. niſi debitor &c. & in l. cum notiſsimi §. ſed & ſi quis C. de præſcript. 30. ann. quam tamen intelligerem indiſtincte, niſi ſtatuta noſtra gerent hoc modo.

c ¶ Conteſtata. Habes hic deciſionem, quod per litis conteſtationem conquaſſatur præſcriptio præterita ex vi interruptionis, & noua inchoatur, non autem perpetuatur, contra diſpoſitionem l. fi. C. de præſcrip. 30. anno. vbi ad 40. annos extenditur à die deſertæ litis, prout Salyce. ibi not. qui facit mentionem de quodam ſtatuto Bono: ſuper hac materia præſcrip. & circa illud dubitat, ad quātum tempus perpetuatur actio, facta litis conteſtatione; ſed non eſt opus hodie dubitare; quia hic eſt deciſio clara.

d ¶ Vel quaſi. Quaſi conteſtatam litem vocant, quando ſtat per reum, quominus conteſtatio litis verè fiat, puta, per ſubterfugia, vel abſentiā, declarando tamen, ut per Alexā. in l. 3. col. 3 ff. de eo per quē factum erit, qui intelligit. l. conſtitutionibus in illis verbis litis quaſi conteſtatæ ff. de act. & obliga. latius per Balb. in tract. in 4. & vlt. par. vi. part. p. Sed quid de iuramento ſaltem litis deciſiuo, quod habet vim litis conteſtatæ, ſeu loco litis cōteſtatæ eſt iuxta l. nam & poſtea §. ſi is qui temporaria. ff. de iureiur. puto, quod ſi iuret reus, debitorem ſe eſſe, idē quod in confeſsione iudiciali, & ſic actio creditoris perpetuatur; ſed ſi iuret creditor, prout de illo loquitur d. §. ſi is qui temporaria, vtique ſtatutum non dat illi priuilegium perpetuandi actionem; imo excludendo vim litis conteſtationis, cenſetur etiam excludere iuramētum huiuſmodi, quod eſt illius loco ad regulam l. ſi cum §. qui iniuriarum ff. ſi quis caution.

e ¶ Renuntiari. Hoc eſt ſub magna controuerſia apud noſtros doct. iuriſtas tamen Bart. in l. nemo poteſt, & cum eo magis communiter doct. videntur tenere, quod non valeat renuntiatio, neq; pactū quia

quia saltem secūdariò est ob fauorem publicum, cui non potest renūntiari. l. ius pub. vbi Bart. declarat. ff. de pact. & quia principaliter in odium negligētis inducta. l. tametsi ff. ad maced. per Ro. in l. 1. ff. de vsucap. qui pungit contrarium de iure sustineri posse.

trimo. per Balb. in quæst. ix. dictæ partis. & tanto fortius in ea præscriptione cuius initii memoria non existit in contrarium, vt etiam per Felyn. in rubr. de præscrip. col. finali. Et pro perfectiori doctrina non est omittenda pulchra, & elegans theorica Bal. qui in cap. 1. §. præterea, quasi in fin. de capitulis Conradi, quam approbat ibi Præpositus, & commendat Abb. in ca. fin. xiiii. col. de præscript. Inquit enim Bal. q exclusa præscript. per l. vel statutum in dubio, nisi subiecta materia aliud suadeat, intelligitur de præscript. x. vel xx. annorum in actionibus realibus, sed in personalibus de præscriptio. xxx. ann. ex quo minor nō currit. Sed si priuilegium, vel statutum posset operari in præscriptione longa, de illa sola intelligitur; non de longissima, vt minus corrigatur ius commune; quā doctrinam intelligo, vbi simpliciter exclusa est præscriptio; sed si per dictionem nulla, vt in terminis nostris; dicerem, q omnis præscriptio foret exclusa excepta illa centum annorum; quia alterius naturę est. Ita est de mente Bart. in d. l. 1. C. de anna. excep. & Ange. in authen. vt de cætero commu. non fiant, per Balb. in loco supra citato, dum respondet ad l. omnes C. de præscript. 30. annorum, quę videtur velle, omnes actiones concludi sub meta 40. annorum ad plus.

& renuntiatio facta non ualeat ipso iure, etiam si fuerit iuramento [a] firmata, quod iuramentum præstari prohibemus. ¶ Item Dicimus [b], quòd quilibet habens partem in aliqua Turri, licet eā non habitauerit, uel non possederit, sed consortes eius a iure suo nulla præscriptione temporis [c] excludatur. ¶ Præterea Dicimus, quòd prædicta, uel eorū aliquod contra Cameram [d] Bononiæ non uendicent sibi locum. ¶ Et hoc statutum locum habeat in præteritis [e], &

a ¶ Iuramento. Hoc tamē de iure communi fortè non reciperetur; quia iuri introducto ob priuatam vtilitatem principaliter, licet secundariò ob vtilitatem publicam potest renuntiari medio iuramento c. cùm contingat & ibi not. de iureiur. Alexan. in specie in d. l. nemo, Balb. in tract. in v. parte v. partis in vi. q. vbi loquitur & de simplici renuntiatione, & de renūtiatione cum iuramēto, vide etiam Bru. in tract. super statutis in verbo renuntiat; quia tamē, ut dixi, est in odium creditoris inducta, non videtur, q iuramentum opituletur ad validitatem renuntiationis.

b ¶ Item dicimus. Vsque ad §. adiicientes enumerat. 3. casus in quibus non incipit præscriptio. Primus est de turri. Secundus, quando contra Cameram. Tertius contra mulierem durante matrimonio pro dotibus suis: sed iure communi alii multi sunt casus, quos enumerat glo. in §. res fisci Inst. de vsucap. & plenius in c. cum non liceat in glo. fi. magna, in verbo obstante, de præscrip. vsque ad 23. casus; quos latius recitat practicus Papiens. in for. libelli rei conuenti in glo. præscriptionis &c. vbi enumerat 29. casus, inculcando illos, in quibus præscriptio dormit. Sed multò plures ordinatè componit F. Balb. in vi. parte p. ad quem te remitto. Hic tamen casus de turri est noua prouisio, quia de iure communi cautū non reperitur, & ratio huius esse potest. s. causa honoris & famæ illius familiæ, vel quia turres sunt ad modicum usum habitandi, & fruendi.

c ¶ Temporis. Sed licet ita statutum dicat, & possit statuere iuxta ea, quæ tradit Imola in ca. cum nobis de præscript. vers. an autem statutum per Balb. in tract. in v. parte v. p princ. in vii. q. tamen non intelligitur excludi præscriptio centenaria; ita in terminis Bal. in l. 1. col. 2. circa medium C. de anna. excep. vbi pulchrè dicit, q si in noua lege, vel statuto dicatur nulla præscriptione obstāte, vel q nulla currat præscriptio; tamen tantò tēpore excludetur omnis actio; quia omne, quod sub mundiali machina gubernatur, renouatur in centum annis, quod est longissimum tempus vitæ hominis l. fi. C. de sacro. eccle. glo. in authē. vt de cætero commutationes non fiant cum aliis multis autorit. per Ias. in l. 1. col. 2. ff. solut. ma-

d ¶ Cameram. Siue dicamus cameram esse idem, quòd fiscus, siue idem q res Ciuitatis; datum est priuilegium de iure communi per §. res fisci Institu. de vsucapio. & l. fin. C. de sacro. eccle. q vita actionum duraret centum annis, hodie restricta est ad 40. annos per authen. quas actiones C. de sacro. san. eccl. & ita intelligatur statutum hic, q non intēdat restringere vitam ad x. annos. Quid autem significet camera scilicet an sit, vt quædam persona ficta, prout hæreditas differens à rebus ipsis; an verò sit uniuersitas corporum, latè tradit Pau. Castr. consi. 106. incipien. circa ea, quæ supra scripta. in prima parte, vbi loquitur in casu, quando obligata est Camera apostolica; an dicantur obligati redditus Cameræ, ut sic nascatur hypothecaria, an tantum personalis obligatio. Est subtile consi. illud.

e ¶ Præteritis. Subaudi, pendentibus; vt etiam seipsum declarat. Et ad materiam vide Bar. in l. omnes populi in v. quęst. p. ff. de iust. & iure, vbi latissime se diffundit, an & quando statuta trahantur ad præterita. Abb. & reliqui scrib. in c. fina. de constit. & Modern. Bon. in d. l. omnes populi nu. 193. versi. Collige ex dictis.

¶ Correo.

futuris: ita quòd in præteritis incipiãt currere dictæ præſcriptiones ſolum a die, qua præſentia ſtatuta incipiant. ſumere uires: niſi iam prædictarum præſcriptionum tempora cucurriſſent, in quibus ſtatuta, & alia iura uetera ſernẽtur. ¶Cameræ uero Bononiæ, ſiue ſoli, ſiue cum alio, uel aliis obligatæ eiuſque correo,[a] ſeu correis, ue fideiuſſori, aut fideiuſſoribus, etiam in præteritis ſententia, uel amicabili compoſitione, uel alio remedio non deciſis; dictam decennii præſcriptionem concedimus, non obſtante abſentia creditoris. ¶Statuimus etiam, quòd mulieri, uel alii, cui aliqua dos, uel dotis augmentum deberet reſtitui; quandiu durauerit matrimonium, in aliqua actione reali, uel perſonali pro eis competenti contra perſonam, uel in bonis obligatis per quencũque poſſeſsis, nulla[b] currat, uel cucurriſſe intelligatur præſcriptio, etiam ſi dicatur,[c] uel dici poſsit maritum, uel alium ad dotem, uel augmentum obligatum uergere, ſeu uergiſſe ad inopiã, & male inchoare, uel inchoaſſe uti ſubſtantia ſua: Et hoc locum habeat in præſentibus matrimoniis, & futuris.

¶Adiicientes, quòd nulla præſcriptio, ſeu lapſus temporis cucurriſſe intelligatur á Kalendis menſis Ianuarii, anni milleſimi tercenteſimi octuageſimi tertii, uſq; ad Kalendas menſis Ianuarii. M.ccc. octuageſimi quarti propter mortalitatem,[d] quæ uiguit in ciuitate & comitatu Bononiæ. Nec a Kalendis menſis Ianuarii per tempus unius anni inchoati in M.ccc. octuageſimo nono, uſq; ad Kalendas Ianuarii anni. M.cccxc. propter mortalitatem, quæ uiguit in Ciuitate & Comitatu Bonon. Nec pro tempore nouem menſium inchoatorum in Kalendis menſis Maii anni. M.cccxci. propter guerram[e] imminentem in Comitatu Bononiæ, Nec à die ſexta Maii. M.cccxcviii. citra, uſq; ad Kalendas Iunii Anni Milleſimi quadringenteſimi, propter nouitates,[f] quæ fuerunt in Ciuitate Bononiæ. Nec à kalẽdis Martii milleſimi quadringẽteſimi primi uſq; ad, & per totum menſem Decembris. M.cccciiii. propter multifarias nouitates

[a] ¶Correo. Nota ergo priuilegium conceſſum Cameræ dati etiam correo, uel fideiuſſori, vt præſcriptio currat ad eius fauorem. i. quãdo hi tales eſſent debitores. Sed mirum videtur, cur ſtatuentes ſupra in §. præterea, non idem dixerint, ſcilicet quòd non currat cõtra Cameram, & correũ credendi ex his, quæ ponit Abb. in c. ad audientiam de prǽſcrip. dum dixit, q contra priuatũ habẽtem rem communem cum eccleſia Roma. currit ſolùm præſcriptio cẽtenaria, & cum alia eccleſia ſolum præſcriptio xl. ann. vt idem dicit in ca. de quarta, de præſcript. fac. l. ſi communem, ff. quemadmo. ſer. amitt. & quæ ponit Felyn. in c. 1. col. 3. de præſcrip. & Iaſ. in l. ſi emancipati col. 3. C. de colla. Nam videtur vna, & ead. actio reſpectu ſpeciei, quam plures correi habent, & ſic communis inter eos ad not. in l. 3. ff. de duob. reis. Vnde interruptio facta contra vnum correorum nocet alteri l. fi. C. de duobus reis, per Barto. in l. cùm quis §. ſi quis pro reo ff. de ſolution. tu ergo neceſſariò ſubitelligas ibi; nam eſt interpretatio paſsiua. &c.

[b] ¶Nulla currat. Ad hoc caſus eſt in. l. in rebus. §. omnis. C. de iure dotiũ.

[c] ¶Dicatur. In hoc contradicit. legi communi, videlicet. d. §. omnis, ibi, minus autem idoneis; ex quo hoc infortuniũ &c. vide omnino latiſsimè p Balb. in. vj. par. p. verſ. 16 &. 30. caſus.

[d] ¶Mortalitatem. Ideſt peſtem. Ecce alium caſum; in quo præſcriptio dormit ad not. in. c. ex tranſmiſſa, de præſcrip. vbi fit mẽtio de bello hominũ, ſed iſtud eſt magis terribile bellum, vt quia eſt inter Deum omnipotentem, & homines. Bar. latè in. l. naturaliter col. vlt. ff. de vſucapio. per Balb. in tract. in. 2. parte. vj. p. ibi, primus caſus, vbi ampliat, & limitat notabiliter, ideo remitto te ad ibi dicta, quia non poſſem melius ſcribere. Et tandẽ vltimo loco dicit, q non obſtante, q aliquando dormiat præſcriptio; poteſt tamen creditor interrumpere iuxta formam l. vt perfectius. C. de anna. excep.

[e] ¶Guerram. Facit. c. ex tranſmiſſa, de præſcrip. vbi doct. De his duobus latius pſequitur Firmanus in tract. de gabellis in. 2. par. nu. 43. cum plurib. ſeq. i materia gabell.

[f] ¶Nouitates. Fortè quia propter has non adminiſtrabatur ius, & iſtis caſibus repẽtinis volebat Innoc. in. c. ex tranſmiſſa, de præſcrip. non currere per tex. in. l. ſed & ſi per prætorem. ff. ex quibus cauſis maiores, ſed illa lex probat, q opus ſit reſtitutione, vt Abb. ibi aduertit, tamen ſtãdum eſt ſtatuto noſtro.

uitates dictis temporibus occursas in ciuitate Bononiæ. Nec à Calendis mensis Iulii, M.ccccix. usque ad Calendas Ianuarii. M.ccccx. propter mortalitatem, quæ uiguit in Ciuitate, & Comitatu Bononiæ. Nec à Calendis Iulii M.ccccx. usque ad Calendas Decembris dicti anni, propter mortalitatem, quæ uiguit in Ciuitate prædicta. Nec etiam à Calendis mensis Iulii. M.ccccxviii. usque ad Calendas Ianuarii, tunc proxime subsequuti propter mortalitatem, quæ tunc uiguit in Ciuitate, & Comitatu prædictis. Nec à dictis Calendis mensis Ianuarii citra, usque ad Calendas mẽsis Ianuarii anni. M.cccc xxiiii. propter mortalitates, & alia disturbia, quæ dicto tempore fuerunt in Ciuitate, & Comitatu Bonon. Nec à Calendis mensis Augusti anni. M.ccccxxviii. citra usque ad diem uigesimam mensis Aprilis anni. M.ccccxxxvi. fœlicissimi introitus [a] in Ciuitate Bononiæ Sanctissimi domini nostri domini Eugenii Papæ quarti cum Romana curia. Nec à die uigesimo Maii anni, M.ccccxxxviii. citra usque ad, & per totum mensem Februarii anni. M.ccccxxxix. propter epidimiã quæ uiguit, & nouitates, quæ uiguit, & nouitates, quæ occurrerunt interim in Ciuitate, & Comitatu Bononiæ. Nec à die uigesimoquarto, uidelicet, festi Sancti Ioannis Baptistæ mensis Iunii anni. M.ccccxl. usque in diem octauam Nouembris eiusdem anni propter alias nouitates. Nec à die sexta Iunii anni. M.ccccxliii. usque ad, & per totum mensem Decembris eiusdem anni, etiam propter alias nouitates. Nec à die uigesimaquarta Iunii anni. M.ccccxlvi. usque ad, & per totum mensem Ianuarii anni. M.ccccxlvii. Nec à die. xxiii. mensis Aprilis anni, M.ccccxlix. usque in diem uigesimamquintam Ianuarii anni. M.ccccl. etiam propter pestem, & alias nouitates, quæ etiam infra tempora prædicta uiguerunt. Sed omnia dicta tempora de medio subducantur, & subducta esse intelligantur. ¶Saluo, quod est dictum supra de Camera Bononiæ correo uel eius fideiussore. Et saluo, quod dictæ deductiones temporum non uendicent sibi locum in exactione alicuius datii, uel gabellæ. Sed statutum de exactione in casu illo debeat obseruari. ¶Decernentes & Declarantes, quod tempora suspensa, uel currere impedita, seu prohibita per prouisiones factas in Millesimo quadringẽtesimo, de mense Iunii, & in causis, seu debitis mutui, & aliis debitis, & casibus in eis descriptis decætero currant, & currere debeant: & in eis, & circa earum cursum præsens statutum debeat obseruari. Ita tamen quod tempora præscriptionum, quæ tunc elapsa non erant, in causis, & casibus prædictis incipiant duntaxat currere à tempore, quo præsenti statuta incipiant uires habere, & in eis, & earum cursu præscriptio præsentis Statuti debeat obseruari.

[a] ¶Introitus. Et tunc etiã sunt feriæ repẽtinæ, quibus non redditur ius; propterea excusantur creditores: sed de iure communi hæ feriæ præstant restitutionem in integrũ potius quam faciãt interim retardare cursum pr̃scriptionis, seu tempora subduci, vt est casus in. l. sed si per prætorem. §. si feriæ extra ordinem. ff. ex quibus cau. maio. vbi redditur ratio inter solemnes, & istas, de quibus loquor. vide omnino Abbat. in. c. ex transmissa de præscrip. maximè col. fi. vbi post recitationem aliorum ponit suã distinctionem, quãdo impedito agere currat præscriptio, & quando non currat: sed dormiat. Subdens, quod ĩ hac materia iura vlterius procedunt, dicendo, quod non currat præscriptio, vt hic vides, cùm tamen regula iuris dictaret, quod curreret ipso iure, licet daretur restitutio.

De co

1 ¶Quæstio. Attenta Theorica Bar. in.l.amplius nō peti col.tertia.ff.rem rat.hab.&c. ex quo hoc verbum prolatum est a lege debemus interpræ tari li te contestata.l.secunda & tertia.C.fin. regun. M. Ant.Blanc.in tract.de compromissis in prima.q. nu.7.& tanto magis hoc

DE EO QVI ALIENAVERIT, SEV posidere desierit rem super qua mouebatur quæstio, a uel moueri suspicabatur.

in loco, vt differat à sequentibus verbis, vel mo ueri suspicabatur, quæ verificātur ante litem cō testatam, nam per citatio nem, & libelli porrectio nē, nō dicitur qs agere de præsenti, sed agere velle, tex. est in d.l.amplius non peti.ff.rem rat.hab. sunt tamen qui declarant hæc verba Rubricæ p nigrum.f.vt vnum & idem importent quæstio, & suspicio quæstionis mouendæ cūm tex. de vno tantum casu loquatur; Sed ego non recedo à prima intelligētia, & quia dictio, vel, ponitur inter diuersa ad notata.l.is qui ducenta.§.vtrum ff. de rebus dubijs, & licet statutum non loquatur, nisi quādo oblata petitione & facta citatione res alienata sit, nihilominus à fortiori icludit casum quando quæstio cœpta est per litis contestationē, quia nemo litem cōtestando, causam suam facit deteriorem, sed meliorem.l. aliam.ff. nouation. Vnum illud certum est, & ex hac Rubrica colligitur, q̄ non sufficit quęlibet suspitio orta ex causis extraiudicialibus, quicquid alibi hoc verbum significet in.l.secūda.C.de transactio.&.l.clam pos sidere in prin.ff.de acqui.possess.l.quo tutela.§. primo.ff.de reg.iur. & hoc illo respectu vt præsumatur contra ipsum alienatorem. de qua præsumptione in nigro traditur, dicam ibi latius. Pro necessaria intelligēntia sciendum q̄ nos habemus in iure ciuili titulum de Alienatione iudicij mutandi causa facta, qui vendicat sibi locum quando aliquis credens se ab aliquo conueniendum rei vendic. vel alia reali actione, vel personali, quę tamen sit in rem scripta, alienat rem dolo malo causa futuri iudicij mutandi, idest vitandi quantum ad se, & suscipiendi ab alio cui alienauit. Et intelligitur alienationem esse siue quis dominium, & possessionem, siue possessionem tantum trāsferat in alium vt.ff.de alienat. iudi. mut. caus.fac.l.non solū, &.l.ex hoc.§.alienare. Itē nomine alienationis continentur seruitutes prædiales, & forsan etiam personales.d.l. non solum.§. ad iura, hæredis plane institutio, & quęlibet necessaria alienatio non continetur; Item non continetur qui alienat absq; dolo, puta ratione valetudinis, vel ętatis, vel occupationis necessarię, propter quas iudicium commodē sustinere non posset, vel quia execratur lites, ideo maluit re carere vel ne pro ea sępe litiget, quod est vbi donat. Illud autem certum est, q̄ licet quis dolo malo desinat possidere, puta q̄ duntaxat ommittit poss. id est habet pro derelicto quia causa iudicij mutandi non fecit Alienationem.f. transferendo rem, vel possessionem in alium non comprehenditur

illo titulo vt.ff.illo titulo.l.Item.§.potest, Porrō si pręsens est iudicium si tamen de dominio, vel quasi dominio non sit quęstio, & ideo non prohibeatur alienatio quia non litigiosa satis potest dici secundum Azonem nullū illum de ali.iudi. mu. locum habere à multo magis, quia plus delin quit reus alienando iam conuentus, q̄ si conuentus non fuisset, vt.ff. de peculio.l.si postea. Sed adde q̄ titulus ille etiā procedit in alienante in aliquem qui sit futurus durior actor, quia exceptione repellēdus est, tex. est not.& fortis (ut vocat Bar.) in.l.prim.ff.de ali. iudi.mu.cau.facta. Item præmitte in materia litigiosi q̄ aut agitur actione reali, aut personali, aut mixta. Si reali, aut in ea principaliter cōtenditur de dominio, vel quasi, & efficitur res litigiosa per simplicem conuentionem vt in aur. de litigiosis, & idem putat Bar. de ipsa actione reali. Aut non contenditur de dominio, sed de alio iure principaliter vt confessoria, negatoria. hypotecaria, tūc res non efficitur litigiosa ut in dicta aut.§. ad hęc, sed tantum ipsa actio per litis contest. Si uerō agitur actione personali tunc res nunquam efficitur litigiosa, sed ipsa actio per litis cōtestat. vt.l.secūda.C.eodē. Si uerō agitur mixta, tunc aut est vniuersalis aut singularis. primo casu litigiosa & res & actio per solam controuersiam.l. diui de pet.hęr. Secundo casu efficitur litigiosa res & actio per litis contest. Effectus autem est q̄ alienatio nullius sit momenti, & etiam imminēt pœnę amissionis pretij, quod fisco applicatur vbi sciēs processit ad emptionem, & venditor aliud tantūdem pariter pdere cogitur fisci rationibus & nō solū in alijs cōtractib. sed in donationib. exceptis nōnullis vt habetur in.l.fi.C.de litigiosis. Et caueriā quia vitiū cōtrahitur siue actor, siue reus alienet vt sentit glosella in verbo actiones.d.l.fin.& ibi Saly. clarius, quod est notandum. Habemus etiam titulum in.C. Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus pręstare, vel actiones in se transferre, qui loquitur de alienante in potentiores ratione officij vt glo. Ibi dicit, sed titulus de ali.iud. mu. causa facta loquitur de potentiore alia ex causa. His omnibus rectē pensatis apparet liquidō quantum discrepet materia istius statuti à superioribus si quis illud intentare voluerit, nullo enim modo procedit statutum in actore alienante, quia verba repugnant: quo etiam ad reum non procedit in iurib. personalibus ad quantitatem vt dicam in nigro in glo. super quibus &c. Item non exigitur q̄ is in quem fit alienatio sit potentior quacunque potentia. Circa etiam vitium litigiosi contrahendum vtique illud non semper concurrit cum hoc statuto quia in statuto vniformiter consideratur mera oblatio petitionis cum citatione aduersarij, non sic indistinctē in materia litigiosi, vt prędixi. Dixi nō semp,

V quia

quia etiam concurrere poterit pro ut etiam concurrere possit d.tit.de ali. iudi. mu. causa facta. Tunc.n.etiam illis casibus erit in facultate actoris eligere quo remedio uti magis sibi expediat iuxta reg.l.nemo ex his.§.quotiens.ff.de reg.iur. Scire tamen habes ꝙ hoc statutum non deuiat a iure communi in ea parte, quia innititur regulæ pro possessore extra de regulis iuris in vi.& l.qui dolo,& l. parem.ff.eodem tit.de regu.iur.& l.qui dolo, & l.fin autem. §. sed si. §. quod ait, &.§. perinde inquit. ff. de pe. hære. Habemus in iure etiam aliud remedium. competens.s. pro alienationibus,quandocunq; factis in fraudem creditorũ de quo inst. de acti. §.item si infrau.creditorũ,&.ff.toto titulo quæ infraud.credi.

a ¶Coram. Nota quia nõ obstãte quod libelli porrectio causæ cognitionẽ non exigat, prout patet,quia expediri potest, etiam die feriata.l.miles §.sexaginta.ff. de adult. quo tamen die pars citari non potest.l.1.ff.de feriis,tamen offerenda est petitio coram judice,nõ autem coram notario, vide Alex. hęc dicentem in l.si.finita. §. iul. nu. 35.versi.tamen contra.ff.de damn.infecto.

b ¶Mixta. Vt petitione hæreditatis, iuxta l. hæreditatis.C. de petit.hæreditat. Signorol. pulchre declarat consi. 48.quæritur si pecij.quia alienãs habendus est ac si possideret,casus est in l. etiam §.is qui dolo.& in l.sed & si.§. qd ait.ff.de peti. hęredi, vbi dicitur ꝙ etiam, si ante litem contestatam fecerint quominus possiderent, perinde condemnandos quasi possiderent,ita intelligendũ,vt & dolus pręteritus in petitione hęreditatis deducatur,sed & culpa &c.& idem in singularibus iudiciis,vt æquiparat iurifcon.in l.finautem §.sed & is.ff.de rei veudi.quę iura, cum simpliciter loquantur de dolo ante litem contestatam,videntur indistincte intelligenda,a quolibet tempore.s.ante ẽt controuersiam motam, seu libelli oblationem, sed tamen per hoc statutum non includitur dolus,& culpa,nisi post citationem, quod bene ponderabis. Dicas tamen ꝙ procedit statutum quo ad præsumendum dolum, vel culpam,sed si vellet agens assumere onus probandi dolum,vel culpam,iura communia suum esse

Statuimus,quod si quis oblata petitione coram[a] Iudice,& penes Notarium actorum dimissa, citatus fuerit in iudicio ad petitionẽ alicuius super aliqua actione hypothecaria, uel alia reali actione,uel mixta[b],uel personali[c], eo quia[d] dicatur possidere,uel detinere rem petendam ab ipso mobilem, uel immobilem: & rem illam[e] à se petendam alienauerit, uel iura,super quibus uerteretur quæstio cesserit,uel quocunque genere alienationis, ipsa die citationis,uel postea in aliquam singularẽ personam, collegium, seu uniuersitatem transtulerit, uel ignorante eo qui fecit ipsum uocari in iudicium, substinuerit contra se ferri sententiam ad petitionem alicuius super ipsa eadem re ita quòd desierit possidere, uel aliter dolo[f],culpa[g],uel facto suo desierit possi

ctum retinerent.

c ¶Personali. Nota declarationem ad regulam m.l. parem de reg.iuris, & aliorum supra citatorum iurium,vt procedant, nedum, in realibus, sed etiam in personalibus,ad speciem certam.

d ¶Eo quia. Hæc verba restringunt omnia præcedentia,& sic non procedit statutum in debitore quantitatis,vel generis.

e ¶Rem illam. Quid si nõ rem,dominium transferendo, sed possesionem alienauerit, cum planũ sit aliud esse rem, aliud possess. vt alibi attestatur iurifcon.in l.si duo, in fi.ff. uti poss? de hoc uidetur casus in materia tituli,de ali.iudi. mutandi causa facta. l. non solum,cuius ratio est ibi, alioquin is,cum quo, in rem agebatur si possessionem cessit non teneretur, quod dicendum non est;cum & ille titulus etiam procedat, si agatur actione reali,vel in rem scripta.

f ¶Dolo. Vide bonum tex.i.l.i.§.dolo malo.ff. si quis ommissa causa testa. vbi bene declaratur illud verbum, inquit.n. ex mente Labeonis,non minus delinquere eum,qui non incipiat possidere,quam eum qui desinat,quæ sententia obtinet.quem tex.citat,Phi.Decius in l.qui dolo. ff. de regu.iur.alius est similis in l.sed.& lege.§.perinde.ff.de petit.hęredi.

g ¶Culpa. Ad hoc.l.& non tantum.§.veniunt versi.imo,& si possessor sua culpa.ff.de peti. hęred. vbi glo. exemplificat,si non opposuit exceptionem,vel negligenter amisit, Vide tamen bonam decisionem.l. si culpa.ff.de rei vendica. vbi dicitur,isto casu,audiendum esse eum,qui desideret, quod aduersarius actiones suas cędat,cum tamen pręter ei auxilium quandoq; laturus sit alio possidente,ut nulla alia captione afficiatur.s. pręter litis ęstimationem pręstitam,& prosequere totã illam legem,quę remouet dubia aliqua,vnum tamen est aduertendum,qui de iure ciuili communi possessor bonę fidei ante litem contestatam non tenetur de culpa,sed duntaxat de dolo quia licuit sua re abuti,ita glo.in l. si uero custodiendus.ff.de rei vendicat.per l.sin autem.§. si homo petitus.ff.illomet titulo,& licet ibi exponat petitus.s. extra iudicium,tamen non bene exponit, sed fuit.expositio illorum, qui tenebant, ꝙ post

dere post citationem prædictam, uel petitione oblata, & parte citata ut supra, rem petitam destruxerit[a], seu deteriorauerit, uel destrui, seu deteriorari fecerit, uel permiserit, qui dolus, & culpa semper præsumatur[b] nisi contrariũ probaretur, teneatur non obstantibus prædictis super eadem re de iustitia respondere, & perinde,[c] ac si possideret, per Iudicem quæstio terminetur, Et si feratur sententia[d] contra ipsum cõuẽtum, mandetur sententia executioni contra ipsum, & eius bona, & personã, secundum iura. ac si dolo desierit possidere, Et nihilominus[e] in ipsa re contra

motam controuersiam alienator teneretur de culpa quæ refertur, & damnatur, in.l. si homo.§.1. in glosa post litem.ff. illomet titulo, sed illorum opinionem statuentes nostri amplexi sunt.

a ¶ Destruxerit. Seu deteriorauerit. vide bonũ tex. in.l. verum.§.si.ff. pro socio, vbi dicit ꝙ res interire videtur eum nullæ relinquãtur i societate, aut conditionem mutarunt, veluti si de prophanis sacræ factæ sunt, vel publicatæ, alibi dicit tex. ꝙ deperditum dicitur ꝙ in rerum natura esse desiit, diminutum vero, quod vsucaptũ est, & ob id de hæreditate exiit.l. deperditum.ff. de peti. hæredi.

b ¶ Præsumatur. Deciditur quod posset in dubium verti, cui.s. incumberet onus probandi, quia aliqui glosatores, tentarunt dicere, pertinere ad allegantem dolum iuxta regul.l. quotiens.§. qui dolũ.ff. de probatio: Sed verior est opin. ꝙ si tempore litis contestatæ possidebat, præsumitur, dolo desiisse possidere, secus, si antea desiisset. Ita Abbas in.c. aduersatio col. 2. de exception. allegando.l. nõ ignorabit.C. ad exhib. &.l. fina. & ibi notata.C. de fide instru. hic autem (vt vides) sufficit possidere tempore ceptæ controuersiæ.i. per libelli oblationem, & fuit opi. ista Dyn. in regula pro possessore de regu. iu. in. vi. prout ibi eũ retulit Francus & trãsit, allegant.l. Fulcinus.§. quid sit latitare.ff. ex quibus caus. in poss. eatur, &.l. si fundum.C. de rei vendicat. vbi declarat per dicta iura, idem si denunciauit extraiudicialiter se daturum libellum, quam declarationem non admitterem in hoc statuto, per ea, quæ dixi in Rubrica.

c ¶ Perinde. Idem dicit tex. formalis in.l. Sed & si lege.§. quod ait &.§. perinde.ff. de petit. hæred. Et hic nota possess. fictam pro vi similiter notat glo. in.d. regula pro possessore, quę subdit hãc fictionẽ versari, quantum est ad sui damnum, non autem ad sui commodum, vnde possessori cauetur, non ei qui desiit possidere.l. hæc si res, &.l. is, qui dolo.ff. de rei vendic. & licet iura æquiparent per viam reg. verum possessorem, & eum qui dolo effecit, vt possideret, tamen cõtra eum qui dolo desiit possidere datur vtilis rei vendicatio, vt glo. dicũt in.dd. iuribus & in dicta reg. pro possess. & Bar. in.l. quanq̃.§. Iul. de aqua. plu. arcẽda. Et caue quia habemus bonum textum in materia dicentem, ꝙ si paratus sit is, qui nactus fuit nouiter possessionem iudicium subire audiẽdus est, & euanescit aduersus eum, qui desiit litis æstimatio, nisi petentis intersit, forte quia non habeat totum, vt glo. ibi exemplificat, planè si secundus ille possessor paratus sit possess. restituere, procul dubio euanescit litis æstimatio.

d ¶ Sententia. Quæ erit ad æstimationem postquã apparet eum non habere possessionem, uel potius ad ipsam rẽ, executio autem fiet in æstimatione officio Iudi. in pœnam dolosi, verba sunt Pau. castren. in.l. etiam.§. item si quis dolo de petit. hære. æstimatio autem erit quanti actor in litem iurasset, hoc enim casu locus est iuramento in litẽ propter dolũ ipsius qui desiit, vt ibidem doct. dicunt iuxta.l. in actionib.ff. de in litem iurãdo, bonus tex. in.l. si possessor §. restituere.ff. de petit. hæredit. intelligendo tamen si res extet in rerum natura, nam pro re non existente, non potest deferri iuramentum in litẽ. licet reus fuerit in dolo quia non sufficit dolus de præterito vt deferatur iuramentum in litem, sed requiritur dolus præsens, & hoc vt dixi, vbi res non extat, secus vbi res extat, quia sufficit dolus de præterito, & hoc intelligo respectu iuramẽti affectionis, quæ affectio in re non extante non potest cadere, & pro ea non potest iuramentum affectionis in litem pręstari, ita videtur declarare, Paul. castr. in.d.§. restituere, nu. 2. vers. quæritur. Sed iuramentũ in litẽ veritatis etiã pro re nõ extãte forte poterit præstari vt credit Ioan. Bap. plo. in Rep.l. si quãdo nu. 511. vers. & ex tex.C. vnde vi.

e ¶ Et nihilominus. Nota casum in quo doloso vel culposo conuento soluente non liberatur possessor, sed cauendũ est quia glo. in.d.l. etiã.§. item si dolo in glo. non liberabit circa medium timore.l. quotiens.§. plane.ff. si fam. fur. fecisse dicatur, cũ aliis ibi adductis distinguit, aut emptor habuit causam ã doloso, quia regressurus sit ad venditorem, tunc iis defensionibus vtetur emptor, quibus vsurus esset venditor dolosus, alias cogeretur in effectu venditor bis soluere, quod non est dicẽdum, quam solut. approbat ibi Bart. præ cæteris solutionib. quibus & in.d.l. quotiẽs facit quatuor casus, aut dolosus fuit conuentus & exactus ratione doli, aut conuentus, & non exactus, aut è conuerso, exactus & non conuentus. aut nec conuentus, nec exactus. Et ibi idem cõcludit in actione personali ad speciem, vt per ipsum latius. Item scias ꝙ statutũ disponẽs ꝙ sentẽtia lata cõtra vnũ potest exeq cõtra aliũ valet & tenet Ant. de tremo. In addit. ad Bonac in pract. except. rub. de excep.

principalem,[a] si postea[b] possidere reperiatur, & alium quemcunque[c] possessorem ius uictori, ad cuius petitionẽ dicta citatio emanauerit saluū remaneat & in ipsa re[d] alienata executio fieri possit & debeat: non obstante tali alienatione, uel sententia lata contra dictum citatum super eadem re ad petitionem alterius cuiuscunque, uel quod desierit possidere, ut supra. Quæ alienatio & sententia, quam substinuerit contra se ferri ignorante parte[e], ut supra, sit ipso iure nulla[f], quam nullitatem uenditor contra emptorem allegare[g] non possit, nec contra habentem causam ab emptore. ¶Et qui alienauerit uel contra se talem sententiam expectauerit, uel ut supra desierit possidere, uel rem ipsam destruxerit, seu deteriorauerit, uel destrui, uel deteriorari fecerit, uel permiserit, pœnam[h] incidat ipso facto centum librarum bonon. Cameræ Bononiæ applicandam pro dimidia, & pro dimidia parti in cuius præiudiciū prædicta fierent, uel facta essent, & de facto exigenda per dominum Pote-

a ¶Contra principalem. Id est eundem conuentū qui soluerat æstimationem litis.

b ¶Postea. Certe hic attendendum est, quia non videtur ꝙ simpliciter post executionem factam contra bona dolosi possit semper etiam agere cōtra possessorē quicquid sit de iure communi, sed ita demum, si postea innotuerit apud quem sit possessio rei tanquā excusatus sit actor, qui noluit re ipsa carere, ad quam forte habet affectionem; at si a principio sciret apud quem esset possessio, utique debet fieri executio cōtra possessorem, & hoc est quod subiungit tex. & in ipsa re alienata.

c ¶Et alium quencunq;. Ad hoc est tex. vbi glo. ampla, & scriben. in l. etiam. §. item si quis dolo in fi. ff. de petit. hære. & ratio assignatur a doctoribus, quia licet desinat interesse eius ꝓpter solutionem æstimationis, non tamen conuenitur ratione interesse, sed quia possidet, nec cessat dominium, vel quasi, ex parte agentis.

d ¶Et in ipsa. Subaudi etiam, vt dicat non solū executio fieri possit cōtra reum conuētum, qui desiit possidere, sed si malit victor poterit executionem facere in re petita existenti penes tertium, & sic vltra ꝙ possit victor etiam agere contra possessorem ad rem, via ordinaria, potest etiam vti uia executiua, ita intelligendum puto propterea quæ posui in gl. et nihilominus, licet sciam aliquos intellexisse, vt a versi. & nihilominus usq; in fi. §. non ponatur nisi casus uiæ executiuæ. Et materiam, quando sententia lata contra principalē executioni demandari possit, cōtra alium possessorē, vide apud Bar. in l. creditores in 4. q. princ. uersi. circa hoc igitur. C. de pigno. ubi tamen apparet, ꝙ aliud est de iure communi (si Bar. Theorica uera est) si agatur personali, quo casu non potest fieri executio contra successorem possessorem, aliud si reali, ut per ipsum, sed ut hic uides, & circa actionem personalem sub distinguendū est, aut personalis erat ad speciem, & tūc potest fieri executio, aut ad quantitatem & procedit quod Bar. dicit, quando. n. ageretur actione rei uendicationis, & contractum esset uitium litigiosi planum est etiā ꝙ de iure cōmuni executio fieri potest contra tertium possessorem, ut Bar. per illum tex. dicit in l. fi. C. de litig. Ang. in d. auth. de litigiosis col. if. An citatio requiratur tertii, Casus est in facto & allegata fuit Decisio Neapol. Afflic. 396. in causa comitis nu. 9. ubi ꝙ non requiritur, & Maria. Soci. iunior in cōsi. 92. nu. 8. in iii. parte, sed caue, qa Cy. per ipsos citatus mihi hoc non dicit, nec Paul. Castr. firmat hoc in l. certa C. vt in poss. legatorū, sunt etiā plures qui tenēt cōtrariū, vt Bal. in l. vnica col. fi. C. de ali. in di. mu. ca. facta, Boerius sentit eandem opin. in Decis. 182. nu. 50. in prima parte, & Capicius Decis. 128. col. fi.

e ¶Parte. Scilicet quæ fecerat vocari ipsum reum in iudicio.

f ¶Nulla. Si loquimur in simplici alienatione rei petitæ, absq; vitio litigiosi tenet alienatio de iure cōmuni. Si uero per alienationē insurrexerit uitium litigiosi, uerum est alienationē fuisse nullā l. fi. C. de litigiosis.

g ¶Allegare. Quia allegaret turpitudinē suā ad l. cū ꝓfiteris. C. de reuo. dona. Bar. in l. iusiurādū §. procurator. ff. de iure iur. vbi considerat aliquos casus, iū inducta in odiū cōuerterentur ad cōmodū, cōtra. l. auxiliū ff. de minor. c. cōtingit de dolo, & cōtra. c. et si necesse extra de dote post. diuor. restituēda. Et nota hic aliquid nō valere, nō tū pōt allegari, seu opponi propter odium opponentis ad gl. in c. si diligenti, in verbo pro eis. de foro competenti.

h ¶Pœnā. Caue qa ēt de iure cōi, vbi cōtractū esset vitiū litigiosi, pœna est amissio ꝑtii, cū alia tertia parte deuoluēda ad emptorē ignorātē, ita tex. i. l. fi. C. de litigiosis, vbi prosequitur tex. qd in donāte. Et dixi ēt, qm̄ extat vera & cōis opi. ꝙ statutū disponēs idē quod ius cōmu. addēs, vel minuēs pœnā nō tollit ius cōmu. Abb. in c. de causis de off. deleg. Henric. Boich. de Syno. in tertia parte art. i. nu. 236. vbi attestatur de communi licet ipse teneat contrarium & distinguat.

¶Et executio.

statē Bon. & executio[a] fiat in re alienata cōtra possidētē. ¶ Et eandē pœnam incurrat qui scienter[b] emerit, uel ex alio titulo receperit, uel talem sententiam pro se scienter meruerit ignorante eo qui fecerit primo citari. ¶ Et idem in omnibus et per omnia intelligatur, & fiat contra quemcunque citatum ut heredem alicuius, qui post primam citationē ut supra, alienauerit bona, hæreditatis, propter quam conueniretur per se uel alium, adeo quòd actor uidere tur taliter exclusus quod ad ipsa dicere tur non posse agere. ¶ Quæ omnia locum habeant, nisi quatenus de ipsius citari facientis processerit uoluntate uel nisi pro ipso citato fuerit lata sentētia: quæ remedio nullitatis uel appellationis non ualeat reuocari[c] uel nisi foret perempta[d] instantia causæ, quæ post primam citationem sequeretur, uel post ipsius citari facientis negligentiam[e] nō prosequentis causam, Quæ negligentia semper præsumatur, si infra tempora duorum mensium a die dictæ primæ citationis dicta causa non fuerit terminata in iis diebus feriatis non computatis.

¶ DE CONFIDENTIBVS ET SVspectis Consiliariis per partes dandis[f] in causis[g];

a ¶ Et executio. Subaudi & nihilominus executio, & sic idem dicit quod supra versi. & in ipsa re alienata.

iur. in sexto l. fin. C. de fruc. & litis expens. prout not. glo. in regula non licet de regul. iur. in sexto & in l. non debet. ff. illomet titulo.

b ¶ Scienter. Per eandem l. fina. statuitur, vbi est vitium lingiosi, ꝙ emptor cogatur redhibere rem venditori ad finē, vt nō fiat præiudicium iam incohato iudicio, sed & prætio priuatur, non ut lucro cedat ei, qui rem alienauit, sed etiam vt alia tanta quantitas ab eo fisci iuribus inferatur.

c ¶ Reuocari. Idest dummodo sit talis quæ tran. fuerit in rem iudicatā, non autem peruerse intellexeris ꝙ a sententia nō possit appellari, hoc casu, quia nulla cadit specialitas in hoc puncto.

d ¶ Perempta. Pulchrum verbum est, & videtur etiam approbari ex decis. glo. in l. i. C. de long. temp. præscript. quā approbat Ang. in auth. de lingio. col. iii. uer. tertio. quæro dicens ꝙ tollitur vitium litigiosi, quo ad effectum pœnarum perempta instantia: prosequere multa alia per eūdē ibi, vbi ponit plures effectus vitii litigiosi, & casus plures, in quibus non officit alienātibus, qui, ut meo iudicio, a fortiori uidentur cadere posse pro limitationibus ad nostrum statutū, puta si alienatio fieret ex causa necessitatis, vel ex causa dotis, vel donationis constituendæ, vel restituendę, cū aliis simil. casibus. Et apud canonistas in c. ecclesia. s. M. el secundo vt lite pendente.

e ¶ Negligentiam. Nota ꝙ maior est negligentia actoris, quàm rei, quia hic citius præsumitur negligentia in eo quam in ipso conuento, ad quod c. causam extra de dolo & contumacia, & ibi gl. & doct. & in auth. Qui semel. C. quomodo & quando iudex. l. fi. ff. de feriis. l. petendæ, C, de tēp. in in integ. rest. & ob id fallit quandoque regula illa non debere actorem, & reum ad imparia iudicari, iuxta regulam in iudiciis de reg.

f Dandis. Quando non adsunt assessores cum quibus valeat iudex deliberare tunc secundum consuetudinem Italiæ generalem eliguntur a partibus concorditer sapientes, qui examinent acta iudicii, ut iuxta illorum dictum iudex pronunciet. ita Speculator titulo de requi. consi. & facit. quod notat. Ange. in l. dubium. C. de repu. per illum textum dicentem prudentibus conuenire, vt omnes res tractent cum maturitate consilij. Tamen etiam quod assessores adsint credo ꝙ semper possint partes, vel altera illarum requirere consilium sapientis decisiuum per ea, quæ in nostro nigro leguntur. Et nota dictum Bald. in l. solent. §. legatos. ff. de off. Procō. dicentis quod proconsules, Præsides, & Potestates terrarum debent sup punctis iuris deliberare cum consilio sapientum, non autem ex suo capite, quando sunt imperiti literarum.

g ¶ Causis. Expone scilicet dubiis in iure, in re namque clara non est audiendus perquirens consilium, ita dicebat Iacob. de Aret. in l. ille aut ille. §. cum in verbis de legatis tertio. et ibi Barto. dicit, quòd hoc videtur expressum in auth. de iudicib. §. primo, & uide alias quotas Alexan. in consilio lxii. in fine. volum. ii. Plane si quęstio insurgat ex quæstione idest si in dubium uertatur an quæstio sit clara, aut dubia, illud dubium potest committi consilio sapientis.

Assumendi

V iii

Lacet quod quotienscunq; eligendi uel assumēdi[a] erūt unus uel plures consiliarii[b] super aliquibus interlocutoriis, uel diffinitiuis sententiis[c] una uel pluribus, quod ille uel illi consiliarii eligantur, de quibus partes fuerint in cōcordia: sed si non essent partes in concordia, tunc dicimus debere præcipi partibus per Iudices, seu officiales[d] de tali causa cognoscentes, quod debeant dare confidentes[e], & possit quælibet partium dare usq; ad quātitatem decē ad plus, & committatur uni[f] cōfidenti in quem partes concurrerent. Saluo quod si esset ardua cā seu quæstio, possint dari usq; ad quindecim[g] cōfidētes pro qualibet parte. ¶Si uero inter cōfidētes nō reperiretur aliquis in quē ambæ partes[h] uiderētur assētire: tūc iudex[i] uel officialis corā quo fuerit quæstio, possit dare consiliariū, prius datis suspectis[k]

a ¶Assumendi. Scilicet parte petente aliàs iudex non tenetur, vt infra. §. adiicientes, vbi dixi.

b ¶Consiliarii. Scilicet legum doctores ut patet ex. §. & dicimus infra eod. vbi vocatur cōsultor. Esset enim irrationabile statutum seu consuetudo si indifferenter periti & imperiti assumerentur iuxta tex. C. ad audientiam de consue. Et pondera quod hoc statutū loquitur etiā in causis vertētibus corā D. potestate, nō obstāte qd habeat suos assessores, & eō siliarios, de quo mirum est, quia magnum vitiū est Reipublicę si iudices ex se quod agēdum est, nesciant, sed aliunde iudicandi discant honestatem, & ab aliis quærant, quæ iudicando eloqui deceat, vt in auth. de iudicib. prope principium versic. illi autē, et prima q. vē. conuenientibus. hæc dicit Spec. titu. de Requi. consi. versi. item noto, & in versi. si uero non sit aliquis. Sed vide glosam in c. ad andiētiā præalleg. quę responsionem ponit ad illum tex. & Io. And. in addit. ad Specul. in versic. vt autē & Alex. in l. prima. §. si plures. ff. de exercito. Et hic colliges iurisperitorum prudentiam fore in repub. ualde necessariam, velut ea mundus totus illuminetur iux. auth. habita. C. ne filius pro patre. Et ideo quia assistunt lateri principis iuxta. l. iurisperitos. ff. de excusa. tut. princeps dicitur habere omnia iura in scrinio pectoris l. omnium. C. de testam. c. primo de consti. in vi. prout ibidem declarant scrib. Et propterea secum debet habere cōsiliarios optimos, vt habetur lib. Hester cap. i. habetur per Afflictū in cōmen. constit. neapo. c. vt vniuersis nu. 46.

c ¶Sententiis. s. Ferendis, & ad hoc est bonū dictū Antonii de Butrio in c. cū in veteri in vi. not. de elect. vbi Abb. nu. 7. ꝙ si iudex post scriptā sententiā requisiuit consiliū sapientis sententia est nulla, id. n. requirendum est in actu deliberandi, & idem dicit Bal. in rub. C. de exerci. actione nu. 6.

d ¶Officiales. Idem potest dici in arbitrit sic eletus, ut decidant iuxta consilium sapientis, si tene remus opi. glo. in l. illa institutio. ff. de hęred. instituendis, & Bald. in l. i. ff. de arbitris. Bart. tamē in d. l. i. §. si plures in vi. q. ff. de exercit. tenet ꝙ nō possit si teneretur cōsi. sequi. p casum in l. itē si vnus. §. idem Pomponius. ff. de arbitrit. Eodem modo non valeret commissio facta ab ordinario, vt causam decideret de consilio talis, vt per Inno. & Abb. in c. si pro debilitate de off. deleg. vbi Ab. dicit, quod multi Mod. tenuerunt cum Innocē.

e ¶Cōfidentes. Ratio est quia si est suspectus potest de facile trahere iudicem in suam sententiam tex. est in c. statutum. §. assessorē, vbi notatur de rescrip. in vi. hic autem est ratio vrgentior, quia iudex tenetur sequi consilium, vt infra. §. & vbicunque, addo consilium Ang. nu. 216. incip. visis igitur supradictis. Et nota quia prudenter hic dicit de confidentibus, vt prius, scilicet incipiat a denominatione confidētium, quam a denominatione suspectorum, propter effugiendam indignationem, ita Spec. et ibi Io. And. in tit. de requi. consilii versi. scus igitur, vide etiā Spec. d. tit. versi. Tu ergo Italice &c. vbi inter alia dicit facias eos iurare recte consulere, quare. n. eis absq; iuramento credi- turnam & testes, iudex, & aduocati iurant. C. de testibus iusiurādi. C. de iuramento calu. l. iii. C. de iudi. l. rem non nouam, nisi forte esset minima causa, ut per ipsum Specul. latius.

f ¶Vni. Si in unum tantum concurrerent, & si in duos cōcurrerent, nō video quin possint duo eligi, ex mente statuti in prin. melius est tamē vni vel tribus cōmitti, quia duo de facili dissentiūt inter se, ad l. itē si vnus. §. fi. ff. de arbitris. qn sunt numero dispares, repitur pars maior cui iudex adherere debeat, ita vult Bal. i l. i. col. ii. versi. 6. quæro. ff. de off. consulis, & ideo in c. cū in veteri de electione, fuit reqsitū cōsiliū triū psonarum.

g ¶Quindecim. Hic nota, qa psupponit magnā copiā doctorū floruisse in hac inclita ciuitate nostra facit c. statutū. §. i. de rescrip. & dictū Spec. tit. de requi. cōsi. præal l. §. i. versi. scias igitur.

h ¶Partes. s. Quæ petierint sapientes.

i ¶Iudex. Et legaliter qdē, ad notata p Bar. ff. de bo. auth. iudi. l. in venditione. §. si vnus, ibiq; Bar. et quęrit, qd si partes essent discordes i formādo pūcto, & decidit ꝙ iudex formabit p l. iusiurādū ad pecunias. §. si de qualitate. ff. de iureiurando.

k ¶Suspectis. Practicā ponit Spe. tit. de requi. cōs. §. vnico

§. ynico versicu. scias, vbi cōsulit, q̃ ille qui dat sus pectos, illorum nomina faciat redigi i scriptis, ne iudex ex illis forte aliquē eligens valeat malignari: & nota hic satis esse q̃ nō sit de suspectis, licet non sit de cōfidētibus cōsiliariis, ita etiam dicit Ioan. And. ī. c. statutū. §. assessorē de rescrip. Bal. ī. add. ad Specul. eo. tit. vers. sufficit. Sed etiā postq̃ sunt electi cōsiliarii de cōfidētibus, vel de nō suspectis poterunt ex noua causa recusari ad similitudinē iudicis. l. apertissimi. C. de iudiciis. Imo uidetur (sicut in iudice) q̃ non sit necessaria causę expressio, ita in terminis D. Alb. de Rampo. in tractatu de consi. habendis.

a ¶Vltra numerum. Occursum est malitie illorum, qui omnes suspectos allegarent, prout aliquando fieri posset, si tamen prius iuraret, ut dicit Specul. loco supra citato. Ad Iudicem tamen pertinet refrenare multitudinem suspectorū, ut in aut. ut nulli iudicum §. si uero, uide pulchram decisionem Specul. in. §. quid si est statutum.

b ¶Iudicis arbitrio. Quôd uersabitur, ut nō habeat eligere aliquem aduocatum partium. Bal. in, l. solent. §. legatos. ff. de off. Procons. post glo. in. l. proximè. ff. de his qui in testamento delentur.

c ¶Confidentium. Tanquam sint confidentes etiam parti, quę dederit suspectos suos iter quos nō reperiūtur illi, quos .n. nō reprobo, approbo l. cum prętor de iudicijs. Nec aliū extra numerū confidentium dare possunt, quia presumuntur suspecti ei, q̃ non enumerauerit illos inter confidentes, cûm inclusio vnius sit alterius exclusio.

a partib. quib. nō liceāt pro suspectis dare ultra numerū quinq̃[a] suspectorū pro qualibet parte. ❡Vbi autē partes cōfidentes uel suspectos dare noluerint, uel nō dederint, Iudicis arbitrio[b] eligātur. Sed si suspectos tantū dederint, uel una pars suspectos, & altera cōfidentes, uel una sola cōfidētes, tūc extra numerū suspectorum, & de numero cōfidentium[c] eligatur, uel extra numerū suspectorū solum, si non fuerint dati confidentes. ❡Et ipsi consiliarii debeant consulere super eo,[d] super quo assumentur: & si non consuluerint[e] nihilominus teneantur pro ipso eodem salario cōsulere[f] super eo, super quo assumptus uel assumpti essent sapientes siue consiliarii, siue unus, siue plures fuerint consiliarii. ❡Praeterea dicimus quod si aliqua obscuritas[g] uel ambiguitas,[h] error, uel omissio, quæ ex actis[i] appareret, & colligi possit: de quo & quibus stetur arbitrio Consultoris absq; aliquo litigio, esset in aliquo consilio dato quod idē consiliarii unus uel plures qui consilium dederint teneantur declarare, corrigere, & emendare, ac addere illud ante sententiæ prolationē sine alio aliquo salario ulterius ei uel eis dādo, uel cōcedendo: uel post prolationem sententiæ eadem die uel sequenti,[k] si tantum de instantia supersit, partibus præsentibus uel citatis. Et sententia prolata intelligatur prolata secundum formam dicti consilii, sic ut præmittitur correcti, emendati, siue additionati aut declarati: & perinde ualeat sententia, ac si tēpore eius prolationis dicta correctio, emendatio, additio, & declaratio in d. consilio scriptæ fuissent: Et habeāt locū prædicta omnia in causis ciuilibus, & criminalibus ubi sint partes litigātes & cōsiliarii assumētur. ❡Et quotiescunque debebunt assumi[l] aliqui consiliarii, assumantur partibus

d ¶Super eo. Adde Bart. per illum tex. in. l. prima §. quęsitum. ff. de appell. ubi allegat. l. cum à nobis. C. de dila. & pūctus debet formari de partiū cōcordia, aliàs iudex formabit ut supra dixi.

e ¶Nō cōsuluerint. Subaudi uel nō pfectè. Bal. ī. c. j. uersic. unde &c. de cōtrouer. inuesti. argumēto. l. quid tamē. ff. de arbitris.

f ¶Consulere. Vbi. s. tempora instantię patiantur quia possunt cogi. §. dicimus infra eodem, alias secus, iux. §. fi. īfra eodē.

g ¶Obscuritas. i dictione.

h ¶Ambiguitas. In oratione. facit. l. si quis intētione ambigua. ff. đ iudi. ita glo. exponit, ac latius prosequitur in. l. Veteribus. ff. de pactis, ubi lex eo modo loquēdi utitur. licet hæc sępius cōfundātur vt l. in ambiguo ff. de rebus dubiis. l. ambiguitates. C. de testa. l. vtrum ff. de peti. hęredita. adde bonam glo. in. l. in ambigua. ff. de legibus. Et consultor habet uti uocabulis propriis in suis consiliis, vt dicit Abb. in cap. nuper à uobis, de donationibus īter uir. & uxo.

i ¶Ex actis. Hoc cum ministerio, quia nouas probationes recipere, seu noua instrumenta non debet, sed debet super his quę acta sunt consulere. Bart. in. l. 1. §. quæsitum ff. de appellat. not. in. l. cum nobis. C. de dila. & Bar. i. l. 1. C. de relat. qui subdit, q̃ in causa transmittenda debet formari punctus de consensu partium, & hoc debet apparere in actis, ut semper innotescat si in puncto discordarent.

k ¶Vel sequenti. Hoc est cōtra. l. Paulus la. j. ff. de re iud. ubi eodē die tātū.

l ¶Assumi. Scilicet per iudicem

præsentibus, uel saltem ad hoc citatis ad hoc ut sciant nomina consiliarii uel consiliariorum assumptorum. ¶ Vbi autem solum pro una parte ageretur, uel quæstio interueniat sine contradictore, & debeant unus uel plures consiliarii assumi super quæstione decidenda: tunc possint solum [a] dari suspecti a parte, & assumi debeant sapientes extra suspectos. ¶ Et dicimus quod nullus possit assumi [b] in consultorem [c] alicuius quæstionis, uel ad colloquium, uel associationem alicuius pro aliqua causa uel quæstione, nisi fuerit de collegio Iudicũ Ciuitatis Bononiæ, & conscriptus in eorum matricula. [d] Et si de ipsius prohibiti consilio, colloquio, uel associatione lata fuerit sententia interlocutoria, uel diffinitiua, non ualeat ipso iure. ¶ Item quod nullus audeat uel præsumat in scriptis dare uel aliter nominare pro confidente [e] in aliqua causa tempore assumptionis alicuius consultoris aliquem prohibitum in consultorem assumi secundum formam præsentis statuti: uel aliquem absentem, seu defunctum, uel qui pro absente uel defuncto communiter habeatur apud aduocatos & procuratores in palatio potestatis Bononiæ conuersantes sub pœna centum solidorũ bonon. pro quolibet contrafaciente, & qualibet uice eidem de facto uice qualibet antequam discedat a bancho iudicis, uel officialis seu officialium, coram quo uel quibus dictum talem prohibitum, uel absentem, uel defunctum dederit uel nominauerit, auferenda per iudicem seu officialem uel officiales prædictos, & communi Bononiæ applicanda, atque soluenda, & assignanda depositario ad discum Vrsi deputato, Pœna iudici & officiali seu officialibus negligenti seu negligentibus in prædictis centum solidorum bonon applicanda, ut supra. ¶ Adiicientes quod associatio consiliarii uel consiliariorum, uel forma ipsius associationis, uel assumptionis colloquii non sit uel esse intelligatur de substantia [f] iudicii: dum tamen [g] persona prohibita non assumatur, ut supra. de qua associatione uel petitione colloquii & assumptione eius debeat apparere in actis notarii actorum causæ, & fieri possit etiam omni tempore feriato. [h] ¶ Et ubicunque consiliarii unus uel plures [i] assumentur teneatur iudex

dicem in casu discordię partium, uel etiam quando ipse iudex uellet sua sponte assumere ut infra §. ubi autem expresse.

a ¶ Possint solum. Si autẽ etiam nominaret confidẽtes forte non essent dandi consiliarii de illis, sed assumi debent alii extra suspectos, & confidentes tanq̃ denominatio pariat quãdam suspitionem iudici, ita quidam dicunt, quod non placet, quia exprimit quod tacite inerat, omnes enim extra suspectos dicuntur confidentes.

b ¶ Assumi. Vnde cessat quod scribit Saly. in .l. præcipimus, versic. & facit iste tex. C. de appell.

c ¶ Cõsultorẽ. In scriptis.

d ¶ Matricula. Dixi supra aliâs, & habetur in tex. & ibi per doct. in .l. scrinarios. C. de testam. mi. fac. l. nemini. C. de aduoc. diuerso. iudiciorum, de simili statuto meminit speculator eod. titulo, versi. quid si est statutum.

e ¶ Pro confidente. Hoc maxime procedit vbi ab vtraque parte denominãtur confidentes, ne forte accidat, q᷑ ambo concurrant in prohibito.

f ¶ De substantia. Quia valeret & iudicium, & sententia, nulla præcedente petitione consilii â partibus, q̃a iudex potest suo intellectu resolutionem facere in causa, sunt tamẽ statura in aliquibus partibus disponentia, q᷑ causæ debeant decidi consilio peritorum, vt Bar. format in .l. 1. col. 4. versic. quarto quæro. ff. de exercitoria, declarat, Paulus de castro cons. vj. incip. pro declaratione libro. 1. Et tunc est de substanta iudicij, & per Io. And. in add ad Specul. §. 1. versic. vt autem, in verbo consilium circa medium post Rofr. & Oldradum, & per Cassaneum in consue. burgu. Rub. 4. §. vii. numero. 29. Aliqui intellexerunt hunc versi. quoad colloquium tantum.

g ¶ Dum tamen &c. Hæc est quasi vna fallentia, vide aliàm infra. §. & consilio petito &c.

h ¶ Feriato. Exprimitur ad maiorem declarationem quia etiam ita de iure intelligitur. l. prima. §. item nuntiatio de no. oper. nunciatione.

i ¶ Vel plures, & si inter se varii sint, vel discordes, sequatur maiorẽ partem, ita Iacobinus de sancto Georgio, in .l. maiorem. ff. de pactis vti refert Cassaneus in com. consuetudinis Burgundię Rubrica. iiii. §. vii. nu. xxxi.

Sequi.

sequi[a] consilium consiliarii consulentis datum super eo solum, super quo fuerit assumptus, si clarum & certum fuerit, aliàs ad illud declarandum & certificandum consultor compellatur, ut supra, antequã feratur sentẽtia, uel post,[b] eadem die, uel sequenti ut supra. ❡Statuentes quod si super aliqua diffinitiua sententia in causa principali duntaxat ferenda, uel quæ sapiat eius naturam, ambæ partes, uel earum altera assumi petierit infra tempus instantiæ, etiam his diebus quibus ex eisdem actis causæ possunt & debent secundum nostra Statuta terminari sapientem, teneatur, qui de prædictis cognouerit omnino sapientem assumere secundum formã[c] nostrorum statutorum: dummodo supersint ad minus quatuor dies utiles, & iuridici decisorii in causis maioribus, & tres utiles, & decisorii in causis minoribus tempore petitionis consultoris; & dummodo petens consiliũ eadem die petitionis consultoris suos cõfidẽtes in scriptis præsentauerit, parte præsente monita, uel citata ad uidendũ eos porrigi, & ad dandum suos confidẽtes: aliàs petitio talis pro non facta habeatur. ❡Et consilio petito sententia lata per ipsum iudicẽ sine consilio non

a ¶ Sequi. Dicit tamen Bart. in l. si conuenerit de re iudic. q iudex non debet illud sequi, si uiderit consilium iniustum, aliàs in syndicatu teneretur, etiam q causa committeretur de consensu partium, Bart. in l. cum quis decedens §. pater de lega. 3. & in l. Titiũ & meuium de admi. tutorum. Idem Specul. titulo de requisit. consi. versic. Quid si Iudex; & Alex. in d. l. si conuenerit ubi approbat opinionem Bartoli. Vide canon. in ca. si pro debilitate de off. delegati, qui concludunt, q si consilium esset euidẽter iniustum non debet sequi, & Socy. iuniorẽ consilio 63. lib. 1. Et q statutum hoc ualeat ponit Alexá. cons. 59. vol. 4. dicit etiam D. Albertus in d. tractatu de consiliis habendis in 7. q. q iudex tenetur sequi consilium, etiam circumscripto statuto, ubi de cõmuni partium cõsensu electus fuisset, aliter non, vt per ipsum: An sufficiat simpliciter dicere pronuntio iuxta consiliũ aliter non lecto consilio? sunt opin. Bal. in l. 1. colũ. 1. C. de sen. ex breuiculo recitandis, tenet q non ualeat sententia, & Ang. in consilio 252. incip. domina Liberina, prout eũ allegat Ias. in l. nequicquam §. vbi decretũ. ff. de offi. procons. num. 68. & hoc est de mente statuẽtium in istis verbis, quia ut Felinus dicit in ca. cum uenerabilis nu. 44. de except. non potest dici sequutus consilium, cuius tenorem ignorat arg. l. mater decedens. ff. de inoff. testa. & quod notat Innocen. in cap. 11. de fide instrumen. vbi subscribens cedulæ vacuæ cuius tenorem ignorabat, non videtur consensisse, & approbasse quæ ibi scribuntur. Tamen Fely. in eodem loco tenet nouis rationibus oppositum, & respondet adductis, vide ibi; quia magis placet illius opinio, quia dicit, quòd non præsumitur, q consilium datum sit iniustum, & quia saluum est partibus ius appellandi, adnotata per Bartol. in l. 1. §. quæsitum in fi. ff. de appellatio. vbi dicas quòd unò sententia non transit in rem iudicatam, vt quia lata ex iudicio peritorum, fuit dictum Anton. de Butrio in cap. proposuisti ante fi. de probationibus, sequitur Alexand. de Imola in l. si ab hostibus 4. colu. ff. solu. matrim. vbi hoc dictum reputat singularissimum in superlatiuo gradu, Ias. in l. admonendi in repet. nu. 41. ff. de iure iur. & Marsil. sing. 427. plures sunt. Quid si legerit & dixerit prout in consilio continetur? Vide longam disputationem in commẽto super consti. Neapol. Matthei Afflicti sub rubrica de off. magistri iustitiarii cap. 2. nume. 41. & seq. vbi q communis opinio est q ualeat sententia licet uerba consilii essent de futuro: quã temperat Iaffredus deci. 1. procedere in diffinitiua, non autem in interlocutoria.

b ¶ Vel post. Ex hoc tibi summe, q sufficit iudici dicere pronuntio secundum consil. productum in actis, quod maxime legeras, quæ conclusio est dubitabilis ex his, quæ ponit Speculator & Ioann. Andre. in titulo de exceptionibus. §. uiso versi. porrò, & Bar. in l. 1. C. si aduersus libertatem, & quæ ponit Fely. post Abbat. in c. cũ venerabilis de excep. nu. 41. & dicit Abbas, q est magis cõmunis opinio, q ualeat sententia huiusmodi, & ponuntur 4. fallentię per eundem Fely. ibi satis diffuse.

c ¶ Formam. Ergo forma non seruata corruit dispositio vulg. l. iulia §. sed & si quis. ff. ad exhibẽ. & in terminis est decisio Bart. in d. l. 1. §. si plures versicul. Quarto. quæro. ff. de exercitoria & ante eum Oldradi, vt refert, & sequitur Bal. in l. si quis mihi bona. §. si coram ff. de acqui. hęreditate per ibi notata per glossam, & Bald. in l. unica. C. ne liceat tertio prono. & Alex. cons. 45. col. fi. volu. v. vbi dicit q talis nullitas, quæ resultat ex dispositione statuti, nõ censetur sublata per aliud posterius statutũ, dictans, q snia potestatis non possit dici nulla, vt per ipsum latius, Bald. clare in d. l. vnica, vers. ex dicto ergo. C. ne liceat 3. pronoc.

¶Ipso

ualeat ipso iure[a]: & pars quæ insteterit talem sententiam ferri, seu ad cuius petitionem lata fuerit, habeatur & intelligatur condemnata in expensis factis solum in instantia talis sententiæ; quæ expensæ taxari possint, & debeant per Vicarium domini Potestatis bonon. seu alterum ex iudicibus ad Ciuilia deputatis, & refici ad petitionem partis; & ei parti in cuius præiudiciũ, seu contra quam dicta sententia spreto, uel obmisso dicto consilio sic petito ferretur: aliqua appellatione, uel querella, seu rescripto non obstante, nisi non superesset[b] tantum de instantia, ut supra; uel nisi renunciatum[c] fuerit ante sententiam petitioni dicti Cõsultoris per eum qui petierit, uel nisi. staret[d] per Consultorem, qui consilium non daret. Et renunciatione facta dictæ petitioni, ut supra non possit ulterius in eadem instantia per eundem uel pro eius parte peti consultorem assumi. ¶ Super aliis uero sententiis interlocutoriis ferendis, si ab aliqua parte petatur consilium, possit is qui cognouerit dare sapientem, si sibi uidebitur, & aliter non; dummodo dari non possit nisi expẽsis[e];

a ¶ Ipso iure. Alexan. consi. 59. col. 2. volu. 4. dicit idem esse, si statutum expresse nõ annullaret per ea quæ dicta sunt in glo. præcedenti, & alia adducta per eum ibi & Ant. de butrio in c. cũ in veteri 7. not. de electione, vide Mattheum de Afflictis super consue. Neap. incip. vt uniuersis in 7. not. vbi allegat authores tenentes hanc partem, & aliquos alios tenentes contrarium, vt meritò statuentes deuenerit ad hãc determinationem, & adde quòd stante huiusmodi statuto non poterit iudex reuocare commissionem consilii, & ferre sententiam absque consilio, vt per Bald. in l. ex illo C. de appellatio. secus concurrente etiam partium consensu alias potest etiam reuocare partibus inuitis Bart. in l. ad principem. ff. ad appellatio. quia est interlocutoria quæ ad libitum reuocari potest. l. quod iussit ff. de re iudic. & ad l. ad imperatorem. ff. de appel. dic ꝙ loquitur qñ commissum est prin. Tẽpera tñ istud nisi calumniose petitũ fuisset â partibus, cũ subintelligatur semper hæc clausula, ita Bal. not. in l. 2. vers. quarta ẽ relatio maliciosa. C. de legib. faciunt, quæ dixi supra in rub. in glo. dãdis, Cõsilio autem legitimè petito nihil innouãdum est l. ex illo tpe. C. de appella. Ang. in l. 1. §. quęsitum ff. de appellat.

b ¶ Nisi non superesset. Ponit tres exceptiones, ratio primæ fall. est, quia iam quodammodo dicitur deliberasse iudex quam sententiam ferre habeat. consequenter sero petitur cõsilium ad Anton. de butrio in preallegato. ca. cum in ueteri in sexto notabili, de electio. Adde quartam nisi petitio consilij esset manifeste calumniosa, quia statutum non uidetur prouidisse de consultore hoc casu Bar. in l. ille aut ille. §. cum in verbis de leg. 3. veluti ꝙ esset causa nullam penitus habens dubitationẽ in iure vt per Areti. vbi supra & Bal. in l. 1. C. de rellatio. & l. 2. C. de legi. Est etiã v. quando non fuisset petitum de per se, & in una posta, vt infra §. pręterea etiam. vel si in consilio non essent allegationes iuris.

c ¶ Renuntiatum: Dic ꝙ etiam renuntiatio tacita quæ colligeretur ex aliquo actu extrinseco sufficeret, puta si coram eodem iudice instaret ferri sententia, ita voluit Angel. in cons. suo 531. vt allegat Aret. in l. si quis mihi bona §. si coram col. 3 ff. de acquir. hęred.

d ¶ Staret. Videtur isto casu posse ferri sententiam non expectato consilio, ita Bart. in l. 1. § si plures in 2. q. ff. de exercitoria, allegando inter alia c. 1. in §. fi. ne sede vac. in vj. vbi bonus tex. & subaudi tu hoc esse intelligendum quando essemus in casu in quo cogi nõ posset cõsiliarius, puta quia absens, vel non subiectus iurisdictiõi iudicis, aliâs cogi posset, vt per Barto. ibidẽ, & infra §. dicimus, etiam. Item intellige, quãdo aliâs propter moram ipsius consultoris instantia peritura esset. Adde multa pertinentia ad hęc per Fely. ĩ c. ex parte, col. 2. vers. recipit pdicta conclusio. extra de constitu. aliter non uideo cur iudex non debeat expectare, esto ꝙ consiliarius in longũ protraheret consilium dare, caue tñ, quia inuenio Saly. & Bal. in l. cũ Iudex in fi. C. de sentẽtiis, titu. gen. dicentes ꝙ quando iudex uidet labi instantiam, nec cõsilium exhibetur potest pronũtiare absoluo, vel cõdẽno prout continetur in consilio reddẽdo, & illud dictum sequitur Paul. de cast. in l. 1. C. de relati. dũmodo concurrant duo, ꝙ iudex dicat pronuntio in oibus & per omnia, prout continetur in consilio ferendo per talẽ doctorem: item ꝙ postea consiliũ exhibeatur. Et refert Fely. in c. cũ venerabilis de excep. & qũo conuincatur stare per consultorẽ docet Alex. cõs. 59. incip. viso titu. quęstionis col. 2. versi. stetisse auiã vol. 4. s. quando fuit requisitus congruo tempore, vt consilium promissum exhiberet, & fuerit eius consilium competẽti tempore expectatum c. cum in ueteri de electione.

e ¶ Expẽsis. Hęc quę subsequũtur; meo iudicio dicunt in effectu ꝙ vbi una partium requirit consilium illa debet totum salarium soluere, nec possit petere nisi inter expensas victoriæ litis, de

qua

de qua principaliter agitur, & hoc est secundum iura per ea quæ hinc inde allegat Io. And. in addit. in titulo de requisiti. consilii. §. vnico in additione incip. salarium ubi dicit, q vtroq; petente solutio fiet communiter per decretalem statutum. §. assessorem de rescrip. lib. 6. Bald. etiam in addit. ad Specul. ver. qui petit consilium debet suis expensis &c. vide tamen distinct. quam recitat Iaffr. decis. 222. iudex &c.

dubitat ad Bart. qui sic intelligendus est in. l. ad principem. ff. de app. vide Rober. Maran. in speculo suo in 6. parte. §. secundus actus nu. x.

d ¶ Colloquio. Differt a consilio Bald. in addit. ad Specul. tit. de requisit. consilii.

petentis. Et deposito prius ante assumptionē talis consultoris in pecunia numerata solito salario consultoris & pro nūciationis penes Notarium actorū dictæ causæ. ¶ Et idē intelligatur quantum ad depositionem salarii ubicunq; sapiens assumi deberet expensis petentis prout supra dictum est: & etiam in causis uiduarum, pupillorum, domicellarum sui iuris, & carceratorum, in quibus litigans cum eis petens consilium totum salarium soluere teneatur: & eodem modo & tempore petens consiliū sapientis, tam in diffinitiua, quam interlocutoria post allegationes factas per aduocatos uel procuratores salarium prædictum totum consultoris deponere teneatur. alias super petitione dicti consultoris non audiatur. ¶ Vbi autem expresse non petatur, per se ipsum[a] si non dubitauerit[b], alias si dubitauerit habito suo periculo consilio[c] seu colloquio[d] cum quocunque non prohibito, si ei uidebitur; cui pro tali consilio[e] uel colloquio uel pronunciatione ipsius nullum salarium solui debeat[f], terminare, & pronunciare teneatur, pœna centum librarum bononenorum ei qui contrafecerit imminente. ¶ Hoc addito quod si consiliarii unus uel plures fuerint post assumptionem, si consilium scripserint, uel per eos non steterit quin scribatur, habeant & habere debeant dimidiam[g] salarii, etiam si pro pronūciatū nō fuerit, uel partes ad cō

a ¶ Per se ipsum. Accipe verbū terminare, & dic intelligēdū qn̄ pse est sufficiens, quia nō debet petere nomine consiliariorum, quidquam, quia ipse debet occurrere laboribus & expensis partiū extra de off. delega. c. cū te cōsulēte, &. c. ut debitus, & extra de dolo, & cōtumacia c. finē litibus.

b ¶ Non dubitauerit. Immo si statutum arctaret iudicem, vt non posset ferre sentētiā nisi habito consilio, tunc nō procedit, qn̄ casus esset multū clarus de iure, ita Bart. in l. ille aut ille. §. cū in uerbis de leg. 3. idem uoluit Barto. in l. placet. C. de sacr. Eccl. Alex. cōsi. 42. incip. visa facti narratione in 2. volu. & Franc. de Curte senior in cōsi. 68. penult. col. vide Fely. in c. ex parte de constitut.

c ¶ Consilio. Et nota si iudex interloquatur, aliquem magnum doctorē consuli in causa quid iuris sit, non potest appellari, quia nulli partium infert prȩiudiciū aliquod, sed si iudex interloqueretur consulendum esse super tali puncto, bene posset appellari, quia potest pars ledi ex formatione puncti, nam punctus dbet formari de partium concordia, verba sunt Ange. in l. i. §. quæsitum in fi. ff. de appellat. & Francus in c. intima sti de appell. & coram eo etiam reclamari l. i. C. de rela. Et caue etiam quia posset reuocare Iudex hanc suam interloqutoriam ex quo ipse est qui

e ¶ Consilio. De iure autē si non sit multum peritus, si potest habere assessorem, ita potest requirere cōsiliū, sed non debet pars grauari salario cū ipse teneretur vigore suscepti officii per se habere conscientiā discernendi. xx. distinct. §. i. extra de consang. & affi. c. i. & de penit. distin. 6. capit. primo versus finē, ita videtur tenere Spec. tit. de assessore. §. salariū versi. sed nunqd ordinarius: & clare Abb. in c. cū ab omni, de vita & honestate clericorū, vbi refert disputat. Io. de mōte mur. Vide tñ Alberi. de Ros. in l. sed, & loci. §. in iudicio p illū tex. in argu. ff. de famil. hercis. vbi dicit contrariū de iure, videlicet q partes tenentur ad partē salarii, ēt, q iudex inuita parte assumat cōsiliarios, & ante Alberi. voluit Bar. in l. si postulauerit in fin. princ. ff. de adult. vbi sentiūt nullū dispēdiū iudicē pati debere, cū dicāt partes esse in eā, vt iudex dubitet. Quicquid sit statutū nostrū, decidit ambiguitatē. In delegato aūt cōcluditur, q pro assessore, seu ēt pro cōsilio pōt petere salariū, qa electio fiet ex voluntate delegātis, hoc aūt statutū indistincte loquitur, & addo Bart. in addit. ad trac. Alberti de Rāpo. i 2. q. allegādo l. si auiā. C. de ige. & manu.

f ¶ Debeat. Scilicet per partes, sed per iudicem qui indiget consilio, ita significat verbum periculo supra positum.

g ¶ Dimidium. Cur non totum si scripsit consiliū mirum est, ita Speculator in terminis titulo de salariis. §. i. in fi. faciunt not. in l. diem functo. ff. de officio assessoris.

Salarium.

cordiam peruenerint. Ad quod salarium [a] soluendum partes compelli possint & debeant remediis [b] opportunis. ¶Et eodem modo de pronunciatione Notarii actorum de salario satisfiat, nō obstantibus supradictis, si de tali pronūciatione aliquid ipsi Notario pro consilio solui debuisset. ¶Praeterea etiā placęt quod procurator, uel pars principalis, uel alius qui uelit & possit petere in aliqua causa ciuili causam committi cōsulendam consilio sapientis, illud petat in una posta, [c] uel cōparitione per se, & sola disiuncta a quibuscunque aliis scripturis producendis; & non mixta cum aliquibus aliis scripturis: Ita quod possit clare & aperte uideri per partē contra quam petitur & legi: uel uiua uoce praesente parte & in actis petitione redacta: & aliter facta petitio & producta non ualeat ipso iure: nec praeiudicet parti aduersae: & sententia eo casu lata sine cōsilio sapientis ualeat, & teneat ac si consilium sapientis petitum non fuisset. Et idem si petatur cautio uel fideiussio aliqua p praestari, in causa. ¶Dicimus etiam quod ipsi consiliarii unus uel plures si iniuste [d] cōsuluerint tenēatur parti contra quam consuluerint, ac ac si fuissent Iudices [e] qui ipsam sententiam iniustam protulissent. ¶Insuper prouidemus quod consultor uel ad colloquium assumptus in casibus permissis teneantur in consilio suo uel colloquio allegare, [f] & deducere causas, rationes, & leges, & iura etiam municipalia, propter quas & quae ad sic consulēdum seu colloquium dandum moti fuerint, sub poena dicto consultori, seu ad colloquium assumpto librarū cētum bono. applicanda parti contra quam consiliū uel colloquiū dederit super facto principali & talis sententia lata uel ferēda non seruata forma praedicta sit nulla ip-

a ¶Salarium: Nec enim suis sumptibus quisquā cogitur militare, vt notat. in c. cum ex officiis de praescrip. cum simil. allegatis per Specul. titulo de salario. §. 1. & pro hoc. l. 1. C. de assessorib. vbi assessores spe pręmiorum sunt prouocandi, Matheus de afflictis i cōstitut. regni. §. vt vniuersis nu. 45.

b ¶Remediis. Sunt autē remedia, vel officium iudicis iuxta. l. 1. §. in honorariis. De variis, & extraordin. cognit. secundum glo. in. l. 1. C. de suffrag. vel saltē actione locat. prout tenuit Cynus ibi per. l. qui operas. ff. locati. quicquid ibi glo. dixerit.

c ¶Vna posta. Ad quod in simili tex. in. l. item apud Labeonem. §. ait p tor. ff. de iniuriis, ea eni (inquit tex.) quae notabiliter fiunt nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta.

d ¶Si iniuste. Verba sunt speculatoris in versic. cōsiliarii, inquit nanq;, cōsiliarii autem electi debent fideliter, & p vtraque parte consulere. 14. q. v. non sane. C. de assessoribus. l. nemo, q si conuincatur de dolo, & iniquè consuluisse de dolo tenentur, ac aliâs puniūtur, vt not. ff. de reg. iu. l. consilii non fraudulēti, & extra de renunt. c. fanè, &. c. lectae. &. ff. de furtis. l. qui seruo persuaserit. §. 1. &. C. de assessoribus. l. consiliarios. Consequēter videtur agi posse, quanti interest consilium ita datum non fuisse. ff. de dolo. l. arbitrio. §. dolo, & si non sit soluendo videtur q restituendus sit litigator vt. ff. eodem titulo. l. elegāter. §. penult. Sed si per imprudēriam falsum dedit consilium, debet etiam puniri, vt. ff. de variis, & extraord. cognit. l. finali & inst. de obligat. quę ex quasi maleficio in prin. quia imprudentia culpę annumeranda est hoc casu inst. ad. l. acquil. §. imperitia, extra de homicidiis tua, extra ętate et qualitate ad aures: sanius tamen est qui eligit imperitum consiliarium, & sibi imputare potius deberet ut inst. quibus mod. re contrah. oblig. §. praeterea, & pro socio. §. finali; unde dicitur in Ecclesiastico. Cōsiliarius tibi sit unus de mille, uide Phylippum Decium in. si. d. l cōsilii & Cassaneū in comen. consue. burg. Rub. 4. §. 7. nu. 35. quē Cassaneum uidebis etiā in eodem lib. rubrica. 4. §. 24. in. glo. des le Terme. nu. 4. ubi an sit licitū doctori uariare, seu mutare opinionē in melius, & dicit q sic multas Authoritates allegando.

e ¶Iudices Ratio huius decisionis est, quia cū iudices nostri habeāt iurisdictionem à statutis nostris uidentur statuta in hoc actu dare istū velut in collegā iudici, & velut participé officii, prout possunt facere, ita. d. Io. And. in add. ad Specul. tit. de requis. consilij in add. incipiente consiliū datū &c. versus finē; de quo dicto facit mētionē Arer. in. l. si quis in bona §. si corā col. 3. ff. de acquirenda hęr. vnde inferunt non ualere sententiā iudicis non exhibentis cōsilium petitū, tanq̄ cōtrénentis collegā ad. l. si in tres. ff. de arbitris, nimirum itaq; uideri debet, si hic dicit consultorē teneri de cōsilio iiusto, nō minus q̄ iudices de sententia iiusta i sindicatu.

f ¶Allegare. Hoc est cōtra

iuris

so iure. Et domiuus potestas, & quilibet ex suis iudicibus ad ciuilia deputatis sub eadẽ pœna similiter applicanda, facta fide de consilio, uel colloquio dato, causis, rationibus, legibus, ac iuribus prædictis in eis non insertis modo prædicto, teneatur ad petitionẽ partis contra quam datum fuerit consilium uel colloquium prædictum: dictum talem consultorem, uel collocutorem de facto compellere ad solutionem dictæ pœnæ infra decem dies continuos numerandos a die petitionis factæ per dictam partem de pœna prædicta.

¶ Item Dicimus quod consiliarii scribant,[a] & exhibeant udici[b] consilium, antequam recipiant salarium, dum tamen sit depositũ[c] penes Notariũ actorum causæ, uel alium per iudicem eligẽdum, sub pœna amissionis. & restitutionis salarij. ¶ Dicimus etiam quod consiliarii compellantur consulere in quæstionibus super quibus assumũtur præcise, si eas receperint[d] consulendas: ita quod dictæ quæstiones possint decidi infra terminum statuorum communis Bononiæ. ¶ Si uero propter defectum consultoris perierit instantia nullũ salariũ percipiat: & si receperit, ipsũ parti restituat. Et eo salario restituto uel nõ, nihilominus ad dãnum & interesse partis lesæ ex omissione præstationis consilii teneatur: si eidẽ de lapsu instantiæ, uel de qantitate temporis instantiæ fuerit notificatum, & de expeditione consilii fuerit interpellatus: de quibus apparere debeat ex actis Notarii causæ per binam interpellationem diuersis diebus faciendam.

iuris communis dispositionem, dicit enim Speculator, in versic. & nota q consiliarius non tenetur exprimere causam in consiliis suis, & sic in arestis in curia Franciæ obseruatur, Ioã. And. Butri. Card. & Imola in.c. sicut de re, iud. vbi etiã Fely. nu. 23. Quidam autem in suis consiliis dicunt, per ea, quæ vidi, & audiui, ita dico, & consulo, sunt enim ad similitudinem iudicum, qui fatui reputantur, si causam in sententia exprimunt, Bart. in.l. qui testamento. §. primo ff. de excus. tutorum, per doct. in.l. qui Romæ. §. duo fratres de verbo. obligat. per Canoni. in.c. sicut, de re iud. & in specie in causa appellationis hoc habetur in prouisione.d. Ange. infra titulo de iudi. appel. §. qui iudices omnes; Caue tamen quia Abbas in.c. finali, extra de re iudicata sentit necessarium fore, vt iura, & rationes exprimantur, aliter nõ potest apparere an sit iustè consultum, sed dic q præsumitur iustè consultum, vt supra dixi post Fely. ĩ c. venerabilis de excep. col. ante penultima.

a ¶ Scribant. Porrò auditis partium allegationibus & disputationibus, & actis causæ examinatis, cõsiliarij ratione præhabita diligenter consilium in actis redactum, ne iudici reliquatur via malignandi, ei secretè offerant prout eis iustum, & æqum videbitur; Cuius quidem scriptæ formam ponit Speculator §. porrò versic. forma, Itẽ scias q consilio non aperto, nec lecto, non potest ferri dicta sententia. Bal. ĩ.l. prima col. 1. C. de senten. ex breui reci.

b ¶ Iudici. Quasi dicat nõ partibus, quibus absentibus etiam non citatis, potest iudici consilium exhibere, nec tenetur audire allegationes aduocatorum. Ang. in.l. prima. §. quæsitum, ff. de appella. arg.l. fin. C. ad velleia. & hoc siue sit idem iudex, siue successor. Bal. in addit. ad Spec. de requisi. cõsilij versic. consilium commissum arg.l. verum. §. ex facto. ff. de mino. Et qualiter accepto consilio sit procedendum declarat D. Alber. de Rampo. i. ix. quæstione huiusmo. tracta. videlicet quòd assessor accipiat consilium sapiẽtis sigillatum, & coram partibus aperiat, & legat, deinde condemnabit, vel absoluet secundũ formã & tenorem ipsius consilii dicendo, viso, & lecto, d. consilio &c. Verum est quòd an sit danda copia parti, est inter doctores non parua altercatio, nam Roma, & Imola tenent quòd nõ, Iason a vero in.l. prima. §. edenda. ff. de edẽ. tenet quòd sic circunscripta consuetudine, prout etiam idẽ tenet Petr. Ferra, in sua practi. titulo de forma peten. copiam instru, sed multi tenent contra Ias. quos videre potes congestos apud Pet. à Duenn. reg. vj. & est etiam de mẽte Spec. hoc eod. titulo versic. tu ergo aduocate, vbi instruit aduocatum partis vt perquirat si possit scire continentiam cõsilij, quia sic posset facilius deliberare.

c ¶ Depositum. Dicit Specula. titulo de Salariis. §. primo versic. pen. nota q illæ personæ quæ debẽt salaria recipere, possunt ea ante calculum sententię exigere, partes namque fallacibus causidicorum promissionibus se fore in casu victorię existimantes ad sententiam properant, & libenti animo salaria soluunt.

d ¶ Receperint. Ergo à pricipio non possunt cogi, simile est in arbitris.l. q. ff. de rece. arbi. Sed qd de iure cõmuni obseruandũ sit vide Io. And. in Spec. eod. titulo versi. Sed nun

quid, vbi determinat quod potest cogi si est subditus iudici, arg. ff. de mune. & honori. l. munerũ §. iudicãdi & ff. de vac. mu. l. pen. §. q autẽ, & C. de aduo. diuer. iudicio. l. sancimus la prima, quę licet loquantur in iudice eadem tamen est ratio in consultore, vt not. C. de proxi. sacro. scrini. libr. xii. & dicit sic seruari, vnde dici potest hic non debere summi arg. a contrario sensu ad corect. iuris cõmunis. vide Cassa. in commen. consue. Burgum. Rub. 4. §. 7. nu. 37. versic. aduerte etiã Quid autem si iustum impedimentum superuenit? dic vt per Bar. in trac. D. Alber. de Rampo. in. 3. q.

DE SALARIIS [a] CONSILIARIIS, uel Iudicibus [b] commissariis, seu delegatis dandis.

Ordinamus quod consiliarij, Commissarij, uel Iudices delegati unus uel plures assumendi super quibuscunque quæstionibus debeant salarium [c] recipere ad plus, prout sequens scriptura declarat, uidelicet. De qualibet diffinitiua sententia quantitatis centum solidorum bon. uel abinde infra quotcunque sint consiliarij, pro qualibet parte quinque solidos bon. A centum uero solidis supra usq; ad decem libras pro qualibet parte solidos octo bon. De decem uero libris & ab inde supra usque ad uigintiquinque libras: solidos decẽ bonon. pro qualibet parte. De uigintiquinqne libris uero usque ad quinquaginta libras bonon, uiginti solidos bononenorum pro qualibet parte. De quinquaginta uero libris bononenorum & ab inde supra usq; ed centũ triginta solidos bon, pro qualibet parte.

a S Alariis. Notãdum est q; licet iuris perito vendere iustũ consilium, & aduocato patrocinium. xi. q. 3. non licet, & xiiii. q. non sanẽ, ita Spec. titulo de salariis §. sequitur de aduocatorum salario, allegando. l. 1. §. in honorariis de variis & extraordi. cogni. habetur etiam apud Rebuff. in titulo de expẽsis & interesse articu. v. nu. 19. & sic pater aduocatũ operas suas locare. ff. locati. l. qui operas, & præmium recipere pro labore. xii. q. 2. charitarem & cap. ecclesiasticus; Nam nemo cogitur de pprio facere beneficium. x. q. 2 precarie, nec suis stipendiis militare, extra de pręscrip. cũ ex officii, quicquid voluerit Gandulphus, qui dicebat si causa est iniusta, nõ debet eam assumere vt. C. de iudic. l. rem non nouam, si est iusta gratis debet consulere, uel patrocinari, quia veritas eum non defensatur, opprimitur. 83. distinctione, error, & ad. c. nõ licet & c. non sanẽ. respondebat loqui secundum ll. ciuiles. Sed eius opinio potius procedit quando sine labore, & reuolutione chartarum, & maxime, in causis pauperũ. 87. distinc. c. de salariis, quia scriptum est, gratis accepistis, gratis date, extra de magistr. cap. secundo: debetur igitur salariũ omni iure pro qualitate causę, & facundia aduocati, & consuetudine. d. l. 1. §. in honorariis, & hoc dummodo non excedat summam centum aureorum, etiã si esset lis de uno Regno. §. licita ead. l. quod quidem illo tẽpore obtinebat, quo salaria de publico aduocatis pręstabantur, hodie autem iure nouissimo pacisci potest de quãta. i. de mercede, non tamen de quota litis, ita d. Albertus in d. trac. x. quæstione. Notabis tamẽ vnum q; si vna pars habet priuilegium nõ soluendi iudici & notario, pars contraria etiã gaudebit illo priuilegio Saly. & Bal. in. l. fina. C. de fructib. & litis expẽs. & si litigantes sint pauperes forte processus gratis expeditur, vt curia romana obseruat, vt apparet decis. 804. nota mandauit, meminit Neuizanus cons. 44.

b ¶ Iudicibus. Dicit tex. in auth. de iudicibus. §. ne autem, q; labor iudicum nõ debet esse absq; mercede, imo pedaneis iudicibus quibus humiliora negotia demandata sunt, à lege prouisum est de speciali mercede. s. vt duos aureos accipiãt ab vtraque parte in contestatione litis, & duos in fine negotii, i. litibus transcendentibus quantitatem aureorũ centũ, si vero infra dictam summam sit, nihil percipiãt. & quærit glos. ibidem quid in aliis iudicibus ordinariis, vel etiam delegatis? & respondet non esse iure cautum, sed tamen dicit idem statuendum quod in pedaneis, sed quoniam huiusmodi aurei in vsu non sunt, ventum est ad consuetudinem vt alicubi, decima, vt Bononiæ in causa principali, alicubi vigesima in causa appellationis vt Bononiæ, alicubi medialis, vt in iurisdictionibus commitissę Matildę, quod est valde iniquum, quod autem dicunt de ciuitatis Bononię cõsuetudine vides hodierno tẽpore p pręsens statutũ aliter obseruari. Sunt etenim oia hæc de iure positiuo & stant in sic volo & sic iubeo, & hoc mõ uerificatur. d. Bal. i tit. de alie. feu. c. unico in fi.

c ¶ Salarium. Nota statutum loqui indistincte taliter q; non attenditur an litigans tantum habuerit in bonis quantum est summa litis, quia attenditur petitio Bar. in. l. in offerendis. C. de appell. Mathaff. sing. 143. nota q; vbi ex forma statuti vbi proprie loquitur circa hoc statutum, faciunt plene notata in. l. cum quædam puella. §. fina. ff. de iurisd. omni. iudic.

¶ Et

De centum uero libris & abinde supra usq; ad ad quingentas libras, solidos quadraginta bon. pro parte. De quingentis uero libris usq; ad mille, libras quatuor bonon. pro parte. De mille uero libris & abinde supra, quantacunq; sit quantitas usq; ad duo millia, septē libras bon. pro parte. De duobus uero millibus libris & abinde supra quantacunq; sit quantitas, & summa decem libras bon. pro parte & nō plus. ❡ De interlocutoriis uero quantitatis decē libr. et abinde infra tres solidos bono. pro parte. A decem uero libris supra usq; ad uigintiquinq; libras pro parte, solidos quinq; bon. De uigintiquinq; libris usq; ad quinquaginta libras a qualibet parte decē solidos bon. De quinquaginta libris usq; ad centum libras aqualibet parte, solidos quindecim bo. De centum uero libris & abinde supra usq; ad quingētas libras a qualibet parte solidos uiginti bon. De quingentis uero libris & abinde supra usq; ad mille libras, solidos quadraginta bono. pro parte. De mille uero libris & abinde supra quantacunq; sit quantitas, quinquaginta solidos bonon. pro qualibet parte. ❡ De qualibet causa quæ uertetur inter aliquam uniuersitatem, & aliquam aliam personam singularē pro eo quod diceretur eam fore obligatam ipsi uniuersitati ad subeūdum onera, & collectas eius soluantur solidi uiginti bon. pro parte. ❡ Declarantes quod taxatio expensarum facienda intelligatur esse, & sit sententia interlocutoria[a] nisi sit consulendū uel pronunciandum an expensæ ueniāt, quo casu diffinitiua[b] sit, & esse intelligatur etiam quantum ad solutionem salarii Consultoris, & Notarii in causa quarū expēsarū quādo nō negaretur uenire, & earū petitione, taxatiōe, & refectiōe cū sint

a ¶ Et interlocutoria. Vt bene gustes scias ꝙ sententia lata super expensis, debendis, vel non debendis, est interlocutoria mera, maxime si fiat processu causæ ante sententiam secus si fiat vna cum sententia, quia tunc censetur pars sententiæ diffinitiuę, ita tenet Philipp. Franc. in c. cum cessante col. antepenul. versi 17. de appella. & Fely. in rub. de re iudic. & Rober. Maranta in speculo in vi. parte, char. 516. nu. 36. dicit ꝙ communis opi. est: quæ fuit distinctio Ang. in l. qui agnitis. ff. de excep. licet Alex. in l. quod iussit col. ii. adhærens Bald. contrarium asserat. ff. de re iudica, quicquid sit, vnum est indubitatum, ꝙ si expensæ peterentur de per se in iudicio tunc esset diffinitiua, quia diffiniret negotium in iudicio principaliter deductum, vt per ipsum Alexan. sed difficultas stat in sententia super taxatione expensarum de qua loquitur statutum, quam reseruant iudices ex stilo, & cautela palatii, tamen non liquet eis de quantitate expensa, vt dicit Rebuff. in trac. de expen. & interesse articulo v. glo. vnica nu. xi. & Lucas a pœna in titulo de sump. recuper. l. vnica nu. 12. lib. x. & reperio, ꝙ Bal. in l. terminato colum. ii. versi. modo ego quæro C. de fructibus & litis expensis, dicit ꝙ nō est interlocutoria, sed quædam declaratio condemnationis præcedentis, bene (inquit) concedo, ꝙ si iudex excedit modum in taxando, est grauamen a quo potest appellari, tanquam ab excessu iuxta l. ab executione c. quorum app. nō recipiantur, & per Inno. extra quod me, causa cap. fina. hic tamen vides statuentes decidere, ꝙ sit interlocutoria, & idem de iure voluit Roma. consi. 362. & Philip. Franc. in c. cum cessante nu. 55 de appellat. nullam faciens differentiam inter condemnationem expensarum, & taxationem illarum, sed de Bald. mentionem non facit. Quid autem de sententia lata super appellatione ab immoderata taxatione expensarum? reperio Roman. in consi. 357. & consilio sequenti, tenere ꝙ sit saltem interlocutoria, sapiēs vim diffinitiuæ, & aliquo casu possit esse diffinitiua, vt per ipsum, de quo Romano meminit, Felyn. in rubrica extra de re iudica. num. 29. sed quamuis sit sententia interlocutoria tamen non potest reuocari, vt docet Guid. Papa. singu. 511. prout citat Rebuffus in d. trac. de expens. dam. & interesse articulo v. glo. vnica num. 32. illa quidem ratione vulgata quia est functus officio suo iuxta c. in literis de off. deleg.

b ¶ Diffinitiua. Nota indistincte hoc statutum loqui, secundum autem Doct. potius interlocutoria dicitur saltem aliquo casu, vide Alexan. in l. quod iussit. ff. de re iudi. & multa dicit Felyn. in rubrica de re iudica. numero 29. ad ostēdendum quæ sit diffinitiua, & quæ sapiat diffinitiue vim: latius per Frācum in præallegato c. cum cessante, de appella. nu. 38. Iaffred. decisione. 421. incip. sententia super desertione cum seq. decisione, quæ uidenda sunt.

de executione sententiæ nulla attendatur instantia: quod salarium consultoris in causis dictarum expensarum pars cõsilium petens in solidum ante commissionem seu assumptionem consultoris deponere debeat apud Notarium causæ, & aliter non fiat commissio. ¶Et prædicta locũ habeat quotienscunque fuerit quæstio super aliqua quantitate. Si uero super alia re, uel facto, quæ, uel quod recipere possit extimationem fiat solutio pro rata extimationis facti, uel rei super quibus esset questio, & quantitatum prædictarum[a]. Si uero fuerit super aliqua re uel facto, quod, uel quæ non recipiat æstimationẽ, tũc salariũ ordinetur seu taxetur arbitrio iudicis, seu officialis coram quo fuerit quæstio, antequã cõsiliarii assumantur, dum tamẽ si diffinitiua fuerit, taxatio, seu salarium non excedat qtantitatẽ uiginti librarũ bon. inter ambas partes. Si uero interlocutoria, tunc nõ excedat quãtitatem sex librarũ bon. inter ambas partes. ¶Et prædicta locum habeant quotcunque fuerint litigantes ex una parte, & quãdo sunt partes diuersæ adinuicem sibi conradicẽtes. ¶Si uero fuerit talis causa seu questio, quæ solum ex una parte agatur sine contradictore præterquam cum officiali corã quo causa agatur, tunc fiat solida solutio consiliariis pro parte quæ prosequeretur causam seu quæstionẽ s. cũdum quantitates, extimationes, & taxationes præmissas. ¶Et de questionibus trium librarũ bon. uel abinde infra nõ assumatur sapiens, nisi expensis petentis. ¶Nec possint dici esse plures questiones quantum ad prædicta salaria, licet ex utraque parte uel altera tantum sint plures personæ; uel licet in iis super quibus consulere debuerit, contineantur plures quantitates, res, causæ[b], uel facta, seu pũcta, & ex omnib9 fiat una sententia: & secũdum illam, & taxationẽ prædictã fiat solutio salarii supradicti. ¶Et officiales coram quibus essent dictæ questiones, dicta salaria, quæ fuerint a quinq; libris infra pro parte augere possint, si sibi uidebitur, attenta multitudine, seu quãtitate actorũ & scripturarum, & dummodo nõ excedant in multo salarium alias ordinatum.

DE PRÆCEPTIS FACIENDIS CONFESSIS[c], uel conuictis.

a ¶Quantũ ad prædicta. Videtur tamen ꝙ alio respectu iudicandũ sit plures esse sententias, videlicet quantum ad appellationẽ, & aliquos alios effectus, vt in l. etiam. §. i. ff. de mino. vbi glo. in verbo audiendus, quæ dicit, ꝙ tot sententiæ sunt quot cap. sicut tot legata quot anni, & tot stipulationes quot res. l. scire debemus in prin. ff. de verbo. obli. facit etiã l. quędã mulier. ff. famil. hęrcis.

b ¶Causæ. Certe quãdo causæ sunt diuersæ, etiã diuersæ sunt petitiones, & contrariæ sententiæ, (vt pote) quæ e diuersis principiis oriuntur. l. si mater. §. eãdem. ff. de except. rei iudicatæ, Bar. in l. edita in materia cũmulationis C. de edendo, simile huic vnitati habetur in c. cũ dilectus, vers. cum ea de ordi. cognit. vbi disponitur mutuas petitiones eadẽ sentẽtia terminari, & glos. dicit ꝙ proprie sunt duæ sententiæ, sed pro tanto dicitur vna quia incontinẽti, & quodammodo vno spiritu proferũtur, idẽ etiã habetur in l. qd tamen, & ibi per Bal. de arbitris vbi si cõpromissum sit de pluribus causis vno laudo terminandũ est, vere tñ tot lauda essent quot causæ.

c DE. Dic pro nũc, ꝙ omne pceptũ iudicis faciens ad causam dicitur sententia interlocutoria, gl. est singularis in l. quotiẽs. C. de pri. schol. lib. xii. ita eã teputauit Bar. in l. quotiẽs C. de dignita. lib. 12. vide latius Corse. sing. sub uerbo præceptum.

d ¶Confessis. De hac specie habetur infra. §. statuẽtes etiã, si aũt non sunt cõfessi nõ debet incipi a præceptis, vt C. de execu. rei iudicatę l. i. & ibi notatur. Immo cõtra tale pceptũ nõ esset opus appellare, sed est ipso iure nullũ, vt not. Spec. de appel. §. in qbus vers. a. & in tit. de sentẽtiis. §. ii. et si mãdatum fuerit executioni poterit retractari executio, vt. ff. quod me causa. l. fi. §. fi. vbi est expresũ, ꝙ si ad præceptũ iudicis non præcedẽte diffinitiua soluatur, vt indebitũ repetitur, ac retractatur executio per officiũ iudicis seu cõtrario imperio pro ut de facto emanauit l. minor 25. annis ff. de euictionibus, ita Pau. Cast. cons. 583. in causa quæ uertitur lib. 1. nam sicut fuit facilis ad faciendum, ita facilis esse debet ad perperam factum reuocandum

nocandum, vt vult tex. in l. r. §. hoc edictum ff. ſi mul. ven. no. quem pro ſing. ad hoc dicit Roma. 266. poſſeſsio cum aliis pluribus auth. congeſtis per Vantium in ſuo aureo tract. de null. ſen. in prima part. numero 17.

a ¶ Sentẽtia. Ideſt in prolatione ipſius ſnię: Loquitur hic de ſnia diffinitiua, qa de interlocutoria eſt factũ particulare ſtatutum, ultra q etiã appellatione ſnię in dubio intelligitur de diffinitiua, ut Alex. declarat in rub. in pri. col. in l. quod iuſsit de re iudic. Fely. in rubrica extra de re iudic. col. v. quod tamen limitat niſi eſſemus in materia indifferenti, quia tunc uenit etiam interlocutoria ſecundum Alexand. conſ. 50. col. penul. volu. 2. Et ſententia diffinitiua eſt diffinitio iudicialis, controuerſiæ finem imponens, continens abſolutionem, uel cõdemnationem, ita diffinit Abbas in rubr. illo eod. titu. col. penul. & Specula. in eo titulo §. 1. dicitur autem ſententia a ſentiendo, ex eo q iudex dicat quod ſentiat l. ſicuti §. ſed ſi quæratur. ff. ſi ſer. vendi. & iſta conuenit ſoli diffinitiuæ, & ideo differt ab interlocutoria multis modis, vt ponit Maranta in vi. parte ſui ſpeculi, §. expedita ſecunda parte &c. vbi vſque ad num. 23. ponit tredecim differentias: Idem auth. ibidẽ nu. 52. ponit quid continere debeat ſententia ut ſubſiſtat, propterea ſententia quæ condemnationem, vel abſolutionẽ iudicialis controuerſię non cõtinet, ſaltem per equipollens, dicitur ipſo iure nulla, vt eſt tex. in l. præſes & l. cum iudex C. de ſent. tit. generali, quia nõ debet iudicium in pendẽti relinquere. l. non queadmodũ ff. de iudici. latiſsime apud Vãtiũ i tract. de nullit. ſniarũ ex de fec. proceſſ. ſen. ordi. iudi. ac ſolẽnitatis nu. 89.

b ¶ Condemnatoria. in abſolutoria nanq; non eſt neceſſarium præceptum, quia ſatis trahit ſecum executionem, & abſoluto paratur exceptio, ut ff. de executi. rei iudi. per totum & ſupra ut in poſſ. leg. l. 1. §. ſi debitori, not. extra de appell. c. paſtoralis. & per Innoc. de conceſ. preben. cum noſtris circa medium glo. magnæ; Bar. in l. miles §. qui iudicati, in 2. q. ff. de re iudi. vbi per aliquot qq. tradit caſus, in quibus ſententia non indiget executione, & videlicet in ſeruitutibus, ſi agitur confeſſoria, & ipſe agens poſsideat, item in actionibus præiudicialibus, valet de ſtatu perſonæ, ſiue pronuncietur pro eo, qui ſe aſſerat liberum, ſeu ingenuum, ſiue pro eo, qui petit aliquem in ſeruum vel filium, vt latius per ipſum tangentem quid in iuriſdictione. Et intelligas de condemnatoria in ciuili cauſa, quia in criminali fit executio ſtatim, ut dicit conſulendo Io. Andr. in conſi. r. ſub tit. de re iudi. procedit autem ſtatutũ noſtrum etiam in iudicijs realibus quid quid ſit de

Tatuimus etiam, quod in qualibet ſententia[a] condemnatoria[b], & taxationis expẽſarum, & in quocunque laudo[c], uel arbitramento, ſeu arbitrio, fiat præceptum[d] parti de ſoluendo: & ſi factum non fuerit; factum fuiſſe & eſſe

iure communi ſecundũ quod fit ſtatim executio, vbi res reſtitui poſsit a condemnato. iuxta gloſ. in l. fin. in glo. magna C. de execu. rei iudi.

c ¶ Laudo; Ergo proprie loquendo non eſt nominandum ſententia, ſic & alibi dicitur, q non eſt dicenda iuriſdictio arbitrorũ, ſed notio l. ait prætor in prin. ff. de re iudi. Bal. aperte in l. vnica col. antepen. verſ. extra quæritur C. ne lic. 3. prouocare, dum dicitur q ſententia arbitri cõfirmata aſſumit robur ueræ ſentẽtiæ, nihil autem eſt idem cui idipſum eſt ſimile l. quod nerua. ff. depoſ. & eſt tex. formalis in l. quid ergo. §. ex compromiſſo ff. de his qui not. infamia. Abb. in c. 1. de arbitris, inferens ad ſtatutum quod habet materiam reſtringibilem, vt laudum non ueniat appellatione ſentẽtiæ: ſed caue quia poteſt inſtari quòd immo hodie fit proprie ſententia, ex quo producit actionem pro executione eius. l. finali C. de arbitris, & ſecundum opi. Bar. in l. r. C. de arbi. poſſet appellari ab ea, quidquid alij crediderint, & tanto magis attento ſtatuto noſtræ ciuitatis, quo datur executio laudis, ſicut ſententiæ, ut habetur in ſtatuto de inſtrumentis, teſtamentis, & laudis &c. §. idem in omnibus &c. & hic etiam probatur dum fit æqui paratio laudi, & ſententiæ, cõiuncta deciſione Bar. in d. §. ex compromiſſo dicentis, q ſi per ſtatutum ciuitatis laudum mereatur executionem, quam tamen non habet ſecundum ius commune, ut dicam in d. §. idem in omnibus, ita infamat laudum ſicut ſentẽtia, quia ſententia eſt, inquit Bar. poteſt igitur cõſiderari pro concordia prædictorum, q ſententia in propoſito ſit genus prædicatum de ſentẽtia iudicis, & laudo, quo fit ut ſit proprie ſententia, attento nomine generis. l. ſi quid earum §. inter emptum ff. de lega. 3. ſed conſiderato nomine ſpecifico, ſententia iudicis eſt magis proprie ſententia, ſimilẽ conſiderationem in uerbo petere fac. Bar. in rubrica ſolu. mat. & alibi doct. in uariis, ac infinitis locis.

d ¶ Præceptum. Hoc modo factum uidetur pars diffinitiuæ ſententiæ, imo etiam poſt confeſsionem in iudicio, uel probationes, ſi fiat, uim ſentẽtiæ diffinitiuæ habet, ita Pau. Caſt. clare in l. finali. §. neceſsitatem C. de bonis quæ lib. Iaſ. poſt alios in l. à Diuo pio in princ. col. 3. ff. de re iudic. Sed ſi fieret ante litem conteſtatam, eſſet interlocutoria mera, de quo tñ extat aliqua hęſitatio, aliqbus. ſ. uolentibus q ſit mixta, uide latẽ p Aymo. conſ. 273. col. 4. lib. 2. Bar. tamen in l. r. ff. de confeſsis forte intelligit q eo caſu, quãdo eſt iuditiũ incohatũ, pceptũ non eſt ſnia, ſed tẽdit ad executionẽ, idẽ dicit in l. error C. de iuris & facti igno. ſed vere Bart. loquitur qñ ſeorſum à ſnia ſit præceptũ, ſed tunc dic, q hẽt vim diffinitiuę, licet ſit

intelligatur: & debeat. Et possit executioni[a] mãdari ipsa sententia, seu laudũ, uel arbitramẽtũ, seu arbitriũ elapsis demũ decẽ[b] diebus a die latæ[c] sententiæ, seu laudi, uel arbitramenti, seu arbitrii; uel elapso termino[d] dato, & asignato in sentẽtia, uel laudo, seu arbitramẽto, aut arbitrio per Iudicẽ, uel officialẽ, qui tulerit[e] sentẽtiã, uel arbitrũ, uel arbitratorẽ, qui tulit laudũ, aut arbitramentũ

interlocutoria, ita Ang. in Auth. de her. & fal. §. illud, Fely. in c. quærenti de off. delega. uide late Rob. maranthã i. 6. parte car. 553. nu. 28. & Ang. cons. 115. Et ut bene gustes, sciendum est, ꝙ pro executione sententiæ obtinẽda prodita sunt duo remedia alternariue, uel actio iudicati, quam quidam uolunt dici in factũ ut per Bar. in .l. miles. §. qui iudicati. ff. de re iud. uel officium iudicis summarium sine libello, & figura iudicii, precedente tamen citatione, maxime cum petitur executio contra hæredes condemnati, uel in alia re, a petita, iuxta determinationem Bar. in. l. a diuo Pio. §. in uẽditione. ff. de re iudicata, ubi autem actione iudicati, tunc libellus, & litis contestatio fit, & alia, quæ tendunt ad ordinem iudicii, Specul. titulo de executione sententiæ. §. breuiter in princ. Bar. in. l. intra dies de re iudicata, cum infinitis aliis locis, quos omitto, sufficit ꝙ sit communis opi. ut attestatur Imola & Alex. ibi. Hic autem uides ꝙ loco implorationis officii iudicis, & loco citationis in casibus, in quibus de iure citandus esset reus, demptis his, de quibus statim, præceptum fit reo de soluendo, quod non esset necessarium secundum dispositionem iuris communis, nisi tantum ubi ageretur reali actione ad Bar. in. d. l. â Diuo Pio. §. in uenditione in fin. primæ quæst. de re iudicata, per. l. qui restituere. ff. de rei uendicat. non uidi tamen adhuc aliquam sententiam in quam expresse hoc præceptum esset scriptum.

a ¶ Executioni. Scilicet ipsa sententia, quæ transitum fecit in rem iudicatam, ut infra apparet loqui de tali sententia.

b ¶ Decẽ. Hi. x. dies surrogati sunt loco illius quadrimestris, quod de iure. C. datur iudicatis iuxta l. fina. C. de execut. rei iudic. l. 2. & 3. C. de usuris rei iudica. de quo sentit glo. in. l. si debitori. ff. de iudici. Seruiunt etiam pro tempore dato ad appellandum iuxta auth. de appellationibus. §. primo & consequenter sub duabus considerationib. i. & miserationis gratia, prout illud quadrimenstre, & gratia deliberandi an uellit appellare, quę declaratio seruiet ad ea, quę infra dicẽtur, temperando tamen ut in glo. seq. & pro hac declaratione pondera uerbum infra dictos. x. dies &c.

c ¶ A die latę. Ex hoc patet ꝙ ex toto hoc tempus non subrogatur loco illius quadrimestris, quia illud incipit & â die latę sententię, si reus tacuerit, uel â die confirmationis sententię si ab ea prouocatum sit, & per iudicem confirmata, ita inquit tex. in. d. l. 2. C. de usur. rei iudicatę &c. uide ibi doc. quęrẽtes, quid si appellatio deserta sit â quo computabitur illud tẽpus, & dicũt â die latę sententię, quia habetur pro non appellato per gl. in l. 2. C. de temp. app. in glo. quę incipit. Sed nõne? hic autem vniformiter decidirur incipere â die latę sententię, & sic seruat naturam duntaxat hoc casu temporis dati ad appellandum .l. 2. §. biduũ ff. quando appellandum sit, & in. d. auth. de appella. §. 1. Consequenter uidetur dicendum ꝙ subaudiri debeat & â die sciẽtię instę. vt ibi glo. declarat ex ead. l. 2. §. fi. ubi casus.

d ¶ Termino. Scilicet maiore uel minore decem dierum, & hic mihi uidetur, ꝙ statutum pręcidat magnã difficultatẽ, quæ uiget inter doc. in. l. 2. ff. de re iudic. cum aliis locis ibi deductis, an scilicet iudex possit prorogare, vel minuere tempus datum a lege, & quidam dicebant ꝙ nõ nisi in casibus â iure expressis vel cum dabatur a lege ministerio iudicis, quia poterat augeri vel minui ex causa. si autem nullius ministerio nõ poterat etiã ex causa index se intromittere vt in tempore dato ad appellandum, uel ad prosequendum app. ita Iac. de arena, Io. de Imola. & Pet. de Besu. & Raph. cuma. ibi, & subdit Raph. ꝙ ita cõiter tenetur: Sed Bar. tenet indistincte ꝑ qninq; fundamẽta, ꝙ possit semp ex cã, sequitur Alex. & alii plures, & Ant. & Abb. in. c. cũ sit Romana de appella. & sentit eandẽ opi. gl. in. §. sancimus in verbo viginti i auth. de exhib. reis, subdẽdo ꝙ ita seruatur de cõsuetudine, & hæc opinio videtur indistincte placuisse nostris statuẽtiboa. Et hoc est quod merito subiungũr paulo infra vers. & nisi infra dictos. x. dies, vel qñcunq; de iure, vel ex forma statutorũ potuerit &c. Inferi ergo potest ꝙ vbi, terminus maior est assignatus i sentẽtia ad soluẽdũ ꝙ infra illũ semper poterit appellare qnod dictũ est in auditum vsq; adhuc, ideo cogitandũ est. Sũt qui dicant iudicẽ posse minorare terminũ, sed non prorogare, quæ verba virtualiter etiam verificantur in termino assignato in sententeia, siue maiore, siue minore, per. §. et ꝙ dictum est infra eod. cui tamen tex. reseruo suam particularẽ declatationẽ. Et caue quia hæc facultas est data cuicunque iudici etiam delegato, prout tenebat de iure communi etiam Raph. cuma. & P. de Besu. in. d. l. 2. ff. de re iudi. licet Bar. per duo fundamenta satis stringentia teneat oppositum, propterea communis opinio est cũ illo attestãtib. modernis. De arbitris autẽ nõ est dubitatio qn ꝓ libito possint ꝑ casum l. si cũ dies. §. fin. cum lege seq. & seq. ff. de arbitr.

e ¶ Qui tulerit. Siue ordinarius, siue delega. siue arbiter, licet de iure cõi sentẽtia delegati exequenda sit ꝑ delegãtẽ. l. a diuo pio in principio, vbi Bar. ff. de re

de re iudica. pariter nec laudum quia executio pertinebat ad ordinarium l. cum antea vbi Bald. col. fi. versi. vlterius nota. C. de arbi. Bar. in l. non ex omnibus. ff. de arbi. Maranta in specu. in vi. parte. §. vltimo.

& per quecunque[a] alium ad ciuilia deputatum summarie, & de facto[b], etiam sola facta fide per librum[c] actorum iudicis seu arbitri, uel arbitratoris, uel per processum & acta[d] de laudo, seu arbitramento, aut arbitrio, uel sententia, etiã parte contra quam latum uel lata fuerit, uel præceptum factum non citata[e], nisi[f] executio facienda ueniret contra hæredẽ[g] eius contra quem lata fuerit uel latum, uel nisi facienda esset in bonis per tertium[h] possessis: quibus casibus citatio requiratur, aut præsentia. Et nisi[i] infra dictos decem dies, uel

a ¶ Et per quemcunque. Pro vel, & dic etiã ad literas alicuius iudicis alterius territorii scribentis: habetur in d. l. a diuo pio. §. sententiam. ff. de re iudicata, & in l. fi. ff. de iur. om. iudi. vide multa per Mars. sing. 138. iudex vnius &c.

b ¶ De facto. Id est præter ordinem iuris communis, nam variis modis capitur verbum de facto, vt Ang. declarat consi. 176 præmittendum, & quidem verbum summarie non tantum significat vulgata doctrina Bar. in extraua. ad rep. in verbo summarie, Alex. in l. intra dies. ff. de re iudicata.

c ¶ Per librum actorum. Nam sententia est in actis & de actis i, uxta magis communem opi. doc. in c. quoniam contra extra de prob. & in l. actorum. ff. de re iudi. post Bar. in l. in fraudem. §. neq; instrumenta. ff. de iure fisci, quæ quidem acta debent per librum probari, non autem testibus secundum tamen distinct. Bar. in l. ij. col. iij. versi. deinde nota. C. de edendo, habetur etiam in d. c. quoniam contra, & cauetur expresse supra statutu de instru. & actis. §. adiicientes.

d ¶ Processum & acta. Nota differentiam inter ista duo nomina, & decalara vt per Decium in c. quoniam cont. col. vi. versi. sed respondetur extra de probat. quia sententia licet diei possit de actis nõ tamen de processu, vt probat clem. i. circa finem de foro compet. ibi processus & sententiam.

e ¶ Non citata. Loquitur indistincte, Bart. autem in d. l. a diuo Pio distinxit, aut in re petita, & nõ requiritur citatio, aut in alia re secus, idem Practicus papien. in forma libelli de executione sententiæ nume. 4. per Afflictum constitutione regni incip. dilationes nu. 21. lib. 2. vbi expedit materiam per vij. conclus. & Maranthã q similiter procedit in suo Specul. §. vltimo char. 653. num. 16.

f ¶ Nisi. Hic enumerat duas exceptiones, in quibus omnino pas est citanda, suntq; de mẽte iuris communis.

g ¶ Contra hæredem. Idem est receptum a iure cõmuni, vt per Inno. in c. quia v. de iudi. vt Ang. allegat in l. i. C. de iudic. & Alex. in d. l. a diuo Pio §. in venditione nu. 34. de re iudic. latius per Philipp. Franc. in c. ex ratione nu. 89. de appella. vbi de particulari etiam successore loquitur ad propositum vtriusque limitationis. Et nota sententiam latam contra defunctum, posse exequi contra hæredem, fac. l. hæredem. l. quod ipsis. ff. de reg. iuris, & l. vnica. C. vt act. ab hær. & contra hæred. l. miles. §. fi. ff. de re iudica. cum similibus multis, sicut adducit P. a Duennas in regula. cclxxvii. incip. executio potest fieri, ubi amplii etiã multis modis, & limitat octo modis, & intellige, q debet constare pro parte petentis, illum esse hæredem, alias non dicitur liquida. Alex. cõsi. 188. colum. 2. uolu. ii. Vere tamen non dicitur exequi contra condemnatum sed ficte, ut dicit Bal. in l. i. C. de execu. rei iudic. ubi dicit q si statuto cauetur q potestas debeat habere x. pro quolibet condemnato, non debet habere quãdo fit contra hæredem, quia licet sit hæres non tamen condemnatus, refert Socy. in consi. 24. col. 2. nu. 8. lib. 3. sed obuiat illa decisio decis. Bar. in l. postulante in prin. ff. ad treb. ubi uidebis Alex. distinguentem casus & loquentem multa ad propositum circa ea quæ dixi in princip. glosæ de citatione hęredis.

h ¶ Tertium. Loquitur in casibus in quibus potest fieri executio contra singularem possessorem, quod quando fiat late tradit Bar. in l. creditores nu. 23. C. de pigno. sed etiam clarius, Anto. de Butrio in c. quia Gu. extra de iudi. l. fin. uersi. uenio ad ultimum, ubi traditur longa & multis capitibus referta distinctio, ideo ad eam te remitto. Nam ubi tertius possessor se opponit audiendus est, & ideo impeditur executio, ad ea quæ habentur in c. cum super de re iudi. ubi Io. And. & in l. a diuo Pio. §. si super. rebus de re iudi & in l. ob maritorum C. ne uxor pro marito, & in l. fin. C. si per uim, uel alio modo, Imol. in l. a sententia col. v. de appell. Ias. in l. si unus. §. ante omnia nu. 4. de pactis dico etiam, si tractaretur de executione tertiæ sententiæ primis duabus conformis, ut dicit Zabbarella in clem. i. de re re iudi. & Anto. de Butrio in c. cum super in secundo not. de re iudicata, Non omittas uidere Petr. a Duenas regula 274. ubi declarat optime, quando tertius non possideret si põt impedire. Limita nisi ageretur reali, & pendente lite fuisset alienata, quia sententia superueniens debet mitti executioni, etiam parte non citata, Pau. Castren. in l. certa forma C. vt in poss. leg. Afflic. decis. 396. & Socyn. in consi. 92. uolum. 3.

i ¶ Et nisi. Hęc exceptio respicit principale dictũ supra

supra in principio statuti. Ratio autē huius exceptionis clara est.s.ꝙ appellatione pendente, vel reclamatione nihil est innouandum iurib. vulg Vital.camb.in clausula.36. vbi ponit fallentias, idem Soci. Regu.21.Lanfranc.in.c.quoniam cōtra in verbo appellationes nu.66.de ꝓbat. Corsetus sing. suis in verbo appellatio P. aduenas regula.42.appellatione pēdente &c.

in cons.5.sub titulo de re Iudi.& Oldr. in consil. 18.versic.sed contrarium & Ang.in auth.vt spō. largi.§.aliud:quorum decis.aut nō intelligo, aut nimis mihi insulsa videtur, loquendo in actionibus personalibus in quibus datur a lege illud tēpus miserationis gratia iudicatis, cuius loco surrogantur isti decem dies prout dixi supra.

quandocunque [a] de iure, uel ex forma statutorum potuerit ante executionē sententiæ, uel laudi, seu arbitramenti, aut arbitrii pars condemnata comparet coram aliquo iudice [b] & parte præsente uel citata de nullitate [c] uel iniquitate [d] sententiæ, uel laudi [e] seu arbitramenti, aut arbitrii proposuerit, uel allegauerit, uel aliter reclamauerit [f] ab eis: quo casu executio sententiæ, uel laudi, seu arbitramenti; aut arbitrii differatur usque quo de nullitate, iniquitate, uel reductione laudi, uel arbitramenti aut arbitrii fuerit cognitum, ¶Et si is qui primam sententiam, uel laudum, seu arbitramentum, aut arbitrium obtinuit in causa seu causis appellationis, uel nullitatis, uel reductionis finaliter obtinuerit, uel appellatio uel nullitatis causa,

a ¶Quandocunque. Parisius cons.44.nu.9.lib.1. multū dubitat circa istā literam, quia sibi videtur ꝙ contrarietur statuto infra posito, de. Causa reductionis in prin. vbi dicitur ꝙ elapsis decem diebus facienda est executio omnino, & exponit, vel, pro copulatiua, vt latius apud ipsum. Sed per suam expositionem non uidetur mihi ꝙ tollat difficultatem, & credo ꝙ uerius dicerent cōsultores aduerse partis, q forte senserunt id quod posui in gl. Termino, & non obst. illud statutum infra de causa reductionis, quia debet suppleri per istud nostrum.

b ¶Aliquo iudice. Idest illo eodem à quo appellatur, quia offerēdus est libellus appellationis ei à quo appellatur, si copia haberi potest, alioquin ei ad quē appellatur, secunda.q.vi. Biduum, uers. si quis ipsius.ff.quando app.sit.l.1.§.dies &.§. si qs &.C.de app.l.litigatores &.l.eos. Quo ad causam nullitatis, uel reductionis dicetur infra in suis statutis.

c ¶Nullitate. Numquid omnis nullitas habeat impedire executionem? certe non ex his quæ longo apparatu ponunt doc.in.l.4.§. condemnatum.ff. de re iudi. Et per Vitalem camb.in clausula nihil nouari nullitate pendente, & Marantā in.6.parte speculi sui, car.552.& char.660.nu.57.uers.4.& ultimo, & per Vantium in tract.de null.sen. sub Rubrica. Quot & quibus mo.nu.27.cum seq.

d ¶Iniquitate. Quod fit remedio appellationis iuxta.l.1.ff.de appell.nota igitur ꝙ appellatio impedit executionē; Sed uide. P. à Duenas in suo lib. Regul.273.incip.executio sententiæ ubi ponit fall.plures allegando plura, & caue ne dixeris ꝙ statutum hoc expectet lapsum.x.dierum propter timorem appellationis, quę emitti posset, aliâs si essemus in casibus in quibus non datur appellatio esset mittenda executioni nō expectato cursu.x.dierum, prout aliquando dixerunt Io.And.

e ¶Laudi. Quia reductio ad arbitrium boni viri, quæ etiam reclamatio dici potest vt Saly. dicit in l.cum antea.§.1.C.de arbitris & Abb.cōs.2.col. fin.in primo volu. loco appellationis est.l.non distinguemus.§. per hāc ff. de recep. arbitris, & ideo sicut pendēte appellatione nihil innouatur, ita pēdente recursu Bal. in addi. Specul. titulo de arbitris, qui tamen subdit ꝙ statuto stāte ꝙ lauda habeant executionem paratā, petitio reductionis non habet impedire executionem, cuius tamen contrarium hic deciditur, licet Vitalis cāb. in clausula nihil nouari pendente recursu demōstret etiam posse de stricto iure contrariam Bal. opin. teneri, sed non curo postquam hic aperte aliud dicitur.

f ¶Reclamauerit. Sub isto verbo cōtinetur petitio restitutionis in integrum, qua quidem petita nihil est innouandum. C. in integ. resti. petita nihil nouari, nisi maliciose peteretur iuxta.c. restituta extra de resti. in integr. latissime in.l.4.§. condēnatum.ff.de re iudica. & per Vitalem cambi. in trac.claus.suarum in claus.nihil nouari in integ. rest.pe. Item referri potest etiam ad illas sentētias, à quibus de iure non appellatur sed reclamatur, seu supplicatur, vt à sententia Principis, vel præfecti prætorio iuxta.l.1.ff.à quibus appella. non licet &.ff.de off. præfecti prætorio, habetur per Specul.titulo de supplicatione. Nunquid si quis vadat ad Iudicem ecclesiasticum, & dicat ꝙ laudum fuit metu emologatum, simulquê obtineat absolutionem à iuramento cum inhibitione, an habeat supersedere iudex in executione? Alex. cons.lxiij.in causa & lite num.iij.lib.iij. terminis concludit ꝙ debeat superdere ponderando verbum istud, aliter reclamauerit, subdēs idem esse si iudex concessam inhibitionē reuocasset, & ab illius reuocatione fuerit appellatum, quod nota, quia quottidianum est, vide Rip.in.l.4.§. condēnatum nu.29.ff.de re iudicata.

¶Deserta

uel petitio reductionis deserta [a] fuerit. Liceat primo obtinenti coram [b] iudice primæ causæ, & alio quocunq; [c] comparere & petere sententiam primam, & seu laudum, [d] aut arbitramentum, uel arbitrium in ea parte qua firma remansit, executioni [e] mandari.

a ¶Deserta. Licet enim pronuntiatio desertionis appellationis pertineat ad iudicem ad quem, secũdum Bar.& Bal.ita declarantes glo.in.l.eos.C.de appellat.vbi tamen dicunt, ꝙ non est necessaria aliqua pronuntiatio.Item licet pronuntiatio bene iudicatum,&male appellatum pertineat ad iudicem prædictum, (de qua materia per Franc. in.c.ex ratione.vij. &.x. quæst.de appellat.)tamẽ executio dictę primę sententiæ, nõ debet fieri ab illo iudice, quia est tamquam si ab initio nõ fuisset prouocatum iuxta l.fin.§.illud.C. de temp. appella.Archi.in.c. Romana.§.fin.de app. in.vj Bal.in auth.si quis litigantium.C.de Episc. audi. Vnde Ang.in.d.l.si præses de re iudicata dat consilium,ꝙ ille qui primo habuit sententiam pro se.s.condemnatoriam aduersarii, à qua fuit appellatum,uadat ad primum,& executionem sententiæ petat,& si obiiciatur de appellatione repplicetur de desertione,nam de hoc emergenti poterit iudex,a quo cognoscere,licet nõ possit principaliter cognoscere, seu adiri super desertione argumento.l.quotiens.C.de iudiciis, pronuntiabit igitur iudex executionem fieri debere nõ obstante appellatione,cum lapsum sit tempus prosequendi,& de prosequutione nõ appareat;& practica est,ꝙ citetur appellans ad dicendum,& docendum quicquid vult ne exequatur sentẽtia, ita residet Pau.ibidem, prout etiam Alex.refert, & quando dicatur deserta appellatio, uide multos casus congestos,per.Robet.Maranth.in suo Specula.in.6.parte car.644.uersic.octauo & ultimo. & tunc nõ debet dari tempus decẽ dierum ad soluendum,quia incontinenti, fit executio, glo. & Bal.in.l.2.C.de temp.app.

b ¶Coram Iudice.Hic appellatione iudicis, uenit Arbiter,uel Arbitrator,per ea quæ sequuntur in tex.quantum est autem respectu Arbitrorum,uel Arbitratorum est cõtra tex.in.d.l.a Diuo pio, in prin.iuncta declaratione gl.ibi. Et caue quia tex. uult, ꝙ possit ille,qui obtinuit adire iudicẽ primæ causæ, de iure autem communi secũdum magis communem sententiam debet exequi a iudice appellationis,Bar.in sæpe citata.l. a D. Pio in princ.col.fin.licet Io. Andr.in. d.§. & .d. addit. tenuerit ꝙ primus iudex exequi debeat, quam partem alias tenui legendo.

c ¶Et alio quocunq;.Notandum est, quia hic petitur exequutio, coram quocunq; iudice.s. ordinario,quod nullus doc.uoluit,nisi ubi ageretur actione in factum,quia actiones possunt exercen coram quocunq; iudice iuxta.l.fi.in fi.C.de longi tẽp.præscrip.ita Bal.in.l.eos.C.de appel.& Alex. refert in.l.a Diuo pio nu.21.de re iudi.Item uidetur per iudicem delegatum etiam ab inferiore, posse mandari exequntioni sententiam suam, quod est contra iura clara, quia etiam executio saltem illa,re ipsa, demãdari non potest.l.iubere cauere.ff.de iurisdict.om.iud.habetur in.l.cognitio.§.ut bonorum de off.eius,per doc.in.d.l. a diuo pio, i prin. ubi aliud est secundum magis cõmuniter doct.in delegato a principe quicquid glo.ibi velit.

d ¶Seu laudum. Intellige laudum mereri executionem,quando fuit sine pœna omolegatum, expresse, vel tacite per lapsum decem dierum iuxta.l.cum antea.C. de Arbi.si autem cum pœna,dic,ꝙ adiecta fuit clausula,rato manente pacto,ita glo.in.l.2.ff. de Arbi. clarius Bar.in.d.l.à Diuo pio in.2.opp.& in.l.ait prætor in prin.illo titulo & per Scrib.in.l.nemo potest de leg.primo,maxime in hac ciuitate vbi seruatur ius ciuile,vt dicit Imola in.d.l. ait prætor.in fi.prin.

e ¶Executioni.Nota hic statutum decidens,ꝙ nõ sit opus,ꝙ feratur aliqua sententia declaratoria super appellationis desertione,quicquid voluisset forte Bar.in l.eos C. de appellat. nam de hoc est tex.singu.& notat. in l.si contra maiorem C. eod.tit.vbi satis est,ꝙ appellatio sit deserta, ut sententia exequi possit,nec requiritur ibi,ꝙ primo sit lata sententia super desertione per iudicem ad quem, sed ipse iudex qui habet exequi de hoc cognoscet,& ita firmat Ang. ibi ꝙ deserta appellatione poterit adiri primus iudex qui tullit sententiam,vt suam sententiam exequatur non expectata alia iussione,seu declaratione iudicis ad quem,& si appellãs citatus compareat, & opponat de pendentia appellationis replicabit de desertione,de qua iudex aditus pro executione santentię habebit cognoscere tanquam de emergenti,late Franc.in c.ex ratione nu 93.de app. Notabis etiam ꝙ non est alia dilatio concedenda huiusmodi appellantibus deserta appellatione,ad soluendum,glo. est ordinaria in l. ii. C.de temp.appella. in verbo executioni, & sic inter desertionem & executionem non est dare medium volẽte victore,ita dicit & sequitur Bal. in d.l.ii.facit l.quoniam non nulli ibi, mox, C. eod.titulo,& idem est decisum si non sit deserta, sed appellans fecerit diligentiam verum quia male appellauit fuerit sententia prima confirmata,quicquid sit de iure communi l.ii. C.de vsur.rei iudi.vbi illud tempus currit a die confirmationis: Solum de iure communi quãdo appellatio est manifeste frustratoria non habet condẽnatus quadrimestre,vt not Bal.ibidem, & Alex. consi.93.Clarissime domine nu.2.lib.4. Iterum notabis id quod Alex. ibi ponit & clarius in antece.consi.ad declarat. istius statuti de quo meminit

minit, quod exequo condemnatus nullum habet tempus ad soluendum non debet audiri si opponat compensationem debiti, etiam quod offerat in continenti liquidare, iuxta sing.doc.Bar.in l.aufertur.§. qui appellauit. ff.de iure fisci, & Cano. maxime. Abb.in c.ii.de depo.bene fatetur posse admitti exceptionē veræ solutionis,& pacti de nō petēdo,& alias similes,quæ possunt opponi post sententiā iux.not.in l. i. C. de iuris & facti igno.item exceptio debiti liqdati,nō aūt exceptio liquidādi.Aduerte tū quod cōtra sententiā,quæ trāsitū fecerit in rē iudicatā cōpetit remediū denunciationis euāgelicæ, si illa p cauillationes, & p ambitionē, aliquoue malo modo obtenta fuerit,taliter quod in foro conscientiæ teneretur satisfacere,secundum inno. & Panor.in c.quia plerique e extra de immu.ecclesia.Butriū, & Panor.in.c.nouit extra de iudi. nam non potest iudex, vel alia quæuis sententia cōscientiam actoris iustificare.l.iulia iuncta glo. ff.de condic.indebiti,& Bald.in.l.i.ff.eodem tit. dicit quod contra tales sententias, quæ trāsierunt in rem iudi.prouidetur remedio, seu excep.æquitatis, ne fiāt illicitæ extorsiones.l.illicitas.ff. de officio præsidis, vbi enim agitur de peccato nunquā sententia censetur transiuisse in rem iudicatam c. lator, & ibi Hostiē. & Panor. extra de re iudicata,glo.magna ad fin.in.c.inter monasterium eodem titulo lafr.decis.149.

¶Qui Iudex parte legitime citata[a] ad contradicendum leuato uelo[b], etiā nō producta sententia,uel laudo,(seu arbitramento, aut arbitrio nisi in actis, & nulla seruata solēnitate, summarie, simpliciter, & de plano solum constito de sententia, uel laudo,seu arbitramento, aut arbitrio, sententiam, uel laudum, aut arbitramentum,seu arbitrium exequi teneatur. ¶Quæ petitio executionis sententiæ uel laudi,aut arbitramenti,seu arbitrii nullam habeat instātiā[c]: sed omni die etiam feriato[d] possit fieri & peti. ¶Statuentes quod si is qui suo nomine uel alieno petierit[e] executionē

a ¶Citata.Pondera his duobus casibus requiri citationem partis in ipsa executione facienda,quæ tamen non est necessaria si non fit appellatum,et in specie quādo deserta est appellatio tenuit Bar. in.l.i.versic.quæro quid si.ff.Nil nou.app.pend. nā(quicquid aliqui crediderint)Bar.approbat.illorum opin.quod pars citanda sit,quia posset ostendere impedimenta, allegat.l.si cōtra maiorem.C. de appellat.vbi dicitur quod prætori debet constare de negligentia in prosequendo, sed iam non potest liquere nisi parte citata ergo &c. Et ibi Bal.& communiter doc.& Dec.cons.97.colu.2. & Bal. in.l.2.§.fi.C.de temp.appell.& Alex. in la diuo pio.§.in venditione de re iudi. latissime Franc. in.c.ex ratione nu.79.versic. quarto quæritur extra de appell. & regula est, quod quotiens absenti posset aliqua defensio competere semper est necessaria citatio,etiam in notoriis,vt tenet gl.ordinaria in.c.ad nostram el.3.de iureiur. Vbi vero fuit confirmata prima sententia per secundam de iure non fit differentia quam facit statutum, sed semper idem est ac si nunquam fuisset appellatio emissa ad gl. in.l.2.in verbo executioni.C. de temp. appellationū, ideo nō bene videre possum rationem istius differentiæ.

b ¶Leuato uelo. Hoc verbum reperitur expressum in l. de submersis. C.de naufragiis lib. xi. & glo.exponit.i. leuato omni velamine; quæ expositio iudicio meo videtur inferre totum oppositum,quod intendit tex.quia si opus est leuare omne velamē,ergo subtilissime causa est discutienda,& auferendis omnis prorsus difficultas,vnde Barto. dixit exponi, velo leuato, id est summarie in l. nequid circa fi. ff.de incē. rui.& naufr.idem dicit Lucas a pena. in d.l.de submersis, quid aūt significet summarie,alias diximus,p olBar.in extrauag.ad reperi.in ver.summarie, idē dixit præfati.Papi.in for.lib.super actione reali ver. summarie nu.14.Altera autem in lib. posteriore de ver.sig.videtur velle, quod significet idē quod de plano;quod est de mente statuentiū hic propter sequentia verba. Nunquam tamen ego potui uidere originem istius elocutionis nec possum inuestigare quid cōmune habeat velum leuare,cum summaria cognitione,vel de plano, ideo intelligentia secunda posita in glo:in d.l.submersis,nō videtur absona,vt illa lex intelligatur de velo nauis submersæ, vel secundum aliquos Modern. authores sint verba metaphorice dicta a naue, quando ita decurrit, vt non sit opus velo.

c ¶Habeat instanam. Vide quantum est respectu laudi,aut arbitramenti,quia contrarium est decisum infra statuto de instru. & testam. §. idem in omnibus,soluam ibi.Et caue,quia in iure est magna dubitatio, an in executiuis sit dare instantiam,& plures putant dari,& dicit Alex.in cons. 50.uol.ii.& in l.properandum C.de iudi. quod semper arbitratus est, etiam in exequutiuis dari instantiam,& quod ita semper legendo tenuit, loquor si procedatur per uiam officii iudicis,quia si peteretur actione in factum, nullum est dubium, quia tunc ordinarie proceditur, Bart. in l. intra dies.ff.de re iudic. Afflic.decis.346.

d ¶Feriato. Scilicet ob necessitates hominum, vt infra.§.statuentes etiam,habetur in prouis. Angeli.§.volumus &c.

e ¶Petierit.Qualiter intelligatur hoc verbum, vide Alex.in terminis similis statuti in consi. vo.

quarto

quarto vol. col. fi. versi. postremo. s. quod debeat intelligi petierit, & ad finem perduxerit, alias non punitur, Dy. & Bat. in l. amplius non peti. ff. rem ratam haberi. l. qui cum maior. §. accusasse & l. in seruitutem. §. petiisse, de bo. lib. adeo, q etiam si prosequutus sit, ac deuentum fuerit ad sententiam, & ab illa esset, appellatum, si pendē te appellatione destitisset, ad huc non esset pena legalis, vel statutaria commissa cum effectu, quia petitio non diceretur ad finem deducta, ad d. §. accusasse, & hoc videtur posse conuinci ex hoc tex. si bene ponderetur.

a ¶Pendeat. Pondera bene hoc verbum, quia vbi appellatio est nulla non dicitur pendere, quia nō entis nullæ sunt qualitates. c. ad disoluēdum, de despons. impub. Alex in terminis in consi. 59. nu. 52. & seq. lib. 4. quia iudaice non sunt intelligēda verba statutorum, vt per ipsum ibi.

b ¶De facto. Credo q velit dicere, q sicut de facto factum fuit. i. attentatum, ita de facto reuocādum est. c. non solum de appellat. in vi. est ergo practica secundum Ange. in l. per hanc C. de temp. appellat. q appellans, si appellatione pendente fuerit vexatus, forsan quia pignoratus, aut mulctatus, aut poss. bonorum priuatus, compareat coram iudice appellationis, & dicat talia attentata esse & innouata pendente appellatione, ideo petat ante omnia attentata reuocari, & in pristinum statum reduci, & tunc iudex appellationis cognito, q attentatum fuit, debet reuocare de facto, sicut de facto attentatum est, & hoc quando fuit appellatum a diffinitiua, secus si ab. interlocutoria, dic latius per Vital. Cāb.

sententiæ, uel laudi, seu, arbitramēti, aut arbitrii: quæ per appellationem aut aliam legitimam reclamationem pendeat[a] ipso sciente, & uel quæ, uel quod fuerit reuocatum, uel annullatum, uel aliter rescissum, ipso facto incurrat pœnam librarum uigintiquinq; bon. applicandam parti, contra quam executio petita fuerit. Ad cuius pœnæ solutionem ipse talis qui executionem prædictam petierit indebite ipso facto cōpellatur per ipsum iudicem, uel alium ut supra. Et eandem pœnam incurrat is cuius nomine dicta executio fuerit petita, si eam ratam habuerit: & executionem factam per omnia reuocari non fecerit ea die, uel sequenti cum fuerit requisitus. Et ab eo exigi debeat eisdē modo & forma, quibus supradictū est de eo qui suo nomine uel alieno petierit: & nihilominus dicta executio si facta fuerit uel mādata fieri, de facto[b] in irritum reuocetur. ¶Statuētes etiā quod Potestas & Iudices eius, qui præsunt, seu præerunt causis Ciuilibus cognoscendis: & officiales Ciuitatis Bononiæ dictis causis præsidentes; & omnes alii officiales[c], qui de ciuilibus causis cognoscere poterunt: cuilibet debitori in iudicio legitime cōfesso[d], per se uel per procuratorem habentem mandatum[e], in quo mandato sit expressa quantitas, de cuius confessione tractatur & persona creditoris, possint & debeant simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicis, omni tempore etiam feriato occasione messium, uel uindemiarum, uel aliter

in suo clausulario, in clausula nihil nouari appellatione petend. versi. item tollitur &c. Requiritur tamen partis citatio, quia requiritur causæ cognitio Philipp. Franc. in c. bonæ memoriæ, co lum. quarta & quinta de appellat. Decius consi. cc. Vide etiam Rob. Maran. in suo spec. in vi. parte cha. 642. vbi ēt ponit limitationes remissiue.

c ¶Alii officiales. Scilicet ordinarii, qd aūt in delegatis, vide Roma sing. 189. incipit an lex si debitori &c. vbi q non potest facere præceptum ante lite cōtestatā, per tex. in l. si reus paratus. de ꝓcur. & quid in arbitro.

d ¶Confesso. Et potens est hæc confessio iudicialis, vt etiam possit condemnari, licet totus processus esset inneptus, Inno. in c. qualiter & quando de accus. Bar. in l. si cō fessus de custo. reorum. Mathasill. not. 52. Nota vtilem regulam, & fieri potest etiam ante litem cōtestatā. Et audi quia dico q etiam ipse notarius poterit facere præceptum parti cōfitenti debitū in ipsomet instrumento, & tunc similiter habebit executionem paratam, nullaq; seruabitur instāna sicut quādo fit a iudice, prout latius dico infra in statuto de instru. testam. execu. mand. in prin. in gl. executioni.

e ¶Mandatum. Hæc adiectio superflua esset, quia, qui dicit procuratorem ꝓprie, presupponit mādatum, ad differentiam negotiorum gestoris l. 1. ff. de procur. nisi intellexerimus de mandato speciali; prout indicant verba quæ sequuntur, quod qdē est necessariū in cōfessione, in iudicio voluntario, licet sufficiat generale in iudicio contentioso, iuxta doc. Bar. in l. certum. §. sed an et ipsos ff. de confessis.

¶Feriato.

feriato [a] ob necessitates hominum, facere præceptum [b] de soluendo ad petitionem creditoris, [c] uel alterius pro eo legitime interuenientis: scilicet ipsi debitori, uel eius heredibus, præsenti in iudicio, uel etiam absenti per nuntium unum si inueniatur: & si non inueniatur, per duos nuncios, & diuersis diebus ad domum habitationis, seu suæ solitæ habitationis debitoris, si principalis fuerit: alias heredis eius si de hærede tractetur. In quo mandato exequendo, & alio quocunq; mandato in cōtumaciam alicuius faciendo, si personaliter mandatarius non inueniatur, nuntii, teneantur seruare formam quæ in citando requiritur, traditam in statuto nostro De modo citationum faciendarum: uidelicet quod soluat id de quo cōfessus est creditori uel alii pro eo legitime uenienti usq; ad decem dies [d] si fuerit habitator Ciuitatis Bononiæ, burgorum, uel guardiæ eiusde. ¶Si uero habitauerit in Comitatu uel districtu, usq; ad uiginti dies uel ad alium terminum de quo partes essent in concordia. ¶Et ualeat præceptum sic faciendum, etiam si debitor confessus præsens non fuerit, uel ad hoc de nouo non citetur. ¶Possit etiam præceptum de soluendo fieri procuratori [e] prædicto præsenti & confitenti spōte ut supra in principali, ut dictum est: & tale præceptum ualeat, perinde ac si principali debitori fuisset factum. ¶Et quod dictnm est de termino decem & uiginti dierū possint potestas & Iudex, seu iudices, uel officiales prædicti, ex iusta causa terminum minorare [f] si eis uidebitur. ¶Dicimus etiam quod ubi confessus præsens esset, & tempore confessionis præceptum fieri petatur citatio non requiratur. [g] ¶Quo termino elapso si debitor non

a ¶Feriato. Idem dixit Ang. ī. l. si debitori. ff. de iudiciis, vbi dixit, q̀ potest fieri tale præceptum, etiam iudice non sedente pro tribunali, quia non exigit causa cognitionē secundū Iacob. in. l. à ꝓcedēte. C. de dilat. & poterit etiam contrario imperio reuocari, iuxta. l. quod iussit. ff. de re iud.

b ¶Facere pręceptum. Qđ præceptum non requirit aliquam clausulam iustitiæ, quia fit causa cognita, & sic confessio habet exequutionem paratā, sicut sententia, & iuramentum. Bart. in. l. si se non obtulit. §. si ex conuentione. ff. de re iudi. p l. 1. ff. de confess. & non distinguo in hoc statuto, an ante litem contestatā confessus fuit, an post, quia statutum nō distinguit, licet de iure communi, quando post petitionem ac litem contestatam fit, requiratur sententia condemnatoria, quę postea habeat exequutionem, quia de qua re cognouit iudex. l. de qua re ff. de iudi. si autem ante, necessario fiendum est præceptum, quod differt à sententia, immo est exequutionis species, ac pricipiū & iterlocutoria ita quędā Bar. i. d. l. 1. de cōfes. & ī. l. error. C. de iur. & fac. igno. col. 2. Et nota quia intelligi debet de vera confessione, & non de ficta, quę resultaret ex cōtumacia nollentis respōdere iuxta. l. de ętate. §. qui tacuit. ff. de interrog. actionibus, super hoc passu consultū extat Maria. iun. cōs. 11. in secūda parte, quia exorbitat à iure communi, vide tamē Marant. circa istud præceptum, quando sit interloquutoria, vel sapiat vim diffinitiuę, & an reuocari possit, in vi. parte sui Speculi. §. expedita secunda parte & c. nu. 28.

c ¶Creditoris. Cessionarius dicitur ēt creditor, habetur in. l. 2. ff. si cert. pet. ideo hoc statuto cōprehenditur Roma. cōsilio. 142. vbi tamē debet citare debitorem ad discutiendum, an sit vera legitima cessio. & Bald. in. l. per diuersas in. x. q. C. mandati.

d ¶Vsque ad decem dies. Hæc est practica totius færæ Italiæ, de qua etiam meminit glo. in. l. si debitori. ff. de iudiciis, crèdo etiam q̀ requiratur satisdatio, ut habetur in ead. l. & ibi Bar. sed nō obseruatur de consuetudine. Quid in Arbitratore uide Roma. sing. 191. An lex si debitori versic. secūdo, q̀ non, secūdum Bal. quem allegat.

e ¶Procuratori. Hoc est simile ei quod dicitur in sententia, in l. 1. C. de sent. & interlo. om. iudi. exequutio tamen postea facienda, est cōtra principalem, vt ibi notatur.

f ¶Minorare: Subaudio ego, vel ampliare. ad. l. 2. & ibi notata. ff. de re iudi. sunt aliqui qui negant ampliationem, quia statutum sciuisset dicere, argumento. l. vnic. §. sin autem ad deficientis. C. de cad. toll. & argumento. l. cum prætor de iudi. Sed in cōtrarium argui posset propter verbum, ex iusta causa, quod seruire potest etiā pro ampliatione dierum. d. l. 2. nihilominus dubito.

g ¶Non requiratur. Quid mirum, cūm etiam si absens fuisset nulla requiratur citatio, sed transmissio præcepti præcisi. ut supra expresse dictū est.

¶Pro

soluerit, etiam pro conuicto [a] pro debito habeatur, & sit quantum ad contenta in hoc statuto tantum. Et postea quandocunq; ad uoluntatem creditoris, uel alterius pro eo legitime uenientis, etiam debitore, non citato, posit pignorari, [b] & de bonis quibuscunq; [c] debitoris [d] de quibus creditor maluerit [e] tenutam dari, uel [f] capi [g] & detineri in carceribus [h] communis Bononiæ, nec relaxari inde debeat donec creditori fuerit satisfactum de contentis in confessione, seu præcepto, uel sentẽtia, aut laudo, seu arbitramento, aut arbitrio supradictis: & de expensis factis, & quæ fierent occasionibus prædictis, Et quod una uia [i] electa alteri nõ præiudicet. ¶Ita tamen quod nullus Christianus ad petitionem alicuius alterius nõ

a ¶Pro conuicto. Notabis differentiam esse inter confessum, & conuictum, prout etiam probatur in.c.at si de rici in principio de iudiciis, vbi glo. & Bal. & in.l.qui sententiam.C.de pœnis, vbi bonus tex, cùm conuictus dicatur testibus, vel argumentis concludentibus, & in.c. nos in quenquã secunda.q.1.vbi glo. magistralis, & notanda. Nã cùm hic dicatur confessum haberi pro cõuicto, sequitur, ꝙ propriè non est conuictus ad.l. mercis loco de verb. signif. Item ꝙ plus est quẽ esse conuictum, q̃ cõfessum, quod tamen mirum videtur, cum dicatur ꝙ nulla sit maior ꝓbatio quàm oris expressa cõfessio.c. per tuas de probationibus.l. generaliter.C. de non numerata pecunia, ideo magis congruere videntur verba tex. in.l.1. ff.de conf. & .l. vnica.C. de confessis, vbi dicitur, confessos in iure pro iudicatis haberi, quia quodammodo sua sententia dãnatur, nisi dixerimus ꝙ non tot modis reuocari possit conuictio quot confessio. per ea quæ traduntur in.c.fi.extra de probat.& ideo fortior reputetur quàm confessio.

b ¶Pignorari. Hoc refertur ad res mobiles Alex.in l.a diuo pio.§.in venditione num.37.de re iudicata. Et hoc quidem appellatur pignus, vel prætorium, vel iudiciale iuxta quæ ponit Ias.in.l. a diuo pio.§.in venditione.ff.de re iudic.in secundo not. quia capitur pro executione Confessionis quæ habet vim rei iudicatę.

c ¶Quibuscunq;. Hic non obstante hoc geminato verbo, adhiberem omnes illas limitationes quas ponit Marant.in suo Speculo in vi.parte car.656 versic.tertio principaliter, ꝙ non fiat .s. executio in vestibus, lecto, & vasis fictilibus, & aliis supellectilibus deputans ad vsum quotidianum, secũdum Bar.Bal.& doct.in.l.prima.C. quæ res pig. oblig possunt, temperando tamen vt per eundẽ. Item in bobus aratoriis, & instrumentis ad agriculturam deputatis, item in libris scholarium, & multis aliis rebus, vt latius per ipsum & Petrum a Duen.in suo lib.fall.regula 275. similiter in hostiis, fenestris, tegulis domus, Ang. & Paul. de castr.in.l.cætera.§ hoc senatus.ff.de leg.primo.

d ¶Debitoris. Adde vel eius fideiussoris, quia fideiussoris facultates, facultatibus debitoris in hoc casu censentur aggregatæ, & commixtæ, iste est tex.valde notab.in.l.si plures.§. præterea el.2.ff. de fideiussoribus, quem tex.ad hoc propositum allegauit iud. Roma.in consilio suo. 320. incipit hæc illorum quinque, de quo fecit vnum memoriale Hipp.Mar.in sing. suis el.3.

e ¶Maluerit. Hoc est contra formã.d.l.a diuo pio §.in venditione de re iudicata, vbi primo mobilia, secundo immobilia, tertio capiuntur nomina debitorum.

f ¶Vel. Dat electionẽ actori arg.l.quod in hæredẽ. §.eligere.ff.de tributoria Bar.in.l. cõsentaneũ col. fi.vers.quæro hic.C.quo modo & quando iudex.

g ¶Capi. Tale statutum est validum de iure cum lex hoc etiam concedat l.1.C.q bon.ced.pos.Bar. in.l.cum eo, ad.l.iul. pecul. de iure communi si habeat bona sufficientia non potest carcerari, glo. sing.i.l.3 §.tutores.ff. de suspec.tut.i verb. viculis Alex.consilio.159.num. fina.lib.1. Paul.cast.in.l. alia §. eleganter.ff. solu. ma.sub dẽs ꝙ statuta terrarum aliter disponunt, latissime tradit Signor. consilio.97.numero.19.pungit Alcia.in.l.vinculorum, de verb.sign.

h ¶Carceribus. Carcer est locus malæ mansionis clausuris circundatus, tenebrosus, & publica autoritate custodiendus, ita diffinit, atque quodlibet verbum examinat Signo.de homo.in consilio.97 nu.21.& ponit differentiam inter vincula, custodiam publicam, & carcerem, habetur etiam in l.vinculorum.ff.de verbo. significationibus vt latius demõnstrat in.d.consilio num 21.vbi omnino videndum, quia etiam ponit, qui sunt debitores, qui possint carcerari pro debito etiam nõ liquidato, & an si debitor ex gratia generali relaxatus fuerit, possit iterũ pro eodẽ debito carcerari de iure, vbi tenet post multa hinc inde adducta, ꝙ possit.

i ¶Vna via. Nota ꝙ per remedium, incarcerationis non tollitur facultas creditori quin fiat exactio in bonis, ita Bar.in.l.nemo carcerem.C. de exac. trib.motus per illam.Bar.in.l.consentaneum col. fi.versic.quæro secundo casu.C. quo & quando iudex, & quia per remedium carcerationis, non tollitur potestas creditori faciendi se mitti in tenutam bonorum debitoris, vt est casus in.l. qui legatis C.vt in possess.legat.l.3.§.quid ergo versi. sed finge.ff.de ventr.inspi.Ange.in.l.qui restituere col.2.ff.de rei vendic. adde Ias. in.l.r. in .vi.

col.ff.si quis iudic.non obtemp, latissime Marsil. in practi.§.attingam nu.33, Alex.in.l.hæres.§.fi. ff.de fideiuss.nam in executiuis sæpe & pluries & coram eodem, & coram diuersis iudicibus, potest imitari, nec vnquam obstat exceptio pendentis litis, Gem.in rub. de eo qui mitt.in poss.causa rei ser.in vi.Inno.in.c. in literis de off.delegati. Bal.in.l.1.§.1.ff. si quis ius dicenti non obtemperauerit, & in executiuis non est strepitus iudiciorum, verbum aureū. Bal. in.l.cūā col.1.C.de execut.rei iud.latius Ias.cōsilio.x.col.2.lib.primo.

memb.secundę partis principalis in princ.dum allegat Pau.cast.in quodam consilio suo ita dicere, sed nō inueni, & subdit ad propositum etiam, q licet statutum inducendo hyppothecam vtatur verbis, quæ solā fictione significare, vt est verbum intelligatur, verbū, perinde, ac si, & similia, nihilominus est vera hyppotheca licet tacita, ita Ias.dicit in.l. si is qui p emptore nu.235. de vsucapio. allegando.l.ij.ff.i quibus caus.pignus tacite contrahatur, forte in verbo erunt, quia verbū est, importat veritatem.l. mercis loco de verb. significatio est, quia lex fingendo in actu descendente à potestate iuris vere facit, & non ficte, secundum Ant. de Butrio in consilio.xx. æquitas suggerit: Bene dicerem, q si aliqua differētia reperiatur inter expressam hyppothecam, & tacitam, p vt aliqui doc.dicunt, in l.assiduis.C.qui potio. i pigno.habeantur, tamen per ista verba, non est differentia aliqua in proposito, tanto magis, quia videtur reg.adeo generaliter tradita, q eiusdē potentiæ est tacita, cuius expressa, ita Dy.in.d. Reg. q prior.de reg.iur.in vi. Bar.in l.is q.ti.de iure fisci.et in.l.vnica.C. rē alienā gerētib.faci gl.1.l.itē qa, in fi.ff.de pac. Rebuf. in tract.de cōstitutio.reddituū art.1.gl.14.nu.41 vbi id declarat ex nōnullis exēplis, demōstrando etiā q istud statutū derogat iuri.cōi, scḋm qḋ nō inducitur hyppotheca ď in re, nisi post imissionē in bonis ď bitoris.l.nō ē mirū.ff.ď pign.act. Negusā trac ďpigno.i.2.mēb.tertię ptis, est tñ iductū hoc, vel in odiū nō soluentis, vel etiā in fauorē creditoris diligentis, et instantis ad obtinendū confessionē, vel sentētiā: arg.l.pupilli.ff.quæ ifrau. credi.

christiani,[a] uel habentis causam ab eo non christiano pro debito pecuniario personaliter grauari, uel capi possit: & si caperetur, uel personaliter grauaretur, talis captura, & personale grauamē sint nulla, & nullum ipso iure: & de facto immediate relaxetur, & capi faciens eidem christiano capto, uel personaliter grauato teneatur ad omne eius damnum, expensas, & interesse. ¶ Et si infra mēsem a die detētionis detētus in casu præmisso nō satisfecerit creditori de prædictis, uel si creditor, uel qui pro eo interuenerit magis uellet sibi satisfieri in bonis quam debitorem facere detineri: siue ex forma nostrorū statutorum possit ipse debitor detineri, siue non detineri, teneatur etiam dominus Potestas, & Iudex, seu officialis additus, etiam debitore detēto, seu nō detento, summariæ, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii dare insolutū creditori, uel alteri pro eo, de bonis quæ possidebantur[b] per debitorem tēpore confessionis, seu lati laudi, aut arbitrii, seu arbitramēti, uel latæ sententiæ, uel pēr eū postea quæsitis pro extimatione faciēda per duos arbitros, seu arbitratores eligendos per partes: uidelicet unū pro parte si eligere uoluerint: et si discordarent per illum qui cum tertio assumendo per Iudicē concordaret, extra numerum suspectorum si partes dare uoluerint: alias etiā non datis suspectis. ¶ Quæ bona a die qua cōfessus uel conuictus in antea fuerit, creditori sint, et fuisse intelligantur expresse[c] obligata. ¶ Et si qua debita, seu nomina debitorum debitoris apparerent: quæ per debitores debitoris con-

a ¶ Non christiani. Id non caret magna honestate; i simili videmus q iuramentum in supplementum probationis, quod est fundatum in æquitate, non debet deferri iudeo contra christianum, nec iuramentum in litē, quia nec testificari potest contra christianum, vt habetur in.l.quoniam multi.C.de hereticis, & i clem.1.de iudeis, & in c. iudei de testib. Ita Imol. in consilio.2.incip. in casu proposito, Marsil.singul.41.incipit iudeus &c.

b ¶ Quæ possidebantur. Facit ad propositum si quis obligauit omnia bona sua, q intelligitur obligare nedū sua, sed aliena, bona tamen fide possessa, Bal.in.l. certi iuris C. locati, latius Roma. singu.630.obligo tibi, & vide Negusā in tertio mēbro secunde partis nu. v.

c ¶ Expresse hyppotheca-ta. Nihilominus verè loquendo tacita est, quia inducta à lege præter consensum partium, propter quē expressa vocatur hyppotheca, ad differentiam legalis, de qua hoc loco, iuxta.l.vnicam.C. de rei uxor actione, & notatur in tit.ff.in quibus causis pignus tacite contrahatur, ita declarat Negusan. in tracta.pigno.in vltimo

¶ Legitime

fiterẽtur, uel de quibus alias legitime[a] constaret tali debitore[b] præsente[c], uel legitime citato, possint, & debeant petente creditore uel alio pro eo insolutum[d] dari, etiam nulla facta excussione[e] bonorum, usq; ad integram satisfactionem prædictorum, quatenus bona uel nomina sufficerent: In prædictis data electione[f] creditori, seu causam habenti ab eo. Et in eo, quod deest: & in casu euictionis ius suum saluum[g] remaneat creditori, non obstante in prædictis aliqua alienatione facta per debitorem de bonis uel nominibus debitorũ post sententiam[h], uel confessionem prædictã uel latũ laudũ, arbitriũ, seu arbitramẽtum, quæ in præiudicium creditoris ipso iure non ualeat: Qua insolutum datione facta in totum debitor si detentus fuerit relaxetur: uel si quid deesset tunc demũ cum eidem, de residuo fuerit satisfactum. ¶ Idem seruetur ius quo ad executionem sententiæ, tam cõtra personã, quam in bonis, ubi in sentẽtia uel laudo, arbitrio; seu arbitramẽto terminus esset præfixus, ipso tamẽ termino prius elapso. Quæ omnia supradicta procedant in personalibus actionibus. ¶ In realibus[i] autem, uel in rem scriptus[k]. seu mixtis[l] rem perse-

a ¶ Legitime constaret. Et sic licet debitor negaret per malitiam, potest conuinci, non attento eo quod dicitur, & notatur in l. 2. & 3. C. quando fiscus vel priua. & in l. a diuo Pio. §. sed sciendũ. ff. de re iudi. vbi uidetur dici, q etiã si negaret per malitiam non potest dari tenuta in nominibus, nisi forte in continenti constet de malitia negantis, vel ex verbis ipsius, vel ex probatione in cõtinẽti facta, vide ibi limit. quæ tamen nõ sunt necessariæ stante isto statuto.

b ¶ Tali debitore. Scilicet debitoris principalis.

c ¶ Presente. Hoc ut sciatur, an neget, vel cõfiteatur. Et qualiter fiat missio variatũ est, verior & tutior sententia est gl. in l. ii. C. de præto. pig. quæ vult q vocabitur iste debitor debitoris, & interrogabitur, an sit debitor, & si confiteatur dicat Iudex, Iubeo istud nomen esse pignori apud talem seu assigno in solutum, & habet talis assignatio locum traditionis, vt notat glo. in l. fi. C. quando fiscus vel priua. Et quam actionem aduersus huiusmodi debitorem debitoris, habeat creditor, idem Alex. tradit in d. l. a diuo pio. §. sic quoque, vbi videndũ erit.

d ¶ In solutum. Dubitari potest nunquid sententia adiudicationis in solutum sit interlocutoria, an diffinitiua, seu sapiat vim diffinitiuæ, & determinat Ant. de Butrio in consi. vi. q est interlocutoria habens vim diffinitiuę, ideo seruari omnia ea debẽt, quæ in ipsa diffinitiua maxime quo ad tẽpora, idem dicit in sententia pręcepti de quo in l. si debitori. ff. de iudiciis.

e ¶ Excussione. Recte procedit ex quo inducta fuit hyppotheca tacita etiam pro nominibus, ad ea, quæ ponit Bar. ex opi. Iac. Butrig. in l. nomen vel si item quæro, C. quæ res pig. oblig. possunt.

f ¶ Electione. Hoc deuiat a iure communi, quo prius debet discuti nunquid emptor inueniatur, quo non inuento impetrare poterit creditor assignari in solutum, ita probat l. ordo. C. de execu. rei iudic. & l. ii. C. si in causa iudi pignus captum sit, ita declarat Alex. in l. a diuo pio. §. si pignora nu. vii. in fi. ff. de re iudi. quicquid glo. ibi in cortice verborum senserit, & intelligatur etiã q nulla tenuta actualiter precesserit bonorũ pro parte creditoris.

g ¶ Saluum &c. Etiam si iudex simpliciter adiudicauerit in solutum, & tolluntur difficultates glossatorũ in d. l. a diuo pio. §. si pignora vbi Alex. col. ii. & doct. in l. ordo. C. de execut. rei iudic. nã prout fatetur Imola magnam habet equitatem, vt creditor non cogatur accipere bona pignorata insolutum, nisi pro quãti valent, & non pro toto credito, vbi creditum exuberat.

h ¶ Post sententiam. Facit opinio Azo. & Ioannis in auth. hoc si debitor. C. de pignoribus in glo. magn. in fin. dum cocordant. §. ad hoc autem in auth. de litigiosis.

i ¶ In realibus. Reales sunt vt rei vendicatio. petitio hæreditatis, confessoria, vel negatoria, sint vtiles vel directæ, deinde decem illæ actiones a prętore inuentæ, quas enumerat glo, magistra inst. de actionibus. §. item seruiana in glo. fin. quas declara, vt per Placentinũ in tractatu de varietatẽ actionum a titulo secundo vsq; ad finẽ tractatus.

k ¶ In rẽ scriptis. Vt actio ad exhibendum l. iii. §. hæc autem. ff. ad exhibendum, actio q metus causa. l. metum §. cum autẽ. ff. q metus cau. & fere omnia interdicta ad l. i. §. penult. ff. de interdic. & dicuntur in rem scriptæ quia persona obligatur propter rem ad differẽtiã merę actionis, in qua nulla est obligatio institut. de actio. §. sic itaq.

l ¶ Mixtis. Notũ est prout colligitur ex. §. sequẽti, & §. quædam institut. de actio vbi doct. super gl. familie, quod in iure reperiuntur actiones, quæ mixtæ vocantur, alio de tribus modis, primo modo dicuntur mixte, quæ sunt rei persecutorię, simul & pene. & hoc modo capitur in d. §. sequẽti

Y ii inter

quētibus,[a] et in actionib[b] ex testamēto[b] ad rē[c] tradēdā, si petatur[d] executio sententiæ, uel laudi, arbitrij, uel arbitramēti fieri teneatur, & cōpellatur condemnatus omnino rem tradere,[e] seu restituere, si rem ipsam possideat, & ab eo manu militari[f] auferatur, & uictori traddatur, siue restituatur: etiam si condennatus præstare uoluerit interesse.[g] ¶ Si uero desierit possidere, si quidem dolo, quod semper præsumatur si tempore responsionis[h] factæ petitioni productæ possederit, uel in aliqua parte actorum ante dictā respōsionē, uel post, cōfessus fuerit se possidere: nisi probauerit se sine dolo possessionem amisisse, posit[i]

inter quas est actio depositi occasione casus fortuiti, actio .l. aequiliæ damno iniuriæ dato, & actio quæ datur cōtra illos, qui relicta piis locis dare distulerint, Secūdo modo aliquæ dicuntur mixtæ in quibus vtraq; pars est actor & reus, declaraui supra in statuto de iudicijs diuisorijs, Tertio mō dicuntur mixtæ, quæ dantur ad reales, & personales simul, vt familiæ hercifcun. fin. regun. commu. diuid.

a ¶ Rem persequentibus. Hic tex. meo iudicio debet verificari in omnib. mixtis actionibus de quibus supra, quatenus tantum rē p illas persequamur, non si pœnā, vel personales præstationes. & istæ actiones mixtæ (prout declarat. Nico. de Neap. in secūda. q. d. §. quædam) quamuis sint origine personales, habent nihilominus officium naturalium, ex propria ipsarum natura, actiones vero personales in rem scriptæ sunt continuo personales, sed ex quadam æquitate iuris concedantur contra quoscunque possidentes, vel aliter declata vt per Ias. ibidem col. quarta.

b ¶ Ex testamento. Hæc actio datur legatariis, seu fidecommiss. tam vniuersalibus quām particularibus, vt habetur in .l. 1. C. Commu. de lega. & in l. 1. ff. de lega. primo, etiam si relicta sint in codicillis, licet vtilis dicatur ex testamento glo. in .l. fina. in verb. agnationis. C. de Codicillis, quæ actio licet sit stricti iuris, habet tamen naturam bonæ fidei in aliquibus. l. in minorum. C. in quibus cau. in integr. restitu. non est necess.

c ¶ Ad rem. Idest speciem. i. in specie non in genere legatam, vt patet ex inferioribus.

d ¶ Si petatur. Scilicet officio iudicis ad .l. qui de restituere & .l. quæ de tom de rei vendit.

e ¶ Tradere. Idest possessionem transferre. d. l. qui restituere, vel solam detentationem, vbi sola esset apud victum, sic ergo notabis q per simplicem cōdemnatoriam non transfertur possessio in victorē regulariter vt per Ang. in d. l. qui restituere vbi ponit limitationem.

f ¶ Manu militari. Idest per executores, & Beroarios, non autem debet necessario conuocare auxilium capitanei guerre vel magistri militum nisi in subsidium in magna causa, vt. C. de officio ciuilium iudicum. l. 1. ita glosat. Bart. in. d. l. q restituere, vnde patet quod talis executio non potest committi parti victrici, sed solum potest cōmitti illa, quæ non habet annexā cōtrouersiam, sic intelligitur quod notatur in d. meminerint. C. vnde vi. & ff. de acqui. poss. l. iuste, Qua executione facta reus est assolutus ab ipsa sententia vt patet in d. l. qui restituere prout est de mente glose in verbo duntaxat, & ibi Ang. clarius, dicendo generaliter, q condemnatus ad tradēdū simplici restitutione liberatur, vt not. gl. ff. de procuratorib. l. Pōponius. §. sed & his, & dic q etiam fructuū omnisq; causæ nomine condemnatio facienda est: qualiter autem fiat, traditur per Doc. in. d. l. qui restituere.

g ¶ Interesse. Nota casum in quo præcise quis cogi potest ad tradeudum vel restituendū, & hoc operetur virtus sententiæ, vt Ang. dicit in præallegata l. qui restituere ad limitationem .l. si rem tradi. ff. de verbo. obliga. quæ ratio attēto statuto nostro habet restringi ad supra specificatas actiones, q de iure communi non sit differentia inter realia, & personalia iudicia ad rē, prout probat. l. qui restituere. ff. de rei. vēd. secundum veriorem intelligentiam, uerum est q aliqui ut uulgar. intelligebant eam ubi realis actio esset, quo ad hoc vt exerceri posit manus militaris, quorū opinio uidetur magis placuisse nostris statuentibus; & in ueritate est maior æquitas in realibus quam in personalibus quam considerauit tex. in .l. nec quasi. ff. de rei uindicatione, ne scilicet in potestate cuiusque sit per rapinam inuito domino iniusto pretio rem comparare.

h ¶ Responsionis. Vide supra in statuto de eo qui aliena. seu posid. desierit in princip. ubi dolus præsumitur, ne dum a tempore responsionis, sed a die petitionis, & penes notarium dimisse, unde subaudirem scilicet, fiende, uel maxime, nisi in aliis suis partibus illud statutum uideretur quodammodo contrariari nostro, nam illud loquitur siue sit iudicium personalis actionis ad rem qualiscunq; sit ipsa personalis actio, hic autē loquitur præcipue de iudicio reali, uel in rē scripto uel mixto, & certe puto istū §. debere determinari ab illo statuto, quod in ea parte conformat se cū iure communi, ut larius ibi demonstraui, attento maximeq d. l. qui restituere etiam procedit in personalibus, ut in fine illius deciditur secundum ueriorem, & planiorem intelligentiam, quam Bart. sequitur & Angel.

i ¶ Posit. Victor enim electionem habet amplectēdi aliquando de pluribus remediis sibi competētibus, l. in litem iurare, uel interesse prestari, uel rei

in litem iurari[d] per uictorem: Et in eo quod iuratũ fuerit primo taxatione[b] a Iudice facta ante iuramẽtum uel post[c], executio fiat contra condemnatum[d], & in bonis ipsius, ac si ab ipso initio in sẽtẽtia, uel laudo, arbitrio, seu arbitramẽto deductum, & declaratum fuisset: ut supra in personalibus dictũ est. ¶Vbi autem culpa[e] possidere desierit quæ culpa semper præsumatur, nisi[f] probauerit se sine dolo amisisse possessionem, ut supra, nisi contrarium fuerit legitime probatũ, tũc, cõmune[g] interesse ueniat per sacramentũ declarandũ, & taxãdũ, ut supra; & in eo executio fiat, ut supra. ¶Dum tamen in aliquo casuum prædictorũ nullus septuagenarius[h], pupillus[i],

rei estimationem ut deducit glo. in d. l. qui restituere in uerbo condemnandus. Et uide tex. supra de eo qui aliena. seu possid. desierit in princ. in uersic. & ipsa re alienata, ubi etiam datur facultas uictori petendi executionem in re petita existente apud tertium possessorem, & nihilominus agere ad pœnam librarum centum tã contra alienãtem quàm contra scienter recipiẽtem aliquouis titulo, caue tamen quia tex. nõ exprimit quãdo res esset apud eum & non lit restituere an audiatur victor uolẽs in litem iurare non cupiens auferri manu militari, quod quidem de iure potest dicit ut glo. in d. l. qui restituere.

b ¶In litem iurari. Dictum est autem iuramẽtũ in litem eo q non nisi in Iudicio, & occasione litis, & cõdemnationis præcedentis deferẽdum est, vt dicit Ias. in rubrica. ff. de in litem iurando, ponendo differentias 13. inter tale iuramentum, & iuramentum litis decisiuum, istud. n. iuramentũ est duntaxat æstimatorium, & potest etiam dici decisoriũ æstimationis, vnde describitur, In litẽ iurare est suo ipsius iuramento rei quæ in litem idest in iudicio deducta est estimationem affectionis vel veritatis inire, & tantum est dicere talis habet facultatem iurandi in litem quantum, q eius iuramentum in infinitum etiam valeat sit quę testis in causa propria, late lo. Bap. Plotus in l. si quãdo nu. 869. vers. restat C. und. ui q in seq. nu. versi. incip. iuramẽtũ aũt, declarat q iuramentum in litem triplex est secundum Pau. Cast. Ias. & alios in Rub. ff. de in lit iur.. s. super interesse extra rem, vt in numis ad not. in l. numis de in lit iurã. super interesse affectionis, itẽ super interesse communi, quod tunc dicitur veritatis, puta quãdo defertur ad probandum veram rei ęstimationem, quod est improprie iuramentum in litem, vt dicit glo. in l. in actionibus in. §. fin. glo. mag. de in lit iur. & defertur quando nõ agitur aliqua ex illis actionibus bonę fidei, sed stricti iuris non arbitraria, ratione doli præcedentis, & probationis difficilis quia res est perempta, & agitur contra dolosum vel morosum l. in actionibus cum l. sequenti. ff. in litẽ iurãdo, & istud põt dici necessariũ nõ vere sed causatiue qñ alię ꝓbat: deficiũt.

b ¶Taxatione. Licet. n. a lege dẽtur. liberęq; sint iurandi in infinitum habenę, tamen ad arbitrium iudicãtis qui detulit remittitur intra quam summam, bonus, & c larus tex. in l. videamus. §. iurare. ff. de in litem iurando, qui omnino legatur, decidens, q iudex possit non sequi in totum ex magna causa puta repertis probationibus.

c ¶Vel post. Non refert ante, vel post, quia non detegitur turpitudo iurãtis, quia (ut dixi) est de affectione, quã potest iudex nolle ex toto admittere, non tamen aliquis rubor nascitur ei, qui alter iurauit, secus in iuramento super expensis ad auth. post iuramentum. C. de iudiciis, ita Bar. declarat i d. l. videamus. §. iurare. ff. de in litem iur.

d ¶Condemnatum. S. ad rem licet etiam res ipsa non extaret apud ipsum condemnatum, sed post ea executio fiat in alia re propter difficultatem restitutionis rei, ut habetur supra in statuto de eo qui aliena. in prin. & apud Doct. in l. uinum. ff. si cer. pe. not. etiã in l. qui restituere pallegata.

e ¶Culpa. Etiam lata quę licet aliàs dolo comparetur l. quod nerua depositi & l. i. §. i. ff. si mensor falsum modum &c. l. late de verbo. signif. tamen hic est vnus de casibus in quibus fallit regula, prout glo. ponit vna cum pluribus aliis in l. in actionibus. ff. de in litem iur.

f ¶Nisi. Hæc dictio stare non potest sed puto legi debere, si probaneri, quia semper presumitur dolo desiiisse possidere, a quo licet expurgauerit se, non tamen desinit quin a iure nostro culpa præsumatur.

g ¶Commune. Hoc uerbũ dicitur ad differẽtiam interesse singularis, nullo autem modo ad differentiam conuenti, quia pacta seruantur l. si. ff. de preto. stipulation. & inst. de uerbo. oblig. §. fi. de quibus speciebus habetur in l. unica. C. de eo quod interest, & sumpta est ista decisio, a d. l. qui restituere. §. si uero nec potest.

h ¶Septuagenarius. Hoc est unum de priuilegiis senectutis. Vide quinquaginta priuilegia cumulata ab And. Tiraq. in libro primogeniorum in præfatione operis a nu. 86. usq; ad finem præfationis. inter quæ tamen istud non est, nec cautum est a iure communi, quod sciam ego tantum scio q maior custodia adhibenda iuuenibus quam senibus, ut habetur in l. si ut certo. §. custodiam ubi glo. ff. comodati.

i ¶Pupillus. Bar. in l. neque. ff. de in ius uoc. argumento illius tex. dicit idem de iure communi; licet in trac. de carceribus, qui attribuitur Barto.

aliud uelit, & uide etiam Maria. Soci. in trac. de citat. articulo. 5. nu. 39. Et quia licet argumẽtari ab inclusione, unius ad exclusionem alterius, hic colligitur ꝙ maior pupillo, ideſt maior quatuordecim annorum poteſt capi, quicquid diſputando teneat Ang. ĩ. l. nemo carcerem. C. de exac. trib. lib. x. de cuius dicto, quãtum eſt ad ius commune dubitat etiã Maria. in d. trac. & d. articulo. q. xx. Et caue quia hic uocat pupillos. i. impuberes i. minores quatuordecim annorum, iuxta glo. in ſimili exponentem in l. finali. §. primo. ff. de uerbo. oblig. iuncta. l. pupillus. ff. de uer. ſig. hoc eni priuilegium datur etati & nõ orbitati. Sed aduerte quia Roma. conſilio 49. incip. circa principiũ uidetur tenere ꝙ de iure commuui minor uigintiquinque annorum non poteſt capi pro debito ciuili.

furioſus,[a] uel mente captus,[b] ſeu mulier,[c] uel hæres[d] alicuius confeſſi, uel condemnati, cui competat beneficium Inuentarii a ſe legitime facti, uel eius nomine, perſonaliter capi, uel detineri poſsit, niſi ipſa talis mulier eſſet Caupona,[e] Tabernaria,[f] Hoſpitatrix, Stabularia, Meretrix,[g] Lena,[h] aut Matrona meretricum. ¶ Statuentes quod quilibet debitor confeſſus, uel conuictus debere aliquam mercedem diurnam poſſit & debeat detineri perſonali

a ¶ Furioſus. Iſti non poſſunt etiam nerbo citari, multo minus realiter carcerari pro debito. l. quicunque. ff. de ĩ ius uoc. per Maria. loco ubi ſupra nu. 44. & ſic poteſt conſtitui regula ꝙ omnes qui prohibentur citari uerbaliter, uel realiter, etiam prohibentur carcerari pro debito in. l prima & ſecunda & per totum titulum. ff. de in ius uoc. & per Maria. in. d. trac. Et nota ęquiparatione de pupillo ad furioſum. l. Fulcinus. §. adeo. ff. ex quibus cauſ. in poſſ. eatur.

b ¶ Vel Mentecaptus. Is dicitur qui eſt abſque furore, & idem quôd delirus, ſeu fatuus, inſt. de curato. §. ſed an mente captus.

c ¶ Seu Mulier. Eſt tex. in auc. hodie. C. de officio diuer. iud. Bar. in trac. de carcer. columna ſecũda ubi limitat, quando ſic ſe obligaſſet cum renuntiatione beneficii ueleiani, & omni alii iuris, ac legum auxilio, ut quotidie fit in inſtrumentis not. Math. notat. 109. nota caſum quotidianum, uide etiam Maria. plura allegantem in tracta. de citat. in loco de quo ſupra nu. 39. & omnino Marſiliũ in practica ſua. §. attingam nu. 62. ubi limitat alio modo & eund. ſingul. 219. dixi tibi, & eund. ſing. 248. incip. conditio mulierum ubi ponit hoc inter priuilegia. plura mulierum, & Rebuf. in tract. de lit. obligato. articulo. xi. glo. tertia nu. 33. & uide Ang. in. §. eum quoq; ſub nu. 2. de actionibus, qui dubitat, ex quo reperitur ꝙ poteſt cedere bonis. l. penult. C. qui bon. cer. poſſunt; ſed illa loquitur ſecũdum iura. C. ſecus iure nouo, ut Saly. atteſtatur.

d ¶ Vel. Hęres, uide Saly. expreſſe hoc tenentem in. l. fi. §. & ſi prę fatam, ſeu in. §. in computatione, & ibidem Bal. C. de iur. delib. Marſil. etiã in prac, §. attingã nu. 59. uerſ. modo iuxta prędicta.

e ¶ Caupona. Ideo, hoc dicitur in caupona, quia uiliſsimum eſt exercitium, ut habetur in. l. 5. eodem tit. & genus eſt peſsimum, quia ſolẽt, ut plurimũ artem lenocinii exercere, uel eſſe meretrices. l. palam in principio & . §. ſi qua cauponam exercens ff. de ritu nup.

f ¶ Tabernaria. Ad hoc tex. in. l. humilem. §. 1. C. de inceſtis nuptiis, ubi aliâs perſonas comprehẽdit quę ſeruient pro ampliatione iſtius tex. Aymo. conſ. 163.

g ¶ Meretrix. Hoc iure cauetur expreſſe, quia ceſſat ratio. d. auth. ſed nouo iure. C. de cuſto. reorum, not. Ang. poſt Petrum in. l. quoniam ubi etiã Cy. C. de cuſto. reorum & Bal. in. l. conſentaneum col. ſin. C. quomodo & quando Iudex. Allegant tex. in argumentũ in. §. fi. in auc. de reſti. & ea quę parit quod uerũ eſt niſi eſſet in matrimonio, quia propter honorẽ matrimonii licet in honeſte uiuat, & meretrix dici poſsit ut probat. l. qui adulterii. C. de adulter. & Cor. conſ. 232. nu. 2. lib. 2. non poteſt carcerari ut not. uoluit Io. And. in titulo de iniuriis in principio in addit. ad Specul. argumento. l. ſi uxor. §. diuus. ff. de adul. not. Roma. in. l. ſi uero. §. de uiro in. 2. fall. ff. ſol. matri. Alex. in. l plerique. ff. de in ius uoc. Et dicta eſt meretrix à mercede ut grammatici dicunt, facit. l. idem & ſi. §. fi. ff. de cond. obtur. cauſam ubi Bal. punctaliter not. ꝙ probatur, ꝙ aliqua ſit meretrix, eo ipſo ꝙ probatur per pecuniam cõcubuiſſe, quia iſta eſt proprietas meretricum, & dicit tex. in. c. uidua. 34. diſt. ꝙ meretrix eſt illa quę multorum libidini paret, alibi dicitur meretrix cuius turpitudo publice uenalis eſt. 32. q. 3. c. meretricis, qui uero dicatur multi uide glo. in. c. latores, de clerico. excommu. & eſt turpis perſona ideo, ea inſtituta competit fratri querela Ang. conſ. 171. & ſic intelligo meretricẽ non tantũ, quę in lupanario ſe proſtituit, ſed alibi mercede formã uenalem habet, ut in ſimili tex. in. l. palam. ff. de ritu nup. credo tamen idem in ea quę palam ſe proſtituat abſque mercede, ut in ſimili conſideratur in. d. l. palam. §. octauenus, unde Bal. in. d. l. conſentaneum. C. quomodo & quã do Iudex col. fi. dicit, ꝙ quęlibet fœmina luxurioſe uiuens capi poteſt, quod nota: pro intelligẽtia.

h ¶ Lena. Et hęc aſsimilatur meretrici, nã dicit tex. in. l. palã. §. lenocinium, ꝙ lenocineũ cõmittere, nõ minus eſt, q̃ corpore quęſtum exercere immo ut ibi tradidit glo. maius delictũ cõmittit lena quia peccat ĩſe & ĩ aliũ. Adde huic. §. (pro ut credo) ꝙ hęc exẽpla nõ mihi uidẽtur tollere diſpoſita à iure

re cõi, cũ adsunt aliç q̃plures psonç, quç carcerari non possunt ut P. Marsil. d. §. attingam col. pen. vbi de doctoribus dicit secundum glo. in l. medecos: C. de profes. & medic, lib. x. Ang. in. §. eum quoq; inst. de actio. & de clerico carcerato a laico iudice, vide etiã Bar. in tract. de carcer. colu. ii. & multo latius per Marian. in sæpe allegato tracta. de citat. vbi ponit regulam, q omnes personæ quæ non tenentur nisi inquãtũ facere possũt, & nõ possũt realiter citari, vt maritus, patrẽs, patrõus, dõator, socius iux. ea quç habẽtur in l. alia. §. elegãter sol. mat. & i l. rei iudicatç, & l. sunt personæ. ff. de re iudicata.

præcario, alias posset capi, per supradicta, nisi forte dominus prohiberet ingressum l. diuus. ff. de ser. Ru. præd. & l. iniuriarum. §. fi. l. qui domum alienam. ff. de iniuriis, de quo dicto dubitat Philip. Dec. in d. l. nemo de domo sua, nu. 4. de regu. iuris. vbi vide.

ter, donec satisfecerit, etiã nullo termino ei dato. ¶ Mandantes quod aliquis pro debito[a] capi non possit, uel extrahi in, & de aliqua domo[b], uel horto[c], uel uiridario ipsius domus, uel apotheca[d] sua,[e] uel alterius,[f] sub pœna cuilibet nũcio prædictis cõtrafaciẽti uiginti quinq; bonon. auri applicandorum tali sic capto, si eũ ad carceres præsentauerit. Et nihilominus dicta talis captura sit nulla ipso iure: & dictus sic captus incontinẽti relaxari debeat. ¶ Adiicientes insuper quod si quis Debitor alicuius steterit in carceribus Communis Bononiæ ad petitionẽ alicuius sui creditoris, unius, uel pluriũ spacio quatuor mẽsium[g], uel ultra a die carceratiõis ipsius numerandorum: & dictus debitor, uel filius dicti debitoris, uel eius uxor non habeãt[h] in bonis mobilibus, uel immobilibus unde possit ipse talis carceratus

a ¶ Pro debito. Subaudi quando debitor aliàs nõ esset supectus de fuga, nam tũc capi potest, etiã die feriata gl. fin. in l. fi. C. de feriis, eodẽ modo etiã quolibet loco, quia validum est argumentũ de tempore ad locum l. vinũ. ff. si cer. pet. Bal. & Ias. i l. pleriq;. ff. d in ius vocando, habetur in l. nemo de domo sua. ff. de reg. iuris.

b ¶ Domo. Dicitur in domo etiam si sit in hostio domus, quãdo hostium est clausura domus, quia pars domus, ad hoc Bal, in l. si ita. §. idem ait. ff. naut. caup. stab. secus si esset hostium extra clausuram domus vt habent Veronenses, vide Ias. in d. l. pleriq; in 4. limi.

c ¶ Horto. Vel viridario ipsius domus. i. domui destinato, taliter q vno prætio comparata sunt, argu. l. prædiis. §. penul. de leg. 3. licet nõ esset vnitus domui, pro vt forte requiritur de iure, arg. d. l. prædiis. §. fina. vel saltem q per domum habeatur accessus ad hortum, arg. d. l. §. Balneas, & idem potest dici de stabulo, & horreo, ut per Bal. & Pau. Castr. in l. fin. de serui. vrba. prædiorum.

d ¶ Apoteca. In contrarium est l. lex cornelia. ff. de iniuriis, Ias. in d. l. pleriq; in prima limitatione de in ius voc. vbi intelligit, etiam si domui iuncta fuerit apotecha, vel per apotecam ad domum iretur: Cautelam vero vt capi possit in domo tradit Bar. in l. cum eo. ff. ad l. iul. pecul. quæ an subsistat disputat Ias. in d. l. pleriq; xi. fall.

e ¶ Sua. Scilicet quando in ea habitat, non si alteri locasset, Bar. in l. nec in ea. ff. de adul. Ias. in l. pleriq; in vii. limitat.

f ¶ Vel alterius. Quam inhabitet ex conducto vel

g ¶ Spatio quatuor mensium. De iure communi probaretur, q statim deberet præstare alimenta, per Ray. de Foriliuio in l. iudicis C. de Epis. aud. quem refert & sequitur Bar. in trac. de carc. vers. fi. Marsil. in d. §. attingã col. fi. & Ang. in. §. fi. in fi. inst. de actio. vide glo. in l. fi. in ver. agnoscere. C. de errog. milit. anno. quæ uidetur dicere q ille qui facit custodire, tenetur soluere custodibus mercedem, Corsetus in singular. suis sub verbo expensa. Et scias q si iste carceratus steterit p duos, vel tres menses in carceribus, postea fuerit liberatus, iterum creditor ex eodem credito fecerit eum carcerari, debet fieri cũmulatio temporis, et sic tenetur creditor ad istam diurnã præstationem, quia est misericordia quadam inducta huiusmodi prouisio, ita fere in terminis Ias. in l. si idem cum eodem. ff. de iurisdict. omnium iudicum, argumento l. paulus in fi. ff. de libera. causa, Ang. in l. fi. §. quotiens. ff. de publica. ubi dixit, statuto cauetur q qui steterit in carcere per annum liberetur amore dei, certe intelligitur de anno continuo, aliaq; adducit concordantia Barbat. inter cons. Alex. in consi. cxxxv. lib. 4. col. i. vide tamen latius Cassaneum in lib. consu. Burgun. in titulo des iustices. §. ii. in glo, iii.

h ¶ Non habeant. Nemo enim fraudandus est alimentis quotidianis ad tex. in l. qui bonis. ff. de cess. bon. & inquit tex. in c. pasce fame morientẽ lxxxvi. distinct. si non paueris occidisti, si autem habeat vnde viuere possit, tunc de suo alẽdus est, vt. ff. de re iudicata. l. si victum, & ff. ad l. aquil. l. quæadmodum. §. magistratus, & extra de regularibus. c. ne religiosi, in auth. ut cum de appell. cogno. §. si vnum de prædictis, & in auth. de incestis nuptiis. §. si uero contingerit, in quibus probatur q a suis alendus est, quæ iura citat Lucas de pena in l. fin. col. iii. versi, item de captiuo. C. de errog. mi. anno. lib. xii. & Afflictus decisione. lxxi, & vide Guid. pape. decis. cexi. & 448. & generaliter

alimēta opportuna percipere[a], & habere teneatur dictus creditor, seu creditores, ad cuius, seu quorum petitionem ipse debitor detentus fuerit, dare, & soluerit dicto debitori, (hoc uolēte, & petente ipso debitore semel tātum a principio legitime[e]) duodecim[b] dēarios paruos[c] pro omni die pro uictu[d], & alimētis quotidianis dicti debitoris: nisi ipse creditor ad cuius petitiōem fuerit detētus infra terminum statuēdum per Iudicē probauerit, & per eū probatum fuerit, dictum debitorem, uxorem, uel filium, seu filios habere in bonis, uel bona possidere unde possit alimenta percipere, & habere. Et possit dictus creditor soluere dicto debitori pro quanto tempore sibi placuerit, & uoluerit offerēdo realiter id quod soluere tenetur, & ultra uocato dicto carcerato ad fenestrā in præsētia duorum testium. Et hoc teneatur facere dictus creditor, seu ipsi creditores, donec in dictis carceribus eum debitorem detineri contingat ad petitiōem dicti creditoris, seu ipsorum creditorum. Et prædicta etiam locum habeant in carceratis qui iā dicto tēpore in dictis carceribus steterint seu stabunt, & in futurum carcerandis. Alioquin ipso creditore cessāte in dicta solutione, & non probante ipsū debitorem, uxorem, uel filium, seu filios habere in bonis, ut supradictum est, debitor de dictis carceribus relaxetur impune, nec ad petitionem dicti creditoris, uel habentis causā ab eo ex causa pro qua detētus fuerit, uel alia quacūq; detineri possit infra sex menses a die qua fuerit relaxatus: Et si aliter detineretur relaxetur impūe. ¶ Et si quis relaxatus fuerit

nerale est ut Alexan. dicit in cons. 48. viso statuto col. i. lib. iii.

a ¶ Percipere. Nunquid saltem quo ad immobilia intelligi debeant, hæc verba respectu fructuum percipiendorū ex talibus immobilibus, an uero ꝙ cogatur vendere ꝑ alimentis consequendis? videretur fortassis aliquibus quod dicatur respectu fructuum, argumēto tex. & quod notat ibi Bart. in l. qui bonis. ff. de cess. bonorum, vbi non cogitur is qui cesserat bonis, vendere prædiū pro satisfaciēdo creditoribus, ex quo percipit alimēta, & qđ ponitur in l. Imperator. ff. ad trebel. & per Alex. in cōs. lxxii. viso processu lib. v. et Bald. in l. fi. §. ipsum autem. C. de bonis quę lib. vbi dicit per illum tex. ꝙ filius non dicitur posse alere se si non habet tot redditus quot viuere possit, nec tenetur vendere proprietatem, quod reputat notatu dignū. Item pondero ꝙ in fine. §. dicitur, nisi constiterit filium, vel vxorem habere in bonis vnde possint alimenta desumi: esset autem valde iniuriosum, & absurdū intelligere, ꝙ ipsi præsertim vxor cogeretur vendere fundos dotales forte, pro alimentando carceratum maritū. Sed certe in præsenti casu alia videtur esse mēs statuentium, tū quia de mobilibus raro percipiūtur fructus, & propterea necessario intelligendū est, mobilia debere vendi, pari ergo determinatione, idem censendum est de immobilibus, vt vna determinatio respiciens plura determinabilia, æqualiter determinet l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. subst. & statuētes si aliud voluissent sciuissent exprimere, ꝑ ut expsserūt ĩ stat. de dotib. restitu. §. insuper sta-

tuīmus. preterea hic tractatur de damno creditoris sine culpa sua, vnde seruiūt quæ ponūtur per Alex. in l. maritum in fine. ff. solu. ma. adde etiam prędictis Philip. Deci. & modernos in l. nemo de domo. ff. de reg. iuris.

b ¶ Duodecī. Quid si esset tempus penuriæ prout nunc est, ut non sufficiāt nec. xxiiii? dicēdū est attendi debere mentē statuentium, qui si interrogati fuissent determinassent debere dari quantum sufficiens sit pro alimonia, ad notata in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pactis, & quia sumus in fauorabilibus ergo &c.

c ¶ Paruos. Ad differentiā denarii Romani, q pro decem assibus in solutionem cedebat, pendebat autem denarius siliquas 24. siliq; duo de viginti cōficiebāt dragmas tres, tres itaq; denarii cōficiebant dragmas quatuor, octo aūt dragmę conficiunt vnciā, vncia aūt sex cōstabat denariis, hæc ex Prisciano. Budeus autem libro de asse non vno in loco ostēdit dragmam vnam, & Romanum denarium eiusdem fuisse valoris, & ad gallicæ pecuniæ ęstimationem reductum valuisse solidis Turnonensis tribus, cum dimidio, vide etiam Cassaneum lib. com. consue. burg. Rub. 4. §. 24. glos. prima: de dragma autem est tex. i l. fi. ff. de decretis ab ordi. faci. noster vero denarius bis ītrat ad q̄drātē, & duodecies ad solidū.

d ¶ Pro victu, & alimētis. Synonima sunt l. verbo victus de verbor. signif. iuncta l. legatis alimentis de ali. legatis. Sed ex paruitate pecunię interpretor potius pro cibariis duntaxat, nec vnquam auditum est ꝙ creditor dederit pro vestimento aut lecto.

Pro non

de dictis carceribus pro aliquo debito, uel maleficio, quod ea die, pro eodem, uel pro aliquo alio debito capi, uel detineri non possit. Et si plures fuerint creditores qui ipsum debitorē fecerint detineri, sufficiat inter oēs soluere dictos duodecim denarios dicta de causa, si soluere omnes simul uoluerint: alias si quidam sic, & quidam non, relaxari mandetur, nec legitime detentus esse intelligatur pro nō soluētibus[a] pro aliis cūt, detineatur donec soluerint, ut dictū est: nec ad petitionē dicti non soluentis, & requisiti, ut supra, capi, seu sequestrari possit infra dictos sex menses a tempore quo fuerit de dictis carceribus extractus. ¶ Eo autem casu quo in bonis executio fieret, si contradictor alius quàm debitor, uel pro eo ueniens compareat, & contradicat ipsorum creditoris & contradictoris iura examinentur summarie[b], & de plano, & qui meliora iura habuerit præferatur. ¶ Quæ proxime dicta sunt de contradictore omnino expediantur intra triginta dies[c] continuos[d] a die comparitionis contradictoris, qui triginta dies currant, & pereant dicto tertio comparenti; quibus diebus eidem tertio peremptis, & elapsis in expēsis condemnetur. ¶ Prouidentes quod debitor in casibus prædictis, uel aliquibus aliis,[e] bonis cedendo non liberetur,[f] nec si detentus fuerit relaxetur, nec inducias quinquennales,[g] uel maioris, aut minoris temporis ad soluendum obtinere[h] possit, & ei cōcessæ, uel indultæ non ua

a ¶ Pro non soluentibus. Simile habetur in iure q aliquis latitare potest ad uersus aliquos suos creditores, & non latitare aduersus aliquos alios, ut habetur i. l. fulcinius. §. quid ergo & §. illud. ff. q. bus ex caus. in poss. ea. & hic carceratus propterea potest dicere quo ad te, liberas ędes habeo, iuxta l. loci corpus. §. competit ff. si ser. vendic.

b ¶ Summarie. Hic §. uirtualiter extractus est ex l. à diuo pio. §. si super rebus. ff. de re iudi. & caue, quia hic non additur sine strepitu & figura iudicij, prout exprimitur infra statuto de uocatis in iure, & non ueni. §. hoc addito. vide P. Rebuff. in tracta. de Arestis dum allegat doctrinā Bart. in l. si perlusorio. §. 1. ff. de appella. quālate amplia.

c ¶ Triginta dies. In statuto infra de instru. & testa. §. eo uero casu, dicitur, q causa tertii cōtradicentis executioni terminatur infra instantiam, quę sit principalis causæ præfixa, de qua fit mentio ī statuto de uocatis in iure & ueni. §. causę uero triginta quinq. libratum. Item in statuto de uocatis in iure & non ueni. §. hoc addito q. si quis alius &c. dicitur i eo casu dari decē dies, infra quos cōtradictor demonstret de meliori iure suo. Cogita.

d ¶ Cōtinuos. Intellige detractis feriatis in honorem dei, ut cauetur infra in prouisione d. Angeli §. ac etiam uolentes, aliàs fuisset dubitandum.

e ¶ Aliis casibus. Et forte restringi posset ad casus similes his qui enumerantur hic, scilicet quādo habent executionem paratam, uel ex iuris dispositione, uel ex formæ nostrorū statutorum, hoc ac minus derogetur iuri communi permittenti cessionem bonorū, nec mirū, cū multi sint casus etiā de iure in quibus moratoriæ non suffragantur, quos ponit Rebuffus in tracta. de literis dilatoriis glosa. 1. nu. 17. usque ad finem illius glosę, sunt namque decem & nouem casus ibi ab eo relati quos expediet uidere.

f ¶ Non liberetur. Scilicet à carceribus, quin intrudatur uel si intrusus fuerit non debebit eximi, ita indicant sequentia uerba, & hoc modo istud statutum est contra l. 1. C. q bonis cedere possunt. Si autem exponeres non liberetur, scilicet ab obligationibus, qb. tenebatur creditoribus, idem est de iure communi, quia secūdum ueriorem opinionē si ad pinguiorem fortunam deuenerit, poterit exigi, saltem in quātum facere potest, dic ut per Bar. in d. l. 1. & per Ang. in §. fi. inst. de act. col. 3. An hoc statutum maxime simpliciter intellectū ualeat. Alb. in prima parte statutorum. q. 17. uidetur innuere q non, uelut contra bonos mores, & contra libertatem hominis, sed aliter tenent doc. in l. alia. §. eleganter, ubi Alex. nu. 13. solu. matri. Utrum autē possit renūciari beneficio cessiōis, ibidem etiam ponit Bar. & tenet q regulariter nō possit. Et quid si iuratū sit aliud esse plures uoluerunt, ut ibidem ponitur per alios recitatos ab Alex. tamen uide plenam disputationem ī ultimis decis. Rotę decis. 27. icip. primus in data, ubi uidetur tenere q ualeat.

g ¶ Quinquennales. Sumptum est ex l. fina. C. qui bo. ced. possunt.

h ¶ Obtinere possit. Non ligantur manus principi qui potest remittere hāc cautionem ex causa, ita tenent Cy. Alb. Bal. Saly. & Ias. in d. l. uniuersa. C. de preci. Imper. off. sic consuluit Ioannes de Anania consi. 82. uiso statuto, ubi latè probat & clarum est argumēto c. statuimus de maioritate, & obedien.

¶ Idonea

leant ipso iure, nisi prius idonea [a] cautione præstita [b] de soluendo creditoribus in fine quinquénii, aut maioris uel minoris sibi adsoluendum concessi, uel indulti. Ita tamē quod nullus ad cumulum seu in numero creditorū [c] numeretur uel admittatur uigore alicuius litteræ, uel scriptæ priuatæ, quæ manu debitoris scripta diceretur, nisi debitū dictæ litteræ uel scriptæ per alias probationes legitimas uerificetur: quæ inducię in aliquo Mercatore, Campsore, uel Artifice fallente, & rumpente [d] locū sibi non uēdicent. ¶ Itē dicimus quod in aliquo casuum prædictorum executionem tangētium neutri partium succumbenti liceat appellare, [e] uel quouis mō [f] reclamare, nisi ratione, seu respectu excessus. [g] ¶ Nec possit Iudex aliquis appellationum suam sententiam diffinitiuam super appellatione, uel nullitate latam, uel sententiam, quam confirmauerit executiōi [h] mādare modo præ

a ¶ Idonea cautione. Hęc forma loquendi est in. l. uniuarsa. C. da prec. imper. off. quę interpręratur ꝓ satisdatione, uel pignoribus, vt notat in. l. sancimus. C. de uerbo. significat. per Oldr. cons. 68. incipit nomine cautionis, per Abb. in. c. si cautio da fid. instru.

b ¶ Pręstita. Intelliga si modo petita sit, vt p glo. & docto. in. d. l. uniuarsa ubi Ias. multa congerit similia, quod fortè nun est de mente literę ibi, nac etiam nostri staturi, tamen Alex. uidetur etiā sequi in cōsilio. 105. col. prima versi. secundo, libro. 2. ubi tamē uidetur ponare unam pulchram declarationē, scilicet ut sola petitio debiti suffiaiat pro petitione satisdationis. Item unam limitationem, scilicet quando debitor essat in carcerib. à quibus uolabat se liberare, quia ultronee habet offarre cautionem sicut quādo uellet se liberare à missione in possessionem bonorum, ut probatur in cap. pastoralis de officio ordinaaij, & ast da māta Angeli in auth. da exhib. aeis. §. si uaro etiam circa penul. colu. dum citat vulg. l. Iul. §. offerri. ff. da act. empt. uide plura pulchra in practica, in glosa Rituū regni, sub titulo da saluo conductu uel moratoria, ad quam semper recuraes.

c ¶ Creditorum: Si, puta, data sit à dabirora elactio creditoribus circa alterū ex duobus illis beneficiis iuxta. l. fi. C. qui bonis ced. possunt, & discordia sit inter illos, ual etiam circa idoneitatam fidaiussiones: tunc enim huiusmodi craditores nō sunt admittendi, in numerum, ad pręiudicium aliorum creditorū, attento ꝙ de facili possat fraus ex cogitari inuentis amicis, qui constituerant se da magna summa creditoras & hęc ast pręsumptio. l. scripturas, vt Bar. ibi declarat. C. qui bonis ced. possunt, nō autem intelligas quin fidaiussio sit pręstanda, etiam illis talibus, quia per hanc nō infertur pręiuditium alicui alii q̄ dabitori, argumento auth. sed iam necasse cum ibi notat. C. de donat. propter nup.

d ¶ Et rumpente. Fallitis anim, sau decotis nulla ast fides adhibenda, quia vt plurimum mentiuntur, Bal. consil. 400. nu. 3. in. v. par. & cons. 382. num. 10. in. v. parte, ubi propriè dicit, falliti ergo fraudatores, nec excusantur ob aduersam fortunam Qui autem dicantur falliti vida Ang. consilio. 61 & Dec. cons. 268. vide tracta. Cacial. de Debitore fugitiuo in prima. q. in secunda colu.

e ¶ Appellare. Scilicet ab exacutiona, siue sit executio facti à iudice commissa siue pronunciet de exequendo, secundū magis commune opinionē, vt habetur in. l. ab executore. ff. da appellatio. & i. l. ab executione. C. quorum appellatio: non recipiun. sacus tamen est in executione instrumantorum vbi semel tantum licet, vt habetur infra de instru. & testam. §. saluo.

f ¶ Quouis modo. Hoc dicit, quia reclamatio, est quadam terminus generalis, & refertur ad illas santentias a quibus de iure nō appellatur, vnde potest referri ad sententias arbitrorum, & tunc ast idam ꝙ reductio; potest etiā referri ad sententias in quibus nō datua appellatio, bene autem concedi solet supplicatio autē. quæ supplicatio. C. de præ. imper. off. late docet Maranta in speculo in. vi. parte §. secundus actus versicu. Reclamatio &c.

g ¶ Excessus. Hæc limitatio habetur da iure communi in supra citatis lagibus, qui excessus, vt doct. declarant, potest contingere pluribus modis, val non admittendo exceptionas, val exequendo ante tampus, vel in re in qua nō dabet, vel aliàs, vt notatur per glo. in. d. l. ab executione, & plenius in. c. quod ad consultationem de re iudicata, ideo quando appellatua à tali excassu, requiritur, ꝙ inseratua causa, vt Bart. dicit, de quo latissime p Fely. in eodē c. quod ad consultationem, vbi post disputationem concludit vatioram opi. Bar. Et non omittas scire, ꝙ Bal. in. l. à diuo pio. §. 1. q. v. de re iudicata, dubitat ad quem iudicam appellari debeat, an ad superiorē ipsius exequentis, an eius qui tulit sententiam de cuius executione agitur.

h ¶ Executioni. Hoc ast contra Auth. si quis litigantium. C. de episco. audientia & l. præcipimus. §. à his, ibi axaquentibus iudicata. C. de appel. quem allegat Cyn. in. l. aos. C. de appellat. & doct. in. l. à diuo pio in princ. vbi Bal. colu. tertia vers. quæro reuoco in dubium. ff. de re iudicata. vbi Alexander & c. scribentes.

¶ Pre

a ¶Pro debito. Scilicet unius causæ, etiam si esset debitor ex aliis causis, quæ simul cumulatæ excederent summam librarum trium, argumēto l. sancimus. §. si quis autē, C. do dona.

b ¶Potestas. Ad hoc doc. Bart. post alios in l. a di. uo p o. §. sententiam, versi. quæro pone q re-stor. ff. de re iudic. vbi dicit q etiam ipsi tales, non habentes familiam, possunt executioni demandare p. r. indirectū, scilicet denegando iurisdictionem illis, vel suspendendo ab officiis societatum suarum.

a Peregrinorū. Peregrinus dicitur, q de loco sui domicilii, proficiscitur animo redeūdi, nā quousq; ad locū suū non reuertatur peregrinari dicitur, & si redierit, peregrinari iā desistit ita habetur in l. ciues C. de incol. lib. x. Et isti, proprie nō dicūtur habitare in locis, quia habitare dicitur quis in eo loco in quo quādo nō est dicitur peregrinari, verba sunt Bart. in l. i. §. habitare. ff. de his qui deiecer. vel effuderūt, allegat vltra d. l. ciues l. 1. §. 1. de lib. agnos. ibi. n. quis stat vbi larē constituit, hoc est retinet vxorem suā, & familiā: bonus tex. in l. seię. §. idē quæsit. ff. de fund. instruc. ibi non legatos eos fore quia velut commeantes trāsiissent, & ideo inferunt Iacob. Butrig. Alb. & Saly. & Lud. Ro. & Alex. in l. cū filiusfamil. ff. si cert. pet. Rui. consi. 152. nu. 12. lib. v. q scholares dū sūt in studio dicūtur esse in via, inde viaticū dicitur il la pecunia quam habēt pro expendendo in studio. sed profecto hic strictius accipitur peregrinus quam q indicet prędicta descriptio, quia hic loquitur de personis in continuo motu existentibus, & fere semper in via actuali, ideo subiūxit viatorum, ad maiorē declarationē, & ad differentiā etiā trahētiū morā in ciuitatib. quā contrahūt scholares in studiis, vt habetur in Rub. prohemii Gregoriani, ibi scholaribus Bon. cōmorātibus, et de his peregrinātibus de quibus tex. noster intelligitur, loquitur etiā. §. fi. instit de her. instit. vbi gl. exēplificāt in his qui visitant limina. S. Iacobi vel. S. Petri dicēdo q capitur alio modo peregrinus. i. d portatus, qa non hospitantur vbi volunt. Item loquitur de nostris peregrinis auth. oēs pegrini C. cōmunia de successionibus, quos appellat etiā aduenas generali quadam significatione, quia cōuenit quibuscunq; non ciuibus ciuitatis sen origine, seu priuilegio, prout & nomen forēsis, quę duo nomina possunt conuenire etiā habentibus dūtaxat domicilium licet veniāt appellatione populi, p tex. i auth. de questore, ita decidit clare D. Rui. cōs. c. nu. vi. lib. v. Et Maria. Soci. in c. fi. in i. q. de foro cōp. vnde inferas declarationē ad istā Rub. q verbū forēsiū stat determinatiue ad pcedētia nō aūt de per se. i. nō pcederet statutū in quocuq; forēse, sed ita demū si peregrinetur, uiator q sit sunt igitur hęc verba prima synonima satis inclusa hāria significationē forēsiū abiq; q ex prima tur p ea quę dixi supra.

d ¶Questiōes. Videtur q peregrini q vadūt Romā vel ad Asiliū posśit cōuenire per ciuitates per quas transeunt, sed habent priuilegium reuocandi domum, vt per Bart. in l. consensisse. §. legatus. ff. de iudi. solue q hic loquitur

dicto, uel aliquo alio: sed possit, & debeat executioni mādari per quęcunq; aliū Iudicē ciuilibus deputatū. ¶Mandantes quod nullus pro debito[a] alicuius singularis personæ, quantitatis, rei, uel facti extimationis, seu summæ triū librarū bon. inclusiue, uel abinde infra capi, uel personaliter detineri possit, nec captus retineri: & si captus fuerit, incontinenti per custodes carcerum sine albo aliquo mandato relaxetur sub pœna centum solidorum bononenorum, Et in candē pœnam incidat, tam Iudex de cuius mandato dicta captura processerit, quàm nuncius, qui dictum mandatum executus fuerit: & uterq; eorū saluo quam pro mercede diuturna, ut supra. ¶Adiicientes insuper quod dicti dominus Potestas[b], & Iudices, & officiales supra nominati, possint, & debeant ad requisitionem, & instantiam cuiuscunq; personæ omnes, & quascunq; sentētias, & præcepta latas, & facta per quoscunq; Massarios, & seu Officiales societatum uniuersitatum artium Ciuitatis Bon. seu alicuius earū, quæ per ipsarum societatū statuta, seu prouisiones, & ordinamenta executionem mererentur exequi, & executioni mandari in personis, bonis, rebus, & nominibus debitorū modo, & forma, & in omnibus, & per omnia, prout supra in præsenti statuto de aliis sententiis, seu præceptis statutum, & prouisum fuit & est.

DE CAVSIS PEREGRINORVM[c] uiatorum forensium.

Tatuimus quod quæstiones[d] ciuiles peregrinorum, uiatorum, forensium deci-

dantur summarie, [a] & de plano, sine strepitu, & figura iudicii per Dominum Potestatem, uel aliquem ex suis, uel aliis Iudicibus Ciuilibus causis præsidentibus, arbitrio ipsius domini Potestatis, uel alterius iudicis, [b] qui de causa cognouerit: Ita quod infra tertiã diem a die primæ citationis quæstio sopiatur, & executioni [c] mandetur ¶ Et si reuocetur in dubium an sint [d] peregrini uiatores, intelligantur illi esse peregrini uiatores, quos ipse Potestas, uel Iudex, qui de causa cognouerit declarauerint esse, delato prius, & præstito iuramento ei, & per eum, qui se dixerit peregrinum uiatorem: quod sit tunc tẽpori peregrinus uiator. ¶ Et habeant prædicta locum, siue quæstiones sint inter eos ad inuicem: siue inter eos & alios non peregrinos: si quæstio fuerit de quantitate re uel facto, de qua, uel quo quo non fuerit instrumentum, uel sententia, uel alia scriptura, cui fides debeat adhiberi: & orta fuerit [e] causa quæstionis prædictæ ipsa peregrinatione, & uiatico [f] durantibus.

QVOD [g] IVDICES DIFFINIANT quæstiones [h] coram suis præcessoribus inchoatas.

Vbemus quod Iudices Potestatis, & alii officiales cõmunis Bononiæ de causis ciuilibus cognoscẽtes diffiniãt quæstiones, & lites corã suis præcessoribus, siue prædecessoribus inchoatas. ¶ Et per eũ tabellionẽ corã [i] quo quærimonia, lis, uel quæstio fuerit inchoata acta scribantur si haberi poterit. & eius officiũ durauerit: & eo tantũ durãte, & an possit haberi, uel nõ stetur declarationi iudicis seu officialis de causa cognoscentis. Finito uero ipsius notarii officio, uel ipso notario impedito, [k]

tur de quæstionibus ortis tẽpore peregrinationis, & etiam de aliis peregrinis qui fortè non habent ius reuocandi domum.

a ¶ Summariæ &c. Nota bene ꝙ tota hæc clausula operatur integrũ effectum suum, & vim absq; limitatione & restrictione aliqua statutorum nostrorum quicquid sit de illa, quæ generalis est ad omnem causas ciuitatis de qua supra de voca. in iure & veniẽ. in princip. vbi bene animaduerti huic rei: alias statutum istud nihil apportaret noui.

b ¶ Vel alterius iudicis. Intelligo ego ꝙ ille iudex sit eius qualitatis, cuius est potestas, scilicet iudex laycus, cui statuentes præcipere potuerunt, nõ autem si sit iudex ecclesiasticus, quia minor nõ imponit legem superiori. c. cum inferior de maior. & obedientia, hoc dico, quia de iure canonum Episcopus est iudex cõpetens viatorum, seu peregrinorũ, vt voluit Specul. titu. de cõpet. iudici. aditione. §. primo versic. 28. habetur p Antoniũ butrium in. cap. officium de officio archi. & per Inno. in cap. significãtibus de officio deleg.

c ¶ Executioni. Aliqui intelligunt, vel ꝙ nõ appelletur, vel ꝙ non obstante appellatione executioni demandetur cdoti expeditione.

d ¶ An sint peregrini. Fortè, quia dicatur eos esse vagabundos, qui non tenent certã sedem, & ideo possunt vbique conueniri, ad glo. in. l. hæres. §. pinde. ff de iudiciis vbi Bart. etiam in. l. prima. c. vbi de eri agi oporteat.

e ¶ Orta fuerit. Et rectè quidem, quia non habet priuilegium quisquam, quecunq; fuerit absentia, reuocãdi domũ quod tantum datur ꝓ obligationibus anterioribus. l. secunda §. ad legatis. ff. d iudiciis.

f ¶ Viatico. Impropria locutio, cùm viaticum sit proprie pecunia pro itinere. l. titio. ff. ad municip. vel datur pro expensa in studio. l. si longius §. si filiusfa. ff. d iudiciis, facit. l. cum quem temere. ff. de iudiciis.

g Quòd. Plus est in nigro, & clarius quàm in rubro.

h ¶ Quæstiones. Licet verbum quæstio a lege pro larum significet litẽ cõtestatã, vt Bart. dicit in. l. amplius nõ petit. ff. rẽ ratam hab. per. l. iij. C. si. regun. tamen hoc loco (vt mihi videtur) capitur largius, & ante lit. contestatam, cum habeamus de iure ꝙ per solam citationem dicitur preuenta iurisdictio ad. l. vbi ceptum & ibi notat. & l. si quis ex aliena ff. de iudi. & hoc indicat verbũ quærimoniæ, quod proprie verificatur per citationẽ. d. l. 3 C. si regun. vbi glo. & sic subrogatus ĩ eod. officio habet simili modo procedere. l. si lõgius, & l. mortuo. l. proponebatur. ff. de iudiciis, & mĩc est bonum vti cõsilio Bar. in. l. is apud quem, versic. tertio modo. C. de edendo, videlicet ꝙ fiat reproductio omnium actorum coram prædecessore factorum. seruinnt etiam not. per glo. & Bar. in. l. mutari. ff. de procur.

i ¶ Coram quo. Hoc idem iuri commu. congruit ad Bal. in. l. ij. col. ii. vers. idẽ in tabellione. C. quomodo & quando iudex. dixi latius supra in statuto de officio notar. præsidentiũ &c. i glo. ad breuia.

k ¶ Impedito. Scilicet lon-

go ipedimēto, alias secus ad. l. si lōgius. ff. de iudi. & not. in. l. 1. ff. de off. eius cui mand. est iurisd.

a ¶ Per alterum. Vide idem de iure comuni, quia processus vitiatur, si pro parte fuit scriptus p vnū notariū, & pro parte per aliumd. l. j. C. de sportu. vbi hoc firmat Iacobus Butrig. & Bald. in. l. cum sententia. C. de senten. & Bald. in. l. secunda, col. v. C. quomodo, & quando iudex, & dicit not. Bald. in. l. repetita. C. de Episcopis, & clericis, q vnus non debet se intromittere de iurisdictione. vel officio alterius, & illud est verum de iudice, & notario, & quocunq; officiali, vt not. in. C. de executor. & exectoribus vbi est glo. fin. j. lib. xii. Et subdit q licet officiū iudicis possit ꝓrogari, secus est i officio Tabellionatus, vnde actuarii possunt cōficere acta, sed nō alij no tarijēr d partiū cōsensu.

b ¶ Qui cū ipsis. Hoc propterea, quia cum sint generaliter ad vniuersitatē causarum deputati, vtiq; dicuntur habere mandatum à iudice, cū alius notarius non deputatos ad acta nō possit scribere nisi fit ei facta commissio, vt in. c. quoniam contra de probat. vbi Abb. & Deci. nu. 10. & habetur in. c. statutum. §. notariū de rescri. in. vi.

c ¶ Ordinariis. Quia in delegatis, seu arbitris nō datur successio, nec subrogatio, imo si plures sunt vno eorum mortuo non sufficit alium subrogare loco illius, quia extincta est iurisditio omnium. c. vno delegatorum de off. deleg. & ideo oportet de nouo aliis conferre iurisditionem Pau. castr. in. l. si longius in prin. ff. de iudi.

extra glo. nu. 37. vbi amplissime, & Marantam in vi. parte speculi. §. expedita nu. 24. vsq; ad. 47. dicit tamen Corneus cons. 35. circa princ. p. num. 3 col. 1. q non est iure decisum quæ dicatur mera interlocutoria, & quę mixta ideo arbitrio iudicis dicit relinquendū iuxta l. j. ff. de iure delib. sed ni mis effuse loqtur Corn. nec admitti deberet nisi i casibus in qbus nō reperiētur cōmunes opin.

uel absente (de quo impedimento, uel absentia si reuocetur, in dubium stetur declarationi iudicis, uel officialis de cā cognoscentis) scribantur per alterum [a] ex notariis, qui cū ipsis [b] iudicibus; uel officialibus starent; seu stare deberent ad discum, & cui iudices, seu officiales ipsi cōmitterēt: uel quē aliqua partiū prius adiuerit, parte aduersa præsente, uel ea legit. citata pro prædictis. ¶ Et hæc locum habeant in quibuscunque causis ciuilibus pendentibus coram iudicibus, uel officialibus ordinarijs [c] ad disca palacij domini Potestatis Bononiæ ciuilibus causis præsidētibus. Saluo semper statuto, quod loquitur de iudicib. & notarijs recusandis, & etiā saluo statuto posito sub rubrica de cā appella.

DE SENTENTIIS INTERLOCVtorijs, [d] executioni mandandis.

Ordinamus quod Iudices [e] coram quibus causæ aguntur sententias interlocutorias ab eis, uel eorum præcessoribus [f] latas teneātur executioni mādare secundum formam iuris, & statutorum nostrorum: nisi reuocatæ [g] fuerint, uel annullatæ, uel per appellationem [h] iniustæ prōnūciatæ, uel suspensæ [i] in casibus in quibus de iure ciuili, uel ex forma nostrorū statutorū liceret appellare, appellatione aliqua interposita nō obstāte: quæ de iure ciuili, [k] uel ex forma nostrorū statutorū fieri nō deret.

e ¶ Iudices. Siue ordinarios, siue delegatos, quia nondum hi delegati sunt fti sunt eorum officio, vt per Bart. in. l. à diuo pio. in principio in fi. com. de re iudi. quod non est in sententia diffinitiua ab ipsis delegatis lata, Perusini in. c. cum cessante in secundo not. de app.

f ¶ Prędecessoribus. Vel prędecessoribus, vt supra ꝓximo statuto.

g ¶ Reuocatę. Materia est lata de reuocatione interlocutorię in. l. quod iussit de re iudi. & in. c. cū cessante de app. & reg. est q fit cum multis fall. ibi positis & per Lāfrāc. in. c. quoniam contra in glo. interlocutoriæ &c.

h ¶ Appellationē. Bar. i. l. ij. col. 3. ff. de app. recip. diffinit, App. ab interlocutoria est ius quo ꝓpter grauamē illatū à minore iudice, quod p appellationem ab actu seq. nō potest restaurari, seu retractari iudex superior ꝓuocatur, & i euētu victorię tota causa deuoluitur quę vera est attēta dispositione iur. ciui. ac etiam iuris municipalis, sed secundū canones semquos ab interlocutoria datur appellatio alio mō essent cocipiēda verba difini.

i ¶ Suspensæ. s. p appella. Caue tū qa etiā emissa appell. pōt iudex q tullit eā reuocare, & pōt ꝓcedere i pricipali negotio, casus est i. e. cū cessante de app. nā. nō suspēditur iurisdictio iudicis à quo i hoc casu, nisi forte detulerit appellationi. c. cū appellationibus de app. i vj.

d Interlocutoriis. Hic loquitur de meris interlocutoriis, Et quæ dicātur interlocutoriæ meræ, quæue sapiētes vim diffinitiuę, differētes ab ipsis diffinitiuis, vide Fely. in tub. de re iudi. & p Francum in. c. eum cessante de appella. versic.

k ¶ De iure ciuili. Illo iure construendum est pro

regula, ꝙ a sententia interlocutoria nõ potest appellare, nisi quando grauamen illatum per ipsam non esset reparabile per sententiam diffinitiuam Bart. in. l. quod iussit col. tertia nu. 8. de re iudi. p l. ante sententiam. ff. de app. reclp. Saly. plene in l. ante sententię. C. quorũ app. non recip.

¶Itẽ dicimus quod si petatur interlocutoria aliqua lata in contradictorio iudicio nulla pronunciari,[a] uel contrario imperio [b] reuocari, peti non possit nisi coram ipso interloquente,[c] uel eius successore infra quinque dies [d] a die latæ sententiæ interlocutoriæ, si parte præsente, uel absente legitime ad hoc citata lata fuerit. Si uero absente, & non citata,[e] tunc a die scientiæ eius qui per se uel alium petierit annullari, uel reuocari, uel in quolibet dictorum casuum prima die iuridica sequenti post dictos quinq; dies. ¶Quæ quæstiones, & causæ nullitatis, & reuocationis terminentur ex isdem actis,[f] ita quod probationes nouæ fieri non possint, nisi per publica instrumenta, uel alias scripturas, quibus fides debeat adhiberi: & nihilo minus in causa principali procedatur, si fuerit incidens, uel emergens.[g] ¶Et si ipsa expresse cõfirmata, uel aliqua pronunciata fuerit, nõ possit aliquo modo peti dicta sentẽtia, uel illa quæ eã cõfirmet, uel approbet iterũ annullari, uel reuocari.[h] ¶Declarãtes quod per proces

a ¶Nulla pronũtiari. Subaudi tunc peti posse, & cogi in casibus in quibus admittitur appellatio, iuxta decis. Bart. in. l. quod iussit in prima. q. ff. de re iudi. in aliis autẽ cogi non potest. iudex reuocare sententiam, & sic vides ꝙ causa nullitatis, sicut & reuocationis cognoscitur coram eodem iudice, non autem deuoluit negotium ad alium, & hoc idem est in diffinitiuis quando causa nullitatis est principaliter mota.

b ¶Contrario Imperio. Dicas ꝙ ex quo proditum est remedium appellandi indistinctẽ ab interlocutoria istud remedium nõ est necessariũ, nec iudex potest cogi, si nollit reuocare, vt in simil. dicit Bar. in. l. quod iussit de re iudicata, dicẽs ꝙ ex quo iure canonum est permissa appellatio ab interlocutoria iam iudex non potest cogi ad reuocandum interlocutoriam.

c ¶Interloquente. Et ita non attenditur distinctio Bart. in. d. l. quod iussit versic. quero an per alium. ff. de re iudicata.

d ¶Infra. [illegible] dies. De iure communi secundum verã Dy. & Bart. opin. in. d. l. quod iussit, infra. x. dies potest peti. licet iudex ex officio suo possit vsque ad sententiam diffinitiuam reuocare, vnde vides hic ꝙ appellanti ab interlocutoria dãtur. x. dies: reuocationem vero petenti, dantur. v. de iure autem ciuili á pari procedunt Lanfranc. In. c. quoniám contra falsam in glo. interlocutoriæ nu. 20. de prob.

e ¶Et non citata. Sunt enim plures casus in quib. citatio non requiritur in huiusmodi interlocutoriis, maxime quando parti non affertur præiudicium, de quibus abunde per Maria. Soci. in tractatu de Cita. versic. 24. casus ad quem semper recurritur. Aliquid per Bart. in. d. l. quod iussit col. penultima, & Inno. in. c. auditis de procuratoribus.

f ¶Ex eisdem actis. Hic habes vnam differentiam inter interlocutoriam, & diffinitiuam, quia appellatio à diffinitiua potest iustificari ex nouis causis, & ex nouis probationibus indistincte, nã dicit appellans non probatum probabo nõ deductũ, deducã in. l. per hãc vbi Bart. & Doc. C. de tempo. appellati. habetur in. c. fraternitatis de testibus, notat Bart. in l. eius qui, col. secũda in fi. ff. de appella. recip. ad idem tex. in. l. eos. §. siqd autem. C. de appella. Sed appellatio ab interlocutoria non potest iustificari nisi ex eisdem actis antiquis, & causis in appellatione expressis, & nihil de nouo produci nisi prout in tex. isto, & de iure communi indistincte non licet iustificare processum primi iudicis ex nouis, aut de nouo ꝓbandis. clem. appellãti de appella. declarat Bar. assignando rationem in d. l. eius qui, col. secunda versic. quarto. quæro de modo iustificandi, & in l. ait Prætor col. 1. in fi. de mino. per illum tex. no. in. c. fina. de no. oper. nun. declarat not. Rob. Maranta in. vi. parte sui speculi char. 585. vbi latissime prosequitur hũc articulũ, Et omnino supplebis tex. nostro, vel appellationis, quia in principio coniunguntur ista remedia. Et considera ꝙ eisdem actis, vel nouis ipse iudex potest reuocare sententiam interlocutoriam, hic autem vult statutum ꝙ ex eisdem actis. d. l. quid iussit de re iudi. Limita prædicta regulam, vt per Rob. in. d. loco sex modis non refero aliter. Et ibi etiam ponit plures alias differentias inter diffinitiuam, & interlocutoriam.

g ¶Incidens, vel emergens. Quid sit, declarat glo. in. c. primo de ordi. cogni. quia incidens est illa, quæ habet originem vsque ab initio, emergens verô, quæ habet originem ex processu ipso.

h ¶Reuocari. Sublata est concertatio scrib. aliqui enim dicebant, ꝙ potest sæpius reuocari, vt Ray de Forlinio, aliq ꝙ bis etiã ad similitudinẽ appella. vt Dy. & Bar. alii vt Petrus de Besutio, ꝙ semel tantũ, quã dicit vidisse seruari in practica, quia aliâs argueretur iudex de inconstantia. l. in causæ in prin.

in prin. de procur. confirmat Ias. pluribus mediis in d. l. quod iussit sub nu. 44. Vides enim hic fieri distin. aut fuit approbata prima sententia, aut fuit reuocata, secundo casu tantum expensis petentis fiet reuocatio reuocationis.

sum ad ulteriora nõ intelligatur cõfirmata, uel aliqua pronunciata quãdo peteretur reuocari, uel annullari: nec ecõtra reuocata, uel annullata quando peteretur confirmari, uel aliqua pronunciari, nisi super ea expresse[a] pronuncietur. ¶Si autem annullata, uel reuocata fuerit prima sententia, non possit peti iterum quod dicta reuocatio, seu annullatio contrario imperio reuocetur, nisi omnibus expensis petentis petatur annullari, uel reuocari sententiam secundo loco latam, tam consiliorum, quam etiam tabellionum, & aliorum occurrentium. ¶Et non possit secundo lata super reuocatione, uel annullatione aliquo modo, uel tempore peti, reuocari, uel annullari, nisi semel tantum, expensis petentis, ut supra, & in termino supradicto. Saluo quod talis pronunciatio, sententia, uel confirmatio, seu reuocatio, uel annullatio nõ præiudicet, uel prosit in proferendo diffinitiuam sententiam (si qua postea sequatur) nisi pro ut per statuta nostra, & ius commune ciuile disponitur. ¶Declarantes quod sententia in possessorio[b] lata, & quandocunque petatur tenuta[c] nulla pronunciari, uel contrario imperio reuocari censeatur esse diffinitiua, & non interlocutoria.

DE APPELLATIONIBVS[d].

a ¶Expressè, Quia plures sunt casus, in quibus per transitum ad ulteriora dicitur pronuntiare tacitè supra negotio, ut per Barto. in l. a procedente C. de dilat. per Cano. in ca. t. de ordi. cognit. per P. Ancha. in Clemen. fi. de appellationibus.

b ¶In possessorio: Idẽ probat tex. in Clem. prima in verbo possessorio, de seq. poss. & fructuum, & per Bart. in. l. quod iussit col. 2. ff. de re iudi. & in l. vnica. C. si de mo. poss. fu. app. plenè per Abbatem in c. fin. de iudiciis per Franc. in c. cũ cessante de appellat. col. penult.

c ¶Tenuta nulla: Quãdo sentẽtia fertur super nullitate, puta si iudex pronuntiat processum nullum, Angel. in d. l. quod iussit circa finẽ uidetur uelle quòd sit interlocutoria sed Bald. in l. præses C. quomodo, & quando iudex distinguit, quod aut agitur, de nullitate principaliter oblato libello, & litis contestatione, tunc dicitur diffinitiua, argu. l. fin. §. illud C. de temp. app. cum diffiniat negotium principale in libello deductũ, si uerò agatur de nullitate incidenti, tunc erit interlocutoria, & sic potest per iudicem reuocari, ita resider Imola in d. l. quòd iussit, & idem tenuit Bald. in. l. prima. ff. de feriis col. 3. & Ange. col. fi. de quo etiam uide per Bald. in l. tale pactum §. qui prouocauit ff. de pactis in rep. in vltima col.

d DE. Hæc rubr. est strictior nigro, cum in eo tractetur etiam de querelis, ut infra. §. & quia per præsens, Est autem Appellatio ut Bartol. in l. 1. de appellationibus diffinivit, ius quo prima sententia extinguitur, & cognitio ad superiorem deuoluitur, quam diffinitionẽ multipliciter impugnat Ang. & Imola ibi, & ponunt diuersas diffinitiones, & similiter Panor. in rubrica decretalium diffinit appellationem iudicialem, & extra iudicialem, & appellationem a diffinitiua, & ab interlocutoria, vt ibi per ipsum & posset sic secundum eũ diffiniri, Appellatio est ad maiorem iudicem prouocatio ratione grauaminis illati, vel comminati, ita gio. sing. in c. 2. de consuetud. vbi voluit per illum text. non posse consuetudine introduci, vt appelletur ad minorem iudicem, uel ad parem, uel uerẽ, uel fictè, quia hoc est de substantia appellationis. Et scias quòd appellatio differt a prouocatione, vt species a genere suo, quia prouocatio etiam respicit actum iudicialem, vt habetur in c. cum sit Romana de appellationibus not. Bart. in l. si minoris col secunda. ff. de admi. tuto. quicunque enim auxilium iudicis implorat dicitur prouocare, aliquando tamen isti duo termini confunduntur, vt sæpe fit in aliis. l. tale pactum §. qui prouocauit. ff. de pactis. l. si quis prouocatione. C. de appellationibus. Et scias quòd x. sunt actus, quibus suspẽditur sententia. i. Appellatio, Prouocatio, Reclamatio, Supplicatio, Relatio, Recusatio, Restitutio, Querela, Reductio, Dilatio, ita Rob. Maranta in suo Speculo diffusè prosequitur, in vi. parte; vide per te, Item notabis quòd a sententia nulla non appellatur necessario C. quando prouoca. non est necesse. l. prima, & per totum, & . ff. de appellation. l. nominationes & C. de sententiis ex breuiculo recitand. l. finali. distincta enim sunt remedia & separari tractatus l. si idem. C. de codicillis & sic ad diuersa dantur. l. prima. ff. de appellationib. Imò fru-

ſtra dicitur appellari .ff. de appellatio.l.ex conſenſu.§.1.& l.ſi conſlat, poteſt tamen appellari, & cauſam ad ſuperiorem deuoluit, probat.l.ſi ex preſsim de app. vbi ſupponit appellatum â ſententia nulla, probatur etiam in.l.quædam mulier de rei vendi.& in.l. Calmelia pia de iure patro. not.Inno. de appell.c.dilecto in glo.propter exceptionem, dicens ſaltē propter grauamen facti ualere appellationem a ſentētia nulla.C. de appellatio.l. ſiquis prouocatione, idem Nico.Matarell. in.l.1.C. quando prouocare non eſt neceſſe, & tutius eſt appellare, quia appell. omnino reponit in ſtatu in quo erat ante ſententiam.ff.ad turpill.l.1.§.fin.ff. de iniuſto teſtamento l. ſiquis filio §.hi autem, & ſic impedit executionem, quamuis longiorem exigat indaginem, quod non facit ſola nullitatis propoſitio, ſed eſſet diſtinguendum, an nullitas eſſet euidēs, aut non hæc ſunt dicta Rapi.comen, cōſ.44.col. 2.poſt doct.quos refert.

Frequens[a] eſt appellandi uſus: & ob id[b] ſuper eo eſt cōſultius prouidendum. Statuimus itaq;, & ordinamus quōd appellari poſsit in ſcriptis[c], uel uiua uoce[d] a quacunque[e] ſententia diffinitiua, uel interlocutoria[f], & ab alio quocunque grauamine,[g] a quibuſcunq;[h] iudicibus, ſeu officialib⁹, uno, uel plurib⁹,

a ¶Frequens: Sumptum eſt hoc ex l.1.ff.de appel. vbi dicit appellādi uſus quām frequens, quamq; neceſſarius, nemo eſt qui neſciat, ideo (ut etiam glo.ibi ſubiungit) plenius attingendum.

b ¶Et ob id: Concordat l.legaui.ff.de lib.legata.

c ¶In ſcriptis; Id eſt in libello appellatorio, non autem dicitur in ſcriptis, ſi appellans dictaret notario ut redigeret in actis, Francus in c. ut debitus 7.col.verſicul. quatto quæritur extr. de appella. Corneus conſi.95.volu.4. Et debet continere, a quo datus eſt.i. qui appellat, & aduerſus quem, & a qua ſententia, verba ſunt Iureconſulti in.l.1. §.fin.ff.de appellationibus, ſed tu latius dicas ſecundum Francum in rubr.extra de appella. ꝙ de forma ſubſtantiali appellationis eſt, ut contineat nomen appellantis 2. iudicis a quo appellatur, 3.ſententia a qua appellatur 4. nomē aduerſarii, quinto nomen iudicis ad quem. ſexto ꝙ petātur apoſtoli, prout latius per eum examinantem hęc omnia, & declarantem, vbi tamen concludit aliqua ex his non eſſe neceſſario exprimēda, ut per ipſum, Et formas appellationis, tā a diffinitiua, quâm ab interlocutoria habes apud autores practicos, vt Specul.Hoſtien.& Papienſem.uide ibi. An autem ſit neceſſarium dicere in his ſcriptis? dic ꝙ non, ut per Decium in rub.eod.nu.13.

d ¶Vel uiua uoce; De qua eſt text.in l. litigatoribus.C.de appellationibus, & ſolet dici appello uiua uoce ſaluo iure app.in ſcriptis, & dicitur iſta app.ſine ſcriptis, quia ſufficit, ꝙ fiat apud acta, de qua notarius ſit rogatus, & ſufficit etiam ſi dicat ſimpliciter appello, quia intelligitur a ſententia modo lata, ita Hoſtienſ. in forma huiuſmodi appellationis, & cautellam ꝙ poſtquàm appellarit eſt uiua uoce, ꝙ amplius non poſsit appellari in ſcriptis, ponit Cepolla cautella 193.incipien.vbi quis, & ibi etiam docet, a qua appellatione incipiant currere fatalia, & dicit Decius in ca.bone col.fin.de appe.ꝙ Canoniſtę communiter tenēt, ꝙ incipiunt a ſecūda appellatione, dummodo facta ſit infra decendiū, ſed Legiſtæ uidentur magis communiter tenere, ꝙ incipiant a prima ut per Bart.in.l. cum procurator §. dominus de noui ope.nun.quę eſt ſeruanda in ciuitate iſta, ī qua obſeruatur ius ciuile, quicquid inaduertenter aſſerat Gratus conſ.119. nu.7. incip. in caſu propoſito lib.1.

e ¶A quacunq; ſententia, Dummodo non ſit tertia ſententia, per titulum C.ne liceat tertio prouocare, & Clemen. vt calumniis de re iudic. vbi clare habetur, quôd qñ ſunt tres conformes, nō debet audiri ſuper nullitate quin expediatur executio; Quomodo autem conſiderari debeant, conformitates ſententiarum, ut non detur appellatio? ſunt opiniones: vide apud Aymonium Crauetam melius quàm apud aliquem conſ.183. per totum illud conſil.

f ¶Vel interlocutoria, Et ſic poteſt appellari uiua uoce etiam ab interlocutoria, de quo (ſaltē iure ciuili) eſt controuerſia inter ſcrib. prout probat Bart.in.l.eius.ff.de appella.recip.vbi dicit ꝙ conſuetudo obſeruat appellari in ſcriptis, ſiue fiat in cōtinenti, ſiue ex interuallo & gloſ.in.l.1.in fine ff.eo tenet non fore neceſſarium appellari in ſcriptis quando in continenti, cuius opinio placuit noſtris ſtatuentibus, de iure uero canonico uidetur communis opinio, ꝙ indiſtincte ſit inſcriptis appellandum c.1.de appell. in ſexto & per Spec. in titulo de appella. lib.2. §. qualiter, per Fran. in c. vt debitus de appella. nume. 11. Marantam in ſpeculo in 6.parte ch.518.num.126.& dictus author ponit nonnullas differentias inter appell. a ſententia diffinitiua, & appellata ſententia interlocutoria, vide ibi omnino quia magiſtraliter loquitur.

g ¶Grauamine; Vocant doct. grauamen differens ab interlocutoria, quando iudex comminatus eſſet ſe aliquid facturum, niſi (puta) reſpondeat tali petitioni, ad formam, quam ponit Hoſtien. in titulo de appellat lib.4.§.1. in principio.Item eſt grauamen, quando infertur a parte iuxta declarationem Phil.Fran. in c.cum ſit Romana de appella. & tunc potius dicitur prouocatio quā appellatio iuxta not.in c.bone de appellationib.

h ¶A quibuſcunque. Illa eſt bona regula quæ probatur in c. olim, & ca. ad Romanam 2. qua ſt.6.

not.

ordinariis, uel extraordinariis,[a] delegatis,[b] uel subdelegatis in genere[c], uel in specie in ciuitate, uel comitatu, seu districtu Bononiæ in quacunque causa ciuili, uel mixta, a qua, uel quo sit licitum de iure ciuili, non tamen prohibitum ex dispositione præsentium statutorũ præsentis libri causarum ciuilium: uel a qua, seu quo sit licitum ex dispositione præsentium statutorum dictæ ciuitatis, seu communis Bononiæ appellare.

¶ Dum tamen appellatio interponatur incontinenti,[d] si fiat uiua uoce: Si uero in scriptis,[e] infra decem dies[f] cõtinuos[g] a die prolationis sententiæ, uel

notat. Specul. titulo de appell. §. uidendũ in prin. non enim facit iudici iniuriam, qui ab eius sententia iuste appellat. cũm enim appellatio sit, quędam defensio, quæ datur oppressis, contra iniuriam iudicis. l. 1. ff. de appella. & d. c. ad romanã, debet regulariter omnibus concedi, & quod sit defensio est tex. in c. cum speciali. §. porrò de appell. tenet Soci. consilio 195. col. tertia volu. secũdo. Limita tamẽ nouem modis, vt per Rob. maranham in suo speculo in. vi. parte char. 618. sed vide latius. P. a Duenas in suo libello regularum in verbo Appellari ab omnibus, quæ est regula 45. Et hic caue quia non videtur includi persona Reuerendissimi Domini legati licet magna sit verborũ generalitas hoc loco, quod probatur, quia alias ab eod. ad eundem appellari contingeret, per ea quæ subsequuntur in § quam quidẽ appellationem. Immo, & si statutũ diceret quod a sententiis latis per officiales, siue ordinarios siue extraordinarios, primo appelletur ad iudicem appellationis non comprehenditur persona Reuerendissimi a quo fuisset appellatum, vt concludit Gozadin. l. omnes populi num. 137. de iust. & iure: quod non firmo pro vero.

a ¶ Vel extraordinariis. Recurre ad Specul. in titulo de iudice delegato, vbi ponit diuisionem omnium iudicum, vide etiam glo. in clem. 1. de appellationibus vel in magno notabili.

b ¶ Delegatis. Hic posset annecti q. illa an sententia delegati potius sit dicenda nulla quàm ab illa appellari, quia forma communis delegationum est in partibus nostris, vt iustitiam faciat; quam si non facit dicitur excedere fines mãdati Ias. in. §. in bonę fidei col. secunda ad finem instl. de acti. de qua vide apud Aymo. allegantem authoritates, & opiniones consilio. 181. num. 9. idem in arbitris Bart. in. l. diem proferre §. stari. ff. de arbitris. significat autem iustitiam facere, seruare ordinem iuris, & veritatem inuestigare, & sic dictum imperatorie & rite simul, ita pingit Ias. in. l. si ille possidet nu. 7. de acqui. possess. sed non est nunc præsentis speculationis.

c ¶ In genere, vel in specie. Idest, vel ad vniuersitatem causarum, vel ad unam causam, & illi ad vniuersitatem causarum æquiparantur ordinariis in pluribus casibus, ut per glo. in c. cum causam in glo. fi. de appell. Ias. in. l. 1 in ... nu. 19. de iurisdic. om. iud. prosequere ... ipsum.

d ¶ Incontinenti. Dicitur incontinenti fieri secun

dum communem concl. dum sedet iudex pro tribunali illa hora, & non diuertit ad extraneos actus, secus si iudex iret ad prādium, uel aliud actum extraneũ, & postea reuerteretur ad tribunal. Idem si appellans diuerteret ad extraneos actus, & postea appellaret, ita Specu. titu. de app. ll. §. qualiter in princ. pio, & ibi Io. And. in glo. diuer tit. sed Bart. aliter uoluit unde longam disputationem, & concordiã opin. apud Marantam in suo speculo vi. parte char. 517.

e ¶ In scriptis. An scriptura requiratur autẽtica an sufficiat priuata, uide gl. in. c. cordi. in glo. in scriptis ubi Domin. de appel. in. vi. quę resider, quod sufficit priuata. Et caue quia non sufficit quãdo debet in scriptis appellari, facere sibi appellationem, & dictare in actis, nec ex hoc uidetur in scriptis appellatum, sed debet appellatio in scriptis tradi notario, secundum Bart. in. l. si gallus §. idem credendum. ff. de lib. & posth. Ang. clarius in. l. quæcunque §. 1. ff. de publicanis. Ald. in addit. ad Specu. titu. de app. §. 1. ...

f ¶ Infra. x. dies. Hoc idem de iure autenticorum, ut in auth. de appell. & infra quæ tempora regi. illata in auth. hodie. C. de appell. Et de iure canonico in c. concertationi de appell. in. 6. & pondera quod in dicto c. loquitur tamen in app. à diffinitiua q. ab interlocutoria, in qua etiã de iure ciuili eadem est obseruatio, tex. est in c. significauerũt de testibus, & in c. cum dilecti de elect. glo. in. c. cum cessante de appell. Bald. & Ias. in. l. 1. ab arbitro. ff. q satisd. cogantur; imo & à quocunque grauamine, et extra iudiciali debet appellari. j. dd. decẽ dies à die illius grauaminis, ut not. Socy. cõs. 45. col. 4. quod semper præsumitur. Franc. in c. bonæ memoriæ ... de appell. Sed limita, nisi grauamẽ haberet tractũ successiuũ, quia tunc semper potest appellari, quãdiu durat grauamen, ita tenet Io. Andr. in c. dilectus ... de rescrip. Bald. in. l. iij. in fin. vers. ... C. de Ep. ... Specul. tit. de app. §. ... & nota secundũ Vinc. & Ang. in auth. hodie. C. de appell. Paris in ... sindic. uer. appellatio ... in quibus locis ponitur exemplũ de eo qui detinetur in carcere, nã semper potest appellare, quia semper grauatur; ita tenet Phyl. pp. in c. super eo el secũdo col. secũda, ...

g ¶ Continuos. Hoc idem secundũ omnia iura argumento glo. in rubrica de diuers. & temporalibus præscriptio. per Specul. in titu. de appell. ... uers. sed nunquid hoc tempus ...

 ¶ Et scientiæ

a ¶Et scientię. Et sic est utile in sui initio argumēto. l. ab eo. C. quomodo & quando iudex. specul. loco de quo supra, ubi interpretātur iura simpliciter loquentia á die prolationis sententię. Idem Lanfran. in. c. quoniam cōtra in uersic. interlocutorie, & app. nu. 43. de ꝓbat. Bart. in. l. 1. §. dies. ff. quando app. sit Hostiēs. in summa eod. titulo. §. infra quod.

duo est a maiori parte appellandum clem. 1. de appell. & si duo sunt ab ambobus, ut p Bald. in auth. hodie. C. de appell. Recurratur ad Phylippum Franc. in. c. si iustus metus, uersi. septimo quæritur de appell. sed hoc statuto exprimitur quid agendum sit.

illati grauaminis, & sciētiæ [a] exclusiue [b] enumerandos, coram illo, [c] uel illis, uel saltem [d] uno ex illis, qui sententiam, uel grauamen protulerit, seu fecerit, uel protulerint, seu fecerint; si eius, uel eorum copia commode [e] in ciuitate Bononiæ haberi poterit, uel saltem corā uno ex illis tribus Iudicibus, [f] quorum uni, uel pluribus secundum ordinationem infrascriptam dicta appellatio uenire committenda. Et an copia haberi potuerit, uel non, stetur omnino dicto, & iuramento appellantis præstando tēpore appellationis interpositæ, & in ipsa appellatione coram eo, uel eis ex prædictis coram quo, seu quibus duxerit appellandum, uel postea quando coram quocunque super hoc dubitatio orire-tur. Saluis tamen statutis uniuersitatis mercatorum in foro ipsorum, quibus non intendimus derogare: & saluis aliis infra dicendis in suis casibus infrascriptis. ¶Quam quidem appellationem interponi debere uolumus ad Reuerendissimum [g] dominū Legatum, seu Gubernatorem ciuitatis Bononiæ, qui pro tempore fuerit: & non ad alium, [h] uel

b ¶Exclusiue numerādos. Tollit hoc uerbum omnem dubitationem, sicut alias facit Pōtifex, in. c. pia de excep. & ita dies termini computatur in termino, de iure tamen dubitatio est, ex glo. i. l. 1. §. dies in uerbo subtraxisse. ff. quando appellatio sit; Vide per specul. in titu. de appell. lib. secundo. §. restat. uersi. sed nunquid, ubi tenet computari de momento ad momentum. Lanfr. in. d. c. quoniam contra in verbo interlocuterię nu. 43

c ¶Coram illo. Quare appellandum sit in præsentia iudicis, à quo, dicit Io. And. in regula in generali de regu. iur. in vi. ideo q appellatio principaliter rescindit factū iudicis, nam per sententiam pars me non grauauit, sed iudex de cuius iniquitate agendum est; licet sit iudicatum ad cōmodū partis. ff. de appe. cum quidam, & C. eodē l. eos in fi. ita Lappus allega. 39. incipit, an ualeat appellatio, nu. 36. Et notabis, q duplex est libellus appellatorius, vnus qui est ipsa appellatio, alius libellus qui datur iudici ad quem est appellatum, ut super appellatione procedatur, & istos duos modos prosequitur Specu. in titul. de appellatione in quarta parte. §. nunc dicendum restat, & §. pręcedenti, subdit Bart. in. l. 1. §. fin. ff. de appell. q licet sic de consuetudine admittatur tamen nō est necesse de iure, vt per ipsum latius. Et quomodo intelligatur hoc appellare in scriptis coram iudice, à quo Bart. declarat in. d. §. fin. uersic. quęro utrum. s. an. sufficiat producere coram iudice libell. an autem requiratur lectura? & videtur secundum ipsum non exigi q legatur per c. appellatio de app. in vi.

d ¶Vel saltem. De iure communi, si sunt plures q̄

e ¶Cōmodè. Fortè istud verbum expressum est propter tex. in. l. 1. §. adeundi autem. ff. quando appellan. sit, vbi excusatur appellare volēs si iudex copiam sui conueniundi nō fecerit in publico, licet domi possit, vel in hortis, vel in suburbano reperiri, vide versic. & in suprascriptis casib. Et nota q vbi potest haberi copia si non appellet coram eo appellatio nulla est Francus in. c. si iustus metus in gloss. ii. extra de appell. per Lapum allegat. 39. an valeat appellatio col. 1.

f ¶Iudicibus. Hoc sumptum videtur ex. l. 1. §. si quis ipsius quidē. ff. quādo appellan. sit. Bart. in l. 1. §. fina. versic. quæro cui. ff. d app. recip. Quid si istorū copia etiam haberi non poterit? recurre ad tex. in. d. l. 1. §. dies autem, vbi dicit subueniendum esse, vt non incipiat currere tempus: quandoque tamen appellatur in absentia iudicis à quo, & ad quem, coram tamē honestis personis ex iusta causa, velut ꝓpter metum, vel quia non potest haberi copia nullius iudicis à quo, & ad quem extra de app. c. fina. & de off. ordina. c. Pastoralis, latius per Lappum decis. supra citata. 39. sed dic hoc esse voluntarium, nō necessariū cum (vt dixi) tempus nō currat, laudo tamen q fiat ex abundanti, vt Bart. dicit in dicto. §. dies.

g ¶Ad Reuerendissimū. Aduerte quia, & si in ciuitate sint iudices maioris iurisdictionis, illo q tulerat ad quos debuisset appellari gradatim l. 1. §. si quis. l. Imperatores. ff. de appell. tamē statuitur hic quis sit competens iudex ad quem appellandum sit, velut per saltum, prout & de iure canonū permittitur appellatio immediate ad papam, ij. q. vj. si quis vestrum cum seq. capi.

h ¶Non ad alium. Vetat ne ergo appellari ad papam omisso Reuerendissimo? est quæstio tum

per

alios: Et in qua appellatione appellans nō teneatur Apostolos [a] petere, nec petitos expectare. ¶ Et quomodocunq;, & ad quemcunque, & a quocunque appelletur appellatio ipsa, & appellationis causa, & eius cognitio deuoluatur [b] ad præfatum Reuerendissimum dominū Legatum, seu Gubernatorem prædictū, ut supra, & ad illū, uel illos ex infrascriptis iudicibus cui, seu quibus per eū, seu eius mandato committi continget, ut infra, siue simpliciter appelletur, [c] & siue causa nullitatis annexa: [d] & siue iudex, uel officialis a quo appellationi detulerit, siue non [e]. ¶ Primam autem appellationem declaramus esse illam quæ interponetur a quacūque sententia diffinitiua uel interlocutoria in quacunq; principali [f] causa lata per quemcunque Iudicem uel officialem ordinarium, uel delegatum, seu subdelegatum: Quā committi debere [g] declaramus per præfatum Reuerendissimum dominū Legatum, seu Gubernatorē Ciuitatis Bononiæ iudicibus, [h] seu uni ex Iudicibus tribus primarum appellationum. ¶ Secundas uero appellationes declaramus esse & fore illas, quæ interponentur a quibuscunque sententiis interlocutoriis seu grauaminibus, etiam si uim diffinitiue haberent latis uel ferendis in quacunque causa appellationis per Iudices, uel officiales suprascriptos ordinarios, uel delegatos, aut subdelegatos; & etiam omnes alias appellationes interpositas à quacunque sententia diffinitiua in causa appellationis a prima diffinitiua sententia lata, quas committi debere declaramus iudicibus seu uni ex tribus iudicibus secundarum appellationum de Collegio iudicum Ciuitatis Bononiæ per prælibatum Reuerendissimum dominum Legatū, siue Gubernatorem Ciuitatis Bononiæ, mo-

per ista verba, tum propter id quod dicitur in cōclusione statutorū seruari debere ius ciuile in ciuitate, sed ius ciuile disponit non posse appellari ad principē omisso medio. l. præcipimus. C. de appell. & .d. l. Imperatores, & ita in indiuiduo consuluit Roma. consil. 2. tenendo quòd appellatio deuoluatur ad superiorem ꝓximè immediatum, & sic ad ipsum legatum, sed in contrarium consuluit Goza. cōsilio. 101. per multa fundamenta maxime quando commissa esset causa per Gubernatorem non obstātibus statutis, vide verbum Bald. infra. l. i. in secunda colu. de mand. princ. & vide in secunda bulla Iulii. §. & vt causarum &c. Est bene clarū vetari appellationē a delegato ad delegantem ꝑ istum modum loquēdi, quia indistincte est appellandum ad Reuerendissimum, quicquid sit de iure. l. 1. §. 1. ff. quis, & à quo. l. præcipimus. §. hæc si appellatio. C. de appellationibus.

a ¶ Apostolos. Derogatū est subtilitati iuris communis, vt ī tit. de libel. dimiss. Et cur apostoli? vide glo. in. c. primo de app. in verbo apostolos, Et quot species apostolorū? notat. in tex. in clem. prima de dolo, & contumacia, cum aliis concor.

b ¶ Deuoluatur. Hoc idē habetur in. l. prima. §. si quis. ff. de appell.

c ¶ Appelletur. Dicendo, appello, quo casu tamen venit etiam cognitio nullitatis. l. carnellia pia. ff. de iure patro. l. quidam. ff. fam. hercisc ūdæ. C. de lib. causa. l. si ii, Bar. in. l. si expressim col. 3. ff. de appellationibus.

d ¶ Nullitatis annexa. Vt quando dicitur, dico sententiam nullam, & si qua est appello. de efficacia, quorum verborum vide Bar. in. l. si expressim ff. de appellationib. col. 3. per prac. Papi. in forma libelli appellationis, in gloss. & in quantum Fran. in c. dilecto nu. 22. de appellationibus.

e ¶ Siue non: Omni enim casu app. deuoluit ad superiorem, Specula. titu. de appellatio. §. nunc dicamus nu. 8. lib. 2.

f ¶ Principali. i. in prima instantia.

g ¶ Debere: Ecce imponit necessitatem Reuerendissimo Legato delegandi; sunt qui intelligant casu quo uelit delegare, vt debeat delegare iudicibus istis, sed alii dicūt omnino teneri delegare, & illis delegare, cogitandum est.

h ¶ Iudicibus. Hi ordinariam potestatem habēt, cum a lege habeant, ut per dominum Antoniū de butrio in c. cæterum, 4. col. versic. uenio ad secundum de iudi. allegat gl. in. l. et quia de iurisdictione omnium iudicum. & gloss. in cap. i. de off. deleg. per reg. d. l. & quia. de quo etiam facit dictum Bald. in. l. præcipimus. C. de appella. ꝙ auditores ad uniuersitatem causarum dicuntur habere iurisdic. ordinariam; vnde infero ꝙ si commissa esset causa appellationis tribus istis, vel duobus simpliciter ꝙ possent partes adire, vel ambos simul, uel vnum tantum quia potestas data est cuilibet insolidum, per ea quę ponit Barto. in. l. 1. §. si plures col. 2. ff. de exercitoria, & quæ ponit Alexand. consili. 93. lib. 7. incipit repetitus in causa, secus si essent merè delegati

quia

do, & forma infrascriptis. Itaq; omnes proximæ dictæ appellationes, seu querelæ, & earum causæ semper committi debeant uni ex tribus iudicibus prædictis appellationum existentibus deputatis pro tempore pro quo interponũtur appellationes, & querelæ proponũtur, non attentis die, & tẽpore latæ sententiæ per prælibatũ Reuerẽdissimum Gubernatorem seu Legatum modo, & forma infrascriptis. ¶ Reliquæ uero[a] appellationes committãtur tribus[b] ex aliis iudicibus de Collegio iudicũ eligendis per præfatum dominum Legatum, seu Gubernatorem. ¶ Si uero per appellantem a quacunque interlocutoria, uel grauamine, etiam si uim diffinitiuæ sententiæ habuerit lata, uel illata in principali causa & instantia, ut supra dictum est: peteretur[c] ipsam appellationẽ una cum principali causa, & negocio cõmitti per dominum Legatum, seu Gubernatorem Bononiæ, tunc causa principalis prædicta aduocari possit, & cum dicta appellatione committi possit dictis iudicibus primarum appellationũ, seu uni ex eis, non obstantibus quibuscunque in contrarium, seu aliter disponentibus. ¶ Et si per dictum iudicem primæ causæ dictæ appellationis, & negocii principalis fereretur una sola[d] sen-

quia necessarium foret q̃ ambos simul adiret, cũ potestas data est eis simul. l. duo ex tribus. ff. de re iudicata. Et de his iudicibus meminit glos. in l. cum sententiam. C. de senten. dicens q̃ hi iudices appellationum possunt ferre sententias in domo sua, vel in aliquo honesto loco, & de his iudicibus Bon. meminit Bal. in l. finali col. 2. versi. sed nunquid per statutum. C. de sentẽtiis titu. generali, & Barbatia. consil. 44. col. 3. in quinto fundamento lib. 4. Et nota quia tollit ius superioris maxime circa secundas appellationes, de quo multa dicit idem Barb. in 1. & 2. col. illius cõsilii. Item arctat Reuerendissimum legatum ad committendum cõtra cap. cum inferior extra de ma. & obedientia; & per ea quæ in specie dicit Goza. in l. omnes populi num. 140. de iust. & iur. sed Papa confirmauit statuta nostra.

a ¶ Reliquæ uero, hic. §. continuatur cum fine §. & quomodocunque & exponas reliquæ. i. secũ de appell. nõ. n. dantur regulariter plusquã duę appellationes pro quali bet parte in una eademque causa, toto titulo, ne in una eademque causa liceat tertio prouocare, quam regulã amplia dupliciter, & limita v. modis vt per Philipp. Dec. in c. sua nobis nu. 13. de appell. vide P. a Duenas reg. quinquagesima.

b ¶ Tribus; Subaudi seu uni ex tribus, vt supra versi. quas committi. ita quidam dicũt seruatum fuisse, sed non caret dubitatione, quia statuentes sciuissent dicere si uoluissent, insuper uidetur diuersa ratio in secundis appellationibus a primis, quia in secundis maius uertitur periculum, ideo cautius agẽdum, vt tres sint qui ferant sententiã irretractabilẽ arg. eorũ, quæ ponit Ias. in l. properandum in princ. nu. 23. C. de iudi. quia tamen amplius non est in vsu præsens statutum, ideo nõ expedit laborare.

c ¶ Peteretur. Ista petitio est necessaria aliquando, quia non est causa principalis auocata à primo iudice, nisi quando pronunciatũ fuerit bene appellatum, & male iudicatum super interlocutoria. c. vt debitus ubi glo. penultima extra de appell. uel nisi quando fuisset ab initio delatum appellationi, quia tunc amittit iurisdictionẽ ipsam iudex, ut dicto c. cum appellationibus friuolis de app. in vi. At si commissa fuerit cũ principali negotio facta pronunciatione remanet principale negotium indistincte penes iudicem ad quem, sed Roma. in cons. 362. tenuit, q̃ etiã tunc si pronunciatum sit male appellatum debeat remitti principale negotium ad primum iudicẽ allegat DD. de toto, vt si enim, sequi videtur simpliciter Decius in dicto c. vt debitus in. vli. notabili. Addo Rui. cons. 214 lib. 4. qui tenet cõtra Perusinos, & vide omnino Fely. in c. causam quæ sub. 36. de rescriptis, & sta phil. supra in tractatu super commiss. & literis iustitiæ. §. quando cõceditur qui est ch. 550. in secunda pag. in meo libro, vbi refert Egidium bellamera tenere idem quod tenet Rui. Et cogita, num quid esset bona concordia dicere aliud in ordinariis iudicibus appellationum aliud in delegatis propter formam rescripti quam fugit Fely. loco supra citato. Vere est difficilis articulus vide circa hanc materiam plura per Francum d. c. vt debitus nu. 46. vsque ad fi. Et scias q̃ facta appellatione ab interlocutoria primus iudex, siue detulerit, siue non detulerit, siue sit connexa articulo appellationis, siue non interim debet supersedere in negotio princip. secundum magis communem opinionem, quam asserit, & tuetur Abb. in c. super eo de appellationibus el primo.

d ¶ Vna sola. Forte omittendo articulum super interlocutoria, & formando sententiam super principali negotio, prout potest fieri in isto casu, scilicet quia specialiter comissa fuit principalis causa

iuxta

iuxta ea quæ deducit Decius in.d.c. vt debitus nu.27.verſ.iſta cōcluſio, dum nititur illa ratione, quia cùm in omnem euētum cauſa principalis debeat cognoſci per iudicem ad quem etiā ſi appellatio ab interlocutoria friuola ſit, merito de cauſa principali immediate cognoſcere poterit, omiſſo articulo appellationis tanquam fruſtratorio, ſeu ſuperfluo, facit c.cum ceſſante de appel. Et idē eſt vbi cauſa principalis non fuiſſet commiſſa, ſed tantum interlocutoria, cui appellationi delatum fuiſſet iuxta c. cum appellationibus de appell.in 6.ſuper quo caſu loquitur Decius.

a ¶Aut duę. Poteſt igitur ferre duas ſi vult iſto caſu. Aliquando neceſsitatur ſi cauſa principalis non fuiſſet expreſſe commiſſa, nec delatum a primo iudice appellationis ſuper interlocutoria; vbi pronuntiatum fuit bene appellatum, & male iudicatum, tunc enim debet ordine ſucceſsiuo ferre ſententiam ſuper principali, vt in tex.& gl. c.vt debitus de appell.& in .c. ex tenore de foro comp. Et hæ duæ etiam ferri poſſunt diuerſis tēporibus, quia lata prima poteſt cognoſcere de meritis principalis cauſę, vt habetur in prædicta glo.

b ¶Deuoluat. Hic vnus effectus appellationis ponitur, quia deuoluit cauſam ad ſuperiorem.d.c. vt debitus de appellationibus c. cum appellationibus de app.in.vi. & ſi appelletur à ſententia nulla, vt in.c.exhibita de iudiciis, & in c. dilecto de appell. Et intellige ꝙ deuoluit cauſam cum omnibus depēdentibus, ita tex. not. in.c. dilectis

tentia aut duæ,[a] uidelicet una ſuper cauſa appellationis, & alia ſuper negocio principali, & ab ipſa, ſeu ipſis appelletur, tunc talis appellatio, ſeu appellationes ſint, & eſſe intelligantur ſecundæ appellationes: & committi debeāt dictis tribus ſecundis iudicibus de Collegio iudicum, ſeu uni ex eis. ¶Et quod ſupra dictum eſt de cōmiſsione negocii principalis, etiam ſimiliter obſeruari uolumus de quacunque cauſa appellationis a negocio principali, in qua ferreretur aliqua interlocutoria, uel grauamen: quæ committi poſsint (ſi petatur) cum ipſa cauſa appellationis ab interlocutoria, uel grauamine. ¶Dicti autem iudices in cognoſcendo, procedēdo, & terminando appellationum cauſas eis cōmiſſas modo, & forma in præſenti ſtatuto compræhenſis omnino teneantur ſeruare formam præſentis ſtatuti. Et ante omnia (ſi petitū fuerit) cognoſcere, & pronunciare an appellatio deuoluat,[b] nec ne ſaltem infra octo dies utiles, quo ad cauſam, proxime ſecuturos poſtquā petitū fuerit, ſub pœna iudici prædicta nō ſeruāti librarū centū bon. applicandarū pro tertia parte Cameræ cōis Bonon. & pro una tertia parte appellanti, uel petenti ſuper deuolutione appellationis cognoſci, & pro reliqua tertia parte cuicunq; iudici qui dictam pœnā totam exegerit, ſeu exigi fecerit, uel perſolui. quā quilibet officialis, & iudex ciuitatis Bononiæ ad ciuilia, ſeu criminalia deputatus, qui fuerit requiſitus, ſeu aditus ſub cōſimili pœna applicanda, & exigenda, ut ſupra: exigere, & exigi facere teneatur. ¶Et ſi ab interlocutoria, uel grauamine[c] appellari contiget inhibitio[d] fieri nō poſsit: niſi primo pars citata fuerit in cauſa prædicta: & niſi (etiam ſi petitū fuerit) prius facta pronūciatione prædicta. ¶Et ſi plures[e]

filiis, circa fin. de appellat. & ideo inſtante parte iudex debet pronūtiare, quia aliquando non deuoluit, vt quia ſit appellatum nulliter, vel non legitime.d.c.vt debitus, facit.c. Romana.§.ſi vero vocatis, eodem titulo, vbi dicit, ꝙ conſtare debet iudici ad quem, an negotium per appellationem ſibi deuolutum ſit, quod fiet altera parte citata.

c ¶Grauamine. Scilicet iudiciali: nam ſi appelletur ab extra iudiciali, iudex ad quem etiam poſt quam cœpit cognoſcere, non poteſt inhibere parti, quia propter appellationem cuiuſque, quis non debet ſua poſſ. priuari, per appellationem etenim iuriſdictio tantū ad iudicem. transfertur, ita in terminis Speculator in.d.titulo de appel. §.de officio col.ii.verſic. quid ſi extra iudicium appelletur?

d ¶Inhibitio. Formā inhibitionis ponit Specu. in titu.de citation.§. dicto. verſic. porro: effectuſq; inhibitionis eſt magnus, vt habetur in cap. non ſolum de appell. in vi.per Specul. in titulo de appell.libro ſecundo § nouiſsime, verſic.& nota, ſcilicet ꝓpter reuocationem attentatorum, & pro his etiam vide omnino Aretinum cōſilio.20. qui not. declarat.

e ¶Et ſi plures. Idem repetitur ſupra in principio. verſic.ſi vero, & cōtradicit deciſioni tex.in clem. prima đ appella. & quę ibi notātur, Sed quid ſi aliqui detulerint, aliqui non? hæc.q.in terminis iuris cōmunis habetur ꝑ Card. in.d. clem.q 25. cū duabus ſeq. ſed hic videtur ꝙ ſufficiat ab vno eſſe delatum.

ſimul pronunciauerint, ſufficiat corã uno ipſorum appellari: ita quod appellatio ab,ſeu coram uno,ceſeatur ab,ſeu coram omnibus interpoſita. ❡Dictos namque ſex iudices,uidelicet, tres primorum ſex menſium, & tres ſecundorum ſex menſium primarum appellationum interpoſitarum, ſeu imponendarum a ſententiis diffinitiuis latis ſuper principali cauſa,uel ab interlocutoria,ut ſupra. Et ſimiliter ſex iudices,ſecundarum appellationum eligi debere anno quolibet ordinamus de menſe Decembris, uidelicet tres iudices,pro primis appellationibus,& tres alios pro ſecundis appellationibus, pro primo ſemeſtri anni proxime futuri incipiendi in Calendis menſis Ianuarii tunc proxime uenturi:& etiam alios tres iudices pro primis appellationibus,& alios tres pro ſecundis appellationibus,pro alio ſecundo ſemeſtri incipiendo in Calendis menſis Iulii, cuiuslibet anni per eximios dominos Priorem & Doctores dicti Collegii doctorum Ciuit.Bonon.uel per illos ex eis,per quos doctores dicti Collegii talem electionem fieri duxerint & ordinauerint:Quos per optatam ſalutẽ obſecramus, quòd in eligendis dictis iudicibus debeant diligenter aduertere, ita quòd tales eligãt ex eis doctores, de quibus ſpes uerisimilis miniſtrandæ iuſtitiæ haberi poſsit. Nec poſsit aliquis dictorum iudicum pro maiori tempore eligi,uel deputari, quam pro uno ſemeſtri ❡Eo tamen ſaluo quod etiam finito ſemeſtri,pro quo electi fuerint cauſas eis cõmiſſas, durante dicto ſemeſtri,continuare poſsint audire,in eis procedere, & illas per ſententiam cognoſcere,& terminare, nõ obſtante lapſu dicti eorum ſemeſtris,& modo & forma infra dicẽdis. ❡Et quod nullus ex dictis Iudicibus dicti Collegii eligi, uel aſſumi poſsit quouis modo in aliquem ex iudicibus dictarũ cauſarũ,niſi fuerint,& ſint Bononiæ doctorati,examinati, & approbati in examine Collegii dominorum Doctorum iuris Canonici,uel Ciuilis Bon. ❡Suprascriptæ autem appellationes per teſtes[a] probari non poſsint,nec probatio ſuper eis facta ualeat quoquomodo. ❡ Et etiam Ordinamus quod appellans non repellatur, quamuis ipſe,uel alius qui pro eo in iudicio interuenerit perſonaliter citatus, contumax fuerit, tacite,[b] uel expreſſe,uel tacens non uenerit ad ſententiam audiendam. ❡Quas quidem appellationes ſuprascriptas uolumus per appellantem[c], ſeu pro eius parte, & nomine a præfato

a ¶Per teſtes: Planum eſt de iure communi in appellatione, quæ fit in ſcriptis, at ubi appellatio fit uiua voce, licet redigatur in actis per notarium, vt ſupra dixi, & per Salyc.in l. cum ſpeciali nu.7.C.de iudi.tamen poteſt de iure communi probari per teſtes, quia eſſicitur de actis, acta autem de iure communi probantur regulariter per teſtes,vt concludunt Doc. mod. in c.in præſentia poſt Abb. in d. cap. quoniam contra verſ.fin.extra de proba. Ita in terminis vult Bal. in auc. litigatoribus C. de appell. Sed nunquid amiſſa ſcriptura tenor probari poterit per teſtes? De iure communi poteſt, quia illud quod dicitur,acta quæ ſcripturam exigunt, aliquando nõ poſſunt probari per teſtes, vt nota.in l.ne in arbitris.C.de arbitr.intelligitur quando ſcriptura facta non fuit, at vbi ſcriptura probatur facta, & probatur amiſſio,& illius tenor,admittitur talis probatio, ita Bart. declarat licet paucis verbis in d. l. ne in arbitris,late Phi. Decius in d.c.quoniam contra, & Panormita.in c. ſicut de re iudi. Vide gloſ.in c.cordi in glo.infraſcriptis extr.de appel.in vi.

b ¶Tacitè, vel expreſsè. Intelligo ſiue ſit uerus, ſiue fictus contumax, quicquid ſit de iure cõmuni, quo clare dicitur quòd uerus contumax, non appellat. l. ex conſenſu §.fina.de appellatio.vbi gloſ. declarat, & Felyn.in c.quo ad conſultationem nu. xxxiii. verſic.conſidera duos caſus extra de re iudi cum infinitis aliis locis, verus autem contumax eſt quando dixit nollo uenire, vel aliis modis, vt nota.in d.l.ex conſenſu per Bar.& in.l.1.C.quorum appellatio non recipiun.

c ¶Per appellantẽ; Quid ſi appellatus præueniẽs faciat ſupplicationẽ iuxta c.oblatæ de appellatio. an ſtatutum vendicet locum? nam verba non deſeruiũt, vide verbum vnum Alex conſi. 19.lib.1.col. fi. φ mens ſit attendenda.

fato

fato domino Legato, seu Gubernatore prædicto oblata in scriptis petitione, seu supplicatione debere peti[a] committi uni uel pluribus ex suprascriptis iudicibus modo, & forma, & ordine ut supra declaratis infra sex dies[b] continuos[c] proxime secuturos post diem[d] interpositæ appellationis[e]: de cuius petitionis, seu supplicatiõis, præsentatiõe[f] facta dicto domino Legato, seu Gubernatori prædicto sufficiat apparere per scripturam Datarii, seu Secretarii, uel Cãcellarii dicti domini Legati, seu Gubernatoris Bononiæ faciendam, & factam super carta ipsius petitionis, seu supplicationis in fine, seu a tergo ipsius per hæc uerba, uidelicet. Præsentata fuit die tali. apponẽdo diem in qua fuit præsentata, cum anno, & mense. Et dictam huiusmodi scripturam supplicationibus, seu petitionibus commissionum huiusmodi causarum sic factã, & scriptam diei datæ dictarum commissionum, & earum rescriptorũ præfati domini Legati, seu Gubernatoris prædicti in dubio censeri, & præsumi uolumus esse manu Datarii, seu secretarii, uel cancellarii, præfati domini Legati, seu Gubernatoris per eum ad hoc deputati: nisi contrarium probaretur. ¶ Et successiue post

a ¶ Debere peti: Ad hoc decisio Alexã. consil. 19. col. 2. lib. 1. post quodam angeli consil. de quo meminit, scilicet quia semper intelligitur, si petitum fuerit, & sic cum inducat hoc statutum aliquid de nouo dicitur data forma, vt per Ancha. consi. 36. nu. 1. nã & statuta omnia, vt patet in conclusione eorum in §. & ꝙ omnia, vbi mandat omnia contenta in statutis inuiolabiliter custodiri, habent in effectu decretum irritatiuũ, quod est præcipuum signum formę, iuxta not. in l. 1. ff. de libe. & posthu. & per Felyn. in ca. cũ dilecta in v. signo de rescrip. & addatur ꝙ statutum præfigit certum tempus ad actum faciendum ergo censetur tradita forma, vt in authẽ. quæ supplicatio, & ibi Salyc. C. de precib. imper. off. not. Bald. in. l. omnes populi in vltima col. ff. de iusti. & iure, dicendo a forma statuti non esse recedendum, adeo quôd si statutum requirit tempus, & nos requiramus, & plures concor. cõgerit Brutus in tract. de forma, Rub. Quid & quãdo aliquid censeatur traditum pro forma col. 46. versicu. sit ergo conclus. est folio mihi 44. col. 2. secũdum magnam impręssionẽ, sequitur igitur, quòd sit nulla cõmissio non præsentata infra tempus, dato ꝙ sit signata.

b ¶ Sex dies: Caue notanter, quia hoc tempus est præfinitum supplicationi, non autem commissioni, seu impetrationi, quia mora signaturæ non debet esse damnosa appellanti ad auth. sed lis C. de tempo. appella. vbi Bald. vnde cautela est pro appellante ꝙ curet, atque faciat principem se offerre paratum cõmittere causam appellationis, ita visum fuit alias seruari Bono. vide Alex. consi. 164. secundo volu. nu. 5. vbi docet, ꝙ appellans debeat vti maxima diligentia in faciendo causam committi per l. fin. §. illud, ibi summa ope nixum de temp. appell.

c ¶ Continuos; Hoc etiam de iure communi est, vt formaliter dicit Saly. in l. 1. C. de feriis.

d ¶ Post diẽ interpositæ appellationis; Et sic dies appellationis cedit commodo appellantis, prout dicitur in tempore prosequendæ, quod currit a die interpositæ appellationis cle. sicut de appellation. cuius decisio fuit summè vtilis ad sedandam controuersiam inter antiquos, quorum opin. recitat Accursius in l. fi. C. de temporibus appellationum, & latius in d. clem. sicut.

e ¶ Appellationis; Si duę appellationes pręponantur altera in uoce, altera ex post inscriptis à qua incipient hi sex dies? est controuersia non modica, & secundum magis communem opinionẽ legistarũ, videtur quòd debeat ĩcipere a prima: ideó cautius agit appellare nolẽs solummodo in scriptis appellationẽ facere, & quidem vltima die, Bald. in auth. litigatoribus C. de appellati. & Bar. in l. cum procurator. §. si dominus versic. iuxta prædicta de no. ope. nunti. sed Canonistæ tenent, ꝙ imò currant a tempore secundę appellationis in scriptis, vt per Abb. in c. bonę de appe. vbi latè Deci. col. fina. latius omnibus Francus in ca. tua nobis 3. col. cũ pluribus seque. de appe. Sed quid de illa practica. appello viua uoce saluo iure appellãdi in scriptis? vide eundem Bar. & alios doct. in locis supra citatis, volentes pro maiori parte standum esse primę, licet etiam multi contradicant. Adde Lanfrancum in c. quoniam contra in verbo interlocutorię nu. 42. de prob.

f ¶ Pręsentatione. Nã habet literas pręsentare, & ante pręsentationem non acquiritur iurisdictio iudici, est enim secundũ aliquos in potestate sua pręsentare vel non, quia potest lacerare: Alij dicunt, ꝙ imò cogi potest per alteram partem pręsentare, quia sunt effectæ communes postquàm sunt impetratę ita refert Inno. in c. ex cõquestione de resti. spol. sed certe verior est prima, vt per Abb.

commissionem,[a] & rescriptum dictæ appellationis, & eius causæ teneatur, & debeat ipse appellãs infra quinq; dies[b] utiles quo ad causam a die cõmissionis prædictæ exclusiue numerãdos. (Saluis tamen infra dispositis quo ad causam comitatinorum, seu habitatorum comitatus Bononiæ, de quibus infra circa finem præsentis statuti aliter est dispositum) producere, & præsentare dictam commissionem, & eius rescriptũ, coram eo, uel eis, cui; seu quibus contmissa fuerit, si eius copia haberi poterit, alias coram uno alio ex reliquis tribus iudicibus illius numeri de quo fuerit talis iudex, cuius copia haberi non posset, una cum instrumẽto[c] appellationis parte appellata præsente, uel legitime citata, uel eius procuratorę, seu alio, qui eius nomine, seu pro eã interuenisset ad faciendũ[d] proferri sententiã, seu fieri grauamẽ a qua, uel quo fuisset appellatum, & ad cuius petitionem tãlis sententia, seu grauamen lata, uel latũ

Abb. in c. 1. nu. 7. de seq. poss. & fructu. & literæ secundæ non reuocant primas nisi facta præsentia c. si duobus de appella. Abb. ex illo text. in c. audita de resti. spoliatorum.

a ¶ Commissionem, & eius rescriptum. Nota duo nomina pro eodẽ, sunt & alia nomina in iure aliquando enim vocantur sacri affatus. l. penult. C. de diuer. rescrip. & sacrum oraculum. l. & si legibus. C. si contra ius, vel vtil. publicam. l. fin. C. de diuer. rescrip. & aliquando sacræ formæ, aut iussiones, vt in authen. in medio litis non fieri sacras formas, nominatur principalis concessio in l. si quando. C. de inoff. testamento, & diuersa iussio, & sacræ literæ l. vni. C. de mãd. princ. vel simpliciter literæ, vt in c. ij. & per totum de rescriptionibus, Et q; legatus possit concedere rescripta facit. c. fin. & ibi Antonius de butrio de off. lega. probat tex. in clem. 1. de rescrip. iuncta rub. & c. j. de locato, & dici potest rescriptum, quasi rursus scriptũ habita rõne supplicationis partis, pars enim scribit supplicationem de qua supra, & legatus illam rescribit, & quia rescribitur narratio & supplicatio partis ideo rescriptum dictum est hodie ex stilo sola signatura apposita supplicationi, producitur suplicatio in causa appellationis, & sufficit, propterea rectius vocatur commissio.

b ¶ Quinque dies. Caue quia hoc tempus non erit necessarium obseruari vbi appellatio facta fuerit ad Papam immediate, quia statutum non loquitur hoc casu, vide in hoc multa argumenta per Ludu. Gozadi. cons. 101. incip. audio dubitari contra quoddam cons. Rom. in ordine secũdum vbi tenebat, etiã si ad sedem sit appellatum nihilominus deuolui ad legatum, cũ Gozad. cõtradicit abunde diserens, & placet mihi.

c ¶ Instrumento. Appellans habet pbare se appellasse, & producere instrumentum appellationis, quia est fundamentum intentionis suæ. l. quoniã C. de app. Bald. in. l. hi qui ad ciuilia. C. de appell. vbi etiam Alex. nec potest constare iurisdictionẽ deuolutam, & q; sit appellatum congruo loco & tempore nisi ostensa etiam sententia Io. And. in c. Romana. §. si vero de appell. in. 6. ideo si iudex ad

quem absque causæ cognitione saltem summaria appellationem statim recipiat. potest ab eo appellari, & fortius si concedat inhibitorias secundum Bart. in. l. j. in fi. C. quorum app. non recip. tempera tamen nisi appellatus preueniret, quia ei incũbit onus pbandi appellatum fuisse, vt not. in c. 1. de elect. lib. 6. & c. causam de elect. Abb. in c. in præsentia col fina. de renuncia. vide Iasre. decis. 466. vide tamen Perusi. in c. ex ratione nu. 43. de appellat. vbi allegat Ang. in cons. quodã tenere q; iudex potest interrogare quandocunq; ante sententiam ipsum appellatum, an lata fuerit sententia a qua dicitur appellatum, & si cõfessus sit sufficit, qa constat de sententia per confessionẽ. si negauerit latam bonum erit pro appellante, quia amplius non molestabitur, & imponi poterit appellato perpetuum silentium, vt non possit amplius se de illa valere fuit dictũ prius ab Inno. in c. G. ppetuus de fide instru. de quo Bar. meminit in. l. ij C. de edẽdo. Vide latissime congesta in libro meo manu scripto sub signo C cõclu. 220. Quid si iudex a quo, vellit sibi exhiberi instrumentum appellationis an cogatur appellãs? tractat Gemin. in c. appellatio de app. in vi. & eum refert Frãcus in c. si iustus metus in. xij. q. de appella. vbi distinguitur aut est talis appellatio in qua requiritur causę expressio, vt interlocutoriis, & i diffinitiuis quãdoque iuxta. c. Romana. §. sin autem de app. & tunc tenetur ad petitionẽ iudicis a quo ei præsentare, vt scire possit causas expressas & deliberare super illis in tradendis apostolis, sed cum iure isto municipali non arctetur ad apostolos dandos ideo cessabit prædicta distinctio, quia in dubio debet deferri appellationi secundum Inno. in c. dilectus de rescrip.

d ¶ Ad faciendum. Nota ergo debere citari procuratorem appellati constitutum iam in causa principali, quod videtur mirum, quia functus videtur officio suo. maxime appellando, sed non tenetur prosequi, vt habetur in. l. inuitus. C. de procur. nã alia est instantia principalis, alia appellationis. vt probatur in. l. fina. C. de testib. & in. l. per hãc. C. de tempotib. appella.

¶ Reuocatum.

fuisset: ita quod sufficiat productionem talis commissionis, & rescripti, & appellationis prædictæ facere, & factam esse, infra dictos quinque dies utiles, quo ad causam, præsente, uel legitime citato eo, qui suo, uel alieno nomine talem sententiam, uel tale grauamen proferri, uel fieri instituisset, etiam si appareret ipsum post prolationem talis sententiæ, uel grauaminis fuisse interim reuocatum [a] expresse, [b] uel tacite. ¶ Et prædicta sufficiant quo ad præsentationem, & productionem commissionis, & rescripti, atque appellationis prædictæ, & quæ tunc temporis, uel ante in causa ipsius appellationis: seu eius uigore fieri debuissent ante dictam productionem. et siue dicta reuocatio dicto appellanti ante dictam productionem dictarum commissionum, & appellationum, innotuisset siue non. In aliis uero actis postea faciēdis, etiam sufficiant illa cum eo fieri, qui sententiam, seu grauamen fieri, uel proferri fecisset, donec appellanti, uel eius procuratori, cum quo, uel per quem causa ageretur, legitime constiterit de reuocatione [c] prædicta. ¶ Et fiat, & fieri debeat productio commissionis, & appellationis huiusmodi die iuridica, seu utili quo ad causam. ¶ Et quod coram illo, uel illis, cui, seu quibus causæ prædictæ commissæ fuerint, ut supra, processus causæ fieri possit, & debeat, & per eum, uel eos, seu coram eo, uel eis solo, uel solis: si eius, seu eorum copia haberi poterit: alias coram uno ex coniudicibus prædictis procedi usque ad sententiam, seu sententias (de quibus infra proxime dicetur) exclusiue. ¶ Et an in suprascriptis casibus, uel eorum aliquo copia Iudicis haberi possit, uel non, stari debeat scripturæ, seu actis requisitionis talis iudicis scriptæ rogatæ per Notarium causæ, seu per alium Notarium: quæ [d] fieri debeat in Palatio [e] ueteri iuridico, & ad discum appellationum hora in talibus iuridica, seu in alio loco in tali causa iuridico. ¶ Ordinantes quod nullus doctorum iudicum in causis prædictis sibi commissis, uel earum aliqua sententiam diffinitiuam, aliquam quæcunque fuerit, nec aliquam interlocutoriam super desertione [f], uel super deuolutione, uel non deuolutione ipsius causæ appellationis, uel impedientem, seu tollentem ulteriorem processum, uel super restitutione [g], seu reuocatione [h] attentatorum, seu innouatorum post latam talem sententiam, & ante, uel post appellationem interpositam a tali sententia diffinitiua, uel interlocutoria, seu grauamine, aut dicta lite, & causa pendente reuocare, nec aliquam aliam declarationem super eo de quo principaliter ageretur finem imponentem facere. Nec aliquam aliam, quæ uim, seu naturam sententiæ

a ¶ Reuocatum. Et sic nota ꝙ non intelligitur cessare officium procuratoris ad lites lata sententia habemus tex. in. l. inuitus. C. de procura. c. non iniuste ext. eod. ideo si reuocetur præsumitur in fraudem factum.

b ¶ Expresse vel tacite. His duobus modis procuratorum reuocatur: prosequere late per practicum papi. in forma respons. libelli in act. hypotecaria in glo. mandatū, traditur in. c. si quem de procu. in vi.

c ¶ Reuocatione. Iuxta regulam. l. i. C. de satisda. & l. si procuratorem. ff. de proc. iunc. l. vero procuratori. §. primo. ff. de solut. vbi glo. & doc. qui distingunt ꝙ debet innotescere iudici, & parti quando procurator fuit deputatus in actis contra certas personas, si autem extra iudicium sufficit quôd innotescat parti.

d ¶ Quæ. Scilicet scriptura, vel quæ requisitio.

e ¶ In palatio. Facit. l. i. §. dies versic. quid ergo. ff. quando appell. sit.

f ¶ Super desertione. Hoc videtur habere uim diffinitiue, ex quo diffinit articulū, seu causam appe. ita Bald. in. l. a. circa fin. C. de episc. et cler. Et Rota decis. lxxxvi. in nouis incipit si a pronūc. Phil. Franc. in. c. cum cessante nu. xlvi. de appe. Feli. in rub. de re iud. nu. xxv.

g ¶ Vel restitutione. Scilicet in integrum; facit. l. metum la. 2. §. sed ꝙ prætor ait, ibi me assidente interlocutum. ff. quod me. cau.

h ¶ Reuocatione. Quia per eam non diffinitur negotium princip. glos. in. c. non solum in gloss. magna in fin. de appell. in. vj. sed Rota decis. 86.

diffinitiuæ saperet proferre possit, uel debeat: nisi cum reliquis suis consociis[a] iudicibus appellationum prædictarum, seu uno ex eis simul[b] conuocatis: & nisi ipse simul cum dictis reliquis ex dictis tribus sui ordinis, & numeri, uel cum uno eorum. Qui omnes, seu duo ex eis concorditer talem debeant proferre sententiam, seu facere declarationem.

¶ In quibus quidem sententiis proferendis per quoscunque iudices, & officiales, tam in causis principalibus[c] quam appellationum[d] quaruncunqne[e] prædictarum inseri, & exprimi debeant causæ principaliter mouentes ipsos iudices, & eorum animos, ad tales sententias sic proferendas. Volentes ideo dictam causam, seu causas exprimi: ut magis aduertant, & considerent, qui habent iudicare, & ut erubescant ponere falsa pro ueris: & ut facilius cognosci possit quantum iuste iudicauerint. ¶ Et si aliqua causa expressa in sententia reperiretur non fuisse uera, ex hoc non uitietur ipsa sententia: nisi si, & prout uidebitur Iudici, & seu iudicibus: qui de iniustitia uel nullitate dictæ sententiæ per uiam appellationis, seu quærelæ cognoscere, uel iudicare haberet: uel nisi Iudici, seu iudicibus qui de nullitate dictæ sententiæ per uiam principalis petitionis, de qua & prout in sequenti statuto continetur cognoscerent, & ostenderent dictam sententiam ex ipsins sententiæ tenore ex illa sola causa, seu ex illis solis causis expræssa, seu expræssis, & quæ falsa, seu falsæ dicerentur latam esse, & dictam causam, uel causas falsas esse. Quibus casibus irritari, & annullari possint, seu nulla pronunciari: si & prout iudicanti uidebitur iuris esse.[f] ¶ Pena cuilibet Iudici, qui in prædictis, uel eorum aliquo contrafecerit uice qualibet librarum ducentarum bononenorum de facto auferendarũ per dominum Potestatem Bononiæ, & quemcunque ex suis iudicibus, qui super hoc requisitus fuerit, & pro tertia parte applicandarum Cameræ Communis Bononiæ, & pro alia tertia parte illi parti, uel partibus contra quam, uel quas dicta sententia lata fuerit in totum, uel in partem: & quæ ex ea sentiret, seu sentierent se grauatam, seu grauatas: & pro reliqua tertia parte domino Potestati, uel Iudici, qui eam totam exegerit, seu exigi, & persolui fecerit. ¶ Pœna ipsi domino Potestati, & cuiliber ex suis Iudicibus qui in prædictis requisitus negligens fuerit librarum centum bononenorum auferendarum tempore sui sindicatus per sindicos ad eum, uel eos sindicandum deputatos, & applicanda similiter pro tertia parte Cameræ Communis Bononiæ, & pro alia tertia parte illi qui ex dicta sententia aliter lata sentiret se grauatum: & pro reliqua tertia parte ipsis sindicatoribus, si dictam

pœnam

in nouis dicit, q habetur uim diffinitiuę Franc. in.c. cum cessante, num. 47. de appel.

a ¶ Consociis. Intelligo quando pluribus fuerit commissa causa appellationis, nõ si vni tantum: facit. l. si intres. ff. de arbitris & l. duo ex tribus ff. de re iudi.

b ¶ Simul. Idest si omnes tamen sint citati & moniti, vt simul conueniant.

c ¶ Principalibus. Hoc est contra ius communi ex quo oritur illud dictum, fatuus est iudex qui ponit causam in sententia sua quia cũ non teneatur exprimere exprimendo ponit eam in discrimine probato q dicta causa nõ esset vera. c. sicut de re iudi. per Bar. in. l. qui testamento. §. fi. de excus. tut. nulla enim expressa causa videtur motus iudex ex illa veriori, quæ ex actis colligi posset, & licet sit Regula talis, tamen habet plures limitationes quas ponit Laufrancus in. c. quoniam contra in verbo interlocutoriæ numero. 39 de probat. & Fely. in dicto. c. sicut numero. 22. vide etiam Firma. in verbo sententia cum causa versicu. octauo, vbi multa citat. corrigitur tamen infra in prouisione Angel. §. qui iudices, & rectius.

d ¶ Appellationũ. Hæc fuit opinio glosæ in dicto c. sicut, sed Panor. ibi tenet q nullibi iure caueatur, & propterea sufficit dicere, bene appellatum & male iudicatum, licet honestius esset exprimi causam propter honorẽ iudicis à quo.

e ¶ Quarumcunque. Siue super interlocutoriis, siue super causis principalibus.

f ¶ Iuris esse. Est autem iu

pœnam totam exigerint, & persolui fecerint. ℂ Et quod dicti reliqui Iudices, seu alter eorum quibus relatio, seu communicatio dubiorum prædictorum facta fuerit teneantur, & debeant sub consimili pœna ut supra, dictis iudicibns imposita, & exigenda, & applicanda ut supra, dictam sententiam pro ferre infra tempus instantiæ. ℂ Et an, & quantum de instantia super sit, & quæ, & qualis, & quanta instantia sit seruanda in quolibet casu, & in quacunque causa, & tam principali, quam appellationis, seu querelæ, stari uolumus declarationi iudicis coram quo uerteretur: nisi ex actis causæ contrarium constaret, & appareret. ℂ Hortantes [a] dictos iudices, & mandantes eisdem sub dicta pœna, quod debeant esse studiosi, & diligentes in iustitia ministranda, & quod in se habere debeant cordium puritatem, & manuum munditiam, & consiliorum suorum sanitatem, & integritatem, ita quod honori suo, uel iustitiæ debito in nullo detrahant. ℂ Et quod singulis diebus, & solum horis iuridicis durante eorum officio possint, & debeant conuenire in palatio ueteri iuridico domini Potestatis ad banchum appellationum, & ibidem sedere, & ius reddere in causis sibi commissis. ℂ Et etiam finito tempore eorum semestris pro quo electi fuerint, possint causas sibi durante dicto semestri commissas expedire, [b] & cognoscere, & perinde, & modo, & forma, & quibus, & prout poterant, & fieri debuissent ante finem dicti semestris, & alia facere ut supra dictum est. ℂ Et pro prædictis etiam finito dicto semestri conuenire debeant, si & quotiens fuerit opportunum: & super hoc fuerint requisiti: nisi fuerint aliquo iusto impedimento impediti. ℂ Ipsam autem appellationem; & appellationis causam interpositam a sententia diffinitiua, uel quæ sapiat [c] naturam diffinitiuæ quantitatis rei, uel facti, uel æstimationis a uiginti quinque libris bononenorum supra, uel quæ æstimationem non recipiat. De qua tamen æstimatione maiori, & an æstimationem recipiat, uel non, stetur declarationi [d] Iudicis: si in dubium uertatur, teneatur dictus appellator per se, uel alium prosequi, & terminari facere infra uiginti dies [e] utiles, & iuridicos probatorios a die præsentationis ipsius appellationis legitimæ faciendæ, & factæ, & sine alia petitione,

tis secundum communem conclusionem quã tradit Ange. in l. qui Romæ. §. duo fratres Alexander numero 38. de verbo. obligationib. vbi sententia habes causam falsam non est nulla, fallit tamen in quinq; casibus, prout per ipsum Ang. cui Alex. addit duas alias, ad ibi dicta te remitto.

a ¶ Hortantes. Quale autẽ debeat esse iudicantis officium, vide Specul. de officio ordi. §. officium ordinarij, & aliquid in l. secunda. C. de edendo vbi dicit, ꝙ debet iudex præstare se diligentem in inuestiganda veritate & vide Firma. in suo aureo repertorio in verbo iudex qualis.

b ¶ Expedire. Hoc est regulariter etiam in negotiorũ gestoribus, vel sociis & similibus. ff. de nego. gestis. l. nam & seruius. §. si uiuo &c. ff. pro socio. l. heres socij gl. ist. mandati. §. itẽ si adhuc cum aliis similib. vbi ẽt notatur ꝙ validũ est argumentũ de mãdato ad delegationem regulariter de quo etiam per Ias. in. l. more in vij. notab. ff. de iur. om. iudic.

c ¶ Sapiat. Magis enim põderandus est effectus q̃ nomen Bald. in l. minoribus. C. de his quibus, vt indignis, propterea ĩfert ꝙ de iure communi non est necesse inserere causas in huiusmodi sententiis, sicut nec in diffinitiuis facit. l. si vno. ff. locati, & quæ Bart. dicit in. l. coram §. qui maximos. ff. de publica.

d ¶ Declarationi. Qui iudex, vt recte pronuntiare possit habet se informare à fide dignis de pretio rei, eo modo quo tradit Bart. in. l. pretia rerum. ff. ad. l. falcid. videlicet quanti vendebatur communiter tali tempore ante, & post, in foro publico. traditur Decision. Neapolitan. 316. numero quinto.

e ¶ Viginti dies. De iure communi nouissimo notum est præstitui annum, & ex causa iusta alium annum quo transacto lite non completa remanet firma sententia authen. & qui appellatio. C. de temporibus appellati, vnde hoc tempus viginti dierum videtur subrogatum loco illorum duorum annorum, quæ tempora fatalia dicuntur,

uel libello[a], & sine alia cõtradictione, uel litis contestatione[b]: quas uolumus in appellationum, uel quærelarum causis non requiri. ¶Et si dicta appellationis causa non fuerit, infra dictos uiginti dies utiles terminata: possit, & debeat nihilominus dicta appellatio, & appellationis causa infra alios decem dies utiles, & iuridicos, & decisorios subsequentes ex eisdem tantum actis[c], saluis tamen infra dicendis, terminari. ¶Ubi autem causa, lis, uel quæstio esset uiginti quinque librarum bon. uel rei, uel facti extimationis dictæ quantitatis, uel abinde infra, teneatur dictus appellator per se, uel alium prosequi: & causam ipsius appellationis terminari facere, infra uiginti dies continuos probatorios, a die præsentationis dictæ appellationis computandos: in iis nõ computatis diebus solennibus, & feriatis in honorem dei, & diebus quibus est præconizatum, quod nullus iret ad Palatium, uel ius petẽdum, uel quod ius reddi non deberet. Nec diebus Rogationũ, uel processionum publice factarum per Ciuitatem Bononiæ: & etiam aliarum Rogationum indictarum ante festum Ascensionis ex dispositione iuris, Nec dieb⁹ Iouis Edipatarii, & Carnispriuii: Nec primo die Quadragesimæ, Nec aliis dieb⁹ quibus palatium uetus staret clausum: nec etiam aliis diebus feriatis in huiusmodi causis secũdum formam statuti de feriis. ¶Quos dies continuos quibus procedi permittitur, ut supra non computatis dictis diebus superius exceptis, declaramus quantum ad instantias dictarum causarum appellationum uigintiquinque librarum Bon. & abinde infra fore utiles, licet Iudices ordinarie non sederint pro iure reddendo uniuersaliter in omnibus causis: & licet quo ad alias causas maiores suprascriptas, pro inutilibus & feriatis per Notarios ad id deputatos describerentur. Et si nõ fuerit terminata dicta appellationis causa infra dictos uiginti dies continuos, nihilominus possit, & debeat infra alios octo dies utiles, & iuridicos in causis maioribus decisorios, ex eisdẽ actis tantũ terminari. ¶Causæ uero appellationũ ab interlocutoria[d] terminari dẽant infra xv. dies continuos probatorios, de quib⁹, ut supra proxime dictũ est, a die præsentatiouis dictæ appellationis

tur, eo ꝙ imponunt fatum .i. mortem, & finem liti Alex. cons. 24. nu. 5. lib. 4. Prępositus in. c. ex ratione col. 16. quęst. xi. de appellat. Neuizanus consil. 41. cha. 1. & nunquid cõsensu partiũ possit post lapsos. xx. dies corã iudi. ad quẽ prosequi app. ? dicendum est, ꝙ nõ per clem. si app. extra de app. Roma. ĩ. l. 2. ff. de re iudi. nu. 16. vbi ẽt paulò inferius versi. 2. principaliter dicit, ꝙ si infra tempus instantiæ appellatus ĩcepisset prosequi causam impetrando rescriptum delegatorium poterit etiam ultra tempus prosequi, & eius occasione ipse appellãs; & sic ex ꝑsona alterius appellans obtinebit, quod ex sua non potuisset, iuxta regulã petendæ C. de in integr. restit. mi. facit plura argumenta, quę videantur vbi opus erit, Iaffred. decis. 413.

a ¶Vel libello: De hoc hęsitatur a doct. nostris, Papiensis in forma libelli, appellat. prima glosa tradit istam dubitationem. Videndus est Bar. in l. 1. §. libelli appellatorii, qui est §. fi. ff. de appella. qui dicit de cõsuetudine obtentum ꝙ libellus concipiatur, sed de iure sufficit producere appellationem absque libello, vt in authẽ. de his q ingred. ad app. §. volumus, cui opinioni adhærẽt nostri statuẽtes: latius ꝓsequitur Francus in c. per tuas de appell. col. 2.

b ¶Litis cõtestatione. Ad istud vide eundem practicum in forma d. libelli, vbi citat glosas contrarias, quas tamen cõciliat dicẽdo, aut vtraq; pars est præsens, aut absens: primo casu requiritur litis contestatio, & idẽ Fran. in alle. c. col. 4. diffuse prosequitur. nihil determino hic de iure, quoniam satis est ꝙ per statutum nostrum decisa est altercatio.

c ¶Tantũ actis. s. Factis in probatorio, in quo ꝓbatorio non deductũ in prima instãtia deduci, & nõ probatum probari poterit. l. eos §. 1. C. de appella. & similis modus loquendi est in statuto de voca. in iure, & veni. §. si terminatæ, & §. seq.

d ¶Ab interlocutoria. De hoc statuto meminit P. Anchar. consil. 342. Vicarius potestatis Bono. dicens quòd sententia adiudicationis insolutum est interlocutoria simplex, & comprehenditur, sub instantia ista xv. dierum. non sic si saperet uim diffinitiuæ, ut supra uisum est.

¶Suspensa

nis exclusiue numerãdos,& inchoãdos,& alios quinq; dies utiles,& iuridicos decisorios, ut in maiorib⁹ causis ex eisdẽ actis tantũ non cõputatis in dictis diebus continuis diebus feriatis in honorẽ Dei,& alijs diebus, ut supra exceptuatis. ¶In quibus omnibus diebus decisoriis omnium dictarum causarum maiorum,& minorum,& interlocutoriarum fieri posse uolumus infrascriptas probationes, uidelicet, quod instrumenta fuerint registrata secundum formam statutorũ. Et quod sententiæ, priuilegia, decretaque sint in Camera actorum, seu in officio defensorum deposita, uel registrata: Et quod soluta fuerit gabella. Et hoc si de prædictis oppositum fuerit in instantia probatoria, alias autem de prædictis opponi non possit. Et quod etiam dictis diebus decisoriis peti, & deferri possit iuramentum semiplenæ probationis, & aliud quodcunque iuramentum succedens loco probationis, Et fieri correctio per Iudices competentes de errore cuiuscunque scripturæ factæ, uel productæ in processu, uel actis causæ. Et dicta sententia correctionis erroris produci: in quo casu petitionis correctionis erroris causa principalis siue appellationis sit,& esse debeat & intelligatur ipso iure suspensa, [a] donec causa erroris fuerit terminata. ¶ Et etiam Ordinamus quod ab interlocutoria semel [b] tantum pro qualibet [c] parte possit appellari, in casu quo alias appellari [d] possit, ut supra. [e] ¶ Et etiam adiungentes quod in causis appellationum prædictarum consilium [f] sapientis peti, uel dari non possit, nec recusari aliquis dictorum iudicum: nisi esset, uel essent aduocati, coniuncti, uel affines alicuius partis infra sextum gradum secundum ius ciuile, seu alias in dicta causa de qua agitur aliquam sententiã protulissent, uel consuluissent. Quibus,& eorum quolibet uolumus talem, uel tales aduocatos coniunctos, uel affines, uel alios prædictos unum, uel plures quandocunque recusari posse infra dimidiam instantiæ supradictæ per aliam partem. Et si negaretur illum, uel illos, qui recusatus, seu recusati fuerint esse aduocatos coniunctos, uel affines, seu protulisse aliquam sententiam, uel consuluisse, uel colloquium

a ¶Suspensa Et nota hũc casum Aadde etiã q pendente causa attentatorũ fatalia non currunt Rota decis. 102. fatalia &c. in nouis vide tamen q nouiter additum fuit in ꝓuis.domini Ang.§. si vero causæ appellationum, itẽ donec disputatur circa desertionem, instantia nõ currit, ita Paul. castr. in cons. 135. in causa desertionis col. penultima versic. illud etiam videtur volu. secundo, de quo meminit Decius cõs. 356 in fine vbi loquitur stor tioribus terminis statuti illius loci.

b ¶Semel tantum. V de Augustinum Beroum.q. 16. statuto &c. vbi determinat non procedere statutum, si duo laici subditi litigent coram iudice ecclesiastico, etiã in causa prophana, put potest accidere, nam multis respectib. (dicit ipse) causa ecclesiastica appellatur, vt per ipsum latius, Et nota hic vnam differẽtiam, inter appellationẽ. à diffinitiua, & appellationem ab interlocutoria, habes alias apud Maran. in suo speculo in vi. parte char. 582. & seq. vbi tamẽ hãc nostram non ponit, quia est contra dispositionem iuris, quo datur secunda appellatio à sententiis appellabilibus. C. ne liceat i vna eademque causa, tertio prouoca. Specula. tit. de app. §. quotiens libro secundo, vide si libet Roma. cons. 501. incip. vt declarationẽ accipiat &c. qui post Archi. & Antonium enumerat decem requisita de iure communi, ad hoc vt appellatio ab interlocutoria subsistat.

c ¶Pro qualibet parte. Istud fuit expressum ad tollendum dubium an semel tãtum ab vtraque pro vt accidit dubitari in casu super quo habuit consulere Phi. Decius consilio. 49. præstantissimus Doctor.

d ¶Appellari. Constitutio Rotæ non concedit appellationem ab Interlocutoria, sed recursum quẽdam, vt habetur ibi nu. 62.

e ¶Vt supra. Scilicet in princ. statuti vbi refert se ad iuris ciuilis dispositionẽ, scd̃m quã i certis casib. tñ est pmissa, vt ibi dixi regula autẽ de iure ciuili est i cõtrariũ. l. ante sñtię. C. quorũ app. nõ recip.

f ¶Cõsiliũ. Forte hoc inductũ ne lites protelẽtur, quæ ratio visa est leuis, immo potius tunc tẽporis adhiberi debet, qa de maiori. ꝑiuditio agitur, ꝓpterea hęc decisio fuit correcta. j. in prouisione Angeli sub rubricella d iudicib. app. §. ac ẽt corã eis.

prestitisse,stari uolumus ipsius,seu ipsorum sic recusati, seu recusatorum sacramento,per eum, uel eos præstando ad requisitionem partis,quæ recusationem fecerit, & si recusauerit iurare,uel requisitus non iurauerit dicta causa, propter quam recusatur, pro uera habeatur, & nihilominus probatio in contrarium admittatur. ¶ Qua recusatione facta nō possint tales recusati amplius de tali causa se quomodolibet intromittere : sed eius,uel eorum loco, & etiam loco cuiuslibet alterius absentis,uel impediti,seu deficiētis morte, uel alio quocunque modo,seu casu aliquis alius, seu aliqui alii subrogari possint per Reuerendissimum dominum Legatum,seu Gubernatorem prædictum ad petitionem dictarum partium,uel alterius earum neutri partium suspectus,uel suspecti. ¶ Et si subrogati non fuerint nihilominus ualeant,& teneant ea quæ in prædictis, & circa prædicta fierent per reliquos non recusatos, uel per maiorem partem ipsorum,ut supra,iuxta modum, & formam, de quibus, & prout supra dictū est, si, & prout melius in reliquis possint adaptari,& locum habere: & perinde ac si per eum, uel eos, per quē,seu quos fieri debuissent facta fuissent. ¶ Et quod dicti iudices quibus dictæ causæ commissæ fuerint salaria eis debita pro diffinitione huiusmodi causarum debeāt cōmunicare æqualiter cum aliis duobus eorum sociis,seu Collegis, seu uno ex eis: qui præsentes fuerint in sententia proferenda,ut supradictū est. Et quod dicti reliqui iudices processus,iura,& allegationes partium,& aduocatorum uidere & audire teneantur. ¶ Declarantes etiam quod in omnibus prædictis causis,tam maioribus,quam minoribus,& tam diffinitiuis quam interlocutoriis ciuilibus,uel mixtis, & in quibus dies sunt continui [a] non currant tempora,uel instantiæ a uigilia Sancti Thomæ Apostoli de mense decembris usq; ad festum Epiphaniæ inclusiue. Nec a Dominica palmarum usque ad octauā Paschæ Resurrectionis dominicæ inclusiue. ¶ Et ꝙ instantiæ omnium causarum prædictarum, tam principalium quam appellationum dies, & tempora, tam probatoria quam decisoria super quacunque quantitate,re uel facto fuerint, bis prorogari [b] possint per partes, seu per intercessores [c] earum per decem dies utiles: quo ad causam, & in stantiam pro qualibet uice, & ultra, uel aliter etiam per rescripta, uel alio quocunque modo prorogari non possint instantiæ prædictæ, nisi [d] processerit de partium uoluntate, & nisi ipsa instantia non esset per partes prorogata: quo casu instantia possit prorogari bis pro qualibet uice per decem dies utiles, quo ad causam

per

a ¶Continui. Vidi interpretari, vt duntaxat procedat hic.§. in temporibus instātię iudiciariis, non autem in extraiudicialibus, puta in tēpore dato ad præsentandum supplicationem,& in dato ad appellandum,quia sunt semper continua, quia non sunt de causa, vt dicit Saly.in.l.2.C.de feriis.aliqui dicebant cōtrarium,per generalitatē tex.approbo primam,vt minus derogatoriam iuris communis.

b ¶Prorogari. De iure cōmuni clarum est ꝙ tempus primæ instan. prorogari non potest glo.& cōmuniter Doc. in.l. properādum in princip.C. de iudi.licet instātia statutaria bene posiit proeogari iuxta ea quæ ibi traduntur per doct. Circa etiam tempus secundæ instantię sunt opiniones,vt ibi patet & latius prosequitur Rob.maranta in specu. in vi. parte char.605.Nunquid in ꝓrogatione huiusmodi habeant interuenire duo testes pro vt in principali instāria cauetur vt supra de vocatis in iure, & veni.§.adhibēdo &c.? credo ꝙ sic,quia eadem ratio est.immo maior.

c ¶Intercessores.Idest procuratores, vt dicitur in statuto supra de uoca.in iure, & veni.§. volentes, & decernentes,aliquādo dicitur intercessor,sponsor,siue mādator,vt di cā infra in glo. ꝓmissorū.
¶Decē. Scilicet ad plus, vt clare dicitur in principali instantia in statuto de voca.in iure,&veni.§. adhibendo semper &c.

d ¶Nisi processerit. Quomodo ista exceptio intelligenda sit declarat Barba.inter cons. Alex. cons.64.incip.circa præsentem per totum illud

cons. volu. 4. videlicet ꝙ intelligatur mediante rescripto, de quo proxime dixerat, & sic ꝙ voluntate partiũ non potest prorogari, absq; rescripto, quia lex multum confidit de assensu principis rescribentis.

a ¶ Per rescripta. In quo casu non exigo consensum partium, prout exigitur in ꝓximo mẽbro.

b ¶ Semel. In .l. præcipimus §. illud C. de tẽpo. app. dicitur quòd summa ope niti debet appellator, quod importat facere omnem conatũ, & sic nõ tantum semel, sed pluries, vt est de mente Bal. ĩ auth. si appellatio. C. de tempo. appella. vnde corrigitur ius cõe, & ideo infero ꝙ Bart. in. l. mora ff. de vsuris poterit saluari circa illud statutum dictans ꝙ instantia pereat quinque mẽsibus vbi per actorem instatũ fuerit, quia dicit ꝙ sufficit appellantem semel institisse per illum tex. de qua decisione recordatus fuit Bal. in d. auth. & non videtur approbare, nam certe potest transire illius dictum attento ꝙ loquitur circa statutum; Bald. autem circa ius cõmu. Sed quicquid sit iam nostrum est clarissimum, quo stante infero etiam ꝙ non potest esse locus limitationi quam posuit Anton. de But. in c. ex ratione in v. quęst. de appell. vbi inqt ꝙ in casibus in quibus dicimus ꝙ si per iudicẽ stetit quominus causa fuerit terminata nõ currunt tempora ipso iure, vt in d. authẽ. si appella. hoc est sane intelligendum quando sibi appellanti per recursum ad superiorẽ, vel alia uia prouideri nõ potest, alias secus, allegãdo d. §. illud,

per rescripta[a] loco duarum prorogationum per dictas partes fieri permissarũ, ut supra dictum est. Ita quod dicti iudices omnino teneantur, & debeant dictas causas terminare, & expedire infra sua tẽpora superius declarata, & limitata. ℂ Et si dicti iudices requisiti, prout infra proxime dicetur, dictas lites, & causas non expediuerint, & terminauerint infra suas instantias, & tempora su prascripta, cadant ipsi & eorũ quilibet, qui negligens fuerit uel in culpa uice qualibet in pœnam cẽtum librarũ Bono. applicandarum pro dimidia Cameræ Communis Bononiæ, & pro alia dimidia parti lesæ, quæ requisierit: & de facto auferenda per dominum Potestatem Bononiæ, uel alium quemcunque iudicem, qui fuerit requisitus. Et nihilo minus etiam parti lesæ ad interesse teneatur, & ad illud persoluendum de facto cogi & compelli possint & debeãt, per præfatum dominum Potestatem Bonon. & hoc si dicti iudices, unus uel plures fuerint requisiti, saltẽ semel[b] personaliter simul, uel separatim infra tempora instantiarum decisoriarum, & eis protestatum quod debeant tales causas infra suas instantias decisorias terminare. ℂ De qua requisitione, & protestatione apparere, & constare debeat, per acta Notarii causæ, uel per aliud publicum instrumentum, per alium quencunque Notarium rogatum, & scriptũ ualiturum etiamsi non registratum sit in registro instrumẽtorum, uel si in eo non sit cognitor iudicis, uel partis, per eos, uel per duos ex eis steterit quominus causa fuerit infra sua tempora terminata. ℂ Et quod dicti iudices quoquo modo a prædictis se excusare non possint, nisi infirmitate[c] euidenti[d], uel absentia[e] necessaria,[f] & probabili, uel si causa Reipublicæ fuerint impediti di-

quia summopere nititur qui nihil ommittit, vt ꝑ ipsum latius, & Alex. eũ referens in consi. 72. videtur nu. 55. lib. 3. nam huiusmodi limitatio nõ adaptatur ad terminos nostros quia satisfit statuto semel ĩterpellãdo.

c ¶ Infirmitate. Facit. l. si lõgius in princ. ff. de iudic. & l. aut si valetudine ff. de procur. & ꝙ infirmitas iudicis excuset appellantem extat consil. Old. 208. num. 7. incip. quoniam ex tempore allegando. l. sed si per prætorem ff. ex quibus cau. maiores.

d ¶ Euidenti. I. non ficta, uel dic. i. non leui, quia leuis febricula, quæ impedimento negotiis gerendis non est, minime attendenda est l. 5. §. proinde. ff. de edilitio edicto, ex regula illa ꝙ minima non sunt in consideratione, quam multis cõcordantibus confirmat Marsil. noster in l. furem nu. 11. ff. ad l. Cor. de sicar. & alibi sæpe. facit. l. quæsitum ff. de re iudi.

e ¶ Absentia, ego (salua correctione) reputarem absentem quando a ciuitate uel continentibus ędificijs abesset motus per l. absentem. l. collegarum §. 1. ff. de verbo. significa. & per nor. per Bar. in l. 4. §. prętor ff. de damn. infec. vbi declarat quando sufficiat abesse a loco iudicii, & quãdo a ciuitate, licet loquatur in reo citando.

f ¶ Necessaria, & probabili. Pondero hanc copulatiuam, quãdoquidem reperiatur ẽt absentia probabilis de per se & aliqua necessaria tantum, alia probabilis, & necessaria, vt militia, vel causa reip. prout declarat Bar. post glo. in l. fin. ff. de in integr. restitu. mi. Et hic notabis

ctas causas infra dicta tempora terminare. Quibus casibus tempora infirmitatis, absentiæ, uel impedimenti subducantur, & in instantiis non cucurrisse declarentur per illum, cui causa esset commissa, & subduci posint etiam finito impedimēto: licet neutra partium interim præsentiam iudicis, seu iudicum requisierit, uel non fuerit protestata de impedimento prædicto. Et posint, & debeant dictæ appellationum causæ terminari infra sua tempora supradicta, non computato tempore infirmitatis, absentiæ, uel impedimenti, de quibus supra proxime dictum est. Et stari debeat declarationi judicis: cui causa commissa fuerit de infirmitate, absentia, uel impedimento, & de eorum temporibus, seu diebus: si & in quantum declaratio huiusmodi fieri contingat lite seu causa coram eo indecisa pendente. Et si postea de prædictis dubitari cōtingeret, siue per uiam principalis petitionis, siue per uiam incidentis, uel emergentis stari uolumus declarationi cuiuscunque alterius iudicis competentis, coram quo lis seu causa uerteretur, seu esset. ¶ Volumus tamen quod liceat in casu, & casibus infirmitatis, absentiæ, uel impedimenti iudicis de causa principaliter cognoscentis partibus, uel alteri earum, uel suis procuratoribus, seu intercessoribus petere, & facere eius loco subrogari unum alium, ex dictis tribus iudicibus eiusdem ordinis, seu numeri per præfatum dominū Legatum, seu Gubernatorem, & seu per partes litigātes, uel earum causidicos eligi, si super hoc inuicem concordauerint. ¶ Si uero contingat unum uel plures, ex dictis tribus iudicibus, quarumcunque causarum prædictarum ipsis causis, & earum instantiis durantibus mori, aut alio longo, seu perpetuo impedimēto, seu infirmitate, aut absentia impediri, ita quod processui, terminationi, & cognitioni dictarum causarum interesse non posset, seu non possent, tunc etiam eo casu seu casibus, & quolibet eorum altera parte instante, seu petēte, per Reuerendisimum dominum Legatū, eligi, & subrogari debeat unus alius, uel duo iudices, & Doctores de numero dominorum doctorum supradictorum, prout erit opportunū ipsis partibus litigantibus non suspectus, nec suspecti: qui eādem, & similem habeat, seu habeant cognitionem. ¶ Declarantes quod si unus uel plures, ex dictis tribus Doctoribus, & iudicibus eligeretur, uel electus esset de numero Magnificorum dominorum Antianorum, quod talis, seu tales sic de dicto numero eligendi non intelligātur per hoc esse impediti; nec posint tales causas pro suspensis dare, sed coram eo, uel eis in ipsis causis procedi posit: & causæ ipsæ cum aliis consociis, per sententias cognosci, & terminari ualeāt in audientia

notabis tres casus in quibus nulla culpa imputari potest iudici circa impedimentum superueniens, & propterea non requiri instantiā, & protestationem, secus autē ubi culpa iudicis interuenerit, ut īfra, volumus tamen. Quid ergo si iudici facta esset inhibitio a iudice ecclesiastico superueniēte aliquo emergenti, seu incidenti, requirente forum ecclesiasticum, puta de usuris, vel de iuramento? nō audeo decidere attento, quod sunt rationes hincinde, tamen videretur potius inclinandum quod non sit recedendum a iure communi. s. l. fi. §. illud C. de tempo. appella. & vide Alex. consi. 69. in causa & lite num. 6. lib. 7. licet posset dici quod forte in casu suo non aderat statutum simile nostro.

a ¶ Subducantur, Idest nō currant tunc fatalia ipso iure, licet inter glosatores, & doct. Legistas, & Canonistas fuerit altercatio, plurimis volentibus currere, sed dari restitutionis auxiliū per. l. sed & si per prętorem. ff. ex quibus caus. maior. vide Phil. Franc. in c. ex ratione nu. 35. de appellatio. adde Paris. consil. 124. nu. 1. lib. 4.

b ¶ Requisierit Prout de iure requirere teneretur per d. l. fin. §. illud. C. de tempo. appell. qui loquitur indistincte. s. quando stat per iudicem, vel alia causa inexorabilis intercedat, quod interpretari potest. si sine culpa iudicis, factum sit quominus expediri non posit. habetur per Cano. in ca. ex ratione de appell.

c ¶ Declarationi: Ad quod glo. nota. in c. pastoralis in gl. exonerare de off. de leg. alias dixi nō repeto.

dientia solita publica præfatorum dominorum Antianorum. Quæ audientia in casibus prædictis intelligatur, & sit locus idoneus, & iuridicus dictarum causarum, non obstante statuto de causis dominorum Antianorum, seu alio aliquo statuto aliter disponente. ¶ Itē Statuimus, quod de cætero in causis quarumcunque appellationum, si pro parte appellata petitum fuerit quandocunque infra dimidium[a] instantiæ probatoriæ satisdari, &[b] pignora præsentari; teneatur, & debeat appellans[c] per se, uel eius causidicum[d] sufficienter, & idoneæ[e] per sufficientem[f] promissorem[g], & fideiussorem principaliter[h] se obligā

a ¶ Dimidiū. Hodie ī curia R. alius ordo datus est.

b ¶ Et. Pro aut, ut patet ex inferioribus, facit. l. si nrio fundus. ff. de usufr. legato. et. l. fi. C. de codi.

c ¶ Appellans, Hæc satisdatio specialiter reseruata est, a statuto in appellante, quia videtur habere quandam præsumptionē, contra se propter sententiam quam contra se reportauit, non sic est in actore primæ instantiæ, nisi in casibus infra statuto de satisda. præstanda; quicquid sit de iure communi inductum quo. s. & actor tenebatur iuxta authen. generaliter C. de episc. & cleri. licet dicat glo. insti. de satisdat. §. 1. d. cautionem non præstari de consuetudine, & attestatur Alex. cons. 37. viso & oportune nu. 11. lib. 2.

d ¶ Causidicū, Colligi potest ex hoc verbo, ꝙ procurator ad lites uidetur habere mandatū ad promittendum de expensis reficiendis, in casu succūbentiæ, quod non credo uerum, quia nullibi Inuenio hoc in iure probari, imo potius suaderi contrarium a simili. ut in satisdationibus, de iudicio sisti, & de iudicato soluēdo l. clericis & auth. generaliter C. de episc. & clericis & certè est contractus stipulationis, qui habet negotium in se magis quâm sit quid mere iudiciale, quanquâm in iudicio celebrandus sit, & ideo succedit ꝙ procurator ad indicia non potest exercere negotia, absque speciali mandato, vt habetur in ca. si duo procuratores in glo. causis de procu. in vi. insup uideo nullam specialitatē esse, in istis prętoriis ex parte procuratoris eius, qui pro domino stipulatur, vt habetur in. l. generaliter. ff. de præto. stipu. vnde intelligo quòd datum sit, hoc specialiter in mandatis; vel (quod magis placet) referas. hoc ad determinationem participii appellans.

e ¶ Idoneę. Intelligo. i. cum obligatione bonorum prout etiam consuetudo admittit. Bar. in. l. prętoriæ la iii. ff. de prætoriis stipulat. cum ergo appellator ita promittat proculdubio fideiussor propriè dicetur, ille qui pro eo intercedit, ad plene notata per scrib. in l. si fideiussor. §. si quis, ex his ff. qui satisd. cogantur licet glo. ibi dicat, ꝙ fideiussor proprie non sit, qui promittit aliquem sistere in iudicio, quę non est uera maxime quando principalis est obligatus ad sistendū, vel quia erat iam citatus, vel expresse promisisset sistere.

f ¶ Sufficientem, Quando dicatur quis sufficiens, & idoneus nota est materia in. l. sciendum, & in l. si uero §. qui pro rei qualitate. ff. q satisd. cog.

g ¶ Promissorem. Qui & fideiussor est, & ita & exponitur pro idest, ut alibi pluries, vt l. 1. ff. de pactis Bar. in l. de quibus nu. 1. ff. de legi. alias differentia ést inter fideiussorem & expromissorē, vt habetur in auth. de fideiuss. in princi. quę ponit varias species nominum illorum, qui pro alio intercedunt, nota itaq; hoc nomen promissorem esse nomen generale, vt etiam probari potest, ex. l. sciendum §. dictum. ff. de edi. edi. & ex his quę ponit Ias. in l. lecta in 3. not. ff. si certum petatur, & dicit ꝙ aliqñ expromissor ponitur pro fideiussore, ut habetur in. l. stipulationum alię §. satis acceptio cum glo. in verbo expromissores. ff. de verbo. oblig. & Alexan. in. l. si quis accepto, ff. de condict. ob causam.

h ¶ Principaliter, Hoc uidetur contra substātiam fideiussionis quę est, ut accessorie pro alio obligato promittat, iuxta. l. fideiussor obligári. ff. de fideiussoribus, & sic etiam regulariter prius est, conueniendus principalis authēt. pręsente. C. de fideiusso. & l. s. ff. de fideiussoribus, ideo Hostiē. diffiniuit. Fideiussor est, is qui alienā obligationem in suam suscipit fidem, principaliter tamē debitore remanente obligato. Hæc est quęstio antiqua, in qua oēs fere uidetur transire, ꝙ sit uerus fideiussor, adeo ꝙ prius conueniendus sit ipse debitor, seu appellans deinde fideiussor d. auth. pręsente, & in corpore unde sumitur, & hoc dixit glo. in auth. de fideiuss. in princ. in glo. fideiussorem versic. itē quid, & fuit opini. Azo. ibi in summa, & Specula. sequitur in titulo de renuntiat. & conclus. §. s. versic. sed quid si fideiussor quia (inquit ipse) verum est talem pro alio interuenire effectualiter, & origo inspicienda est. ff. de dona. l. qui id quod, tamen Marsili. conciuis noster in Rep. Rub. de fideiussorib, nu. 62. pluribus motiuis residet talem posse conueniri prius quam debitorem, cuius opin. reputo verá, non tamen nego quin sit verus fideiussor, & pro alio intercessor, quia non offenditur substantia fideiussionis, licet fideiussor renunciet beneficio de fideiussoribus, vt. s. possit prius conueniri Spec. titu. prę allegato, vers. viso de beneficio epistolę nam etiá de iure. fforum hoc erat regulare, & ita procedāt argumenta Specul. intelligendo tñ qñ unus post alium promittit, secus ubi cōstituisset se aliquia principalem debitorem animo nouandi anteriorem obligatum, vt declaratur in glo. supra citata.

¶ Satisdare

tem[a] promittere, et satisdare[b], aut pignora[c] sufficientia præsentare[d] infra tempus probatorium de expensis[e] reficiendis appellatio, si succubuerit[f] appellans. Alias autem dicta satisdatione petita, & non præstita, seu pignore non deposito. ut supra, non ualeat[g] processus ad fauorem appellantis, & appellatio sit deserta. ¶ Et si uictus per se uel alium appellauerit, sed non infra terminum supra declaratum, uel aliter seu alio modo, uel casu quam supra dictum sit, uel appellauerit legitime, ut supra dictum est, & appellationem suam, & eius commissionem nō præsentauerit, ut supra, uel ipsam appellationem suam, & eius causam nō fuerit prosecutus, ita quod non fuerit causa appellationis infra sua debita tēpora terminata: & per ipsum appellantem factæ non fuerint dictis iudicibus protestationes infrascriptæ: uel si satisdatum non fuerit, uel pignora non deposita, ut supra: ipso iure firma, & ualida[h] remaneat ipsa sententia a qua fuerit appellatum. & sine mora[i] executioni mandetur, facta prius

a ¶ Obligantem. f. Per stipulatione. l. blanditus. C. de fideiuss. l. stipulationum. §. satis acceptio. ff. de verbo. obliga.

b ¶ Satisdare. Nunquid releuetur si possideat immobilia, iuxta. l. sciēdum. ff. qui satisd. cogantur? quidam φ sic tanquam statutū determinetur a lege antiqua, sed contrarium uidetur aliquibus, quia illa loquitur in reo, qui tenetur præstare de iudicio sisti, nos in actore seu appellante, & ad hoc uidetur decisio Bal. in d. authen. generaliter, in prima oppositio. sed cauebis; quia ratio quā adducit Bald. post Iaco. Butriga. ibi non uidetur militare in expēsis quas faciet pars appellata, quia poterit mitti in possess. bonorum eius, qui temere litigauerit, & φ imó sufficiat possidere immobilia faciunt decisiones, duę ille quas citat Marsilius in Rubrica de fideiuss. nu. 179. versi. & teneas, vbi dicit post Bal. in. l. mulier. C. de iure dotium, quôd vbi quis tenetur, ex forma statuti satisdare pro forma, in aliquo casu, tunc si ipse est diues, & idoneus potest pręstare quemlibet fideiussorem, etiam inopem, & egenum, quia bona principalis, & fideiussoris in tali casu aggregantur, & pro uno reputantur patrimonio, & idem si principalis debitor sit pauper, & fideiussor sit ditissimus, quia sufficit, & satisfactum est legi. Item quotiens quis tenetur satisdare ex forma legis vel statuti, tunc remittitur sibi talis satisdatio si sit homo honestæ vitæ, ita dicit gloss. singul. in. l. 1. ff. de Ripa munien. vide etiam Bart. in. l. quicunque la ii. C. de fundis patrimo. lib. xi. citatum ab Alexan. in consf. 37. supra allegato nu. 15. cogitabis tamē si dabitur casus, quia nostrum statutum utrunque videtur requirere expresse vlterius procedendo, & loquēdo, per uerba germinata & prægnantia.

c ¶ Aut pignora, Et hoc est expressum pro remouenda difficultate, quæ est si quis tenetur satisfdandum, seu ad dandum fideiussores possit dare pignora, de quo articulo habetur, post glo. per doc. in. l. 1. ff. qui satisda. cogantur, vbi Ias. nu. 52. & per Marf. in Rub. de fideiussorib. nu. 296. in quadragesima quęst. facit enim negotium. l. prætorię la 2. ff. de pręto. stipulati. quam videbis, & vide Specul. titulo de satisd. §. vlnmo vers. & nota ubi formaliter dicit, φ vbi idoneę, vel sufficienter caueri præcipitur, prout proprie, hæc sunt verba nostri statuti, pignora, uel fideiussores pręstari debent, per iura allegatā ab eo, vide Alex. in consf. 37. viso, & oportune nu. 14. lib. 2.

d ¶ Præsentare: Repete te neatur.

e ¶ Expensis. Scilicet factis in causa appellationis duntaxat, prout extat consilium Io. de Imo. 89. incipit in casu præmisso, quod refert Marf. in repe. Rub. de fideiussor. nu. 108. vbi late prosequitur, & quid in fideiussore dato in causa principali an teneatur, etiam in cā app. vide ibi.

f ¶ Si succubuerit: Subaudi nisi appareat iustā causam habuisse, & ea quæ infimi. dicit Bal. in auth. generaliter, in quinta oppositione. C. de episc. & cleric. licet loquatur in prima instantia.

g ¶ Nō valeat; Vidi ob cessationē istā multos processus corruere i magnū præiuditium appellātis, & dixit mihi quidā not. causidicus, φ hæc petitio debet fieri in una posta, seu scriptura, quę aliud nō cōtine.at, prout habetur in statuto. j. de satis. pręstāda. §. quę satisdatio, & φ ita obseruat stillus pallatii, & nō caret rōe. s. ne inter multa capita inclusa hęc petitio non sic de facili animaduertatur ab appellāte. Induci potest etiam. l. item apud labeonem. §. ait pręto r. ff. de iniuriis.

h ¶ Valida. Adeo, φ propter fideiusso. nō pręstitā viciatur processus, quud quidem iure communi, cautum non reperitur. Imo ipse Bal. in d. auth. generaliter col. fi. vers. v. quęro C. de episc. & cle. dixit φ illa ordinatio pręstandi satisdationem ibi non est de forma substantiali iudicii, taliter φ processus reddatur nullus; refert Alex. in consf. 37. viso & oportune nu. 14. lib. 2.

i ¶ Sine mora. Non data etiam dilatione decem dierum, quę dari solet iudicatis, glo. est ita de iure affirmans in l. 2. C. de temp. appellat. & sic inter desertionem, & executionem nullum est medium

dium tempus, ita dicit, & sequitur Bal. ibi. facit etiam tex. in l. quoniam nulli, in verbo mox. C. illo eod. titulo. Adde etiam Perusinos in cap. ex ratione nu. 78. de appellationibus, & Cald. consi. v. sub Rub. de re iudicata.

declaratione[a] super prædictis uel corũ aliquo per dictos iudices[b] causæ appellationis. Nec ab ea[c] posit ulterius appellari uel nulla[d] dici, uel contra eum de nullitate opponi[e], seu contra eam iudicis officium[f] implorari: Ita quod de nullitate prædicta quoquo modo non audiatur, si ipse appellãs dixerit dictam sententiam nullam[g]. & si qua esset appellauerit, nisi dicta sententia nulla foret ratione incompetẽtiæ[h], uel defectus iurisdictionis iudicis ipsius causæ appellationis, uel lapsus[i] instantiæ causæ su-

a ¶ Declaratione: Necessario requiritur sententia super desertione appellationis. l. si præses. C. quomodo, & quando iudex Bar. in l. eos C. de appellati. vbi declarat glo. ibi, quæ videbatur contrarium dicere. s. vt intelligatur, vt iudex non habeat dicere condemno uel absoluo, idem dicit ibi Bald.

b ¶ Iudices; Equidem de iure communi vbi dubium est, an appellationis tempora sint decursa, tunc pertinet declaratio ad iudicem, ad quem & hoc quando aliquid est actitatum coram eo, si uero nulla facta fuerit prosecutio coram iudice ad quem pronunnatio pertinet ad iudicem a quo, ita procedat glossa in d. l. eos in verbo, vel iniustam, versicu. item quid si tempora, ita Ang. ibi: laté Peru. in c. ex ratione nu. 61. de appellat. cuius dictis adde etiam eundem in eod. c. col. fin. versic. & quia vtilis, vbi dicit, semper quando instantia prosequendæ appellationis est certorum dierum utilium pronũtiatio est fienda per iudicem ad quem, quia tempora utilia requirũt inquisitionem facti, ad hoc facit. l. 3. §. si a die ff. de re militari in ratione sui, & quia tempora vtilia regulariter non currunt ignoranti, uel impedimento, secundum ea quæ habentur in c. quia diuersitatem de concess. præben. & hoc fuit nota. dictum Bal. in d. l. eos col. 3. versicu. ex his apparet quod ita habet intelligi, & talis decisio bene appropriatur huic nostro statuto, quia instantia est dierum vtilium, vt supra §. ipsam autem appellationem. Et scias ꝙ sententia ista, est interlocutoria non lata super meritis, sed super processu, ita Bald. in d. l. eos, & saltẽ sapit vim difinitiuæ, quia imponit finem negotio qñ. est appellatum a diffinitiua, vide latius ipsum Franc. nu. 74. & Fely. in Rub. de re iudi.

c ¶ Ab ea. s. Diffinitiua sententia, & hoc de iure etiam communi verum est, quia transitum fecit in rem iudicatam, a sententia autem de exequendo bene potest appellari, secundum magis communem sententiam, vt habetur in glo. in l. ab executione C. quorum app. non recip. Alex. laté in consi. 113. nu. 10. lib. v. licet non posit appellari ab executione facti.

d ¶ Nulla dici. Principaliter.

e ¶ Opponi. Excipiendo.

f ¶ Officium. Scilicet quærelando.

g ¶ Nullam. Nota istam formam libelli appellatorii a iudice a quo, probatur per c. constitutus extra de in integr. restitut. & eam ponit gl. s. in l. 1. in glo. magna C. quando prouo. non est necesse, & consuetudo admittit istum libellum, vt Bar. ẽt attestatur in l. si expressim col. 3. versic. 3. quæro. ff. de appellati. recip. vbi laté examinat nunquid de iure procedat, & determinat ꝙ ualet, prout declarat practicus Papien. in for. lib. app. a diffinitiua in gl. & inquantum sit, & ideo admittitur, quia nõ dicitur proponi utraque causa simpliciter, & coniunctiue, sed disiunctiue, seu conditionaliter, sicque secũdum idem tempus non reperiuntur contraria, cum una proponatur in defectum alterius, argum. l. qui de inofficioso. ff. de inoff. testam. Sed cuius effectus sit huiusmodi forma, hic necessarium est docere glo. in d. l. 1. dicit ꝙ principaliter dicitur, mota causa appellationis, sed incidenter quæritur an ipso iure sit nulla; Iacob. autem de Butrig. ibi tenet contra gl. dicens quôd si de nullitate sit mentio in appellatione, tunc sit uerum ꝙ veniat incidenter, alias si est dictum, dico sententiam nullam, & si qua est appello videtur, deduci nullitas principaliter, ita videtur voluisse Bart. in d. l. si expressi, vbi ponderat, an de nullitate non sit facta mentio in appellatione, & tunc veniat incidenter, sentit ergo ꝙ vbi est facta mentio, ꝙ veniat æque principaliter, ita sequitur Imol. ibi col. 7. ex his inferunt Perusin. in c. dilecto q. 48. de appell. ꝙ eo casu quo est deducta principaliter, & fuerit confirmata sententia per iudicem appellationis, amplius de nullitate dici non potest, secus si incidenter, quia nõ esset plene cognitum, quia postea in iudicio principali deduci posset, & hinc dicit nostrum statutum, ꝙ deserta appellatione nõ pót amplius dici de nullitate, qñ. s. sub illa forma fuit appellatũ.

h ¶ Ratione incompetẽtiæ. Ponunt tres exceptiones fauorabiles, & vide Specu. tit. de exceptionibus §. dicto col. fin. ver. hoc quoq;, & clarius in §. nunc videndum versic. sed quæro nu. 26. Abb. in c. sciscitatus col. 3. & 4. de rescrip. Roma. cõs. 43. Cor. cons. 144. col. 2. in primo volu. sed octo fallentias ponit Perus. in c. dilecto q. 55. quæ est sub nu. 133. de app. Et quando statutum prohibet dicere de nullitate, quæ nullitas dicatur exclusiua, inter quas adsunt duæ ex descriptis hic.

i ¶ Lapsus. Notum est enim sententiam extra, instantiæ tempora latam non ualere regulariter, l. properandum

per qua lata fuisset ipsa sententia. Quibus casibus, & eorum quolibet ius dicendi, & excipiendi de nullitate dictæ sententiæ, prout alias de iure competeret, cuilibet saluum remaneat. ¶ Volumus tamen quod si per dictos iudices per partes, uel alteram earum, seu earum uel alterius earum nomine, ut prædicitur, & in tempore decisorio requisitos, staret, quominus dicta causa expediretur non noceat parti, quæ requisiuerit ex quo per eum non stetit, sed per iudices. Nec eidem post requisitionem huiusmodi tempus aliquod instantiæ currat, sed continuo tantum tempus saluum sit, & remaneat de instantia prædicta quantum erit illud, quod sibi supererat a die, & tẽpore per ipsum factæ requisitiõis prædictæ. ¶ Et quod dictum est supra de requisitione dictorum iudicum appellationum, & quod tempora nõ currant similiter locum habere uolumus in omnibus iudicibus causarum principaliũ, & in principalibus instantiis. ¶ Et nihilominus dicti iudices, & quilibet eorum sic requisiti pœnam incidant supradictam, applicandam & auferendam, ut supra dictum est: si causam ipsam debito tempore non expediuerint per eorum sententiam. ¶ Si autem simpliciter[a] appellatum fuerit de nullitate perpetuo audiatur excipiendo[b] principaliter uero, agendo[c] solum secundum formam[d] sequentis statuti positi sub rubrica De causa nullitatis: nisi de ipsa nullitate cognitum fuerit, & appareat ex processu facto in causa in qua simpliciter fuisset appellatum: quo etiã casu nullo modo ulterius audiatur, ex ea causa, seu ratione, seu defectu nullitatis: de qua seu quo cogniũt[e] fuerit. ¶ Saluo[f] tamen cuicunque beneficio restitutionis in integrum: si & prout alias de iure, uel ex forma statutorum nostrorum competeret. Et saluo quod ubi nullo modo infra tempus prædictum ad appellãdum: uel per uiam principalis petitionis

l. properandum in glo. triennii versi. item quid si sententia. C. de iudiciis, quia perempta instantia, omnia acta iudicii corruunt l. 2. ff. iudi. solu. vbi iureconsultus vocat litem mortuam, & sic reperitur sententia lata sine litis contestatione, & sine aliis actis iudiciariis necessariis. l. prolatam vbi Bar. C. de sententiis ergo vide quinq; limitationes traditas p Ias. ibi. & idem est in sententia super secunda instãtia. idem est in laudo arbitrorum, quia si est latũ post tempus præfixũ compromisso non valet l. si cum dies. §. si intra, & l. non distinguemus §. compromisso, & §. si. de arbitris, Rob. Maran. in trac. de ordi. iudi. parte vi. car. 528. nu. 90.

a ¶ Simpliciter. Continuat distinctionem suprapositam versi. nec ab ea possit, Sed nonne in appellatione etiam simpliciter emissa uenit de nullitate cognoscendum l. quædam mulier. ff. famil. hercis. l. talmelia pia ff. de iure patronatus? Dic q Bar. in d. l. 1. col. 3. quando prouo. nõ est necesse, versic. nec obstat si dicas, Respon. q tunc venit incidenter, vnde infert quód poterit finita causa appellationis, principaliter de nullitate dici Clem. 1. de re iudicata, quia licet incidẽter sit in causa appellationis, quia tamen plenẽ cognitum non fuit, poterit in principali iudicio, moueri causa nullitatis argum. l. sed si ante. ff. de excep. not. in l. penult. ff. de his qui sunt sui uel alie. iu.

b ¶ Excipiendo. Hoc conuenit reo, quando actor peteret executionẽ. Nota duos modos dicendi contra sentẽtiam de nullitate, quos etiam ponit glo. in l. 1. ff. quæ sententiæ sine appella. rescind. in glo. quæstionis, & ibi Bar. & in d. l. 1. col. 3. C. quando prouoc. non est necesse, & ratio quare perpetuo, quia quæ sunt annalia in agendo, sunt perpetua in excipiendo l. licet C. de exceptionib. l. purè in fi. ff. de doli exceptione Perusi. in terminis in c. dilecto nu. 164. de appella. vbi pulchra allegant.

c ¶ Agendo. Sed quo remedio? Innoc. extra de. off. iudi. dicit q officio iudicis, & videtur probari in l. 1. §. 1. ff. de feriis, ita Bar. in d. l. 1. col. fina. sub num. 13. C. quando prouoca. nõ est necesse.

d ¶ Formam. Scilicet vt infra tempora data ad appellandum dicat de nullitate, vt ibi dicitur.

e ¶ Cognitum. Intelligo plene cognitum secus si semiplene, vt supra dixi. Nam Barto. in d. l. 1. nu. 13. admittit quôd si in exceptione succubuit reus non prohibetur postea ordinarie agere, nisi plenè fuisse cognitum de nullitate, ita subintelligit Rip. in l. qui Romæ §. duo fratres nu. 27. ff. de verbo. obligatio. & idem dico in actore succumbente in d. exceptione proposita a reo.

f ¶ Saluo. Quia paribus passibus ambulant glo. in l. vnica si de mom. poss. fuerit appella. vbi doctores.

nis

nis de nullitate proponendum præfixũ appellatum fuerit, uel de nullitate per uiam principalis petitionis propositũ. nihilominus de ipsa nullitate postea perpetuo audiatur excipiendo secundũ formam iuris, & nostrorum statutorũ, ut prædictum est. ¶ Decernentes insuper quod ab aliqua sententia diffinitiua, uel interlocutoria, uel ab alio quocunque grauamine a qua, uel quo de iure ciuili, [a] uel ex forma [b] statutorũ prohibitum est: [c] uel a qua, seu quo liceat ex dispositione iuris cõmunis, sed prohibitum sit appellare [d] ex forma, & dispositione statutorum præsentis libri causarum ciuilium non licere quoquo modo appellare. ¶ Et quod ab aliqua sententia diffinitiua, uel interlocutoria aut, alio quocunque grauamine ferendis, uel faciendis in aliqua causa criminali, seu mixta respectu solum [e]

a ¶ Iure ciuili. Prosequere late per Azo. casus quibus non licet appellare de iure ciuili. C. quorum app. non recip. latius apud Spec. isto titulo. §. quibus autẽ casib. latiss. p Nicell. i Trac. cõ. gl. nu. 15

b ¶ Ex forma. Disputari solet an per statuta possit tolli remedium appellãdi, vide Bal. in. l. fi. C. de sent. & inter. om. iudi. col. secunda ver. sed nunquid, vbi dicit ꝙ quãdo ciuitas habet suos Iudices appellationis, sicut est ciuitas Bon. vt not. illo eo. titulo. l. eum sentẽtiam, valet tale statutũ, sed si pendeat à superiore electio, seu confirmatio iudicum non valeret statutum, quia non possunt statuere de iure superioris, videatur etiam Bart. in. l. si cui de aqua. plu. arcen. Idem Bart. in l. omnes populi in. 3. q. vers. iuxta præmissa de iust. & iure. & iterum videatur Franc. remissiue tamen in rubrica de appella. col. 4. vbi etiam tãgit an videatur prohibita appellatio, quando statutum dicit, talis non audiatur tam in agendo q̃ in excipiendo, & tenet ꝙ sic, secus si simpliciter diceret non audiatur, & post specul titulo de app. §. ij. versicu. 32. & Bald. in addit. specu. in prin. & Butr. in. c. significauit in fine de excep.

c ¶ Prohibitum est. Regula in materia appellationis à diffinitiua est permissiua, in omnibus igitur casibus, quibus non est expræsse prohibita censetur permissa, glo. in. l. qui restituere in verbo restituitur. ff. de rei vendic. l. et in maioribus, vbi Bar. C. de appellatio. Specul. titulo de appell. §. in quibus lib. 2. vbi ponit. 37. casus in quibus est prohibita appellatio, Francus in rubrica de appellationibus, Lanfrancus de Oria. in. c. quoniam contra in glo. interlocutoriæ nu. 51. de probatio. Nicellus præ cæteris abundãtius in tractatu suo concordantiarum nu. 15. vbi innumeras ponit limitationes ad istam regulam, & Rob. Maran. in suo Speculo car. 618. In materia vero appellationis ab interlocutoria, regula est in oppositum negatiua. l. ante sententie. C. quo. appella. non recipi. ratio, quia eius grauamen potest reparari in diffinitiua sententia alias secus. l. ante sententiam. ff. de app. recip. istam regulam format Francus in. d. rub. nu. 14. & Firmanus in repertorio in verbo appellatio ab interlocutoria nu. 30. vbi subiungit Fall. ordinate magis q̃ aliquis alius, Secũdum autem constitutiones Rotę nostræ nullo modo appellatur, sed datur recursus ad rotam, etiam si grauamen esset irreparabile, vide ibi nu. 62. & intelligatur de mera interlocutoria, quia à sententia interlocutoria, quæ habet vim diffinitiuæ, eo modo appellatur quo, & ab ipsa diffinitiua, & potest instificari appellatio ex nouis actis sicut appellatio à diffinitiua, quia mixtũ attribui debet extremo in quo plus icalescit iuxta reg. l. quęritur. ff. de sta. homi. Math. not. 39. nota ꝙ ab interlocutoria.

d ¶ Appellare. Superfluit hæc decisio, quia per ipsam vetatur id quod vetitum reperitur nam cõstat non remoueri querelam glo. sing. in. c. querelam secundum Card. ibi de procu. cum querela fit actus citra appellationem quam glo. abbas ibi dicit esse not. & per. c. concertationi de app. l. vi. late Corse. sing. in verbo querela nec parimodo prohibetur nullitatis dictio, quia ista sunt remedia diuersa. l. si expræssim. ff. de appellation. patet etiam in. l. vnica. C. si de mo. poss. fu. app. Bal. in. l. eos. §. nec temere. C, de appellationibus, qui dicit ꝙ statuta & iura pœnalia loquentia in appellatione, non extenduntur ad nullitatem, latius per Brunum Astensem in opere super statutis in verbo nullitas. §. fi. col. 1. Peruſ. in. c. pastoralis in. 2. nota. de appella. Habetur in. c. inter ceteras de re iudi.

e ¶ Solum. Immo etiam si esset pœna corporis afflictiua, vt clare cantat statutum inter criminalia, sub titulo de condemnationibus, & absolutionibus. §. item dicimus vbi ꝙ non possit appellari, nec restitutio in integrum peti, & pœna etiam imminet cuique contra prędictã dispositionem appellanti, vt in statuto de pœna indebite appellantis, quę tamen intelligenda sunt, si seruatur forma, & solemnitas in illis traddita, videlicet si fiat duplex scriptura de dicta sententia, & ausculte tur publice in palatio per alterum notarium, atque incameret, & prius datus sit terminus competens ad faciendum suas defensiones, aliàs non valent, & de nullitate dici poterit, & profecto magna, & terribilis est decisio contra prudentiã tantorum legislatorũ, quibus placuit admitti, & qui

pœnæ[a] Communi Bononiæ, & eius Cameræ applicandæ per dominum Potestatem Bonon. uel aliquem ex suis iudicibus, uel per aliquem alium iudicem, uel officialem Ciuitatis uel Comitatus Bonon. aut per alium quemcunque in criminalibus iurisdictionem habētem. Et de quibus & prout supradictum est nullus audiatur appellās. ¶ Et quod ab aliqua sententia interlocutoria uel diffinitiua quantitatis rei, uel facti extimationis trium[b] librarum bon. uel abinde infra appellari non possit, nec restitutio peti, nec de nullitate opponi[c], uel proponi agendo, uel excipiēdo, aut alio quouis modo: et si contra fiat ipso iure non ualeat. ¶ Saluo quam a sententiis latis seu ferendis super accusationibus damnorum datorum, seu maleficiorū paruorum, & turbatæ possessionis, uel calūniosæ accusationis, a quibus liceat unicuique condemnato, seu grauato semel tantum appellare, modo, & forma prædictis. etiam non obstante quod talis sententia sit super causa, re, uel facto minoris quantitatis, uel extimationis triū librarū bon. et non obstante quod talis causa sit criminalis, uel mixta. ¶ Et quod a pœnis[d], seu declarationibus uel condēnationibus pœnarū Fisco applicandis, uel applicandarum in totum ex dispositione nostrorum statutorū: uel alias de iure, appellari nō possit[e]. ¶ Volumus tamen & Ordinamus quod pendente causa appellationis a dictis sentētiis accusationum, calūniæ, seu turbatæ possessionis accusatus ullo modo ante quam sententia prima in rem transiuerit iudicatā ad soluendū pœnas in quibus condēnatus fuisset occasione dāno rum datorū, seu calumniæ, uel turbatæ possessionis cogi uel compelli nō possit. Et si finaliter obtinuerit in causa uel causis appellationum a dictis sentētiis,

dem promptius appellationes, i. huiusmodi causis criminalibus, quàm ciuilibus, velut magis præiudiciabilibus, nisi concurrant tria. s. quod argumentis sit cōuictus, testibus superatus, uoce etiam propria vitiū sceIusque confessus, iuxta. l. 2. vbi glo. C. quando prouoca. non est necesse, & forte secundum Aliquorum Docto. opi. quæ multum æqua est, ista procedūt tñ in quinque criminibus i d. l. specificatis nō in aliis, vt gl. tangit in. l. creditor. §. iustus vbi Barto. approbat. ff. de appellationib. de quo vlt. non disputo ad præsens, addo Bald. in quadam sua practica sub Rubrica vtrum iudex appellationis possit supplere, ver. item regulariter nullus, sed fuit quæstio si etiam instigator possit appellare a sententia absolutoria rei delati, & inquisiti, & dicebant valentissimi uiri nec posse, quia non debet melioris conditionis esse accusator quàm accusatus, nec ad imparia iudicari, iuxta. l. fin. C. de indi. vid. toll. & l. fin. C. de fru. & litis expensis cum multis similibus argumentis quę valere videntur in correctoriis, & odiosis.

a ¶ Pœnæ. Secus ergo in multa quę differt proprie loquendo a pœna. l. si qua pœna. ff. de verb. significa. indiget enim. hoc statutum, meo iudicio, magna restrictione, vt statim demonstrabo.

b ¶ Trium. Quia sunt vilissimæ causæ argumen. authē. nisi breuiores. C. de sententiis ex breui. recit. tamen de iure communi licitum est appellare in istis etiam. l. & in maioribus, & in mino-

ribus C. de appellationibus, sed placuit statuentibus regulare istam appellandi facultatem ab ipsa restitutione in integrum, quæ non datur pro modica lesione. l. scio. ff. de in integr. restituno. minorum. ita Pau. Castr. in consi. 164. in casu præmisso lib. 5. vbi declarat quomodo verificetur hoc statutum: scilicet an intelligatur si quis accusauerit plures pro vno damno dato taliter ꝙ non ueniret infligenda pœna maior trium librarum pro quolibet accusato an sit locus appellationi, & determinat, fore, non obstante hoc statuto quia reputatur causa una taliter ꝙ fit coaceruatio summarum.

c ¶ Nullitate opponi. Lex proculdubio potest tollere dictionem de nullitate ex causa, clem. 5. de re iudicata, veruntamen statuta huiusmodi sunt exorbitantia tanquā tollentia disensionem, Bal. in l. 5. C. de iur. & fac. ignor. 5. col. & sic non est intelligendum de omni nullitate, ideo videtur limitari debere pluribus modis. Vide octo limitationes per Albertum Brunum in trac. prædicto in verbo nullitas §. fi. versi. lex & statutum ad ibi longè scripta te remitto: & Perusinos in c. dilecto quæst. 55. de appella.

d ¶ Pœnis. Credo ꝙ hæc particula (maxime vt differat a superiori §. & ꝙ ab aliqua sententia) uelit se conformare cum. l. si qua pœna ff. de verbo. significat. & ratio est quia a pœna lege firmata, non datur appellatio, prout ibi not. Saly. in. l. 2. C. quo. app. non recip. in fi. commenti.

e ¶ Nō possit. Hęc decisio particularis

aut tali appellatione præcedente ipſæ partes eſſent in concordia, a dictis pœnis, in quibus in principali ſententia reus fuiſſet condemnatus, fuiſſe & eſſe intelligatur ipſo iure abſolutus[a]. ¶ Et quod[b] a ſententiis latis per dominum Poteſtatem Bononiæ, uel aliquem ex ſuis iudicibus, uel per aliquẽ alium iudicem, uel officialem Ciuitatis, uel Comitatus Bononiæ, uel aliquem alium, ut ſupra, in aliqua cauſa ciuili, quæ uerteretur principaliter inter Cameram Bonon. uel ipſius, & pro ea, & eius nomine interuenientem ex parte una, & aliam quamlibet perſonam, commune, Collegium, uel Vniuerſitatem, uel alium pro ea, uel eis ex altera, ſemel[c] tantum poſſit appellari pro qualibet[d] parte. ¶ Prohibemus etiam appellari ultra ſemel pro qualibet parte a ſententiis diffinitiuis, uel interlocutoriis, & ab aliis quibuſcunque grauaminibus latis uel illatis, per Dominum Poteſtatem Bonon. uel Capitaneum, uel per alium quemcunque iudicem, ut & tanquam iudicem in cauſis pupillorum, & uiduarum, & domicellarum ſui iuris, carceratorum, furioſorũ, dementium, mentecaptorum: & etiam in cauſis aliorum, quibus bonorum adminiſtratio eſſet interdicta, & aliarum miſerabilium perſonarum, eccleſiarũ, & locorum de quibus in noſtris ſtatutis continetur: & maxime in ſtatuto poſito ſub Rubrica De arbitrio domini Poteſtatis, & Capitanei Ciuitatis Bononiæ in cauſis pupillorum & uiduarum, &c. uel per quemcunque alium in ipſius domini Poteſtatis uel Capitanei, ut & tanquam iudicis antedicti loco ſuccedentem uel ſubrogatum, ſeu deputatum ordinarium uel delegatum. ¶ Item etiã Ordinamus & Declaramus quod dicti iudices pro ſuo ſalario poſſint & debeant pro pronunciatione diffinitiuæ ſẽtẽtiæ uel interlocutoriæ, quæ uim diffinitiuæ[f] ſapiat, & aliarũ, quas ſupra dictũ eſt, ferri debere cũ præſentia aliorum iudicũ ſui numeri, de quib[us], & prout ſupra dictum eſt, tantum quantũ ſolui debuiſſet ſeu deberet ex diſpoſitione præſentium ſtatutorũ conſultori talis cauſæ ſuper qua huiuſmodi ſententia lata foret: ſi ipſa cauſa commiſſa fuiſſet conſilio ſapientis communicandũ & ſoluendum inter eos, ut ſupra eſt ſtatutum & ordinatum. ¶ Et

particularis eſt conformis regulæ communi, quæ habet, quòd appellatione pendente nihil eſt innouandum iuxta titulum. ff. nihil nouari appellatione pendente, & factum contrarium, vt attentatum reuocandum eſt c. non ſolum de appellatio. in vj. & hoc vbi appellatio tenuit, ſi autem nulla fuerit, vt quia iura inhibeant non eſt reuocandum, quia non præſtat impedimentum quod iure non ſortitur effectum d. ca. non ſolum, iuncta gloſ. vide Vital. Camb. in ſuo clauſulario clauſula nil nouari, vacat ergo hic argumentum a contrario ſenſu, ſi quis forte dicere auderet, ergo in aliis caſibus quam hic exceptis licebit pendente appellatione ad executionem procedere.

a ¶ Abſolutus. Hoc autem mirum, & contra ea quæ ponit Bald. in .l. ſi quis in hoc genus C. de epiſcop. & cleri. & Bart. in l. 1. §. vſqueadeo. ff. de iniuriis, vbi Alexand. in additio. not. etiam in d. l. tranſigere C. de tranſa.

b ¶ Et quod. Ponuntur hic tres caſus, in quibus tantum ſemel licet appellare, a diffinitiua ſententia contra Regulam quæ concedit Binam appellationem extra de appellatio. Directæ & C. ne in una eademq; cauſa. Speculat. titulo de appellatio. in lib. 2. §. quotiens vbi in fine, ponit plures caſus in quibus ſimiliter ſemel tãtum licet appellare non ultra.

c ¶ Semel. Caue tamen quia ſi iudex appellationis pronunciaſſet ſententiam nullam, & etiam illam reformauerit a tali reformatione, iterum poterit appellari, quia ſtatutum loquens de ſententia debet intelligi de ualida l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudica. ſecundũ Cum. ibi faciunt quæ latiſsime ponit An. Tiraquel. in .l. boues. §. hoc ſermone in vi. limi. ff. de verb. ſignific.

d ¶ Pro quolibet. Bene fecerunt ſtatuentes, quia tollitur altercatio an intelligeretur ab vtraque parte, an ab una parte de qua per Decium in conſ. 49. col. 1.

e ¶ Vim diffinitiuæ. Bonũ fuit exprimere iſtud, quia ceſſat diſputatio & ſubtilis conſideratio Salyce. in .l. ab executione col. 2. C. quorum appellatio. non recip. vbi ſicut erat mixtura quædam in hac ſententia, ita volebat eligi mediam viam in ſalario præſtando.

quòd aliquid ultra uel aliter aut alio casu pro aliquibus aliis petere habere uel a sponte dare uolentibus recipere non debeant, audeant, uel præsumant: nec etiam alii coniudices antedicti, sub pœna periurii & librarum centum bono. pro quolibet & qualibet[a] uice qua fuerit contrafactum, applicanda pro dimidia alteri parti, & pro alia dimidia Cameræ Communis Bononiæ, exigenda ut supra. Sub simili pœna domino Potestati & eius iudicibus, de qua & prout supra dictum est: si dictam pœnam non exegerint. ¶Notarii uero appellationum de prædictis rogati habeant, & habere debeant pro salario pronunciationis sententiarum prædictarum id quod & quantum, & prout habere & recipere debēt notarii deputati ad causas ciuiles secundū formam dictorū statutorū. ¶Præterea Decernimus quod a qualibet sententia super possessorio[b]

a ¶Qualibet; Hæc vox vniuersalis ponderanda est vt comprehendat etiam interlocutoriam sententiam, licet alias appellatione sentētiæ veniat proprie diffinitiua, iuxta glo. not. in. l. 1. §. biduum ff. quand. appell. fit Decius in c. super eo el. 2. de appell. & reperio ꝙ Hierony. Gratus in consilio vlt. lib. 2. maxime in 4. & 5. fundamento hanc dictionem ponderauit, licet non admodum pertinēter, visum enim fuit sibi idem esse dicere a qualibet sententia uel a quolibet petitorio quę tamen maxime differūt, vt dicit D. Gozadinus hoc in loco, quia subiungit ꝙ istorum verborū, nostrorum sensus est, ꝙ a qualibet sententia siue interlocutoria, siue definitiua licet appellare semel tantum, dummodo sit a iure ciuili permissum, quia in multis casibus appellatur, de quo postremo dicto uidendū erit latius infra in glos. possessorio; & proculdubio in iudicio possessorio cadere possunt interlocutoriæ variæ non minus quâm in petitorio, & videntur uelle Doc. ꝙ licet de iure cōmuni ciuili nō possit appellari a sententia diffinitiua super possessorio bene tamen possit appellari, a. pronunciationibus ante sententiam, puta, si non admittātur testes, vel admittantur non admittendi, vt dicit Bal. in. l. post sententiam versic. pone ergo C. de sentētiis post Innoc. ratio quia grauamen huiusmodi non speratur reparari per sententiam diffi. super petitorio, quæ vere diffinitiua est secundum magis cōmunem opi. scrib. post Accurs. in l. vnica C. si de mo. possess. fu. app. & in c. cum ad sedem de resti. spoli. per tex. in cle. vnica de. seq. poss. & fructuū. adde tamen dicta Abb. in c. si. de iudiciis nu. 12. & ꝙ ab interlocutoria in possess. appellari possit Ang. dicit in cons. 46. viso puncto versi. prętcrea & Decius refert in c. pastoralis nu. 4. de appell. & Nicellus in suo trac. concor. gl. §. 6. nu. 26. ver. 4. moderatur &c, attamen, vt mihi videtur data ter minorum paritate, & tunc a diffinitiua in possessorio appellari posset, sed hoc parum intentioni nostrę officit quandoquidem constet dictionem quamlibet etiam interlocutoriam comprehendere, quę satis dicitur super possess. argu. not. in cle. dispendiosam de iudiciis, & per Bart. in. l. solent col. 3 .ff. de ali. & cib. lega dum allegāt. l. cū hi. ff. de trans. vbi cōcludit ꝙ causa alimentorum dicitur quicquid incidens occurrit.

b ¶Possessorio. Siue retinendæ, siue recuperādę, siue adipiscendæ, prout non sit differētia in pñti materia ꝑ gl. i l. vnica. C. si de mo. poss. fu. appell. Pro scientia vberiori sciendum est controuersiam fuisse circa intell. l. vnicæ. C. si de mo. poss. su. app. an. s. illa prohibitio appella. sit quo ad vtrunq; effectum. s. & suspensiuum, & deuolutiuum, an duntaxat quo ad suspensiuū, & Bar. tenuit post quosdam antiquos de quibus non meminit in. l. 2. ff. de app. recip. col. 2. illam esse quo ad effectum suspēsiuum tm. i. vt nō retardata execut. appellatio deuoluat, sed magis cōis opi. est ꝙ vterq; effectus sit prohibitus, vt attestatur Deci. cōs. 28. col. 3. & ratio est quare non appellatur est quia reputatur causa modici pręiudicij, cū possit illud grauamē reparari per sñiam diffinitiuā super possess. quæ ēt rō cōsideratur in sñia interlocutoria, vt habetur in. l. ante sñiæ. C. quorū app. non recip. & per Bart. in d. l. 2. cum locis simi.

Itē præmitte qualiter reperitur possess. merū, & possessoriū mixtum, inqt. n. Ange. in. l. incerti circa finē. C. de interdictis ꝙ iudiciū possess. dicitur simplex qñ cōpetit circumscripto dominio, si vero nō cōpetit circūscripto dñio illud est mixtum, refert illud dictū Deci. pro not. in cōs. 28. nu. 6. & istud est ꝙ vno verbo dixit Bal. in. l. vni. C. si de mo. poss. ꝙ mixtū est qñ est cum proprietate connexū, pōt forte exemplificari in quibusdam Interdictis iuxta. l. 2. §. quædā. ff. illo titul. de interd. vel in casu. l. si qs intantam C. vnd. ui scdm gl. in d. l. vnica. Itē si in possess. fiat cōdemnatio ad fructus vt dicit Saly. in d. l. vnica penu. q. & in l. momentaneæ. C. de interdic. vbi se diffundit in demonstranda ueritate huius exēpli, licet non careat difficultate, ut habetur per Rip. in ca. sæpe nu. vlt. de rest. spol. & uolūt Doc. ꝙ a possess. mixto possit appellari tanquam magis dignum trahat minus c. quod in dubijs de sepul. l. cum quæritur de statu homi.

Item præmittendum est quòd licet regula sit tradita a iure ciuili negatiue, tamen habet plures modifica-

modificationes quas ex pluribus locis congestas scripsit Nicellus in concord.gl.in §.sexto nu.26. sunt enim una & xx. computatis aliquibus Ias. in.l.s.col.2.C.de bo.poss.secundum tabu.& Soci. Regul.18. vide etiam P. a Duenas Regul.44. vbi addit nonnullas alias.

Item communem opi. esse ꝙ de iure canonico indistincte a quolibet possess. possit appellari ēt bis, vt attestantur scrib.in d.l.vnica & in ca. cum ad sedem de restit.spol.& Archi.2.q.6.c.fin.§. si quis. Appellabo ergo hoc possess.a quo non datur appell.priuilegiatum, ad differentiam illius, a quo datur appe.quia datur secundum regulam communem.l.& in maioribus C. de appell.l. nō tantum.ff.eod.titu.quod ualet ad intelligentiam consti. Rotæ de qua statim. Aliqui autem totum econtra: illud esse priuilegiatum in quo datur appell.parum tamen refert disputatio nominis dū conueniamus de corpore, videtur tamen ista denominatio magis conuenire, & sentit hanc denominationem Berous q.44.vocans possessoriū uigore edicti diui Adriani fauorabile propterea non dari appellationem.

Postremo sciendū est, ꝙ in constitut. Rotæ nostræ sub nu. 113.cauetur formaliter pro tollēdis difficultatibus inter Doct.super hoc §.sancitum est, ꝙ in quocūq; posses.mero, ēt priuilegiato intelligatur vendicare locum statutum, & vtrumq; effectum sortiri, excepto casu aduocationis possessionis, vnde cum illa constitutio veniat maxime ad aperiēdum intellectum istius §.seruari debet, meo iudicio, in quocunq; foro, etiam Reuerendiss.d.ad not.in c.1.de no.oper. nunc. & per Abb.in c.cum in tpe de arbitris, in quibus locis dicitur ꝙ vbi aliqd est clare decisum in uno iure puta iure ciui.non reperiatur aūt clare decisum, de iure canon.standum est iure ciuili, & econuerso qa qui interpretatur nihil de suo addit.l. hæredes palam §.sed si notam.ff.de testa. & authē.de filiis ant.do.instr.natis, & dum ibi dicitur de mero, excludi videtur mixtum.l.cum prætor de iudiciis c. nonne de pręsumpt. & iure, merito q̄, quia non intendit derogare quominus a respicientibus etiam petitorium detur appe.& profecto ēt circumscripta constitutione posset ostendi sic importare verbi proprietatem, nam possessorium (quod est uerbū positum in tex. isto) vnq; debet intelligi de simplici, & non secundū quid, l.hoc legatum de leg.3.habetur in l.2.ff.de verb. obligat. & ita formaliter intellexit etiam Berous in suis qq.fam.q.91.nu.2.& etiam q.44.nu.3.& ista est veritas: nec uerum est dicere, ꝙ etiā a mixto posses. semel tantum possit appellari. Sed stat dubitatio nunquid in mero posses. non priuilegiato uidelicet in casibus in quibus binę appellationes dari solent de iure, prout supra retuli in 3.pręmisso habeat locum.§.noster. Et quidē videtur argui posse, quod non, considerata phrasi istius §.quæ concepta est per verba concessiua, non autem per verba prohibitiua, dicendo liceat appellare quasi dixerit liceat appellare in casibus in quibus antea non licebat, videlicet in possess. priuilegiato, non ergo adaptari poterit ad possessorium non priuilegiatum, quia sic veniret statutum prohibitiue, cum prohiberet appellationem binam & reducendo ad vnam duntaxat, & ideo usum fuisse verbis negatiuis, vt fecit in §.decernentes supra eod.& ista ponderatio arguit, ꝙ hic §.tantum vendicet locū in mero possess. priuilegiato, non autem in non priuilegiato, nec enim videtur ꝙ in vtroq; pariter locum vendicare possit, qa respectu vnius veniret prohibitiue, respectu alterius concessiue, quod nō videtur dicendum, quia una determinatio nō debet diuersimode intelligi.l.cū qui ędes.ff.de usuc.propterea inaduertenter loquuntur illi qui dicunt hūc §.loqui gn̄aliter, & de quocunq; possess. vt facit Gratus cons.vlt.lib.2. Verum est ꝙ multum pro tali generalitate facit d.constit.Rotæ dum dicit, in quocunq; posses.etiam priuilegiato, nā dictio etiam includit non priuilegiatū adeo ꝙ de utroque loqui intelligitur: Ego responderē de necessitate per supradicta ibi dictionem etiam superabundare, prout dicitur de dictione maxime in l. pactum C.de pac.conuē.& inst.de acti §.inter pignus, sicut & aliquando subaudiri dēt. Vel capit priuilegiatum alio modo, quam supra accipi debere diximus, nēpe forte pro habente aliquā qualitatem fauoris, puta in posses. vigore edicti diui Adriani, quod quidē est huius nature de iure ciuili particulari ratione vt infra dicā. l. quisquis C.quorum app.non recipiātur, & hęc expositio destrueret opin.Bero.q.44.de qua infra multum dubitabo, & forte non tenebo eam.

Scias tn̄ ꝙ nō desierunt valētissimi viri, & adhuc sunt alii, q e cōtra tenent ꝙ totus hic. §.dēat intelligi tm̄ in possessoriis nō priuilegiatis (.i.vt hoc sępe exponam) in his in quibus de iure dabatur appe.bina, & consequenter ꝙ tota hæc dispō veniat derogatiuæ facultatis appellandi a iure cōi concessæ, & inter alios fuit d. Io. Harmodius Mediolanensis doctor quidem practicus, & tunc epis vicarius curiæ episcopalis Bono. extat eius consiliū apud me. Incipit in causa illorū de Gandulphis, & eandem opi.reperio fuisse venerando pręceptori meo D.Lud.Goza.prout apparet ex quibusdā notis nuper in lucē emissis. qui forte fuerat, ēt collega illi in ead. cā. Satagunt dd. domini demonstrare qualiter illa sn̄ia in casu sui possessorii non erat appellabilis, nec de iure cōi, nec etiam de iure statuti nostri, quod loqui intelligunt de sententiis a quibus alias dabatur appe. quā quidem appellandi facultatem statutum intendit secundum illos conseruare vsq; tamen ad vnam tm̄, & ita tenent ꝙ statutum veniat restrictiue non concessiuę, & mouentur in primis,

Quia in dubio fit interpretatio, vt sit ꝓhibita appe.in possess. Decius in c.super eod.app.in 2. not.qa sic sumus sub regu.titu.C.sid.mom.poss. su.app.& idē Decius dicit clare in cōs.28.nu.8.

Poteſt reſponderi fragile eſſe fundamentum, quia attentis verbis permiſſiuis, ſeu inductiuis debemus dicere clare conſtare ad quid faciendũ veniat hoc ſtatutum, prout ſupra dixi.

Secundo arguunt, Quia ſic intelligendo minus corrigetur ius commune, ſolum enim corrigeretur.l.1. ne in una eademq; cauſa liceat, &c. ſed tenendo ꝙ ueniat conceſſiue, vt poſſit appellari in caſibus non permiſſis corrigeretur.l.1.C. ſi de mo.poſſ.fuerit app. Addo dictum Anto.de Butrio in c.dilecti de fo.comp.vbi dixit, ꝙ quando ſtatutum poteſt operari unum & duo cõtra ius commune, debet interpretari vt unum tantũ, Sed ego non bene video qualiter hoc argumentum formari poſſit eo modo, quia intelligendo de poſſeſs.a quo non dabatur appell. dico ꝙ ſtatutum hic induxit ſuum beneficium ad fauorem rei, vt appellare poſſit, & in hoc bene corrigit.l. unica.C.ſi de mo.poſſ. fu. app. non autem video quantumcunque uelit unam tantum appellat. dari quomodo corrigat titulum, ne in una eadẽque cauſa, quia ille titulus de iſto poſſ. non loquebatur. vana eſt ergo hæc argumentatio.

Tertio (dicunt) ſtatuentes in princ. iſtius ſtatuti volunt poſſe appellari in quacunque cauſa permiſſa a iure communi, ſi ergo hic §. intelligeretur, ꝙ concederet appellationem a iure cõi non conceſſam contrarietur his quę ſupra in prin. dixerat contra l.nam ad ea.ff.de condi. & demonſtratio.vnde neceſſe eſt dicere, ꝙ hic loquatur in caſibus in quibus appellatur ſimiliter de iure cõmuni, at poſtea modificet, vt ſcilicet tantum poſſit. Equidem hęc inductio etiam facit contra illos, quia oſtendunt iam quòd corrigitur ius ciuile de duabus appellat.reducendo ad vnam, unde non ex toto inſeruiũt verba ſtatuti in principio, cuius intentio fuit ponere regulam iuris ciuilis permittentis appella.& vult eandem eſſe permiſſam a iure ſtatutario, & ſi eſt prohibitoria, in aliqua ſpecie appell. eadem ſit prohibitoria per ſtatuta, nõ negat autem quin ſtatutum poſſit excipere aliquem caſum de vtraq; regula, & hoc eſt quod ſubiungit, vel qua ſeu quo ſit licitum ex diſpoſitione præſentiũ ſtatutorũ, & dicta verba proprie videntur debere exemplificari per hunc tex.noſtrum.ſ.in poſſeſ.priuilegiato de iure cõi ſtatuẽdo quòd non ſit priuilegiatum de iure municipali, ſed quòd poſſit appellari, ſed ſemel tantum, & ſi intellexerimus hunc tex.ſecundum intellectum iſtorum patrum habebimus laborẽ in exemplificando dd. verba principij in ea parte, & ita retorquetur ponderatio eorum.

Quarto (dicit Harmo.) quod ſtatutum veniat ad reſtringendum ius appellandi, non autem ad ampliandum patet eum dicit; ſemel tantum appellari, nam iſta taxatiua eſt reſtrictiua.l.t. ff. ſi quis in ius vocati non obtemper.cap.cum eccleſia ſutrina de cau. poſſeſs.& propriet.ergo cum veniat ad reſtringendum ius appellandi nõ debet operari ampliationem.l. legata inutiliter.ff. de adim. legatis c. ſi a iudice de appellatio. in vi. Quæ argumentatio nullum mihi penitus negotium facit, quia dicimus quòd inducit ſed abſque minori correctione.i.vt poſſit appellare, ſed ſemel duntaxat, & ita dictio tantum reſtringit conceſſionem nouam appellandi nequis crederet binam conceſſam fuiſſe: principalis ergo intentio eſt in concedendo, non in reſtringendo, ideo fruſtra allegatur. l. legata inutiliter, vnde pro iſta quam defendo opi. allego.l. qui except. ff.de cond.indeb.l. ſiquis nec cauſam, &.l. non omnis.ff.ſi cert.petatur.

Aliqñ ego pro ead. opin.argumentabar ponderando dict.qualibet, quę vt dixi ſupra comprehendit etiam interlocutoriam, at ab interlocutoria ſuper poſſeſs. datur appell.vt dicit Angel. in conſil.46.& Bal.in.l.poſt ſententiam verſic. pone ergo C.de ſenten.& inter o.iud.licet non detur a diffinitiua, & cum datur appellatio vtique bina danda eſt de iure communi, iuxta not.in.l. vnica. C. ne in una eademque cauſa &c. ecce ꝙ reſpectu ipſius interlocutorię ſtatutum venit derogatiue non conceſſiue, conſequenter dicẽdum eſt quòd reſpectu ſententię diffinitiuę, intelligatur in tali poſſeſſorio, in quo dabatur appellatio bina, vt una determinatio &c. Et ſi reſpondebis, debere reſtringi hunc tex. ad interlocutoriã, in qua alias nulla daretur app. & ſic pariformiter determinabuntur, & interlocutoria, & diffinitiua. Replicabo fieri violentiam generalitati, & ei quod dixit Ang.in d. conſilio uolens dari ſemper appellationem a tali interlocutoria.

Dicebã etiam argumentãdo ꝙ regulariter app. ab interlocutoriis quibuſcunq; dicitur odioſa, vt dicit Fely.in c.cum Ioannes here.col.viij.de fide inſtru. eadẽq; rõne videtur idẽ i app.a diffinitiua ſuper poſſeſſorio, quia ambo grauamina poſſũt reparari in diffinitiua, prout equiparat per hanc rationẽ Bart.in.l.2.col.2.ff.de app.recip. adeo ꝙ dicitur in dubio pronuntiandum eſt appellationem non dari in huiuſmodi, ita Decius in ca.ſuper eo el 2.in 2.not.de appell.& in conſ.28.nu. vlt. ſi ergo ſimus in odioſis ſtricta debet fieri interpretatio, & intelligi ſtatutum procedere reſtrictiue, non autem ꝙ velit de nouo concedere.

Itẽ (vt dixi) ſunt equiparata, quo ad prohibit. appellationis ſententia interloc.& ſententia diffinitina in poſſeſſorio, ſed conſtat ꝙ ſtatutum ſupra.§. decernentes conſeruat prohibitionem iure ciuili inductam circa interlocutorias, ergo datur nobis intelligi ſtricte potius uelle procedere in ſententiis poſſeſſorii quàm ampliatiue. Sed hæc argumenta tollerari poſſent niſi vt (ſępe dixi) phraſis noſtri. §. aliud demonſtraret, & inſuper interpretatio conſtitutionis Rotalis cui ſtandum eſt, a qua poſſunt excuſari pręfati excellentiſſimi patres, quia eorum tempore adhuc nõ emanauerat. Item ſatis (vt tetigi) inſeruiunt illa verba ſtatuti noſtri in princip.a qua ſeu quo licitum ſit ex diſpoſitione præſentium ſtatutorũ ad

que

lata: uel ferenda liceat unicuique partium semel tantum [a] appellare. ¶ Insuper [b] uolentes nostros Comitatinos, & habitatores Comitatus Bononiæ, & litigantes cum talibus, ab expēsis, & uiarum oneribus subleuare prouidemus quod si contingeret aliquem appellare ab aliqua sententia diffinitiua, uel interlocutoria, aut alio grauamine a qua, uel quo posit appellari, ut supra dictū est, lata, uel illato per aliquem Iudicem, uel officialem: ut supra in Comitatu [c] Bononiæ, uel eius districtu; quod ad causam appellationis huinsmodi sufficiat [d] appellatum, si esset habitator dicti Comitatus, uel districtus citari semel personaliter, uel ad domum suæ solitæ habitationis: dummodo citatio facta ad domum fiat in præsentia duorū testiū. ¶ In qua citatione contineatur summarie effectns appellationis interpositæ, & sententiæ a qua fuerit appellatū: & etiam contineatur quod comparere debeat citatus ad uidendum produci

quę libenter audirem exemplum ab his qui nollunr accommodari debere istud, & puto q hęc sit communis intelligentia, & q obseruetur in palaciis, & non sine ratione, quia magnum est comodū possessionis iuxta tex. insti. de interdictis, & afferr sublata, prçiudicium: non leue esto millies q sit reparabile i diffinitiua super petitorio, nam etiam in petitorio ipso prçiudicat, quia facit aliqualem prçsumptionem pro ipso apud quem remāserat per sententiam in possessio latā vt Federicus dicit in cōs. 76. incip. D. auditori, de quo meminit Decius in allegato cons. 28. col. r. verlic. secūdo dubitationem &c. cui fateor q bene respondet Decius attento iure ciuili sed hoc fuisse prudenter animaduersum, puto a iure nostro municipali, & prouisum, vt hic videmus. Dominus Aug. bero. in q. 44. familiarium. qq. attentat nouiter demonstrare q statutum nostrū non vendicabit locum in possessorio concesso uigore. l. fi. C. de Edicto diui Adri. quia nulla dari debet appellatio tanquam illud sit notorium ius proueniens ex instrumento testamēti non cācellato &c. ut Bal. inqnit in. l. quisquis. C. quorum app. non recipian. Certe ex mente doctorum, & glo. decisio illius legis, est fundata sub regula tituli si de mo. poss. fuerit appella. & idem dicit glo. & doc. relati ab archi. in. c. fi. §. siquis, ubi registrata est. d. l. quisquis. ij. q. 6. dum dicunt q. d. lex non elt canonizata, seu recepta a canone, quo pmittitur appellatio a quolibet possessorio. Nęc uera est illa ratio particularis de notorietate quid enim si scriptura esset manu priuata licet in forma probante? certe non inducit notorium ad. cap. fiuale de cohab mul. & cleric. & . c. olim de uerbo. signif. & quæ ponit Bar. in. l. i. in prima. q. ff. de no. oper. nunciatione: Ratio ergo cōmunis illius. l. est quia sumus in possessoriis priuilegiatis, idest in quibus non datur appellatio, quę ratio cum non fuerit considerata a statuto nostro, sed uoluerit darem saltem semel appellationem, etiam uendicabit locū in huiusmodi particulari possessorio, quia lex generaliter loquens. comprehendit, et casus habentes promptiorē, seu maiorem rationē. l. in fraudē §. fi. de milit. restamento, Decius in. l. cum quędā nu. 2. ff. de iur. om. iudi. Euerardus in loco a ratione. l. larga. Nūquid autem sit licitum supplicare remota appellatione a possessorio? tradit Alex. & Decius signāter in. d. l. fi. nu. 49. C. de edi. diui Adri. ibi videbis q non, quia remota est appella. ex natura causæ facit. l. vnica, & ibi not. C. ne in vna eademque causa & ibi vide Bal. col. secūda dicentem formaliter q bene poterit de nullitate dici.

a ¶ Semel. Quasi ex gratia hoc indulgeatur, qua ratione videmus q non nisi semel supplicare fas. est l. si quis. C. de prçci. Imper. off. vbi Bal. not. Specul. in tit. de supp. §. differt in fi. verbis, si tamē vltra q semel appellauerit & iudex a quo detulerit appellationi forte valebit sententia si liquebit iudici primā sententiam fuisse iniustam ita singulariter Bal. i. l. post sententiam col. secunda C. de semet. ita dicit tenere Innoc. sequitur Alex. in cons. 2. in. 3. volu. incip. consideratis penul. col. Ias. in. l. patre furioso nu. 12. de his qui sunt sui, vel ali iuris Nicellus in suo tractatu concor. glo. §. sexto nu. 26. versi. decimo moderatur. Ego etiam subdo q licet non sit admissa appellatio nisi semel si tamen appelletur ad superiorem operabitur quo ad illum, vt si videt grauamen posit illud emendare & corrigere, licet non operetur aliquem effectum suspensiuum respectu iudicis a quo, ita dicitur not. Abb. in. c. pastoralis nu. 15. vers. in. 3. q. ff. de app. retulit etiam p not. Maranta in speculo suo in. 2. actu vltime partis iudicij nu. 106. versic. plus etiam dicit Abb.

b ¶ Insuper. Idem modus loquendi fere reperitur supra in statuto de voc. in iure & ven. §. intendentes vbl omnino videbis.

c ¶ In comitatu. Subaudi maxime: nam idem si esset lata ab aliquo iudice ciuitatis & in ciuitate.

d ¶ Sufficiat. Scilicet appellatori, Et nota non imponi necssitatem per hoc verbū. l. 1. §. sufficit. ff. de admi. tu. nihilominus mihi videtur q mens statuti sit arctare citantem ad hauc formam indu[illegible] beneficio vtriusque litig[illegible] vnde non uidentur

cõmiſsionẽ,& appellationẽ pro die ſequẽti iuridica, uel alia die,de qua iudiei uidebitur,dũmodo tẽpus octo dierum utilium quo ad cauſam nõ excedat infra quod produci debeât. Et ſucceſsiue[a] poſtea quod omnibus, & ſingulis aliis diebus, & horis quo ad cauſam iuridicis proxime ſubſecuturis ad omnes,& ſingulos alios actus, uſq; ad ſententiam diffinitiuã incluſiue. ¶ Volentes quod in proxime dictis cauſis ſufficiat commiſsionem, & appellationem produei debere,& productam eſſe infra octo dies utiles quo ad cauſam a die factæ cõmiſsionis excluſiue,non obſtantibus ſupradictis. ¶ Et etiam contineatur in ipſa citatione comminatio,quod ulterius nõ citabitur,& quod ad ulteriora procedetur, uſque ad diffinitiuam ſententiam incluſiue,eo ulterius non citato,nec expectato. ¶ Et dimittatur ei perſonaliter inuento, uel ad domũ ſuæ ultimæ habitationis,uel ad alium loeum,ad quem ex forma noſtrorum ſtatutorum citari deberet,ſi non eſſet habitator,uel ſolit⁹ habitare in Comitatu, uel Diſtrictu Bononiæ, eedula continens effectum citationis prædictæ,dummodo dimiſsio cedulæ prædictæ ad domum, uel ad alium locum, ad quẽ citari deberet,ut ſupra,fiat in præſentia duorum teſtiũ. & citatio,ut ſupra facta ſufficiat quo ad omnia, & ſingula facienda in tali cauſa,uſque ad ſententiam diffinitiuam incluſiue. ¶ Inſuper etiam declaramus, quod omnes Comitatini, & omnes alii habitantes in guardia Comitatu,uel Diſtrictu Bonon.& omnes forenſes, ſiue actores, ſiue rei litigantes in Ciuitate Bonon.in eorum eauſis principalibus,& appellationum,& aliarum quaruncunque cauſarum teneantur, & debeant ſi ab eis petatur locum,ſeu domum eligere, & deputare in Ciuitate Bononiæ,ad quem,ſeu quam uelint eitari, & requiri ad omnes actus fieri opportunos in talibus eorum cauſis. ¶ Quæ electio & deputatio loei retractari non poſsit in totum,mutari tamen,ſeu uariari ſemel tantum[b] ualeat eligendo continue locum aliquem idoneum arbitrio iudican-

videtur ꝙ altera poſsit recedere arg. not. in.l.ſi quis in cõſcribendo. C. de pactis,alteri enim per alterum non debet iniqua conditio afferri iuribus vulga.

a ¶ Et ſucceſsiue. Nota hanc formam citandi, quæ obſeruatur ubi citandus eſt de lõginquo, uel ex aliqua iuſta cauſa ut habetur late per Bart. & Angel.in. l. qui ante Calend.de verbo.oblig. alias non eſt committenda huiuſmodi citatio,& ſi fiat poteſt appellari, prout ibi dicunt Doct. Caue tamen quia ſi citatus compareat uigore.d. citationis in uno actu non reputabitur poſtea in aliis actis contumax ſine noua interpellatione D.Ant.& Io.de Imol. in c.conſuluit,de offi.dele. Io.And. in addit.ad Specul.§.viſo,verſic.Idem licet,tit.de citat. Alex. in d.l.qui ante Calend. Vide Iaſ.deciſ.xliij.ubi dicit communem eſſe, & latiſsime Nicellũ in concord.glo.concordantia, 52. limitatione 10. vbi copioſiſsime loquitur, quam communem intelli ge,ubi non extaret ſtatutum(prout hic)ita imponens, ut aliquid addat iuri communi, doct. enim loquuntur circa permiſsionem iuris cõmunis,& multum uarii ſunt,quia non bene poteſt colligi quid præciſe uelint iura. Et ſi caſus occurreret latius deducerem, licet tutius ſit abũdare in citationibus. Et ꝙ dicitur in ſingulari comitatino putarem per eandem rationem idem obſeruandum in uniuerſitatibus ruſticanis habitantibusq; in comitatu.

b ¶ Semel tantum. Hoc eſt de iure communi ex regula,ꝙ in omnibus caſibus, in quibus permiſſa eſt uariatio non niſi ſemel permiſſa eſt.l. ſi quis juſiurandum in fi. C.de rebus creditis, ſicut allegat Bald.in auth.habita xiij.col. C. ne filius pro patre,Iaſ.in.l.prętor.§.aliquando in tertio nota. ff.de noui oper.nunt. Vide Rebuf.in tract. de electione domicilij in xij.quęſt.ubi concludit regulariter facta electione domicilij, non dari de iure uariationẽ etiam ſemel per tex.in.l.ſerui elect. ff. de leg.primo.ratio quia ubicunque a lege ſtatuto,uel conſuetudine alicui defertur electio, ſi ſemel elegerit non poteſt iterum eligere.l. ſi mihi,& tibi in principio.ff.de leg.i.l.cum qui certarum.§.i.de uerbo.oblig.c.ij.de reſcriptis. nam eligendo uidetur quaſi contraxiſſe cum parte ſicut in iudicijs ad.l.iij.§.idem ſcribit.ff. de peculio. ergo ſine conſenſu illius non poteſt reſilire l.j.&.ij.quando liceat ab empt. diſced.l. ſicut de act.& obliga.& prædictus author ponit limit. & caſus,in quibus poteſt uariare.ſ.ſi ex cauſa, puta peſtis,aut alia iuſta cauſa,non audet accedere ad

illum

tis in Ciuitate Bononiæ: ad quem citari debeat ad omnes, & singulos actus [a] usque ad sententiam diffinitiuam inclusiue. ¶ Et si infra duos dies immediate sequentes postquam per iudicem sibi, uel causidico suo mandatum fuerit, locum, uel domum [b] in Ciuitate Bononiæ non elegerit, tunc, & eo casu domus residentiæ dominorum Defensorum haueris populi, & Communis Bononiæ intelligatur, & sit ipso iure, & facto locus idoneus, & electus, & deputatus per talem eligere obligatum. Ad quam residentiam dominorum Defensorum possit, & ualeat citari, & requiri per quemlibet nuntium Communis Bononiæ cum dimissione cedulæ in hostio anteriori domus dominorum defensorum in præsentia duorum testium ad singulos actus fieri opportunos, usque ad sententiam diffinitiuam inclusiue in quacunque causa ciuili, seu mixta principali, uel appellationis, seu alterius qualitatis. ¶ Et ut lites celerius expediantur, etiam Volumus, & Ordinamus quod Iudices dictarum appellationum, & causarum possint, si eis uidebitur, expensas in quibus partes, uel earum alteram condemnauerint, & de quibus eis constaret, taxare [c] in eorum sententiis tempore quo sententias protulerint. ¶ Et prædicta omnia, & singula suprascripta in præsenti statuto contenta fieri, obseruari, & licere uolumus, modo, & forma, ac in omnibus, & per omnia, prout supra dictũ est. non obstantibus aliquibus aliis statutis præcedentibus, uel sequentibus in præsenti uolumine contentis, aut aliis cõtrariis quibuscunque, etiam si de talibus statutis, & aliis cõtrariis necessaria fuisset fieri mentio specialis: [d] quæ statuta, & alia contraria hic pro sufficienter expressis haberi uolumus, & declaramus. ¶ Postremo etiam Ordinamus quod Iudices quarumcunque appellationum, & eorum quilibet postquam sic ut prædicitur electi fuerint, & prius quam in aliqua dictarum causarum iudicent iurare debeant, & teneatur ad sancta Dei Euangelia manibus tactis [e] scripturis uice qualibet qua electi fuerint in manibus domini Legati, seu Gubernatoris Bononiæ de Iustitia ministranda, & de obseruatione contentorum in præsenti statuto, & aliis statutis Communis Bononiæ sub pœna librarum centum bononenorum de facto auferendarum, & pro dimidia applicandarum Cameræ Communis Bononiæ, & pro reliqua alia dimidia dicto Domino Potestati, si illam totam persolui, & exigi fecerit, ut supra. ¶ Cæterum etiam Ordinamus, & Statuimus quod a qualibet sententia lata contra

illum locum, quæ limitatio conueniet etiam hoc loco, etiam prius facta prima variatione, & sic est casus in quo licet bis variare.

a ¶ Singulos actus. Idem Bart. in extrauag. ad reprim. ĩ verbo per edictũ Alexander & Ias. in. l. q ante Kalendas de verbo. obliga. Alexãder in. l. statuliberos. §. stichus. ff. de statulib. Soci. plenè ĩ tractatu de citat. Articulo. xx. q. 16. alioqui si ad totam causam citaretur posset appellare, quia ex tãta generalitate citationis videlicet, vt intersit singulis diebus, & horis videtur grauari. Rebuff. in supra citato tractatu q. x. nu. 46.

b ¶ Domum. Vide Ang. in. l. qui ante Kalendas de verbo. obliga. & Abb. in, c. fina. de dillat. col. 3 vbi est materia; diximus supra in statuto de modo citationum, & adde multa per Rebuffum in tractatu de electione domicilij, qui ponitur ĩ tertio Thomo, vbi maxime nu. 19. declarat quando quis in secunda instãtia teneatur eligere domicilium, si in prima eligisset, & an sufficiat procuratorẽ constituisse habẽtẽ domiciliũ in ciuitate.

c ¶ Taxare. Non video qd addat iuri communi in hac particula, qa idẽ est de iure. l. terminato. C. de fructibus & litis expẽsis.

d ¶ Specialis. Materia hæc trattatur per Bart. in extrauagan. ad reprimẽd. in verbo non obstãtibus cuius dicta hic habeantur pro repetitis.

e ¶ Tactis. Quod appellatur Corporale sacramentum ad differentiam verbalis, & quotiensçunq; lex requirit ꝓ forma tactũ, si aliter præstetur nulliter præstetur, glo. in c. vt circa in verbo corporali de electione in. 6. Abb. in. c. laudabilẽ de frig. & maleficiatis; allegat & gl. not. ĩ clem. j. de hæreticis in verbo tacta.

¶ Curatorem

Curatorem [a] datum liti, & causæ indefensæ, seu bonis indefensis, tam super principali causa, quam appellationum, liceat, & licitum sit cuicunque contumaci, contra quem, seu contra tálem Curatorem sentẽtia lataeſſet a tali sententia appellare, & etiam de nullitate per uiam principalis petitionis proponere infra decem dies a die eius scientiæ proxime secuturos: non obstante scientia, uel præsentia dicti Curatoris: & non obstante appellatione aliqua interposita per ipsum Curatorem, aut aliquibus aliis statutis in contrarium, uel aliter disponẽtibus. ¶ Et quia per præsens statum prouisum est de causis appellationum prout in eo, & ut supra fit mentio: & de quærelis [b] & earum causis sufficiẽs nõ est facta dispositio. Ideo Statuimus & ordinamus quod ab omnibus & quibuscũque sententiis & grauaminibus, pronunciationibus, & declarationibus, de quibus supra fit mentio: & a quibus modò & forma suprascriptis licitum est appellare, liceat & licitum sit cuicunque cõdemnato, seu grauato a talibus sententiis, seu grauaminibus semel tantum [c] pro qualibet parte quærelare, & eius querelam proponere. Et quod dicta quærela cõmitti produci, & præsentari, & fideiussores, seu pignora in ea præstari, & præsentari, & alia omnia obseruari in eius causa debeant: quæ, & prout supra dictum est in & de causis appellationum, quæ causa quærele per omnia succedat loco appellationis. ¶ Declarantes in dictis causis quærelarum illas instantias esse præfixas, quæ præfixæ sunt in causis appellationum. ¶ Quæ instantiæ dictarum causarum quærelarum currere incipiãt a die productæ & præsentatæ dictæ quærelæ coram suo Iudice, seu Iudicibus parte præsente, uel legitimæ citata. ¶ Et ut uera, & certa scientia, & notitia omnium dictorum Iudicum primarum, & ulteriorum appellationum, & seu quærelarum haberi, & intelligi possit per Reuerendissimum

¶ Curatorem. Licet secus sit in procuratore, qa attẽdi debet appellatio illius, vbi appellasset. l. ab executore. §. alio. ff. de appella. & ratio est, quia curator litis indefensæ constituitur à iudice, vt defendat, & prosit, non vt obsit, ideo dictum fuit in statuto infra de voca. in iure, & non ven. §. & dato curatore q non satisdat nec respõdet positionibus, nec facit inuentarium.

¶ Querelis. Scias imprimis q querela potest accipi largo mõ & strictè, & propriè, quando accipitur largo modo ponitur pro omni remedio per quod quis recurrit ad superiorem per viam grauaminis & tũc includit appellationem, & restitutionem tex. est, & ibi glo. in verbo querela in. l. ab eo. C. quomodo & quando iudex, ita illã glo. declarat Abb. in. c. querelam col. 2. in gl. 1. de procu. Fely. in. c. querelam col. penultima de iureiuran. idem glos. in l. ff ab arbitro, & ibi Bar. & Alex. & Doct. ff. qui satisd. cogan. Socy. cons. 96. col. 3. Secundo modo accipitur stricte tunc differt ab appellatione secundum glo. & Abb. in dicto. c. quærelã, q nõ potest appellare qñ propter aliquod impedimẽtum iuris. Est enim quærela quando oppressus reclamat, vt sibi succurratur, ita dicit Phil. Decius cons. 125. col. fi. & habet locum querela, vt plurimum quando quis grauatur in actibus extraiudicialibus, vel per aliquam interlocutoriã sine causæ cognitione prolatam, in quibus casibus si quis appellauit, & appellationem deseruit potest recurrere ad querelam, & sic desertio appellationis non præcludit viam querelę, ita Cardi. declarat in. c. cum sit romana col. 3. in fi. de appellat, nam fatalia quæ currunt in appellatione nõ habet locum in querela secundum Alex. in dicta. l. si ab arbitro in fi. verbis. ff. qui satis cogantur pro quo tex. in cap. concertationi, & ibi per Doct. de appell. lib. vi. vide tu Math. de afflictis in constitut. incip. appellationum tempora, latius prosequitur post alios Marãta in suo speculo. ch. 170. numero. 502. in. vi. parte vide Corse. in verbo querela & Marsilium sing. 88. sed hic non loquitur de supradicta querela, & videtur differre querela a supplicatione, quia supplicatio porrigitur principi a sententiis illorum maxime a quibus propter eorum eminentiam non datur appellatio. Quęrela vero etiã potest porrigi ad aliũ iudicẽ, dummodo superiorem illi qui eam tulit sententiam, & illos terminos, vt differẽtes posuit Rob. Maranta in suo speculo in vi. parte, Speculator autem non fecit mentionem de quęrela.

¶ Semel. Semel supplicatur etiam in. l. Si quis aduersus. C. de pręcib. Impe. off. specul titu. de supplic. §. differt in fin. verbis.

simum dominum Legatum, seu Gubernatorem Bononiæ, & per omnes litigantes in Ciuitate Bononiæ, & eorum causidicos, Statuimus, Ordinamus, & Declaramus, quod per eximios, & egregios dominos Doctores de Collegio iudicum ciuium Ciuitatis Bononiæ, uel per deputandos per eos, nominari, & eligi debeant omnes Doctores de ipsorum Collegio non prohibiti, & eorum nomina ad numerum trinarium in breuibus descripta imballotari, & ballotas ipsas breuium prædictorum in una bursa poni, & dimitti: & de quibus bursa, & ballotis annis singulis, donec prædicta durabit imbursulatio de mense Decembris per ipsos doctores, uel eorũ priorem, seu alium deputandum ab eis extrahi debeant ad fortunam quatuor ballotæ. ¶ Quarum prima sic extracta sit, & esse debeat ballota iudicum primarum appellationum, seu quærelarum pro primis sex mensibus proxime secuturis incipiendis in Calendis mensis Ianuarii anni sequentis. Secunda uero sit & esse debeat ballota iudicum primarum appellationum, seu quærelarum secundorum sex mensium, siue pro secundis sex mensibus anni prædicti. Reliquæ uero duæ ballotæ de dicta bursa extrahendæ sint, & esse intelligantur ballotæ iudicum secundarum, & ulteriorum appellationum, & quærelarum, & ipsarum causarum totius anni prædicti, una uidelicet pro primo, & alia pro secundo semestri. Et sic successiue, donec durabit dicta bursulatio, & alia ipsa finita nouiter facienda perpetuo fieri, & obseruari. Volumusque quod singulo anno de dicto mense Decembris de dicta bursa extrahi debeant aliæ quatuor ballottæ Iudicum prædictorum, qui modo, & forma prædictis intelligantur esse, & sint Iudices primarum atque secundarum, & ulteriorum appellationum, & quærelarum sequentis anni, & pro temporibus, & mẽsibus prædictis. ¶ Quorum doctorum, & Iudicum prædictorũ sic extractorum nomina per dictum numerum trinarium prout in dictis ballottis extractis descripta reperiuntur, præsentari debeant domino Legato, seu Gubernatori in carta membrana uni Tabulæ affixa, & suæ dominationi declarare qui fuerint, & sint Iudices per eos extracti pro primis sex mensibus, & qui pro secundis primarum appellationum, & qui secundarum, & ulteriorum appellationum totius dicti anni, & eandem. Et similem præsentationem faciant domino Correctori societatis Notariorum. Ita quod præfatus dominus Legatus, seu Gubernator possit, & ualeat, quandocunque fuerit opportunum, tales causas primarum, & secundarum appellationum, & quærelarum per eius rescriptum committere uni uel pluribus ex dictis tribus Doctoribus in numero trinario positis ad dictas causas remittendas deputatis: qui Doctores postea habeant in dictis causis sibi commissis procedere, & sententiare, & eas finire modo, & forma supra in præsenti statuto dispositis. ¶ Declarantes, quod si præfatus dominus Legatus, seu Gubernator in committendo causas prædictas eas committeret, aliter quam supra dictum sit, possit, & debeat ad supplicationem partis appellantis, seu appellatæ talem causam de nouo committere illi, uel illis iudicibus, cui uel quibus supra per ordinem fuit, & est statutum & ordinatum sine damno, & præiudicio dicti appellantis, aut lapsu aliquorum dierum, uel instantiæ talis causæ respectu solum personæ talis Iudicis non deputati: quos dies interim cursos ipso iure Decernimus, & Declaramus non cucurrisse dicto appellanti, seu quærelanti, respectu solum

personæ

PROVIDEMVS quod si simpliciter[a] sententia[b] diffinitiua,[c] uel quæ sapiat eius naturam dicatur nulla per uiam principalis[d] pe-

Quarto dicitur de nullitate principaliter absque mixtura aliqua appellationis per uiam quærelæ nullitatis, officio iudicis principaliter. Quinto per uiam exceptionis, nam petita executione sententiæ potest excipi de nullitate. l. iiij. §. condemnatum de re iudi. l. fina. C. de ordi. cognit. & inter prædictos modos magna est differentia, quia in primis tribus præcedentibus nullitas habet annexionem, & dependentiam quādā cum appellatione, unde operatur effectum deuolutiuum ad eundem iudicem sicut ipsa appellatio, nō sic quādo seorsum deducitur, & absq; appellatione. Item si nullitas deducitur una cum appellatione operatur effectū deuolutiuum, non solum ipsius nullitatis, sed etiam negotii principalis, ita tex. in d. c. exhibita de iudiciis, & ibi per Imolam, & per Inno. in c. dilecto de appell. per Bart. in .l. 1. C. de sententiis ex breuiculo recitandis, non sic passim dicendum vbi intentatur nullitas principaliter, & per Ang. in .l. si expressim de app. & Imolam ibi, & Bald. in. l. tale pactum. §. qui prouocauit q. xiij de pactis. tertio hoc idem patet, quia primis tribus casibus idē indicatur de nullitate prout de appellatione, quia impedit omnem nouationem, & executionem probat tex. in d. c. exhibita, ita Cumanus in d. l. si expressim col. x. nō sic si nullitas deducatur seorsum ab appellatiōe, quia nisi possit incontinenti probari non impedit executionem. l. fina. in fi. C. de ord. cog. per Bart. in d. §. condemnatum, Francus in c. dilecto nu: 33 de appellationibus Et de diuersis effectibus resultantibus ex nullitate quando habet annexionem cum appellatione, vide plene per Frācis. Aret. in d. c. dilecto in ix. & x. q. cuius dicta hic reperi debent, & Francum ibi, Adde multa per Afflictum in costitutiōe incip. dilationes nu. 13 lib. 2, & vide cautelas cepolæ 67 Incip. nota secundum Albertum, quibus demōstrauit posse post mille annos dici de nullitate sententiæ.

a ¶ Simpliciter: i. sine aliqua mixtura, & remedio aliquo appellationis, sed distincte, & deperse; hoc enim importat verbum simpliciter ad tex. & ibi notatur in l. 1. §. si quis simpliciter ff. de verb. obliga. sicut supra statuto proximo. §. si autem simpliciter, uocauit appellationem simpliciter factā vbi nulla est facta expręssa mētio de nullitatis remedio, & sic non procederet hoc statutum, ubi dictum fuisset, dico sententiam nullam, etsi qua est, appello, secundum communem formam de qua in glo. l. 1 C. quando pro. non est necesse, loquor quoad facultatē optandi iudicem in causa nullitatis de qua hic; quia cum duæ causæ essent connexæ qui est iudex appellationis erit iudex nullitatis, quia appellatio deuoluit totum negotium. Ambo ista remedia declarat abundanter Francus in c. dilecto de appellationibus q. 54 ponendo diuersos effectus prouenientes, vbi nullitas est de perse: potest etiā intelligi simpliciter .i. non expressa aliqua causa in libello cur dicatur nulla, quia potest proponens intētionē suam quibuscunq; modis defendere, .l. iij in fi. ff. de appellatiōibus. & si fuerit unā causam nullitatis, puta defectum citationis, prosecutus nō obstabit sibi quominus ex alio capite non deducto impugnari possit, prout de appellatione dicit Bar. in d. §. fi. vide latiss. apud Vānium sub rub. quot & quibus modis, nu. 105. & Francum in. d. c. dilecto, q. 14 quicquid senserit Bar. ab ipso relatus.

b ¶ Sententia. s. A quocunque iudice etiam supreme dignitatis & iurisdictionis, ēt a præfecto pretorio, licet ab illorum sententiis appellari non possit. l. nemo C. de sent. & interloc. omn. iud. & .l. 1. circa finem. C. de temp. app. late demonstrat. Seb. uantius in suo tract. sub rub. an quelibet senientientia possit dici nulla.

c ¶ Diffinitiua. Hoc est ad differentiam interlocutoriæ, quia non datur optio dicenti de nullitate coram quo de nullitate dicatur, sed corā eodem met iudice dicere debet quia adhuc officio suo functus non est, loquor etiam in delegato ipso, c. cum cessante de appell. ita. P. Anch. in clem. 1 col. 2. vers. venio adq. de re iudi. & antea Inno. in c. dilecto de app. Fely. c. in literis, nu. viij de off. de leg. Francus in d. c. dilecto xxvii. q. versi. 3. limita adducens multos doctores, & rationem, ne. s. continentia causæ scindatur .l. vbi ceptum de iudi. iunc. .l. nulli prorsus C. de iudi. auth. & consequenter cum ibi notat C. de senten. & late Sebasthianus Vantius in d. suo opere sub. rub. coram quo nullitas pro. poss. nu. 2.

d ¶ Principalis. Attende quod principaliter dicitur nullitas intentata quando remedium istud a quouis alio remedio separatum per modum agendi, ad id nobili officio iudicis implorato in iudicio deducitur ad ea quæ ponit Barto. in .l. quæ sub conditione .§. final. ff. de conditio. instit. ita Vantius in trac. de null. sen. sub rub. quot & quibus modis in prima charta, vbi subdit q. principaliter dicetur etiā nullitas deducta in iudicio quando cum alio remedio rescindente proposita fuerit, dūmodo eque principaliter cū alio remedio deducatur, puta si in eodem libello cumularetur nullitas, & in integrū restitutio, qđ fieri potest ut in .c. constitutus de integr. rest. itē si intentetur nullitas simul cum appellatione, dicendo dico sentētiam nullā, & siqua est appello, aut remedio atiētatorū, prout fieri potest ut not. Inno. in c. dilecto de app. ac Bal. in .l. edita vi. q. C. de ædendo; vbi enim nullitas, & appellatio tāquam diuersa proposita reperiuntur utraque

petitionis,[a] quod fieri possit, & debeat solum infra decem dies [b] datos ad appellandũ, ut supra: ipse idem iudex [c] qui

principaliter expressa, & deducta intelligi debet, iuxta opin. quam tenuit Iac. Butrig. in. l. s. C. quã do pro. non est necesse, quæ opi. communis est, vt Alex. attestatur cons. ij. col. pen. lib. 3. cũ alijs authoritatibus ab eod. Vantio congestis nu. 12. & dicitur princip lis ad differennam quando incidenter proponitur quod est puta quando agenti pro executione sententię opponitur de nullitate, quia tunc uenit in iuditium per modum exceptionis, & sic incidenter, Bar. in. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de no. oper. nun. Francus in. c. dilecto in. 3. q. de appella. Item si peteretur ꝙ cassata, seu habita prima sententia pro nulla ex integro super negotio principali pronuncietur, ac sentẽtia prædicta reformetur, ita Bar. in. l. si expressim col. penul. ff. de app. per multa iura quæ etiam citat Vantius sub allegata rubrica sua nu. 17. Dicitur, & nullitas venire incidenter si simpliciter cõmissa causa appellationis idem iudex examinando eandem appellationem cognouerit etiam nullitatem processus, & sententiam ipsam tam respecta iniquitatis q̃ nullitatis reformauerit, prout potest, & tali casu incidenter cognouisse dicetur de nullitate, principaliter autem de appellatione, iuxta tex. in. l. calmelia pia. ff. de iure pa. l. quędam mulier. ff. famil. hercis. Franc. in. d. c. cum dilecto. q. 29. Sed licet ista declaratio de principali sit vera tamẽ quo ad nostrum statutum intelligi debet esse principalis petitio, quando est sine aliquo alio copulato remedio, prout patet ex dictione simpliciter proxime præcedenti ad not. in. l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verb. obliga. facit in simi. §. si autem simpliciter supra titulo. proximo, vbi dicitur tunc simpliciter appellatum esse, quando nihil dicitur de nullitate expresse.

a ¶ Petitionis. Si quæras quo iure fundetur dicta petitio promptum erit respondere ꝙ super officio iudi. Inno. in. c. fina. de offi. iudi. vt allegat, & approbat Bar. in. l. si expressim col. penul. de app. Bal. in. c. sępe de appella. dicit ꝙ offic. iud. nobili. Adde Francum in. c. dilecto in secũda. q. de app. Et formam extẽse ponit. d. Vãtius sub rubr. quot & quibus modis nu. 84. puta., peto per officium vestrum nobile quod humiliter imploro, vestrãque diffinitiuam sententiam pronunciari, & declarari sententiam per talem iudicem in huiusmodi causa latam de qua in actis ex defectu citationis mandati, uel iurisdictionis prout casu contigerit fuisse, & esse nullam, inualidam, irritam, & inanem, nullasq; uires habuisse, aut habere. sed continuo fuisse nullius roboris, & momenti, ac nomine, ac effectu, & authoritate sententie caruisse, & carere, & pro cassa, irrita, & inutili habendã & quatenus defacto processerit tollendã, & amouendam, omniaq; in pristinum statum reducendam. Vide bonum tex. in clem. pastoralis in fi. de re iudic. vbi docet etiam formã sentẽtię similem petitioni scriptæ.

b ¶ Decem dies. Scilicet continuos prout sunt illi qui dantur ad appellandum, scilicet a die scientiæ. l. s. §. biduum &. §. fina. ff. quãdo app. sit Gratus cons. 137. nu. 8. lib. secundo, vbi in terminis nostri statuti, & si nõ ita dixisset statutum metta proponendi nullitatem duraret per multos, nedum dies, sed annos, nẽpe ad. 30. quia officium iudicis nobile eandem vitam habet quam cętere actiones. l. querelã. C. de falsis. Insti. de per. & tẽp. acti in prin. l. omnes. l. sicut. C. de pręscrip. 30. annos. Perus. in. c. dilecto in. v. q. de app. Rob. marã. in Specul. in. vj. parte in verbo sententia nu. 554. char. 537. & Vantium in suo trac. sub Rub. quotiens, & intra quod tempus sub nu. 8. in quibus locis habes cateruas concordantiarum. Est quęstionis an statutum nostrum limitare dicatur hoc tempus etiam in nullitate notoria, quę scilicet cognoscitur ex facie actorum, vt docet Alex. cons. 59. nu. 17. lib. 4. remota enim nullitate non intelligitur de notoria & manifesta. c. inter cęteras. c. qua fronte. c. pastoralis de appell. cum simi. quę congerit. Vantius sub rubrica quis possit dicere. nu. 55. qui author subseq. pagina nu. 54. meminit opin. Alex. in cons. 225. col. tertia nu. 54. versic. item respondeo &c. lib. vj. tenentis ꝙ sic, quia non dicitur tolli simpliciter nullitas, sed modificari si infra certum tẽpus proponatur; idẽ Alex. propriè circa hoc nostrum statutum in consilio. 105. põderatis num. 7. lib. v. vbi probat per quędam similia optima, nec contrarium dicit Abbas in proposito in consilio. 55. incip. in causa num. secundo lib. secundo. Sed loquitur quando statutum simpliciter excludebat nullitatem, sed quia aliqui tenet contrarium relati per Vantium vbi supra poteris matutius cogitare, sed non recederẽ ego ab opi. Alex. hic tamen parum seruit decis. Franc. in. d. c. dilecto. q. 54. quia statutum in casu suo aliis verbis formatum erat.

c ¶ Idem Iudex. Vide hic dari optionem dicere volenti de nullitate quem iudicem adeat, quod quidem iuri communi correspondere videtur, recurre enim ad Bart. in sępe citata. l. si expressim. col. penultima versic. quęro coram quo, vbi distinguit inter delegatum, & ordinarium, delegatus enim functus fuit officio suo propterea delegans erit petẽdus, distinguitque in ordinario aut per sordes iudicis nulla fuit sententia aut alia de causa, & potest, quia non expirauit iurisdictio, ut est glo. ordinaria vbi Bal. & alii in. l. si ut proponis la prima C. quomo. & quan. iudex & l. si præses; facit text. in ca. diabertum ibi reiterari oportet quod male gestum est. 7. q. 1. vide latissime apud Perus. in allegato. c. dilectio q. xxvij. num. 72. vbi recitat opin. Sed ista est communis distinc. vt attestatur Vantius, sub. d. Rubrica coram quo &c. vbi doctissime procedit nu. 8.

¶ Vicarius.

tulerit sententia, uel Vicarius [a] Potestatis, uel iudex ad dictũ Aquilæ deputatus quem adiuerit ille qui dixerit de nullitate prædicta, possit de dicta nullitate cognoscere. ¶ Quam causam oullitatis principaliter motæ terminare teneatur ad eius partis petitionem quæ de tali nullitate dixerit: ut supra dictum est de causa appellationis arctatis dilationibus, & restitutionibus, & reiectis excdptionibus, ut supra dictum est in proximo præcedenti statuto: infra uiginti dies utiles si fuerit causa maioris quantitatis uigintiquinque librarum bon. uel rei, uel facti summæ, & ualoris prædicti, & abinde supra a die porrectionis petitionis si fuerit porrecta parte præsente. Si uero ea absente ex quo pars aduarsa fuerit legitimæ requisita, siue ueniat, siue non ueniat, & siue contraueniat, siue oõ: quo casu si non ueniat, uel ueniatur, & non contradicat possit procedi ad probationes. & ad diffinitiuam sententiam ac si foret legitime contradictum. ¶ Et si non fuerit causa infra dictum tempus terminatã possit nihilominus, & debeat infra alios decem dies utiles ex eisdem actis terminari: infra quos decem dies etiam possit peti [b] consilium sapientis assumi, modo, & forma, & in casibus ac secundum dispositionem statuti positi sub rubrica de confidentibus, & suspectis consiliariis: & alia fieri, & uerificari possint quæ superius dicta sũt in proximo præcedenti statuto. ¶ Causæ uero prædictæ nullitatis quantitatis uigintiquioque librarum bon. & abiode infra, & causæ armorum, equorum, & aliorum animalium, cibi, potus, & mercedum terminari debeant infra tempora, & instantias limitatas in causis appellationum causarum uigintiquinque librarum bonon. & abinde infra. Et si terminatæ noo fuerint causæ prædictæ infra dicta tempora probatoria, uel decisoria earum instantiæ, tam maiores quam minores sint peremptæ, & dictam nullitatem proponens debeat conuento in expensis condemnari, nisi staret per iudicem, uel cõsultorem, quo casu statuta nostra de negligentia iudicis, uel consultoris disponentia locũ habeant, & debeant obseruari.

a ¶ Vicarius. De vicario Episcopi in materia nullitatis, vt coram ipso possit inteotari Bal. loquitur in.c. dilecti de appell. vide late apud Franc. in.d.c. dilecto.q.28. in vltima limitatione.

b ¶ Quoniam. Causa restitutionis est proxima causæ nullitatis, immo annullari. quodãmodo videotur, ea contra quæ petitur restitutio in integrum, quo fit, vt illa clausula rescripti præceptiua nullius decernat esse valoris, possunt restitutioni io integrum conuenire.c. cum Bertoldus vbi glo. de re iudicata, ideo hic subiũgit titulũ istũ, vide tameo vnum dictũ Bal. cons. 136. statuto ciuitatis libro primo, vbi dicit si statutum disponat non posse appellari, reclamari, vel de oullitate dici non dicatur prohibere restitutionem in interim, vel dicas, quia in integrũ restitutio est quædam species defensionis sicut appellatio, vt Bar. dicit in.l. si expressim col. antepenul. de appellatio. ideo subiungit hic tractatum restitutionis, sunt tamen septem differentiæ quas pooit Rebuffus in eod. tracta. articulo primo glo. 1. nu. 41. quas videbis.

DE CAVSA RESTITVTIONIS [a] IN INTEGRVM.

a RESTITUTIONIS. Vt Hostien. & Specul. diffiniunt, est prioris status, uel iuris, uel audientiæ reintegratio l. fi. C. de senten. p. ff. l. quòd si minor. §. restitutio vbi Bart. ff. de minoribus Bart. in. l. gallus. §. et quid si tantum. ff. de libe. & posth. & hęc petitur offitio iudicis nobili, vt notatur in ca. secundo extra de offi. iudicis. Habet duas partes infrascriptum statutum prima loquitur de restitutione in iotegrum aduersus iudiciales actus, secunda aduersus extraiudiciales, vt in. §. & ordinamus. Et nota q̃ difficilius proceditur in obtienda restitutiooe aduersus sententiam q̃ aduersus contractum, quia clare probari læsio debet iuxta l. fina. C. si minor se ma. dix. Rebuff. articulo primo glo. tertia nu. 15. istius tract.

TATVIMVS quod si in integrum restitutio petatur [a] per uiam principalis [b] petitionis a maiore, [c] uel minore, Collegio, [d] uel Vniuersitate in casibus in quibus de iure ciuili [e] in integrũ restitutio peti potest cõtra sẽtẽtiã [f] aliquã, quæ lata nõ fuerit super incidẽti, uel emergẽti, ꝙ fieri possit

a ¶Petatur. Formam petitionis habes apud practicam Pap. vbi cõmiscet restitut. maiorum & minorum; Et licet hic non aperiat a quo peti possit dic tamen ꝙ a læso, vel etiam eius procuratore habente ad hoc speciale mandatum, generale autẽ non sufficit. l. illud. §. fi. ff. de min. c. coram extra de restit. in integr. Et nota hic requiri libellũ quando principaliter petitur restitutio, & lis contestata, & sententia extra de off. iudic. c. ij. Specul titulo de rest. in integr. §. pri. nu. 39. versic. vltimo nota. Intra autem quod tempus? si loquimur de ea quæ minori conceditur planum est ꝙ potest petere toto tempore minoris etatis, & etiam post completum. 25. annum secundum noua iura vsque ad quadriennium a prima die. 26. anni continue numerãdi, vt. C. de tempo. in integr. resti. l. fi. & hoc cum leditur per factum suum, siue per alienũ, siue per suam, siue alterius negligentiam, si autem ledatur in tempore, vt. s. quia patiatur tempus labi in præiudiciũ rei, uel actionis suæ, sunt opiniones; vide Bart. & Saly. in. l. fina. C. de temp. in integ. restitut. ponẽtem cõmunem distinct. s. ꝙ aut illud tempus erat plus quadriennio, uel tantundem, & tunc infra quadriẽnium debet peti, aut erat minus quadriennio, & tunc illud attenditur, & non plus, vt infra tantundẽ restitutio petatur, si vero loquamur de ea restitutione quæ conceditur maiori statim quadriennium a die læsionis cõputabitur si præsens leditur si uero absens computabitur ei tempus a die reuersionis, ita ꝙ tantum tempus sibi concedetur ad restitutionem postulandam quanto tempore fuit absens.

b ¶Principalis. Erit etiam petitio principalis si dicatur sententia nulla, & quatenus aliqua aduersus illum in integrum restitui, iuxta formam. c. constitutus de restit. in integrum. Egid. bellam. decis. 298. vbi dicit ꝙ etiam de consuetudine admittitur libellus alternatiuus nullitatis, vel iniquitatis, vel restitutionis in integ. Vãtius refert ĩ tract. de nullita. sent. Rub. quot & quibus modis nu. v. cum seq. addo Albericum in. l. conductores C. locati dicentem ita admittere vsum iudiciorũ, sed allego Bart. etiam in. l. si expressim colu. ante penul. ff. de app. nu. 9. vbi dicit etiam esse de iure, & Abb. in. c. ex literis nu. 18. de app. & sic caue, quia hic non dixit, simpliciter, prout dixerat statuto supra proximo, vbi declaraui hic enim non refert in proposito, si tamen poneremus tempora largiri ad dicendum de nullitate.

c ¶A maiore. s. ex edicto illo. ff. ex quibus caus. ma. subsistente, videlicet iusta causa arbitrio iudicis. potest etiam concedi restitutio maioribus ex persona minorum quibus successerunt. l. non solum. ff. illo eodem titulo.

d ¶Collegio. Conceditur etiam vniuersitati, seu reipub. item Castro, & villæ quæ regatur suis administratoribus secundum magis communem opinionem in. l. Respublica. C. ex quibus caus. maiores & l. rempublicam. C. de iure Reipub. lib. xj. Decius cons. xiij. in. fin. Rob. Maran. in Speculo suo in materia appellationis quam ponit in vi. parte vers. octauo datur restitutio, vbi aliqualiter latius loqtur, videbis.

e ¶Iure ciuili. Traditur, pro regula ꝙ aduersus sententiam quæ trãsiuit in rem iudicatam peti potest restitutio in integrum, iura sunt clara sub titulo. C. si aduersus rem iudica. rest. pet. sed dubitatio stat an impediat executionem, & omissa disputatione longa, magis communis opi. legistarum est indistinctẽ ꝙ impediat in. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudicata, & Canonistarum in. c. suscitata isto titulo, contra Bart. qui distinguebat, aut requirebat altiorem indaginem, aut erant ꝓbationes in promptu, Sed opi. communis limitãda est, si constaret ex probabilibus coniecturis eũ peti posse animo calumniandi, vt differatur executio. d. c. suscitata secundum vnum intellectum. Rob. Maran. in Speculo in. 6. parte, vbi ponit materiã appellationis nu. 96. qui limitat tribus modis, non omittas videre Ripa. in. d. §. condemnatum, col. penul. qui considerat tres casus, vt per ipsum, & vult ꝙ vbi incidenter peteretur, ꝙ procedat opi. Bart. secundum Benedictum de Barzis, loco infra statim citando.

f ¶Sententiam. Scilicet diffinitiuam meræ; hic nõ apperit quo tempore petatur, vnde dic indistinctè intelligendum, siue anteꝗ transiuerit in rem iudicatam, siue post. Quando ante, dixi supra in gl. principalis. Si vero post, potest peti restitutio altero de duobus modis, vel aduersus ipsam sententiam iuxta titu. C. si aduersus rem iudicatam, uel aduersus lapsum decendij, vt sic deinde ordinarie appellare possit, uel si iam appellauerat aduersus lapsus fatalium, & hi duo modi sunt differẽtes saltem respectu probationis faciẽdę anteꝗ obtineatur restitutio. Demonstrat Saly. in. l. nam, & postea. §. si minor. ff. de iureiurando, Item est differentia, quia vbi petitur restitutio ad appellandum si iam obtineat appellabit infra aliud decendium, ut declarat Rota decis. 446. incip. si lata numero secundo in nouis. Nunquid autem aduersus tres conformes possit obtineri in integrum restitutio? est certe non leuis inter Doc. disputatio. Vide eam apud Cassiodorum titulo de restitut. in integ.

& debeat solum coram iudice qui tulit [a] sententiam, aut successore, uel coram uicario domini Potestatis, seu iudice Aquilæ procedatur: ita quod causa ipsa restitutionis petite terminetur infra tempus, ut supra dictum est de causa simplicis nullitatis, siue [b] compareat aduersarius, siue non, siue contradicat, siue non. ¶ Si uero petatur incidenter, [c] uel emergenter in casibus præmissis procedatur, & terminetur secundum formam iuris, & statutorum nostrorũ, ita quod principalis causa infra sua tẽpora ualeat terminari. [d] ¶ Et ad prolixitatẽ litiũ amputãdã, statuimus quod si minor, [e] uel alius pro eo [f] a sententia

in integ. Decis. 1. vbi post multa tenet dari restitutionem, quia non procedunt paribus passibus denegatio appellationis, & denegatio restitutionis, vt tenet glo. in. l. vnica. C. si de mo. poss. fu. appel. Saly. in. l. 1. C. ne liceat. Tertio prouo. dicit tamen Rota Roma. Decis. 2. in nouis ꝙ nõ datur restitutio nisi prius cõstet de iniustitia sententiarũ idem habetur in Decis. Tholos. 54. & ead. Rot. Rom. Decis. 464. in antiquis Rebuff. in isto trac. articulo. 6. glo. 1. nu. 22. Et dum dicit sententiam subaudias, uel illius particulam. l. etiã. §. primo ff. de mi. vbi dicitur ꝙ quot capita tot sentẽtiæ & quomodo tunc formanda sit petitio. vide Roma. sinig. 113.

a ¶ Qui tullit. Hoc bene ponderandum est, nam de iure communi videtur, quod non omnis iudex sententiæ possit in integrum restituere, puta de legatus ab ordinario non habente administrationẽ, vel si sit Arbiter, sed tantum quilibet ordinarius potest aduersus sententiam suam, vel iudicis inferioris restitutionem concedere. pulcher tex. in. l. in causæ la secunda in fi. cum. l. seq. ff. de min. superioris autẽ iudicis nõ potest. l. minor autem magistratus. ff. de minor. & hoc vbi petitur restitutio super principali negotio, sed si super incidenti petatur dicitur habere iurisditionem, vide circa istam competentiam iudicis Bar. in. l. nam & postea. §. si minor, supra allegato, Item scias ꝙ de iure communi, si minor est læsus, quia appellauit, & non est prosecutus, quia ista lęsio contingit coram iudice ad quem, coram quo debuit prosecutio fieri, idem iudex restitnet, si uero contingat eo ꝙ non appellauit, contingit quidem læsio coram iudice, qui tullit sententiam, & ideo coram eo debet peti restitutio, vel coram superiore, ita distingnit Bar. in. l. præses. C. de appellatio. nu. 6. Rebuffus alia allegat in tractatu isto, in pręfatione nu. 6.

b ¶ Siue. Vt gustes vim istorum verborum, scias quod vbi principaliter imploratur officium iudicis, pro restitutione in integrum, si certus est, aduersarius, citandus est, & cum eo lis contestanda est, & eo non comparente, non potest vlterius in causa procedi, sed petens restitutionẽ mittitur in possessionem bonorum aduersarii ex primo decreto, vel ad excommunicationem, vel vti poterit aliis remediis similibus, ita glo. declarat in c. ij. de off. iudicis. Sed Bar. in. l. si ab hostibus. §. sed quod simpliciter col. 4. num. 10. ff. ex quibus caus. maio. tenet quod vbi pars citata comparuit, lis est contestanda, si autem non comparet, procedi potest ad concedendum restitutionem, sine litis contestatione, quod vltimum non placet Abbati in. d. c. & tenet indistincte ordinarie procedẽdum, sed per hoc statutũ videtur sublata difficultas, & approbata opi. Bar.

c ¶ Incidenter. Dicitur peti quando petitur super aliquo actu incidenti in pricipali negotio, & exẽplificat glo. c. ij. de off. iudicis quando minor aduersus ommissam probationem petit restitutionem, vel quando aduersus ommissam allegationem, uel quando aduersus aliquam sententiam interlocutoriam petitur. Item quãdo per viam exceptionis, uel replicationis deducitur. l. nam, & postea. §. si minor. ff. de iure iur. vbi Bart. & clarius Ias. in secundo not. habemus etiam alibi gl. sing. in. c. suscitata de in integrum rest. prout eam citat Abb. in. c. tum ex literis nu. 16. eod. met titul. dicentem ꝙ dicitur ꝓponi incidenter quando contra sententiam intra decendium petitur, & subiungit Abb. ꝙ si illa gl. est vera potest inferri ꝙ tunc non est opus litis contestatione, prout necesse est quando principaliter intentatur iuxta præallegatum. c. ij. Item dicitur incidenter peti quando petitur post executionem petitam ab aduersario ita Ripa in. l. 4. §. condemnatum nu. 30. ff. de re iudi. Vide August. Bero. q. 82. nu. 1. & Vestriũ in practica sua Rom. sub titulo de restitutione in integrum. Incidenter etiam dicitur si petatur aduersus lapsum fataliũ prout tenuit Rota in vltimis decis. xj. & in antiquis. 150.

d ¶ Terminari. Ad differentiam quando petitur principaliter, quia tunc illud est iuditium pręiuditiale ad primum, ideo non possunt simul tractari, Bart. in. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iure iur. & concordat ista decisio cum iure communi vt per Saly. in Auth. si omnes nu. v. C. si mi. se ab hęre. abstin. Rota decisione tertia in fi. sub titulo de restitut. in integ. in nouis.

e ¶ Minor. Cur non idem in maiore in casibus in quibus restitutio solet concedi? ideo subaudira debet textui.

f ¶ Alius pro eo. Scilicet qui habeat mandatum, & quidem speciale, quando intendit principaliter petere, secus si super incidenti articulo Bart. in. l. cum procur. in fine principij ff. de nou. ope. nuntia. Inno. in cap. suscitata

aduersus [a] eum lata appellauerit & succubuerit, posſit contra hanc sententiã auxilium in integrum restitutionis impetrare [b] in casu de iure permiſſo.

¶ Et si ipsa restitutio ei fuerit denegata non posſit ulterius appellare, [c] nec restitutionis beneficium impetrare. [d] Si uero contra sententiam aduersus eũ primo latam non appellauerit, sed restitutionem petierit, & sibi fuerit denegata, posſit ab ea denegatione appellare. [e]

¶ Et si in causa appellationis [f] succubuerit non audiatur amplius per uiam restitutionis nec appellationis. ¶ Item ordinamus quod si aliquis uelit in integrum restitui in casibus sibi a iure ciuili permiſsis [g] aduersus aliquem actũ extra iudicium gestum, uel obmiſſum, ex cuius gestione, uel obmiſsione, [h] uel alicuius eorum occasione diceretur se læsum: [i] uel eum in cuius locum succesſerit. [k] Si quidem aduersus contractũ aliquem, uel quasi transactionem, pactũ, dationem insolutum, obligationẽ, præscriptionem, [l] uel usucapionem, uel aliũ similem actum prædictis, uel alicui prædictorum posſit, & teneatur per se, uel alium accedere coram quocunque iudice ad ciuilia deputato, uel coram domino Potestate Bononiæ, & coram eis uel altero eorum qualem qualem petitionem [m] in scriptis porrigere, & offerre: & ea porrecta, uel oblata requiri, & citari facere legitime partẽ aduersam, siue eum de cuius præiudicio principaliter agetur coram ipso Iudice, coram quo fuerit porrecta, uel oblata dicta pe

de in integ. restitutione, vbi Abb. l. illud. §. 1. ff. de minor. notatur in. l. vnica. C. etiam per procur. in integ. restit. peti posse.

a ¶ Aduersus eum. Subaudi, uel aduersus eius defensorem. l. fin. C. si aduersus rem iudi. nam sententia mittitur executioni cõtra ipsum minorẽ, sicut fit contra maiores.

b ¶ Impetrare. Nihil mirũ cum etiam pendente appellatione posſit peti restitutio, ita Specu. titulo de restitutione in integ. §. qualiter versic. ꝙ si minori.

c ¶ Appellare. Scilicet ab ista denegatione restitutionis, nõ minus q̃ si vellet tertio prouocare, qa dicta restitutio petita succedit loco appellationis secundæ.

d ¶ Impetrare. Tum ea, quam dixi ratione, tum quia non solet dari restitutio aduersus denegationem restitutionis in integrum. l. j. C. si sępius in integ. restitut. postul. Tiraq. in trac. super. l. boues. §. hoc sermone in regula ipsa num. 137. ff. de verbo. signifi.

e ¶ Appellare. Non autem in integrum restitut. de nouo petere. l. 1. C. si sæpius in integ. restitutio postul.

f ¶ Appellationis. Caue, quia omittitur vnus casus, quid si non appellauerit a denegata restitutione, sed volebat restitui aduersus appellationem omissam sententiæ principalis, & indubitãter dicendum est ꝙ posſit casus est in. l. 1. C. si sępius in integ. restitutio postul.

g ¶ Permiſsis. Sunt plures casus forte viginti enumerari per P. Rebuffum in tractatu dę restitu. articulo. 1. glo. 2. in quibus restitutio non conceditur. recurras ibi. habetur per Host. in summa. §. & in quibus denegatur, vide etiã vnum casum apud Cor. cõs. 72. volu. 3. incip. pto decis. primi dubii.

h ¶ Obmiſsione. l. Minor vigintiquinque annis omissa. ff. de mino. Hostien. in summa eiusdem tituli. §. in quibus danda est.

i ¶ Læsum. Intellige considerabili lęsione ad vulg. l. scio. ff. de mino. sed non pasſim procedit. d. l. scio, vide Alb. ibi & quę congesta sunt in libro meo manu scripto signato litera C. conclu. 249.

k ¶ Succesſerit. Ad hoc etiam tex. clarus in. l. nõ solum, de in integ. restitutione. l. minor autem magistratus. §. fina. ff. de mino.

l ¶ Præscriptionem. Quę est, vel. 20. vel. 30. vel etiã xl. annorum, & de restituendis minoribus aduersus istas pręscrip. loquitur lex. non est incognitum. C. quib. nõ ob. longi temporis pręscriptio. & gl. in. l. 1. C. si aduersus vsucap. licet hodie ipso iure seruẽtur illęsi. l. fi. C. in quib. caus. in integ. restitutio nõ est necessaria; vnde clare tex. ille procederet in maioribus, quãdo essemus in casibus, quibus cõtingit dari restitutio. Et hic potest quęri, an in pręscriptio. quadraginta annorũ cadat restitutio, vide Decium cons. 29. vbi tenet ꝙ non datur per plura argumenta, limitando dictum Bart. in vulgata. l. 1. §. si quis autem. ff. de iti. actuq; priuato, sed Parisius in. c. vigilanti de pręscrip. dicit quod contra Decium est magis communis opi. tu autem subtilizabis cum fuerit opus disputare.

m ¶ Petitionem. Dicit Innoc. in. c. tum ex literis, in glo. fina. vbi etiam Abbas de in integ. restitutione, & Bart. in. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter columna quarta versicu. sed quęro qualiter. ff. ex quibus causis maiores ꝙ cum petitur restitutio in integrum aduersus contractum ordo iuris seruandus est, vt. s. detur libellus

titio, quo cõparente, uel non, & respondente uel non: procedatur usque ad diffinitiuam sententiam inclusiue: ita quod terminetur quæstio infra tempora statuta in causis principalibus in statuto posito sub rubrica De uocatis in iure & uenientibus, computanda a die contradictionis petitioni factæ, si pars cõparuerit & contradixerit: alias a die citationis factæ de parte ad respondendum ipsi petitioni, si pars non comparuerit. Si uero pars cõparuerit a die responsionis, seu contradictionis, si fuerit responsum uel contradictum in termino, alias a die elapsi termini dati ad respondendum. ¶ Si uero aduersus additionem[a], immixtionem, uel repudiationem, abstentionem, seu abstinentiã hæreditatis, uel alicuius legati, uel fideicõmissi uniuersalis, seu singularis, uel aduersus obmissionem[b] abstẽtionis hæreditatis, uel inuentarii confectionem accedere possit, & teneatur coram Vicario Potestatis, seu iudice Aquilæ, & suã petitionem, ut dictum est porrigere, & ea porrecta cridari[c] facere publice, & palam alta uoce per unum ex bannitoribus Communis Bononiæ, sono Tubæ magno præmisso in locis solitis ambarum scalarum dicti palatii, & ad Arengheriam dicti palatii, die & hora iuridica, & in contrata eius qui restitui peteretur, quod si est aliquis qui contradicere uelit, ne talis &c. nominando personam eius qui petit restitui clare, ita quod cognoscatur, siue cognosci possit ab audientib9, restituatur aduersus additionem hæreditatis, uel aliqua, uel aliquod de prædictis, specificando id aduersus quod restitui petit clare, & aperte comparere debeat infra quinque dies[d] continuos proximos dictæ cridæ cõrã quo fuerit oblata petitio, nominando iudicem coram quo oblata fuerit petitio, et coram eo infra dictos quinque dies dicere, & allegare debeat per se, uel aliũ omnia quæ uoluerit propter quæ ipsa restitutio denegetur. ¶ Et siue aliquis[e] comparuerit[f], siue nõ, elapso dicto termino fiat alia Crida similis, & cum simili termino statuendo ut supra: quo secundo termino elapso, siue aliquis comparuerit, siue non, detur curator liti, & causæ indefensæ,

bellus, & fiat litis contestatio, sed per hoc stat. utum ita demum fac. endã est, si compare at aduersarius, semper tamen qualis qualis petitio formabitur. Quid autem debeat inseri in d. libello. i. an vltra remedium ipsum officij iudicis, quod principaliter imploratur, posit proponi actio rescisoria, latẽ disputat, & distinguit Inno. & Abb. in d. c. tum ex literis, ibi vide, Et caue quia hic loquitur de restitutione principaliter petita, sed potest etiã incidenter peti restitutio, videlicet si minor agat aduersus suum debitorem, qui excipiat de præscriptione, nam poterit minor incidenter petere se in integrũ restitui Alexã. cons. 77. lib. 6. vers. potest etiam, Aug. Beroius in terminis q. 82. allegando Bar. in l. nam, postea. §. si minor, col. 1. ff. de iureiurando, vide Rebuffum in tractatu de Restitutionibus art. 1. glo. 2. in fin.

a ¶ Additionẽ: Adire extraneorum est, immiscere suorũ, vt not. in. l. in suis. ff. de libe. & posthumis, & institu. de hæredũ qualit. & differen. §. extraneis glos. in. l. 1. C. si mi. se. ab hæredi. abstinue. eodem modo repudiatio extraneis conuenit, abstensio suis. §. sed his pmittit prætor insti. de hære. quali. & diff.

b ¶ Obmissionẽ. Ex qua insurgit tacita repudiatio per lapsum scilicet tẽporis, vt not. in d. l. 2. C. si ut omissa hæred.

c ¶ Cridari. Restitutio enim causa cognita concedenda est, etiam uocatis creditoribus, alias nõ fieret, eis præiudicium l. etiam §. fi. ff. de mino. l. in causæ la 1. §. causa

eod. titu. & nota q ista forma est obseruanda, etiam si noti essent hi, de quorum præiudicio agitur, quia loquitur generaliter & indistincte, secus autem esset de iure communi, ut in authen. omnes, & ibi nota. C. si mi. se ab hære. abstinue. iuncta l. si eo tempore C. de remiss. pigno.

d ¶ Quinque dies: De iure tempus est arbitrariũ vt dicit Pau. Castren. d. Aut. si omnes.

e ¶ Aliquis. Scilicet uel creditorum, uel proximiorum.

f ¶ Comparuerit. Vbi cõparuerit lis est contestanda secundum opi. Bald. in auth. si omnes allegata, quam Abbas in ca. 2. de offi. iudic. col. 3. reputat ueriorem, & esse de mente Bart. in l. ne quicquam. §. vbi decretum de offi. procons. vbi generaliter ponit an & quãdo sit dandus libellus, quando imploratur huiusmodi officium iudicis, vide Rot. Rom. Decis. 9. incip. si petatur in nonis.

defensæ, cum quo curatore procedatur in causa restitutionis, & detur ei terminus ad accipiẽdum copiam petitionis, & opponendum, & respondendum quicquid uelit infra terminũ arbitrio iudicis statuendũ, & procedatur in causa. Ita quod causa ipsius restitutionis terminetur infra tempora statuta in causis principalibus in statuto posito sub rubrica De uocatis in iure, & uenientibus, computanda a die contradictionis dicti curatoris, uel elapsi termini dati curatori ad respondendum. ¶ Possit tamen quilibet cuius intersit comparere, ut adsit causæ cum curatore ne colludatur in causa, & prosequi defensionem, & alia facere quæ sibi crediderit expedire. Ita tamẽ quod dicta causa infra dictum tempus instantiæ ualeat terminari. ¶ Et ualeat quicquid fiet cũ tali curatore quomodocunq; comparente, ut supra quo ad omnes etiam nõ comparẽtes, seu specialiter nõ citatos, & eis præiudicet, ac prosit ac si comparuissent, & causam fuissent prosecuti; Ita quod rationes eius actus, uel obmissionis aduersus quem, & quam restitutio concessa fuerit, nullo modo, uel tempore possit restitutio aliquod præiudicium generari, uel ipse restitutus in aliquo grauari.

DE CAVSA REDVCTIONIS[a] ad arbitrium boni uiri.

STatuimus quod si per uiã principalis[b] petitiõis[c] petatur aliquod laudũ[d]

a REductionis. Hęc reductio est quędam species appellationis vt Bar. dicit in .l. societatẽ §. arbitrorum col. fi. ff. pro socio. & Paulus Cast. conf. 42. nu. 2. lib. 5. p l. nõ distinguemus §. cum quidam. ff. de arbi. ideo hic subiungit præsentem materiam. Et notandum est ꝙ à sententia Arbitri appellari nõ potest, casus est in l. 5. C. de arbi. vbi glo. extendit etiã si simus in casibus, in quibus actio iudicati oriatur ex ea iuxta l. fin. in princ. C. eo. titu. & ratio est, quia sentẽtia nulla est, & nõ obligatoria, propterea appellatio nõ reperit quod rescindat, ita Bal. & Bar. ibi, & licet Barto. velit eo casu quo omologata est, possit ẽt appellari, tanquã approbata ut appelletur, nihilominus communiter tenetur opi. glo. vt patet late ex deductis per Alex. in l. nemo potest de leg. 1. quapropter pœna adiicitur in compromisso, vt metu pœnę pareatur d. l. 1. C. de arbi. & iõ dicitur stari debere sententiæ arbitri, siue iustæ, siue iniustę. l. diem proferre §. statim de arbi. & nõ potest peti reductio ad arbitrium boni uiri, vt ibi nota. & pro Regula tradit Io. Baptista de S. Blasio in trac. de arbitris q. 76. vbi ponit aliquas fall. in quibus licet appellare a sententia arbit.

b ¶ Principalis. Hoc ad differentiam quando incidenter uel emergenter peteretur .s. per uiã exceptionis, de qua tex. in .l. nõ distinguemus. §. cum quidam in fi. ff. de arbitris, intellige tñ excipiẽdo nõ simpliciter de iniquitate laudi, sed adiungendo petitionem reductionis, & tũc qui est iudex primę causæ, est etiã iudex istius reductionis C. de iudiciis l. quoniens. & not. in. l. si suspecta §. fina. de inoff. testam. & ista exceptio perpetua est ff. de doli excepti. l. pure in fi. ista sunt verba Bal. in add. ad Specul. col. 4. versi. duobus modis.

c ¶ Petitionis. Quo iure petatur hic reductio an uigore actionis, an autem officio iudicis Bar. tractat, & distinguit in .l. societatem §. arbitrorũ col. 4. ff. pro soci. Bal. in addi. ad Specul. col. 4. versic. duobus modis.

d ¶ Laudum. Hoc Laudi nomen non inuenimus apud Iureconsultos, uel apud Canones, nouũ ergo nomen videtur esse quo doctores nostri sępissime utuntur in significato strictè accepto, quñ ex compromisso diiudicãt arbitri, & hoc ideo uoluerunt, quia sentẽtia arbitri non est proprie sententia, quia arbitri non habent iurisdictionem, ut dicit text. in .l. quid ergo §. ex compromisso. ff. ex quibus cau. infa. irro. & sic nõ est propriè iudicium, quia iudicium dicitur quasi iurisdictio quam arbitri non habent, sed notionem l. ait prętor ff. de re iudicata l. priuatorũ de iurisd. omn. iudi. vnde proprie arbiter dicitur ferre arbitrium c. cum tempore, & ca. 2. de arbitris, seu laudũ ut hic uidetis, Abbas in c. cum dilectus de arbi. & ca. 1. Sed caue quia de iure communi nõ petitur reductio sententię, seu laudi arbitrorũ quia scriptum est in. l. diem proferre. §. stari de arbitris, stari debet sñię arbitri, siue æque, siue inique, cuius rationem assignat Bar. in d. §. arbitrorum versicu. quæro quę est ratio, vides tamẽ hic dari recursum ad arbitrium boni uiri etiam a laudo arbitrorum, & ita obseruatur ĩ practica, & ita tenẽdum, licet siquis uellet disputando posset dicere ꝙ laudũ exponatur pro arbitramento, & ita dictio, uel, stet pro. i. ut minus lędatur regula iuris, tamen non recedo a primo dictis cum sciam alibi indistinctè peti reductionem, ut Rębuffus in suo tracta. de arbitr. & arbitra.

uel arbitramentum [a] reduci [b] ad arbitrium boni uiri [c], uel aliter annullari [d]: quæ fieri ualeant in casu præmisso [e] solũ coram Vicario [f] Potestatis, uel iudice Aquilæ prædicto, secundũ quod dictũ est in cã nullitatis [g], & infra decẽ dies [h] cõtinuos [i]: qui decẽ dies nõ currant [k] durante iudicio corã iudice [l] ecclesiastico [m]

arbitra. glo. 3. vnum certum est quod ubi dolus apparet arbitri potest obiici exceptio doli mali l.arbitrorum C.de arbitr.Bar.in d.§. arbitrorum in 3.oppo.

a ¶Vel arbitramentum. Hoc nomen proprie conuenit sententiæ arbitratorum, dicit tamen Ioã. Baptista Perusinus gener Bart.in d.suo eleganti trac. de compromissis cap.7.lib.1.de consuetudine introductum esse, ut etiam sententia arbitratoris laudum appelletur. Nota enim est differentia inter arbitrum, & arbitratorẽ, quam ponit Bar.in d.l.societatem .§. arbitrorum 2.col.vbi in effectu dicit quod arbiter super lite, arbitrator sup cõtractu assumitur.

b ¶Reduci ad arbitrium. Hoc remedium de iure communi proditum est per l.societatem §. arbitrorum ff.pro soci.& l.vnde si nerue. Nam arbitratore inique arbitrante, recurritur ad arbitriũ boni uiri, quod reductio appellatur, potest etiam appellari recursus. . . Et hęc reductio quacunque renuntiatione, quibusuis uerbis formata nõ potest impediri data enormissima uel etiã enormi lęsione, vt per Pau. Castr.cons.70. quia frustra lib.1.Guido Papæ q.519.multa per Cagno. in l.2.nu.88.C. de rescin. vend. vbi ponit plura alia ad materiam.

c ¶Boni uiri.i.iudicis l. continuus.§. cum ita de verb.oblig.& latè per Bar.in d.§.arbitrorũ 1.col.

d ¶Annullari. Nota qđ pro laudo nullo nulla datur reductio qa non entiũ nullæ sunt qualitates, sed tantum quãdo est iniquum, & scias ꝙ vbi est enormis excessus tunc dicitur nullus, ita Bald.in l.fin.§.1.C.comu.delegatir. Lanfranc.in trac.de arbitr.in v.parte principali vers.17. quęro Paris. in cons.45.nu.92.& 99.vol.1. Item nullum redditur quando in compromisso dictum est, ꝙ de iure sententiam ferret, & ipse inique sententiauit, ita Bart.in l.diem proferre §. stari de arbitr. quod dictum defendit Abb.in c. cum dilecta nu. 52.de rescrip. sed non transit absque dubio.

e ¶Præmisso. Quando per uiam principalis petitionis intentauit.

f ¶Vicario. Hic etiã tollitur altercatio inter doct. quia quidam uolebant ꝙ iudex competens esset is, qui fuisset iudex appellationis Aliqui, ut Bar. ꝙ sit iudex principalis causæ ipsius rei, vt latè tractat in d.§.arbitrorum nu.19.per Vital.Cãb. trac. clausularum in clausula renuntiauit.

g ¶In causa nullitatis. Nunquid sicut causa nullitatis principaliter intentata, maxime quando potest in continenti probari, impedit executionem sentẽtię, ita hęc reductio impediet executionem laudi, vide omnino Soci.in l.Iulianus nu. 12. ff. de condit.& demonstrat.vbi distinguit, aut petita est reductio Infra decem dies datos ad appellãdum, & impediet executionem, sicut appellatio. aut postea, prout peti potest, quia vsque ad triginta annos potest peti secundum magis communẽ opi.Doct.in d.§.arbitrorum, & cap.quintauallis de iur. tunc non impediet, quia absurdum esset, vt tanto tempore differatur executio dicens ꝙ ita alias consultum uidit per solemnes Doctores Bon. D. And. Barb. D. Gaspar de Arengheria. Aliter distiguit Bal. in add. ad Speculatorem vers.si pendente causa reductionis, qui est in 4. col. vbi disputat ad partes Abb.autem in d.c. quintauallis nu. 41. tenet indistincte non esse dandam executionem pendente causa reductionis, idem Perusinus c. dilecto nu.41.vers.4.limita.de appella.quia talis reductio quo ad effectum suspensiuum habet uim appellationis, vide Maran. in 6.parte Speculi.in verbo recursus, vbi indistincte tenet impediri executionem sicut appellatio.

h ¶Decem dies. Deciditur id quod maxime dubium est de iure communi, infra quantum tempus reductio ista sit perenda, & approbatur opi. Specul.in titulo de arbitr.§.sequitur vers.sed infra quod tempus.& tractat Bart.in d.§.arbitrorũ nu.22.& cõmunis opi.est ꝙ infra triginta annos ut Soci.attestatur cons.220.nu.5.

i ¶Continuos. Quo ad decursum, vtiles autẽ sunt quo ad initiũ, ut subsequitur; vide Ludo. Bolog. consi. 28.

k ¶Non currant. Idest non incipiant currere.

l ¶Iudice. Idest episcopo, vt plenè discutit Fely.in c.1.col.5. versi. extra glos. de iure iuran. Qualis autem sit episcopus an superior iurantis, an alterius tractat Caldar.consi.6. sub tit. de iureiuran.

m ¶Ecclesiastico. Quia absolutio a iuramento, de iure pertinet ad iudicem ecclesiasticum, etiam si causa sit prophana, & pendeat coram Iudice seculari ad glo.in c.cum sit generale de foro compe. in glo.fin.& facit tex.in c.venerabilẽ §. idem etiã de electione p Abb.in c.significãte in 1. notabi. de pigno.& Hosti.in c.tuam super glo.de ordine cognit.per omnes in c. fina. de foro competenti in 6.Fel.in c.1.de iure iu.in 3.q.vbi subdit.posset tamẽ iudex secularis in casu huius decretalis, & simi.compellere recipientem turpe iuramentum ut ipsum relaxet, vt expresse sentit Fęder.de Senis cons.272. incipit statutum ciuitatis prope finem, & de ipso facit sestum Roma. sing.462.incipit ubi iuramentũ, quia lex secularis punit periurium l.1.ff.ad turpi l.l.siquis maior C.de tran sact.ergo & iudex potest hoc declarare, & adducit quod not.D. Ant.In c. cum sit generale extra de foro competenti, vbi dicitur, ꝙ si secularis potest

super absolutione[a] a iuramento[b] præstito[c] in compromisso, & ipsius compromissi prorogationibus[d]. ¶ Nec sit necesse[e] dictam petitionem nullitatis, uel reductionis, coram dictis iudicibus producere: nisi demum facta relaxatione iuramenti per partem, uel absolutione per dictum iudicem ecclesiasticum, quæ in rem transiuerit iudicatam: quibus casibus, uel altero corũ sequutis talis petitio nullitatis, & reductionis produci, possit & debeat infra decẽ dies[f]

test punire, quod est quodam consequens, potorit etiam cognoscere quod est antecedens, sed intellige quando nõ est quæstio iuris, sed facti per. notata in l. titia. ff. solu. matri. per Bart. & etiam habetur per D. Anto. & Abb. in c. tuam de ordi. cognitionum.

a ¶ Absolutione. Quæ cõceditur ad finem habilitandi illum, vt absq; reatu periurii, possit dicere de enormissima lesione, quare potius dicatur suspensio quam absolutio ab obligatione etiam iuramenti, quia si modo habilitatus succũbet, reincidet in periurium ita Bal. in l. hæc scriptura. ff. de condi. & demonstra. Secus si cõcedatur absolutio ad finẽ ut contrauenire possit, nec in aliquo teneatur obseruare quia tũc requiritur citatio, ut per Fel. in d. c. s. nu. 26. & per Paris. q principales citat cons. 95. nu. 88. vol. 1. & Goza. cons. 69. nu. 22. Hæc enim est maioris preiudicii vide ad prædicta Marsil. in l. de vnoquoque nu. 163. de re iudica. Nunquid autem requiratur citatio partis aduersæ, est longa controuersia quam ponit Felyn. in cap. 1. de iure iurando, communis opinio videtur esse, vt non exigatur citatio, vt per plures auth. demõstrat Affli. decis. 220. nu. 10. et ita obseruatur Bononiæ inquit Fely. tamẽ Barba. cons. 85. lib. 3. col. 3. dicit contrarium.

b ¶ A iuramento. Caue quia hoc statuto non præfigitur tempus ad petendam absolutionem a iuramento, ergo remanet in dispositione iuris communis, ita dicit Bologni. consil. infra citando. Ergo præsupponitur valere iuramentum super compromisso in arbitrum quod est contra l. decernimus secundum ueriorem opinionem. C. de arbitris, quicquid sit de iure cano. vt latè per D. Baptistam in c. 9. lib. 6. sui tractatus.

c ¶ Præstito. Potest intelligi etiam si in compromisso adesset pactum de non petendo reductionem ad arbitriũ boni viri, & illo casu Bar. in d. §. arbitrorũ col. penul. dicit q nihil plus operatur quã simplex renunciatio sine iuramẽto, qa intelligitur secũdum qualitatem cõtractus super quo interponitur l. fi. C. de no. nu. pecu. sed de natura renunciationis est, quod non impediatur reductio ad arbitrium boni uiri, quando datur læsio ex proposito, uel etiam re ipsa, & esset lęsio enormis, vt idem Bar. in d. §. arbitrorum col. 6. versic. voluit igitur, & hanc opinionẽ prosequitur Ant. de butrio in d. c. quintauallis col. antepenul. & videtur magis communis opin. quicquid dixerit Federi. de Senis in quodam cons. volens fore necessariam absolutionem a iuramẽto, Sed quid si in renunciatione facta sit mẽtio enormis, & enormissimæ lęsionis; & lęsio fuerit reipsa in magna quãtitate sine dolo arbitri Hosti. tenuit isto casu attento ualere renunciationẽ qa standum est verbis volentis renũciare iuri suo iuxta vulgatam l. si quis in conscribendo C. de pact. nisi sit contra Deum, debet tamen quãdoque fore æquum, vt iudex subuenire debeat pensatis locis, & temporibus, ac qualitatibus personarum, & ita tenet ẽt Anto. de buttio, & dicitur esse de mente Barto. in ratione sui, & uidetur communis opinio, ut Abbas attestatur in loco prællegato, vbi autem dubitaretur de dolo arbitri, videtur quod possit peti reductio, saltem officio iudicis, quia præsumeretur dolus stante tanta læsione l. lutius. §. creditor. ff. de his qui in frau. creditorum. l. dolũ C. de dolo. Aduerte tamen quia videtur indistincte tenendum, quod possit recurri data enormi lęsione, vt tandem uidetur dixisse idem D. Anto. in d. c. quintauallis, referente Abb. ibidem nu. 32. vers. ipse tamen, dicendo quod talia uerba sic efuso modo prolata videntur dicta sub confidentia quandam quam habent partes in arbitrum, & ad captãdam beniuolentiam, ideo nõ debent latẽ interpretari prout sonãt, quia quis faciliter seruit se uerbis, si ergo reperiunt se deceptos huius cõfidentiæ ęquũ est succurri argumento cap. quinto de iure iurãdo, & ideo Bald. concludit in l. cum antea col. 3. C. de arbitris, quod nulla renuntiatio reperitur, quæ impediat reductionem data enormi lęsione, cuius opinionem æquam & iuridicã dicit Paul. de Castr. cons. 72. ante omnia col. fin. & dicit idẽ in cons. 70. quia frustra in 1. parte q ita se habet cõis opi. & obseruantia, & per nullam cautellam fieri potest. quominus reductio petatur data magna iniquitate, & ita practicant aduocati, ut Bal. inquit in l. si vnus §. illud de pactis & consi. 329. lib. 3. vt latè congerit Decius cons. 51. nu. 6. Rebuffus trac. de arbitr. art. 1. glo. 5. nu. 17.

d ¶ Prorogationibus. Innuere videtur quod necessarium sit recipere sacramentum in prorogationibus compromissi iam iurati.

e ¶ Necesse. Idest non possit, ita haber improbari quoniã alias uideretur quod posset si velet, cuius contrarium est uerum, quia incurreret periurium, posito quod sit necessaria absolutio, si autem tenemus quod non sit necessaria, sed ad bene esse, forte stabunt uerba ista secundum proprium significatum.

f ¶ Decem dies. Ad similitudinem appellationis, Sed hic quęrere licet an simili modo petens reductionem debeat satisdationem offerre de reficiendis

continuos immediate sequentes a die sententiæ ᵃ laudi uel arbitramenti prolati, possit ipse iudex delegatus uel dominus Vicarius Potestatis, uel iudex Aquilæ, quem pars adiuerit, cognoscere de prædictis: Ita quod causa talis arctatis dilationibus, & restitutionibus, & reiectis exceptionibus infra tempus declaratum in causa simplicis nullitatis debeat terminari a die porrectionis dictæ petitionis, si fuerit porrecta parte præsente. Si uero parte absente a die ex quo pars aduersa legitime fuerit requisita, siue ueniat, siue non ueniat, & siue contradicat, siue non: quo casu si non uenerit, uel ueniens non contradixerit, possit procedi ad probationes, & ad diffinitiuam sententiam ᵇ, Et infra tempus prædictum consilium sapientis peti possit secundum quod dictum est in causa simplicis nullitatis. ¶ Si uero petatur incidenter, uel emergenter in casibus præmissis procedatur, & terminetur secundum formam iuris, & statutorum nostrorum, ita quod principalis causa infra sua tempora terminetur, nisi partes laudum, uel arbitramentum post prolationem ᶜ ipsius emologauerint ᵈ seu aliter approbauerint: si de hoc appareat publicum instrumentū ᵉ: quo casu principaliter, incidenter, uel emergenter peti non possit reduci ad arbitrium boni uiri.

DE ᶠ EXPENSIS REFICIENDIS factis super incidentibus uel emergentibus.

Ordinamus quod si quæ quæstiones inciderint ᵍ uel emerserint antequam responsum sit petitioni actoris pro parte rei uel post, ante tamē diffinitiuam sententiam, uel aliam senten

a ¶ A die sententiæ. Subaudi, & relaxationis iuramenti, ita necessario interpretandum uidetur, prout facit etiam Ludouicus Bologninus in suo consil. 28. maxime column. 3. qui dicit, quod si bene ponderetur statutum istud non imponit necessitatē termini infra quem talis relaxatio peti habeat, sed demum obtenta relaxatione a die illius, incipiunt currere hi dies decem quod consilium citat etiam Parisius con sil. 45. nu. 63. versic. nec statutum Bonon. lib. 1.

b ¶ Sententiam. Nunquid sit licitum appellare ab ista sententia lata in causa reductionis, est magna discordia inter doctores utriusque facultatis, & Bald. fuit uarius in multis locis & Salyce. ponit in l. societatem. §. arbitrorū pro socio, eam disputationem ponit Lanfranc. in eodem tractatu in 22. quæstio. 7. partis principalis, vbi videtur tenere quod non detur appellatio: ille locus sufficiat pro omnibus, quia est multus in auctoritatibus.

c ¶ Post prolationem. Ista verba significant, ꝓ non posse approbari ante prolationem, & similia habentur in l. cum antea in fin. principii. C. de arbitr. ibi si quidem subscripserit postquam diffinitio procedit ꝙ non displicet ambabus partibus, vbi uide Salyce. omnino qui tenet quod non licet partibus approbare ante prolationem, quia daretur occasio delinquendi, & respondet contrarijs, vt per ipsum, idem tenuit Dy. in quodam consil. incip. Tolomeus. Paul. Castren. in l. ne in arbitris §. si quis. C. de arbitris, vbi limitat nisi dictum fuisset quod altē, & basse procederet, & Antonius de butrio ca. humilis de maio. & obe.

d ¶ Emologauerint. Melius Homologauerint, est autem homologare rogāri promittere & auctorem fieri, & assentarī usus est hoc verbo Iustinian. in l. ne in arbitris §. fin C. de arbitris uide Budeum in annot. prioribus ad Pande.

e ¶ Publicum instrumentum. De iure cōmuni sufficeret subscriptio partium ipsi laudo d. l. fin. C. de arbitr.

f De rubrica ista est generalior nigro, quia nigrū loquitur de expensis factis ratione consiliorum, & pronunciationis consultorum.

g ¶ Inciderint, uel emerserint, quæ dicatur quæstio incidens, & quæ emergens declarat glos. clara in c. 1. de ordi. cogni. quia quæstio incidens est illa quæ orta est etiam ante litem contestatam; emergens, quæ emergit in ipso processu & effectus illius differentiæ uno carmine continetur Incidens ꝑimit emergēs quęstio differt.

¶ Iudex

tiam, quæ diffinitiue naturam debeat obtinere, super qua uel quibus iudex coram quo causa uel quæstio principalis agitur, habuerit cõsilium sapientis, uel sapientum expensæ reficiatur tam consiliorum, quam etiam pronunciationis consilii per partem succumbentem parti, quæ obtinuerit in totum, uel pro ea parte pro qua obtinuerit. ¶ Quas expensas[a] iudex corã quo causa agetur teneatur refici facere parti obtinenti infra tertiam diem omni iuris, & statutorum solemnitate obmissa, etiam non obstante quòd talis sententia postea fuerit annullata uel reuocata. Et si pars succumbens non refecerit dictas expensas infra terminum prædictum non audiatur ulterius procedere uolens in sui fauorem, donec refecerit dictas expensas, nisi pars quæ obtinuerit expresse remiserit dictas expensas, & nihilominus ad alterius partis petitionem procedatur. In aliis uero expensis ius commune seruetur[b]. ¶ Volentes quod non obstante assumptione Consultoris facta in dictis incidentibus, uel emergentibus usque ad sententiam super ea uel eis proferendam possint fieri probationes[c], ita quod assumptio prædicta semper intelligatur facta uisis actitatis & actitandis, nisi partes expresse aliter conuenerint.

DE INSTRVMENTIS[d] ET

a ¶ Iudex. Nota ista verba quæ diriguntur iudici operantur enim vt non possint peti de per se lata sententia super principali quia non oritur nisi officiũ mercenariũ, & sic succedit regula. l. terminato. C. de fruc. & litis expẽs. & l. 4. C. comod. & vt statutum aliquid operetur dico ꝙ uictus debet condemnari de rigore statuti in expensis, etiam si habet iustã causam litigandi argumento eius quod not. Iac. de aren. in l. 1. §. nunciatio ff. de no. ope. nuncia. sed dicit Bald. in d. l. terminato ꝙ non placet sibi ista decisio, quia statutũ debet intelligi secũdum ius commune vbi aliter intellectum reduceretur ad absurditatem.

b ¶ Seruetur. Iure autem communi etiam ante diffinitiuam reficiuntur, licet non cum tanta celeritate prout habetur notatum in. l. sancimus vbi Bald. & Saly. post Barto. & in l. properandum. §. siue autẽ C. de iudiciis.

c ¶ Probationes. Nota igitur quòd non datur conclusio in causa in his interlocutoriis, & sic non datur tempus decisoriũ separatum a probatorio.

d INstrumentis. Licet appellatione instrumenti quandoq; large sum pro vocabulo ueniant plura quæ fidem faciunt iudici, & eius mentẽ instruant, vnde & testes appellatione instrumentorum cõtinentur ut. ff. de fide instrum. l. 2. & ff. de verbo. signi. l. notionem §. instrumẽtorum, & de testibus ca. peruenit, hic tamen specialibus intelligitur pro scriptura ad alicuius probationẽ in posterum faciendam. l. contrahitur. ff. de pigno. & de fide instru. ff. & C. & in authen. & decretal. vbi Hostien. in summa & propterea diffinitur instrumentum. Est solemnis riteque ordinata scriptura per manum publici notarii causa memoriæ, seu probationis facta, ita Specul. titulo de instru. edi. §. 1. & de instrumento huiusmodi loquitur statutum nostrum, ex hoc patet ꝙ sententia, & acta, & laudũ de quo patet publico instrumento, instrumenti appellatione continentur, quod tenet Bar. in . l. in fraudem §. neque ff. de iure fisci, ad quem semper recurrimus, quia bene declarat, eiusque declaratio ac expositio optime adaptatur ad expositionem huius rubrice quãdo sic formatur De instrumentis, & testamentis, & laudis, quasi quòd testamentum in scriptis redactum, prout debet ex forma statutorum ac laudum non sint instrumenta sed (dicit ipse) copula ponitur inter genus, & speciem vt in rubri. C. de serui. & aqua, & hinc ĩfert Ant. Cana. in trac. suo q. 35. quòd si petitur executio sententiæ in uim publici instrumenti coram iudice alterius territorii vbi sit statutum simpliciter quòd instrumenta publica exequantur, quòd fieri poterit absque aliquibus literis iudicis sententiam proferentis, secus si peterentur in uim sententiæ, Et cum dixi instrumentum plane intelligitur, vt tetigi, de instru. in formam publicam redacto, ita ut faciat fidem, iuxta. not. in glo. in l. generali C. de tabular. lib. 10. & Specul. de instru. edit. §. breuiter &c. non ergo dabitur executio protocolis licet habeant signa, & omnia substantialia tamen non probant sed opus est quòd transsumãtur in mundum Ant. de Cana. q. 38. post Io. And. in add. ad Specu. §. uidendum versi. & nota nu. 4. de quo tamen vide Pau. Cast. in l. contractus col. 2. C. de fide instru. vbi sentit oppositum. Quid autem erit in stipulatione quę tacitè subintelligitur seu fingitur in contractu puta dotis iuxta. l. vnic. C. de rei ux. actio. Bar. in. l. 2. in prin. ff. de his qui in testamento delentur tenere uidetur, quòd dabitur executio, quia licet non legatur oculis in

instrumento

instrumento. tamen non quærimus de tenore, sed de ipso instrumento, unde fictio, seu præsum ptio dicitur esse in instromento, ita Alex. post il los quos citat in.l. iurisg. §. quod fere. ff. de pactis asserens communem opi. esse. Canarius in q. 29. discurre latius apud Benedictum de Barzis in Trac. de lib. guarentigia tis, in quest. 9. versic. aliquãdo uero occurrir in prima parte, & in seq. q. tractat quid de interesse quod non est scriptũ in instrumẽto, pariter quid de æstimatione, quę pręstari debet ipsa re perẽpta, iuxta quæ legũtur. et not. in.l. seruũ. §. si. ff. de uerb. oblig. Adde supra dictis Galesium in commento ad formam camer. obliga. in quinta quæstione nume. 51. & Bald. Nouell. in tractatu Dotium in 12. parte quæstio. 14. versicu. effectus erit non paruus. Et hoc sane intelligendũ de instrumentis simplicibus, secus uero in instrumentis guarentigiatis, quia illa videntur de iure communi habere executionem paratam, quia guarentigia nihil aliud continet quàm confessio debitoris coram notario qui fungitur iurisditione ordinaria sibi tributa a statuto, vt possit facere præceptum debitori in ipso met instrumento, non minus quàm facere potuisset iudex alius contra confessum, iuxta l. si debitori. ff. de iudi. Alexan. in.l. si cum do tem §. eo autem tempore col. 3. ff. solu. matrimo. post Ang. & Imol. in d.l. ait prætor §. si iudex. ff. de re iudic. Canarius in trac. in 4. quæstio. nu. 9. vide Catellia. Corã in memor. in verbo instrumẽta, & Rebuff. in trac. de litt. obliga. artic. 6. glo. 3. vbi ponit ampliati. & fallen.

Testamentis, & Laudis [a] executioni [b] mandandis, & de modo, & forma cogendi hæredes, & alios adimplere nolentes uoluntates testatorum.

Ad hoc ut infrascriptis casibus lites breuius [c] expediãtur; Statuimus quod si quis debitor [d] esse dicatur alicuius ex aliquo publico instrumẽto facto, uel faciendo pro aliqua quãtitate pecuniæ, uel summa aliquarũ rerum, quæ in mẽ

a ¶ Laudis. Subaudi & arbitramentis, prout in nigro habetur §. idem in omnibus.

b ¶ Executioni. Dicit Bald. in.l. de quibus col. 2. versic. Item bona est. ff. de legi. quòd illa est bona prouisio qua causa dotiũ cognoscitur summariè, uel etiam instrumenta mandantur executioni, absque ordinario processu, est enim publicũ interesse. Refert & sequitur post Sieu. Roch. in cap. fina. extra de consuet. in glo. rationabilis, videbis autem in quid super his putet Galesius in proh. commenti ad formam came. obliga. versus fi. Et pro clariori introductione sciendum est, quòd dare instrumentis executionem, est contra regulas iuris, quia de iure ordinarie procedi debet, scilicet porrigere libellum, litem contestari, ac alia solemnia iudiciorum obseruari, ac super petitis ferri diffinitiuam sententiam, quæ postea mandabitur executioni, vel per officium iudicis, uel actione in factum ad not. in.l. intra dies ff. de re iudic. & pro ista regula est bonus textus in.l. extat. ff. quod metus causa ibi si quas petitiones habes actionibus experiaris, & dicit Ang. in.l. si cum dotem §. eo autem tẽpore. ff. solu. matrimo. quòd est tex. melior de iure in.l. minor 25. annis cui fideicommissum. ff. de mi. in illis verbis ad initium nouæ petitionis, probatur in l. ait prętor. §. si iudex. ff. de re iudica. vbi Ange. & Alexand. in 4. nota. & Angel. in auth. de hær. & falci. §. illud quoque.

c ¶ Breuius. Quo cùm fer uetur instãtia causarum communium, vt infra §. quæ causæ. itẽ & statutũ infra de voc. in iur. & nõ ueni? Dic q̃ saltem una sententia sufficiet. s. supro executione, sed in ordinariis duę ferri debent. Itẽ in ordinariis dantur duo appellationes in executiuis autem istis una pro qualibet parte ut infra. §. saluo semper, ultimo.

d ¶ Debitor. Hoc verbum proprie acceptum, ut decet, maxime in statutis exorbitãtibus, significat talem debitorem a quo initio debitũ exigi põt iuxta.l. debitorẽ ff. de verb. signifi. quo fit ut non ueniat comprehẽsus debitor large. i. in diem, uel sub conditione ante purificationem, ad nota. in l. 1. ff. si cert. peta. nec venit debitum non liquidum, licet ante liquidationem possit peti executio, sed tamen liquidatio fieri oportebit ante pronunciationem de exequendo Bartol. in l. 1. ff. de edendo, & in.l. 2. C. de sent. quæ sine cer. quant. prof. late Cana. in 14. quæstio. vide ad longum Bened. de barzis in secunda quæstio. primę partis, vide Deciũ consi. 322. & Alex. consi 95. lib. 1. & Galesium in com. for. came. obliga. & Hypollit. Mars. singu. 135. dicentem quòd non procederet statutum in instrumentis factis super confessione debiti, sed tantum quando super debito post Ange. in.l. si fideiussor post princi. C. de fideiussoribus, sed ipse met singu. 484. incipien. si vera loqui fas est, tenet aliam opinionẽ eiusdẽ Ang. contrariam. tu cogitabis. An autem possit fieri executio contra debitorem debitoris in his casibus, in quibus permittitur agere contra debitorem debitoris, prout nota. in.l. 2. C. quando fiscus, vel priua? & planum est dicere, quòd non, quia instrumentũ de illo non cantat, prout nota biliter dixit Bal. i.l. si pro dote. C. de dotis pmiss. per illum tex. per quẽ dixit, q̃ instrumenta confessionata quæ debent ex forma statuti missi executioni semper intelliguntur in casu quo creditor nominatus ibi petat executionẽ, & non tertia

DD persona

sura, uel pondere consistant nomine sortis,[a] uel pro aliqua alia re mobili: quæ principaliter in obligationem uenisset uel hæres[b] talis debitoris, & petatur[c] per creditorem[d], uel aliã personam[e] pro eo legitime[f] uenientem ad executionem

persona quantumcunque sua intersit, prout latius deduxit Benedic. de barzis in 9. quęstio. primæ partis versic. hoe modo expedito &c. vbi allegat bonum tex. in. l. si bine. ff. de iniusto rupto per quem dicit Bal. ibi quôd caute excipitur hoc instrumentum, tibi non prodest, quia tu non es nominatus in ipso.

a ¶Sortis hoc ad differentiam usurarum, uel interesse, uel pœnarum: quæ quidem declaratio de plano procedit quando instrumentũ ipsum nec de usuris, nec de ĩteresse mẽtionem faceret, licet etiã quo ad punctum rationis sustineri posset, ꝙ instrumentũ exequi posset pro interesse, vt pulchre disputando firmat Bened. barzus in trac. q. 10. primæ partis, quasi idem censendum sit interesse quod ipsa uera sors, argumento optimo tex. in. l. si stipulatus es opus. ff. de fideiuss. vbi fideiussio valet in interesse eius facti ad quod debitor se obligauerat, ergo non sunt diuersa, alioquin non valeret institut. de fideiuss. §. præterea l. græce. §. illud de fideiuss. & Ias. latissime in. l. certi condictio nu. 20. ff. si cert. petat. Quantum autem est pro usuris certe & alio non dicto, non dabitur executio, imo etiam quòd statutum reiiceret omnem exceptionem nihilominus poterit opponi exceptio usurarum, ne alias deueniatur ad iniquum compendium, ita Benedic. de barzis in 7. quęstio. vltimæ partis. Gales. in commen. ad formam Cam. oblig. ch. 137. & Decius in cap. ex parte el 2. in 28. fallen. de off. delegati, & Laur. de Rodulphis in trác. usurarum quæstio. 135. versi. unum tamen volo &c. Pro pœna verò si promissa esset, nullus dubitaret quin daretur, nisi statutum ita loquutum fuisset, sicut si etiam interesse fuisset ꝓmissum, vt Ias. dicit ĩ d. l. certi cõdictio.

b ¶Vel hæres. Hoc non esset dubium etiam absq; declaratione per regulam. l. hęredem & . l. quod ipsi. ff. de regu. iur. facit in simi. quod Barto. dicit in. l. creditores in 4. quæstio. C. de pign. dum determinat ꝙ pactum illud executiuum de ingrediendo transit contra hęredes, & quod etiam dixit Barto. in. l. postulante. ff. a Treb. Canarius in trac. quæstio. 30. & barz. 9. quæstio. primæ partis, & Gallesius in com. ad formam cam. obliga. ch. 44 vbi dicit quòd hęres non dicetur morosus nisi fa[illegible]ta fide de instrumento obligationis. Item dicu[illegible] omnes ꝙ antequam exigatur, liquere debet i[illegible]ici illum esse hęredem. ff. solut. matri. l. si cum d[illegible]em. §. transgrediamur secundum Baldũ C. de i[illegible]e delib. l. fin. §. & si pręfatam &c. Et hęredis appellatio non solum ad proximum hæredem, sed ad ulteriores refertur. l. hęredis de verb. significa. hic ergo intelligitur de quocunque hęrede, siue ex testamẽto, siue ab intestato, ratio est, quia personales actiones defuncti, etiam passiuæ transeunt ad hęredes proportionibus hæreditatis. l. pro hęreditarius. C. de hęredi actio. & comparente hęrede iudex interrogabit nunquid sit hæres, & ex quota parte. l. 1. & l. de ætate ff. de interrog. acti, qui si confiteatur se hęredẽ, interrogabit nunquid opponere uelit instrumento cur non debeat exequi, ita Perr. Rebuff. in tracr. de lit. obliga. articulo. 8. gl. 1. nu. 17. adde Alexand. in cons. 188. col. 2. lib. 2. Bal. in l. per diuersas 10. quęstio. C. mandati, & sic aliud est in successore singulari, quia actio personalis non sequitur singularem successorem l. 1. §. si hęres. ff. ad trebellia. l. final. C. de hæred. actionibus.

c ¶Petatur. Intelligo officio iudicis ad similitudinem sententiæ quando illius petitur executio, ad not. in. l. intra dies vbi doc. ff. de re iudica. & sentit Ias. in. l. properandum in princi. col. 3. nu. 8. C. de iudi. ista enim sunt equiparata glo. in. l. sed & si possessori. ff. de iure iuran. Benedi. barzus in 2. q. 2. partis principal.

d ¶Per creditorem. Non autem tertium & si illius intersit. Bald. in. l. si pro te la secunda . C. de dotis promissi per illum tex. & Ias. in. l. si quis nec causam nu. 10. ff. si cerr. petat. & subaudi uel illius hæredem quia mortuo creditore omnes huius obligationis effectus transeunt ad eius hęredem nihilque interest inter defunctum, & hęredem, nisi quòd hęres ante omnia tenetur probare se esse hęredem, Gallesius in com. ad for. cam. oblig. cha. 45. sed vere creditor est, not. in. l. 1. si cer. pet.

e ¶Personam. Puta procuratorem simplicem, uel etiam in rem suam, velut cessonarium, qui simpliciter habent probare se talem, citato debitore, & ita in quolibet uolente vigore huius obligationis habere executionem, cum eius nomen in instrumento non sit expressum, vt sape contingit socijs, vbi aliquis contraxit pro se, & socijs, si aliquis tanquam socius uelit habere pro portione sua executionem debet ante omnia citato debitore probare se esse talem, ex dictis Alexand. consil. 115. visa scriptura in fi. lib. 7. & consi. 95. visis processibus nu. 10. lib. 2. latius per Nicola. Boeri. decis. 10. vbi multas accumulat authoritates, & Galesium in com. ad for. cameralis obligationis in 2. q. primæ partis, & eundem ch. 147.

f ¶Legitime. Quale mãdatum sufficiat? nam licet mandatum specificũ, & indiuiduũ ad appellandũ ab executione requiratur, ut Ange. dixit in. l. ab executione C. quorũ appe. non recip. rõ est qa appellans & succumb[illegible]as in appellatione cadit in pœnam 50. librarum [illegible]. l. ab executione in fi. & sic possibile est quò[illegible] faciat cadere dominũ in pœnã ergo &c. ad l. si procurator & ibi Barr. ff. de condic. indebi. tamen in proposito casu puto generale

instrumenti elapſo[a] termino in eo contento ſi terminus appoſitus fuerit, uel etiam eo non appoſito, procedi contra ipſum debitorem, uel hæredem, ſeu bona ipſius[b], teneãtur quicunque officiales Communis Bononiæ ad cauſas ciuiles deputati, qui fuerint aditi ad petitionem talis creditoris, uel alterius pro eo legitime uenientis citari facere[c] talem, qui debitor diceretur principalis, uel hæres debitoris, ſi abſens fuerit a iudicio ſecundum formam ſtatuti noſtri De modo citationum faciẽdarum, oblata prius quali quali petitione[d]; cum inſtrumento, uel teſtamẽto ex quo debitor diceretur: & quod peteretur executioni mandari, de quibus in actis cõſtare debeat antequam ſcribatur, & fiat cõmiſsio citationis prædictæ quod ipſe citatus infra terminum quem iudex aditus ſtatuerit, per ſe, uel alium legitime debeat comparere ad accipiendum copiam[e] petitionis, & inſtrumenti prædicti, & contradicendum[f]

nerale ad lites, & cauſas etiam, licet ſi procurator aliam cauſam ordinariam peregiſſet non poſſet uirtute primi mandati petere executionẽ Bar. in l. hoc iure verſ. hoc perpetuo. ff. de ſolut.

a ¶ Elapſo. Ante enim elapſum ceſsit, & non uenit dies iuxta. l. cedere diem ff. de verbo. ſignificatio. ideo ante diem male agit ad notata in. l. item quia. ff. de pac. forte etiã poteſt teneri quòd non ſit ortum officium iudicis ante euentum termini, quicquid dicatur in actione, quæ naſcitur ante diei euentum, vt plene, & ſubtiliter diſcutit Benedic. de barzis in ultima quæſt. primæ partis trac. de libellis guarennigiatis. Si autem eſſet inſtrumentum habẽs in ſe conditionem purificatam ſed in iudicio nondum probatam diceretur inſtrumentum purũ, & non conditionale, licet ad executionem facti nõ poſsit procedi donec liqueat iudici, ut ff. de verbo. obligatio. l. hoc iure, quam ualde notab. ad hoc dicit Bald. in l. cum teſtamento C. de manu teſtam. meminit Iaſ. in. l. in illa in 9. not. ff. de verbo. obliga.

b ¶ Seu bona ipſius. Scilicet poſſeſſa a debitore, uel herede, non autem intelligas ꝙ etiam vigore hypotecæ (quod plus eſt) in bonis poſſeſsis a ſingulari ſucceſſore procedi poſsit uia executiua, ſed ordinarie procedendum eſt, ita Bald. in. l. 2. per illum text. C. ſi aduerſus creditorem, inuehens contra ignorantes procuratores & aduocatos, refert illum Iaſ. in. l. quædam. §. 1. in 3. not. ff. de edendo: pungit aliquid Benedic. de barzis, tract. guarenti. 9. q. 3. partis, verſic. aliquando vero, & omnino Fely. in c. eum ſuper col. antepenultima verſi. amplius dixit, de re iudi. vbi citat conſil. Mariani Socin. quaſi in terminis, & vide Alexand. conſil. 83. nu. 11. lib 3. vbi dat regulam generalem, item intellige ipſius ſcilicet etiam heredis niſi inuentariũ feciſſet: facit dictum Saly. in. l. fin. §. ſi uero verſ. ex his C. de iure delibe.

c ¶ Citari facere &c. Vide differentiam inter executionem, quæ fit vigore ſententiæ in re petita contra uictum, & hanc executionem, quia in primo caſu non exigitur citatio Bart. in. l. a diuo pio in princip. ff. de re iudicata cum ſimilibus, & ratio eſt quia in hoc caſu non præceſsit cauſæ cognitio, neque diſcuſsio debiti, merito citatio deſideratur inſt. de pœna temere litig. §. fin. ita Benedic. de barzis in trac. q. 3. ſecundæ partis, inferens quòd non tenet cõſequentia hoc ſeruatur in ſententiis, ergo in iſtis & etiam, per Antonium de Canario in tract. quæſtio. 38. vbi dicit id eſſe de iure faciendum, poſt Bal. in. l. ab executiõe C. quo. appe: nõ recipi col. 2. verſic. ſed quid dices.

d ¶ Quali quali petitione. De iure non uidetur neceſſaria ſed ſufficit productio inſtrumenti loco petitionis, ſecundum quod notat. Specula. titul. de lib. concep. §. nũc dicendum verſi. 6. quem etiam citat Bald. in d. l. ab executione, uerſi. extra quæritur. C. de execu. rei iudi. licet ipſi loquãtur in inſtrumento ſniç, cuius petitur executio.

e ¶ Copiam. Et aduerte ꝙ forma hæc obſeruanda eſt etiam cum principali debitore, licet tñ certus deberet eſſe de facto proprio abſque productione inſtrumenti ad Bart. in. l. non ſolum. §. morte in tertia quæſtio. principali, uerſic. ſi uero ff. de noui oper. nuntia. nam inter ipſos contrahentes narrata in inſtrumento probant. l. optimam. C. de contrah. & cõmitt. ſtipulat. uide Galeſi. in com. ad formam came. obliga. char. 134. ſ. in 5. q. vbi quærit. ponamus ꝙ in inſtrumento obligationis cuius petenda ſit executio narretur alterius inſtrumenti tenor ex quo naſcitur, ſeu fundamentũ habet actio & obligatio originalis, verbi gratia petitur executio contra fideiuſſorẽ uigore inſtrumenti obligationis p eũ ſactiiin qua narratur tenor inſtrumẽti principalis cuius cã fideiuſſor acceſſerat, an oporteat exhibere ipſum principale inſtrumẽtum an vero ſufficiat illius narratiua? & dicit ꝙ cõis eſt oĩum Doc. ſnĩa in l. ſciẽdũ. ff. de verb. obli. ſi narratiua ẽ clara ſufficiat ſine exhibitiõe pricipalis.

f ¶ Et contradicendum. Pondera bene hæc uerba, quia important cauſæ cognitionem, quo fit ut præceptum executiuum ſit potius diffinitiua, quam interlocutoria ſecundum theoricam Ioan. Andr. in capit. peruenit de appellationibus.

& Barto.in l.non fatetur col.2.verſic. ſed an iſto caſu.ff.de confeſſ. quia principale negotium diſfinit, & nihil plus per diffinitiuam operari potuiſſet, ita Antonius de Canario in tract. de executio.inſtru.q.48. Et nunqd ſententia qua pronunciatur inſtrumẽtum exequendum ſit diffinitiua, uel interlocutoria? eſt diſputatio inter doc. vide illam q. nouiſsime ſcriptam apud Rob. ma. in 6. parte Speculi.§.expedita nu. 24. vbi dicit ꝙ eſt diffinitiua, & dicit Barto.in .l.cum unus in fi. princi.ff. de bonis auth.iud. poſſ. ꝙ executio inſtrumenti equiparatur executioni quæ datur ſentẽtiæ diffinitiuę, quod iubet eſſe notandum Rebuffus in tract. de litt.oblig.artic.primo glo.9. nu.4. Sed multi tenent ꝙ talis ſit interlocutoria. vt Bal.in l.ab executione in princi.C.quorum appella.non recip. Franc.in c.cum ceſſante nu.49.de appella. Dicit tamen Ang.in l.5.in princ.ff.de verbo.obliga. ꝙ habet uim diffinitiuę, ideo ſtatutum volens a ſententia interlocutoria non poſſe appellari, non cẽſetur denegare appellationem ab hmõi pronunciatione, quia habet uim diffinitiuæ, & dicit ꝙ ita fuit iudicatũ, & ita plures alii Doc. Bon. Peruſ.& Padu. concurrere, licet quidam alii contra. Adde eundem Ang.conſi.513.inci.Quidam petiit,& conſi.ſeq. vbi tenet quòd ſapiat uim diffinitiuę, quod conſil.omnino vide, quia diſputat ad plenum hanc q. & Salyc. in d.l. ab executione, idem tenet Fely. in c. quod ad cõſultationem num.22.de re iudi.& mihi ſemper placuit, maxime circa huiuſmodi ſtatutum noſtrũ, videlicet, quando nulla præceſſerat ſententia diffinitiua ſuper negotio, quo de agitur, qua ratione ſcribẽtes concedunt indubitanter dari appellationẽ qcquid dici poſsit in ſententia executionis ſententiæ diffinitiuæ, ut atteſtatur Felyn. vbi ſupra nu. 23. Notare tamen licet id quod Bal. pungit in d.l. ab executione nu.2.C.Quorum appella. non recip. inquit enim, quòd ſi quãdo petitur executio nullus cõpareat contradictor non pronunciat iudex, ſed ſimpliciter exequitur de facto.i.facti executionem facit. Si autem copareat, vult quòd iudex debeat pronunciare exequendam, & ita procedit diſputatio ſupra facta,& refert Fely. Ange. in conſi.videlicet incipien. quidam petiit, dicentem quòd cauti aduocati nunquam petunt pronunciari exequendam ſententiam, uel inſtrumentum, ne appelletur ab executione, ſed petunt realiter exequi, ſed puto ꝙ talis cautella parũ ſuffragetur ſtante maxime cõtradictione partis, & ſtatuto noſtro, vt infra §. ſi uero nõ probauerit &c. vbi iubet iudici pronunciare exequendum fore inſtrumentum. adde Bal.in d.l.ab executione.

quicquid uult[a] & poteſt, ne fiat executio prædicti inſtrumenti uel teſtamenti. ¶ Et ſi quidem citatus, ut ſupra non uenerit in termino, parte actoris in termino comparente, procedatur contra debitorẽ uel bona ipſius, uel per eũ poſſeſſa[b] tenutã dando, termino cõparitionis elapſo. ¶ Et ſi elegerit[c] executioni

a ¶ Quicquid vult. Vnde opponi poſsit exceptio quæcunque etiam altiorem indaginem requirẽs, quicquid ſit quando ſtatutum ſimpliciter diceret quòd inſtrumenta mandentur executioni, quia diſtinctio ſit an aliquid ſit probandum in continenti an nõ, vt per Io.Baptiſtam trac. de arbitris libro ſeptimo cap. 10.verſicu.ſecunda regula, vide late per Antoniũ de Canario in 11.quæſt. & ſeq. & plures ſignanter proſequitur Rebuff. in trac.de litt.obligat.artic.5.glo.9.nec hoc loco recurri debet ſolummodo ad materiam .l.1.C. de iuris & facti ignoran. quia illa loquitur quando præceſsit ſententia & diligens cauſę cognitio, propterea non admittũtur niſi quędam certę exceptiones, ſcilicet quæ ſunt pręter uel etiam ſecundum ſententiam, non autem illę quę impugnãt ſñiam ſecundũ Bal.ibi.

b ¶ Poſſeſſa. Ex quo enim eſt in poſſeſsione hoc caſu præſumitur dominus, gloſ.in.l.ob maritorum.C.ne ux.pro mari.Bart. in l.is cui .§.bonorum .ff.ut in poſſ.leg.ſcrib.in.l.a diuo pio §.ſi ſuper rebus ff.de re iudi. non tamen aufertur facultas tertio dicendi bona capta fore ſua, ut legitur in d.§.& per Specula.de primo decreto.§. reſtat. Hic igitur text. eſt glo. ſtatuti infra de uocatis in iure, & non uenientibus in princip. in illo genitiuo de bonis debitoris &c. vbi dicam, & planũ eſt de bonæ fidei poſſeſsore poſſe intelligi, etiam ſi conſtaret ꝙ non eſſet dñs, item ſi dubiũ ſit an ſit dominus nec ne, vel ſit bonæ fidei poſſeſſor: probatur argumento l.quotiens .§.1.ff.de noxalibus,& nota.in glo.in bonis l.fina.C.de edi. di. Adriani toll.Saly.in auth.et qui iurat in 6.not. C.de bon.auth.iudi. poſsid.

c ¶ Et ſi elegerit. Notabis propter contumaciã debitoris dari electionem creditori, ſiue procedat contra bona, ſiue contra perſonam debitoris, ſimile in c.quoniam frequenter §. fin. extra ut lit. non conteſt.dum datur electio creditori, uel adipiſci tenutam, uel ꝙ potius ſententia excommunicationis ſit ferenda contra debitorẽ, ita tamen ꝙ a principio alterutra pœna ſit contentus, quod pariter dicẽdum eſt in propoſito noſtro, & idem probatur in.l.conſentaneũ C.quomodo & quan. iudex, intereſt enim noſtra plura habere remedia, ut poſsimus uti quod magis nobis expediat l.cum filiusfa.§.variis.ff.de leg.2.nõ enim poteſt utranq; proponere a principio, ſed bene ob nimiam contumaciam ex poſt licet poſt unam aliã intentare ut probatur in d.ca.quoniam frequenter in fine,& in terminis noſtris infrà.§.et ſi debitor, ibi etiam debitore detento &c. & ibi dicam allegando Bart. in d.l. conſentaneum colu. fina.verſic.quæro hic ponuntur tria remedia.

mandari in tenutam [a] dando, procedatur cõtinuatis actis ad ipsam tenutam, & ad dandum [b] insolutum, & ad cætera alia subsequentia secundum formã statuti nostri: qualiter procedatur [c] in causis ciuilibus reo non comparente, etiã prima petitione in executiõe formata non mutata, [d] quæ pro solenni, & legitime facta habeatur, & sit quo ad totũ ipsum processum, & conclusionem, sententiam, & executionem ipsius, & ad alia omnia necessaria in prædictis, & perinde ac si directe formata fuisset, & petitũ quod debitor in eo quod petitur debeat condemnari. [e] ¶Si autem elegerit [f] executioni mandari contra personã dicti debitoris, uel eius hæredis, tunc Iudex possit, & ualeat petente creditore terminum sex dierum statuere, & assignare dicto debitori [g] contumaci si habitauerit in Ciuitate, guardia, uel Comitatu Bononiæ ad accipiendũ copiã petitionis, testamenti, uel instrumenti quod exequi peteretur, & ad contradicendum ne fiant quæ petuntur: & dictũ terminum dicto debitori facere notificari [h] semel personaliter inuento, & bis nõ inuento ad domum suæ solitæ habitationis: etiã si in dicto termino sibi, ut supra notificato non opposuerit, & seu non cõtradixerit, ut supra: tunc procedatur per d. Iudicem ad talẽ executionẽ petitã modo, & forma infra scriptis: quãdo debitor in termino cõparuerit,

a ¶In tenutam. Quod appellatur prætorium, uel potius iudiciale, quia habetur ac si sententia præcessisset, ut Bart. dicit in. l. cum unus in fin. princ. ff. de bo. auth. iud. possid. P. Rebuff. in tractat. de litt. obliga. artic. primo glo. ix. nu. xxiiij. Et talis tenuta debet dari in bonis equiualentibus debito, uel aliquid plus, ita sonat auth. et qui iurat. C. de bonis auth. iudi possi. ubi gl. notat; si tamen nimis excederet executor appellari potest, ut notat Bart. in. l. ab executore. ff. de appell. & in. l. ab executione. C. quorũ appell. non recipi. Vel potest etiam resisti quando de facto facere uellet; Bart. in. l. pen. C. de executoribus, & exactoribus lib. 12. Corf. sing. i uerb. officialis; latius Rebuff. in tract. de litt. oblig. arti primo, glo. xij. ad quem omnino recurre, ubi etiã de datione in solutum loquitur.

b ¶Ad dandum. Hoc est ex prouisione huius statuti, de iure uero prius fit subhastatio, re autem non uendita fit adiudicatio. l. ordo. C. de execut. rei iudic. l. 2. C. si in cau. iudi. pign. captũ sit; habetur in. l. a D. Pio. §. si pignora de re indica.

c ¶Qualiter procedatur. Hodie rubrica concepta est de Vocatis in iure, & non uenientibus.

d ¶Non mutata. Nam petitio directe intelligebatur concepta pro re, quæ continebatur in instrumento publico, tenuta autem datur etiam in quibuscũque aliis rebus ipsius debitoris ad uoluntatem creditoris, licet forte extaret res petita, qđ tamen non firmo.

zis in trac. suo 2. q. secundæ partis principalis.

f ¶Si autem elegerit. Potest ergo creditor eligere capturam personæ, nulla prius facta discussione in bonis contra glo. in. l. tertia. §. tutores, de susp. tuto. & per glo. in. l. prima. C. qui bon. ced. possunt, de qua controuersia late per Alexan. post alios in. l. a D. Pio. §. in uenditione, num. vi. ff. de re iudic. Caue tamen quia hic istud de plano procedit ob nimiã contumaciam debitoris. d. l. cõsentaneum. C. qũo, & quando iudex, ubi Bald. & dicto. c. quoniã frequẽti. §. in aliis. extra ut lite non cont. Et sic etiam notabis, ꝙ minor uiginti quinque annis non debet posse carcerari, quia non cadit in eo contumacia, ut late per Barbatiã consil. 6. in prima, & secunda colum. lib. quarto, post Ang. in repetitione. l. nemo carcerem. C. de exact. trib. contra opinionem Bart. in trac. de carceribus.

g ¶Debitori nominato in instrumẽto, uel hæredi, qui & æque proprie debitor dicitur. l. debitor. ff. de uerb. sign. Bar. in. l. postulante. ff. de Trebel. qui decidit ꝙ stãte statuto, ꝙ ad instantiã creditoris debitor capi possit poterit etiam capi hæres. late discutit Bened. d. Barzis. q. ix. primæ partis faciẽs post Angel. differentiã an statutum dicat cõtra promissorẽ, an contra debitorẽ, nã uere non est promissor licet uere sit debitor. Adde latissime P. Rebuff. in d. trac. art. 2. gl. 2. Et adde ꝙ procedit tex. etiã si debitor esset filiusfamil. l. pen. ita Bar. i. l. si filio. la. 2. ff. solu. matrimo.

e ¶Condemnari. Subaudi perinde, ac si in eo facta fuisset condemnatio, nã quo ad instrumenta huiusmodi, perinde est, ac si lata sit sententia tempore instrumenti celebrati, ut dicit Bart. in. l. in hac. col. fin. uersi. itẽ ex hoc. ff. comod. in hoc. n. instrumenta, & sententiæ æquiparantur, glo. in. l. sed si possessori. §. primo. ff. de iureiur. Benedic. de Bar-

h ¶Notificari. Notabis, ꝙ semper, ubi dilatio danda est absenti, illa debet notificari, & non currit nisi a die quo fuerit intimata, facit. l. secunda. C. ubi in rem actio, ibi & ad notitiam etiam, ubi Baldus reputat illum textum esse notat. Barto. & Alex. & Mod. in. l. labeo. ff. de iureiur. ubi Alex.

& si elegerit tenutam dari si postea citatus quandocunq; ante contradictionem[a] factam petitioni per Curatorem, per se, uel per alium legitime comparuerit non audiatur, nisi prius omnes expensas ratione contumaciæ obuenientes refecerit, taxandas per iudicem, & terminum acceperit ad accipiendum copiam petitionis, & instrumēti, & ad respondendum ut infra: quo casu postea procedatur, ut infra subiicitur de bitore in termino comparente. ¶Vbi autem citatus in termino cōparuerit, per se uel alium legitime: legitimatis primo mandatis, & personis si legitimari debuerint, quia fuerit contentio de personis, detur dilatio sex dierum ipsi reo etiam inuito[b], uel alii qui pro eo uenisset, ut supra, ad accipiendum copiam petitionis oblatæ & instrumenti producti, & ad contradicendum quicquid uult ne fiant quæ petuntur, quo elapso non audiatur uolens facere aliquod de prædictis. ¶Et si in termino uel ante nihil contradixerit uel in genere seu aliter contradixerit certa & legitima causa contradictionis non expressa uel opposuerit aliquid, quo etiā probato nō releuet arbitrio iudicantis posit & teneatur iudex seu officialis ad petitionē partis actoris post terminum, quandocunq; petitum fuerit, mādare[c] ipsi debitori principali uel ei[9] heredi præsenti in iudicio, uel etiā absenti per unū nunciū, si inueniatur, & si nō inueniatur per duos nuncios, & diuersis diebus ad domū habitationis solitæ debitoris, si principalis fuerit, uel heredis, si de herede tractaretur. In quo mandato exequendo si non inueniatur, nuncii seruare teneātur formam, quæ in citando requiritur traditam in dicto statuto De modo citationum faciendarum, quod det & soluat, seu traddat, uel restituat id quod in petitione, seu in instrumento continetur, aut æstimationem[d] rei, seu summæ debitæ, uel petitæ, si uenerit ipsa æstimatio soluenda, quæ æstimatio declaretur per sacramētum[e] petētis iudicis taxatione

præmissa:

citat glo. in ca. quisquis 4. quęst. 5. ī verbo ex ea. quę dicit ꝙ dies in qua fit dicta notificatio non est computāda per not. in l. 1. ff. si quis caution. vide & Marātam in Speculo suo in 6. parte §. tertius actus in 8. limit.

a ¶ Ante contradictionē. Contradictione vero facta quid statuatur, vide in statuto infra de vocatis in iure, & non uenié. §. contradictione.

b ¶ Etiam inuito. Idest si reus nullam vellet, uel maiorem, si autem uellet minorem, uel diceret hodie constat, hodie agatur argumento .l. si is a quo ut ī possess. lega. nō video cur nō debeat obtemperari, quia hoc modo lites magis abbreuiātur cui intentioni deseruiunt omnia iura, tam communia quâm municipalia uulgaria quidē, facit c. pastoralis cū materia ext. de exception.

c ¶Mandare. Nota bene, quia non pronūciat exequendum instrumētum prout pronunciat quando debitor legitimas oppositiones fecerit, licet non probauerit, vt infra §. si uero debitor primo .n. casu nihil pronūciat, & nullum debetur salarium, vt in terminis dixit Iacob. Butrig. in l. ab execurione. C. quorum appell. non recipi. prout Bal. ibi refert col. prima vbi etiam subdit ꝙ cauti aduocati nō petunt pronunciationem fieri, sed ꝙ executio fiat, quia tūc non appellabitur, licet etiam quando pronūciatio fit non appelletur nisi excedat modū in pronunciatione d. l. ab executione.

d ¶Aut ęstimationem. æstimatio autem soluenda est vbi res in instrumento contenta perempta est, & executio etiam facienda est in ęstimatione. l. 3. vbi Barto. precise infert ad instrumēta guarentigiata. ff. de confessis. nota in. l. fina. ff. quæ sententiæ sine appellatione rescind. & hoc procedit etiam vbi præcessisset sententia condemnatoria in ipsa re, vt habetur in d. locis, & in .l. si seruum §. fin. ff. de verborum oblig. vbi docet qualiter sit formandus libellus, & qualiter sententia, ex quibus tātum elicitur, quòd non formatur sententia alternatiue scilicet condemno ad rem si extat, uel in æstimatione si non extat, vt habetur clare per Roma. consi. 281. in re pręsenti, licet pręceptū executiuum forte posset fieri alternatiue, vt hic etiá statutum videtur dicere intelligendo ista uerba aut æstimationem rei stare coniunctiue cum superioribus, vide Bened. de barz. 11. quęst. primę partis. Item æstimationis habetur ratio, vbi creuit prætium rei debitę per moram iuxta. l. vinum. ff. si cer. pet. & quæ habentur per Bart. in .l. 3. §. in hac ff. comodo.

e ¶Per sacramentū. Est ergo iuramentum in litem de quo vide Bart. in .l. 3. §. in hac col. 2. versicu. sum expeditus de ista gloss.

præmissa: quod illam soluat, ut supra: & expensas factas in causa: quas ipse officialis taxare teneatur creditori, uel alii qui pro eo legitime uenisset ad terminum decem dierum, si debitor fuerit habitator Ciuitatis Bono. burgorũ, seu guardiæ eiusdem. Et si habitet in Comitatu, uel districtu uel extra districtum ad terminum uiginti dierum, uel ad aliũ terminum, de quo partes præsentes ad inuicem concordarent. Et ualeat præceptum sic faciendum, etiam si debitor, uel hæres eius præsens nõ fuerit, uel ad hoc nõ citetur de nono. ¶ Termino autem prædicto decem & uiginti dierũ[a] elapso, prout de altero eorum tractabitur, si debitor nõ dedisset, soluisset, uel restituisset, ut supra, pro condemnato,[b] pro debito, pro quantitate, & summa, seu æstimatione prædicta: ipso iure habeatur, & sit quãtum ad contenta in præsenti statuto. Et postea quandocunque ad uoluntatem creditoris, uel alterius pro eo legitime ueniẽtis possit pro debito antedicto, & expensis capi, & detineri in carceribus Ciuitatis Bononiæ de mandato eiusdem officialis, & cuiuscunque officialis Ciuitatis Bononiæ ad ciuilia deputati. ¶ Quod mandatũ fieri possit, etiam parte absente, uel ad hoc de nouo non citata: nec relaxetur donec creditori fuerit satisfactum de contentis in instrumento, uel petitione, seu præcepto prædictis: & de expensis factis, & taxatis, ut supra. et aliis postea factis, & quæ fierent occasione prædicta, quæ non taxatæ taxari debeant per iudicem qui mandauerit fieri detentionem prædictam. ¶ Et si debitor infra mensem a die detentionis, si detẽtus fuerit non satisfecerit creditori de prædictis, uel si creditor, uel qui pro eo uenerit magis uelit sibi satisfieri in bonis quam debitorem facere detineri, siue fuerit persona quæ potuerit capi, siue non, teneatur iudex seu officialis aditus, etiã debitore detento, & eo non detento quandocunque post terminum datum debitori ad soluendum parte prius citata solemniter dare insolutum creditori uel alteri pro eo de bonis debitoris[c], uel quæ per eum possiderentur[d], uel possidebantur tempore primæ citationis, uel postea per eum quæsitis, pro æstimatione facienda per duos arbitros uel æstima-

gloss. ff. comod. & istud præstatur in omni casu quotiens ad mandatum iudicis non restituitur, vt regulam ponit Barto. ff. de in lit. vir. l. in actionibus.

a ¶ Decem dierum. Concordat. l. si debitori & ibi glo. ff. de iudi. per Benedic. de barzis. in d. suo tractatu 4. q. in secũda parte principali.

b ¶ Pro condemnato. Fingitur ergo lata sententia condemnatoria, seu præceptum fungitur uice sententiæ, idest perinde est ac si pronunciasset exequẽdum fore instrumentum uel melius habetur ac si condemnatoria fuisset lata in ordinario iudicio, ut innuit tex. Sed tunc oritur dubium. An valeat appellatio a tali præcepto præsupponendo ꝙ a præcepto de iure non detur appellatio, ut dixi proxime quia hic text. fingens condemnationem uidetur innuere, ꝙ sic sed ego dicerem ꝙ non, quia fingit ad fauorem creditoris, & ideo restringit scilicet quãtum ad contenta &c. quasi dicat nõ in omnibus; nec obiiciatur de statuto nostro infra. §. saluo ꝙ in aliquo casuum &c. quia ibi loquitur in casibus habilibus de iure scilicet in quibus datur appellatio videlicet ab ipsa pronũciatione, Discurre ad propositum ea quæ ponit Rebuffus in tract. de litteris obli. art. 1. gl. 10.

c ¶ De bonis debitoris. Nunquid in istis bonis sit ordo obseruandus qui exprimitur in. l. a D. Pio §. in venditione. ff. de re iudic. puto mentem statuennum fuisse quòd non recedatur a iuris dispositione. Item clarum est, ꝙ nõ debet fieri executio in qualibet spetie bonorum, quia sunt aliqua bona priuilegiata, vt habetur late per Petrũ Rebuffum in tract. de litt. obliga. artic. 2. glo. 1. per totam qui locus sufficiat pro omnibus.

d ¶ Possiderentur. Sed pone datam fuisse insolutum rem alienam an ualeat, breuiter dic ꝙ datio insolutum emptio, & uenditio est. l. litis. ff. pro emptore. l. fin. ff. ex quibus causis imposs. eatur Bar. in. l. si pupillorum §. prętor. ff. ex quibus causis imposs. eatur, & uenditio rei alienæ valida est l. rem alienam. ff. de contrahen. empt. etiam inter scientes, vt not. in l. si empt. §. item si emptor. ff. eodem titulo, voluit Bar. in. l. si is qui pro emptore. §. fina. de vsucap. sed non nocet talis uenditio uero domino vt. l. alienum vbi Bald. C. de furtis l. 1.

l. ɪ. C. de vſuc. pro empt. l. res aliena. ff. de contrahend. empt. nam poterit uerus dominus eas uendicare, uel agere publiciana, uel agere remedio poſſeſſorio l. 1. & 3. de triticaria. l. ſi coloni C. de agric. & cenſitis late Deciſio. Neapolitana 369. Alfonſus de Parillo nu. 1. & ſeq. vbi quęritur & determinat, quãdo deſiit res extare an agere poſsit dominus ad pretium, & re data inſolutum agit creditor de euictione aduerſus debitorem. l. libera. C. de ſen. & inter. omni. iudic. l. ſi prædium vbi Bart. C. de euict. vide Deciſ. Neapolita. 7. Quidã Philippus nu. 4. vide ẽt ibidẽ deci. 373. incip. fuit determinatum &c. vbi deciditur caſus notabilis de domino debitore, qui pro executione ſententiæ dedit quandam ſuam terrã creditori ſimpliciter, nõ facta mentione, ꝙ eam daret inſolutum, & deciditur quòd poſsit eam repetere oblato credito in pecunia, attento ꝙ in dubio non cenſetur res tradita, ut transferatur dominium, ſed erit potius depoſitum, conſequenter ꝙ fructus percepti ex dicta terra debẽt computari in ſortẽ, unde ſis cautus creditor vt facias concipere uerba in tui fauorem.

a ¶ Per partes. Simile in l. hac edictali. §. his illud C. de ſecũ. nup. ibi quos utraque pars elegerit. & in auth. de non alie. uel permut. rebus eccleſi. §. quod autem, Barto. in l. creditores col. vlti. C. de pigno. vide quæ latè po ſui in gloſis ad formulam pacti pręcarii in gl. æſtimatores.

b ¶ Confiterentur. Nota quòd uigore huius con-

tores eligẽdos per partes[a], ſcilicet unũ pro parte ſi eligere uoluerint, & ſi altera earũ in eligendo cõtumax fuerit, uel præſens monita eligere recuſauerit, tũc pro illa parte iudex unũ eligat ſuo arbitrio, & ſi diſcordarẽt ipſi arbitri uel æſtimatores, tunc pro æſtimatione faciẽda per illum qui cũ tertio aſſumẽdo cõcordaret extra numerum ſuſpectorũ. Si uero ambæ partes non elegerint, tunc per eligendos per iudicẽ extra numerũ ſuſpectorum datorum, uel ſuo arbitrio, ſi partes ſuſpectos non dederint. ¶ Et ſi qua nomina debitorũ apparerent, quæ per debitores debitoris cõfiterentur[b], uel de quibus aliter legitime cõſtaret[c], tali debitore præſente uel legitime citato poſsint, & debeãt petente tali creditore, uel alio pro eo, eidem inſolutũ dari etiam nulla facta excuſsione[d] bonorum uſque ad integram ſatisfactionem omnium prædictorum, quatenus bona uel nomina ſufficerent. Et in eo quod deeſſet & in caſu euictionis ius ſuũ ſaluum remaneat creditori, non obſtante aliqua alienatione facta per debitorem poſt citationem prædictã, quæ in præiudicium creditoris ipſo iure non ualeat, & in eis poſsit executio prædicta fieri, etiam nulla facta excuſsione. Vbi autem alienatio facta fuiſſet ante citationem in alienatis ab alio poſſeſsis nõ fiat executio, niſi demum facta excuſsione[e]. Salua debitori omni ſua defenſione, quæ cõtra ſuũ creditorẽ alias cõpetebat. ¶ Dicta aũt inſolutũ datione facta in totũ debitor ſi fuerit detẽtus relaxetur, uel ſi quid deeſſet tunc demum cũ de reſiduo fuerit ſatisfactũ. ¶ Et ſi creditor per ſe, uel aliũ id quod ſortis, & expẽſarũ prædictarũ nomine ſibi deberetur fuerit conſecutus, aliquas pœnas in ipſo inſtrumento appoſitas, ſiue quantitati[f], ſiue rei uel facto[g] adiectæ

feſsionis in iudicio factę poterit creditor creditoris intentare uiam executiuam contra ipſum ita declarãt Ang & imo in. l. a diuo pio. §. ſic quoque vbi Alex. in fi. comenti. ff. de re iudi.

c ¶ Conſtaret. Etiam ſi debitor negaret. ex hoc tolluntur altercationes doc. in d. l. a diuo pio. §. ſic quoque ubi Alexand. omnino eſt uidendus, quia verſic. ſed quod in iij. col. ponit remedium procedendi quando debitor debitoris negaret, & quidem dato curatore bonis procederetur contra ipſum ordinarie ut per ipſum.

d ¶ Excuſsione. Contradicit iuri cõmuni, de quo in d. l. a diuo pio. §. ſic quoque. ff. de re iudi. vbi ita demum deuenitur ad capturam bonorum, ſi aliud nõ ſit in bonis pro ſatisfaciendo creditori; Cõtradicit, & in alio ibi quia nomen vẽditur ſeu ſubhaſtatur, hic autem aſsignatur protinus inſolutum.

e ¶ Excuſiione. De qua materia late habetur ſupra ſtatuto de eo qui aliena. ſeu poſsi. deſierit, & facit id quod dixit gl. in authen. hoc ſi debitor C. de pignor.

f ¶ Quantitati. Ideſt ſi quantitas uel res, ſua die ſoluta non fuiſſe.

g ¶ Vel facto. Quando factum promiſſum adimpletum non fuiſſet, ſed quid ad tumbũ de promiſsione facti in hac materia? quando ſtatutũ noſtrum in principio eius reſtrinxerit hoc beneficiũ ad obligationes rerũ quæ in pondere numero uel menſura cõſiſtũt, uel alicuius rei mobilis, non autem etiã ad factorum promiſsiones. De qbus pœnis an adiecte ſint

quam

quantitati an facto etiã, glo. in. l. cum allegas. C. de vsuris plura discutit ad cognoscendum quando dicatur in fraudem vsurarum, & Abb. in c. dilecti col. 4. de arbi. Respondeo quôd etiam in obligationibus ad quantitatẽ potest apponi pactum executiuum continens factum, puta de prę sentatione pignorum si talis res tradita, uel soluta non fuerit &c. uel pactũ de non contraueniẽdo, uel de defendendo rem datam, uel solutam in casu euictionis, prout signanter de hoc meminit seq. littera.

a ¶Vigore. Non negatur ergo quin ordinario modo peti posit in terminis habilibus pœna una cum sorte principali iux. doc. Bar. in. l. ita stipulatus. in contrariis vltimę partis. ff. de verbo: obligatio. puta si sit promissio ex causa onerosa, uel si adiecta sit clausula rato manente pacto iuxta l. qui fidẽ. ff. de transs. & in. l. cum proponas C. de transactionibus per Vital. Cãb. in trac. clauſ. clausu. 3. & pro hoc facit statutum infra proximum, ibi quę pœnæ omnes. Adde tamẽ ꝙ hodie uigore pacti pręcarii executio fit etiam pro pœnis, vt patet ĩ eius form.

b ¶Euictionis. Dic ut dixi supra in. §. et si debitor dũ allegaui dec. 369. Alfonsus neap. & vide Barto. in l. libera. C. de senten. & l. si quis aliam ff. de sol. & Bart. Cepola cau. 47. videlicet ꝙ caute agit creditor si in datione insolutum apponat pactum ꝙ non intendit recedere a priori contractu si contingat rẽ datã euinci. P. Rebuffum in trac. de litt. obliga. artic. vlt. gl. vltima nu. 20.

fuerint uigore[a] istius statuti petendo executionem instrumenti, per se uel alium petere uel exigere nõ possit ab ipso debitore, uel eius herede, uel in bonis ipsius, nisi in casu euictionis[b], & pro rata[c] ipsius tantum, si sequeretur, de rebus quas insolutum meruisset, in quibus pœnis, uel aliquibus aliis pœnis quo modocunque, & ubicunque appositis uel adiectis, huius statuti beneficiũ nõ uẽdicet sibi locum, etiam si sors exacta non fuisset. ¶Si uero debitor per se, uel alium infra terminum sibi præfixũ ad contradicẽdum generaliter, uel specialiter respondendo iustam causam contradictionis adiecerit, uel legitimas exceptiones opposuerit, quæ eum a debito, & prædictorum executione releuare uideantur arbitrio[d] iudicantis, dentur dilationes[e] ad probandum, infra quas si pars rei legitimam probationem & defensionem fecerit, quæ per probatiões partis actoris non excludatur possit, & debeat debitor, seu pars eius absolui ab ipsa petitione, & instrumento, & cõtentis in eis, & uictus[f] uictori in expensis condemnetur. ¶Si uero non probauerit, uel si ipsius probationes per probationes partis alterius excludantur, pronuncietur instrumentum executioni mãdandum esse, oppositionibus, uel contradictionibus non obstantibus, & in expensis debitor condẽnetur, & executio fiat elapsis[g] demum decẽ diebus a die sententiæ, & tunc procedatur cõtra ipsum debitorẽ, & in bonis ipsius, forma prædicta data supra quãdo comparuerit, & nihil uel non legitime contradixerit, & omnia in illo casu statuta, & in isto casu statuta & repetita intelligãtur. ¶Quæ causæ terminari debeãt infra tempora instantiarum[h] limitatarum supra in statuto De uocatis in iure & uenientibus, singula singulis refe-

c ¶Et pro rata. Tu iuuenis non bene gustabis hæc verba nisi scieueris ꝙ de iure pœna est indiuidua, & euicta una parte rei, uel alio modo facta cõtrauentione a principali committitur in totum, imo etiam si ab uno ex hęredibus promissoris quãdo factum est indiuiduum l. 4. §. cato. ff. de verb. obligatio. hic autem, ut uidere licet pro parte pœna cõmittitur pro rata scilicet partis rei euictæ.

d ¶Arbitrio. Ista adiectio, ut ea quæ in medio posita est, ęque referri debet ad supra proxime dicta & ad ea quæ sequuntur arg. l. 3. §. filius inter medias. ff. de lib. & posthu.

e ¶Dilationes ad probãdũ. Et sic non dẽt hic cõsiderari an probationes habeant altiorem indaginem, quicquid sit ubi ꝓcesserit diffinitiua sententia ad Bart. in. l. fi. C. si ex fal. instru. dixi sup.

f ¶Et uictus. Quem effectum habeat hæc clausula, vide per Bar. in l. 3. §. si rem, & in. l. non solum ff. de rei uendi. & Ias. in l. properandum. §. finautem, nu. 35. C. de iudi.

g ¶Elapsis. Etiã si incidãt in ferias ob necessitates hominum, Bar. in. l. omnes. C. de feriis c. fin. extra de iudiciis.

h ¶Instantiarum. Et ita instantia datur in istis executiuis instru. & laud. quicquid sit in sentẽtiis, & pręceptis factis confessis, ut habetur in statuto de ꝓceptis facien. confessis. §. quę petitio executionis; nõ ergo habẽt ita paratam executionẽ prout instrumenta guarẽtigiata quia in illis nõ debet dari secundum aliquos instantia, prout nõ datur in executione sententiæ cui equiparantur

us

rendo. ¶ Eo uero casu quo in bonis executio fieret in quolibet casuum prædictorum, si contradictor alius quam debitor, uel pro eo ueniens compareret, & contradiceret ipsius contradictoris iura & dicti creditoris examinentur summarie, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, & qui meliora iura habuerit præferatur ¶ Quæ causæ pociorita tis iurium omnino expediantur infra instantiam causæ principalis: de qua supra fit mentio in statuto De uocatis in iure & uenientibus, singula singulis referendo. Ita quod principalis causa, & eius processus non retardentur, sed eadem instantia [a] terminentur, prout in dicto statuto circa præiudiciales exceptiones est dispositum, ita tamen quod talis tertius contradictor quo ad contradictionem prædictam uices actoris gerere intelligatur. ¶ Idem in omnibus & per omnia quæ dicta sunt supra quando petitur instrumentum executioni mandari, dicimus & uolumus fieri & obseruari debere quotiensc unque laudum [b], uel arbitramentum [c] ali-

ut dicunt aduocati antiqui referente Bald. in l. 2. C. de iuramento calum. versic. & hoc facit, sed sunt multi qui tenent quòd etiam in instrumentis confessionatis sit dare instantiam, ut habetur per Benedic. de barzis in trac. de libellis guarentigiatis in 5. quæst. secundæ partis prin. et 1 decis. Neapolitana 346. in quadam causa &c. sed stante statuto nostro de præceptis. Sicut non dantur instantia in exercitione sniæ & etiã confessionis iudicialis ita nõ daretur in instrumentis guarentigiatis.

a ¶ instantia c. fin. in fine extra ut lite pend. latissima materia est apud Fel. in c. cũ sup de re iudic.

b ¶ Laudum. Scilicet post lapsum decem dierum, quo tempore dicitur homologatum saltem tacite. l. cũ antea. C. de arbitris. Sed mirũ est in laudo exequendo procedatur per istos tramites satis lungiores cum sit maior ratio exequendi celerius quàm in instrumenta; attento q̃ præcesserat cognitio causæ per arbitros, & homologatio partium, sicut diximus de sententia quæ paratã habet executionẽ, maxime si imploretur officium iudicis, ad notata in l. intra dies. ff. de re iudica. ubi Ias. & quo ad hanc materiam equiparatur laudum, & sententia ut aperte dixit Bald. consi. 73. incipit contra laudum lib. 2. & Io. de Anania consil. 50. nu. 7. quia talia arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum l. 1. ff. de arbi. secus dicit in arbitramentis quia sunt ad instar contractus transactionis, ut not. in authen. ut differentes iudices &c. & interminis etiam hoc prius dixerat Barto. in d. l. cum antea in primo not. C. de arbitris, & clarius hoc dicendum est in laudo arbitrorum iuris quia sententia est & equiparantur iudicibus iuxt. not. in l. fi. C. de iudiciis: in terminis Cor. consi. 14. vol. 2. Hinc infero nõ sane intellexisse istum passum Cor. consi. 144. viso lib. 1. dum dixit q̃ statutum quatenus permittit quôd instrumentum confessionatum uel instrumentum laudi habeat paratam executionem est contra ius commune quod regulariter prohibet incipi. ab executione iuxta l. 1. C. de execut. rei iudic. quoniam per confessionem tacitam, & multo magis expressam laudi uel instrumenti de iure communi est attributa executio, & quidem parata seu per expedita, ita Ange. expresse in. l. ait prætor §. si iudex. ff. de re iudicata Alexand. in. l. si cum dotem. §. eo autem tempore col. 2. solu. mat. Canarius late in trac. de execut. instru. in 4 quæstione ubi dicit q̃ sententia iuramentum, & confessio habent de iure cõmuni executionem paratam, prout per ipsum bene demonstrantem: nisi saluãdo dixerimus Cor. intellexisse de arbitramento quodam, prout Bar. formaliter loquitur in. l. societatem. §. arbitrorum versic. utrum ex sententia arbitratoris. ff. pro socio, Alexan. consi. 83. interrogatus libro 5. et Bald. in addit. ad Specula. de arbitro & arbitratore col. 4. versic. sed an pendente &c. Sed magis mirum est, quia statutum supra de præceptis factis confess. equiparat arbitria, & arbitramenta ipsis sentẽtiis, volens q̃ præceptum dicatur factum in eis desoluẽdo post lapsum, decẽ dierum, & quôd nulla datur in istis instantia, prout habetur in. §. quæ peti. io &c. hic autẽ admittit omnes, & qualcũque exceptiones, sicut cõtra instrumẽta publica cogita: pro saluatione. Et adde quôd propter executionem quæ datur laudis ex forma statutorum proprie dici potest sententia ita Barbatia in eod. consi. col. 4. versic. præterea &c. sed non satis concludenter probat suam intentionem.

c ¶ Vel arbitramentum. Quod ut dixi supra proxi. glos. non habet de iure communi executionem, nam non habet locum emologatio in arbitramentis, nulla enim lex hoc dicit, ita Bald. in add. Specul. de arbi. & arbitra. col. 5. versicu. De emologatione &c. unde bene dixit Barto. in l. societatem §. arbitrorum num. 16. pro socio, quod per statuta terrarum prouidetur arbitria executioni demandari. quia sunt potius quasi quædã transactiones, ut habetur in auth. ut differentes iudi. ut tetigi in glo. præced.

¶ Testamentum

quod uel teſtamentum[a], ſeu alia ultima uoluntas[b], in quo uel qua aliquam quantitatem, uel ſummam, quæ in menſura[c] conſiſteret, uel rem aliquam mobilem dari, ſolui, tradi, uel reſtitui laudaretur, ſeu mandaretur, uel legatam, [d] ſeu relictam quoquo titulo fore diceretur, ſi tale laudum, ſeu arbitramentum, teſtamentum, ſeu ultima uoluntas peteretur[e] executioni mandari, ut ſupra in ipſa quantitate ſumma uel re, uel ipſius ſummæ, uel rei extimatione, ſi uenerit extimatio rei, uel ſummæ debitæ, uel petitæ, relictæ uel legatæ ſoluenda ipſi petenti, & perinde, ac ſi ex publico[f] inſtrumento in prædictis debitor eſſet, & fuiſſet ipſius petentis hæres contra quem executio peteretur: elapſo demum termino in laudo, teſtamento, uel ultima uoluntate contento, ſi terminus appo-

a ¶Teſtamentum. Satis dicitur exequi teſtamentum, cum datur executio legatis, ſeu fideicommiſsis in illo ordinatis, quia ſunt pars ipſius teſtamenti ad not. in rub. de legatis primo, per Modernos: magis ſpecialiter uero dicitur executio dari legatis, vel fideicõmiſsis, & ſeruiunt uerba not. Ang. in authen. de hęred. & falcid. §. illud quoque, dicens nota quód quando petitur legatum, uel fideicommiſſum uigore teſtamenti, non eſt neceſſe ꝙ pars petat hæredem condemnari per ſententiam diffinitiuam, ſed tãtummodo ꝙ fiat ſibi præceptũ de ſoluendo, quod dicit not. eſſe, & eſt ſpeciale in legatis & fideicommiſsis, quę uigore teſtamenti petuntur, nam in aliis debitis quæ uigore aliorum inſtrumẽtorum petuntur neceſſe eſt ꝙ fiat concluſio ut debitor per diffinitiuam ſententiam condemnetur, nam non poteſt incipi a præceptis, & loquitur Ang. ſecundum terminos iuris communis, habes ergo ꝙ legata de iure communi habent executionem paratam per d. §. illud in uerbo iudiciali decreto iuncta glo. ſequitur Iaſ. ſimpliciter in. l. fina. col. 2. C. de edi. diui Adria. toll. quod dictum Alexand. in d. l. ſi cum dotem §. eo autem tempore col. 2. verſicu. quarto limita. ff. ſolu. matrim. reputauit mirabile, ſed illud nõ probari iure, nec authoritate dictę gl. imo contrarium probatur in. l. ait prætor. §. ſi iudex ff. de re iudicata in uerbo condemnare, quod uerificatur tantum per diffinitiuam, licet poſsit reſponderi ꝙ loquatur de iure antiquo, prout Ripa ibi reſpondet, & eodem modo poſſet reſponderi ad l. minor 25. annis cui fideicõmiſſum. ff. de minoribus, quæ multũ ſtringit licet Alex. nõ ciret. Sed correctiones non ſunt multiplicandę c. cum expediar de electione in vj. & hic etiam ceſſat reſponſ. Rebuff. in d. trac. de litt. oblig. arti. 6. glo. 3. nu. 22. vide per eum, attribuamus itaq; hoc beneficium noſtris ſtatuentibus De teſtamento, autem exequendo non faciunt verbum cum tamen hęres ipſe habeat beneficium petendi illud exequi, vbi non eſt cancellatum, nec in aliqua parte viciatum per l. fina. C. de edi. diui Adri. tollen. Caue tamen quia talis executio ſit ibi quantum eſt reſpectu poſſeſsionis tantum, non autem proprietatis, & ita eſt diuerſa materia ab iſto noſtro ſtatuto. Addo Pet. Rebuffum in trac. de litt. oblig. artic. 6. in glo. 3. num. 20. vbi ſubtiliter demonſtrat ꝙ teſtamentum in omnibus, & per omnia poſſet habere executionem.

b ¶Vltima uoluntas. Planum eſt de codicillis in quibus legari, uel fideicommitti poteſt inſtitutioni. de codicillis, & ſi uerum eſſe dictum Iaſ. (obiter tñ dictũ, ſed nõ bene probatum) in rub. de leg. 1. col. 2. & in donatione cauſa mortis, poſſunt fieri legata, ſeu fideicommiſſa: dicam late de pluribus ſpeciebus vltimę volũtatis in rubrica infra de teſtam.

c ¶Menſura. Subaudi vel in pondere, vt in principio ſtatuti, & ſufficiebant pro iſta enumeratione particulari generalis mentio mobilium quam ſubiicit.

d ¶Legatam. Aduertendũ eſt tamen, ꝙ licet agens ex teſtamento non dicatur agere ex inſtrumento liquido, ex quo pro illius effectu habẽdo probari debent aliqua, ut mors teſtatoris, aditio hęreditatis &c. quæ probata reddunt inſtrumentum liquidum, tamen non impeditur quin poſsit peti corã iudice executioni demandari, in proceſſu autem poterit fieri liquidatio attento ꝙ de facili poteſt liquidari, quia paria ſunt ꝙ aliquid ſit liquidum, uel in breui liquidandum. l. fi. cum ibi not. C. de compẽſa. Alex. in. l. quidam col. 3. ff. ſi cer. petat. Bald. in. l. cum in teſtamento in fi. C. de teſtamen. ma. ſecus uero eſſet ſi alias non ita de facili liquidari poſſe, quia ante factam liquidationem non peretur executio, Galleſius ad formulam oblig. camer. in 5. q. nu. 4. allegãdo etiam deciſ. Capicii. 48. vbi deciſum fuit non eſſe locum petitioni compromiſſi uigore pragmaticę conſtitutionis inter coniunctos ſuper rebus non liquidis faciendi, licet mulier actrix peteret legatum uigore teſtamenti materni, illa ratione, quia de proximo, & leuiter fieri probatio poteſt.

e ¶Peteretur. Vel actione infactum iux. l. ne in arbitris, & l. cum antea. C. de arbitris, uel officio iudicis, ad quæ vide omnino Bal. conſ. 73. cum laudum lib. 2. & dic coram eis qui tulerunt laudum ut habetur ſupra in ſtatuto de præceptis in prin. quicquid ſit de iure communi, ut ibi dixi in glo. qui tulerit.

f ¶Ac ſi ex publico. Sed cum ſecundum formam

noſtri

ſitus fuerit,uel a iure, ſeu lege ſubintellectus,& etiã ſi terminus appoſitus non fuiſſet, uel a lege, ſeu iure ſubintellectus[a], elapſis[b] decem diebus a die mortis illius,de cuius teſtamento, ſeu ultima uoluntate tractaretur, uel a die laudi,ſi de eo tractaretur,ad quem[c] præciſe cogi poſsint, etiam pœna[d] in compromiſſo appoſita, ſi de laudo tractaretur, ut ſupra non obſtante. ¶Quæ pœna ſi petens quod in laudo, ſeu arbitramento deuenerit fuerit conſequtus, ut ſupra: poſtea peti uel exigi[e] non ualeat[f] ullo modo,niſi in caſu euictionis,& pro rata ipſius tantum, ſi ſequeretur, de re-

noſtri ſtatuti de teſtamentis,&c.requiratur ſcriptura manu notarii,quare dixit hic,ac ſi,quæ dictio ſignificat ſimilitudinem,ſeu fictionem.l.iure ciuili.ff.de condit. & demonſtr! poteſt reſpõderi habere locum hæc uerba iu caſibus in quibus non exigeretur ſcriptura publica, prout de iure communi non requiritur.l.hæredes palã. ff. de teſtamentis. l. hac cõſultiſsima.C. de teſta. iuncto.§. in ultimis autẽ uolũtatibus ſcholariũ.j. de teſta.nihilominus.n. haberet priuilegiũ executiuum,ſi intẽtaretur iudicium in hac ciuitate, in qua confectum fuiſſet teſtamentum,perinde ac ſi ex publico inſtrumento legatarius, uel fidei cõmiſſarius creditor eſſet, quia attenditur locus,ubi proceditur,ut.l. miſsi opinatores. C. de exact. trib.lib.12.l.2. C. quẽadm.teſta.aperiãtur. l.ſi fundus.ff.de euic.planum autem eſt, ꝙ fictio iſta adaptabilis eſt ad ſcripturam laudi,uel arbitramẽti,de qua in principio iſtius. §. ſi ponamus manu priuata ſcriptam,prout ſæpe uidemus.

a ¶Subintellectus. Vt in legato dotis ſimplici,quia intelligitur tempore nuptiarum, Bart. in.l. titio centum.§.titio genero,uerſic.quæro an tempus. ff.de cond.& demon.uel ſi legaſſet fructus ex tali prędio,uel partum arethuſæ.l.prima,de cond. & demon.l. interdum.ff.de verbo.obliga.

b ¶Elapſis decem diebus.Hoc quo ad initium executionis aliud autem tempus, uidelicet anni ſeruandum eſt,ubi tractaretur de priuando hærede, ob non impletam uolũtatem teſtatoris,auth. hoc amplius.C de fideicommiſſ.

c ¶Ad quem. Lego ad quæ.

d ¶Etiam pœna.Scias ꝙ ex ſententia arbitri vbi in compromiſſo appoſita ſit pœna non oritur actio pro executione, nec conſideratur omologatio, uel tacita, uel expreſſa quæ tunc conſiderantur quando pacto nudo fuit conceptum compromiſſum ſecundum Bart. in.l. cum antea .C. de arbitris,licet Panor.in c.per tuas col. 3. dicat attendi omologationem eſto ꝙ vallatum ſit ſtipulatione ſine adiectione pœnę, hic autem quo ad dandum executionem laudo non conſideratur appoſitio pœnæ,ſed lapſus decem dierũ qui ſeruiunt, ad colligendam omologationem d. l. cum antea, Scias etiam ꝙ vbi pęna appoſita fuerat, erat in facultate partis contrafacientis ſoluere illam, & a iudicatis recedere, ita text.in auth. decernit ius C.illo eod.tit. hic autem poteſt preciſe compelli ad dandum,tradendum,uel reſtituendum. Item ꝙ licet ſit controuerſia quando pęna appoſita eſt an nouetur pręcedens obligatio, & Bart. in.l.ita ſtipulatus in vltima parte illius legis. ff. de verbo.obligati. verſi.& erit octaua. poſt multorum opin. diſtinguat, aut debitum erat ex cauſa lucratiua, aut ex cauſa oneroſa tamen hic indiſtinctę dicitur ꝙ poteſt pręciſe compelli nec auditur volens ſoluere pęnam uictore nolente pęnam.

e ¶Exigi. Nam dicit.l.ſi. in fin.ff. de eo quod cer. loco ꝙ recipiendo pecuniam, remiſiſſe ſortẽ uidetur & in.l. apud celſum. §. labeo. ff. de doli except. iniquũ eſſe & hominem poſsidere & pœnam exigere, Specu. titulo de arbitro. §. excipitur verſi.itẽ ꝙ pœna &c. adde hoc etiam verum eſſe ſi adiecta ſit clauſula rato manente pacto tex. infra.§.ſi vero pœnam, ut ibi latius declarabo in gl.rato: Item dico verum etiam ſi minoris ualoris fuiſſet,id quod in laudo continetur. Sed certe ſecundũ opi.gl.quã Bart.ſequitur in.l.ſi quis rẽ.ff. de arb.& in d.l.apud celſum.§. item quæritur in gl.profuturã,de iure communi pœna poſſet exigi integraliter, quia non ſuccedit loco principalis ſortis ſed propter cõtemptum arbitrorum. At ex diuerſis nõ fit illatio, ſed ſuperuenit ſtatutum noſtrum uetans indiſtincte pœnam exigi,exacto prius id quod in laudo continetur. Vide tamen contrarium in ſtatuto ſeq.in verſic.tam pro ſorte quam pro pęnis &c.dic ut ibi.

f ¶Non ualeat. Etiam in eo in quo pęna excederet ſortem exactam, & hoc inducitur ad fauorẽ victi,qa putãdũ eſt victori cur a principio nõ exegerit pęnam. Alias ut dixi fit differentia an ex cauſa oneroſa, an ex lucratiua, primo caſu põt exigi illud plus, in quo pęna excedit .l. ſi quis a ſocio, & .l. duo ſocietatem.ff. pro ſocio cũ ſimi. Bar.in d.vltima parte & d.verſic.Sed oritur dubium an indiſtincte procedat, prout verba indiſtincta ſunt,& poteſt probabiliter dici,ꝙ procedit vbi uia executiua uſus eſſet creditor ex laudo,prout eſt materia totius tituli ſecundum quã §.iſte debet intelligi ad.l. imperatores. ff. de in diẽ adictione, ſed forte ſecus ſi uia ordinaria formato libello,& litis conteſtatione uſus ſit,qa tũc eſſemus in terminis iuris cõis,& hoc eſt quod uoluit forte dicere tex.in §. & ſi creditor ſupra eod. ibi uigore iſtius ſtatuti &c. cogitabis quia ſubtilis eſt animaduerſio.

¶Inſolutum

bus quas insolutum[a] meruisset. ¶ Insuper etiam prouidere uolentes, quod ultimæ uoluntates defunctorum executioni mandentur, quæ[b] specialiter[c] priuilegium habere merentur, maxime in iis quæ ad pias causas[d] relinquuntur, statuimus, & ordinamus, quod hæredes quicunque grauati in testamentis, uel aliis[e] ultimis uoluntatibus factis, seu faciendis ad legata, seu fideicōmissa quæcunque danda, & præstanda, qui hæredes interdum in fraudem relictorum hæreditatem apprehendere differunt; teneantur, & debeant ipsi eorumq; hæredes, & successores infra duos menses[f] a die quo sciuerint[g] hæreditatem sibi esse delatam, ipsam hæreditatem adire, & eidem se immiscere, aut ipsam repudiare, uel ab ea se abstinere. Quo termino elapso si non repudiauerit, uel se abstinuerit pro hærede, & tanquam hæres habeatur[h], & teneatur ad ipsa legata, seu fideicommissa, aut alia quæcunque relicta præstanda, & in ipsius hæredis præiudicium[i] quo ad hoc tantum hæreditas ipsa addita intelligatur, de

a ¶ Insolutum. Siue intelligas de ipsis rebus, de quibus in laudo ipso, siue de rebus aliis illius assignatis creditori in contumaciam non obtemperantis. posterior est magis propria expositio.

b ¶ Quæ. Scilicet omnes, ut statim subiungam.

c ¶ Specialiter. Quia in ultimis uoluntatibus larga semper fit interpretatio. l. in testamentis de regu. iur. et in c. dum dilecti extra de donat. & in fauorem testamenti in dubio iudicatur. l. siue pars. ff. de inoffic. testamēto, interest enim q testamenta sortiantur effectum. l. vel negare. ff. quēadmo. testa. aperiantur, & sic aliud est in cōtractibus, aliud in ultimis uoluntatibus, & in dubio argumentum de vltimis uoluntatibus ad contractus nō solet regulariter fieri Alex. i con. 61. incip. sup col. 1. vers. non obst. lib. 1. Euerardus in Centuria sua in loco a contractibus ad vltimas uoluntates versic. quando sumus in dubio &c.

d ¶ Ad pias causas. De quibus priuilegiis late Barto. in reperi. l. prima. C. de sacrosan. eccles. et in c. cum esses de testamentis, sed magis ad propositum Ludo. Roma. in auth. similiter in uers. nunc uenio ad tertium, num. 50. C. ad. l. falcid. Extatq; etiam nonus tractatus famosissimi Domini And. Tiraquelli, post illius obitum publicatus. intitulatus de priuilegiis piæ causæ.

e ¶ Vel aliis. Quæro in quibus aliis ultimis uoluntatibus possit hæres dici, excepto proprie testamento. Dicendum est, ut dixi in rubrica infra de testam. (ne repetam,) quia inter alia est testamentum ad pias causas cum duobus testibus, uel militis in expeditione degen. is, quæ non proprie dicuntur testamenta, ut per Ias. in. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testamen. Item in codicillis possunt grauari hæredes uenientes ab intestato. l. conficiuntur. ff. de iure codicill. de quibus etiam potest intelligi statutum nostrum.

f ¶ Duos menses. s. instantibus legatariis, ut in fin. §. De iure uero dātur 30. anni, iuxta. l. licet. C. de iure delib. nullo creditore, uel legatario conquerente. Vide tamen cautell. Cœpol. 204. incip. Quidam erat, ubi docet modos duos inducendi hæredem ad adeundam hæreditatem.

g ¶ Sciuerint. Ignorans enim non potest adire, nec potest repudiare. l. is qui cum. l. seq. ff. de acquir. hæreditate, loquor de repudiatione expressa; tacita autem quæ fit per cursum triginta annorum bene causatur etiā in ignorante d. l. licet. C. de iure delib. quicquid sit in bon. possess. iuxta. l. 2. C. qui admitti, ubi Alexan. post Bal. in rubrica eiusdem tituli quæst. vi.

h ¶ Hæres habeatur. Simile est in. l. finali. §. si quis autem temerario. C. de iure delib. Sed contra, quia lapsus temporis præstituti hæredi, facit q habeatur pro repudiante, ut in. l. quandiu la secunda. ff. de acquirenda hæreditate. Solutio ibi ita expediebat substitutis, hic autem magis expediebat legatariis ita statui, ut sic possint ab hærede consequi legata, quæ alias corruissent iuxta. l. si nemo. ff. de testament. tutella. ita glo. in d. l. quandiu, & Paulus in. l. si quis instituatur. §. primo. ff. de hæredit. instituen; Semper enim interpretatio fit ad fauorem illius qui patitur præiudicium propter cōtumaciam aduersarii. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interrog. action. quod etiam maxime probatur hic; quia uidetur hæres quo ad quædam, & quo ad quædam non. Et caue, quia secundum prædicta iura, etiam creditores hæreditarii possunt impetrare tempus hæredi infra quod adeat, licet hic non loquatur nisi de legatariis, quantum autem temporis tunc debeat iudex statuere Bart. declarat in d. l. si quis instituatur. §. i. si modo eius opi. standum sit. uidetur. n. non bene iure probari, imo potius contrarium. s. q sit arbitrarium, ut probat Pau. Cast. in. l. si curatoris per illū tex. C. de iu. delib. subdēs q si ad instātiā substitutorū assignaretur, forte opi. Bart. pcederet.

i ¶ Præiuditium. Et ita pro parte erit hæres, & pro parte non, quod quandoq; fit ita disponente lege ex causa, vt habetur in. l. ius nostrū. ff. de reg. iur. per Alex. post Imol. in. l. 2. ff. de uulg. & pup.

qua scientia probari[a] sufficiat[b] per denunciationem[c] sibi factam per aliquem ex legatariis, seu fideicommissariis, uel alium habere debentem, aut per nuncium aliquem publicum de mandato alicuius iudicis competentis ad petitionem talis legatarii, seu fideicōmissarii, uel habere debentis semel præsentialiter, uel bis ad domum suæ solitæ habitationis. ¶Et idem[d] in cōmissariis,[e] & executoribus exequi nolentibus, seu recusantibus, uel differentibus exequi eis cōmissa in testamento, uel alia ultima uoluntate obseruetur: de qua denunciatione in actis, uel per publicum instrumentū debeat apparere. Saluo semper tali hæredi beneficio Inuentarii[f] legitime facti, uel faciendi.[g] ¶Et quod dictū est de hærede, locum habeat in fideicōmissario uniuersali, & seu singulari[h], & alio quocunque[i] obligato[k] qui graua-

a ¶Probari. Non ergo præsumitur scientia etiam inter coniunctos sanguine quando agitur de successione ex testamento .l. quoniam sororem secūdum Bald. ibi C. de iure deliber. secus in success. ab intestato, vt per Franci. tigrini in d. l. 2. ff. de vulg. & pupill. referente Alexand. ibi & approbante per regulam. l. octaui. ff. vnde cognati, & hæc antequam adeat hæreditatem, postea autem dicitur ꝙ extraneus præsumitur, scire contenta in testamento secus in suo, vel necessario hærede, vt per Barr. in l. eius. §. fin. ff. si cert. petat. vbi tamen multi tenent oppositum.

b ¶Sufficiat. Potest ergo aliis modis probari sciētia, quia verbum sufficit non imponit necessitatem, ut si probetur ꝙ ille habeat testamentum penes se. l. non est ferendus. ff. de transa. vbi Bal, & Alex. consil. 4. nu. 28. libr. 2. vel probando famam publicam in loco, & præsentiam personæ, vt per Barto. in l. omnes C. de agri. & censitis lib. 11. vide Barto. in l. is potest col. 4. versi. circa hoc ff. de acquir. hæred.

c ¶Denunciationem. Capiunt aliqui verba de mādato &c. infra posita: quibus uix acquiescere possum quia illa sunt in alia parte orationis alternatiuæ, nec enim lego alicubi, regulariter loquendo, quod denunciatio requirat mandatum iudicis, licet cautius sit facere cum mandato, & autoritate illius ut Bar. dicit in l. non solum. §. morte in 2. quæstio. priu. nu. 25. de no. oper. nuncia. & ideo infra dicitur, de tali denunciatione, qualiter in actis apparere debeat, uel per publicū instru.

d ¶Et idem. In quo idem quæro? quia cum non habeant emolumentum ex ipso testamento quomodo cogi possunt? ego intelligo idem tum respectu temporis duorum mensium, tum respectu agnitionis ipsius officii, ut præsumantur agnouisse, vt sic postea possint cogi remediis opportunis adimplere, sicut dicitur in arbitrio l. 3. §. tametsi. ff. de arbitr. nam non desunt plures qui teneant absque hoc, posse etiam cogi acceptare officium, & consequenter adimplere, uel captis pignoribus, uel multa indicta, ut per Io. And. in d. §. versi. sed an possit cogi? per Specu. versi. hoc autem sub nu. 57. vbi diffuse examinat, cui tandem placet opi. negatiua, & ibi Io. And. post multos alios confirmat eam, & Bart. in l. 1. de leg. 2. & in l. alio. ff. de libe. lega. Alexan. cons. 4. nu. 17. libr. 2. Et nota quod ab huiusmodi exequutoribus potest legari, licet nihil eis fuerit legatum quia intelligitur, ꝙ præstent de ipsa hæreditate testatoris Barto. in l. firmio. §. 1. ff. quando dies leg. ced. & in l. si titio ff. de leg. 2.

e ¶Commissariis. Pro eodem hic duo uocabula sunt ut dicit Specula. in titu. de instrum. edict. §. nunc aliqua colu. 2. vbi etiam Ioan. And. in glo. executores. Aliis uariis nominibus etiam possunt appellari, ut ibidem est uidere. Et executor propriè ultimæ uoluntatis dicitur, qui testatoris voluntatem exequi, seu adimplere debet, vt probatur extra de testam. c. tua. ita Specul. in d. §. in prin. Et executorum alii meri seu ministri, ut qui soluunt secundum quod ordinauit testator, ut sic nihil de suo arbitrio requiratur, alii ueri & arbitrarii ut per Spec. vers. sed qd. ad ibi dicta me remitto.

f ¶Inuentarii. Secundum quod hæres poterit differre solutionem creditoribus per tres menses, iuxta cautelam Cepollæ 224. institutus hæres, & sic exceptio inuentarii potest opponi in executione testamēti, immo etiam potest opponi post sententiam in ipsa executione sententiæ, quia nō impugnat ipsam. l. nensennius. ff. de re iudi. Bar. in l. ex diuerso. §. 1. ff. solu. matr.

g ¶Vel faciendi. Videtur quod non obstante pendentia temporis dati ad conficiendum inuentarium potest interim fieri executio, quod non est uerum per. l. fin. §. donec. vbi Pau. Castr. C. de iure delib. vnde intelligas, hic sano modo licet Afflict. male allegauerit in decis. 145.

h ¶Et seu singulari. Nam ēt a legatario legari pōt inst. de singu. reb. per fideicōmiss. relict. in prin.

i ¶Et alio quocūq. Puta donatario causa mortis l. cum hi. §. idem erit dicendum de transac. l. cū pater §. 1. ff. de leg. 2. not. in l. ab eo C. de fideicō. vel pone in patre, uel dn̄o filii, uel serui legatarii l. a patre de leg. 3. not. Bar. in l. cum filio de leg. 1.

k ¶Obligato. Scilicet ex testamento prędicto, nam obligatus testatori ex cōtractu, uel alio modo nō potest grauari in testamēto ad legatum, uel fideicommissum l. plane. §. fi. in fi. de lega. 1.

¶Con-

ri posſit ad prædicta modo, & forma ſupradictis, & quatenus posſit adaptari ¶ Si uero pœnam quis cõſecutus[a] fuerit in compromiſſo contentam, ad id quod in laudo, uel arbitramento deuenerit, perpetuo agi non posſit, ſiue fuerit in compromiſſo adiectũ, rato[b] manente pacto, uel nõ: ſiue quid æquipollens,[c] ſiue non. ¶ Itẽ Statuimus quod aliqua pœna commiſſa infra tẽpora deducta, & excepta ſupra in ſtatuto de Præſcriptionibus, attentis guerris, & impedimentis de quibus in dicto ſtatuto ſit mentio, peti, uel exigi non posſit: ſed ſit, & eſſe intelligatur remiſſa auctoritate præſentis ſtatuti: & hoc debitore ſoluente intereſſe, quod prætenderet creditor ex obmisſione ſolutionis rei, uel quantitatis[d], aut facti ad quod, uel quam idem debitor tenebatur, declarandum per iudicem coram quo cauſam agitari contigerit. ¶ Saluo ſemper quod in aliquo caſuũ prædictorum nullus ſeptuagenarius[e],

a ¶ Conſequutus. Via forte ordinaria, uel ex uoluntate ſpontanea debitoris, non enim licet uia executiua, ut ſupra. §. & ſi creditor: lex enim ſuũ non tuum denegat auxilium, vt dixit alias glo. magna circa medium in. l. aſsiduis C. qui potio. in pigno. habean.

non oppoſito pacto, non ſumus intra terminos l. fin. C. de arbitr. ſecundum Bart. ibi.

b ¶ Rato. Hæc clauſula ſolet eſſe huius efficatię, vt posſit peti, tam ſors, quam pœna, nec per unum renũtiatur alteri, & ratio eſt ſecundum Iacob. Butrig. in. l. qui fidem. ff. de tranſc. quia per iſtam clauſulam uidetur eſſe actum vt pœna non ſuccedat loco rei, quæ alias ſuccederet iuxta nota. ibi & doc. in l. cum proponas C. eodem titulo, item operatur dicta clauſula ut licet quis recipiendo ſortem ſine proteſtatione videatur renunciare pœnę. l. fin. in fi. ff. de eo qđ certo loco. l. 2. ff. ſi quis caut. tamen ſi in inſtrumento appoſita ſit dicta clauſula, rato manente pacto, quis recipiendo ſortem non uidetur renunciare pœnæ conuentionali, glo. eſt in allegata. l. fina. & ibi Barto. & in terminis de laudo eſt deciſ. Specu. in titulo de arbitr. §. excipitur verſi. item ꝙ pœna, vides tamen hic nullum operari effectum, nec etiam in eo quod in laudo continetur, quatenus excederet pœnam, quicquid de iure communi eſſet, dato quod clauſula rato manente, non adeſſet, ut not. in d. l. labeo, & in. l. ita ſtipulatus in fin. ff. de verbo. obligatio. & ſic infero etiam, dato ꝙ adeſſet alia clauſula; Quæ pœna totiens committatur &c. non etiam poterit niſi ſemel exigi, quia ſemel commiſſa expirauit arbitrium, prout expiraret etiam ſi tacita fuiſſent dicta uerba l. ſi duo. §. ſemel. ff. de arbitris, vide etiã omnino declara. Specul. in d. titul. de arbitr. §. fina. verſic. quid ergo ſecundum præmiſſa, vbi tamen colligere licet quod ſatis dicta clauſula, rato manente. pacto operabitur, vt uictor habeat electionem, vel petendi id quod in laudo continetur, uel petendi pœnam, quam electionem non haberet de iure circũſcripto d. pacto, per d. auth. decernit ius C. de arbir. vbi dicit quod pœna pręſtita licitum eſt a iudicatis recedere, tunç enim

c ¶ Aequipollens. Puta iuramentum, quia æquipollet clauſulæ rato manente pacto. gloſ. in. l. ſi quis maior C. de tranſac. vbi Barto. Alexan. in. l. ita ſtipulatus nu. 44. de verbo. obliga. item ſi dictum ſit, niſi fiat quod in principali ſtipulatione deuenerit debeatur illud, & etiam pœna, licet Ange. in d. l. ita ſtipulatus dicat contrarium per illum text. tamen & ipſe & Alexan. ibi nu. 20. tenet æquipollere ut dixi. Item ęquipollens uidetur eſſe illud ſimplex pactum ꝙ pęna toties committatur quoties contrafactum ſit, ut habetur in d. §. ſemel iuncta glo. ibi allegante pro concor. d. l. qui fidem, & idem uidetur ſentire Specular. quanquam Barto. in d. l. qui fidem ponat iſta vt diuerſa. et forte male.

d ¶ Quantitatis. Hoc ſtatutum uidetur uelle quod pęna adiecta dationi quãtitatis exigi posſit etiam ultra intereſſe creditoris; quod quidem argumentum eſt a ceſſante cauſa, & neceſſariũ, Sed quomodo poteſt hoc ſtare? cum ſecundum legiſtas in. l. cum allegas. C. de vſuris, & in. l. Iul. §. idem Papin. ff. de actio. emptio. Canon. in c. dilecti filii de arbitris, in dubio dicatur in fraudem uſurarum appoſitam propterea exigi non poſſe, niſi iuxta intereſſe creditoris? Poteſt forte intelligi ſtatuentes voluiſſe approbare quandam opi. Innocen. in c. ſuam, de pęnis, ſcilicet quod illud verum in ſolito fœnerari, alias ſecus, & conſentit Abbas in d. c. dilecti filii, quod vbi ſumus certi ꝙ pęna non ſit adiecta dationi quantitatis non ſit in fraudem uſurarum, & poteſt peti quia pacta ſeruanda ſunt, & ſi pacta non obſeruantur exigi pęna licite poteſt, pro punitione potius quàm pro lucro.

e ¶ Septuagenarius. Imitatus ego archi. in ca. vnico de clerico ægrotante in 6. in gloſ. ſennio pono nonnulla ad declarationem infraſcriptorum verborum. Scire ergo habes quod vita hominis diuiditur in ſex ætates, prima eſt Infantia, quæ durat uſque ad ſeptem annos, de qua ha-

pupillus[a], furiosus, uel mentecaptus, siue mulier possit pro prædictis personaliter capi, uel detineri, sed in eorum, & cuiuscunque eorum bonis, uel ab eis possessis, ut supra, possit executio fieri in omnibus, & per omnia ut superius dictum est. ¶ Hæredibus etiam debitoris beneficio inuentarii si quod legitime fecerint integre reseruato in quolibet casuum prædictorum. ¶ Nec possint aliqui tales debitores, uel alii contra quos executio peteretur bonis cedendo a prædictis liberari, uel de carceribus relaxari. ¶ Si tamen debitor stetetit in carceribus detentus pro quocunque debito pecuniario, & quacunque de causa, cuiuscunque statuti uigore per sex menses[b], & non probetur[c] ipsum habere pecuniam, uel res mobiles[d] ex quibus soluere possit eo parato dare, & offerente, & dante cum effectu usque ad integram satisfactionem de bonis suis immobilibus insolutū creditori de melioribus secūdum æstimationem trium bonorum uirorum eligendorum per Vicariū domini Potestatis Bononiæ, suspectis, & confidentibus datis a partibus, de dictis carceribus relaxetur. ¶ Et beneficio huius statuti renunciari[e] non possit, & si fiet renunciatio etiam cum sacramento ipso iure non

betur in.l. si infanti C. de iure deliberan. Exinde usque ad quatuordecim annor est Pueritia, quæ est secunda ętar, sic dicta quia pura est, & non apta ad gignendum, de qua habetur prima quęstio.prima:pueri, & extra de ætate & qualitate c.indecorū. Tertia ętas est Adolescētia ad gignendum apta; de hac habetur in c.puberes de desponsi.impub. & protenditur usque ad uiginti quinque annos.ff. de mino. 25. annis l. 1.in fin. Quarta est Iuuentur, de qua habetur in titulo de despons. impube. iuuenis, in prin. & hęc est fortissima omnium ętatū, finiturque in quinquagesimo anno. Quinta est Senium quæ est declinatio a iuuentute ad senectutē nā & aliqui appellant senectutem simpliciter, quæ terminatur in sexaginta annis. Vltima est quæ appellatur Senectur, uel ut aliq dicūt decrepitas, de qua intelligitur l.maiores .l.senectus ff.de iure immu. & in .l. si longius. ff. de iudi. & isto modo loquitur hic. Istas sex ætates diuidit Isidorus lib.6.ethymolog. Et hic nota unū priuilegium senectutis. alia vide per Luc. de pę.in l.tyrones. C. de tyro. dixi sup. de pcepris.§. dū tamen.

a ¶ Pupillus. Improprie pro ætate puerili, vt sic accipitue in.l. finali.§.1. ff.de verb.obligatio.proprie autem est qui remanet patre orbatur .l. pupillus de verbo. signific. de iure autem communi est dubitatio quia Bart. in tract.de carceribur in 4.q.tenet q possit incarcerari dummodo sit doli capax per l.fina.C.de custo.reorum. Ang.autem in l.nemo carcerem C.de exact.trib.lib.10.tenet quod non, quia non potest constitui in contumacia, ut latius refert Barba.cons.6.col.1.& 2.lib.4. caue tamen q ille doctor decipitur, quia in casu suo ille erat pubes licet minor uigintiquinq; annis, & semper loquitur de mino.l. 25. annorum quod quidem falsum est, nec eius fundamēta inferunt hoc si ea inuestigare uolueris diligenter.

b ¶ Per sex menses. Ante ergo non licet debitori, dare rem immobilem creditori, quod est contra auth. hoc nisi .C. de solutionibus, ubi semper licet si non habeat pecuniam, & magis prudenter cogitatum est a statuentibus, quia alias semper esset in facultate debitoris dicere se non habere pecunias.

c ¶ Non probetur. Scilicet a parte creditoris, faciunt not. in .l. cum de lege. ff. de proba. vbi hæres habet fundatam intentionem dicēs nihil amplius esse in hereditate.

d ¶ Mobiles. Debitas vel (vt aliqui intelligūt) etiā non debitas; iselut possit debitor indistincte soluere pro pecunia res mobiles, sed hoc non est de mente glosæ in authent. de fideiusso. §. quod autem in secunda solutio. quam reputat ueriorē, dum dicit, quod illud dictum sit, quia si debitor possideat mobilia, pōt illa uendere, & dare pecunias creditori non sic de imobilibus dici pōt.

e ¶ Renunciari. Impersonaliter loquendo prout facit, respicit tam creditorem, quam debitorē, Creditori namque Primo attributum est, ut habeat executionem crediti, Secundo quod deuenire possit ad carcerationem debitoris, Tertio quod possit eodem tempore intentare utranque uiam, idest tam contra personam, quam contra bona, Quarto quod possit protinus ponere manus ad nomina, Quinto quod debitor cedendo bonis non liberetur à carceribus. Pro debitore facit quôd non possit recepta sorte extorqueri pœna, Item quod post sex menses à die detentionis audiatur uolens soluere de bonis immobilibus, Item & tertio quod exacta pœna de qua in laudo, non possit ampliur exigi id quod in laudo continetur, stante etiam clausula rato manente, omitto dicere de interdictione appellationis, quia illud est commune cuilibet parti, sed quatenus dixi de priuilegiis creditoris mirum uidetur apud

me

ualeat. ¶ Saluo semper quod in aliquo casuum prædictorum neutri partium liceat appellare[a], nisi semel[b] tantum, siue in principali, siue in appellationis causa[c] fuerit lata sententia. ¶ Quæ appellationes deuoluantur, & commissæ esse intelligantur, & in eis procedatur, & fiat secundum quod supra in statuto De causa appellationis continetur. ¶ Adiicientes quod si forma præsentis statuti non fuerit obseruata, processus nõ uitietur, dummodo causa terminetur infra tempora instantiarum supradictarum. Sed iudex qui prædicta non seruauerit incidat pœnam centum librarum bon. tempore eius sindicatus auferendam de facto, & nihilominus teneatur parti læsæ ad interesse.

DECISIO SVPER PACTO[d] de ingrediendo.

Voniam frequenter dubitari contingit, & extant in iure prudentium[e] diuersæ[f]

me, & maxime si uellet creditor uia ordinaria procedere contra suum debitorem, non uideo ego cur non posset cum sciam ego quod licet iudex posit procedere summarie, & nihilominus etiam partibus non reclamantibus potest ordinarie procedere glos. in clemen. sæpe in glosa partibus de verborum significatio. & Roman. cons. 133. præsupposito. nisi dixeris quod non intelligitur renunciasse uiæ executiuæ, vt dicit glosa prędicta, item cum statutum supra det electionem, uel executionem in bonis uel in persona cur non posit a principio (tãquam in re sua moderator, & arbiter) renũciare uni ex prędictis remediis. l. in re mãdata C. man. l. si quis in conscrib. C. de pactis & not. in l. nemo potest de lega. 1. item (audi) nõ ne habemus formulam pacti pręcarii cõceptam ex uoluntate partium vbi tamen conuenitur quod liceat creditori elapso termino solutionis uendere res hyppothecatas, & retinere pretium, tam pro pęnis quam pro uera sorte cogitabis, tu maturius.

a ¶ Appellare. Idem de iure communi indistincte, quia indistincte licitum est, ubi nulla nõ præcesserat sententia iudicis, ita Saly. in l. ab executione C. quorum appella. non recip. Rom. in l. 5. ff. de verbo. obliga. & Fely. retulit in c. quod ad consultationem nu. 23. scilicet in prima limitatione de re iudicata, licet quando sumus in executionibus uigore sententiarum quæ transiuissent in rem iudicatam aliud sit, seu non ita indistincte conceditur appellatio, vt ibi habetur.

b ¶ Nisi semel. Scilicet pro una, seu qualibet parte ut in simili interpretatur Decius consil. 49. præstantisisime doctor, vbi omnino uidendum pro ornamento istius particulę.

c ¶ Appellationis causa. Idest fuerit appellatum, & lata sit sententia, qua dictum sit male iudicatum, & bene appellatum, victor enim in prima causa poterit appellare, & nunquid liceat supplicare, vide quę posui in statuto supra de appellationibus. §. pręterea. vide Ias. in auth. quæ supplicatio nu. 6. C. de pcib. impęr. off. Mars. sing. 289.

d PActo. Præmittendũ est q quãuis creditor habeat bona debitoris sui hypothecata, non tñ ei pmissum fuerat, eo debitore non adimplẽte id quod in cõuentione deductũ fuerat ingredi possessionẽ rerũ hypotece subiectarũ propria authoritate, imo incideret in edictũ diui Marci de quo i l. extat. ff. quod metus cau. seu in l. si quis in tãtam. C. vnde ui, & tãto fortius qñ essẽt apud tertium possessorẽ, sed agere debebat uia ordinaria, seu actione personali primitiua, seu hypotecaria secũdum terminos l. persecutiõe, & auth. hoc si debitor. C. de pign. vnde creditores cupientes truncare lõgam moram iudiciorum imaginati sunt pactũ subiiciẽdum esse, q liceret ipsis ppria authoritate ingredi possess. bonorũ obligatorũ, de quo pacto est celebris illa lex creditores. C. de pign. vbi gl. allegat alias leges similes, & Bart. sup d. l. longã & subtilẽ repetitionẽ ordinauit ad quã cottidie recurrimus. Et sic pactum facit licitum, quod alias esset de iure illicitũ, ut not. ibi scrib.

e ¶ Prudentiũ. Idest doctorum & scribentium, non autem intelligas de iurisconsultorum responsis, vt dicit etiam Bald. cons. 35. volu. 3.

f ¶ Diuersę sententię. Et uerum est: videatur. Bar. in l. creditores col. 5. versic. item dubitatur C. de pigno. vbi ponit opin. glo. Petri Cyn. & Specul. volentium indistincte transire contra tertiũ possessorem, deinde opinionem Mart. glo. Iaco. Butriga. & Iaco. de Beluisio tenentium tale pactum esse psonale & non afficere rẽ & consequenter nõ trãsire in successorẽ singularẽ. Vltimo loco ponit suam, distinguendo, utrum apponatur pro executione obligationis personalis, aut realis, primo casu non afficit rem, secundo casu potest exequi contra tertium habentem causam a debitore, & debito liquidato, hoc autem statuto approbatur opinio Mar. glosatoris ut ęquior, & magis rationabilis, & hanc regulam quod pactum de ingrediendo non transeat contra singularem successorem cum quatuor fallen. ponit Matth. de Afflict. in commento consue. Neapol. sub rubrica de cultu pacis nu. 18.

sententiæ, an pactum[a] de ingrediendo[b]; quod in instrumentis[c] inseri solet rem afficiat ad quemcunque detentoré per ueniat, ac etiam possessorem. Idcirco ta le dubium declarare, ac æquiorem, nec non magis rationabilem sententiã eli gere cupientes, præhabita deliberatio ne matura, hac ualitura lege declaran do statuimus illorum præualére sen tentias, qui senserunt hactenus uigore dicti pacti creditoribus res dicto pacto subiectas alio detinente; uel posſidente auctoritate propria, uel etiam iudicis, ci tatione partis[d] posſidentis non præce dente, ut in statuto de pœna officialiũ male iudicantium, ingredi non licere: Declarantes[e] tale pactum debitore, uel eius hærede non posſidente eius res uel bona non afficere[f] quoquo modo, debitore uero uel eius hæredibus posſi dentibus, teneatur iudex aditus, etiam ipso debitore uel eius hæredibus non uocatis[g] licentiã dare creditori, uel hæ redibus apprehendendi tenutã, & cor poralem posſessionem immobilium bonorum debitoris, uel eius hæredũ, & ipsum, & ipsos in eorum tenutam, &

a ¶ Pactum. Caue quia etiam iudex potest dare licentiam parti de ingrediendo l. datis. C. solut. matrimo. l. 1. & ibi Barto. C. nemini licere signa reb. impo. not. Petr. & Cyn. in l. iubere caue re in prima quæstione. ff. de iur. omnium iudic. Bart. & alii in l. iuste. ff. de acquiren. possessio. in l. si finita. §. iul. ff. de dã. infect. in 6. col. Bald. in authen. ei qui. C. de bo. auth. iud. posſid. Alexã. in consi. 2. nu. 10. lib. 4.

b ¶ Ingrediendo. Hoc uo cabulum sonat circa ré immobilem ad d. l. 1. & l. 3. ff. de acquiren. possess. hoc ideo dico quia repe ritur pactum minus in iectionis huic simile ap poni circa res mobi les l. si titius. ff. de ser. ex per. & l. 1. ff. si manci. ita fu. alie. & C. si seruus ex portand. ueneat, de quo no loquuntur statuẽtes.

c ¶ Instrumentis. Forte il lo tempore solebat, ho die uero non frequenta mus hoc pactum ita sim plex sed unitur cum pa cto precarii, ut est uide re in formula sua in illis uerbis apprehendere, & eorum poss. ingredi, & nacisci & per quam uni onem iam non est locus huic decisioni, quia ac quiritur plus iuris cre ditori, illo pacto præca rii uel constituti, quia cum in creditorem fue rit translata utraque pos sessio remanente mera detentione tacti apud de bitorem, potest creditor quandocunque ingredi propria authoritate, etiam per uim si inuenerit resistentiam, quia magis est defensio quam occu patio. l. cum fundum, & ibi not. ff. de ui & ui ar ma. & idem si sola ciuilis esset penes creditorem secundum opinio. Bar. in d. l. creditores. Et aduer te obiter, quia ex illo pacto precarii isto modo formato resultat idem effectus ingrediendi posi to ꝙ expresse non fuerit dictum, vt ibi Barto. sen tit & Aret. consi. 21. si diligenti. Goza. consi. 42. col. fin. vers. non obstat, 4. vide etiam Socin. di centem quód illud pactum de ingrediendo non operatur, quando est iunctum cũ precario in consi. 82. col. 3. vers. quinta conclusio. vide Rui. consi. 127. lib. 5. vbi loquitur de pacto isto iuncto cum pacto constituti.

d ¶ Citatione partis. Hoc etiam requirebatur posi to quod teneremus opinionem illam quod affi ceret rem ipsam postquam sumus in tertio posſi dente, ita Bar. in d. l. 3. C. de pigno. dicens quod licet inter debitorem, & creditorem ualeat pa ctum de capiendo poss. & posſit apprehendere absque alia authoritate & citatione partis, tamẽ si cõtingat postea quod eandem rem non posſi deat debitor, sed alius tertius singularis succes sor requiritur causæ co gnitio, & citatio partis, refert etiam in simili ma teria executionis senten tiæ Franc. in c. ex ratio ne sub num. 85. extra de appellatio. adde Bald. in consi. 35. incipi. quæri tur lib. 3.

e ¶ Declarantes. Hic oc currit unum dictum Bal. quód quandó unum sta tutum allegatur cuius uerba non sunt clara ni hilominus tale statutum impedit processum, quia est quæstio iuris, & de iu re quę non reseruatur in fi. sed statim debet decla rari, nam super disputa tionibus, ordo iuris non requiritur, nec litis con testatio, nec iuramẽtum calumniæ, vt no. Innoc. extra de consu. c. cum in ter in fi. de hoc per Bald. in l. postquam liti in 7. except. C. de pactis.

f ¶ Non afficere. Hoc fuit necessarium apponere quia uerba proxima nõ sufficiebant ad intentionem statuentium, uide tamen cautellam optimam, quam idem Bart. po nit in d. l. 3. nu. 25. C. de pigno. videlicet ꝙ credi tor adiiciat, pacto apposito pignori, ꝙ debitor promittat non uendere dictam rem pignori obli gatam, & tunc si uendat uenditio nulla est, iux. l. si creditor. ff. de distra. pign. & contra successoré transit ius executiuũ, quia alienatione recisa fiet executio contra tertium possessoré sicut dicimus in re litigiosa, vt per ipsum latius, & de iure est quod tale pactum non afficiat rem vt l. fi. de con trah. empt. & C. de condic. ob cau. l. ea lege, quia pactum est personale, sed vide Alexan. in consi. 1. nu. 8. cum seq. lib. 4. vbi tractat an ex dicto pacto hyppotheca inducatur.

g ¶ Non uocatis. Nunquid prius debeat citari ille

qui

corporalẽ[a] possessionẽ immitti facere secũdũ formã, & tenorẽ pacti in instrumento inserti tã pro sorte quã pro pœnis in instrumento appositis, & tam ex obmissione præsentationis[b] pignorũ, quàm ex alia seu aliis conuentionibus in instrumento appositis, quæ pœnæ omnes in casibus prædictis, & quibuscunque aliis[c] peti, & exigi possint, & ualeant ad uoluntatem creditoris, seu habere debentis secundum formam instrumenti. ¶ Adiicientes quod pactum de precario[d], uel de ingrediendo non extendatur, nec locum habeat in aliquibus bonis, uel rebus mobilibus[e], uel se mouentibus, non obstantibus aliquibus uerbis, uel renunciationibus in instrumentis, uel aliquibus actis, uel scripturis appositis. ¶ Et contentis in præsenti statuto renunciari nõ possit, etiã cum sacramenti præstatione: quod præstari[f] prohibemus, & præstitum ipso iure sit nullum. ¶ Cuius legis uigor obtineat etiam in præteritis transactione, uel sententia non decisis, siue aliter terminatis[g].

qui asseritur hæres à creditore, ut liqueat an sit hæres, quod uidetur, quia habeo ꝙ etiã stante statuto ꝙ instrumenta guarentigiata habeant executionem paratã, etiã non citato debitore certè nõ poterunt mitti executioni contra hæredem debitoris, nisi eo citato Ben. de barzis in trac. de lib. guarenti. 9. q. p. partis allegando Innoc. in c. quia v. de iudiciis et Bald. in. l. consentaneum. C. quomodo & quando iudex.

a ¶ Corporalem possessionem. Vt differant hæc duo intelligi posset possessionem corporalem uocari naturalem, quæ tamẽ ius est, ut ita interpretatur glo. in. l. si id quod §. fin. ff. de acquiren. possess. & Bar. (qui in hoc bene loquitur) in. l. prima. in princip. col. penult. ff. de acqui. poss. licet male in quantum distinguit naturalem a corporali, prout iustam ab iniusta, est tamen semper ius incorporale, non autem factum secundum communem opi. & sic haberes quod per pactum de ingrediẽdo acquiritur possessio, de quo caue, quia si uerba pacti sunt de ingrediẽdo possessionẽ, ĩgredi posse non est habere possess. sed insistentiam facti. l. si quis ante. ff. de acquir. possess. ita formaliter dicit Bar. in d. l. creditores, colum. 2. C. de pign. qui subdit, quod statutũ debes intelligi, uidelicet ꝙ ultra ista uerba de ingrediendo apponantur alia uerba per notarios, puta accipiendi, & retinendi, & merito subiicitur secundum formam, & tenorem pacti. &c.

b ¶ Præsentationis pignorum. Cuius pactum formale ponitur infra inter prouisiones cõceptas de anno 1466. ubi latius dicam, & proculdubio pœna apposita ualet per ea, quæ ibi posui in principio, uersic. ꝙ si solutio maxime ubi est apposita facto uel traditioni.

c ¶ Quibuscunque aliis. Vult ergo statutum exigi posse & sortem, & pœnam in quibuscunq; casibus. s. ubi pœna apponitur ex cõuentione partium, sed contra manifeste est supra titulo proximo. §. et si creditor, ubi nec etiã exacta uera sorte possunt exigi promissæ pœnæ, & contra. §. si uero pœnam, ubi dicitur quod ad id, quod in laudo continetur, agi non potest per illum, qui pœnam fuit consequutus. Solutio tibi denegat beneficium executionis, non autem uiam ordinariam, ut hic, licet quo ad ingressum possessionis sit uia executiua, tamen non loquitur ibi de executione conuentionali, sed legali. Caue tamẽ quia de plano procedit ubi adesset clausula rato manente pacto, de qua in. l. qui fidem. ff. de transf. & dixi in d. §. si uero pœnã, sed si non sit apposita potest exigere quatenus, plus est in una quàm in alia.

d ¶ De præcario. Quod mirum est attẽta opinione ueriori, quæ habet, quod etiam ipse res mobiles dicantur proprie possideri, ut nota. in. l. 1. de acqui. possess. ideo uidetur ꝙ in eis de iure cõmuni cadat etiam præcarium, ut latius dicam in forma pacti præcarii.

e ¶ Mobilibus. Certe absque ista expressa declaratione satis constare poterat pactum ipsum de ingrediendo, non uerificari in rebus mobilibus in quibus nõ datur ingressus, nec insistentia. l. i. ff. de acquir. possess. & ibi not. manus autem iniectio appellatur circa mobilia. l. si titius. ff. de seruis exportandis, & l. i. C. si seruus expor. uend. & ff. si mancip. fuer. ali. l. i. & nõ putarem ego quin per partes possit apponi ex communi consensu, quia statutum nõ uetat, sed uetat extensionem. i. si sit pactũ de ingrediendo, non extendatur ad mobilia, quod utiq; de plano procedit, ut prædixi, cogita quia non caret scrupulo hæc declaratio propter nonnulla uerba quæ sequuntur in tex.

f ¶ Quod ꝑstari. Nota istũ modũ loquẽdi, quia statutum resilit ab initio ꝑstationi iuramẽti, & sic ualet, ad. l. quæ sub cõditione. §. quotiens. ff. de cõd. institu. secus in iam præstito, quia non põt tollere, ita Gemi. in. c. quamuis. col. fi. uersi. sed quæritur extra de pactis, Philip. Dec. late in. l. pactum, nu. 20. C. de collationibus, & generaliter quando statutum possit reprobare iuramẽtum tradit Alex. consi. 59. uiso instrumẽto, lib. 1. Aret. cons. 8. abũde satis, & propterea illa uerba, & præstitũ sit ipso iure nullum, stant illatiue ex præcedentibus.

Scriptis.

QVOD SCRIPTIS[a], ET LIbris Mercatorum, Campsorum, & aliorum fides adhibeatur, & de executione eorum.

Tatuimus quod scriptis litteris[b], & libris[c] rationū scriptis, seu scribendis manu[d] alicuius Campsoris, Mercatoris[e], Artificis, uel alterius cuiuscunque in quibus confessus fuerit ipse qui scripserit, uel scriptum ab eo repe riatur se aliquid ab eo habuisse, uel recepisse, uel aliquid penes se habere, uel habuisse, quod ad alium pertineret, uel aliquid fecisse, ex quibus ius alicui quæri uideatur, uel se, uel sua bona teneri, uel obligatum esse ad aliquid alicui dandum, uel faciendum, uel se promisisse, uel promittere aliquid dare, uel facere, uel se absoluere, uel liberare, uel absoluisse, uel liberasse plena fides[f] adhibeatur, & detur inquantum contra eos[g] fa

a Scriptis. Dicit Bald. pulchre cons. 149. uers. fin. lib. 5. ꝙ tria sunt genera scripturarū Publica. Solemnis & Priuata. Publica fit a manu publica, quæ probat factum contrahentium inter omnes, ut. C. depositi. l. desiderium: Solēnis, quæ trino teste notata est, ut. C. qui potiores in pign. habe. l. scripturas. Priuata autē est triplex, vna extrauagans, quæ vocatur appodissa, alia quę in corpore rationis clauditur, & hæc est duplex quędam tenens medium inter publicam, & priuatam: ut scriptura numulariorum, & argentariorum; quędam tenens extremum, idest omnino priuata, quæ non est facta ratione alicuius officij, ut. C. de probat. l. rationes, & . C. de conue. fisci debi. l. iter chartulas lib. 10. Et adde multa cōferētia ad materiā apud P. Rebuff. in tra. de Chyrog. et schedu. recogn.

b ¶ Litteris. s. cambii, de quibus particulaeiter infra. §. præterea. vel litteris aliis domesticis, ut in. l. emptor. §. lucius. ff. de pactis. et bonus tex. in. l. publia. §. fina. ff. depositi, ubi clare dicit, ꝙ epistola facit probationem obligationis, aliaa contractę, licet non inducat obligationem, Bar. in l. nuda ratio, circa fi. ff. de dona. Ias. in Repet. l. admonendi nu. 139. ubi latius se extendit more suo.

c ¶ Libris. Limita nisi pars tali libro rationum primo expresse contradixisset, quia si postea in sui fauorem uellit stari tali libro contra scrib. non est audiendus, Ias. in. l. admonen. uers. septimo limita sub nu. 115. vide omnino quę pro magna declaratiōe dicit Corn. con. 319. nu. 12. li. 3.

d ¶ Manu. Subaudi, ēt scriptis manu alterius rationes mercatoris gubernātis, quia ex quo ego utor illo libro facit fidem cōtra me, immo plus si mercator negaret scripturam, quæ reperitur in libro rationum suarum non esse scriptam de uoluntate sua, nihilominus plene probat contra eū; quia quicquid reperitur scriptum in libro suarum rationum penes se existenti præsumitur uel ab eo scriptum, uel ab alio eius cōsensu, nisi contrariū probetur euidenter, sicut dicimus in scriptura censu. l. census. ff. de probat. facit auth, ad hoc. C. de fide instru. et. l. fi. arbitrium tutelæ, Io. And. in addit. ad Spec. in tit. de instru. edic. super uerbo priuatorum, in v. col. Idem Bald. in rubr. C. de fide instru. prout per Ias. in. l. admonendi, in rep. nu. 132. de iure iur. qui subdit, ꝙ non sit differētia an liber rationum sit scriptus manu propria, an per suos factores, ut plene probet contra scriben. tenet D. Ant. in. c. 2. in. v. col. de fide instru. et ibi. D. Abb. col. 8.

e ¶ Mercatoris. Mercator ab artifice differt proprie loquendo, quia mercator est is, qui negotiationis exercendæ, quæstusve faciēdi causa merces emit, ut uendat cum lucro, ita Alcia. in. l. mercis appellatione. ff. de verbo. signifi. post Rom. in l. si publicanus. §. primo de publicanis: quapropter qui semel emit pannos ut uenderet, non est mercator, quia in eo deficit exercitium: Idemq; in eo qui conducit possessiones aliquas, Sed & cum quis triticum, vinū, oleum, ligna, & similia in agris suis collecta uendit, similiter non est mercator. Artifices autē sunt qui emūt, ut ipsi in aliā formam uertant, idē author in d. l. mercis post Bar. in trac. de teste, uers. 62. Sed si uis plenius, & usque ad saturitatem, leges apud Beneuenutum Stracham in suo doctiss. tract. de mercatura in prima parte, ubi num. 40. quærit an mutuantes pecunias dicantur mercatores, & post Barto. in. l. legatis. ff. de leg. 3. determinat, ꝙ non, sed potius negotiatores. Et notabis incidenter, ꝙ statuta loquentia de Mercatore non habent locum in eo, qui mercaturam exercet nomine alieno, Ang. in. l. quamuis in princi. ff. de acquir. possess. Decius consil. 168. colum. 1. Aymo. consi. 100. num. 1.

f ¶ Plena fides. Possunt tamen probare errorem, seu contrarium eius, ꝙ scriptum est ad Roma. in. qui bona. §. qui damni. ff. de dam. infec. Alexan. consi. 114. col. 2. lib. 4.

g ¶ Contra eos. L. generaliter. C. de non nu. pecu. l. publia. §. fi. ff. depositi. non autem in præiudicium tertij. l. scripturas. C. qui potiores in pign. hab. uide abunde Tiraq. lib. retract. §. 1. gloss. 7. num. 43. cum multis seq. Aliqui tamen sunt casus in quibus de iure creditur libris ad fauorem scribentis, Ias. in. l. admonendi in repeti. nu. 125.

per

cerent qui ſcripſerint, uel hæredes eorum, etiam ſi parte abſente[a] fierent, ſeu factæ eſſent, uel ſi cauſa[b], tempus[c], locus[d], uel ſigillum[e], uel aliud ſignum, uel ſubſcriptio[f] propria, uel teſtis[g], uel teſtes apposita non fuiſſent, etiam ſi exceptioni non numeratæ pecuniæ, uel alii exceptioni de iure competenti in ipſis ſcriptis renunciatum non eſſet[h]. Dum tamẽ ſcribens ſit maſculus[i], & talis, qui

per Bar. ibi. ff. de iure iurando.

a ¶Abſente. Licet enim confeſsio facta ad fauorẽ abſentis nõ obliget. l. certum §. ſi quis abſenti. ff. de confeſs. tamen ſecus vbi confeſsio fit in appocha, vel epiſtola, quia illa ſcriptura ſemper loquitur, & cũ ad te peruenerit tibi loquitur ad. l. arrianis. C. de hęre. Bar. formaliter in. l. nuda. 2. col. ff. de dona. quicquid dici poſsit in libro rationum de iure communi vide Alex. abunde conſi. 91. lib. 4.

b ¶Vel ſi cauſa. De iure ciuili cauſa requiritur in cõfeſsione. l. generaliter. vbi glo. in ver. cauſa, C. de non nume. pec. per. l. cũ de indebito. §. 1. ff. de probatio. & in. l. nuda ratio. ff. de donat. vbi Bart. habetur per Cano. in c. ſi cautio. de fide inſtrum. per Bart. in l. ſcripturas. verſ. vnde cum quæritur C. qui poti. in pig. habentur; Iaſ. in repet. l. admonendi nu. 115. verſi. limita iſtum primum caſum Bal. in rub. C. de fide inſtru. col. 9. verſ. ſed quæro ſub nu. 33. Alexand. conſ. 91. col. 2. lib. 4. quibus deciſionibus derogant ſtatuentes noſtri.

c ¶Tempus. Licet alias liber rationum, vt probet debeat habere tempus. ſ. diem & conſulem. l. 1. §. rationes. vbi Pau. Caſtr. & Mod. ff. de edend. declarat Bald. in rubr. C. de fide inſtrumẽ. in 8. col. verſic. viſo de ſcripturis publica manu ſcriptis, & in uerſ. ſequitur videre de ſcripturis mercatorum. Ang. in. l. 1. §. editiones. ff. de edend. loquor quando agitur de præiuditio tertii, ut per Alex. in conſ. 132. nu. 3. lib. 4. vbi eſt aditio magna multa allegans, & Tiraq. lib. retrac. §. 2. glo. 7. nu. 49. tamen ad hoc ut liber rationũ plene probet contra ſcrib. non eſt quærendum an habeat ſolemnitates, & pręſertim diem & conſulem ita ſingulariter dicit Io. And. in loco allegato in prima glo. in duobus locis in 4. col. in princ. & in 5. colu. ad fi. idẽ dicit D. Ant. in d. c. 2. colu. 5. & ibi dominus Abb. Panor. quod eſt not. idem non Matheſilanus not. 45. allegat d. Antonium in c. inter dilectos. de fide inſtru. vide Bald. & ibi apoſtill. mag. in. 2. conſtit. C. & in. l. 1. §. editiones. ff. de edend. Marſil. ſing. 429. lib. rationum & ſingul. 458. In ſcriptura autem publica bene requiritur tempus gl. in. l. generali C. de tabul. lib. 10. & habetur in auth. vt prępo. no. imper. inſtru. ſed pro primo. ſ. de ſcriptura priuata, eſt glo. quam non citant iſti in d. l. ſcripturas in uerſ. vel notarii. quã not. Sali. ibi C. qui poti. in pig. hab.

d ¶Locus. Licet requiratur, locus ubi inſtrumentum publicum conficitur, & ſit ſaltem de ſolemnitate, ut per Alex. in. l. de pupillo. §. qui nunciat de no. oper. nunc. & per Specula. in tit. de inſtru. edi. §. inſtrumentum verſ. quid ſi locus. tamen in priuatis ſecus ut Bald. dicit in §. 1. d. l. primæ. ff. de eden. dixi latiſsime ſupra de Rogationib. notar. mor. §. ordinamus in verbo locum.

e ¶Sigillum. Sigillum obligat, ſigillantem ubi ſigillans ſcit tenorem ſcripturę. l. 2. vbi glo. colligit. C. de rebus alie. nõ alie. doc. in l. ſi ita ſtip. §. griſogonus de verb. obliga. et, in aliis multis locis, quæ nõ curo citare cum cuilibet obuiam fiant perquirẽdo repertoria.

f ¶Subſcriptio. De ui ſubſcriptionis habetur in pręallegato §. griſogonus. vbi Alexan. dicit inter cætera, quòd ſtatutũ loquens in ſcribẽte ſemper habet locum in ſubſcribente, quia regula eſt, ꝙ tantũ operatur ſubſcriptio, quantum ipſa ſcriptura principalis. l. fideiuſſor. §. pater. ff. de pign. l. ſicut, §. non uidetur, quib. mod. pign. uel hypotheca ſoluitur Dec. i. c. qm̃ cõtra, col. 24. de proba. latiſs. per Rebuf. ĩ trac. de chyrog. & ſche. recognit. in pręfa. nu. 51. vbi latiſsime. Et uerũ eſt quòd vbi altera partium ſcripſerit, non eſt neceſſaria, eiuſdem ſubſcriptio dummodo non negetur ſcriptura, vt habetur in d. l. ſcripturas C. qui potio in pign. habet ubi Saly. nam ibi lex primo dicit de ſcriptura manu propria ſcripta, poſtea manu alterius ſcilicet tertii, ſubſcripta vero manu partium, & ſic quòd hic non requiratur ſubſcriptio eſt iuxta cõmunes terminos, & vide materiã ſubſcriptionis apud Bald. in auth. cõtra qui propriã col. 2. C. de nõ nu. pec. & Alex. con. 147. ponderatis his colu. 2. volu. 2. cum aliis pluribus locis quæ inueniri poſſunt facillime.

g ¶Teſtis. Hii in ſcriptura priuata quoad pręiudicium ſcribentis, non ſunt neceſſarii, ſi ſcriptura non ſit negata, vbi autem negatur, per teſtes probatur, ſiue rogatos, ſiue non. l. ſcripturas, prælle gata; & certe ſemper ſint cauti mercatores, vt non confidant in ſimplicibus apochis in abſconſo factis, & a nullo ſubſcriptis, qa ſi producantur in iudiciũ, & debitores negent eorum manu ſcriptas, vel forſan debitores mortui ſint, non poterit peti vt per talem ſimplicem apocham fiat comparatio, vt late declarat Deciſio Neapolita. 181. quæ omnino eſt uidenda.

h ¶Renunciatum non eſſet. Vult ergo corrigere ius commune quo cauetur, quòd ſemper poteſt opponi exceptio non nume. pecu. infra bienniũ. Inſtitut. de litt. obligat. l. ſi ex cautione. C. de non num. pecu.

i ¶Maſculus. Fęmina enim fragilitate ſexus de facili ſe duci poteſt. l. ſi mulier la 2. C. ad velleian. inſt. quibus alie. licet, uel no. in fin. princi. cum ſimi. quæ citat Tiraquel. in lib. legum Connub. in prima lege nu. 66.

¶In

se bonaq; sua sine auctoritate, præsentia, uel consensu alterius per instrumentum publicũ ualeat obligare, saluis dispositis in statuto[a] de contractibus cum minoribus, & filiisfamilias faciendis: quibus per aliqua contenta in præsenti statuto non intendimus derogare, sed eis inhærere inquãtum possint adaptari. Et nisi tales scriptæ, uel scripturæ cancellatæ[b] reperiantur cum de earum fide tractaretur. ¶Et si quis[c] uti uellet, & uteretur tali scriptura, uel libro, & ipsum, uel ipsam produceret contra ipsum scribentẽ, uel eius hæredes, in quo uel quia aliquid scriptũ esset, quod in ipsius scribentis fauorẽ, uel sui hæredis faceret, cõtra eum, qui sic uteretur inter ipsas personas, & quo ad eas tãtũ dicto libro, & scripturæ pro utraq;[d] parte credatur, & stetur quatenus concurreret[e] cum quantitate[f] petita, etiam si tale scriptum cancellatum esset: & ultra nõ credatur, nec stetur, saluis casibus in quibus per nostra statuta quomodocunq;

a ¶In statuto. Hoc statutum In compillatione situatum est infra, post multa statuta, ex quo colligi videtur, non ualere argumentum, aliquod statutum est posterius in ordine ergo conditum est postea, vnde non semper potest dici quòd corrigat præcedens, quod est uerũ in claris, in dubio autẽ bene pòt, ac de hoc dic vt latius dixi supra ĩ gl. fi. sup rub. statutorũ.

b ¶Cancellatæ. Hoc dubiũ non habet, quia cancellata sit scriptura apud creditorem existens arguit solut. ut habetur in l. 2. ff. de pact. & in l. si quis testamentum. ff. ad l. Aquil.

c ¶Et si qs. Ponit statutũ unam limitatio. in qua scriptura priuata probat pro scribente: Regula n. est qđ pro scrib. non probat qa dicit lex exẽplo qdẽ pernitiosum ẽ, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi annotatione propria debitores constituit, vnde neque fiscum, neq; alium quemlibet ex suis subnotatiõibus debitis probationem prębere posse oportet l. exemplo C. de probatio. l. fi. C. de conuen. fisci debit. lib. 10. adde alias per Barto. & Ias. in rep. l. admonendi Ias. dico nu. 120. ff. de iureiuran.

d ¶Pro utraque parte. Planum est quando connexæ sunt rationes, quia proficiscuntur ab uno negotio, eademque causa, glos. in l. etiam. §. ex causa. ff. de mino. Curtius senior consil. 20. sæpe numero colum. 10. & in terminus quod data & recepta in libro rationum dicantur connexa; tradit Ripa in l. admonendi, col. xxiiij. ff. de iure iuran. Vide Aymo. plura alia dicentem in materia librorum, consil. cclxxv. colu. ij. lib. ij. Sed aliqui intelligunt etiam si non essent connexę, adeo quod una pars de iure posset acceptari, & alia non, puta quia liber continebat facta diuersa, pone exemplum, si scripserim in libro me debitorem tuum ex causa pannorum in centum, deinde te meum debitorem ex causa uini uendin: Quod non admitto, quia ex diuersis non fit illatio, & est contra communem omnium opinionem, de qua in d. l. admonendi, ubi Ias. d. num. 129. uers. quid tenendum, imo est magna altercatio inter doctores, ẽt quando partitæ sunt connexæ, idest

quando sunt ex eadem causa, an probent ad fauorem scribentis, & Io. And. in addit. ad Specul. §. nunc dicendũ in addit. magna in uers. secundo casu, de instru. edi. & Abb. in c. 2. de fide instru. nu. 10. uersi. Sed nũc ultra alios tenent qđ pòt acceptari a parte, quatenus faciunt contra scribentem; & recusari quatenus faciunt pro scrib. & ideo creditur quod statutum uenerit ad sedandum illam discordiam temperando tamen quatenus concurrant cum quantitate petita, ut statim declarabo. In epistola autem uidentur omnes concordare q de iure standum non sit, pro utraque parte, altera tantum acceptata d. l. publica, §. fi. ff. depositi, ut per Mathes. not. 79. nota mirabilẽ. Adde Ang. in cõs. 304. visa dicta scripturas statutũ uero aliud uult.

e ¶Concurreret. Idest dũmodo partita de qua opponitur per scribentem non excederet quantitatem petitã, sed si minor esset ipsa quantitate petita, non uideo cur non debeat credi, quia si de quo minus &c. authen. multo magis C. de sacrosanc. ecclesiis. Aliqui ex aduerso satis ponderant hanc ęqualitatem summarum concurrentem, tanquam verisimiliter una sit pro extinctione alterius, & correspectiua ad aliam secus quãdo sunt diuersæ quantitates hincinde, argum. eius quod ponit Bartol. in l. centum. §. 1. ff. de adim. legatis. & Iason in l. planè. §. si eadem in 4. notab. ff. de legat. 1. vbi aliud statuitur quando sunt diuersæ quantitates, aliud quando concurrunt, Sed per hoc non discedo ab eo quod dixi, quia, si quando sunt diuersę, & una maior, quatenus cõcurrunt statur, & non ultra ut in tex. dicitur. ergo idẽ quando est minor, quia in maiori summa in est minor iur. uulg. & argumentum in legibus allegatis est a longe satis, & cum hac particula concordat statutum mercatorum sub titulo, In che modo si debba dare fede alli libri. §. prouediamo ancora che se ci fosse, &c.

f ¶Cum quantitate. Nam si petita sit quantitas scripta in libro, & ex aduerso in eodem libro sit creatus debitor alterius speciei, non deberet pro utraq; parte stari, quia ambæ partitæ dati, & accepti

cepti non sunt de quantitate. ideo duntaxat statur contra scribentem.

a ¶ Executioni. Hoc ius nouum contra ius commune, quia de iure communi ex confessione, extraiudiciali non oritur uia executiua, Bart. in. l. 1. in fi. ff. de confess. et in. l. post rem de re iudica. et uide. Rebuff. in tracta. de chirograph. & schędu. recog. nu. 42.

b ¶ Ius aliquod. Habere ius in bonis ex publico instrumēto significat habere hyppothecam, & ista non est. noua decisio, quia regula est, quod creditores in hyppotheca pręferuntur personalibus creditoribus, etiam anterioribus necnō priuilegiatis. l. eos. C. qui potio. in pigno. habean. & l. scripturas in fin. vbi ponitur fallentia, videlicet nisi cautio priuata fuerit trino teste notata, quia hoc ius est nacta, ꝙ cautio publice scripta, intelligendo tamen quādo in cautione priuata, adsit confessio pignoris, vt ibi not. Et adde quod, etiam si daremus quod, instrumētum publicum non haberet hyppothecam, tamē pręfertur cautioni priuatę anteriori, uide Ripam in. l. priuilegia in 3. fallen. ad regu. per ipsum positam ex illo tex. ff. de priuileg. credito. vbi dicit hoc esse propter præsumptā fraudem in prælatione, ut per eum ampliātem. Sed cogitabis tunc de quo instrumento sit intelligendum, an etiam scilicet de instrumento confessato, an uero realē numerationē tantum continente, per ea quę ponit idem Ripa. ibidem in secunda fallen.

c ¶ Legitime. Intelligo iudicialiter, & in actis mo-

aliter disponitur. ¶ Et quod liceat cuicunque cuius intersit per se, uel alium legitime interueniētem dictas scripturas, & libros, seu scripturas librorū petere executioni[a] mandari contra scribē tem, & eius hæredes, & in bonis ipsius, ac si essent uel fuissent publica instrumenta coram Vicario domini Potestatis Bononiæ, uel iudice Aquilæ, uel aliis quibuscunque officialibus Communis Bononiæ ad ciuiles causas deputatis, qui, seu illi ex eis, qui additi fuerint ipsam executionem facere possint, & teneantur. Saluis statutis Societatū artium Ciuitatis Bononiæ, legitime approbatis, & aliis statutis nostris aliter disponentibus. ¶ Et in ipsa, & pro ipsa executione facienda procedi debeat, & possit in procedendo, & terminādo, & exequendo, & tam circa personas, quā circa bona, comparente, uel non comparente aduersario prout, & sicut in statuto nostro De Instrumentis, & Testamentis executioni mandandis plenius continetur. Et quod omnia ibidem statuta circa executionem publicorum instrumentorum, & eorum occasione: & etiam circa executionē istarum scripturarum, & dictorum librorum statuta, & hic repetita intelligantur inquantum ad eos, & eas ualeant adaptari.

¶ Saluo semper quod per tales scripturas, uel libros, seu scripturas librorum nullum præiudiciū generetur, uel fiat aliquibus quātum ad bona eorum qui ius aliquod[b] haberent in bonis ex publico instrumento confecto inter uiuos, ante primam citationem factam de tali scribēte, uel eius hærede, etiam si post scriptam, uel librum rationum confectum appareret, saluo quā in casibus, aliter in nostris statutis dispositis. ¶ Declarantes quod scriptura priuata legitime[c] recognita[d] habeat uim publici[e] in-

do quo infra, sed ego nō putarem absonum intelligere, & de recognitione etiam extraiudiciali coram testibus, reperitur enim ꝙ recognitio huiusmodi producit effectum, vt l. cum notissimi §. sed & si quis C. de præscrip. 30. annorum, & in l. si mulier C. ad vell. & l. 1. C. de plus petitio.

d ¶ Recognita. Bene pondera, quia hęc agnitio, est quo ad scripturam, non quoad debitum, potest enim esse quod scriptura sit manu scribentis, sed quod debitū sit solutum, vel ꝙ alia obiectio parari possit, quanuis alio non docto probent contra scribentem, Barto. in d. scripturas in primo euidētiali. C. qui potio. in pigno. habean. Et hæc recognitio nō est necessaria respectu librorum rationum apud eū existentium, quoniam quicquid scriptū ibi reperitur pręsumitur scriptum, uel de manu eius cuius libri sunt, vel de eius cōmissione, uel ratificatione, Bald. in rubr. C. de fide instrumē. col. 9. sub nu. 33. vñ forte tunc posset dici etiam tacitā hyppothecam introduci, quod tamen non affirmo, quia scio quod tacitum ex tacito nō oritur, vt probatur in l. seruum filii §. fi. ff. de leg. 1. & Socin. dicit in. l. 1. col. 66. ff. de vulga. & pupillar. Sed caue qa dico, quod etiam non recognita sed probata, per testes habet uim publici instrumēti, vt supra in princ. & §. 1. quia executiōi mittitur, prout fit publicum instrumentum, quod ergo hic dicitur non excludit executionem, sed excludit beneficiū tacitæ hyppothecę, d qua subiūgit.

e ¶ Vim publici. Quid importet

strumenti ex tempore recognitionis prædictæ, & quod a dicta die citra bona prædicti scribentis sint, & esse intelligantur expresse obligata ei in cuius fauorem prædicta scripta facta esset.

¶ Adiicientes quod quilibet qui scripsisse diceretur, & contra quē talis executio fieri peteretur, uel contra quem talis scriptura, uel liber produceretur, etiam si per producentem non peteretur executioni mandari, & eius hæres teneatur, & compellatur opportunis remediis personaliter comparere ad ipsam scripturam, seu librum [a] uidendum, & uidendam: quam & quem manu propria ipse, uel defunctus scripsisse diceretur, et ad recognoscendum, ac confitendum, seu negandum si propria manu scripsit, uel non, ipse, uel defunctus. Et si quidem negauerit [b] se, uel defunctum scripsisse, compellatur ille qui scripsisse diceretur, si uiueret, propria manu scribere [c] aliquam scripturā ex qua [d] fieri ualeat comparatio litterarum ad litteras scriptæ, seu libri de qua, uel quo ageretur, & ex ea comparatio fieri possit, & ualeat, & debeat per duos [e] uel tres

importet scripturam habere uim publici instrumenti. vide apud Ripam in præ alleg. l. priuilegia, nu. 24. licet non multū scire expediat quo ad uerba statuti nostri, quæ clarā habēt decisionem.

a ¶ Librum. De iure communi in libro sufficit sola comparatio, secus in scriptura alia priuata, Alexand. consi. 76. nu. 8. lib. 3. & Socin. consi. 41. col. 1. lib. 3. vbi post Bar. & Ang. allegat rationes differentię, scilicet quia non ita de facili tota scriptura vnius libri potest mutari, prout una appocha sine testibus scripta. Item quia iura quę uetāt comparationem non loquuntur nisi de appochis, & antapochis, ideo ipse infert idem esse in pluribus epistolis, quod in libro rationum.

b ¶ Negauerit. Quid si nō comparuerit, vel pręsens nollit respondere? dicendum est haberi pro recognita per c. final. de confess. libr. 6. prout allegat Pet. Rebuff. in tracta. de chirographorum recognitione in pręfatione nu. 97. vers. 9. quęro. Et quęrit nunquid isto casu danda sit executio, arguit, & tandem determinat quod debet dari, qa fictio, & ueritas habent eundem effectum. l. qui ad certum. ff. locati.

c ¶ Scribere. Ad hoc text. in auth. de instru. caut. & fi. §. si quis igitur, contra quem tex. dixit inaduertenter Barto. in auth. et si contractus col. 1. C. de fide instru. prout aduertit Bald. in l. comparationes col. 3. eo. tit.

d ¶ Ex qua. Pondera quod probatio hæc per modum comparationis requirit duo extrema unum agens seu impręssiuum, & uocatur scriptura, ex qua: aliud extremum patiens, & susceptiuum, & uocatur scriptura ad quam, Bal. in l. comparationes in fi. primæ col. C. de fide instrum. latius Afflict. declarat decis. Neap. 181. post Ange. in auth. si quis vult. vers. & ideo. C. qui poti. in pign. hab. declarādo quod scriptura ad quam fit cōparatio est illa principalis, quę producitur in iudicio ad debitum consequendum, quæ negatur esse manu illius. Scriptura autem ex qua, est illa quę producitur in iudicio ad hoc ut fiat comparatio; et de iure communi oportet quod ista ex qua, semper sit indubitata, ideo oportet quod sit publica, aut de archiuo publico sumpta, aut trino teste notata, quorum saltē duo propriā subscriptionē attestentur, aut dictas subscriptiones eorum mano factas esse per comparationem probent. l. comparationes C. de fide instru. vel quod illa scriptura, ex qua petitur comparatio per aduersarium producatur innitentem illi, prout clare habetur in authē. ad hæc. C. de fide instrumentorum, vnde reprobatur comparatio, quæ fit ex scriptura tūc nouiter scripta. Est alia differentia iuris communis ab hoc statuto, quoniā in scriptura ad quā fit comparatio, vbi negatur manu eius scripta q. debitor dicitur, tunc admittitur cōparatio, quando est subscripta tribus testibus, uel probetur p testes qui uiderunt illam scribi; vñ dicitur quod mercatores debent esse cauti, ut non confidant in simplicibus appodissis in absconso factis, & a nullo subscriptis, quia si producantur in iuditio, & debitores negent eorū manu subscriptas, vel ipsi debitores mortui sint, non poterit peti ut fiat comparatio, bene poterit interrogari an manu sua fuit scripta, ex æquitate, iuxta l. vbicunq; ff. de interrog. action. & C. de ingenuis, & ma. l. ad cognoscendas, poterit etiam compelli, ad scribendum, tamen, ut dixi, non erit sufficiens comparatio, cum cottidie forma scribendi mutetur, vt in auth. de fide instru. circa principium, uel de facili potest mutari caracter. vide Alexan. etiam consi. 76. num. 8. lib. 3. Et Soci. in consil. cclxxiiii. in causa d. lysæ, post Doct. in c. 2. de fide Instru.

e ¶ Duos Nota numerum pluralem, ut notat Bart. in d. l. comparationes, quasi hoc sit pro regula, q̄ pluribus committatur peritis, & non uni, nisi unus tantum esset in ciuitate, & uide Roman. consili. 20. qui in specie loquitur de hoc nostro statuto, ubi limitat statutum non procedere in causa pupillorum, attento quod in eis proceditur sine figura iudi. ac sola facti ueritate inspecta.

¶ Notarios

Notarios[a] Ciuitatis Bononiæ expertos[b], & fide dignos,& legales, eligendos per Iudicem,ſeu officialem, qui de cauſa cognouerit: de quibus partes ad inuicem concordarent, ſi de hoc concordes fuerint, alias ſuo arbitrio (datis ſuſpectis a partibus,ſi dare uoluerint)extra numerum ſuſpectorum: quorum ſeu maioris partis eorum declarationi, & comparationi credatur, & ſtetur[c]. Quæ electio, & declaratio, ſeu comparatio ſcribatur in actis per notarium coram quo uetilaretur quæſtio principalis. ¶Et eodem modo fieri poſsit, & ualeat comparatio ex alia quacunque ſcripta, ſeu ſcriptura, quæ eiuſdem negantis,uel defuncti manu propria probaretur per confeſsionem[d],uel alio modo[e],uel quæ trium teſtium[f] ſubſcriptione ſubſcripta reperiretur,uel per ſcripturas publicas[g], quæ uideantur eſſe de litera eius qui ſcripſiſſe diceretur,in qui bus contineatur nomen eius qui ſcripſiſſe diceretur,ſi fuerit Notarius publicus,de quibus ſtari debeat declarationi Iudicis. ¶Et nihilominus facta cōparatione uel non,poſsit probari[h] per teſtes[i] principalem ſcriptam,ſeu ſcripturam libri de qua ageretur ipſius negantis,ſeu defuncti manu ſcriptam fuiſſe. ¶Vbi autem contra negantem probatum fuerit per comparationem, ſeu alio modo[k] ipſum ſeu defunctum dictam ſcriptam, ſeu ſcripturam principalem propria manu ſcripſiſſe,pœnam dupli[l] incrdat ipſe negans alteri parti applicandā.In quo duplo fieri poſsit

a ¶Notarios. Alibi debet eligere pitos ſcriptores, quod quidem melius eſt, vt habetur in gloſa in auth.de fide inſtrumen.§.ſi vero nihil, in verbo abſcondere.

b ¶Expertos. Ideſt peritos ad regulam, quæ habet quod vbi contingit aliquid in iuditio,quod cōſiſtit in artis peritia, iudex committit peritis in arte,ad hoc.C.de re milita.l.ſemel lib. xii. & in authen.de non alien.aut pmutan.§. quod aūt & .ff.de vent. inſpi.l. i.§.i.

c ¶Stetur.Intellige præſtito prius iuramento, vt habetur in l. comparationes.C. de ſide inſtru. & ibi gloſa, quod iuramentū ē de ſuo iudicio, & cōſcientia, nō de veritate,vt Bart.declarat ibi.

d ¶Confeſsionem. Hoc clarum eſt,vt dicit Saly. in d.l. comparatioues in 2.not. C. de fide inſtru.

e ¶Alio modo. Puta per ſcripturam priuatā qua vteretur negans, quia reſultat tacita cōfeſsio,Bal. in d.l. cōparanones col. ii.per aut.ad hæc ſub illo eod.tit.

f ¶Trium teſtium. Concordat l. comparationes C.de fide inſtr. ubi ſunt hæc verba Ideoquæ ſancimus non licere comparationes literarū ex chirographis fieri, niſi triū teſtium habuerint ſubſcriptiones, vt prius literis eorum fides imponatur, vel ex ipſis hoc deponentibus,ſiue cūctis, ſiue omnimodo duobus ex his, ſine comparatione literarum teſtiū procedente quæ verba multum ſunt notanda pro declaratione iſtius ſtatuti.quod ſimpliciter requirit ſubſcriptionem trium teſtium.

g ¶Publicas. Concordat d.l.compararìones,ibi, vel forenſibus,vel publicis inſtrumētis,vide Bal. ibi ii. col. extendentem ad ſcripturas priuatas, quibus ex forma ſtatuti data ſit plena fides, puta libris mercatorum. Item ſub hac extenſione, comprehendo etiam ea quæ in archiuio reperitur publico,auth.ad hæc. C. de fide inſtru. licet non eſſent manu notarii confecta, quia ſatis eſt quod ſint authentica.

h ¶Poſsit pbari. Ex hoc ſtatuto habetur quod ſufficit comparatio ſola ad conuincendum negantem, idem probatur in.l.comparationes pręalleg.& ibi glo.not.ſubdens quod aliud eſt ſecū dū iura nouiſsima, quibus ſola comparatio nō ſufficit,ſed oportet argumenta alia inueniri, ut in auth.de fide inſtrum. §. ſi quis vult, cum aliis ſeq.§.maxime in ſcripturis priuatis, in publicis autem iudicis arbitrio relinquitur,an ſtandū ſit ſimplici cōparationi.§.ſi uero moriantur,& .§. ſi uero nullus horum, idē forte i libris rationū,ut habetur p Bar.in auth.et ſi contractus C.eo.tit.

i ¶Per teſtes. Non aperit ſtatutum quomodo habeāt deponere hi teſtes, unde dic ꝙ vbi teſtes habent probare aliquam ſcripturam fuiſſe ſcriptā ab aliquo requiritur, quod fuerint præſentes quando ille ſcripſit, ut in auth.de inſtru.cau.& fide.§.ſi quis igitur. notat Bar.i .l.ſcripturas C. q potio.in pign.habean. & in .l. nuda ratio in 3. col.de donatio. Alex.in conſ.150.nu.16.libr.5. Deciſ.Neap.181.

k ¶Seu alio mō. Puta teſtibus,non aūt intelligo de proprio ſacramēto illius q negauerit a principio, qđ licet dicatur eſſe quędam ſpēs probationis,ut habetur in rub. extra de probat. tamen indulgetur, ut non cadat in pœnam.text. eſt in d. auth. contra qui propriam.C. de non nu.pecu.

l ¶Dupli. Concordat auth. cōtra qui propriam C.de non num.pecu.

& debeat, si petatur executio, quemadmodum in sorte perita, nisi sit ignarus literarum: quo casu pœnam non incurrat, nisi scienter negauerit, uel alias scripturas manu ciuidem scriptas recognouerit ad petitionem cuiuscunque facta fuerit recognito. Et nihilominus executio fieri possit si petatur in sorte. ¶ Adiicientes quod confessioni curatoris dati liti, uel causæ, seu bonis absentis, seu contumacis, & indefensi scriptam aliquam, uel libri scripturam recognoscentis stari non debeat, nisi quatenus aliter probatum reperiatur scripturam, uel scriptam prædictam esse, uel fuisse de litera, uel scriptura dicti principalis conuenti, uel eius cuius conuentus prædictus hæres, esset cum de hærede tractaretur, quæ probatio etiam ualeat, & fieri possit cum ipso curatore in contradictorio iudicio. ¶ Idem in omnibus & per omnia dicimus obseruari debere, in scriptis, & scripturis, & libris scribanorum aliquorum campsorum, uel Mercatorum singnlarium, uel alicuius societatis Mercatorum, uel usurariorum ciuitatis Bonon. uel aliunde, ut fides detur contra ipsos quorũ scribani essent, et in bonis ipsorum, uel possessis per eos fiat executio modo prædicto, si executio petatur. Et intelligantur scribani, personæ, uel societatis, illi, & ille, de quo, seu quibus est, uel erit publica uox, & fama ipsum esse & fuisse scribanum talis personæ, uel societatis, de qua ageretur tempore confectionis talis scripturæ, seu tempore in scriptura contento, siue dictus scribanus foret ætatis legitimæ, siue non. ¶ Præterea ut literæ cambii[a] debitam mereantur executionem, Statuimus quod quilibet Iudex ad ciuilia deputatus teneatur, & debeat ad requisitionem cuiuscunque petentis aliquas literas cambii executioni mandari, præcipue ei qui, seu cuius factor, aut socius fuerit, & ipsas litteras sibi præsentatas acceptasset[b], seu scripsisset,[c] si præsens erit, alias

a ¶ Literæ cambij. Litera cambii dicitur illa in qua quis fatetur se recepisse tot pecunias a tali mercatore, unde d debitor dat literas creditori directiuas amico, seu suo debitori, ut quamprimũ uisis illi soluit nomina to creditori tantundem, & solutis pecuniis ponat ad bonum suum cõputum, & inuenta est pro mercatoribus propter periculum portandi pecunias ad longinquas regiones. Institut. de testament. §. sed & unum. &. l. iiij. cum seq. ff. de donat. cau. mort.

b ¶ Acceptasset. Propter quam dicitur obligatus ad soluendum, etiam si mercator qui literas destinauerat decessisset, quod potissimum reputat Salyc. in. l. si filius. ff. ad Maced. ubi apportator dimisit literas apud illum, si autem post acceptationem literas recuperauit maius dubium est, quia in totum nõ uidetur fidem de illo habuisse, Saly. tamen ibi tenet idem, quia exportatio literarum non debet offuscare uim acceptationis d. l. si filius, quæ quidem exportatio potuit fieri alia de causa puta ne acceptator de facili negaret aliquas literas cambii præsentatas sibi fuisse ut per ipsum. Nunquid autem eo acceptante, & non soluente, puta quia decesserit, dicatur prior liberatus? est magna cõtrouersia: dicam infra, & quando dicatur acceptasse, & sibi præiudicasse, traditur in d. l. filius, & in. l. admonendi. ff. de iureiurando ubi Ripa num. 139. ad quem recurre, quia datur campus aperiẽdi multos libros in ea re. post Matth. not. xxii. nota mirabilem.

c ¶ Seu scripsisset. Expone, idest, uel scripsisset casu quo non fuissent acceptatæ, sed reiectæ, quia tunc reflectuntur contra scribẽtem. l. si literarum C. de solu. ante enim non fit executio contra scribentem, & dicit plus illa lex, quod si etiam hac spe consequendi debitum ab eo cui literæ dirigebantur scribentem liberauerim a debito possum condicere liberationem secundum aliquos, sed secundum alios remanet inexacta prima obligatio, hoc autem statuto datur executio immediate, licet prima actio esset ordinarie intentanda. Et nota hic realiter enumerari tres personas, scilicet debitor qui scribit, credi. tor ad cuius fauorem scribitur, item is cui diriguntur literæ, sed aliquando, & sæpe mercatores utuntur literis cambii, in quibus dicunt soluatis nobis ipsis, prout uidi in urbe dum essem ibi auditor Rotæ de anno 1549 & 50. & de hac forma meminit Bal. in consi. 190. Sempronius Manfredi lib. ... facit, & tex. in. l. instulas. §. fundum. ff. de contract. emption. ubi Barto. notat. quod quis potest sibi ipsi tradere & soluere, bonus textus in. l. debitor meus circa medium. ff. de negot. gestis, & ibi glos. in uerbo mihi, bene notauit, & hac forma utuntur, quando

per unum nũcium ſemel perſonaliter inuentus, uel per duos perſonaliter non inuentus domui eius, uel ſuæ familiæ habitationis, quod infra tres[a] dies proxime ſubſequentes poſt comparitionem petentis ipſarum literarum executionem debeat cum effectu perſoluiſſe tali tantam quantitatem pecuniæ in talibus literis contentam, per eum, ſeu eius ſocium, uel factorem ſubſcriptis, ſeu acceptatis ſub pœna duorum ſolidorum Bonon. pro qualibet libra quantitatis pecuniæ in ipſis literis contentæ, ſeu deſcriptæ. Et ſi infra dictum terminum talis debitor non ſoluerit, & dicto præcepto non obtemperauerit, ſtatim incidat in dictam pœnam. Et nihilo minus dictus officialis eum cogat remediis opportunis ad ſolutionem, & ſatisfactionem contentorum in dictis literis. ¶ Et ſi quidem uideatur dicto iudici dictum talem ſoluere debentem malitioſe agere, ſeu ſubterfugere in fraudem recipere debentis, uel de ipſius debitoris[b] fuga, uel abſentia dubitaretur: quæ omnia in diſcretione dicti iudicis remaneant, poſsit dictus iudex talem debitorem, etiam infra dictum terminum, ut ſupra ſibi aſsignatum detineri facere, & ipſum detentum non facere relaxari, niſi prius ſatisdederit de ſoluendo quantitatem de qua agitur ad terminum aſsignatum, uel niſi ſatisfecerit habere debenti, uel ſecum in concordia fuerit. ¶ Teneatur etiam, & debeat dictus Iudex omnes, & ſingulas literas cambii per quoſcunque, ſeu quorun cunque factores, aut ſocios ſcriptas, ſeu factas in ciuitate Bonon. & ad alia loca deſtinatas, quæ reportate fuerint: quia ipſis non fuerit obtemperatum, & acceptatæ non fuerint in eo loco, ſeu per eum ad quem, uel cui fuerint deſtinatæ, ſi ibidem ſeu in loco ordinato fuerint preſentatæ, quod conſtare debeat dicto iudici per proteſtationem factam ei, cui dictæ literæ fuerint deſtinatæ, ſeu per ipſius ſubſcriptionem. Quam quantitatem in ipſis literis contentam incontinenti[c] ſoluere debeat cum dictæ literæ dicto iudici fuerint

quando is, cui literę diriguntur, reperitur & creditor, & debitor in diuerſis partitis, & adſunt inter ipſos hinc inde rationes dati, & accepti.

a ¶ Tres. Intelligo ubi reiectio facta fuit in ciuitate Bononię, ſi autem foris eſſet, tunc incontinenti fit contra ipſum ſcriptorem, ut ſtatuitur infra § teneatur.

b ¶ Debitoris. ſ. qui litteras ſcripſerat, ubi nõ fuerunt acceptate, uel qui literas acceptaſſet, qui effectus fuit debitor priore liberato, ſaltem de cõſuetudine mercatoria, ut atteſtatur Raph. comenſ. in. l. delegare. ff. de ſolut. & deciſ. Neapol. Afflict. 353. col. 3. licet ſit magnum dubium i iure an ſit inducta delegatio, an facta ſit nouatio, ſtante. l. fin. C. de nouat. & Bar. in d. l. delegare dicit, ꝙ forte inducitur nouatio tan quam. l. fi. non loquatur in caſu delegationis, quę fit quando interuenit ſtipulatio inter mandantẽ, & creditorem, cui fit delegatio, uide tamen Bart. in. l. ſingularia, col. pen. uerſ. et ex hoc apparet. ff. ſi certum petatur, ubi ponit deciſionem not. ꝙ ſi ego debitor tuus mandẽ campſori, quod ſoluat tibi, & ille tibi promiſit, quam promiſsionem recepiſti, poſtea ille decoxit, ego nõ ſum amplius moleſtandus, quia huiuſmodi promiſsio tibi facta cedit loco ſolutionis, ſecus dicit Bar. ſi campſor mihi promiſiſſet tibi ſoluere. Addo Bald. in l. ſi pro debito. C. qui bonis ced. poſſ. quam deciſionem, & ſi multi improbent, tamen eam ſaluat quando in mandato ſeu literis dicebatur, quod ſolueret, uel promitteret. ſecus ſi ſolum dixiſſet, quod ſolueret, quia ſicut ipſe non fuiſſet à me liberatus, non petendo mandato meo, ita nec ego ſum liberatus a meo creditore. Inducitur autem delegatio quando dictus delegatus per ſtipulationem obligat ſe ſecundo creditori d. l. delegare vbi doct. licet Bart. ibi ſit corruptus, quaſi vellit ꝙ debeat interuenire ſtipulatio inter delegantem, & eum cui ſit delegatio, quod non eſt verum, quia ſola uoluntas delegãtis etiam nutu ſufficit, vt dicit Pau. Caſtr. in l. delegare la ſecunda. ff. de nouat. & ſic poteſt intelligi quod dicit Pariſ. in conſi. 107. nu. 43. lib. iii. nor. tamen quod inter mercatores pactum nudum fungitur loco ſtipulationis, vt ſic iſto modo inducatur delegatio, ita Decius conſi. cccxxi. plene & ſubtiliter nu. 17. poſt Bar. in. l. quintus. ff. mand. & Bald. in l. ſi. procuratorem. C. mandati.

c ¶ Incontinenti. Cur tam cito i in odium. ſ. & pœnam mentientis, & decipientis creditorem mutuantẽ, ſeu cãbiantẽ pecunias, qui non bene perſcrutari poterat ueritatẽ propter uiarũ diſtantiã.

presentatæ,& ipsarum executio fuerit postulata ipsas literas executioni mandare,seu mandari facere contra eũ scribentẽ,seu illum,cuius factor,aut socius, dictas literas scripsisset,cogendo talem ad integram satisfactionẽ,& solutionẽ contentorũ in dictis literis, & dãnorũ & expẽsarum,quas qui recipere debuerit quantitatem in ipsis literis contentam substinuisset, seu fecisset occasione prædicta quibuscunq; remediis opportunis:etiam ipsum personaliter capi,& detineri faciẽdo,si sibi æquũ uidebitur, & pœnas imponẽdo, quæ tamen pœnæ exigẽdæ,seu exactæ applicari debeãt cameræ ciuitatis Bonon. Quæ tamen damna,expensæ,& interesse,ut supra dicta & supportata,taxari debeant per ipsum iudicẽ. ¶ Insuper etiã statuimus,& ordinamus quod si aliquis ageret,[a] uel conueniretur coram Vicario domini Potestatis Bonon. uel iudice Aquilæ, uel aliquibus aliis officialibus ciuitatis Bonon. ad causas ciuiles ad disca palatii præsidentibus ex aliquo contractu ex quo non appareat instrumentum publicum, uel scriptura[b] alia publica, uel priuata cui de iure fides[c] deberet adhiberi,& esset mercator,seu artifex[d] in aliqua ex societatibus artium ciuitatis Bononiæ descriptus, & non haberet alias probationes quam suos libros rationũ apotheceæ intitulatos,signatos,& scriptos per chartas more mercatorio, & secundum formam statutorum uniuersitatis mercatorum, quod dicto libro fides adhibeatur super his[e] tantum quæ spectant, & spectare deberent ad aliquam artem,mercationem,cambiũ, uel traficũ, quam, uel quod exerceret talis actor,uel reus, si ipse esset artifex, uel exerceret artem, uel ministerium alicuius ex uiginti sex artibus artium ciuitatis Bonon. si per ipsum Vicariũ,[f]

a ¶ Ageret. Hoc verbum est diligenter ponderandum, quia infert, quod uia executiua, seu officium iudicis non datur in huiusmodi casu,sed debent agere, scilicet ordinario more iudiciorũ id quod probant etiam verba posita in fine huius.§. ibi, ut ex eo fieri posit condemnatio,uel absolutio, & sic diffinitiue. Et ita etiã obseruatur in foro merca. iux. illorũ statuta.

b ¶ Scriptura. Nam contractus, multi sunt qui non exigunt scripturam, nec priuatam,nec publicam, licet ad perpetuam memoriam redigantur in scripturam, iuxta in l. cõtrahitur. ff. de pigno. l. pactum quod bona fide. C. de pactis, ubi glosa enumerat plures contractus, qui indigent scriptura, latius glosa in c. i. de censibus in vi.

c ¶ Fides. Scilicet plena, prout exprimitur infra. §. fin. in non mercatore, licet de iure probata legalitate, & aliis circunstantiis, & verisimilitudinibus non daretur plena,sed semiplena fide, vt dicit Saly. in l. i. col. pen. versi. sed dominus C. de edendo refert illum; Ananiа consi. 53. visis,& consideratis,&c. Rebuff. in tracta. de chirogr. & sched. recogni. in præfat. num. 20. vbi alia allegat. Adde Areti. consi. 44. in proposita cõsultatione. et Ias. in repet. l. admonendi, nu. cxi. ff. de iure iurando.

d ¶ Seu artifex. Seu pro uel, quia differentia est inter Mercatorem, & artificem, nam mercatura est religiosis interdicta, non autem artificium, vt habetur. 88. distinct. per totum & 91. distinct. clericus, & de consecrat. distinc. vi. c. nunquam. Federicus de senis consi. cevii. in Christi &c. Et quis dicatur Mercator, Bar. in l. legatis seruis. ff. de legat. tertio, & in tracta. de teste. §. de mercatore, Et an appellatione artificis veniant adiscentes Bar. dicit quod sic in d. l. legatis. §. ornatricibus ff. de leg. iii. ideo fuit necessarium facere mentionem etiam de artifice.

e ¶ Super his. Hoc sic exprimitur ad maiorem declarationem; quia de iure statutum simpliciter dictans dari fidem libris mercatorum, intelligitur circa negociationem ipsam,quam exercent, non vltra; fuit dictũ Io. Andr. in addit. ad Specul. titu. de instru. edit. §. nunc vidend um circa princi. magnę additionis; per. l. iii. §. eod. modo. ff. nau. caupo. & stab. et quia autoritas, quæ competit ratione offitii non debet posse operari vltra naturam offitii, refert Aret. consi. 44. colum. ii. Abb. in c. bonæ el. 2. de postula. prælat. & Bal. in l. vnica C. de confess. subdentes, quod si consuetudo indifferenter uoluisset dari fidem, non valeret tanquam prouocatiua ad falsitatem, licet alibi Bal. in l. cunctos popu. C. de summa tri. & fid. cath. habeat aliam opi. sed in d. c. reputat eam non bonam, vide Ias. in l. admonendi in repetit. numero 123. ubi latius. ff. de iureiurando.

f ¶ Vicariũ. Sapiẽtissimũ fuit hoc dictũ, prout etiã Bald. loco allegato dicebat & retulit Ias. vbi supra, dicens consuetudo debet intelligi, accedente consensu iudicis, considerata qualitate mercatoris, quantitate, & præiuditio causæ, quod præcipit Ias. esse bene not.

a ¶Legali. Hæc est vna de fallentiis datis per scrib. in d.l. admonendi, post Bar. nu. 26. de iure iu.

b ¶Vt supra. Scilicet dum modo sint intitulati, & signati, seu nūero foliorū more mercatorio notati.

c ¶Petentem. Ponderari posset, φ hic. §. tantum loquitur quando non mercator se defenderet ab impetitione mercatoris, qui quidē mercator fundaret suam intentionem in libris propriis ipsius mercatoris, nam tunc audiitur non mercator se defendendo pariter innitē do in libris propriis nō mercatoris dum habeāt requisita, & verisimilia contineant, sed si esset ipse actor statutum non loquitur ergo remanemus in terminis iuris communis; sciuisset nanq; dicere si voluisset, vt fecit in princ. §. proxi. præced. et quia debet esse driā inter libros mercatorū, & artificum, & libros nō mercatoris, vt notū est argumēto l. quędā. §. numularios in fi. ff. de edendo.

d ¶Arbitrio. Ex hoc etiā verificari videtur quod supra dicebam, nam dato φ adsint requisita ad libros mercatorios, tamē & adhuc referuat cre dulitatem ad iudicis arbitrium, quæ uerba non exprimunntr in præcedenti. §. dum de mercatoriis libris loquitur, sed certe in hac differentia non consentio, quia imo idem arbitrium est reseruatum supra, ut patet in illis uerbis, in quo considerare debeant personam scribentis, &c.

Iudicē Aquilæ, uel officiales ad causas ciuiles præsidentes coram quo, uel quibus causa ipsa ageretur, & per massarium societatis cuius est dictus producens librum, per Defensorem cambii, per Massarium artis syrici, & per Massariū artis mercatorum, Retaliatorum, Pannorum lanæ gentilis, regētes artes prædictas, uel saltem per duos ex dictis massariis cū Massario illius artis cuius est talis producens librum fuerit approbatus pro bono, & legali[a], Ad quem approbandum, uel reprobandum compelli possint tales massarii per ipsum Vicarium, iudicem Aquilæ, & officiales, ut supra, coram quo, uel quibus causa ageretur, sub pœnis per ipsum, uel ipsos comminandis. In quo considerare debeant personam scribentis, & eius contra quam scribitur, & alias circunstantias, & coniecturas super eorum conscientiis, alias dicto libro fides aliquo modo non adhibeatur, ut ex eo fieri possit condemnatio, uel absolutio. ¶ Adiicientes si aliquis non mercator, uel artifex, seu non exercens mercantiam, uel artem, seu non descriptus in aliqua ex societatibus artium prædictarum esset homo bonæ conditionis, uitæ, & famæ, & haberet librum, seu libros suarum rationum, in quo uel quibus scripta essent, & apparerent, data, & recepta per ipsum ab aliquo mercatore, campsore, uel artifice descripto, ut supra[b] cum expressione causæ, seu causarum, propter quam, uel quas appareret petentem[c] habere non debere, quod dicto tali libro, seu libris, etiam fides plena adhibeatur, & detur ad fauorem sui scribentis, & sui hæredis, sicut daretur libro, seu libris talis mercatoris, uel campsoris, uel artificis, ut supra descripti, & si, prout, & quatenus uideretur arbitrio[d] iudicantis, & dictorum massariorum.

DE VOCATIS IN IVRE, ET non uenientibus[e].

e ET non venientibus. Idest contumacibus. cōtumax autem est, qui trinis edictis, vel uno peremptorio citatus non uenit, uel uenit, sed illicentiatus recessit xi. quæst. iii. Certum & l. Tres. C. quomodo, & quādo index, item is qui latitat ne possit ad eum citatio peruenire, extra ut lite non contest. c. quoniam. §. primo. Speculat. titu. de contuma. Nota, quod duplex est contumacia, scilicet vera, & ficta. Rursus vera contumacia. Alia est apparenter, & existenter, Alia apparenter, & non existenter. Alia existenter, & non apparenter. Pariter ficta contumacia, Alia est ficta apparenter, vera existenter. Quædam apparenter, & existenter, ita Barto. in. l. fina. ff. de in integr. restitut. ponunt. Alex. & alii. in. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudiciis, Maranta in suo Specul. in sexta parte, in uersicul. contumacia, num. viii. char. 387. ubi etiam ponit quare dicatur contumax, post Card. in Clemen. prima, de dolo, & contumacia, quia dicitur a con, & tumeo tumes, quia inflatus est, & superbus in nollendo obedire. Aliquos casus, in quibus quis non tenetur comparere vide apud Marianum Socinum in cap. si clericus de foro comp. col. 5. & . 2.

Rdinamus quod si quis per se, uel alium agere uoluerit contra aliquam personam, uel uniuersitatem aliqua actione reali[a], personali, uel mixta[b], uel alia[c] quacunque, uel officio iudicis quod pro actione[d] proponeretur, teneatur ante omnia[e] qualem qualem petitionem offerre coram iudice, uel officiali quem adiuerit, & in actis scribi facere petitionem, seu ipsius[f] productionem, & ipsam personam, seu uniuersitatem contra quam agere uolet, seu petitionem offerret, citari[g] facere secūdum formam statuti De modo citationum faciendarum. Hoc addito quantum ad contenta in hoc statuto, quod ubi citatio fieri deberet per duos[h] nuncios, fieri debeat duobus diuersis diebus scilicet unam pro qualibet die. ¶ Et si quidem pars citata comparuerit, tunc procedatur secundum formam nostri[i] statuti: quæ forma traditur in procedendo contra comparentes quatenus petitioni possunt adaptari. ¶ Si uero non uenerit,[k] uel uenerit, & legitime[l] nō ste

a ¶ Reali. Vt rei vend. hyppothecaria, uel publiciana ita Saly. in auth. et qui iurat q.7. C. de bon. auth. iu. possid.

b ¶ Mixta. Quæ sint mixtæ actiones traditur in. §. quędam instit. de acti. exemplum est in actio. famil. hercis. communi diuid. & finium regundo.

c ¶ Vel alia. Vt actione in rem scripta, ut ad exhibendum iuxta. l. 3. §. est autem iunc. §. fina. ff. ad exhib. possunt enim etiā comprehendi interdicta iuxta. l. sunt autem ff. de interdictis, loco, quorum datur actio in factū institu. illo eod titulo §. fi. de quibus per Bart. in l. si tertius. ff. de aqua plu. arc. per Tiraq. libr. retract. ligna. §. 8. in glo. 3. num. 6.

d ¶ Quod pro actione. Velut est officium iudicis, quo imploratur restitutio in integr. c. 2. de off. iudi. in 6. & hoc ad differētiam iudicis mercenarii quod deseruit actioni intentatę &c. vt Bart. late ponit in. l. 1. ff. de iurisdi. omn. iudic. de quo non curat hic specificare, qñquidē illud uenit incidenter, sub principali actione proposita.

e ¶ Ante omnia. His uerbis mihi uidetur approbata opini. illa prima de tribus quas Barto. refert in authent. offeratur. C. de litis contestat. quę est ꝙ ante omnia debet libellus iudici dari, deinde reus citari, & tunc per iudicem offerri libellus parti, de quo ultimo dicto. loquitur d. authentic. offeratur quam etiam Barto. tenet in. l. si finita §. Iul. nu. 6. de dam. inf. vbi Alexand. nu. 18. late scribit cōtra hoc.

f ¶ Seu ipsius productionem. Altero enim duorum modorum uti potest, uel scriptam petitionem porrigere, & de productione mentionem fieri in actis, uel a principio dictare illā in actis, vt etiā id habetur in clem. sæpe in. §. verum, ubi glo. de verbo. signifi.

g ¶ Citari. Alias nec primum, nec secundum decretum valeret, tanquam contra non contumacem, ut ad longum prosequitur. Roman. 454. in re præsenti &c.

h ¶ Per duos. Idem habetur in. §. ordinamus supra de modo citationum.

i ¶ Nostri. Sed caue quia illud statutum loquitur, quando semper comparuit, & stetit usque ad finem iudicii, sed quid si comparuit usque ad litis contestationem inclusiue, deinde amplius nō uenit, nam nec illud, nec istud statutum aperit quō sit procedendum? De iure enim communi, si est liquidū de causa potest perueniri ad sententiam diffinitiuam vel in absoluendo, uel condemnando. l. properandum. §. 1. C. de iudi. Specu. titu. de contuma. §. sequitur laté Math. de Afflictis in const. in capi. incip. si quis post litem in primo not. si uero nō liquet, nec liquere potest tunc procedetur ad primum decretum.

k ¶ Non uenerit. Nūquid dicatur non uenisse qui misit nuncium cum potuisset mittere procuratorem instructum? dicit Andr. de Isernia in glo. const. Neapoli. titulo de in ius uocan. ꝙ est contumax reputandus, nisi essemus in casibus in quibus nuncius proponeret iustam excusationem, puta infirmitatis, uel similem; quę tamen excusationes non debent audiri, nisi excusator promittat de præsentando citatum intra certum terminum, ita notabiliter Pau. Castr. post Bal. in. l. filiusfa. ff. qui satisd. cog. vide quę scribuntur late super ritu de excus. infirmorum in rubri. in Neapolitanis. Sed nunquid audietur ueniens post terminum in continenti, seu post modicum interuallum, & sic an possit purgare moram? dic ꝙ licet comparere re integra, & dummodo ius actoris nō sit factum deterius. l. etsi post tres. ff. si quis caut. & hoc uerum si offerat actori expensas secūdum Bald. in. l. et si post tres vbi Pau. & Alexand. ff. de iudiciis, qui dicit ꝙ ista est communis opi. etiam ꝙ iudex reputasset eum contumacem per sua interlocutoriam, Afflict. in com consti. Neap. de litteris citatoriis in 1. & 2. q.

l ¶ Legitime non steterit. Dicitur non stetisse legitime, si illicentiatus a iudice recessit antequam iudex a tribunali recesserit, nam post discessum a bancho tacite dicitur habere licētiam, ita Ang. in. l. si finita. §. Iul. ff. de dam. infect. prout late disputat

terit in termino citationis parte acto-ris[a] comparente[b], & primo iurante de calumnia[c], & petente[d] sibi dari tenutam[e] de bonis[f] dictæ partis[g] citatæ seu rei petitæ iudex, seu officialis in discessu[h] a Bancho, uel postea die sequenti[i] iuridica quo ad causam pronunciet interloquendo[k] contra dictam partem citatam, etiam ad audiendum pronunciationem non requisitam[l] dictam[m]

sputat ibi Alexand. col. 8. qui uidetur stare in hac ead. opin. respectu rei conuenti, habetur per Bar. in l. qui ante Calendas col. 2. ff. de verbo. obliga. Et nota ꝙ primum decretum non requirit latitationem in hoc statuto, vide Bart. in. l. fulcinus. §. quid sit latitare. ff. quib. ex cau in poss. eatur.

a ¶ Parte actoris. Nota tu ista verba quia tempore Iaco. butrig. conciuis nostri nō sic legebātur, sed dicebat statutum principali actore, ideo fuerunt in causa magnę altercationis, & dubitatiōis an adultus decerneretur principalis actor an eius curator, et cui deberet deferri iuramentum calumnię; vide illum in 8. quęstio. inter impressas nouiter, quæ sunt nu. x.

b ¶ Comparente. Sub audi, & rei contumaciam incusante, vt habetur per Specul. in titulo de contumacia. §. sequitur videre Barto. in. l. consentaneum in fin. C. quomodo, & quando iudex: facit in simili. l. properandum. §. 1. C. de iudi. Barto. in. l. ex quacūque causa col. fi. ff. si quis in ius uoca. non ierit, & Bar. in. l. si finita §. iul. de dam. Infecto. Si autem non compareret actor circunducetur edictum. i. citatio eius annihilabitur, etiā reo non comparēte, ideo debet denuo citari. l. et post edictum. §. 1. ff. de iudi. not. Bar. in d. l. ex quacunque in prima lectu. col. fi. Bar. & Alexand. in l. fi. §. sed si stipulator. ff. de eo per quem factum erit Robertus Marantha in practica sua in 6. parte in illo capite vbi tractat de contumacia, quod nota quia dubitaui alias per text. qui contrar. probat in d. l. et post edictum; requirit enim ꝙ reus compareat, & instet circum duci edictū. vide de hoc Bar. in d. § Iul. nu. 10 Multos autem casus ennumerat ibi Marantha in quibus non comparens excusatur a contumacia. Sunt, & aliqui casus in quibus non exigitur accusari contumacia positi per Neuiza. consi. 8. char. 2. sub nu. 5.

c ¶ Iurante de calumnia. Hoc est quod expresse dixit etiam Bald. col. 1. & Saly. col. 2. in auth. et qui iurat C. de bo. auth. iudi. possi. dū allegant. l. thesaurus. ff. ad exhib. & ibi glosam; idem Barto. in. l. cum proponas. C. illo eo. tit.

d ¶ Petente. An debeat dari libellus hic non apperit, vel potius sentit ꝙ non, de quo est controuersia, quia Specula. titulo de primo decreto §. 2. in princip. vult quòd sic; Barto. autem in allegato §. iul. nu. 20. dicit quòd nescit. l. in mundo de hoc; Caue tamē, quia si nō requiritur libellus in princip. negotii, sed sufficit qualis qualis petitio ut supra dicitur, multo minus hoc casu, ideo sufficit ꝙ in actis constet de hac petitione, prout tenuit Alexand. ibi nu. 37.

e ¶ Tenutam. Hoc est illud primum decretum per quod mera detentatio, seu tenuta acquiritur per immissionem in possessionem; & diffinitur ab arne. in d. §. iul. col. 2. esse primam aggrauationē, ex qua actori al. quid applicatur factam per iudicem parti conuentę propter contumaciam.

f ¶ De bonis. Pondera quia non dixit in bonis quia etiam de iure fit missio, iuxtam censuram debiti declarati auth. de exhib. reis. §. si uero; Quod tamen limitat Angel. ibi tribus modis, inter quos illa frequens est limita. quando creditori omnia bona essent obligata, vt ibi glo. notat, & pariter hic non specificatur ordo in bonis prout exigitur in executione, ita expresse voluit gl. in d. authen. de exhiben. reis. §. si uero non administrat in verbo rerum, sed male quia claro habetur in c. quoniam frequenter. §. fin. vbi Abb. ut lit. non contesta. vide Speculat. in titulo de primo decreto. §. restat, et opin. glo. videtur approbata hoc statuto, vt hic constat, & infra. §. qua pronuntiatione in illis verbis, de quibus eidem creditori uidebitur.

g ¶ Dicta partis. Non tamen dominium, sed etiam possessionem significat, quia præsumitur dominus, cum summarim de dominio quæritur, ut. C. de edi. D. Adri. l. fi. in glo. et in. l. penul. de cond. instit. ita formaliter Saly. in d. auth. et qui iurat in vi. not. facit tex. supra de instru. & testam. exe. mand. in. §. et si quidem, &c.

h ¶ Discessu. Requiritur secundum ueriorem opinionem, ꝙ pro tribunali feratur hæc interlocutoria, quia tribuit ius in re, nascitur enim pignus prætorium, & actio pignoratitia directa, & contraria. l. 1, & 2. C. de prçto. pigno. ita Bald. & Saly. in d. auth. et qui iurat in vi. quęst.

i ¶ Die sequenti. Potest enim iudex facere gratiam parti de una die. c. consuluit, de officio delegati, Bart. formaliter in d. l. §. Iulianus, ubi Alex. num. 46. & 48. Et tollitur his uerbis quædam difficultas aliquorum, qui dixerūt, ꝙ potest iudex quandocunq; sine partis citatione ad instantiam actoris concedere tenutam. & dic, ꝙ obtenta gratia non tenetur reficere tunc expensas, quia habetur perinde, ac si die statuta comparuisset, ita Aut. de Butr. in d. c. consuluit. Vide Alex. post Bart. in. l. eum qui Kalendis in fi ff. de uerb. oblig.

k ¶ Interloquendo. Idem de iure communi habetur in d. §. Iulianus. & per Felynum in rub. de re iud. num. 31. allegat glo. 2. quæst. 1. in summa, & in. l. meminimus in uers. sententia. C. unde ui.

l ¶ Non requisitam. Alex. Idem probat esse iure communi in d. §. iulianus, num. 39. de dam. insec.

m ¶ Dictam. Pondera formam pronuntiationis, quia

quia nullum verbum est in quo appareat esse cõtumacem, & scias quòd magna est dubitatio an requiratur huiusmodi pronunciatio: affirmatiuam tenuit Specula. in titu. de primo decreto. §. sequitur: Bar. autem in d. §. Iul. col. 4. versicu. procedo vlterius tenuit negatiuam, cuius opi. videtur approbari hoc nostro statuto, tutior tamẽ via esset si pronunciaretur: vnum porro est necessarium, quòd iudex notam habeat contumaciam rei ex actis, vt dicit Bart. in allegato loco ad l. properandum. §. et si quidem. C. de iudiciis, ibi acta iudicii conspicere, & ibi ponderat Bart. & Ange. & Alexan. pręcipue in d. §. iul. nu. 35. Ideo in pronunciatione dicit iudex visis citationibus, & relationibus, & cõtumacia dicti rei &c. Vide Matth. de Afflictis in constitutione regni Neapo. incip. contumacem colu. 2. Et hic uides unam pœnam quæ infligitur contumacibus, adde tamen Rober. Maranthą in 6. parte sui Speculi in versic. contumacia, vbi in 3. prin. q. enumerat 24. pœnas quæ illis imminẽt a iure communi, quas pulchrũ ẽ scire.

c ¶ Et expensis. Et pro damnis, & interesse passis. l. unica in fin. ff. si quis ius dicenti non obtemperą. ibi sed quanti ea res est condemnabitur. Speculat. titulo de contumacia. §. nunc dicamus ultrą quòd muliari potest pœna arbitraria, Abb. in c. 1. de dolo & contuma.

tenutam dandam esse pro mensura[a] quantitatis, seu summæ petitæ,[b] & expensis[c], si de quantitate, & summa ageretur, uel pro mensura æstimationis facti ad quod ageretur, & expensis, ut supra, uel ad ipsius rei, quæ peteretur, si ad rem principaliter ageretur, etiam nullo alio probato, uel discusso[d]. ❡ Qua pronũciatione facta eadem die, uel postea cum iudici uidebitur ad petitionem partis actoris iterum requiratur dicta pars citata, & per unum nuncium quod ueniat in termino statuto, per iudicem ad se defendendum a dicta sententia, & seu pronunciatione, & ne executioni[e] mandetur in tenutam[f] dãdo, ut supra. Ad quem actum una sola citatio, etiam si pars inuenta non fuerit sufficiat. Et si non uenerit legitime in termino per se, uel alium: pars autem actoris comparuerit, dicta pronunciatio executioni mandetur in dando tenutam in pronunciatione contentam parti actoris, & ad eius petitionem, uel alteri pro eo recipienti de bonis mobilibus, uel immobilibus[g], iuribus, uel actionibus quibuscunque requisitæ personæ, uel uniuersitatis de quibus eidem creditori uidebitur, & placuerit, seu de re, uel specie petita, si hoc petatur, saluo iure[h] omnium. ❡ Et ubi dicta tenuta data fuerit, si quidem agatur personali[i] ad aliquam quantitatem, uel summam, uel factum possit[k] iudex, qui dari tenutã fecerit parti acto

a ¶ Pro mensura. Hoc modo loquitur text. in ca. quoniam frequenter. §. si. vt lite non contestata. & hęc uerba significare uidentur, idest pro tanto quanto est debitum, & differunt ab illis, iuxta mensuram debiti declarati, quia potest ualere aliquid plus, ut illo modo loquitur tex. in auth. et q iurat, ubi gl. aiaduertit. C. de bo. aut iu. poss.

b ¶ Petitę. Clarius loquitur text. in hoc uerbo quàm si dixisset pro modo debiti declarati, quia licet aliqui exponant, idest petiti, tamẽ aliqui etiam dicunt, idest summatim cognitione habita, & superinde declaratione secuta a iudice vide Ang. in auth. de exhib. & introdu. reis. §. si uero. collatione. 4.

d ¶ Discusso. Quia iuramentum præstitum, de calumnia habetur loco præsumptionis ad fauorem actoris, ita glo. in c. quoniam frequenter. §. quòd si super, ut lite nõ contestata in uerbo summatim, & per hęc uerba tolluntur plures opi. doctorum nostrorũ de quibus per Specul. titu. de contumacia. §. sequitur versicu. item quòd dicitur declarari.

e ¶ Executioni. Quia pronunciatio de mittendo non facit ipso iure executionem, ut declarat Saly. in d. authen. et qui iurat 7. quæsti. C. de bo. auth. iu. possidendis, executio aũt est maioris pńt dicit igitur citatio requiritur. l. a diuo pio ff. de re iu.

f ¶ In tenutam. Vide Bal. cõs. 47. li. 4. ubi ponit 6. requisita, ut tenuta data valeat, et est pulchrũ scitu.

g ❡ Vel immobilibus. Nota q in hac ĩmissione non attenditur ordo. l. a diuo pio. §. 1. ff. de re iudi. ille enim procedit in executione rei iudi.

h ❡ Saluo iure. Idest citra pręiudicium eorum qui prętenderent potiora iura in aliquibus bonis supra dictis.

i ❡ Personali. Vide apud Mattheum de Afflict. in constitutione incipi. rei uendicatione col. 2. lib. 1. & differentias ordinatę congestas quæ sunt inter actionem personalem & realẽ in hac materia.

k ❡ Possit. Subaudi, & debeat, licet quantum ad tempus infra quod interponatur, sit in arbitrio iudicis Bar. in d. §. iul. col. 7. versic. procedo &c. & dicit Salyc. in d. auth. et q in 3. q. q non debet iudex nimium festinare in interponendo secundum decretum.

❡ Hoc

ris hoc petenti[a] dare insolutum[b] ex secundo decreto[c] de bonis de quibus data fuit tenuta in totum uel pro parte, & non de aliis quatenus reperta fuerint sufficientia iuxta æstimationem faciendam per æstimatores assumendos in iudicio per partes, uel per iudicem, seu officialem de numero confidentium a partibus dandorum, uel arbitrio iudicis ipsis discordantibus eligendorum, pro satisfactione quantitatis, seu summæ petitæ, uel æstimationis facti, & pro expensis: Oblata prius secunda petitione a dicta parte actoris, in qua petat sibi dicta bona adiudicari, cuius petitio in actis redigatur, ut supra. Et subsequenter facta post[d] productionem dictæ petitionis proclamatione, seu Crida per unum ex bannitoribus Ciuitatis Bono. in palatio ueteri dictæ Ciuitatis, ante discum, seu ad discum iudicis, corã quo causa ageretur, & iudice pro Tribunali sedente, alta uoce magno sono Tubæ præmisso, Quod si quis, ẽ qui habeat ius in dictis bonis, uel qui dicta bona defendere uelit, ueniat coram dicto officiali infra quinque dies, a die cridæ. Qui terminus prorogari possit arbitrio iudicantis, Et etiam facta alia simili crida, per unum nuncium Ciuitatis Bononiæ, in loco in quo citari debuisset secũdum formam dicti statuti, de modo citationum, dando similem dilationem ad ueniendum. ¶ Si uero ipse uel sua familia non habitauerit, nec solitus fuerit habitare in Ciuitate, Guardia, Cõmitatu, uel Districtu Bono. fiat similis crida ad rem, seu ante rem de qua data fuerit tenuta prædicta per unum nunciũ, & una similis crida supradicta, per unum ex bannitoribus Ciuitatis Bononiæ, ante portam domus thesaurariæ ueteris Cõmunis Bononiæ, Quæ dilationes prorogari ualeant, ut supra. ¶ Et si infra dictas dilationes comparerent aliqui cõtra quos non agatur uolentes defendere dicta bona tanquam sua, uel ad se spectantia, uel pertinentia, uel tempore tenutæ datæ a se possessa, uel ab eo pro quo compareret in totum, uel pro parte audiatur faciendo scribi in actis tempore comparitionis causas, & iura ex quibus intendit defendere dicta bona, uel porrigendo suam petitionem, in qua causæ, & iura ex quibus intendit defendere dicta bona contineãtur. Et si pars actoris præsens, uel ad hoc citata negauerit uera esse quæ per comparentem proponuntur, uel aliter cõtradixerit legitimatis personis, si legitimari debuerint, ut quia de personis contendatur per partes, uel alteram earum, ordinẽtur dilationes comparẽti pro defensione prædicta, etiam si alieno nomine compareat ad probandum de iure proposito pro defensione prædicta arbitrio iudicantis. Et si infra dictas dilationes probauerit legitime, elapsis dictis dilationibus quãtum ad bona defensa processus tollatur, & tenuta data reuocetur, si hoc petierit defensor bonorum. Nec per hoc defensoribus ius aliquod ex prædictis acquiratur in bonis

defensis

a ¶ Hoc petenti. Quid si placeret actori magis solui debitũ, vide Roman. sing. 406. si reus conuentus tenentem quòd potest hoc uelle per plura quæ citat ipse.

b ¶ In solutum. Quæ appellatur addicatio. l. a diuo pio. §. si pignora, ff. de re iudica. et est quædam emptio. l. si prædiũ C. de euict. l. eleganter ff. de dolo, ideo potest agi de euictione.

c ¶ Secundo decreto. Est verbum iuris communis in. l. si finita. §. iulia. de dam. infecto. Diffinitur autem a Bart. ommissis aliis diffinitionibus Secundum decretum, est augmẽtatio aggrauationis iam factę, ex qua actori aliquid applicatur facta per iudicem parti cõuentę propter contumaciam, Et qua forma uerborum possit interponi Specul. docet titulo de secundo decreto §. nunc dicamus vers. cum autẽ.

d ¶ Post. Non potest recte intelligi quod immediate post petitionem fiant huiusmodi proclamata quia non est certum adhuc an citatus habeat cõparere, sed intelligo debere tunc fieri proclamata, postquam iussus iudicis emanauit de mittendo actorem in possess. vel, vt mihi magis placet, postquam executio d. pronunciationis facta fuisset, vt uidetur probari infra §. vbi autem in illis uerbis, de quibus data esset tenuta.

defensis in quibus omne ius suum cuilibet reseruamus. Et eo casu procedatur in aliis bonis, si qua remaneant indiscussa: etiam si de eis tenuta data non fuisset: quo casu de iis quibus data non fuisset, de nouo detur ex eisdem actis. Et quo ad alia bona fiant cridæ, post tenutam, & procedatur, ut supra, & infra. ¶ Si uero probatum non fuerit, de cætero nõ audiatur, donec fuerit lata sententia: nec propterea iuri ipsorum non probantium derogetur, si lata dicta sententia uia ordinaria uoluerit experiri contra quemcunque possessorem, etiam contra ipsum cui adiudicaretur insolutum. ¶ Vbi autem infra terminos cridarum aliquis comparuerit per se, uel alium qui dicat se, uel alium pro quo comparuerit ius habere in dictis bonis, de quibus data esset tenuta, uel de nouo daretur, ut supra, uel contra debitorem[a] de cuius bonis data fuerit, & cũ ipso qui tenutam meruerit concurrere uoluerit, & commoditatis ipsius tenutæ esse particeps, audiatur offerẽdo petitionem suam. ¶ Et dato Curatore bonis absentis[b], & indefensi[c] per iudicem coram quo causa uertitur, siue aliquis comparuerit[d], siue non[e], procedatur in causa cuiuslibet, qui procedi petierit, contradictione[f] facta per dictum Curatorem, quã facere[g] teneatur: & datis

a ¶ Debitorem. Non intelligas, (proot aliquando audiui) quod ille esset debitor istius tertii, sed tantũ debitor illius qui primum obtinuit tenutam, iste autem tertius comparens habere se dicat ius in bonis puta hyppothecam, uel ius dominii directi, uel quasi: ratio est huius intelligentiæ, quia inter personales creditores illud quod dicitur, quod uno immisso, & alii creditores immissi dicuntur iuxta. l. cum unus vbi glo. ff. de bon. authen. iudi. possidẽdis procedebat, olim quando immissio fiebat in omnibus bonis, at cum hodie fiat iuxta mensuram debiti declarati, auth. et qui C. de bo. auth. iudi. possid. nõ debet aliis prodesse, nisi forte non essent aliqua alia bona præter illa in quæ immissus esset primus, & hinc vides quod cum ministerio supra. §. & subsequenter uocantur duntaxat illi qui habere prætendunt ius in bonis debitoris.

b ¶ Absentis. Scilicet a iudicio, vnde de iure non uidebatur esse locum curatori, quia non est absens a ciuitate, Bar. cons. 72. lib. 2.

c ¶ Indefensi. An aliquis præsumatur indefensus, vide per Bald. in rub. C. de succ. edicto. Et caue quia in toto hoc statuto nullum uerbum est quã do ageretur contra hæreditatẽ iacentem indefensam, quod fuisset tangẽdum, vnde scias quod cõtra hæreditatem iacentẽ processus aliquis fieri non potest, nisi dato curatore hæreditati, quia non reperitur quis citari possit, ita Ange. in l. 4. §. totiens. ff. de dam. infecto, nisi fortasse esset causa celeritatem desiderãs, vt ibi ẽ casus, vbi dixit Ang. se destruxisse plures processus, & ibi Imol. approbat nu. 12. isto modo intelligenda est. l. si diu. ff. ex quibus caus. in possess. eatur, licet Barto. in. l. si bona C. de bonis auth. iu. poss. videatur requirere curatorem quando agitur de uenditione bonorum, & in. l. si quis instituatur hæres, de hæredibus institutien. porro contra hæreditatem iacentem non potest perueniri ad secundum decretum Bal. in rub. C. de success. edict. & quioque sunt necessaria, ut perueniri possit ad dationem curatoris hæredi. iacenti quæ ponit Capit. decis. 82. nu. 1.

d ¶ Aliquis comparuerit. Pondera quod per hoc statutum in interpositione secundi decreti non requiritur latitatio, quicquid sit de iure. l. fulcinius §. 1. ff. ex quib. caus. in possessionem eatur, Bart. ibi, & in. l. si finita §. iul. nu. 29. de dam. inf. quando enim non latitat datur curator bonis k. curator ff. de cu. furios. Bart. tamen in. §. quid sit latitare affirmat, quod uigore aliorum edictorum poterit interponi secundum decretum, vide tamen Alexã. in d. §. iuli. numero 55. Et adde quod potest dari curator etiam minori quatuordecim annorum c. si annum. §. 1. de iudic. in 6. ad quod cõsil. cuiusdam insertum inter consilia Felyn. num. 16. cum seq. consi.

e ¶ Siue non. Caue quia Specul. titul. de secundo decreto §. 5. versic. quod si nullus &c. sentit dandum tantum esse curatorẽ bonis illis, vbi nullus tertius cõparuerit, quasi semper sufficiat contradictio serui loco curatoris, hoc autem statuto indistincte reqritur curator. Et de materia istius curatoris dandi bonis, habemus titulũ de cur. bonis dando, & amplissimum tract. odoff. bene distinctũ. Et formam instrumenti quando curator constituatur habes in Specu. de curatore. §. cum autem uers. item nota per Bart. in d. §. iul. nu. 33.

f ¶ Contradictione facta. Hinc oritur litis contestatio, quam faciendam esse asserit Specul. titulo de secundo decreto §. 5. vers. his peractis.

g ¶ Quam facere. Nota quia lex docet mentiri, & prohibet agnosci bonam fidem contra not. inst. de actio. §. aliæ autem in glo. dicitur, & in glo. in l. fideiussor. §. quædam. ff. manda. & per Bar. in l.

herennius

herennius §. Caia de euict. & in decis. Neap. 49. incip. conuenitur fideiussor, unde dicamus quod non etiam iurabit de calumnia, prout tamen de iure teneretur, ut dicit Odoff. in d. trac. & Specu. in d. §. 1. versi. quod si nullus, & sic constat quod hoc nostrum statutum contradicit dispositioni iuris communis, & vide ibi omnino q. Ric. malūb. relatā a Io. And. in addit. ad Specu.

dilationibus ad probādum arbitrio iudicantis adiudicetur insolutum, prout de iure debuerit. ¶Curator autē prædictus nullum inuentarium[a] facere teneatur[b], nec satisdare nisi aliquid de bonis ipsius debitoris ad manus ipsius Curatoris peruenerit, nec respondere positionibus, nec aliquam confessionē facere in præiudicium dictæ litis indefensæ, uel ipsius absentis. ¶Item Dicimus[c] quod immissus in possessione ex primo decreto[d] ubi personali[e] uel reali[f] actione agatur, ut supra, lucretur[g]

a ¶Inuentarium. Prout de iure tenetur facere. l. fina. primo respon. ff. de bo. auth. iudi. possid. & per alia multa quæ deducit Odoff. in d. tractatu, sub rubrica quod sit officium curatoris Bart. in. l. 1. ff. de cura. bonis dan. vers. quæro an talis, immo credo hoc casu quando nihil de bonis ad ipsum peruenit, etiā de iure non teneri ad inuentarium conficiendū, cessante ratione administrationis. Formam inuentarii ponit Specula. de secundo decreto. § 1. vers. quod si nullus, uide bonum consilium Angel. in materia curatorum datorum bonis 193. pro decisione, ubi ponit, quando de iure sit locus dationi curatoris, & quod sit eius officium, & potestas, adde tamen quod poterit compromittere iuxta formam statuti de arbi. domini potestatis. ita Ang. consi. 92. quęritur an de iure &c. quod Decius examinat consil. 22. col. 2. vbi demonstrat quod requisitus debet necessario compromittere licet Angel. uideatur loqui per verbum possit.

b ¶Teneatur. Hoc uerbum, quo ad inuentarium, & satisdationē stat proprie, quo uero ad responsionē positionibus, & aliam actū præiudicialem absenti exponitur, idest non possit, ad hoc etiam facit statutum supra de positionibus §. item dicimus, vel subaudias, nec possit, vt etiam subauditur, in simili in l. gallus, in principio. ff. de liber. & posthum. in glo. posse.

c ¶Item dicimus. Hic reuertitur ad materiam primi decreti. de qua in principio.

d ¶Primo decreto. Scilicet in contumaciam, de qua loquitur hic, Interdū. n. fit missio ex primo decreto, interdum ex secundo decreto, hæc materia tractatur in l. si finita §. iul. ff. de dam. infe. quę re uera est infinita, vt Alex. dicit in. l. 3. §. genera num. 3. de acqu. possess. Dicitur autem immissus ex primo decreto quando agebat aliqua actione, contra reum conuentum, & reo cōtumaciter existente mittitur actor in possessionem ratione d. contumaciæ, ut tandem affectus tędio ueniat ad cauendum, & responsurus: & potest reus contra quæ facta est immissio comparere, & reuocare immissionem, dummodo reficiat expensas, & caueat de iudicio sisti, auth. et qui iurat. C. de bonis auth. iudi. poss. Ex secundo decreto dicitur fieri, quando reus perseuerauit in contumacia, post immissionem prædictam, quia tūc iudex factus debitis probationibus imponit reo perpetuum silentium, & assignat rem, immisso insolutum efficiturq; dominus. Et adde quod Bal. signanter in l. consentaneum col. 7. vers. idē fort. te si statutū C. quomodo & quando iud. dixit qđ stante huiusmodi statuto immissus ex primo decreto, efficiatur uerus possessor per l. 3. §. ex cōtrario de acqui. possess. iuncta l. fulcinius §. fin. ex quib. caus. in possess. eatur. refert hanc decisio. Alex. in l. 3. §. fin. nu. 13. de acquir. poss. & pertrā sit, quod reputo ualde notandum, quia cessat disputatio doctorum de qua in glo. seq. mentionē faciam, & dicit Salyc. in auth. et qui iurat in 8 q. prin. vers. 5. videndum est C. de bonis auth. iudi. poss. qualiter impossibile sibi uidetur, qđ iudex possit facere creditorem, qui immissus est tātum in tenutam lucretur fructus, quia ista sunt repugnantia, & potius debet tolerari quod iudex constituet eum possessorē, quoniam tūc recte potest dici eū postea lucretur fructus, q̄q̄ etiam dubitē de illo, quia & si possidet, possides ut alienam rē scienter, ideo fructus debent in sortem excomputari. l. 1. & 2. C. de pign. actio. attamen nos sumus in statuto quod plus potest, sunt etiam alii casus in quibus immissus ex primo decreto possidet, de quibus per Alex. met ibi.

e ¶Personali. Puta ad quantitatem, quia vbi agitur ad rem dicitur infra §. ubi autem hyppothecaria, Alex. consi. 70. nu. 8. lib. 7. ita declarat.

f ¶Reali. Subaudi, uel mixta, uel in rem scripta, ad has enim duas primas species rediguntur cæteræ, ut dicunt doctores inst. de actio. §. omnium, & de mixta expresse decidit Saly. in auth. et qui iurat num. 9. ut retulit etiam Alexand. in l. si finita §. iul. nu. 12. ubi latissime.

g ¶Lucretur. Dubium est magnum an ualeat hoc statutum, & Bar. in l. si finita §. iul. de damno infecto col. penul. uers. quæro utrum, tenet, quod de iure immissus ex primo decreto non lucratur fructus, sed eos computat in sortem, argum. l. si is cui §. quæri potest. ff. ut in possess. legatur. c. conquestus de usuris, tenet glo. in auth. de exhiben. reis. §. si uero ēt, in uerbo seruandi, quę dicit, de consuetudine terrarū obseruari, quod immissus lucretur & Bald. in l. acceptā. C. de usuris, & in d. consentaneum

fructus [a] rei in cuius possessionē immissus est pro rata quantitatis, & summæ, uel rei, seu æstimationis acti, quod, uel quæ petitur, & tanto tempore quanto steterit in possessione rei. ℂ Si autem is contra quem facta est immissio, ut supra [b] comparuerit ante contradictionē [c] factam cum Curatore uolens recuperare tenutam, audiatur recipiēdo petitionem incontinenti, & dilationem ad respondendum petitioni arbitrio iudicātis, & reficiendo expensas [d] parti actoris quas fecerit in nunciis, & interlocutoria, & tenuta, & aliis actis retro factis, saluo quā aduocati, & procuratoris, quæ reseruentur in diffinitiua, & præstita satisdatione de suscipiendo litem, & stando in iudicio per se, uel alium, & alia faciendo quæ requirūtur ex forma iuris, & nostrorum statutorum: dummodo aliæ expensæ, quā supradictæ, seu in prædictis factæ non ueniant reficiendæ ob prædicta, quæ reseruētur in diffinitiua. Et de fructibꝰ rei in qua facta fuerit immissio dandis dicto actori pro rata temporis quo steterit in possessione actor, si fructus pēderent tēpore recuperationis dictæ tenutæ, uel qui post tenutam, & ante recuperationē tenutæ ad ipsum debitorem, uel alium pro eo peruenissent, sub pœna considerato quod petitur iudicis arbitrio declaranda, quæ

consentaneum .C. quomodo & quando iudex. At ista consuetudo, secundum Barto. non ualet, quia est contra ius diuinum, in fraudem usurarum clem. 1. de vsur. sed Alexan. in d. §. iul. num. 103. abunde discutit articulum, & refert plures authoritates, & communis opinio est, quod ualeat, tanquam succedat loco pœnarum, uel interesse, ob nimiam contumaciam rei: idem Fely. in ca. consultationibus, de off. delegat. versic. valet statutum. Annania in cap. salubriter, extra de usuris, Alexan. cons. 31. num. 9. lib. 6. suma Siluestrina, & Angelica, i uerbo usura, & de hoc statuto nostro Bonon. meminit Specul. titul. de primo decreto §. restat versicu. est autem nimia cōtumacia, De iure uero communi, immissus nō lucratur ex detentatione, quia acquisitio fructuum causatur a ciuili possessione. l. 3. §. ex contrario de acquir. possess. quando enim propter nimiam cōtumaciam hoc facit iudex, hēt exprimere, ut Alexan. probat ex §. fina. l. fulcinus quibus ex causis in poss. eatur, in reali autem maxime post annū proculdubio lucratur fructus, qa efficitur uerus possessor, & irreuocabilis, iuxta. l. si quis empnonis. §. penult. C. de præscript. 30. ann. de quo tamen latius per eundem Alex. prosequentem quid in actione mixta; & quid in hyppothecaria, & uidetur dicendum secundum aliquos, ꝙ isto statuto reputetur possessor ex quo lucratur fructus, quod ualere potest ad plura beneficia concessa possessoribus, quæ non tribuuntur ipsis detentoribus, vide congesta in proposito per Afflict. in constitutio. Neap. incip. contumacem 3. col. sed non audeo ita dicere, quia uerba uidentur clara, nam statutum uocat tenutam, & uocat possessorem illum, qui uult recuperare tenutā, vt habetur infra. §. volens &c. nisi dixerimus ꝙ quo ad quędā dicatur possidere creditor, quo ad quędā debitor ad l. sciendū. ff. qui satisdeog. & in l. 1. §. perseruunt. ff. de acqui. poss.

a ¶ Fructus. An appellat. fructuū ueniant pēsiones domorū quæ sunt fructus largo modo. l. prędiorum. ff. de usuris? dubiū facit, quia sumus in materia correctoria iuris cōis ergo, sed cum sit eadem ratio uidetur idē ius statuendum, saltē qñ sublata significatione uocabuli & c. l. filiū habeo. ff. ad ma. vide Alex. in simi. in consil. 185. versic. unde dato lib. 2. cogita.

b ¶ Vt supra. Nota & pondera, hoc qa refert se ad §. et vbi d. tenuta, ubi loquitur quando data fuit tenuta propter aliquam quantitatem, uel summā petitā actione personali, secus ergo erit si loquamur quando actum sit actione personali ad certam speciem dādam, uel tradendam, quia idē tūc est dicendum quod in reali uidelicet ut tantum infra annum ueniens audiatur, ut habetur infra expresse §. vbi autē hyppotecaria &c. quicquid sit secundum magis communem opi. legistarum.

c ¶ Contradictionem. Et hoc tantum est iuxta cōmunem opi. maxime legistarum uolētium semper debere audiri reum, antequam interponatur secundum decretū, licet aliq pręscripserint spacium anni, prout in realibus, ut habetur i c. quoniam frequent. vt lit. nō contesta. & in c. cōtingit de dolo & contumana, Bar. in d. §. iul. nu. 34.

d ¶ Expensas. Hoc idē uoluit glo. in d. l. si finita §. iul. in glo. magna versic. et si ueniat, ubi plus dicit: et damna quæ passus fuit propter motam, nec distinguit inter expensas, ut hoc statuto distinguitur Bar. & alii omnes sequuntur, Et has expensas omnes, simul etiam satisdationem tenetur offerre reus absque ꝙ petitę sint, iuxta c. pastoralis §. fi. de off. ordi. per Alex. in d. §. iul. nu. 76. licet alias quidam dubitarent intelligendo, si modo petitæ sint, iuxta. l. fina. §. 1. ff. quorū bono. Et dic ꝙ sacramēto eius declarantur

pœna loco interesse succedat. ¶Contradictione uero facta cũ Curatore uolens recuperare tenutam nõ audiatur: sed adesse posit causæ per se uel alium, & docere de iure suo. ¶Et si talis qui recuperauerit tenutam postea contumax fuerit non comparendo, & litigando continue usq; ad diffinitiuam sentẽtiam, posit pars actoris agere ad pœnã prædictam, si uoluerit. Si uero noluerit sed potius uelit tenutam sibi restitui posit, & teneatur Iudex eandem tenutam restituere eidem, summarie, & procedere ad dationem insolutum, ut dictum est, non admisso modo aliquo ipso conuento, uel alio pro eo recuperare uolente iterum tenutam. Sed contradictione facta per curatorem audiatur, ut posit per se, uel alium adesse causæ, & docere de iure suo[a], una tamẽ uia electa, & ex ea executione[b] facta altera uia tollatur. Cũ quo Curatore in quolibet casuum prædictorum, & in causa prædicta posit summariæ procedi. ¶Si autem nuncii referant se non inuenisse de bonis citatæ personæ uel uniuersitatis[c] aliquid, uel tantum quod sufficiat ad mensuram quantitatis, seu summæ petitæ, & expensarum, tunc Iudex coram quo causa agetur mittat duos nuncios succesiue diuisim, & diuersis diebus, scilicet unum pro qualibet uice, & secũdum post lapsum primæ dilationis asignatæ in prima crida, qui crident[d] alta uoce in contrata habitationis propriæ, uel solite principalis personæ conuentæ, uel ubi citari deberet ex forma nostrorũ statutotum, uel in congregatione uniuersitatis, seu in locis ubi uniuersitas citari deberet; quod si quis est qui sciat de bonis dictæ personæ citatæ uel uniuersitatis, de quibus capi posit tenuta per ipsum iudicem dari mandata, uenire debeat corã ipso Iudice ad indicandum, & ostendendum bona personæ, uel uniuersitatis citatæ, & requisitæ, termino in una quaque crida, seu citatione duorũ dierũ statuto. ¶Et nihilominus inquirãt dicti nuncii a uicinis dictæ personæ, si extent, alias ab aliquib[9] morãtibus in Capella, seu uilla in qua citari debuisset ipsa persona si aliqui in ea habitent, & uicinis & aliis hominibus

rantur ut. l. sancimus C. de iudiciis Specul. tit. de primo decreto. §. iuxta et late p Ioan. Bapt. plotum in. l. si qñ nu. 673. C. vnde ui facta tamen p iudicẽ taxatione, Et circa istas expensas, & satis dationẽ, vide pulchras qq. per Barto. in d. §. iul. et Spec. locis suis, & iste est unus de 30. casibus in quibus reficiũtur expense ante litis contestationem quos ponit Speculator in titulo de expens. §. si ante litem contestatam &c. versic. sunt autem multi casus &c. & adde quôd etiam tenetur de iure cõmuni ad sumptus factos in re sine dolo malo, etiamsi nihil profuit erogatio debitori ita inquit text. in. l. ait prætor. §. quod ait prętor. ff. de bonis auth. iud. posid. de quo uide Roma. singu. 408. tu habes tex.

a ¶De iure suo. Intellige ante adiudicationem factam, vbi autem interpositum fuisset secundum decretum non est amplius audiendus nisi per uiam restitut. in integr. si fuit absens ex iusta causa, ut. ff. de dam. infe. l. si finita. §. vbi & §. postea, secus si fuit ĩpeditus vel absens ex cã uoluntaria, ita Spec. tit. de secundo decreto §. iuxta versicu. quid si ille. Imol. in. l. de bitoribus 2. col. ff. de re iudic. quicquid sentiat Barto. in. l. si finita §. iul. nu. 53. de dam. infe. ubi Alex. col. fi. dicit ꝙ opi. Specul. est communior, & uerior. limitando nisi uellit dicere debitũ non subesse, uel quôd obstabat exceptio, ut per ipsum latius, & hæc etiam habẽt locum si actum sit reali iudicio, ut patet ex serie tex.

b ¶Executione. Ideo sequitur ꝙ non possunt ambo una petitione cũmulari per regulam quã excogitauit Repet. Bart. in. l. edita in materia cũmula. C. de eden. p l. 1. §. fin. ff. si famil. fur. fecis. dic. sequitur ergo ex uerbis statuti ꝙ ante executionem p solã electionẽ unius uiæ non est clausa altera, prout alias fit in l. quotiens §. eligere. ff. de tribut.

c ¶Uniuersitatis. Facit. l. 1. §. fi. ff. qđ cuiusq; uniuersitatis noĩe. Quid si uniuersitas non haberet bona nisi forum, & uias publicas, vide Io. Andr. in additio. ad Specu. tit. de senten. execut. §. sequitur super versi. quid si uniuersitas.

d ¶Crident. Tota ista practica probat legitimam excusionem factam, quã fere integrã ponit Ange. inst. de act. §. item siquis in fraudem ubi latisime nu. 7. extat trac. Bart. de discusio, & Bart. ẽt in. l. persecutione C. de pign. remittit se ad trac. Iaco. de Are. de discusio. col. 2. versic. 3. modo potest fieri. qđ est impressum.

Curator confeſsionem aliquam præiudicialem dicto conuento facere non poſsit, nec ſatiſdare, neç inuentarium facere teneatur, ut ſupra dictum eſt in Curatore dato bonis. ¶ Quæ ſententia poſtea poſsit, & debeat per quencunque officialem Communis Bonnniæ exequi, & executioni mandari contra dictum debitorem realiter, & perſonaliter: perinde ac ſi in iudicio legitime adfuiſſet, & per ſententiam fuiſſet legitime condemnatus, non obſtante aliqua appellatione, quæ poſt decennium interponeretur, quam appellationem poſt dictum terminum fieri prohibemus, dum tamen dicta ſententia dicto conuento, & condemnato ſemel fuerit intimata perſonaliter, uel bis ad domum ſuæ ſolitæ habitationis, ſi habitauerit, ſeu habitare conſueuerit in ciuitate, comitatu, uel Diſtrictu Bononiæ, alias eo non habitante, uel ſolito habitare, ut ſupra, per modum cridæ ſecundum formam ſtatuti. De modo citationum faciendarum, quo caſu liceat dicto condemnato conuento appellare à dicta ſententia infra decem dies a die intimationis prædictæ, uel ſcientiæ. Et idē quod dictum eſt ſupra, per omnia intelligatur in curatore dato bonis, & in ſententia, & proceſſu cum eo lata, & facto.

¶ Et ſi debitor uel eius familia aliquo tempore non habitauerit in ciuitate, uel comitatu, & diſtrictu Bonon. ſufficiat poſt ſententiam latam eius executionem peti, & adiudicationem fieri cum dicto curatore, ſeu alio de nouo dando. Et ualeant prædicta ſic facienda, perinde ac ſi eſſet principalis debitor. ¶ Præterea parcere uolentes ſumptibus, & expenſis, ne lites fiant immortales. Statuimus quod in cauſa ſtatus[a], & ſeu fumantariæ, & aliorum[b] ſimilium, uidelicet in quibus non uenit tenuta danda, & etiam in caſu quo actor tenutam ſibi dari non petat contra contumaces procedatur ad dationem curatoris reo perſonaliter citato ſemel, uel bis ad domum ad reſpondendum petitioni. ¶ Hoc addito quod ante dationem curatoris poſt dictam contumaciam in cauſis fumantariæ, & aliis proxime dictis, pars conuenta ſit ſingularis perſona, ſiue uniuerſitas citetur ter perſonaliter, uel ad domum ad contradicendum ne detur curator liti propter eius contumaciam, ſeruata forma noſtrorum ſtatorum, De modo citationum faciendarum, & per interuallum ad minus trium dierum inter unam citationem & aliam, & deinde ipſa non comparente dato curatore eum ipſo procedatur: et facta, & actitata cum ipſo ualeant, & pleniſsime præiudicent quemadmodum ſi contra ipſam conuentam perſonam, ſeu uniuerſitatem facta & actitata eſſent. Et in omnibus, & per omnia, ut ſuperius in perſonali actione ſtatutum eſt in quantum in iis poſsit adaptari. ¶ Adiicientes[c] quod ſi conuentus poſtea hyppothecaria dicat in bonis debitoris contra quem dicitur excuſsio facta eſſe, fuiſſe

a ¶ Status. De quo caſu expreſſe apud Specul. in titulo de primo decreto §. reſtat verſi. quid ſi agatur actione pręiudiciali.

b ¶ Et aliorum. Vt interdicto uti poſsid. cum aſſerat ſe poſsidere, fruſtra ergo poſtularet ſe immitti, ut habetur per Specu. titulo de ſecundo decreto §. videndum verſicul. in omnibus tamen perſonalibus. Item in actione finium regun. in qua non poteſt ſatis cōmode conſuli per immiſsionem in poſſ. vt dicit Speculat. vbi ſupra verſ. in actione autem. quia natura rei repugnat, prout regulariter dicit Bar. in d. §. iul. nu. 45. exēplificando etiam alio modo; puta, ut quando petitur reſtitutio in integrum aduerſus aditionem hęredit. vt probatur C. ſi ut ſe ab hęr. abſtine auth. ſi omnes. Item poteſt dici in quęrella inofficioſi teſtamenti, in qua non datur primum decretum; quia nihil petitur fieri, uel dari a parte, licet poſſit dari tenuta in bonis loco tedii, non pro menſura debiti: ſed certe non erit proprie primum decretum cum non poſsit dari ſecundum, ita Bald. et Salyc. in d. authen. & qui iurat nu. 17.

c ¶ Adiicientes. Reuertitur ad materiam excuſſionis, vnde digreſsio facta fuerat.

tot bona[a], quæ sufficiebant ad solutionem quantitatis, uel summæ, seu æstimationis prædictarum tempore dictæ excussionis, & etiam tempore oblatæ petitionis super hypothecaria ipsi conuento, & prædictis temporibus per ipsum debitorem possessa fuisse, & hoc probauerit infra dilationem a Iudice statuendam, citato dicto principali debitore si uelit contradicere dictæ probationi, qui ad probãdum, (si uelit) contrarium admittatur, tunc super ipsa hypothecaria amplius non procedatur, sed detur tenuta de dictis bonis in quibus facta fuerit probatio fore possessa dictis temporibus per debitorem prædictum nullo alio contradictore audito. ¶ Et procedatur contra dictum principalem debitorem, & dicta bona secundum formam præsentis statuti habeantur, & sint perinde ac si ante tempus dictæ excussionis tenuta de dictis bonis tunc possessis per dictum debitorem data fuisset: lapsu temporis, uel alio iure non obstante. Et si non probauerit ipse conuentus hypothecaria, uel eius probatio fuerit reprobata super hypothecaria ipsa procedatur. ¶ Sed si conuentus hypothecaria tempore cridarum factarum occasione excussionis specialiter citatus fuerit quod compareat si uelit indicare bona ipsius debitoris conuenti, & non comparuerit, uel comparens etiam sine citatione nõ indicauerit, indicata nõ probauerit post ipsam excussionem factã, amplius prædicta opponens non audiatur, nec contra ipsam excussionem aliquid opponere possit: ¶ Vbi autẽ hypothecaria, uel alia[b] reali actione, seu mixta[c], uel

a ¶ Tot boni. Est iuridica hęc exceptio tertii possessoris, quia in primis debet fieri excussio bonorum possessorum à debitore, antequàm deueniatur ad tertiũ possessorem conuentum etiam hyppothecaria debitore. n. possidẽte in electione creditoris est agere, vel personali, vel hyppothecaria, vt est casus in l. per secutione. C. de pigno, alio autem possidente inhibetur hyppothecaria contra tertium, donec actum fuerit cõtra principalem personali actione, et cõtra fideiussores: erit itaque ordo, ut prius reus personali, vel reali conueniatur, secundo fideiussor, tertio extraneus auth. hoc si debitor C. de pigno. vbi Ang. et pro ista exceptione quæ iuridica est, & æquitatis plena vt per multa quæ deducit Aymo, Craueta in cõsi. infra allegãdo, reprobata illorum opinione, qui dicunt, quod est de Apicibus iuris, unde non censetur sublata per clausulam sola facti ueritate inspecta, vide omnino Iac. de Are. in d. tractatu excussionũ col. 2. sub num. 14. allegan. l. ex persona. C. de probat. l. fina. §. fin. ff. si cer. petatur quia incidenter causa sua est. l. principaliter de lib. causa. Nunquid aũt possit opponi, quod fiat discussio aliorum correorum? est dubitatio, Bar. relinquit indecisam. l. 2. C. quo quis ordi. conueniatur lib. xi. & Alex. consi. 73. in causa appellationis lib. sexto, Nota quod exceptio excussionis potest opponi altero de duobus modis, uel in uim dilatoriæ ante litem contestatam, uel in vim peremptoriæ post litem contestatam, ita post multas autoritates dicit Aymo, Grauet. consi. 263. col. iii. uersi. iiii. cõsidero lib. ii. post signorolum inter consilia Bal. consi. 150. casus actualiter lib. ii. vbi uidendũ, et notabis, quod etiam audiri debet si dixerit de nouo bona superuenisse tot ipsi debitori de quibus possit satisfieri, nam dato quod exceptio discussionis sit dilatoria, tamen poterit etiã post litem contestatam opponi etiam in uim dilatoriæ, quia quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio ita Cynus post Petrum in authen. præsente. C. de fideiuss. penul. q. Bal. & Paul. Castren. in l. fina. §. i. ff. si certum petatur, Marsil. singular. 124. cautũ est, Sed caue quia tertius iã non potest dicere quod æqualiter conueniantur alii qui similiter possident Bona yhppothecata, attento quod est in electione creditoris vnũ quẽlibet conuenire, Bar. in l. moschis in princ. ff. de iure fisci per illum tex. iuncta glo. in verbo omnem, & per tex. ubi dicit esse expressum, in l. creditores. ff. de distrac. pigno. vbi idem firmat Bart. latius Marsil. singul. 390. tu scis ꝙ excusso.

b ¶ Alia. Hæc dictio denotat hyppothecariam fore realem actionem l. pignoris. ff. de pignorib. & dicit Alex. in l. iii. §. fin. de acqui. possess. nu. 22. & Saly. in d. auth. et qui iurat nu. 22. C. de bonis auth. iudi. possid. quod in immissione seruat naturam realis actionis.

c ¶ Mixta. Vt petitione hæreditatis, & facit statutũ simpliciter id quod potest facere iudex ex nimia contumacia possessoris hęreditatis, vt est casus in l. fulcinius. §. fi. ff. ex quib. caus. in poss. eatur. Saly. in auth. & qui iurat præallegata, sub nu. 25. vbi equiparat iuditium reale, & mixtum, quo ad hanc materiam fructuum.

¶ Personali

personali[a] ad rem, siue ad speciem dandam, tradendam, uel restituendam agatur, tunc data tenuta prædictæ rei, seu speciei petitæ immissus ex tunc incipiat uere possidere, & lucretur fructus[b] pro ea parte temporis qua steterit in possessione dictæ rei. ¶Volens autem conuenta persona, uel uniuersitas hypothecaria[c], uel alia reali actione[d], uel mixta, uel personali ad rem, seu speciem dãdam, tradendam, uel restituendam, infra annum[e] recuperare tenutam, audiatur per se, uel alium si dicat se possidere rem, uel speciem petitam, & petitionẽ recipiat, & dilationem ad respondendum petitioni secũdum formam dicti statuti, & satisdet de lite suscipienda secundum formam prædictam, & reficiat expensas nunciorum sententiæ tenutæ, & aliorum actorum, & satisdet de dandis fructibus[f] actori pro ea parte tẽporis qua ipse actor steterit in possessione. ¶Et si dictam tenutam recuperauerit, ut supra, & non uenerit ad causam, nec steterit usque ad diffinitiuam sententiam, & actore, uel alio pro eo petente ipse actor, uel alius pro eo de nouo fuerit immissus in possessionem uolens iterum conuenta persona, seu uniuersitas recuperare tenutam, non audiatur etiam ueniens infra dictum terminum. De proprietate autem, uel hypotheca[g] audiatur infra annũ & post[h],

bertatis ubi agitur negatoria, effectus cuius missionis est, quod ueniente reo post annum, ipsi incumbat onus probandi illud quod erat ad onus actoris infra d. annũ. iuxta not. in l. si prius. ff. de no. ope. nunciat.

a ¶Personali ad rem. Ergo vbi ageretur personali ad aliquid generis non dicitur possidere immissus, ut minus derogetur iuri communi, secũdum quod immissus uigore actionis personalis non possidet, sed detinet l. 3. §. generaliter. ff. de acquiren. possess. & habetur in d. §. iul. vbi Alex. num. 99. sed cogita, quia immo uidetur quod magis derogetur regulæ cõmuni, si uera est decisio Bald. in l. consentaneum circa 5. col. C. quomodo, & quando iudex, quando dixit quod uigore dicti statuti, uel cõsuetudinis, immissus lucratur fructus censetur possessor, cũ acquisitio prouenia a sola possessione, sed statutum de fructibus lucrandis est hic, ut supra. §. item dicimus ergo &c. unde forte dici possit, quod uacat argumentũ a contrario sensu.

b ¶Fructus. Nũquid idem sit quando datur tenuta pro executione sententię? Alex. cons. 70. in causa, & lite lib. 7. col. finali versicu. nunc uidendum dicit (& bene) ꝓ non. uide per eum late.

c ¶Hyppothecaria. Cautella tamen dari creditori potest ne debitor recuperare ualeat, videlicet ꝙ ipse creditor dicat excipiendo, quod intendit retinere rem pro debito, quod incontinenti paratus est probare ideo dolo facit petere quod statim restituturus ẽ, iuxta. l. dolo. ff. de doli exceptione, ita Bart. in l. 3. §. genera in fin. ff. de acquiren. possess. quem approbat Alexand. ibi, & dicitur communiter teneri. post Speculatorem tit. de contumacia. §. sequitur, uers. sed pone cõueni. Abb. in c. qm̃ requẽter. §. in aliis extra, vt lite non contestata, Philip. Dec. consil. 449. nu. 22.

d ¶Alia reali. Vtputa negatoria, uel confessoria, quæ competunt pro seruitutibus, de qua materia habetur late in l. si prius. ff. de no. oper. nunt. vbi propter cõtumaciam rei mittitur actor in quam si possess. seruitutis vbi agitur confessoria, vel li-

e ¶Infra annũ. Cõcordat l. si qs emptiõis. §. sed et si qs C. de ꝑscriptio. 30. annorum An aũt possit prorogari hic annus? ut de Dy. i regula indultũ de regu. iur. in 6. Roma. sing. 409. ille cõtra quẽ &c. ubi tenent ꝙ potest per ca. cum uenissent de eo qui mittitur in poss.

f ¶Fructibus. Scilicet nondum perceptis, seu non maturis, & hoc est contra terminos iuris communis quando scilicet immissus est ante litem cõtestatam, ut hic loquitur, quia licet possideat, & consequenter percipiat fructus, tamen est reuocabilis illa possessio, & debet fructus restituere, dummodo ei refundantur sumptus, omnes ita Saly. in d. authen. et qui iurat in 8. quæstio. versic. v. uidendum. C. de bonis auth. iudi. possid.

g ¶Hyppotheca. Hoc est dicere quod post annũ audiatur volens dicere rem non fuisse hyppothecatam, ut colligo ex uerbis Imol. & Alexan. in l. 3. §. genera versicu. secundum est. ff. de acquiren. possess. vel forte uolẽs probare debitum non esse, prout colligo ex uerbis Barto. ibidem ex mente Iacob. de Arei. licet Imol. in l. si finita §. si plures de dam. infect. tenuerit con. Bar. quolibet modo dicens, quod onus probandi deberet pertinere ad creditorem, sicut vbi pro sola personali data esset tenuta cum sufficiat pro parte debitoris datã fuisse satisdationem de iudicio sisti, & quod soluerit expensas: tñ Alex. in d. §. gña. retinet opi. Bart. vt cõem; quam vides hic approbatam a statuentibus.

h ¶Et post. Scilicet vsque ad interpositionem secũdi decreti Alex. in d. §. iul. num. 14.

 ¶Petitor.

immissio facta est, siue alius recuperauerit[a] tenutam, siue nō, audiatur de possessione, sed de proprietate, uel hypotheca audiatur offerendo petitionem, ita quod de possessore fiat petitor. ¶ Dicimus etiam quod ille contra quem facta fuerit immissio ex interlocutoria quacunq; actione actum fuerit elapsis decem diebus a die ipsius immissionis, seu tenutæ datæ ad petitionem partis actoris expellatur[b] de ipsa possessione, si in ipsa possessione fuerit ipse, uel alius pro eo iuris remediis. Et etiam præcipiatur eidem personaliter, uel ad domum suæ solitæ habitationis, quod in ipsa possessione ingredi, uel stare non debeat, nec ipsum immissum, uel alium eius nomine in possessione existentem turbare, uel molestare debeat. ¶ Et si quidem ingressus fuerit, uel steterit in ipsa possessione, aut turbauerit, uel molestauerit per se, uel per alium immissum in possessione ex interlocutoria prædicta, uel alium in ea existentem eius nomine, uel impediuerit immissum, uel immitti iussum, uel alium eius nomine quominus immittatur, uel inducatur in possessionem prædictam condemnetur talis turbans, uel impediens immitti iussum in centum lib. Bonon. summarie, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii per iudicem, seu officialem de cuius, seu quorum mādato dicta immissio, seu iussus de immittendo processerit sine aliquo processu de nouo faciēdo, & nihilominus pars actoris manuteneatur in possessione, & reus expellatur, uel qui pro eo esset manu militari, & iuris remediis opportunis. ¶ Præterea Dicimus quod ille etiam cōtra quem ageretur hypothecaria, uel alia ratione reali, uel personali, uel mixta ad rem, uel speciem post citationem de eo factam quando contumax fuerit, uel quasi, non possit alienare aliquo titulo, uel in alium transferre per se, uel per alium rem pro qua citatio facta fuerit in totum, uel pro parte aliqua, uel alienanti, seu transferenti consentire. Et si contrafecerit non ualeat alienatio, uel translatio ipso iure in præiudicium eius ad cuius petitionem citatus esset, & ad omnia subsequentia procedi possit, & debeat ac si talis alienatio, uel translatio facta non fuisset. Et prædicta locum habeant in maioribus, & minoribus conuentis, seu conuenientibus, saluis semper beneficiis, nullitatis, appellationis, & restitutionis in integrum in personis, & casibus a iure permissis secundum modum nostrorum statutorum.

¶ Dicimus insuper quod si contingat aliquem pignorari, seu aliquam tenutam capi pro aliqua quantitate, re, uel facto summæ, uel extimationis decem librarum Bon. uel abinde infra: in qua debitor alicuius esse dicatur, uel pignorationem fieri, seu tenutam capi de aliquibus bonis minoris præcii librarum decem Bon. possit, & teneatur iudex, seu officialis coram quo prædicta processerint ad petionem creditoris, facta sibi fide de debito, citari facere debitorem quod ueniat infra certum terminum per ipsum iudicem, seu officialem statuendum ad luendum pignora, seu tenutam, uel quod soluat debitum, alias dabuntur pignora, seu res de qua data est tenuta insolutum pro debito, & expensis legitimis creditori. Et si non comparuerit, extimentur dicta pignora seu res de qua data est tenuta, per unum, uel per duos arbitros, seu extimatores assumendos per dictum iudicem, seu officialem, præstito prius

[a] ¶ Recuperauerit. Subaudi, & postea de nouo immissus fuerit actor, vt formaliter dicitur. §. & si dictam, vnde iste. §. est superfluus, vt aliqui aliquando dixerunt.

[b] ¶ Expellatur. Habetur hoc idem in ca. ii. & iii. de seq. posses. & fructuū, & in glo. in c. quoniam frequenter. §. in aliis in verbo tedio, vt lite non contestata vbi patet per hoc corrigi regulam cōmunē quod in personali non expellitur is contra quem immissio fuit facta, quicquid sit in reali Bar. remissiue in d. §. Iul. nu. 24.

prius sacramento super dicta æstimatione legaliter, & bona fide facienda, & debitore citato ad dandũ suspectos, & cõfidẽtes æstimatores, si dare uoluerit: & ad uidẽdũ æstimatores iurare, & æstimare, & cõtradicẽdũ ne prædicta fiãt. Et si non cõparuerit, uel cõparuerit, & non satisfecerit creditori, posșit procedi ad dictam æstimationẽ faciendã. Et teneatur & debeat iudex, seu officialis aditus pro prædictis dicta pignora, & res dare, & adiudicare insolutũ creditori usq; ad concurrentẽ quantitatẽ debiti & expensarũ dicta de causa factarum. ¶Hoc addito quod si quis alius[a] quam debitor cõpareat ante adiudicationẽ factã, & dicat se ius habere[b] in dictis rebus, uideãtur & examinentur iura utriusq; infra decẽ dies, in iis nõ cõputatis diebus solẽnibus, & feriatis per nostra statuta, & infra dictos decẽ dies dicta quæstio terminetur. Super quib⁹ omnibus, & singulis procedi possit summarie, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, etiã obmissis, & non seruatis solẽnitatibus iuris, & statutorũ communis Bon. Et idẽ fieri, & obseruari uolumus ubi actor meruerit renutã ex primo decreto de bonis debitoris pro dicta quãtitate decẽ librarũ Bon. sortis nomine, & expensarũ. Et ualeat, & effectum habeat dicta adiudicatio insolutũ, ac si ex primo, & secũdo decreto facta esset, & seruata essent solẽnia iuris, & statutorũ ciuitatis Bonon, in quibus omnibus casibus talis comparens semper actor fuisset, & esse intelligatur. ¶Item statuerũt quod agens hypothecaria[c] cõtra debitorem qui obligauit[d] bona sua, uel eius hæredem, uel habentem causam ab eo, uel eorum aliquo per contractum, uel sententiã, uel alio quocunq; modo mediate uel immediate non teneatur docere, uel fidem facere de titulo[e] obliga-

a ¶Si quis alius. Idest tertius concordat. §. eo autem casu in statuto supra de præceptis faciendis, vbi dixi, façit l. a diuo Pio. §. si super rebus ff. de re iudicata quis tex. omnino videatur, quia dicit talem sententiam latam ad fauorem tertii, non præiudicare debitori, & talis tertius poterit opponere dilatorias licet non declinatorias, dato quòd essemus post litem contestatam, contra regulam, de qua in c. inter monasterium de re iudicata, cum simi. ita per illum textum; notat Ange. in l. si suspecta in principio col. fi. ff. de petitione hereditat. Corsi sing. in verbo clausula.

b ¶Ius habere. Patet q̃ hic nõ itelligit de autore laudato, licet etiã ipse sit tertius comparens, pro suo interesse, quia alias teneretur de euictione, & in pluribus sit similis tertio comparenti, & habenti ius in re, ut patet ex eis, quę deducũtur in decis. Neap. Afflict. xv. verum si author laudatus &c. Sed hic nõ cadit ista inuestigatio quandoquidem agitur de adiudicatione rei, ex facto, & debito ipsius, qui habet causam ab illo authore, ppea author nõ tenetur de euictione.

c ¶Obligauit. Subaudi, uel etiam ipsa bona sint obligata ex l. dispositione, qm̃ idẽ est, ut pbatur in l. i. & ibi Ias. in 3. not. C. communia de legatis.

d ¶Hypothecaria. Quæ ẽ idẽ q̃ quasi seruiana, ut declarat Bar. in l. fi. ff. de salui. interd. reprehẽdẽs glosas, ut corruptas quæ aliud dicebãt, refert pro not. Ias. instit. de act. §. itẽ seruiana col. 2, & hic dẽt itelligi, siue directa, siue utili quę datur ex æquate quoties debitor, obligat rem alienã creditori, id ignoranti, quæ postea in bonis eẽ cepera debitoris casus est in l. cũ res C. si ali. res pig. data sit.

¶De titulo. Loquitur de titulo qui tribuar ius in re, cuius uigore rẽ possit obligare, cuilibet alieri pro ut declarat Bar. in l. rẽ alienã col. 2. ff. pign. act. Et vt bene intelligatur scitote quod de iure sc̃dm veriores opiniões, si agitur hyppothecaria cõtra debitorem, uel hęredem non est necessariũ directo & cõcludẽter docere de dominio debitoris, uel hęredis, sed dẽt probare possessionẽ dictorum bonorum, quia debitor non potest referre q. dominii l. si pignore. §. si prędio & l. si creditor, ff. de pigno. actione, bene debet titulum seu dominium debitoris allegare, quod præsumitur ex probata possessione, at vbi agitur contra ipsum tertium, non sufficit probatio possessionis debitoris. s. eo tempore quo contracta fuit hyppotheca, sed debet liquido, & directo probare dominium debitoris, ita glo. in l i. C. de salui inter. & inst. de actio. §. itẽ seruiana, vbi Ias. nu. 89. & doct. in l. rem alienam. ff. de pigno. act. vbi Bar. col. 2. Hoc aũt statuto prouidetur, vt ẽt contra tertium agens non teneatur habẽtem causam a debitore pbare dominium debitoris, nec possessionem prædicta tñ limitant doc. i hyp. specialis sed in gñali põt debitor dicere quod illa res est alterius quẽ i iudicio nominet, vide Ias. nu. 89 versic. alia: quę limitatio dẽt hic adaptari qa text. loquitur de obligatione bonorum. s. omnium.

¶Possessor.

tis rem, fed fufficiat probare, & dicere quod poffeffor[a] dictæ rei habet caufam ab obligante, feu debitore mediatam, uel immediatã, & quod ipfam caufam habuit[b] poft contractum, & obligationem, cuius uigore agitur hypothecaria, uel faltem probare[c] talem debitorem, feu obligantem tempore contracti debiti, & obligationis, uel poftea[d] poffediffe rem pro qua ageretur.[e] ¶Itẽ Decernimus[f] quod quicunque uolens petere fe declarari feptuagenariũ hoc faciat citato bis perfonaliter Sindico Cameræ Bononiæ, & factis citationibus, & proclamationibus per bannitorem Communis fono tubæ præmiffo, hora caufarum in palatio ueteri iuridico Cõmunis Bononiæ ad, & ante Difcum Iudicis coram quo caufa agitur, & ante hoftium domus thefaurariæ ueteris Communis Bononiæ in præfentia duorum, uel trium teftium ad minus, quod omnes qui fua putauerint intereffe debeant cõpare coram dicto Iudice, feu tribunali ad contradicendum ne talis qui fe pronunciari petit feptuagenarium, nominando, & prænominando eum ita quod cognofci ualeat, pronuncietur[g] feptuagenarius, & aliter proceffus non teneat. Et obferuatis prædictis fententia fuper dicta ætate lata faciat ius[h] quo ad omnes.

DE PROCESSV FACIENDO CONTRA incertos hæredes.

PLacet quod contra incertum hæredem quotiefcunque agi contigerit pofsit petitio porrigi in qua facta narratione eius quod petitur, & ipfius caufæ fi dicatur ignorari quis fit hæres, uel effe uelit hæres defuncti qui dicatur obligatus[i] fuiffe: pofsit in ipfa petitione peti quamcunque perfonã quæ fit, uel effe uelit hæres defuncti condemnari,[k] cogi, & compelli, etiam fi certa perfona,[l] uel nomen hæredis in tali petitione non exprimatur. Et etiam contineatur in ipfa petitione quod nemine comparente qui fit uel effe uelit, & pofsit hæres effe defuncti prædicti quod actor immittatur, uel alius eius nomine in poffefsionem

a ¶Poffeffor. Ideft tertius

b ¶Habuit. Ideft tertius poffeffor.

c ¶Vel faltem probare. Ecce fecũdum modum probandi in hyppothecaria eligat ergo actor vnum ex his fibi magis proficuum.

d ¶Vel poftea. Hoc intelligendum eft quando hyppotheca fuit generalis præfentium, & futurorum bonorum juxta. l. quæ nondum. §. i, de pigno. aliud erit fi fpecialis fuiffet, quia teneretur fe reftringere ad poffefsionem tempore obligationis contractæ.

e ¶Ageretur. Et fic fortitur hypothecaria naturã faluiani iterdicti p oĩa de quo late ĩ. §. itẽ feruiana.

f ¶Item decernimus. Hic §. melius conueniebat in fi. ftatuti de inftrum. & teftã. §. faluo vbi dicitur quod feptuagenarius nõ poteft carcerari pro ciuili debito.

g ¶Pronuncietur. Vide unum pulchrum dictũ d. Ant. in c. fin. in 3. not. de defpon. impub. quod vbi requiritur determinatum tempus, ut hic in feptuagenario, teftis deponens fuper tempore, debet determinatè deponere, alias fi diceret uel circa, nõ probaret, quod poffet ualere in hac materia, idem dicit Angel. confi. 194. col. 2. dum allegat. l. non folum §. fed ut probari. ff. de neg. ge. fed uoluit allegare. l. cũ actum eod. titulo & l. nõ folum. §. fed ut probari de oper. no. nuntiat. vbi Bart. latè.

h ¶Ius. Notabis multum quod hæc fententia fit de illis, quæ ius faciunt quo ad omnes ficut fententia fuper ftatu perfonæ, ut per Docto. præcipue Alexand. in. l. fæpe num. 62. ff. de re iudica.

i OBligatus. Largo etiã modo puta quando folum competit contra ipfum officium iudicis, prout declaratur in fine ftatuti cõftat autem ꝙ officium iudicis nullam præfupponit obligationem ftricto modo, & proprie fumptam iuxt. l. qui per collufionem. ff. de actio. empti. l. deducta in princip. ff. ad treb. Iaf. abunde inftitutio. de actio. in princ. nu. 60. vt nihil fit quod illi addere uelim.

k ¶Condemnari. Procedit etiam petitio dato ꝙ non petatur condemnari cogi, & cõpelli ut i fi. ftat. dicitur, & ibi dicã.

l ¶Etiam fi certa perfona. Infulfa eft ifta ampliatio, quia nã eft de regula ad not. in rub. ff. de regulis iuris, nã ubi certa perfona eft hæredis, feu cui de iure delata fuiffet hæreditas utique nõ procedit hæc forma fed dic ut infra §. declarantes.

possessionem bonorum hæreditariorum dicti defuncti, tanquam defuncti sine hærede, uel successore, & talis petitio admittatur. ¶ Qua petitione porrecta fiat duæ cridæ per duos nuncios diuersis diebus, uidelicet unum pro qualibet uice, & in contrata, & ante domum ultimæ solitæ habitationis defuncti, seu in loco in quo citari debuisset defunctus secūdum formam nostri statuti in præsentia duorum de uicinia, seu Capella dictæ domus, quod si quis est qui sit, uel esse uelit hæres, & esse possit prædicti defuncti, uel bona hæreditatis dicti defuncti uelit defendere, nominando, & prænominando ipsum defunctum, comparere debeat coram tali iudice, seu officiali coram quo, uel quibus dicta petitio fuerit porrecta infra certum terminum declarandum in ipsa crida. ¶ Et si quidem nulla persona comparuerit in termino dictæ citationis, quæ dicat se hæredem esse, uel esse uelle, seu qui bona hæreditaria uelit defendere, tunc præstito prius sacramēto ab actore uel eius parte, de calumnia, pronunciet iudex, seu officialis in discessu a Bancho, uel postea die sequenti iuridica quo ad causam ad petitionem partis agentis ipsum actorem, seu alium eius nomine immittendum esse in possessione bonorum defuncti, seu hæreditatis eius pro mensura[a] quātitatis petitæ[b], & expensarum, tanquam de bonis hæredum si qui sunt quanquam non comparētium; et si nulli essent tanquam de bonis defuncti sine hærede, uel successore nemine cōparente, etiam parte ad dictam pronunciationem audiendā non citata. ¶ Qua pronunciatione facta iterum fiat alia crida, & per unum nūcium ad domum prædictā in præsentia duorum testium de uicinia, seu capella, quod si quis est qui sit, esse uelit, & possit hæres esse dicti defuncti, uel bona hæreditatis ipsius uelit defendere infra tertiam diem assignandam in ipsa crida debeat comparere coram dicto iudice uel officiali ad contradicendum quicquid uult, & potest ne pronūciatio facta per dictum iudicem, uel officialem de immittendo in possessionem partem agentem in bonis hæreditariis ipsius defuncti mādetur executioni. ¶ Et nemine comparente immittatur ipse actor, uel alius eius nomine in possessione bonorum hæreditatis dicti defuncti quorum possessio uacet, uel possessio detineatur[c] per hæredes, uel eos quibus prima causa successionis contingit pro mensura quātitatis petitæ, seu æstimationis facti, & expensarum, si bona sufficientia reperiantur in totum, uel pro parte. ¶ Et ipsa immissione facta detur secunda petitio, etiam parte non citata, in qua petantur dicta bona hæreditatis dicti defuncti in quibus facta esset immissio sibi adiudicari insolutum ex secundo decreto pro quantitate, seu æstimatione prædicta, & expensis iuxta æstimationem, uel quatenus æstimatio ascendit si bona sufficientia non fuerint. Et ea secunda petitione porrecta fiant cridæ in palatio, & in aliis locis, & procedatur ad curatoris dationem, & ad alia secundum quod procederetur, si certa fuisset persona connenta ab initio secundum nostri statuti formam positi sub rubrica De uocatis in iure & non uenientibus. ¶ Si uero tempore tenutæ dandæ retulerit nuncius se non inuenisse aliqua bona hæreditatis dicti defuncti, quorum possessio, ut supra, uacet uel occupetur per aliquem hæredē defuncti, uel

a ¶ Pro mensura. Verba tex. in auth. et qui iurat C. de bonis authen. iu. possi.

b ¶ Petitæ. Iuramentum enim calūniç forte succedit loco illius summariç cognitionis, quæ requireretur in decernendo huiusmodi immissionem, prout legitur, & notat. in d. auth. et q iurat.

c ¶ Vel possessio detineatur. Idest (ut mihi uidetur) casu quo reperiretur post iussum de immittendo, & aliquem ut hæredem possidere &c. quia non excusatur possessor si nō fuerit citatus cum tempore petitiōis, & iussus non innotuerat quis esset hęres certus.

ĉti, uel per aliquem c i prima cauſa ſucceſsionis contingit, uel tantum quod ſuf ıat ad menſuram quantitatis, ſeu æſtimationis prædiĉtaru ı, & expenſarum, quo etiam caſu facta prius adiudicatione ›ſorum bonorum non ſufficientiū pro concurrenti quantitate, ſeu æſtimatione tunc, & ante, ſi hoc petatur mittatur duo nuncii diuerſis diebus, uidelicet unus pro qualibet uice qui crident publice, & alta uoce in contrata, & ante domum prædiĉtā, quod ſi quis eſt qui ſciat de bonis hæreditatis defunĉti prædiĉti, quorū poſſeſsio uacet, uel occupetur per aliquem hæredem defunĉti, uel per aliquem cui prima cauſa ſucceſsionis contingit ipſa bona, & eorum detentores (ſi qui extant) debeat indicare, & etiam inquirāt diĉti nuncii de bonis prædiĉtis. Et ſiue aliquis comparuerit ad indicandum ſiue non: procedatur ad ipſam excuſsionem faciendam, & ad alia ſecundum formam diĉti ſtatuti De uocatis in iure, & non uenientibus: ita quod adiudicatio, ſiue excuſsio bonorum, & alia fiant, & fieri poſsint, perinde ac ſi certa perſona ab initio eſſent conuenta. ¶Si autem ante dationem Curatoris, uel poſtea ante contradiĉtionem faĉtam petitioni per Curatorem prædiĉtū comparuerit aliquis qui dicat ſe hæredem eſſe prædiĉti defunĉti, & ſit talis perſona quæ de iure poſsit admitti ad hæreditatem prædiĉtam, tunc cum ipſo hærede procedatur, perinde ac ſi eius nomē fuiſſet expreſſum in petitione prædiĉta, & ab initio comparuiſſet ſecundum formam noſtri ſtatuti De uocatis in iure, & ueniētibus, diĉta prima petitione non mutata. ¶Et ſi contradictione facta petitioni per Curatorem comparuerit non audiatur, niſi ut ipſe hæres poſsit adeſſe cauſæ, & de iure ſuo. ¶Et ſi cōparuerit ante dationem dicti Curatoris, ſiue ante contradictionem factam petitioni per ipſum Curatorem aliqua tertia perſona, quæ dicat ſe uelle defendere dicta bona tanquam defenſor, procedatur cum eo tanquam cum defenſore preſtita ſatiſdatione ſecundum formam noſtri ſtatuti poſiti ſub rubrica De eo qui uenerit ad defenſionem alterius. Declarātes quod ſi in aliqua parte proceſſus poſtea quādocunque conſtiterit agentem, maxime agnatum,[a] uel cogbatum, uel coniunctum ſciuiſſe[b] uere, uel præſumptiue[c] certos hæredes eius de quo ageretur antequā petitioni per Curatorem fuerit contradictum, proceſſus nō ualeat in præiudicium dicti certi hæredis poſtea comparentis. ¶Vbi autem aliquis compareat qui uelit cum Curatore cauſam agere, uel qui uelit bona defendere ſuo nomine, procedatur, & fiat in omnibus, & per omnia ac ſi certa perſona ab initio conuenta fuiſſet. Et prædicta locum habeant etiam in

quacunque

a ¶Agnatum. Hoc dictū eſt propter regulā.l.octauu.ff. vnde cogna.&.l.de tutella. C. de in integr. reſt.mi.

b ¶Sciuiſſe. Tunc enim citandi ſunt particulariter hæredes, ſiue inſtituti, ſiue ab inteſtato proximiores, interrogādique ſunt, an hęredes eſſe uellint, ut ſi repudiare ſe dicant, ſciant creditores quid ſibi agendum ſit, & ſi deliberare ſe adhuc dicant præcipitandi non ſunt, verba tex.in.l.1.§. largius.ff.de ſucceſſ.edicto, diximus latius in ſtatuto de inſtrumentis, & teſtamentis §. inſuper & regula eſt uera ꝙ citatio pro proclamata non afficit, ſeu fieri non poteſt, vbi certa eſt perſona citanda, caſus eſt in.l.1.§. denunciari.ff. de uentre inſpi.Bart.in.l.ſi eo tempore.C.de remiſs.pign. et in auth.ſi omnes.C. ſi ut ſe ab hær.abſti Marianus in tract. de citation. art.25.Pet.de Ancha. in c.ſi.de electi. in 6.quem ſequitur ibi Dominic, quos refert Rui.cōſi.52. ſub nu.5.lib.4. vbi decidit etiam ꝙ ſi aliquis eſt in poſſ. bonorum hæreditatis is omnino citandus eſt nominatim, nec prodeſt creditoribus dicere ſe ignoraſſe illum & citat cōſilium Anch. ſed ſub falſo numero, cū uellit allegare nu.292. videretur prima facie, & 270.in primo dubio allegat etiam Bar.in conſi. inc.p.miſſus ſed non citat numerū, nec inuenitur in meo lib. cōſilium Bar.ita incipiens, ſed debuit allegare conſ.91. incip.in q.vertente in prima parte.

c ¶Vel preſumptiuæ. Vt puta quia ſciat filiū extare, uel ꝓximiorē agnatū defuncto cui deferenda

quacunque[a] actione, officio, seu iure agatur, seu intentetur, etiam si non petatur condemnari[b], cogi, uel compelli quatenus prædictis possint adaptari.

DE SEQVESTRATIONE BONOrum Debitorum forensium[c], & de Detentione ipsorum.

ORdinamus quod cuiuslibet Forensis[d], uel Comitatini[e], aut incolæ[f] Ciuitatis, uel Comitatus Bon. qui debitor diceretur alicuius Ciuis, uel Comitatini, aut incolæ Ciuitatis, uel Comitatus Bononiæ ex instrumento, sententia, uel aliqua scriptura, cui de iure fides debeat adhiberi quantitatis summæ, uel rei mobilis, producto prius ipso instrumento, uel sententia, seu scriptura coram iudice[g], & eidem ostensa, & penes Notarium actorum dimissa, possint bona mobilia sequestrari, si reperiantur sufficientia ad quantitatem

esset hæreditas, ita formaliter Bar. in l. si quis instituatur. §. item si conditioni de hær. inst. per l. 1. §. 1. & §. largius. ff. de success. edicto, Sed nunquid sufficiat citare illos particulariter quos prima causa successiõis tãgit Bart. (vt mihi uidetur) in d. §. item si conditioni sentit ꝙ sufficit sed clarius in l. 1. ff. de cur. bo. dan. & in l. si diu ex quibus caus. in poss. eatur, dicens ꝙ si constat etiam ꝙ hæres, uel institutus, uel ab intestato uenire debens repudiauerit pariter citari debet, ꝓximior & nominatim si certus sit.

a ¶ Quacunque actione. Forte etiã reali licet non sit proprie actio, sed petitio. l. actio in personã ff. de actio. & obligat. & pro hoc. l. actionis uerbo eo. tit. cũ aliis multis ibi signatis. cassan ch. 144.

b ¶ Cõdemnari. Hæc clausula requiritur in libellis, & bene, & absq; scrupulo procedit ubi ordinate cocepta fuit, prout hic, scilicet cõdemnari, cogi, & compelli, cũ primo debeat præcedere cõdemnatio deinde coactio, & compulsio ad soluendum quãdo sentẽtiã transitum fecisset in rem iudicatam; tamen etiam si dictum sit cogi, & compelli, & ad prędicta condemnari libellus sustineretur non obstante pręposteratione, vt Bar dixit in l. 1. C. de execut. rei iudica. nisi simus i casibus in quibus proceditur sine figura, quia tunc procederet licet omissa fuisse petitio condemnationis secundum Lanfranc. in clem. sæpe de uerb. signifi. in versicul. libellus in 4. conclus. quem citat Bal. in prima constit. C. §. quibus versic. vlterius nota. & Bar. in extrauag. ad repri. in uerbo sine figura ad cuius immitationem statutum nostrum hic parcit actori etiam si omiseri conclusionẽ ad similitudinem illarũ mulierum coram Salomone cõtendentium, quia prima dixit filius meus uiuit, filius tuus mortuus est, absq; quauis expressa conclusione, Et nõ credas ꝙ hoc sit speciale in hac materia, sed generale est in hac nostra ciuitate uigore illius statuti de uoca. in iure, & ueni. in prin. dum uult ꝙ procedatur sine figura iudicii, in causis ciuilibus, & sola facti ueritate inspecta. ita sentio ego.

c ¶ Forensium. Largo modo accipitur forensis, ut j. §. forensem. vbi cõprehendũtur ẽt comitatini.

d ¶ Forensis. Is est secundum doctores nostros (licet abusiua sit denominatio secũdum grammaticos eum potius aduena, seu exterrus, uel peregrinus dici debeat) qui habet forum alibi, & non ibi vbi reperitur, & est in actu eundi, & dicitur peregrinari ubi quis nõ est in loco suæ habitatiõis, nã forẽsis persona suspecta est, ideo succedit tex. in l. si fideiussor §. fin. ff. qui satisdare cogantur, & ibi not. Ange. & Pau. Castr. & Mod. inducẽdo contra transeuntes per hanc ciuitatem cũ equis alienis, uel aliis rebus, domini nãq; recognoscẽtes illos possunt per officium iudicis sequestrari facere res illas penes hospitatores, quia sunt suspecti quasi semper habeãt pedem in stapedio, argumẽtum not. in l. hęres. ff. de iudi. & tunc tales si uolunt se releuare a sequestratione debent præstare satisdationẽ de iudicio sisti, & de re nõ barratanda d. §. fin. vide subtilem disputationem circa hoc per Cur. in tra. de sequestra. q. 17.

e ¶ Comitatini. Statuẽtes ergo nõ habuerũt hic comitatinos, pro forẽsibus licet in rubr. & j. §. forensem large capiatur illa uox, ut ẽt comitatinos cõprehendat, sed hic separatim ponit, & proprie loquitur hoc loco: et pro suspectis reputantur sicut forenses, qa non habẽt plerũq; nisi mobilia, & modica, ac uilia ad not. Insti. de actio. §. item seruiana, quia sancta rusticitas omnia palam habet inquit glo. ibi.

f ¶ Incolæ. Incola dicitur qui non est ciuis, nec origine, nec priuilegio, habet tamen larem ac maiorem partem fortunarũ in eo loco ubi habitat, atque incolit l. ciues, vbi Bar. C. de incolis, sed intellige de incola, qui ante sequestrationem non steterit per tres annos proxime præcedentes in ciuit. Bon. ut infra habetur §. forẽsem, sed stricto modo intelligitur, hic de talibus, & qus nõ possident immobilia.

g ¶ Coram iudice. Licet in ueritate non sit iudex competens ipsius rei, & propterea de iure stricto non potuisse detineri uideretur iuxta id quod dicit Bald. in c. causam matrimonii in fi. verbis de off. delegati qui refert Cy. in l. fi. ff. quod metus causa

debiti quod petitur. Et si non reperirẽtur bona sufficientia ad sequestrationẽ prædictam faciendam, de quo relationi nuncii credatur. Quam relationem sequestrationis, uel non reperiri de bonis nuncius facere teneatur dicta die, uel sequenti, si fuerit facta in ciuitate, uel guardia ciuitatis Bonon. Si uero in comitatu, uel districtu Bononiæ infra tres dies immediate sequẽtes. Quã sequestrationem, & recõmendationem bonorũ mobilium facere debeat penes idoneam[a] personã in præsentia duorum testiũ bonæ cõditionis, uitæ, & famæ[b], qui non sint nuncii[c] neq; beroarii, qui intersint oblationi bonorũ sequestrandorũ, & depositioni eorundẽ, & aliter facta nõ ualeat. ¶ Vbi uero nuncii retulerint non reperire bona sufficientia pro sequestratione prædicta facienda possit ipse forensis Comitatinus, uel incola debitor personaliter detineri in carcerib9 Cõmunis Bon. ad petitionẽ creditoris, nec reuocetur sequestratio, nec ipse debitor qui detẽtus fuerit relaxetur donec satisfecerit creditori, uel satisdederit de iudicio sisti, & iudicato[d] soluendo[e]. ¶ Quæ satisdatio effectũ[f] sortiatur corã quocunq; iudice, & in quacunq; instantia, uel causa fuerit uentilata, ẽt si ad recusationem, uel ad appellationẽ unam, uel plures deueniatur: qua satisdatione facta, uel præstita relaxetur, & sequestratio reuocata esse intelligatur. ¶ Et ipsa satisdatione præstita parte præsente, uel ad hoc legitime citata, uel sibi legitime notificata, possit, & debeat ipse creditor agere uia directa contra ipsum debitorem, qui satisdedit nulla fori, seu iurisdictionis exceptione obstante; & petitionem suam porrigerẽ teneatur coram iudice, qui fecerit detineri, uel sequestrationem fieri infra quinque dies post dictam satisdationem præstitam, & in dicta causa debeat procedi, ita quod dicta quæstio infra dies triginta continuos omnimode terminetur a die productionis dictæ petitionis, alias si petitionem infra dictum tempus non dederit, ubi de satisdatione notitiam habuerit, uel infra dictum tempus dicta quæstio non fuerit terminata uigore satisdationis prædictæ amplius non teneatur[g] ipse debitor, uel eius fideiussor, seu bona, & in dicta Ciuitate Bonon. pro dicto debito creditor, uel qui causam ab eo prætenderet ulterius huius statuti beneficio uti non possit. ¶ Et si uictoriam reportauerit creditor, mandetur ipsa sententia

causa dicere q detineri faciẽs, uerum debitorem authoritate iudicis incõpetentis perdit ius sui crediti, sed suspitionis causa hoc tolleratur, qua ẽt permittitur aliqñ ipsi creditori capere debitorẽ iuxta uulg. l. ait ptor §. si debitorem. ff. quę in frau. creditorũ. vide Curtium in trac. q. 17.

a ¶ Idoneam. Quem sequestrum uocant iurecõsulti, ut habetur i. l. ei apud quẽ. ff. depositi. l. sequester. ff. de verbo. signific. & dic quod debet esse idonea persona, pro quãtitate sequestrata. l. litibus C. de agric. & cens. lib. 11. ita Iac. de Are. in trac. de seq. nu. 17. quod intelligo si possidet immobilia, uel si saltem sit ciuis possidẽs plura mobilia, adeo q hmõi qualitates superent qualitates eius de cuius bonis fit sequestratio, recurrendũ ẽ tñ ad not. i l. si fideiussor §. fi. ff. qui satisd. cog.

b ¶ Famæ. Requiruntur, & aliæ qualitates, de quibus infra statuto proximo. §. quæ sequestratio el pri[...]o, quia unum statu[...]m recipit determinati ab altero. l. sed & posteriores. ff. de legib.

c ¶ Nũtii. Quia uiles sunt personæ, & abiectæ licet publicæ Barto. in extrauag. ad reprimen. in glo. per nuntium in primis uerbis, & sic nõ dicũtur bonæ conditionis, & famę absolutè, quod nota.

d ¶ Iudicato. Quæ tres clausulas cõtinet l. iudicatũ solui. ff. de iud. solu. & credas omnino quod insit illi etiã promissio de re non barratanda, de qua facit mentionẽ glo. in d. l. si fideiussor. §. fin. qui satisd. cog. quia in satisdatiõe iud. solui inest clausula de dolo malo.

e ¶ Soluendo. Ita q cessat disputatio doctorum, an dẽant poni uerba, & de restituenda absque ulla pro crastinatione, quæ uoluit Bar. apponẽda ut in l. litibus. C. de agri. & cens. lib. 11. Curt. in 19. q. sui trac. cautius igitur loquutus fuit Alex. i addit. ad Bart. ibi. s. q dẽat dici, pmittit, seu satisdat scdm formã iuris, & statutorũ. et notabis, qa hęc est necessaria satisdatio, de qua in. l. si fideiussor §. 1. qui satisd. cog.

f ¶ Effectũ. i. Possit pstari in quacunq; instantia.

g ¶ Non teneatur. Dicit lex penultima. C. de fideiusso. quòd fideiussio

si in uigorē rei iudicatæ transiuerit executioni[a] contra ipsum debitorē, & eius fideiussores, & eorū bona tanquam[b] cōtra fideiussores[c] iudiciales, ēt nulla facta debitoris principalis bonorū excussione[d]. ¶ Et ne contra creditorē per debitorem fraus cōmittatur ad ipsius creditoris, uel eius qui pro eo interuenerit petitionē interrogetur debitor detentus an uelit satisdare, ut supra, quā interrogationem officialis qui detineri, uel sequestrari fecerit, facere teneatur etiā parte non petente infra tres dies a die detentionis. Et si dixerit se uelle satisdare, detur ēt ei inuito terminus ad satisdandū qualem debitor petierit, seu uoluerit, & si nō petierit tunc arbitrio iudicantis. Et si infra terminum, uel ante non satisdederit, aut interrogatus recusauerit satisdare elapso termino prædicto, uel facta recusatiōe prædicta posit, & debeat creditor per se, uel aliū facere probatiōes quæ sibi incūbunt circa debitum de quo ageretur infra decē dies proximos post lapsum dicti termini, uel a die qua debitor recusauerit, ut supra, & infra dictū terminū liceat ēt debitori per se, uel alium probare de iure suo. ¶ Quibus elapsis detur terminus ipsi debitori, uel parti ipsius (si petierit, & uoluerit) decē dierū, & maior uel minor (si maiorē, uel minorem habere uoluerit) ad probandū de iure suo, & ad sui defensionē ne pro dicto debito detineatur: infra quā dilationem liceat ēt parti creditoris probare de iure suo. ¶ Et si pars creditoris nō probauerit infra dictos terminos, aut si ipsius probatio per debitoris probationes[e] excludatur, teneatur ipse creditor detento expēsas reficere, quas fecerit uel incurrerit ipse detētus occasione prædictas taxādas per iudicē qui cognouerit de prædictis, & ēt dāna, & interesse ipsius probanda legitime, & ipse debitor relaxetur statim cū cōstiterit[f] creditorem non probasse, uel probationē eū nō releuare, quæ determinari, & declarari dēat infra octos dies elapsis terminis supradictis; quod si non factū fuerit nihilominus non relaxetur[g]. ¶ Interim tamen dū probatio fieri debuerit, uel declaratio supradicta debitor stet omnino detentus, nisi satisdederit de iudicato soluendo, secundū formā declarationis prædictæ

¶ Appella-

de iudicio sisti expirat si actor neglexerit litem per duos menses, de quo dicto, & de ratione uide per Ias. in l. 2. §. 1. ff. qui satisd. cogantur, caue tamen, quia illa lex loquitur quando sine scriptis reperitur promisisse, sed fideiussor ipse coram tabellionibus cōfessus est se fideiussisse, Ias. autem simpliciter loquitur.

a ¶ Executioni. Sic nota non requiri nouum processum contra fideiussorem iudiciarium, Bar. in l. 1. ff. iud. solui. & Bal. in l. cum eorum colu. 2. C. de sententiis; docto. in. l. fideiussor. ff. qui satisda. cog. Bart. tamen limitat si adsit certa dies in promissione alias requireretur processus contra fideiussorem, sed hoc statutū simpliciter loqtur.

b ¶ Tanquam. Nota ueritatis est. l. 1. ff. de præto. stipul. sic & alias in iure reperitur, ut in c. cū pro causa vbi glo. extra de sent. excōmu. cum simi. infinitis.

c ¶ Fideiussores. Vt sit proprie fideiussor requiritur, quod prius uocatus fuit reus, & taliter ut sit obligatus ad iuditiū, alias si simpliciter aliqs promisit eum de iuditio sisti non est proprie fideiussor glo. in l. 2. §. si quis. ff. ex his. ff. qui satisdare cog. & ibi Ias.

d ¶ Excussione. Quę solet fieri in materia contractuum auth. præsente. C. de fideiuss. & iste ē unus casus in quo fallit regula, vide alios plures per Bened. de Plumbino in tracta. de discussionibus īter quos enumerat istū allegando Bald. in. l. cum eorum C. de sententiis, ubi idem dixit in quolibet fideiussore obligato ex instrumento guarentigiato ex forma statuti, attento quod uidetur condemnatus una cum principali secundum Cy. & Bald. in. l. certū C. famil. hercisc. adde & aliquot casus in tractatu Iaco. de Are. de excuss. bonorū.

e ¶ Probationes. Quas. n. probationes ante nullo sequestro facto facere tenebatur, eas etiā postea debet facere, qa per hoc non releuatur Bal. & Salyc. in. l. 1. C. de phi. seq. pecu. Bart. & doct. in. l. si oleum ff. de dolo; debet ergo producere libellū, & cognoscere de iure agentis practicus pap. in forma sequestri; Curt. ī l. vnic. C. de phib. seq. pe. q. 13. vbi facit mentionē de termino asignando.

f ¶ Cōstiterit. Dicitur cōstare etiam ante sententiam post conclusum in causa, ad gl. sing. in c. significauerunt de testib. quia probationes inductę faciūt notorium post conclus. in causas latissime Fely. ibi 2. col.

g ¶ Non relaxetur. Abundat hæc negatiua.

dando fideiussores idoneos contra quē & quos, & ipsorū bona fieri possit executio ut supra. ¶ Hoc addito quod si creditor in prima cā, seu instātia succūbat, & appellauerit[a], debitor nihilomin⁹ relaxetur, & creditor suā appellationē prosequi possit infra sua tēpora: quo casu damna, expensas, & interesse reficere interim non teneatur. ¶ Si uero creditor probauerit infra terminos supradictos, ita quod ipsius probatio, per ipsius detenti probationes non excludatur, ipse detentus non relaxetur, nisi debitū soluerit, uel aliter satisfecerit creditori. ¶ Et si detentus appellauerit, & obtinuerit in causa appellationis relaxetur, etiam sine satisdatione prædicta, non obstante aliqua appellatione facta, uel facienda per ipsum creditorem, in quo casu sibi non liceat appellare, nisi consenserit debitorem relaxari, & ipsum relaxari fecerit, saluo in debito iure suo. ¶ Et quod dictum est de debitore detento, idem in omnibus, & per omnia seruetur[b] in sequestratione facta de bonis ipsius debitoris, si qua facta reperiretur ipso detento, uel non. ¶ Forensem autē intelligimus (quantū ad prædicta contenta in præsenti statuto) omnem qui non sit ciuis, uel habitator[c] dictæ Ciuitatis, uel districtus cum sua familia tempore commissionis sequestrationis, & ante per tres[d] annos proxime præcedentes. & qui nō possideat in Ciuitate, Comitatu, uel districtu Bon. bona immobilia sufficientia ad satisfactionem petitorū. ¶ Adiicientes quod quilibet forensis possit personaliter[e] capi, & compelli ad confitendum, uel negandum an scripserit, uel non scriptā, quæ dicatur scripta manu ipsius: & si iudicii uidebitur ēt ad scribendū de nouo manu sua propria, ut ex ea possit etiā comparatio litterarū fieri, aliqua fori decli-

a ¶ Appellauerit. Appellans .n. semper præsumitur in mala fide cū præsumatur pro sententia. l. ingenuū. ff. de statu hominum, ita Cassaneus in com. consue. burg. titulo des iustices Rub. 1. §. 7. in glo. iusques a sept. nu. 9. sed clarius per Alciatum in trac. de præsump. in præsump. 9. in 3. Regula nu. 8. vbi ponit principales effectus istius pręsumptionis sententiæ quando est etiam pendēs per appellationē, hic etiam habes unum non cōnumeratum ibi.

b ¶ Seruetur. Vnde habemus colligere ꝙ facta appellatione, ꝓ parte actoris nihilominus reuocāda est sequestratio, & statuentes multum prouide passum alioquin difficilem extricarūt. Nam sunt plures, & quidem secundum ueritatem iuris communis loquētes qui tenuerunt sequestrationem durare usq; quo sententia transitum fecerit in rem iudic. per. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cogantur, ibi vel lis finem accipiat, vbi Bald. qui etiam citat. l. litibus C. de agric. & cōs. & Specul. titulo de seq. poss. & fruc. §. 1. versic. sed pone. Aliqui intelligebant durare usque ad sentētiam, quia dicitur finita lis ꝑ sententiā, ut latius apud Curtium in trac. de sequestr. 18. q. sed d. statuētes distinxerunt, aut lata fuit sentēña in fauorem rei, & sequestrum debet reuocari, quia est præsumptio pro eo qui obtinuit sententiam, aut ad fauorem actoris, & remanet sequestratio.

c ¶ Habitator. Dato ꝙ sit ciuis: equidem statuentes caute loquuti sunt, quoniam ut scribit Marian. in c. fi. col. 6. versi. 5 principaliter quæro, de foro compe. quando aliquis alibi habet forum originis, & alibi habet forum domicilii est iudicandus forensis in altero locorum prędictorū prout subiecta materia dictat: exemplum est apud Bar. in trac. repræsaliarū in 7. q. princ. in 2. q. incipi. ad secundum, ubi concludit ꝙ repręsaliæ concessę, contra pisanos nō habent locum contra pisanos qui alibi habitant, & ita in ciuitate pisarū, sunt forēses, licet ibi sint originarii, quia ex quo sunt alibi cōmorantes carent culpa cōtracta a ciuibus pisanis; late differit Corn. consil. 194. col. 2. lib. 4. & Deci. cōsi. 352.

d ¶ Per tres &c. Nunquid autē probato principio triuum annorū, & fine illorum tpe sequestrationis dicatur probatum ꝑ annos tres continuos stetisse? Imol. cōsi. 9. dicit ꝙ non: sequitur Alciat. in regula secunda præsumptionum pręsumpt. 22. in fi. dic ut ibi.

e ¶ Personaliter. Cogita an hoc sit speciale, circa forenses, an sit dictū per modum exempli? quia ut habetur in statuto qđ scrip. et lib. merca. §. adiicientes (licet non exprimatur de captura) complēdus est qlibet opportunis remediis ad recognoscendum scripturā, uel negandum: sed dic ꝙ ideo de forensi dictum fuit, quia facilius incipimus a captura in eis. qa sunt magis suspecti quia cottidie habent pedē in stapedio ut insimi. dicit Pau. Castr. in. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui sat. cog. ꝑ l. hæres abs̄ns. §. pri. ff. de iudiciis, qa præsumūtur hēre aīum redeundi ad patriā iux. not. in. l. ciues C. de incolis lib. 10.

natoria exceptione non obstante. ¶ Insuper etiam prouidentes, quod nullus ciuis incola, uel habitator Ciuitatis Guardiæ, uel Comitatus Bononiæ, & qui pro forensi haberi, uel intelligi non debeat secundum formã præsentis statuti in casibus etiam in dicto præsenti statuto comprehensis, uel aliquo alio pro debito[a] singularis[b] personæ uel uniuersitatis quam Cameræ[c] Bononiæ capi, uel detineri possit de mandato alicuius iudicis, uel officialis, nisi sit debitũ confessus in iudicio, uel de eo conuictus[d], uel elapsus sit terminus eidem ad soluendum debitum per legem, uel iudicem assignatus, pœna iudici, & officiali, de cuius licentia, uel mandato contra formam prædictã talis captura processerit, uigintiquinque librarum bon. Cameræ Bononiæ applicãda. Et nihilominus ad damnum, & interesse parti lesæ teneatur, & captura nulla sit ipso iure, & captus cõtra formam prædictam statim relaxetur, nisi captus uel detentus esset uigore alicuius alterius specialis statuti Communis Bononiæ, quo casu, & casibus statuta illa in suis casibus specialiter prouisis uolumus obseruari. Saluis semper statutis, & prouisionibus dicti Cõis de Campsoribus cessantib⁹, & fugitiuis, & de aliis debitorib⁹ cessantibus, & fallentibus disponentibus.

DE SEQVESTRATIONIBVS[e].

QVia Sequestrationum[f] frequens[g] usus est, iccirco decernimus quod cuiuslibet rei mobilis[h] per aliquem detentæ, uel possessæ, seu quasi: quam

---

a ¶ Pro debito. Nam bene pro contumacia in non comparendo capi poterit. l. consenta. vbi Bar. C. quomodo & quãdo iudex. et vocatur prætoria a Bal. in. l. vnic. C. de ꝓhi. seq. pecu.

b ¶ Singularis. Actiue legas.

c ¶ Cameræ. Quod appellatur debitum fiscale, de quo Bar. in. l. cũ eo. ff. ad. l. iul. pecu. vbi p. l. nemo carcerem C. de exac. tribu. ponit ꝙ pro tali debito simpliciter capi põt, nõ tñ incarcerari nisi ob nimiam contumaciam.

d ¶ Conuictus. Subaudi, & condemnatus, & hoc est de iure, Bar. in præallegata. l. cum eo. ff. ad. l. iul. pecu. per l. 1. C. qui. bonis ced. possunt iam ne iudicati detrudantur in carcerem.

e SEquestrationibus. Sequestrationum scdm Bal. C. eod. Altera uolũtaria, & ista est semper pmissa sed nõ iussa sicut cæteri contractus. Altera est iudicialis, & hæc fit altero de duobus modis, aut de re non cõtentiosa, aut de re cõtentiosa, primo casu, uel fit ad iuris sui cõseruationẽ, exẽplũ in tabulis testamenti, uel in cautionibus cõibus, quando hæredes uolunt ius suum conseruare, nã iudex discordantes facit eas sequestrari. l. ceteræ & l. si quæ sunt cautiones. ff. famil. hercisc. l. fi. ff. de fide instrum. vel ad dãni euitationẽ, seu ut securiorẽ reddat. l. accepiã C. de vsur. & istæ duæ species sunt pmissæ semper ext. vero illas cãs dicitur ꝓhibita regulariter a iure cõi. Quæ sic diffinitur: Sequestratio est rei possessæ, seu detẽtæ quæ in controuersia uertitur, aut fructuũ eius a possessore, seu detentore iudicis officio ex cã separatio l. licet in princi. ff. de posit. ita post alios antiquos Curt. ĩ trac. de seq. 1. q. nu. 20. Notabis ẽt ꝙ tria sunt diuersa, Sequestratio, Descriptio, & Inhibitio Bal. in. l. si. fideiuss. for. §. fi. ff. qui satisd. cog. Et modũ sequestrãdi triplicẽ tradit Saly. in. l. vnic. C. de probi. seq. pecu. nu. 6. Aliqñ enim persona, & non res, puta qñ iudex mandat partibus, uel alteri earum ne ad locũ accedãt. l. fi. de off. proc. cessaris. Aliquando res & non persona, puta mãdat cautiones deponi, & istis duobus modis possessio nõ perditur, quia res nõ traditur alicui in primo casu, in secundo uero quilibet hæredum possidet, & copiam accipit. Aliquando sequestratur res a persona, & persona ab ipsa re separatur, & tunc an possess. perdatur dicam i nigro.

f ¶ Quia sequestrationũ. Habet 3. partes principales, In 1. qñ aliqs asserit rem ad se pertinere: In 2. qñ dicit debitorẽ psonali actione non esse soluẽdo: In 3. qñ contenditur de poss. 2. ibi si aũt aliqs 3. ibi si uero quæst.

g ¶ Frequens. &c. Scias tñ ꝙ regulariter prohibita est sequest. & l. vnica. C. de prohib. seq. pecu. vbi gl. enumerat casus quatuor in quibus fallit reg. sunt & alii plures quos uide per Curtiũ in repe. d. l. vnic. col. 2. post Abb. in c. 2. de seq. poss. & fru. ctu & Rebuff. in trac. rũ autẽ est, quia cõmoditas possessiõis nemini auferenda est. et facit etiam l. 1. C. de execut. rei iudi.

h ¶ Mobilis. Nam in re immobili, non datur sequestratio, sed potius prohibitio alienationis iuxta tex. sing. in. l. de pollicitationibus in fi. ff. de pollicita. vbi gl. Bar. & doc. in l. si fideius. §. fi. ff. qui satisd. cog. vbi Ias. dicit ꝙ etiã fructus pẽdentes pñt seq. licet adhuc sint pars soli. hñr. l. fi. de reqr. reis. quæ male probat, sed adde Tiraquel. lib. retract. lign. §. 1. col. 2. num. 43. sed forte potius est descriptio tunc. Iõ uide qz hoc statutũ nõ loquitur

aliqua perſona dicat ad ſe ſpectare[a], uel pertinere ad ipſius petitionem, uel alterius pro ea legitime uenientis, & iurantis[b] ante omnia ea quæ dicit uera[c] eſſe, & animo calumniæ non petere, & quod perſonam penes quam eſt dicta res habet ſuſpectam[d]: quã exprimere teneatur cum nomine, & aliis qualitatibus[e] quibus melius dignoſci poſsit de quibus in actis debeat apparere antequam committatur ſequeſtratio, & aliter facta non ualeat, poſsit fieri ſequeſtratio penes idoneam[f] perſonam[g], quã

de rebus incorporalibus, in qbus tñ uidetur cadere ſequeſtr. ut not. Inno. in c. examinata de iud. & Saly. approbat i l. vni. C. de ꝓhib. ſeq. pecuniæ, niſi forte põderares illud uerbũ, uel quaſi, quod tantum uerificari poteſt in iuribus. l. ſeruus. §. incorporales. ff. de acquir. rerum domi. l. poſsideri in pri. de acquir. poſſ. l. ſequitur. §. ſi uiam. ff. de vſucapio. ſed non placet quia duntaxat loquitur, ſupra de mobilibus reb.

a ¶ Spectare. Tantum ſignificat iſtud uerbum quod ſequens, nã, & uerbum ſpectat intelligitur reſpectu proprietatis, & reſpectu poſſeſsionis, ſecundum lo. And. in c. dilecto, in uerbo ſpectantia de offic. ordi. Abb. in c. cum eccleſia ſutrina vltima col. de cauſ. poſſ. & propri. Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil comu. col. fin. de acquir. poſſeſs. & tantundem eſt in uerbo pertinet. l. uerbum illud pertinere de verb. ſigni. glo. in. l. ſi quis intentione ambigua. ff. de iudi. Specul. tit. de cauſ. poſſ. & propr. §. not. & facit c. cum ad ſedem de reſtitu. ſpolliat. et intelligendo reſpectu poſſeſsionis adaptatur. §. et ſi duo principales, uel plures infra eod.

b ¶ Iurantis. Tanquam igitur agatur de re non magni preiudicii, ſeu irreparabilis recurrendum eſt ad iuramentum ad. l. theſaurus. ff. ad exhib. ita Saly. in d. l. unica, & Roma. in d. l. fideiuſſor §. fi. & Imol. in l. 2. §. fi. ff. ſol. ma. vel quia cum ſit ſuſpitio fugę iuramentum ſufficit ne alias mora ſit nociua. l. de pupillo §. ſi. quis riuos. ff. de no. ope. nu.

c ¶ Vera eſſe. Sunt duo iuramenta in effectu copulata ſcilicer de ueritate, & de calumnia a qua forma non eſt recedendum.

d ¶ Suſpectam. Nota tria habent concurrere, ſcilicet ꝙ conſtet ſaltem per iuramentum de credito, & quòd agatur circa rem mobilem, & ꝙ perſona ſit ſuſpecta de fuga, ſeu barratione & eſt una de limit. ad regul. negatiuam, quam limit. ponit Curtius q. prima in d. l. vnic. C. de ſeq. pecu. ex tex. in l. ſi fideiuſſor. §. fi. ff. qui. ſatiſd. cogantur. Petrus Rebuffus in trac. de ſequeſtrat. arti. 1. gloſa. 1. nu. 21. addit ꝙ pars ſuſpecta debet uocari, ſeu citari, ad contradicendum ne committatur ſequeſtratio per l. de unoquoque de re iudica. ſed hoc non utuntur in hac ciuitate, & bona eſt practica noſtra, quia poſſet de facili occultari res ſi uocatio præueniret. Et quis cenſeatur ſuſpectus ſecundũ gl. & doc. dicitur is qui non poſsidet immobilia, uel qui eſt malis moribus, uel qui in ea re male uerſatur, & vide Angel. in trac. de ſeq. vbi quærit nunquid hæc omnia copulatiue debeant procedere, & tenet ꝙ alterum iſtorum, ſed hoc non exigitur in ſtatuto iſto cum ſufficiat allegare eum ſibi ſuſpectum non exprimendo de qua ſuſpitione loquatur, immo fuerunt aliqui, qui de iure cõmuni non curarunt ut exprimeretur, vt Ange. in rep. l. nemo carcerem de exa. trib. Alex. conſi. 19. lib. 3. viſo proceſſu, & licet Iaſ. dicat in præallegato §. fin. ꝙ col. 2. ꝙ debet aliter fides fieri iudici, quam per iuramentũ de ſuſpitione, tamen in. l. 2. ff. ſolut. matr. dicit ꝙ totus mũdus obſeruat ſufficere iuramentum.

e ¶ Aliis qualitatibus. Quid ſi haberet nomen ſingulare, ut galloppreſſus an ſufficiat? dic ꝙ ſic, vt eſt glo. in. l. hac cõſultiſsima in uerbo, & inditia C. qui teſtamenta fac. poſſunt, de quo tamẽ dubitandum eſt, ex his quę ponit Alex. conſil. 98. in 4. volum. viſo & conſiderato themate ſupraſcripto, ut latius refertur per Iaſ. ſuper d. glo. reprobando illam deciſ. Alex.

f ¶ Idoneam. Nunquid autem in hoc caſu parcendum ſit ruſticitati, aut ignorantiæ mulieris, vel etiam militis late diſputat Tiraquel. multa afferens in lib. retrac. conuentio §. 4. gl. 9. nu. 13. ibiq; concludit ꝙ non, & tanto minus nunciis publicis parcendum erit, qui inſtrui debent, de qualitate ſequeſtrationum.

g ¶ Perſonam. Similis tex. in clemen. vnica de ſeq. poſſ. & fruct. ſed in. l. ſi fideiuſſor. §. fin. ff. qui ſatiſd. cogan. dicitur apud offic. deponi debebit, id eſt apud officiales, & prout quidam interpretantur. i. apud ipſum iudicem; pro qua expoſitione videtur glo. in. l. ſenatuſconſulto §. fina. in glo. fi. in verbo deponatur de officio præſid. ita tenet Roman. & Alexand. ibi ſecundum tamen aliam expoſitionẽ dicti uerbi apud officiũ. i. apud ſequeſtrarium, colligitur ꝙ ſequeſter dicitur officialis publicus, de quo an ſit uerum diſcute una cum doc. ibi alibi dicitur apud ſacratiſsimas ędes, id eſt eccleſias l. acceptam. C. de uſuris. l. litibus C. de agric. & cenſitis, & in l. fina. in fin C. de bonis auth. jud. poſsi. dicitur apud reuerendiſsimum cimiliarcham, eſt enim cuſtos vaſorum, & aliarum rerum eccleſię, ut C. de ſacro. eccleſ. l. iubemus in glo. quaſi procuratori, quę accipit in eundem ſignificatum in quem, & economum accipimus, ſed eſt proprie quem ſacriſtam uocamus facit Cap. ea quę de off. archi. vbi eſt illud uerbum Cimilia, & ibi glo. hęc dixi quia ſcio quôd de ſtricta ſignificatione appellatione perſonę non ueniunt, niſi ſingulares perſonę, Bald. in rubri. C. ad trebelli. per l. metum. §. animaduertendum

quod metus causa per Domi. in c. cum in multis col. 2. de rescrip. in vi. Sed forte & hoc casu poterit apud collegiũ, nel aliã vniuersitatẽ deponi sicut, & apud ædem sacram quia attendimus effectum. i. idoneitatem. vide not. per Alex. in l. mortuo. ff. de fideiuss. per Ias. in l. si quis maior. col. 3. C. de transf. per Gomes. in regu. de idiomate q. 2. Sed caue quia hic tex. loquitur in singulari, & ideo non videtur ꝙ possit fieri dpositio apud plures quia bene sciuissent statuentes exprimere si uoluissent, ita in terminis Io. And. in addit. ad Spec. tit. de seq. poss. & fruc. super rub. vers. secundo quæro an ordinarius, dicendo ꝙ cũ clem. vnica dicat apud idoneá personam, & sic regimẽ vnius requirat nõ est recedendum a singularitate: idem Cardi. Zabba. in d. clem. q. 24. sed pôt respondert ꝙ loquuntur in singularibus psonis, nostra aũt dcisio ꝓcedit in vna psona licet ficta, & repsentata, cũ vniuersitas loco vnius habeatur, & si casus eueniret esset maturius cogitandũ, Et differentias inter depositum, & sequestrationem ponit P. Rebuffus in tractatu de seq. articulo. i. glosa prima nu. vi. vsque ad nu. 18. vbi ponit sex differentias notabiles.

rem sequestratam ipsa persona penes quam dicta sequestratio facta fuerit teneatur[a] suscipere, & ipsam rem custodire[b], & saluare[c], & eã præsentare & exhibere ad uoluntatem Iudicis seu officialis de cuius, uel quorum mandato processerit ipsa sequestratio, sub pœna arbitrio iudicis prædicti, uel officialis imponenda[d]. Et pro prædictis realiter & personaliter cogi possit per Iudicem, uel officialem de cuius mandato facta fuerit sequestratio, & aliter facta non ualeat ipso iure. ¶ Et nihilhominus Iudex, seu officialis de cuius mandato facta fuerit sequestratio prædicta incidat[e] pœnam uigintiquinque librarum Bonon. applicandam parti in cuius præiudicium facta reperiatur. ¶ Teneatur autem officialis de cuius licentia, uel mandato processerit sequestratio ad petitionem eius personæ, quæ nominata fuerit suspecta, uel alterius quem ipsa talis persona nominauarit[f] pro domi-

a ¶ Teneatur. De iure communi contrarium asserit Bar. in. l. litibus. C. de agri. & censi. col. fin. lib. x. allegando. l. fina. circa mediũ. C. de bonis auth. iud. possi. eo ꝙ sequestrarius teneatur præscriptis verbis, & sic ex quasi contractu Bart. in l. si oleum. ff. de dolo, ergo requiritur consensus, vt latius par Ias. in l. si fideiussor. §. fi. nu. 3. ff. qui satis cog. vnde inferri potest, ꝙ vere in hac nostra ciuitate erit appellandus officialis, quia officii publici natura est in inuitum. l. munerum. §. iudicandi. ff. de mun. & honoribus, & dicit alibi Bal. in l. i. in fi. ff. vbi pupilli educari debeant, ꝙ ex causa etiam de iure compelli possunt, vide cõgesta per And. Tiraq. lib. retract. conuentionel §. 4. lib. 7. ita tamen vt non impendant de proprio, Et an iudex possit salarium ex causa statuere sequestrario, vide Bal ꝙ sic in. l. si oleum. ff. de dolo, & Curtiũ in trac. q. 24. Rebuffum in trac. de seq. arti. 3. glo. 2. ubi allegat consi. Barba. lxxi. volu. 4. incip. pro nobili viro Thoma.

b ¶ Custodire &c. Hoc verbum arguit idem esse sequestrum quod depositum cum verbum custodia intret indiffinitione depositi. l. i. ff. depositi & lege tex. in. l. proprie. ff. depositi, vbi dicitur proprie in sequestro esse depositum quod a pluribus insolidum certa lege custodiendum datur. nihilominus si bene perpendatur illa etiam probat esse differẽtiam, quãdo dicitur insolidũ, vbi enim aliqui rem communem vere deponunt, quilibet deponit pro pte sua, secus vbi alteruter contendit suam, vel ad se pertinere, & deponũt per viam sequestris clarius habetur ĩ. l. licet illo titulo. est & alia differentia insurgens ex d. l. quia depositum fieri pôt ab vno, sequestrũ vero fit necessario a pluribus seu ĩter plures, declarãdo vt per Panor. in c. examinata de iudiciis. Item sequester in dubio possidet d. l. licet & d. l. ĩteresse puto, depositarius autem nullo modos declarat Io. And. in regula locupletari de regu. iuris in vi. in mercur. vide alias apud Rebuff. Artic. i. habet tñ in aliquibus naturam depositi vt patet ex verbis istius statuti, vide pro supradictis aliquãto latius per Curtium in trac. q. v.

c ¶ Saluare. Modo sit res quæ seruãdo seruari possit, nam si sunt fructus tũc poterit sequestrarius, ex off. iudicis eos vendere, & prætiũ retinere in sequestrum l. litibus circa mediũ. C. de agric. & censitis. l. fi. da requiren. reis. l. si magistratus de priui. credito. latius per Curtium q. xxiii. Practicus Papiens. in libello de sequestrat.

d ¶ Imponenda. Distingue aut sequestrum factum fuit iudicis authoritate & mandato compellitur sequester iuris remediis. s. captis pignoribus, & multa indicta. §. penul. inst. de satisd. tut. Si vero de partium voluntate tũc agendum est cum sequestrario præscrip. verbis & contra eum qui sequestrari fecerit in subsidium, Barto. per illum tex. in l. si oleum. ff. de dolo.

e ¶ Incidat. In pœnam. s. si prętermissa forma superiori sequestrationem commiserit.

f ¶ Nominauerit. Est ergo locus denominationi, & maxime facta sequestratione rei, licet mobilis. l. penul.

no,uel possessore statuere terminum[a] illi[b], ad cuius petitionem facta fuerit sequestratio infra quem probare[c] debeat, res sequestratas ad se spectare, & pertinere: quod si non probauerit ipso iure,& facto cadat in pœnam decem librarum bon.& ad interesse partis de facto ab ipso exigendā per quēcumq; officialem, qui super hoc fuerit aditus, applicandā parti, in cuius præiudicium facta reperiatur, & ipsa sequestratio reuocata sit, & esse intelligatur ipso iure. ¶Et quod ipsam rem sequestratam habuerit ille penes quem facta fuerit sequestratio credatur relationi nuncii,si dixerit ipse nuncius se uidisse tempore dictæ sequestrationis rem sequestratam penes dictum sequestrarium,seu in domo habitationis ipsius sequestrarii,uel ipsam rē manualiter se tradidisse dicto sequestrario,uel si retulerit ipse nuncius quod ipse sequestrarius dixerit in præsentia testium sequestrationi adhibitorum pœnes se habuisse dictam rem sequestratam,uel etiam si ipse sequestrarius confessus fuerit in iudicio rem sequestratam pœnes se habere, nisi contrarium legitime probaretur. ¶Relationem autem prædictā nuncius facere teneatur eadem die qua fecerit sequestrationem,uel sequenti, si fuerit facta in Ciuitate,Burgis,uel Guardia ciuitatis,& ultra[d] tres dies si fuerit facta in comitatu uel destrictu Bonon. sub pœna quinq; librarum bonon. parti cuius fuerint dicta bona sequestrata, applicanda, in qua relatione[e] contineatur nomen eius ad cuius petitionem facta fuerit dicta sequestratio,& de cuius bonis pœnes quem res fuerint inuentæ, & de qua domo,uel loco, & res quæ sequestratæ fuerint, & earū qualitates,& quātitates,& in quo loco,uel in cuius domo positæ, seu recōmēdatæ fuerint res sequestratæ. ¶Quæ sequestratio, & recōmmendatio, & quælibet pignoratio,seu depositio pignorum pro debitis cuiuscumq; alterius quam Communis Bononiæ fieri, poni, seu recommendari debeat pœnes unum ex uicinis[f], & de uicinia dicti pignorati. uel eius pœnes quem bona sequestranda reperirentur,idoneum, & bonæ cōditionis, & famæ,& præsentibus duobus testibus qui non sint nuncii, uel familiares alicuius officialis Ciuitatis Bono. & qui sint Ciues,Incolæ,Comitatini,uel Districtuales Ciuitatis Bonō. & qui habitent in Ciuitate, Comitatu, uel Districtu prædictis. ¶Et idem intelligatur,& obseruetur quo ad præsentiā testium,& depositionem pignorum in qualibet pignoratione,& tenuta,seu immissione in possessionem,uel tenutam alicuius rei: et dictis testibus non interuenientibus dicta sequestratio,pignoratio,& tenuta ipso iure sit nulla. De prædictorum tamen testium præsentia credatur,& stetur relationi nuncii

l.penul. iunc. glo. ibi in verbo immobilē. C. vbi in rem actio, dū allegat auth. qua in prouincia C.vbi de crimi.agi op.

a ¶Terminum. Vbi fuit in casibus a iure permissis si autē in casibus non expressis tunc debet instare, vt sequestrum tanquam nullū reuocetur. vide Curtium latius in trac.q.xiii.

b ¶Illi. Vel citato,vel non citato dummodo notificato.l.2.vbi in rem actio vbi Pau.Castr.not.

c ¶Probare. Nota præfigi terminum arbitrariū, infra quem debeat probasse, non autem ad inchoādū processum ideo cessat practica papiensis in hoc titulo in glo. fin. versic.facto autem sequestro, & quod supra dixi.

d ¶Vltra. Forte deest negatiua, vt dicat, & non vltra tres dies, vel debet dicere intra, vt & habetur supra statuto proximo superiori.§. quam relationem.

e ¶In qua relatione. Collige substantialia relationis faciendæ.

f ¶Ex vicinis. Dico ego, q iūcta clausula, de qua supra in prin.& aliter facta &c. q nullius ualoris erit sequestratio si non prius facta fuerit discussio vicinorum nunquid sit aliquis ex eis idoneus ad suscip.sequestrum,& notū est qui dicātur vicini, quia Bar.in.l.si tertius.ff.de aqua plu.arcēda ponit late: nec curo an sint pximiores an remoti dūvocē exclamātis audire possint.l.non solū, in prin. ff. de no. oper. nūc.vbi Alberi.& Ias.& And. Tiraq. in trac. retrac.ligna.§.i.glo.9. nu. 21.vbi inferunt ad statutum,q vicini teneantur resarcire dānum, nisi capiant delinquentes.

nuntii, nisi contrarium legitime doceatur. Quæ omnia dictus nuncius facere teneatur sub pœna uigintiquinq; librarum bonon. eidem de facto per quemlibet iudicem, qui adhibitus fuerit auferenda, pro medietate parti in cuius præiudiciũ facta fuerit sequestratio, & pro alia Cameræ bonon. applicãda. ¶ Quæ sequestratio, & alia quecunq;[a] sequestratio facienda, ut infra, reuocari posit, præstita satisdatione[b] de custodiendo[c], & saluando rem sequestratam, & de ea exhibenda, præstanda, & danda ad uoluntatem iudicis officialis, de cuius uel quorũ mãdato sequestratio facta fuerit per eum qui rem sequestratam tenebat, seu posidebat, uel quasi tempore ipsius sequestratiõis, & ante. ¶ Et in prædicta satisdatione præstanda, & reuocatione facienda, ut supra: præferatur uerus possessor[d] detentori, seu simpliciter tenenti[e]. ¶ Et si duo, uel plures se posidere asserẽtes ad satisdationem, & reuocationem prædictam concurrant præferatur, qui circa possessionem pleniorem[f] fecerit probationem: ad quæ faciẽ

a ¶ Quęcunque sequestratio &c. Nota hic verba Bar. in l. si pecunię. §. qui fideicommissam. ff. vt in poss. legat, quę sunt aurea, & limitant statutũ pręsens. inquit n. Nota q tunc receditur a possessione quando fit illud quod si factum fuisset ab initio possessio nõ fuisset data, vnde siquidem missio in possessionem est facta, quia non soluitur non receditur nisi soluatur, vt in illo tex. probatur, si missio est facta, quia non satisdatur itatim cum satisdatur receditur, vt l. si aduersus vt leg. nomine caueatur, si missio facta est, quia est contumax in non veniẽdo statum cum venit receditur, per Curtium tractatu de sequestr. q. 14. in secunda limitatione, Bar. in l. consentaneum, C. quomodo, & quando iudex, & propterea refert Gallesius in com. ad for. cam. obligat. char. 208. nu. 39. decisum fuisse in Romana curia, q habens debitorem obligatum in forma camerę suspicatus ne quędã illius pecunię, aut bona dissiparentur obtinuit sequestrari: deinde producto instrumento instabat pro executione; debitor autem offerendo cautionem petebat relaxari, dixit obtentum fuisse, vt nõ relaxaretur, quia nõ erat simplex sequestrum pro debito narrato, aut ob litem agitandam, sed pro effectu faciendę executionis quo casu opus esset solutione: quod nota, & vide Pau. Castr. in l. fideiuss. §. in dicto loco si satisdatũ. ff. qui satisd. cog. vide alias limit. trac. & ex pmissis liquet, q satisdatio non sufficit, vbi fieret sequestratio poss. ne partes ad arma deuenirẽt iux. l. eqsumũ. ff. de vsufr. de qua seq. j. diceretur, licet statutum nostrũ hic vtatur verbis geminatis.

b ¶ Satisdatione. Ad hoc glo. in l. si fideiussor. § fi. ff. qui satis. cogantur. l. fi. C. de ordi. cognit. cuius formam ponit statutum hic. Sed quid si non potest satisdare an releuetur pręstando iuratoriam cautionem? videtur q sic, vt per gl. in l. 1. in verbo iuratorie. C. de asser. toll. tex. in c. penul. de dona. inter virum & vxor. & ibi glo. & glo. in c. ex parte el primo de verb. signifi. Sed dictam glo. reputat Iafredus decis. v. procedere vbi persona esset honesta, & ideo videtur q regulariter non releuetur, & q ita practicatur, vt attestatur Alberi. in d. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cog. Specul. titulo de seq. poss. & fruct. §. 1. versi. item pone, sed credo etiam ego q indistincte teneatur satisdare per hoc statutum. vide Curtium in tractatu de seque. q. xiiij. vbi etiam tradit alios modos, seu casus in quibus resoluatur sequestratio.

c ¶ De custodiendo. Caue quia hoc statuto non fit mentio de satisd. de iuditio sisti, & iudicato soluẽdo, prout in superiori statuto exigitur, & etiã de iure communi per l. si fideiussor. §. fi. vbi glo. ff. qui satisd. cogãtur. Et iterum caue, quia hæc forma de custodienda, & de exhibenda re cadit tantum vbi debita esset res, secus si pro pecunia res sit sequestrata.

d ¶ Verus possessor. Etiã dicitur qui iniuste posider, quia eo ipso, q posidet plus iuris habet, quam is qui non posidet, uel dennet. l. ii. ff. vti posid. nunquid autem posit appellari, & quem effectum habeat appellatio, & quotiẽs appellari posit colliges, ex decis. Aug. Bero. q. 91. vbi loquitur formaliter circa hoc statutum.

e ¶ Tenenti. Et hoc non fit in controuersia, puta colono, depositario, vel commodatario, si forte sequestratio fuisset facta occasione proprii debiti, nec curaret reuocari sequestrationem, nec pręstare satisdationem. Aliqui intelligunt simpliciter, quod in concursu vtriusq; volẽtis satisdare pferatur verus possessor deterori, cui possessori restituatur res sequestrata auferendo illã a detẽtore, qd est pulchrum dictũ.

f ¶ Pleniorem. Dicitur plenior probatio per plures, & meliores testes, iuxta. l. ob carmen in fi. ff. de testib. vel quando vnus probauit ab antiquiori possessione, quia secunda præsumitur clandestina, cum duo insolidum posidere non possunt l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poss. vel quando vnus ostendit iustum titulum suę possessionis, ad theoricam Bar. in l. si duo. ff. vti posideris cum ibi additis per Alex. sed si vterque est par in probatione pronunciandum esset sequestrationem

fore

da, & quolibet ipsorũ ipse qui satisde derit[a], & eius fideiussores compelli possint ipso facto per dictum iudicem, seu Officialem, & successorẽ quibuscunq; remediis opportunis. ¶Si autem fuerit aliquis qui dicat debitorem suum, uel eius pro quo comparuerit non esse soluendo insolidum, uel pro parte, & non possidere bona immobilia[c] sufficiẽtia[b] ad solutionem sui debiti (quæ omnia debeant in actis scripta apparere, ut supra, alias non ualeat ut supra) possint ipsius debitoris bona mobilia sequestrari pœnes idoneam personam, ut supra, si tot reperiantur sufficientia ad ualorem, & seu æstimationem quantitatis petitæ, alias sequestrentur ea quæ reperta fuerint. Et ille pœnes quẽ fieret sequestratio teneatur ipsam sequestrationẽ recipere, si eidem fiat traditio rei sequestrandæ, uel sequestrarius fuerit confessus, ut supra, & etiam de sequestratione, & traddictione, confessione, & aliis credatur, & procedatur, ut supra: ipso creditore, uel alio pro ipso ueniente, ad cuius petitionem petitur fieri ipsa sequestratio, iurante ut supra: & quod timet de ipsorũ barratatione, uel ipsius debitoris discessu. ¶Si autem[d] detentus fuerit aliquis pro suspecto, uel facta fuerit sequestratio de bonis alicuius, & postmodum probatũ fuerit uel appareat dictum debitorẽ possidere tã quam sua[e] propria bona immobilia ualentia quantitatem dicti debiti pro quo sequestratio, uel detentio facta fuerit sciente dicto creditore, uel uerisimiliter scire debente iurãs suo, uel alieno nomine incidat pœnam quinquaginta librarum bonon. cuius pœnæ medietas applicetur ei de cuius bonis facta fuerit sequestratio, uel detẽtio, si fuerit detentus, & alia medietas Cameræ bonon. & nihilominus ad damnum, & interesse ipsius detenti, uel cuius bona fuerint sequestrata teneatur. ¶Et si non constiterit per sententiam ante sequestrum, uel postea ipsum esse creditorem, ad cuius petitionem prædicta processerint infra tempus instantiæ

fore relaxandam ad fauorẽ illius rei qui innititur ex præsenti statu & ex summarissimo possessorio iuxta cõsi. Pau Cast. terriũ lib. ii. & p Cagn. in l.in pari causa de reg. iuris, Neuiza. cõs. 81. intellige saluo iure utriusque partis tam proprietate quam in possessione vt per Inno. in c. in presentia de probat. & Bald. in. l. ordinarii .C. de rei vendica. qui allegat plerosque docto. ad hoc; et Iass. decis. 9.

a ¶Satisdederit. Hoc refertur ad casum quando agitur de reuocatione sequestri iam præstita satisda. pro parte vtriusq;.

b ¶Sufficientia &c. Nota istud expressum esse ad tollendã difficultatem, quæ est inter Doc. & gl. in l. sciendum. ff. qui satisda. cogant. glos. n. uolebat, q vt quis releuaretur a satisdando de iodicio sisti necesse erat q bona immobilia essent sufficientia ad debiti solut. Bal. vero, & alii tenent, vt ibi Ias. refert nu. 21. sufficere q talia bona sint vt cesset probabilis suspitio fugæ.

c ¶Immobilia. Subaudi in hac ciuitate, vel comitatu, vel in alio loco, vt magis cõmuniter tenent doc. in l. sciẽdum. ff. qui satis. cog. si tamen essent in loco periculoso, seu ruinoso, aliđ ẽ vt ibi notatur, Quid si possideret multa bona mobilia, quæ de facili exportari non possunt, Bart. & doc. in d. loco tenent sufficere ad euitãdũ satisd. illam: pariter ego dico sufficere ad euitandum sequestrationem.

d ¶Si autem. Hęc est secũda pars huius materiæ, vbi. dd. statuentes concedunt posse fieri sequestrationem de bonis debitoris ad quantitatem, contra. l. i. col. C. de prohi. seq. pecu. quæ dicit oportet debitorem primo cõuinci, & sic deinde ad solutionẽ pulsari, quã rẽ non solũ iuris rationi, sed & ipsa æquitas psuadet, sed profecto prudentiores fuerunt nostri statuentes, quia stante suspicione iurata, & imminentibus pœnis hic appositis creditori mendacium dicenti, iustum, & æquum fuit ita statuere per eand. rationem, quæ consideratur a iure communi, quãdo petitur res mobilis a debitore, qui non possideat immobilia, & sit suspectus de fuga, uel barratatione, & admittit Abb. in c. 2. de seq possessionis, & fructuum q propter equitatem maiorẽ recedi possit ab ęquitate d. l. vnicę; nam ęquo æquius inueniri potest. l. si seruus cõmunis. §. quod vero. ff. de furtis gl. in. l. 1. in verbo ius in fin. ff. de iusti. & iure.

e ¶Tanquã sua. Et ideo creditor penes quem est res pignorata tanti quanti valet reputandus est, ut suum possidere ad ca quę scribit Ias. in. l. sciendum §. 1. in fin. ff. qui satisd. cogan. Alexand. in l. 1, §. per seruum el a. versicu. vna tamen datur limitatio. ff. de acquir. possessione.

ſtantiæ cauſæ principalis, ipſo iure, & facto cadat talis qui dixerit ſe creditorē, ſeu tutor[a] pro pupillo in pœnam librarum uigintiquinq; bonon. & de facto ipſi auferendā, & applicandā parti leſæ, ut ſupra, & ad refectionem damni parti læſæ: & nihilominus ſequeſtratio reuocata ſit, & eſſe intelligatur ipſo iure. ¶Declarantes quod ubi ex ſacramēto, uel propter ſacramentum Tutoris, uel Curatoris, generalis[b] uel legitimi adminiſtratoris[c] pœna prædicta committatur, exactio fiat duntaxat ab ipſo Tutore[d], uel legitimo adminiſtratore. Et dicta pœna afficiat ipſum talem Tutorem, Curatorem, uel legitimum Adminiſtratorem in ſua perſona. ¶Si uero fuerit dominus directo, utilis[e], uel quaſi[f], uel poſſeſſor alicuius petiæ terræ, uel alius[g] qui dicat cum iuramento, ut ſupra, laboratorem ipſius petiæ terræ, uel emphitheotam, ſeu conductorem ipſius petiæ terræ ſuum debitorem eſſe, nec eum habere alia bona, unde poſsit ſibi ſatiſfieri quam de fructibus pendentibus dictæ petiæ terræ, ſeu iam a ſolo ſeparatis poſsint dicti fructus ad dictum debitorem laboratorem, uel emphitheotam ſpectantes recommendari penes Maſſarium Terræ, ſeu Villæ in qua eſt pōſita dicta petia terræ, uel penes aliam idoneam perſonam, ubi non ſit Maſſarius: & ipſorum cuſtodia, & perceptio committi eidem, quos poſtea Maſſarius, uel alius ſequeſtrarius per ſe, uel alium recipere, & cuſtodire poſsit, & teneatur ſumptibus dictorū fructuum. Et non poſsit, uel debeat per debitorem, uel alium quolibet impediri, & in prædictis pœna poſsit imponi arbitrio Iudicis adhibiti pro prædictis. ¶Ita tamen quod prædicta talis ſequeſtratio, uel recommendatio fructuum non præiudicet domino, uel poſſeſſori, ſeu locatori[h] rei in qua ſint fructus[i] prædicti pendentes, uel exinde percepti circa ſuum debitum, in quo dictus laborator, colonus, uel affictuarius eidem teneretur occaſione[k] laboraturæ, aut conductionis, uel affictus rei prædictæ in qua penderent, uel ex qua percepti eſſent fructus prædicti. In quibus fructibus ius dicti domini, poſſeſſoris, ſeu locatoris cæteris aliis creditoribus[l], etiam in iure ſuo prioribus præferatur, & prælatum eſſe ipſo iure intelligatur. Non obſtante quod iura aliorum creditorum ſint illi priora in tēpore, uel aliter priuilegiata, & etiam non obſtante quod du-

rer

a ¶Tutor. Subaudi, vel curator, uel alius legitimus adminiſtrator, ut patet ex inferioribus.

b ¶Generalis. Referas ad inferius verbum adminiſtratoris, non autem ad ſuperiora.

c ¶Adminiſtratoris. Qui autē ſint legitimi adminiſtratores, i. a lege cōſtituti, vltra tutores, uel curatores recurre ad not. i. l. præſes C. de trāſactio.

d ¶Ab ipſo tutore. Paſsiue, facit. l. non eſt ignorū C. de adminiſtr. tutorū Bar. in. l. 1. §. ſi procurator. ff. ſi quis ius dicenti non obtemper. col. ſi.

e ¶Vtilis. Vt ēphiteota, Vaſalus Superficiarius l. 1. ff. ſi ager vectig. vel emphiteo. petatur.

f ¶Quaſi. Is dicitur quaſi dominus cui competit publiciana, qui habet titulum a non domino. §. aliæ autem inſtit. de acti. Barto. in. l. ſi mater §. eandem. ff. de excep. rei iud.

g ¶Alius. Si intelligas ſimilis qualitatis, ꝓut importat huiuſmodi dictio ad. l. ſi fugitiuus. C. de ſer. fug. planum eſt: ſi uero intelligas, alius quilibet, non eſt abſurdum, & ſecundum hoc recte conuenit verſic. ita tamē infra ſeq.

h ¶Locatori. Qui etiā de iure habet tacitam hypothecam. l. in prædiis. ff. in quib. cauſis pigno. ta. contrah. et. l. ſi in lege. §. ſi colonus. ff. locati, vbi ampliat ēt ſi conductor alii colendum dederit, nā fructus (inquit text.) in cauſam pignoris manent, quemadmodum ſi primus colonus pcepiſſe, vide omnino Neguſan. in trac. de pign. in 4. membr. ſecundæ partis num. 141.

i ¶Fructus. Iaſ. in. l. item quia nu. 15. ff. de pactis intelligit i fructibus naturalibus, ſecus in induſtrialibus allegat ita tenere Bart. in. l. aſsiduis col. 2. verſ. quæro an habeat locum tacita hypotheca. C. qui po. in pig. hab.

k ¶Occaſiōe laboraturæ. Sed per ſtatutū infra de pœna non laborantium poſſ. idem in quocunq; alio credito, ex quacunque cauſa.

l ¶Creditoribus. Siue perſonalibus tantum, ſiue etiam hypothecariis, qđ eſt magnum dictū, quia nec mulier in dote ſua præfertur creditoribus habētibus expreſſam hypothecā, iuxt. cōem opi. de qua in. l. aſsiduis. C. qui po. in pign. hab.

ret adhuc tempus laboraturæ, uel locationis rei, & per consequens non uenerit tempus restitutionis talis debiti dicti laboratoris, uel conductoris. Sed in eo dun taxat quod excedit ualorem dicti debiti ipsius domini, possessoris, seu locatoris procedat dicta sequestratio, recõmendatio, uel commissio. ¶Si uero is contra quẽ facta fuerit sequestratio aliqua, seu recommendatio fructuũ prædictorum, uel alias quilibet fuerit tantæ temeritatis quod fructus ipsos sequestratos, uel recommendatos in totũ, uel pro parte collegerit, uel exportauerit, seu colligi uel exportari fecerit de, uel ex petia terræ, seu fundo in quo tempore sequestrationes pendebant, uel alibi pœnes sequestrariũ in ipsorũ fructuũ perceptione, retentione, custodia, uel conseruatione impediuerit, inquietauerit, uel molestauerit incidat[a] pœnã ipso facto centũ libr. Bon. a quolibet prædictorum per Iudicẽ, de cuius mãdato facta fuerit ipsa sequestratio, seu recommẽdatio, de facto absq; aliquo processu auferẽdam cuius pœnæ medietas Cameræ Ciuitatis Bononiæ, & alia medietas parti[b] ad cuius petitionem fuerit sequestratio, seu recommendatio prædicta applicanda sit: & quã pœnam dictus Iudex requisitus ad querelam, uel petitionem eius ad cuius petitionem facta fuerit, sequestratio, seu recommendatio, exigere omnino teneatur. alias teneatur eidem ipse Iudex ad damnum, & interesse. Saluis aliis dispositis in hoc statuto, & nihilominus talis contrafaciens compellatur de facto remediis opportunis ad restituendum, & reponẽdum fructus prædictos in locum pristinũ. ¶Si uero quæstio, uel cõtrouersia sit inter aliquos de possessione alicuius petiæ terræ, quam utraq; pars dicat se possidere, uel si timeri dicatur ne propter possessionem alicuius rei immobilis partes perueniant ad arma,[c] & rixam, uel si timeri dicatur de depopulatione[d] fructuum alicuius rei immobilis in præiudicium alicuius, qui ipsam rem dicat possidere, uel cuius rei dicat fructus ad se spectare, possit absq; præiuditio possessionis alicuius partium eodem modo ipsorum fructuũ[e] pendentium recommendatio, & commissio fieri penes Massarium Terræ, uel Villæ, in qua est dicta petia terræ; uel aliam idoneam personã, ut supra, Qui Massarius dictam sequestrationem

a ¶Incidat. Requiritur tamen declaratio arg. c. Accusatus. §. in eo vero de hęreticis ĩ 6. et ꝙ ibi Io. And. iuncto. c. vergentis eod. titu. in antiquis nor. in c. cum secundũ de hęreti. in 6. per Domi. meminit Alex. in. l. si qs maior. C. de trãsact. vide in clem. vnic. d seq. poss. & fructuũ. §. si quis autẽ. et rationẽ ibi p Cardi. 9. q.

b ¶Parti. Ergo superiora non adaptãtur quãdo is ad cuius petitionẽ facta fuit sequestratio aliquid supradictorum fecisset c. quia frustra de vsuris. l. si ab hostib. §. 1. ff. sol. mat.

c ¶Ad arma. l. equissimũ ff. de usufruc. & ita tenet Bar. esse de iure communi in. l. sed si usufruc. §. sed si inter duos. ff. de vsufru. vbi dixit ꝙ iudex poterit utriq; parti prohibere igressum, ne partes ueniant ad arma Bar. in. l. final. de edic. diui Adri. toll. Specu. titu. de seq. poss. & fruc. §. 1. versicu. sed nũquid: doc. in c. 2. de sequestrat. poss. & fruc. hic tamen nullum verbum de prohibitione ingressus; sed satis est ꝙ nõ uetatur per statutum quin iudex possit prohibere d. ingressum.

d ¶De populatione. Habetur idẽ de iure per. l. imperatores ubi not. ff. de appell. per Abb. in c. 2. & fin. de seq. possess. & fruc. per doc. in d. l. vnic. C. de prohib. seq. pecu. vbi Curtius in secunda fall. ad regulam negatiuam, & Bald. in. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cog. in fi. dixit ꝙ dicitur quis dilapidare qui conuertit fructus in sui utilitatem allegat archi. 2. q. 6. c. quotiens.

e ¶Fructuum. Caue quia per recommendationem fructuum tantum prouidetur circa timorem depopulationis, nõ autẽ semper prouidetur ne partes ad arma deueniãt, qñ unusquisque contendit se possidere, & propterea cupiat quilibet demõstrare aliquos actus possessorios iõ iura tradiderũt modũ videlicet, ut iudex aduocet possess. citra p̃iudiciũ possessionis cuiuslibet partis, Bald. in c. 1. col. 2. de seq. poss. per c. quia res 11. q. 1. qui cõsulit possessori, ut protestetur ius suum saluum fore, tam in poss. quã in proprietate, per. l. interdum de acquirẽ. poss. & dicit Panor. in cap. 2. de seq. poss. & fructuum ꝙ quando ęquitas, uel causa habet mouere iudicẽ ad sequestrãdum potest fieri sequestratio, & sic est generalis limitatio ad omnes casus.

tionem recipere teneatur, sub pœna librarũ uigintiquinq; Bon. Cameræ Boroniæ applicanda. ¶ Et si ipse Massarius, uel alia idonea persona, ut supra penes quam facta fuerit recommẽdatio, & commissio dictorum fructuum pendẽtium comparuerit infra tertiam diẽ a die recommendationis prædictæ, & commissionis penes eum factæ, & dixerit suo sacramento, quod ex impedimẽto alterius potentioris, non potest ipsos fructus custodire, & saluare nominando impedientem: tunc ille impediens, & etiã ille qui terram possideret, uel detineret debeant citari, & si comparuerint teneãtur [a] satisdare, uidelicet ille quem Iudex elegerit ex prædictis, de ipsis fructibus custodiendis, & saluandis, & exhibendis ad uoluntatem iudicis prædicti, seu officialis, sub pœna per ipsum iudicem, seu officialẽ statuenda. Et ille qui satisdederit habeat omnes fructus, & redditus, & si ambo satisdederint, uel nullus eorũ satisdederit, tunc fructus, & redditus recolligantur per Massarium illius terræ, & per eum conseruẽtur, donec decisum fuerit cui debeant assignari. Si autem nõ comparuerit persona citata, tunc multetur per Vicariũ domini Potestatis in centum libris Bon. & plus, & minus secũdum qualitatem facti, & personarum conditionem, & ponatur ad discum Vrsi. ¶ Sed si dictus Massarius, uel alia persona idonea penes quã facta esset recommendatio, seu commissio fructuum pendentium non comparuerit infra dictũ tempus, ut supra dictum est, teneatur perinde ac si confessus esset, & fuisset in iudicio dictam recõmendationem, & commissionẽ penes eum factam esse, & se eam recepisse. ¶ Et eo casu quo ipsa recommendatio, seu commissio fructuum pendentium facta esset penes dictum Massarium, uel alĩam personã, ut supra, possit ipse Massarius, uel alius, ut supra, expensis [b] ipsorũ fructuũ colligere, seu colligi facere fructus, & redditus sequestratos, & alia necessaria facere pro ipsis fructibus recolligendis, & conseruandis [c] pro quibus expensis possit ipsos fructus retinere, donec fuerit sibi satisfactũ: de quibus expensis sacramento Massarii, uel alterius, ut supra: credatur iudicis taxatione præmissa. ¶ Sed si cõtingat inter aliquas personas quæstionem oriri super aliqua re immobili [d] in qua sint fructus pendẽtes oblato libello super petitione, seu aduocatione ipsius rei ad petitionem alterius partium, uel sui procuratoris possint etiam ipsi fructus pendentes describi [e], ut sciatur quot, & qui

fructus

a ¶ Teneantur. Coguntur ad satisdandum isto casu præcise, quod non fit in alijs superioribus, & hoc propter impedimentum iam præstitum circa conseruationẽ rerum sequestratarum.

b ¶ Expẽsis. Nec enim debet impendia facere, sed prorsus absq; dãno cõseruari, bonus tex. in l. fi. §. sin autem. C. de bo. auth. iudicis possid. quem ad id expẽdit Bal. in l. si oleum col. 1. ff. de dolo, & sequitur Franc. Cur. senior in l. 1. in 2. q. C. de prohi. seq. pecu. quo fit vt aliquando iudex possit cõstituere certam mercedẽ, si videt sequestrarium ob custodiam hmõi aliquod incõmodum pati: qd. n. si cogitur propria negotia derelinquere, aut alios ad seruãdum depositum substituere: arg l. 1. C. de prębẽdo salario lib. 10. & l. mulier in opus salinarum. ff. de c. p. & post sim. reuersis, & l. a tutoribus. §. vltim. & quod ibi not. Bart. ff. de admi. tut. sequitur Barba, cons. 71. lib. 4 et Franc. Curt. Senior in trac. seq. q. 24. & Saly. in l. vnic. C. de prohib. seq. pecu dicit sequestrarium cõducere posse unum domum necessariam pro custodiẽdis fructibus, Rebu. arti. 3. gl. 4.

c ¶ Conseruandis. Et adde si nõ possunt cõseruari, quia corrũperentur uendi debent ex commissione iudicis, & pretium deponi, bonus tex. i. l. licibus ibi itẽ per officiũ iudicis fructus uendãtur & pręcia eorum secundum dictum modũ deponantur. C. de agric. & censitis lib. 10. l. is cui §. qui legatorũ. ff. vt in possess. legatorum, ubi tex. pulcher.

d ¶ Immobili. Hic loqtur quando certum est reum cõuentũ possidere, quia tunc non est iustũ sequestrari fructus in pręiudicium possessoris ad. l. penul. de aqua cotti. & ęstiua: Et per Papiens. in libello sequestrationis.

e ¶ Describi. Vide Bart. in l. imperatores. ff. de appellat. et p Curt. in eod. tract. num. 15. vbi ponit pulchrã limitat. quã hic aliter non refero: per Petrum Rebuff. in trac. art. 1. glo. 2. nu. 9.

a ¶ Ex suo mero. Magnũ quidem est, quod hic statuentes uolunt, quia est contra æquitatem, & iura, Bald. in terminis in l. vnica C. de prohi. seq. pecun. versicu. & est alia qui dicit quod ubi est res cõtentiosa pro poss. fieri potest sequestratio off. iudicis etiam utraq; parte contradicente, ut quãdo sunt in procinctu armorum. l. æquissimum ff. de usufr. l. fina. de off. procu. ecl͡a. ideo refero hanc particulam ad proximum casum duntaxat. cogita.

b ¶ Non possit. Sapit aliqualem vigorem, & in odium creditoris negligentis prosequi ex primo, & querentis molestare sæpe ipsum debitorem ostensum, vide. l. si is à quo §. fin. ff. ut in poss. legatorum.

fructus sint descripti, & fiant duæ descriptiones, una primo a quot sunt tornaturæ terræ blauatæ, & cuius bladi, uel aliorũ fructuum, & quot, & quales arbores. Secundo fiat descriptio tempore quo colligentur dicti fructus, ut sciatur qui, & quot, & cuius æstimatiõis sint ipsi fructus. ¶ Et præcipiatur possessori sub pœna arbitrio iudicis tempore primæ descriptionis, quod ipsos fructus colligere non debeat, nec colligi facere, seu permittere sine licentia dicti iudicis. Et tempore ipsius licentiæ postea dandæ ordinetur de die quo ipsi fructus debuerint percipi, & ea die ibi esse debeant qui secũdam descriptionem faciant, ita quod postea tempore ferendæ sententiæ super ipsa re petita cum fructibus, uel super solis fructibus ex ipsis descriptionibus sciatur quot, & qui fuerint ipsi fructus, & eorũ æstimatio. Quibus descriptionibus fides adhibeatur, & detur. ¶ Saluo quod in quolibet suprascriptorum casuum ex sequestratione, recommendatione, commissione, seu descriptione facienda neutri partium generetur præiudicium circa proprietatem, seu possessionem rei sequestratæ, seu descriptæ. ¶ Quæ sequestrationes, seu recommendationes, commissiones, & earum reuocationes, ac etiam descriptiones fieri possint, & etiam in eis procedi, etiam pro prædictis parte non citata, nisi ut supra dictum est, etiam tempore feriato. ¶ Et quotiescunque facta fuerit sequestratio, recommendatio, uel commissio, teneatur pars ad cuius petitionem, uel in cuius fauorem facta fuerit ipsa sequestratio, recommendatio, seu commissio, porrigere petitionem suam, & partem citari facere ad accipiendum copiam petitionis ubi petitio porrecta non fuisset coram iudice, uel officialibus, coram quo uel quibus agere intendit super iure, cuius occasione sequestratio ipsa, uel aliquod prædictorum facta, uel factum fuerit infra quinque dies a die ipsius sequestrationis, uel alterius prædictorum proxime subsequentes. Et ipsam successiue prosequi teneatur, ita quod causa terminetur infra tempus instantiæ secundum formam nostrorum statutorum, ubi pars aduersa comparuerit, alias terminetur infra triginta dies utiles ad causam a die porrectionis dictæ petitionis inchoandos. alias elapsis dictis diebus, uel instantia, & ipsa petitione non porrecta, uel non prosecuta, ut supra: non teneat ipsa sequestratio, recommendatio, seu commissio, nec etiam satisdatio pro prædictorum reuocatione præstita, sed ipso iure reuocatã, & reuocata sint, & esse intelligantur. Et nihilominus ipse non prosequens, ut supra teneatur parti aduersæ in expensis causæ prædictæ declarandis per iudicem. ¶ Declarantes quod nullus officialis Communis Bononiæ possit aliquod prædictorum facere ex suo mero officio[a] nullo hoc petente, uel instante qui sua diceret interesse. ¶ Dicimus etiam quod ex eadem causa, & ad petitionem eiusdem personæ, uel habentis causam ab ea amplius quam semel de eadem re, uel de fructibus eiusdem rei, & eiusdem anni quo facta fuerit sequestratio prædicta non possit[b] fieri sequestratio, & facta ipso iure non ualeat, & fieri faciens eandem pœnam incurrat, ut supra. ¶ Præterea Ordinamus quod uolens aliquem suum

debitorem[a] ratione suspicionis[b] facere personaliter[c] citari ad satisdandum, & si non satisdederit ipsum facere detineri[d] seu carcerari teneatur, & debeat ante omnia de eius credito[e] fidem facere[f] per productionem instrumenti[g], seu

a ¶ Debitorem. Intellige de aliqua summa considerabili Ias. in l. sciendum nu. 11. ff. qui satisda. cogan. allegando plura similia, & Caccialup. in tract. de debit. susp. fug. quæst. 3. versicu. 3. utrū. Et putarem quôd modica summa censeatur usq; ad libras tres iuxta statutum supra de præceptis faciendis in conf. §. mandantes. Item non curo siue sit debitor pure, siue in diem, siue sub cōditione. glo. ordina. in l. quæsitum. ff. de pignor. vbi Bar. Matia. declarat titu. de citat. in artic. 20. immo magis est necessaria hæc prouisio in talibus casibus, quia tunc nō bene potest agi ordinarie nondum purificata cōditione, iuxt. l. cedere diem. ff. de verbo. signific. facit. l. i omnibus de iudi & ita malè dicit Alex. consil. 220. perspectis nu. 5. lib. 6. vbi consuluit propriè in terminis nostri statuti.

b ¶ Suspicionis. Debitor dicitur suspectus, qui non possidet immobilia, ut colligitur ex. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisda. rogan. latius Caccialup. in tracta. de debitore susp. fugi. in prima q. nu. 9. vbi declarat, quod possessio immobilium solet excludere præsumptionem fugæ propter affectionem quam reus verisimiliter habet circa res immobiles argumento. l. si chorus. ff. de lega. primo, non enim sufficit ad excludendam præsump. fugæ quod debitor possideat minimam rē immobilem nec requiritur, quod possideat immobilia, æquiualentia debito de quo agitur, sed sufficit possidere tot aut talia quod considerata eius affectione cesset verisimiliter suspicio fugæ, ita Barto. Bald. & Angel. in l. sciendum ff. qui satisd. rogan. ideo inferunt quod mercator habens magnam apothecam in platea, vel aliquis habens multa bona mobilia magna taliter quod ita facilè occultari non possint, ut puta magnas segetes, & similia non dicetur suspectus. Et suspectus est quis antequam fugere incipiat, aut latitare se præparet, aut suus animus ad fugam dispositus aliter pateat, seu â lege præsumatur, alias nō pōt dici suspectus de fuga, ita Ias. in. l. sciend. nu. 11. ff. qui satisda. cogan. & Caccialup. in eodem tracta. quæst. 3. versicu. 3. verum. similiter si esset pauper tempore quo contractum fuit debitum, vel tunc etiam incepisset dilapidare, ac malè uti substantia sua, non potest iurari suspectus & quamuis statutum nostrum simpliciter loquatur, nihilominus tamen debet intelligi quando superuenit causa suspicionis ex post, ut in terminis dicit Barto. in. l. fina. C. de sponsa. facit etiā quod nota. ex illo tex. Abb. in ca. propter sterilitatem extra de locato. vide Caccialup. in tracta. quæst. sexta, vbi etiam dicit quod si suberat causa suspitionis tempore contractus tamen erat ignota creditori succurri debet ei ut possit iurare suspectum, vel si debitor erat ex quasi contractu, vel delicto ut per ipsum.

c ¶ Personaliter. Citari notant quidam quòd ante omnia tenetur creditor citare debitorem ad satisdandum. Aliqui uero intelligunt quod in primis incipiendum est a captura quando creditor cupit sibi satisdatum iri a suspecto de fuga, ne alias per citationem citius maturet fugam præcogitatam Bald. in. l. si quis curialis C. de episc. & clerir. quod magis placet; tamen litera ista non ita bene portat hāc intelligentiam, nisi adiungas versicu. quæ omnia &c. sed potest utraque opin. practicari secundum uarietatem suspicionum, nam si maximæ sit causa suspicionis procederet quod secundo loco dixi, ut in simi. & ad aliud propositum distinguit Caccialup. in d. tract. q 6. nu. 22.

d ¶ Facere detineri. Pondera ista verba, quia sic nō potest propria autoritate capere, quod de plano procedit quādo non esset suspicio de instanti fuga, quia cum sit copia iudicis competentis debet adiri, nec dicere ius propria autoritate, si uero esset metus instans, & in procincto eundi iudicandum est tunc talis prout de existenti in fuga consequenter capi poterit iuxta l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. creditorum, quia quæ sunt de proximo necessario perpetranda habentur pro factis. l. penult. de m lita. testam. facit. l. si alius §. bellissimè iuncta glo. ff. quod ui, aut clam, ita distinguit Caccialup. in q. 4. nu. 15.

e ¶ De eius credito. In quo animaduertere debet quod si creditor faceret capi debitorem pro maiori summa, quàm esset uerè debitor captura esset nullius momenti Marsil. in terminis in. l fina. num. 42. de iur. om. iudi. allegat Bald. in consi. ut per eum, quod non inuenio, sed faciunt optime nota. l. si non sortem. §. si cētum. ff. de condict. indebiti arguen. de captura pignoris ad capturam personæ, & Caccialup. in tract. quæst. 6. nume. 9. versic. hic formatur. &c.

f ¶ Fidem facere. Scilicet iudici cuicunque etiam in competenti, quod speciale est propter suspicionem, ita dicit Lud. Roma. in. l. 2. ff de iurisd. omn. iudic. argum. d. l. ait prætor. §. si debitorē. ff. quæ in frau. creditorum, latê comprobat Caccialupus in 4. q. princip. sui tracta. in 1. colu. vbi addit q nec etiam huiusmodi suspectus potest opponere exceptionem incompetentiæ, quia sicuti potest capi tempore incompetenti ita & per iudicē incōpetentē arguendo de tempore ad personam ut per ipsum.

g ¶ Instrumenti. Decisa est altercatio inter Paul. Castren. in consi. fina. quod incipit pro pleniori examine col. 2. vol. primo, & Ange. in l. si creditores. ff. de priui. credito. quē sequitur Imol. in. l.

2. in

librorum[a] bene & laudabiliter regulatorum, aut scriptæ priuatæ manu debitoris, seu per testes summarie recipiendos, in casu quo recipi & admitti possint ex forma iuris, & nostrorum statutorum[b]. Et stetur dicti creditoris iuramento[c] de suspitione fugæ, & de deterioratione[d] conditionis[e], & bonorum[f] dicti debitoris, & de aliis[g] de iure requisitis. ¶ Quæ omnia, & singula fieri possint, & ualeant, & admittantur summarie, sine partis citatione[h], & quocunq; die etiã feriato[i], vel

2.in princip.ff.solut.matrimo.quia Paul.requirebat duntaxat fidem proprio iuramento creditoris ad similitudinem quando impetratur primum decretum, Angel.vero, & sequaces fidem per legitimas probationes, summarie tamen, id est parte non citata, iuxta dicta Bartol. in extrauag.ad reprimendum in verbo summarie, prout latè prosequitur Caccialup.in d.6. quæst.nu. 20 cum seq.

a ¶ Librorum. Vnus .n. non sufficeret cum more mercatorio debitores reperiantur descripti in duobus, vel tribus locis.

b ¶ Statutorum. Intelligit de statuto supra de probatio.solutionum.

c ¶ Iuramento. Scilicet a iudice delato, vt dicit Caccialup. in d.q.num. 11.per l.3.in princip. & §.fin.ff. de iure iur. similiter nostri statuentes amplectuntur veriorem opinionem, quicquid uoluerit Bald.in l.apertissimi.C.de iudi. contra quem instat Paul. in allegato consil. pro pleniori &c. intelligendo tamen quod causas suspitionis alleget, & eas proprio iuramento confirmet, ita intelligi debet istud statutum, maxime cum uideatur referre se ad requisita de iure scilicet communi, & sic non sufficeret iurare se illum habere suspectum, vnde si iudex viderit causas esse leues potest reiicere eum, & non concedere capturam .l.si ab arbitro . §.s. ibi insignis calamitas.ff.q satisda.cog.Caccialup. in dicta vii. q. nu. vj. Et dum dicitur creditoris. subaudi, uel illius procuratoris quandoquidem etiam per procuratorem põt ipse fugitiuus capi prout determinat Caccialup.q.4. nu. 17. similis expositio habetur in l.1.C. vbi decuriali, vel cohar. & qualе mandatum requiratur, idem Caccialup.quæst.2.plene tradit.

d ¶ Deterioratione. Si enim in melius conditionem suam mutauerit nõ est suspectus dicendus, argumento eorum quæ ponit Bart.in l. cum quis ff. de solutio.in prima oppositione.

e ¶ Conditionis.i. Status sui, cum nomẽ conditio multis modis capiatur in iure, ut dicit gloss. in l. societatẽ la secunda.ff.pro socio, uel legas absq; expositione, cum plus significet conditio, quàm status, quia status non conuenit seruis, quia nullum caput habent inst. de cap.dimi.§. seruus autem: conditio autem etiam ad seruos, & monachos adaptari potest, ut probatur Instit. de iure personarum. § fin.& in.l.qui cum alio de regul. iur. & in.c.qui ex famulis in fin.liiij.distinct. per Archi.in.c.quamuis in uerbo cõditionis de off. ordi.in vi.vbi tex.hanc differentiam probat dum ponit alternatiuam inter unum, & alterum.

f ¶ Et bonorum. Nota ergo ex his uerbis quod debeat allegari deteriorasse bona, uel conditionem post contractum debitum, quod verum est regulariter argumento l.cum quis.ff. de solutio. l.si is a quo §.fin.ff. vt in poss lega.l. qui bona .§. de illo.ff de dam infect. l.final.§.his illud .C. de spon. vbi Barto.propriè infert ad statuta simpliciter permittẽtia ut possit qs allegari suspectus, quæ intelliguntur quando susp c o causata est, propter contractum, si autem sciebat imputet sibi: sed vide Caccialup. in tract quæst.sexta, ubi nu 2. dicit quod sufficit quod ad notitiam creditoris peruenerit ipsa suspitionis causa etiam quæ ortum habuerit ante, ut Barto. sentit per d. l.fin. & in simi.habetur in ca. pastoralis de excep. & in ca. præsentium de testib. n v .cum simi. in quibus iuribus concluditur quod paria sunt, quid de nouo emergere uel de nouo ad notitia debitoris peruenire. sed argui . potest in contrarium de.l. qui cum alio de regu. iur. facit etiam l.in ciuilem.C.de furtis, & huic non obstat tua decisio Bald.in rubrica . C. de reuo. his quæ in frau.creditor, in illa quæstione de illo qui credidit mercatori in nundinis, si bene inspiciatur, & forte ista fuit opinio nostrorum statuentium, & Ange.infra allegandi: cogitabis tamen. Nec etiã sufficit causam suspitionis emersisse, si creditor sciens tacuit per multum tempus, quia uidetur eius personam approbasse ita singulariter dicit Ange.in.l. si ab arbitro.§. fina.ff. qui satisda.cogan.argumento.l.si creditores versicul. cæterum ff.de pri.credit.quod tempus quantum sit magis est arbitrio iudicis relinqui, ut ibi nota. licet aliquando azo dixerit de quinquennio, ut per Caccialup.in d.q.nu.4.

g ¶ Et de aliis. Nam tria potissimum requisita exprimuntur a Pau.Castren.in consi.vltimo primæ partis, & a Curtio in tract. de prohib. seq. pecu. quæst.7. & latius examinat Caccialupus in 6.q. prin. quæ etiam hic tanguntur explicitè, sed ut dixi supra etiam de causa suspitionis standum est iuramento creditoris, item quod vel causa suspitionis peruenerit ad notitiam eius post contractum, & similia.

h ¶ Partis citatione. Hæc est expositio uerbi præcedentis, ut supra dixi, dum allegaui Caccialupũ in 5.quæst.nu.22.

i ¶ Feriato. Glo.in.l.final.in uerbo feriis C. de feriis quam Barto.& omnes ibi sequuntur, & Bar.

solemni respectu[a] solum capturae praedictae. Et quod talis debitor satisdare uolens teneatur satisdare[b] de iudicio sisti[c], & iudicatum soluendo, & quod aliter[d] non debeat licentiari, uel relaxari.

DE FORENSIBVS PEREGRINANTIBUS non impediendis.

Ordinamus quod aliquis forensis eundo, uel redeundo per Ciuitatem, uel Comitatum Bononiae peregrinationis causa non possit, uel debeat impediri in hauere, uel persona occasione alicuius represaliae[e], uel debiti, quod deberetur alicui Ciui, uel habitatori in Ciuitate Bononiae, uel districtu, uel alteri cuicunque, & sit praecisum[f], intelligendo peregrinum illum,

in.l. ait praetor.§. si debitorem. ff. quae in fraud. credi. & illa glo. est multum notabilis, quia relata ad tex. intelligit de ferijs etiam in honorem dei, quod temperat Paul. Castr. in cõsi. vltimo primae partis, quando allegarentur inditia instantis fugae, forte quia componeret sarcinulas, sed si allegaretur duntaxat carentia immobiliũ, seu quod deteriorasset conditionem non putat die feriato in honorem dei procedendum esse, vt minus laedatur honor diuinae maiestatis, quę est aequa, & iuridica limitatio, quia non potest dici quod periculum sit in mora, tam modici temporis, latè Caccialup. in viij. quęst. multa asserens in medium, quae videri possunt. Adde quod merito subiungit statutum, vel solemni, quod verbum uerificatur in honorem dei, ut Bald. ponderauit consilio 166. statuto ciuitatis lib. 5. vbi subdit ꝙ etiam die similiter feriato potest doceri, ꝙ captura est nulla & quòd statutum, licet non possit generaliter tollere ferias tamen potest distinguere, in aliquibus casibus non habeat locũ, ut per ipsum. Et nota quia argui potest, de tempore ad locum iuxta .l. vinum. ff. si certum petatur, & consequẽter pari modo quod poterit capi in loco alias incongruo, & prohibito, puta in domo, vel in ecclesia, ita Iason nota. infert in d.l. vinum col. 3. versic. hinc infero, post Bald. in.l. plerique in lectura. ff. de in ius uoc.

a ¶ Respectu solum. Istud idem fatentur Doct. vbi supra, quia creditor docere plenarie de debito, postmodum tempore iuridico debet, ita Bart. in d.§. si debitorem, & Ang. in.l. nemo carcerem C. de exact. trib. lib. 10. Imola in l. 2. ff. solut. matri. col. vltima Alexand. in terminis consi. 119. lib. 3.

b ¶ Satisdare. Hoc ideo quia capitur ad finem, vt cautum fiat creditori ut purificato debito possit exigere, l. senatus consulto §. fi. ff. de offic. praesidis. l. si creditores vers. quòd si quasi suspectus ff. de pri. credit. nam si captus fuisset vt soluat debitum iam maturum non deberet relaxari, nisi soluat, ita Bartol. in. l. si pecuniae. ff. vt in possess. legatorum.

c ¶ Iuditio sisti. et iudi. sol. Nota istam formam quandoquidem a pluribus doctoribus controuersum fuit quam speciem satisdationis praestare deberet, aut primam tantum, aut etiam alteram, de qua latissime apud Caccialupum in d. tract. quaestio. 9. referentem multos tenuisse opi. quod sufficiat securum reddere de stando iuri, quae satisdatio subrogatur loco immobilium (dicunt ipsi) et Bart. in d.§. si debitorem versic. vlterius quaero. sed de iure verior est, quòd etiam de iud. soluendo, quia suspitio stat quod non satisfacere possit, & propterea fugam praeparat, ita intellexit Paul. Castren. in .l. nec impuberes .§. qui in ius. ff. de in ius uocã. Caccialup. in dicta q. 9.

d ¶ Et quod aliter. Nunquid ergo non stabitur iuratoriae cautioni si satisdare non possit, pondera clausulam, non aliter, quę formam inducit Bart. in. l. de his. ff. de trãsact. cũ simi. adductis in c. cum dilecta per mod. extra de rescrip. Ang. & Imol. in l. non facile. ff. si cui plus quam per. l. falcidiam, & seruiũt etiam nonnullae ex limitationibus, quas tradit Iason in l. 1. col. penult. ff. qui satisda. cogan. Maius dubium est si uellet dare pignora propter l. plus cautionis in rem est. ff. de regu. iur. Me remitto ad dicta per Iason in d.l. 1. quia est passus disputabilis inter subtiles num. 12. & seruiunt quae subsequuntur ibidem num. 15. cum plurib. seq. non insisto: ego iudicarẽ sufficere, quia pinguius adimpletur l. fi. §. fi. ff. mand. Et in hac difficultate musitat etiam Caccialupus in d. suo tract. quaest. 11. adde Marsil. allegantem aliqua in l. fi. de iur. om. iudi. nu. 126.

e ¶ Represaliae. Quae solent concedi quando rector vel dominus denegat iustitiam facere ciuibus alterius ciuitatis non subdita, habetur 23. quaestio. 2. c. dixit dominus, extat q. Amplissima Alberici de Ros. in prima parte statutorum quęst. 54. vltra trac. Bart. notum omnibus.

f ¶ Praecisum. Intelligitur hoc verbum, idest, irreuocabile, vel inuiolabile Bald. in. l. clari circa medium C. de fideicommiss. & operatur ista clausula, vt per aliud statutum sequens non tollatur de isto non faciens mentionem Card. Floren. in cle. secunda de rescrip. in verbo praecisè, item significat quod non recipiat glosationem hominis. latissimè per Iason. in repe. l. omnes populi nu. 5 r. ff. de iust. & iure, vide Fely. in c. ex parte el primo vers. verbum praecise de rescrip.

¶ Esse

uel illos, qui per Dominum Potestatem Bononiæ declarati fuerint esse peregrini[a], uel alias secundum formā statutorū Ciuitatis Bononiæ, ubi aliquid de prædictis foret dispositum.

DE[b] IIS QVI CVM ÆRE ALIENO[c] malo modo[d] aufugerent, & uenirent[e] ad Ciuit.[f] Bon.

DEcernimus quod si quis de aliqua Ciuitate, Terra, seu loco se separauerit malo modo cum pecunia, uel mercantia, aut rebus aliis, etiam furatis, subtractis, ablatis, aut quomodolibet extortis per se, uel alium, & ad ipsius talis manus peruenerint, & se trāstulerit ad Ciuitatem Bononiæ, uel eius districtū cum rebus prædictis, aut aliquo prædictorum quod ille qui se separauerit, uel transtulerit ad Ciuitatem Bononiæ, ut præmittitur, ubicunque[g] inuenietur,

spect. & fug. in 4. quæstio. nume. 15. temperet illam si modo iudicis copia sit, secus si desit quia tunc eodem modo caperi poterit à creditore, fundans se in generali sermone plurium doctorum, & glosatorum dicentium, debitorem fugientem capi posse, ut glo. instit. de actio. in princ. in verbo in iudicio, & Bart. in d. §. si debitorem, vt per eum latius, tamen dicta doctorum, & gl. debent restringi secundum casum d. §. si debitorem, propter quē ipsi loquuntur iuxta l. non solum §. liberationis verba. ff. de lib. legata.

a ¶ Esse peregrini. Dicunt Doctores quod duplex est peregrinatio, vna mala, quæ est deportatio de qua in l. 1. C. de hæredi. insti. & in. l. sed & hac §. sed si per pœnam. ff. de in ius uocādo Alia bona, de qua loquitur tex. §. fina. inst. de hæredi, instituen. vbi glo. exemplificat in his, qui uisitāt limina D. Iacobi, Petri, vel Pauli, concordat quod dicit Bar. in auth. omnes peregrini. C. cōmunia de success. dum inquit peregrini cognoscuntur quando habeat burdonem, & Scarsellam, habemus tex. in ca. si quis Romipetas 24. q. 3. & de his loquitur statutum nostrum fundatum fauore religionis argumento. l. sunt personæ de relig. & sump. fu. Aliquando verbum peregrinati ponitur largius pro absentari simpliciter per l. ciues C. de incolis lib. 10. Barto. in l. 1. §. habitare. ff. de his qui deiecerūt vel effud. & venit istud statutum ad limitationem eius quosd. dixerat in statuto supra de sequestr. bonorum forensium.

b DE. Statutum supra de sequestrationibus §. final. loquutū est de Suspectis de fuga, hic de uerè fugitiuis, quia suspectus de fuga est quis antequam fugere incipiat, aut latitare se præparet, aut suus animus ad fugam dispositus aliter pateat, seu â lege præsumitur; Fugitiuus autem est, qui in ipso actu fugæ vicium mentis deduxit, vt probatur in. l. fugitiuus. ff. de verbo, signifi. & l. quis sit fugitiuus. ff. de edil, edict. Et notabis quod creditor potest propria autoritate capere debitorem fugitiuum cum pecunia, vel specie sibi debita, vt tantum auferat rem suam, vel etiam sibi debitam, ita loquitur, & intelligitur. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in frau. creditorum, & tunc si copia iudicis haberi nō possit, & apprehensare sine iudice debet iudici præsentari, vt declarat Ang. in l. nemo carcerē C. de exac. trib. lib. x, At vbi debitor aufugit absque re creditoris, vel ei debita, sed tantum est obligatus personali obligatione ad pecuniā, vel aliud in genere, tunc non licet creditori capere debitorem fugientem, ita Ang. vbi supra, quia hoc non reperitur iure cautum, quæ opi. mihi satis placet, licet Caccialup. in tracta. de debito. su-

c ¶ Aere alieno. Illud proprie est quod aliis debetur l. subsignatum §. bona. l. cedere diem. §. 1. ff. de verbo. significatio, & non magis respicit debitum certarum pecuniarum, seu rerum quàm debitum in genere, vt prædicta iura demonstrant, nam æs alienum vniuersum patrimonium respicit. l. si fideicommissum §. tractatum. ff. de iud. Et ista rub. sic declarata dat intelligentiam nigro, ut generaliter procedat in quocunq; fugiente etiā sine pecunia, uel re nostra, vel nobis debita, dūmodo sit nobis debita in genere licet nigrum in principio aliud innuere uideatur, sed postea paulo infra in duobus locis utitur verbo creditore, quod separat & distinguit, ab his qui dicerent & ostenderent dictis res, & bona ad ipsos spectare, & pertinere, quæ verba expono, uel iure dominii, vel iure actionis, si sit obligatio ad eam dandam, vt est casus in l. verbum illud pertinere in fi. ff. de uerb. significatio. & huic generali intelligentiæ Inseruit dispositio iuris communis secundum quam licitū est cuique conuenire debitorem fugitiuum eo in loco ubi repertus fuerit, quia sortitur forum vbique ut dicam in glo. in uerbo prorogasse.

d ¶ Malo modo. Idest animo non amplius reuertendi ad patriam, & fraudandi creditores, uel dominos rerum.

e ¶ Et uenirent. Etiam animo firmandi domiciliū in hac ciuitate, quia non fruuntur aliqua prærogatiua in hoc casu ut infra statuto sub rub. Quomodo. & qualiter §. et ut ciues.

f ¶ Ciuit. Vel eius comitatum ut in nigro.

g ¶ Vbicunque. Etiam in hospitio, quia ta'is

posſit & debeat capi, & detineri ad petitionem ſuorũ creditorum, uel aliorũ, quibus dicerentur [a] tales pecuniæ, res & bona [b] ſpectare & pertinere, uel aliorum qui pro eis legitime interuenerit. Nec relaxetur niſi ſe concordauerit [c] cũ ſuo creditore uno, uel pluribus, aut cũ iis qui dicerent, & oſtenderẽt dictas res & bona ad ipſos ſpectare, & pertinere, uel eidẽ, uel eiſdem uni, uel pluribus ſatiſdederit de iudicio ſiſti, & iudicato ſoluendo. ¶ Et dominus Poteſtas Bononiæ, qui nunc eſt, uel pro tempore fuerit, & ipſius iudices de cauſis ciuilibus cognoſcentes ad petitionẽ cuiuslibet cuius intereſſe diceretur, uel alterius pro eo legitime uenictis huiuſmodi homines detineri, faciant & capi. Et talis ſe ſeparans uel transferens, ut ſupra, intelligatur prorogaſſe [d] iuriſdictionem Poteſtatis Bononiæ, & eius iudicum de cauſis ciuilibus cognoſcentium eo ipſo quod intrauerit Ciuitatẽ uel diſtrictum Bononiæ, uel ibidem repertus fuerit. Saluis ſemper decretis, & cridis factis, & emanatis dicto tempore, & aliis conceſsis uenientibus ad habitandum in Ciuitate, uel Comitatu Bononiæ, per ſtatuta Bononiæ.

DE SVRREPTO PER FILIOS, & alios deſcendentes ſuis aſcendentibus.

Tatuimus, quod ſi aliquis ſurripuerit aliquid patri [e] uel matri, aut alii aſcendenti ſuo, uel fratri, aut patruo, uel conſanguineo cum quibus fratre, patruo, uel conſanguineo habitaret in eadem familia talis, cui ſurreptum fuerit, a quolibet poſſeſſore illud ualeat recuperare & uendicare, etiam nulla præſtatione [f], ſeu datione pecuniæ facta poſſeſſori. Et ſuper hoc procedi poſſit, & ualeat omni tempore, etiam feriato [g], de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij.

contractatio inuito domino fit, ergo furtum vnde ſumus extra priuilegium conceſſum à lege, l. nemo de domo .ff. de regul. iur. l. plerique ff. de in ius uocan. per gl. ĩ l. ſed et hę. ff. illo ti. eod. per Caccialupum in tracta. de debit. ſuſp. fug. q. 7. vbi remiſsiue.

a ¶ Dicerentur. Subaudi & probarentur ad gl. in rub. ff. ſi quad. rup. pau. fe. dica. glo. in l. laudabilem .C. de ad uoca. diuer. iudi. Alexan. conſil. 78. volum. v. ſ. facta fide ſummarie, vel ſaltẽ proprio iuramento iuxta. l. theſaurus. ff. ad exhibendum.

b ¶ Bona. Quæri poteſt hic quid ſi uendat qs rẽ mercatori habita fide de prętio, qui poſtea fugã arripuit, an ille in dd. rebus præferatur aliis creditoribus perſonalibus? Item an res emptæ de pecunia mea ſint mihi obligatæ? has qq. abundẽ diſputat Roma. in. l. ſi cum dotem. §. trãſgrediamur ff. ſolut. matrim. non poteſt præciſe referri determinatio quia varia eſt ſecundum caſus uarietatẽ.

c ¶ Concordauerit. Quid ſi concordauerit cum retentione tantum pro libra, an poſsint poſtea creditores repetere retentũ? dic qđ ſic videlicet cõdic. ob turpem cauſ. ita Marſil. ſingu. 432. incip. ſępe contingit poſt Lud. Roma. & Alexan. in. l. fi. vbi Iaſ. etiã. ff. de condic. ob turp. cauſ.

d ¶ Prorogaſſe. Nam in tali fugitiuo habet locum illud dictum domini noſtri, vbi te inuenero ibi te iudicabo de quo meminit glo. in. l. 1. in verbo reperiũtur C. vbi de cri. agi. op. & not. Bal. in l. 1. C. vbi quis de curia. vel coarth. vide Ang. ĩ. l. nemo carcerẽ col. C. de exa. trib. & videatur Iaſ. in terminis per Caccialupum in tract. de debit. ſuſp. fug. q. 7. Et nota hic tacitam prorogationẽ inic fictam à lege, & plura de tacita prorogatione quibus mod. inducatur ordinate per Rob. Maran. in ſua practic. 12. diſtin. ſub 4. parte operis.

e Patri. Qui de iure furti agere nõ poteſt .l. nec cum filio. ff. famil. hęrciſcund.

f ¶ Nulla præſtatione. Hoc non eſt nouum ius qa regulariter dominus quiſquis ſit ille vendicat rem ſubtractam etiã nullo oblato pretio. l. in ciuilem C. de furtis, facit bonus textus in l. ſi mancipium C. de rei vendicat. diſcat enim emptor cautius negotiari habetur in .l. q cũ alio de reg. iu.

g ¶ Etiam feriato. Feriarum hominis non Dei, ſeu eccleſiæ, quibus forte ſtatuta laicorũ nõ poſſunt derogare, niſi in magnis cauſis, puta, criminalibus iuxta. l. prouinciarum. C. de feriis vbi Bald. & Batt. & quæ ſcribit Signo. cõſ. 242. ĩcip. quia per ipſum nu. 11. & clarius conſi. ſeq. col. 1. & conſ. ſeq. num. 7. ac ſeq. conſi. num. 6. dixi tamen in ſtatuto de ſequeſtra. §. final. in glo. feriato quôd etiam die feriata in honorem dei poteſt capi ſuſpectus de fuga

¶ Satiſdatione

DE SATISDATIONE PRAESTANda [a] a conuenientibus subditos [b] iurisdictioni Communis Bononiæ.

STatuimus quod quicunq; non subditus [c] iurisdictioni Domini Potestatis Bononiæ, & Communis Bononiæ, uel qui pro non subdito haberetur & reputaretur, cuiuscunq; conditionis & status existeret, (de quo si in dubium reuocaretur, stetur declarationi iudicis uel officialium, coram quo uel quibus quæstio uerteretur,) uel habēs causam a tali non subdito ex cessione quocunque titulo facta, & siue sit mediatus, uel immediatus cessionarius conuenire uoluerit aliquem subditum iurisdictioni Domini Potestatis, & Communis Bononiæ, teneatur, & debeat (si ante responsionem factam petitioni dicti non subditi, uel habentis causam ab eo confitendo, uel negando, uel postea quandocunque infra dimidiū instantiæ probatoriæ petatur) satisdare, quandocunque infra tempus probatorium cum idoneis fideiussoribus uno, uel pluribus subditis iurisdictioni prædictæ coram iudice, coram quo quæstio fuerit inchoata, uel citatio facta, de expensis reficiendis in causa si succubuerit, & in omni casu quo ad expensas teneretur si

a Satisdatione prę̄stāda. De hoc uel simili statuto meminit Soci. consi. 19. in 3. & eadem ferè dispositio reperitur in libro statutorū mercātilium sub rubrica in che modo si debbi rēdere ragione à forestieri, & rubrica ista non continet summam totius tex. sed tantum principaliorem partem.

b ¶ Subditos. Propriè est quis subditus ratiōe domicilii, cum etiam dicatur ille esse illius ciuitatis, uel loci, ut ꝓbat tex. in c. statutum §. cum vero in glo. eiusdem ciuitatis de rescrip. in 6. non autem proprie dicitur subditus rōne rei, cōtractus, uel quasi uel delicti ita gl. notabilis in clem. vnic. §. eisd. etiam episcopis de foro competē. quā Pau. ibi not. & meminit Panormi. in ca. 1. in fi. de foro compet. vbi etiam citat glo. in c. nuper de sentē. excommu, quę dicit quod largo tātum modo dicitur subditus ratione domicilii, & idem not. Panor. in c. proposuisti de foro compe. inferens ad statuta loquentia de subditis, ut stricto modo intelligantur, Sed quid de originario alibi domicilium habente, an subditus dici debeat? clarum est quod habet forum in loco in quo oriundus est, ac dēt uocatus munera subire tantum. l. 1. l. origine C. de munici. & origi. lib. 10. facit. l. assumptio, & quod ibi not. ff. ad municip. & l. rescripto. §. final. ff. de mu. & honor. ideo Abb. vbi supra cōcedit dici subditum, qđ placet, non tamen caret aliquali dubitatione ex his quæ dixi quód propriè dicitur quis subditus ratione domicilii, & ideo dicit P. Anch. cōs. 438. ista sententia, quod proprie dicitur Bononiensis qui hic habitat. per. l. prouinciales. ff. de verbo. significati. latius Tiraqu. in lib. retract. lignag. §. 9. glo. 2. num. 22. cui potest dici quód Tiraquel. non retulit fideliter glosam in d. clemen. vnic. quæ non se restringit ad habitationem, vt dicatur subditus, sed loquitur de habente domicilium quod verbum potest verificari, etiam ratione originis duntaxat, circunscripta etiam habitatione, ut habetur in. c. fina. de foro comp.

c ¶ Non subditus. Potest exemplificari etiam in clerico, qui non est subiectus ciuitati, Bald. in l. de quibus. ff. de legib. col. ix. uersic. 11. quæritur an clerici, ubi inquit ꝙ si beneficia ciuitatis denegantur nō subditis, appellatione non subditorū ueniunt clerici tradit Signorolus de homo. cons. xxi. statuta ciuitatis colu. 2. dicens quod clerici sunt magis non subditi, quàm laici subditi, quia ipsi clerici etiam si uellent non possent se subiicere laicis iudicibus. ca. si diligenti de foro competenti. dubitari tamē posset num sit contra libertatem ecclesiasticam, vt dubitat Saly. in terminis huius statuti in auth. cassa. nu. x. de sacro. eccl. licet magis inclinet quod ualeat iuxta communem opinionem, nā sumus in ordinatoriis iudiciorū ad not. in. l. cunctos populos. C. de summa trin. & fide cath. facit lex generaliter. C. de episc. & clericis, quæ non dicitur correcta. Adde omnino Decium consil. 275. in causa. Quid si ē uniuersitas aliqua nō subdita? consuluit Alex. in statuto Ferrariensi huic simili, quod tenetur, vt patet in consi. xvij. num. v. lib. vj. Et ratio istius statuti potest esse ne. s. sententiæ iudicum sint ludibrio, casu quo contingeret ipsos non subditos succumbere contra. l. si prætor. ff. de iud. l. fi. ff. ne quid in loco publico, quam rationem assignauit Pau. Castr. consi. 407. incip. ꝙ iudex debeat, &c. lib. 1. vbi determinat quod filius familias, qui non habeat peculium agens teneatur satisdare de expensis reficiendis in casu succumbentiæ, & id multis rationibus, sed non fido de hac ratione in proposito, quia video ꝙ non distinguit,

subiectus esset, & de respondendo[a] coram eodem iudice in causa reconuentionis, uel nouæ conuentionis[b] faciendæ de ipso non subdito pendente iudicio primo inchoato ad petitionem dicti non subditi, uel habentis causam ab eo, ut supra, aliquo priuilegio, uel exceptione non obstante. Et si non satisdederit, ut supra dictum est, processus factus, & faciendus in eius fauorem non ualeat ipso iure. Ita quod non posit in fauorem ipsius non subditi, uel habentis causam ab eo sequi alia sententia, quam absolutoria, & ab obseruatione iudicii, & fiant alia, & sequantur in præiudicium dicti non subditi, de quibus infra disponitur. ¶Si uero principaliter diceret aliquam tenutam, seu possessionem, uel sententiam nullam, uel ab aliqua sententia lata per aliquem officialem Communis Bononiæ appellaret, uel sequestrationem, aut præceptũ, uel alium actum peteret nullum pronuntiari, uel contrario imperio reuocari, uel aliquem alium actum in iuditio fieri petierit contra aliquam personam subditam, si non est alias satisdatum in ipso iudicio teneatur, & debeat quandocunque petatur per partem aduersam satisdare, antequam ulterius audiatur cum idoneis[c] fideiussoribus, uno, uel pluribus subiectis[d] iurisdictioni Domini Potestatis Bononiæ coram iudice, coram quo quæstio fuerit inchoata, uel citatio facta de expensis[e] reficiendis in causa si succubuerit, & in omni casu in quo ad expensas teneretur si subiectus esset. ¶Et si non satisdederit, ut supra, processus factus, & faciendus non ualeat[f] ipso iure, ita quod non posit sequi (nisi primo ipsi subiecto conuento satisdederit, ut supra) alia sententia quam absolutoria ab obseruatione[g] iudicii. Et si appareat ex actis ipsum conuentum fouere iustitiam, debeat sequi absolutoria diffinitiua ipsius conuenti,

¶Quæcunque

stinguit, an posideat immobilia in ciuitate, seu territorio Bonon. an nõ item quod idem decidit in cesionario qui tamẽ potest esse subditus.

a ¶Respondendo. Subaudi & soluendo iudicatum, vt patet infra .§. et dicti fideiussores, ubi etiam dicitur, quod isti fideiussores debent iudicium in se suscipere.

b ¶Nouæ conuentionis. Reconuenno est antequam lis cõtestata sit super prima act. postea potest dici noua conuentio aliquo respectu, uel noua conuentio est quando post finitam primam litẽ mouetur, ad ea quæ habentur in auth. & consequentes C. de sententiis, & interlocu. om. iudic. vbi Barto. col. penul. & hæc est inaudita satisdatio a iure communi.

c ¶Idoneis fideiussorib. Hoc non uidetur impedire quin liberetur dando pignora, q. hñt plus cautionis, Bar. in. l. sciendum. ff. qui satisd. cogan. licet Ias. aliquos citet in contrarium, quia textus requirit fideiussores.

d ¶Subiectis. Ad. l. si fideiussor in princ. ff. qui satisd. cogan.

e ¶Expensis. Eadem satisdatio præstanda est, communiter ab omnibus actoribus secundum prouisionem auth. generaliter .C. de episc. & cleric. licet glo. inst. de satisd. dicat quod de consuetudine non seruatur, propterea sum huius opinionis quod statutum hoc deberet intelligi, nisi forensis non subditus posideret immobilia in territorio, uel ciuitate ista, cessat. n. ratio finalis quæ verisimiliter potest excogitari, in siml. d. auth. generaliter limitatur hoc modo per Ias. in. l. sciendum prima col. ff. qui satisda. cogan. Quid autem si nõ potest præstare fideiussorem, stari ne debet iuratoriæ cautioni? vide Angel. & Imol. in. l. 1. ff. si cui plus quam per l. falcid. vbi quòd sic, de quo etiã potest dubitari, uide Marsil. in l. fina. ff. de iurisdict. omn. iudi. nume. 122. & in l. 1. §. præterea nu. 85. ff. de quæstionib.

f ¶Non valeat. Remouẽt statuentes decisionẽ Bal. in authen. generaliter C. de episco. & clericis, qui post Petrum dixit quòd si actor non præstitit satisdationem de reficien. expensis in casu succumbentiæ, prout requirit tex. in d. authen. per hoc processus nõ erit nullus de iure communi, quia ordo iudicii non consistit propriẽ in præparatoriis iudiciorum, unde quicqd ommittitur circa præparatoria prçter libellum non uitiat processum, allegat nota. per Specu. in 2. parte in princip. in proh. in titul. de præparatoriis iuditiorũ, & id quod not. Bart. in l. si quæramus de testamẽ. quod dicit Bal. esse menti tenendum meminit Alexand. in cons. 37. col. secunda viso opportunè libro secundo.

g ¶Obseruatione iudicii. Quæ non est diffinitiua, sed interlocutoria, quia liberatur reus, duntaxat ab instantia illa secus in casu sequenti ad hoc textus in .l. properandum §. & si quidem vbi Iason nume. 16. optime declarat. C. de iudiciis. Paul. in. l. si mater. §. denique de re iudi.

uel quæcunque[a] sententia, quæ pro ipso ferri debuerit si fuisset satisdatum: nisi petitio satisdationis ipsius remissa[b] fuerit expresse per partem petentem. Quæ satisdatio peti debeat in una posta, seu comparitione sola distincta[c], & separata, & in charta in qua nihil aliud petatur quam satisdatio prædicta, alias petitio non ualeat. ¶ Et idem intelligatur quo ad expensas tantum reficiendas in Collegiis, uel Vniuersitatibus quibuscunque laicorum, & in quibuscunque mulieribus, ciuibus[d], comitatinis, uel districtualibus, uel forensibus agentibus, & in quacunque persona, quæ ratione sexus, uel ætatis uel alia quacunque de causa non possit personaliter pro debito pecuniario alicuius singularis personæ capi & detineri secundum formam nostrorum statutorum cõuenientibus aliquem ciuem subditum, ut supra, & in quacunque tertia persona non subdita, & alia quacũq; persona quæ ratione priuilegii[e] pro debito singularis personæ capi, & detineri non possit, etiam comparente per se, uel alium pro reuocatione, uel nullitate alicuius tenutæ, seu sequestri: uel alicuius sententiæ diffinitiuæ, uel interlocutoriæ, seu alia quacunq; ratione, uel causa, ut supra, qui & quæ, si petitum[f] fuerit, de ipsis expensis reficiendis satisdare teneantur quandocunq; ante sententiam. ¶ Et dicti fideiussores forensium, uel non subditorum, seu habentium causam ab eis, uel eorum aliquo, ut supra, teneantur iudicium in causa recõuentionis in se suscipere,[g] & lata sentẽtia cogi debeant realiter, & personaliter ad soluẽdum id in quo ipse, uel eius principalis fuerit condemnatus[h] sine nouo[i] processu, nõ obstante quod prius debuerit, uel debeat principalis conueniri quam fideiussor[k] uel executio contra eũ fieri, nec aliquo alio in contrarium faciente. ¶ Et qui etiam fideiussores non li-

a ¶ Quæcunque. Exemplifico in casu quãdo actor cui præstitutus fuit terminus ad probandum, & non probauit dicitur .n. illa absolutoria diffinitiua, qa p eã tollitur facultas actori amplius cõueniendi reũ ex illa causa, Iason vbi supra, & Pau. Castren. in. l. si mater. §. denique, ff. de excep. rei iudicatæ,

b ¶ Remissa. Quod etiam potest fieri de iure communi, vt habetur in. l. satisdationis verbo de verbo. significa. & in. l. 1. in glo. fi. ff. qui satisd. cog.

c ¶ Distincta. Hoc ne alias per circumlocutionem, & multitudinem uerborum illaqueatus remaneat actor argumento. l. item apud labeonem. §. ait prętor. ff. de iniuriis, & si petita sit, & iudex ad vlteriora processerit, ea contempta nihilominus non fit præiuditium petenti, & processus erit etiam nihilominus nullus, ita Alexan. cons. 84. consideratis his de quibus in themate lib. 4. Decius latè consili. 275. in causa quæ lucę agitatur num. 4. quia non potest iudex tollere dispositionem statuti Bartol. in. l. cũ prolatis. ff. de re iudi.

d ¶ Ciuibus. Hæ qualitates omnes referuntur ad dictionem mulieribus.

e ¶ Priuilegij. Vt habetur latius supra in statuto de instr. testa. §. saluo.

f ¶ Si petitum. Istud ferè semp subintelligitur ad nota. in l. vniuersa. C. de præcib. imp. off. & ibi Paul. Castr. vltimo not. in specie huius statuti, Socin. etiam in cons. 19. in fi. lib. 3.

g ¶ Suscipere. Subaudio principali non suscipiente, prout est de natura fideiussionis, de iudicato soluendo. l. iam tamẽ. §. vnus ex fideiussoribus ff. iudi. solu. licet enim isti non promiserint expresse iudicatum soluere, sed quod reus respondebit coram eodem iudice in causa reconuentionis, vt patet supra in principio, tamen statutum nostrum interpretatur huiusmodi satisdationem esse de iud. soluendo quod nota.

h ¶ Condemnatus. s. Vbi susceperit iudicium ad l. iam tamen in princip. ff. iudi. solu. ubi enim iudicium agitatum fuisset cum principali non esset cõdẽnandus fideiussor.

i ¶ Sine nouo. Hoc est de natura huius fideiussionis quicquid sit in fideiussoribus contractus, vt per Bar. post antiquos in l. i. ff. iudi. solui.

k ¶ Quam fideiussor. Prout est regula auth. præsente, C. de fideiuss. iuxta opi. quam tenet Gugliem. de Cun. in. l. 2. §. si quis ex his. ff. qui satis. cogan. ubi tenuit q fideiussori de iudicio sisti competant omnia beneficia quæ fideiussoribus dantur, hanc opinionem sequuntur Docto. magis communiter ibi ut attestatur Petrus a Duen. reg. 331. ubi ponit aliquas fallentias, tamen vides hic decisum contrarium, Sed cum hodie notarii apponunt renuntiationes beneficiorum competentium fideiussoribus nõ attinet insistere circa rationẽ, quæ mouerit statuentes. De quibus beneficiis, & eorum uirtute recurre ad declarationem Philip. Decii, cons. 27. & pro uirili facultate.

berentur mutatione[a] iudicis, uel tribunalis, nec ratione mutationis iudicii, siue instantiæ causæ principalis, seu appellationis,[b] aut alterius prouocationis nec ex peremptione[c] instãtiæ, si tamen de nouo inchoata fuerit in causa reconuentionis, uel nouæ conuentionis prædictæ infra tres menses post lapsum, seu peremptionem dictæ primæ instantiæ. Ita quod lapsu dicti trimestris, si de nouo dicta causa infra dictum tempus per dictum non subditum inchoata nõ fuerit ipsi fideiussores liberentur, & cõtra eum, & eos fieri posit, & debeat executio in casibus supra dictis. ¶Et si actum fuerit reali in causa reconuẽtionis contra non subditũ teneatur fideiussor ad æstimationem rei petitæ declarandam per iuramẽtum[d] in litem: quod isto casu declaramus posse præstari. ¶Fideiussores uero dictarum uniuersitatum, & aliorũ qui ratione sexus, uel ætatis[e] pro debito personaliter capi non possunt, teneantur ad dictas expensas reficiendas, & soluendas, & ad hoc compellantur realiter, & personaliter tanquã principales, nõ obstantibus exceptionibus prædictis, uel aliqua earum.

QVOMODO[f] ET QVALITER forensibus agentibus ius[g] reddatur.

Ordinamus quod in causis ciuilibus forensibus[h], & cuilibet alii[i] non subdito iurisdictioni Domini Potestatis Bononiæ, & cuilibet alteri habenti causam a dicto non subdito mediatam, uel immediatam, de quo an sit subditus uel non stetur declarationi iudicis coram quo causa agetur, agentibus per se, uel alium in Ciuitate Bononiæ contra aliquem Ciuem, uel districtualem Ciuitatis Bononiæ, ius reddatur tale, & eodem modo, & forma, quo, & qua, & quale, seu quod redderetur Ciuibus, seu districtualibus Bononiæ agentibus per se, uel alium in Ciuitate, Terra, loco, uel foro, de qua, uel quo diceretur ipse foren-

¶Placuent.

a ¶Mutatione. Hoc est contra l.iij. in princi. ff. iudic.solui. de qua materia apud Bar.in .l.cum apud vers. quæro pone ff.illo eodem ti.

b ¶Seu appellatiõis. Fuit altercatio inter Doctores, quando reus appellauit an expiret satisdatio, tamq; instantia fuerit finita, sed doctores magis communiter dicunt quód expirat, ut habetur in l.secunda.C. de procura. & per Bart. in d.l.cum apud.ff. iud. solu.at statuentes hic elegerunt aliam opinionẽ, quod nota. et de hoc statuto mentionem fecit Gratus consil.34. lib.2.

c ¶Peremptione. Contra l.cum lite mortua.ff. iudic.solu.

d ¶Per iuramentum. Ecce iterum magnum præiuditium non subditorum, quia indistincte tenetur ad extimationem rei, quam nõ potest præstare forte sine dolo, & culpa eius ad sacramentum actoris contra regulam iuris æquissimam, de qua in.l.qui restituere.§.si uero nõ potest.ff. de rei uendic.

e ¶Aetatis. Subaudi, vel alia ex causis, de quibus supra in.§.et idem.

f QVomodo. Statutũ istud videtur fundatũ in ea rõne in qua titulus.ff. qđ qsq; iuris, & ideo æquum, & iustum est, & valet dicit Dominic.in.c. sancta.2. q.7. Et propterea infert Fely.in.c.ecclesia sanctæ Mariæ, num.96. versi.2. declara de cõstitut. quod eadem ratione si clerici non patiantur allegari contra se statuta laicorũ uidetur similiter laicos posse recusare ne clerici, allegent ipsa contra eos, non tamẽ dico quod clerici simpliciter dicantur forenses cum habitent in ciuitate, & onera spiritualia supportent, inquit Decius i d.c. ecclesia sanctæ Mariæ, nume.53. de const. ubi facit differentiam inter nõ subditum, & forensem, quia appellatione non subditorum clerici comprehendũtur.

g ¶Ius. Caue quia nigrũ est generalius rubrica, quia in nigro fit mentio etiam de extraindicialibus, vt in.§. declaramus insuper.

h ¶Forensibus. Dicitur for.q est alterius fori ca. si clericus laicum, de su. cõpe. in verbo forẽsis, forenses etiã dici possunt, quia deforis ueniunt ad habitandum, vt in auth. de quæstore § si uero ali qui in uerbo ad hãc col. 6. secundum Bald. allegantem illum textum in l.de quibus in 10.col in versic. quæro an consuetudo extendat se.ff. de legibus, & secundum Bar. in tracta. repræsaliarum in 4.q.v.q. princi. Et ille hic dicitur forensis, qui non est de corpore isto, & qui non est hic ciuis, uel icola: hæc sunt Alexand. verba in consi. 34. col.2. libro quinto, uisis & ponderatis.

i ¶Cuilibet alii. Potest exemplificari in clerico ut dixi.

sis esse,seu non subditus,si placuerit[a] ipsi conuento,& hoc obiciatur ab eius parte tempore,quo lis contestatur,seu tempore actus per quem haberetur pro contestata, uel quasi,uel ante,et si per dictum agentem infra terminũ a iudice assignandum probetur quale, & quod ius ibidem reddatur in terra, uel loco ubi agens conueniri deberet: ¶ Quo non probato si dicto conuento placuerit,ut supra, ius reddatur tali forensi, & seu non subdito in omnibus, & per omnia secundum formam iuris ciuilis, tam in causa principali, quam appellationis, si agens sit secularis. Si uero sit clericus[b] ei reddatur ius in causa principali,& appellationis secundum formam iuris Canonici[c], etiã quo ad facultatem pluries,et ab interlocutoria appellandi.Ita tamen quod semper causa appellationis deuoluatur, prout in statuto de causa appellationis continetur, & in ea dentur fideiussores modo,& forma, & prout dari,& præstari debent secundum formam præcedentis statuti, nisi in principali causa dati, seu præstiti fuerint,quo casu sufficiat prima præstatio fideiussorum prædictorum, & præsentata appellatione secundum formam nostrorum statutorum : ipsa causa appellationis tractetur in omnibus, & per omnia secundum formam iuris ciuilis, uel canonici, ut supra : etiam quo ad instantias ipsarum causarum appellationum . In quibus si deficiat appellans in appellationis præsentatione secundum formam nostrorum statutorum appellatio sit deserta, & in aliis ius commune seruetur,ut supra. ¶ Dicimus etiam quod idem ius seruetur,& fiat in ciuitate Bononiæ circa personas, res,& bona forensium prædictorum, uel non subditorum, & habentium causam ab eis , uel aliquo eorum, tam in iudicio, quam extra,& in quibuscunque actibus circa personas,res, & bona prædictorum quæ haberent, uel acquirere uellent, uel possent in Ciuitate Bononiæ, Comitatu, seu districtu, quod seruatur ciuibus, uel districtualibus Ciuitatis Bononiæ,circa personas,res,& bona posita in foro, uel foris talium forensiũ, uel non subditorum,si placuerit tali ciui,uel districtuali Bon. cõuento,uel alteri uenienti pro eis, uel pro altero eorũ,saluo semper iure,& Potestate Com.Bon. ¶ Declaramus insuper q nullus Mutinensis[d] ciuis , uel comitatinus possit acquirere[e]

a ¶ Placuerit. Et iure optimo cum sit hoc statutũ in fauorem subditorum conuentorum à forensibus , & contra ipsos forenses Bartol. in consil. 140. quidam de narnia. vbi thomas diplouatatius valde notat.

b ¶ Clericus . Qui agat & sic sequatur forum laici cõuenti,c.si clericus laicum de foro comp .

c ¶ Iuris canonici . Si laicus litigaret in foro episcopi contra clericum seruarentur leges canonicæ tanquam leges illius fori,ad hoc de foro competen.quod clericis & de testam.c.quód si filius,& in cap.cum esses, quia si laicus litigat in foro canonico appellabit ante diffinitiuam: qđ secundum leges ciuiles non licet regulariter 2. quæst.6.non ita,& extr. de appellatio. super eo . ergo econtra clerico litigante in foro seculari deberent leges seculares seruari Petr. Anch.in c. canonum statuta 12. q. clia.6. secundum antiq. impress.magnã col. 1.illius ch. vers. accedat hic quæst.disputata,hoc autem statuto aliter dicitur propter æqualitatem seruandam respectu utilitatis rei conuenti .

d ¶ Mutinensis . Cogita quomodo possint Bononienses nostri præcipere Mutinensibus, cum nõ sint subditi nostri iuxta.l.1.ff.de tut.et cura. per Bartol. in .l.cunctos populos 3.quæst. princ. sub nume. 26. vbi Bald. num.13.C.de summa trinita.& fide cathol. facit l.extra territorium.ff.de iurisdictio.omn.iudic. ubi Marsil. num.114. & ita videtur voluisse Ias. consil.194.superuacuo lib. primo, sed dic quod hoc statutum valet , quia prohibitio est propter rem suam in territorio nostro , tunc enim statuta loci vbi sita est res seruari debent.l. sine hærede.§ lucius de admi. tut. late Tiraquel. in tracta. retract.lign.§.1.in glo.1.per totam ferè illam gl. vbi proprie dicitur q si pictauensis uendat rẽ pictauiæ existentem forensi q habet locum consuetudo retractus allegat hoc uoluisse Fabr.in.l.cunctos populos C.de summa trin.& Mitth. de Afflictis tract.de iure prothoniseos in prin. col.15. versicu.item pone q in terra,& huius seu similis statuti meminit P.de Anch. in com.c.canonum statuta in 12.q.prin.versic.vlterius statutum.

e ¶ Acquirere. Hoc verbum sonat in dominium

vel

concederentur. ¶ Volumus insuper quod forenses habentes possessiones in Ciuitate, Comitatu, uel districtu Bononiæ teneantur, debeant, & possint compelli ad onera realia subeunda eo modo, & forma, quibus, & prout coguntur Ciues nostri in illis locis in quibus possessiones habent extra territorium Bononiæ, Et omnia intelligantur onera[a] realia[b] in quibus uersantur sumptus pecuniæ, etiam si prima facie uideantur personalia: ita quod si ex tali onere imponitur collecta per soldum & libram tale onus intelligatur reale. ¶ Adiicientes[c] quod aliquis officialis forensis Ciuitatis Bononiæ, uel pro forense[d] habitus non possit cognoscere de aliquibus quæstionibus Ciuilibus, quæ uerterentur coram ipso inter aliquos ciues, uel districtuales Ciuitatis Bonon.[e] & aliquos[f] de Ciuitate, seu districtu, qui[g] per dominum eius terræ distringerentur uel gubernaretur, de quibus[h] esset dictus officialis, si eius forū declinetur. quem officialem quantum ad prædicta omnimoda iurisdictione priuamus. & dictarum causarum cognitio spectet, & decisio ad officiales ciues causis ciuilibus præsidenses ad alterum ex dischis palatii Communis Bononiæ. ¶ Et ut Ciues comitatini, incolæ, & habitatores Ciuitatis, & Comitatus Bononiæ aliquam immunitatem[i] habeant respectu debitorum contractorum per eos extra, & foras Ciuitatem, Comitatum, & districtum bon. pro bono nostri Cōmunis, & utilitate Reipublicæ Statuimus quod aliquis Ciuis Bonon. uel incola, uel habitator Ciuitatis, uel Comitatus Bonon. cum eius familia, seu qui de cætero uenerit de alieno districtu ad habitandum in dicta Ciuitate, uel Comitatu cum eius familia non possit quoquomodo personaliter capi,

a ¶ Onera. Quę munera vocātur plerumquè a iureconsul. toto titulo .ff. de mu. & hon. & in nonnullis titulis trium lib. C. & in .l. munus proprie .ff. de verbo signif. Vnde diffinitur. Munus est onus quo necessitate astringimur lege, more, vel Imperio eius qui potestatem habet.

b ¶ Realia. Equidem variæ diuisiones sunt cōceptæ a iurisc. & a nostris circa hanc materiam munerum ut est videre apud Cy. in .l. voluntarie col. 3 C. de excus. tut. & in tractatibus æditis a variis doctorib. illaqȝ est diuisio capitanea quam ponit Archadius in .l. fina. in prin. ff. de mu. & honor. s. ꝙ Munerum alia psonalia, alia Realia alia Mista, ut etiā Bar. refert in .l. 1. C. de mu. & in quo loco lib. x. & Ias. in l. placet col. 1. C. de Sac. eccles. has ꝙ species omissis subdiuisionibus. declaro: Munus personale ē administratio reipub. vel priuati hominis, authoritatem habēs sine ulla patrimonii erogatione. l. 1. §. illud. ff. de mu. & hono. alias eēt nullum. d. l. fina. §. sed & quæ supra &c. vel habens vtilitatem annexā, tātum, vt sunt illa sordida munera. l. sordidorū. C. de excu. mu. Munus reale est quod propriæ fit cum sumptu. l. munerum. §. patrimoniorum. ff. de mu. & hono. & principaliter imponitur rebus, seu prædiis & vocatur tributū. Munus autem mistum est ꝙ imponitur principaliter personæ ꝓ rebus ipsis quas possidet, imponitur enī per ęs et librā, vt est collecta. collectæ. n. sunt quæ nō habēt certam, & limitatam formam, sed cuilibet Imponuntur secundum æstimum, & secundum occurentes necessitates gl. est in .l. rescripto. §. si. ff. de mu. & hon. vbi Bar. & in .l. libertus. §. solam. ff. ad municip. dicit ꝙ non potest imponi forensibus pro bonis quæ ibi possident: gl. tamen in .l. 1. C. de mu. patri. lib. x. tenet contrariū, q̃ ibi sequitur odof. in positione casus, ut ait Annibolus in tract. in 2. parte prin. nu. 16. tamen quicquid sit de iure, ad mittit Bar. ꝙ plures ciuitates Italiæ habent istud priuilegium imponēdi collectam etiam forensibus, idem Alex. consil. 52. visis his lib. 5. vid. Decium consil. 285. adeo ꝙ poterit appellari simpliciter reale: quod uoluit approbare Statutū nostrum hic, dum signāter dixit, etiam si prima facie videantur personalia &c. exemplificando in ipsa collecta.

c ¶ Adiicientes: Hoc factum propter suspitionem, vel amoris, vel timoris, fac. titulus. C. de off. Rectoris prouinciæ & vt nullus patriæ suæ administratio concedatur maxime. l. finalis.

d ¶ Pro forēse. Vt quia eēt origine Bono: haberet autē domiciliū, & habitationē alibi, iux. quæ deduxi supra in statuto de satisd. præstan. in pri.

e ¶ Bononiæ subaudi ex vna parte.

f ¶ Aliquos. s. pte Altera.

g ¶ Qui. s. districtus, & sic subaudi quæ. s. ciuitas.

h ¶ De quibus. s. hominibus. d. ciuitatis, vel districtus.

i ¶ Immunitatem, In hac parte statutum illud habet ulm contractus innominati; do vt facias; ideo nō potest reuocari in præiudicium eorum

uel detineri quandiu sic habitauerit cũ eius familia in Ciuitate, uel Comitatu prædictis pro aliquo debito, uel obligatione ciuili, seu uigore, uel occasione alicuius debiti, contractus, obligationis, seu sententiæ, uel præcepti quoquo modo creati, uel creatæ, cõtractæ, seu cõtracti, latæ, seu facti super, uel de aliquo debito, uel obligatione ciuili extra, & foras Ciuitatem, Comitatum, & districtum bon. cũ aliquo, seu aliquibus, uel in fauorem alicuius qui tempore talis debiti contractus, uel obligationis, sen tententiæ, uel præcepti, aut tẽpore aduentus talis debitoris, seu obligati ad Ciuitatem, seu Comitatum Bon. non fuerit Ciuis, uel habitator dictæ Ciuitatis cum eius familia, uel Comitatus bon. non obstante iure communi, uel aliquo statuto, ordinamento, uel prouisione Ciuitatis bon. seu alicuius curiæ[a] uel officii Ciuitatis bon. aliter disponente. & non obstante quod pro debito alibi contracto hic fuerit lata sententia, uel factum præceptum, seu solutio hic destinata. ¶ Ita tamen[b] quod beneficium huius legis, uel prouisionis non uendicet sibi locũ in, & pro bonis[c] rebus, & iuribus[d] alicuius prædictorũ, nec etiam in, uel pro aliquo uel aliquibus forensibus[e] fallentibus, seu rumpentibus in Ciuitate in qua mercantiã cambium, uel artem publice exercent tempore eius, uel eorum rupturæ, uel fallimenti: cuius debita summam excederent ducẽtorum ducatorum auri fugientibus, seu uenientibus ad habitandum in Ciuitate, seu Comitatu prædictis antequã fuerint cum eius, uel eorũ creditoribus in concordia. ¶ Et præmissa superius disposita, locũ hẽant in debitis, obligationibus, contractibus, & sententiis, ac præceptis, de quibus supra fit mentio: iã, & in præteritũ creatis, & factis, ac latis, & similiter in futuris. ¶ Itẽ Statuimus Ordinamus, & declaramus quod omnia statuta, seu pri-

¶ Ve

qui iam uenere ad cohabitandum ita Barto. in l. omnes popu. in 4. quæst. 3. quæst. princip. ff. de iustit. & iure Pau. Castr. in l. digna uox C. de legib. et Fely. in c. nouit de iudic. per Ias. in l. non amplius. §. si certum, ff. de lega. primo per Gamb. in tracta. de extens. colu. 42. versi. 4. limi.

a ¶ Seu alicuius curiæ. Occurrit mihi in facto istud, quia statuta curiæ nostrorum mercatorum sub rubrica in che modo li renda ragione a forestieri, uolunt quod idem ius forensi reddatur quale redditur nostris in terris illorum, excipiendo causas literarum cambii, & scriptorum priuatorum, in quibus uolũt obseruanda statuta fori, super illis disponentia, in illis autẽ statutis maximè in statuto delle litere di cambio. §. & non comparendo, simpliciter disponitur quod debitor possit grauari vigore literarum cambii, realiter, vel personaliter, & sic indistinctè loquẽdo, debet intelligi de forensibus agentibus vigore literarum cambii, scilicet quod potest concedi quod exequatur realiter, vel personaliter cõtra Bono. ciues, vnde si extat statutum in partibus illorum forensium, quod idem ius reddatur forensibus, prout est carpi certè poterit capi ibi ciuis ad instantiam Bonon. & licet in statuto isto adsit clausula derogatoria tamen in statutis Mercatorum in conclusione adest clausula qua cassantur omnia statuta etiam ciuilia communis Bon. quæ facerent in contrarium, sed audi ego multum dubito quoniam in statuto mercatorum nõ fit mentio de isto statuto specialiter quod habet etiam clausulam derogatoriam, vt dixi, prout habetur per Barto. in extrauag. ad reprimen. in verbo non obstantibus, nisi dicas quod sunt statuta diuersi fori, & postea facta, nec statutum istud habet clausulam derogatoriam sequẽtium, ideo dicta statuta Mercantilia omnino tollunt omnia contraria statuta quia obseruanda sunt in foro suo, nec propriè dicũtur tollere, sed restringere, vt non habeant locũ inter mercatores tñ.

b ¶ Ita tamen. Hic ponit duas fallentias ad proximè dicta.

c ¶ Pro bonis & rebus. Scilicet pertinẽtibus ratione dominii ad dictos forenses.

d ¶ Et iuribus. Intelligo in rebus corporalibus, mobilibus annexis, put usufructu, uel in pignore in rebus asportatis.

e ¶ Forensibus. Ex hoc verbo deprehendimus, excludi Bononienses alibi falleotes, & redeuntes ad ciuitatem, unde uidetur, quod simus sub regula beneficii, de qua supra cogitabis, quia nõ puto quod mens statuẽtium sit uelle aliquo modo fauere fallitis, tanquam pessimi, & improbi generis, iuxta quæ ponit Caccialup. in tracts. de debi. susp. quæst. prima col. final. vbi demonstrat istos tales non gaudere beneficio cessionis, quod est introductum in fauorem miserabiliũ.

a ¶Vel in specie.i. siue sit damnum continges pluribus in uniuerso, siue in particulari: sed quid si statutum est in alicuius familiæ, uel singularis personę odium? credo idem ponderato verbo uel in specie, & quia idem iuris de parte quod de toto.l. quæ de tota. ff. de rei uẽdi. præterea fundata est huiusmodi prouisio in regula illa quod quisque iuris in aliũ statuerit, ego.

b Episcopi. Quia loquitur per nomen dignitatis intelligi debet de causis pertinentibus ad eius episcopatũ, non autem in causis proprii patrimonii, argumẽto.l.si communis ter uns ita stipuletur. ff. de stipula.seruo.& quæ habentur in ca. quoniam Abbas de offi. delegati. idq; etiam alio respectu dicendum est, quia quo ad eius proprium patrimonium, non uocatur syndicus, sed procurator, prout cęterorum priuatorum, per ea quæ statim subiiciam.

c ¶Bononiensis, idest, Bononię, ne quandoque in dubium uertatur, an restringeretur hoc statutũ ad ipsum epm, qui tñ sit origine Bononiensis, tenendo tñ illam opinionem, quôd idem sit Bononiensis, quôd de Bononia, prout tenet Bart. & plures sequuntur in rubrica. ff.solut. matrimon. per ca.1. de sponſ. & l.1.ff. ad municipales & l.1.C. de incolis libr. 10. licet contrarium uideatur uelle in l. prouinciales.ff.de verb. signifi. vel ex eo potest appellari Bononiensis, quia efficitur ipso facto ciuis istius ciuitatis pp prælaturam, vt Bart. dicit in.l.municipes.§.miles. et latus in.l.1.nu.13.ff.ad munic.allegat inter alia c.cum nullus de tempor.ordin.lib.6.

e ¶Syndicum. Contord. c.final.de iur. calu. vide glo.in .l. 1. §. quibus. ff. quod cuiusq; vniuers. nomi. quę dicit quod magis œconomus dicitur, qui constituitur ab episcopo, & in rebus Ecclesiasticis l.iubemus C. de sacrosanct. Ecclesiis, & in l. omnes qui. §. & hoc nihilominus C. de episcopis & clericis, & interuenit tam in contractibus, quàm in iudiciis: dicit tamen Specul. quòd propriè œconomus dicitur i rebus canonicorũ, vicedominus verò in episcopalibus allegat extra de symo. c. consulere, & subdit quod idem est vicedominus, siue syndicus, siue œconomus quôd prępositus, prima q.3. saluator, vbi glo.

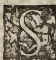
d ¶Sufficiat. Quasi dicat posset iurare ipse si uellet propositis, sed non satis sacrosanctis euangelijs, vt clarè habetur in c. fin. de iuramen. calumi & ibi not.

f ¶Idoneũ. Idest, qui sit legitime creatus, iuxta ea quæ scribit Spec. titulo de œconomo. & causam omnino non nesciat, vt utar verbis tex. in cap. in pertractãdis extra de iuramen. calu. aliter enim anceps subiret periuriũ contra l. videamus. ff. de in litem iurãdo &. ff. rerum amo. l. Marcellus. §. qui rerum.

g ¶Iurare. Siue episcopus litiget per se, siue per œconomum ca. imperatorum extra de iuram. calum, secundum utrunq; intellectum, prout deducit Abb. in c.1.num.15. illo titulo. Et hoc statutum superfluo conceptũ uidetur, quandoquidem si loquamur de iure ciuili, omnes habentes legitimam administrationem alicuius vel particularis personæ, vel vniuersitatis admittuntur ad huiusmodi iuramentum absque speciali mãdato l. final. §. quod obseruari, vbi glo. C. de iuramento calum. Specul. in titulo illo eod. §. Restat videre, si loquamur de iure Can. idem, ut habetur in c.r.c. in pertractandis, in cap. fin. de iuramento calum. in antiquis, et dic quod huiusmodi iuramentum præstatur in animam propriam iurantis, non autem eius ad quem commodum victoriæ pertinere dicitur, ita habetur in d. ca. in pertractandis de iuramento calum. & idem facit procurator ubicunque teneretur iurare de calumn. iux. casum c.2. §. procuratores de iuramento calum. in vi. & ibi nota. nisi iuret pro domino de speciali mandato, quia iurat in animam domini, ut in dictis iuribus not. et per Abb. in c.1. nu.6. de iuramento calum. Et latius in d. c. in pertractandis cum alijs locis qui possunt cumulari.

...uilegia, & decreta, ac reformationes, & prouisiões factæ, & faciẽdæ, seu facta, & facienda in quacunq; Ciuitate, Castro, Terra, uel loco per quoscunque dominos, seu regimina contra Ciues Ciuitatis Bononiæ, seu contra Comitatinos aut districtuales Comitatus, & districtus Bononiæ, uel eorum iura, & actiones, seu in eorum damnum, & præiudicium in genere, uel in specie[a] habeantur, & intelligantur in præsentibus statutis Communis Bononiæ factæ, & facta, & repetita, seu repetitæ eisdem modo, & forma contra omnes, & quoscunque Ciues, & habitatores dictæ Ciuitatis, Castri, uel loci, & etiam contra Comitatinos, & districtuales talis Ciuitatis, Castri, uel Terræ.

DE SYNDICO DOMINI Episcopi Bononiensis.

Tatuimus, quod in causis Domini Episcopi[b] Bononiensis[c] sufficiat[d] Syndicũ[e] idoneum[f] ab eo constitutum iurare[g] de calumnia.

DE SYNDICO[a] VNIVERSITATIS[b].

Placet quod quælibet Vniuersitas, siue Collegium laicorum[c] Ciuitatis[d], uel districtus Bonon. possit habere Procuratorem[e], seu Syndicum in suis causis[f] ciuilibus, uel criminalibus, etiam qui non sit de Vniuersitate, uel Collegio, dum tamen talis qui non esset de dicta Vniuersitate, uel Collegio sit Notarius, & de Societate Notariorum Ciuitatis Bonon. eo casu[g] quo Syndicus de Vniuersitate non esset.

a Syndico. Similis rubrica habetur in decret. Et materiam syndicorũ habemus in toto titulo quod cuiusq; uniuers. nomi. vbi ꝓprie đ hoc nomine mentio habetur in nonnullis legibus, & uox quidem græca est, ut meminit iurecõsultus in l. munerum §. defensorem. ff. de mu. & honor. vbi cauendum est, quia appellat defensorem ciuitatis, non tamen in eo sensu quo capimus i C. & auth. de defensorib. ciuitatum, cum in dd. titulis appareat loqui de talibus, qui habeant iurisdictionem, licet modicam, hi autem de quib. agimus deputati duntaxat sunt ad exercitiũ causarum. vt patet in d. §. defensorem, & licet iurecõsultus dicat ꝙ ad certas causas agen. & defendẽ. constituatur tamen conueniunt magis communiter Doct. ꝙ etiam syndicus ad vniuersas causas constitutus dicatur tam ad futuras quàm præsentes, vt ꝓbatur in d. c. 1. extr. de syndico, vbi gl. & in l. item quia §. si quis ita. ff. quod cuiusq; vniuersitatis nom. & ibi quoq; glo. & Io. And. in add. ad Spec. tit. de his qui ali. nomi. versic. syndicus in add. incip. defensores, & probat hic tex. noster q loqtur in plurali de causis, Et hic syndicus pót uocari alijs nominibus, quæ reperies apud Doc. vbi supra, nõ curo ꝓsequi, & vide duo verba Alciati, in .l. cui præcipua. ff. de verb. signi. vbi dicit illos ẽt Abba posse appellari, vel magistros.

b ¶ Vniuersitatis. Hinc patet uanam esse allusionẽ quorundã antiquorum interpretantiũ, syndicũ quasi singulorum causas dicentem vt accur. in l. 1. §. quod si nemo. ff. quod cuiusq; uniuersitatis nomi. & Spec. vbi supra, quoniam si vniuersitatis causas dicit, iam nõ singulorum dicit. l. si municipes. ff. eod. tit. & licet Io. Andr. in addi. Spec. de his qui alie. no. in add. incip. singulorũ, quærat saluare dupliciter, tamen non placet, eo maxime quia si uox græca est allusio non potest esse uanna, Et expone vniuersitatis. s. cuiuslibet præter ciuitatem nostram: vt in nigro. Hic quæri posset quomodo & a quibus etiã creari possit syndicus, vide in suis locis maxime Bart. in l. nulli. ff. quod cuiusq; vniuersitatis nomi. Et hic intelligitur de vniuersitate differenti a collegio quæ uniuersitas est semp approbata ẽt a iure gẽtium .l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure, sed collegia non sic qa sunt de genere prohibitorum l. collegia. ff. de col leg. illicitis Bart. in l. fi. col. 2. illo eo. titu. Et quot personæ constituant collegium, & sic possint facere syndicum, dic ut per eund. Barto. ibi & vide Alex. consi. 22. vtso instrumento nu. 9. lib. 1.

c ¶ Laicorum. Non negatur quin etiam syndicus dici possit Ecclesiasticorum iux. titulum ext. de syndico, sed de his non se intromittere potest statutum nostrum. Quid vero si esset vniuersitas laicorum & clericorum mixtim? distingue cuius sit pars maior, vt per Bar. in l. fi. nu. 15. ff. đ coll. illic.

d ¶ Ciuitatis. Non ergo in hac dispositione includitur syndicus ciuitatis Bonon. cum tantum cæterarum vniuersitatum ciuitatis fiat mentio, nam in generali sermone nõ uenit persona loquentis nota. in .l. frater a fratre ff. de cond. indeb.

e ¶ Procuratorẽ. Hoc nomen est generale ad omnes species eorũ qui alieno nomine agunt, maxime ut dicit Specu. secundum canones, qui nõ curant de nominibus ut 1. q. 3. saluator cũ simi. pec eum adductis, quod hic ꝓbatur, licet specialiter loquendo, alius sit procurator, alius syndicus, qa procurator aliena negotia mãdato domini. s. singularis administrat l. 1. ff. de procura. Et hic uidebis dictum Bar. in l. iusiurandum §. defensor. ff. de iure iur. vbi dicit quod aut syndicus habet mãdatum ab uniuersitate, & tunc erit legitimus administrator, sicut tutor, & curator, aut habet mandatum. ab his qui regunt rempublicam, & tunc equiparatur procuratori. l. item eorũ. §. actor. ff. qđ cuiusq; vniuers. Adde ẽt ꝙ si uniuersitas uellens cõstituere syndicũ dixerit cõstituimus titiũ procuratorem, vel actorẽ nihilominus censendũ est eũ fore syndicum cõstitutum, ita Bar. in l. 1. §. quib. eod. tit. Alcia. lib. 2. col. 2. ff. de verb. signifi.

f ¶ Causis. Ex hoc uerbo argui debet, ꝙ non loquitur de syndicis ad extraiudicialia, vt emptionis transactionis & similia deputatis, cũ tñ ẽt syndici possint noiari maxime sc̃dm consuetudinẽ, & secundũ cano. iux. c. vni. de synd. vt docet Io. And. in addit. ꝑallegata. Doct. quoq; nostrates ẽt in uarijs qq. hac eadẽ voce denominant tales q hñt potestatem ab vniuersitatibus ẽt circa extraiudicialia, ut patet ex his quæ ponuntur in l. ciuitas. ff. si cer. pet & Bal. in rub. C. de contrah. emp. in 3. q.

g ¶ Eo casu. Quasi non possint esse plures syndici unius vniuersitatis, qđ tñ nõ admitto, qa licet dici possit iura loqui semper in singulari de syndico, & de economo, nihilominus non repugnatur iuri quin possint creari syndici plures, quorum quilibet insolidum habeat administrationem, vt est simile in pluribus tutoribus, & pluribus curatoribus l. si plures. ff. de admi. tut. l. 3. §. si plures cum seq. ff. de exercit. & probat etiam si bene gustetur tex. in. l. munerum § defensores prællegato,

gato, & in terminis Bald. in c. t. §. hoc quod nos nu. 7. de pace constantię, qui loquitur sigillatim de syndico Bonon. docẽdo quibus uerbis uti debeat quando petit inuestituram pro communi Bonon. & Bald. in l. vnica C. de condic. furti in fi. verbis pariter loquitur in duobus syndicis uni[a] corporis. Dicas igitur ꝙ statuẽtes istud nõ negant, quin posint plures de uniuersitate ipsa eligi, sed ubi vnus, vel plures adsunt, nõ est deueniendum ad creationem syndici extranei, & cur potius sit eligendus unus notarius, & de societate quã aliquis alius, extraneus? dic forte propter præsumptã peritiã, sicut etiam idem statuitur in curatore bonis indefensis dando, ut in statuto supra de uoc. in iure, & non ueni. §. facta vero excusione; in simili quilibet syndicus ecclesiæ debet esse bonę famę, & uitæ honestæ, vt dicit glo. in c. vnico extr. eod.

tur, & per consequens gaudebit priuilegio excussionis, quam opinionẽ sequuntur doctores ibi i & in alijs locis citatis per P. a Duen. reg. 331. idem dico in fideiussore iudicatum solui, qui etiam secundũ ea quę deducit d. P. a Duenas in regula 335. in tertia ampliat. gaudebit beneficio prædicto iuris communis. vt per ipsum.

DE PRIVILEGIO[a] FIDEiussorum uel Correorum[b].

ORdinamus quod si quis pro aliquo fideiusserit[c], uel obligatus fuerit solus[d], uel cum alio insolidũ, uel pro parte[e] Communi Bonon. uel alij cuicũq; cõueniri posit[f], & exigi ab eo nõ obstante quod principalis debitor non fuerit primo excussus[g], uel eius bona,

a PRiuilegio. Quod habetur in §. & si satisfecerit ubi dicemus, in principio enim tollit eis beneficium alias a iure communi cõcessum vt infra dicam, sunt tamen alia beneficia illis cõcessa, de quibus apud Abb. in ca. peruenit col. t. de fideiuss. & apud Marsi. in rubr. de fideiuss.

b ¶Correorum. Differũt itaque fideiussor & correi, quia fideiussor est qui alienam obligationem in suam suscipit fidem, ut diffinit Hosti. in summa: & accessoriè obligatur ad differentiam duorum plurimmve correorum, qui æque principaliter se obligant inst. de duo. reis. §. ex huiusmodi. Et nota quod dicetur fideiussor, si de fideiussione conuentum est, dato quod obligasset se ut, & tanquam correus, si constaret quod totum commodum pecuniæ peruenisset ex illo contractu, ad alterũ, ita Bar. in l. 3. §. fi. col. fi. ff. de duo. reis. Hipp. Marsil. singul. 2. si plures: & P. a Duenas in regu. 335. in 19. limitat. & copiosissimus Tiraq. lib. retrac. ligna. §. 3 t. glo. 1. num. 8. vbi infinitas accumulat authoritates de illo dicto. Adde etiã, quod etsi fideiussor cõstituat se principalem pagatorem, erit nihilominus fideiussor, & gaudebit beneficio auth. præsente secundum iura communia glo. est not. in auth. de fideiuss. in glo. crediderit, de qua meminit Abb. in c. peruenit col. 1. de fideiuss.

c ¶Fideiusserit. Intelligo indistincte, cum reperiatur etiam fideiussor de iudicio sisti, qui gaudet priuilegio auth. præsente C. de fideiusso. vt tenet Gugliel. de Cun. in l. 2. §. si quis ex his. ff. qui satisda. cogan. vbi dixit quod iste fideiussor habet omnia quæ fideiussoribus contractus conceduntur

d ¶Obligatus. Hac adiectione uenit etiam mandator, sponsor, & his similes, de quibus glo. in auth. de fideiusso. in rubrica, & per Doctores summistas qui dicunt ꝙ verbum fideiusio est generale ad omnes qui ꝓ alio obligati sunt; & dicit Bal. in rubric. C. eod. quod omnes illi gaudẽt beneficio auth. præsente: vide latiorẽ declarationẽ per Hipp. Marsil. in rub. ff. de fideiuss. colu. 1. Et dic obligatus (maxime quo ad fideiussorem) scilicet verbis, seu stipulatione l. blanditus. C. de fideiuss. l. sciendum vbi glo. & Ias. num. 2. ff. de fideiuss. Vide tamen illationes, & limitationes apud eundem P. a Duen. reg. 332. remissiuè tamen loquentem.

¶Solus. Licet alio respectu referat an sit solus, an cũ alio quia ex beneficio epistolæ diui Adri. compellitur creditor, facta sibi exceptione, a singulis, qui modo soluendi sint, litis contestatæ tẽpore partes petere, ita tex. inst. de fideiuss. §. si plures, late P. a Duenas regula 334.

e ¶Pro parte. Quia fideiussor licet non in plus, tamen in minus obligari potest l. illud §. græce. ff. de fideiuss. ne scilicet sit plus in accessoria, quam in principali.

f ¶Posit. Rectè hoc verbum: quandoquidem potest si uult conuenire reum principalem ut l. iure nostro & l. non rectè C. de fideiussor.

g ¶Excussus. Est autem excusio secundum Iaco. de Arena. Bonorum debitoris usque ad peram facta diligens inquisitio. reuertitur igitur ad ius antiquum: de quo in l. iure nostro & l. non recte C. de fideiuss. et tollitur noua ꝓuisio Iustiniani, de qua in auth. præsente C. de fideiuss. Et si quæras rationem, forte illa est, quia hæc exceptio excusionis dicitur esse de apicibus iuris, per singulare dictum gl. & Bal. in l. si mãcipiũ. ff. de euict. Roman. in consil. 430. duæ rationes, prout citat eam Decius in l. fina. in prin. nu. 22. ff. si cert. peta. vbi concludit simul cum alijs, quod talis exceptio non admittatur vbi ex ęquitate proceditur, ex eo quod not. Bar. in l. si fideiussor. §. quædam ff. mand. latissimè per d. P. a Duen. Regula 331. in tertia, & ix. limitatione de qua ratione dubitari potest, & de facili teneri contrarium, prout optimè diserit Decius vbi supra, quia immo Re

nisi [a] obligatus fuerit per instrumentũ publicum, quo casu uti posit beneficio, prout sibi competit de iure, nisi legitime renunciauerit. [b] ¶ Fideiusio tamen, uel obligatio probari non posit aliter, quam per publicum instrumentum, uel per aliam scripturam publicã, uel priuatam scriptam manu fideiubẽtis, uel obligati cuiuscunque quantitatis fuerit, uel per testes [c] si fuerit de uiginti quinque libris bononiensibus, uel abinde infra. ¶ Et si satisfecerit [d]

gula d.auth. videtur fundata in æquitate, & humanitate indulta fideiussoribus, qui non suo sed alieno debito torquentur, ut colligitur ex præfatione d.auth. maxime quia parum, uel nihil nocet creditori, prodest autem multum fideiussori, cui melius est retinere, quàm solutum repetere, ad not. in l.2. in prin.ff.solu. matr. iunc. l.si stipulatus esses in secundo responso.ff.de fideiuss. vnde potest forte esse ratio expediendi desiderium creditorum maxime negotiatorum occupatorũ ad alia quã circa iudicia ad §.fina. in d.auth.de fideiuss. & eorum quę habentur in d.3.limitat.

a ¶ Nisi. Quæ est ratio huius exceptionis? forte quia cum communiter soleãt notarij apponere clausulas renunciationis beneficiorum competentium fideiussoribus ad fauorem creditorum, illas ex certa scientia non apponendo, & simpliciter fideiussionem scribendo, uidentur partes concordes esse, ut remaneant beneficia iuris cõmunis, quia quod non tollitur quare stare prohibetur? l. præcipimus in fin.C. de appellatio. tit.gñali & l.vnic.§.sin autem ad deficientis C. de cadu. tollen. & in isto casu postea subintrant omnes fall.assignatæ d.auth.præsente, quas nouissime ut dixi accumulatas refert P.a Duenas d.regula 335. vsque scilicet ad numerum 23. limitationum, habetur etiam per Benedictum de Plumb. in trac.de discuss.col.1.& Marsil. in rubrica ff. de fideiuss.char.prima.

b ¶ Renunciauerit. Non dicitur autẽ renũtiasse licet dicat se soluturum libere, nullaque exceptione obstante, Roman. in cons.22. Ias. in l.5.col.2. C.de sacrosan.ecclesiis, vide Cyn. in authen.hoc ita C.de duo.reis. & Vital. Camban. latissime, & clarissime in suo opere clausularum in ultima char.secundum magnam impress. Vide ad materiam renunciationis. Neguf. in trac. de pig. in tertio membro quintæ partis nu.24. vbi loquitur de beneficio cedendarum, & late etiam per Marsil. in d.rubrica de fideiusso.col.2.cum seq. ubi clarissime ponit plures species renuntiationum in hac materia, quæ quottidie apponuntur ex stillo notariorum in instrumentis. Adde tamen esse casum in quo semper principalis est cõueniendus etiam si fideiussor renuntiauerit, scilicet quando est fideiussor indemnitatis, quia natura ipsius promissionis hoc importat, ita Bart. in l.prima C.de conue.fisci debitoribus lib.10. & Bart. in l.quæro in princip.ff.locat. & Bartol. in l.1.C.de decurio.libr.10. & Bald. in l.si pro ea in uers.12.quæro C.mandati, Ias. late in l.si ego in princip.ff. si cer.petatur, vbi ponit duas sublimitationes ex authoritate nonnullorũ doctorum, quas tamen reprobat, & meo iuditio optime loquitur, adde P.a Duen. regula 335. in 2.ampl. Et caue quia renuntians debet scire per se, vel ab alio edoctus uim dictarum renunciationum, alias nõ sibi prçiudicat, & iõ cautellam docent periti nostri ut ĩterrogetur notarius, qui confecit instrumentum, quid importent, & si nesciat nõ potest credi quód & pars sciat, quia notarius tenebatur certiorare, Marsi. in d.rubr. nu. 36. Ripa in l.centurio nume. 83. de vulga.& pupil. Et nota quia hic potest ponderari, qđ etsi in instrumento adsit iuramentum promissorium, nisi adsit renunciatio, non recederetur a beneficio iuris communis, licet circumscripto statuto sit de iure communi non leuis discordia inter scrib. in præposita specie, nam Bald. in c.ex rescripto num.2.versiculo item quia iurauerunt, extra de iure iurando tenet quód regula auth. præsente non procedat, Alexand.consi.29.num.38.lib.7. Baueria. in trac.de viribus iur. in princi. nu.23. sed Bald. met in c.cum contingat num.20. versi. ex hoc sequitur. extra de iure iur. Doc. plures in l.fina.ff.si cer.petatur, inter quos Alexan. sibi cõtrarius. Ias. Decius, & Iac.de sancto Georgio, cum infinitis aliis congestis laboriose per eundem P. a Duenas sub d.reg.335.in 20.limitatione, quæ traditur num.20. crebior videtur opin. affirmatiua, vide etiam Tiraq. in repe.l.si unquã in præfat.num.137. & 152. ratio est quia iuramentum habet uim expressi, vt dicit Bald. in l.1. in secunda quæst. & ibi Saly. C.commodati per tex.uulg. in l.cum pater §.matrẽ.ff. de leg.2. Tiraq. in lib.legum connubialium in gl.v.nu.148. vnde sit ut libentius teneam in casu nostri statuti iuramentum sufficere tanquam sit legitima renunciatio prout statutum requirit, quia forte et si expressa exigeretur idem esset dicendum, ut doc.dicere videntur, allegantes d.c.ex rescripto iunc.l.fi.§.penul.ff.ad Vellei. sed hæc q.raro cõtingere põt attentis consuetis clausulis instrum.

c ¶ Vel per testes. Idest quando obligatio est de summa minori 25.libr. tũc per testes potest probari, alias debet probari per scripturam.

d ¶ Satisfecerit. Ante enim quàm satisfaciat agere non potest fideiussor l.si pro ea C.mand.l.lucius titius.ff.mand. quia ita fideiubendo dicitur acceptasse mandatum de obligando, & de soluendo,

& sic

talis fiderussor, obligatus, ut supra: sciẽte, uel ignorante eo pro quo fideiusserit, uel cum quo se obligauerit, uel cõfessus [a] fuerit creditor sibi ab illo solutum, uel satisfactum, uel damnum aliquod [b] substinuerit, nec ei satifactum fuerit: dummodo principalis pro quo fideiusserit, uel cum quo se obligauerit talis sit qui tempore obligationis potuerit [c] obligari, & fuerit solemniter obligatus. potestas, uel eius Vicarius, & etiam alii Iudices [d] de Ciuilibus cognoscentes teneãtur tali fideiussori, uel alii obligato, ut supra, & cuilibet pro ipso legitime uenienti simile ius in omnibus, & per omnia reddere cõtra ipsum pro quo satisfecerit, ut supra, & eius hæredes, & bona, etiam ipsum, & ipsos personaliter detinendo quale redditũ fuit, uel reddi potuit ipsi creditori cui satisfactum est contra debitorem principalem ante satisfactionem prædictã. ita quod in omnibus, & per omnia succedat loco creditoris principalis. Ita etiam quod bona principalis prædicti, seu correi, pro quo fideiussor eius, uel correus soluerit, seu satisfecerit, ut supra, sint, & fuisse intelligantur expræsse hypothecata [e] dicto fideiussori, seu correo soluẽti, uel satisfaciẽti, ut supra a die obligationis cum creditore contractæ, cui solutum, uel satisfactum fuerit. Ita quod in omnibus, & per omnia quo ad dicta bona succedat dictus correus, uel fideiussor in locum creditoris principalis ante solutionem, uel satisfactionem factam pro omni eo quod soluisset, uel satisfecisset, ut supra, usque

& sic sunt quasi duo mandata, quę tenetur adimplere fideiussor antequam agat, aliâs intempestiue nimis uideretur reuocare beneficium suum, ac illud inutile reddere, nã adiuuari, & non decipi beneficiis nos oportet, extra de commodat. c. unico. ita glo. in c. fina. extra de fideiuss. Sunt tñ plures casus in quibus fideiussor agere põt antequam soluat aduersus debitorem, quorum aliquos ponit glos. prædicta, & alios plures Matt. de Afflic. in com. consti. Neapol. incip. si dominus uassallum col. pen. & Marsil. in rub. ff. eod. num. 216. & P. a Duenas Reg. 336.

a ¶ Confessus. Ad Barto. consi. 160. incip. Titius promisit, &c. vbi notabiliter loquitur, arguendo ad partes, tandẽ concludendo, ꝙ confessio creditoris de recepto a fideiussore ẽt ꝑiudicat debitori principali, Alexan. latissime in l. duobus. §. 1. ff. de iure iurã. & in aliquibus cõsiliis, & alii in lecturis, & consiliis, quos citat copiosus Tiraq. lib. retrac. lig. §. 1. gl. 18. num. 84. licet nõ careat difficultate in puncto iuris, quæ tñ resecata est per statuentes nostros. vt uides.

b ¶ Damnũ aliquod. An fideiussor possit petere usuras a debitore quas soluit? vide longam disputationẽm Io. And. in mercurialibus, in regula damnum, quam per casus xij. compendiose refert Laur. de Rodul. in suo trac. de usuris, in secunda parte principali, quadragesima septima q. & Ambr. de Vig. in tract. seu lectura. c. salubriter, nu. 38. de usuris, & inter alios casus est, quãdo fideiussor simpliciter acceptus fuerit, quo casu in omnem causam acceptus uidetur. iuxta. l. si quis pro reo. §. si numos. ff. de fideiuss. &

iurauerit soluere, tunc enim poterit repetere usuras a debitore, quia ipse debuit iuramentum suũ seruare. c. debitores de iureiur. & parcere pudori suo. l. si quis. ff. mandati, secus si non interuenisset iuramentum, quia potuisset excipere; ideo ei imputandum est, glo. & doct. in c. peruenit de fideiusso. & ista est communis opin. considerando ꝙ petet tanquam interesse dãni emergentis.

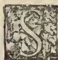
c ¶ Potuerit. Caue quia etiam obligationi naturali accedere potest fideiussor l. 1. ff. de fideiuss. vel ciuili tantum, itẽ reali vbi proprie nõ est obligatio, item officio iudicis, ut ponit Ias. inst. de act. §. 1. nu. 54. Quid aũt si nulla sit obligatio pricipalis, an subsistat fideiussoria quæ accessit? vide Alex. in l. Marcellus ff. illo tit. & Paris. consi. 16. vol. 2. nu. 118. vbi dicunt nullam esse fideiussoriam, nisi se obligauerit, vt principalis, uel cũ iuramento, vt prosequitur Baueria in tracta. de viribus iuramenti: sed hic requiritur quod solẽniter fuerit obligatus, & efficaciter, ut sic agi possit postea cõtra ipm.

d ¶ Alii iudices. Ista uerba ponderauit Socin. in consi. 138. lib. 3.

e ¶ Hyppothecata. Subaudi prout erãt hyppothecata creditori cuius obligatio fuit extincta, alioquin si non fuisset hyppothecata pariter nec ipsi fideiussori prout antecedentia, & subsequentia verba statuti demonstrant: sed etiã isto modo intelligendo est contra dispositionem iuris communis, quia fideiussor non intrat in locum principalis, nisi fiat cessio sibi tam respectu personalis actionis. l. stichũ §. penul. de solut. quàm ipsius hyppothecariæ. l. 2. C. de fideiuss. aliquos audiui qui intelligerent simpliciter, idest, etiam quòd

ad integram[a] satisfactionem, & hoc habeat locum tam in forensibus, quam ciuibus. ¶ Idem beneficium dicimus habere illum, uel illos qui haberent causam a tali fideiussore, uel correo, per quotcunque personas ambulauerit. ¶ Dum tamen[b] septuagenarius, pupillus, furiosus, mentecaptus, uel mulier cuiuscunq; ætatis personaliter detineri non possit, nec hæres qui inuentarium fecerit ultra quam iuris fuerit teneatur. ¶ Saluis semper nostris statutis loquentibus de prædictis etiam si plus, uel minus disponerent. ¶ Et quod dictum est supra de probationibus faciendis per testes, instrumenta, & scripturas publicas[c], locum habeant solum quantum ad contenta in præsenti statuto.

DE CREDITORIBVS AGENTIBVS in bonis debitorum, & de offerentibus aliis creditoribus.

Statuimus quod liceat cuilibet creditori[d] de bonis debitoris sui tenutam[e] accipere, & insolutum mereri, ipsaq; bona prosequi, & aduocare in casibus in quibus a iure permittitur, & nostris non obstet statutis. Etiam non obstante quod debitor aliquid ex dictis bonis dederit alicui suo filio, uel descendenti uni, uel pluribus in emancipationem[f], uel alio legitimo modo[g] post obligationem eius debiti pro quo agitur. Et possit agi in dictis bonis, ac si datum non esset. Dum tamen tali filio uel descendenti non præiudicetur in aliquo suo iure, uel obligatione quæsita, seu contracta ante obligationem debiti supradicti, pro quo tali iure, seu obligatione sibi dicta bona liceat retinere. Et etiam[h] de bonis filiorum, & aliorum descendentium qui sunt in potestate debitoris, quæ quæsiuerint cum illo morando de cuius obligatione ageretur, etiam pro debito patris. Nisi publice dicatur[i], uel aliter constet ipsa bona peruenisse ad ipsos filios, uel alios descendentes,

quòd creditori non fuissent hyppothecata dicta bona, sed magis cõsonat literæ prima intelligẽtia.

a ¶ Ad integrã. Varius modis accipitur hic, quia verificantur dicta verba, si alter ex vere correis totum soluit, pro parte. n. solummodo petere poterit ab altero correo. l. 1. & auth. hoc ita. C. de duobus reis, si pro principali verò debitore soluisset fideiussor, vel correus largo modo, iuxta quę supra declaraui, totum consequitur.

b ¶ Dum tamen. Idem habetur in statuto de precep. fae. in cõfess. §. dum ramen, vbi limitat nisi mulier esset meretrix, vel caupona. &c.

c ¶ Publicas. Aduerte quia supra dixerat etiam de scripturis priuatis subscriptis manu fideiubentis, unde nescio cur hic non repetat. nescio pręterea quorsum tẽdat hic uersiculus, & quare sit hic expressus, cum etiã ex prouisione statuti de probationibus solutionum iam appareat cõformitas quędã cum isto: nisi dicatur quod ibi admittitur probatio per testes usque ad summam libr. 50. hoc aũt statu. usq; ad summam libr. 25. tantũ.

d Creditori. Etiam ex sola personali actione.

e ¶ Tenutam. De hoc dictum fuit abunde supra in statuto de uoc. in iure, & non venien. et tit. de instru. testam. & laud. execu. mand.

f ¶ In emancipationem. Hoc solet appellari præmium emancipationis, vt appellat Bart. in l. peto in princip. ff. de lega. 2. quæ tamen, ut aliquibus uidetur, est abusiua locutio vt dicit Picus in l. In quartam in 7. q. ff. ad l. falcid. nisi dicas secũdum Salyc. in l. scimus §. repletionem C. de inoffi. testamen. quod satis procedit quando alio modo consentire non uellet emancipationi.

g ¶ Legitimo modo. Regulariter non ualet donatio facta a patre filio in potestate existenti, sed opus est morte confirmari. l. donationes quas parentes C. de donat. inter uir. & vxo. l. 2. vbi gl. C. de inoffi. donat. nec consistit obligatio ciuilis inter ipsos l. frater a fratre §. quæsitum. ff. de cõdic. indeb. sed tantum naturalis, sunt tamen aliquæ fallentiæ ibi traditæ a Bar. et scrib. in quibus verificatur quod hic dicitur.

h ¶ Et etiam. Repete, & liceat tenutam accipere.

i ¶ Publicè dicatur. Ergo in dubio præsumitur profect tium, id est quęsitum occasione rei paternæ, quod tamen non transit de iure in l. cũ oporret C. de bonis quã lib. absque difficultate, nam aliqui istud tenuerunt, alij contrariũ, distinguentes

tes, aut filius aliàs erat industriosus, & pater pauper, procedit opinio eorum, aut filius non multũm industriosus, nec pater est pauper, & tunc potius attribuendum est patri, refert etiam Spec. tit. de act. re. §. 1. uersic. sed quid si dubitetur, nu. 26. Si uero & filius est industriosus, & pater etiam diues maius dubium est, nec video doc. expresse decidere, sed deciditur hoc statuto iuditio meo. s. ut præsumatur potius ex bonis patris, quã ex ĩdustria filii, est tñ ex mente tamen eorum doctorum, ut etiam dicit Soci. consil. 92. incipi. circa primum col. fi. Sed quid si probaretur partim ex sua industria, partim ex re patris? dic quod fiet diuisio, ut declarat Barto. in l. cum oportet C. de bon. quæ lib. et Soci. consil. 162. considerata contingentia nu. 4. et consil. 192. capio difficultatem, et vide aliquas præsumptiones quæ seruiunt pro filio apud Abb. consi. 36. in 2. parte. vnus casus clarus est in l. fin. et auth. ibi posita C. de pignorib. s. quando creditor mutuauit patri pecuniam ex causa militiæ emendę, & inueniatur filium debitoris habetur militiam illam Alcia. in regula tertia præsumptionum cap. 25.

s ¶ Industria. Separat quæsitũ ex industria, & quæsitũ ex aduentitia cã, cui modo loquendi quodã modo adstipulari uidẽtur verba tex. in l. cũ oportet C. de bonis quæ lib. ibi vel ex laboribus suis, vel ex liberalitate fortunæ quęsita uidetur: re uera tamen hæc omnia sunt ex aduentitia causa ut Bart. et omnes consentiunt, cum non sint profecticia, nec Castrensia, nec quasi.

b ¶ Potestate. Quia quicqd acqrit filius ex profectitia cã patri acqritur. l. placet de acq. hær. quæ remãsit i hoc incorrecti inst. p q̃s psonas nob. acq. in prin. & in l. 1. §. 1. ff. si qs a pẽrẽte fu. manu. et pluribus casib' dicitur ex pfectitia cã, Soci. cons. 92. circa primum col. penu. & fi. ponit latissimè.

c ¶ Sibi. Scilicet creditori.

d ¶ Obligatis. Non ergo hæc facultates datur chirographariis creditoribus l. cum tibi. C. qui potio in pign. habeãtur nisi chirographarius possideret rem obligatam. l. paulus §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hyp. sol. l. mulier. ff. qui potio. in pigno. hab. Negusantius declarat hãc regulam negatiuã lateque tractat in trac. de pig. in tertio memb. v. partis nu. 39. & except. discutit.

e ¶ Datis. s. Insolutum ab ipso debitore met, uel vẽditis, & hæc uerba dederit uel vendiderit formalia sunt in. l. vnica §. 1. C. si antiqui credi. vbi casus, de quo latius per Negu. in d. tract. de pign. in

uel ea quæsiuisse ex aliqua eorum industria[a] quam exercuerint, uel ex aliqua aduentitia causa, uel successione. Quibus casibus pro debito eius in cuius essent potestate[b] talia bona non capiantur, uel dentur insolutum. ¶ Dicimus etiam quod liceat cuilibet creditori posteriori agere in bonis, quæ fuerunt debitoris sui sibi[c] obligatis[d], datis[e], uel adiudicatis[f] alteri[g] creditori priori insolutum pro dote constante matrimonio[h], uel soluto[i], uel pro aliquo alio debito, si non extarent[k] alia bona debitoris, uel

d. tertio memb. v. partis in prima amplia. vbi reddit rationem, & ibi ampliat procedere quando primus creditor cui data fuit in solutum, uel uẽditum pignus alteri uẽdidisset, quia talis emptor non esset illo casu securus.

f ¶ Adiudicatis. s. Per iudicẽ si dicta adiudicatio facta est p iudicẽ ex 2. decreto iux. titulum C. si in cã iudi. pig. cap. sit, maxime l. vltima, tunc d. adiudicatio respectu secundi creditoris est pinde ac si facta fuisset per ipsum debitorem, quia factũ iudicis reputatur factum partis d. l. 1. C. illo eodẽ titu. et l. si ob causam. C. de euict. et ideo sicut qñ per debitorem res data est in solutum primo creditori secũdus potest ei offerre, vt dictum est, ita quando iudex loco partis adiudicauit. Negus. i d. trac. de pign. in dicto tertio mẽbro v. partis. sed audi ego hic puto subaudiendam dictionem maxime, quia de iure quantum ad oblationem non est differẽtia, ut iura in hac materia demonstrãt, quia satis videtur ee̅ q hyppothecarius sit anterior creditor licet ẽt no sit adhuc ei data, vel adiudicata res, & licet nõ sit possessor effectus adhuc.

g ¶ Alteri. Hęc dictio, alteri, significat quód creditor etiam sit hyppothecarius, multo igitur magis vbi non esset hyppothecarius, immo non est locus oblationi cũ secundus in sua hyppotheca. sit anteferendus. l. qui prior de reg. iuris.

h ¶ Constante matrimonio. Si intelligas quando ipsi marito adiudicatio facta fuit pro dote promissa, res de plano procedit, si autem intelligas quãdo ipsi mulieri, tunc est contra decisionem. Cyn. in l. cum tibi C. qui pot. in pig. hab. & in l. vbi adhuc in 13. q. C. de iure dotium, quod dictã tenuit etiam Paul. Castr. in l. 2. in princ. ff. solut. matrimo. dicens q Bart. idẽ cõsuluit & Bal. Nou. in tract. de dotibus in 47. speciali 7. partis: voluerunt enim in dd. locis oblationi non esse locum per secundum creditorem, quia illa non dicitur uera restitutio, prout quando est uerè solutũ matrimonium, sed potius facta loco custodiæ, ut res in tutum collocentur pro sustentatione onerum matrimonii. et vide Soci. consi. 111. lib. 3. vbi tenuit opinionem Paul. relati cum multis aliis, & idem Bald consil. 84. præmitten. lib. 3. vnde primus intellectus magis placet.

i ¶ Vel soluto. Sed usque ad quod tempus liceat offerre? ponit Bald. in consi. 84. pręmitten. lib. 3. vbi concludit quod durat secundum vitam actionis cuius uigore contingit oblatio huiusmodi.

k ¶ Si non extarent. Ex quo datur intelligi quod hoc

hoc beneficium, siue remedium est subsidiariũ, & hoc etiam de iure communi est, ut patet ex iuribus citatis in materia.

a ¶Offerendo. Scilicet realiter, & cum effectu, nõ verbo. l. qui x. versicu. idem respond. ff. de solu. plene per Barr. in. l. prætor. §. si quis paratus. ff. de no. ope. nunc. vbi Bar. dicit quód omnes leges quæ dicunt quòd debitor debet esse paratus soluere habent intelligi, ꝙ debitor debet ire cum denariis in manu alias non diceretur obtulisse Matth. in not. 134. inci. no. ꝙ vbi quis debet offerre: de qua materia ampliata, & limitata uide apud Neguſ. in tract. de pigno. in secunda parte tertii mẽb. v. partis prin. Alex. in l. si mora. ff. sol. matrimo. Et dic quando secundus creditor offert primo, & ipso. Recusante recipere, consignat & deponit ad. l. acceptã C. de vsuris consequitur Primo quod dictã rem liberat, idest hyppothecam prioris creditoris, & cõsequẽter suã ipsius hyppothecam cõfirmat ut. l. 1. & . l. prior C. qui potio. in pigno. hab. & l. potior §. final. ff. illo titulo: Secundo consequitur ꝙ potest primũ creditorem cogere ad cedẽdum iura sua, ita Bart. in l. Arist. In secũda quæst. ff. quæ res pigno. oblig. possunt, Bald. in. l. nulla ad finẽ C. de solut. Tertio cõsequitur quod ubi primus nollit cedere secundo secundus succedit in ius primi creditoris, ut not. Bartol. in. l. 1. C. qui pot. in pign. hab. & in d. l. Aristo prima quæst. vt latius per Negusantium in loco præallegato nu. 10.

tanta unde satisfieri posit ipsi agenti, & tunc in eo casu in quo deesset offerendo[a] creditori priori, cui data fuerint insolutum dicta bona, uel adiudicata quantitatem, pro qua data, uel adiudicata essent dicta bona, & extimationem melioramenti utilis[b], seu necessarii in dicta re, seu rebus, post adiudicationem[c] per eum facti. ¶Saluo quod liceat[d] ei cui data, uel adiudicata fuerint creditori posteriori offerenti, ut supra debitum ex quo ius prætendit, offerre[e]. ita quod sit in electiõe eius, uel offerre offerenti sibi, & retinere[f] bona, uel dare bona, & recipere quãtitatem oblatam. ¶Possit tamẽ agere in bonis adiudicatis, seu datis, ut supra, debitoris filiꝰ, uel descendens per masculum[g], qui esset creditor patris, seu ascendentis, & offerre dicto priori creditori, etiam si extarent alia bona, & absque excussione; nec admittatur oblatio dicti primi creditoris ad excludendum dictum filium, uel descendentem, qui obtulerit ipsi primo creditori. ¶Et si mulier[h] pro dote, uel eius augmento pecuniam elegerit, ipsa pecunia deponatur penes idoneam personam arbitrio iudicantis eligendam, quæ pecunia omnimode conuertatur in emptionem[i] alicuius rei immobilis, quæ sit communis precii & ualoris ipsius quantitatis pecuniæ dotis prædictæ, seu augmenti dotis. Et in quolibet casuum prædictorum ille qui debitum[k] oblatum acceperit teneatur

in pigno. hab.

e ¶Offerre. Hoc est de iure communi glo. in. l. 1. C. qui potio. in pign. habean. Bald. consi. 84. præmitten. libr. 3. Neguſ. in 3. memb. v. partis nu. 17.

f ¶Retinere. Hoc verbũ significat ipsum creditorẽ possidere. tunc temporis, quod quidem transit absque difficultate, cum idẽ sit in extraneo cui fieret oblatio à uero creditore hyppothecario, quia potest ipse offerre offerenti, ut per gl. in d. l. 1. C. qui pot. in pigno. hab. per. l. paulus. §. qui pignoris. ff. quibus mod. pignus, vel hyppo. solu. Afflict. Decis. 259. Sed quid si neuter possideret, & quilibet uellet sibi inuicem offerre? dicas priorem tẽpore præferrendum. Vide Neguſ. loco de quo supra num. 19. et ita habes quod prior in tempore præferendus est l. qui prior de reg. iuris in 6. quam ampliabis, & pluribus modis limitabis p P. Rebu. in trac. de constitutio. redituum Arti. 1. glo. 8. vi de Corſ. in singul. in verbo melioratio.

g ¶Per masculũ. Hoc inductum fuit fauore conseruandorum bonorum in familia quod interesse est considerabile in in re. l. 1. §. & alias. ff. si in frau. creditorum l. lex & quæ tutores C. de administr. tutorum. vnde aliqui intelligebant, & in filio creditore chirographario quod non audeo affirmare, uel negare, rũ enim allegata id dictat regula autem repugnat, a qua in dubio non recederem.

h ¶Mulier. Cui facta fuit oblatio prædicta quam maluit acceptare non autem offerre offerenti.

b ¶Vtilis & necessarii. Vide intelligentiam horũ verborum in. l. 1. ff. de impensis in reb. do. factis.

c ¶Post adiudicationẽ. Supple vel dationem in solutum à debitore.

d ¶Liceat. Non autem cogitur l. prior C. qui pot.

i ¶In emptionẽ. Nota hic casum quo quis cogitur emere, & seu pecuniã suã conuertere in emptionẽ aliquos alios casus potes excerpere ex fall. Soci. i reg. 435. et in l. nec emere. C. de iure delibe.

k ¶Debitum. Sub hoc uerbo intelligo interesse

etiam

etiam ad Bartol.in .l.sed etsi alia.ff. de constitnta pecu.& vide bonum tex.in l.2.C. debitor. vend. pign.imped.non poss.& Angel.in.l.acceptam 2. not.C.de vsuris. Vnde si fuerit res adiudicata cū pœna debet offerri etiam pœna una cum debito principali.

tris aequisitum sit,hanc presumptionem facit D. Antonius de Butrio in consi.9.casus talis dixi in statuto superiori in glos. publice dicatur, quod nota in practica,& intelligas ab alijs, quam à patre cōi, alias, nulli dubiū esset quia dicūtur quesita post mortē patris .l. filiā la prima.C. de coll.

cedere[a] offerenti iura crediti sui,& iura quæ habet in re pro tuitione & defensione dictorum bonorum.

DE LVCRIS LIBERORVM inter se diuidendis[b], & de usufructu parentibus debito.

Ordinamus quod omnes fratres,& alii descendentes masculi[c],& per masculum in eadem potestate[d],& familia infrascriptæ acquisitionis tempore constituti quicquid quæsiuerint præter[e] quam ex successione,uel legatis,uel dote[f] uxoris, uel ex industria[g] certa, uel

a ¶ Cedere offerenti. Hæc non est iniusta postulatio, vt dicitur in l.penulti.et §.fina.ff. qui po.in pig.hab.tractat hanc materiam ipse met Negu.in d.tract. in tertio memb. v.partis nu. 15. vbi etiā tradit quo iure ad eam cessionem compellatur.

b Diuidēdis. Hæc pars statuti hēt eqtatem, vt qa reducat liberos ad æqualitatē quādā ita tex.in.l. 1.ff. de coll. bon.& l.vt liberis .C. de coll. sed certè maior æqtas atq; æqualitas ī illis terminis versantur, vt qa dd.tuta loquātur iter positos in ptāte ex una, & emancipatos ex altera.

c ¶ Masculi. Nam fœminæ non comprehenduntur, quia non succedunt una cum masculis propter statuta nostra de iure autem communi in materia scilicet collationis non fiebat differentia l.filiæ l.si soror C.de collationibus.

d ¶ In eadem potestate. Emancipati igitur non cōferunt quod est iniquissimum ex quo unà cū positis in potestate succedunt,d.l.1.ff.de collat.Nec dicas ꝙ uerbum familia fortè includit ipsos, qa uerba & in potestate in hanc intelligeotiā denegāt. Nunquid aūt iudei sint sub patris potestate? dic ꝙ sic, qa viuunt ll.Romanis l.iudei.§.1.C.de iud.l.itē in potestate cū .l. seq.ff. de his qui sunt sui vel ali.iur.Alexan.consi.71.col.1.lib.2.quicquid Archi.putaret,ut refert Afflict.Decisi.151. serenissimus nu.4. Quid autē de fratribus simul habitantibus post mortem patris,& lucrantibus, an similiter lucra sint communicanda? est difficilis quæstio quam posuit Bart.in l.titium.§.altero ff.de adm. tut. & Bald.in l. si patruus C.commu. vtriusque iudicii, & videtur tradi pro regula ꝙ si simul cum hæreditate indiuisa post mortem patris uixerint, lucra communicauerint, de superlucratis inuicem alter alteri rationē non reddiderint præsumi societatem, vide ad plenum elegantissime apud Alcia.in trac. præsump. cap. 25.in prima regula.et apud Vbal.in trac.de duobus fratribus.

e ¶ Præterquam. Credo quod filius famil. debeat probare aliquam ex istis causis,quia præsumptio est, quod quicquid acquirit filius ex bonis pa-

f ¶ Ex dote. Idest nec ipsam dotem, nec lucrum ex dote delatum vigore statuti, quia aduētitium lucrum est Bartol.in .l.si cum dotem §. transgrediamur.versic.quæro.ff. solu.matri.Parisi. consi. 117.col.1.lib.1.Alii aliter dicebant, vide pulchre Deci. consil. 67. & Campeg.in tract.qui intitulatur de lucro dotis q.7.incipi. si vnus filius lucratur.

g ¶ Vel dote. Quæstio est famigerata & valde scrupulosa, adeo ꝙ opinio quæ uerior sit, non facile discerni potest, scilicet an dotis pars quam lucratur filius sit communicanda patri qui sustinuit onera matrimonij,in qua Barto.habuit varias, & contrarias opiniones in diuersis locis in.l.si cum dotem.§.trāsgrediamur.in fi.ff.solut. matrimo.in l.dotem.ff. de castr.pecu.in tracta. de duobus fratribus in 5. q.pen.articu.princ.Refert Philip.Dec.consi.67. circa propositum latius immoratur doctè, & distinctè quidam mod.D.Rolandus a Vale in trac. de lucro dotis quæstio. 110. vbi considerauit ex mente Doc.quandam distinctionem satis subtilē & fundamentalem,dicēt tamen Marsi.sing. quod vidit obseruati Bononiæ, qualiter indistinctè maritus lucratur dotem, licet male secundum ipsum,sed ex mente Doct.rectè, quia fructus quos lucratur sunt in recompensatione onerum matrimonij l.dotis fructus.ff.de iu. dot. & nostrum statutum approbat istam opin.

h ¶ Ex industria.L. cum oportet.§.1. C. de bonis quæ lib.Decius multa allegans consi.670.col.1. Et aduerte quia hæc omnia exempla descendunt ex causa aduentitia,quo fit ut credam ꝙ non debean tconferri quesita ex causa aduentitia,nisi illa,in quibus nulla concurrit industria,puta si casu aliquo sint inuenta aliqua bona, ut lapilli in littore maris iuxta l.1.ff.de acqui.poss.sed si hoc modo intelligatur, ad modicos casus redigitur hoc statutum, attento ꝙ non potest uerificari in quæsitis ex causa profectitia, quia illa ipso iure sunt patris insti.pee quas personas nobis acquir. §.1.ideo uanum est tractare de collatione eorū, quia virtualiter sunt in hereditate,& bonis defuncti

præſumpta[a] ſtando cum patre[b], uel alio aſcendente, ut ſupra, & in poteſtate ipſius, id totum adinuicem ſibi communicare debeant, ac fratribus[c] ſuis maſculis, & aliis deſcendentibus ſupradictis in eadem poteſtate cõſtitutis tempore acquiſitionis, mortuo patre, uel alio in cuius poteſtate eſſent, in ſtirpes tantum. ¶ Exceptis fratribus, & aliis deſcendentibus publice ſe male gerentibus[d], quibus cõmunicare non teneantur. ¶ Et dicimus quod pater, & alii aſcendentes prædicti in omnibus[e] acquiſitis a filiis, uel aliis deſcendentibus ſupradictis[f] ſecum habitãtibus[g], & in ſua poteſtate conſtitutis tempore ſuæ uitæ habeant uſumfructum, exceptis caſtrenſibus[h], uel quaſi[i], & alijs[k] exceptuatis a iure.

cti patris caſus eſt clarus in l. filiæ §. fi. C. de coll. Nunquid dicatur quæſitum ex induſtria acquirentis, an potius ſit profectitium, vbi daremus caſum ꝙ pater mandaret filio data ſibi pecunia, puta ꝙ emeret tales merces: dicas quod eſt profectitium, quia filius fuit ut miniſter patris ita tenet conſulendo Ange. conſi. 85. pater habens: ſed vbi mandatum non præceſſiſſet aliud eſſet dicendũ, quia lucri pars attribuẽda eſt induſtriæ filij ſecũdum. opin. Bar. in l. cum oportet C. de bonis quæ libe. vide etiam pulchrã deciſ. eiuſdẽ Ange. conſi. 212. Vanutius, vbi conſuluit poſſe contrahi ſocietatem ſaltem tacitam inter patrem, & filium, ac patruũ: adde conſi. Soci. 162. col. 2. nu. 3. vide omnino eũd. in materia cõſ. 285. lib. 5. vbi diſcurrit plura capita, ſeu caſus q contingere pñt, & conſi. 79. licet primum quæſitum lib. 2. Quid ſi pater confiteretur illud acquiſitum fuiſſe ex induſtria filij, an aliis filiis præiudicet: videtur quod non; quia confeſsio eſt ſuſpecta, In fraudem donationis prohibitæ inter patrẽ, & filium, ita Rui. conſ. 96. nu. 5. volu. v.

a ¶ Præſumpta. Exẽplificari poteſt in legatis, vel ſucceſsione, quia præſumitur quod relicta ſint pro bene meritis. l. nec adiecit. ff. pro ſocio, Quid in dubio, nunquid præſumatur quæſitum ex induſtria: reperio Decium in allegato cõſi. 670. nu. 2. quod ſic per. l. et magis. ff. de ſolut. allegando Bart. in. l. ſi patruus C. communia utriuſque iuditii, qui Bar. et l. a me citata probant quod dicatur nomine proprio acquiſitũ, ſed ꝙ ex induſtria filii non dicunt, imò ut dixi potius ex re patris ſecundum D. Antonium in d. conſi. 9. poſſet tamẽ concordando dici, quod dicatur etiam præſumi induſtria acquirentis ex re tamen patris, Bart. in d. l. cum oportet §. 1.

b ¶ Stando cum patre. Quomodo cognoſcatur in dubio, quod habitet ſimul cũ patre: vide Capr. conſi. 142. et caue quia hæc differentia non fit à iure communi, nec ſatis defendi poteſt conſiderato quod ſuccedunt in bonis patris, tam qui habitabant cum patre quàm ſeorſum habitantes ui de Bald. conſi. 59. lib. 1.

c ¶ Ac fratribus. Repetit idem per diuerſa verba.

d ¶ Male gerentibus. Ideſt, qui expẽderent, & dilapidarent, vel nollent aliquo negotio ſe implicare ſed ire ſpaciatum cottidie per plateas, & uicos, cũ alij fratres lucrentur, & laborent, debet enim huic dici, amice recepiſti bona in vita tua lazarus vero mala, ut dicitur in euangelio Lucæ 15. de quo dicto licet ad aliud propoſitum meminit glo. in l. 3. §. ſi duobus ff. de adi. leg. & contra eum facit illud quod in parabola dicitur de illo qui abſcondit talẽtum ſuum in terra, alius uero alia quinque ſuperlucratus eſt, facit aliquid in propoſito quod ſcribit Pau. Caſtren. in l. fi. C. de collatio. nu. 4. de illo fratre qui dederat ſibi de bono tempore nihil uolẽs operari, ſed tantũ uolens ire ad menſam paratam, ut non dẽat obiicere alteri fratri bono adminiſtratori, q hẽat filios pluses & uxorem ipſe vero ſolus ſit. Qui enim non laborauit non manducet, inquit glo. in l. quamuis ff. de damn. inf. facit etiã l. ſi plures C. de conditionibus inſertis.

e ¶ In omnibus. Scilicet aduentitijs.

f ¶ Supradictis. Caue quia ſupra loquitur de maſculis, vnde videtur aliud in fœminis, cum tamen de iure communi ſint in poteſtate patris, ſicut maſculi, etiam ſi ſint maritatæ l. ſi vxorem C. de conditio. inſertis & inſti. ad ter. §. 2. l. 1. in fin. ff. de liber. exhib. Tiraquell. latè libro II. connubialium in prin. propterea de iure acquirunt vſumfructum patri ſicut maſculi Anch. conſi. 576. præmittendum eſt.

g ¶ Secum habitantibus. De iure communi nõ reperitur in propoſito iſta differentia, & fit etiam differentiam ſimilis in ſtatuto de contract. cũ mi. & filiusfam. §. et idem dicimus.

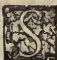
h ¶ Caſtrenſibus. Quæ ſint iſta, declarat Ange. inſt. per quas perſo. §. 1. vbi etiam ponit feuda. vide Alex. optime loquentem conſi. 2. lib. 6. et omnino apud Bald. in l. cum oportet vltima colu. C. de bo. quę lib. ſed quia Alex. loquitur de acq ſitis occaſione aduocationis, vel procurationis, videtur dubitabile, quo ad procurationẽ, per ea quę ſcribit idem Alex. conſi. 509. in fi. eod. lib.

i ¶ Vel quaſi. Huic enumeratur quęſita ex officio tabellionatus. Neuiza. conſi. 76. nu. 50. quis locus ſufficiat pro omnibus.

k ¶ Et aliis exceptuatis. Vt in profectitiis quia proprietas quæritur patri, ſed verificatur etiam in illis caſibus in quibus eſto ꝙ aduentitia ſint, patri nõ acquiritur vſusfructus qui habentur in auth.

excipitur. C. de bonis ma. vbi gl. 10. casus enumerat, adde alium scilicet in quæsitis ex turpi causa iuxta. l. quod seruus. ff. de acqui. possess. Barto. in l. frater a fratre nu. 47. ff. de condic. indeb. Alium habes per Bart. in . l. gallus. §. quid si is. ff. de lib. & posthu. Alium ex glosa, & clarius ex Barto. in. l. 1. in uerbo acquiritur. ff. de auth. tutorum, videlicet quando pater authoratur alicui filio suo promittenti alteri filio suo, nã tunc ususfructus consolidatur cum proprietate, vide Tiraq. in lib. retract. ligna. §. 1. glo. 9. nu. 70. & seq. Notabis tamen, quia videtur ꝙ commoditas saltem his casibus acquiratur patri prout fuit dictum Ang. de Aretio inst. per quas perso. no. ac iur. latissime per Ias. in . l. cũ filiofam. nu. 157. ff. de leg. 1. quod an sit uerum, dubito: Alium casum habes scilicet si filius sit clericus ita Io. dilecti in suo tractatu de arte testandi cart. prima. Quid autem si pater sit prodigus uidetur priuandus administratione, vt plenè discutit Signo. cõsi. 135. quod nota Item habes alium casum si pater promittat filio max. seorsum habitanti capere fructus rerum dotalium nam tacita remissio insurgit, Bal. nou. in trac. dotium priuilegio 36. partis 6. versic. & multo magis Paris. consi. 130. col. 2. lib. 1. Item in dote aduenti ia filiæ secundũ not. in . l. Caius. ff. solut. matrimo. per eund. Bal. priuil. 36. d. partis. Habes alium si pater negligens fuerit in gubernando bona in qbus habet usumfructum, & non fecerit inuentariũ Lud. Bolog. consil. 19. col. penul. versic. nec potuerunt.

DE SOLUTIONIBUS scripturarum faciendis Notarijs in officio constitutis.

Statuimus quod solutiones scripturarum faciendæ Notarijs præpositis ad aliquod officium Ciuitatis, uel Comitatus Bononiæ fiant secũdum formam inferius annotatam, uidelicet. ¶ De qualibet commissione citationis, & pro quolibet citato, & relatione soluatur solidus unus. Ita quod quotcunque fuerint pro eadem causa citati, & in eadem domo, seu familia habitantes non soluatur nisi unus solidus inter omnes. ¶ Et idem salarium soluatur de qualibet commissione, & relatione cridæ cum Tuba, uel sine. ¶ Et de comparitione cuiuslibet citati, seu cridati, solidus unus: etiam quotcunque fuerint citati, seu cridati, pro eadem causa, & in eadem domo, seu familia habitantes. ¶ De recusatione, uel associatione iudicis, uel Notarij, ut calumniose prædicta non fiant solidi quinque

¶ Pro citatione.

¶ Pro crida cum tuba.

¶ Pro comparitione.

¶ Pro recusatione.

a Solutionibus. Licet ꝙ merces sit præstanda notarijs sit de iure, & diuino & naturali quo scriptum est, Dignus est mercenarius mercede sua, Matth. 10. cap. Lucæ 10. & c. quoniam 88. distin. & alibi, nõ alligabis os bouis triturãtis Deut. 25. et Pauli ad Thimo. 1. cap. 5. et defraudari non debent denaria diurno in vinea domini operantes c. super specula extra de magistris, Et iure nostro scripto expresse dicatur, ꝙ abbreuiatoribus, qui in scripturis faciendis multo labore desudant dignum est, vt de suo labore congrue satisfiat, vt habetur in extrauag. Io. 22. in fi. princip. incip. cum ad sacro sanctæ, &c. vbi glos. Tamen quanta sit est iuris positiui & dicit propterea Bald. in l. fina. col. 4. C. de eden. ꝙ rel nquitur de iure cõmuni arbitrio iudicis probat tex. in c. statutum. §. notarium de rescrip. in 6. vbi gl. quæ meminit de verbis Spec. titu. de salariis. §. 2. vers. sed quid erit. Ad tollendos igitur excessus q possent fieri qñq; ex iudicũ taxatione uolũtaria, sunt taxata certa salaria in hoc statuto, prout etiã ead. ratione factũ id fuit in. d. extrauag Io. 22. & hac ead. imperator in auth. de iudi. vbi. §. ne autẽ moderauit salaria pedaneorũ, & forte ẽt ordinariorum, vbi gl. meminit de ordinatione quæ bononiæ obseruatur. Quid aũt erit si litigator pauper sit, ut nõ sit soluẽdo? forte nõ tenebitur soluere iux. pdictã taxã scdm quæ scribit Roma. in l. si uero. §. de uiro in 25. fallen. versic 6. probat. ff. solu. mat. Ias. inst. de act §. triplici nu. 55. et adde Afflict in cõst. Neap. incip. appellationũ tpa nu. 18. et glo. prag. regni sub rub. de instr. a prin. reluẽd,

¶ Pro præsentatione inhibitionis.
¶ Pro comiss. con. sapi.
¶ Pro commiss. super testibus recip.
¶ Pro satisdatione.
¶ Pro qualibet interrogatione.
¶ Pro subscrip. protestationis.
¶ Pro responsione petitioni.
¶ Pro quolibet sacramento.
¶ Pro qualibet positione.
¶ Pro scriptura examinationis.
¶ Pro char. copie.

bonon. Et idem soluatur de præsentatione cuiuslibet inhibitionis factæ quando causa aduocatur a iudice. ¶ De commissione causæ consilio sapientis soldus unus. ¶ Et soldi quinque de commissione quæ fit super testibus recipiendis. ¶ De qualibet satisdatione præstanda duo soldi bon. ¶ De qualibet interrogatione, & responsione ante litem contestatam ad litem ordinãdam soldus unus. ¶ De subscriptione cuiuslibet protestationis solidus unus. ¶ De responsione facta petitioni seu libello solidus unus. ¶ Et de quolibet sacramẽto præstãdo solidus unus. ¶ De qualibet positione tres denarii, & tantundem de qualibet respõsione, etiam si plures fuerint eodem tempore, & simul, & semel[a] respondentes, & si separatim[b] responderint tũc denarij tres pro qualibet parte, & qualibet positione, & qualibet responsione. ¶ De scriptura examinationis testium quotcunque sint testes duo solidi pro charta qualibet Notario scribẽti attestationes si fuerit unus Notarius solus qui scripserit, alias si plures Notarii[c] fuerint, quotcunque fuerint pro qualibet charta quæ sit, & esse debeat in quolibet dictorum casuum linearum, & litterarum, prout infra proxime dicetur, soldi tres inter omnes, quæ solutio solidorum trium fieri debeat per utranque[d] partem, uidelicet a producente pro duabus partibus, & ab eo contra quem producitur, pro tertia parte. ¶ De qualibet scriptura, seu copia non publica pro qualibet charta scripta ex omni latere, quæ ex quolibet latere debeat esse triginta quinque linearum ad minus: & quælibet linea debeat esse triginta quinque litterarum ad minus, solidi duo, uidelicet ad rationem unius solidi pro quolibet latere & ad rationem prædictam. Saluis tamen contentis in statuto de officio Registri, si aliqua pagina maior, uel minor esse reperiretur per duas, uel tres lineas. ¶ Et idem soluatur de auctenticatura, & de exemplatura talis chartæ scriptæ ipsorum testium, & non ultra, & quæ exemplatura, seu auctenticatura sit totidem litterarum, & linearum, ut superius continetur. ¶ Et simile salarium habere debeant Notarii pro copiis scripturarum aliarum simili modo, & forma factarum. ¶ Et idem de registratione cuiuslibet instrumẽti,

a ¶ Simul & semel. Non video quomodo bene possit exemplificari nisi forte, quando homo grossus responderet una cum aduocato suo iuxta quæ dixi in statuto de position. in principio in verbo aduocatis.

b ¶ Et si separatim. Vt quando sunt principales litis consortes. §. & insuper in statuto de positionibus.

c ¶ Si principales notarij. Nota principales notarios assumi ad scribendum in uno actu, uel in una causa cum non reperiatur prohibitum, ita probatur in c. statutum. §. notarium vbi glos. in verbo notarios allegando not. in cap. quoniam contra de probat.

d ¶ Per vtranque. Nota hic tantum significare ista uerba ab utraque parte quantum a qualibet parte, ita glo. in auth. de iudicibus. §. ne autem.

uel alterius scripturæ, & ad rationem prædictam. ¶De publicatione testium, duodecim denarij a parte qualibet. ¶De usu, seu productione cuiuslibet instrumenti si scribatur productio sex denarii. ¶De auctenticatura processus, seu actorum pro qualibet charta, & ad rationem chartæ quæ sit, & esse debeat linearum, & litterarum, prout supra dictum est, soldi tres. ¶Saluo quam attestationum testium, pro quibus habeant solidos duos pro charta qualibet. ¶De qualibet prorogatione instantiæ. Accusatione contumaciæ, & de qualibet alia Comparitione, uel alio Actu, de quo supra non est specialiter prouisum, solidum unum bonon. ¶De ordinatione processus, uidelicet de Extensione, & Extractione actorum causæ de libro actorum Notarii ipsius causæ, pro scriptura quam fecerit in extrahendo, & extendendo dicta acta de dicto libro, & pro qualibet charta, & ad rationem chartæ quæ sit linearum, & litterarum, ut supra dictum est, soldos duos bonon. ¶De pronunciatione sententiæ interlocutoriæ, uel diffinitiuæ condemnatoriæ, uel absolutoriæ infrascripta salaria, uidelicet. ¶Pro diffinitiua sententia quantitatis librarum decem bonon. & abinde infra, tres solidos pro qualibet parte. ¶Si uero fuerit quantitatis a decem libris supra usque ad uiginti quatuor, solidos bono. pro parte. ¶Si uero quantitatis uiginti librarum, & abinde supra usq; ad quinquaginta libras bononeno. decem solidos pro parte. ¶Si uero fuerit quantitatis quinquaginta librarum, & abinde supra usque ad centum libras bononenorum, soluantur soldi uiginti bonon. pro parte. ¶Et si fuerit quantitatis centum librarum bono. abinde supra usque ad tercentas libras bonon. triginta solidi pro parte. ¶Et si fuerit de trecentis libris bonon. & abinde supra usque ad quingentas, quadraginta solidi bonon. pro qualibet parte. ¶Et a quingentis usque ad mille, libræ tres bonon. pro parte. ¶Et si fuerit quantitatis mille librarum bonon. & abinde supra cuiuscunq; fuerint quantitatis soluantur quatuor libræ bono. pro parte, & non plus. ¶Et ubi causa ageretur cum Curatore dato bonis citati, uel absentis, uel liti, & causæ indefensæ, seu cum Procuratore, uel Syndico Communis, uel alio prosequente nomine Cōmunis, uel ubi causa tractaretur absq; aliquo contradictore, soluantur prædictæ quātitates in totū per eum qui fuerit causam prosecutus. Et idem quantū ad Notarios arbitrorū, seu arbitratorum seruetur in laudis, seu arbitramentis, & in scripturis eorum occasione factis, quod dictum est in diffinitiuis sentētiis prædictis. ¶Et si fuerit mera interlocutoria super aliqua emergenti, uel incidenti soluātur tres solidi bon.

¶Pro publicatione testium.
¶Pro produc. instrum.
¶Pro authenticatura actorum.
¶Pro authenticatura attestationum.
¶Pro prorogatione instantiæ. &c.
¶Pro ordinatione processus.
¶Pro diffinitiua usque ad lib. x sol. 3
Ad 20 sol. 4
Ad 50 sol. 10
Ad 100 sol. 20
Ad 300 sol. 30
Ad 500 sol. 40
Ad 1000 sol. 60
Abinde sup. sol. 80
¶Pro interlocutoria sol. 3

pro parte. ⁋Et si fuerint magni negocii quinque solidi bonon. & non plus pro parte. ⁋Idem seruetur si fuerit quæstio facti quæ æstimationem recipiat pro rata æstimationum, & quantitatum supradictarum. ⁋Si uero fuerit super re, uel facto quæ, uel quod æstimationem non recipiat relinquatur arbitrio eius coram quo quæstio ageretur taxationem faciendo moderatam attentis salariis supra limitatis a prædictis omnibus, exceptis officialibus officio bannitorum, & Notariis qui de talibus pronunciationibus cum consilio, uel sine nihil consequantur.

¶Pro commissione cau. null. ¶Pro app. in act. ¶Pro interlocutori.

⁋De commissione causæ nullitatis, seu appellationis solidi duo. ⁋De appellatione sententiæ in actis duodecim denarii. ⁋De interlocutoria lata contra contumacem quantitatis rei, uel facti æstimationis librarum centum bonon. ⁋Et abinde infra solidi tres bononenorum. ⁋Abinde uero supra quantacunque fuerit quantitas, seu æstimatio rei uel facti solidi quinque bonon.

¶Pro præcepto tenutæ.

⁋De præcepto tenutæ datæ ex interlocutoria duodecim denarij. ⁋Et si fuerit quantitatis maioris quinquaginta librarum bonon. duo solidi bonon. ⁋Et idem seruetur de præcepto sequestrationis cuiuscunque relationis, & totidem de relatione.

¶Pro scriptura uenientis ad defens.

⁋De scriptura cuiuslibet uenientis ad defensionem alterius, & de satisdatione duo solidi bonon.

¶Pro præcep. debitori.

⁋De præcepto facto debitori confesso, uel conuicto duo solidi bono.

¶Pro ponendo illud ad cameram.

⁋Et de ponendo tale præceptum ad Cameram actorum secundum quod tenetur ex forma statutorum, si fuerit quantitatis librarum quinquaginta bononenorum, & abinde infra quatuor solidi bononen. ⁋De quinquaginta libris uero usque ad centum, solidi sex bononeno. ⁋Si uero fuerit de centum libris usque ad tercentas octo solidi bononeno. ⁋A tercentis uero libris, & abinde supra quantacunque fuerit quantitas solidi decem bonon.

¶Pro securi. danda.

⁋De securitate danda ab accusato, uel denunciato, & etiam coram officiali discha Maleficiorum paruorum duodecim denarii bononen.

¶Pro exemplat. banni.

⁋De exemplatura banni in libris bannitorum pro maleficio quinque solidi bononenorum, si fuerit unus tantum. ⁋Et si plures fuerint, & abinde supra usque ad decem pro quolibet unus soldus bonon. ⁋Si uero decem & ultra quotcunque fuerint inter omnes, solidi uiginti bono. ⁋Et si pro banno dato exemplato, si unus fuerit, tres solidi bononeno. ⁋Et si fuerint plures & abinde supra quotcunq; ultra unũ, sex dena. pro quolibet. ⁋Si uero fuerit bannum de damno dato, soluatur dimidia eius quod solueretur si esset bannitus pro alio maleficio.

¶Pro scrib. pronuntia. de extrahendo de bãno.

⁋De scribenda pronunciatione, de extrahendo uel cancellando aliquẽ de banno, si fuerit pro le

ui maleficio quinq; ſolidi bonon. Et ſi fuerit pro graui maleficio decem ſolidi bonon.& non ultra. ❡ De cancellatione banni pro leui maleficio ſex ſolidi bonon. ⁋ Si uero pro alio maleficio decem ſolidi bonon. ❡ De reformatione danda, exemplanda, ſi fuerit parua, tres ſolidi bononeno. ⁋ Et ſi fuerit magna, quinque ſolidi bononenorum uel abinde ſupra uſque ad decem ſoluatur arbitrio Vicarii domini Poteſtatis. ❡ De exemplatura litterarum miſſarum pro communi, ex parte domini Poteſtatis, uel eius curiæ ab eo, ad cuius inſtantiam facta fuerit duo ſolidi bonon. ❡ De qualibet compenſatione, ſeu ſolutione cuiuslibet condennationis, uel multæ, ſi fuerint uigintiquinque librarũ bonon. uel abinde infra, tres ſolidi bonon. ⁋ Si uero a uigintiquinque libris ſupra uſque ad centum, ſolidi quinque bono. ⁋ Si uero a centum libris ſupra quantacunque ſit quantitas, decem ſolidi bonon. & non ultra. ❡ De Inſtrumento ſeu carteſella ſolutionis condemnationis, ſeu multæ, quæ fieret depoſitario diſchi Vrſi. ⁋ Si quidem fuerit quantitatis centum librarum bonon. uel abinde infra ſoldus unus. ⁋ Abinde uero ſupra quantacunq; ſit quantitas ſoluenda Cameræ Bononiæ ſolidi duo bonon. ad plus. ❡ Notarii uero ad diſcum Vrſi deputati, ſeu deputandi recipiant ad plus quantitates infraſcriptas, uidelicet, de qualibet condemnatione, ſeu multa cancellanda quantitatis centum ſolidorum, uel abinde infra, ſolidus unus bono. ⁋ A centum uero ſolidis ſupra uſq; ad uigintiquinq; libras. ſolidi tres bononeno. ⁋ A uigintiquinque libris uſque ad quinquaginta libras ſolidi quatuor bonon. ⁋ A quinquaginta uero libris ſupra uſq; ad centum, quinq; ſolidi bonon. ⁋ A centum uero libris ſupra uſq; ad quingentas libras, ſolidi decem bono. ⁋ A quingentis libris ſupra quantacunque quantitas fuerit uiginti ſolidi bono. Et ultra uel aliter directe uel indirecte percipere non poſſint. ❡ De Inſtrumento ſeu carteſella alicuius ſolutionis alicuius gabellæ ſoluendæ Cameræ Bononiæ, ſeu habenti cauſam ab ea ſi fuerit quantitas uigintiquinque librarum bonon. uel abinde infra duodecim denarii parui. ⁋ A uigintiquinque libris bonon ſupra decẽ & octo denarii. ⁋ Abinde uero ſupra quantacunq; fuerit quantitas duo ſolidi bonon. ❡ De ſolutione alicuius quantitatis pecuniæ quæ fieret generali depoſitario Cameræ Bononiæ, ſi fuerit a decem libris infra ſolidus unus. ⁋ A decem uero ſupra uſque ad quinquaginta ſolidi duo bon. ⁋ A quinquaginta uero libris ſupra uſq; ad centum tres ſolidi bono. ⁋ A centum uero libris uſq; ad quingentas ſoli-

¶ De cancell. ban. pro leui.Malef.

¶ Pro reformatione.

¶ Pro exemplatura literarum.

¶ Pro compenſ. uel ſolutione multæ.

¶ Pro Carteſella ſolutionis &c.

¶ Pro ſalario Not. Vrſi.

¶ Pro carteſ. ſolut. Gabellæ.

¶ Pro ſolu. pecu. depoſi. Cõmu. Bono

di quatuor bono. ⁋ A quingentis uero libris supra usque ad mille solidi quinque. ⁋ A mille uero supra quantacunque sit quantitas solidi octo bono. ¶ Curator datus bonis, uel liti habeat pro qualibet causa a uigintiquinque libris infra quatuor solidos bon. ⁋ A uigintiquinque uero libris supra usque ad centum solidos octo bono. ⁋ A centum uero libris supra quantacunque sit quantitas duodecim solidos bono. ¶ De qualibet condemnatione, seu multa subscribenda, uel exemplanda quantitatis centum solidorum, uel abinde infra pro quolibet condemnato duodecim denarios paruos. ⁋ A centum uero solidis supra usque ad decem libras bono. solidos duos bono. ⁋ A decem libris usque ad uigintiquinque libras solidos tres bono. ⁋ A uigintiquinque libris uero supra usq; ad quinquaginta libras solidos quatuor bono. ⁋ De quinquaginta usque ad centum libras quinq; solidos bon. ⁋ A centum libris usque ad quingentas decem solidos bon. ⁋ A quingentis libris supra quantacunq; sit quantitas uiginti solidos bono. & non plus. ¶ Et modum dictarum solutionum non excedant sub pœna imposita in libris Statutorum nostrorum super criminalibus editorũ, sub rubrica De pœna officialium extorquentium, uel recipientium ultra quam sit sibi commissum. ¶ De auctenticatura sententiæ quantitatis uigintiquinque librarum bon. uel abinde infra, quindecim solidos bon. ⁋ A uigintiquinque uero libris supra usque ad centum solidos triginta bon. ⁋ Et a centum libris supra usque ad tercentas quadraginta solidos bon. ⁋ A tercentis uero libris supra quantacunque sit quantitas, tres libras bon. ad plus. ¶ Vltra quas taxationes, seu limitationes dicti Notarii nihil petere uel recipere possint, etiam a sponte dare[a] uolẽtibus ex causis supradictis, uel aliqua earum sub pœna uiginti solidorum bon. pro quolibet solido quem ultra receperint: cuius pœnæ medietas Cameræ Bononiæ applicetur, & alia denuncianti: de facto contrafacienti auferenda per iudicem Vrsi, uel alium quemcunque officialem forensem Ciuitatis Bononiæ, qui in prædictis fuerit aditus absque aliqua petitione, uel condemnatione facienda. ¶ Et de prædictis credatur, & stetur sacramento denunciantis, si iudici, seu officiali prædicto uidebitur personam denunciantem non esse suspectam de periurio, si pœna imponenda fuerit quantitatis centum solidorum bonon. uel abinde infra. Abinde uero supra cum sacramento unius testis credatur, & stetur dicto denunciatoris. ¶ Et prædicta, & infrascripta obseruari uolumus in Notarijs, tam ciuibus, quam forensibus qui solutiones recipere possint secundum formam nostrorũ

statutorum

¶ Pro salario Curatoris.

¶ Pro exemplanda multa.

¶ Pro authenticatura sententiæ.

a ¶ Sponte. Nota casum in quo parificantur ista duo exigere, & a sponte dare uolente concordat tex. in. c. exigit de cens. in vj. ubi gl. similiter notat allegando alia iura. similia dicẽdo q aliquando non licet exigere, sed licet recipere oblatum. l. 1. §. est quidem. ff. de uariis, & extraordi. cognit. idem not. in extrau. Ioannis 22. incip. eum ad sacrosanctæ in. § fin. & uide etiam gl. in. c. statutũ § si quid in verbo remissione de rescrip. i 6. ubi est tex. q non potestẽ is postquam dederit facere remissionem quominus restituat superfluum.

ſtatutorum . Et iudices ipſorum officialium forenſium prædicta omnia, & ſingula faciant ab eorum Notariis obſeruari ſub pœna uigintiquinque librarum bon.

DE LVCRIS OFFICIALIVM inter ſe[a] diuidendis.

Rdinamus quod Tabelliones officialiũ, Ciuiũ Ciuitatis Bononiæ, ad diſcha palatij præſidentium lucra quæ fecerint in eorum officio diuidant cum iudicibus, & ſociis militibus cum quibus in officiis præſident. De ijs excipimus lucra quæ fierent ex ſcriptura, uel auctenticatura aliquarum ſententiarum diffinitiuarum, uel aliarum ſcripturarum, quas auctenticas alicui petenti traderent: quæ communicari nõ debeant, nec etiam ordinata ſalaria danda Officialibus, uel Notariis per Cameram Bononiæ. ¶ Alij uero[b] notarij ad quaſcunq; alias cauſas ciuiles, ſeu alia officia quorumcunque iudicum & officialium ordinariorum, uel extraordinariorum, ſeu delegatorum Ciuitatis bonon. electi, ſeu deputati eorum lucra cũ talibus iudicibus, & officialibus modo aliquo communicare non teneantur, neque poſſint, nec ad id cogi, uel compelli, non obſtante quacunque conſuetudine contraria, ſeu diuerſa inducta, uel inducenda, quæ potius abuſus, & corruptela appellari, & nuncupari meretur, Sub pœna librarum uigintiquinque bono. cuilibet Notario contrafacienti, Communi Bonon. applicanda. Et ſub pœna quinquaginta librarũ bon. cuilibet Officiali, ſeu iudici contrafacienti, ut ſupra applicanda. In quibus pœnis ſupradicti Notarii, ſeu officiales, aut iudices contrafacientes ipſo iure, & facto incurrant, & a quolibet ipſorum per dominum Poteſtatem Bononiæ de facto exigantur.

DE FERIIS[c].

Tatuimus, & Ordinamus quod dies Natiuitatis domini noſtri Ieſu Chriſti, & tres præcedentes, & omnes[d] ſequentes uſq; ad diem Epiphaniæ

a INter ſe, Ineptie uerbis concepta eſt hæc rub. attentis his, quæ in nigro dicuntur.

b ¶ Alii uero. Nota non eſſe licitum iudicibus fere omnibus participare de lucris Notariorum concordat capit. ſtatutum. §. Notarium, ubi Gemin. notat de reſcript. in vi. inferens contra auditores Rotæ Rom. cũ notariis ſuis participantes.

c FEriis. Feriarum triplex ẽ ſpecies, Alię ſolemnes, ut inductæ in honorem Dei, & ſanctorum Aliæ repentinæ, ut obletitiam publicam, uel gueram, uel aliã utilitatem, uel neceſſitatem, Aliæ ĩductæ ob meſſes, uel uindemias, & ſic ob neceſſitatem, & utilitatem ſingulorum principaliter, de quibus recurre ad Specu. tit. de feriis, & de qualibet ſpecie habetur in hoc ſtatuto, Et unde dicantur, uide plures ethymologias p Abb. in rubr. extra de feriis, Archi. autem dicebat ferias, quia a foro ceſſatur, quæ uana eſt, quia eadẽ ethymologia poſſet retorqueri, ut feriæ dicerentur, quaſi foro uacandum eſſet, melior eſt illa a feriendis uictimis, ſecundum Romanorum ritus, eo enim tempore ceſſabatur a iudicialibus, & ita hoc nomen apud nos conſeruatum eſt, licet ritus exoleuerit paganorum; Et adde quod ſi ſtatutum inducit ferias, propter fœlicem aduentum ſummi Pontificis, uel eius Legati, iſtæ feriæ dicuntur mixtæ, tam repentinæ, quam in honorem Dei, quia reuerentia, quæ fit ſummo Sacerdoti, fit ipſi Deo. l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. ff. de arbitris, Bal. in terminis. l. ſi ut propones, la prima, col. 1. C. quomodo & quãdo iudex.

d ¶ Et omnes ſequentes. Quæri poteſt, nunquid hi omnes dicantur feriati in honorem Dei, ut ſciamus an comprehendantur, uel non comprehendantur in renuntiatione dierum feriatorum, iuxta quæ dicam infra. §. dicimus etiam, in gloſſ. quibus: quod non ſint omnes feriati, probat tex. in. l. omnes. C. de feriis, in illis uerbis Kl̃edarum quoq; Ianuarium conſuetos dies otio mancipamus, & ſic potius ad utilitatem hominum, quàm

ad

ad cultúm Dei dicũtur producti, item infra ead. lege dicitur, dies cẽt Natalis, atq; Epiphaniarum, &c. & sic in singulari loquitur, accedat c. fi. extr. eod. ubi similiter præcipit celebrari diẽ Natalis D.N. Iesu Christi, & Festum sancti Stephani, ac Sancti Ioannis, Innocentiorum, Sancti Siluestri, Circuncisionis, & Epiphaniæ, quos di articulariter non era necessarium enumerare si omnes erant feriandi in honorem Dei, usque ad Epiphaniæ diem inclusiue, Ite satis constat quod exceptis istis enumeratis homines uacant operibus seruilibus, Sed certe omnes hi dies sunt feriati in honorem Dei, aliqui simpliciter quo ad omnia, aliqui quo ad iudicialia, & statuta possunt introducere feriatos dies in honorẽ Dei, ut infra dicam in gl. non dicantur. Et nota quod per hoc statutum decidit D. Lud. Goza. consil. 64. qđ promittẽs alicui soluere canonẽ, uel affictũ in natiuitate D. nostri non incidit in caducitatem, uel pœnã, uel morã, si soluit intra istos dies usque ad Festum Epiphaniæ; quia hi omnes pro uno die computãtur, facit in arg. l. cum bisextus. ff. de uerb. signif.

domini nostri[a] Iesu Christi inclusiue. Et dies Pascatis Resurrectionis domini nostri Iesu Christi cum septem diebus præcedentibus[b], & aliis septem sequentibus diebus. Et dies Ascensionis domini. Et festiuitas corporis, & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Et dies Pentecostes cum duobus sequentibus. Et dies omnes Solis qui nuncupantur Dominicæ. Et festiuitates omnes beatæ[c] Mariæ uirginis, scilicet Natiuitatis, Annunciationis, Purificationis, Assumptionis, & Conceptionis[d] eiusdem. Et sanctæ Mariæ Magdalenæ, Sanctæ Catherinæ, beati Michaelis Archangeli mensis Maij & Septembris[e], beati Ioannis Baptistæ, tam Natiuitatis[f], quam

tit. de libell. concep. §. nunc dicendum, uersi. 25. Item si periret instantia, ut tenet Abb. in c. fina. in ult. addit. de iud. quod tamen statutum nostrũ infra. §. et quia. negat. Item ubi tractaretur de causa studii, de expellendo fabro malleante iuxta scholas, ut inquit Spec. & quæ ad uoluntariam iurisdictionem spectant quolibet tempore fieri possunt, ut adoptare, emancipare, manumittere, excõmunicare, absoluere, & ubi causæ cognitio non exigitur. l. actus. C. de fer. ergo tutores, & curatores dabuntur bonis, & ut liberi parentes alãt, & è cõtra pcipitur, atrox iniuria extimabitur, & fiduciaria libertas dabitur. ff. eod. l. 2. & 3. ff. de dam. infe. l. j. ff. quẽ admo. testa. ape. l. 1. & licet prædicta iura loquantur in feriis Rusticis, tamen Azo dicit hoc fieri posse etiam in solẽnibus cum pietas suadeat.

a ¶ Domini nostri. Istis tamen diebus, & omnib. aliis etiam similibus potest offerri libellus iudicii. l. miles. §. sexaginta. ff de adul. Bart. in. l. necquicquam. §. de plano. ff. de officio procons. Fel. in c. significauerunt nu. 17. de iudiciis, & etiam appellatio interponi, licet nõ exerceri, Bart. in l. actus C. de fer. Lanfran. qui alios citat in Cle. sæpe in verbo de plano, de verb. signific. & idem est in examinatione testium, secundum glos. in cle. iudices de offi. delega. item in relatione nuntij, ut per Lãfranc. loco alleg. post Bar. in extrauag. ad reprimendum in uerbo de plano &c. quod potest fieri in camera iudicis, seu Notarii. Item istis diebus potest procedi quando res est tempore peritura, Ant. de But. in. c. fin. de iudi. qui declarat, quod non dicitur peritura, quando perit iurisdictio; habetur etiam per Feli. post Abb. ibi, sed quando perit res ipsa de qua agitur, uel ipsa actio, uel probatio. Item potest quis capi, ut ducatur ad iudicem, quando imminet periculum fugæ, Ant. in d. c. fina. ad fin Bart. in. l. ait prætor §. si debitorem ff. de his quæ in frau. credi. Bal. in l. si ut proponis la prima. col. 1. uersi. quæro an feriæ. C. quomodo, & quando iudex. Item executio fieri potest ubi res est tempore peritura, Spe.

b ¶ Præcedentibus. Hi septem dies præcedentes attribuuntur Dominicę passioni, non autem resurrectioni in c. fi. extra de feriis, sed cum statuto nostro concordant verba d. l. omnes C. de feriis.

c ¶ Omnes beatæ. Quid de præsentatione beatæ Mariæ? quæ hic non enumeratur, quæ celebratur die vigesima quinta mensis Nouembris; dicit Afflictus in titulo de feriis, φ Neapoli de consuetudine obseruatur, & habet proprium officium.

d ¶ Conceptionis. Hodie conceptio beatæ Mariæ seruatur, & apud ecclesiam contra opi. glo. in ca. pronuntiandum de consec. distinc. 3. extat officium compositum a Sixto Pontifice, quod cantat sancta Mater Ecclesia, vide Abb. in c. conquæstus de feriis, & Afflict. in comm. const. Neap. titulo de feriis lib. 1. in 6. not.

¶ Septembris, c. fin. eod. titulo licet Bononię male obseruabatur alias, quo ad opera, quia tũc mutabantur hospitia, ut etiam inquit Ant. But. in d. c. fina. sed hodierno tempore mutantur de mense Maii, die Sancti Michaelis. quæ est viij. mẽsis.

f ¶ Natiuitatis. Extra Natiuitatem Domini nostri, & Beatæ Virginis, hic est Sanctus cuius Natiuitas celebratur speciali priuilegio, quia fuit sanctificatus in utero uelut præcursor Christi proxime uenturi, propterea dictum fuit, Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista; Festiuitates autem aliorum sanctorum fiunt die obitus. glo. in. l. cum quidam. ff. de annuis legatis, quia tunc dicuntur nasci ad gloriam, unde Natalitia uocantur. clemen. prima de reliquiis,

&

decollationis Beatorum Petri, & Pauli[a] Apostolorum, & aliorum omnium duodecim Apostolorum[b], & Euangelistarum[c], Sancti Martini, & Sancti Laurētii, Sancti Petronii[d] cum duobus praecedentibus, & duobus sequētibus dieb9, Sancti Ambrosii, Sancti Floriani, Sancti Nicolai, Sancti Blasii, Sancti Gregorii, Sancti Antonii, quod est de mense Ianuarii, Sancti Benedicti, Sancti Thomae de Aquino, Sancti Antonii de Padua, qui est de mense Iunii, Sancti Bernardini, Sancti Viti, Sanctorum Fabiani, & Sebastiani, Sancti Saluatoris, Sancti Ioseph, Sanctae Luciae, Sancti Dominici, Sancti Francisci, Sancti Proculi, Sanctae Margaritae, Sancti Georgii, Sancti Hieronymi, Sancti Augustini, Sanctae Crucis de mense Maii, & Septēbris, Sanctae Agnetis uirginis, Sanctae Ceciliae, Sanctae Agathae, Sanctorū Vitalis & Agricolae, Sancti Petri martyris, Sancti Petri in Vinculis. Festiuitas omniū Sanctorū & tota dies cōmemorationis Mortuorum, Sancti Leonardi ob reuerentiā[e] carceratorū, S.[cti] Vicētii de mēse Ianua. Sancti Vincentii secūdi de ordine Predicatorū, Sanctae Brigide, sancti Nicolae de Tolentino, & Cathedrae Sancti Petri, Sancti Seuerii de mense Iunii, uidelicet uigesima dicti mensis propter uictoriam triūphalem habitam dicta die per populum Bononiae in terra sancti Rofilli. Et omnes dies rogationum siue processionū quae publice fiunt per Clerum & Populum per Ciuitatem Bononiae, sint in totum[f] feriati, siue sint ordinarie, siue extraordinarie, & sint solennes in honorem Dei. Et etiam tres dies rogationum quae fiunt ante festum[g] Ascensionis domini nostri Iesu Christi. Et singulis diebus Veneris, & Sabbati Quadragesimae[h]. Et etiam omnes dies Veneris mensis Martii, etiam si contingeret excurrere extra Quadragesimam. ¶ Qui omnes dies Veneris & Sabbati Quadragesimae, & Veneris mensis Martii extra Quadragesimam sint feriati, eosq; feriatos & solennes in honorē Dei Decernimus, & declaramus, esto etiam quod omnes ipsi dies supra specificati de iure cōmuni feriati in honorem Dei non dicantur[i].

Generalis.

& ne. sanctorū, vbi Card. & Corf. singula. in verbo festum.

a ¶ Petri & Pauli. Spectatim facta est horū duorū apostolorū mentio propter eorum excellētiam, prout etiam in euangelio dicit e discipulis eius, & Petro, habetur in glo. in rubrica. C. de ferui. & aqua. concor. e. fin. extra de feriis. Nota tū quod Paulus supranumerarius est apostolorū.

b ¶ XII. Apostolorū. Quorum nomina commemorat glosa in ca. 1. de reliquijs, & uene. sanctorum in vj. uocatq; ibi tex. gloriosissimos Christianae fidei principes, & athletas Dei electos, iustos iudices, luminaria mundi.

c ¶ Euāgelistarum. i. Quatuor euangelistarum videlicet Ioannis, Marci, Matthei, & Lucae, glo. in ca. 1. de reliquiis & ven. sanctorū, licet multi alii fuerint qui euangelium scripserint, sed haec quatuor tm̄ sunt recepta ab ecclesia, super his consistens, velut supra angulari, & quadrato lapide.

d ¶ Petronij. Et merito quia patronus, & restaurator est, & fuit nostrae ciuitatis, vt patet ex annalibus nostris ppea inter quatuor aduocatos connumeratur scilicet Dominicum, Florianum, & Franciscum.

e ¶ Ob reuerentiam carceratorum. i. quam habent carcerati erga eum ob multa eius miracula.

f ¶ In totum. Licet rogationes fiant de mane tantū, de quo videbatur dubitari posse per l. 2. in gl. pontifice, ibi cum ergo finita fuerint illa sacra, ff. de in ius vocand. lap. alleg. 90. versi. dicit etiā.

g ¶ Ante festum. De quib. ca. 1. & 3. de consec. distinc. 3. & in ca. capellanus de ferijs, & in dubio intelligitur de illis, lap. allegat. 90. incip. si quaeritur.

h ¶ Quadragesimae. Quae est ante pascha resurrectionis D. N. Iesu Christi per excellentiam, ad ca. quadragesima de cōsec. distinc. v. nam est alia ante Natiuitatem eiusdem Domini nostri, Alia ante festum sancti Ioannis Baptistae, vt est tex. iuncta glo. in c. 2. 22. q. v. vide omnino Corsetum in singula. in verbo quadragesima.

i ¶ Non dicātur. Nam, statuta possunt introducere ferias in honorem Dei vide in c. 2. extra eod. & Imolam in c. fin. eod. tit. & per Alex. in l. praesides ff. de feriis facit l. omnes C. de feriis, vbi imperator inducit ferias septem dierum passionis domini nostri, & alios septem qui sequuntur pascha resurrectionis Dominicae, & dic quod solēnes sunt, quo ad iudicialia, nō autem quo ad opera seruilia, quae non prohibētur per statutum.

Et dies generalis[a] electionis officialiū Ciuitatis Bonon. in consilio quatuor millium, & die sequenti post dictos quatuor dies qua fient Scambia. Et dies Iouis ante Carnisprivium, & dies Carnisprivii cum die præcedenti, & sequenti, quæ est dies Cinerum sint feriæ. ¶ Qui dies Iouis & Carnisprivii cum die præcedenti, & sequenti non computentur, neque currant[b] in aliquibus instantiis[c] causarum ciuilium, nec inter dies continuos alicuius instantiæ causæ, uel causarum principalium, uel appellationū comprehensarum in statuto De uocatis in iure & uenientibus, & in statuto De causa appellatiōis numeretur. ¶ Et quod tempore exercituum[d], uel caualcatarum sint feriæ. Intelligimus autem exercitum quando aliqua pars populi Ciuitatis Bononiæ faceret aliquam andatam, uel caualcatam extra Ciuitatē Bononiæ, & usq; quo redierit, & post per duos dies. ¶ Itē dicimus quod post nonam in uigilia[e] duodecim Apostolorum, uel alicuius eorum, & beatæ Mariæ de mense Februarii, Martii, & Augusti, ac Septembris post nonam sint feriæ in honorem Dei, & quod ante nonam sint feriæ in honorem Dei in Quadragesima. Et etiam similiter sint feriæ in quibuscunque diebus sabbati post nonam. ¶ Et quod diebus quibus congregabitur[f] societas Notariorum Ciuitatis Bononiæ pro hora qua congregabitur, & durabit dicta congregatio, & omnes alii dies quibus per dominum Correctorem Ciuitatis Bononiæ mandatum fuerit ius non reddi, sint feriæ in causis ciuilibus. ¶ Et quia ex forma præsentium statutorum semel tantum in die ius reddi, & una sessio pro una die iuridica haberi debet: Statuimus etiam quod si instantia alicuius causæ sit in ultima die transeuntis instantiæ, & de mane sessum, & ius per Iudices redditum fuerit, & sententia in dicta causa de mane lata non fuerit, possit nihilominus post nonas dicti diei citari, & sententia ferri, & ea sic lata infra tempus instantiæ lata fuisse intelligatur & sit, non obstante[g] quod de mane ius redditum fuerit, dummodo dicta

C. de iudiciis Item ubi partes se tantum astrinxerunt q lapsum sit tempus instantiæ, adeo ut Iudex non bene possit se īformare de meritis causæ, omnia tamen sunt in iudicium producta, nā potest Iudex ita pronuntiare, Absoluo uel condemno prout de iure debeo facere & prout ex actis apparet, quia satis est quod sententia ex actis possit certificari. l. prima C. de sent. quæ sine certa quātitate prof. Ita Iaco. Butrig. in. l. iudices C. de sentent. sequitur Ant. de Butrio in c. fi. de iud. ubi panor. col. pen. reputans valde singul. dictum vide Bar. in l. ait prętor. §. si Iudex ff. de re. iudic. vide alia per Maria. Soci. in tract. de instātia 26. art. princip. hoc tamen de instantia videtur forte esse contra ius commune quia. l. i. §. fi. ff. de feriis dicit de peręptione, actionis nō de instantia: sed vide specul. in tit. isto. §. sequitur versic. quid si causa ubi sentit contrarium & uide Abb. in c. significauerunt de iudiciis ubi Fely. num. 32.

a ¶ Generalis. Licet iste dies sit ob utilitatem hominum, tamen quia est in utilitatem hominum uniuersaliter, & principaliter non singulorum renunciatio non trahitur ad istum diem, sicut nec ad dies in honorem Dei, vel ad dies feriatos feriarum repētinarum, in simili videmus quod non potest renunciari feriis nundinarum.

b ¶ Neq; currant. Ad similitudinem feriarum in honorem Dei, ut in statuto de voc. in iu. & ve. §. causę vero &c. quod non sat. laudo.

c ¶ Instāriis. Proculdubio ergo non currunt in cōpromissis arbitramentorum ut Bar. dicit in. l. si de meis alias incipit idē Pompo. §. fi. ff de Arbitris Specul. titulo de Arbitr. §. fi. uers. sed numquid amicabilis compositor &c. Alex. in. l. cretionum C. de iure delib. ubi bene admittit posse per statutum induci huiusmodi ferias in dd. Arbitramentis.

d ¶ Exercituum. Hęc sunt Feriæ Repentinæ.

e ¶ In vigilia. Et idem de iure in vigiliis omnibus ut dicit Ant. de Butrio licet consuetudo obseruet aliud.

f ¶ Congregabitur. Vide infra in prouisione D. Angeli, §. adiiciētes vbi latius declarari videtur.

g ¶ Non obstante. Aliquā concedunttur ne labatur instantia in præiuditium causæ contra rigorem iuris, Nam & Iudex ex officio suo absq; instātia partis potest ferre sētentiam Bar. in l. seius, & Augerius in penul. q. ff. ad. l. falcid. Aret. in c. primo col. 2. uers. illud etiam scias extra. de iudi. Ias. in. l. properandum in prin. num. 14.

dic post nonas non sit tempus feriatum [a] in honorem Dei. ¶ Item dicimus quod a uigilia natiuitatis beati Ioannis Baptistæ quæ est de mense Iunij usque ad festum sanctorum Petronij [b], & Francisci de mense Octobris, & per duos dies post, sint feriæ. ¶ Item Dicimus quod in omnibus diebus in quibus præconizatum fuerit per ciuitatem Bononiæ, ne quis ueniat ad palatium pro iure reddendo, si fuerit de mane illo mane, & si post nonam tunc post nonam, & si pro tota die illo die sint feriæ, & dicti dies in totum etiam in instantiis dierum continuorum sint feriati, nisi Iudices sederint horá in crida prohibita, qui utiles sint, & pro utilibus scribantur. ¶ Et idem, ut supra quando pulsatur Arengum pro faciendo iustitiam corporalem per dominum potestatem & eius curiam, non obstante quod non fuerint dies sabbati. Et quãdo palatium uetus in quo ius redditur steterit clausum quacunq; de causa sint feriæ, & scribantur dies prædicti per eos qui scribere debuerint dies utiles & inutiles, etiam in instantiis dierum continuorum. ¶ Intelligentes, & declarantes quod dies utiles, & iuridici pro eodem reputentur [c], & sint. Et illos esse decernimus dies iuridicos, & utiles, uel feriatos, & inutiles quantum ad hoc, & omnia alia, quæ de talibus diebus dispositum esse reperiretur, qui & prout in scriptis redigentur per unum ex Notarijs ciuibus Bononiæ, qui pro tempore preerunt ad discum domini Potestatis. Et per unum ex Notariis ciuibus qui pro tempore preerunt ad dischum Aquilæ ad inuicem concordantes. Saluis tamen aliis statutis nostris disponentibus expræsse de diebus utilibus quo ad causam, qui eo casu intelligi debeant & computari secundum naturam instantiæ talis causæ si sint probatorii. sed si sint decisorij intelligi debeat de diebus utilibus quo ad dictas causas maiores, uidelicet quantitatis rei, uel facti uigintiquinque librarum, & abinde supra, & etiam saluis aliis infra dicendis. ¶ Et quos Notarios eligere teneatur Vicarius domini Potestatis ad dischum suum. Et Iudex officio Aquilæ ad dischũ suum infra decem dies ad plus ab introitu cuiuslibet mensis Ianuarii, & Iulij. Et si eligi negligerentur per unum ex Notarijs pro quolibet dictorum dischorum primum: qui ad dictum dischum locum obtinebũt: Qui Notarij dies utile occurẽtes in causis quibuscunq; clare & distincte scribere teneantur, & causas quare sint feriati secundum qualitatem causarum. Et si quis Notariorum prædictorum impediretur ex aliqua causa facere supradicta uel infrascripta, teneantur dicti Iudices uel alter eorum ad disc[illegible] ubi impediretur unum alium ex dictis Notarjs substituere, & surrogare: de qua electione, & substitutione, seu surrogatione fiat scriptura publica manũ unius Notarij ex Notarijs præsidentibus ad alterum ex dictis dischis. Et ponatur ipsa scriptura in principio, uel circa principium libri seu quaterni in quo scribentur dies prædicti. ¶ Qui Notarij eligendi, substituendi, & subrogandi teneantur scribere dies prædictos, & causam quare dicantur inutiles, uel feriati. Et si omiserint prædicti

a ¶ Tempus Feriatum. Abb. tamen in. c. fina. de Iudiciis, in ultima additione probat. quod de iure etiam canonũ potest diebus feriaris in honorem Dei proferri sententia, quando instantia est peritura.

b ¶ Petronii. Quæ sunt Feriæ messium, & uindemiarum in effectu simul commixti, vide tamen clarius infra in prouisione d. Angeli. §. uolumus. Adde quod non exceditur iste terminus estoq; uindemiæ dilatæ fuissent propter pluuias forte, vel alium casum: ita Bal. in addit. ad specul. titulo de feriis versi. non valeat sententia & Ias. in. l. 1. ff. eod. titul. facit ratio Ant. de Butrio d. cap. fina. colu. v. ext. de feriis.

c ¶ Reputentur. Hoc modo etiam capitur in. l. 2. §. dies ff. quis ord. in bo. poss. seru. ideo non fuit necessaria ista declaratio.

& Vicarius & Iudex subrogare secundus qui obtinuerit secundum locum ad quolibet dictorum duorum discorum subrogatus ipso iure intelligatur. ¶ Adiicientes quod si Vicarius, & Iudex Aquilæ ad banchum non uenerint, uel uenerint, & non steterint, tunc quo ad omnes Iudices, & officiales reddentes iura in palatio ueteri iuridico Ciuitatis Bononiæ illa dies uel hora pro inutili scribatur. ¶ Si uero ambo uenerint, & steterint, aut eorum uel alterius eorum non uenientes, seu non uenientium loco dominus potestas Bonon. sederit, & ius reddiderit: tunc quo ad omnes sit utilis & pro utili describatur. ¶ Et si discordarent in aliquo dicti Notarij, aut eorum, uel alterius eorum liber, seu libri actorum haberi non possint, de quo stetur dicto, & iuramento uolentis talem librum, tunc & eo casu credatur, & stetur libro & scripturæ unius alterius ex Notariis prædictis, qui de dictis diebus scripturam ordinatam fecisset. Et quod dictorum Notariorum & eorum cuiuslibet scripturis inde faciendis plena fides adhibeatur, & detur. ¶ Teneantur tamen dicti duo primi Notarii, & quilibet eorum finto eorum officio infra quindecim dies ad plus ponere ad Cameram actorum Ciuitatis Bononiæ dies dictos scriptos eorum manu distincte, clare, & aperte, ut dictum est, in aliquo libro, uel quaterno chartarum pecudinarum in forma publica, ita quod ex eis possit haberi, & summi copia quandocunque. ¶ Et dominus Corrector, & Consules societatis Notariorum, & quilibet eorum cogere possit, & ualeat multare, & remediis opportunis tales primos Notarios ad scribendum dictos dies in dicta Camera actorum non ponentes. ¶ Dicimus etiam quod si renuncietur per partes, uel aliter derogetur quouis modo feriis quibus sit licitum [a] renunciare. et causa, lis, uel questio illo tempore alias feriato agatur, seu in causa procedatur quantum ad illas partes, & causas, tantum illi tales dies alias feriati, quibus ut supra renunciari potest, & expræsse, & tacite [b] reuunciatur uel derogatur: & in quibus aliquid

a ¶ Quibus sit licitum, pu ta feriis ob necessitates hominum, ut est casus in l. 1. §. ff. de feriis, inductis autem ob publicam utilitatem hominum, ut nundinarium, vel propter exr. & onem offitiorum, non potest, quia tendũt ad publicum in communi, ut per Alex. in consilio 36. uiso themate nu. 8. lib. multominus inductis in honorem Dei, minusque etiam feriis repentinis, specul. in titulo isto. §. nũc uideamus, Doc. in d. c. fin. extra de feriis, Vital camb in tractatu clausula. § aliqualiter est uideñ. Lanfran. de oria. in clem. sæpe in gl. libellus de verbo signif. ubi etiam multa in additionibus habes, & Nunquid renunciari possit feriis inductis, & inducendis, Bar. tenet quod sic, in l. 1. ff. de feriis, & cum eo Doc. magis communiter, quod saltẽ intelligi debet pacto partium ad l. primã C. de pactis propterea quæ ponit ẽt Vitalis Camb in d. in fi. verbis, sed si simpliciter renũciatum sit, tenet Bar. quod non intelligitur de inducendis, sed de jam inductis, licet non, instantibus ad huc, quia sufficit quod leges semel induxerint ex quibus acquisitum est ius renunciantis, ita intellexit specul. in d. §. nunc vid endum. & Ant. de Butr. in c. fi. col. 3. in fi. de feriis, et hoc modo etiam intelligi debent uerba Alex. in ead l. 1. col. prima, ideo inolleuit illa clausula in instrumẽtis, Renunciantes feriis inductis, & inducendis, Quæ renunciationes nocent renuntianti, non autem testibus, vel tabellionibus, vel etiã ipsis iudicare debentibus, quia non arctantur pactis illorum, ut dicit Specul. in d. §. fina. & Alex. in d. l. 1. Bal. in. l. fallaciter. C. de abolit. ubi dicit esse meliorem tex, qui possit allegari,

b ¶ Tacite. Vt si sponte compareat reus, & ferias non alleget, tenet in processus, ut est casus in l. prima in prin. ff. de feriis, quod notat etiam Alex. ibi in tertio not. & idem in procuratore omittente except. feriarũ, ut prosequitur ibi Angel. Sed insurgit dubitatio, si pendente iuditio altera pars uellet opponere exceptionẽ feriarum quam non opposuit ante litis cõtestationem, altera parte replicãte, tanq̃ litigando uideatur renunciasse feriis, quid iuris? est quæstio q̃ mouet specialiter Lamfranc. in d. clem. sæpe, sub num. 13. vers. sed insurgit dubitatio, & refert, Doc. vario modo distinxisse: nã quod inducit dubitationem, est tex. in. l. 1. §. eleruttto. ff. de feriis, ubi probatur aperte, quod actor, uel Reus semper potest opponere

de feriis

per partes, uel alteram ipsarum, seu per Iudicem actitatum fuerit, sint, & esse intelligantur utiles, & iuridici, etiã si per Notarios prædictos dicti dies pro utilibus in eorum libris non describantur. ¶ Et in causis inchoatis, & pẽdentibus tempore iuridico quantitatis, uel extimationis uigintiquinq; librarum bon. uel abinde infra. Et in aliis in quibus[a] omni tempore nõ feriato in honorem Dei procedi potest secundum formam dicti statuti De uocatis in iure, & uenientibus, utiles, & iuridi intelligantur in iis, & de iis diebus quibus per partes et uolentes procedi non posset in dictis causis iure, uel statuto nostro prohibente, ut ii dies pro inutilibus habeantur, & sint quantum ad ipsas partes, & causas, etiam si tanquam inutiles non scribantur. ¶ Et intelligatur esse causa, lis, & questio quantum ad prædicta & omnia alia in nostris statutis contenta, & continenda porrecta; seu facta petitione coram iudice parte præsente, uel legitime citata, & ante litis[b] contestationem, uel contradictionem, uel habita pro contestata, seu contradicta, & sine lis debuerit contestari, uel non, & pro eodem reputentur, & sint. ¶ Statuentes quod renunciatio feriarum, & dierum feriatorum in instrumentis[c] apposita, uel apponenda nõ ua-

de feriis, in quacunq; parte iudicii, & sic quando non sunt allegatæ in principio litis possunt allegari in processu, quod quidem intelligit Bald. ibi si non sunt allegatæ in prima parte iuditii, quia non potuerunt allegari, unde non uidetur a beneficio iuris recessum; per actum necessarium, secus si potuerunt allegari, & nõ fuerunt allegatæ: quæ opinio, & si vera sit, in se tamen est diuinatio, unde placet melius dicere, q secundo loco idem Bal. subiungit, quod cũ singulares actus iudiciorũ sunt actus per se perfecti ille qui non allegauit ferias in uno actu, potest allegare in alio, secus ubi simpliciter, & expresse renunciatum fuit feriis, quia plus expressa operantur quàm tacita l. expressa, de reg. iuris & ibi notata.

a ¶ In quibus. Pondera hanc copulatiuam, quia sic non currunt omnes dies feriati in instantia causæ, sed tantum illi quibus actitatum est, Audiui etiam disputari, nũquid idem sit in casibus exceptuatis ab hoc nostro statuto in. §. item dicimus et secondo, & in prouisione Angeli tit. S. Cru. §. uolumus, & sunt qui dicunt in Rota plures in contigentia facti fuisse ita interpretatum statutum, at Ego in puncto ueræ intelligentiæ cõtrarium tenerem, & darem differentiam inter unum casum & alterum.

b ¶ Etiam ante litis. Doctores tamen nostri dicũt magis cõmuniter, quod lis proprie, & stricte est quando contestatio præcedit per c. ex parte el tertio de uerb. signific. Alex. in. l. causas C. de transac. licet aliquando large capiatur etiam ante contestationem cle. fina. ut lite penden. causa autem est tamquam genus, quia uerificatur ante, & post, ut Alex. dicit in. l. postquam lite. C. de pactis per Auth. cessante. C. quomodo, & quando iudex: & fac. c. forus de uerbo significa. & Bart. in. l. amplius non peti. ff. rem rat. haberi: Saly. in. l. si quis maior colum. 3. C. de transac. Blanchus in tract. de compromiss. colum. tertia num. 6. alias dicitur litis pendentia, per solam citationem, clemen. 2. ut lite penden. Et utrum per citationem circunductam, vel libellum ineptum inducatur litis pendentia? Bal. tangit in. l. fina. post princip. versic. In ead. glossa de eo per quem factum erit, & Fely. in c. illud colum. 3. de præscrip. ubi dicit quod uidit dubitari in Rota.

c ¶ In Instrumentis. De iure communi in casibus, in quibus potest fieri renunciatio, ita potest fieri in instrumento, sicut in iuditio, uel solo verbo, Vitalis Camba. in clausulario suo. §. aliqualiter videndum est, & seruit quæst. Specul. in eod. titulo. §. fin. versic. quid si renunciatio feriarum fiat in instrumento &c. Sed cur ita de iure nostro municipali mirum est, attento quod cum maiori deliberatione partes accedunt ad renunciationes solemnes, quam faciant in priuatis documentis. l. coram testibus, ut probatur in statuto, supra de priuil-leg. fideiussorum. §. primo, habetur in. l. testium C. de testibus, & alias dixi supra, de probation. solutionum in princip? Nescirem aliter respondere, nisi forte quod huiusmodi renunciationũ clausulæ sunt potius ex stillo Notariorum, quã de consensu partium, ut in simi dicebat Bart. in l. fi. col. tertia. ff. de iure Codicill. sequitur Alex. cõs. 52. circa psentẽ col. 6 lib. 4. p illud qđ pulchre dicit Bal. in. l. quotiens C. de hær. instit. & Riminal. in cõs. 102. nu. 58. lib. 1. quæ rõ nõ est tuta, & à multis damnata, ut ibi per Alex. qa notarius censetur rogatus q i instrumẽto apponat oẽs clausulas cõsuetas secũdũ Bal. in. l. fi. C. de fideiuss. latissime Ripa multa alia allegãs in. l. centurio nu. 80. ff. de uulg. & pupill. Aliqui intelligunt in renunciatione simplici, secus in ea quę fit cum pacto partis ad l. prima C. de pact. sed ipsa laborat

ſeat nec præiudicet renuncianti. ¶ Placet etiam quod dictis diebus feriatis, ſeu feriis ob neceſsitates hominum introductis, quibus nõ ſtaret clauſum palatium uetus iuridicum Ciuitatis Boniæ ius reddi poſsit, & debeat in omnibus cauſis decem librarũ bon. uel ab inde infra, & in cauſis armorum, equorũ, cibi, & potus[a], & mercedum, & aliorum quorũcunq; animalium[b]. Et in omnibus cauſis in quibus caueretur poſſe procedi dictis temporibus, ſeu diebus per noſtra ſtatuta[c]. ¶ Item Dicimus[d] quod in cauſis a decẽ libris bon. ſupra[e] quarũ inſtantiæ durare, ſeu expediri debent per dies continuos probatorios, ſi inchoatæ fuerint tempore iuridico, & cadant in tempus feriatum ob neceſſitates hominũ, procedi poſsit ad probationes, & ad alia media cauſæ, & ad earum deciſionem continuatis diebus continuis, in honorẽ[f] Dei non feriatis. Ita quod cauſæ infra ſua tempora continua terminẽtur, & ſi tunc terminatæ non fuerint poſsint, & debeant ex eiſdem actis, & probationibus, etiã poſtea durante dicto tempore feriato per ſententiam terminari. Et ſi infra dictum tempus feriatum terminatæ non fuerint, poſſint & debeant etiam ex eiſdem tantum actis, & probationibus adueniente tempore iuridico[g], infra ſuos dies[h] utiles, & iuridicos, de quibus in ſtatutis noſtris eſt diſpoſitum, alias dictis diebus elapſis in ſtantiæ dictarum cauſarum ſint elapſæ.

aliqualiter, nam inſtrumentum fit etiam â communiter contingentibus inter partes, & quia cũ in hac materia loquimur de renuntiatione feriarum, debet forte intelligi ſemper ut valeat partibus conſentientibus, vt probat tex. in c. fin. in fi. verbis ex. eod. Fely. in c. ſi diligenti num. 26. de foro compet. Aliqui intelligunt in feriis futuris non autem inſtantibus, ut minus derogetur iuri communi, prout percipi poteſt ex his quæ ponit Specul. in d. §. fin. verſic. quid ſi renunciatio? Et Camb. in. d. §. Aliqualiter eſt videndum in fin. uerbis, nam communiter inſtrumenta habent has renunciationes. tamẽ non pono pro conſtanti, quia ſtatutum ſimpliciter loquitur.

a ¶ Cibi, et potus. I. Alimẽtorum, vt uidetur intelligere Aret. in conſil. 97. intellige ſanè de futuro potu exigendo ex officio iudicis, tunc. n. cauſa eſt neceſſaria, & pia, iux. l. necare. ff. de lib. exhib. habetur in. l. eadem oratione ff. de feriis. Areti. in terminis in allegato conſ. in fi. incip. in cauſa, & puncto, Alex. & Iaſ. in l. 1. §. excipiuntur. ff. de feriis, ſed aduerte quia cauſa hac de iure communi poteſt tractari, etiã tempore feriato in honorem Dei, ut habetur in d. c. fin. extra de feriis, & non tantum iſta, ſed & omnes illæ quæ enumerantur in. l. 2. ff. de feriis, prout declarat Azo. in ſumma in fi. & Bald. expreſſe in. d. l. 2. in primis verbis, ergo ius commune uenit corrigendum, niſi dixeris, cibi & potus debiti ex pacto, quia nõ eſt cauſa pia ſecundum Doc. in d. l. 2. niſi forte agens non haberet unde ſe aleret ſecundum Guliel. de Cunio ibi Bar. in l. alio col. 2. ff. de ali. leg.

b ¶ Animalium. Caue quia in prouiſione d. Angeli S. Crucis. §. uolumus &c, non dicit de omnibus animalibus, ſed tantum de equis.

c ¶ Per noſtra. Hæc verba iunctis etiam ſuperioribus exceptionibus demonſtrant quod in dd. feriis, non poſſunt agitari multa, quæ poſſunt de iure communi, de quibus in. d. l. prima. §. excipiũtur, & in. l. ſeq. & in. c. fi. de feriis, & per Vital. in loco præællegato, & ſic eſt locus deciſ. Bald. in d. §. excipiuntur in fina. uerbis. ff. de feriis, & Alex. in conſil. 136. nu. 7. lib. ſecũdo ſunt alii caſus additi in prouiſione d. Angeli titulo S. Crucis. §. uolumus, de quo §. habetur mentio in cõſ. 130. incip. in cauſa ſtrazarolorum, int. conſil. Alex. lib. 4. dicemus ſuo loco.

d ¶ Item dicimus. Hoc dicit. Cauſa incepta tempore legitimo poteſt terminari etiam intra ferias meſsium, & vindemmiarum, hoc tamen nonum ius eſt, ut uidere licet ex Specul. in eod. tit. §. ſequitur verſ. quid ſi cauſa &c. Quod qdẽ poſſet procedere in feriis hominum, non autem in honorem Dei, multæ enim ſunt omiſſæ hoc ſtatuto, quæ tamen ſunt ſolemnes de iure canonum, vt patet ex feſto S. Martini iux. c. 1. de conſec. diſt. 3 incip. pronunciandum.

e ¶ Supra. Subaudi Quæ ſunt uſque ad 25. libras, quia agitari debent infra uiginti dies continuos tantum, ut in ſtatuto ſupra de voc. in iure. & veni. §. quæ cauſæ.

f ¶ In honorem. I. dummodo non computentur feriati in honorẽ Dei, prout exprimitur i d. §. quæ cauſæ.

g ¶ Iuridico. Ideſt non feriato: Aliqui exponunt ideſt deciſorio, prout infra uidetur probari, ſed magis placet prima.

h ¶ Suos dies. Qui ſunt quatuor, ut habetur in dicto ſtatuto, de uoc. in iure & ueni. §. & ſi dictæ cauſæ, relatum. n. eſt in referente iur. uulg.

DE CAVSIS DOMINORVM ANTIA-norum[a], ambasiatorum[b], & absentium, uel im-peditorum Reipub.[c] causa.

Decernimus quod causæ, quæstiones, seu controuersiæ principaliter dominorum Antianorum, ambasiatorum Communis Bononiæ, & eorum qui Reipublicæ causa Communis Bononiæ extra Ciuitatem Bononiæ, & Districtum fuerint absentes, uel in Ciuitate Bononiæ, uel Comitatu[d] existentes ipsius Reipublicæ causa sint impediti tali impedimẽto quod in causis adesse non posint[e], de quibus impedimento, & alus supradictis si in dubium uertatur stetur declarationi[f] præsidentis, seu præsidentium Regimini Ciuitatis Bononiæ. Et etiam causæ, & quæstiones, seu controuersiæ, in quibus aliqui prædictorum fuerint Aduocati, Procuratores, Defensores, Curatores, Tutores, uel Actores, seu Sindici in causa, uel alio quocunque nomine, uel Delegati in aliqua causa, uel Arbitri, seu Arbitratores: si in causa, seu quæstione, uel controuersia prædicta pars principalis non habuerit alium Aduocatum, Procuratorem, Tutorem, Curatorem, uel Actorem, seu Sindicum, uel alium, ut supra: qui in dicta causa, seu quæstione posit interesse, uel in quibus sit Notarius actorũ: sint, & esse debeant in suspenso durante dicto officio ambasariæ, uel absentia, seu impedimento: & eis finitis sint, & esse intelligantur in eo statu in quo erant ante tempus ipsius officii ambasariæ, absentiæ, uel impedimenti, ut supra. Dum tamen ipsæ quæstiones, causæ, uel controuersiæ per tres dies

a Antianorum. Qui etiam consules vocãtur, & est supremus magistratus in ciuitate inter nos ciues, eorumq; munus est personale authoritate, & vtilitate publicum. l. honor. ff. de mu. & honor. & Bart. parificat Decurionibus antiquis in. l. 1. ff. de decretis ab ordi. faci. & hic omnino vide quæ dicit idem Bart. in. l. vbi. ff. de tut. & cur. datis ab his ꝙ deficiente Iudice appellationis potest appellari à sententiis Potestatis, ad ordinem Decurionũ, seu Antianorum, pro ut explicat Bal. in. l. 1. in. x. q. ff. de off. consulis, ubi dicit Bar. opin. esse uerã, in ciuitatibus habentibus iurisdictionem, pro ut sunt ciuitates insignes habentes hoc ex consuetudine, uel priuilegio, vt ex pace constantiæ, ubi de ciuitate Bon. fit mentio in indiuiduo, & dixi in statuto de off. D. pot. Bon. nam à talibus Antianis, seu prioribus tamquam Pontificibus ciuitatis, iura possunt interprętari, arg. ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde, nam sunt sicut Reguli in ciuitate durãte officio, idem repetit Fely. in. c. prudentiam, in princip. de officio delegati. Et quam potestatem habeant: uide per Bar. in. l. ambitiosa de decre. ab ordi. faci.

b ¶ Ambasciatorum. Qui & uocantur legati, ut habetur ĩ tit. ff. de legatio. & in lib. x. C. vocatur etiã Vicarius muneris alieni, ut per iurisconsultũ in l. uicarius. ff. de legation. aliis ẽt modis nominat Specul. tit. de legat §. 1. in prin. & si uacaret aliqñ potes legere quæ scribit pertinentia ad Legatos, & qui debeant eligi ad tale officium, apud Lucã â pœna Doctorem moralem in d. Rub. de legationibus lib. x.

c ¶ Reipublicę causa. Leges. n. generaliter loquentes cessant insurgẽte publica utilitate ex aduerso, vt deducit Bal. in. l. 1. C. de hære. uel act. uen. Roma. in. l. si uerô, §. de uiro, in x. fall. ff. solu. matri. habetur etiam in. l. 1. ff. solu. matrim.

d ¶ Vel comitatu. Exẽplifica in Capitaneis, uel Potestatibus, necnon Vicariis comitatus nostri, qui habent iurisdictionem, facit. l. 1. §. legatis, ff. de Iudiciis, ibi, qui in prouintiam destinati sunt reuocandi domum ius habent. i. protrahendi litẽ in locum domicilii usq; ad aduentum suum.

e ¶ Adesse non posint. Ad hoc, l. non alias in fine, & l. de eo, ff. de Iudiciis, ibi ne ab officio susceptæ legationis auocentur, nec. n. tenentur dimittere procuratorem stante officio temporali, Bar. in. l. 1. §. si quis in iudicio. ff. si quis caut. dum allegat l. 2. ff. de in ius uoc.

f ¶ Declarationi. Non refero hanc modificationẽ ego ad illa supra spãliter noĩata officia, sed tantũ qñ habent officiũ in comitatu, & ita interprætatur hoc statutũ, ut idistinctè Dñi Antiani dicãtur impediti, qđ nõ possint adesse causis suis, facit ad tex. l. 1. §. sed si dubitetur, ff. de Iudi. ubi tñ unũ dicitur not. qđ nihilominus is, q habet ius reuocãdi domũ tenetur cauere đ iuditio sisti adueniẽte fine officii, nuda tñ cautione, absq; fideiussore, vbi gl. quæ ẽt meminit de satisdatione, quæ præstatur in hac Ciuitate Bononiæ.

ante tempus[a] dictæ ambasariæ, officii, uel absentiæ, aut impedimenti inchoatæ fuerint per petitionis oblationem, & partis citationem, & ita demum si ipse quærimoniæ, uel causæ per ipsos Aduocatos, Procuratores, Curatores, Tutores, Actores, uel Sindicos, aut Defensores, uel Notarios, Arbitros, uel Arbitratores, uel Delegatos, uel aliquem eorum, seu alterius eorum nominibus ante tempus eorum officii, amba sariæ, uel impedimenti, uel saltem prima die, uel sequenti ipsius impedimenti ambasariæ, uel officii datæ fuerint in scriptis coram Vicario domini Potestatis Bononiæ, uel Iudice Aquilæ, & penes unum ex Notariis dischi domini Potestatis, uel Iudicis Aquilæ dimissæ, quæ in actis per eundem Notarium debeant registrari, nisi aliter per dicta regimina fuerit ordinatum, uel prouisum. Et nisi pars principalis cuius fauore causa dilatetur, prædictis non obstantibus, uelit in causa, seu quæstione procedi, quo casu procedatur non obstantibus prædictis. Dummodo talis absentia, seu impedimenta quæcũq; prædicta Aduocatorum, Procuratorum, Actorum, seu Sindicorum, uel aliorum, ut supra, Arbitrorum, uel Arbitratorum, & Delegatorum, ac Notariorum prædictorum nõ durent ultra triginta dies. Saluo quam in dominis Antianis, quorum tempus duret per duos menses eorum officii. Quibus diebus elapsis procedi possit in causa, non obstante tali absentia, etiam ante triginta dies prædictos, ubi fuerit dicta absentia minus duratura, de quo stetur declarationi Iudicis coram quo causa agetur. Stetur etiam sacramento talis absentis, uel impediti, ut supra, de die initii, & finis temporis talis absentiæ, uel impedimenti, qui dies initii, & finis prædictorum in dicto tempore computentur. ¶ Et idem intelligatur fiat, & obseruetur si durante tempore ipsius officii, ambasariæ, uel dicti impedimenti aliqua persona uelit eidem officiali, ambasiatori, uel absenti, seu impedito, ut supra, litem, quæstionem, uel controuersiam de nouo mouere. Vel si ipse officialis, ambasiator, uel absens, uel impeditus, ut supra, per se, uel alium uellet de nouo causam, uel quærimoniam alicui inferre[b], quibus causis uoluntas ipsius ambasiatoris, uel absentis, uel impediti, ut supra seruetur. Saluo quã in causis Antianorum, in quibus procedi non possit, nisi fuerit de utriusque partis uoluntate. ¶ Insuper prouide considerantes casus, & contingentias[c] infirmitatum, quibus humana fragilitas est supposita, & quod in aliquo, uel aliquibus ex procuratoribus causarum in palatio iuridico in causis patrocinantibus posset infirmitas[d] aliqua repente superuenire, propter cuius impedimentum ius clientulorum suorum periclitari

a ¶ Tempus. Sed quod dicitur tempus officij, an electionis, an adeptæ possessionis? conferunt pro electione ipsa, quę scribit Bart. in. l. 1. in prima oppo. ff. de pœnis, dum dicit, quod si electus ad officium Antianatus delinquat, debet reputari prout de Antianis, quo ad pœnam minuendam, licet nondum ingressus sit officium, per l. statul bar l. 2 ff. de quæstio. & inseruiũt multa pro & cõtra, quæ ponit Bart. in. l. ex eo. ff. de testamẽto militari, tamen ego requirerem actualẽ administrationem, seu exercitium, ut priuilegio Reipublicæ gaudeat, ut probatur in l. qui mittitur. §. qui reipub. ff. ex quib. caus. maio. cogita.

b ¶ Inferre. Et caue quia si agat, cogitur etiam ad se defendendum si reconuentus fuerit, casus est in l. 1. §. sed si agãt. ff. de iudiciis, immo secundum gl. ibi intelligitur, quod non tãtum aduersus eos, cõtra quos agit se habet reconuentus defendere, sed etiam aduersus omnes alios, quia aperta est porta iudicii, & sicut auocatur ob unam causam, ita ob alias plures auocari poterit: quam opinionẽ plures sequuntur, & est communis.

c ¶ Contingentias. Ad hoc in simili text bonũ in authẽ. de consangui. & uteri. fratr. ubi dicitur, quod multæ sunt hominum anxietates, & repentinæ mortes, & in. l. penultima circa med. C. de usufruct. dicitur, quod multæ, & innumerabiles causæ incidũt mortalibus per quas iugiter detinentur quod habent non possunt.

d ¶ Infirmitas. Est iustissima causa tribuendi

periclitari posset: et indemnitatibus eorum prouidere cupientes, ordinamus quod quandocunque de cætero continget aliquem, uel aliquos ex huiusmodi Procuratoribus infirmari infirmitate aliqua, & tali, propter quam ad prosecutionem causarum suarum intendere, uel superesse non ualeant. (De qua infirmitate & an talis sit propter quam causas suas prosequi non ualeat[a], nec dictorum eorum clientulorum, de quo si uerteretur in dubium stetur sacramēto suo[b]:) posfit talis Procurator per suum specialem[c] Procuratorem ad hæc constitutum dare causas suas quas suo, uel alieno[d] quocunque nomine habuerit pro suspensis[e] coram iudicibus coram quibus uerteretur, dum tamen in tali Procuratoris constitutione iurare habeat corporaliter ad sancta Dei Euangelia manu tactis scripturis se infirmum, & tali infirmitate propter quam suas causas, & suorum clientulorum prosequi, & eis intendere nequeat. Et hoc facto causæ omnes, & singulæ, quas suo nomine, uel alio quocunque habuerit coram quocunque iudice, uel officiali, & ipsarum fatalia tempora, & instantiæ ipso iure sint, & esse intelligantur suspensæ, & in suspenso esse, & sic stare debeant donec reconualuerit, & huiusmodi reconualescentia coram dictis iudicibus, & partibus cum quibus huiusmodi causas habuerit notificauerit: Dum tamen huiusmodi suspensio propter talem infirmitatem ultra quindecim dies durare non posfit, sed elapsis dictis quindecim diebus, incontinenti finita sit, & esse intelligatur, siue reconualuerit, siue non, nisi aliter per regimina Ciuitatis Bononiæ, ac etiam per alios Potestatem habentes prouisum fuerit dicta infirmitate durante, uel postea, & nisi prout aliter iuris fuerit, seu de iure fuerit faciendum pro tempore dictæ infirmitatis post dictos quindecim dies duraturo.

DE SALARIO[f] ARBITRORVM[g], & Arbitratorum.

excusationem, seu suspēsionem in iudicialibus l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis caut. l. quæsitum. ff. de re iudic. notatur etiam in. l. 1. §. huius rei, de off. eius cui mād. est iurisdictio.

a ¶ Non ualeat. Vide in simi. uerba iureconsulti, in. l. 1. §. proinde. ff. de edilit. edic. proinde, inquit text. si quid tale fuerit uitii, siue morbi quod vsum ministeriūq; hominis impediat, id dabit redhibitioni locū, dūmodo meminerimus non utique quodlibet q̃ leuissimum, ut morbosus, uitiosusq; habeatur, proinde leuis febricula, aut uetus quartana, quæ tamē iam sperni potest, ut uulnusculum modicum, nullum habent in se delictum, quāuis pronunriatio non sit; contemni enim hæc potuerunt, ad idem. l. ob quæ uitia in fi. eod. titulo, habetur in. l. morbus sonticus. ff. de uerbo. signifi.

b ¶ Sacramento suo. Hoc idem admittit Barto. in l. quæsitum in fi. ff. de re iudic. si tamen aliqua indicia concurrant, scilicet facies, & color quasi hominis extenuati, argumento. l. minor uigintiquinque annis ex aspectu. ff. de mino.

c ¶ Specialem procuratorem. Hoc forte non esset necessarium, quādo constaret iudici aliunde, ut ponit Bart. in. l. secunda §. si quis in iudicio, vers. Quinto quæro quid si infirmatur. ff. si quis caut. vbi Bart. tandem dicit, consilium esse, ut mittatur excusator, qui hoc iudici notificet, hic autem requirit procuratorem.

d ¶ Vel alieno. Quia in princip. §. uocauit procuratorem propter causas clientulorum suorum, hic commiscet causas proprias, seu nomine suo agitatas, & causas aliorum quarum ipse procurator est, in suis enim non possunt dici procuratores. l. prima. ff. de procurat. ideo hic habes, quod unum & idem uerbum potest stare uno respectu proprie, & alio respectu improprie, ad l. 2. ff. de officio proconsulis, & legati cum similibus.

e ¶ Pro suspensis. De hoc statuto facit mentionem Alex. consil 82. uolum. secundo, uolens, quod onus probandi, & producendi suspensionem, pertineat ad eum, qui obtinuit.

f SAlario. Rubrica est specialior nigro, propter. §. adiicientes il primo, & il secundo.

g ¶ Arbitrorū. De quo signāter tractat Io. an. in add spec. de salariis in gl. fi. ubi dicit inter alia q magis merētur salarium, q̃ iudices, qa nō pn̄t se exonerare, nec in totū, nec in parte a labore.

Rdinamus quod si contigerit compromitti [e] de aliqua, seu aliquibus quæstionibus in aliquē, uel aliquos, tanquam in Arbitros, uel Arbitratores. uel amicabiles [b] compositores: si fuerint certæ quantitatis, uel summæ habeant Arbitri, seu Arbitratores, si ue unus, siue plures fuerint de ipsorum laudo [c], seu arbitramē to inter omnes, & inter ambas partes, & quotcunq; fuerint partes, personæ, uel uniuersitates compromittentium pro eorum salario sex denarios bono. pro qualibet libra quantitatis & summæ, seu æstimationis facti: de qua, seu quo fuerit questio usq; ad summam librarum mille bon. uel abinde infra. ¶Et si fuerit quæstio maioris quātitatis, uel sūmæ librarum mille bon. habeant Arbitri, seu Arbitratores quotcunque fuerint inter omnes compromittentes usq; ad dictam quantitatem mille librarum bon. sex denarios bon. pro qualibet libra, ut dictū est. ¶Et de eo quod erit ultra dictam summam percipiant, & habeant pro ipsorum salario tres denarios bon. pro qualibet libra inter omnes compromittentes. ¶Et si fuerit de certa re, facto, uel specie quod, uel quæ æstimationē recipiat, percipiāt Arbitri, seu Arbitratores pro rata cuiuslibet libræ æstimatiōis dictæ rei, uel facti, uel speciei, ut supra dictum est. ¶Et si questio fuerit alicuius facti, seu negocii de qua compromittatur, quod estimationem non recipiat, non possint percipere, uel habere pro suo salario, si fuerit negocium arduum, uel magnum ultra id quod perciperent, si quæstio esset mille librarum bon. ut supra dictum est. Vel si quæstio fuerit in qua utraq; pars se ad inuicem conueniat: tunc taxetur salarium ad rationem prædictam tantum secundum maiorem summam, uel rem petitam ab altera partium. ¶Adiicientes quod compromissum aliquod faciendum ultra duos menses [d] continuos a die ipsius durare non possit, nisi aliud actum fuerit inter partes, seu fuerit prorogatio facta per ipsas partes. ¶Et hoc statutum quantum ad salarium non uendicet sibi locum in compromissis faciendis inter fratres, uel alios affines, uel coniunctos super diuisione bonorum communium ipsorum compromittentium, qui Arbitri tunc recipiant dimidiam eius quod taxatum est in supradictis casibus. ¶Quorum etiam arbitrorum [e] salarium dum veriorem resolutionem.

e ¶Compromitti. Ponderа statuētes vti hoc communi vocabulo, tamquā cōmuni tā ad arbitratorem, quam ad Arbitrum sed certe improprio modo, quo ad Arbitratorē, quia non dicitur compromissum, & uide d. Ioann. Baptistam in tractat. de Arbi. q. quinquagesima, qui idem dicit per Auth. si uero contigerit C. de Iudiciis, qd' ualet ad statuta, quæ proprie sunt intelligenda, specul. titulo de arbitr. §. sequitur versic. sed nunquid & in. §. finitur.

b ¶Vel Amicabiles. Vel pro seu, quia idem significat p diuersa uerba d. Auth. si uero contigerit ubi not C. de Iudiciis.

c ¶Laudo. Laudum proprie est arbitri, ut supra dixi de cōpromisso, Et quid dicēdū si non tulerūt laudum facto, & culpa unius partiū, & ideo dd. Arbitri ꝑtestati sint per eos non stare, quin feratur laudum, an hoc salarium debeatur? fuit in facto alias, & ego citabam Specul. titulo de salariis. §. 1. in fi. sed postea inueni Roma. consil. lxxxv. incip. Euidenter, de quo meminit Lud. Bologni. consil. lxxi. uersic. si.

d ¶Vltra duos mēses. Sed de iure instantia coram Arbitris, sicut etiam cōram Iudicib. ordinariis durat triennio, iuxta .l. properandum C. de iudiciis, gl. in. l. itē si unus. §. r. ff. de Arbitris, p Specul. eo. titul. §. finitur, versic. item spatio triennii &c. Et quot dierum sint hi duo menses, potest probabiliter dubitari, ex his, quæ habentur per Bar. in l. cum Bisextus, ff. de uerbo signif. & Gemi. in c. quam sit. §. 1. de elect. in vj. & per Alex. in consi. cxiiij. vasa scti plurarum nu. 13. lib. v. post Bal. in. l. eos. §. fin autem in ultima colu. C. de appellat. ubi de 30. diebus intelligitur mensis in proposita specie, secū-

e ¶Arbitrorum. Subaudi vel Arbitratorum, quia cōiunctim de omnibus titulis est conceptus, & principium statuti de vtroq; loquitur sub eadē dispositione ad l. Regula. §. & licet, vers. nam initium, de iuris & fac. ignor. & cogitandum est, an iste versicul. respiciat omnia supra posita, an vero

nō poſſit excedere ſummam librarum uiginti bon. pro quolibet arbitro, niſi eſſet hæreditas diuidēda ualoris uiginti millium librarum bon. & abinde ſupra, quod ſalarium tunc eis conſtitui debeat per dominum Poteſtatē Bon. & eius Vicarium, attenta qualitate facti, & conditionibus perſonarum, ac laboribus Arbitrorum, quibus non poſſit ſalarium taxari ultra libras quinquaginta bon. pro quolibet cuiuſcunq; ualoris ſint hæreditatis bona, & iura diuidenda. ❡Notarii uero qui confecerint acta, & ſcripturas, & lauda, ſeu arbitramenta, quæ, & quas fieri occurrerit ratione laudi, & arbitramenti pro eorum ſalario quotcunq; fuerint, habere debeāt tantum quantum fuerit quarta pars eius quod pro ſuo ſalario debitum fuerit Arbitris, ſeu Arbitratoribus, qui tale laudum, ſeu arbitramentum protulerint ſecundum diſpoſitionem præſentis ſtatuti, ad quæ ſalaria antedicta partes ſeu cōtrahentes, qui ſeu que compromiſerint, teneantur, & ad eorum ſolutionē cogi, & compelli poſſint, & debeant quibuſcunque remediis opportunis. ❡Adiicientes quod ſi maior pars[a] Arbitrorum, uel Arbitratorum pronunciauerit[b] alio ſeu aliis requiſitis[c] mandato[d] ordinarii Iudicis, uel pro parte ipſorum arbitrorum uolentium, ſeu eorum mandato, prout & ſecundum quod quis citari[e] debuerit ad

ro tantum proximus verſic.

a ¶Maior pars. Ad hoc. l. ſi vnus .§. principaliter, verſi. in impari, Quomodo autem maior pars cōſideranda ſit, an reſpectu numeri in uniuerſum, an reſpectu ſententiarum, eſt pulchra diſputatio in c. 1. de Arbi. in 6. poſt Specul. in titulo de probatione ſententiæ. §. iuxta, verſi. Quid ſi ſint.

b ¶Pronuciauerit. Nulla etenim eſt ſententia, quā ſcriptam edidit litigatoribus ſi non ipſe recitauerit C. de ſenten. ex breui recit. l. 1. & in c. cum ab vno extra de re iudi. vbi not. Et an illorum quilibet habeat pronuntiare, an vero vnica pronūciatio requiratur? Specul. tractat. in titulo de Arbitris. §. ſequitur verſic. poſtremo num. 52. & tenet, quod quilibet habeat legere, & proferre ſententiam, & idem in pluribus Iudicibus, exceptis his, qui per alium legere poſſunt, iux. l. 2. C. de ſentē. ex breui. recit. & ita obſeruaſſe Azonē Refert, dum cauſa fuiſſet illi commiſſa, hoc tamē iure Canonum determinatū eſt, ī d. c. cū ab uno, de re iudicata, vbi vnus ſolus legit aliis mādantibus, debet tñ proferre verba in plurali num.

c ¶Requiſitis. Alias non valeret ſentētia quia præſentia illius potuiſſet trahere alios in ſuam ſententiam. l. ſi in tres. ff. de Arbitris, niſi in compromiſſo conuentum ſit, ut duo ſine tertio citato, procedant, l. non diſtinguemus. §. cum in plures. ff. de Arbitris. Specul. eod. titul. §. ſequitur uerſic. & not. gl. in c. 1. de Arb. Et fuit bona hæc prouiſio de requiſitione quando quidē ex lege ciuili hoc non haberemus ſtante illa generali ratione d. l. ſi in tres, ſed hoc ſtatutom habuit abſentem legitime requiſitum pro præſente, & contradicente, quo caſu clatum eſt, contradicentem non obſtare, quin concordis duorum ſententia valeat. d. l. item ſi unus. §. penul. & hac ratione, ante hoc ſtatutum motus fuit cōditor Canonum in vi. ſ. in c. 2. de arbi. iunctis ibi not. vide Bar. in d. l. item ſi vnus de Arbi. & Blāchus in tracta. de compromiſ. xv. q. ix. p. principalis, ubi late diſputat, niſi ergo fuiſſet hoc ſtatutum, obſeruaremus legem ciuilem in hac ciuitate, ut exprçſſè habetur in gl. d. c. 2. in verbo lex ei. in vltima parte. Caue tamen quia in. d. c. 2. excipere videtur caſum, quando legittimè impeditus eſſet ille tertius reqſitus, ut ibi aduertit gl. volens tunc ſtari legi ciuili. ſ. d. l. ſi in tres, quæ tamen exceptio non habetur expræſſa hoc ſtatuto, ſed ſimpliciter loquitur, niſi diceremus, quod ſtrictè debet intelligi ut minus deroget, iuri communi, & pari ratione poteſt dubitari, an hoc caput vendicaret ſibi locum in Arbitris iuris, & putarem; ego quod ſic arguendo ab except. quam facit in §. & hoc ſtatutum, quia exceptio firmat Reg. in caſibus non exceptuatis. l. nam quod liquidę. §. fi. de penul. legata in eo. n. §. loquitur de Arbitris iuris. i. de neceſſitate ſtatuti eligendis.

d ¶Mandato. Per quod non vnus tantum cogendus eſt, ſed aut omnes, aut nullus, dicit tex. in. l. item ſi vnus, §. item ſi plures &. §. item principaliter. ff. de Arbitris.

e ¶Citari. Nota hic Arbitros, item Arbitratores citare poſſe partes ad ſententiam, de quo lata eſt diſputatio inter Doctores, quos refert Marc. Blanc. in trac. de compromiſ. in ſecunda. q. ix. q. principalis poſt Maria. Soci. in tracta. de citat. Art. vii. verſic. quadrageſimo ſecundo, & refert communem opinionem eſſe, quod Arbitri iuris, & Arbitri compromiſſarij debeant citare partes ad ſententiam, quia ſunt redacta ad inſtar Iuditiorum ipſa Arbitria, de Arbitratoribus autem non bene ſcitur quæ ſit vera,

vera, & communis opinio, propter conilicta in rationem, de quibus in locis alegatis, ſed ſtatutum noſtrum indiſtincte procedit.

a DE iure communi. Vt quia poſt primam tonſuram factus fuiſſet Bigamus verè vel interpretiuè iux. cap. vnic. de Bigam. in vi. vel quia etiam duxiſſet vxorem vnicam etiam virginem non tamen incederet in habitu clericali. c. 1. de clericis coniugatis in vi. vel quia tertio admonitus noller abſtinere a ſecularibus negotiis vt in. c. fi. de vita & honeſtate clericorum cum aliis ſim lib calibus quos curioſus lector poterit inuenire, vide omnino Capicium decis. cl. poſt Anna. 1. c. 1. de apoſtatis, & Soci. conſil. xii. colum. vii. volu. primo. Et iuxta quod dixi de non incedente in habitu quæri poteſt, quid ſi incederet, nunquid poſſit detineri à Iudice laico? diſputat abunde Iapp. Allegatione 118. Quæritur non leuiter, ſentiens quod poſſit bene conueniri coram Iudice tali, vide conſil. Alex. de Nouo. 59. cum tribus ſeq.

b ¶ Priuilegio fori. Largo modo ſumitur hic priuillegium, quia immo eſt Regula uniuerſalis, tam de iure ciuili, quam canonico, quod actor ſequatur forum Rei. c. ſi quis contra clericum. c. cum ſit generale de foro cõp. ſed bene etiam ſunt multa priuillegia in clerico reſpectu ſui fori, quia plerunque, etiam ſi actor ſit agit contra laicum in foro Epiſcopi, ut patet ex aliquibus caſibus enumeratis per Maria. in d. c. cum ſit generale.

ſententiam audiendam ſecundum formem noſtrorum ſtatutorum, ualeat & teneat talis pronunciatio, ſeu laudum, non obſtante abſentia talis requiſiti, qui eo caſu ſalarium aliquod non mereatur, nec percipere poſſit, ſed dictis laudantibus, ſeu pronunciantibus in totum ſolui debeat.

DE DECLINANTIBVS FOrum Communis Bonon. uel ſuorũ officialium prætextu priuilegii fori eccleſiaſtici uel exceptionis uſurarum.

Vrſus Statuimus quod nullus de iure cõmuni[a], uel per conſtitutionẽ domini bononienſis Epiſcopi exutus uel priuatus beneficio, ſeu priuilegio fori[b] eccleſiaſtici, in aliqua cauſa criminali uel ciuili audeat, uel præſumat eo prætextu quod aſſerat ſe clericum, uel eccleſiaſticam perſonam regularem, uel ſecularem declinare forum, ſeu iuriſdictionem alicuius Iudicis ſecularis, uel laici Ciuitatis Bononiæ ſub pœna tercentarum librarum bonon ¶ Et quod nullus officialium præminentium Regimini Ciuitatis Bononiæ talem declinantem audiat, uel admittat ſub eadem pœna, quam pœnã dominus Poteſtas qui pro tẽpore fuerit, uel eius Vicarius uel Iudex Vrſi ex quo coram iudice competente fuerit facta fides prædictum declinãtẽ forũ fore exutũ, uel priuatim beneficio, ſeu priuilegio fori eccleſiaſtici exigere teneatur. ¶ Vt aũt prædicta debitũ ſortiãtur effectũ & nihil ſtatuatur in præiudiciũ eccleſiaſticæ libertatis[c] Decernimus quod ſi cõtra hmõi exceptionẽ[d] declinatoriã fori fuerit replicatum. Quod declinãs[e] propter aliquam cauſam, quam replicans ſpecificet[f], eſt priuatus, uel exutus priuilegio fori eccleſiaſtici.

c ¶ Libertatis. Ad Auth. caſſa, & irrita, C. de ſac. eccleſiis, de quo latius dicam in confirmatione Iulii Papæ II. Et Nota quod olim uigebat ſtatutum ĩ hac ciuitate, quod nullus declinaret forum d. poteſtatis etiam ſi eſſet clericus, ut atteſtatur Alberic. in ſuo opere ſtatutorum, poſt Iaco. Butriga. in Auth. ſtatuimus C. de Epiſ. & clericis, immo dabat cautellam, quã inter alias refert, Petrus Thomas Ferrar. cau. 28. incip prouiſum.

d ¶ Exceptionem. Hic aliqualiter adaptatur dictũ Bal. in Auth. clericis. C. de Epiſco. & clericis q. fi. vbi dicit quod Epiſcopus non tenetur ſequi acta facta contra clericum per Iudicem ſecularem clericum remittentem, in actis. ſ. tendentibus ad punitionem, ſecus in tendentibus ad inſtructionem.

e ¶ Declinans. Pondera hoc participiũ, propterea videtur nobis quod ſola propoſitio exceptionis ſufficiat, abſq; eo quod ſententia feratur, arg. not. per Bar. in. l. eum qui. ff. de iure patronatus uide per Bal. in. l. ſi quis in ſuo. ff. de inofficio teſtamento.

f ¶ Specificet. Nota caſum in quo tenetur quis non petitus exprimere cauſam in ſua exceptione faciunt not. per Bar. in. l. pri. in principio. ff. de no. o. nuncia. in ſecunda q. & magis in propoſito clem. conſtitutionem de electio. quia non debet in tanto crimine uagari. l. ſed ex dolo. §. fina. cum. l. ſeq ff. de dolo. l. libellorum. ff. de accuſ.

siastici. Officialis coram quo præ licta proponentur receptionem probationis[a], & exceptionis, & replicationis ad ecclesiasticum forum remittat, quam remissionem dictus declinans incontinenti petat, & infra tres dies immediate subsequentes prædictas exceptionẽ & replicationem Iudici ecclesiastico debeat præsentare, & petere terminũ ad exceptionem probandam. Et durante termino assignato per Iudicem ecclesiasticum ad probandum[b] prædicta, nõ currant tempora instantiæ causæ principalis inchoatæ coram dicto officiali Ciuitatis Bononiæ, quæ aliter currerẽt secundum formam nostrorum statutorum. ¶ Et si dictus declinans incontinenti dictam remissionem non petierit, uel infra dictos tres dies[c] omnia agitata coram dicto officiali Ciuitatis Bononiæ non præsentauerit, uel exceptionem infra terminum assignatum per Iudicem ecclesiasticum non probauerit, uel replicans probauerit suam replicationem eo ipso in quolibet casuũ prædictorum prædictam pœnam incurrat. Et nihilominus super eo de quo agebatur uel procedebatur cõtra eum nulla ipsius allegatione audita, uel admissa, habeatur pro confesso, & per dictum officialem Ciuitatis Bononiæ cõtra ipsum declinantem tanquam confessum procedatur. ¶ Si uero coram aliquo officiali Ciuitatis Bononiæ incidenter[d] proponeretur[e] quod causa de

a ¶ Probationis. s. si qua facta fuisset ex abundanti coram Iudice laico, quia necessario non tenetur, ut patet ex infrascriptis, sunt aliqui qui rectẽ putent probationis verbum corruptẽ legi loco petitionis.

b ¶ Probãdum. Vide hic, quod ille teneatur probare se clericum prout in exceptione declinatoria deduxit, quod satis prima facie dubitari uidetur attẽto ꝙ actor in sua replicatione fatetur eum fuisse clericum olim, immo præsupponit dum dicit eũ priuilegio clericali exutũ ad Regul. l. manumissiões. ff. de iust. & iure, & l. x. de uerbo. obliga. & ad not. per Dyn. post Accursium in. l. non utiq; . ff. de except. & in regula exceptionem de Regul. iur in vi. Sed dic tu quod ille qui obiicit except. non uidetur intentionem aduersarii cõfiteri, & illa est uerior opin. quã posuit glo. in d. Regula & Ant. & Abb. in c. cum venerabilis, vbi Mod. late ex. de except. & caue quia hic expræsse non dicitur de replicatione probanda sed satis potest subintelligi consideratis regulis iuris communis, quæ habẽt quod post fundatã exceptionẽ rei, actor pari modo habeat dilationẽ ad probãdũ deduct. in replicatione l. exceptionẽ. ff. de ꝓbat. & No. a quod exceptio de sui natura debet ãte omnia discuti, & terminari antequam ad litis contestationem deueniatur. l. fina. ubi Bal. C. de except. Bart. in. l. fina. ff. pro suo, vbi secus in dilatoria, si maxime si requirat altiorem indaginem, quia reseruari debet in fine iudicij, etiam si esset exceptio ad processum, quia ut audiatur, debet offerre se paratum probare in continenti. Afflic. in constitut. Regni. incipien. exceptiones in 2. not. lib. 2.

c ¶ Infra dictos tres dies. Caue ꝙ Ang. Imo. Las. & scriben. in. l. 2. col. 3. ff. de re. iudi. meminerũt de hac prouis plenius statuti Bon. & dicunt ꝙ non ualet vnam festucam quia statutum laico rum non potest se intromittere de iurisdictio. ecclesiastica, nec legem imponere Iudici, ecclesiastico idem Abb. in. c. cum sit Romana col. 2. de appella. sed si bene verba ista legeris tãtum arctatur declinãs ad præsentãdum except. & replicationem coram ecclesiastico: ad ecclesiastici vero officium pertinet assignatio termini ad ꝓbandum, & hæc duo habeo pro diuersis vt mihi uidetur dicere Bart. in. l. præses versic. pone ergo C. de appellat. probatur in c. personas de appell. Ripa in. d. l. 2. nu. 8. & sic puto ualere hoc nostrum statutum sapiẽter dictatum, & forte mutatum ab eo de quo prædicti patres verba fecerũt.

d ¶ Incidenter. Si vero principaliter proponeretur, nullus dubitat quin sit fori ecclesiastici quãdo dubitatur de substantia cõtractus, idest sit quæstio iuris uidelicet an sit usurarius, quia hæc est determinatio peccati, & prohibitio habuit ortũ à iure diuino, & canonico, ut extra de vsuris c. super eo. & c. cum tu, sed secus uidetur quando dubitatio est sup facto, seu super non substantialibus cõtractus, puta qui præsupposito quod contractus sit vsurarius, agitur de repetitione vsurarum, ita tenet Paulus de Elcazaris in clem. 2. de vsur. Bart. in. l. tutia. ff. so lu. matri. & Abb. in. cum sit generale nu. 17. de foro compet. vbi dicitur, istam esse magis communem opin.

e ¶ Proponeretur. I. exciperetur, quia tunc uenit incidenter id quod in exceptione deducitur, hinc dicitur ꝙ Iudex non tenetur sua sententia diffinitiua facere mentionẽ de exceptionibus c. 1. de ordine cognitionũ vbi Abb. reddit rationẽ, vel dic per hoc verbum loqui statutum,

agitur eſt uſuraria[a], & ideo ad eccleſiaſticum Iudicem remittenda proponẽs ꝙ ad eccleſiaſticum Iudicem cauſa remittatur in hoc non audiatur. Sed officialis Bonon.coram quo propoſita fuerit exceptio uſurarum ipſam admittat, & de ea cognoſcat modo,& forma quibus cognoſcere debet de aliis exceptionibus peremptoriis ſecũdum formam ſtatutorum Ciuitatis Bonon.Et probatio facta de dicta exceptione per teſtes uel inſtrumenta, præſumptiones , uel alio modo illum effectum habeant quẽ habere deberent ſi facta foret in foro eccleſiaſtico , etiam ſi de iure ciuili,uel quocunque ſtatuto bonon.prædicta carerent effectu . Prædicta autem Volumus inuiolabiliter obſeruari , niſi corã Iudice eccleſiaſtico ante petitionem porrectam coram officiali Ciuitatis Boniæ fuiſſet cauſa uſurarum inchoata per petitionem,& citationem partis inde ſecutam.

ſtatutum etiam quãdo debitor non ſtaret in ſimplici exceptione , ſed ulterius procederet petendo pronuntiari contractum vſurarium,quod nota,quia ita albi in ſimi. diſtinguit glo.in clem. diſpendioſa in verbo vſuris,de Iudici.& quocunque modo intelligatur iam ſecundum magis cõmunem ſententiam Iudex ſecularis non eſt cõpetes,ſed eſt cauſa mere eccleſiaſtica, quia tractatur de ſubſtantia contractus,vt dixi in præcedentibus,ita Bar.etiam tenet l.titia ſolu.matri. ſecundum nouam lecturam , quam Alex. citat , & ſequitur , & idem Barto. in.l.omni nouatione C. de ſacro. eccleſiis. Affl. Deciſ.416. incipit ſi debitor, hoc autem ſtatutũ decidit oppoſitum ſ.quãdo incidenter proponitur & eſt fundatum in regula.l.quotiens C.de Iudicus,& ſub illa ratione ne ſit in poteſtate rei irritum ferè ſemper facere Iudicium ſeculare recurrendo ad Iudicium eccleſiaſticum , quia tunc Iudex ſecularis deberet ſuperſedere in cauſa principali,donec de tali exceptione cognitum fuerit, Bal.magiſtraliter in conſilio cclxxv.præmiſſo ſtatuto lib . v . & ſi in foro Epiſcopi contingat ſuccumbere valeat ad ſedem apoſtolicam appellare, conſequenter manus Iudicus pendente appellatione ſint ligatę,quia quãdo Iudex laicus remiſit aliquam exceptionem cognoſcendam per Iudicem eccleſiaſticum , quemadmodum pendente cognitione nihil poteſt innouari,ſimiliter non poteſt quando per eccleſiaſticum eſt lata ſententia, ſed ab ea appllatum eſt, etiam ſi in ſententia Iudex eccleſiaſticus reuocaſſet omnes inhibitiones factas laico Iudici , vt pulchre conſuluit Federic.de Senis conſil.98. Nicolinus Petri:Butri.in c.tuã 12.q. de ordi.cognit. Alex.conſil.lxiij.in cauſa & lite volu.3. vide etiã P.Gerardi ſing 96. vbi abunde loquitur , Nunquid autem valeat huiuſmodi ſtatutum ? late diſputat Alex.in.d.l.titia in vii.tall.ſuit.n. controuerſia inter Doc. non parua, quia Bal. in .l. non ignorat in ultima colu.C.qui accuſ.non poſſunt tenet valere ſtatutum , Federicus verò conſil.96. tenet quod.non,& Alex.ſequitur & Decius conſil.18.nu. 2. ſed quia hæc ſtatuta ſunt vt papalia ex confirmatione pontificum ſecundum vt noſcã vt dicam[a] in concluſ.ſtaturorum, id eo non uidetur hæſitandum in propoſito , & vide in conceſſione ſecunda Iulii 2.in.§.atq; nonnulli,& adde Beroum q.lxxvij.Et ſtante validitate ſtatuti ceſſant cautellæ ſerratij 53. incip.ſi coram aliquo Iudice verſic . reuoco ergo in dubium &c. Nũquid autem poſſit excipi de excommunicatione actoris coram Iudice laico?et quidem de iure communi poteſt glo. ſing.in l.1. in gl.fi. C. de iuris & facti ignor . vt ẽt not . ibi Bal.fulg.& Iaſ.& gl in c. præceptum 32.q.v. cum pluribus authoritatibus congeſtis a Tiraq. lib.re tract.ligna.§.1.gl.9. nu. 275.dicit tamen Iacobus Butrig.in l. placet in lectura C.de ſacro.eccleſ.referente Baldo , quod in hac ciuitate exſtat ſtatutum diſponens quod nõ poſſit opponi exceptio excõmunicationis in foro ſeculari, ſed non reperio ego alicubi hoc ſtatutum,& forte fuit abrogatum maxime quia dubium eſt inter Doctores an valeat:Io.And.in c.poſtulaſti de homicidiis negat illud valere , & vide etiam Decium in c. eccleſia S.Marię de conſtitut. nu.49. ſentit Iap.allegatione 92. dum dicit non admittentem huiuſmodi exceptionẽ videri facere contra libertatem eccleſiaſticam per c. decernimus de ſent.excommuni.lib.6.Si ergo coram Iudice eccleſiaſtico ante omnia petatur abſolutio à iuramento,vtiq; etiam habet cognoſcere de ipſa cauſa principali ad quam facta eſt præparatio: Bal.in.l.ordinarii C.de rei vendicat.in 2. not. P. Gerard.ſing.88.

a ¶ Vſuraria Vt puta ſi Matheus uigore librorum peteret certã ſummã Titius aũt exciperet ꝙ uſuræ in ſunt occulte quæ habent extenuare ſortẽ & allegaret ꝙ eſt uſurarius quaſi manifeſtus & ita alias de hoc inquiſitus fuit &c. uide diffinit. Bal.ĩ conſ.449.incipit ius naturale lib.3.quid ſit vſura & hic omiſſa eſt opi. aliquorum dicentium quod tuncdemum cauſa vſuraria eſt ſpiritualis, & in foro eccleſiaſtico tractanda quãdo agitur de prohibito,& conceſſo.i.an hæc ſi vſura,vel nõ , quia huiuſmodi opi.in pratica ſuccubuit, & generaliter tenetur vbicunque petuntur , vel repetuntur vſuræ.

vsuræ, vel commoda tanguntur, dicitur esse causa vsuraria, & cognoscat Ecclesiasticus, & sic videtur, quod causa vsuraria sit spiritualis, vel quasi seu saltem spiritualitati, annexa sicut causa hæresis, vel symoniæ, vel adulterij de off. ordi. c. 1. causæ. n. quæ in foro ecclesiastico, etiam inter laicos tractantur quasi spirituales sint, cum sint ecclesiasticæ gl. in c. ex literis de iure iur. & i c. si annum de Iudi. lib. 6. latè lapus cuius sunt verba supra relata allegatione 60. sæpe vidi &c. colum. 2. vide Marsil. sing. 70. incip. Iudex laicus.

¶ DE ARBITRIO[a] DOMINI potestatis & Capitanei[b] Ciuitatis Bononiæ in causis Pupillorum[c], & Viduarum[d], Domicellarum sui iuris, & Carceratorum[e], dementium.

a Arbitrio. Hęc verba sonant voluntatē regulatā a iure, nō liberā, & effusam l. fideicōmissaria versiculo cæterū. ff. de fideicom. liberta. not in l. 1. ff. de legat. secundo: dicit etiam Bald. in rub. ex. de constitut. quod vbi statutum dat arbitrium illud est bonæ fidei nō stricti iuris sed Aristoteles ait oportere rectè positas leges omnia determinare, & pauca relinquere iudicantis arbitrio, prout refert Bald. in Auth. nisi Breuiores. C. de sententijs ex breuicu. recit. Quid si non possunt sustinere sumptus litis pp paupertatem, an tunc D. potestas habeat prouidere, vide apud Math. de Afflict. in com. consu. neap. in titulo de dandis aduocatis pupillis incip. lege præsenti. Et de multis priuilegiis pupillorum, & viduarum. vide ibidem in calce com. remissiuè loquentem.

b ¶Capitanei. Dicit Roma. sing. 603. Tu senensis, q etiam senis duo sunt officiales Potestas & Capitaneus habentes similem Iurisdictionem inter quos est locus præuentioni, vnde infert quod si statutum dirigit sermonem suum ad vnū, quod nihilominus alter poterit cognoscere per casum l. 2. §. si iure. ff. ad senatuscōsult. tertul. vide circa istos duos officiales etiam Bal. in. l. 1. col. 2. ff. de off. consf. sed non est opus hic disquirere attento quod euanuit ab aula magistratus illę.

c ¶Pupillorum. Sunt verè pupilli qui sunt in ætate impuberes sub nullius potestate constituti. l. pupillus. ff. de verb. signif. & hi tales sunt certo quodam respectu censendi vt miserabiles personæ, & si diuites sint, nam quicquid vident ignorant. l. 1. C. de falsa moneta, & par ferè est causa, cum furiosis, vel mētecaptis. l. qui neq;. ff. de reb. eorum. l. 1. ff. de cur. furiosi. Vide tamen not. in l. in negotiis contrahendis. ff. de verbo. significa. ita Azo. in summa tituli quando Imperator inter pupillos & viduas: habetur etiam in c. super quibusdam de verbo significa. ubi dicitur quod sunt sub protectione ecclesiæ: vide etiam Ias. in l. titię textores in princip. sub num. 34. ff. de leg. 1. vbi subdit quod nunq per generalē derogationē censetur derogatū hmōi statuto, prout tenet sing. Innoc. in c. significantibus de off. deleg. & Alex. cons. 122. viso pūcto in. v. colu. vol. 4. vbi allegat alias cōcord. Alex. tn̄ in cōs. 121. viso processu libro primo tenet, quod pupilli diuites non sunt miserabiles dicā infra loco suo. Et Nota quod dicitur causa pupilli quā do ēt maior habet causā connexā. l. sicōmunē. ff. quēadmodū ser. amitt. Bald. cons. 83. lib. 3.

d ¶Viduarū. Dicit tex. in l. malu §. viduā ff. de ver. sig. dici non solū eā quæ aliquando nupsit, sed eā quoq; quę virum non habuisset, quia vidua dicta est quasi vecors quia sine corde, aut sine sanitate esset, vel (ut aliquibus aliis placet) vidua dicta est quasi sine duitate, & sic Azo. in summa. C. quando Imperator inter pupillos & viduas tenet, & gl. in c. 2. 87. distinc. sed gl. in. d. l. 1. C. quando Imperator &c. dicit q propriè est illa quæ amisit virum, Bar. verò coactus fuit dicere in hac diuersitate standum esse Iudicis arbitrio, Ego autem puto standum communi vsui loquendi etiam peritorum, quo vidua appellatur duntaxat cuius maritus mortuus est. ita Diuus Hierony. ad fabbiolam appellat. & 34. distinc. vidua quia viduū pro quadam priuatione accipitur, vnde Horatius viduum pharetra Apollinem vocat, quod autem dicitur in. §. viduā procedit ex proprietate vocis, & allusione vocabuli, ita Abbas Panor. in simi. terminis in c. ex tenore de foro comp. sed Alciatus vir quidem de lingua latina optimè meritus in. d. §. viduā putat Antistium labeonem non bene argumentatum fuisset, rectiusque dici viduam, quæ à viro sit separata, vnde non venit virgo, sed attende quia stante dicta declaratione, dicendum est fortassis comprehēdi etiam illam, quæ separata est à viro iuditio ecclesiæ separatione thori, iux. c. 2. de diuor. cum simi. & ideo etiā glo. in. l. finali. C. de plagiariis dicit q uidua iuris censura potest nominari quæ habet virum inutilem, & intelligo inutilem quātum ad actus de quibus agi contigerit, & dicit Fely. in. c. significantibus colum. 3. de off. delegati quod istud est utile scire p statutis priuilegiātibus uiduas: sed vt dixi standum est communi vsui loquendi etiam in statutis interpretandis. l. librorum. §. quod tamen Cassius de leg. 3. id quod in statuto nostro clarè demonstratur dum separat viduas à Domicellis, prout hoc modo argumentatur Fely. in loco de quo supra per tex. in auth. quomodo opor. Episc §. 1. versic. ex virginitate, ibi non viduam, nec seiunctam a uiro & cæt. adde de prædictis loquentem Afflictum in com. consu. Neapolita. sub Rubrica de dandis aduocatis colu. 2. lib. primo.

e ¶Carceratorum. Modo infra octo dies carcerati eligant in sua causa procedi, prout in statuto isto, vt habetur supra in statuto de voc. in iure & veniendo.

nien. §. & quod dictum est.

a ¶ Furiosorum. Nam omnia priuilegia concessa pupillis, habent etiam locum in furiosis glo. not. ut ibi Bal. dicit in d. l. 2. C. de Cur. furios. de qua gl. vide copiose congesta in gl. prag. regni sub titulo de publicatione processus euer. l sua tetur c. 30.

b ¶ Et aliarum. Sentit statutum per hoc verbum aliarum, quod uiduae sine enumerandae inter miserabiles personas, tamen Alex. in l. 1. num. 15. solu. matri. & consi. 121. in prima parte nu. 14. dicit quod vidua dicitur tunc miserabilis persona, quando est pauper oppressa, uel spoliata, ut est glo. in c. significantibus in gl. 2. de off. delegati, & ibi Innoc. & Doc. & not. Doc. C. quando Imperator inter pupillos & uiduas. Dicas tamen quod quaedam sunt personae quae nec actu, nec habitu sunt miserabiles ut masculi, & potentes, item mulieres coniugatae diuites, quaedam sunt miserabiles actu, & habitu, ut uiduae, & pupilli pauperes, uel diuturno morbo fatigati, facit c. i. de postul. Quaedam sunt miserabiles habitu, sed non actu, ut pupilli, & uiduae diuites, in quibus etiam statutum nostrum sibi locum uendicant, non obst. dictum Alex. quia loquitur in uiduis actu, & in casibus in quibus requiritur quod actu sit, puta quo ad forum ecclesiasticum sortiendum Add. ripam in d. l. 1. nu. 48. sol. mat.

uerificatur quod dicunt Doc. legata huiusmodi personis dici ad pias causas, uide Specul. titulo de instrum. edit. §. nunc vero aliqua, vers. & scias num. 60. ubi multa citat iura, Quae autem alias dicantur piae causae habetur in Auth. similiter C. ad. l. falcid. ubi Roma. i. & 2. colu. & Alex. in l. 1. num. 15. ff. solut. matri. ubi punctaliter de uiduis diuitibus non oppressis sed si ratio statuti esset illa, quam dicam. j. in gl. competens post Alcia. in l. malum. §. uiduam de de verb. sig. decisio clara esset.

seu mentecaptorum, furiosorum[a] & eorum quibus est bonorum administratio interdicta, & hospitalium, ac aliorum piorum locorum, & miserabilium personarum.

Verum quia causae Pupillorum, & Viduarum, & aliarum[b] miserabilium[c] personarum de quibus infra subiicitur sunt fauorabiles, & piae[d], & fauorabilius tractari, agitari, & expediri debeat (iustitia[e] tamen praeuia) quam causae[f] aliarum personarum, & uniuersitatum; ea propter considerantes quod magnifici uiri, qui uocantur, & ueniunt ad officium Potestariae, & etiam Capitaneatus Ciuitatis, Comitatus, & districtus Bononiae sunt ut plurimum Milites[g], Comites, Marchiones, uel alias no-

c ¶ Miserabilium. Ut Peregrinorum pauperum, uel aliorum auxilio proprio non sufficientium sibi in indigentiis subuenire, ad. l. unic. C. quando Imperator inter pupillos & uiduas, & Specul. loco supra citato unde Fely. post Innoc. in d. c. significantibus de off. delegati dicit quod est in arbitrio iudicis, idem uidetur velle Bar. in d. l. vnica & in l. cum alie na. C. de legatis Lud. Roma. in l. si constante in princ. ff. solu. matri. Carcerati etiam dicuntur miserabiles personae ut dicit Mathesyll. in tract. de carcere cap. secundo num. 7. quem tract. aliqui attribuunt Bal. sed Alex. allegat illum trac. sub nomine Mathesyll. ut patet in l. nequicquam ff. de off. pro consulis & legati.

d ¶ Piae. Nota causas pupill. & uiduarum inter pias enumerari quod plane uerum, vbi sunt pauperes & destituti, at vbi diuites non satis admittitur, licet sint fauorabiles, nisi capiamus pias largo quodam modo habitu tatu, ut dixi. A isto modo

e ¶ Iustitia. Nec enim ita pupillis, & uiduis fauores praestamus quin iustitiae debitores simus c. ex tenore de foro comp. dem que si non potest subueniri alteri, nisi alter laedatur, commodius est neutrum uitiari, quam grauari alterum c. deniq; 23 q. 6. Nam aequitas est iustitia dulcore misericordiae temperata, Abb. in c. magne nu. 3. extra de uoto.

¶ Quam causae. Verba tex. in c. 2. 87. distinc. inquit. n. licet omnibus de nobis sperantibus non debeamus in quantum possumus nos denegare, plus tamen viduarum, & orphanorum causas & impensius ducimus exequendas, quas tueri a nobis, vel ab omnibus diuina manifestat asserito.

f ¶ Et uniuersitatum. Quamquam etiam in eis sint pupilli, uiduae, & aliae similes personae, quorum respectu alias conceditur restitutio in integrum toti uniuersitati Bal. in l. Respublica C. ex quib. caus. maiores. Io. And. in Add. ad Specul. titulo de restitut. in integ. §. 1. uers. ad doctrinam autem &c. Cor. consil. 189. uiso dicto puncto col. 2. lib. 3. ubi dicit etiam post Bar. quod sicut res ciuitatis non alienantur absq; decreto, iux. l. fin. C. de vend. reb. ciuitatis lib. x. ita nec res uniuersitatis quia aequiparatur pupillis.

g ¶ Milites. Qui dicantur Milites & an Milites nostri temporis solemniter creati aequiperentur militibus antiqui temporis, licet non interueniant illa antiqua requisita per omnia, Alex. in l. centurio 2. & 3. colum. ff. de uulg. & pupill. latissime pertractat. ad eum locum recurrendum est, sed hic intellexerunt statuentes de aequestri dignitate decorantis de quo in titulo de aequest. digni. lib. 12. nam simplex militia nō nobilitat aliquem uidebis abunde Tiraquel. libro de nobilitate cap. 8. num.

nobiles[a], & uirtuoſi[b] magna diſcretione[c] pollentes[d], & non debent eſſe alicuius partialitatis, ſed æqui, & iuſti. Statuimus, & prouidemus quod dominus Poteſtas, & Capitaneus Ciuitatis Bononiæ, & uterque eorum officio Poteſtariæ, uel Capitaneatus prædictorum præſens, & ſeu præſentes, & qui pro tempore fuerint. ſcilicet quilibet per ſe ſolus qui aditus fuerit in ſua perſona, ita quod ſui Vicarii, uel iudices ſe non habeant intromittere, niſi quatenus ab aliquo eorum aliquis dictorum Vicariorum, uel Iudicum fuerit requiſitus pro conſilio, ſit, & eſſe intelligatur abſque aliqua commiſſione iudex competens[e], & ordinarius in quæſtionibus Pupillorum, & Viduarum, Domicella[illegible]m ſui iuris, carceratorum, dementium, furioſorum, & aliorum quibus eſt bonorum adminiſtratio interdicta, ac hoſpitalium, ac aliorum piorum[f] locorum, & miſerabilium perſonarum, quæ non ſint pro parte alicuius corũ ex iure ceſſo, ſiue ſint actores,

8.num.13.& 54.& capite ultimo nu.564.

a ¶Nobiles. Vide And. de Iſernia. in titulo de noua militia ſuper conſtit. regni. & dicit Math. de Affl. in com. conſt. Neap. rubr. 45. colum. 2. quod nobilibus ideo debetur honor iuxta l. 2. C. de off. diuerſorum iudicum, & C. de off. rectoris prouinciæ. l. potiores, quia præſumitur quod ſint uirtuoſi, quia procedunt ex parentibus uirtuoſis, & honor eſt meritũ virtutis, Ph. 8. Ethicorũ, merito hic copulatiue loquũtur, ſtatuentes facit .l. unica circa mediũ de off. pfecti ptorio, & probat etiam l. unica C. de profeſſoribus qui in urbe cõſtantinop. quod illi ſunt eligẽdi quos morum honeſtas commendat, & uide Gerard. Pet. ſanct. ſing. 30. ubi multa dicit circa illud quod pro nobilibus multum præſumitur, iux. c. illud 40. diſtinc. & Rom. ſing. 644. nobilitas & habes apud Alciatum late in tract. præſump. reg. prima cap. 48. & quod nobilitate inſigniti ſint anteferendi, & prius ad honores uocandi, probare videtur tex. in. §. interim ibi uniuerſi nobiliores ciuitatum, & in. §. ſi qua vero, ibi conuenit eum unumquemq; nobilium in authen. de defenſoribus ciuitatum colla. 3. & late p Fely. in c. ſup eo col. 3. de teſtib. & p eundem Alcia. cap. 19. reg. 4. an & mercatores cambia ſicca exercentes ut facit Mattheus amicus noſter ſint dicẽdi nobiles? vide Alcia. lib. prꝗſump. reg. 1. prꝗſump. 48. num. 5.

b ¶Virtuoſi. Non eſt tamen neceſſe de iure communi quod caleant literas legales l. expertes C. de Decurionibus lib. 10. ubi Bart. not. in. l. fina. C. de ſententiis ex breuiculo recitandis, Ex hoc tex. nota, Quod uirtus proprie loquendo, eſt ſeparata à nobilitate ut per Bat. in. l. 1. C. de dignit. lib. 12. ponderabis tex. in l. 1. C. de conditis in pub. horreis in illis uerbis nobilis, & prudens lib. 10. prout ita expendit Tiraq. lib. de nobilitate cap. 4. numero 14. ubi de ueritate diſputat.

c ¶Diſcretione. Quæ dicitur eſſe mater omnium uirtutum, extra de off. cuſto. c. 1. & hæc quidem neceſſaria eſt prælato in corrigendo l. diſtinct. põderet prædicatori in docendo 43. diſtinct. c. Rector item confeſſori in ligando & ſoluendo 23. queſt. 4. item in omnibus uiuentibus ut ſ. virtutes eligamus, & uitia reprobemus 49. diſtinc. hinc etenim. Lucas de pꝗna C. quando & quibus quarta pars l. meminimus uerſus finem.

d ¶Pollentes. Fac. l. unica ff. de off. præfec. prætorio ibi credidit. n. princeps &c.

e ¶Competens. Dic quod Imperator eſt iudex competens in cauſis pupillorum, uiduarum, & aliarũ miſerabilium perſonarum toto titulo C. quando Imperator inter pupill. & viduas, & dicit tex. 23. q. 5. c. regũ, quod regum officium eſt facere iudicium, atque iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium oppreſſos: peregrinis, pupillis, & uiduis, qui facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium; ex quo tex. habes rationem ad hoc ſtatutum, nã & eandem rationem ſcribit Alcia. in l. malum. §. uiduam. ff. de verbo. ſignifica. licet non citet tex. in d. c. regum, ſubdit tamen not. idem author quod in uiduis ratio particularis eſt ut prœmiis viduitatis allectę non facile ad ſecundas prorumpant nuptias, item dic ꝙ huiuſmodi perſonæ oppreſſæ etiam poſſunt per viam denunciationis recurrere ad iudicem eccleſiaſticum non adito ſuperiore opprimentis, ſecundum Innoc. & Panor. in c. ſignificantibus de off. delega. Bart. in extrauag. ad reprimen. in verbo per denunciationem.

f ¶Piorum locorum. Quæ ſunt iſta pia loca? Specul. titulo de inſtrumen. edit. §. nunc uero aliqua dicit vt eccleſiæ Monaſteria, Hoſpitalia, & quælibet loca in quibus ſenes, debiles, & infantes, ac aliæ miſerabiles perſonæ aluntur, ac alia charitatis opera exercentur. l. ſi quis ad declinandum l. orphanotrophos C. de Epiſco. & Clericis, & extra de religioſis domibus c. de Xenodochiis & c. ſeq. 54. quæſt. ultima. §. quamuis & C. de Sacroſanct. Eccleſ. l. illud & C. de mendic. ualid. l. unica, & in eodem loco Specul. uidetur connumerare pontes, muros Ciuitatis, & uias publicas iuxta. l. ad inſtructionem C. de Sacroſancta Eccleſiis, ſed

hæc vltimo loco enumerata non sunt simpliciter pia, nisi imminieret necessitas reparationis d. l. ad instructionem, & ad illud de ecclesia facit c. 1. de in integrum restitutione, ubi ecclesia in integr. restituitur, ac iure minoris fungitur.

Floria. Bald. Saly. ibi, item etiam Alex. in l. si quis in conscribendo C. de pactis: potest dici quod ex præssa renuntiatio non tenet tacita autem sic, argumento eius quod in simi. habemus de iuramento calumniæ in l. fina. §. quod obseruari C. illo titulo, vide Areti. cõs. 102. ubi in terminis similis statuti consuluit, quod licet electus fuerit specialis iudex, tamen aliis ordinariis non censetur facultas cognoscendi, & iudicandi sublata.

siue rei[a] si pupillus, uel uidua, uel aliquis ex supradictis personis litigans hoc uoluerit[b], & petierit[c] ante responsionem[d] factam petitioni actoris, uel a die[e] respõsionis factæ dictæ petitioni actoris, seu qua pro responso haberi debuerit ex forma nostrorum statutorum infra uiginti dies continuos. ¶ Ipso autem pupillo, uel uidua, seu aliquo de supradictis per se, uel alium hoc non petẽte, uel petente, sed non infra tempus, uel tempora supradicta, non possint ipsi, uel alter eorum, nisi secundum formam aliorum nostrorum statutorum dictas causas cognoscere, uel terminare. ¶ Vbi autem pupillus, uel aliquis de supradictis agẽs alium iudicem primo adierit, & postea uoluerit dominum Potestatẽ, seu Capitaneum in iudicem infra tẽpus, ut supra dictum est, & ad eum se, & dictam eius causam remitti petierit, quod possit semel tantum[f] petere in eadem causa, tunc, & eo casu dicta talis causa ipso iure remissus, & remissa esse intelligatur ad alterum ex præmissis petitum, & dictus iudex prius aditus

a ¶ Siue rei. Hic corrigitur ius cõmune quo quilibet ordinarius est competens, nec actor potest arctari ad eligendum magis unum quam alterum nisi forte elegisset extra prouinciam ita te§. in sæpe citata l. vnica C. qñ Imperator inter pupillos, & uiduas, & in hoc consistit etiam priuilegiũ vt possit trahere alios extra prouincias, et Imperator sit iudex ut ibi habetur, Quid si pupilli, uel viduę sint ex vtraq; pte? an sit locus formæ illius statuti nostri? reperio hãcq. decisam per And. de Isernia. in constit. regni sub titulo de in integrum restitutione mulierum, ubi cõcludit quod sic, licet aliqui contrariũ dicerent.

b ¶ Hoc voluerit. Si Referas ad pupillos, & furiosos, ac mentecaptos, dic quod tutor, vel curator velle debet, quo autem ad pupillos, si sint maiores infante, potest dici q uoluntas illorũ, cum authoritate tutoris requiratur l. potuit C. de iure delib. tutor. n. loco domini habetur l. tutor qui tutellam de administ. tut. & uide omnino Alex. cons. 55. uolum. 5. vbi circa hoc statutum loquens dicit q opus est expræssa declaratione pro parte harum personarum hodie, tum ex quibusdam ordinationibus in foro Reuerẽdissimi Domini, tum ex nouis constitutionibus Rotæ num. 14. censetur intentatum in dubio hoc statutum, & consonat id quod Bart. dicit in l. 4. §. hoc autem iudicium colu. 2. de dam. infec. ubi uult quod iudex interponere possit officium suũ ad fauorem miserabilium personarum licet non petitum per l. sancimus. §. fina. C. de administ. tutorum.

c ¶ Et petierit. Videtur ergo quod huiusmodi personę possint huic suo fauori renuntiare, & alium adire, seu coram alio conueniri, sed contradixit expræsse glo. parua, quæ reputata est singularis in hoc in. d. l. vnica approbant omnes maxime

d ¶ Ante responsionem. I. ante litem contestatam, & in hoc nullum uidetur esse priuilegium l. si cõuenerit de iurisd. om. iudicum, gl. in Auth. habita i uerbo optione C. ne filius pro patre, dum allegat l. si cum dotem. §. eo autem tẽpore ff. solu. matri. quam tamen plures reprobant, & cum ministerio requiritur qđ declaret & petat, ne sit in põte sua eludere quodammodo iudicia, quia si obtineret in secunda instantia etiam, non posset aduersarius appellare attento hoc priuilegio, si succũbet vidua, posset uelle secũdo prouocare iuxta communes regulas, quod non est ferendum unde uia quam quis elegit pateat iur. uulg.

e ¶ A die. In hoc stat aliquod priuilegium illius statuti ut ex huiusmodi personæ quæ semel in iudicem consenserit possint uariare post litem contestatam quam dicitur quasi contractus factus iuxta l. 3. §. idem scribit ff. de pecu.

f ¶ Semel tantum. Nota uariationem hic semel tantum admitti non pluries, & hoc uidetur esse pro una maxima apud Bald. Auth. habita in 3. q. C. ne filius pro parte, dicentem quod uariatio, si quando admittitur nunquam nisi semel admittitur allegat l. si quis iusiurandum C. de reb. credi. Ias. latè in l. quod iussit antepenul. colum. ff. de re iudicata, & in l. quidquid astringendę colum. 4. uers. item pro ista glosa. ff. de uerbo. oblig. & in l. edita col. 4. uersic. & attende diligenter C. de edendo & in l. prætor. §. si aliquãdo col. 3. uers. 3. not. ff. de no. oper. nuntiat. per l. si quis iusiurandũ C. de reb. credit. latissimè And. Tiraq. i l. Boues. §. hoc sermone in reg. nu. 23. & seq. ff. de uerbo. signifi.

¶ Prædictorum,

super ulteriori processu sit, et esse intelligatur iurisdictione, & cognitione dictæ causæ priuatus in ipsa instantia, nec de ea ulterius ualeat se intromittere. In quibus causis quilibet prædictorum[a] aditus, uel ut supra petitus procedat, & procedere debeat summarie, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura[b] iudicii, sola facti[c] ueritate inspecta, leuato uelo[d], & prout sibi æquum, & iustū uidebitur nulla attēta, nullaq; seruata solēnitate iuris aut statutorū Ciuitatis Bon. nisi prout sibi æquum, & iustum[e] uidebitur[f], & eodem modo decidere[g]

a ¶Prædictorum. Adde si alius sit delegatus simpliciter in causa uiduarum, vel pupillorum à Legato, vel Vicelegato debet seruari forma huius statuti, ad hoc cons. Barbatiæ 31. col. 1. & 2. vol. 2.

¶ Figura iudicii. Consuluit Ias. consil. 162. lib. 4. quod ista uerba non tollunt, quin spoliatus ante omnia restitui debeat iuxta l. si quis à se fundum C. ad l. Iul. de vi. Quot effectus producant hęc verba habetur in locis notissimis, & alias dixi.

b ¶Sola facti. Rob: Marantha in suo aureo Speculo in 9. distinc. 4. partis princip. scribit quindecim effectus istius clausulæ scitu dignos, & necessarios: semper recurre ad ibi dicta, & uide quid in proposito nostri statuti consulendo determinauit Lud. Roma. cons. 20. ad limit. statuti: Quod script. mercatorum. §. & ad recognoscendum, adde Soci. consil. 11. in fin. uolu. 3. ubi proprie loquitur in statuto de causis uiduarum Et nota ꝙ cū imperator iudicet. inter pupillos, & uiduas iuxta titul. C. quando Imperator &c. utiq; iudicat manu regia, & sola ueritate inspecta, remotis solemnitatibus, ita Bald. in c. primo. §. inuestitura de noua forma fidelitatis, Decius cap. dilecti colum. 2. extra de iudi. allegans Bar. in l. Emilius. ff. de mino. Addo. Roma. cons. 20. vbi propter clausulā istius statuti dicit ꝙ statutum Bon. de adhibendis quibusdam circa recognitionem scripturæ non habet locum in causis istarum personarum, dequo dubitari posset.

c ¶Leuato velò. Sumptum hoc ex l. de submersis C. de naufragiis lib. 11. & significat summarie ut ibi glo. approbat, & Practicus papi. in libell. in actione reali in glo. summarie nu. 13. Nata astens, in clem. sæpe. §. nō. sic tamen col. 31. de verb. sig.

d ¶Solemnitate. Hoc verbum non tollit citationē Lud. Roma. ī Repet: Rub. de arbitris allegat Bar. in extrauag. ad reprim. in verbo uidebitur Marsil. refert sing. 75. citatio: vide Bart. in. l. 1. ff. de testā. mili. & per Roma. in Rub. de arbitris uers. 17. statutum, qui est in fin. 4. colu. in libro meo, & in 6. colu. versic. item uigore dicti, & tantum importat quantum illa siue figura iudicii, ut colligitur ex Bar. in extrauag. ad reprimen. in uerbo sine figura, & cauetur expræsse in prouis. d. Ang. §. uolumus, quod temporibus feriarum possint tractari hæc causæ, intelligo s. feriarum propter necessitates hominum, non autem in honorem Dei, pro ut ibidē colligere licet, et in terminis habes apud Alex. in. l. militis C. de testamen. milit. & apud Corse. & in singular. suis in verbo cōpromissum ac Roma. sing. 785. incipit. Quid importāt.

e ¶Aequum & iustum. l. secundū æquitatem à iure informatam, in simi. tex. in auth. iusiurandum quod præst. ab his. §. fi. ibi et omnē ęquitatē seruabo secūdū ꝙ mihi iustū uisū fuerit, facit quod habetur in c. benignā de pęnit. distinc. 5. ubi inquit, misericordiā miscet Dominus cum iustitia, Effectus huius clausulæ ponunt Mod. in c. ex parte de off. delegati, ubi Decius, Inter alios est, ut nō habeat locum exceptio pacti nudi iux. doc. Bar. in. l. quintus ff. mandati, item ut reiicienda sit exceptio p̄scrip. Ang. not. in l. sequitur. §. lana. ff. de usucap. & breuiter omnis exceptio quæ sit de apicib. iuris nō attēditur.

f ¶Videbitur. Hoc uerbū de se significat arbitriū boni uiri unde non potest iniuste facere l. cōtinuus. §. cū ita de uerb. obliga. l. fideicōmissaria libertas. ff. de fid. lib. Bar. in extrauag. ad reprimēdum. in uerbo uidebitur uersic. 3. casu & cæt. ubi dicit quādo committitur facultas iudicandi per uerba importantia arbitrium boni uiri, iudex debet sequi omnes regulas iuris communis l. 1. ff. de arbitris, si uero per uerba significantia liberā uoluntatem, tunc est libera à regulis ciuilibus, debet tamen seruare regulas iuris gentium, uel naturæ, hic ergo prætor noster in effectu dicitur habere liberum arbitrium, quo ad procedendum, & etiam quo ad solemnitates, non autem quo ad decidendum, quia statutum non loquitur de hoc, est namq; maioris præiuditii uide etiam Nicol. millum in repertorio suo in uerbo arbitrium, el secondo.

g ¶ Decidere. Hoc fuit necessario, exprimendum, alias arbitrium datum in procedendo non extenditur in decidendo, Bald. in. l. qui procuratorem colum. seconda versic. pone quod datur arbitrium. ff. de procura. Phi. Decius in c. ap. ex parte el secondo colum. prima de off. delegati, Quid autem possit facere iudex qui talem habet facultatem uide Math. nota 14. nota ꝙ ubi iudex & cæt. ubi dicit in fortioribus terminis, quod non potest tollere ius quæsitum ex iure gentium, vel ciuili, uel ex forma alicuius statuti, vnde si reus præscripserat, non potest tollere ius quæsitum ex præscriptione, idem si tutus sit reus excep. velleiani, & adde multa apud Neuizanum consil. 70. numero 39. circa huiusmodi potestatem, nam iudicare potest vt Deus ipse iudicaret & extra acta, ipsa, secundum suam conscientiam, possunt alia accumulari sed non curo.

& terminare. ¶ Et quia in statutis, & prouisionibus Communis Bononiæ de causis pupillorum, & uiduarum æditis non sunt instantiæ[a] limitatæ, & ob hoc dici possunt dictæ causæ esse perpetuæ, & per consequens dictis pupillis, uiduis, & aliis supradictis, quod in eorum fauorem[b] inductum est sæpius rediidaret ad noxiam, Statuimus, & Firmamus quod Potestas, & Capitaneus Bononiæ, & uterque eorum, & quilibet alius Iudex aditus ad quem spectet cognitio dictarum causarum ex ordinaria, uel quomodocunque delegata iurisdictione, & quilibet eius successor, etiam per delegationem quamcunq; teneatur, & debeat (si ab altera partium litigantium petitum fuerit in principio causæ, uel quomodocunque durante iudicio peti contigerit) statuere, & limitare certum tempus, & certam instantiam[c] suo arbitrio cuilibet tali causæ, infra quã, & quod possit, & debeat causa ipsa cognosci, & terminari, considerata natura, & magnitudine causæ, & conditione personarum, & dictam instantiam ex iusta, & rationabili causa concernente fauorem pupilli, uel uiduæ agentis, uel conuenti per ipsum, quæ iudici uideatur prorogare quotiens[d] sibi necessario uidebitur expedire. aliás dicta causa infra dictum, uel dicta tempora non terminata eius instantia sit perempta. Et eo casu statuta de peremptione instantiarum disponentia debeant in dicta causa[e] obseruari. ¶ A quorum sententia appellari[f] possit, & debeat, & causæ ipsæ commissæ sint, & esse intelligantur modo, & forma dispositis supra de causis appellationum, In quibus causis appellationum procedatur, & sententietur, ut præmittitur, summarie, infra tempus instantiæ, ubi instantia limitata fuerit, & nulla seruata solemnitate, & in omnibus, & per omnia fiat secundum quod dictum est supra in causa principali. Saluo quod in interpositionibus dictarum appellationum, & earum commissionibus, productionibus, & commissionum exhibitionibus seruentur formæ, & tẽpora superius disposita n statuto De causa appellationis. ¶ Et si satisdationes de expensis reficiendis petitæ fuerint, præstari debeant secundum[g] formam nostro-

a ¶ Instantiæ. Similiter in foro canonico, in quo multum exuberat æquitas, non seruatur instantia c. penul. de iudiciis, sed profecto in illo iure non est ratio punctalis quæ est in hoc statuto f. fauor, & æquitas summa, sed alia de qua per Abb. in c. super quæstionũ nu. 5. extra de appellat.

b ¶ Fauorem. Contra .l. quod fauore C. de legib. & contra illam regulam quod inducta ad augmẽtum non debent operari diminutionem .l. legata inutiliter ff. de adim. legatis cum simi.

c ¶ Instantiam. Hodie ex quibusdam ordinationibus palatii Reuerendissimi Domini proceditur p dilationes arbitrio iudicantis moderandas, & similiter in Rota ex nouis constitut.

d ¶ Quotiens. Fuit expediens apponere hãc clausulam per ea quæ ponit Speculat. in titulo de arbitro. §. excipitur uersic. sed quid si fuerit actum, ubi dicit quod data arbitro potestate prorogandi tempus compromissi intelligitur de prima prorogatione per l. Boues. §. hoc sermone de uerbo signific. & cum eo transit Io. And. in addit. ibi, & Bal. in c. olim ex literis colum. t. uersic. ibi & iterum de rescrip. cum multis authoritatibus congestis per And. Tiraque. in rep. d. l. boues. §. hoc sermone nu. 65. & seq. ubi refert Romanum in l. 2. char. penul. uersic. sed stat circa hoc, de re iudicata tenere contrarium, ut u3 totiens quotiens opus sit possit prorogare pro eruenda ueritate negotii: ad tollendum tamen omne dubiũ addiderunt statuentes dicta uerba.

e ¶ Dicta causa. Ablatiui absoluti.

f ¶ Appellari. Licet. n. causa sit commissa arbitrio iudicare debentis, tamen non est sublata appellatio Bar. in. l. si qua pœna in fi. ff. de uerb. signific. bona glo. in c. super his in uerbo arbitrium extra de accusat. & ibi doct. & glo. fina. in c. 1. de confess. in 6. ubi Dominicus: intellige si immodice grauauit, secus si modice, & pro his uide Alex. consil. 106. lib. 3.

g ¶ Secundum formam. Caue quia secundum formam statuti de appellatio. §. item statuimus de quo intelligitur hoc loco, debet præstari infra tẽpus probatorium, sed si ita intelligamus, iste interell. est contra uersf. quandocunq; tamen infra eodem, ubi dicitur quod sufficit præstare huiusmodi satisdationem ante sentẽtiam, unde necesse est dicere, quod relatio non fiat ad tempus, sed modum

dum ſatiſdationis, uel referas iſta uerba ad uerbũ petitæ.

a ¶ Vtraq; pars. In hoc nihil eſt priuilegii Auth. offeratur C. de litis conteſtat. ubi de ſportulis fit mentio, quæ quæ ſint ui de Alcia. lib. 3. diſpunc. cap. 17. & uide etiam c. cum ab omni de uita, & honeſt. clerico. imo de iure communi, ſi pauperes ſint ut ſportulas præbere non poſſint gratis expedienda eſt ſententia ut, in Auth. de mand. princip. §. ſit tibi, in illis uerbis, ſi tamen ſufficiẽtes in datione conſiſtant, cuius contrariũ forte intẽdit ſtatutum ex ſermone indiſtincto, adde conſtitutio. aut Neapoli. ſub Rub. de dandis Aduocatis pupillis. libro primo, & ibi Affliẽ. col. penul.

b ¶ Superuenerit. Nota quod qualitas ſuperueniẽs immutat iudicium, & formam iudicii ad fauorem illius, unde uidetur poſſe argui in contrar. de l. prima. ff. de pœnis, ubi imponitur pœna attenta qualitate quæ erat tempore iudicii cœpti non tempore ſententiæ: ad idem l. excuſantur in princ. ff. de Auth. tutorum & l. 2. §. qui ad munera. ff. de vaca. munerũ.

c ¶ Poſſint. Subaudi, & debeat, ſi cupit uti beneficio ſtatuti, prout debet quãdo ab initio litis eſt uidua, ut ſupra in princip. ibi uoluerit, & petierit &c.

¶ Domicellarum. Maiorum 12. annis, alias ſatis comprehẽduntur ſub uocabulo pupillorum, cum Maſculinũ concipiat fœmininum, ut infra in cõcluſ. ſtatutorum. §. 1. per Tiraquel. in lib. retract. ligna. §. 1. gl. 9. nu. 203. poſt Doct. in l. ſi quis id quod de iure o. iu.

rum ſtatutorum. ¶ Declarantes quod in omnibus cauſis pupillorum, & uiduarum, & aliorum ſupra nominatorum, pro quibus in principali inſtantia ſalaria Iudicis, & Notariorum debeantur, pro pronunciatione ſententiæ utraq; pars [a] dimidiam partem dicti ſalarii ſoluere teneatur. Et ſi litigans cum prædictis in cauſa principali ſuccumbat, teneatur, & debeat in cauſa ſuæ appellationis totum dictum ſalarium pro utraq; parte deponere, & ſoluere. ¶ In quibus cauſis appellationum, de quibus ſupra fit mentio, nulla tempora ſeruentur, niſi prout ius dicens dixerit, uel mandauerit, qui poſſit inſtantias, & dilationes ſtatuere, & prorogare, prout ſibi uidebitur, & placuerit, & prout ſupra dictum eſt de inſtantia in cauſa principali. ¶ Et eodem priuilegio utatur, & gaudeat quælibet mulier nupta, & alius quilibet actor, uel reus litigans, cui, uel quibus durante, ſeu pendente lite, uel cauſa ſuperuenerit [b] uiduitas, carceratio, ſeu dementia, aut alius caſus per quem ſibi bonorum adminiſtratio interdicatur, quæ mulier nupta, & alii ſupradicti a die uiduitatis, uel caſus emergentis in perſonam ipſorum infra decem dies poſſint [c] adire, & petere ſe remitti ad alterũ ex prædictis Poteſtate, uel Capitaneo. ¶ Et inſuper prouidemus quod in cauſis omnibus ſupradictis donec terminatæ, & expeditæ fuerint ſeruentur, & ſeruari debeant contenta in præſenti ſtatuto, non obſtante mutatione ſtatus uiduæ, uel domicellæ ad matrimonium dicta lite pendente trãſeuntis, uel pupilli ad adultam ætatem peruenientis, uel relaxationis carcerati, aut etiam dementiæ, uel prodigalitatis ceſſantis. ¶ Et quod ſupra dictum eſt de cauſis pupillorum, & uiduarum principalibus, & appellationum per omnia ſeruetur, & locum habeat in cauſis carceratorum, de quibus ſupra dictũ eſt in ſtatuto De uocatis in iure, & uenientibus, ac Domicellarũ, Sui iuris, Mentecaptorum, Furioſorum, Hoſpitalium, & eorum quibus bonorum eſt adminiſtratio interdicta, & aliorum prædictorum, quas omnes miſerabiles perſonas eſſe cenſemus. In quorum cauſis omnia ſuperius diſpoſita in, & de cauſis pupillorum, & uiduarum, ſtatuta diſpoſita, & repetita ſint, & eſſe intelligantur. ¶ Quandocunq; tamen ſatiſdationes de expenſarum refectione ſi petitæ fuerint, ut ſupra, ſufficiat eas præſtare ante ſententiam. ¶ In quibus cauſis omnium ſupra nominatorum utriq; parti ſuccumbẽti ſemel tantum appellare liceat: ita tamen quod qui habuerit duas ſentẽtias ex dictis cõtra ſe ulterius appellare non poſſit, ſaluo in quolibet caſuum prædictorum iure, & beneficio reſtitutionis in integrum cuicunq; cui de iure competierit.

DE ARBITRIO[a] D. POTEstatis, & eius Vicarii super qõnibus[b]

[a] DE arbitrio. In materia huius statuti extat tractatus Doctissimi D. Marci Antonii Blanchi Patauini, qui intitulatur de Cõpromissis faciendis inter coniunctos ex statutorum disposit. ex quo multa decerpere licet quæ pertineant ad interpretationem uerborũ nostri statuti, nam & ipse commentum composuit ad uerba statuti patriæ, in quo adsunt multa uerba eadem cum hoc nostro. Igitur remissiue procedam, ubi de illo mentionẽ facere contigerit; Extant aliorum tractatus generaliores, ut Bart. sed & ille uere aureus est D. Ioannis Baptistæ Perusini generis D. Bart. qui intitulatur de arbi. & compromissis distinctus in xiii. libris. Item D. Baptistæ de Sancto Blasio, qui posuit differentias plures inter arbitrum, & arbitratorem. Item Lanfr. de Oriano, omitto recensere locos ordinarios in quibus scribentes suos apparatus composuerunt. Et cum statutum deuiet a iure communi quo, quisquis sit, non cogendus est ad compromissa. l. 2. ff. de arbitris, facit. l. si uero. §. de uiro. ff. solu. matri, prout ita allegat, & dicit P. Anch. consi. 183. pro clariori, Alex. consil. 75. in causa, & lite lib. 7. probat D. Io. Bapt. in 5. lib. sui tract. dicendo quod compromittere est cõtractum facere, ut est casus in l. 3. §. sed si filius, secundũ uerũ intell. ff. de pecul. ergo &c. in primis dubitari posset nunquid ualeat statutum nostrũ quia uidetur lædi ius partis, iuxta. l. si minot. §. minores. ff. de minoribus, sed lex debet esse ad adiuuandum non ad lædendum c. erit autem lex 4 distinc. Tamen omnes admittunt statuta huiusmodi ualere, & ne dum ualere, sed bona, & utilia ut facta ad abbreuiandum lites, quę plerunq; fiũt immortales malitia partium fac. prima const. C. & l. properandum C. de iudiciis & c. finem litib. de dolo, & contumatia, & sic ad bonũ publicum, saltem secundario, unde Bar. in d. 1. const. colu. 1 decidit valere statuta ista ędita à prioribus ciuitatis, quorum potestas limitata sit ad ea quæ concernũt bonum, & pacificum statum ciuitatis, nec lęditur ius partis necessario, sed contingibiliter, sunt etiam prompta remedia pro reparando se à læsionibus arbitrorũ, & maxime appellatio quã tenemus competere à sententia talium sic ex statuti necessitate electorum, ut sentit glo. in c. à iudicibus 2. q. 6. & glo. in c. ab arbitris de off. deleg. lib. 6. Bart. in l. fina C. de iudici, ubi Saly. Iacob. de S. Geor. & Ias. qui dicit, quod ista opi. est utilis in Practica, & ibi etiam Areti. dicit quod ista est uerior, & communis opinio, ut latius tradit Blanc. in 10. q. princip. sui tract. sed iam non defuerunt qui uoluerunt esse uerbis nostri statuti tenaciter in hærendum, ad Bal. in l. si quis non dicam rapere C. de Episcop. & Cler. col. 4. ubi allegat Io. And. in c. 1. de homi. lib. 6. & quod debet declarari taliter ut minus recedatur à iure communi, etiam cum improprietate uerborum, arg. c. cũ dilectus cum ibi plene not. extra de cõsue. ita in terminis Gratus consil. 155. colum. 2 uersic. maturius lib. 2. allegando Cor. in consil. 65. uolu. 4. qui id ex toto non dicit, sed in rei ueritate est principaliter fauorabile, inductum s. gratia minuendarum litium, ut dixi, ideo habet æquitatẽ, & honestatẽ, ad quod. l. si. ff. famil. hercisc. & l. cõgruentius C. de patria potestate, ita attestatur Caccialup. in tracta. de trãsac. q. 9. & Decius cons. 13. colum. 3. & 44. & uideatur P. Anch. consil. 158. incip. rationes quę superius, post Bald. in. l. qui se patris C. und. lib. ubi Alex. & Dec. num. 44. & Soci. cons. 4. & uideatur gl. in pragmatica regni, sub Rub. de compromiss. vnde secundum Doc. potius est extendendum, dum tamen non excedat proprium significatum vt Alex. dicit cons. 202. num. 6. lib. 6. addo etiam Soci. Iuniorem cõsil. 236. nu. 7. lib. 2. vide eund. D. Io. Bap. in d. suo tra. lib. 10. cap. 1. & Blanch. colum. 1. & 2. & 3. diffuse diserit, respondens obiectis, latè And. Tiraq. in libello à Cau. cessante in uerbo affinitatis causa, nu. 34. dicit P. Anch. tamen in consil. 187. apud me, quod in ista materia fauorabili fit extensio ad filium naturalem tãtum, tamen propriè filius est tãtum qui ex iustis nuptiis nascitur l. filium diffinimus ff. de his qui sunt sui uel ali. iuris Ias. in. l. si quis ex argentariis §. fin. colum. 2. de edendo Et ad statuta huiusmodi uide fall. per Rob. Maran. in suo Speculo in 6. parte in secundo actu, ubi etiam habentur ampliationes, & vide P. Aduenas in suo operæ fall. Reg. 36. incip. affines, ubi enumerat 18. limitationes, Et an liget clericos vide Alex. consil. 93. cum pluribus aliis, & blanchum in glo. clericus, & in glo. forensis late glosam pragma, regni sub titulo de compromissis, Decius in c. ecclesia S. Mariæ nu. 45. de cõstitut. qui distinguit, aut statutum simpliciter cogit ad compromittẽdum, & ligãtur quia, stat in ordinatoriis, aut ulterius procedit, dicendo quod laudum habeat executionem paratam, uel non possit recurri ad arbit. boni uiri, & in ea parte non ligantur, quia statutum uidetur decisionem respicere, ut per ipsum idem concludentem in forense post pau. cons. 320. incip. ꝙ causa appellationis lib. 1. idem Blanch. in verbo hebrei disputat quid in iudeis.

[b] ¶ Super quæstionibus. Hoc loco verbum quęstionibus, habita relatione ad nigrũ, latissime patet, pro quocunq; iurgio, & altercatione ciuili, etiam extraiudiciali, licet proprie loquẽdo dicitur quæstio incipere post litem cõtestatam l. 2. & 3. C. si regun. not. Bart. in l. amplius non peti. ff. rem raratam haberi unde infert Blanchus in d. tract. in uerb. quæstio, quod alio non apparente statutum loquens simpliciter de quæstionibus non arctaret nisi lite contestata, dicens hoc decidi per Cuma. cõsil. 17. incip. Hieronymus nu. 2. & habetur per Cor. cons. 15. lib. 4. sed nos habemus expresse statutũ

ſtatutum ſupra de feriis. §. & intelligatur, declarans omnia ſtatuta noſtra in quibus fit mentio de lite, & qnæſtione, ut intelligantur ſaltem por recta petitione coram iudice, parte præſente, uel legitime citata, etiam ante litis conteſtationem, dixi omnia ſtatuta declarari ſ. excepto iſto, quod ulterius proceſsit, ut in nigro uidere eſt alias idẽ fuiſſet ut per P. Anch. cõſil. 183. proclariori &c. ubi etiam dicit not. quod conſanguineus ueniẽs ex tranſuerſo, & ut tertius, uel per modum exceptionis incidentis ſtante principali quæſtione inter alios non poteſt obiicere de hoc ſtatuto, quod tantum loquitur ubi eſſet principalis quæſtio inter coniunctos. Item ſi fuiſſet principalis quæſtio inter coniunctos, & reus excipiens peteret compromiſſum principaliter ſuper ſua exceptione, qui dicit Bald. præceptorem ſuum ita in hoc ultimo caſu de iure reſpondiſſe in ciuitate Ianuæ.

uertentibus[a] inter coniunctos[b],

a ¶ Vertentibus. Pondero hoc participium præſentis temporis, ut non poſsint cogi ad compromiſſum ſi lis, uel iudicialis, uel extraiudicialis ſperaretur tantum in futurum, ſed nondum eſſet orta cauſa, quamquam uideamus quod tranſactio poſsit fieri etiam de lite futura, l. prima cum gl. ff. de trãſact. l. 2. C. de tranſact. & idem de iure communi loquendo dici poteſt in compromiſſo, ut Iaſ. ait in l. eleganter colu. 2. uerſic. & ex illo tex. ff. de condic. indeb. in pulchro caſu i. in minore, contra quem ſententia tranſitum fecit in rem iudicatam, nt propter ſpem petendi reſtitutionem in integrum poſsit peti compromiſſum uigore ſtatuti, vt aliqui putarunt, ceſſat enim in ſtatuto noſtro hæc difficultas.

b ¶ Coniunctos. Hoc nerbum declarat Alex. in ſimili ſtatuto conſil. 125. colum. 3. incip. uiſo proceſſu li. 7. ut comprehendat fęminas etiam, qnia iſtud eſt adiectiuum & ſic terminus communis, ideo ex propria ſignificatione uenit etiam in ſtatuto. l. ait diuus. ff. de iure fiſci l. ſi quis id quod, de iuriſ. o. iudicium, ſed Alex. certè nõ bene ratiocinatur, licet benè opinetur. hoc uerbum declarat etiam Bal. in l. 1. §. fin. de poſtul. dicens quod coniuncti ſunt illi qui enumerantur in illo tex. nt ſunt parẽtes, liberi, fratres, ſorores, uxor, ſocer, ſocrus, gener, nurus, vitricus, nouerea, priuignus, & priuigna, & ſic uidetur ſecundum Alex. in l. 1 C. und. nir & uxor, ꝙ ueniant omnes hæ perſone ſub ſtatuto ſimpliciter de coniunctis perſonis loqnente, adducit tex. in l. fina. §. cum autem in uerbo coniuncta C. de furtis, nbi Saly. notat ad ſtatuta, & Soci. in conſil. 57. caſus legis municipalis colum. fina. uolu. 1. uoluit idem Philipp. Franc. in c. ſi pater colum. penul. uerſic. 23. de teſtamen. lib. 6. dicens quod appellatione coniunctorum ueniunt conſanguinei, & affines, ſed ut hic uides ſtatutum non colligit omnes coniunctos, ſed tantum liberos deſcendentes per Maſculum, item ſeparauit affines à coniunctis, vnde Iaſ. in d. l. 1. C. und. uir & uxor dicit difficile eſſe aſsignare rationem cur uxor dicatur coniuncta, & non propinqua, propterea putat poſt Lud. & Ang. quod etiam non ueniat appellatione coniunctorum, niſi ſecundum materiam ſubiectam, & largam interprętationem, ſed Decius ibi dicit quod ratio ſatis clara eſt inter illa duo, quia uerbum coniunctionis, eſt magis generale, & bene conuenit uxori, & marito, quia nuptiæ ſunt coniunctio uiri, & fœminæ. l. 1. ff. de ritu nuptiarum, & alibi dicitur, Quos deus coniunxit homo non ſeparet, ut 23. diſtinct. quos deus &c. ideo dicamus quod hic poſuit genus, & unã ſpetiem eiuſdem generis, iuxta illud euangelii dicite diſcipulis eius & Petro, ut in Rub. C. de ſer. & aqua ubi gloſa, uide Marcum Blanch. q. 1. num. 12. in gl. coniuncti, ubi latius loquitur, & ſubdit notabiliter, quod coniunctio eſt de ſubſtantia huius ſtatuti, etiã per Alex. ſentit in conſil. 13. ex his quæ in themate colum. 3. verſic. non obſtat &cæt. lib. 1. quia nõ poſſunt priuati dare iuriſdictionem priuatis quam non habent. l. priuatorũ C. de iuriſd. omnium iudicum, noſtri enim ſtatuentes habẽt iuriſdictionem, quia â lege eis conceditur l. fina. C. de iudi. ergo &c. ut igitur ſtatutũ noſtrum ſibi dendicet oportet prius conſtare de qualitate perſonarum, & quod lis uertatur ut Anch. dicit conſil. 159. uerſic. contrarium dico &c. & Alex. conſil. 60. uiſa legitimatione numero 17. lib. 2. loquitur, quando negaretur petentem compromiſſum fuiſſe, ſaltem rite legittimatum & Pau. Caſtr. conſil. 178. ſuper eo. lib. 2. ſequitur Bap. de S. Seuer. tract. de tranſact. q. 15. in fin. uerbis.

Et nota quod Spurii non dicuntur coniuncti, ita Dy. ſimpliciter in quodam conſilio incip. diligenter conſideratis, quod eſt num. 8. prout retulit Bal. in. l. id quod pauperibus colum. penul. C. de Epiſc. & cleric. qui tamen Dyn. ut retulit Alex. in. l. ex facto. §. ſi quis rogatus num. 36. ad Trebel. dicit quod ſpurius non uidetur habere cõiunctionem, uel cognationem ex parte patris: allegat. §. ſi. in Auth. quib. mod. natu. effic. ſui, & l. ſi ſpurius. ff. und. cog. ppea Alex. concludit quod quoad illos qui ſunt de agnatione paterna, non ueniant illegittimi, quia non dicuntur coniuncti, quo autem ad eos qui per matrem ſunt coniuncti, bene comprehenduntur, quia dicuntur habere coniunctionem, d. l. ſi Spurius, & ita Alex. loquitur nedum de Spuriis, ſed etiam de ſimplicibus naturalibus, pro ut aperte Imola atteſtatur, quia dicit, in his quæ tendunt ad eorũ commodum non comprehenduntur naturales, per ea quæ not. in cle. 1. de Bap. & quia in ſtatutis maxime exorbitantibus, intelligendum eſt de legittimis, & naturalibus, dicens ſe ita conſuluiſſe una cu. d. Pau. Caſtr. qui Paul. ſimiliter refert ſe conſuluiſſe in d. §. ſi quis rogatus in aliquibus lecturis, quam lect. in propoſito refert Alex. conſil. 60.

60.num.10.lib.2.ex qua colligit diftinctionem, quod aut filius naturalis, uel fpurius petit compromiſſum pro illius fauore, et non debeat audiri, aut petitur contra ipfum, & cogēdus eft, fi ageretur inter eos qui ueniūt à latere patris: cōfonat huic diftinctioni Rob. Maran. in fuo Specul. in 6. parte in 2. actu, ubi tractat materiam compromiſſi in 7. limitatione & procedit determinādo quæſtionem aliam f. quando effent duo fpurii qui litigarent, fed uide omnino Rui. confil. 9. lib. 4. qui tenet, ꝙ quo ad hunc effectum dicuntur fanguine coniuncti, licet non quo ad fucceſſionē de qua loquuntur iura quibus mouentur fupra citati Doc. maxime quia fauorabile eft ftatutum, ut dixi, quia eft caufa potiſſima euitandi odia, & rancores inter coniuctos: cuius opinioni correfpondet illud confil. Aneh. 187. apud me, de quo fupra memini, quæſtio decifio tāto fortius, procedit quādo effet quæſtio inter filios, & patrē, uel matrem, auum, uel auiam: quia funt perfonæ quibus reuerentia debetur de iure naturæ argumēto in fimi. l. parentes. ff. de in ius uocando, prout Alex. tradit in d. §. fi quis rogatus, quo fit, ut non fit dubitandum fi naturales, uel fpurii fuerint legitimati, quin comprehendantur, quidquid fenferit fortaſſis Pau. Caftr. confil. 178. incip. fuper eo uero, in fecunda parte, uerfic. item confirmatur, prout etiam allegat, & intellexit And. Tiraq. lib. retrac. ligna. §. 1. gl. 8. num. 12. licet idē Alex. in d. §. num. 35. aliter capiat mentem Paul. Caftr. in d. confil. fub alio tamen numero f. fecundum antiquam impræſſionem; & in ueritate Pau. non bene fe firmat in hoc puncto, fed tantum tangit diuerfa fundamenta ut obtineat intentionem fuā prædictis adde confil. Fulgo. 159. feius & Aurelius, ubi confuluit ftatutum aftringens patruum, & nepotes litigantes, ad compromiſſ. non uendicare locum in nepote nato ex fratre inceftuofo, iux. auth. ex complexu C. de inceftis nup. & plus uoluit quod factum debeat retractari, licet etiam laudum fecutum fuiſſet, & in his inceftuofis non puto procedere quæ ponit Rui. in allegato conf. qui loquitur in fpuriis, tamen cogitandum eft fi contingeret cafus, & adde noniſſime circa hanc quæftionem confiderationem quandam Grati cōfil. 145. num. 9. ufq; ad fina. lib. 2. ubi etiam reuocat in dubium quæ fit magis communis opinio, circa iftum articulū. Adde etiam nō effe intelligendum ftatutum de coniunctis per fimplicē fornicationem, ita Io. And. in c. fin. de confang. & affin. Rob. Maranth. in 17. fall.

Quid de amicis magna amicitia cuniunctis? multa faciunt quæ congerit Iaf. confil. 70. in fine lib. 1. poft Bald. in l. 1. colum. 22. C. qui accuf. nō poſſ. ubi dicit quod amici ueniunt appellatione fuorum, & Abb. in c. requifiti de teftamen. poft gl. ibi quæ generaliter dicit illud quod difponitur ratione affectionis propinquitatis uendicat fibi

& affines [a].

locum in amico, Barb. latiſſime in. l. cum accutiſſimi C. de fideicommiſſ. Marſ. ſing. 351. Blanch. in d. 3. q. ī uerbo amicus & c. latius omnibus Tiraq. in l. fi unquam in glo. libertis num. 78. cum feq. C. de reuo. donat. Et quid de affumentibus lites pro alio, prout tenentur de iure, vel ex pacto? vide Bart. in q. 2. incip. pifanę ciuitatis &c. ubi quod comprehendantur ftatuto ipfo, latiſſimè Blanch. in glo. affumens & c. Iaf. confil. 75. lib. 3. ubi afferit communem opin. effe cũ Bart. quamquam opin. hæc fit controuerfa à multis, Lanfranc. in tractatu de arbitris in 7. parte q. 17.

Quærit idem Auth. in gl. ceſſionarius an ceſſionarius fratris, feu confanguinei, vel alterius affinis poſſit compellere alteram patrem ad compromittendum? refert Bald. in l. fi poft diuortium ff. folu. matri. tenere quod non, quia mutata perfona actoris mutatur priuilegiū nō perfona natura ipfius rei, quin poſſit compellere ceſſionariū ad compromittendum, quod dictum fing. eft, ut habetur apud Marfi. fingul. 135. communiter in ciuitatibus, fed Alex. in d. l. fi poft confiderat, aut uerba ftatuti funt in perfonam, aut in rem, primo cafu non poteft cogi, quia lis non eft inter coniunctos, fecundo cafu fic, Addo Ang. inft. de except. in rub. num 16. ubi Allegat Bart. in l. procurator ad exhibēdum ff. rem rat. haberi, qui tenet, quod oportet coniunctum qui ceſſit comparere, & cōpromiſſum petere, alias non fiet vide Pau. confil. 178. fuper eo. in fine lib. 2. ubi tamen videtur refidere contra Bart. & Alberic. in tract. ftatutorum in fecunda parte q. 102.

a ¶ Affines. Glo. inft. de nuptiis. §. affinitatis diffinii effe proximitatem perfonarum ex nuptiis cōiunctarum omni carens parentella fanguinis, & hoc fecundū leges Imperiales, Sed fecundum Canones; diffinitur effe proximitatem perfonarum ex coitu prouenientem, unde hic quæri poteft an etiam de hac affinitate intelligatur ftatutum, & breuiter dic ꝙ non, quia quotiens eft difcrepancia inter ius ciuile, & cano. feruandum eft ius ciuile, ut habetur infra, in cōcluf. ftatutorum, & ideo etiam gradus enumerantur fecundum ius ciuile. Blanch. latiſſimè in d. tract. in uerbo uiro & uxore, aliam rationem adde ex eod. in uerbo affinis per fornicationem. Et quid in affinitate in fecundo gradu, puta in uxoribus duorum fratrum, uel in fecundo uiro uxoris olim fratris tui iuxta gl. in c. non debet de conf. & affin.? uide Pau. Caftr. tenentem opin. affirmatiuam in l. qui fe patris, C. unde. lib. ubi Iaf. tenet contrarium, & tandem uide diftinctionem Blanchi in allegato tractatu in uerbo affinis, fed attento ftatuto noftro quod dicit etiam affinitate finita poteft probabiliter in diftincte teneri opin. Caftr. ¶ Poft rub. quærere licet fi uidua, vel pupillus agat uigore ftatuti præcedentis, reus uero illi confanguineus, uti uelit beneficio præfentis ftatuti, quis horum exaudiri

diri debeat; & reſoluitur hæc quæſtio ad illum punctum, quod horum ſit ſpecialius, quum notũ ſit quod ſpecies derogat generi, ut in ſimi. Bald. dicit in. l. hac conſultisſima verſic. iſta q. C. qui teſta. fac poſſunt, quærendo ſi pater cæcus teſtetur inter liberos, an poſſit teſtari coram duobus teſtibus iuxta l. hac cõſultisſima. §. ex imperfecto C. de teſtam. an uero debeat obſeruare ſollemnitatẽ d. l. hac conſultisſima C. qui teſtam. fac. poſſunt, & declarat Bal. quod illa prouiſio dicitur eſſe magis ſpecialis in qua eſt maior ratio ſpecialitatis, ſeu habet maiores fauores, vnde decidit, quod magis attẽdenda eſt prouiſio. §. ex imperfecto, & ſub eadem ratione determinat q. in. l. fina. §. neceſſitatem colum. 4. uerſic. ſed pone C. de Bon. quæ lib. ſ. quod pupillus qui ex forma ſtatuti nõ poſſit obligari ſine certis ſolemnitatibus, poterit tamen aſtringi ad compromiſſum, ſeu illud petere abſq; ſolemnitatibus vigore alterius ſtatuti huic noſtro ſimilis, de qua tamen deciſ. vide Io. Bap. in tract. de arbit. lib. 2. cap. 19. ubi reprehendit Bald. indiſtinctè ita loquentem, propterea diſtinguit alibi. ſ. in. l. executorem colum. 7. uerſic. pone duo ſunt &c. C. de execu. rei iudica. declarationem aliam ponit ſ. quod illa qualitas quæ poteſt conuenire pluribus eſt generalior, illa uero quę paucioribus eſt ſpecialior, ideo decidit quod iudex ſpecialis pupillorum exequetur ſententias omnes pupillorum, non autem iudex ſimpliciter datus ad exequendum ſententias à centum libris ſupra ad idẽ Alex. conſ. 29. quoniam abunde colum. prima lib. primo & Anch. in com. c. canonũ ſtatuta in 14. q. uerſ. ſed pone quod duo ſunt, extra de conſtitut. Bar. ſimili modo format quęſtionem in extrauag. ad reprimendum in gl. non obſtautibus, & dicit quod inter duo ſpecialia introducta aduerſis conſtitutionibus debemus præferre illud in quo euidẽtior, eſt & maior utilitas cõſpicitur, illa .n. eſt benignior interpretatio qñ cauſa magis priuillegiata præfertur, C. de priuilleg. dotis cũ ſimi. His pręmisſis diſcuti oportet, in quo ſtatuto ſit maior ſpecialitas, ſiue maior utilitas, nam in alterutro conſiderari poteſt aliqua ſpecialitas, in primo enim proceditur ſine figura iud. ſola facti ueritate inſpecta, ac uello leuato, eodemq; modo determinatur. Item inſtãtia limitatur arbitrio domini Poteſtatis, quæ priuillegia hic non ſunt, maxime circa deciſionem. Econtra aliqui dicunt, quod immo illud eſt magis priuillegiatum, quia proceditur de iure, & de facto, quod eſt quid plus, ad Bart. conſil. 82. punctus q. lib. 1. quod nihil eſt, quia deciſio ſit de iure, ut patet in nigro, & in ſuperiori ſit deciſio pro ut ſibi æquum uidebitur, præterea proceſſus utroq; ſtatuto ſit de facto, cum fiat ſine figura iudicii, ut ſentit Bar. in extrauag. ad reprimendum in uerbo uidebitur in fin. tamen mihi illa conſideratio placet quæ ſit quod uidua comprehẽdatur hoc ſtatuto in illis uerbis, etiam finita affinitate, pone exẽplum quod filius meus mortuus ſit, ſupereſt. n. olim eius uxor, quæ uidua nũc reperitur, & ita alias fuiſſe determinatum dicitur in hac ciuitate.

Item ſtatuimus q; quotieſcunq; lis[a],

Quæritur iuxta prædicta; An hoc ſtatutum, an uero ſtatutum de Erro. not. ſit attẽdẽdum, ſi cauſa erroris ſit inter coniũctos? diſputat abunde Alex. conſil. 65. in cauſa, & lite, concludens fore intentãdum, tanq; magis ſpetiale, ſtatutum de, Er errorib. notariorum, per multa fundamenta quorum aliqua ſeruiunt in præcedenti quæſtione, maxime, quod iſtud eſt poſterius illo ſupra proximo, ergo præferrẽdũ. At exaduerſo facit, quia illud ſuperius magis innititur iuri communi, quia miſerabiles perſonę ſunt ſub protectione Principis, & Eccleſiæ, ut ibi dixi, iſtud autem de cõpromittendo eſt ex toto contra ius commune, tamen (ut dixi) placet fundamentum illud ſuper verbis finita affinitate &c. niſi cauillẽtur. Ad materiam uide Decium conſil. 44. num. 7.

a LIS. Ergo ubi ſumus in materia executiua, non eſt lis, uel quæſtio, quia iã res eſt iudicata, vel habita pro iudicata, ut i iſtrumẽtis guarẽtigiatis, cõſequẽter nõ petitur cõpromiſſum, Blanch. in d. tract. niſi eſſemus in caſibus in quibus oportet prius liquidare inſtrumẽtũ ante quam peteretur executio, Soci. conſil. 51. præſlãtisſime doctor colum. 2. lib. primo, ſecus ſi a principio non deberet fieri liquidatio, ſed ſatis eſſet quod in proceſſu executiuo fieret probatio, ut per Capicium Deciſ. 48. & ſimiliter omnis exceptio litis finitæ, quæ impedit litis ingreſſum dicitur impedire etiam compromiſſum, ut dicit clare Bal. in. l. fratris C. de tranſactionibus, latius deducit, & cõprobat Blanc. in eod. tract. ſub 5. q. ubi inſerit materiã de exceptionib. ĩpeditiuis litis ingreſſum: Item debet ſtatutum intelligi quando eſt lis, ſeu quæſtio facti, non autem ſi ſit quæſtio iuris, Bald. & Saly. in. l. Ancillæ C. de furtis, Alex. conſil. 52. colum. 2. uerſic. præſuppoſito uolum. 2. Iaſ. in. l. penul. C. de pactis colum. fina. Philip. Franc. in c. ſæpe in 6. not. de appella. Fely. in. c. exceptionum colum. 11. num. 31. de exception. intellige tamen prædicta, quotieſcunq; de quæſtione quæ uerteretur eſſet caſus legis clarus qui poſſet diſcerni per aperturam librorum, ſecus autem ſi eſſet quæſtio in qua reperirentur uariæ opiniones, ita Bald. in l. cum proponas C. de reb. credi. qui dicit, quod de iure probando bene poteſt cõpromitti, quia eſt cauſa mixta cum facto, ſed non de iure quod appareret per aperturam librorum, exemplum an pupillus poſſit teſtari vide latius apud Blanc. in 4. q. in primo capite, & addo Cor. conſil. 290. nu. 19. lib. primo, & uide Caccialup. in tract. de tranſact. q. 61. & Iaffredum deciſ. 271. Inſuper intelligendum eſt de cauſis compromiſſibilibus, multæ enim ſunt quæ nõ debent, nec poſ-
ſunt

uel inter quoscunq; [a] agnatos, uel cognatos usq; ad sextum gradum inclusiue, gradum connumerando de iure ciuili [b] possit, & teneatur dominus Potestas Ciuitatis Bononiæ, uel eius Vicarius, etiā finita cognatione [c], uel affinitate [d].

proc. decretal. colu. 3. & uide Anch. consil. 177. apud me quęstio ista, ubi qđ appellatione fratrū ueniunt etiam naturales tantum, maxime in hac materia, & etiam stante communi usu loquendi, dixi generaliter supra in glo. coniunctos. Sed nū quid qui fraterna charitate diligitur, ideoq; fratris nomine rectè nuncupatur, inquit. l. nemo. §. 1 ff. de hęred. instit. hoc statuto comprehendatur? & resolutio q. pręsentis stat in hoc, an amicus magna amicitia sit censendus inter coniunctos, & Alex. in l. 1. §. lex falcid. ff. ad l. falcid. post argumenta pro affirmatiua parte concludit in negatiuam, & latius se diffundit Ias. in. l. exigendi C. de procur. dicendo quod in puncto iuris posset sustineri alia opinio, latius etiam Blanchus in d. 3. q. in glo. amicus, ubi sustinet opi. Alex. sed pro opin. cōtraria uide quæ scripsi supra in glo. cōiunctos uers. Quid de amicis.

a ¶ Quoscunq; agnatos. Pondera hæc verba multum amplianția statutum istud, ut non sit insistē dum in enumeratis supra, ubi dūtaxat descendētes, & ascendentes inuicem litigātes, item fratres, & sorrores expræssit, cū tamen omnes transuersales contineantur, ut hic uides: quod ualet ad id, quod supra determinaui in glo. maritum Sed nō ne liberi, & ascendentes prohibentur in infinitū pro ut est eorum significatio l. liberorum. ff. de uerb. significa? dico quod hic intelligitur de trāsuersalibus, & licet hic sermo sit ita prægnans, & geminatus, tamen necessarium est ut intelligatur de habilitate, Decius consil. 45. multæ. n. sunt personæ similiter de agnatis, & cognatis, quę nō possunt facere compromissum saltem de se, est. n. regula tradita à D. Ioanne Baptista in suo tract. de arbitr. cap. 19. lib. 2. quod omnis qui non habent legitimam personam standi in iudicio non possunt compromissum facere, quia hoc est uerum iudicium, & infra sticam: item qui non habet facultatem alienandi per contractum, ex quo sequitur quod cum infiniti prope sint qui repelluntur a limine iudicii, de quibus in speculo de actore per totum, certè nullus ex his poterit compromittere iudicialiter, nisi forte tales ut rei conuenti cōpromittant, cū inhabiles ad agendū, non sint inhabiles ad se defendendum, extra de iudiciis c. intelleximus, clem. pastoralis de re iud. hoc sentit Io. And. in addit. specu. in titulo de arbitris. §. restat in fine. ut latius prosequitur idē autor decidendo quid in filio famil. & Quid in minore, de quibus ēt apud Blanc. ī suo trac. in 1. parte ī uerbo filiusfam. & in uerbo minor, &c. An clerici litigantes subiaceant huic statuto uide eund. Blanc. in 3. quęst. est longa disputatio certe me remitto ad ibi dicta tenuit. n. φ ligētur, cū limitatione.

b ¶ Iure ciuili. Bart. in consil. 224. an fratres in prima parte; de quo non est dubium in statutis nostris, nec de iure communi in huiusmodi materiis uide Bart. consil. 14. in 2. parte, Pau. Castr. in consil. 421. φ ista mater num. 3. & in consil. 56. num. 5. in prima parte, super primo quæsito.

c ¶ Cognatione. Contra d. l. iura sanguinis. ff. de regu. iu. solue quoad ius succedendi, & quoad tutellas, ac alia iura cognatio potest interire, non autem ipsā sanguinitas, quæ subsistit ex natura ipsa l. ius agnationis de pactis, inst. de iur. natur. §. fi. bene facit tex. in. l. 2 ff. de usufr. earum rerum quæ usu consumuntur, ubi inquit, nec. n. ratio naturalis authoritate senatus consulti mutari potest, ideo ista naturalis cōiunctio cadit in seruum, ut not. Bart. in l. hos accusare. §. omnibus. ff. de accus. ius uero cognationis quod à iure ciuili inducitur bene tolli potest, ut per glo. in. §. quod autem, in uerbo cognationis inst. de capit. diminutione uides: igitur statutum uoluisse conseruare hoc ius tantum inter istos, quod quidem periisset, etiam si statutum ulterius non processisset: facit optimè consil. Roma. 82. quo ad id &c. latè etiam Ias. in. l. ius agnationis ff. de pactis, de quo consil. etiam meminit Dec. in d. l. iura sanguinis &c. Blanc. in d. 3. quæst. in gl. separatus ab agnatione.

d ¶ Affinitate. Præsupponit statutum dissolui posse affinitatem, puta per mortem alterius, pro hoc tex. bonus licet uulg. in. §. affinitatis quoq; inst. de nuptiis uers. quod & ipsum, gl. tñ uult ibi contrarium, & concordat tex. in c. fraternitatis uers. porro, 35. q. 1. facit l. fi. C. de uerb. signif. ubi gener, uel nurus etiam uocantur dissoluto matrimonio, idem tenet Imola. consil. 133. sed in contrarium est glo. in l. sed hoc ita. ff. de re. iudic. & in l. rei iudicatæ. ff. solu. matrim. per l. cui eorum §. affinitatis ff. de postulando, & ibi Bald. & communiter scrib. & Blanch. in tract. prædicto in uerbo soluto matrim. Ad contrarium dic, quod durat affinitas quoad prohibitionem nuptiarum, & reuerentiam, non quo ad alia, unde hoc casu quia agitur de reuerentia comprehenditur hoc statuto, sed istud ultimum non est sine scrupulo, (ut uerum fatear) Nam Bart. Bald. Ang. in d. l. cui eorum per eum tex. item Bald. in. l. fina. colum. 1 per ibi not. C. de uerb. signif. cō aliis locis citatis à Fely. in c. super eo. el 2. de testibus contrarium in his terminis tenēt, & sequitur P. Anch. in rep. c. Cano. statuta in versic. quæro ulterius de uerbo consanguineus in 14. q. prin. de constitut. ac multi alii cōgestim relati per And. Tiraque. in tract. a causa cess. nu. 31. unde aliqui alii in hoc articulo distinctionē quandam excogitarunt, ut Saly. in d. l. fina. & Barb. in Rep. l. cum acutissimi colum. 59. C. de fideicommiss. quicquid sit, iam statutū nostrum

nostrum præcidit, & rectè omnem difficultatem eligens meo iudicio ueriorem opinionem; Adde prædictis Paul. Castr. consil. 80. super primo dubio lib. secundo.

seu coniunctione, compellere[a] partes[b] quibuscunq; remediis[c] ad compromittendum de iure[d] tantum in terminando, et de facto[e] alte et basse[f] in procede

a ¶Compellere. Est pulchra, & vtilis hæsitatio, nunquid debeat in actis apparere de hac compulsione. Saly. in l. fina. C. de iudi. quem multi magni nominis sequũtur, ut refert Blanch. in prima q. in glo. quilibet iudex, tenuit quod sic, si uolumus dicere compromissum fuisse factum secundum formam statuti, sed multi tenuerunt contrarium, quia secundum illos sufficit, quod sit compromissum, quandoquidem paria sunt quem cõpulsum esse, uel potuisse compelli, quia præsumitur quod timore statuti ad illud processerint arg. l. nouissime ff. quod falso tutore &c. ad quam disputationem reiicio lectorem, quia hic non est locus: tutiorem viam ego eligerem ante factũ, post vero tutari possem opinio. contrariã Saly.

b ¶Partes. Cum dicat partes, uidetur quod iudex mero offitio hoc possit, quod nequaquam admitto iuxta regul. l. 4. §. hoc autem iudiciũ de damn. inf. & Alex. in consil. 82. colum: 2. lib. 1. tenet requiri instantiã alterius partis, & adde Blanch. in tract. in 5. parte, habetur p Ias. in l. uniuersa C. de precib. Imper. off. ubi in specie de huiusmodi statutis: Tangit etiam Ioannes Baptista in dicto copiosissimo tractatu lib. 5. cap. 11.

c ¶Remediis. S. aptis ad cogendũm. puta uinculis vel captis pignoribus, vel denegando uictum. iuxta glo. in l. fina. §. necessitate C. de bonis quę lib. non enim audiretur aliquis illorum volens solure itereße, ita Io. Bap. in d. tracta. cap. x. lib. 5. per not. per Bart. in l. stip. non diuid. in ultima quæst. primæ partis. ff. de uerbo obliga.

d ¶De iure. Super hoc potes (si libet) uidere glo. integram eiusdem Blanchi in tractatu prima quæstione in glo. de iure, in qua latissime disputat de quo iure intelligatur, an de iure municip. prius, an de iure communi, post multos Doctores maxime Pau. in l. ius pluribus. ff. de insti. & iure, & Seuerin. in l. omnes populi ff. eod. titul. sed nos non necessitamur ad istam disputationem, quia prouidetur nobis in conclus. statutorũ in §. item quod in quacunq; vbi etiam dicam: uide Rui. in terminis in 2. volum. consil. 4. num. 10. vbi loquitur quando fuit compromissum factum inter iudeos, an intelligatur de lege Mosayca, vide congesta super hoc verbo per Petrum a duenas regula 56. in verbo arbiter, vbi limitat quinq; modis. Et nota quod hoc verbum de iure significat iustitiã ita Bal. in l. r. ff. de no. op. nunciat. quod præcipit Ias. notari, hoc autem dicere significat iustitiam legis, & hominis: legis, ut rite, hominis, vt rectè pronunciet glo. not. ualde in Auth. de hæred. & falcid. §. exhæredatos. unde quæritur si sententia sit iniusta an sit nulla tanquam contra formam compromissi: quem punctum tangit Barto. in l. diẽ proferre. §. stari. ff. de arbitris, qui est opinionis quod nulla sit: sequitur Abb. in c. cum dilecta num. 12. de rescrip. approbatur â pluribus, vt obseruata in practica, uide Blanc. in 6. quęst. in vers. infertur octauo &c. Cor. consi. 177. num. 29. lib. 2. Aymo. Crauet. consi. 182 num. 9. vbi loquitur in delegato sub istamet forma. vide Bal. consil. 351. Ioannes & Federicus lib. 5. non definunt qui cõtrararium dicant Et circa istam eand. clausulam multa dicit D. Io. Bap. in cap. 5. octaui libri, ubi inter alia not. dicit quod si in compromisso partes dixissent quod de iure pronuncient, intelligitur etiam, ut pariter de iure procedãt, quia clausula sequens dat intellectum præcedentibus l. talis scriptura, in princip. ff. de lega. pri. nisi aliud â partibus, circa modum procedendi fuerit specificatum, prout hic.

e ¶De facto. Bart. declarat in extrauag. ad reprimendum in verbo uidebitur in fi. dicendo, quod intelligitur manu regia, non tamen quod iura alterius aliquo modo tollantur, lædãturue contra naturalem æquitatem, & idem per quæcunq; verba concipiatur oratio; Idem Blanch. glosat istud uerbum, & Io. Bapt. in 10. cap. lib. octaui d. sui tract, unde partes possunt procedere absq; libello, & iudex potest sententiã ferre de nocte, & potest testes examinare die feriata, ad instar arbitratorum, non tamen potest credere testi. malam rationem reddenti, maxime interrogato, Bald. in l. solam C. de testib. sed si esset persuasiua potest credere ratione sui arbitrii, c. statutum. §. assessorem de rescrip. c. cum eterni, de re iudicata, Fely. in c. 1. de constitut. Ias. in. §. bonæ fidei inst. de act. sed hoc respicere uidetur decisionem causæ, super qua non habet hanc facultatem, adde Cor. consil. 10. num. 9. lib. 2. ubi multa dicit conferentia ad materiam, & Fely. in c. Canonum statuta colum. penul. versic. & si dicatur de facto &c. extra de constitut. & lapus alleg. 128. incip. in Dei nomine factum &c. num. 4. s. quod ob hoc concessa est facultas facere præter legem, non cõtra, quia semper in quacunq; generali commissione subauditur, ne quid turpe fiat per multa quæ allegat, uide tamen dictum Bart. consil. 82 punctus q. versic. videndum est &c. in prima parte, ubi uidetur velle quod propter hoc verbum possit procedere absq; causæ cognitione de quo dubito quia est auferre ius partis.

f ¶Altè & basse. Verba hæc similiter hoc loco significãt sine figura iudicii, & manu regia in procedẽdo, Quid autem significant apposita decisioni causæ; uide Io. And. in c. humilis de ma. & obedientia, Bal. in l. & in maioribus C. de appellationibus, Lud. Roma. in rub. de arbitris colum 6. & Io. And.

do, uel cognoscendo in unum, uel plu-res[a] bonos uiros[b], & tales qui per ipsum dominum Potestatem, & eius Vicariū faciliter ad laudandum cogi possint[c] de ipsa lite, quæstione, & controuersia. ¶ Dum tamen post lapsum dimidiæ[d] instantiæ a die litis contest. uel habitæ pro contestata in causa principali[e], uel post publicationē[f] processus ipsius cau

Io. And. in addit. ad specul. titulo de arbitr. §. ut autem colum. 2. in verbo, alte & basse, qui ea verba exponit. i. de iure, & de facto &cæt. Nunquid facto taliter compromisso dicantur arbitri an arbitratores? uide apud Cor. consil. 177. incip. in hac re num. 32. lib. 2. vbi dubitati verior est opinio quod sunt arbitri; refert tamen Bal. in quodam cons. dixisse, quod isti magis debeant appellari boni uiri, pro ut in hoc tex. appellantur sed non discedas a præcedētibus.

a ¶ Vel plures. In hoc capite consilium iureconsulti, ut hi arbitri sint potius numero impari, & sic potius tres q̃ duo qa si nota scindantur in duas partes reperitur pars maior cuius arbitrio standum sit, & licet vsitatum sit in duos comprom̄itti, debet tamen prætor, si non consentiant cogere arbitros tertiam personā eligere cuius authoritati pareatur, uerba sunt. l. item si unus. §. fina. ff. de arbitris.

b ¶ Bonos viros. Nota viros, quia fœminę non sunt capaces huius officii, sicut nec possunt esse iudices ad. l. fœminæ. ff. de reg. iur. vide aliquas limitationes apud Blanch. in 2. quæst. in glo. mulier. Nota etiam ista uerba, bonos viros, quę reperiuntur in multis legibus ut l. continuus. §. cum ita ff. de uerbo. obliga. l. uir bonus. ff. iud. solui. l. si vnus. §. quod alt. ff. de iniuriis, & ea iura putant Doctores verificari in iudice, ut Areti. not. in prę allegato. §. cum ita, sed non declarant quid sit bonus uir. Hostien. autem in Summa de magistris dicit quod homo bonus aliud est à bono homine, nam homo bonus dicitur uirilis, & probus, bonus autem homo, sanctus & prudens, sed hæc sua differentia nullibi iure probatur, Alberic. autem in dictionario dicit quod uir bonus est qui facit alteri quod sibi fieri vellet & econtra, allegat. l. 1. circa medium ff. de solu. Alibi Oratius Lyricus Poeta sic dicit, Vir bonus est quis, qui cōsulta patrum, qui leges, iuraq; seruat, sed ita capiēdo pauci essent qui viri boni dici possent, vnde fit quod positioni qua asseritur te esse uirum bonum nō teneris respondere, quia dubia est, & captiosa, ita Io. Neuizan. consil. 84. in fine, ego autem intelligerem secundum cōmunem populi intelligentiā l. si de interpretatione de legi. Et nunquid compromissum fieri possit in iudicem? Cæpola in cōsiliis ciuilibus 26 orta fuit lis, refert tres opiniones; & approbauit negatiuam, quando compromissum esset factum ut de iure pronunciet, & sic, ut in arbitrum, secus ut in amicabilem compositorem, dicēs istam opinionem esse communem, Et dum dicit viros semper subaudire debes habiles; & capaces huius arbitrii, quia multi etiā sunt qui inhabiles sunt, ut seruus, mutus, impubes, religiosus, Io. Baptista cap. 19. lib. 4.

c ¶ Cogi possint. Quod quidem est regulariter de iure communi l. 3. §. tametsi. ff. de recep. arbitris: ab initio enim sunt voluntatis, ex post facto autē sunt necessitatis argu. regu. l. sicut C. de act. & obligat. cū in finitis simil. Sed caue quia hoc loco etiam cogi poterunt ad acceptandum compromissum, quia sunt arbitri iuris, & sic iudices quorum munus publicum est authoritate iux. l. munerum. § iudicandi ff. de mu. & hono. latissimè deducit Blanch. in sępe citato tractatu in glo. acceptat, & per istū text. apparet quod in monachos non debent fieri huiusmodi compromissa, extat. cons. Cornei 2. lib. 2. quia cogi non possent a layco officiali

d ¶ Dimidiæ. Hoc modo punitur culpa, & negligentia non petentis.

e ¶ Principali. Hoc cū aliquo ministerio dictū est, puta, quia si non fuit peritum compromitti in prima instantia, non potest peti in causa appellationis, ita Ias. in. l. si causa cognita C. de transact. allegat consilia Paul. Castr. & Alexan. in variis locis, ad ibi dicta te lectorē remitto vide Blanchum in dicto tractatu in 5. quæst. in gl. appellatione, vide omnino Paul. consilio 320. q̄ in causa appellationis lib. 1. non autem intelligas hæc uerba dicta fuisse ad differentiam causæ incidentis, uel emergentis, quoniam de illis etiam debet fieri compromissum, Barto. & Doctores in l. si quis in conscribendo C. de pactis num. 22. sed non transit sine difficultate, seu indistinctę, vide Ancha. consilio 182. lib. primo, & nouissime Blanchum in verbo emergens.

f ¶ Publicationem. Ratio est quia publicatio processus facit rem liquidam apertis testibus, vel patefactis iuribus hinc inde ad Bald. in l. 1. ff. de transact. Alexan. & Ias. in. l, si causa cognita C. de transac. numero 1. & 2. faciunt dicta Innoc, in c. significauerunt de testibus, Ange. & Imol, in. l. si iuri. ff. de re iudi. Areti. in consilio 101. in casu Gregorii Roma. in l. prætor. §. fin. in addit, in fi. ff. de no. op. nunc. Blanc. in trac. in 5. q. in gl. publicato processu, Et hic incidēter (nō ab re rā) scias q̄ publicatio processus ē de ordine iudicii Bar. in l. prolatā C. de sententiis, & p eā maius robur data attestationib. ut habetur i l. gesta, & ibi Bal. & Doc. C. de re iud. & p Canon. in c. causam quæ de testib. est n. ordo p̄. mbulus ad conclus. in cā imediate, put dicimus de pri. decreto ad sīn, ut tradūt Mod. i l. iubere cauere. ff. de iurisd. om. judic. fit aūt hæc publicatio partibus p̄sentib. vel altera parte cōtumaciter absente, alias nō valeret.

OO ee

nobiles viri lib. 1. quod tamen non inueni, illud citat Lanfranc. in tracta. de arbitris in 5. charta & Marſil. noſter de his duobus meminit ſing. 52. item caueant quod repetant pœnam, & iuramentum, alias non intelliguntur venire in prorogatione, quod dictum ponit Marſ. ſing. 300. quia prorogatio intelligitur facta cum ſuis qualitatibus ſ. fauorabilibus, nõ autem odioſis, vt per ipſum benê probantem.

parte ſpeculi. §. ſecundus caſus in 3. ampliatione, ſibi citat deciſ. Afflict. 46. qui tenet, ꝙ finiatur hoc præceptum per binam uicem, plura ponit Marſil. ſing. 172. qui tamen non benè vidit tunc noſtrum ſtatutum, quia non dubiteſſet in uerbis tam claris; ſed hoc ſtatutum quottidie eluditur propter hanc diſpoſitionem.

tempora[a] ipſius compromiſſi expirauerint, uel laudatum, ſeu pronunciatum non fuerit[b] poſſit, & teneatur dictus dominus Poteſtas, uel eius Vicarius una parte inſtante, alteram remediis opportunis compellere ad faciendum iterato tantum compromiſſum prædictum in eoſdem, uel diuerſos Arbitros, uel Arbitratores, ut ſupra dictum eſt: ita quod ultra bis[c] cogi non poſſint ad ſe compromittendum. ℭ Qui Arbiter, uel Arbitratores[d] per partes eligantur[e], qui ſi in eligendo diſcordarent quilibet[f] eligat unum. ℭ Poſſit[g] eitam infra dictum tempus eoſdem cogere ad cõpromittẽdum de facto, alte, & baſſe[h],

a ¶ Tempora. Vel præfixa à partibus ad libitũ, uel à ſtatuto de ſalario arbitro. de quo ſupra: nam de iure cõmuni ubi ſimpliciter factum eſt compromiſſum, quanto tempore finiatur eſt magna controuerſia, de qua in l. ſed ſi compromiſſum, ff. de arbitr. vbi Alber. refert varias opiniones, nõ expedit referre quia hic ſumus in claris, Et tẽpora hæc incipiunt à die acceptationis, glo. in. l. ſi cum dies in princ. ff. de arbitris, vide ad ornamentum plura per eundem Marſil. ſing. 423. incip. compromiſſum.

b ¶ Non fuerit. Ponit duos modos quibus compromiſſum expirat, ſed ſunt plures alii modi huc trahendi quos poſuit Blanc. in 7. quæſt. princip. vel dic quod iſta verba ſunt vniuerſalia, cõprehendunt namq; omnes caſus impotentiæ, & noluntans, ſic ut in ſimili dicitur in l. cũ proponas C. de hær. inſtitut. de verbis illis ſi hæres non erit. ſubaudi ergo uel quocunq; alio modo laudatum fuerit &c.

c ¶ Vltra bis. Fuit declaratio neceſſaria, quia potuiſſet dubitari ex quo cauſa non erat finita, ꝙ toties quotiens opus fuiſſet deberent cogi ad cõpromiſſum, per ea quæ ponit Lud. Roma. in. l. prætor ait. §. deinde. §. hoc autem interdictum. ff. de no. op. nunc. dicit. n. illum tex. præſtare regulam quod quotieſcunq; interdictum eſt aliquod remedium pro euitandis litibus tunc ſi tale remedium ex aliqua cauſa ceſſat, ſemper debet reiterari, allegat Bal. in l. veluti. §. hæc uox. ff. de edẽdo & Iaſ. in l. ſi quis ex argentariis. §. finali uerſ. per hanc ſolutionem eod. titulo, habetur aliquid in d. tracta. Io. Bapt. lib. 5. cap. 15. §. ex facto etiã, ſed latius per And. Tiraq. in rep. l. boues. §. hoc ſermone in 9. limitatione. ff. de verbo. ſignific. & Lanfranc. in tracta. ſuo char. penul. in princip. verſic. quæro an cauſa: Iaffred. deciſ. 127. Iaſ. in. l. ſi quis ex argentariis. §. prætor ait colum. ſecunda ff. de edendo, idem Alex. tenet conſilio 70. colum. 2. uolum. 2. ſed vide Rob. Maranth. in ſexta

d ¶ Vel Arbitratore. Vides ſtatuentes non eligere quo nomine propriè vocandi ſint, & mirandum eſt, quia notæ ſunt deciſ. Docto. quod licet in procedendo non ſeruetur ordo iuris, ſi tamen in decidendo iuris diſpoſitio ſeruanda ſit, dicendi ſunt arbitri, non arbitratores, Bart. in terminis in. l. ſocietatem. §. arbitrorum colum. 2. uerſic. quæro quid ſi eſt dictum &cær. ff. de arbitris Abb. in c. quintauallis, colum. antepenult. verſic. per hoc etiã poteſt ſolui extra de iureiur. Et caue quia hoc loco ſunt arbitri ex neceſſitate ſtatuti, & ſic arbitri iuris, de quibus in ſimi. in l. cum ſpeciali C. de iudi. ubi Barto. & Scrib. inferunt ad ſtatuta huic noſtro ſimilia, & dicunt tales arbitros iuris habere iuriſdictionem uelut ſuccedentes loco ordinariorum, ideo datur appellatio quicquid ſit in laudo arbitrorum: uerum eſt quod eſt lariſſima quæſt. an ſint ut ordinarii iudices, an delegati, an vt mixti cuiuſdam generis, de qua diſputatione uarii effectus naſci poſſunt. tradit extenſe Blanch. in prima, & ſecunda quæſt. 6. quæſt. princip. ubi apertè demonſtrat tales eſſe ordinarios, licet ſine adminiſtratione, prout ſunt etiam notarii, uide item D. Ioannem Baptiſtam capit. penult. lib. octauo.

e ¶ Eligantur. Concordat de iſta electione à partibus facienda tex. in l. aperriſſimi C. de iudi.

f ¶ Quilibet. S. ex litigantibus, & tranſit de fœminino ad maſculinũ, & in hoc uidetur diſcordare l. finalis circa medium C. de iudiciis, ubi in caſu diſcordię prætor eligit, ſed hic coguntur eligere.

g ¶ Poſſit. Et ita ex officio ſuo põt ſe intromittere in modo compromittendi dummodo ipſum cõpromiſſum petitum ſit.

h ¶ Alte, & baſſe. Licet Arbitrator poſſit pro bono pacis lædere modicum partem ut not. ff. de arbitris l. ſed ſi in ſeruũ. §. ſi in plures, & l. ſi de meis. §. recepiſſe, hoc tamẽ caſu poteſt multum lædere, non quidem ex animo, ſed re ipſa vt not. per Bal. in l. & in maioribus C. de appellat. & Roman. in rub. ff. de arbitris. col. 5. num. 7.

in procedendo, cognoſcendo, & terminando[a], ut in Arbitratores[b] & Compoſitores, ſi prius per magnificos dominos Antianos, dominos de collegiis in ſufficienti numero congregatos celebrato ſcruptinio cum fabis albis, & nigris id obtentum, & ordinatum fuerit, ſaltem per duas ex tribus partibus ipſorum ſic congregatorum, de quo fieri, & apparere debeat publica ſcriptura.

¶ Quæ compromiſſa fiant pro tempore ordinato[c] per ſtatuta Communis Bonon. & cum pœna quam dictus dominus Poteſtas, & eius Vicarius taxauerit, niſi partes de ipſis tẽpore, & pœna aliter eſſent in concordia[d], & cum ſalario in noſtris ſtatutis ordinato. ¶ Cogat etiam partes prædictas ad parendũ iis quæ laudarentur per eos, uel eum quatenus Arbitri, ſeu Arbitratores cõcordarent ſi plures[e] fuerint. Et etiã Arbitros, ſeu Arbitratores compellere teneatur ad laudandum Et ſi finaliter dixerint ſe diſcordare, uel dixerint ſe eſſe in diſcordia tertium eligat[f] de numero confidentium dandorũ uſq; ad numerum decem pro parte. Et ipſis non concordantibus extra numerum ſuſpectorum datorũm a partibus, ſi partes dare uoluerint uſq; ad numerum quinque pro parte. Et ſi ſuſpectos dare noluerint partes ipſæ, uel earum altera, tũc arbitrio domini Poteſtatis, uel eius Vicarii cuius tertii cum altero ex

a ¶ Terminando. Quid facere poſſint iſto caſu dd. Arbitratores, vide Alex. conſil. 189. in cauſa & lite num. 17. lib. 6. poſt Io. And. & Bart. quos citat nam poſſunt ſine cauſæ cognitione, & probatione condemnare, & finaliter pro ut eis uiſum fuerit, & Annania ſequitur in c. penult. de accuſat. quod nota.

b ¶ Vt in Arbitratores. Certè ubi cõpromiſſum voluntarium eſt hoc modo conceptum, iſti dicũtur verê Arbitratores, atque amicabiles compoſitores, vide Bald. in d. §. arbitrorum, latius Abb. in c. quintauallis colu. 2 verſic. & ut intrem materiam de iureiur. & ponit plures differentias reſultantes an aliquis ſit arbiter, an arbitrator, inter alias quod mulier poteſt eſſe arbitratrix, d. c. quintauallis, Et an ſecundũ hanc formam poſſint iudei eſſe arbitratores Bar. conſil. 17. viſo quodam: par. 2. dicit qd' ſic, quia facti eſt, & nihil iuriſdictionis continet, eſtq; cõpoſitio in modum cuiuſdam tranſactionis vt in aut. ur diff. iu in princ.

c ¶ Ordinato. S. duorum menſium, vt in ſtatuto de ſalario arbitrorum, §. adiicientes, Et caute nota, quia hoc eſt tempus legale, quo fit ut laudũ latum vltima die ualeat abſq; citatione Bald. in auth. ei qui appellat. C. de tempor. appella.

d ¶ In concordia. Admittuntur ergo pacta à partibus circa huiuſmodi cõpromiſſum, ſed poſſunt etiam alia pacta opponi dummodo nõ offendãt ius publicũ, puta quod arbitri de conſilio ſapiẽtis iudicent, ut per D. Io. Bap. in iſto trac. c. 19. lib. octauo ubi latius & diligenter more ſuo explicat.

e ¶ Si plures. Licet dictio plures ſecũdum aliquos non ſoleat uerificari in duobus, ſed in tribus ad minus, vt probatur optime in c. prudentiã ex. de off. delegat. & ibi Io. And. & in c. 2. de filiis pſbit. ubi archi. & c. cum plures de off. deleg. in 6. cum ſimilib. quę inueniri poſſunt, tamen hoc loco nõ video quin etiam verificetur in duobus tantum, & quidẽ apud me ex proprietate ſermonis, quia numerus pluralis duobus eſt contentus. l. vbi numerus. ff. de teſtib. ita Bart. voluit in l. ſi gemmina in fine. ff. arb. fur. cæſarũ Alex. in l. et ſi post tres colum. 1. ff. ſi quis caut. & aliquid in l. ſæpe col. 2. ff. de re iudicata, faciũt quę habẽtur inſt. de iure perſo. §. fina. inſortioribus terminis: Dicũtur tem ſimpliciter etiã eſſe concordes inter ſe arbitri, quando plures ſunt quàm duo, ſi maior pars conſentiat, quia illi ſtandum eſt 6. diſtinct. apoſtolica, glo. in uerbo ſingulis in c. vbi periculum §. idem quoq; de elec. in 6. Cor. in conſil. 210. viſo ſtatut. num. 10. verſ. quinimo lib. 2.

f ¶ Eligat. S. prætor, ſed de iure communi coget arbitros ad eligendum tertium l. item ſi vnus. §. fina ff. de arbitr. vide Io. Bap. in ſuo tract. cap. 17. lib. 5. vbi optimè declarat dicendo prædicta intelligenda ſi diſcordia ſit ante ſententetià, ſed poſt ſententiam non compellerẽtur eligere tertium, ſed recurrẽdum eſſet ad ſuperiorem, ut approbaret alteram de duabus ſẽtẽtiis, ſic dicitur de duobus delegatis ferentibus duas ſententias, l. duo iudices. ff. de re iudicata cap. fina. extra eodem titulo, & hoc tenuerunt vincen. & hoſti. in cap. ſuſpitionis de off. & pot. iudi. deleg. licet Specul. de recuſ. §. finali uerſiculo ſed quid ſi arbitri diuerſas numero 9. qui titulus eſt in quarta parte operis ſui teneat contrarium, ſed non benè, vt latius per eundem Authorem, Sed hic quæritur, quis erit modus pronunciandi? dicit Barto. in l. item ſi unus. §. fina. ff. de recep. arbi. quod modus ſententiandi eſt ut tertius proferat uotum ſuum, illi uero Arbitri cogantur ferre ſententiam, ſecundũ

ſecundum illius voluntatem,& hoc eſt quod vult ille tex.in illis verbis, cuius authoritati pareantr, ideſt quia arbitri debent parere authoritati eius in iudicando,eſt tamen glo.in verbo authoritati, qnæ videtur velle quod ipſe tertius iudicet, & partes teneantur ſtare iudicio illius tertii,ſed Barto.dicit, quod præcedēs opi.eſt magis tuta , adde Sozi.conſil.54. abunde & ſubtiliter , & Bald. in l.prima in 2.oppo.C. de his quæ pœnæ no. videtur idem tenere,licet qd non poſſit ſolus iudicare,ſed quod concordare debeat ſe cū maiori parte arbitrorum,& iſta eſt etiam opin.Abb.in c. ſuſpicionis in vltimo not. de off.delega. quæ eſt.3. opinio,quæ approbatur per ſtatutum noſtrum vt patet infra .§. et ipſis,nō tamen meminit de Bald. & tanto magis procedit quando ſumus in arbitro tertio electo ex forma ſtatuti,qui eſt arbiter,& cogitur omnino ſententiare,vt dicit Bart.in .l. ſi dominum rei in fin . ff. de furtis. Item cogitur acceptare , vt tenet glo.in d.l.item ſi vnus §.ſi.vide quæ habeo in libro manu ſcripto ſignato litera.A.in concluſ. quæ incipit ſi electi ſūt duo fol. 219.Et an iſte tertius cogatur eccepare ? uidetur quod ſic quia ē munus publicum authoritate l.munerum.§.iudi.ff.de mu. & honor.Bald.in terminis in.l.ſi pater verſic.fin. C.ſi pen.appell.mors interue.

prædictis concordantis auctoritati pareatur, omnibus[a] laudantibus,uel duobus ex eis præſente alio , uel eo abſente , citato tamen perſonaliter , uel bis non inuento ad domunum ſuæ habitationis per diuerſos nuntios,& diuerſis diebus de mandato domini Poteſtatis,uel Vicarii ad petitionem unius partis;uel aliorum arbitrorum ſi de inſtantia compromiſſi tantum ſupereſſet[b].

¶Quod compromiſſum[c],uel laudum[d], ſeu arbitramentum[e] huius legis[f] uirtute

a ¶Omnibus. Quomodo formanda eſt ſententia ſ.an ſufficiat, quod aliis præſentibus vnus illorū ferrat,an autem ſit neceſſe quod uerba concipiātur in perſonis omnium , & de cōſenſu omnium vide tex.cum ibi not.in c.cum ab uno de re iudi. lib.6.extat diſputatio Signo.de homodeis conſil. 104.factum ſic ſe habet &c. adde conſil.Bald.97. proponitnr lib. 5 .de illo arbitro, qui mutata opinione concordauit cum primo , contra tertii aſſumpti opinionem.

b ¶Supereſſet.Alioquin ergo ſufficiat ſemel citare vel forte nec ſemel, multa.n. fiunt ne inſtantia in caſſum fluat,quæ alias non fierent , maxime hoc caſu,quia perempta inſtantia ex toto compromiſſum expirat l.ſi de meis.§.fina.ff.de arbitris l.ſed & ſi,§.ſed & ſi dies.ff.de iudiciis,not.in.l.ſed etiā ff.de procurat.Bart.in l. ſeius & augerius verſ.tñ unum , ff . ad leg.fal.Doc. in l. properandum in prin. C.de iudiciis maxime Iaſ.nu. 14. quinimo etiam de iure communi vbi par citat parem , unica citatio ſufficit glo . in clem . i . de hæreticis in verbo requiſierint,Bald.allegans eandem glo. in .l.ad peremptorium . ff. de iudiciis , idem dixit Lanfranc . in tractat. de arbi . ſub rub.quot mo dis compromiſſum annull. & Marſil.ſing.53.

c ¶Compromiſſum , Impropria locutio eſt, idem eſt in l.1. ff.de arbitris ſecundum Lanfran. in tracta.de arbitris in prima parte num.24.

d ¶Laudum. Dicit D . Io. Bap. in lib. 1 .cap.7.ſui tractatus,quod hoc vocabulum laudum non reperitur apud iureconſultos,nec leges Imperiales utuntur hac voce,ſed nouū nomen eſt noſtrorum,qui capiūt laudum pro pronunciatione illa quā ferrunt arbitri, quæ ſententia dici non poteſt propriè loquendo , licet ſæpe appelletur ſententia etiam a legiſlatorib. nam in materia reſtringibili, appellatione ſententiæ, nō venit landum Abb. in c. 1 . de arbitris. Hoſtienſ.in c. cum dilectus eod.titulo,quia arbiter non habet iuriſdictionem,ſed notionem l.ait prætor in princip.& ibi not. de re iudic. nomen tamen laudi videtur eſſe commune tam arbitratorum,quàm arbitrorum pronunciationi,vt idem Docto . proſequitur:quicquid ſit , hoc caſu dicendum eſt ſententiam proprie dici debere laudam ab iſtis arbitris iuris,ut late traditur in l.fin. C.de iudi.

e ¶Arbitramentū. Vox cōneniens arbitratoribus, ſeu amicabilibus compoſitoribus ,de quibus ēt ſupra,nō arbitris qui dicuntur ferre arbitriū,l.vnde ſi Neruæ.ff.pro ſocio c.cum tempore extra de arbitris cum ſimi. ut per ipſum d. Io. Baptiſtam cap . 6 . eiuſdem lib.aſſerentem de communi uſu loquendi. Arbitramentum etenim eſt quædam tranſactio in genere per quam a lite diſceditur, quia tranſactio in genere continet in ſe omnem modum per quem a lite receditur in .l. 1 .ff. de iureiur . tranſactio vero in ſpecie, & magis proprie dicitur, vbi eſt neceſſe aliquid dari, retineri, vel ꝓmitti l. tranſactio C. de tranſac.late deducit Lanfranc.in trac.in prima parte col.2.

f ¶Huius legis . Et ita eſt ficta confeſſio inducta per hoc ſtatutum vt dicit Cæpol. conſil. 54. poſt principium,conſequenter non noceret tertio ad ad Barto.in l.eius qui delatorem in primo nota. ff.de iure fiſci Abb.in conſil.66. uolum.2.Alex. in l. 1 .colum.1.C.qui teſtam.fac. poſſ. ubi ponit limitationes aliquas ſaltem remiſſiue,Imol.in .l. qui à latronibus .ff.de teſtam. ſi quis tamen ex cōpromittentibus contrauenerit non cadit in pœnam l.ſi quis maior C.de tranſac.eo quia non uoluntarie deuentum fuit ad cōpromiſſum,ita Bart. ibi Adde Iaffred . extendentem hæc,deciſ. 414. quod ergo nou potuiſſent partes ante laudum latum iūxta glo.in.l.cum antea in glo. poſtquam

C.de arbitr.potest.statutum facere, & de emologatione expræssa plura ponit Parisius consil.46. colum.2.lib.primo.

emologatum[a], & ualidatum[b] sit, & [c] esse intelligatur, & executioni mandetur per ipsum dominum Potestatē. ❡ Quæ partes ad parendum tali laudo, & arbitramento compellantur, ut supra. Et in prædictis inobedientes condemnare & punire realiter suo arbitrio, personarũ cõditione, & facti qualitate librata. ❡ Super quibus omnibus dominus Potestas, & dicti Arbitri, & Arbitratores possint cognoscere, procedere, & terminare sine strepitu, & figura iudicii, etiam tempore feriato[d]. Non obstante quod aliquis prædictorum sit minor uigintiquinq; annis[e], uel in alterius

a ¶ Emologatum. Vox græca est quę habetur in.l. ne in arbitris.§.fina. C. de arbitris quæ corrupta est cũ scribatur ομολογω & sic debet dici omologatum, ita Alemani dicũt in eorũ dictionario & quod tale statutum in hac parte valeat tradit Paris. consil. 46. colum. 1. uolu. 1. dicens quod per hanc omologationem dicitur transire in rem iudicatam.l. cum antea.C. eod. intellige tamen quãtum ad eadē quibus factum est cõpromissum, extra n. illud non dicitur omologatum, Pau.Cast. consil. 423. pro confirmatione num.3.lib.1.

b ¶ Validatum.l. Approbatum, ualidum.n. satis erat de se attento compromisso quod notionem tribuebat, non ergo poterat amplius validari, l. quod per manus ff. de iure codicill. Nunquid autem possit peti reductio ad arbitrium boni viri docto de enormi læsione? putandũ est ꝙ possit, ut per Cor. cons. 140 lib.3. per nōt. per Bald. in l. cum antea C. de arbitris: Nuuquid etiam possit reperiri cautella aliqua per quam non petatur reductio ad arbitriũ boni uiri, vide cæpolam caut.199. difficile est dare &c. ubi scribit quatuor cautellas, adde tu alias per Thomam Ferratium cau.8. Tu scis, nõ omittas uidere Cor. consil. 221. lib. 2. ubi late de hac materia, & si compromissarii habent facultatem laudandi secundum eorum conscientiam non potest peti reductio, Cor.consil. 113. nu.3. lib.3. Dico tamen ego, quod hic potius quęrendum est de appellatione, quia, ut dictum fuit, sunt arbitri iuris, & sicut delegati, ita Cor.consil.25.lib.3.nu. 15 Doct. in c. ab arbitris de off. deleg. in 6. ideo non videtur remota appellatio iusta, & rationabilis. Sed bene remota est. quo ad effectum suspensiuum, ut statim dicam. Addo Cuma.cons. 60.

c ¶ Sit &c. Nota hunc modum loquendi, qui significat, quod non possit admitti probatio in contrarium, cum ista inducant præsumptionem iuris, & de iure ad not. in c. ferrum 54. distinctio. & in.l. non est verisimile ff. quod metus causa, & auth. sed iã necesse C. de donation. ante nupt. Et quando remota est appellatio, saltem quo ad effectum suspensiuum, latius declarat Gratus in terminis huius nostri statuti consil.44.col.2.lib.1.

d ¶ Feriato. Cum loquatur simpliciter uideretur debere intelligi etiam feriato in honorem Dei, nam clarũm uidetur ꝙ statutum potest (ex causa tamen) ordinare ut aliqua cognoscantur, & decidantur diebus feriatis in honorem Dei, quia est cõclusio cõmunis quod ius positiuum, licet non possit in totum tollere ius diuinum, tamen potest illud limitare, distinguere, ac interprętari, habetur per glo. & Doct. in l. fina. C. si contra ius vel vtil.pub. declarat plenissimē Fely. in c. quæ in ecclesiarum colum. secõda cum pluribus seq. de cõstit & decidit Marant. p prædicta q. alias ventilatam. s. posse statui quod tempore nundinarũ reddatur ius mercatoribus etiam diebus feriatis in honorem Dei, vt late per ipsum 16. distinct. in 4. parte, & corroboratur; quia licet per uerba generalia quibus datur facultas procedendi nulla iuris solemnitate seruata, non intelligatur ut possit procedi diebus feriatis in honorem Dei, ut per Alex. in.l. militis C. de testamento militari, quia ferię sunt ex præcepto diuino, & ista uidentur ęquiperari, quod procedatur sine figura, vel nulla solemnitate seruata, ut per Bar. in extrauag. ad reprimen. in uerbo uidebitur, quando autem sine figura iudicii proceditur proculdubio seruandæ sunt feriæ in honorem Dei, ut habetur in clem. sæpe de uerb. signific. tamen hoc statutum ulterius procedit dicendo etiam die feriato, ergo aliquis plus debet operari, per notata in l. 1. §. nunciatio vbi Bar. colum.3. ff. de no. oper. nuncia cogitandum esset tenerem ego quod hic intelligi deberet de feriato propter hominum necessitates, quia iam hic non sunt uerba indiuidua sed specialia, quæ possunt iudicari eo modo quo generalia respectu indiuiduæ expręssionis, quæ exigi uidetur, ut fit in l. prouinciarum C. de feriis. Item; si ubi proceditur in causis pupillorum, & viduarum, ferię in honorem Dei debent seruari, quia per verba, sine aliqua solemnitate, de quibus in statuto superiori non censentur sublatę ut dixi multo magis in causis coniunctorum.

e ¶ Vigintiquinq; annis. Intelligerem ego secundum l. cum de lege. ff. de arbitris, s. dummodo sit maior uiginti annis, vel ut magis placet, dummodo sit maior decem, & octo annis, iuxta.l. quidam cõsulebat, ff. de re iudicata, qa sicut illa lex loquitur in iudicibus, ita & nos cum isti arbitri sunt verè iudices per superius dicta; vide longam discussionem Blanchi in 2.q.prin. in vers. minor.n.22. sunt hæc in substantia ueritatis, & fuit necessariũ

ponere

ponere hunc verificulum, quia supra dixerat in bonos uiros, & cum verbum vir profertur à lege, intelligitur de maiore vigintiquinq; annis, Bald. in l. cum quis decedens. §. codicillis de leg. 3.

a ¶ Potestate. Verbum latū est .l. potestatis verbo. de uerbo signific. unde etiam comprehendit patriam, & dominicam, & abbatis potestatem, taliter ꝙ seruus, & monachus viderentur posse effici Arbitri, contrarium in seruo est de iure in. l. pedius. §. seruum de arbit. in monacho etiam clarum est, quia est mortuus mundo ut in auth. de nup. §. per occasionē, item quia non habet uacare secularibus negotiis c. monachi. c. de præsentium 16. q. 1. & l. repetita C. de episc. & clericis, latissimê per Blanch. in d. tract. & d. 2. quæst. in versic. Monachus Frater minor, vnde ego non possum credere quod hoc statutum velit admittere huiusmodi personas pro idoneis, propterea restringerem hoc verbum potestatem ad patris potestatem, ita in fi. mi. glo. iu l. cum prætor .§. fina. restringit illum tex. ff. de iudiciis quod notabis.

potestate[a]: Dum tamē de iure terminetur ubi de iure tantum in terminando fuerit compromissum. Et etiam non obstante quod in compromisso[b] seu circa illud non fuerint iuris, seu statutorum solemnitates[c] seruatæ. ¶ Quæ omnia in masculis, & fœminis[d] obseruētur. ¶ Saluo[e] quod ex prædictis Cam. Bon. uel alicui Collegio, uel Vninersitati, seu alteri singulari personæ nullum præiudicium generetur. Saluo etiam quod aliquis minor quatuordecim[f] annis ad compromissum aliquod compelli non possit. Et quod prædicta locum non habeant ubi talis lis, quæstio, seu controuersia esse diceretur super executione[g] alicuius laudi, uel sententiæ[h], quod & quæ in rem transiuerit iudicatam, uel iudicialis[i] confessionis. ¶ Et ad obuiandū malitiis, & deceptionibus, quæ in dictis compromissis fieri possent, &

Doct. Et maior quatuordecim annis non restituitur in integrum aduersus laudum, vel compromissum, quia usus fuit iure communi, quia quilibet maior fecisset quod fecit ipse. Pau. Castr. in terminis in l. fina. C. de in integ. restitut. mino.

g ¶ Super executione. Cū ministerio protulit hoc uerbum, vt decidat quod habebat aliqd dubietatis, cum etiā nōnullæ exceptiones possint obiici ĩ ipsa executione vt per Bart. in .l. prima C. de iuris & fac. ignor. & in l. à Diuo Pio de re iudicata: nam super substantia sentētiæ compromissum fieri non potest, sicut nec trāsactio. l. post rem iudicatam ff. de transact. & in specie Bar. in l. eleganter. ff. de condic. indebi. ubi idem dicit in instrumento guarētigiato, quod obtinet uim rei iudicatæ, & Blanch. in 4 quæstione in uersic. ex instrumento guarentigiato, vbi late se extēdit. vide per Bald. in cons. 244 lib. 2. vbi multum magistraliter loquitur, & finaliter omnes exceptiones impedientes litis ingressum. Blanch. in tractat. & Bart. in. l. cum unus in fi. de bo. auth. iudi posſid. Roma. cons. 76. nu. 4.

b ¶ Compromisso. i. in compromissi confectione.

c ¶ Solemnitates. Velut si non intercesserit curatoris actoritas, vel decretū, vel agnatorū præsentia.

d ¶ Fœminis. S. compromittentibus, non autem ēt referas ad arbitros quia regulariter fœmina a munere arbitrandi exelusa est. l. fi. C. eod. Fallentias tamen aliquas ponit Blanc. in 2. q. princ.

e ¶ Saluo. Licet enumerentur hic tres exceptiones, non tamen excluduntur aliæ quę similiter sunt de iure cōmuni, ut pulchre demonstrat pluribus argumentis Sozi. consil. 38. in prima colu. & uide eund. consil. 52. colum. 1.

f ¶ Quatuordecim. Est magna in iure nostro altercatio inter scrib. de hac re stante simpliciter statuto de compromittendo quam plene prosequitur Blanch. in tract. in 3. q. ubi in uersic. minor, refert quod Bart. in consil. incipiente, quæritur an statuto de compromissis, quod est ordine quartum in secunda parte operis tenuit non comprehendi per plures rationes, sequitur Alex. consil. 62. in causa & lite vol. 7 & consil. ultimo incip. abunde satis uolum. 6. col. 3. num. 7. & hic vides eius opinionem approbari ad tollendum dubium inter

h ¶ Sententiæ. Et supple itē si tractaretur de executione testamenti ut supra in statuto de instr. laudis & testam. executioni mandan. vide Sozi. cousil. 2. colum. 1. & Franc. de Aretio consil. 129. & vide limit. traditas per Ias. in l. eleganter colu. 2. ff. de cohdic. indeb. in quibus habetur qualiter potest compromitti etiam ꝙ sententia transiuisset in rem iudicatam.

i ¶ Iudicialis. Hoc verbum exemplificari potest in instrumento guarentigiato, quia confitetur debitor coram notario iudice chartulario vigore statuti dantis illi iurisdictonem, adeo vt ipsa dicatur iudicialis. Adde quod idem est dicendum, & si instrumentum non contineat huiusmodi confessionem, dummodo habeat executionem paratam, vt in nostra Ciuitate, nam huiusmodi confessio considератur respectu executionis, igitur cum habeamus effectum, non curemus de modo l. cum seruus ff. de verbo obliga. ita in terminis Pau. Castr. cons. 91. ĩ causa appellationis nu. 10. vol. 1. sed uidendus est totus ille articulus, quia aperit multū intell. ad istum. §. & Cor. consil. 290. quod fuerit iuste pronunciatum num. decimonono lib. pri.

Cogere.

euenire, Statuimus quod si inter aliquos coniunctos, ut supra fieri debeat compromissum, quorum unus sit ex parte una, & alii plures, quotcunque fuerint numero, sint ex alia: si dicti plures essent in concordia super electione unius Arbitri, uel Arbitratoris inter omnes, dicti omnes in casu prædicto pro una parte tantum habeantur, & esse intelligantur. ¶ Si uero quilibet ipsorum plurium uellet eligere, & eligeret unum Arbitrum, seu Arbitratorem, tũc & eo casu omnes Arbitri, uel Arbitratores sic assumpti laudare non debeant, nec ad laudandum cogi possint, nisi omnes ipsi Arbitri, & Arbitratores super laudandis per eos essent in concordia. Et si dicti plures Arbitri, & Arbitratores essent concordes, & in discordia cum alio solo Arbitro, qui pro una parte tantum habeãtur, tunc procedatur ad electionem tertii Arbitri, seu Arbitratoris modo, & forma supradeclaratis. Quo casu si dictus tertius Assumptus esset in cõcordia cum dicto solo Arbitro, & in discordia cum aliis pluribus Arbitris, & Arbitratoribus, uel econtra, tunc stetur declarationi, & laudo dicti tertii, & alterius solius Arbitri, seu plurium Arbitrorum, cum quo, uel quibus esset in concordia. ¶ Adiicientes quod dominus Potestas Bonon. uel eius uicarius, uel alter eorum, qui fuerit requisitus, quotienscunq; requisitus fuerit, teneatur, & debeat iuris remediis opportunis tales Arbitros, & Arbitratores in causis prædictis, uel aliis quibuscunq; assumptos cogere[a] ad laudandum, sub pœna Ducatorum centum auri de facto ab ipso domino Potestate, uel Vicario, seu ab altero eorum requisito, tempore sui Sindicatus auferendorum & applicandorum pro dimidia parte Communi Bonon. & eius Cameræ, et pro alia dimidia parte parti ipsum ad prædicta requirenti.

QVOD NVLLVS[b] OCCVPET POSSESsionem rei hæreditariæ, hæreditate, & possessione ipsius per heredem non appræhensa, & de satisdatione[c] præstanda per usufructuarium, & aliis diuersis[d] Capitulis.

Quia ante appræhensam[e].

a ¶ Cogere. Intelligi potest quando alias sententia non possem ferri per alios pręsẽtes. puta, quia ex tribus duo præsentes discordarent & alius nollet parere nã tunc cogi posset sed si posset valere sententia per illos qui essent præsentes sufficeret citare absentes, quibus non uenientibus sententiari potest a pręsentibus, ita procedit tex. supra de sala. arbit. §. fina. intelligendo indistinctè tam in arbitris iuris, quã in arbitris conuentionalibus tantum ut minus derogetur iuri communi supra l. duo ex tribus de re iudi. & ibi Alex. punctaliter. sed vide quę super illo statuto dicta sunt per nos.

b Quod nullus. Statutum illud cõforme est iuri cõmuni, ut latê deducitur in consil. D. Caro. Rui. infra impresso, ideo recipit omnes declarationes atq; ampliationes ab ipso iure communi, per ea quæ ponit Albericus in prima parte statut. q. 9. num. 46. per Abb. in c. ad audientiam de cler. non resid.

c ¶ Et de satisdatione. Vt habetur in. §. mandãtes.

d ¶ Diuersis. S. capitulis ut. §. item quia, usque ad fi. statuti.

e ¶ Appræhensam. Hæreditas ius est. l. nihil aliud ff. de uerb. signif. inst. de reb. corpor. & incorpor. §. 1. itaq; in ea non cadit apprehensio, prout sonat in actum tacti, nec possessio iuxta. l. seruus. §. incorporales. ff. de acquir. rerum dominio, exponas ergo. i. ante aditam hæreditatem, quæ in animo consistit. l. pro hærede cum simil. ff. de acquiren. hæredita. & dic quod ante aditã hæreditatem illa nullius in bonis est, non tamen licet alicui occupare hæreditatis bona præterquam hæredi, & ita eius status degenerat à natura aliarũ rerum, quæ nullius in bonis sint. §. nullius inst. de rerum diuisione, quia hęreditas interim repræsentat personam defuncti l. postquam in prin. ff. ut leg. no. cau. vnde fit, vt bona absolutè non dicantur vacantia Decius consil. 400. num. 8. vbi allegat l. vacantia C. de bo. uacan. lib. 10. & adita hæreditate quandocunq; fingit lex ipsum semper fuisse retro dominum l. hęres quaudocunq; ff. de acquir. hęredit.

l. omnia

hæreditatem[a], seu etiam ea appræhensa antequam[b] hæres per se, uel alium possessionem, uel quasi nanciscatur bonorum, quæ erant per defunctum de eius bonis, seu hæreditate ageretur, seu tractaretur tempore mortis ipsius possessa[c], uel quasi, seu detenta, uel in quorum[d] possessione, uel quasi tunc erat, seu quæ per ipsum defunctum tenebantur. aliqui[e] ausu temerario[f] sua auctoritate, uel alio colore quæsito[g] talia bona mobilia, uel immobilia, & ipsorum possessionem[h], uel quasi, occupant, intrant, uel inuadũt, & hæredi postea possidere uolẽti, tã in iudicio, quã extra resistũt. Statuimus ꝙ nemini alii[i] quã hæredi[k]

l. omnia l. omnis de reg. iuris, quod ualet ad multos effectus, qui enumerantur ibi in glo.

a ¶Hæreditatem. Eadem ratio est in bo. poss. argumento l. si quis mihi bona. §. sed quid si mandauit. ff. de acquir. hæredita. facit .l. hæreditatis appellatione, la secunda ff. de uerb. significat. breuiter materia istius significationis habetur in l. 1. §. bonorum ff. ad trebell.

b ¶Antequam. Sed quid postquam appræhendisset hæres possess. certè illud est maius delictum, & habet locum l. non dubium C. de legat. uel. l. si quis in tantam C. vnde vi. Sozi. cons. 33. nisi probabiliter ignorasset ipsã fuisse appræhensam, quia fortè excusaretur à pœna Old. consil. 107. versic. ad unicam, Decius cons. 243.

c ¶Possessa, vel quasi. Hęc n. omnia veniũt in petit. hæredit. l. non tantum ff. de petit. hæredit. in glo. in l. fin. in verbo fuerunt de edicto Diui Adria. Et nota singulariter quod possessa, uel quasi dicitur res à defuncto qui concesserat eam pręcario nullam poss. retinẽdo, quia consideratur quod poterat de facili, & ad nutum habere, ita Paul. de Castro not. in d. l. fina.

d ¶Vel in quorum. Hæc est expositio verbi, seu detenta, synonime. n. dicitur detinere, vel in possessione esse l. si quis ante ff. de acquir. possess.

e ¶Aliqui. Vel legatarius, uel fideicommissarius, etiam vniuersalis regulariter, vel creditor: confessi. n. debent id quod sibi debitum prætendunt, de manu hæredis l. 1. ff. quorum legatorum & in stit. de fideicommiss. §. restituta &c.

f ¶Ausu temerario. Dicit Bald. in l. fina. colum. prima C. de edic. Diui Adriani quod plus delinquit qui occupat possess. uacantem per mortem, quam per negligentiam hominis viuentis, quia hæreditas aliquibus casibus dicitur possidere, nã complet cæptam præscript. seu vsucap. & acquirit fructus l. cæptam ff. de vsucap. quia nullus potest sibi legem dicere C. vt nemo in sua causa ius sibi dicat. Caue tamen quia non arguit necessario dolum, seu malitiam, sed potius fatuitatẽ glo. in c. 1. de sen, excommn. in 6. allegat. l. eum quem temere ff. de iudiciis, vbi Ang.

g ¶Colore quæsito. Sonat in malam partem l. sed Iul. in princip. ff. ad maced. habetur in gl. magna in l. vir vxori. §. fin. ff. ad velleia. vnde cogita si potest inferri, quòd si notoriæ constaret de iure occupantis poss. uacantem, non deberet subiacere huic statuto, ita reperio declarare in simil. Rui. consil. 27. num. 4. & 5. versic. ad confirmationem lib. 5. dum citat Bal. in Rub. de causa poss. & proprietatis dicere, statutum volens continuari possessionem in hæredem, intelligendum esse de iusto, & vero hærede, & si appareat non esse talem, poterit occupari tanquã lege permittente.

h ¶Possessionem. Scias quod de iure communi cui statuta nostra non contradicunt possessio quæ fuerat apud defunctum amittitur per mortem, ideo opus est hæredi nouiter sibi acquirere possess. l. cum hæredes in principio. ff. de acquir. possess. quæ quidem vacabat, nec erat apud aliquem, quia scriptum est possessionem hæreditas non habet l. 1. §. Scęuola ff. si quis testamento lib. esse iuss. fu. licet Pau. Castr. in l. hæres in omne ius. ff. de acquir. hæreditate dixerit hoc statutum nostrũ contrar. disponere, sed allucinatur Pau. ut vides hic, vnde fit ut demirer magni nominis viros tenere cum Paulo: fateor quod in pluribus partibus Italiæ sunt statuta disponentia continuari possessionem defuncti in hæredem, ut est Mediolani, de quo latè Rui. consil. 27. uiso decreto lib. 5. qui disputat de ualiditate, maximè ubi hæreditas iaceret, limitando ut per ipsum, cuius dicta conferunt ad resolutionem aliquorum dubiorum quæ nasci possent ex nostro statuto, de quo Mediolanensi decreto meminit, ac differit Castellianus eotta memorialt in uerbo decreto Mediolanensi. Item in toto statu Franciæ extant statuta qualiter le mort saisit le vif. super quibus verbis amplum tractatum emisit Excellen. toto orbe And. Tiraq. quem videbis, maxime in tertia declaratiõe, & in 6. declaratione, ubi num. 7. cum seq. ponit plures casus in quibus specialis ratione iuris communis transit possessio absq; appræhensione; vide etiam Rui. cons. 27. num. 9. cum seq. lib. 5. vbi latè discutit l. qui à seruo ff. de act. & oblig.

i ¶Alii. Quid si essent duo prætendentes se hæredes, & contendentes inter se & quilibet ingressus sit possessionem, & agant uti possidens? uide Beroum q. 75. sed clarius Io. Bapt. plotium in rep. l. si quando num. 94. cum seq. C. unde vi. vbi latè prosequitur materiã interdicti vti possidetis.

k ¶Hæredi. Igitur hæres qui adita hęreditate effectus est dominus omnium quæ sunt in hæreditate, iuxta .l. cum hæredes, ff. de acquir. hæred. potest intrare possess. rerũ hæreditariarum propria authoritate,

liceat mortuo possessore, uel quasi, seu detentore talia bona sua auctoritate propria, uel alio quæsito colore per se, uel alium occupare ingredi, uel inuadere, uel occupata, uel ingressa, seu inuasa retinere[a], etiam auctoritate iudicis[b], uel officialis, nisi[c] legitimis citationibus, seu cridis præmissis secūdum formam statuti nostri De modo[d] citationum faciendarū. Nec ēt hæredi, qui pro aliqua parte[e] tantū hæres esset, nisi pro parte hæreditatis eū tangente, nisi tali occupanti, uel inuadenti, uel intrāti hæreditatis prædictæ bona, seu hæreditariorū bonorū possessionē liceret ingredi, lege[f]

authoritatem, sed hoc videtur contra id quod scribit Bart. in d.l.fina.§.1.versic.adde, qui est 2. colum. C.de edicto Diui Adriani, dum dicit, notandum esse quod beneficium illius legis competit etiam nullo existente in possessione, uidelicet ut imploret partes iudidicis pro immissione in possess. rerum hæreditariarum ostenso testamēto, sed responde q Bart. forte retulit opin. quorundam, quia ipse infra eadem lege colu.5.vers. item extra glosas, dicit, quod nemine possidente potest propria authoritate intrare possess. idē attestatur Paul. Castr. & Decius colu. prima post Bald. si autem fuisset possessio dictarum rerum poenes tertium, utiq; nō licet hæredi propria authoritate ingredi .l. meminerint l. si quis in tantam C. unde ui, l.fina. C. si per uim vel alio modo l.1. in princ. ff. quorum legatorum c.licet de prob. in 6. clare Ang. in l.2. C.quorum lega. Alex. consil.53.num.2.lib.2. sed si fuerit hæres sub conditione, potest tunc ingredi possessionem uacantem, quæ erit de facto, licet non de iure, & ob hoc non perdit ius suum, vt habetur in l.inter omnes. ff. qui satisd. cogantur Bald. in l.nec ex vera C. de acquir. possess. Nunquid autem si filius ignoret testamentum patris, & propterea occupet possessionem credens sibi deuolui ab intestato incidat in hoc statutū? Paul. Castr. consuluit quod non. vide ipsum cons.297. puto dicendum lib. primo: non .n. dicitur temerarie audere, cum nō sit in dolo, vel lata culpa, quorum alterum exigitur in hoc statuto iux. doctri. Barto. in l.1.§. non tantum, uersic. si uero. ponit actum qui infertur in re, ff. si quis testamento lib. esse iussus fuerit. per Alex. in l. iuste possidet, ff. de acquir. poss.

a ¶Retinere. S. dicta occupata ab eo post mortem &c. alias non incideret in poenam huius statuti, quod ponderat ingressum post mortem, & aliud est ingredi, aliud retinere, ut in simi. statuto dicit formaliter Alex. consil.83.colum.2.lib.4.

b ¶Iudicis. Requiritur .n. quod decretum fuerit legittime interpositum, alias non ualet l. iuste possidet, ff. de acquir. possess. ita in terminis possess. adipiscendę, dicit Bald. in l.nec ex vera C. de acquir. possess. ubi quærit nunquid iussus iudicis excuset ingredientem.

c ¶Nisi legitimis. Idem de iure esse voluit Bart. in simi. materia in rep. l. creditores in 5. q. in princ. C.de pigno. refert Decius in l.fina. colum.2. inf. C.de edi.Di.Adr.toll.

d ¶Modo citationum. Adde etiam statutum de processu facien. cōtr. incer. hær. Et erit locus huic limitationi, quando existerent creditores in quorum præiudicium differret hæres adire hæreditatem, in quo casu datur remediū à iure, l. si quis instituatur. ff. de hæred. instit. & quando dicatur hæres protrahere ponit Berous quæst.62. per iura quæ allegat.

e ¶Parte. Est decisio de iure communi, in fortioribus terminis. s. in instituto in re certa dato aliquo hærede uniuersali, nam licet cēseatur legatarius l.quotiens C. de hæred. instit. l.ex facto in grad. ff. illo eo. titulo, tamen potest rem propria authoritate apprehendere ita singulariter Barto. in d.l.ex facto colum.2. & idem dicitur in filio instituto in sua legittima, inquit Bald. in l. si quis in suo C.de inofficio testamento, de quo uidendus est alex. consil.134.lib.4.

f ¶Lege. Exemplifica in legatario qui potest capere poss. rei legatæ uacantis, cuius dominum transiuit iam recta uia in ipsum, iuxta l. à Titio, ff. de furtis, & hoc ubi hæres nullū aliud interesse prætendere posset, puta deductionis falcidię, tunc teneretur legatarius d. possessionē hæredi restituere, ita habetur in l. s. ff. quorū lega. & in l. penult. ff. pro lega. ubi glo. Decius etiam consil.243. nu.4. cuius dicta sic sunt intelligenda, similiter Sozi. consil.33. num.18. Et non dicitur legatarius appręhendere cum uitio, quando possessio est uacans Ias. in l. si ex stipulatione, ff. de acquir. possess. secus ubi appræhensa fuisset per hæredem, quia legatarius cadit à iure suo l. non est dubium C. de legat. quæ sic intelligenda est, Addo Cor. consilio 519. num.2. lib.2. eadem ratione idem est in fidei commissario uniuersali restitura hęreditate possessione tamen rei uacante, ut est dictū Imol. in l. filiam fratribus ff. ad Trebell. quod est sic intelligendum Rui. consil.119. num.6. lib.3. item cons.27. col.2. lib.5. & in hoc limitatur dictum Oldra. consil.107. uersic, sextam quæstionem, uide etiā Decium consil.467. colu.2. in fi. Sed quid si non restituta hæreditate appræhensa est possessio uacans ante aditā hæreditatem? Decius tenet quod sit uitiosa in allegato consil. & cons.424. sed Alexandrinus in l.naturaliter.§.nihil commune nu.27. de acquir. possess. reprobat audacter, idem sentit Paris. consil.53. colum. penult. lib.3. ubi omnino videndum, quia nonnulla alia dicit facientia

ad istam

ad istam materiam, maxime dum considerat si hæres passus sit accumullari petitorium cum possessorio, vide Cor. consil. 292. lib. 4. item exemplifica quando res cuius possessio est uacans titulo aliquo habili ad trãferendum dominium fuisset alienata per defunctum, nam potest qui habet titulum talem apprehendere dictam possessionem uacantem l. fistulas. §. 1. ff. de contrah. empt. secũdum Bald. in l. fina. in 5. quæst. C. de edict. Diui Adria. toll. facit glo. in l. fina. in verbo ignorantia uers. item quid si erat fiia C. unde ui. Quid autem si esset vendita, ac solutum esset pretium, non tamen possessio vacaret? Ambiguus est passus, vt Barto. dicit in d. l. si ex stipulatione, & Doctores inuicem contradicunt, Tutior est illa Bar. opinio q̃ prædo sit. Item exemplifica in Muliere quæ mortuo Marito potest apprehendere poss. rei uacantis obligatæ pro dote, Bald. in l. 1. C. de seruo. pign. dato. Deci. consil. 232. colu prima. Item potest exemplificari in fideicõmissario vniuersali, in casibus l. penul. C. ad trebell. in quibus iuris ministerio absq; restitutione transeunt iura vniuersalia hæreditatis, quia data possessione vacanti, potest fideicommissarius propria authoritate apprehendere eam, quia nullam video differentiam, Barto. in d. l. fina. colum. 3. C de edict. Diui Adria. toll. sed si nõ fuisset vacans, sed apud hæredem, tunc etiam his casibus debet peti ab hærede, ut not. per glo. in. l. 1. §. sed quoniens. ff. ad trebell. Bald. in d. l. penult. quæst. fina. C. ad trebell. Alex. consil. 82. per spectis colum. 2. Item quid si erat Dominus, & possessio erat vacans, an posset, videtur quod sic iuxta glo. in l. fina. in verbo ignorantia C. vnde ui, tamen dubito, quia illa loquitur quando vacat per negligentiam, plus autem est quando uacat per mortẽ, quia quoad quædam dicitur possidere, vt dicit Bald. in l. fina. col. penult. C. de edict. Diui Adria. toll. Item si causa esset commissa summarie cognoscenda, uidetur enim quod non sit habenda ratio istius circuitus inutilis Paris. cons. 53. colum. fin. lib. 3. ubi idem dicit si esset procedendum secundum ius Canonicum c. in præsentia, ubi Deci. in secundo not. extra de prob. Item potest exemplificari in eo, cui relicti fuissent fructus annui certi fundi, nam hærede non tollente ut deceret, fundum, potest legatarius propria authoritate appræhendere, Ias. in d. l. non est dubium uersic. 4. fallit, prius Bald. in l. vnica. §. excepto C. de cadu. toll. licet sit tutius protestari. Item potest etiam exemplificari in notabili casu quem ponit Parisius cons. 53. num. 107. lib. 3. C. quando actor passus esset excipi de petitorio, Exemplifica etiam in casu quando per prohibitionem factam à testatore rem suppositã fideicõmisso etiam coditionali, hæres alienasset, quia illi quorum contemplatione dictum fideicommissum, & prohibitio facta fuit, statim possunt vendicare, possunt etiam propria authoritate apprehendere possess. rei uacantis, prout quãdo simpliciter staret fideicommissum, absque expræssa prohibitione iuxta d. glo. in d. l. penult. §. fina. ff. ad trebell. imo a fortiori, quum fortior sit prohibitio, quando & illa hominis concurrit cũ prohibitione legis, ut dicunt Doct. in l. liliusfam. §. diui de leg. 1. ita in terminis alias Excellentiss. præceptor Rui. consuluit, cuius consiliũ est apud me, & ideo hic imprimendum duxi pro maiori interpretatione istius praticabilis statuti.

IESV CHRISTI AC GLORIOSISsime Virginis nominibus inuocatis.

AD cognitionem ueritatis est præmittendũ q̃ si res subiectæ restitutioni fideicommissariç alienentur pendente conditione, ea postea purificata resoluitur alienatio, & dominium ipso iure trãsfertur in fideicommissarium absq; restitutione l. fina. §. fina autem sub conditione C. communia de legatis, & ibi not. & in l. penult. C. ad trebellia. & in l. marcellus. §. res quæ ff. eod. titu. Et multo magis hoc procedit quando est expræsse prohibita alienatio, quia tunc ab initio non ualet, & dominium aliquod ex ea non transfertur secundum gl. in in l. cum pater. §. libertis ff. de lega. primo, & hoc propter duplicem prohibitionem, & legis, quç loquitur de re subiecta restitutioni non, alienanda auth. res quæ C. cõmunia de legatis. item hominis prohibentis expræsse alienationem: ex hoc sequitur q̃ quando non est facta prohibitio expræssa pendente conditione fideicommissi tenet quidem alienatio, & non potest interim agi ex fideicommisso, sed quãdo fuit alienatio expræsse prohibita non tenet ab initio, & statim admittitur ad fideicommissum alius qui nõ alienauit quamuis conditio sub qua fuit vocatus adhuc pendeat, quia de conditionali effectũ fuit purũ, secundũ Pau Castr. in l. filiusfamil. § diui colu. 2. ff. de lega. primo. Vnde quia in casu nostro facta fuit alienatio per omnes filios testatoris, vt ex themate habetur cõtra illius expressam prohibitionem, poterunt filii Io. Bap. nepotes testatoris viuente ad hunc eorum patre, & patruo agere ad dictam rem alienatam, & illam vendicare quamuis post mortem prædictorum essent vocati, & sic conditione adhuc pendente, vel saltem in rei prædictç dominium fuerit ipso iure translatum in dictos nepotes purificata conditione, quod est satis ad propositum nostrum.

Quia ergo prædicti filii Io. Bapt. erãt dñi licuit eis propria authoritate de iure accipere possessionem uacantem ut probatur in. l. fina. C. unde ui a ratione cessante, nam possessionem rei alterius nulli licet propria authoritate apprehendere, quia ut dicit ibi text. quod tuum non esse scire debuisti ad alterum pertinere, quæ ratio cessat quando res non est alterius, sed illius qui occupauit. & ideo secundum gl. ibi illa lex non habet locum quando uacat possessio rei hæreditariç, qa illa res est in bonis nullius, & idem not. in. L. 1. in principio. ff. quorũ legatorum. Et quamuis quando occupans

do occupans non eſſet dominus tunc poſſet incidere in crimen expillatæ hæreditatis l. 1. & per totum ff. de cri. expilla. hęredi, ſecus tamen eſt qñ dominus occupauit poſſeſsionem rei vacantis. i. iacente hæreditate. Confirmatur hoc quia ſi quis occupat poſſeſsionem uacantem, & agatur contra illum remedio d. l. fina. C. vnde vi obſtat agenti exceptio dominii, ſi reus offerat ſe inconti nenti probaturum ſecundum gl. Bart. & alios in d. l. fina. ex quo apparet ꝙ dominus iure permittente occupat poſſeſsionem rei vacãtis, quia alias conueniri poſſet ab illo qui prius poſſediſſet; nam ut dicitur in principio .l. fina. præallegatæ ante illam legem nullum remedium erat proditũ contra illum qui occuparet poſſeſsionem vacantem rei alterius, & ibi etiam hoc declarat Barto. Vnde apparet ꝙ dominus etiam hodie iure permittente occupat.

Comprobatur hoc, nam legatarius rem legatam de iure poteſt etiam ante aditam hæreditatem, quia eſt ſua iuxta l. a Titio de furtis occupare propria authoritate antequam hæres adita hęreditate appręhendat poſſeſsionem, & ſi quamdo poſſeſsio vacat & hæres nullum præiudicium paſſurus eſt, puta quia non immineat detractio falcidię vt not. in d. l. prima. ff. quorum legator & ibi not. Barto. ergo & in caſu noſtro. idem dicendum, quia filia, & hęres d. Conſtatię de re de qua agitur nihil poteſt detrahere, quia ex teſtamento aui non ipſius dominæ Conſtantię ſunt uocati fideicommiſſarii prædicti.

Cum igitur permittente lege dd. fideicommiſſarii appræhenderint propria authoritate poſſeſsionem ſtatutum ſub rub. ꝙ nullus occupet poſſ. &c. per illos allegatum nõ obſtat, quia quis vellit ꝙ nemini alii quam hęredi liceat mortuo poſſeſſore, uel quaſi, ſeu detentore bona hæreditaria occupare, tamen ponit exceptionem. ſ. niſi lege pacto, uel licentia defuncti &c lege autem dicitur permitti eo ipſo ꝙ lex non prohibet l. ab ea parte ff. de probat. l. nec nõ. §. quod eis. ff. ex quib. cauſ. maio. Nec obſtat ꝙ allegatur (vt audio) ꝙ dũ dicitur in ſtatuto, defuncti, ꝙ illud verbum defuncti debeat referri ad omnia ſupradicta in eo, ideſt ad illas tres exceptiones arg. l. doli clauſula cum ibi not. per Barto. ff. de doli excep. quoniam ſomnium eſt abſq; ꝙ aliter expræſſe in refellendo tempus conteratur.

Et alia ratione ſtatutum non habet locum in caſu iſto, nam ſtatutum punit actum qui infertur in rem, & non in perſonam, dum dicit ꝙ non liceat alii quàm hæredi mortuo poſſeſſore propria authoritate bona hæreditaria appræhendere &c. ad hoc ergo vt diſpoſitio ſtatuti poſſet habere locum opportet ꝙ appræhendens ſit in dolo, vel ſaltem in lata culpa ſecundum Barto. in. l. prima §. non tantum ff. ſi quis teſtamẽto lib. eſſe iuſſus fuerit, & in l. iuſte poſſidet ff. de acq. poſſ. de quo ibi per Alex. ubi uult ꝙ ſi ſtatutum dicat ſi quis turbauerit, vel moleſtauerit aliquem in ſua poſſeſsione, & ſic per uerba ſignificantia actum in perſonam, & requiritur dolus, Si uero verba ſtatuti ſignificant actum in rem, vt quia dicat ſi quis ingreſſus fuerit poſſeſsionẽ alterius, vel turbauerit poſſeſs. alterius &c. & tunc ad minus requiritur lata culpa per iura quæ allegat, quæ in caſu iſto ceſsant, quia vbi in culpa lata eſset de iure communi puniretur & tamen, vt dictum eſt, de iure non punitur per prædicta ergo &c.

Tertio ceſſat ſtatutum alia ratione, quia no cõprehendit quando ipſe dominus accuparet poſſeſsionem vacantem, per not. per Paul. de Caſtr. quem refert, & in hoc ſequitur Alex. in rubr. de no. oper. nuncia. vbi ſi ſtatutũ puniat ingredientem rẽ alterius accuſatus audiri debet ſi uult probare ꝙ ipſe eſt dominus quamtuncunq; res ſit ab alio poſſeſſa, & p̃ſumatur eſſe illius ex dicta poſſeſſ. iuxta. l. ſicuti. §. ſi quęratur ff. ſi ſer. vendice. & in l. quidam in ſuo. ff. de cond. inſtitut. nã ſtatutum loquens de ingrediente rem alterius intelligendum eſt alterius quàm ingredientis, allegat not per Barto. in l. ſi alienam Sol. matri. & confirmatur per not. per gl. in l. cum æs. §. fina ff. de furtis, vbi quęrit an ſi dominus rẽ propriam furto ſubtraxerit a poſſeſſore committat furtum & actione furti teneatur? & concludit ꝙ aut ille poſſidebat ex cauſa onerosa, & dominus committit furtum, aut poſſidebat ex cã lucratiua & non cõmittit furtum per l. qui iniuriæ. §. fin. eod. titulo: hanc igitur interpretationem hoc ſtatutũ debet recipere a iure communi c. cum dilectus de conſuetu. l. ſi ſerui veſtri C. de noxalibus, & conſequenter cũ domina Conſtantia, ac illius filia hãc rem tenuerint ex cauſa lucratiua ſtatutum nõ debet vendicare locum contra dominum occupantem. Ex iis apparet ꝙ non competit condictio ex ſtatuto aduerſus fideicommiſſarios. nec etiam filię, & hęredi prædictæ dominæ Conſtantiæ competit petio hæreditatis, quia non datur contra titulo poſſidentem l. regulariter ff. de petit. hæred. l. 2. l. hæreditatem C. eod. titulo.

Similiter repelluntur dd. hæredes a remedio, l. fina C. de edicto diui Adria. per excep. dolo facis petere &c. quæ obſtat agenti poſſeſſorio adipiſcendæ ſi excipiens offerat incontinenti probare, ſecundum glo. Barto. & alios in l. 2. C. illo eod. titulo, & Barto. in d. l. fin in fin, vbi ſpecialiter concludit ꝙ ſi fideicommiſſarius poſſidet ꝙ eſt legitimus contradictor hæredi agenti remedio illius legis ſi incontinenti offerat docere de iuribus fideicommiſsi, & idem habetur in l. ſi hã fratribus, ff. ad trebell. idem concludit in d. l. fi. C. unde vi, & in l. fina. C. quorum bonorum.

Quinimo etiam ſi ageretur. & agi poſſit condictione ex ſtatuto prædicto ad huc opponi poſſet exceptio dominii, & illa dolo facis petere ſi incõtinenti offerat probationem dominii, vel fideicommiſsi, quia diceretur agere remedio adipiſcẽdę cui obſtat dicta exceptio vt dixi, ſicut n. agẽti condictione ex d. l. fin. C. unde vi obſtat exceptio illa

ista secundum Barto. & alios ibi, & quamuis statutum excipiat aliquos casus tamen exceptio huiusmodi, nõ dicitur exclusiua, quia statutum hoc prohibens est secundnm ius commune, quia ut dixi intelligitur quando occupans est in dolo, vel in lata culpa, per not. per Bart. in d.l.1.§.non tãtũ.ff. si quis testamen to lib. esse iuss. fuerit, & hoc etiam colligitur cõsiderando casus exceptos per statutum in quibus de iure cõmuni permissa est occupatio, Et solet dici ꝙ exceptiones declarant regulam iux.l.nam ꝙ liquidꝙ in fin.ff. de penu legata, quia igitur statutum hoc est conforme iuri communi quamuis excipiantur aliqui casus alii tamen ab eodem iure communi excepti non intelliguntur exclusi, ut probatur in cap. ad audientiam de cle. nõ re sid. ubi Abb. not. Secus autem quando statutum esset contra, vel præter ius commune, quia tunc excipiendo aliquos casus intelligeretur alios exclusisse, & in casibus non exceptis stare deberemus statuto, & non iuri communi, quia exceptio in quibusdam firmat regulam in casibus non exceptuatis l. tribunus. §. fina. ff. de mil. testamento & isto casu loquitur etiam Bald. in l.1.§.1. in fi. ff. de feriis. Concluditur ergo ꝙ contra istos fidei commissarios non competit condictio ex statuto, neq; petitio hæreditatis, nec de iure cõmuni aliquod possessoriũ adipiscendæ possessionis.

uel pacto[a], uel licentia[b] defuncti, uel ipse defunctus se ea occupantis, uel inuadentis, uel intrantis nomine, uel eius a quo occupans, seu inuadens, uel intrans causam haberet possidere, uel quasi constituisset. ¶ Et si quis contrafecerit ipso

FINIS.

a ¶Pacto. Puta de ingrediendo inito cum in ipso defuncto, nam vbi possessio vacat potest appræhendi, ut habetur in l.3. C. de pignor. & in decisione super pacto de ingred. & per Ias. in. l. non dubium num.4. C. de legatis, Bald. in l. nec ex vera, uesic. secundam fallentiam, C. de acqir. poss. Item exemplifica si ipse defunctus inuestituram fecisset eius rei per aliquod signum, puta birreti uel annulli, nam potest inuestitus propria authoritate appræhendere possess. Cy. & Bald. in l.1. C. de donat. Ias. in .d. l. si ex stipulatione num. 5. de acquir. possess. post Alex. in l.3. ff. illo eo. titulo, nam intelligitur data licentia ex illo actu inter viuos celebrato, & sic ex tacito pacto, item in pacto præcarii, nam illud non transit ad hæredes rogantis l. cũ precario. ff. de precario, merito vacat possessio, quæ occupari potest ab illo qui precario concessit, sicut si uiueret is, qui rogarat. Item in pacto constituti, de quo hic expressa fit mentio, quia sola detentio erat apud colonum, iux. not. in .l. quod meo, ff. de acquir. possess. ideo nihil prohibet quin a uero possessore possit occupari res illa, in qua dicitur continuare potius possess. suam quàm nouam acquirere, vel aliquid attenta re. Sunt ergo hic in effectu expressæ tres exceptiones, quæ in veritate sunt conformes etiam iuri cõmuni, ut patet ex prędictis, prout etiam ipsa regula dictę iuri non contradicit ut iam diximus.

b ¶Licentia. Siue de expræssa loquatur, ut est in casus in. l. titia cum testamẽto. §. titia. ff. de legatis secũdo & in l. si mihi de leg. 3. per Bal. in d. l. nec ex vera C. de acqui. possess. Alex. in. l. paulus. ff. ad trebell. Ias. in d. l. non est dubium C. de legatis, & idem in tacita licẽtia, puta, si testator eundem legatariũ fecisset exequutorem omnium contentorũ in testamento, quia põt sibi ipsi soluere, iux. .l. quotiens. §. sicut. ff. de admin. tutorum ut not. Io. And. in addit. ad spec. titulo de iustrum. editione, §. nunc aliqua versic. sed pone, Bald. in præalleg. l. nõ est dubium, quẽ Docto. sequuntur, & Phi. Decius cons. 143. col. 2. prius Saly. in. d. l. l. non est dubium, et dicitur etiam esse tacita, quando testator iussit hæredi ne impediret legatarium in re legata, secundũ Ang. in l. item si res, ff. de rei vendic. sequitur Decius loco supracitato. Io. Rub. Alexandrinus cons. 43 num. 4. Idem si testator dixerit quod bona libere reuertãtur ad talem, nam videtur data potestas illa appræhendẽdi Raph. Cuma. in cons. 114. seu 115. incip. Antonius Benedicto filio, Ripa i. l. nemo potest nu. 62. de leg. primo. Et hæc procedũt ubi possideret defunctus, secus ubi alius possideret, Guid. pp. deci. 609. Itẽ si instituit, & substituit fideicommissarium in illo fideicommisso prout dicit D. Car. Ruin. consil. 98. col. 3. nu. 5. incip. visis lib. 3. quod dictum est fundatum, sub illa decis. Bart. in. l. ex facto præallegata de hæred. institu. vbi dicitur, quod hæres institutus in re certa alio dato hærede vniuersali, licet habeatur loco legatarii, tamen uidetur quod possit rem illam propria authoritate appræhendere Ioann. Rubeus Alexand. in supra citato consil. 43. colum. 2. nu. 5. Alexan. in. l. quotiens colum. 2. versic. & sic legatarius. C. de hæred. instit. & Barba. in c. Raynutius col. 63. extra de test. Deci. in. l. fina. col. 8. versi. imo quod plus est. C. de edic. D. Adriani toll. Ioannes dilecti in tractatu de testam. sub titulo de legatis cautella 12. eodem modo uenit illud exemplum de filio instituto in legitima, dato alio cohærede, quia potest appræhendere rem propria authoritate iuxta Bal. in .l. si quis in suo C. de inofficio. testamento, & Ias. refert in pręalle. l. non dubium, sed vide Alexan. in hoc casu consil. 134. attentis lib. 4. & Grat. consil. ult. quoniam res, num. 50. uolum. 1. quando etiam adest clausula omni meliori modo inserta in testemento, seu in fideicommissaria substitutione, sed certe etiã si filius institutus in legitima, iam non potest appræhendere propria authoritate Barto. in l. 2. C. quando & quib. quarta pars Rep. in. l. in quartam num. 55. ff.

iure, & facto cadat ab omni iure, & commodo ipsius possessionis[a], uel quasi ipse, & qui causam prætenderet ab eodem. Et si hæredi possidere uolenti, uel quasi dicta bona restiterit, seu contradixerit[b] per se, uel alium ex tunc ipso iure, & facto cadat ab omni, & quocunq; iure suo. ¶ Si uero extra iudiciū restiterit, uel contradixerit eo casu puniatur, ac si turbasset ipsum[c] hæredem in sua possessione, uel quasi, uel eum de sua possessione, uel quasi expulisset, & ipsius turbantis, seu expellentis pœnam[d] incurrat. Et nihilominus turbata possessione, uel quasi, talis defuncti[e] hæres, uel alius pro eo in possessionem ipsorum bonorum. uel quasi immittatur, & immissus in ea defendatur, & manuteneatur, & alius quicunque qui in possessione fuerit, expellatur auctoritate iudicis competentis tali inuasione, ingressu, uel occupatione, uel quocunque iure competenti ipsi occupanti, intranti, inuadenti, uel ab eo causam habenti non obstantibus. ¶ Mandantes quod aliquis cui usufructus, uel usus debeatur in bonis alicuius ex aliqua ultima uoluntate, uel contractu

ad l.falcid. Item si testator reliquerit vxorem dominam, & massariam, ac usufructuariam stantib. filiis, intelligatur quoad certam præheminentiā, & alimenta, nihilominus efficacia horum verborum saltem significat, vt possit accipere ex se ipsa d. alimenta, iuxta not. in l. titia. §. titia de leg. 2. habetur per Io. Rub. Alex. consil. 43. colum. 2. ubi omnino uidendum est, quia declarat, quod hæc licentia operatur, licet non fuerit restituta hæreditas fideicōmissario, allegat hoc in terminis tenere Rayner. in l. nemo potest de legat. pri. multo fortius ubi fuerit instituta hæres in vsufructu, & post eius mortem instituti sint hæredes, quia interim percipiet propria authoritate vsumfructum, vide Pic. in l. titia. §. titia num 76. de leg. secuudo. Item si testator constituit se possidere rem legatam nomine legatarii, nā videtur dedisse licentiam illi capiēdi propria authoritate, ita Bald. in l. quotiens C. de hæred. instit. colum. vltima, licet tale cōstitutum dicatur nullum, tamen arguitur datam fuisse prædictam licentiam, ita refert Alexandrinus in allegato consilio nu. 6. vide omnino Decium consil. 424. num. 16. adde tamen quæ dicit Raphael. Cuma consil. 115 num. 4. vbi per illa verba libere reuertatur non intelligitur data licentia appræhendendi propria authoritate, Quid si testator dixerit uim fieri ueto legatario, uel nulla molestia legatario fiat, an possit capere propria authoritate? vide Roma. sing. 87. incip. Aduerte post Bald. in l. 1. C. communia de legatis, ubi tenet quod sic, Sed nūquid his omnibus casibus, si uniuersalis hæres impediat legatarium appræhēdere possessionem legati sui incidat in pœnam huius statuti? ratio æqualitatis seruandæ inter istos hoc dictaret, sed ex aduerso adest ampliatio statuti in pœnalibus, & de una persona ad aliam, & quia non est prorsus eadem ratio quæ est quādo hæres turbatur, seu impeditur, in quem ressidet tota moles hæreditaria, ita teneo, Sed quid si habuerit licentiam à iudice intrandi? vide hanc quæstionē decisam in terminis terminatibus per Pau. Castr. in l. iustè possidet, vbi Ias. refert, & defendit prima colum. ff. de acquir. possess.

a ¶ Ipsius possessionis. I. acquisitio illius possessionis sit nullius momenti, ut alibi Alexan. in simi. statuto dicit consil. 83. lib. 2. incip. visa facti.

b ¶ Contradixerit. Subaudi in iudicio, ut differat à casu seq. Et caue quia tunc hæres debet citare ipsum existentem in possessione, Deci. in l. fin. colum. 2. uers. potest tamē in fi. C. de edic. di. Adri. toll. & idem esset (quod singulare est) in locis, in quibus uiget statutum, quod possessio defuncti continuetur in hęredem Catell. cotta multos doctores allegās in Memoriali incip. decreto Mediolanensi &cæt. & D. Ioannes Babtista Plotus in rep. l. si quando C. unde ui numero 85. & 86. uisa facti narratione colum. 4. numero 8 uersic. nec posset cum seque. & num. 10. vol. 2.

c ¶ Ipsum. Attende quia aliud est quod statutum dicat. Si quis turbauerit aliquem in sua possess. quę denotant actū illatū in psonā, quia tūc requiritur dolus, Sed si punit actū illatū in rē, vt si quis ingressus fuerit possess. alterius, tunc non requiritur dolus sed sufficeret lata culpa: ista est doctrina Bar. in l. 1. §. non tā in fi. ff. vi. bo. rap. si modo vera est illius doctrina.

d ¶ Pœnam. Quæ de nostro iure municip. ponitur sub statuto, quod nullus inquietet, vel molestet aliquem in sua possess. Pœna autem expellentis est tradita in. l. si quis in tantam C. unde ui. quæ est, quod uiolenter inuadens possessionē rei apud alium existentis, eam protinus teneatur restituere, ac dominio priuandus ueniat, ubi vero erat aliena ultra restitutionem condemnandus est ad ęstimationem, est etiam alia pœna de qua in l. si quis aliquem, & l. fina. ff. ad l. Iul. de vi priuata, & i l. si quis à se fundū C. ad l. Iul. de ui. Sed si sic est in quo est diuersitas à pręcedenti casu, quando s. restitit in iudicio? dicendū est quod supra

aliquo, uel aliquo nostro statuto[a], uel iure communi[b] non possit ipsius usufructus, uel usus commoditatem[c] percipere, uel habere per, se uel alium, nec ipsa bona, sua[d], uel iudicis[e] auctoritate appræhendere pro prædictis: uel fructus, seu redditus ipsorum lucrifacere, nisi primo satisdederit[f] proprietario cum ab eo petitum fuerit, uel saltem ad hoc se

supra ipso iure cadit, & solum declaratoria sententia exigitur, in hoc uero casu requiritur condemnatoria, ut in d.l.si quis in tantam, & ibi not. Cogitabis tamen quomodo possit dari pœna turbationis, & expulsionis, & interim uidebis 22. casus in quibus dicitur turbari possessio apud Rebuffum in tract. materiæ possessionis artic. primo gl.2. Et remedia 17. quæ competunt eiectis, & spolians, quę ordinat. constitu. Afflict. in com. Neap. in rub. de uiolentia circa poss. Remedia autem, quæ competunt pro turbata possessione ponit Rebuffus, in loco quo supra num. 44. Aduertas tamen quod in iure non est proditum remediũ criminale pro turbata possessione, nisi iudicium iniuriarũ, ita Bar. in l.extat. ff. quod met. ca.

a ¶ Defuncti. S. eius de cuius bonis agitur cui succedi dicitur, uel etiam eius de cuius interesse agitur, puta grauati qui decesserit relicto hærede.

b ¶ Statuto. Vt infra de success. ab intest. §. ipsi quidem fratres.

c ¶ Iure cõmuni. Vt in. l. prima. C. de bonis mater. & in l. hac edictali. §. his illud, & auth. ex testamento C. de secundis nuptiis, & appellatur vsusfructus legalis, in quo secundum Alexan. in l. usufructu bonorum. ff. ad. l. falcid. aliquando est aliquid prerogatiuę plus, quã in usufructu ex hominis dispositione, illa ratione, quia minus agitur cum lege &c. iuxta. l. cęlsus ff. arbitris, refert Ias. in l. prima in princip. in 2. lectura num. 55. ff. ad Trebell. ꝙ autem usus a lege, uel statuto conceditur pro nunc me latet, Illud ergo notabis ꝙ pater ipse tenebitur præstare satisdationem istam, quicquid sit de iure communi scilicet. l. fina. §. sinautem æs alienum versic. paterna reuerentia C. de bonis quę liberis, ubi Bald. not. & idem in omnibus aliis casibus in quibus non solet specialiter præstari huiusmodi cautio ab vsufructuariis quos ponit glo. in. l. si usufructus mihi legatus §. planè. ff. usufru. quem ad caueat, Nota hic tribus modis constitui vsumfructum sed constituitur, & alio modo. s. iudicio famil. herciscundæ l. et puto §. 1. ff. famil. hercis. ff. de usufr. l. 6. ita punctaliter notat gl. ex. l. 4. C. de usufructu.

d ¶ Commoditatem. Quę est quid facti. i. fructus ipsos habere ex iure ususfruct. vel usus, iux. tex. inst. de usufru. in princ. uide tex. in l. per seruum. §. 1. cum l. seq. ff. de vsu & habita & ibi Alberic. qui aperit differẽtiam an quis dicat lego fructũ, an lego fructus in plurali, primo n casu significatur ius, altero commoditas, vide ad pręd cta l. legatum. ff. de capit. dimi.

e ¶ Sua. Et ita cum uitio, nimirum si fructus non facit suos, siue sciuerit hæres, siue ignorauerit, secundum aliquos.

Iudicis. Et per hęc uerba cessat dictum Pau. Cast. Alex. & alios in. l. iustè possidet colum. 2. ff. de acquir. poss. ubi propriè circa simile statutum dicunt, quod pœna eius non habet locum in creditore ingrediente possessionem rei hæreditariæ iacentis authoritate iudicis, secus si propria, nisi fortassis replicaretur, quod interposita sit huiusmodi licẽtia absq; causæ cognitione, sed est uiolare literam, & dicere contra iuris præsumptionem, iuxta not. in c. quoniam cõtra de probationi. & quæ scribit Alcia. lib. præsup. cap. 11. 12. & 13. tertiæ præsumptionis.

f ¶ Appræhendere. Et sic mora in prætãda satisd. impedit acquisitionem iustæ possessionis naturalis rei super qua est usufruc. iuxta l. naturaliter in princip. ff. de acquir. possess. nedum fructuum licet. n. titulum habeat, non tamen habet bonam fidem, nec iustam possessionem, ut inquit Saly. in l. prima colum. secunda C. de usufruc. quę mora etiam in consequentiam impediet quasi naturalem & ciuilem possessionem ipsius usufructus quæ causatur alias ex pacientia domini iuxta. l. 3. §. dare. ff. de usufruct. & l. quotiens l ultima. ff. de usufructu, declarat Ias. in d. l. naturaliter colum. penult. unde stant simul quod dominium usufructus sit alicui quæsitum, & constitutum etiam ipso iure, ut est, quando legatus est usufructus iuxta glo. in. l. corruptionem, in verbo altercantibus C. de usufruct. & iux. l. si partè fundi. ff. quemad. ser. amittit. Alexan. consil. 56. perlectis in fin. lib. 3. & tamen non sit acquisita possessio nec ius percipiẽdi fructus, donec præstita fuerit satisdatio.

g ¶ Satisdederit. Notum est quid contineat satisdatio, sed quid si non potest satisdare stabitur ne iuratorię cautioni? de hoc habes per Ias. in. l. 1 in 7. colum. uersic. decimo limita. ff. qui satisdare cogantur post glo. & Docto. in l. 4. C. de usufr. & magis communis opinio est secundum Saly. quod non audiatur, & quod debeat adimplere pro parte sua præcise si uult acquirere iuxta. l. Iul. §. offerri. ff. de act. empt. & ff. de coll. bon. l. 1. §. iubet versic. si frater & §. si cum duobus versic. quod si propter inopiã, licet excuset, ne quis obligetur, ut per eos, Et notabis quod nõ solum usufructuarius tenetur, ad satisdationem, sed ẽt vsuarius, idem de iure est. l. huic stipulationi. §. sed & si usus & l. usu quoq;. ff. vsufr. quead. cau. ubi subdit text. nec mutat si pater hæredes filios simul habitare cũ vxore legataria uoluerit.

obtulerit[a], & per eum non steterit[b] secũdum formam[c] iuris. Et si quos fructus, uel redditus ante percepisset, illos proprietario restituere teneatur, nisi eos perceperit ex licentia ei data a testatore[d], uel ab hærede, quo casu fructus percipiens eos lucrifaciat, licet non satisdederit. ¶ Et si appræhenderit cõtra formam prædictam, & satisdatio ipsa petita fuerit ab eo, & eam præstare obmiserit spacio unius mensis a die dictæ requisitionis de satisdatione præstanda, & fructus, & redditus prædictos, cũ petitum[e] fuerit non restituerit, ipso iure cadat ab omni suo iure usufructus, & usus prædicti, tam pro præterito, quàm pro futuro. ¶ Item quia multotiens aliquo moriente in fraudem creditorum aliqui occupant, seu usurpant bona mobilia, uel immobilia possessa per defunctum, & dicũt se possidere res ipsas pro suis, & tanquam suas, & creditoribus non habẽtibus hypothecas, ut sunt Artifices, & Mercatores, & alii quicunq; nullum competit remedium[f] contra tales occupatores. Statuimus quod si quis dicat aliquem defunctũ fuisse sibi

a ¶ Obtulerit. Nunquid teneatur offerre absque quôd petitum sit ab hærede? non clare. aperit hic, de iure communi uidetur quod si ipse fructuarius possideret aliquo facto, adeo quod non essent petendi de hæredis manu, faciat fructus suos absq; oblatione aliqua, sed necesse esse: quod hęres petat ad impediendum lucrum fructuum, si autẽ usufructuarius non possideat, si uult usumfructũ debet offerre cautionem. habetur virtualiter hæc distinctio per Bart. in l. vxori ff. de usufr. lega. & Rui. formaliter in cons. 43. volum. 2. num. 2. & Paul. Castr. sentit in consil. 133. præfatus Ranutius in prima parte, & isto modo posset adaptari statutum nostrum in ista alternariua, sed ego aliter intelligerem statutum istud s. quod indistinctè nõ faciat fructus suos, nisi præstita, uel saltem oblata, ad hoc vt per ipsum fructuarium stetisse non dicatur, & mouet me regula, & prohibitio præcedens, a qua in dubio non est recedẽdum, quæ quidem regula non ita sit a iure communi, ut patet ex gl. supra proxima, nec me turbat prima particula illius alternatiuę s. cum ab eo petitum fuerit, &c. quia intelligo s. quando placuerit proprietario petere ab usufructuario cautionem tunc est maior peruicatia usufructuarii, qui vltro tenebatur offerret et non est miranda hæc opinio, quia & Oldradus referente Barto. in d. l. uxori voluit indistinctè, quod usufructuarius non faciat fructus suos, donec fuerit præstita satisdatio, & ita omnino requirebat oblationem, ex parte usufructuarii, quando non fuisset petita per hæredem, cogitandum erit aliqualiter quia difficile est. vnũ putarem clarius esse, si sumus in usufructu rerum, quæ usu consumuntur, in quibus non potest cõstitui vsusfructus nisi pręuia satisdatione, toto titulo. ff. eod. Alex. in d. l. uxori.

b ¶ Non steterit. Subaudi, sed steterit per hæredem pruprerea notabis quod hæres tacite potest remittere satisdationem vsusfructus, & quid mirum cũ etiam possit expræsse, vt habetur per gl. & Doct. in l. prima. C. de vsufru. & instit. eod. tit. de usufr.

c ¶ Formam iuris. Referas ad uerbum satisdederit supra positũ quæ traditur in. l. 1. §. habet ff. vsufr. quead. caue, vbi dicit tex. habet autem stipulatio hæc duas causas, vnam si aliter quis vtatur quam uir bonus arbitrabitur aliã de vsufr. restituẽdo.

d ¶ A testatore. Videri posset aliquibus, prout visum fuit Alex. in cons. 129. vers. postremo lib. 6. incip. quia opportune quod testator posset remittere satisdationẽ istã quidquid obtineat secũdum magis communem opinionem in l. 1. C. de usufruct. ubi admittunt Docto. quod hæres bene possit remittere. sed potest responderi, quod bene dari potest a testatore licẽtia ingrediendi propria authoritate possessionem, & fructus percipiendi, absque oblatione satisdationis, sed negare non intendit statutum quin ad petitionem hæredis debeat huiusmodi satisdationem præstare, Et huiusmodi licentia operatur, quod interim lucretur fructus ante aditam hæreditatẽ Bald. in l. fin. C. de usufruct. lega.

e ¶ Cũ petitũ. I. cũ formata fuerit petitio pro fructibus restituẽdis. duo ergo habẽt interuenire ad hoc ut cadat, s. quod petita sit satisdatio, nec præstita & quod perceperit fructus quos proprietario non restituat, unde alterum tm̃ non erit sufficiens forte ad perdendũ ius ipsũ vsusfructũ, satis n. est quod fructus suos nõ facit ob non præstitã satisdationẽ, qualitates nanq; requisitæ a statutis max. pænalib. seu priuatiuis iuris alterius semp cõcurrere debent, & verificari atq; probari Bart. in l. 1. §. ait prætor ff. ne quid in flu. publi. facit quod not. Io. And. in c. 1. de homic. in 6. Bal. refert & sequitur in l. si quis nõ dicã rapere col. 3. C. de Epi & Cleric. cũ simi. quæ nota sunt ut inquit Dec. cons. 661. col. 1. & alibi sæpe.

f ¶ Remedium. Intelligi forte potest de executiuo remedio, etiam si uictor uellet probare, quod huiusmodi res pertinerent ad defunctum, & hoc secundum Specul. titulo de primo decreto. §. restat versic. quid si apud eum, &cæt. prout allegat Pau.

obligatum, & hoc probet iudici, & reperiantur aliquæ res mobiles, uel immobiles, quas dictus defunctus tempore suæ mortis tenuisset, & possedisset[a] pro suis, quas alius teneat occupatas[b], ille talis creditor in dictis bonis per defunctum possessis immittatur in possessionem, nisi possidens, seu detinens ostendat[c] se habere titulum, uel causam legitimam dictæ rei præcedentem mortem talis obligati, uel si in dictis rebus haberet priora, potiora, & meliora iura alia, quã possessionis[d] quæsitæ post mortem defuncti quàm petens, quo casu inter possessorem, & creditorem ius commune, & nostrorũ statutorũ, & ordinamentorum seruetur. ℂ Verum quia secundum Doctorum opinionem nullũ interdictum[e], & nulla actio[f] datur ei qui cecidit a possessione rei mobilis contra eum qui possidet ipsam, nec potest

Pau. Castr. in l. à diuo Pio, §. si super rebus, ff. de re iudic. per tex. in auth. de fideiuss. §. sed neque; sed in hoc dominus Alexander ibi num. 14. tenet contra Pau. pro opi. Barto, quòd imo constito, quod nullæ aliæ res sint apud defunctum, poterit fieri executio in bonis à tertio possessis per d. §. si super rebus, intelligẽdo indistinctè, & quã do tertius diceret se possidere, & constaret pertinere ad defunctum; Caue tamen quia in casu, quando constaret possessionem esse iniustam apud tertium Pau. Castr. admittit ei non opitulari per l. vis eius, C. de probation. itaq; non uidetur uerum aliquo modo istud quod asserunt statuentes hic, quia præsupponunt fuisse possessionem, uel uiolentam, uel clandestinam apud tertium; planum autem est quod si ordinaria via vellet agere, & demonstrare bona fuisse defuncti, quod debet audiri creditor aduersus tertium, vt omnes admittunt in d. §. si super rebus, per illũ tex. cogitabis, pro saluando textu nostro.

a ¶ Et possedisset. Repete, & hoc probet iudici, Et nota quod probata hac possessione in dubio postea præsumitur quod pro sua possederit, seu quod sit dominus, cũ summatim quæratur de dominio ad l. fina. C. edic. diui Adr. toll. in glo. & in l. penult. ff. de condition. instit. ita Saly. in auth. Et qui iurat, in 6. not., C. de bonis auth. iu. possid.

b ¶ Occupatis. Sonat in malam partem l. cum quærebatur C. unde ui, bonus tex. in c. ex literis extra de probation. & in c. dilecto de sen. excõmu. unde alibi impropriando exponitur i. canonicè adeptus. s. in c. factus est Cornelius 7. q. 1. & quando dicitur, quod occupãtis fiunt res. §. fere instit. de rerum diuis. & quando dicitur, quod occupãtis melior est conditio, l. inter eos. ff. de re iudic. l. si vero ff. de peculio, Et referunt hoc ad mobilia & immobilia, sed impropriè quoad immobilia, ut attestatur glo. in l. domum. C. de rei uendicat. per tex. instit. ui. bo. rapt. §. penul. uersic. quod nõ solum, qui tantum probat de inuasionis uerbo, ut referatur ad immobilia, tamen glo. benedicit summendo argumentum à compositione uocis, ex ob & capio, quod verificatur in mobilibus, arg. tex. l. 1. ff. de acq. poss. cũ aliis q̃ inuenit i piu, Slu

c ¶ Ostendat. Et hoc uidetur esse de iure communi, quia uitiosa possessio non debet opitulari huiusmodi occupatori l. vis eius C. de probation. Et hic cessat decisio specul. titulo de primo decreto. §. restat uersic. sed nunquid ipse habebit probare, ubi prima facie uidetur dicere contrarium, sed si bene gustetur ratio, & mẽs eius est bona, quia loquitur quando non possidebat iniuste, & adstipulatur Bal. in. l. etiam secunda colum. C. de execu. rei iudic. & Alexan. in dicto. §. si super rebus num. 14. versic. ad prædicta, ff. de re iudic.

d ¶ Quam possesionis. Vides hic quod possessor cogitur ostendere titulum suæ possession. contra regu. l. cogi. C. de petit. hæreditatis, & hoc ideo est propter præsumptionem quæ militat cõtra possessorem modernum: alias xx. fall. ad illã l. cogi. vide apud Math. de Afflict. si de inuestitura feu. fue. contro. in 7. notab. quarũ aliquæ sunt satis conformes rationi quæ mouit nostros statuentes in hoc. §. tangit aliquid in c. Imperialem §. illud quoq; num. 31. de prohi. feu. alie.

e ¶ Nullum interdictum. Et uerum est, ut Docto. dicunt, in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. possess. interdictum. n. de ui, & ui armata, non datur nisi ei qui deiectus sit de solo, vel de re solo coherẽti, licet in quandam consequentiam ueniant res mobiles. s. existentes super rebus immobilibus, vt habetur in l. 1. §. & generaliter. §. si fundus & §. illud ff. de ui, & vi arma. cetera autem interdicta sunt, aut pro adipiscenda, aut pro retinenda possessione, ut illud vtrobi, & quorum legatorum: statutum uero nostrum loquitur quando quis cecidit a possessione rei, & sic pro recuperanda possessione.

f ¶ Nulla actio. Aduertendum, quia omnes Doct. in locis supra allegatis maxime in d. l. rem quæ nobis. ff. de acqui. possessione, & alibi in consiliis admittunt, licet non detur interdictum, dari tamen actiones varias secundum varietatem iuriũ agentium pro recuperanda possessione, vt condictio triticaria, condictio incerti, & actio in factũ, aliquando officium iudicis, vt latius per Bart. & Alex. in d. l. rem quæ nobis distinguentes ius ipsius agentis, quando ipsa possessio peruenit ad

doceri rem ipsam ad eum peruenisse cum uitio : et per ipsos doctores dantur remedia satis difficilia ad euitandos circuitus, Statuimus quod si quis probet se possedisse rem mobilē, & sine suo facto dato, uel contractu ipsius rei possessionem naturalem perdidisse dicat, & res reperiantur pœnes alium modo aliquo sine titulo[a], dumtamen non habeat causam mediatam, uel immediatam a dicto possessore, possit dictus possessor primus, etiam si de titulo suo docere non possit, aduocare talem rem ab eo pœnes quem reperiretur, ut supra, per officium iudicis, quod sibi liceat implorare usq; ad ānum postquam sciuerit rem quam olim possedit esse pœnes illum qui tunc reperiretur detinere, & seu possidere, ut supra. Cuius quidem rei possessionem quilibet Iudex ād ciuilia deputatus aditus teneatur dicto primo possessori qui probabit rem possedisse, nec probetur suo dato, facto, uel contractu possessionem perdidisse, restitui facere summarie, simpliciter, & de plano, etiam manu militari. Et si possidens contumax fuerit in restituendo, possit contra eum iurari in litem super ipsius extimatione, etiam secundum affectionem iurātis, quam estimationem, de qua iurauerit actor, soluere compellatur reus contumax realiter, uel personaliter, ita quod actori plene satisfiat de rei estimatione, & expensis litis.

QVOD POST ANNVM A DIE MORTIS defuncti aliquis eius hæres in possessionem bonorum[b] hæreditatis defuncti non immittatur, nisi citato possessore bonorum prædictorum.

TEM ad tollendas calumnias quamplurimorum, & ad obuiandum damnis eorum qui de antiquis alienationibus sunt ignari : Statuimus quod infra annū a die qua aliquis fuerit defunctus, eius assertus hæres possit petere immitti se in possess. bonorū quæ tenebātur, & possidebātur per defūctū tēpore eius mortis secūdū formā iuris. ¶ Post annū[c] uero a die mortis illius de cuius hæreditate agitur, nullus inducātur, uel immittātur, seu licentiā impetrare possit q immitti, uel induci mādetur in possessionē alicuius rei immobilis[d] uigore Edicti[e]

aliquem, cum uitio, si vero absq; uitio, ut quia emit bona fide, nec res per prius fuerat affecta aliquo uitio reali in hoc stat difficultas inter Doctores. Nam Innoc. volebat dari remedium Canonis reintegrandę 3. q. pri. Bar. uero in d. l. rem quæ nobis, & in l. fin. §. sed cum in secundā dubitationem C. de furtis, tenet contrarium cum limitatione quadā, vt per ipsum, tamen secundum Alex. Ias. Soci. & alios magis communis opinio videtur contra Barto. & dicit Soci. quod sępe vidit practicari, & sæpe obtinuit in contingentia facti, ut eo ipso, quod apparet quem prius possedisse, nec culpa sua cecidisse â dicta re, potior sit moderno possessore, etiā cum titulo, & bona fide, licet Soci. in consil. 226 & consil. 48. uolum. 2. & Io. Rub. Alex. consil. 42. & 167. dicant magis cōmunem opin. stare pro Bar. nostro.

a ¶ Sine titulo. Caue quia hic argumentari potest, quod vbi cum titulo possideret, potior deberet esse possessionis conditio, quæ est limitatio ad illā opin. quā asserunt Soci. & Ias. de qua supra proxima gl. & rationabilis est, & hoc modo possunt concordari opin. Innoc. & Barto. quia in veritate Bar. videtur loqui, quando nouus possessor habet cū tit. & bona fide.

b Bonorum. S. immobilium pro vt in nigro.

c ¶ Post annum. Secundum antiquum ædictum diui Adriani cōsiderabatur annus post quem nō poterat petere se immitti, quæ præscriptio fuit sublata per. l. fi. nunc per hoc statutum renouata.

d ¶ Immobilis. In hoc tantum corrigitur l. fina. de edic. diui. Adriani toll. quę generaliter loquitur, & sic etiam de mobilibus, ibi earum rerum, uerbum antē res generale est l. 1. in pin. ff. si cer. pet.

e ¶ Vigore edicti. Certê debet intelligi, quando factum fuit testamentum de quo extat scriptura, succedentibus. n. ab intestato non datur illud remedium, nec etiam quando testamentum esset mere nuncupatiuum. i. absq; scriptura, nisi priuati testes examinarentur, & tunc publicentur, quibus

diui Adriani, uel ad eius similitudinem[a] ex.l.fina. C. de edic. diui Adriani toll. uel ex interdicto, Quorum bonorum[b], uel alia actione[c], condictione, uel lege, tanquam rei possessæ per defunctum, cuius petens se immitti dicat se hæredem, nisi in petitione fuerint expræssa bona in quibus se petat immitti, & tunc demum citato possessore[d], si uerisimiliter scire poterit aliquem possidere, alias Iudex cadat in pœnam uigintiquinq; librarum Bonon. auferendam ab eo tempore sui Sindicatus, si fuerit Iudex forensis. Si uero fuerit Iudex ciuis ad Ciuilia deputatus, unus, uel plures auferatur ab eo dicta pœna de facto per dominum Potestatem Bononiæ. Et immissus suo nomine, uel alieno, & quilibet alius ratam habens talem immissionem, uel inductionem, & quilibet eorum cadat in pœnam quinquaginta librarum Bononen. auferendam de facto per dominum Potestatem Bononiæ, & quemlibet eius Iudicem ad Ciuilia deputatum, qui aditus fuerit: nisi infra tres dies postquàm sibi protestatum fuerit, dictæ tenutæ, & immissioni renunciauerit apud acta Notarii de tenuta, seu immissione prædicta rogati, aut aliter renunciauerit, & infra dictum terminum de dicta renunciatione possessorem, uel detentorem rei in qua dicta immissio facta fuerit, certificauerit personaliter, uel semel ad domum cum dimissione cedulæ protestationis præsentibus duobus uicinis domus prædictæ. Quæ pœnæ applicentur parti non citatæ possidenti rem in qua facta fuerit immissio. ¶ Et si aliquos fructus perceperit talis immissus, nihilominus eos incontinenti teneatur restituere ei contra quem facta est immissio. ¶ Et quas pœnas etiã nulla petitione præcedente solum ostensis actis possit, & teneatur dominus Potestas, & quilibet suus Iudex ad ciuilia deputatus de facto, & uelo leuato solui facere, cogendo eum qui incidit dictam pœnam, uel aliquam earum realiter, & personaliter ad soluendum ut supra. ¶ Quæ immissio peti possit citato possessore, ut supra, & specificatis rebus, ut dictum est solum usque ad decem annos a die mortis[e] illius cuius petens se immitti dicat se hæredem. Post uero decem[f] annos a die mortis talis, qui dicere

bus publicatis, datur fides illi scripturæ, & merebitur nihilominus exequut. ut declarat Bar. in d. l. fina. colum. 5. uers. procedo ulterius; Item in ipsa eadem l. dicit, quod in hoc remedio non est necessarius libellus, sed sũmariè procedetur ostenso solum instrumento testamenti nõ cancellato.

a ¶ Vel ad eius similitudinem. Hoc dixit propter uarietatem opinionum, quæ ponuntur in d. l. fi. de edi. diui, dum disputant Scrib. an totum edictum sit sublatum, & loco illius agatur condictione ex l. noua, seu officio iudicis, quod datur nullo apparente creditore.

b ¶ Quorum bonorum. Quod duplex est directũ s. & vtile, directum Bon. possessori; vtile hæredi de iure ciuili datur, & est adipiscendæ possessionis cõtra illũ, qui possidet pro hærede, vel pro possessore, siue ex testamento, siue ab intestato iuxta l. 1. ff. & C. quorũ bon. sicut, & petitio hæreditatis. & non datur pro incorporalibus, sed tantum pro corporalib. rebus ita Azo i summa: Et in hoc interdicto dabitur necessario libellus cõtestabitur lis, & fiunt probationes, ut in cæteris ordinariis iudiciis.

c ¶ Alia actione. Non iam intelligas de petitione hæreditatis, quia illud ẽ iudicium petitoriũ quia petis declarari hæredem Barto. in l. 1. ff. quorum bonorum.

d ¶ Citato possessore. Quasi sentiat statutum, quod intra annũ non requiritur citatio possessoris, quæ fuit opin. Petri, & Cy. in d. l. fi. licet Bart. ibi col. 5. vers. super prædicta, vellit oppositũ cuius opini. mihi non placet, & uides hic ẽt non placuisse statuentibus, ideo rationes impugnatiuas omitto,

e ¶ A die mortis. Intelligo ego, & aditæ hæreditatis, quod tempus potius spectandum est, probat tex. singularis ĩ l. 3. §. si quis heredi ff. de statulib. quẽ extollit Aren. in l. si mihi, & tibi. §. si quis seruos. ff. de legat. 1. de quo textu facit mentionem Bar. in l. fi. §. cum igitur C. de iure delib. dũ adiuuat similẽ subauditionẽ glosæ ibi, & ĩ indiuiduo huius statuti est consil. Rui. 52. colu. 2. lib. 4. ubi ponit etiam rationem huius suppletionis.

f ¶ Decem. Quod est longum tempus inst. de vsucap. in princ. Rui. consil. 154. uolum. 5.

tur defunctus, & possedisse tẽpore mortis, nulli competat aliquod dictorum beneficiorum [a], nec possit aliquis petere se immitti [b] uigore aliquorum ex dictis beneficiis elapsis decem annis a die mortis talis defuncti. Saluis supra dispositis in supra proximo præcedenti statuto. ¶Qui lapsus temporis dictorum decem annorum non currat [c] alicui pupillo, uel minori [d], uel absenti [e] a Ciuitate, & Comitatu Bononiæ quandiu fuerit absens. Et quod dictum tempus decem annorum non intelligatur prorogatũ uigore alicuius statuti, uel prouisionis faciendæ, quo, uel qua caueatur generaliter aliqua tempora non currisse, uel non currere, nisi de præsenti statuto, uel reformatione facta fuerit mentio specialis. ¶Et similiter Statuimus quod nullus uigore instrumenti emptionis mittatur in possessionẽ rei immobilis per eum emptæ, quam possideat alius [f] quam uenditor, & si missus fuerit non præiudicet nisi uenditori. Et aliter data, & capta dicta tenuta, & immissio facta ipso iure, & facto sit nulla, & nullius ualoris. Et contra talem capientem tenutam possit procedi per dominum Potestatem, & Capitaneum, uel curiam ipsorum per inquisitionem de turbata possessione, nisi ille talis capiens tenutam, & principalis, ad cuius petitionem talis tenuta capta fuerit, renunciauerit infra tertiam diem a die qua fuerit per possessorẽ legitime protestatũ, & de sua possessione probatũ.

QVALITER [g] PROCEDATUR si super ætate [h] contendatur.

QVIA plerunque de ætate dubitatur, cui onus probationis incumbat: iubemus quod si in aliqua lite iudex pronunciauerit personas fore legitimas stetur pronunciationi, & ualeat processus,

Ante

a ¶Beneficiorum. S. executiuorum, sed ordinario iure uti possumus. ff. petitione hæreditatis facit decisio Bart. in l. 3. ff. quod falso tutore auth. Franciscus Crem. sing. 140. Fely. in c. cum uenerabilis num. 19. extra de except.

b ¶Se immitti. Non tamẽ repellitur ipso iure sed ope exceptionis ad glo. in l. prima in princ. ff. ad Maced. Ruin. sup. citato cons. colum. 2.

c ¶Non currat. Non currit, et aliis personis non valentibus interim agere iuxta l. vnic. in fin. C. de annali excep puta filiisfam. nam illa est regula naturalis ideo vendicat locum in statuto B. l. in Auth. nisi tricennale C. de Bon. mater. sed si esset talis casus in quo patri nõ acquireretur vsusfructus, posset filiusfam. esse in iudicio, licet cum consensu patris iuxta l. fina. §. necessitate C. de bonis quæ lib. & tunc curreret præscriptio.

d ¶Minori. xxv. Idem de iure communi. ff. iure C. l. fina. C. in quib. causis in integ. restitutio nõ est necessaria vbi Barto. idẽ dicit in præscriptione statutaria.

e ¶Absenti. In hoc corrigitur prouisio iuris communis ff. l. 1. & 2. C. quibus non obiicitur longi tempor. præscriptio, ubi currit incessanter tempus sed competit restitutio in integrum propter absentiam necessariam, ut ibi Bar. dicit.

f ¶Alius. Si intelligamus respectu personalis actionis, etiam si fuerit alienata per eundem uenditorem secunda vice agitur reuocatoria ad. §. itẽ si quis inst. de act. si vero respectu iuris realis quæ sin ex pacto distingue, per Bartholum, in l. creditores C. de pignoribus in 4 quæst princip. vers. videamus, vbi distinguit aut habet causam ab ipso uẽditore, aut ab alio, facit etiã l. meminerint cum materia sua C. unde ui.

g QValiter. Notandũ est quod ubi ætas est fundamentum intentionis alicuius, siue sit actor, siue reus, ille debet eam probare l. cum te. C. de probation. l. de ætate. ff. de proba. cum multis iuribus aliis, ac authoritatibus, quas congerit P. a Duenas in reg. 258. vbi refert limitari a Docto. M. quatuor modis post And. Alcia. præsump. 14 secundæ regulæ.

h ¶Aetate. Sciendum est, quod pupillus sine Tutoris authoritate stare in iudicio non potest, nec agendo, nec accusando l. 1. & 2. C. qui legi. perso. stan. l. 1. §. 3. de admin. tut. & hoc regulariter, sunt tamen aliqui casus in quibus non repellitur pupillus, ut in quibus fine figura iudicii proceditur iuxta l. bonorum quædam C. qui admitti, si autem fit maior xiiii. annorum, minor xxv. non habens curatorem eodem modo impeditur, quia sententia pro eo sine curatore lata valet, sed contra eum non, l. nõ eo minus C. de procur. iuncta l. in rebus C. qui legi. perso. prosequere alios speciales casus, apud Specul. in tit de actore. §. 1. col. 1. & 2. a vers. & quidem.

si nulla de ætate in lite fuerit habita contentio, siue uenerit quis ut maior, siue ut minor, & siue ex parte actoris, siue ex parte rei, nec ratione ætatis possit aliquo modo infringi. ¶Si uero de ætate fuerit contentio ante litem [a] contestatam, siue de ætate alterius ex litigatoribus tantum, siue utriusq;. Si quidem præsens est in Ciuitate, uel Comitatu Bononiæ, ille, uel illi, de cuius, uel quorum ætate quæreretur, compelli [b] debeat si fieri potest se coram iudice præsentare, & iudex ipsis præsentatis pronunciet de ætate ex aspectu [c] corporis. Qua pronenciatione [d] facta ei stetur quo ad ordinationem iudicii, & processus, nisi contrarium probaretur. ¶Si autem sint absentes a Ciuitate Bonon. uel Comitatu, uel præsentes, & eorum præsentia ex aliqua iusta causa haberi non possit ubi iudici uideretur, index pronunciet personas fore legitimas, & ualere, & tenere quicquid factum fuerit cum eis, si personæ pro absẽtibus comparentes essent alias habiles, sufficientes, & idoneæ nisi aduersarius, de cuius ætate quæritur onus probationis super ætate in se suscipere uellet: cui ad probandum dilatio ordinetur arbitrio iudicãtis. ¶Et ratione ætatis nõ possit ullo modo pronunciatio, uel processus uiciari in causa principali, uel appellationis, siue contendatur de ætate utriusq;, siue actoris, siue rei tantum, si talis pronunciatio facta fuerit super legitimatione personarum. Et siue contentio de ætate fuerit, siue non, tantummodo quantum ad ordinationem iudicii, & processus firmiter ualeat. Et circa ætatem quantum ad contractum, & obligationem super quibus iudicium uentilatur, seu uentilari spераretur, & in aliqua re, uel causa alicui prodesse, uel obesse non debeat. ¶Sed si restitutionis beneficium in iudicio principaliter proponeretur, tunc de ætate debeat probare [e] ille cuius fauore restitutio postulatur. ¶Si autem ueniat aliquis coram iudice, uel cora eo proponat [f] de sua, uel alterius ætate, uolens ex ætate minori, uel maiori commodum [g], uel ius sibi quærere, uel conseruare, tunc ille qui agere uideretur debeat de ætate probare, siue de ætate di-

a ¶Ante litem contestatam. Ergo post non admittitur probatio per aspectum, & ita videtur restringi facultas data â iure communi, quam poterat exercere iudex etiã post litem contestatam, quia fortasse nimis durũ uisum fuit statuentibus in respicientibus merita causæ transferre onus ꝓbandi in eum, qui alias nõ teneretur probare circunscripto aspectu.

b ¶Compelli debeant. Intellige instante alia parte cui onus probandi incumberet, uolente se ab huiusmodi onere probationis eximere, sed si magis vellit probare legitime per testes, uel instrumenta debet audiri, ut videtur velle Specul. titulo de actore. §. pri. uers. porrò, & Nota ut supra dixi, quod per talem aspectum, quem iudex adhibet, transfertur potestas probandi de uno in alium, ita glo. notat in. l. de ætate. ff. de mino. ubi Barto. in 3. quæst. princ. disputat in dubio aspectu cui onus probandi immineat.

c ¶Ex aspectu. S. faciei qui pudicus est, alius vero aspectus probibetur l. indecoram C. qñ tur. uel cur esse desin. glo. & Docto. in l. minor xxv. ãnis ex aspectu ff. de mi.

d ¶Qua pronunciatione. Quæ est interlocutoria Saly. in d. l. si minorem C. de in integ. restit. & inducit præsumptionem, & ideo non transit in rẽ iudicatam, cum contrarium possit probari, nisi dixerimus quod imo transit, quantum ad præsumptionem summendam, non quo ad excludẽdam contrariam probationem, ita Bald. in d. l. si minorem, uers. quæro, ubi dicit, hoc intelligendum esse, nisi qualitas aspectus faciat notorium.

e ¶Probare. Ad hoc l. si minorem C. de in integr. rest. mino. quomodo autem? vide Rebuff. in trac. rest. artic. 1. gl. 3. nu. 2. & 3. vbi legat plura.

¶Proponat. Agendo, pro ut habes exempla per Barto. in l. de ætate prima colum. de minor. Et intelligas quandoq; implorato officio iudicis nobili, quandoq; ex officio mercenario, ut declarat Barto. in d. l. colum. 2. ubi distinguit, aut petit pro præparando se ad certum actum, tunc opus est officio iudicis mercenario, aut non respectu certi actus sed in genere, ut possit libere administrare, tunc officio iudicis nobili, Et an requiratur libellus, & citatio saltem per proclamata; dic ut per ipsum versic. Quæro an in ista causa.

g ¶Commodum. Hoc est quod voluit Barto. in l. de ætate in 3. quęst. princi. de minor, quia est fundamẽtum intentionis, ideo intrat regula quòd agenti

agenti incumbit onus probandi, & ita Abb. in c. in pręsentia num. 37. de probat. l. cum te minorẽ C. de probat. & ibi Docto.

hæc negatiua non est improbabilis, cum haebat implicitam affirmatinam, & ita non habet obstare d. l. cum te de probat. facit quod not. in .l. nec codicilli C. de codicillis, & p Iaco. Butrig. & Bar. in d. l. de ætate quicquid crediderit, gl. & Saly. ĩ d. l. si minorem colum. 2 C. de in integr restitut.

xerit affirmando siue negando. Sed si de ætate incidenter quæreretur post litem contestatam, ille qui prius de ætate contendit debeat probare de ætate, siue affirmando[a], siue negando[b] contendat, siue actor, siue reus existat. ¶ Item Statuimus quod filiusfamilias minor possit agere, defendere, & experiri, ac iudicio interesse cum auctoritate eius, in cuius esset potestate absq; interuentu alicuius curatoris. ¶ Præterea ut ueritas ætatum, & natalium, & mortis cuiuslibet incolæ Bonon. uel eius Comitatus, & districtus faciliter haberi possit cum fuerit expediens. Et ad reuelandum litigantes ab oneribus, & difficultatibus probationum earum: & ut facilius incrementum, uel decrementum populi huius Ciuitatis percipi possit, Volumus, & Ordinamus quod dominus Episcopus Bonon. singulo anno eligere debeat unum Notarium qui scribere debeat natiuitates quorumcunq; nasciturorum, & moriturorum in duob. libris papiri distinctis per Capellas, & Villas, describendo[d] in uno nascituros, & morituros in alio, & ordinet per solennem constitutionem taliter quod præsbiter deputatus ad baptisma Ciuitatis[e] singula septimana in scriptis porrigat dicto Notario omnia nomina nasciturorum, & baptizatorum in Ciuitate Bononiæ, & dies[f] eorum natiuitatis cum nominibus[g], prænominibus, & cognominib.[g] & in qua Capella nati sũt, & simili modo, & forma prædictis om-

a ¶ Affirmando. I. dixerit se, uel alium maiorem, etiam si vteretur uerbis negatiuis, i. nego me, seu alium minorem, quia in effectu ponit affirmatiuam, quia maioritas est affirmatiua.

b ¶ Negando. I. dicendo se minorem, vel se non esse maiorem, quia minoritas est priuatio quædam, & quibuscunq; verbis proferatur est negatiua, ita Barto. declarat in l. de ætate 3. quæst. d mino. fuit etiam consideratio Nicol. de Matha. prout refert. Bal. in l. cum te C. de probat. quem tamen Bald. ibi dicit male dicere, quia minoritas nõ dicitur priuatio, sed habitus sicut in ponderibus, quia minus pondus non est priuatio, sed habitus, & subiectum sic se habens, & sic Bart. nõ uidetur bene loquutus: unde dic affirmando .i. dicendo per uerba affirmatiua, dico me, uel illũ minorem, vel dico me, uel illum maiorem, negando dico me, uel illũ non maiorem, me, uel illum non minorem, quia verborum cauillatio naturam non mutat, seu rectum ordinem intelligẽdi, licet glo. in l. de ætate uisa fuit uoluisse facere hanc differentiam, quæ male dicit, ita Bald. in .l. cum te in fi. quæst. C. de probat. & peius loquutus est ille lo. de deo. relatus in speculo titu. de actore .§. 1. uers. si uero excipis, & Saly. in. l. si minorem C. de in ĩtegr. restit. ubi etiam Bal. generaliter dicit, quod si loquimur de probatione temporis, non est facienda uis, utrum articulus formetur affirmatiue seu negatiue, nam semper fundanti se ex tempore incumbit onus probandi, ut not. in cle. vni. de probat. in l. cum actum de neg. gest. Et dic quod

c ¶ Incidenter. Nota duobus modis dici posse de ætate: & principaliter, & incidenter, exempla vide per Barto. in d. l. de ætate colum. 1. ff. de minorib. Collige etiam nõ esse differentiam, quo ad onus probandi dummodo sit fundamentum intentionis illius qui allegat eam, licet statutum nostrũ videatur ponere primo aspectu ut separata, & diuersa, ut patet ex dictione, sed, iuxta not. ĩ l. hoc amplius. §. de his ff. de dam. infecto. Bar. in l. patris, & filii, ff. de uulg. & pupill. nisi subaudias copulatiuã, post dictionem, sed, ut dicat, sed & si, cuius naturę est significare indentitatem in iure l. sed & si lege ff. de petit. hæredit.

d ¶ Describendo. Hęc scripturæ possunt appellari natales secundum glo. inst. de legat. §. natales idem in lege neq; natales C. de probat. vbi Bal. dicit, quod quadruplex est scriptura natalium, professionis. cognitionis, attestationis: & examinationis: & ex scriptura professionis p̃sumitur ætas, quę in ea continetur profiteri autem nihil aliud est quam publicè, & apud acta aliquid ultro denunciare, Budeus in annotat. ad pand.

e ¶ Ciuitatis. Hic largo modo accipitur pro toto Comitatu, quia etiã Baptisma est in multis ecclesiis diocesis nostrę.

f ¶ Dies. Bonum esset horam etiam scribere ut attestatur Rebuffus in tractatu de congestis gl. 2.

g ¶ Nominibus. Quid sit nomen, pronomen, & cognomen, vide ex Alciato lib. 4. dispunc. c. 1,

vbi

vbi melius loquitur quam glo. in. §. si quis in nomine inst. de lega. Quid autem si nomen esset singulare? reccurre ad not. in l. hac consultissima C. qui testam. fac. possunt, quæ uulgo scitur etiam a lyppis, & tonsoribus.

a ¶Plena fides. Potest tñ probari contrarium ad hoc text. in l. 1. C. si minor se maio. dixer. & in .l. Imperator la seconda ff. de statu hominum, & cum diuersæ scripturæ proferuntur, stari debet ei, quæ prodest, non ei, quæ nocet l. cum de ætate ff. de probat.

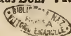
b ¶Quotiens. Quod multis modis contingere potest, ut ostẽdit Rebuffus in tract. de Regestis, seu libris Baptism. sepulturę & aliorum gl. 1. & gl. 4.

c ¶Alias descripta. Pondera quod prius est recurrendum ad libros Baptismatis, quam ad probationem per testes, & sic data est forma à statu to in ordine probandi, nec dicitur ob hoc angustata facultas probandi, atten. to quod non tollitur, sed datur ordo, & modus, alias procedit consil. Pau. de Cast. consil. 53. uolum. 2. & secundum nu. antiquum continuatum in cons. 141. incip. iusis actis, & consid.

d ¶Iuris formã. Vt puta, per testes, vel obstetrices vel alias personas, iuxta l. cũ de ætate de probat. quod mẽbrum latẽ prosequere per Bart. in l. de ætate in 2. q. p. ff. de minorib. ubi inter alia deducit, quomodo testes audiantur volentes probare ætatem per aspectũ, dicit namq; tuuc audiri quando in ratione dicti sui excedunt tantum tẽpus, p quod euidẽter demonstratur cognitio ætatis, ut per ipsum ingeniosissime. Item per instrumentũ matrimonii, nõ autem per instrumentũ dotis promissæ pro matrimonio iam contracto sed pro contrahendo secus, tunc enim inducitur præsumptio quædã Bald. in addit. ad specul. titulo de in integr. restitut. uersic. per instrumẽtum matrimonii, & in l. neq; natales colum. 3. C. de probatio. ubi dicit quod inter graues uiros instrumentum probat a communiter accidentibus, & aliis etiam modis ut per scriben. in locis supra citatis maximẽ in c. in præsentia de ꝓb. Annibal MonterenTius I.V.D. Boñ. minimus.

nia nomina, prænomina, cognomina moriturorum in dicta Ciuitate, & Comitatu, iubendo, & compellendo Capellanos, & præsbiteros, tam Ciuitatis quam Comitatus Bonon. uidelicet Capellanos Ciuitatis Bononiæ singula septimana, & præsbiteros, & rectores ecclesiarum Comitatus Bononiæ habentium curam animarum singulo mense ad exibendum in scriptis dicto Notario, ut supra deputato, nomina, prænomina, & cognomina prædicta moriturorum, ut supra. ¶Et Decernimus q de cætero dicto libro plena fides[a] adhibeatur, & detur quotiens[b] de natalibus, & ætate, & morte alicuius disputari, uel indubium uerti contingat. si in ipso libro tales personæ, de quorum ætate, & seu morte quæreretur ibidem descriptæ reperiantur, & contra talem scripturam probatio per testes non admittatur. Alias si descripta[c] in dictis libris non reperiantur procedant probationes secundum iuris formam[d]. ¶Et simili modo scribi, & denunciari uolumus matrimonia Ciuitatis, Guardiæ, Comitatus, & Districtus Bon. Patriæ fœlicissimæ.

TOMI PRIMI FINIS.

REGESTVM OPERIS.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP.

Omnes sunt terniones, præter † qui est duernio.

Permittente Reuerendo P. Vincentio Spargiato
Sanctissimæ Inquisitionis Vicario.

Bononiæ, ex Officina Ioannis Rubei Veneti. *M D L X I.*

